ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΡΙΜΗΝΙΑΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΤΟΜΟΣ Θ΄

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΕΛΛΑΣ„
1926

ΒΙΒΛΙΟΝ ΩΜΟΠΛΑΤΟΣΚΟΠΙΑΣ

ΕΚ ΚΩΔΙΚΟΣ ΤΗΣ ΕΘΝ. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΥΠΟ

Γ. Α. ΜΕΓΑ

Ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 1493 κώδικι τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν, φ. 155β—159α, περιλαμβάνεται «*βιβλίον παραδοθὲν ἔκ τε Τούρκων καὶ βαρβάρων, προδηλωτικὸν τῶν ἐσομένων* ⟨*ἐκ τῶν*⟩ *ἐν τῷ ὡμοπλάτῃ φαινομένων τεκμηρίων*».

Ὁ κῶδιξ οὗτος, ἐκ χάρτου βομβυκίνου, σχήματος 8ου (0,24×0,16), ἐκ φύλλων 206, περιέχει προσέτι τὰ ἑξῆς ἰατρικὰ κατὰ τὸ πλεῖστον βιβλία·

α) (φ. 1α) Γαληνοῦ περὶ εὐπορίστων βιβλίον α, οὗ ἡ ἀρχὴ μέχρι τοῦ 29 κεφ. λείπει.

(φ. 36β) «*Βιβλίον β περὶ εὐπορίστων τοῦ Γαληνοῦ*».

β) (φ. 108α) Ἰατρικὴν πραγματείαν, ἧς ἡ ἀρχὴ (ἀκέφ.): «*τὰς αὐτὰς ἡμέρας· εἶτα ἀνελόμενοι ἀποτίθενται τοῖς οἴκοις. Σύροι δὲ οἱ τὴν Ἀπάμειαν οἰκοῦντες...*»

γ) (φ. 122α) «*Γαληνοῦ θεραπείαι πρὸς τὰς ἀπὸ τῶν ἰοβόλων ἑρπετῶν καὶ ἱπταμένων καὶ ἐνύδρων θηρίων πληγάς*».

δ) (φ. 131β) «*Γαληνοῦ περὶ ζώων φθαρτικῶν καὶ αἵματος, σπερμάτων τε καὶ ῥιζῶν καὶ μεταλλικῶν καὶ λοιπῶν θανατηφόρων καὶ τῆς τούτων θεραπείας*».

ε) (φ. 147β) «*Γαληνοῦ περὶ ζώων φθαρτικῶν: Περὶ βοτανῶν*».

ς) (φ. 159α) «*Βίβλος σοφίας Περσῶν, παλμική*», μένουσα ἀτελής.

ζ) (φ. 160α) Ὀριβασίου βίβλος ἰατρική.

(φ. 167α) «*Πρὸς Κωνσταντῖνον τὸν θεοστεφῆ καὶ Πορφυρογέννητον βασιλέα: Τὰς προσταχθείσας ἐπιτομὰς... περὶ τῆς ἰατρικῶν θεωρημάτων συναγωγῆς ἔσπευσα...*»

Μένει ἀτελὴς ἐν φ. 206β εἰς τὸ κεφ. ριδ΄.

Ὁ κῶδιξ ἀτυχῶς δὲν φέρει χρονολογίαν, ἀλλ' ὁ Ι. Σακελλίων ἐν τῷ Καταλόγῳ τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης νομίζει αὐτὸν

«περὶ τελευτῶσαν τὴν ΙΒ΄ ἑκατονταετηρίδα γεγραμμένον», ὁ δὲ καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας καὶ Παλαιογραφίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ κύριος Σ. Κουγέας, ὃν παρεκαλέσαμεν νὰ ἐκφέρῃ γνώμην, τάσσει αὐτὸν εἰς τὸν ΙΓ΄ αἰῶνα, ὅτε ἡ χρῆσις τοῦ χάρτου εἶχεν ἐπικρατήσει τῆς περγαμηνῆς πρὸς γραφὴν βιβλίων παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς [1]). Πρὸς τὴν γνώμην ταύτην συμφωνεῖ ἀπολύτως καὶ ἡ ποιότης τοῦ χάρτου, ὄντος ἀδροτάτου [2]), καὶ ἡ γραφή, ἥτις περιέχει μὲν γράμματα «μεμεγεθυσμένα», ἀλλ' ὄχι ταῦτα κατὰ τρόπον τυπικόν, ὡς γίνεται τὸν ιγ΄ καὶ τοὺς μετέπειτα αἰῶνας [3]). Ὅθεν τὸ χειρόγραφον δύναται μετὰ πιθανότητος νὰ τεθῇ εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΓ΄ αἰῶνος· ὁ χρόνος δ' οὗτος προφανῶς εἶναι terminus ante quem ἡ πραγματεία πρέπει νὰ ἔχῃ συνταχθῇ.

Ἡ ὀρθογραφία τοῦ κώδικος εἶναι σχετικῶς καλή, ἀλλὰ τὰ ὑπάρχοντα σφάλματα ἀρκοῦσιν, ἵνα ἀποδείξωσι τὴν ἀμάθειαν τοῦ βιβλιογράφου· καὶ ἡ στίξις εἶναι ὅλως πλημμελής, τὸ δ' ὑπογεγραμμένον ἰῶτα γενικῶς λείπει. Διὸ εἰς τὸ ἐκδιδόμενον κείμενον ὑποσημειοῦμεν μόνον τὰς γραφὰς τοῦ χειρογράφου, ἃς πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου διωρθώσαμεν. Ἀτυχῶς μεταξὺ τῶν φ. 155 καὶ 156 ὑπάρχει χάσμα, ἐκπεσόντος ἑνὸς πιθανῶς φύλλου.

Δεδομένης τῆς παλαιότητος τοῦ κώδικος ἐξέχουσαν προσλαμβάνει σημασίαν ἡ εἴδησις, ἣν ἐν τῷ τίτλῳ τῆς πραγματείας αὐτοῦ παρέχει ὁ ἀνώνυμος συγγραφεύς. Μετάφρασιν βεβαίως ἐκ τουρκικοῦ πρωτοτύπου δὲν δύναται νὰ ὑπονοῇ, διότι ἡ τουρκικὴ γραμματεία ἔργα παλαιότερα τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος δὲν παρέχει· καὶ ἡ λέξις δ' αὐτὴ δὲν δηλοῖ τι μεταφρασθέν, ἀλλὰ μεταδοθὲν κατὰ παράδοσιν ἤτοι διδασκαλίαν ἄγραφον. Ἆρά γε ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς ἐδιδάχθη τἀφορῶντα τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μαντικῆς παρά τινος τῶν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος ἐγκατεστημένων Σελτζούκων Τούρκων; Τὸ πρᾶγμα βεβαίως δὲν

1) Βλ. *Θόμψωνος* Ἐγχειρίδιον ἑλλην. καὶ λατ. παλαιογραφίας κατὰ μετάφρ. Σ. Λάμπρου. Ἀθ. 1903 σ. 86.

2) χονδροῦ καὶ σκληροῦ· βλ. *Gardthausen*, Das Buchswesen κτλ. 1911 Α΄ σ. 118.

3) *Θόμψωνος — Λάμπρου*, ἔνθ' ἀν. σ. 287 - 8. Καὶ ἐν τῷ σχηματισμῷ δὲ τῶν ἄλλων γραμμάτων, πρὸ πάντων τοῦ β, γ, μ, ν καὶ ι, ἔτι δὲ τοῦ α, οὗ ἡ τελευταία κεραία, ὅταν δὲν συνάπτηται πρὸς τὰ ἑπόμενα, ἀνέρχεται μέχρις αὐτῆς τῆς γραμμῆς τοῦ χαρακώματος, παρουσιάζει μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὴν τοῦ cod. Ottob. gr. 344 τοῦ ἔτους 1177 (πρβλ. *Franchi de' Cavalieri u. Lietzmann*, Specimina codd. graecorum Vaticanorum ἀρ. 31) καὶ τὴν τοῦ cod. Vat. gr. 2281 τοῦ ἔτους 1209 (αὐτ. ἀρ. 35), ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ cod. Paris. gr. 1139 τοῦ ἔτους 1236 (πρβλ. *Omont.* Fac-Similés des mss grecs datés de la Biblioth. nat. πίν. LIII).

φαίνεται ὅλως ἀπίθανον καὶ δυνατὸν νὰ συνέζη οὗτος μετὰ τῶν ἀλλοφύλων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Ἀλλὰ πολὺ πρότερον, ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος, ἔχομεν τοῦ Μιχαὴλ Ψελλοῦ πραγματείαν ἀναφερομένην εἰς ἔθος τῶν μαντευομένων κοινότατον παρ' Ἕλλησι, τὴν ὠμοπλατοσκοπίαν καὶ οἰωνοσκοπίαν [1]). Πρὸς ταύτην παραβαλλομένη ἡ τοῦ ἀθηναϊκοῦ χειρογράφου φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως διάφορος κατά τε τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν γλῶσσαν· ἐν ᾧ ἡ τοῦ Ψελλοῦ ἐνδιατρίβει εἰς τρία μόνον ἐρωτήματα, ἡ ἡμετέρα ἐπεκτείνεται εἰς ἔνδεκα, ἀποβλέπουσα εἰς εὐρύτερον ἢ ἐκείνη σκοπόν, διότι ὁ Ψελλὸς αὐτὸς λέγει «*οὐ γὰρ τὰ κατὰ μέρος διασαφῆσαί σοι προειλόμεθα, ἀλλ' οἷον ἀφορμὰς παρασχεῖν τῆς ἐντεῦθεν μαντείας*». Ἀλλ' ὅτι ὁ λόγιος κατὰ τὰ ἄλλα συγγραφεὺς αὐτῆς ἐγίνωσκε τὴν πραγματείαν τοῦ περιπύστου Ψελλοῦ καὶ εἶχεν αὐτὴν ἢ κοινήν τινα μετ' αὐτοῦ πηγὴν ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ ἔργου του, δύναται, νομίζω, ν' ἀποδειχθῇ καὶ ἐξ ἀντιπαραβολῆς αὐτῶν ἐπὶ ἑνὸς ἐρωτήματος·

Μιχαὴλ Ψελλοῦ

«*Εἰ δὲ περὶ πολέμου τις ἐρωτῴη, εἰ μὲν ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ ὠμοπλάτου ἐρυθρὸν φανείη νεφέλιον ἢ ἐν θατέρῳ μέρει γραμμὴ ἐπιμήκης καὶ μέλαινα, ἄνελε, ὅτι μέγας ἔσται πόλεμος· εἰ δὲ ἄμφω τὰ μέρη κατὰ φύσιν ἴδοις λευκά, εἰρήνην μέλλουσαν χρηστηρίαζε*».

Ἀνωνύμου

«*Εἰ θέλεις γνῶναι τὸν ἐξιόντα πρὸς πόλεμον νικῶντα ἢ τὸν πολεμούμενον, καθὼς εἴρηται ποίησον. Ἐὰν ἴδῃς ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ ὠμοπλάτου ἐρυθρὰν οὖσαν ὥσπερ νεφέλην, σημεῖον ἔστω σοι μεγίστου πολέμου καὶ αἱματεκχυσίας καὶ ἥττης τῶν πολεμουμένων· εἰ δὲ ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει ἴδοις ὥσπερ ἴνας ἐπιμήκεις μελαίνας, καὶ τοῦτο τὰ ὅμοια σημαίνει· εἰ δὲ ἴδοις ἐν τῷ δεξιῷ μέρει μέλαιναν ὥσπερ νεφέλην, εἰς ἥτταν καὶ ἀπώλειαν τῶν τε ἵππων καὶ τῶν κινουμένων πολεμίων λογίζου· εἰ δὲ ἴδοις ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει ἐρυθρότητα οὖσαν, ὁμοίως ἀπώλειαν τῶν ἐξιόντων πολεμίων προγίνωσκε· εἰ δὲ ἴδοις ἀμφότερα τὰ μέρη κατὰ φύσιν λευκὰ ὄντα καὶ μόνον πρὸς τὰ ἄκρα κύκλῳ μεμελασμένα, τοῦτο ἀμιξίαν τοῦ πολέμου δηλοῖ.*»

1) Ταύτην ἐκ κώδικος βιενναίου ἐξέδωκεν ὁ *R. Hercher* ἐν Philologus VIII (1853) σ. 166 - 8 καὶ ὁ *Ν. Γ. Πολίτης* ἐν Παρθενῶνι Β' (1872) σ. 1095 - 7· ἀποσπάσματα αὐτῆς ἐν Λαογρ. Συμμείκτοις Α' σ. 7.

Καίτοι παρὰ τῷ ἀνωνύμῳ τὸ ἐρώτημα τίθεται σύνθετον, ἐξεταζομένου ἅμα τίς τῶν πολεμίων θὰ νικήσῃ, ἀλλ' εἰς ὅσα ἀφορῶσι τὸ ἁπλοῦν περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης ἐρώτημα ἡ συμφωνία τῶν σημειώσεων εἰς τὴν βίσιν, ἔν τισι δὲ καὶ τὴν λέξιν εἶναι προφανής. Δύναται βέβαια νὰ ὑποτεθῇ καὶ ὅτι ἀμφότεροι οἱ συγγραφεῖς ἤντλησαν ἐκ τῆς αὐτῆς ἀγνώστου εἰς ἡμᾶς πηγῆς [1]· πιθανὸν καὶ ὅτι τὴν πραγματείαν του ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς ἀπήρτισεν ἐξ ἀμέσου παρατηρήσεως τῶν παρὰ τῷ λαῷ ἐθιζομένων. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἡ σχέσις τοῦ ἀνωνύμου πρὸς τὴν πρὸ αὐτοῦ γραπτὴν καὶ προφορικὴν παράδοσιν καθορίζεται σαφῶς. Ὡς δ' ὁ καθηγητὴς κ. Α. Κεραμόπουλος παρετήρησεν [2], «ἂν ἦτο ἐκ Τούρκων, δὲν θὰ ἡρμήνευε τοὺς κύκλους ὡς προμαντείαν γάμου (σελ. 10, 29), ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι μὴ ἔχοντες στέψιν κατὰ τὸν γάμον, δὲν ἠδύναντο νὰ σκεφθῶσι πρόγνωσιν διὰ τοιούτου σημείου. Μόνοι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἔστεφον ἀποτροπιαστικῶς τὴν νύμφην καὶ τὸν γαμβρὸν καὶ ἐντεῦθεν ἐπεβλήθησαν οἱ στέφανοι εἰς τὸν χριστιανικὸν γάμον» [3].

Ἀλλὰ πῶς πρέπει νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν μνείαν τοῦ ὀνόματος τῶν «*Τούρκων καὶ βαρβάρων*» εἰς τὸν τίτλον βιβλίου, ὁποποῦντος νὰ παράσχῃ ὑποτύπωσιν ἑλληνικοῦ ἐθίμου καὶ ἑλληνικῶν δοξασιῶν; Εἶναι κοινὴ πίστις ὅτι τῶν ἀλλογλώσσων καὶ ἀλλοθρήσκων ἡ μαγικὴ τέχνη εἶναι τελειοτέρα. Καὶ σήμερον παρ' ἡμῖν τῆς γύφτισσας καὶ τοῦ χότζα αἱ μαγγανεῖαι νομίζονται δραστικώτεραι καὶ τὰ μαντεύματα ἀληθέστερα καὶ συχνὰ εἰς αὐτοὺς προσφεύγουσιν οἱ ἐπιθυμοῦντες διὰ μέσων μαγικῶν ν' ἀσφαλίσωσι τὸ ζητούμενον [4]. Καὶ ὁ ἀνώνυμος συγγραφεὺς ἀποδίδων τὴν πραγματείαν του εἰς πηγὴν τουρκικὴν καὶ καθόλου βαρβαρικήν, ζητεῖ πιθανῶς διὰ τούτου νὰ προσδώσῃ εἰς τὴν μαντικὴν αὐ-

[1] Κατὰ τὸν *Lawson*. Modern greek Folklore and anc. gr. Religion 1910 σ. 325, τὰς γνώσεις του ὁ Ψελλὸς χρεωστεῖ εἰς τὰ ἐγχειρίδια τῶν ἀρχαίων μάντεων.

[2] Ἡ παροῦσα διατριβὴ ὑπεβλήθη εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου ἐπὶ διδακτορίᾳ.

[3] Πρβλ. *Πολίτου*, Λαογρ. Σύμμ. Β' 233 «Ἡ στεφανηφορία ἦτο κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικὸν ἔθος... καὶ ἐν τοῖς γάμοις ἐφόρουν στεφάνους οἱ νυμφίοι, συνήθως δὲ καὶ οἱ συνεορτάζοντες».

[4] Αὐτὸς πιθανώτατα εἶναι ὁ λόγος, δι' ὃν καὶ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς οἱ μάντεις καὶ οἱ φαρμακοὶ συνήθως ἀναφέρεται ὅτι ἦσαν *ἐθνικοί*, καὶ ὄχι ἡ αὐστηρότης τῶν νόμων καὶ τῶν κανόνων, διότι τὸν φόβον, τὸν ἐκ τῶν σωματικῶν ποινῶν, θὰ εἶχον κατὰ μείζονα λόγον οἱ ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει ζῶντες ἀλλόφυλοι· πρβλ. Νομοκάνονα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἐν Λαογρ. Γ' 385,11 *Ὅσοι μαντεύονται εἰς ἀλλόφυλαν νὰ κάμουν παιδία*· 388,28 *Ἀκόμα ὅσοι μαντεύονται εἰς Ἑβραίους καὶ εἰς Ἀγαρηναῖς*. Ἄλλας μαρτυρίας βλ. ἐν Λαογρ. Ζ' 319 σημ. 1-3.

τοῦ τὸ κῦρος ὀθνείας σοφίας, ὡς ὁ αὐτὸς πιθανῶς κάμνει καὶ εἰς τὴν συνεχομένην μετ' αὐτῆς *παλμικήν*, ἣν ἀποδίδει εἰς τὴν «*σοφίαν Περσῶν*» [1]. Ἴσως δ' εἰς τοῦτο ἔδωκεν αὐτῷ ἀφορμὴν αὐτὴ ἡ φράσις τοῦ Ψελλοῦ, ἀποκαλοῦντος τὸ χρηστήριον τῆς ὠμοπλατοσκοπίας «*βάρβαρον καὶ ἀλλόκοτον*».

Δυστυχῶς ἡ ἀφήγησις διακόπτεται εἰς σημεῖον τῆς ὅλης πραγματείας ἐξόχως διαφέρον, τὴν πρᾶξιν, ἐξ ἧς τὸ ὄργανον τοῦ μαντεύματος λαμβάνεται. Ἀλλὰ δύναται, νομίζω, τοῦτο νὰ συμπληρωθῇ ἐκ τοῦ Ψελλοῦ τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ μέχρι τινὸς τὰ κείμενα κατ' ἔννοιαν συμφωνοῦσιν, ὡς ἕπεται·

Ψελλοῦ	*Ἀνωνύμου*
«*Οἱ γὰρ ἐντεῦθεν χρηστηριάσοντες πρόβατον ἢ ἄρνα τῆς ἀγέλης ἀπολεξάμενοι πρῶτον μὲν κατὰ νοῦν τιθέασιν ἢ καὶ τῇ γλώσσῃ προφέρουσιν περὶ οὗ ἂν μαθεῖν βούλοιντο* [2]· *εἶτα καταθύσαντες τὸν ὠμοπλάτην τοῦ παντὸς ἀφαιροῦσι σώματος, ὡς μαντεύματος ὄργανον καὶ τοῦτον ἄνθραξιν διοπτήσαντες καὶ ἀπογυμνώσαντες τῶν σαρκῶν ἐντεῦθεν τὰς σημειώσεις τῆς τῶν ἐρωτημάτων ἐκβάσεως ἔχουσιν*».	«*Ἐκλεξάμενος ἐκ προβάτων ἢ ἐξ ἀρνῶν λάβε καὶ ὃ ἂν βούλῃ τῶν μελλόντων μαθεῖν προονοματίσας* [2]. *σφά<ξον>...*»

Ἀξία σημειώσεως ὡσαύτως εἶναι ἡ παραγγελία τοῦ ἀνωνύμου πρὸς τὸν ἐρωτῶντα «περὶ πληθυσμοῦ θρεμμάτων»· «*εἰ θέλεις γνῶναι περὶ τούτου, λαβὼν ἐκ τῶν πρωτείων* [3]) *θρεμμάτων ἔψησον ὕδατι θερμῷ καί, ἐὰν ἴδῃς*» κτλ. (σ. 9,32).

Ἐπειδὴ δὲ πρώτη μεταξὺ τῶν ἐρωτημάτων τίθεται ἡ «κατάστασις τοῦ ἀέρος», αὕτη δὲ μόνη ἐλλείπει ὅλως ἐκ τοῦ βιβλίου, πιθανῶς διελαμβάνετο ἐν τῷ φύλλῳ τούτῳ, ὅπερ ἐξέπεσεν.

Ἕπεται τὸ βιβλίον.

[1] Πρόχειρος αὐτῆς παραβολὴ πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ *Diels* ἐν Abhandl. d. kön. pr. Akad. d. Wiss. 1907 καὶ 1908 δημοσιευθέντα κείμενα πείθει ὅτι οὐδεμίαν αὕτη ἔχει ὁμοιότητα πρὸς τὰ περσικά, τὰ ἀραβικὰ καὶ τουρκικά, μᾶλλον δ' ἀπέρρευσεν ἀμέσως ἐκ τοῦ γνωστοῦ περὶ παλμῶν ἔργου τοῦ Μελάμποδος, ὡς προσεχῶς θὰ διαλάβω.

[2] Πρβλ. «*ἐπί τινι ἢ περί τινος θύεσθαι*· πρὸς τὴν θεότητα ἀπηυθύνοντο μὲ μίαν ὡρισμένην ἐρώτησιν» (*Stengel*, Opferbräuche der Griechen 1910 σ. 10).

[3] Πρβλ. *Λαογραφίας* Ζ' σ. 497 σημ. 2, πρὸς δὲ *P. Stengel*, ἔνθ. ἀν. σ. 1-2.

Βιβλίον παραδοθὲν ἔκ τε Τούρκων καὶ βαρβάρων, προδηλωτικὸν τῶν ἐσομένων <ἐκ τῶν> ἐν τῷ ὠμοπλάτῃ φαινομένων τεκμηρίων.

Λέγομεν ὅτι ἐκ τῶν παρόντων τεκμηρίων προέγνωσται ταῦτα· ἀέρος κατάστασις, νίκη καὶ ἧττα πολέμου, πραγματείας ἔκβασις καὶ ὁδοιπορίας, κίνδυνος θανάτου, ζωῆς διάρκεια καὶ λοιπῶν πραγμάτων τελείωσις. Ἐκλεξάμενος ἐκ προβάτων ἢ ἐξ ἀρνῶν λάβε καί, ὃ ἂν βούλῃ τῶν μελλόντων μαθεῖν, προονοματίσας σφά<ξον> . .

. . . . . .

[φ. 156ᵃ] ὠμοπλάτου, τὸ ἐναντίον λογίζου. Εἰ θέλεις γνῶναι τὸν ἐξιόντα πρὸς πόλεμον νικῶντα ἢ τὸν πολεμούμενον, καθὼς εἴρηται ποίησον· ἐὰν ἴδῃς ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ ὠμοπλάτου ἐρυθρὰν οὖσαν ὥσπερ νεφέλην, σημεῖον ἔστω σοι μεγίστου πολέμου καὶ αἱματεκχυσίας καὶ ἥττης τῶν πολεμουμένων· εἰ δὲ ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει ἴδοις ὥσπερ ἴνας ἐπιμήκεις μελαίνας, καὶ τοῦτο τὰ ὅμοια σημαίνει· εἰ δὲ ἴδοις ἐν τῷ δεξιῷ μέρει μέλαιναν ὥσπερ νεφέλην, εἰς ἧτταν καὶ ἀπώλειαν τῶν τε ἵππων καὶ τῶν κινουμένων πολεμίων λογίζου· εἰ δὲ ἴδοις ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει ἐρυθρότητα οὖσαν, ὁμοίως ἀπώλειαν τῶν ἐξιόντων πολεμίων προγίνωσκε· εἰ δὲ ἴδοις ἀμφότερα τὰ μέρη κατὰ φύσιν λευκὰ ὄντα καὶ μόνον πρὸς τὰ ἄκρα κύκλῳ μεμελασμένα, τοῦτο ἀμιξίαν τοῦ πολέμου δηλοῖ.

Διὰ θαλάσσης. *[φ. 156ᵇ] Εἰ θέλεις γνῶναι τοῦ διὰ θαλάσσης ἀποδημοῦντος τὴν ἔκβασιν, κατὰ τὰ εἰρημένα ποιήσας, ἐὰν ἴδῃς ἐν τῷ δεξιῷ μέρει ὥσπερ ἴνας ἀγκιστροειδεῖς ἐρυθράς, ἀναλόγως τοῦ πλήθους κίνδυνον τῶν ἀποδήμων σημαίνει· εἰ δὲ ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει ἴδοις πεπερασμένην εὐθεῖαν ἐρυθράν, σημειοῦ ἔκβασιν τοῦ ἀποδημοῦντος πολυχάρμονα καὶ ἐπικερδῆ· ἁπλῶς δὲ εἰπεῖν, ὅσας ἴδῃς ἑκατέρωθεν ἀγκιστροειδεῖς γραμμάς, ἀνάλογον ἀπώλειαν νόει· καὶ τὰς ἐπιμήκεις εὐθείας ὅσας ἴδῃς, ἀνάλογον χαρὰν ἐπινόει.*

Περὶ νόσων καὶ ὑγείας. *Εἰ δὲ θέλεις γνῶναι νόσους θανασίμους*

4 προέγνωσται 8 ἐὰν βούλει προὀνοματίσας 12 οὖσαν 13 τῶν πολεμούμενον 14 ἴδῃς 15 εἴδῃς 17 εἰ δὲ ἴδοις] ἐνταῦθα μόνον τοῦ βιβλίου ἀπαντᾶται ἡ γραφὴ αὕτη, ἣν ἀποκατέστησα πανταχοῦ ἀντὶ τοῦ *εἰ ἴδῃς, εἴδῃς*, ἐπειδὴ πιθανώτερόν μοι φαίνεται ὅτι ὁ βιβλιογράφος παρεσύρθη ἐκ τοῦ συχνοτάτου ἐν τῷ βιβλίῳ «ἐὰν ἴδῃς» ἢ ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν ἐγίνωσκε τὴν χρῆσιν τοῦ εἰ. *21 Διαθαλάσσης* (δὶς) *θέλης.*

ἐν οἴκῳ καὶ χώρᾳ ἢ ὑγείαν, κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον ὀνοματίσας, σκόπει· καί, ἐὰν ἔχῃ τὸ δεξιὸν μέρος ἴνας ὀρθὰς ἐρυθράς, ἀναλόγους τοῦ πλήθους νόει τὰς νόσους καὶ θανάτους· εἰ δὲ ταύτας ἐν τῷ ἀριστερῷ ἴδοις, ὑγείαν καὶ νόσων ἀπαλλαγὴν γίνωσκε ἐν πᾶσιν. [φ. 157ᵃ] Εἰ δὲ ἴδοις τὸ δεξιὸν μέρος λευκὸν καὶ καθαρόν, καὶ τοῦτο ὑγείαν δηλοῖ.

Περὶ μεταστάσεως ἐκ τόπου εἰς τόπον. *Εἰ θέλεις γνῶναι τὴν τῆς τοπικῆς μεταστάσεως ἔκβασιν ὁποία ἔσται, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, προονοματίσας διασκόπησον. Ἐὰν ἴδῃς ἐν τῷ δεξιῷ μέρει πρὸς τὰ ἄνω ὡς οἷαν νεφέλην ἐρυθράν, σημειοῦ ταχυτῆτος μετάστασιν ἀγαθῆς ἐκ τόπου ἐπὶ τοσοῦτον ὅσον ἐγγίζει πρὸς τὰ ἄνω ἡ νεφέλη· εἰ δὲ εἰς τὸ αὐτὸ μέρος ἴδοις ὥσπερ ἴνας ὀρθὰς ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω, ἐν τῇ μεταστάσει λογίζου πικρίαν καὶ θλῖψιν τὴν ἐπὶ γυναικί· εἰ δὲ ἴδοις ἐν τῷ δεξιῷ μέρει ἀγκιστροειδεῖς γραμμὰς ἐρυθρὰς ἢ μελαίνας, μὴ μεταστῇς ἐκ τοῦ τόπου· κίνδυνον γὰρ ἀπώλειαν δηλοῖ.*

Περὶ ἀσθενοῦντος. *Εἰ βούλει γνῶναι τὸν ἀσθενοῦντα εἰ σώζεται ἢ κινδυνεύει, κατὰ τὰ εἰρημένα ποιήσας, ἐὰν ἴδῃς ἐν τῷ δεξιῷ μέρει μίαν μόνον ἴνα πεπερασμένην ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω ἐρυθράν, σημειοῦ μακρονοσίαν μόνον· εἰ δὲ ἴδοις πολλὰς ἐν αὐτῷ ἴνας, κίνδυνον θανάτου [φ. 157ᵇ] ταχὺν νόει· εἰ δὲ ἴδοις ἔν τε τῷ ἀριστερῷ καὶ δεξιῷ μέρει ἴνας ἢ σπιλάδας μελαίνας, ὑγείαν καὶ μακροζωΐαν διάγνωθι.*

Περὶ δεσμίου. *Εἰ θέλεις γνῶναι δεσμίου λύτρον ἢ ἐν τοῖς δεσμοῖς θάνατον, καθὰ προείρηται πράξας, ἐὰν ἴδῃς ἐν τῷ δεξιῷ μέρει καὶ τῷ ἀριστερῷ ἴνας ὀρθὰς ἐρυθράς, εἰς λύτρωσιν τοῦτο καὶ ζωὴν τοῦ δεσμίου σκόπει ἀναλόγως τῶν φαινομένων ἰνῶν· εἰ δὲ ἴδοις κατὰ πλάτος τὰς εὐθείας, ἀναλόγως τοῦ πλήθους τῶν εὐθειῶν τοὺς χρόνους τῶν δεσμῶν ἐπιλόγισαι· εἰ δὲ ἴδοις τὰς αὐτὰς εὐθείας πρὸς τὴν λαβὴν τοῦ ὠμοπλάτου οὔσας, ἐν τοῖς δεσμοῖς θάνατον ἐπινόει.*

Περὶ πληθυσμοῦ θρεμμάτων. *Εἰ θέλεις γνῶναι περὶ τούτου, λαβὼν ἐκ τῶν πρωτείων θρεμμάτων ἕψησον ὕδατι θερμῷ καί, ἐὰν ἴδῃς ἀμφοτέροις μέρεσιν ὡσὰν νεφέλας ἀμαυράς, γίνωσκε ὅτι πληθυνθήσονται ἀναλόγως τοῦ πλήθους τῶν νεφελῶν· εἰ δὲ ἴδοις ἐρυ-*

4 ὑγείας 8 ὁποῖα 9 εἴδῃς 10 οἷα νεφέλην 13 θλίψιν 15 μέλαινας κίνδ. ἀπώλειαν] ἴσως *κίνδυνον ἀπωλείας 18 ἴνα 19* (καὶ 21. 25) *ἴνας 32 ἕψησον 33 ὡσὰ νεφέλας.*

θράς, ἡ ἀπώλεια ἔσται ἀναλόγως τοῦ πλήθους τῆς ἐρυθρότητος.

Περὶ πένητος καὶ πλουσίου. *[φ. 158ᵃ] Εἰ γνῶναι θέλοις πένητα εἰ πλουτήσει καὶ πλούσιον εἰ πένης ἔσται, ὡς εἴρηται ποιήσας, ἐὰν ἔχῃ τὸ δεξιὸν μέρος ἵνας ὀρθὰς ἐρυθράς, ἀναλόγως τοῦ πλήθους ὁ πλούσιος πένης ἔσται, ἐὰν δὲ ἔχῃ ἀμφότερα τὰ μέρη ἵνας ὀρθὰς μελαίνας, ὁ πένης πλουτήσει· εἰ δὲ ἀναμεμιγμένας ἴδοις ἐρυθρὰς ταῖς μελαίναις, ὁ πλεονασμὸς τοῦ ἑτέρου νικήσει τὸ ἕτερον κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον· εἰ δὲ ἴδοις λευκότητα καὶ μόνην ἐν αὐτῷ, τοῦτο διαμένει μέχρι θανάτου.*

Περὶ ἐρωμένης γυναικός. *Εἰ σπουδή σοι προειδέναι, εἰ ταύτης ἐρᾶν ἐπιδέχεταί σοι ταύτῃ συναφθῆναι, καθὰ πολλάκις εἴρηται προονοματίσας, ἐὰν ἴδῃς ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ ὠμοπλάτου ὥσπερ τινὰ νεφέλην ἐρυθράν, σημειοῦ ὅτι καὶ ἑκούσης τῆς ἐρωμένης δρᾷς τὸ σπουδαζόμενον· εἰ δὲ ἴδοις τὸ δεξιὸν μὲν καθαρόν, τὸ δὲ ἀριστερὸν θαμβόν, ἀδύνατός σοι τούτου ἡ διεξάνυσις.*

Περὶ πολυπαιδίας καὶ ὀλιγοτεκνίας. *Εἰ διὰ γνώσεώς σοι σπουδάζεται πολυτεκνίαν καὶ ὀλιγο-[φ. 158ᵇ] τεκνίαν καὶ περὶ τῆς τούτων ζωῆς μαθεῖν, εἴσει οὕτως· κατὰ τὰ προειρημένα συμπαρανάμος, ἐὰν ἴδῃς τὰ ἄνω μέρη ἤτοι πρὸς τὸ λεγόμενον τραγανὸν καθαρότητα καὶ λευκότητα, τοῦτο λογίζου εἰς ὀλιγοτεκνίαν· εἰ δὲ ἴδοις καὶ τὸ ἀριστερὸν καθαρὸν καὶ λευκόν, τοῦτο καὶ εἰς στέρησιν λογίζου τῆς γαμετῆς διὰ θανάτου· εἰ δὲ ἴδοις εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ ὠμοπλάτου πλησίον τοῦ τραγανοῦ ἵνας ἐρυθρὰς καὶ μαύρας καθάπερ γραμμὰς τὰς ἐν ὑφάσμασιν, ταῦτα πολυτεκνίαν σημαίνει, εἰ μὲν περισσότερα τὰ ἐρυθρά, ἀρρένων, εἰ δὲ πλείονα τὰ μέλανα τῶν γραμμῶν, θηλειῶν πλῆθος. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους ἐὰν ἴδῃς ἵνας καὶ στιγμὰς ἐρυθρὰς καὶ μαύρας, καὶ τοῦτο πολυτεκνίαν καὶ ζωὴν σημαίνει· εἰ δὲ ἴδοις τὸ δεξιὸν μέρος ἔχον ἐρυθροὺς ἢ μέλανας κύκλους ὡσεὶ στεφάνους, τοῦτο κατὰ τὸ μέτρον τῶν στεφάνων, γυναικῶν συζυγίαν λογίζου· εἰ δὲ μόνον ἐρυθρούς, τοῦτο εἰς πρόσωπον γυναικῶν [φ. 159ᵃ] π⟨ολεμικῶν⟩ καὶ μαχίμων ἡγοῦ· εἰ δὲ μέλανας, τοῦτο εἰς καταδεδουλωμένας[1] λογίζου.*

---

3 πλούσια 4 Ἰνα 5 ἴνας 6 μέλαινας πλουτίση 8 κατὰ τὸ εἰρημένον 12 πρὸ ὀνοματίσας 13 ἑκούσης 15 διεξάνυσης 16 διαγνώσεώς 18 εἴση 18 συμπαρανάμος] πιθ. κακὴ ἀνάγνωσις τοῦ βιβλιογράφου ἀντὶ *συμπερανάμενος 23* (καὶ 27) *ἴνας 29 μέλαινας.*

1) *Μαχίμους γυναῖκας* λέγει τὰς ἐριστικάς, τὰς φιλονίκους· *καταδεδουλωμένας* τὰς ὑποτεταγμένας, τὰς πειθηνίους (βλ. *Sophocles* Lexicon)

Περὶ ὠμοπλατοσκοπίας διέλαβεν ὁ ἀείμνηστος Ν. Γ. Πολίτης ἐν τῷ Παρθενῶνι Β΄(1872) σ. 1095-7 καὶ τῇ Ἑστίᾳ Α΄(1876) σ. 221-2, ἐξ ἧς ἀνεδημοσίευσεν ἐν Λαογρ. Συμμείκτοις Α΄ 77-79· γράφων δ' ἀλλαχοῦ περὶ δεισιδαιμονίας τάσσει τὴν ὠμοπλατοσκοπίαν μετὰ τῶν οἰωνῶν, τῆς σπλαγχνοσκοπίας κλπ. εἰς τὰς δεισιδαίμονας πράξεις, τὰς κοινὰς εἰς πολλοὺς λαούς, οἵτινες «ἐκλαμβάνουσιν ὡς ἔχοντα συνάφειαν πρὸς τὰς ἀνθρωπίνους πράξεις φαινόμενα ἢ γεγονότα παντελῶς ἄσχετα πρὸς ταύτας»[1]). Καταδεικνύων δὲ τὸ θρησκευτικὸν στοιχεῖον, ὅπερ εἰς τὰς περὶ αὐτῆς δοξασίας ὑπόκειται, ἐξαίρει τὴν ἐπίδρασιν, ἣν ἡ βαθέως ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ λαοῦ ἐριζωμένη πεποίθησις εἰς τὴν τοιαύτην μαντείαν ἔσχεν οὐ μόνον ἐπὶ τῶν πράξεων τῶν ἁρματωλῶν, ἀλλ' «ἐνίοτε καὶ ἐπὶ ἱστορικῶν τινων γεγονότων ἔτι»[2]) καὶ ἐπάγεται· «Ὡς τινες παρετήρησαν, ἡ ὠμοπλατοσκοπία εἶναι λείψανον τῆς ἱεροσκοπίας τῶν ἀρχαίων· ἀλλὰ πρὸς ταύτην σχέσιν μᾶλλον εἶχεν ἡ συνήθεια τοῦ ἐξετάζειν ἐκτὸς τῆς ὠμοπλάτης τὸ ἦπαρ, τὸν σπλῆνα, τὰ ἔγκατα τοῦ ἀμνοῦ, ἐὰν παραδεχθῶμεν ὡς ἀληθῆ τὴν περὶ ὑπάρξεως τοιαύτης συνηθείας ἐν Ἀρκαδίᾳ μαρτυρίαν τοῦ ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐπισκεφθέντος τὴν Ἑλλάδα Γερμανοῦ Βαρθόλδυ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι παρ' οὐδενὶ τῶν ἀρ-

---

1) Λαογρ. Σύμμ. Α΄ 41.

2) Τὴν πίστιν τῶν ἁρματωλῶν εἰς τὴν τοιαύτην μαντείαν ἐκληρονόμησαν οἱ κατόπιν ἀναφανέντες λησταὶ καὶ πλεῖστα παραδείγματα ἀναφέρονται ληστῶν πληροφορηθέντων ἐκ τῆς ὠμοπλάτης τὴν κύκλωσιν ἢ τὴν μέλλουσαν ἐξόντωσίν των. Κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ ληστάρχου Κίτσου Νταβέλη «*μιὰ φορὰ ὁ Νταβέλης, ὁ Κακαράπης κι ὁ Καλαμπαλίκης εἶχαν λημέρι 's τὸν Ἔλυμπο Θερικίου κ' ἔσφαξαν ἕνα κριάρι, γιὰ νὰ φάν ἡ συμμορία. Πρὶν καθήσουν γιὰ νὰ φάν, ἔβγαλαν τὴν πλάτη καὶ τὴν κοίταξ' ὁ Κακαράπης. Νὰ φίβγουμι, Νταβέλη, λέει, πλάκωσι παγάνα. —Ἄϊ χάσ' οὐρὲ Κακαράπ, πέταξ' τὴν πλάτ' ἀπουκεῖ κὶ φάϊ ψουμί.—Θάρρεψις ὅτ λυπᾶμι τὴ ζουή μ'; λέει οὐ Κακαράπ's. Ὅ,τ λέει οὐρε ἡ πλάτ εἶνι σουστὰ κὶ μουλουγημένα. Καὶ γιὰ ν.ὶ σᾶς ἀπουδείξου, δὲ σᾶς ἀφήνου νὰ φᾶτ' κατουρῶ τοὺ σφαχτό. Κ' ἔβγαλι τὴ φύση τ' κὶ οὔρησι τοὺ σφαχτό. Σὲ λίγου τοὺ καραοὺλ' εἰδιοποίησι τὴ συντροφιὰ ὅτ ἡ παγανιὰ ἔρθιτι κὶ τό σκασαν ἀπουκεῖ*». Ἐσχάτως δὲ ἐπὶ τοῦ ἐξοντωθέντος τὴν 20 Σεπτεμβρίου 1925 διαβοήτου ληστοῦ Γιαγκούλα εὑρέθη ἡ ἑξῆς ἐπιστολή: «*Τὴν Πεμπτην πρὸ μεσημβρίας 28 Αὐγούστου 1925 ἤμουν καθὼς εἰμαι μὲ τὸν σύντροφόν μου Πάντον Μπαμπάνην μαζί. Ἐπήραμε ἕνα ἀρνάκι, τὸ σφάξαμε καὶ τὸ τραυοῦμε στὴν ὠμοπλάτην, καὶ εἴδαμε πῶς θὰ χαθοῦμε, οὔτε ὅμως στενοχωρηθήκαμε, ἐπειδὴ εἴδαμε πῶς θὰ χαθοῦμε. Ἀρκετὰ ζήσαμε εἰς τὸν σκληρὸν βίον, μὰ ἀρκετὸ ἔχει ὑποστῆ βάσανα ἡ κτηνοτροφία δι' ἐμᾶς. Ἂς χαθοῦμε τώρα. Ἕνα παρακαλῶ εἰς τὸν παρευρεθέντα ἀποσπασματάρχην νὰ ξέρῃ πῶς γνωρίσαμε προτήτερα τὸν θάνατόν μας. Γράφω τὴν 28ην Αὐγούστου 1925. Φώτης Γιαγκούλας, Πάντος Μπαμπάνης*». (Ἐφημ. "Ἐλεύθερον Βῆμα„ τῆς 28 Σεπτεμβρίου 1925.

χαίων συγγραφέων γίνεται μνεία τῆς ὠμοπλατοσκοπίας· ἀλλὰ δὲν νομίζομεν τοῦτο ἐπαρκὲς διδόμενον, ὅπως ἀρνηθῶμεν τὴν ἀρχαιότητα τῆς προλήψεως ταύτης· ἡ παρὰ Βυζαντινοῖς μάλιστα γνῶσις αὐτῆς ἀποδεικνύει τὸ ἐναντίον»[1]).

Εἰς ταῦτα ἀπαντᾷ ἡ νεωτέρα ἔρευνα διαπιστοῦσα τὴν ὕπαρξιν τῆς σπλαγχνοσκοπίας καὶ ἐμπυροσκοπίας παρὰ τῷ ἡμετέρῳ λαῷ. Οὕτως ἡ μαρτυρία τοῦ Bartholdy[2]) ἐπιβεβαιοῦται ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου καὶ ἐξ ἡμετέρων πληροφοριῶν· ὄντως ἐν Ἀρκαδίᾳ «πρὸς πρόγνωσιν τοῦ γεννηθησομένου παιδίου παρατηροῦσι τὰ *βασιλικὰ* (λίπη) τοῦ κατὰ τὸν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον σφαζομένου χοίρου ἐν τῷ οἴκῳ των»[3]· ἐν Λάστᾳ δὲ τῆς Γορτυνίας «διὰ νὰ γνωρίσουν τί παιδὶ θὰ κάνῃ μιὰ γκαστρωμένη γυναῖκα, τὶς μεγάλαις Ἀποκριαῖς ὀνομάζουν τὴν ἔγκυον καὶ παρατηροῦν *τὴν σπλῆνα* τοῦ οἰκοσίτου χοίρου»[4]).

Κατὰ τὰς πληροφορίας δέ, τὰς ὁποίας ἔλαβεν ἐκ Γορτυνίας ὁ φίλος συνάδελφος κ. Θεόδ. Ι. Ἀθανασόπουλος «ἐν Ζερζόβῃ, ὅταν σφάξωσι τὸν οἰκόσιτον χοῖρον, λαμβάνουσι τὸν *σπλῆνα* καὶ ἐξετάζουσιν αὐτόν· ὅταν ἔχῃ δίπλαν τινά, μαντεύουν ὅτι ἡ σύζυγος τοῦ οἰκοδεσπότου ἢ κανὲν θηλυκὸν ζῷον τοῦ σπιτιοῦ εἶναι ἔγκυον καὶ ὅτι θὰ γεννήσῃ ἄρρεν. Ἐν Γρανίτσῃ (Γορτυνίας) ἐκ τοῦ σφαζομένου οἰκοσίτου χοίρου ἀφαιροῦσι τὴν *καρδίαν*, λαμβάνουσιν εἰς χεῖρας, σχίζουσιν εἰς τὸ μέσον καί, ἂν μὲν εὕρωσιν ἐν αὐτῇ αἷμα πηκτόν, τότε σημαίνει ὅτι ὁ οἰκοδεσπότης ἔχει χρήματα πολλὰ ἢ ὀλίγα ἀναλόγως τῆς ποιότητος τοῦ αἵματος, ἂν δὲ δὲν ὑπάρχῃ αἷμα, ἀπόδειξις ὅτι ὁ οἰκοδεσπότης εἶναι πτωχός. Ἐν Στεμνίτσῃ ἐκ τοῦ *ἀμνοῦ* ἐξετάζουν τὴν *καρδίαν* καί, ἂν ἐντὸς αὐτῆς εἶναι αἷμα εἰς τεμάχια, σημαίνει χρήματα τοῦ σπιτιοῦ, ἂν δὲ ὄχι πενίαν. Ἐν Δημητσάνῃ δὲ γίνεται ἐξέτασις τοῦ βασιλικοῦ λίπους τοῦ οἰκοσίτου χοίρου». Κατὰ τὴν ἔρευναν δέ, τὴν ὁποίαν τῇ παρακλήσει μου ἐνήργησεν εἰς τὸν Ἀετὸν καὶ ἄλλα χωρία τῆς Μεσσηνίας[5]) ὁ φίλος διδάκτωρ καὶ καθηγητὴς κ. Π. Γεωργοῦντζος «τὴν ἐποχὴν τοῦ Τριῳδίου, ποῦ σφάζουν τοὺς χοίρους, παρατηροῦν εἰς τὰ βασιλικὰ μίαν λιπώδη ἔκφυσιν καί, ἂν μὲν εἶναι μονὴ ἐν εἴδει μικροῦ πέους, τεκμήριον ὅτι θὰ γεννηθῇ ἀρσενικὸ παιδί, ἂν δὲ εἶναι διχασμένη (διπλῆ), θηλυκό· —*βασιλικὰ* εἶναι τὸ μεγάλο λιπῶδες περίβλημα τῶν ἐντοσθίων τοῦ χοίρου, τὸ δὲ παρατηρούμενον σημεῖον (γιὰ ἀρσενικὸ ἢ θηλυκὸ) εἶναι ἐπὶ τοῦ λίπους καὶ κοντὰ 'ς τὸν ἀφαλό, δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ ἀναλόγως τοῦ δεξιωτέρου ἢ ἀριστερωτέρου ξεκοιλιάσματος.—Κοιτάζουν ἐπίσης καὶ τὴν *χολὴ* καὶ ἀπὸ τὸν ὄγκο της βγάζουν συμπεράσματα γιὰ τὸ κουκούλι. Στὴ χολὴ παρατηροῦν μερικὲς φορὲς καὶ κάποια δίπλα (ἀναδίπλωσιν), ἡ ὁποία σημαίνει πῶς ὁ νοικοκύρης ἔχει χρῆμα. Ἐπίσης κοιτάζουν καὶ τὴ *σπλῆνα*, ἂν ἔχῃ χαραξιὰ εἰς τὸ μέσον ἢ τὸ ἄκρον, ὁπότε προσημαίνει θάνατον ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τοῦ σπιτιοῦ. Τὸ *νεφρὸ* πάλιν τὸ κοιτάζουν κατὰ τὸν ἀκόλουθο τρόπο· τὸ σχίζουν 'ς τὰ δύο, ὅσο ποῦ νὰ βαστάῃ ἡ πέτσα λιγάκι τὰ δύο μέρη. Κατόπιν λένε· «ἂν γίνῃ σερνικό, νὰ κλείσῃ, κι ἂν γίνῃ κορίτσι, νὰ μείνῃ ὅπως εἶναι». Τὸ βάζουν κατόπιν 'ς τὴ φωτιὰ καὶ συμπεραίνουν ἀναλόγως τοῦ ἀποτελέσματος, ἐπειδὴ ἄλλοτε κλείνει καὶ ἄλλοτε ψήνεται, χωρὶς νὰ κλείσουν τὰ δύο τεμάχια»[1]).

1) Λαογρ. Σύμμ. Α' 78.

2) Bruchstücke zur nähern Kenntniss des heutigen Griechenlands, 1805 σ. 353 «In Arcadien schlachtet man an gewissen Tagen Lämmer und Ziegen, um aus den Eingeweiden und Knochen (vorzüglich den Schulterknochen) zu prophezeien».

3) Λαογρ. Ἀρχεῖον, ἀρ. 299, 10.

4) Αὐτ. ἀρ. 752, 56.

5) «Ἡ ἐξέτασις τῶν βασιλικῶν, τῆς χολῆς καὶ τῆς σπλήνας τῶν χοίρων εἶναι ἀπὸ παλαιὰ χρόνια *'στὴ Μεσσένια* καὶ εἶναι διαδεδομένη εὐρύτατα σ' ὅλα τὰ χωριά· τὸ ἴδιο καὶ 'στὰ χωριὰ τοῦ Ἀετοῦ. *Καθένας ποῦ θὰ σφάξῃ τὸ γουρούνι τὸ σπιτικό, θὰ τηράξῃ καὶ τὰ σημάδια*» (Π. Γεωργοῦντζος).

1) Εἰς τὴν διὰ τοῦ νεφροῦ, ὡς καὶ κατωτέρω διὰ τοῦ στομάχου τῆς ὄρνιθος, μαντικὴν ἔχομεν παραπλήσιόν τι πρὸς τὰς «*ἐμπύρους ῥήξεις*» τῶν ἀρχαίων ἤτοι τὰς ῥήξεις τῶν καιομένων ἐν τῷ πυρὶ μελῶν τοῦ ἱερείου, ἃς «*ἐνώμων*» ἤτοι ἐπεσκόπουν οἱ μάντεις κατὰ τοὺς γνωστοὺς στίχους Εὐρ. Φοιν. 1256 κἑ. Ὅλως δ' ἀνάλογος πρὸς αὐτὰς καὶ διδακτικωτάτη εἶναι ἡ κατωτέρω ἐκτιθεμένη συνήθεια τῶν γυναικῶν τῆς Κρήτης, μαντευομένων διὰ τῆς *χολῆς*, καθ' ὃν ἀκριβῶς καὶ τὸ πάλαι τρόπον. (Βλ. *Stengel*, Opferbräuche der Griechen 1910 σ. 97 κἑ. 99). Ὁμοία προφανῶς εἶναι καὶ ἡ διὰ τῆς *θηλειᾶς τῆς ὄρνιθος* μαντική: «ἐν Σοποτῷ Καλαβρύτων θέτουν τὴν θηλειὰν τῆς ὄρνιθος (ὀστοῦν τοξοειδὲς ἔμπροσθεν τοῦ στέρνου) μὲ τὰ σκέλη ἀνεστραμμένα ἐπὶ τῆς θερμῆς τέφρας ἔναντι τῆς καιομένης πυρᾶς καὶ μελετᾶνε τὸ ὄνομα τῆς ἐγκύου. Ἂν τὰ σκέλη τῆς θηλειᾶς συμπλησιάσωσι, τὸ τεχθησόμενον θὰ εἶναι ἄρρεν, ἂν δὲ ἀπομακρυνθῶσι, θὰ εἶναι θῆλυ» (Λαογρ. τ. Γ' 684)· ἐν Αἰτωλίᾳ ὡσαύτως «*τοὺ παράβουλου τς κόττας* (ὅπερ εὑρίσκεται εἰς τὴν ῥίζαν τῶν πτερύγων, ἡ κλεὶς) τίθεται εἰς τὸ πῦρ ὄρθιον καὶ γίνεται πυρομανεία· πχ. *τήραξαν τοὺ παράβουλου, θὰ γεννήσ' ἀρσενικὸ παιδί*» (Λαογρ. Ἀρχεῖον ἀρ. 402, 238 Δ. Λουκόπουλος). Ἐν Λάστᾳ τῆς Γορτυνίας «τὸ προμάντευμα διὰ τὰ 'σερνικὰ παιδιὰ» γίνεται διὰ *στυπτηρίας* τιθεμένης ἐν τῇ πυρᾷ. «Διὰ νὰ γνωρίσῃ κανεὶς τί παιδὶ θὰ κάνῃ μιὰ γκαστρωμένη γυναῖκα, καθαρίζεται ἡ γωνιὰ ἀπὸ τὴν στάκτην καὶ θέτομεν εἰς τὰ ζεστὰ τούβουλα τῆς γωνιᾶς στύψεν (στυπτηρίαν), αὕτη δὲ ἀναπηδᾷ εἰς ῥευστὴν ὕλην καὶ μεταβάλλεται κατόπιν εἰς μᾶζαν στερεάν. Ἐὰν ἐπὶ τοῦ κατασταθέντος στερεοῦ σώματος γίνῃ ἐξοχή τις, θὰ γεννήσῃ ἡ μελετηθεῖσα ἔγκυος ἄρρεν, ἐὰν δὲ σχηματισθῇ χασμάδα

Τοιαῦτα ἴχνη τῆς ἀρχαίας ἱεροσκοπίας ἀνευρίσκομεν καὶ ἐν Αἰτωλίᾳ καὶ ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἐν Δυτ. Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Βιθυνίᾳ καὶ ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐξ Αἰτωλίας ἔχομεν τὴν μαρτυρίαν τοῦ κ. Δ. Λουκοπούλου, γνωστοτάτου ἐκ προτέρων συλλογῶν, ὅστις εἶχε τὴν καλωσύνην νά μοι ἐπιστείλῃ τὰ ἑξῆς· «Ἡ *σπλῆνα* τοῦ γουρουνιοῦ ἅμα εἶναι πιὸ πλατειὰ 'ς τὴν ἄκρη, εἶναι πίσω ὁ περισσότερος χειμώνας (ὑπολείπεται δηλ. τὸ περισσότερον τοῦ χειμῶνος, ἐπειδὴ τὰ γουρούνια 'ς τὴν Αἰτωλία σφάζονται τὰ Χριστούγεννα). Στὴν Ἀμβρακιά, κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ διδασκάλου κ. Γ. Ψηλοῦ, μαντεύουν κι ἀπὸ τὸ *νεφρὸ* τοῦ σφαχτοῦ γιὰ τὴν γκαστρωμένη γυναῖκα. Ἅμα τὸ νεφρὸ ἁλατισθῇ καὶ ῥιφθῇ 'στὴ φωτιὰ γιὰ νὰ ψηθῇ, ἢ ἀνοίγει ἢ σφίγγει πιὸ πολύ. Ἅμα ἀνοίγῃ, ἡ γυναῖκα ἡ γκαστρωμένη, γιὰ τὴν ὁποία *βάλαμε* (ἐπροτείναμεν ἐρώτημα) [1]), θὰ γεννήσῃ θηλυκό· ἂν σφίξῃ, θὰ γεννήσῃ ἀρσενικό. Μαντεύουν καὶ ἀπὸ τὴν *κοιλιὰ* τῆς κόττας. Ὁ καθαυτὸ στόμαχος τῆς κόττας λέγεται κοιλιά· ἀφαιρεῖται ἡ ἐσωτερικὴ σκληρὰ μεμβράνη αὐτῆς τῆς κοιλιᾶς, ἁλατίζεται καὶ ῥίπτεται 'ς τὴ φωτιὰ νὰ ψηθῇ. Ἅμα ἀνοίγῃ, ἡ γκαστρωμένη γυναῖκα, διὰ τὴν ὁποίαν ἐθέσαμεν ἐρώτημα, θὰ γεννήσῃ θηλυκό, ἂν κλείσῃ, θὰ γεννήσῃ ἀρσενικό». Περὶ τῆς συνηθείας ταύτης τῶν Αἰτωλῶν καὶ Ἀκαρνάνων καὶ ὁ Lawson παρέχει ἱκανά. «Μόλις ὁ χοῖρος σφαγῇ, ὁ *σπλὴν* αὐτοῦ ἀποσπᾶται ἀπὸ τὸ λοιπὸν σῶμα, πρὶν τοῦτο διαμελισθῇ ἢ ὁπωσδήποτε παρασκευασθῇ, χρησμοὶ δ' ἐξάγονται ἐκ τῆς τραχύτητος ἢ τῆς κακοχρωμίας τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ. Τὰ ἐρωτήματα δέ, τὰ ὁποῖα διὰ τοῦ τρόπου τούτου δύνανται νὰ λυθῶσιν, εἶναι ποικιλώτατα, αἱ προβλέψεις περὶ τοῦ καιροῦ, τῆς συγκομιδῆς καὶ τοῦ τρυγητοῦ, ἡ εὐόδωσις ἑνὸς ταξειδίου καὶ ἄλλων ἐπιχειρήσεων, ἡ σκοπιμότης ἑνὸς μελετωμένου γάμου κλπ. Ὅ,τι ἐκ τῶν λεπτομερειῶν τῆς τέχνης ταύτης ἔμαθα εἶναι ὅτι ἐπιφάνεια λεία ἀποτελεῖ καλὸν οἰωνόν, ἐν ᾧ τραχύτητές τινες ἐπ' αὐτῆς προοιωνίζονται ἐμπόδια καὶ δυσχερείας εἰς ἓν ταξείδιον ἢ μίαν ἐπιχείρησιν, καὶ περαιτέρω ὅτι ἀήθεις τινὲς κηλῖδες χρωματισταὶ εἶναι προγνωστικὸν σαρακιοῦ καὶ μούχλας εἰς τὰ σιτάρια καὶ τὰ ἀμπέλια» [2]). Εἰς τὸ Ζοριάνο τῆς γειτονικῆς Δωρίδος, κατ'

τις, τότε θὰ γεννήσῃ θῆλυ» (Αὐτ. ἀρ. 752, 56, Λάσκαρης). Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μαντικῆς ὁ ἀείμνηστος Πολίτης κατέλεξε καὶ τὴν ὠμοπλατοσκοπίαν, ὡς ἐμπυροσκοπίαν δ' ἐθεώρησε καὶ τὴν διὰ φύλλων ῥιπτομένων εἰς τὸ πῦρ μαντικὴν τῆς παραμονῆς τοῦ νέου ἔτους, περὶ ἧς ἐκτενῶς διέλαβεν ἐν Λαογρ. Γ' 349 κέ.

[1]) Πρβλ. «προονοματίσας» σελ. 7 σημ. 2.

[2]) *Lawson*, Modern greek Folklore and anc. gr. Religion 1910 σ. 325.

ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Κ. Βασιλάκη, «ἐξετάζουν τὴ θέση ποῦ ἔχουν τὰ σπλάγχνα τῶν γουρουνιῶν, ποῦ σφάζουν τὰ Χριστούγεννα· ἂν δὲν εὑρεθοῦν 'ς τὴν κανονική τους θέση, σημεῖον ὅτι κάτι κακὸ θὰ τοὺς συμβῇ». Εἰς τὴν Ἤπειρον, κατὰ τὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ συναδέλφου κ. Ξεν. Σάρρα, ἀκούσαντος παρὰ χωρικοῦ ἐκ Τσερνέσι τοῦ Ζαγορίου, «τρέφουν γουρούνια, ἀλλὰ δὲν δίνουν σημασία. Στὰρνιὰ ὅμως κοιτάζουν τὴν *καρδιά*· τὴν σκίζουν καὶ κοιτάζουν τὰ φυλλοκάρδια καὶ τὸ αἷμα· ἂν τὸ αἷμα τῆς καρδιᾶς εἶναι μαῦρο, εἶναι δυσάρεστα καὶ πολλοὶ τὸ κρύβουν: «δέ ναι τίποτα», ἐπειδὴ πολὺ φοβοῦνται τὴ μαντεία αὐτή· ἀληθεύει πιὸ πολὺ κι ἀπὸ τὸν πλάτη» [1]). Εἰς τὴν Ἤπειρον δὲ πιθανῶς ἀναφέρεται καὶ ἡ πληροφορία, ἣν ὁ Βαλαωρίτης ἔλαβε παρὰ ὑπερεκατοντούτου βλαχοποιμένος, ὅτι «ἐκτὸς τῆς ὠμοπλάτης καὶ τὸ ἦπαρ καὶ ὁ σπλὴν καὶ τὰ ἔγκατα ἐν γένει χρησιμεύουσι πολλάκις εἰς προφητικὰς διαγνώσεις [2]).

Ἐν Βάμῳ τῆς Κρήτης, κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Παγκάλου, «θέτουν τὴν *χολὴν* οἱουδήποτε ζῴου 'ς τὴ φωτιά, διὰ νὰ μαντεύσουν, ἂν ἡ ἔγκυος γυνὴ γεννήσῃ ἀρσενικὸν ἢ θηλυκὸν παιδί. Ἂν μὲν ἡ χολὴ κτυπήσῃ, τὸ παιδὶ ποῦ θὰ γεννηθῇ, θὰ εἶναι ἀρσενικόν, ἂν δὲ σπάσῃ καὶ χυθῇ τὸ ἐντὸς αὐτῆς ὑγρόν, χωρὶς νὰ κτυπήσῃ, θὰ εἶναι θηλυκόν». Κατὰ τὴν ἀφήγησιν δὲ τῆς κ. Βιολέττας Σπυριδάκη, εἰς τ' Ἀνώγεα τοῦ Μυλοποτάμου «μελετᾶνε τὴ χολὴ τζῆ κόττας. Τήνε βγάζεις ἀπὸ τὴν κόττα, ἢ ἀπὸ τὸν κόκορα, ἀπὸ τὸ συκῶτι μέσα καὶ τήνε

1) Διὰ τοῦ αἵματος, ὅπερ ὡς καὶ τὰ σπλάγχνα ἐνομίζετο ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἕδρα τῆς ζωῆς (*Stengel*, ἔνθ. ἀν. σ. 84, *Θ. Βορέα*, Ἡ δόξα περὶ τῶν σπλάγχνων ὡς ἕδρας τῆς ψυχῆς 1903 σ. 33. 36. 40. 42. *Π. Λορεντζάτου*, Οἱ παρ' Ὁμήρῳ ψυχολογ. ὅροι ἐν Ἀθηνᾷ ΛΕ' 30. 33), μαντεύονται σήμερον, ὡς καὶ τὸ πάλαι, καὶ κατ' ἄλλον τρόπον· ἐν τῇ ΒΔ. Θρᾴκῃ, ὡς ἐν *Λαογρ.* Γ', 165 ἐδημοσίευσα, «εἴς τινα χωρία καὶ δὴ βουλγαρικὰ τὸ ἀρνίον σφάζεται παρὰ τὴν ἑστίαν τῆς οἰκίας (κ. *ούτζὰκ'*) καὶ «*κοιτάζ' τσὶ κουκκίδες*»· ἂν ὁ τοῖχος, ὁ παρὰ τὴν ἑστίαν δηλ., ῥαντισθῇ τότε διὰ πολλῶν καὶ μεγάλων κηλίδων αἵματος, συνάγουσιν οἱ εἰδήμονες ἐννοεῖται, ὅτι πολλὰ θὰ γίνωσι καὶ τὰ πρόβατα, ἢ ἐν γένει τὰ κτήνη τοῦ θύοντος, ἂν δὲ τοὐναντίον δι' ὀλίγων καὶ μικρῶν, ὅτι δὲν θ' αὐξήσῃ τὸ πλῆθος αὐτῶν». Ὁμοίως ἐν Ἠπείρῳ οἰωνοὶ διὰ τὸν γάμον λαμβάνονται ἀπὸ τὸν τρόπον καὶ τὴν διεύθυνσιν, πρὸς τὴν ὁποίαν ἐκτινάσσεται τὸ αἷμα τοῦ σφαζομένου ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ ἀμνοῦ (*Lawson*. ἔνθ. ἀν. σ 326). Καὶ τὸ πάλαι ὁ θύτης ἐξῆγε χρησμοὺς ἐκ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν τὸ αἷμα ἐξηκοντίζετο ἀπὸ τὸ θῦμα (*Halliday*, Greek Divination, London 1913 σ. 116).

2) *Παρθενὼν* Β' σ. 1904, ἔνθα ἡ παραπομπὴ εἰς *Βαλαωρίτου* Ἀθ. Διάκον 1867 σ. 123.

μελετᾷς· τήνε βάνεις 'ς τὴ φωτιά, 'ς τὸ κάρβουνο καὶ λὲς «*Στόνομα τοῦ Θεοῦ. Μελετῶ τὴν Κατερίνα, τί παιδὶ θὰ κάμῃ. Ἂν εἶναι σερνικὸ παιδί, νὰ χτυπήσῃ, ἂν εἶναι θηλυκό, νὰ κάμῃ τσιούφ.*» Ἡ χολὴ ἔρχεται καὶ πρήσκεται· ἅμα εἶναι σερνικό, παίζει ἕνα χτύπο καὶ πετιέται ἀπὸ τὴ φωτιά· ἅμα εἶναι θηλυκὸ παιδί, γροικᾷς κι' ἀνοίγει καὶ χύνεται τὸ ὑγρὸ καὶ σβήνει τὸ κάρβουνο. Πιὸ ἀληθὲς εἶναι νά ναι μαύρη ἡ κόττα. Τζῆ μαύρης κόττας εἶναι πιὸ καλό. Τὸ περισσότερο 'ς τὶς βαρεμένες (ἔγκυες), ἀλλὰ καὶ σὲ ὅ,τιδήποτε καὶ νὰ τὴ μελετήσῃς, ἅμα εἶναι γιὰ νὰ γίνῃ, θὰ χτυπήσῃ, κι' ἅμα εἶναι νὰ μὴν γίνῃ, χύνεται χωρὶς ν' ἀκουστῇ. Βάνεις χάρι λόγου γιὰ ἄρρωστο· θὰ πῇς: *Ἂν γενῇ καλά, νὰ χτυπήσῃ, ἂν δὲν γενῇ, νὰ κάμῃ τσιούφ*».

Τέλος περὶ τῶν ἄλλων μερῶν παρέχει εἰς ἡμᾶς εἰδήσεις τὸ Λαογραφ. Ἀρχεῖον· κατ' αὐτό, ἀρ. 169β, 140, ἐν Ζουπανίῳ τῆς Δυτ. Μακεδονίας «πᾶσαι αἱ οἰκογένειαι ἔχουσι τοὺς οἰκείους χρησμούς, λαμβανομένους ἐκ τῶν σπλάγχνων τῶν σφαττομένων πρὸ ἢ μετὰ τὰ Χριστούγεννα χοίρων. Οἱ σφαγεῖς τούτων εἶναι οἱ Κάλχαντες τοῦ χωρίου, οἵτινες μετὰ προσοχῆς παρατηροῦντες τὰ σπλάγχνα τοῦ ζῴου προοιωνίζονται «τά τ' ἐόντα τά τ' ἐσσόμενα» περὶ τῆς οἰκογενείας. Ἐὰν λ.χ. ἡ οἰκοδέσποινα εἶναι ἔγγυος, προμαντεύουσιν, ὅτι θὰ ξεγεννήσῃ καλά, ὅτι θὰ ἀποκτήσῃ ἄρρεν ἢ θῆλυ, ὅτι θεία χάριτι θάνατος δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ μέσον, ὅτι... θεωρεῖ ἐκεῖ μέσα πολλὰ πλούτη, ὅτι ἀνακαλύπτει δυσάρεστόν τι, πολὺ ἄλλως τε μικρὸν σημεῖον, οὗ δὲν δύναται νὰ ὁρίσῃ τὴν φύσιν». Εἰς δὲ τὸ Κατιρλὶ τῆς Βιθυνίας, αὐτ. ἀρ. 233 σ. 18, «εἶδος μαντείας ἀποτελεῖ ἡ ἐξέτασις τῶν σπλάγχνων, τῆς καρδίας, τῆς σπληνὸς καὶ τῆς ὠμοπλάτης (σπάλας) τῶν ζῴων, ἐξ ὧν ἐξάγουσι προφητείας δηλούσας εὐτυχίαν ἢ δυστυχίαν, ὑγίειαν ἢ ἀσθένειαν, ζωὴν ἢ θάνατον. Τὸ ἔργον τοῦτο, ἐξασκούμενον ἰδίᾳ παρὰ τῶν ποιμένων, ἐστὶν ἐν χρήσει μόνον κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους...»

Κατά τινα δὲ πληροφορίαν, Λαογρ. Β΄ 133, καὶ ἐν Ρόδῳ «καὶ αὐτὴν τὴν τῶν σπλάγχνων ἐξέτασιν ἔχουσι μέχρι σήμερον· παντὸς δηλονότι ζῴου τὰς πλευρὰς καὶ τὴν καρδίαν παρατηροῦσιν, ἐξάγοντες ὡς ἄλλοι μάντεις ἀναλόγους οὕτως εἰπεῖν χρησμούς».

Ἀλλ' ἂν σήμερον ἡ σπλαγχνοσκοπία ἐν μέρει μόνον ἀνευρίσκεται εἰς τὰς συνηθείας τοῦ λαοῦ, περιοριζομένη κυρίως εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν σπλάγχνων τοῦ χοίρου, αὕτη δ' ὅμως ὑφίστατο ἀκμαία εἰς χρόνους τοῦ Βυζαντίου παλαιούς, ἀποτελοῦσα σύνηθες μαντικῆς μέσον. Οἱ Νομοκάνονες, ἐπιβάλλοντες τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν κατὰ τῶν θυτῶν καὶ τῶν μάντεων, μαρτυροῦσι περὶ τοῦ ἀμειλίκτου διωγμοῦ, ὃν οὗτοι ὑπέστησαν παρὰ τῆς κρατούσης θρησκείας. Διότι, ἐν ᾧ αὕτη πρὸς πλεῖστα ἄλλα ἐκ τοῦ ἀρχαίου βίου διατηρηθέντα ἐν τῷ χριστιανισμῷ ἔθιμα προσηνέχθη μετ' ἐπιεικείας καὶ ὅλως τὰ ἠνέχθη, κατὰ τῆς ἱεροσκοπίας δ' ὅμως κατηνέχθη μεθ' ὅσης καὶ κατὰ τῶν θυσιῶν, πρὸς ἃς αὕτη ἦτο συνημμένη, σφοδρότητος. Ὁ εἰς τὸν Πατριάρχην Φώτιον ἀποδιδόμενος νομοκάνων, διαλαμβάνων περὶ κληρικῶν ἀποστατῶν καὶ θυτῶν κλπ. καὶ περὶ μαντειῶν καὶ φαρμακειῶν καὶ περιάπτων εἰς τὸ 25 κεφ. τοῦ Θ΄ τίτλου, γράφει: «Μηδεὶς οἰωνοσκόπος ἢ ἱερεὺς ἢ τῶν ὑπουργούντων τοιαύτῃ θρησκείᾳ εἰσίτω πρός τινα ἐφ' οἱᾳδήποτε αἰτίᾳ, κἂν αὐτοῦ φίλος ᾖ, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς καίεται, καὶ ὁ προτρεψάμενος αὐτὸν δεπορτατεύεται δημευόμενος καὶ ὁ βουλόμενος κατηγορεῖ . . . Μηδεὶς ἐρωτάτω μάντιν ἢ θύτην ἢ οἰωνοσκόπον . . . ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν ἀποτέμνεται . . . Μηδεὶς *διὰ σπλαγχνοσκοπίας μαντεύέσθω*, πικρῶς γὰρ τιμωρεῖται ὁ τῶν ἐνεστώτων ἢ τῶν μελλόντων παρὰ τὸ κεκωλυμένον ἐκζητῶν τὴν ἀλήθειαν», ἐν δὲ τοῖς Βασιλικοῖς «Μηδεὶς *ἥπαρ καὶ ἔγκατα καθορῶν* ζητείτω τὰ μέλλοντα τὴν ἐκ τῆς σταυρώσεως τιμωρίαν ἀγωνιῶν»[1]). «Πλὴν οὐκ ἐγράφη ἐν τοῖς βασιλικοῖς ὡς εἶχε λέξεως πρότερον, ἀλλ' οὕτω φησί, καὶ τὸ διὰ θυσιῶν μαντεύεσθαι, ὁ δὲ τοιοῦτος ξίφει τιμωρείσθω . . . Βλέπε οὖν ὅτι ἐπὶ τὸ φιλανθρωπότερον μετέπεσον τὰ παλαιότερα νόμιμα, καὶ οὐχ ὡς εἶχον δυνάμεως πρότερον κατεστρώθησαν ἐν τῇ ἀνακαθάρσει· ἀνῃρέθη γὰρ καὶ τὸ καίεσθαι τοὺς αὐτουργοὺς καὶ τὸ δεπορτατεύεσθαι τοὺς προτρεψαμένους. Ὡσαύτως *παρείθη καὶ τὸ τῶν οἰωνοσκόπων* καὶ τὸ μὴ εἰσιέναι τινὰ ἐκ τούτων πρός τινα, κἂν ᾖ φίλος αὐτοῦ· *ἐκώλύθη δὲ μόνον τὸ διὰ θυσιῶν μαντεύεσθαι*»[2]).

Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται διατί, ἐν ᾧ τὰ λοιπὰ εἴδη τῆς μαντικῆς παρέμειναν ἐν τῷ χριστιανισμῷ, μόνον τὸ διὰ θυσιῶν μαντεύεσθαι λίαν περιωρίσθη. Βεβαίως καὶ τῆς ὠμοπλάτης ἡ ἐξέτασις παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς διετήρει σαφῆ τὸν χαρακτῆρα τῆς θυσίας, ἀφ' οὗ κατὰ τὰς περισωθείσας ἡμῖν μαρτυρίας, ἃς ἀνωτέρω σ. 7 παρεθέσαμεν, πρὸς λῆψιν μαντεύματος ἐθύετο πράγματι ὁ ἀμνός, ἡ δ' ὠμοπλάτη ἀφαιρουμένη τοῦ ὅλου σώματος ἐψήνετο ἢ ἐβράζετο χωριστά, ἵνα χρησιμεύσῃ πρὸς τοῦτο. Ὥστε δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι οἱ νόμοι τῶν Αὐτοκρατόρων καὶ τῶν συνόδων οἱ κανόνες ἀπεσκόπουν καὶ εἰς τῆς ὠμοπλατοσκοπίας τὴν ἐξόντωσιν. Ἂν τώρα ἐκ τοῦ διωγμοῦ τούτου συνέβη πράγματι ἐκείνη μὲν

[1]) *Ράλλη καὶ Ποτλῆ*, Σύνταγμα κανόνων τ. Α΄ σ. 188, 193-4.
[2]) Αὐτ. σ. 189.

σχεδὸν ν' ἀφανισθῇ, αὕτη δὲ μὲ μικρὰν παρέκκλισιν ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου συστήματος νὰ περισωθῇ, τοῦτο βεβαίως πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸ ὅτι τὸ ὄργανον τοῦ μαντεύματος, ἡ ὠμοπλάτη, περιείχετο καὶ χωρὶς τῆς θυσίας εἰς τὰ κατάλοιπα τοῦ σφαγίου.

Μένει ὅμως τὸ ἐρώτημα· ἦτο ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἡ ὠμοπλατοσκοπία; πότε καὶ ἐκ τίνος αἰτίας αὕτη ἔλαβε τὴν μεγάλην αὐτῆς ἐπίδοσιν;

Τὸ γεγονὸς ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀρχαίων συγγραφέων κάμνει μνείαν τῆς ὠμοπλατοσκοπίας, ἂν δὲν ἀρκῇ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ν' ἀποδείξῃ ὅτι αὕτη ἦτο ὅλως ἄγνωστος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, πάντως μαρτυρεῖ ὅτι δὲν ἦτο καὶ ἐν μεγάλῃ παρ' αὐτοῖς χρήσει. Καὶ εὐλόγως· ἐφ' ὅσον ὁ θεὸς ἢ ἡ θεία δύναμις, ἡ ὁποία κατὰ πίστιν παλαιὰν κατῴκει ἐν τῷ ζῴῳ, ἀνεζητεῖτο εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ζῴου ἤτοι τὰ σπλάγχνα, ἐκ τούτου δὲ καὶ πρὶν ἀκόμη οἱ Ἕλληνες γνωρίσουν καὶ ἀσκήσουν σπλαγχνοσκοπίαν, ἀπέδιδον εἰς τὰ σπλάγχνα ἱερότητα καὶ δύναμιν μυστικήν, τὴν ὁποίαν τὰ κρέατα δὲν εἶχον [1]), ταῦτα ἐθεωροῦντο ὡς τὰ κατ' ἐξοχὴν πρὸς μαντείαν πρόσφορα μέλη, ἡ δ' ὠμοπλάτη μόνον δευτερεύουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν ὀργάνων τῆς ἀρχαίας μαντικῆς ἠδύνατο νὰ κατέχῃ· οὕτω δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἡ σιγὴ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων [2]). Ἀλλ' ὅτι με-

[1]) *Stengel.* Opferbräuche d. Gr. 1910 σ. 74, 77 κέ. *Halliday,* Greek Divination, 1910 σ. 200 κέ, 202. *Θ. Βορέα,* Ἡ δόξα περὶ τῶν σπλάγχνων ὡς ἕδρας τῆς ψυχῆς, 1903 σ. 18, 38: «Τῶν σπλάγχνων τινὰ ὑπελήφθησαν εἰδικῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν αἰτίαι οἷον τὸ ἦπαρ τῆς μαντικῆς δυνάμεως». Καὶ σήμερον εἰς τὰ σπλάγχνα ἀποδίδεται ἰδιάζουσα μαγικὴ δύναμις· *'ς τὴ Μάνη, κατ' ἀνακοίνωσιν* τοῦ συναδέλφου κ. Η. Παυλάκου, *τὴ χολὴ τῶν γουρουνιῶν τὴν κρεμάζουν 'ς τὴν πόρτα καὶ τὴν ἔχουν γιὰ γιατρικό· τὶς κρέμαγαν 'ς τὴν πόρτα καὶ ἦταν ἐκεῖ περσινές, προπέρσινες κρεμασμένες· γιὰ γιατρικὸ τὶς εἶχαν. Στὰ Γιάννενα, κατ'* ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Ξ. Σάρρα. *οἱ χασάπηδες κόβουν ἀπὸ τὴ σπλῆνα τοῦ σφαχτοῦ ἕνα κομματάκι καὶ τὸ πετοῦν, γιὰ νὰ μὴ πιάσουν τὰ μάγια· ἐπειδὴ μὲ τὴ σπλῆνα γίνονται μάγια.* Ὡς δ' ἀναφέρει ὁ *Καραγιάννης,* Δεισιδαιμονίας δοκίμιον, τόμ. Α' ἐν Σμύρνῃ 1872, «...ὡμολογήθη ἐν τῷ κακουργοδικείῳ Χαλκίδος, ὅτι ἄνθρωπος ἀνθρώπου ἔτι ζῶντος ἐξορύξας τὰ σπλάγχνα ἀφῄρεσε τὸ ἐπίπλοον (τὴν σκέπην' τοῦ στομάχου) πρὸς κατασκευὴν λαμπάδος μαγικῆς, συντελούσης εἰς ἀποκάλυψιν θησαυρῶν κεκρυμμένων εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς.

[2]) Ὁμοίως τὸ γεγονός, ὅτι οὐδὲν ἴχνος σπλαγχνοσκοπίας ἀπαντᾶται παρ Ὁμήρῳ, δὲν ἠμπόδισε τὸν *Halliday,* ἔνθ. ἀν. 189-192, νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ὁ τρόπος οὗτος τῆς μαντικῆς ἀνεπτύχθη καὶ ἐν Ἑλλάδι, ὡς ἀλλαχοῦ, αὐτομάτως ἐκ τῶν ἱεροτελεστιῶν τῆς θυσίας καὶ ὅτι βραδύτερον ἐξ ἐπιδράσεως τῆς Τυρρηνίας καὶ κατὰ μείζονα λόγον τῆς Βαβυλωνίας ἡ ἰθαγενὴς τέχνη ἑτροποποιήθη καὶ συνεπληρώθη.

ταξὺ τῶν μελῶν τοῦ ἱερείου, ἅτινα «*φλογὶ ὠπτῶντο*», περιελαμβάνετο καὶ ἡ ὠμοπλάτη, φαίνεταί μοι τοσούτῳ μᾶλλον πιθανόν, ὅσῳ αὕτη ἐξαγομένη ἐκ τοῦ πυρὸς καὶ γυμνουμένη τῶν σαρκῶν, καθ' ὃν ἀκριβῶς τρόπον ὑπὸ τῶν συγχρόνων τοῦ Ψελλοῦ συνηθίζετο, παρεῖχεν ἔδαφος προσφορώτατον εἰς ἐξαγωγὴν μαντευμάτων [1]).

Ἐνδείξεις δ' ὅμως τινὲς ἄγουσιν ἡμᾶς ν' ἀναζητήσωμεν ἔξω τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀρχὴν τῆς ἑλληνικῆς ὠμοπλατοσκοπίας, καὶ πρώτη ἡ παράστασις τοῦ Μίθρα κρατοῦντος «*τῇ δεξιᾷ χειρὶ μόσχου ὦμον χρύσεον*», ἥτις καὶ ἐν τῇ Λειτουργίᾳ (100-300 μ. Χ.) καὶ ἐν ἀναγλύφῳ τοῦ Νορικοῦ ἀπαντᾷ [2]). Ἡ γνώμη τοῦ Albr. Dieterich ὅτι ὁ ὦμος τοῦ μόσχου συμβολίζει τὴν ταυροκτονίαν (αὐτ. σ. 76) δέν μοι φαίνεται πιθανή, ἐπειδὴ φυσικώτερον θὰ ἦτο ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ ταῦρος νὰ ἐδηλοῦτο διὰ τῆς κεφαλῆς ἢ καὶ διὰ μόνων τῶν κεράτων αὐτοῦ [3]) καὶ ὄχι διὰ τοῦ ὤμου, ὅστις δὲν ἀποτελεῖ ἴδιον αὐτοῦ γνώρισμα· ὅθεν μᾶλλον πρὸς τὴν μαντικὴν τοῦ θεοῦ ἰδιότητα δύναται νὰ σχετισθῇ. Ὁ Karl Dieterich, ὅστις πρῶτος ἐν Byz. Zeit. 1910, 573 ἔκαμε τὴν τοιαύτην συσχέτισιν, ἀπέδωκε τὴν παράστασιν καὶ τὴν μαντικὴν συνήθειαν, πρὸς ἣν αὕτη συνδέεται, εἰς ἐπίδρασιν αἰγυπτιακήν, ἐπειδὴ «συγχρόνως ὁ ὦμος κατὰ τρόπον αἰγυπτιακὸν δεικνύει τὴν Μεγάλην Ἄρκτον καὶ συμβολίζει τὴν στροφὴν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοῦ κόσμου». Κατὰ ταῦτα ἡ ὠμοπλατοσκοπία εἰσήχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐξ Αἰγύπτου διὰ τῆς Μιθραϊκῆς λατρείας.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ λατρεία τοῦ Μίθρα ἐλάχιστα ἢ ὀλίγον διεδόθη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀφ' οὗ Μιθραϊκὰ μνημεῖα μόνον ἐν Πειραιεῖ εὑρέθησαν [4]), ἀλλ' ἡ περὶ ὦμου δοξασία, καὶ πιθανῶς ἡ συναφὴς πρὸς αὐτὴν συνήθεια, ἔχουσα ἐξ Αἰγύπτου τὴν καταγωγὴν ἠδύνατο καὶ δι' ἄλλης ὁδοῦ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τοῦ συγκρητισμοῦ τῶν θρησκειῶν. Ἀπόδειξιν τῆς αἰγυπτιακῆς της προελεύσεως εὑρίσκομεν καὶ εἰς χωρίον τι τοῦ Λουκιανοῦ, ὅπερ μόνον

[1]) Ἐξηγῶν τὰς *ἐμπύρους ῥήξεις* ὁ *Stengel,* ἔνθ' ἀν. σ. 99, δέχεται κατὰ τὸν ἀρχαῖον σχολιαστὴν ῥήξεις τῆς χολῆς, τῆς οὐροδόχου κύστεως καὶ πιθανῶς τοῦ ἥπατος. Ἀλλ' ἐκ τῆς πείρας γινώσκοντες, ὅτι καὶ ὁ σπλὴν καὶ οἱ νεφροὶ καὶ οἱ πνεύμονες καὶ τεμάχιον κρέατος τιθέμενα εἰς τὸ πῦρ «*ῥήγνυνται*» δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι οἱ παλαιοὶ καὶ τῶν ἄλλων μελῶν τοῦ ἱερείου τὰς ῥήξεις ἐπεσκόπουν.

[2]) *Albr. Dieterich,* Eine Mithrasliturgie ² 1910, σ. 14, 17, 77.

[3]) Πρβλ. τὰ ἐπὶ τῶν βωμῶν καὶ ἄλλων ἀντικειμένων τέχνης βούκρανα.

[4]) *Fr. Cumont.* Die Mysterien des Mithra, 1903 σ. 24.

ἐκ τῆς ἀπόψεως ταύτης δύναται νὰ νοηθῇ. Ἐν *Διὶ τραγῳδῷ*, 42 ὁ Δᾶμις ἐκθέτων κατὰ ἔθνη τὰ περὶ θεῶν νομιζόμενα λέγει περὶ τῶν Αἰγυπτίων τὰ ἑξῆς: «*Καίτοι τοῦτο μὲν ἅπασι κοινὸν τοῖς Αἰγυπτίοις τὸ ὕδωρ, ἰδίᾳ δὲ Μεμφίταις μὲν ὁ βοῦς θεός, Πηλουσιώταις δὲ κρόμμυον, καὶ ἄλλοις ἶβις ἢ κροκόδειλος καὶ ἄλλοις κυνοκέφαλος ἢ αἴλουρος ἢ πίθηκος· καὶ ἔτι κατὰ κώμας τοῖς μὲν ὁ δεξιὸς ὦμος θεός, τοῖς δὲ κατ' ἀντιπέραν οἰκοῦσιν ἕτερος· καὶ ἄλλοις κεφαλῆς ἡμίτομον*»[1]) κτλ. Ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη «παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις ὁ ἀστερισμὸς τῆς μεγάλης Ἄρκτου παριστάνετο ὡς ταῦρος καὶ μάλιστα εἴτε ὡς ὁλόκληρος ταῦρος εἴτε ὡς ὠμοπλάτη τοῦ ταύρου»[2])· ἐκ τούτου γίνεται φανερόν, ὅτι ὁ Λουκιανὸς ἐνταῦθα ἀναφέρεται εἰς τὸ ἀστρολογικὸν μέρος τῆς ἀρχαίας αἰγυπτιακῆς θρησκείας, ἥτις, ὡς γνωστόν, τὰ πάντα ἐθεοποίει[3]). Ἀλλ' ἡ δυσκολία νὰ ἐννοήσωμεν τοὺς λόγους τούτους τοῦ Λουκιανοῦ ἔγκειται κυρίως εἰς τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἡ πίστις τῶν Αἰγυπτίων περὶ τοῦ θεοῦ - Ὤμου κατὰ κώμας διαφέρει ὡς πρὸς τὴν ἐκδοχὴν αὐτοῦ ὡς δεξιοῦ ἢ ἀριστεροῦ. Εἶναι τοῦτο ἁπλοῦν πλάσμα τοῦ Λουκιανοῦ πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἐξάρῃ τὸν ὑπάρχοντα παρ' αὐτοῖς «*τάραχον*» εἰς τὸν «*περὶ θεῶν λόγον*» ἢ ἀναφέρεται εἰς πραγματικῶς ὑπάρχουσαν παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις διάκρισιν τοῦ ὤμου εἰς δεξιὸν καὶ ἀριστερόν; Ἂν τὸ δεύτερον, ἐπειδὴ ἡ διάκρισις αὕτη μόνον εἰς τὸ ὀστοῦν αὐτοῦ εἶναι ἐμφανής, πιθανῶς αὕτη ὑποδηλοῖ χρῆσιν τοῦ ὀστοῦ, ἥτις δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴν ἀσκουμένην καὶ σήμερον ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ κάλλιστα ἐξηγεῖται ἐκ σημερινῶν ἀναλόγων. Καὶ σήμερον ἡ γνώμη περὶ τῆς ὠμοπλάτης διαφέρει κατὰ τόπους καὶ οἱ λαμβάνον-

[1]) Ὁ *C. Wieland*, Lucians von Samosata sämmtliche Werke, übersetzt... 1813 τ. II σ. 384, λέγει· «Die Anbethung der rechten oder linken Schulter, wovon er spricht, scheint mir ein seltsames Rätsel. Lucians Ausleger und Uebersetzer beobachten darüber ein tiefes Stillschweigen, vermuthlich weil sie eben so wenig als ich bey andern Schriftstellern etwas finden konnten, das ihnen hierüber Licht gegeben hätte». Καὶ νεώτεροι δὲ ἑρμηνευταὶ τοῦ Λουκιανοῦ (Lehmann) ὁμοίως ἐπὶ τοῦ προκειμένου τηροῦσι σιγήν. Ὁ δὲ *Fr. Pfister*, Der Reliquienkult im Altertum I, Giessen 1909 (ἐν Religionsgesch. Versuche u. Vorarb.) μὴ λαβὼν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ πραγμάτων τῆς Αἰγύπτου, δέχεται ὅτι ὁ Λουκιανὸς αἰνίττεται τὴν ὠμοπλάτην τοῦ Πέλοπος.

[2]) *Albr. Dieterich*, Eine Mithrasliturgie, ἔκδ. 2 Leipz. 1910 σ. 76 ἔνθα βλ. παραπομπάς.

[3]) *Chantepie de la Saussay*, Lehrbuch der Religionsgeschichte I, 1887 σ. 282. *Adolf Erman*, Die Ägyptische Religion, ἔκδ. 2, Berlin 1909 σ. 104.

τες αὐτὴν ὡς ὄργανον μαντείας πιστεύουν ἄλλος μὲν ὅτι ἡ δεξιὰ πλάτη «*δηλοῖ*» (ἢ «*στρέχει*» τ. ἔ. παρέχει ἐξηγήσεις, ἔχει θείαν μαντικὴν δύναμιν, ἀρ. 2, 1. 12 *Λάσκαρη* Λάστα 324, Σύλλ. ΚΠ. ΙΗ΄ 219, 93) ἄλλος δὲ ὅτι ἡ ἀριστερὰ (ἀρ. 6,1. *Πολίτου*, Ἀνέκδ. σημ. ΝΕ΄ 75). Ὥστε πιθανὸν γίνεται ὅτι καὶ ὁ Λουκιανὸς κάμνων τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος διάκρισιν εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁμοίαν μὲ τὴν σημερινὴν συνήθειαν. Ἂν δ' ὄντως παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις ἡ ὠμοπλάτη ἦτο ἐν χρήσει εἰς μαντικοὺς σκοπούς[1]), εὐκολώτατον ἦτο μετὰ τῶν ἄλλων στοιχείων τῆς αἰγυπτιακῆς θρησκείας νὰ μεταδοθῇ καὶ τρόπος τοσαύτης πρακτικῆς ὠφελείας εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς χρόνους, ἂν μή, ὡς προείπομεν, προϋπῆρχεν ἐν Ἑλλάδι.

Ἐν ᾧ δὲ ἡ ὠμοπλατοσκοπία πρότερον δὲν ἦτο πιθανῶς ἐν μεγάλῃ χρήσει, εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους βλέπομεν αὐτὴν καταλαμβάνουσαν πρωτεύουσαν ἐν τῇ μαντικῇ θέσιν. Διότι βραδύτερον, ὅτε διὰ τὴν ἀμείλικτον τῆς Ἐκκλησίας δίωξιν αἱ θυσίαι καὶ μετ' αὐτῶν ἡ ἱεροσκοπία περιωρίζοντο καὶ τέλος ἐξέπεσαν ἐκ τῆς κοινῆς χρήσεως, τότε πιθανώτατα καὶ ὅλα μὲν τὰ ἄλλα εἴδη τῆς μαντικῆς, ὅσα ἡ νέα θρησκεία κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἠνείχετο, ἠδύναντο νὰ λάβουν ἐπίδοσιν, καὶ ἡ ὠμοπλατοσκοπία τελείως ν' ἀνακύψῃ, καταλαμβάνουσα εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν τὴν θέσιν τῆς ἱεροσκοπίας καὶ ἔν τινι μέτρῳ πλουτιζομένη ἐκ τῶν μειλόδων αὐτῆς[2]).

Τὴν ἀρχαιότητα τῆς ὠμοπλατοσκοπίας, ὡς εἴδομεν, δὲν ἀρνεῖται ὁ ἀοίδιμος Πολίτης λέγων ὅτι ταύτην «ἀποδεικνύει ἡ παρὰ Βυζαντινοῖς μάλιστα γνῶσις αὐτῆς»[3]), τὴν ὕπαρξιν δὲ τῆς αὐτῆς δοξασίας παρὰ λαοῖς ἀνομοίοις ὅλως τὴν καταγωγήν, τὰς παραδόσεις καὶ τὸν ἐν γένει βίον (Οὔννοις, Μογγόλοις, Νοτιοσλάβοις, Σκώτοις, Κορσικανοῖς καὶ πα-

[1]) Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ *Ἡροδότου* Β΄ 40 οἱ Αἰγύπτιοι τοὺς ὤμους, τὰ σκέλη, «τὴν ὀσφὺν ἄκρην» καὶ τὸν τράχηλον τῶν θυομένων ταύρων δὲν κατέκαιον μετὰ τοῦ ἄλλου σώματος, ἀλλ' ἀποτέμνοντες ἐξ αὐτοῦ τὰ ἔτρωγον μετὰ τὴν θυσίαν.

[2]) Οὕτω, νομίζω, πρέπει νὰ νοηθοῦν τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ *Bouché-Leclercq* Histoire de la divination I, 180: L'omoplatoscopie, sur laquelle nous sommes renseignés par Psellus, doit avoir été une des dernières transformations de l' empyromancie née du sacrifice sanglant, ὡς καὶ τὰ τοῦ *Halliday*, Greek Divination 1910, 186, ὅτι ἡ ὠμοπλατοσκοπία εἶναι ἐνδιαφέρουσα ὡς παράδειγμα τοῦ πῶς μία ἱεροπραξία, ἀρχικῶς μία δευτερεύουσα πρᾶξις τῆς θυσίας (a subrite of sacrifice) δύναται ν' ἀποβῇ αὐτοτελὴς τρόπος μαντείας.

[3]) Λαογρ. Σύμμεικτα Α΄ 78.

λαιότερον Ἱσπανοῖς, Γάλλοις, Γερμανοῖς, Ἄγγλοις) κρίνει «ὁμολογουμένως ἀρκούντως παράδοξον καὶ ἀνεξήγητον, ὅταν δὲν παραδεχθῶμεν ὅτι ὀφείλεται εἰς ἁπλῆν σύμπτωσιν»[1]). Ἀλλ' εἰς τὰς ἀνεκδότους αὐτοῦ σημειώσεις, Ν΄ 1878 κἑ. σ. 3, ἀναγινώσκομεν: «*Ὠμοπλατοσκοπία. Παρὰ τοῖς Μογγόλοις κατὰ τὸν ΙΓ΄ καὶ ΙΔ΄ αἰῶνα, ὡς μαρτυροῦσιν εὐρωπαῖοι περιηγηταί. Ὥστε οὐννικὸν φαίνεται μᾶλλον τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μαντείας, παραληφθὲν καὶ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν*»[2]). Ἀτυχῶς δὲν ἔχομεν ἀρκούντως ἠτιολογημένην τὴν γνώμην τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ ἀλλ' ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι πρὸς τοὺς πρώτους βυζαντινοὺς χρόνους καθ' οὓς συνέβη ἡ μεταβολὴ εἰς τὰς μαντικὰς συνηθείας τοῦ λαοῦ συμπίπτει ἡ ἐμφάνισις καὶ ἐξάπλωσις τῶν βαρβάρων καὶ δὴ τῶν Γότθων καὶ Οὔννων εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, καὶ ὅτι παρὰ τοῖς βαρβάροις τούτοις, μεθ' ὧν λίαν ἀνεμείχθη ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολή, ἡ ὠμοπλατοσκοπία ἦτο λίαν διαδεδομένη, δύναται μετὰ πιθανότητος νὰ λεχθῇ ὅτι ἐπίδρασίς τις ἐξ αὐτῶν εἰς τὰς περὶ ὠμοπλάτης δοξασίας καὶ τοὺς τρόπους τῶν Ἑλλήνων πράγματι ὑπῆρξεν. Ἐναπόκειται δὲ εἰς τὴν περαιτέρω ἔρευναν νὰ καθορίσῃ μέχρι τίνος σημείου ἡ ἐπίδρασις αὕτη ἐχώρησεν.

Ἐξετάζων ὁ Πολίτης τὴν πραγματείαν τοῦ Ψελλοῦ καταδεικνύει τὴν ταυτότητα τῶν παρ' ἡμῖν καὶ τοῖς συγχρόνοις αὐτοῦ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου δοξασιῶν[3]), συμφωνεῖ δ' ὅλως πρὸς ταῦτα ὁ Lawson[4]). Ἀλλὰ τὰ ὀλίγα, τὰ κοινῶς γνωστά, ἃ ἐκ τῶν ἀπορρήτων τῆς μαντικῆς ταύτης παραθέτουσιν ἀμφότεροι, δὲν ἀρκοῦσιν ἵνα διευκρινήσωσι καὶ τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως τὰς σημειώσεις καί, ἐπειδὴ οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ εὕρομεν περὶ αὐτῆς πλείονα[5]), ἀνελάβομεν ἔρευναν, ἧς τὰ κύρια παραθέτομεν ὧδε.

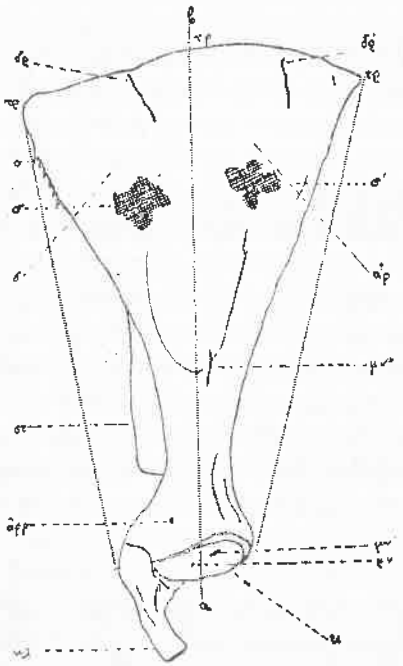
[1]) «Ἑστία» 1876 τ. Α΄ σ. 222 = *Πολίτου*, Λαογρ. Σύμμ. Α΄ 79. Πρβλ. τὰς αὐτὰς σκέψεις ἐν *Abbott*, Maced Folklore, 1903 σ. 97.

[2]) *Πολίτου*, ἀνέκδ. σημ. ΝΔ΄ 74: «*Ὠμοπλατοσκοπία, λείψανον οὐννογοτθικόν(;) Σάθα, Μεσ. Βιβλ. Β΄ σ. κη΄: Μόνον δὲ λείψανον τῆς γοτθικῆς ἐκείνης ἐπιμιξίας σώθη ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα ἁρματωλοῖς ἡ ὠμοπλατοσκοπία, ἥτις εἶναι ἔθιμον καθαρ[illegible]ς οὐννογοτθικὸν*» —Αὐτ. ΝΗ΄ 42 *R. Andrée*, Scapulimantia *ἐν Boas Mem. Vol. σ. 1[illegible]-65 Τὴν ἀρχὴν τῆς ὠμοπλατοσκοπίας ἀνευρίσκει εἰς τοὺς Μογγόλους τῆς ἐνδοτέ[illegible]ς Ἀσίας*».

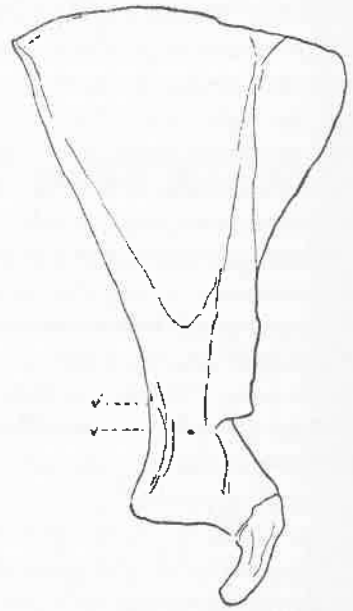
[3]) Λαογρ. Σύμμ. Α΄ 79.

[4]) Modern gr. Folklore 1910 σ. 321. 324.

[5]) Εἰδήσεις τινὰς λεπτομερεῖς εὗρον ἐν ἀναθεωρήσει τῆς ἐργασίας μου εἰς τὰς ἀνεκδότους σημειώσεις Ν. Γ. Πολίτου, ἃς καὶ παραθέτω κατωτέρω.

ὄψις προσθία *(ἀπ' τὴν πλάκα)*

ὄψις ὀπισθία *(ἀπ' τὸ σταυρὸ)*

Δεξιὰ ὠμοπλάτη

αβ	γραμμὴ νοητὴ χωρίζουσα τὴν ἐπιφάνειαν εἰς δεξιὸν *(ἀπ' τὸ σταυρό, δικό μας μέρος,* δ) καὶ εἰς ἀριστερὸν *(πέρ' ἀπ' τὸ σταυρό, ξένο βασίλειο,* ἀρ.)
κ	*κοῦπα*, ἡ κοιλότης τῆς ἀρθρώσεως.
κλ	*κλωστὴ τῆς κούπας*
τρ	*τραγανό, (κορφὴ τῆς ὠμ).*
στ	*σταυρός, ζυγός, κόφτρα,* (ἡ λεγομένη ἄκανθα).
ο	*ὀχτροί*
μν	*μνῆμα ἀντρίκιο*
μν΄	*μνῆμα γυναικεῖο*
μν΄΄	*μνῆμα κοριτσιοῦ ἀπὸ τὴ συγγένεια τῆς γυναικός*
ἀρρ	ἀρρώστια συγγενοῦς τοῦ ἀνδρός
ν	*βουλλίτσα*, νοικοκύρης
ν΄	*γραμμοῦλα*, νοικοκυρά
δρ	*δωρητήριο* ἀνδρὸς
δρ΄	*δωρητήριο* γυναικὸς
σ	*σημαία 'ς τὸ σταυρὸ*
σ΄	*σημαία 'ς τοῦ ὀχτροῦ*

1.

(Παρὰ Χρ. Νταβέλη, ποιμένος σκηνίτου τῆς Πάρνηθος, ἐτῶν 71) [1]).

1. Κάθε σφαχτὸ δηλάει κατὰ τὸ νοικοκύρη, τὸν ἀφεντικό τ', πρὸς γιὰ τὸ σπίτι τ. Ταγοραστὸ δηλάει καὶ κατὰ τὸν ἀγοραστὴ καὶ κατὰ κεῖνον ποῦ τό θρεφε. Προπάντως ταγιργιάτκο[2]), τ' ἀηγιργιοῦ, κεῖνο χρονικῆς[3]) τὰ δηλοῖ. Καὶ τὸ πασχαλινὸ δηλοῖ· μόνο ταγιργιάτκο εἶναι τὸ κορφαῖο [4]).

Ὅποια πλάτη ἀπὸ τὶς δυὸ πάρης, ἕνα καὶ τὸ αὐτό εἶναι· ἕνα σφαχτό εἶναι, ἕνα σῶμα. Καὶ βραστὸ νά ναι καὶ ψητὸ καὶ τς σχάρας, ἕνα καὶ τὸ αὐτό εἶναι. Καὶ ντὶπ [5]) ὠμὸ νὰ εἶναι, ὅ,τ' εἶναι γραμμένα, εἶναι 'ς τὴν ταξ' μὸν νὰ μὴν εἶναι χαλασμέν' ἀπὸ μαχαίρ' . . . Ἀληθεύουν κι ἀληθεύουν! Ὅ,τ τς ἔχω πωμένο, οὔλα τὰ ηὗραν σωστά.

2. Ἡ κοῦπα εἶναι τὸ κέντρος. Ἐδῶ μέσα 'ς τὴν κοῦπα ἅμα ἔχ' καμιὰ χαρακοῦλα, πρόκειται νὰ βγῇ [6]) ἕνας ἀπ ταντρόγιανο [7]) ἢ ἀπ τὸ συγγένιο· ἅμα βαδίζ' 'ς τὸ δεξιό, 'ς τὸ σταυρό [8]), εἶναι ἀπὸ τὸ ἀντρίκιο, ἅμα 'ς τὸ ζερβιό, εἶναι ἀπὸ τὸ γυναίκιο — Ἡ κόφτρα, ὁ ζυγὸς αὐτὸς ἅμα τηράει πρὸς τὰ κάτ [9]), εἶναι τὸ δεξιό· ἀποκεῖθε [10]) εἶναι ταριστερὸ — Ἅμα βαδίζ' ἡ τρῦπα κατὰ τὸ σταυρό [8]), εἶναι ὁ ἄντρας, θὰ βγῇ ὁ ἄντρας, ἂν βαδίζ' κατὰ τὸ ζερβιὸ τὸ μέρος, θὰ βγῇ ἡ γυναῖκα. Τοῦ ἄντρα ἡ τρῦπα θὰ εἶναι μικρή, μιὰ βουλλίτσα [11]), τῆς γυναίκας μεγάλη, χαραματιά [12]). Ἂν εἶναι χαρακοῦλα, γραμμή, εἶναι γυναικεῖο· θὰ παιδοκομήσ' γυναῖκα κ' εἶναι ἀνοιχτὸς ὁ τάφος ἢ σὲ συγγένιο τῆς γυναίκας, σὲ ἀδερφή.

---

[1]) Εἶναι ἀνεψιὸς τοῦ περιβοήτου ἀρχιληστοῦ Κίτσου Νταβέλη, γεννηθεὶς παρὰ τὸ Τατόϊ. «*Ἡ καταγωὴ ἡ δική μ', λέγει, ἦταν τὸ Σούλιο· ξέρω σ'ιαποῦθε πέφτ'; Ἀπὸ τὸν καιρὸ τὸν Κατσαντών' ἀπὸ τότε ἀποτραυῆχκαν οἱ δικοί μ' οἱ παπποῦδες, πρὶν τὸ κοσιένα. Μοῦ τὰ μολόγαϊ ἡ κυροῦλα μ' δὲ μπόργαν νὰ ὑποφέρουν ἀπ' τὰ στρατέματα τὰ τουρκικά, τς ἔσφιξαν πολὺ γιὰ τὸν Κατσαντών' κι ἀπαράτσαν τὰ σπίτια, τὰ ποιμιοστάσια, τὴμ περουσία τς οὔλ' κι ἀποτραυῆχκαν κάτ*». Δὲν ἔχει τὴν καθαρὰν ρουμελιώτικην ἢ ἠπειρώτικην προφοράν, ποῦ ἔχουν ὅλοι οἱ σκηνῖται τῆς Πάρνηθος.

[2]) τὸ ἀηγεωργιάτικο [3]) γιὰ ὅλη τὴ χρονιά, ὅλου τοῦ χρόνου τὰ χαμπέρια [4]) κορυφαῖον [5]) ὅλως διόλου [6]) νὰ πεθάνῃ [7]) τὸ ἀντρόγυνο [8]) ἅμα εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ μέρους [9]) ἤτοι τὸ μέρος τῆς ὠμοπλάτης, πρὸς τὸ ὁποῖον ἡ ῥάχις (ἡ ἄκανθα) προσκλίνει (βλ. πίνακα Α', δ) [10]) ἤτοι εἰς τὴν ἑτέραν πλευράν, τὴν πέραν τῆς νοητῆς γραμμῆς, τῆς χωριζούσης τὴν ἐπιφάνειαν εἰς δύο ἴσα μέρη (πίν. Α' ἀρ) [11]) πίν. Α' μν [πρβλ. κατωτέρω ἀρ. 2, 3] [12]) πίν. Α' μν'

3. Τρῦπα ὄξ' ἀπ' τὸ σταυρὸ κατὰ τὴν κοῦπα ἅμα γυρίζ', εἶναι νοικοκύρ· ἅμα εἶναι μιὰ βουλλίτσα, εἶναι λεύτερος ἢ χερευάμενος, ἅμα εἶναι δυό, εἶναι τὸ ἀντρόγιανο. Ἔρχοντ' ἕνα γῦρο καὶ μιὰ φορὰ τὸ χρόνο ἀνταμώνουν. Ἅμα εἶναι βουλλίτσα καὶ μιὰ γραμμὴ κοντά, εἶναι τὸ ἀντρόγιανο· δὲ φανερών΄τίποτα σμίγουν, εἶναι 'ς τὴ ζωὴ κ' ἐργάζονται καλῶς. Αὐτῆνο[1]) εἶναι νοικοκύρ, ἢ μικρὴ βουλλίτσα, κι ἅμα εἶναι τραυητό, γραμμή[2]), εἶναι γυναῖκα. Ἅμα πλησιάζ' κατὰ τὴν ἐπιφάνεια[3]), θὰ βγῇ[4]) ἕνας κι ἅμα πλησιάζ' πρὸς τὴν κοῦπά, δὲν ἔχ΄ ἀνάγκ΄, ἐργάζεται καλῶς.

4 Ἅμα βγῇ 'ς τὴν ἐπιφάνεια μιὰ χαρακοῦλα[5]) εἶναι 'ς τὴ συγγένεια θὰ βγῇ ἕνας, θὰ πεθάν΄. Ἂν βαδίζ' ἀπ τὸ σταυρό, εἶναι ἀπ τοῦ ἄντρα τὸ συγγένιο κι ἅμα εἶναι ἀποδῶθι, εἶναι ἀπ τῆς γυναίκας τὸ συγγένιο. Τοῦτο[6]) θὰ πάῃ ἀπὸ γυναίκας συγγένιο, ἕνα κοριτσάκ μικρό, ποῦ τρώει μῆνα, ποῦ δὲν τρώει τὸ ψωμί, γιατὶ πλησιάζ' νὰ βγῇ 'ς τὴν ἐπιφάνεια ὄξου, τραυιέται, εἶναι γλήγορο. Ἅμα εἶναι πιὸ ἀπάν[7]), ἀργοποράει.

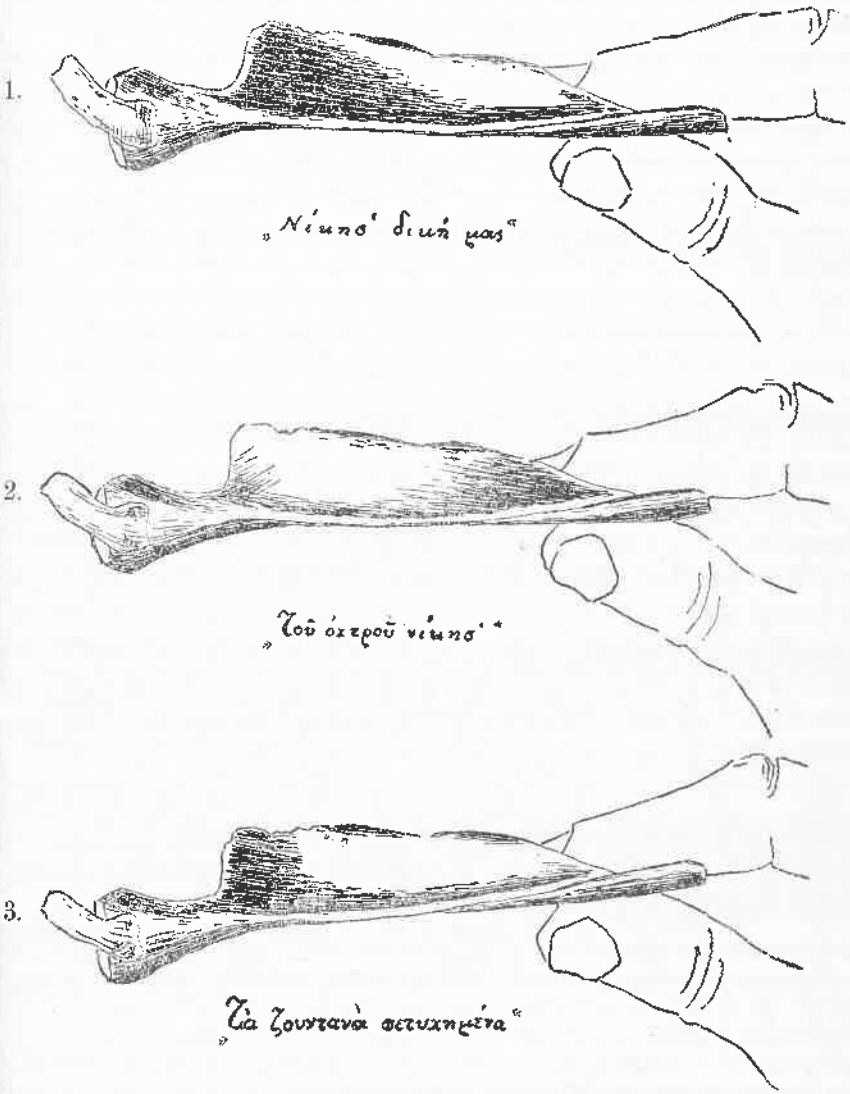
5. Ἅμα θά χ΄ καμιὰ τρῦπα 'ς τὴν ἐπιφάνεια, ποῦ νὰ περνάῃ βελόνα πέρα πέρα, θὰ εἶναι φονικό, θὰ σκοτωθῇ ἄνθρωπος τοῦ σπιτιοῦ. Ἅμα εἶναι ἀπ τὸ σταυρό, θὰ εἶναι ἀπὸ τοῦ ἄντρα τὸ συγγένιο, ἅμα εἶναι ὄξ ἀπ τὸ σταυρό, θὰ εἶναι ἀπὸ τῆς γυναίκας τὸ συγγένιο.

6. Τώρα νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὸ δημόσιο[8]).

Ἀπὸ τὸ σταυρὸ[9]) εἶναι τὸ δικό μας. Ἅμα βαδίζ' ἀπὸ τὸ σταυρὸ κάνα μπάλωμα μαῦρο[10]), προχωράει τὸ ἀσκέρι[11]) κατὰ τὸν ὀχτρό, θὰ εἶναι νικηταί, κι ἅμα βαδίζ' πρὸς κατὰ τὸ σταυρό[12]), εἶναι τοῦ ὀχτροῦ ἡ νίκησ΄. Οἱ μποβαρδισμοὶ εἶν' αὐτὲς οἱ κλωστές. Ἅμα εἶν' ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ κ' ἔρχεται κατὰ τὸ σταυρό—οἱ κλωστὲς εἶναι γυρισμένες ἐδῶθε —μποβαρδίζ' ὁ ὀχτρὸς κατὰ τὸ ἑλληνικό· κι ἅμα εἶν' ἀπ τὸ σταυρὸ κατὰ κεῖθε, μποβαρδίζ' ὁ δικός μας ὁ στρατός. Εἴμαστε καλά, κὺρ γιατρέ![13]) ζάχαρ εἴμαστε΄ θὰ φαγωθοῦν οἱ ὀχτροὶ συναμεταξύ τς—οἱ κλωστὲς εἶναι πέρα γυρισμένες[14]).

---

[1]) Βλ. Πίν. Α΄, ν [2]) Πίν. Α΄, ν' [3]) τὸ ὁμαλὸν καὶ ἐπίπεδον μέρος [4]) θὰ πεθάνῃ [5]) ἀμυχὴ ἐπὶ τῆς πλατείας, ὁμαλῆς ἐπιφανείας [6]) Πίν Α' μν'' [7]) πρὸς τὴν κοῦπα, πρβλ. Πίν. Α΄ ἀρ. [8]) τὸ ἔθνος, τὴν Πολιτείαν [9]) Πίν. Α΄ δ. [10]) σύγνεφο μαῦρο [11]) στρατὸς [12]) τὸ σύγνεφο εἶναι εἰς τὸ ἀριστερὸν καὶ ἁπλώνεται μὲ κατεύθυνσιν ἐναντίον τοῦ μέρους ὅπου ὁ σταυρὸς [13]) ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν συνοδεύοντα ἰατρὸν [14]) δύο σύννεφα εἶναι εἰς τὸ ἀριστερόν, χωρὶς ν' ἁπλώνωνται πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ σταυροῦ.

7. Ἂν τυχὸν κ᾽ ἔχ΄ κάν᾽ ἀσπράδ μὲ σταυρὸ (θά ναι ἄσπρο σὰ δρόμος καὶ πάλε θὰ σταυρώνεται ἄσπρο σὰ δρόμος) ἂν εἶναι ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ σταυροῦ[1]), θά εἶναι νίκησ᾽ δική μας, θά ναι σημαία αὐτή, σταυρός, κι ἂν εἶναι ἀπὸ τἄλλο τὸ μέρος[2]), θά ναι τοῦ ὀχτροῦ· θά ναι σημαία πάλε, θὰ τὴμ πάρ᾽ ὁ ὀχτρός.

8. Ἅμα βαδίζ᾽ συγνεφάκι΄ κατὰ τὴν κουρφή[3]), σταυρὸς ταξιδεύει κατὰ τὸν ὀχτρό· ἅμα γυρίζ᾽ τὸ σύγνεφο κ᾽ ἔρχεται πρὸς τὰ κάτ, κατ τὴν κοῦπα, εἶναι πισθοχώρησ᾽ τοῦ στρατοῦ. Ἡ νίκησ᾽ πάει κατὰ τὴν κουρφή (οἱ μύτες ἔρχονται προσάδω) ἡ πισθοχώρησ᾽ γυρίζ᾽ κατ τὴν κοῦπα. Ἅμα γυρίζ᾽ τὸ σύγνεφο, ἀλλὰ δὲν ἔχ΄ μποβαρδισμούς, θὰ εἶναι πισθοχώρησ᾽ κι ἀμόλια[4]) τοῦ στρατοῦ, ἀμολάει ἐλικίες, ἔρθονται· ἅμα ἔχ΄ μποβαρδισμούς, πισθοχωρίζουν χωρὶς θέλησ᾽ (μποβαρδισμοὺς εἶναι νά χ΄ μύτες πρὸς τὰ κάτ).

9. Κοιτᾶν τώρα καὶ τὸ σταυρό΄ τὸν κοιτᾶν πρὸς τὸ δέξιο τὸ μέρος, ἀπεκεῖ ποῦ γέρνει[5]). Περὶ γιὰ τὸ δημόσιο, καθὼς προείπαμαν, οἱ κλωστές, ἅμα βαδίζ᾽ τὸ σύγνεφο κατὰ τὴν κουρφή[6]), νικάει ὁ Ἕλληνας, κι ἅμα ἔρθεται ἀπ τὴν κουρφὴ κατὰ τὴν κοῦπα[7]), πισθοχώρησ᾽ τοῦ Ἕλληνα.

10. Περὶ γιὰ τὰ ζουντανὰ νὰ ποῦμεν, ἐδῶ δείχνουν, ᾽ς τὸ σταυρό. Ἀλλ᾽ ἅμα εἶναι ἀναμπαμποῦρα[8]) κ᾽ εἶναι ἀνακατεμένο τὸ δημόσιο, δὲ δείχν᾽ν, γιατὶ ἀνακατεύεται ὁ στρατὸς μὲ τὸ αὐτῆνο[9]) καὶ δὲ δείχιν΄ πῶς παγαίν᾽ν τὰ πράματα[10]). Περὶ γιὰ τὰ ζουντανά, ἅμα εἶναι πρὸς δύο πόντους ἀπὸ τὸ σταυρὸ[11]) κατὰ τὴν κορφή, εἶναι πετυχημένα τὰ ζουντανά[12]), κι ἅμα πὰν ἀπὸ δυὸ πόντους κ᾽ ἐμπρὸς κατὰ τῆς κορφῆς, εἶναι χαμούρα τῶν ζουντανῶν.

11. Κι ἅμα θέλ΄ νὰ ἰδῇ, ἂν θὰ πετύχ΄ τὸ ἐμπόριό τ, ὅ,τιντήποτε, τὸ μελετημένο του, θὰ τὸ δείξ᾽ ἐδῶ ἡ κορφή[13]) ἅμα ἔχ΄ ὀλίγο κρέμασ᾽ σύγνεφο, καταχνιά, θά ν ἐπιτυχ΄μένος, τὸ ἰμπόριο του, ὅ,τι σκοπεύει, κι ἅμα θά ναι ξέφεγγο ἀπό τὄνα μέρος μέχρι τἄλλο, εἶναι ἀπίτυχο ὅ,τι θὰ σκοπεύῃ.

---

[1]) Βλ. Πίν. Α΄ σ. [2]) Πίν. Α΄ σ΄. [3]) ἤτοι ἁπλώνεται μὲ κατεύθυνσιν πρὸς τὸ τραγανὸν [4]) ἀποστράτευσις [5]) λαμβάνοντες τὴν ὠμοπλάτην διὰ τῆς δεξιᾶς ἐκ τοῦ τραγανοῦ κρατοῦν αὐτὴν ὁριζοντίαν μὲ τὴν κεκλιμένην πλευρὰν τῆς ῥάχεως ἐστραμμένην πρὸς τὸν κρατοῦντα (Πίναξ. Β΄.) [6]) βλ. Πίν. Β΄1. [7]) Πίν. Β΄ 2. [8]) ἀνακατωσιά [9]) δηλ. μὲ τὰ κοπάδια [10]) τὰ ζῷα, τὰ ζωντανά, [11]) ἤτοι τὴν ὀρθὴν τῆς ῥάχεως γωνίαν, τὸ τιμόνι (πρβλ. ἀρ. 3,4). [12]) Πίν. Β΄ 3. [13]) Πίν. Α΄ τρ.

12. Ἡ σακκοῦλα εἶναι ἡ κορφή [1]), κι ἅμα ἔχ΄ καμνιὰ σκοτεινάδα παχειὰ καὶ κατεβαίν΄ πρὸς τὰ κάτ, εἶναι νοικοκύρς, ἔχ΄ δύναμ, περουσία· ἀπὸ τὸ ἀπάνω μέρος τῆς κορφῆς χωρίζ᾽ κάνα κουμματάκ΄ σύγνεφο, μπάλωμα, μαυράδ[2]· αὐτὸ εἶναι ἡ περουσία του. Ἂν εἶναι δυνατὸς νοικοκύρς, θά ναι σκοτεινό κι ἂν εἶναι ξέφεγγο ἀπάν᾽ ἀπάν, θά ναι δυστυχία, δὲν θὰ μπορῇ νὰ σταυρώσ᾽ δεκάρα.

13. Ἔχ΄ κ᾽ ἕνα δωρητήριο γιὰ τν ἐκκλησία· δὲν τόχ΄ παγεμένο. Ἅμα ἐδῶ ᾽ς τὴν κορφὴ ἔχ΄ μνιὰ γραμμὴ κόκκιν΄ πρὸς τὸ σταυρό [2]), εἶναι τὸ ἀντρὸς δωρητήριο σὲ ἅγιο, ἅμα εἶναι πρὸς ταριστερὸ τὸ μέρος [3]), εἶναι τῆς γυναικὸς δωρητήριο. Δυὸ δωρητήριο ἔχ΄, δέ ναι παγεμένα. Ὅσον καιρὸ πολυκαιρθοῦν καὶ δὲν μποῦν ᾽ς τὸν ἅγιον, βρίσκουντ᾽ οἱ χαραματιές, τὰ σημάδια· κι ἅμα πάει τὸ δωρητήριο, χάνουνται τὰ σημάδια τῆς πλάτης.

14. Ἅμα ᾽ς τὴν ἐπιφάνεια βαδίζ᾽ κάνα μπάλωμα μαῦρο, κατὰ τὸ σταυρό, ἐνάντια ᾽ς τὸ σταυρό, θὰ εἶναι χρέος νὰ πλερωθῇ ᾽ς τὸ δημόσιο.

15. Μέσα κατὰ τὴν ἐπιφάνεια, ᾽ς τὴ μέσ᾽ ἅμα θά χ΄ τεσσαραγκωνικῶς, καθὼς εἶν τὸ σπίτ τεσσεράγκωνα [4]), κάποιος θὰ φυλακωθῇ, θὰ θὰ μπῇ ᾽ς τὰς φυλακάς. Κι ἅμα εἶν᾽ ὀλίγο κρεμαστό, ἔχ΄ ὀλίγα πόδια, κλωστές, θὰ εἶναι πυρικαγιὰ [5]) ᾽ς τὸ σπίτ, ᾽ς τὴν ἐπαρχία, ᾽ς τὸ δάσος· θὰ γίν΄ μεγάλ΄ πυρικαγιά.

16. Κλωστὴ τῆς κούπας [6]). Αὐτὸ θά χ΄ ἢ δικαστήριο ἢ κάνα μπέρδεμα περὶ κοριτσιοῦ, περὶ παντρειὰ κ᾽ ἔρχεται μπέρδεμα, δὲ μένουν σύμφουνοι. Δικαστήριο θὰ τοῦ παρουσιαστῇ· ἀπὸ ποῦ θὰ τοῦ παρουσιαστῇ, Θεὸς θὰ τὸ ξέρῃ. Ἅμα εἶναι χοντρὴ ἡ κλωστή, εἶναι περσότερο βάρος τὸ μπέρδεμά του· ἅμα δὲν ἔχ΄ κλωστή, δὲν ἔχ΄ μπέρδεμα ἢ δικαστήριο.

17. Ὁ ζυγὸς ἅμα ἔχ΄ ὀλίγο σκάλες, ἅμα βαδίζ᾽ ὡς σκάλα, θὰ εἶναι δυστύχημα τῆς χρονιᾶς σὲ κεῖνον ποῦ θά χ΄ τὸ σφαχτό. θὰ παγαίν΄ ὅλο ζημία, θὰ πέσ᾽ ἔξω. Ἅμα κατεβαίν΄ πρὸς τὰ ἴσια, θά ναι εὐτυχής. Κι ἂς μὴν ἔχ΄ σκάλα, ἅμα στραβώσ᾽ ὁ ζυγός [7]), πάλε σὲ ζημία τοῦ σπιτιοῦ τ, ὅλο σκοῦντα [8]) θὰ παίν΄ ὁ χρόνος. Ἅμα εἶναι ἴσιος ὁ ζυγός, εἶν᾽ εὐτυχής.

---

[1]) Πίν. Α΄ τρ (εἰς τὸ τραγανὸν) [2]) Πίν. Α΄ δρ. [3]) Πίν. Α΄ δρ΄. [4]) σύννεφον σχηματίζον τετράγωνον εἰς τὸ μέσον τῆς εὐρείας καὶ ὁμαλῆς ἐπιφανείας [5]) πυρκαϊὰ [6]) Πίν. Α΄ κλ. [7]) ἅμα κλίνῃ πολὺ πρὸς τὴν μίαν πλευρὰν [8]) ἀνάποδα, ἄσχημα.

2.

(Παρὰ Κώστα Σφέτσα, ποιμένος σκηνίτου τῆς Πάρνηθος, ἐτῶν 54).

1. Γ᾽ ἀηγιουργιάτκου τοὺ σφαχτὸ δείχτ᾽ ὅλου τοῦ χρόνου τὰ χαμπέρια· ἴσαμι δεύτιρουν ἀξάδιρφουν δείχτ᾽. Ἡ διξ᾽ιὰ ἡ πλάτ᾽ δείχτ᾽ καλύτιρα.

2. Ἀπ τὴν κοῦπα ἴσια ᾽ς τὴ μέσ᾽ νὰ τραυήξ᾽ς μνιὰ γραμμή [1]), ἀπ τοὺ σταυρὸ εἶνι γιὰ τοὺν ἀφέντ᾽κὶ δικό μας μέρους, ἀπουκεῖθι εἶνι ξένου βασίλειου, Τουρκία. Τοὺ μιτρᾶμι ἀγκουνὴ μὶ ἀγκουνή᾽ ἅμα εἶνι πιὸ μακριὸ ἀπ τοὺ σταυρό [2]), νικᾶμι οἱ Ἕλλην΄, ἅμα εἶνι ἀποὺ δῶ, εἴμαστι μεῖς νικημέν΄. Ἅμα ἡ μνιὰ μιριὰ ξιχουρίζ᾽ ἀπ τν ἄλλ΄ χουρὶς σμάδια [3]), θἄχουμι εἰρήν΄.

3. Ἰδουπάν᾽ [4]) εἶν᾽ οἱ νοικουκύρδις᾽ ἢ μκρὴ ἡ τρυπίτσα [5]) εἶν᾽ οὗ ἄντρας, ἡ ἄλλ΄, ἢ μιγαλύτιρ᾽ [6]) εἶν᾽ ἡ γναῖκα᾽ ἔρχουντι βόλτα, ἕνα γύρου κι ἅμα οὗ νοικουκύρς πρόκειται ν᾽ ἀπουθάν΄ μὶ σαράντα μέρις πιὸ μπρουστὰ θὰ ν ἔχ΄ τν τρυπίτσα αὐτὴ ἀπουπὰν ᾽ς τὴν κοῦπα [7]).

4. Σ᾽ τοὺ ζγὸ [8]) φαίνουντι τὰ πράματα [9]) τοῦ νοικουκύρ. Σ᾽ τὴν ἀγκουνὴ εἶνι τοὺ μαντρί᾽ ἅμα εἶνι χουρσμένα τὰ σμάδια, χουρίζ᾽ μπουλούκ΄ [10]) ἀπ τοὺ κουπάδ᾽, θὰ βγοῦν᾽ θὰ πλήσ᾽ς [11]) ἢ θὰ χάσ᾽ς.

5. Οὗ ζγὸς ἅμα εἶνι γυρτός, εἶν᾽ εὐτυχὴς οὗ νοικουκύρς κι ἅμα πιάνιτ ιλιγάκ᾽ ᾽ς τοὺ δάχλου [12]) πουκάτ [13]), εἶνι δυνατός.

6. Κι αὐτὸ τοὺ σκοινὶ ᾽ς τὴν ἄκρια [14]) ἅμα βαστιέτι, ἔχ΄ δύναμ᾽ ἀφέντς [15]), χρήματα.

7. Ἅμα ἡ πλάτ᾽ εἶνι φτινή [16]), πουλὺ ντιλικάτ᾽, ἴσαμι τσιγαρόχαρτου, εἶνι κακὴ χρουνιὰ γιὰ τὰ σουδήματα [17]).

8. Ἅμα ἔχ΄ ὀχτροὺς οὗ νοικουκύρς, θὰ ἔχ΄ δουπέρα [18]) ἀγκάθια, ὅπορς τοῦ ψαριοῦ θ᾽ ἀγκυλών΄.

9. Σ᾽ τοὺ γάμου τ᾽ ἀδιρφοῦ μ᾽ ἡ πλάτ᾽ εἶχι μέσ᾽ ᾽ς τὴ μέσ᾽ μνιὰ τρυπίτσα οὐλουστρόγγυλ΄, πέρα πέρα. Μιτὰ εἴκοσ᾽ μέρις πλήγουσαν μὶ σφαῖρα ἕναν πρωταξάδιρφό μ᾽.

---

[1]) Βλ. πίν. Α΄, αβ. [2]) πίν. Α΄ τκ. [3]) πίν. Α΄ ρκ. [4]) ἤτοι ἅμα εἰς τὸ μέσον ἡ πλάτη εἶναι λευκὴ καὶ καθαρὰ [5]) ἐδῶ ἐπάνω [6]) πίν. Α΄ ν. [7]) πίν. Α΄ ν΄. [8]) πίν Α΄ κ. [9]) ζυγό, πίν. Β΄, 3 στ. [10]) πρόβατα καὶ γίδια [11]) τμῆμα [12]) θὰ πωλήσῃς [13]) δάκτυλον [14]) ἅμα εἶναι ἡ ἄκανθα ἤτοι ἡ ῥάχις τόσον κυρτή, ὥστε νὰ εἰσχωρῇ κάτωθεν τὸ δάκτυλον, καὶ νὰ ἠμπορῇ ν᾽ ἀνυψώνῃ ὀλίγον τὴν πλάτην [15]) ἡ κλωστὴ τῆς κούπας [16]) ὁ νοικοκύρης [17]) φτινοῦλα, λεπτὴ [18]) εἰσοδήματα [19]) ἐδῶ πέρα, εἰς τὴν πρὸς τὴν ῥάχιν πλευράν, πίν. Α΄, ο.

3.

(Παρὰ Χρίσταινας Μεγαγιάννη, γραίας ποιμενίδος τῆς Πάρνηθος).

1. Ἅμα εἶνι γυρστὴ σὰν κουτάλ´[1]), εἶνι καλὰ γιὰ τοῦ σ᾽πίτ. 'Ιτούτ᾽ παίρν᾽ ἕνα κ᾽ταλάκ´[2]) νιρό! εἶνι ὄχ´ κὶ καλύτιρ.

2. Μέσ᾽ ᾽ς τὴν κοῦπα κοιτοῦμι γιὰ τοὺ νοικουκύρ᾽ τἀντρίκιου τοὺ μνῆμα ἔρχιτι στρουγγ´λό, τοὺ γναίκιου ἔρχιτι σουφλερό, μακρύ[3]).

3. Καὶ ς᾽ τν ἰπιφάνεια ἅμα ἔχ´ βουλλίτσα ἴσια ᾽ς τὴ μέσ᾽ εἶνι γιὰ τς νοικουκυραῖοι[4]). Ἅμα ἔχ´ λιγάκ´ διαφουρὰ ἀπ τὴ μέσ᾽ εἶνι συγγενής ἂν εἶν᾽ ἀπ τοὺ σταυρό, εἶν᾽ ἀπ τοὺ ἀντρίκιου τοὺ σόϊ[5]) ἂν εἶν᾽ ἀπουκεῖ, ἀπ τοὺ γναίκιου. Ἅμα εἶνι πρὸς τν κοῦπα, ἔχ´ καιρὸ μὲ τρεῖς μῆνις, ἅμα ζγών´ ᾽ς τν ἰπιφάνεια[6]), βγαίν[7]). Τοὺ μιτράου μὶ τοὺ ξλαράκ´, ἂν εἶνι ᾽ς τὴ μέσ᾽[8]).

4. Τὰ ζουντανὰ δείχν᾽ν ἰδῶ ς᾽ τοὺ σταυρό᾽ τοὺ τιμόν´ εἶνι δῶ[9]). Ἅμα εἶνι γιμάτου ἰδῶ, ἅμα ἔχ´ μαυρίλα, τὰ πράματα εἶν καλά[10]). Ἅμα βγαίνουν[11])— εἶνι νὰ πλήσ᾽ πράματα[12])— ἔχουν οὐρμὴ[13]) σ᾽ιαδῶ, πρὸς τὸ τραγανό[14]), κι᾽ ἅμα εἶνι νὰ παρ᾽ οὐ νοικουκύρς ζουντανά, ἔχουν οὐρμὴ σ᾽ιαδῶ, πρὸς τὴν κοῦπα[15]).

5. Τούτου ἰδῶ[16]) εἶνι σακκοῦλα, παρᾶς τοῦ νοικουκύρ.

6. Τούτ᾽ ἡ κόψ᾽ ἅμα ἔχ´ σὰν ἀγκάθια[17]), εἶνι οὐχτροί[18]).

4.

Παρὰ Ν. Μαγκλάρα ἐξ 'Αρφαρῶν Μεσσηνίας, ἐτῶν 85· κατ᾽ ἀνακοίνωσιν κ. Π. Γεωργούντζου, δ.φ.)

1. Τὴν πλάτη τὴν τηράγανε νιὰ φορὰ ᾽Αγιωργίτες[19]). Καὶ τ᾽ ᾽Αγιωργιοῦ κι ὅποτε σφάξῃς δικό σου ζῶ, ἀρνί, κατσίκι, ὅ,τι νά εἶναι. Κι ἀπὸ τὰ μαγαζειά, ἅμα ξήξῃ ἀλάτι ὁ νοικοκύρης, στρέχει[20]) γιὰ τὸ νοι-

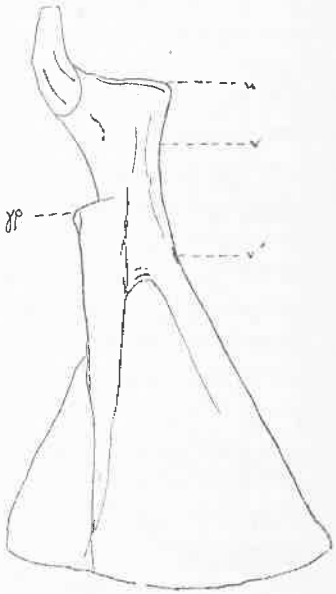
---

[1]) κοίλη εἰς τὴν εὐρεῖαν πρόσοψιν, τὴν προσθίαν· βλ. πίν. Α΄. [2]) κουταλάκι [3]) ἐπίμηκες, πίν. Α΄ μν, μν΄. [4]) ἤτοι ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς νοητῆς γραμμῆς, ἡ ὁποία χωρίζει τὴν πλάτην εἰς δύο ἴσα μέρη· βλ. πίν. Α΄, αβ. [5]) σόϊ = γένος [6]) ἅμα πλησιάζῃ πρὸς τὴν ἐπίτεδον καὶ εὐρεῖαν ἐπιφάνειαν [7]) πεθαίνει [8]) μὲ ἕνα λεπτότατο ξυλαράκι ἐμέτρησε τὴν ἀπόστασιν τοῦ σημείου ἀπὸ τὰς ἑκατέρωθεν πλευρὰς τῆς ὠμοπλάτης [9]) ᾽ς τὴν ἀγκουνή, τὴν ἐπάνω γωνίαν τοῦ ζυγοῦ [10]) *τὰ ζουντανὰ πετυχημένα*, βλ. πίν. Β΄ 3 [11]) αἱ σκιαὶ ἅμα προχωροῦν [12]) πρόκειται νὰ πωλήσῃ ζῷα [13]) διεύθυνσιν [14]) ὅπως ἀκριβῶς εἰς πίν. Β΄ 1 [15]) ὅπως εἰς πίν. Β΄, 2. [16]) ἡ κλωστὴ τῆς κούπας, πίν. Α΄ κλ. [17]) πίν. Α΄, ο. [18]) ἐχθροί [19]) τὴν ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ποῦ ἐγίνοντο τραπέζια [20]) φανερώνει, δηλοῖ.

1.

Μέτρημα τῆς κακιᾶς γουβίτσας.

2.

Νοικοκυραῖοι ποῦ ἔχουν ξεμεϊντανίσει.
κ κοῦπα
ν ν΄ νοικοκυραῖοι
γρ κομπάκις, γρόπος τ᾽ σπιτιοῦ.

κοκύρη. Ὅμως σφαχτὸ καθεαυτοῦ δικό σου, ἐκεῖνο θὰ σοῦ δείξῃ γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακό, γιὰ θάνατο, γιὰ πόλεμο καὶ γιὰ ζημία, γιὰ παντρειὰ κι ἂν ἔρχεται καὶ πρᾶμα [1]).

2. Τὴν κρατοῦμε ἀπὸ τὴν κουπίτσα. Ἔτσι στέκεται τὸ σφαχτό. Τἀπάνου μέρος ἡ κοῦπα, μπρὸς τὸ πλατὺ καὶ πίσω τὸ στενὸ [2]) μὲ τὴ ῥάχη.

3. Ἡ τρουπίτσα ἐδῶ [3]) εἶναι μνῆμα. Τὴ μετρᾷς ἔτσι· βάνεις τὴν κοῦπα 'ς τὸ λίγωμα [4]) τοῦ μεγάλου δάχτυλου κι ἅμα τὴν πλακώσῃ, εἶναι θάνατος ἀπὸ μέσ' 'ς τὸ σπίτι, ἅμα μείνῃ ὄξω, εἶν' ἀποξινός [5]).

4. Ἐδῶ 'ς τὰ *πλάγια* [6]) ἀποδῶ κι ἀποκεῖ οἱ γουβίτσες εἶναι νοικοκυραῖοι. Ἅμα ξεμεϊντανίσῃ ὁ ἕνας ἀποδῶ κι ὁ ἄλλος ἀποκεῖ, θὰ πεθάν' ὁ ἕνας [7]).

5. Καὶ 'ς τὴν κοῦπα ἅμά χῃ τρουπίτσα δηλοῖ κακό.

6. Ἅμα εἶναι σύννεφο ἐδῶ μέσα [8]) μαῦρο ἢ κόκκινο, εἶναι κακό. Οἱ παλαιοὶ τηράγαν συννεφάκι· ἅμα πήγαινε κατὰ τὴν κοῦπα, ἔρχεται πρᾶμα 'ς τὸ νοικοκύρη, καλὸ ἢ κακό, συφέρον ἢ τζερεμές [9])· ἅμα πήγαινε κάτου, φεύγ' ἀπὸ τὸ νοικοκύρη. Ἅμα εἶναι μαῦρο, κόκκινο, ἀφύσικο, εἶν' ἀνακατεμὸς ἢ γιὰ πόλεμο ἢ γιὰ ὅ,τι. Ἅμα τηράγανε οἱ κλέφτες τοῦτο δῶ, καταλαβαίνανε τί κακὸ θὰ πάθουνε· ἀλλὰ τοῦτο δὲν τὸ γνωρίζουμε μεῖς.

7. Ἅμα τὸ κόκκαλο (ἡ ῥάχη) εἶναι δυνατό, εἶναι ντούργιος ὁ νοικοκύρης, καλός. Ἅμά εἶχε μαυράδες ἀπάνου, ἦταν κακό.

8. Ἐτοῦτο (τὸ νεῦρο) [10]) εἶναι τὸ ζῶ, μουλάρι, γαϊδοῦρι.

9. Τὴν πέταγε χάμου, ἅμά ἤθελε νὰ τὴν πάρῃ ἄλλος. — Ἄφ' τη χάμου νὰ τὴν τηράξω κ' ἐγώ. Ἐ! σοῦ λέει, σὲ κακὸ τό εἶχανε. Δὲ θέλω γὼ νὰ τὴν πάρω ἀπὸ τὸ χέρι σου, ἄφ' τη χάμου.

5.

(Παρὰ Ἀριστείδη Γεωργούντζου, ἐξ Ἀρφαρῶν Μεσσηνίας, 90 χρόνων· κατ' ἀνακοίνωσιν κ. Π. Γεωργούντζου).

1. Πάντοτε τὴν τηράγαμε τὴμ πλάιη τ' Ἁγιωργιοῦ, τὴ Λαμπρὴ

---

[1]) χρήματα, προῖκα [2]) ἤτοι τὰ δύο στενώτερα μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ πλάτη διαιρεῖται διὰ τῆς ἐξοχῆς τῆς ῥάχεως [3]) Βλ. πίνακα Γ' 1, τὸ μέτρημα τῆς κακιᾶς γουβίτσας, κατὰ τὸ σχῆμα, τὸ ὁποῖον μοῦ ἀπέστειλεν ὁ κ. Π. Γεωργοῦντζος [4]) καμπὴν τῆς πρώτης φάλαγγος [5]) μακρινὸς συγγενὴς [6]) δηλ. ἑκατέρωθεν τῆς ἐξοχῆς τῆς ῥάχεως [7]) Βλ. πίνακα Γ' 2, νοικοκυραῖοι ποῦ ἔχουν ξεμεϊντανίσει (ἀπομακρυνθῇ)· τὰ σημεῖα εἶναι οὕτως ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ, ὥστε τὸ ἕν ἀγναντεύει τὸ ἄλλο, ἤτοι εὑρίσκονται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὁριζοντίου ἐπιπέδου. (Πρβλ. ἀρ. 5,5) [8]) εἰς τὸ κέντρον τῆς ὁμαλῆς προσόψεως [9]) ζημία [10]) ἡ κλωστὴ τῆς κούπας.

κι ὅποτε μᾶς τύχαινε πλάτη. Σὲ κείνονε στρέχει πόρρηξε τἀλάτι[1]) — τοῦ σπιτιοῦ τἀλάτι, λέμε. Ἀρνί, κατσίκι ἕνα εἶναι. Ἐτηράγαμε μαθὲ καὶ γιὰ νύφη κι ἂν πάρῃ[2]) καὶ γιὰ γαμπρὸ καὶ γιὰ οὖλα. Τὴν πιάναμε ἀπὸ τὴν κοῦπα, τὴν τηρᾴγαμε καὶ 'ς τὸ φῶς.

2. Ἅμα εἶναι σκοτιδιασμένη, παράξενη πλάτη, ἅμα εἶναι φωτεινή, καλή. Γιὰ βγάλ' τὴν πλάτη νὰ ἰδοῦμε πῶς ἔναι.

3. Ἐδῶ[3]) ἂν εἶναι μουντζαλιασμένη, θὰ δώκῃς τζερεμέ[4]).

4. Νιὰ σκιματιδίτσα ἐδωπὰ[5]) ἔναι μνῆμα, ὄξ' ἀπὸ δῶ. Ἂν ἦταν τροῦπες ἐδῶ τὶς μετράγαμ' ἔτσι[6]): ἡ πρώτη χαραξιὰ τοῦ μεγάλου δάχτυλου ἀπουκάτου ν' ἀκκουμπάῃ 'ς τὴν ἄκρη τῆς κούπας· ἅμα τὸ δάχτυλο τὴν πλάκωνε τὴ γουβίτσα, θά εἶναι γιὰ τὸ σπίτι θάνατος, ἅμά ἤτανε παρακάτου καὶ δὲν τὴν πλάκωνε, ἤτανε γι' ἄλλονε, ξένονε ἢ συγγενῆ.

5. Οἱ τροῦπες μαναχὰ οἱ ἀπάνου εἶναι κακιές, κεῖνες ποῦ μετριῶνται· οἱ ἄλλες ἀποδῶ κι ἀποκεῖ εἶναι νοικοκυραῖοι. Ἐδῶ[7]) ἡ νιὰ γραμμὴ εἶν' ὁ ἕνας νοικοκύρης κ' ἡ ἄλλη ὁ ἄλλος. Οἱ τροῦπες αὐτὲς εἶναι νοικοκυραῖοι. Ἅμά ἦταν ψηλὰ ἡ μίνια[8]) καὶ ἰδωθοῦνε μὲ τὴν ἄλλη, θ' ἀναχωρήσῃ ὁ ἕνας (θὰ πεθάνῃ).

6. Στὴ γοῦβα[9]) ἅμά εἶναι σὰ χαραξίτσα, ἔναι μνῆμα τοῦ σπιτιοῦ.

7. Σὲ τούτη μεριὰ λέγαμε «'ς τἀριστερό εἶν' ὁ Τοῦρκος καὶ 'ς τὸ δεξιὸ ἡ Ἑλλάδα»· ἀλλὰ δὲν ξέρω ποιό εἶν' τὸ δεξιὸ καὶ ποιὸ τἀριστερό. Καὶ λέγαμε, πότε σκοτίδιαζε τὸ 'λληνικό, «Ὦ τὸν κερατᾶ τὸν Τοῦρκο, μᾶς ἐκαβάλλησε».

8. Τοῦτος δῶ ὁ κομπάκις[10]) (τὸ κεφαλάκι τῆς ῥάχης) εἶν' ὁ γρόπος[11]) τοῦ σπιτιοῦ. Καμπόσα εἶναι σουχλὶ (δὲν ἔχουν κομπάκι)· τότ' ἔναι φτωχὸς ὁ νοικοκύρης.

9. Τὸ νεῦρο[12]) εἶναι τὸ ζῶ τοῦ νοικοκύρη, τὸ βασταγό· Ἅμα δὲν εἶχε νεῦρο ἡ πλάτη — τυχαίνει καὶ νὰ μὴν ἔχῃ, ἀλλὰ δὲν

---

[1]) = εἰς ἐκείνου τὸ σπίτι ἐπαληθεύουν τὰ σημάδια τῆς πλάτης, ὁ ὁποῖος τὸ ἐμαγείρευσε. Πρβλ. *Γ. Ζηκίδην* ἐν Φιλολ. Συλλ. Κων]πόλεως ΙΗ' 219, 93 «*πρέπει νὰ εἶναι ἡ δεξιὰ ὠμοπλάτη καὶ ἐφητὸν τὸ ζῷον καὶ οὐχὶ βραστόν, ἄλλοι ὅμως δὲν παρατηροῦσι τοῦτο. Ἐὰν δὲ τὸ ζῷον ἠγοράσθη παρ' ἄλλου τινός, τότε δεικνύει διὰ τὸν ὅστις ἠλάτισεν αὐτό*» (βλ. σ. 38 σημ. 3) [2]) δηλ. *χρήματα* [3]) 'ς τὴν ὁμαλὴ πρόσοψη, 'ς τὴν πλάκα [4]) πρόστιμον (εἴτε λόγῳ ἀγροζημίας, ποῦ θὰ προξενήσουν τὰ βοσκήματά σου, εἴτε δι' ἄλλην αἰτίαν) ἀδικοπλήρωμα, ζημία [5]) μιὰ μικρὰ σχισμὴ εἰς τὸν λαιμὸν τῆς ὁμαλῆς προσόψεως [6]) βλ. πίνακα Γ' 1 [7]) εἰς τὰ ἑκατέρωθεν τῆς ῥάχεως καὶ πρὸς τὸν λαιμὸν μέρη· πίν. Γ' 2, νν' [8]) ἡ μία [9]) κοῦπα [10]) πίν. Γ' 2, γρ [11]) τὸ χρήμα, ἡ περιουσία [12]) ἡ κλωστὴ τῆς κούπας.

στρέχουν κιόλα[1]) —λέγανε, «πάει, δὲν ἔχουμε ζῶ»· θὰ ψόφαγε.

10. Κι ἀπὲ[2]) εἴχαμε κ' ἕνα σύστημα[3]) νὰ μὴν τὴν πάρω γὼ ἀπὸ τὰ χέρια σου. Βάλ' τη χάμου, 'ς τὸ πιάτο, σὄλεγα, νὰ τὴν τηράξω καὶ γώ. Τό εἴχαμε σὲ κακὸ νὰ τὴν πάρῃ ὁ ἕνας ἀπ' τὰ χέρια τἄλλουνοῦ.

6.

(Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ διδασκάλου κ. Χρ. Παπασάββα ἐκ Δερβενοχωρίου Εὐρυτανίας διὰ τοῦ κ. Δ. Λουκοπούλου).

1. Καὶ αἱ δύο ὠμοπλάται τοῦ σφαχτοῦ ἀδιαφόρως φανερώνουν τὸ μέλλον, ἰδίως ὅμως ἡ ἀριστερὰ καὶ ἀπὸ κάθε σφαχτό, ὄχι ὡρισμένης ἡλικίας.

2. Ἡ πλάτη διαβάζεται ἀπὸ τοὺς εἰδήμονας καὶ δηλοῖ γιὰ ζωή, γιὰ θάνατο, γιὰ πλοῦτο, γιὰ δυστυχία, γιὰ πόλεμο, γιὰ εἰρήνη, γιὰ κυβερνητικὴ μεταβολή, γιὰ βροχή, γιὰ ἄνοιξη· δηλοῖ δὲ γιὰ τὸ νοικοκύρη καὶ τὴ νοικοκυρά.

3. Γιὰ νὰ παρατηρήσουν τὴν πλάτη, τὴν κρατοῦν ἀπὸ τὸ κάτω μέρος, τὸ στενὸ καὶ διαβάζουν 'ς τὸν *κάμπο*· ὅσα σημεῖα εἶναι κατὰ τὸ σταυρὸ (τὴν καθέτως ἐπικεκολλημένην ἀπὸ τὸ ἀντίθετον μέρος κόγχην) σημαίνουν καλὸν οἰωνό· ὅσα πρὸς τὸ ἀντίθετον, ἀριστερόν, σημαίνουν κακόν.

4. Τὰ ἴδια μαντεύονται καὶ ἀπὸ τὸ καράβι τῆς κόττας.

7.

(Κατ' ἀνακοίνωσιν κ. Δ. Λουκοπούλου, ἀκούσαντος παρὰ χωρικῶν τοῦ Ρυσκᾶ τῆς Εὐρυτανίας).

1. Γιὰ νὰ δηλοῖ ἡ πλάτη τοῦ σφαχτοῦ, πρέπει νὰ φάῃ ἅλάτι, νὰ γίνῃ δηλαδὴ τριῶν μηνῶν.

2. Ἅμα ἡ πλάτη 'ς τὴ γωνία κάτω, ὅπου ἐπικολλιέται ἡ κόγχη, κατὰ τὰ δεξιά, ἔχῃ τρυπίτσα, αὐτὴ ἡ τρυπίτσα εἶναι ὁ νοικοκύρης[4]). Ἡ τρυπίτσα μᾶς δηλοῖ πῶς βρίσκεται σὲ καλὴ κατάσταση ὁ νοικοκύρης. Ἅμα δὲν ὑπάρχῃ διόλου, δὲν εὑρίσκεται σὲ καλὴ κατάσταση ὁ νοικοκύρης.

Ἡ τρυπίτσα ποῦ βρίσκεται κατὰ τἀριστερὰ κάτω 'ς τὴν κόγχη εἶναι ἡ γυναῖκα[5]). Ἅμα ὑπάρχῃ, δηλοῖ ὅτι εὑρίσκεται εἰς καλὴν κατάστασιν ἡ νοικοκυρά· ἂν τοὐναντίον, εἰς κακήν.

---

[1]) εἶναι περιπτώσεις ποῦ δὲν ἐπαληθεύουν [2]) καὶ ἔπειτα [3]) συνήθεια [4]) Βλ. πίν. Α' ν [5]) πίν. Α' ν'

3. Ἂν βρίσκεται τρυπίτσα 'ς τὴ βάση τοῦ κάμπου [1]), καθὼς κοιτᾶμε τὴν πλάτη, αὐτὴ ἡ τρυπίτσα εἶναι τὸ μνῆμα τοῦ νοικοκύρη· θὰ πεθάνῃ σὲ λίγο.

Ἂν κατὰ τἀριστερὰ καὶ ἄνω, ἐκεῖ ὅπου τελειώνει τὸ κοῖλον, βρίσκωνται τρυπίτσες, κι αὐτὲς εἶναι μνήματα συγγενῶν, ὅσες βρίσκονται κατὰ τὴ βάση, πλησιεστέρων, ὅσες εἶναι πιὸ μακριά, μακρινῶν συγγενῶν·

4. Τὸ κοκκινόμαυρο σύννεφο, ποῦ διακρίνεται συνήθως ἐπάνω καὶ κατὰ τὸ πλατὺ τοῦ κάμπου [2]), σημαίνει τὰ ἐθνικὰ πράγματα καὶ ἐν γένει τὰ πολιτικά. Ἂν εἶναι κατεβασμένο πολύ, ἐχθρικὸς στρατὸς πολὺς μᾶς ἀπειλεῖ. Ἂν τὸ κόκκινο σύννεφο εἶναι πολὺ ἀπὸ τὸ δεξιὸ μέρος, ἡμεῖς ἀπειλοῦμε τὸν ἐχθρικὸ στρατό.

Γιὰ τὰ κυβερνητικὰ ἐπίσης σημαίνει τὸ μαυροκόκκινο αὐτὸ σύννεφο· ἅμα εἶναι θολό, εἶναι μεγάλη κυβερνητικὴ ἀκαταστασία.

5. Ὁ τένων, ὁ συνδέων τὴν ὠμοπλάτην πρὸς τὸ λοιπὸν σῶμα, κάποτε δὲν ἀποκόπτεται ἀπὸ τὸ κόκκαλο καὶ κρέμεται ὡς σχοινίον. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οἱ ἐξηγηταὶ μαντεύουν, ὅτι ὁ νοικοκύρης «τὸν ἔχει τὸν παρᾶ», εἶναι εὔπορος.

8.

(Κατ' ἀνακοίνωσιν κ. Δ. Λουκοπούλου, ἀκούσαντος ἐν Κεφαλοβρύσῳ).

1. Γιὰ νὰ δηλοῖ ἡ πλάτη, πρέπει τὸ σφαχτὸ νὰ μείνῃ τοὐλάχιστον μιὰ βραδειὰ 'ς τὸ σπίτι ἐκείνου ποῦ τὸ σφάζει· ἄλλως θὰ δηλοῖ γιὰ τὸ νοικοκύρη, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀγοράστηκε [3]).

[1]) τὸ μέρος ὅπου ἐν τῷ πίν. Α' τὸ μν'' [2]) Πίν. Α' τρ.

[3]) Κατὰ τὸν κ. Γ. Παπασωτηρίου, ἐκ Μενιδίου «*πρέπει τὸ ἀρνί, ποῦ θὰ φάγουν τὸ Πάσχα, νὰ κοιμηθῇ μιὰ βραδειὰ 'ς τὸ σπίτι κι ὁ λόγος ἦταν τὸ ζήτημα τῆς πλάτης. Πρὸ ἐτῶν 'ς τὰς Ἀθήνας τὸ ἀρνὶ τὸ ἀγόραζαν τὴν Παρασκευή, κοιμῶταν τὸ βράδυ 'ς τὸ σπίτι καὶ τὸ Σάββατο τὸ ἔσφαζαν. Ἀργότερα κατήντησε νὰ λένε ὅτι γιὰ νὰ ἔχω γειά, πρέπει τὸ ἀρνὶ τοῦ Πάσχα νὰ κοιμηθῇ μιὰ βραδειὰ σπίτι μου*». Κατὰ τὸν συνάδελφον κ. Η. Παυλᾶκον «*'ς τὴ Μάνη καὶ σφαχτὸ καὶ κόττα πρέπει νὰ μείνουν 24 ὧρες 'ς τὸ σπίτι ἂν τὰ σφάξῃς μόλις τἀγοράσῃς, δὲν δείχνουν γιὰ τὸν ἀγοραστή, ἀλλὰ γιὰ τὸν προκάτοχο*». Κατὰ τὴν Σιδερὴν Τσάκωνα, ἐκ Μενιδίου, «*γιὰ νὰ κοιτάξουν τὸ σαμάρι τῆς ὄρνιθας, πρέπει νὰ εἶναι τοῦ σπιτιοῦ πουλί· εἶχες μιὰν ὄρνιθα, γέννησε αὐγά, τὴν ἔβαλες κλωσσαριά, ἔβγαλες πουλιὰ δικά σου· κεῖνα τὰ πουλιὰ ἅμα σφάξῃς κανένα, κεῖνο δείχνει τοῦ σπιτιοῦ τὴν τύχη, θάνατο ἢ εὐτυχία*». Εἶναι προφανὲς ὅτι διὰ τῆς ἐγκοιμήσεως ἐν τῇ οἰκίᾳ, ὡς καὶ διὰ τῆς μεταλήψεως τοῦ ἅλατος τῆς οἰκίας (βλ. σελ. 36 σημ. 1), τὸ ζῷον συνάπτεται στενῶς πρὸς τὴν οἰκογένειαν καὶ ἔχον διὰ τῆς ἀφιερώσεώς του εἰς τὸν Θεὸν ἢ τὸν ἅγιον ἐξαιρετικὰς ἰδιότητας παρέχει ἀλαθήτους περὶ αὐτῆς προφητείας.

2. Πολλοὶ πιστεύουν πῶς τὸ σκληρὸ σφαχτὸ εἶναι καλὸ γιὰ τὴ μαντεία, ὄχι τὸ τρυφερό. Πάντοτε ὅμως ἡ πλάτη πρέπει νὰ εἶναι ἀπὸ ψητό· ποτὲ ἀπὸ βραστὸ κρέας ἡ πλάτη δὲν παρατηρεῖται.

3. Μιὰ τρυπίτσα 'ς τὴ γωνιὰ κάτω τοῦ κάμπου τῆς πλάτης σημαίνει τὸν τάφο τοῦ σπιτικοῦ· κάποιος (νοικοκύρης, νοικοκυρά, παιδιά των ἢ ἄλλος οἰκεῖος) πρόκειται ν' ἀποθάνῃ προσεχῶς.

4. Οἱ τρυπίτσες ποῦ ναι μακρύτερα ἀπὸ τὴ γωνία κάτω εἶναι τάφοι συγγενῶν, πλησιεστέρων ἢ μακρυτέρων ἀναλόγως τῆς ἀποστάσεως ἀπὸ τὴ γωνία.

5. Καθαρὸς κάμπος, χωρὶς καμιὰ μαυράδα, σημαίνει ὅτι εὐτυχία ἐπικρατεῖ εἰς τὸν νοικοκύρην τοῦ σφαγίου.

6. Ἐπίσης ἡ πλάτη μᾶς λέει γιὰ τὰ ἔθνη. Τὸ δικό μας τὸ ἔθνος εὑρίσκεται δεξιά, κατὰ τὸ μέρος τοῦ σταυροῦ· τὰ ξένα ἔθνη ἀπάνω κατὰ τὸ πλατύ. Ἅμα βλέπῃς μαυράδα ἀποπάνω ἀπὸ τὸν κάμπο, ξεκινοῦν τὰ στρατεύματα ἀπὸ ξένα ἔθνη· ἅμα βλέπῃς ἀπὸ τὰ δεξιά, ξεκινάει ὁ στρατὸς ὁ δικός μας.

7. Ἀπὸ τὸν πλάτη μαντεύουν κι ἂν θὰ δώσῃ χρήματα ὁ νοικοκύρης.

8. Ὁ τένων, ποῦ εἶναι κολλημένος 'ς τὸ στενὸ τοῦ κοκκάλου, σημαίνει πῶς ὁ νοικοκύρης εἶναι δυνατὸς ἀπὸ χρήματα.

9. Καὶ τοῦ γουρουνιοῦ ἡ πλάτη δηλοῖ [1]).

[1]) Εἰς ἐπιστολήν του ὁ φίλος κ. Λουκόπουλος μοῦ γράφει· «... κατόπιν ἐπισταμένης ἐξετάσεως ἀντελήφθην ὅτι περισσότερο δουλεύει ἡ φαντασία, τὸ μυστήριο περὶ τὰ τοιαῦτα. Οἱ θεωρούμενοι ὅτι ξέρουν, δὲν ἔχουν νὰ σοῦ ποῦν καὶ τίποτε νόμιμα, θετικὰ δηλαδή. Ἀρκεῖ 'ς τοὺς πιστεύοντας ἡ σοβαροφάνεια τοῦ παρατηρητοῦ καὶ τὸ μυστηριῶδες βλέμμα, τὸ ὁποῖον οὗτος ρίπτει ἐπάνω εἰς τὸ κόκκαλο, ἐν ᾧ ἀπαγγέλλει τοὺς χρησμούς του. Ἐξήτασα ἕνα γέροντα ἀπὸ τὸ χωρίον Μώκιστα, ὁ ὁποῖος ἐθεωρεῖτο αὐθεντία εἰς τὰ τοιαῦτα. Καυχᾶται ὅτι αὐτὸς μὲ τὴν πλάτη ἐμάντευσε τὸν εὐρωπαϊκὸ πόλεμο, τὴν ἐπάνοδο τοῦ Κωνσταντίνου, τὴν ἀποτυχία τοῦ Βενιζέλου καὶ τὰς λοιπὰς ἐθνικὰς περιπετείας. Τὸν ἠρώτησα πῶς τὰ ἐμάντευσε. Πάντοτε μοῦ ἀπήντησε μὲ ἀοριστολογίας, αἱ ὁποῖαι τίποτε δὲν μᾶς φωτίζουν. *Πάντα ἡ βάσις τῆς μαντικῆς του εἶναι τὸ κοκκινόμαυρο νέφος, ποῦ βρίσκεται ἐπάνω 'ς τὸ πλατὺ τοῦ κάμπου τῆς ὠμοπλάτης.* Τὴν Ἑλλάδα, λέει, τὴν εἶδε μεγάλη, γιατὶ τὸ νέφος αὐτὸ ὡμοίαζε ἐντελῶς μὲ γεωγραφικὸ χάρτη τῆς Ἑλλάδος! Τὸ βλέπεις ὁλοφάνερα, λέει. Ὀλίγοι δὲν πιστεύουν εἰς τὴν ὠμοπλατοσκοπίαν λέγοντες εἰρωνικὰ «*ἡ πλάτη δηλοῖ γιὰ μένα, ἅμα ἔχῃ κρέας*». Ἀλλὰ γενικῶς πιστεύεται καὶ πολλάκις ἡ πλάτη κρατεῖται ἐπιμελῶς ὑπὸ τῶν νοικοκυραίων καὶ δίδεται πρὸς παρατήρησιν εἰς τὸν ἐπαγγελλόμενον τὸν εἰδήμονα ἐν τῷ χωρίῳ· πολλάκις φέρεται καὶ εἰς γειτονικὰ χωρία. Ὀλιγώτερον παρατηρεῖται ὁ καράβι τῆς κόττας».

9.

(Σφακιὰ Κρήτης. *Λαογραφ.' Αρχεῖον*, ἀρ. 120, 72-74).

Ἐπὶ τῆς ὠμοπλάτης τοῦ σφαζομένου ἢ φονευομένου ζώου εἶναι ἐγκεχαραγμένα τὰ μέλλοντα. Ἡ πρόληψις αὕτη, εἰς ὅλην τὴν Κρήτην εὐρύτατα διαδεδομένη, ἀσκεῖ σπουδαίαν ἐπίδρασιν καὶ πολλάκις κανονίζει ἢ οὕτως ἢ ἄλλως ῥυθμίζει τὰς μελετωμένας ἐπιχειρήσεις. Ἀλλὰ καὶ μέλλον δυστύχημα, ἀσθένειαν ἢ θάνατον δεικνύει ἡ ὠμοπλάτη, ὡς καὶ οἱονδήποτε ἄλλο γεγονός.

Πρὸς τοῦτο, ἀφ' οὗ βράσωσι τὴν ὠμοπλάτην, τὴν ἀπογυμνοῦσι τῶν σαρκῶν, ἔμπειρος δὲ περὶ τὰ τοιαῦτα γέρων μαντεύεται ἀπ' αὐτῶν ἐκ διαφόρων ὁρατῶν σημείων. Οὕτως (1) ἐπὶ τοῦ σημείου τῆς ἀρθρώσεως εὑρίσκονται τὰ μνήματα, κλεισμένα (ἀκίνδυνα) ἢ μὴ (ὁπότε ἐπίκειται θάνατος).

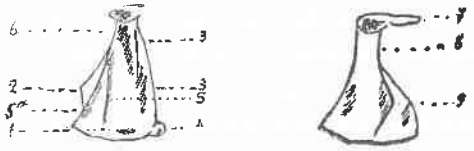
(2) Ἐπὶ τοῦ στενωτέρου καὶ παχυτέρου συγχρόνως μέρους τῆς ὠμοπλάτης ὑπάρχουσι δύο σημεῖα (ἢ καὶ περισσότερα), ἅτινα παριστῶσι τὸν οἰκοκύρην καὶ τὴν οἰκοκυράν. Τὰ σημεῖα ταῦτα εἶναι ἀπομεμακρυσμένα ἀλλήλων, ἐὰν ὁ οἰκοκύρης εἶναι ἄγαμος, συμπλησιάζουσιν, ἐὰν ἐπίκειται ὁ γάμος, καὶ εὑρίσκονται πλησιέστατα πρὸς ἄλληλα, ἐὰν ἔχῃ ἤδη τελεσθῆ. Ἐὰν τὰ δύο ταῦτα σημεῖα εἶναι ἐπιμεμηκυσμένα, σημεῖον ἀσθενείας τοῦτο. Προσθετέον ἐνταῦθα ὅτι τὰ δύο ταῦτα σημεῖα χωρίζονται διὰ γωνίας, εἰς τὰς πλευρὰς τῆς ὁποίας εὑρίσκονται, καὶ ἑπομένως τὸ ἓν δὲν φαίνεται ἐκ τοῦ ἑτέρου. Ἐὰν δὲ ὁ οἰκοκύρης εἶναι ἄγαμος καὶ τὰ δύο σημεῖα τείνωσι πρὸς ἄλληλα, ἵνα φθάσωσιν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σημείου (τῆς αὐτῆς ὀπτικῆς ἀκτῖνος), τότε ἐπίκειται ὁ γάμος. Ἐὰν ὅμως ὁ οἰκοκύρης εἶναι ἔγγαμος καὶ συμβαίνῃ τοιαύτη συμπλησίασις, τότε ὁ εἷς ἐκ τῶν δύο θ' ἀποθάνῃ.

(3) Ἐπὶ τοῦ εὐρέος καὶ λεπτοῦ μέρους τῆς ὠμοπλάτης φαίνονται στίγματα, παριστῶντα ἢ τὰ γιδοπρόβατα τοῦ κτήτορος ἢ τὰ παγκόσμια στρατεύματα, ἐκ τῆς θέσεως τῶν ὁποίων προμαντεύουσιν εἰρήνην ἢ πόλεμον. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μέρους ἔβλεπον τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς νήσου τῷ 1897 διὰ μακρᾶς σειρᾶς στιγμάτων κατὰ πλάτος τῆς ὠμοπλάτης, ὡς καὶ πότε ἔμελλε νὰ καταπλεύσῃ ἀτμόπλοιον μετὰ πολεμεφοδίων, διὰ μακρᾶς σειρᾶς κατὰ μῆκος τῆς ὠμοπλάτης, διακοπτούσης τὴν τοῦ ἀποκλεισμοῦ.

Ταῦτα ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, διότι ἄπειροι εἶναι οἱ τρόποι καὶ ἄπειρα τὰ σημεῖα, δι' ὧν μαντεύουσι. Καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν μαντευόντων βλέπουσι κινδύνους, οὓς ἄλλοι τούτων δὲν δύνανται νὰ προϊδωσιν.

10.

(Ἐκ τῶν ἀνεκδότων σημειώσεων *Ν. Γ. Πολίτου*, Ν' (1878) σ. 3· κατ' ἀνακοίνωσιν Ν. Μαντραπύλια, ἐκ Ρούμελης).

1. Καιρός· σύννεφα, βροχήν.
2. Σταυρός· τὸ μέρος τῶν χριστιανῶν.
3. Μέρος τῶν Τούρκων.
4. Τὸ μέρος τοῦτο ἄλλοτε ἔξεῖχε, διότι ἦσαν ὑπέρτεροι οἱ Τοῦρκοι, νῦν ὅμως οὐχί.
5. Δρόμος· ἂν ὑπάρχῃ γραμμή, ἔχει νὰ τραυήξῃ δρόμο.

5α. Ἂν εἶναι ἀνοικτὸ καὶ δὲν εἶναι μαῦρο, εἶναι ἀνοιχτὸς ὁ δρόμος. Ἂν ἔχῃ χαράγματα μέσα, αἰχμαλωσία 'ς τὸ σπίτι, ἂν ἔξω, ξένων.

6. Κατ' αὐτὸ τὸ διάστημα εἰς ἀπόστασιν τοῦ ἄνω ἁρμοῦ τοῦ ἀντίχειρος ἀπὸ τῆς κορυφῆς, ἂν εἶναι βοῦλα, τάφος συγγενοῦς μακρινοῦ ἢ στενοῦ κατὰ τὴν ἀπόστασιν· πέραν, τάφος φίλων κλπ.

7. Σακκοῦλα. Τὸ πάχος τοῦ νεύρου μηνύει τὸ πάχος τοῦ βαλαντίου τοῦ οἰκοδεσπότου.

8. Ἐπὶ τῆς αἰχμῆς, πρὸς τοὺς χριστιανούς· ἂν ὁ κύριος εἶναι ὑπανδρευμένος, ἔχει δύο σημεῖα.

9. Νεφύδρια εἰς τὴν προεξοχὴν = τὰ ποίμνια τοῦ κυρίου ἀναλόγως αὐτοῦ πολλὰ ἢ ὀλίγα.

Χειμῶνα, πρὸς τὰ κάτω μέρη βαθμηδὸν ἀναβαίνουν ἐπάνω τὰ νέφη.

10. Στίγματα πρὸς τὸ μέρος τῶν Τούρκων, σημαίνει ὅτι εἶναι βγαλμένοι οἱ Τοῦρκοι ἢ οἱ Ἕλληνες, ἂν πρὸς τὸ μέρος τῶν Ἑλλήνων.

11.

(Ἐκ τῶν ἀνεκδότων σημειώσεων *Ν. Γ. Πολίτου*, ΝΕ' 75. ΝΗ' 42. παρὰ πομενάρχου Ντίνα Σαράντη, Μακεδόνος ἐκ Περιβολίου Γρεβενῶν).

(1) Τὸ ἄνω μέρος[1]). Παρατηρεῖται ἂν εἶναι καθαρὸν ἢ ὄχι τοῦ χόνδρου τὸ κοίλωμα· ἂν εἶναι καθαρόν, τότε ἁρμονία τοῦ οἴκου, ὅλα εἶναι καλά, καὶ ἡ καρδία τῶν οἰκοδεσποτῶν καθαρὰ καὶ ὁ βίος ἀνέφελος. Βαθούλωμά τι σχεδὸν ἀδιόρατον πρὸς τὸ μέρος τοῦ νεύρου δεικνύει τὴν κυράν· ἐξετάζεται ἂν εἶναι ἔγκυος ἢ ὄχι· ἂν προχωροῦν ἔχει φθάσῃ εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον, μαντεύουσι περὶ τοῦ χρόνου τοῦ τοκετοῦ καὶ τοῦ γένους τοῦ ἐμβρύου.

[1]) Βλ. Πίν. Α' κ.

(2) Τὸ δὲ συνδεδεμένον πρὸς τὸν χόνδρον νεῦρον δεικνύει τὴν δύναμιν τοῦ σπιτιοῦ· ἂν εἶναι στερεὸν πολὺ καὶ δὲν ἀποσπᾶται, εἶναι τὸ σπίτι στερεὸν καὶ ὁ βίος τῆς οἰκογενείας εὐτυχής, ἂν δὲ τοὐναντίον, θὰ περιστῇ εἰς οἰκονομικὰς δυσχερείας. Τὸ πάχος τοῦ νεύρου δὲν ἔχει σημασίαν τινὰ καὶ δὲν μηνύει τὸ πάχος τοῦ βαλαντίου τοῦ οἰκοδεσπότου, τὴν σακκοῦλαν, ὡς μ' ἐδίδαξεν ἐκ Ρούμελης ὁ Ν. Μαντραπύλιας καὶ ἐσημείωσα ἐν Ν΄ 3.

(3) Θέτοντες τὴν πρώτην φάλαγγα τοῦ μεγάλου δακτύλου ἐπὶ τοῦ χείλους τοῦ χόνδρου μετροῦσι τὴν ἔκτασιν τοῦ ὀστοῦ μέχρι τοῦ ἄκρου τοῦ δακτύλου· ἐντὸς δὲ τοῦ ὑπὸ τοῦ δακτύλου καλυπτομένου χώρου παρατηροῦσι τοὺς ὑπάρχοντας τιχὸν λάκκους ἢ σχισμάδας· ἂν εἶναι τὸ μέρος καθαρόν, οὐδεὶς θάνατος θὰ συμβῇ συγγενῶν· ἂν δ' ὑπάρχωσιν εἷς ἢ δύο λάκκοι πρὸς τὰ δεξιά, θ' ἀποθάνωσιν εἷς ἢ δύο συγγενεῖς ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ σπίτι· ἂν πρὸς ταριστερά, συγγενεῖς ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι. Ἂν περνάῃ τὴν ἀπόστασιν ἐκείνην τὸ χάραγμα, ὁ θάνατος ἔχει ἤδη γείνῃ, καὶ ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἔγεινεν εἶναι ἀνάλογος τῆς ἀποστάσεως· ὅσον μακρύτερα τοῦ ἄκρου τοῦ δακτύλου κεῖται, τόσον παλαιότερος εἶναι. Καὶ τὸ μέγεθος τοῦ χαράγματος ἔχει σημασίαν, δεικνῦον τὴν ἡλικίαν· ἂν εἶναι μέγα καὶ βαθύ, εἶναι προβεβηκὼς τὴν ἡλικίαν ὁ θανὼν ἢ ἐκεῖνος, οὗ προμηνύεται ὁ θάνατος, ἂν δὲ μικρὸν καὶ ἐπιπόλαιον, νεώτατος. Τοὺς πρὸ ἑνὸς ἢ δύο τὸ πολὺ μηνῶν συμβάντας θανάτους δὲν δείχνει ἡ πλάτη.

(4) Ὅταν κρατῶμεν οὕτω τὸ ὀστοῦν, ὥστε ἡ σακκοῦλα νὰ εἶναι πρὸς ταριστερὰ ἡμῶν καὶ ὁ σταυρὸς ὄπισθεν (ἀπαραλλάκτως δηλ. ὡς ὅταν παρατηρῶμεν τοὺς θανάτους), διακρίνομεν δύο πορφυρωποὺς σκιάς, ἀρχομένας ἀπὸ τὸ σημεῖον τῆς ἑνώσεως τῶν δύο σκελῶν τοῦ σχῆμα Υ σχηματίζοντος ὀστοῦ καὶ φθανούσας μέχρι τοῦ πέρατος, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ καθαρὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὸ ὀστοῦν· ὅπως διακρίνωσι καλύτερον, φέρουσι τὸ ὀστοῦν εἰς τὸ ὕψος τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τὸ βλέπουσι πρὸς τὸν ἥλιον, ὥστε αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες νὰ πίπτωσιν ἐπὶ τοῦ ὄπισθεν μέρους· ἢ πρὸς τὰ δεξιὰ (γρ. ἀριστερὰ) γραμμὴ εἶναι ἡ τῶν Τούρκων, ἡ πρὸς τὰ δεξιά, κατὰ τὸ μέρος τοῦ σταυροῦ ἡ τῶν Ἑλλήνων· ἐκ τοῦ πάχους ἑκατέρας γραμμῆς οἰωνίζονται τὴν δύναμιν ἑκατέρων. Τὸ Πάσχα τοῦ 1898 ὁ παρατηρήσας τὴν πλάτην τοῦ ἀρνίου μου ποιμενάρχης Ντίνας Σαράντης, Μακεδὼν ἐκ Περιβολίου Γρεβενῶν, μοὶ ἔδειξεν ὅτι οἱ Τοῦρκοι κατέστησαν ἀσθενέστεροι καὶ ἡμεῖς ἐδυναμώθημεν. Εἰς τὸ κάτω ἄκρον ἡ γραμμὴ τῶν Τούρκων ἐπεμηκύνετο τριγωνοειδῶς, οὕτως ὥστε αἱ δύο κορυφαὶ τοῦ τριγώνου εὑρίσκοντο εἰς τὸ τουρκικὸν καὶ ἡ τρίτη ἔφθανε μέχρι τοῦ ἑλληνικοῦ, σημεῖον ὅτι οἱ Τοῦρκοι κατεῖχον ἰδικήν μας χώραν, τὴν Θεσσαλίαν. Περὶ τὸ μέσον νεφύδριά τινα ἀφορμώμενα ἐκ τῆς τουρκικῆς γραμμῆς ἔφθαναν μέχρι τῆς ἑλληνικῆς, ὅπερ ἐσήμαινεν ὅτι οἱ Τοῦρκοι πολλὰς δυσχερείας μᾶς παρεμβάλλουν καὶ ὅτι καθόλου θολὰ ἦσαν τὰ πράγματα· οὐδόλως ὅμως ἀνησύχει, διότι τὸ ἰδικόν μας μέρος ἐφαίνετο ἰσχυρότερον. — Ἐν εἰρήνῃ τὰ πρὸς τὸ κάτω μέρος σημεῖα δεικνύουσι τὴν ἀτμοσφαιρικὴν κατάστασιν.

(5) Τὰ σημεῖα τοῦ νοικοκύρη καὶ τῆς νοικοκυρᾶς κεῖνται εἰς ἀπόστασιν περίπου τῆς φάλαγγος τοῦ μεγάλου δακτύλου ἀπὸ τῆς κορυφῆς, ὑποκάτω τοῦ ἔμπροσθεν φαινομένου μέρους τοῦ ὀστοῦ· τῆς μὲν νοικοκυρᾶς πρὸς ταριστερὰ ὑπὸ τὸν σταυρόν, τοῦ δὲ νοικοκύρη πρὸς ταριστερὰ ὑπὸ τὸ μέρος περίπου, ὁπόθεν ἄρχεται ἡ γραμμὴ τῶν Τούρκων. Ἂν οὕτως ἔχωσι τὰ σημεῖα καὶ δὲν ἀντικρύζωνται, οὐδὲν κακὸν προμηνύεται δι' αὐτούς· ἂν ὅμως τὰ σημεῖα ἀντικρύζωσιν ἄλληλα, εὑρισκόμενα ἀνωτέρω ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν ἐπιφανείας τοῦ ὀστοῦ, ὁ ἕτερος θ' ἀποθάνῃ ἐντὸς τοῦ ἔτους.

(6) Ἐπὶ τοῦ ὄπισθεν μέρους αἱ σκιαὶ ἐπὶ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς τοῦ σταυροῦ δεικνύουσι τὴν κατάστασιν τῆς περιουσίας· ἐν τῷ σημείῳ 1 αἱ σκιαὶ δεικνύουσι τὰ ὑπάρχοντα χρήματα· ὅσον παχυτέρα καὶ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ σκιά, τόσον μεγαλυτέρα ἡ περιουσία, τὰ χρήματα πᾶχει 'ς τὴν τζέπη. Ἐν τῷ σημείῳ 2 ἂν ὑπάρχωσι σκιαί, δεικνύουσι τὰ χρήματα ποῦ μέλλουν νὰ ἔλθουν· ὅσον ἀπομακρυσμένα εἶναι πρὸς τὸ σημεῖον 3, τόσον ἀργότερα θὰ ἔλθουν· παρατηρεῖται δὲ ἐν τῷ σημείῳ 3, ἂν εἶναι ὁ δρόμος ἀνοιχτός, διότι ἐκεῖ φαίνονται τὰ ἐμπόρια. Ἰδίως οἱ λῃσταὶ μαντεύουσιν ἐκ τούτου τὰ περὶ τῶν λύτρων.

12.

(*Γ. Α. Μέγα*, Θυσίαι ταύρων καὶ κριῶν ἐν τῇ ΒΑ. Θρᾴκῃ ἐν Λαογραφ. Γ΄ 165)

.... διὰ τὸν ἱερέα φυλάσσεται ἀρκετὰ καλὸν μέρος, ἰδίᾳ δὲ ἡ ἀριστερὰ ὠμοπλάτη (τοῦ ἀρνίου), διότι τὴν δεξιὰν κρατεῖ πάντοτε ὁ θύων οἰκοδεσπότης, ἵνα ἐξετάσῃ αὐτήν. Κατὰ τὴν ὠμοπλατοσκοπίαν ταύτην, ἂν μὲν εὕρῃ τὴν πλάτην λεπτὴν καὶ διαφανῆ, ἔχει τὴν πρόγνωσιν ὅτι ἐκεῖνο τὸ ἔτος δὲν θὰ ἔχῃ *μπερεκέτ* (ἄφθονον εἰσοδείαν) τὸ σπίτι του, ἂν δὲ τοὐναντίον, παχεῖαν, ὅτι θὰ ἔχῃ καλὸ μπερεκέτ. Ἂν ὅμως διάδῃ εἰς τὴν πλάτην *λακκάδα (βαθούλωμα)*, τότε συμπεραίνει ὅτι κακόν, θάνατος θὰ ἐπέλθῃ εἰς τὸν οἶκόν του.

Εἰς τὰς ἀφηγήσεις ταύτας τῶν σημερινῶν ἐξηγητῶν τῆς ὠμοπλάτης ἔχομεν σαφῆ ὑπωσοῦν ὑποτύπωσιν τῶν ἀρχῶν τῆς μαντικῆς των τέχνης. Βεβαίως ἀσυμφωνίαι ὑπάρχουσι μεταξὺ αὐτῶν εἰς τὴν ἐκδοχὴν τῆς σημασίας τῶν καθ' ἕκαστον σημείων· π. χ. ὁ τένων, ὁ ἐκ τῆς κοιλότητος τῆς ἀρθρώσεως ἐξαρτώμενος σύνδεσμος, ὅστις κατὰ τὰ κοινῶς γνωστὰ ἀπεικονίζει τὴν *σακκοῦλα*, τὸ βαλλάντιον τοῦ οἰκοδεσπότου [1]), κατὰ μὲν τοὺς Μεσσηνίους εἶναι *τὸ ζῶ τοῦ νοικοκύρη*, *τὸ βασταγό* [2]), κατὰ δὲ τὸν σκηνίτην Νταβέλην *μπέρδεμα ἢ δικαστήριο* [3])· ἡ μεγάλη πρὸς τὸ ἓν πλευρὸν κλίσις τῆς ράχεως κατὰ τοῦτον μὲν προμηνύει ζημίαν τοῦ σπιτιοῦ [4]), κατ' ἄλλον δὲ εὐτυχίαν [5]). Διὰ ταῦτα ἀνάγκη εἶναι ἡ συλλογὴ ἡμῶν νὰ συμπληρωθῇ διὰ λεπτομερῶν πληροφοριῶν καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος, ἵνα ἀπαρτιζομένου πλήρους τοῦ συστήματος τῆς ὠμοπλατοσκοπίας, τοῦ κοινῶς κρατοῦντος σήμερον παρὰ τῷ λαῷ, δυνηθῶμεν νὰ καθορίσωμεν ἀκριβῶς τὴν σχέσιν αὐτοῦ τοῦτο μὲν πρὸς τὴν παρὰ τῷ Ψελλῷ καὶ τοῖς λοιποῖς ἀποκειμένην παράδοσιν, τοῦτο δὲ πρὸς τὰ παρ' ἄλλοις λαοῖς ἐπικρατοῦντα [6]).

Ἀλλὰ καὶ μόνη ἡ παροῦσα συναγωγὴ δύναται, νομίζω, νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τις ὑπομνηματισμὸς πρὸς διευκρίνησιν τῶν ἀσαφῶν σημείων

[1]) *Πολίτου*, Λαογρ. Σύμμ. Α' 78· πρβλ. καὶ ἀνωτ. ἀρ. 2, 6. 3, 5. 7, 5. 8, 8 10, 7. 11, 2 [2]) ἀρ. 4, 8. 5, 9 [3]) ἀρ. 1, 16 [4]) ἀρ. 1, 17 [5]) ἀρ. 2, 5.

[6]) Ἐννοεῖται ὅτι πρὸς ταῦτα πρέπει νὰ παρεξετασθῇ ἡ διὰ τοῦ στηθιαίου ὀστοῦ τῆς ὄρνιθος *(στηθάμι, καράβι, σαμάρι)* μαντική. Τὰ ὀλίγα, ἅτινα περὶ αὐτῆς γνωρίζομεν, εἶναι τὰ ἑξῆς·

1. «Πρέπει νὰ εἶναι τοῦ σπιτιοῦ πουλιὰ» ἢ «νὰ μείνουν 24 ὧρες 'ς τὸ σπίτι» (Μενίδι Ἀττικῆς καὶ Μάνη· βλ. σ. 38 σημ. 3).

2. «Ἂν εἶναι γεμάτες οἱ τρύπες μέσ' 'ς τὴ μέση, εἶναι γεμάτη ἡ σακκοῦλα τοῦ σπιτιοῦ, ἂν εἶναι ἄδειες, δὲν ἔχει εὐτυχία τοῦ σπιτιοῦ». (Πρβλ. ἀρ. 9, 1).

3. «Τρᾶμι (παρατηροῦμε) *τοὺ καράβ τς κόττας κι ἂν ἔχ' κανιὰ τρῦπα, κάπγιους θὰ πιθάν', ἂν εἶνι πουλὺ κόκκινο, θὰ γέν' πόλιμους, ἂν εἶνι πάλε σκουτνό, θὰ γέν' χ'μώνας».* (Εὐρυτανία, Λασογρ. Ἀρχ. 124,70 Λουκόπουλος).

4. «Ἐν Παλούμπᾳ (Γορτυνίας) ἐξετάζουν τὸ στῆθος τῆς ὄρνιθος καὶ μαντεύονται α) ἂν εἰς τὸ κοίλωμα ἔχῃ ὀπήν, ὅτι μέλος τῆς οἰκογενείας ἢ συγγενὴς θὰ ἀποδημήσῃ· β) ὅταν τὸ στῆθος εἶναι λυγισμένον (ἔχῃ γονατιά), θὰ ἐνσκήψουν οἰκονομικαὶ δυσχέρειαι εἰς τὴν οἰκογένειαν· γ) ὅταν οὐδὲν στίγμα παρουσιάζῃ μέλαν, ἀπόδειξις ὅτι ἡ οἰκογένεια διέρχεται ἐν πλήρει γαλήνῃ· δ) ὅταν ἔχῃ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου μέχρι τοῦ ἄλλου μίαν μακρὰν γραμμήν, ὁ οἰκοδεσπότης θὰ κάμῃ ταξείδιον· ε) ἐκ διαφόρων στιγμάτων καὶ γραμμῶν μαντεύονται, ἂν οἱ ἀποδημοῦντες ἐκ τῆς οἰκογενείας εἶναι ὑγιεῖς, ἂν θὰ λάβωσιν ἐπιστολὴν αὐτῶν, ἂν θὰ ἐπανέλθωσι καὶ πότε». (Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ καθηγητοῦ κ. Θ. Ι. Ἀθανασοπούλου).

5. «Ἐν Στεμνίτσῃ (Γορτυνίας) ἐξετάζουν τὸ στῆθος τῆς ὄρνιθος καὶ ἂν μὲν εἶναι καθαρὸν (δηλ. δὲν παρουσιάζῃ κηλῖδας) σημαίνει ὅτι τὸ σπίτι ἔχει χρήματα, ἂν εἶναι ἀκάθαρτο (μὲ κηλῖδας) σημαίνει φτώχια, ἂν ἔχῃ ὀπάς, προμηνύεται θάνατος». (Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ αὐτοῦ).

6. «Τὸ στῆθος τῆς ὄρνιθος τὸ παρατηροῦν ὡς ἑξῆς: 'Εὰν ἔχῃ ἐξάρτημά τι πρὸς τὸ ὄπισθεν μέρος τὸ λέγουν καπίστρι ἕνεκα τούτου προμηνύει τὴν ἀγοράν ζῴου. Ἐκ τῶν δύο ὀστῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι πρὸς τὰ πλάγια τοῦ στήθους, τὸ μὲν πρὸς τὰ δεξιὰ ἀπεικονίζει τὸν ἄνδρα, τὸ δὲ πρὸς τ' ἀριστερὰ τὴν γυναῖκα· ἐὰν εἶναι μεγαλύτερον τὸ δεξιὸν τοῦ ἀριστεροῦ, περισσότερον θὰ ζήσῃ ὁ ἀνὴρ τῆς γυναικὸς καὶ τἀνάπαλιν. 'Εὰν τὸ πλατὺ τοῦ στήθους εἶναι μαῦρον καὶ ἐὰν τοῦτο εἶναι πρὸς τὰ ἄνω, θεωροῦν δυστυχίαν καὶ χρέος, ἐὰν πρὸς τὰ κάτω εὐτυχίαν καὶ τόκους». (Λαγκάδια Γορτυνίας· ἐκ τῶν ἀνεκδότων Σημειώσεων Ν. Γ. Πολίτου ΝΑ' 42).

7. «Ἂν τὸ σαμάρι εἶναι ἐρυθρόν, προμηνύεται εὐτυχία, τοὐναντίον δέ, ἂν εἶναι λευκόν· τοῦτ' αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ ἐπὶ ἑτέρου τινὸς πλατέος ὀστοῦ τῶν προβάτων». (*Γουσίου*, Ἡ κατὰ Παγγαῖον χώρα, 1894 σ. 74).

τοῦ δημοσιευομένου κειμένου. Καὶ δὴ αἱ φράσεις αὐτοῦ «*ἐὰν ἴδῃς τὰ ἄνω μέρη ἤτοι πρὸς τὸ λεγόμενον τραγανόν ...*» (σελ. 10, 19) «*εἰ ἴδοις εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ ὠμοπλάτου πλησίον τοῦ τραγανοῦ ...*» (σ. 10, 22—23) ἔτι δὲ «*εἰ ἴδοις τὰς αὐτὰς εὐθείας πρὸς τὴν λαβὴν τοῦ ὠμοπλάτου οὔσας ...*» (σ. 9, 28 — 29), ἥτις ἀπαίσια οἰωνιζομένη συμφωνεῖ πρὸς ἑτέρας, καθ' ἃς τὰ σημεῖα γίνονται ἀπαισιώτερα, ἐφ' ὅσον πλησιάζουσι πρὸς τὰ κάτω, δύνανται νὰ στηρίξωσιν ἡμᾶς εἰς τὴν γνώμην ὅτι καθ' ὅμοιον καὶ σήμερον τρόπον οἱ σύγχρονοι τοῦ συγγραφέως ἐξετάζοντες τὴν ὠμοπλάτην ἐκράτουν αὐτὴν ἤτοι ἐκ τῆς κοιλότητος τῆς ἀρθρώσεως, ἠνωρθωμένην μὲ τὸ τραγανὸν μέρος πρὸς τὰ ἄνω καὶ δὴ μὲ τὴν ὁμαλὴν αὐτῆς ἐπιφάνειαν ἐστραμμένην πρὸς τὸν ἐξετάζοντα. Ἀλλ' ἀτυχῶς οὔτε τὸ ἡμέτερον βιβλίον οὔτε τὸ τοῦ Ψελλοῦ παρέχουσιν ἡμῖν ἔνδειξίν τινα, ἵνα συναχάγωμεν ποῖον μέρος τῆς ὠμοπλάτης λογίζεται ἐν αὐτῷ δεξιὸν καὶ ποῖον ἀριστερόν. Ἂν δεχθῶμεν ὅτι ὡς ὄργανον μαντεύματος ἐλαμβάνοντο ἀμφότεραι αἱ ὠμοπλάται, τότε διάφορον ἐπὶ ἑκατέρας αὐτῶν θὰ ἦτο τὸ δεξιὸν μέρος, ἐπίσης δὲ καὶ τὸ ἀριστερόν, ἐν ᾧ ταῦτα καὶ ἐν τῷ βιβλίῳ μόνον ὡς ἀμετάθετα νοοῦνται ἤτοι ὡς ἔχοντα τὴν αὐτὴν πάντοτε ἐν τῇ ὠμοπλάτῃ θέσιν. Ἐκ τῆς σημερινῆς χρήσεως ἔχομεν προτίμησιν τῆς δεξιᾶς κατὰ τὴν γενικὴν δοξασίαν, ὅτι τὸ δεξιὸν εἶναι πάντοτε αἴσιον. Ἀλλὰ καὶ ὅταν χρησιμοποιῆται ἡ ἀριστερά, πάλιν μέρος αὐτῆς δεξιόν, ἐφ' οὗ ἡ ἄποψις τοῦ οἰκοδεσπότου καὶ τοῦ ἔθνους αὐτοῦ, ὡς καὶ ἡ τοῦ ἀνδρικοῦ γένους, εἶναι ἐκεῖνο, ἐφ' οὗ προσφύεται ἡ ῥάχις ἢ ἄκανθα τῆς ὠμοπλάτης, ἀποτελοῦσα μετ' αὐτῆς οἱονεὶ σταυρόν. Δύναται ἆρά γε ἡ αὐτὴ μέθοδος νὰ ὑποτεθῇ ἰσχύουσα καὶ εἰς τὸ βιβλίον; Παραδόξως ἐν αὐτῷ

φαίνεται κρατοῦσα ἡ ἀντίθετος ἀρχή· δὶς ἐν αὐτῷ τὸ δεξιόν, ὡς θὰ ἴδωμεν, λαμβάνεται ὡς δυσοίωνον, εὐοίωνον δὲ τὸ ἀριστερόν. Ὥστε δὲν δύναται τοῦτο νὰ λεχθῇ μετὰ μεγάλης πιθανότητος.

Κατὰ τὸ σύστημα τῆς ὠμοπλατοσκοπίας, ὅπερ ὑπόκειται ἐν τῷ βιβλίῳ, ἐπὶ παντὸς ἐρωτήματος λαμβάνονται εἰς ἐξέτασιν μόνον τὰ σημεῖα, τὰ φαινόμενα ἐπὶ τῆς εὐρείας ἢ ὁμαλῆς ἐπιφανείας τῆς ὠμοπλάτης, εἶναι δὲ ταῦτα·

ἶνες ἢ *γραμμαὶ* *ἐρυθραὶ* ἢ *μαῦραι* *καθάπερ γραμμαὶ αἱ ἐν ὑφάσμασιν* (σ. 10, 23),
ὀρθαὶ (9,2. 9,25. 10,4)
ὀρθαὶ ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω (9, 12)
ἐπιμήκεις (8,14. 8,28)
πεπερασμέναι εὐθεῖαι (8,25)
πεπερασμέναι ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω (9,18)
ἀγκιστροειδεῖς (8,23. 9,14)
κατὰ πλάτος εὐθεῖαι (9, 27)
μέλαιναι (8,14. 9,15. 9,21. 10,6) *μαῦραι* (10,23)
ἐρυθραὶ (8,25. 9,2. 9,14. 9,18. 9,25. 10,4)

σπιλάδες ἢ *στιγμαὶ* *μέλαιναι* (9,21)
ἐρυθραὶ καὶ μαῦραι (10,27)

νεφέλαι *ἐρυθραὶ* (8,12. 9,10. 9,34. 10,13)
μέλαιναι (8,15)
ἀμαυραὶ (9,33)

κύκλοι ὡσεὶ στέφανοι ἐρυθροὶ καὶ μέλανες (10,29)
ἐρυθρότης (8,17)
λευκότης (8,19. 9,5. 10,8. 10,21).

Ἡ κρίσις δὲ περὶ τῶν σημείων τούτων βάσιν ἔχει ἀναλόγως τοῦ προβαλλομένου ἐρωτήματος

1) τὸ *μέρος* τῆς ὠμοπλάτης, ἐφ' οὗ ταῦτα εὑρίσκονται· οὕτως ἐν μὲν τῷ δεξιῷ μέρει λογίζονται δυσοίωνα, ἐν δὲ τῷ ἀριστερῷ εὐοίωνα (8,23-26. 9, 2-4). ἐπὶ τοσοῦτον ἀγαθόν, ὅσον ἐγγίζει πρὸς τὰ ἄνω (9,11) ἐπὶ τοσοῦτον κακόν, ὅσον ἐγγίζει πρὸς τὴν λαβὴν (9,29)·

2) τὸ *χρῶμα* τῶν σημείων·
τὰ ἐρυθρὰ μὲν προμηνύουσι κακόν, τὰ μέλανα δὲ τοὐναντίον ἀγαθὸν (9,18-22. 9,33-10,1. 10,4-6. 10, 30-32) τὰ ἐρυθρὰ προαγγέλλουσιν ἄρρενα, τὰ μαῦρα δὲ θήλεα (10,225-6)·

ἡ λευκὴ καὶ καθαρὰ ὄψις τῆς ὠμοπλάτης ὁτὲ μὲν κακὸν (10, 14-15. 10,19-22) ὁτὲ δὲ καλὸν (8,19-20), ἡ ἐρυθρὰ δὲ ἢ καὶ ἡ μέλαινα ὁτὲ μὲν καλὸν (10,12-14. 10,22-26), ὁτὲ δὲ κακὸν (8,11-18).

3) τὸ *σχῆμα* τῶν σημείων·
ἶνες ἢ γραμμαὶ ὀρθαὶ μὲν προοιωνίζονται αἴσια, κατὰ πλάτος δὲ ἀπαίσια (9,24-28)· ἐπιμήκεις μὲν ἢ πεπερασμέναι αἴσια, ἀγκιστροειδεῖς δὲ ἀπαίσια (8,22-28)· ἡ μὲν νεφέλη δηλοῖ καλόν, αἱ δὲ ἶνες, ὀρθαὶ μὲν οὖσαι ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω δηλοῦσι κακόν, ἀγκιστροειδεῖς δὲ χείριστον (9,9—15)· αἱ μὲν ἶνες καὶ αἱ στιγμαὶ προαγγέλλουσι πολυτεκνίαν, οἱ δὲ κύκλοι ὡσεὶ στέφανοι γυναικῶν συζυγίαν (10,22-30)·

4) τὸ *πλῆθος* τῶν σημείων·
μία ἶς σημαίνει καλόν, πολλαὶ δ' ἶνες κακὸν (9,17 - 20).

Ταῦτα παρὰ τῷ ἀνωνύμῳ. Παρὰ δὲ τῷ Ψελλῷ, ὅστις ὡς ἐν τῇ οἰωνοσκοπίᾳ, οὕτω καὶ ἐν τῇ ὠμοπλατοσκοπίᾳ «*οὐ τὰ κατὰ μέρος διασαφῆσαι*» ἐσκόπει «*ἀλλ' οἷον ἀφορμὰς παρασχεῖν τῆς ἐντεῦθεν μαντείας*», ὁρίζεται μὲν τὸ μέρος τῆς ὠμοπλάτης, ἐν τῷ ὁποίῳ ἕκαστον ἐρώτημα τίθεται, (οὕτω «*ζωῆς μὲν καὶ θανάτου κρίσιν ἐν τῇ ἐξοχῇ τῆς ῥάχεως ἔχουσι*», πρόγνωσιν δὲ τοῦ καιροῦ «*ἐν τῷ μεταξὺ μέρει τοῦ ὠμοπλάτου... ἐξ ἀμφοτέρων μερῶν τῆς ῥάχεως*» ἤτοι ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐπιφανείας, ἐφ' ἧς ἡ ἄκανθα (=ῥάχις) προσφύεται, προρρήσεις δὲ περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης «*ἐν τῷ δεξιῷ*» καὶ «*τῷ ἀριστερῷ αὐτῆς μέρει*»), ἀλλ' ἡ ἐξήγησις τῶν σημείων γίνεται κατὰ μίαν μόνην ἀρχήν, ἥτις καὶ ἐν τέλει συνοψίζεται ὡς ἑξῆς: «*Καὶ καθάπαξ ἐν πάσαις ταῖς ἐρωτήσεσι τὰ μὲν ἐρυθρότερα καὶ μελάντερα καὶ συγκεχυμένα τῆς χείρονος συστοιχίας εἰσί, τὰ δ' ἐναντία τούτων τῆς κρείττονος*» (*Πολίτου*, Λαογρ. Σύμμ. Α' 79. Philologus VIII (1853) σ. 167).

Κατὰ δὲ τὴν σημερινὴν μέθοδον, ὡς αὕτη ἐξάγεται ἐκ τῆς κατα-χωρισθείσης συλλογῆς, τὰ ἐξεταζόμενα σημεῖα εἶναι

τρύπες ἢ *στίγματα* *(βουλλίτσα, σφραγῖδα μικρή, στρογγυλὴ ἢ τραυητή, χαρακοῦλα),*
γραμμές, (ἀνοιχτὲς ἢ μὲ χαράγματα μέσα),
σύννεφα, (μπάλωμα μαῦρο, μαυράδα, καταχνιά...),

λαμβάνονται δ' εἰς ἐξέτασιν οὐ μόνον τὰ ἐπὶ τῆς ὁμαλῆς ἐπιφανείας *(πλάκα, πινακίδα, κάμπος)*, ὡς ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ ἀνωνύμου, οὐδὲ τὰ ἐπὶ ταύτης μόνης καὶ τῆς ῥάχεως ὑπάρχοντα *(σταυρός, ζυγός, κόφτρα)* ὡς

παρὰ τῷ Ψελλῷ, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς ἀρθρικῆς κοιλότητος (πρβλ. *ἡ κοῦπα εἶναι τὸ κέντρος*)· ἐξετάζεται δ' ἐπὶ τούτοις ὁ σχηματισμὸς τῆς ὅλης ὠμοπλάτης καὶ τὸ σχῆμα τῆς ῥάχεως ἰδίᾳ.

Εἰς ἕκαστον τῶν μερῶν τῆς ὠμοπλάτης προσιδιάζουσιν ὡρισμέναι τινὲς παραστάσεις καὶ λύονται ἐρωτήματα σχετικὰ πρὸς αὐτάς· οὕτω:

1) ἐν τῷ λαιμῷ τῆς ὠμοπλάτης ἐκ μὲν τῆς πλευρᾶς, ἐφ' ἧς ἡ ἄκανθα προσφύεται *(ἀπ' τὸ σταυρό)*, αἱ στιγμαὶ εἰκονίζουν τοὺς νοικοκυραίους (Πίν. Α΄ νν΄) καὶ τούτων φανερώνουν τὴν τύχην (ἀρ. 1,3. 2,3. 4,4. 5,5. 7,2. 9,2. 10,8. 11,5), ἐκ δὲ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς, τῆς ὁμαλῆς καὶ εὐρείας (*ἀπ' τὴν πλάκα*, Α΄ μν, μν΄ μν΄΄) αἱ ὀπαὶ καὶ χαραγμαὶ ἀπεικονίζουν μνήματα ἤτοι θανάτους οἰκείων ἢ φίλων, στενῶν ἢ μακρινῶν συγγενῶν (ἀρ. 1,2. 3,3. 4,3. 5,4. 7, 3. 8,3 καὶ 4. 10,6. 11,3), ἀρρένων ἢ θηλέων (1,2. 3,3), μικρῶν ἢ μεγάλων (1,4. 11,3), ὁμοίως δέ, καὶ ἰδίᾳ θάνατον γυναικὸς ἐκ τοκετοῦ, 2) ἐντὸς τῆς ἀρθρικῆς κοιλότητος (*κούπας*, Α΄ κ΄ 1,2. 2,3. 3,2. 4,5. 5,6. 9,1)·

3) ἐπὶ τῆς εὐρείας καὶ ὁμαλῆς ἐπιφανείας αἱ πορφυρωπαὶ σκιαὶ καὶ γραμμαὶ παρέχουν προρρήσεις περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης, νίκης καὶ ἥττης, τῶν Ἑλλήνων τασσομένων πάντοτε εἰς τὸ δεξιὸν (*πρὸς τὸ σταυρό*, Πίν. Α΄ δ), τῶν δὲ Τούρκων εἰς τὸ ἀριστερὸν (Α΄ ἀρ.) (1,6—8. 4,6. 5,7. 6,3. 7,4. 8,6. 9,3. 10,2—3, 10. 11,4), ἐν ᾧ κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτῆς ἄκρον, τὸ τραγανὸν (Α΄ τρ) τὰ τεκμήρια δύνανται ν' ἀναφέρωνται καὶ εἰς τὴν ἀτμοσφαιρικὴν κατάστασιν, τὸν καιρὸν (10,1. 11,4) καὶ εἰς τὴν ἔκβασιν ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων (1,11) ἢ τὴν ἐν γένει οἰκονομικὴν τοῦ οἰκοδεσπότου κατάστασιν (1,12) καὶ τὰ χρέη αὐτοῦ (1,13—14. 5,3. 8,7) κατὰ δὲ τὸ μέσον αὐτῆς εἰς φυλακὴν (1,15) καὶ πυρκαϊὰν (1,15)·

4) εἰς τὴν ῥάχιν (*τὸ σταυρό, ζυγό*, Πίν. Β΄ στ) κατὰ τὴν ὀρθὴν αὐτῆς γωνίαν τίθεται τὸ *μαντρί, τιμόνι* (ἀρ. 2,4. 3,4) ἢ κατ' ἄλλους ὁ *γρόπος* (Γ΄ γρ.) τ. ἔ. ἡ περιουσία τοῦ νοικοκύρη (5,8. 11,6), ἐκ τῶν παρατηρουμένων δ' ἐπ' αὐτῆς σκιῶν προγινώσκεται ἡ αὔξησις ἢ ἐλάττωσις τοῦ ποιμνίου ἤτοι ἡ ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία τῆς «γέννας», ἡ ἀγορὰ ἢ πώλησις προβάτων (1,10. 2,4. 3,4. 10,9) ἢ κατὰ τοὺς ἄλλους ἡ αὔξησις ἢ ἐλάττωσις τῶν οἰκονομικῶν του πόρων· ἐνίοτε ἐκεῖ καὶ αἱ τύχαι τῶν μαχομένων διαφαίνονται (1,9)·

5) ὁ τένων (*κλωστὴ τῆς κούπας*, πίν. Α΄ κλ) κατὰ τὸ πίχος αὐτοῦ ἢ τὴν ἀντοχήν, ἣν ἔχει, ἀπεικονίζει τὸ βαλλάντιον τοῦ οἰκοδεσπότου (ἀρ. 2,6. 3,5. 7,5. 8,8. 10,7. 11,2), κατ' ἄλλους δὲ τὸ ζῷον αὐτοῦ (4,8. 5,9) ἢ δικαστικὴν ἢ ἄλλην περιπέτειαν (1,16)·

6) ἐξογκώματά τινα δίκην ἀκανθῶν ἐπὶ τῆς ἑτέρας τῶν πλευρῶν

τῆς ὠμοπλάτης (πίν. Α΄ ο) παριστοῦν ἐχθροὺς τοῦ οἰκοδεσπότου (ἀρ. 2,8. 3,6)· τέλος

7) ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς ὠμοπλάτης κατὰ τὸ μέσον αὐτῆς (ἀρ. 2,7. 3,1. 12), ὡς καὶ τοῦ τῆς ῥάχεως (1,17. 2,5. 4,7) ἐξάγονται μαντεύματα περὶ τῆς ἐσοδείας, τῶν εἰσοδημάτων τῆς χρονιᾶς, προαγγέλλοντα πλοῦτον καὶ εὐτυχίαν ἢ πενίαν καὶ δυστυχίαν.

Περαιτέρω δὲ πρὸς διευκρίνησιν τοῦ μαντεύματος λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν

1) *ἡ θέσις*, τὴν ὁποίαν τὰ σημεῖα ἔχουσιν ἐν τῇ ὠμοπλάτῃ· οὕτω

α) σημεῖα ἐν τῷ δεξιῷ αὐτῆς μέρει παρατηρούμενα *(ὡς τὸ σταυρὸ)* ὑπολαμβάνονται αἴσια, ἐν τῷ ἀριστερῷ δὲ ἀπαίσια (ἀρ. 1,6 καὶ 7. 2,2. 5,7. 6,3. 7,4. 8,6. 10,2 καὶ 3. 11,4)· ἐκεῖνα μὲν ἀναφέρονται εἰς τὸν ἄνδρα καὶ τὸ γένος αὐτοῦ, ταῦτα δ' εἰς τὴν γυναῖκα καὶ τὸ γένος αὐτῆς (1,2. 1,4. 3,3. 7,2· πρβλ. σελ. 45,6).

β) ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω βαίνοντα (*ἂν ἔχουν ὁρμή, τὶς μύτες πρὸς τὴν κορφὴ* ἤτοι πρὸς τὸ τραγανὸν) προοιωνίζονται καλόν, τοὐναντίον δὲ βαίνοντα κακὸν (1,8 καὶ 9. 7,4. 8,6)·

γ) ἐγγύτερον πρὸς τὰ χείλη τῆς ἀρθρικῆς κοιλότητος κείμενα, ἢ εἰς ἀπόστασιν ἀπ' αὐτῶν ἴσην πρὸς τὸ μῆκος τῆς πρώτης φάλαγγος τοῦ ἀντίχειρος (πίν. Γ΄ 1), προσημαίνοντα θάνατον οἰκείου, θεωροῦνται ἀπαίσια (ἀρ. 4,3. 5,4. 10,6. 11,3), ἐν ᾧ κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν ὡς τοιαῦτα ἐκλαμβάνονται τὰ κατερχόμενα κατωτέρω εἰς τὴν βάσιν τῆς ἐπιπέδου ἐπιφανείας, τὴν γωνίαν τοῦ «*κάμπου*» (1,3 καὶ 4. 3,3. 7,3. 8,3 καὶ 4) (βλ. πίν. Α΄ μν΄), ἢ τὰ ἐπὶ τῆς νοητῆς κατὰ τὸ μέσον γραμμῆς (πίν. Α΄ αβ) κείμενα (3,3.) ἢ καὶ τὰ ἐν τῷ δεξιῷ μέρει (11,3)·

δ) ἀπόκλισις τῶν σημείων ἐκ τῆς κανονικῆς των θέσεως (ἂν οἱ νοικοκυραῖοι *ξεμεϊντανίσουν* καὶ *ἰδωθοῦν* ἤτοι εὐρεθοῦν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὀπτικῆς γραμμῆς, πίν. Γ΄ 2) προμηνύει πένθος βαρὺ ἐν τῷ οἴκῳ (ἀρ. 4,4. 5,5. 9,2. 11,5), τοὐναντίον δ' ὅμως χαράν, ἂν ὁ νοικοκύρης τυγχάνῃ ἄγαμος (9,2).

ε) σκιαὶ ἐν τῇ γωνίᾳ τῆς ῥάχεως μέχρις ἀποστάσεως δύο ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου πυκναὶ (πίν. Β΄, 3) προοιωνίζονται καλόν, ἀλλ' ἐκτεινόμεναι πέραν τοῦ μέτρου τούτου κακὸν (ἀρ. 1,10. 2,4. 3,4. 10,9)·

2) *τὸ σχῆμα* τῶν σημείων καὶ ὁ *σχηματισμὸς* μερῶν τινων τῆς ὠμοπλάτης:

α) κοιλώματα (*τρύπες*) ἢ στίγματα στρογγύλα εἰκονίζουν ἄνδρας καὶ μνήματα ἀνδρῶν (πίν. Α΄ μν), χαραγμαὶ δὲ ἢ σχισμαὶ ἐπιμήκεις γυναῖκας καὶ μνήματα γυναικῶν (πίν. Α΄ μν΄μν΄΄΄ ἀρ. 1,2 καὶ 3. 2,3. 3,2),

τὸ μέγεθος δ' αὐτῶν εἶναι δηλωτικὸν τῆς ἡλικίας τῶν εἰκονιζομένων (1,4. 11,3), ἐν ᾧ κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν ἡ ἐπιμήκυνσις τῶν σχισμῶν εἶναι δηλωτικὴ ἀσθενείας (9, 2).

β) ὀπὴ διαμπερής, *ἀνοιχτὴ πέρα πέρα, ὁλοστρόγγυλη*, δηλοῖ τραυματισμὸν ἢ φόνον οἰκείου (1,5. 2,9 πρβλ. σελ. 44 σημ. 6).

γ) σκιαὶ ἁπλούμεναι πρός τινα διεύθυνσιν *(μὲ ὁρμή, τὶς μύτες γυρισμένες πρὸς τὰ ἐκεῖ)* δηλοῦν κίνησιν πρὸς τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν (ἀρ. 1,6. 1,8—10. 3,4. 4,6. 7,4. 8,6) ἢ βομβαρδισμοὺς (1,6).

δ) σκιὰ ἐν σχήματι τετραγώνου εἰκονίζει φυλακήν, ἁπλουμένη δὲ πρὸς τὰ κάτω πυρκαϊάν (1,15).

ε) γραμμὴ ἁπλῆ *(ἀνοιχτὴ)* δηλοῖ δρόμον, ταξίδι (10,5), μὲ στίγματα δὲ ἢ χαράγματα ἑκατέρωθεν αὐτῆς αἰχμαλωσίαν κατ' αὐτὸ (10,5ᵃ).

ς) γραμμαὶ διασταυρούμεναι ἀπεικονίζουν τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν τὴν Ἑλλάδα αὐτὴν (1,7).

ζ) πλάτη κατὰ τὸ μέσον αὐτῆς λεπτὴ καὶ διαφανὴς *(φτινὴ)* προσημαίνει κακὴν ἐσοδείαν, δύστυχη χρονιά, παχεῖα δὲ τοὐναντίον καλὴν ἐσοδείαν (2,7. 12).

η) ὁμοίως κοίλη κατὰ τὰ μέσον *(σὰν κουτάλι)* λογίζεται καλὴ διὰ τὸ σπίτι. (3,1· τοὐναντίον τὸ καράβι τῆς κόττας, σελ. 44,4; β). ἐπίσης καλὴ καὶ

θ) ὅταν ἡ δεξιὰ πλευρὰ τῆς ὠμοπλάτης, ἡ πρὸς τὸν σταυρὸν (πίν. Α΄ κ - τρ) μετρουμένη εὐρεῖᾳ μεγαλυτέρα τῆς ἑτέρας (2,2).

ι) ῥάχις καθέτως ἐπὶ τῆς ὠμοπλάτης προσφυομένη κατά τινας μὲν λογίζεται καλὴ διὰ τὴν τύχην τοῦ σπιτιοῦ (1,17), κατ' ἄλλους δὲ κακή, τοὐναντίον δὲ καλὴ ὅσον περισσότερον εἶναι πρὸς τὴν μίαν πλευρὰν κεκλιμένη (2, 5).

ια) ῥάχις ἀνώμαλος *(μὲ σκάλες)* κατὰ τὴν ἄνω πλευρὰν τῆς πληροφορεῖ περὶ ζημιῶν τοῦ οἰκοδεσπότου (1, 17).

ιβ) ἀκίδες κατὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν τῆς ὠμοπλάτης παριστοῦν ἐχθρούς (πίν. Α΄ο) (2,8. 3,6).

ιγ) τένων παχὺς ἢ δυσκόλως ἀποσπώμενος ἀπὸ τοῦ ὀστοῦ δηλοῖ τὸ πάχος ἤτοι τὴν εὐρωστίαν τοῦ βαλλαντίου (2,6. 3,5. 7,5. 8,8. 10,7. 11,2).

3) *τὸ χρῶμα* τῶν σημείων ἢ μερῶν τινων τῆς ὠμοπλάτης·

α) σύννεφο μαῦρο ἢ κόκκινο εἰς τὸ μέσον τῆς πλάκας *(πλάτη θολή, σκοτιδιασμένη)* οἰωνὸς κακός, τοὐναντίον ἡ καθαρὰ *(φωτεινὴ)* πλάτη (4,6. 5,2 καὶ 3. 7,4. 8,5,)·

β) σύννεφο μαῦρο *(μαυράδα)* εἰς τὸ τραγανὸν προάγγελος βροχῆς (10,1. 11,4) καὶ ἄλλως δὲ καλὸν σημεῖον, κακὸν δ' ἡ λευκότης καὶ ἡ διαφάνεια (1,11. 1,12).

γ) τὸ κόκκινον εἶναι προμήνυμα τοῦ πολέμου, τὸ σκοτεινὸν ἢ μαῦρο τοῦ χειμῶνος (Εὐρυτανία, Λαογρ. Ἀρχ. 124, 70)· τὸ κόκκινο σὰν τὴ φωτιὰ εἶναι σημεῖον εὐτυχίας, τὸ ἄσπρο δυστυχίας καὶ τὸ μαῦρο σημεῖον διχονοίας καὶ πολέμου (Μακεδονία, Abbott, Mac. Folkl. σ. 96, *Γουσίου*, ἡ κατὰ Παγγαῖον χώρα σ. 74 [βλ. ἀνωτέρω σ. 44 σημ. 6].

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφανεῖς γίνονται αἱ διαφοραὶ μεταξὺ τῆς γραπτῶς παραδοθείσης καὶ τῆς σῳζομένης ἔτι εἰς τὰς συνηθείας τοῦ λαοῦ ὠμοπλατοσκοπίας. Ἡ σημερινὴ τέχνη φαίνεται ἐξειλιγμένη εἰς βαθμὸν τελειότητος, τὸν ὁποῖον τὰ ὑπὸ τοῦ Ψελλοῦ καὶ τοῦ ἀνωνύμου παραδιδόμενα δὲν μαρτυροῦσι· διότι, ἐν ᾧ παρ' αὐτοῖς αἱ ἐξηγήσεις δίδονται ὡς ἀπάντησις εἰς ἐρώτημα σαφῶς ἐκ τῶν προτέρων τιθέμενον, εἰς τὰς σημερινὰς μεθόδους αὐτὴ ἡ ὠμοπλάτη ἀφήνεται νὰ ὁμιλήσῃ, οἱ δὲ μάντεις εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐξηγήσουν τὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν μία ὑπερτέρα δύναμις, ὁ Θεός, δι' ὡρισμένων σημείων τῆς ὠμοπλάτης λαλεῖ[1]). Καὶ εἰς τὰς δοξασίας δὲ καὶ τὰς ἀρχάς, αἵτινες ὑπόκεινται ὡς βάσις εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν καθ' ἕκαστον σημείων σημειοῦνται ἄξιαι λόγου διαφοραί· ἐν ᾧ πχ. κατὰ τὰς σημερινὰς μεθόδους τὰ ἐν τῷ δεξιῷ μέρει[2]) σημεῖα λαμβάνονται γενικῶς ὡς εὐοίωνα (σ. 49, 1, α), ταῦτα ἐν τῷ δημοσιευομένῳ κειμένῳ (σ. 8,23 - 26. 9, 2 - 4) φέρονται ὡς δυσοίωνα· ἐν ᾧ ἐν αὐτῷ τὰ ἐρυθρὰ ὑπολαμβάνονται ὡς κακοῦ δηλωτικά, τοὐναντίον δὲ καλοῦ τὰ μέλανα (σ. 9,18 - 22. 9,33 - 10,1. 10,4 - 6. 10,30 - 32) σήμερον, ὡς γνωστόν, ἡ περὶ τούτων ἐκδοχὴ εἶναι ὅλως διάφορος.

Αἱ διαφοραὶ αὐταὶ ἀρκοῦσι, νομίζω, ἵνα καταδείξωσι τὴν ἀλλοίωσιν τῆς παλαιᾶς παραδόσεως. Ἀλλ' ἵνα δυνηθῶμεν νὰ καθορίσωμεν ἀκριβῶς τὰς μεταβολάς, ἃς ἐκ διαφόρων λόγων ὑπέστη τὸ ἀρχαῖον σύστημα τῆς ὠμοπλατοσκοπίας, ἀναγκαῖον κρίνομεν πρῶτον μὲν ν' αὐξηθῇ τὸ ὑλικὸν διὰ συναγωγῆς, ὡς ἔνεστι λεπτομερεστάτων περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου πληροφοριῶν, ἔπειτα δὲ νὰ γνωσθῶσιν αἱ μέθοδοι τῆς ὠμοπλατοσκοπίας, αἱ κρατοῦσαι παρ' ἄλλοις λαοῖς καὶ μάλιστα τοῖς Νοτιοσλάβοις καὶ τοῖς Τούρκοις, οἵτινες ἦλθον εἰς στενὴν συνάφειαν πρὸς τὸν ἡμέτερον λαόν.

---

[1]) Πρβλ. ὁμοίαν διαφορὰν τῆς ἑλληνικῆς καὶ ῥωμαϊκῆς ἱεροσκοπίας ἀπὸ τῆς τυρρηνικῆς καὶ βαβυλωνιακῆς ἐν *Halliday*, Greek Divination, 196 — 7.

[2]) Ἡ διάκρισις τῶν μερῶν τῆς ὠμοπλάτης εἰς δεξιὸν καὶ ἀριστερὸν προφανῶς εἰσήχθη εἰς τὴν ὠμοπλατοσκοπίαν, ὡς καὶ εἰς τὴν παλμικήν, ἐκ τῆς παρατηρήσεως τῆς πτήσεως τῶν οἰωνῶν· βλ. *Diels*, Beiträge κλπ. ἐν Abhandl. d. k. pr. Akad d. Wiss. 1907 IV σ. 13.

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΙ ΚΑΙ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΚΑΤΑΔΕΣΜΟΙ

ΥΠΟ
ΦΑΙΔΩΝΟΣ Ι. ΚΟΥΚΟΥΛΕ

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

ΟΙ ΚΑΤΑΔΕΣΜΟΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΝ ΕΠΟΧΗΝ

Πλὴν τῆς καταπερονήσεως ἠδύνατο ὁ ἐχθρὸς κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους καὶ ἄλλως νὰ βλάψῃ τὸν ὑπ' αὐτοῦ μισούμενον, γράφων ἐπὶ ἐλάσματος τὸ ὄνομα αὐτοῦ μετ' ἀρῶν ἢ δένων κόμβους ἐπὶ νήματος ἢ σχοινίου καὶ τὰ σχετικὰ ἐξόρκια ἀπαγγέλλων [1]).

Παλαιοτάτην μνείαν τοιούτου εἴδους καταδέσμων ἔχομεν ἐν τῷ ἐκ μαγικῶν παπύρων δεσμολύτῳ, ἐν ᾧ ἐκ τῆς μνείας τῶν λυομένων ἀντικειμένων φαίνεται διὰ τίνων μέσων ἐγίνετο τότε τοῦ ἐχθροῦ ἡ κατάδεσις.

Τὸ κείμενον ἔχει ὡς ἑξῆς: «*Κλῦθί μοι ὁ χρηστὸς ἐν βασάνοις, βοήθησον ἐν ἀνάγκαις, ἐλεήμων, ἐν ὥραις βιαίαις, πολὺ δυνάμενος ἐν κόσμῳ, ὁ κτίσας τὴν ἀνάγκην καὶ τιμωρίαν καὶ τὴν βάσανον ιβνμ ϲ'ϲ'ϲ' η' λέγε* τοῦ ἡλίου τὸ ὄνομα ὅλον ἀπὸ τοῦ *αχεβνηρωμ λυθήτω πᾶς δεσμός, πᾶσα βία, ραγήτω πᾶς σίδηρος, πᾶν σχοινίον, πᾶς ἱμάς, πᾶν ἄμμα, πᾶσα ἄλυσις ἀνοιχθήτω καὶ μηδείς με καταβιάσαιτο ὅτι ἐγώ εἰμι· λέγε τὸ ὄνομα* [2]).

[1]) Εἰς ἀφορκισμοὺς ἀρχαγγελικοὺς κατὰ πνευμάτων ἀκαθάρτων ἀναφέρεται *φρίκη, φοβερισμός, φαντασία, φαρμακία, φθόνος, ζῆλος* καὶ *κατάδεσμος Fr. Pradel*, Griechische und Süditalienische Gebete, Beschwörungen und Rezepte des Mittelalters σ. 20.

[2]) *Alb. Dieterich*, Abraxas 190, 19.

Ἐκ καταδέσμων ἐν Ρώμῃ καὶ Καρχηδόνι [1]) εὑρεθέντων γνωρίζομεν ὅτι οἱ ἡνίοχοι κατέδενον τοὺς ἵππους τῶν ἀνταγωνιστῶν ἐπὶ λεπίδος ἢ ἐντὸς δοχείου καὶ δὴ ἐπ' ὀστράκου θαλασσίου τὰ ὀνόματα καὶ τὰς ἰδέας τῶν ἵππων γράφοντες [2]) ἢ καὶ αὐτὸν τὸν ἀνταγωνιστήν, ἀλέκτορα ζωγραφίζοντες καὶ τοῦτον καταδένοντες [3]).

Ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι τοιούτους καταδέσμους μέχρι σήμερον δὲν εὕρομεν· ἐκ τῶν ἐν τῷ Θεοδοσιανῷ ὅμως κώδικι ἐπιβαλλομένων ποινῶν τοῖς aurigis circensibus qui magiae et incantationibus infamia laborabant [4]), ἐκ τῶν λόγων τοῦ Χρυσοστόμου [5]), ἐκ χωρίων τοῦ συναξαρίου τῶν ἁγίων Ἀναργύρων καὶ τοῦ ὁσίου Ἰλαρίωνος καὶ ἐκ τοῦ Νομοκάνονος τοῦ Φωτίου φαίνεται ὅτι εὐρὺ ἦτο καὶ παρ' ἡμῖν τὸ ἔθιμον καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα καὶ ἐφ' ὅσον ἐτελοῦντο ἱπποδρομικοὶ ἀγῶνες.

Κατὰ τὸ συναξάριον τῶν ἁγίων Ἀναργύρων πάσχων τις ἐξ ἀποστήματος τοῦ στήθους ἀρνεῖται νὰ λάβῃ κεδρέαν, ὡς καθ' ὕπνους τὸν διέταξαν οἱ ἅγιοι Ἀνάργυροι. Τότε οὗτοι τοῦ λέγουσιν «*εἰ δυσχεραίνεις ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ σωτηρίᾳ πιεῖν τὰς τρεῖς κράσεις τῆς κεδραίας, ταύτας βαλὼν ἐν ἀγγείῳ τινὶ εἰσελθε εἰς τὸν οἶκόν σου καὶ φυλάξας βραδεῖαν πάνυ τῆς ἑσπέρας ὥραν ἄπελθε ἐν τῷ ἱππικῷ καὶ ἐν τῇ ἄνω σφενδόνῃ* [6]) *δι'*

[1]) Οἱ ἐν Ρώμῃ εὑρεθέντες κατάδεσμοι ἀνάγονται εἰς τὰ ἔτη 390—420. *R. Wuensch*, Sethianische Verfluchungstafeln aus Rom σ. 62. Ὅρα καὶ τοῦ αὐτοῦ D. T. A. XVI.

[2]) *Κατάδησον τοὺς ἵππους, ὧν τὰ ὀνόματά σοι καὶ τὰς ἰδέας ἐν τούτῳ τῷ σκεύει παρακατατίθεμεν ... κατάδησον αὐτοῖς τὸν δρόμον, τὴν δύναμιν, τὴν ψυχήν, τὴν ὁρμήν, τὴν ταχύτητα A. Audollent*, Def. Tab. 237.3.

[3]) *Ὡς οὗτος ὁ ἀλέκτωρ καταδέδεται τοῖς ποσὶ καὶ ταῖς χερσὶ καὶ τῇ κεφαλῇ, οὕτως καταδήσατε τὰ σκέλη καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν καρδίαν Βικτωρικοῦ τοῦ ἡνιόχου A. Audollent*, Def. Tal 241.15. Τὸ τί ἐπηύχοντο οἱ καταδένοντες ὅρα *A. Audollent*, Def. Tab. 159. 40. 44. 66, 76, 160. 12. 22. 37, 163. 66.71, 187.56, 234.5.30.41, 234.56, 237.47, 239.34, 241.12, 242.50. Ὅρα καὶ *C. Wessely*, Griechische Zauberpap. von Paris und London στίχ. 2100. 2211·

[4]) Quicumque maleficiorum labe pollutum audierit, deprehenderit, occupaverit, ilico ad publicum protrahat et judiciorum occulis communis hostem salutis ostendat. Quod si quisquam ex agitatoribus (aurigis Trib.) seu ex quolibet alio genere hominum contra hoc interdictum venire temptaverit ... ultimum supplicium non evadat. Cod. Theod. Βιβλ. IX τίτλ. XVI. (Τόμ. 3. σ.141 ἔκδ. Ritter).

[5]) *Τί δεῖ λέγειν τὰς μαγγανείας τὰς ἐν ταῖς ἱπποδρομίαις, τὰς ἐν ταῖς τῶν θηρίων ἀμίλλαις; Χρυσοστ.* Ὁμιλία ΙΒ'. εἰς Α'. πρὸς Κορινθίους, Migne, PG. 61. 103.

[6]) Ἐν Καρχηδόνι οἱ κατάδεσμοι τῶν ἡνιόχων ἔκειντο εἰς τὴν cellam τοῦ ἀμφιθεάτρου, ὅπου ἐσύροντο τὰ πτώματα τῶν κατακοπέντων μονομάχων ἢ ὑπὲρ τὰ ἡμίκαυστα ὀστᾶ νεκρῶν ἐντὸς τεφροδόχων κάλπεων *A. Audollent*, Def. Tab. CX·

ἑαυτοῦ ὀρύξας μηδενὸς τὸ σύνολον εἰδότος ἀπόθου τὸ ἀγγεῖον τῆς κεδραίας ....» τὸν παρηκολούθησέ τις ὅμως, ὅστις «*ἐκ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ σχήματος λογισάμενος τὴν ὥραν καὶ τὸν τόπον καὶ τὸ πρᾶγμα ἔσχεν ἐν ἑαυτῷ ὡς οὐκ ἂν δίχα τινὸς φαυλότητος καὶ μαγγανείας τοῦτο ἐγεγόνει ὑπὸ τοῦ πεποιηκότος ...*» Συλλαμβάνουσι λοιπὸν τὸν δράστην «*καὶ πικρῶς τοῦτον ἔφερον φαρμακὸν ἀποκαλοῦντες καὶ λέγοντες πρὸς ἐπιβουλὴν ἑνὸς μέρους τῶν ἡνιόχων τοῦτο ἐργάζεσθαι ὡς ἐναντίως ἔχοντα περὶ αὐτῶν καὶ ἐν πολλῇ περιστάσει τοῦτον ἤγαγον, ὥστε ἀξουγγιάσαι αὐτὸν καὶ ἐπαπειλεῖν αὐτῷ ὡς, εἰ μὴ θαρρήσειεν αὐτοῖς, φησίν, τὰ τῶν αὐτοῦ πράξεων ἔργα καὶ τίς ὁ ἐπιτάξας αὐτῷ καὶ κατὰ ποίου μέρους, πάντως κακῶς διατίθενται τὰ κατ' αὐτὸν πρὸς σωφρονισμὸν τῶν λοιπῶν παραδιδόντες αὐτὸν τοῖς νόμοις*» [1]).

Ἐκ τοῦ συναξαρίου τοῦ ὁσίου Ἰλαρίωνος μανθάνομεν ὅτι κατὰ τὰς ἱπποδρομίας Μαρνᾶς τις ἐθνικὸς ἔβλαπτε τοὺς ἵππους καὶ τοὺς ἡνιόχους τοῦ ἀντιπάλου του Ἰταλικοῦ «*ἀπράκτους τῆς τοιαύτης τέχνης καθιστῶν*»· ὁ Ἰταλικὸς ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ του κατέφυγε πρὸς τὸν ὅσιον καὶ ἐζήτησε τὴν βοήθειάν του. Ἐκεῖνος διέταξε νὰ πληρώσωσιν ὕδατος τὸ ὀστράκινον ποτήριον, ἐν ᾧ ἔπινεν· «*Ὡς οὖν ἐδέξατο αὐτό ὁ Ἰταλικός, εἶδεν ἐν τῷ ὕδατι τῷ ἐν τῷ ποτηρίῳ τοὺς ἵππους καὶ τὸν σαῦλον αὐτοῦ καὶ τοὺς ἡνιόχους καὶ τὰ ἅρματα πῶς ὑπὸ τῆς τῶν ἐναντίων περιέργειας ἦσαν καταδεδεμένοι*» [2]).

Ὁ δὲ Νομοκάνων τοῦ Φωτίου λέγει. «*Ὁ εἰδὼς γόητά τινα καὶ κατασχὼν αὐτὸν ἐπὶ γοητείᾳ παραδιδότω. Εἰ δὲ ἡνίοχος ἤ τις ἕτερος παρὰ ταῦτα ποιήσει ἢ λαθραίως αὐτὸν τιμωρήσεται, ἐσχάτως τιμωρεῖται*» [3]).

Μικρὸν ἀνωτέρω εἴπον ὅτι οἱ ἡνίοχοι κατέδενον τοὺς ἀντιπάλους των ἀλέκτορα ζωγραφίζοντες καὶ τοῦτον καταδένοντες. Τὸ δι' ἀλεκτόρων ἢ ὀρνίθων καταδένειν φαίνεται ὅτι ἦτο σύνηθες κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους, ὡς μᾶς διδάσκει τὸ ἑξῆς χωρίον. Γυνή τις Μάρθα ἐπιβουλευθεῖσα ὑπὸ τῶν θεραπαινίδων της, ἠσθένησε· παρεκάλεσε λοιπὸν τὸν προφήτην Ἡσαΐαν νὰ τὴν θεραπεύσῃ, οὗτος δὲ τῆς εἶπεν· «*οἶκοι*

[1]) *L. Deubner*, Kosmas und Damian 123.25, 124.37. 45.

[2]) *Ἱερωνύμου καὶ Σωφρονίου*, Βίος τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Ἰλαρίωνος (Α. Παπαδοπούλου — Κεραμέως, Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας 5.96.19 καὶ 97.13). Ἡ λύσις τοῦ καταδέσμου ἐπῆλθε ραντισθέντων διὰ τοῦ ὕδατος τοῦ ποτηρίου, τῶν σταύλων, ἵππων, ἁρμάτων καὶ ἡνιόχων.

[3]) *Φωτίου*, Νομοκάνων τίτλ. Θ'. Κεφ. ΚΕ'. *Ράλλη—Ποτλῆ*, Σύνταγμα 1.191.

τε ἀπελθεῖν καὶ ὀρύξασαν ἐν τῷ πυλῶνι, ἣν ἂν εὕροι ὄρνιθα δεδεμένην μετὰ τῶν ἑαυτοῖς τριχῶν καί τινων ἄλλων ἐνταυθοῖ κομίσαι καὶ κατακαῦσαι· ἐποίησέ τε τὸ προσταχθὲν καὶ τῆς νόσου ἀπαλλαγεῖσα ὑγιὴς ἐν τῷ οἴκῳ ὑπέστρεψε» [1]).

Κατάδεσμος ἐπ' ἴσης ἀντιπάλου ἀναφέρεται ἐν τῷ βίῳ τοῦ ὁσίου Εὐθυμίου. Κατὰ τὴν σχετικὴν διήγησιν, Ρωμανός τις ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου του περιεργασθεὶς καὶ ὑδρωπιάσας, μετὰ ματαίας ἐπισκέψεις τῶν ἰατρῶν, προσῆλθε πρὸς τὸν ὅσιον Εὐθύμιον καὶ τοῦ ἔδειξε τὴν κοιλίαν του, ἐκεῖνος δὲ «*τοὺς δακτύλους εἰς ὀρθὸν συζεύξας καὶ ὥσπερ ξίφει διχοτομήσας τὸν τόπον ἐξήγαγεν ἐκ τῆς γαστρὸς πέταλον κασσιτερινὸν ἔχον χαρακτῆράς τινας καὶ τίθησιν αὐτὸ ἐνώπιον αὐτοῦ ἐπὶ τραπέζης τινός*» [2]).

Ἄλλα χωρία μεσαιωνικῶν συγγραφέων, μαρτυροῦντα, περὶ τῆς χρήσεως τῶν καταδέσμων κατὰ διαφόρους αἰῶνας τῆς μεσαιωνικῆς περιόδου ἀνέφερα ἤδη [3]), εἰς ταῦτα δὲ καὶ πάλιν παραπέμπω τὸν ἀναγνώστην.

Αἱ παραθῆκαι φιμωτικαὶ καὶ τὰ φιμωτικὰ καταθέματα τῶν ἀρχαίων ὡς καὶ αἱ ἐν καταδέσμοις φράσεις «*δέω χεῖρας, πόδας, γλῶτταν, ῥήματα*» «*δέω γλῶσσαν καὶ ψυχὴν τοῦ μὴ δύνασθαι φθέγγεσθαι ῥῆμα πονηρόν*»· «*ἔδησα τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ψυχὴν*» [4]) δηλοῦσι σαφέστατα ὅτι κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν ἐγίνετο χρῆσις καταδέσμων πρὸς ἀποστόμωσιν τῶν ἀντιπάλων. Τοιοῦτοι φιμωτικοὶ κατάδεσμοι βέβαιον εἶναι ὅτι ἐξηκολούθησαν καὶ κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἐπιστεύετο ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἰδιαίτερον δαιμόνιον ἡ Ὀβιζούθ, ἧς ἔργον ἦτο, πλὴν ἄλλων, «*ὠτων κωφώτης, ὀφθαλμῶν ἀδικία καὶ στομάτων χαλινόδεμα*» [5]). Τοιούτων καταδέσμων παραδείγματα ἔχομεν ἔκ τε παπύρων, ἐν οἷς κεῖται «*καταδεσμεύω τὸν δεῖνα πρὸς τὸ δεῖνα· μὴ λαλησάτω, μὴ ἀντισπάτω, μὴ ἀντειπάτω, μή μοι δύναιτο ἀντιβλέψαι ἢ ἀνταλαλῆσαι, ὑποτεταγμένος δέ μοι ἤτω ἐφ' ὅσον ὁ κρίκος οὗτος κέχωσται*» [6]) καὶ ἀστρολογικῶν κωδίκων, ἐν οἷς φέρεται

[1]) Εἰς τὰ ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ τελεσθέντα θαύματα νυνὶ τοῦ ἁγίου καὶ μεγάλου προφήτου Ἡσαΐου Anal. Boll. 42. 265. 6.

[2]) Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Εὐθυμίου, Νέα Σιὼν 9.796—7

[3]) Λαογραφ. τόμ. Η' σελ. 304 καὶ 305.

[4]) *R. Wuensch*, D.T.A. 68ᵃ, 97.3,5. *A. Audollent*, D.T. LXXXIX καὶ 26.26., 49.14.

[5]) *Διαθήκη Σολομῶντος*, Migne, PG. 122 στήλ. 1336.

[6]) Pap. Lond. 46.321 K. Πβ. καὶ τὰ ἑξῆς (πονηρὰ πνεύματα σᾶς ἐξορκίζω) *ἵνα ἐνοικήσητε εἰς τὴν τοῦ ἐχθροῦ αὐτοῦ* (τοῦ φέροντος τὸ φυλακτήριον) *οἰκίαν καὶ ἐμφράξητε καὶ χαλινώσητε τὸ στόμα αὐτοῦ, ἵνα μὴ δύναται κατ' ἐμοῦ λέγειν τι. R. Reizenstein*, Poimandres σ. 295.

«Ὁμοίως γράφε εἰς χάρτην ἀγέννητον βεβρεγμένον καὶ δέσον εἰς δεξιάν σου χεῖρα· Μωυσῆς καὶ Ἀαρὼν ἦλθεν εἰς πραιτώριον μετ' ἐμοῦ τοῦ δεῖνος, ὁ ἅγιος Δανιὴλ ὁ τὰ στόματα λεόντων χαλινώσας, δῆσον καὶ βούλλωσον τὰ στόματα τῶν κακῶν ἀνθρώπων τοῦ ἀντιδίκου τοῦ δεῖνος» [1]. Πρὸς δὲ καὶ ἐκ φυλακτηρίων τοῦ Μωϋσέως, ἐφ' ὧν τὰ ἑξῆς ἐγράφοντο «ἵνα ... ἐνοικήσητε εἰς τὴν τῶν ἐχθρῶν οἰκίαν καὶ ἐμφράξητε καὶ χαλινώσητε τὸ στόμα αὐτοῦ, ἵνα μὴ δύναται κατ' ἐμοῦ λέγειν τι [2]) ».

Ἐν κώδικι ἐπ' ἴσης Ἑλληνικῷ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Μονάχου [3]) (ἀριθ. 287 φύλλ. 136β καὶ 137α), γεγραμμένῳ κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, καὶ δὴ ἐν φυλακτηρίῳ, ἀναγινώσκομεν· «Τοὺς κατ' ἐμοῦ ἐγειρομένους ... ποίησον ... ἵνα εἰσὶν ἔμπροσθέν μου ἄλαλοι καὶ κωφοὶ καὶ πηροὶ καὶ μὴ δύνανται λαλεῖν ἢ ποιεῖν κατ' ἐμοῦ κακὸν ... ἵνα εἰσὶν ἔμπροσθέν μου ἄλαλοι καὶ κωφοὶ καὶ πηροὶ καὶ παρειμένοι τῷ λόγῳ καὶ τῇ ἐνεργείᾳ καὶ ἵνα ὦσιν πρὸς βοήθειάν μου ... Ἅγιοι μάρτυρες τοῦ Χριστοῦ Γεώργιε, Δημήτριε, Θεόδωρε, ὡς ἐχαλινώσατε τοὺς τῶν Ἑλλήνων θεοὺς καὶ τοὺς εἰδωλικοὺς ναοὺς ἠφανίσατε, οὕτως δήσατε καὶ χαλινώσατε τὰ στόματα τῶν κατάλαλούντων με».

Κατὰ τὸν ΙΔ'. αἰῶνα μεσοῦντα ἔχομεν μνείαν καταδέσμου τῶν συνοδικῶν ὑπὸ μοναχοῦ τινος ἐπιθυμοῦντος νὰ γίνῃ ἐπίσκοπος. Κατὰ τὸ σχετικὸν κείμενον «Τήν τε κοινὴν τῶν Χριστιανῶν ἡμῶν προσευχὴν τὴν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ κατὰ χάριν πατέρα ἀναπεμπομένην γράμμασιν ἀντιστρόφως καὶ ἐναλλὰξ ἔγραψεν ἐν χάρτῃ τινὶ παραγεγραφὼς τούτῳ καὶ τὰ ἅπερ ἐξελέξατο καθάπερ ἐβουλήθη ὀνόματα, ὥστε εἶναι αὐτοὺς εὐηνίους καὶ ἐνενδότους καὶ καθυπαγομένους ἕνεκα τῶν ζητημάτων αὐτοῦ, πρὸς δὲ καὶ χαρακτῆράς τινας· ὃ δὴ ἀσεβὲς καὶ ψυχώλεθρον γράμμα χειρὶ γραφὲν τολμηρᾷ πάννυχον κείμενον διεβίβασεν ἀντικρὺ τῶν ἄστρων, εἶτα ὡς δῆθεν φυλακτικὸν ὁ μοναχὸς τῷ ἱματίῳ προσράψας τοῖς στέρνοις εἶχεν ἐγκείμενον [4]).

Εἰς τὴν τάξιν δὲ τῶν αὐτῶν καταδέσμων ὑπάγεται καὶ περίαπτον τοῦ 1364, ἐν ᾧ ἀναγινώσκομεν· «ὃ δύνας δένεται ἐδῶ» [5]).

[1]) *A. Abt*, Die Apologie des Apuleius σ. 132.
[2]) *R. Reizenstein*, Poimandres σ. 295.
[3]) Κατ' εὐμενῆ ἀνακοίνωσιν τοῦ φίλου διδάκτορος κ. Fr. Drexl.
[4]) Acta patriarchatus Constantinopolitani 1 σ. 180.
[5]) *T. W. Allen*, ἐν Journal of the Hellenic Studies 11.293.

Καὶ τὸ ἐξ εὐχῆς δὲ δι' ἐπιστροφὴν ἀναθέματος καὶ καταθέματος λεγόμενον [1]) φαίνεται ὅτι ἀρχικῶς ἐκ τοιούτου γλωσσοδήματος ἐλήφθη. «Ἅγιε Γεώργιε, ὁ δέσας καὶ χαλινώσας τοὺς ἑβδομήκοντα δύο βασιλεῖς τῶν Ἑλλήνων, οὕτω Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν διὰ πρεσβειῶν τοῦ ἁγίου Γεωργίου, δέσον, χαλίνωσον, χαύνωσον, βώβωσον καὶ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ δεῖνος, αὐτὸς νὰ λέγῃ καὶ ἐκεῖνοι μηδὲν νὰ λέγουν, οὕτος ὡς λέων καὶ ἐκεῖνοι ὡς πρόβατα».

Οἱ τοιοῦτοι φιμωτικοὶ κατάδεσμοι ἐκαλοῦντο κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους γλωσσοδήματα, παράδειγμα δὲ τούτων ἔχομεν καὶ ἐν τοῖς ἑπομένοις φυλακτηρίοις κατὰ καταλαλούντων ἐν χειρογράφῳ τοῦ τέλους τοῦ ΙΕ'. αἰῶνος.

Γράψον ταῦτα εἰς χάρτην ἀγέννητον μετὰ κιναβάρεως ἢ κρόκου καὶ λείωνε μετὰ ροδοστάματος ἢ δαλὸν ἅπτοντα ἀποσβέσας ὕδατι καὶ ποίησον ἐξ ἐκείνου μελάνι καὶ γράφε καὶ οὐ μὴ σὲ καινοτομήσῃ οὐδὲν κακὸν καὶ πονηρόν, ἀνθρώπων πειρασμὸς βάσταζε ὡς φυλακτήριον ἢ ἐν τῇ ζώνῃ σου. Ὑστερῶν εἴ τι ἀσηρῶν ὅλον οὗ (sic) ἅγιον καὶ ρυσεφί, φιαμανεέλ, Ἀδωναὲ Σαβαώθ, τίκτων, φοβῶν καὶ ὅπαν λειάνων. Ἔλα λενιφικοῦ, νεφώδη ἄγγελε, τοὺς ἐμὲ πολεμοῦντας ἐπαναστῆναι εἰς μέρος· ἐκείνους ποίησον πρόβατα, ἐμὲ δὲ ποιμένα, ἐκείνους ἀρνία κατ' ἐμοῦ, ἐμὲ δὲ λοῦκον κατ' αὐτῶν, ἐκείνους κουρούνας, ἐμὲ δὲ ἀετόν, ἐκείνους ὀνάγρους, ἐμὲ λέοντα ὀρυόμενον κατ' αὐτῶν ἵνα εἰσὶν ἔμπροσθέν μου ἄλαλοι καὶ κωφοὶ καὶ τυφλοὶ καὶ μὴ δυνήσωνται λαλεῖν ἢ ποιεῖν κατ' ἐμοῦ κακόν. Εἰς σὲ πιστεύω καὶ ὁμολογῶ Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, σῶσόν με ἐκ τῶν καταδιωκόντων με καὶ τῶν λαλούντων πονηρὰ κατ' ἐμοῦ. Σύντριψον τὴν ἰσχὺν αὐτῶν καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἀφάνισον ὡς τοὺς Σοδομίτας. Προστάτα μου, ἀρχάγγελε, Σαβαὼθ εἰς τὴν κεφαλήν μου, Ἐμμανουὴλ εἰς τὴν δεξιάν μου, Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ σκέπη μου, Οὐριὴλ ἐξ ἀριστερῶν μου, Ραφαὴλ ἐκ πλαγίων μου, δήσατε καὶ χαλινώσατε τοὺς ἐμὲ καταλαλοῦντας καὶ πολεμοῦντας καὶ μισοῦντας καὶ ἀδικοῦντας, ἵνα εἰσὶν ἔμπροσθέν μου ἄλαλοι καὶ κωφοὶ καὶ τυφλοὶ καὶ παρειμένοι τῷ λόγῳ καὶ τῇ ἐνεργείᾳ καὶ ἵνα ἔρχωνται πρὸς βοήθειάν μου καὶ φεύγωνται πᾶν κακόν, εἰ ἀπὸ νίκην ἔρχομαι ἢ εἰς νίκην ὑπάγω, τοὺς ἐξ οὐρανοῦ ἐνδέδυμαι τὸν τίμιον σταυρὸν περιπλεκόμενος. Ἅγιε Κυπριανέ, ἅγιε Γεώργιε, ἅγιε Δημήτριε, ἅγιε Θεόδωρε, ὡς ἐχαλινώσατε τοὺς τῶν Ἑλλήνων θεοὺς καὶ τοὺς εἰδωλικοὺς ναοὺς καὶ ἠφανίσατε, οὕτως δήσατε, χαλινώσατε

[1]) *Κ. Βελεφάντου*, Κυπριανάριον σ. 26.

καὶ ἀφανίσατε τὰ στόματα τῶν καταλαλούντων με καὶ τοὺς λαλοῦντας πονηρὰ κατ' ἐμοῦ. Ἀφανίσατε ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα. Εἰς σὲ ἤλπισα, Κύριε, σῶσον με ἐκ πάντων τῶν διωκόντων με καὶ ἐλέησόν με διὰ τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον.

Ἡ

ις	χς	φ	χ	τ	κ
ν	κ	φ	π	π	γ

Ἐλπίς μου ὁ Θεός, καταφυγή μου Χριστός, σκέπη μου τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἐγὼ ὁ ἁμαρτωλὸς ὁ δεῖνα ἀνέστην καὶ ἐξηγέρθην πρωΐ, ἐζωσάμην καὶ ἐνιψάμην τὰς χεῖρας καὶ τὴν ἐμοῦ ὄψιν καὶ ἐκίνησα εἰς ὥραν ἀγαθὴν καὶ εὐλογημένην, τὸν τίμιον σταυρὸν ἐνεδυσάμην, τῆς Θεοτόκου τὸ ὠμοφόριον ἐσκεπασάμην, ἔμπροσθέν μου φῶς θεϊκόν, ὄπισθέν μου δύναμις ὑψίστου, ἐκ δεξιῶν μου ὁ πατήρ, ἐξ εὐωνύμων μου ὁ υἱός, ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἡ ἐμὴ ἀντίληψις καὶ σκέπη τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς τὸ στερέωμα περιερχόμην καὶ περιέτρεχα, ἵνα τὸν διάβολον καταπατήσω καὶ πάντας τοὺς ἐχθρούς μου καταπατήσω καὶ τὰ δόλια αὐτῶν στόματα δήσω καὶ φράξω. Σύ, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ Θεός μου, ὥσπερ ἔδησας τὸν διάβολον ἐν τῇ ἀβύσσῳ καὶ τῶν Ἑλλήνων τὰ στόματα καὶ δόγματα, οὕτως δῆσον πᾶσαν ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν τὴν κατ' ἐμοῦ φθεγγομένην καὶ λέγουσαν τὴν καταλαλιάν, τὸ ψεῦδος καὶ τὸ συναπάντημα καὶ παραλάλημαν καὶ μαγείαν καὶ συκοφαντίαν, γέλωτα, κλοπήν, λοιδορίαν, τὴν κακὴν βλέψιν καὶ ἕτερα καὶ τὰ πονηρὰ καὶ τὰ δόλια αὐτῶν στόματα. Τίμιε σταυρέ, ὑπεραγία δέσποινα Θεοτόκε, γενοῦ μοι τοῦ δούλου σου ὁ δεῖνα σκέπη καὶ βοήθεια. Οἱ τέσσαρες τοῦ Χριστοῦ μου ἀρχάγγελοι Μιχαήλ, Γαβριήλ, Οὐριὴλ καὶ Ραφαήλ, ἕστητε κύκλῳ μου, καὶ ὁ μεγαλομάρτυς Γεώργιος ἔμπροσθέν μου καὶ ὁ μυροβλύτης Δημήτριος καὶ ἡ ἁγία Ἀναστασία ἡ φαρμακολύτρια καὶ ἡ ἁγία Αἰκατερίνα καὶ ἡ ἁγία Κυριακή, βοηθεῖτέ μοι. Ἡ ἁγία Μαρίνα ἡ τὸν δαίμονα πατάξασα καὶ δεσμεύσασα οὕτω πάταξον τοὺς ἐχθρούς μου καὶ τοὺς μισοῦντάς με καὶ ἀδικοῦντας· ἔνθα συναντήσω αὐτοὺς γενήσονται ἄφωνοι ὡς νεκροὶ αἱ πονηραὶ καὶ δόλιαι αὐτῶν γλῶσσαι καὶ τὰ πονηρὰ αὐτῶν στόματα παυσάτωσαν καὶ μὴ λαλήσάτωσαν κατ'

ἐμοῦ τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ κακά ζ ζ ζ γ γ ο ν χ [1]).

Ὡς δὲ καταδένοντες οἱ ἀρχαῖοι ἔγραφον ἐπὶ ὀστράκου ἢ ἀλλαχοῦ τὰ ὀνόματα τῶν καταδενομένων, οὕτω θὰ συνήθιζον, φαίνεται, νὰ πράττωσι καὶ οἱ μεσαιωνικοὶ ἡμῶν πρόγονοι. Ἐν φυλακτηρίῳ τοὐλάχιστον εἰς τὴν τάξιν τῶν καταδέσμων ἀναγομένῳ ἀναγινώσκομεν. «*Ποίησον καὶ κασσιτήριον πλάκαν καὶ χάραξον ἐν αὐτῇ μετὰ σιδήρου πάντων σου τῶν ἐχθρῶν τὰ ὀνόματα εἶτα ἐντύλιξον καὶ σφράγισον μετὰ πέντε ἄλφων ἄνωθεν καὶ βάσταζον ἐν τῇ ζώνῃ σου καὶ οὐ μὴ ἀντιστῇ τίς ποτε ἔμπροσθέν σου*»[2]).

Οὐ μόνον δὲ τοὺς ἀντιπάλους, ἀλλὰ καὶ τὸν κλέπτην κατέδενον κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους· ἐν κώδικι τοὐλάχιστον τοῦ ΙΕ΄. αἰῶνος ἀναγινώσκομεν.

Εἰς κλέπτην

Γράψον εἰς χάρτην οὕτω

Ἀβραὰμ σὲ καταδιώκει, ὁ Ἰσαὰκ σὲ καταφθάνει, Ἰακὼβ σὲ ἀνατρέχει. *Γενηθήτω ἡ ὁδὸς αὐτοῦ σκότος καὶ ὀλίσθημα. Καὶ ἀναποδόγραφε τοῦτο καὶ βάλε ὄπισθεν τῆς θύρας* [3]).

Ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τῆς παρούσης διατριβῆς ὠμίλησα περὶ φιλτροκαταδέσμων ὅτι τοιοῦτοι ἦσαν ἐν χρήσει κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους, μάρτυς ὁ Μ. Βασίλειος, ὑφ' οὗ ἐν τοῖς κανόσιν ἀναφέρονται «*γυναῖκες πολλάκις ἐπαοιδαῖς τισι καὶ καταδέσμοις πρὸς τὸ ἑαυτῶν φίλτρον ἐπάγεσθαί τινας πειρώμεναι*»[4]) καὶ ὁ Φώτιος βραδύτερον, ὅστις ἐν τῷ Νομοκάνονί του ὁρίζει ὅτι «*οἱ διὰ μαγείας τῇ σωτηρίᾳ τῶν ἀν-*

[1]) *A. Vassiliev*, Anecdota Graeco-Byzantina σ. 343. Πβ. καὶ τὴν ἐν τῷ Κυπριανείῳ φερομένην εὐχὴν κατὰ πονηρῶν ἀνθρώπων (σ.7). «*Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, δῆσον, χαύνωσον καὶ χαλίνωσον πάντας τοὺς πολεμοῦντάς με ἀδίκως*» καὶ πάλιν, «*δεσμεύω καὶ καταργῶ πάντα πονηρὸν ὀφθαλμὸν καὶ πᾶσαν κακὴν γλῶσσαν ἀρχοντικήν τε ἢ ἐξουσιαστικήν, τοῦ μὴ ἔχειν ἐξουσίαν ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ προσελθεῖν αὐτὴν ἢ προσεγγίσαι ἀπὸ τῶν διαφερόντων τὸν ἀσθενῆ* (σ. 16). ... *λῦσον καὶ θεράπευσον ἀπὸ ... πάσης κακῆς γλώσσης, ἀρχοντικῆς τε καὶ ἐξουσιαστικῆς καὶ ἀπὸ τῶν κακῶν ἀνθρώπων*» (σ. 26).

[2]) *A. Vassiliev*, Ἔνθ' ἀν. σ. 345.

[3]) *A. Vassiliev*, Anecdota Graeco-Byzantina 341.

[4]) Ὅρα *Ράλλη-Ποτλῆ*, Σύνταγμα 4.114.

θρώπων ἢ τῇ σωφροσύνῃ ἐπιβουλεύοντες τιμωροῦνται»[1]), τέλος δ' ὁ Κωνστ. Ἀρμενόπουλος, ἐν τῇ Ἐξαβίβλῳ τοῦ ὁποίου ἀναγινώσκομεν (6. 10) «*Οἱ διὰ γοητείας σώφρονας λογισμοὺς πρὸς ἔρωτας στρέφοντες δημεύσει καὶ ἐξορίᾳ καθυποβάλλονται . . . . . Οἱ τὰ φίλτρα ποιοῦντες δημευόμενοι τὸν βίον καὶ πᾶσαν τὴν περιουσίαν ἐξορίζονται. Φίλτρα δέ εἰσι τὰ φιλίας καὶ ἀγάπης ποιητικά, δι' ὧν, ὡς φλυαροῦσί τινες, δύνανται ἕλκειν τινὰ πρὸς τὸ ἀγαπᾶν αὐτόν*». Γνωστὰ δ' εἶναι καὶ ἐκ τῶν ἀστρολογικῶν κωδίκων τὰ «*ποίησον δύο εἰκόνας μετὰ κηροῦ παρθένου εἰς ὀνόματα δι' οὗ βούλει φίλτρον πρᾶξαι ἤγουν ἀνδρὸς καὶ ἀλοχίδος καὶ γράψον τοὺς χαρακτῆρας καὶ χῶσον ἔνθα εἰσβαίνουσι*»[2]).

Ὡς δὲ πρὸς φιλίαν, οὕτω καὶ πρὸς ἔχθραν ἐγίνοντο κατάδεμοι, διακοπαὶ καλούμενοι. Ἐκ παλαιοτέρων χρόνων μαρτύρια ἔστωσαν τὰ ἐκ μαγικῶν παπύρων. «*Ἐάν τινα θέλῃς μὴ ρικνῶσαι ἄνδρα γυναῖκα ἢ ἄγδρα πρὸς γυναῖκα, λαβὼν ἀμφόδευμα κυνὸς βάλε κατὰ τοῦ στροφέως τῆς θύρας αὐτῶν εἰπὼν τὸν λόγον γ' λέγων διακόπτω τὸν δεῖνα ἀπὸ τῆς δεῖνα*»[3]): «*Εἰς ταρίχου ὄστρακον ἐπίγραψον χαλκῷ γραφείῳ λόγους καὶ ἐπιδίωκε ὅπου εἰσίν, ὅπου ὑποστρέφονται λέγων . . . . . δότε τῇ Δ τῆς Δ μάχην, πόλεμον κατὰ τοῦ Δ τῆς Δ ἀηδίαν, ἔχθραν ὡς εἶχον Τύφων καὶ Ὄσιρις, εἰ δὲ ἀνήρ ἐστι καὶ γυνὴ ὡς εἶχον Τύφων καὶ Ἶσις*»[4]).

Ἐκ δὲ τῶν μεσαιωνικῶν τὰ ἑξῆς, τὰ ὁποῖα λόγον ποιούμενα κατὰ τὸ πλεῖστον περὶ τῆς λύσεως τῆς διὰ μαγικῶν μέσων ἔχθρας, πιστοποιοῦσι τὰς διακοπάς.

Ὁ ξ'. ψαλμὸς

Ὅταν ἔχῃ μάχην ἀνδρόγυνον καὶ μάχονται οἱ δύο ἀπὸ μάγια γράφε τὸν αὐτὸν ψαλμὸν μὲ αἷμαν ἄσπρου πετεινοῦ καὶ διάβασέ τον καὶ ἁπάνω εἰς τὰς κεφαλάς των εἰς πέντε Κυριακὰς τρὶς τὴν Κυριακὴν καὶ ἂς ἀναγνώσουν καὶ τὴν εὐχὴν τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ καὶ ἂς βαστοῦν καὶ αὐτὰς τὰς χαρακτῆρας γραμμένας μὲ αἷμαν ἄσπρου πετεινοῦ[5]).

[1]) *Φωτίου*, Νομοκάνων τίτλ. Θ'. κεφ. ΚΕ'. *Ράλλη - Ποτλῆ*, Σύνταγμα 1.188.

[2]) *A. Abt*, Die Apologie des Apuleius σ. 83.

[3]) *Albert Dieterich*, Abraxas σ. 188. Ὁ Dieterich ἑρμηνεύει τὸ *ρικνῶσαι* διὰ τοῦ *βινῆσαι*, οὐχὶ ὅμως, ὡς πιστεύω, ὀρθῶς.

[4]) *Albert Dieterich*, Papyrus magica musei Lugdunensis Batavi ἐν Jahrbücher f. class. Phil. Suppl. Bd. 16 (1888) σ. 814.

[5]) Χ. Ἐθν. Βιβλ. Παρισ. ἀρ. 2316 πβ. *E. Legrand*, Bibl. gr. vulg. 2.21.

Ὁ ριε'. ριδ'. ριστ' [ψαλμὸς]

Ἐὰν ἔχῃς εἰς τὸ σπίτιν σου γυναῖκας δύο καὶ μάχονται πρὸς ἀλλήλας καὶ οὐδὲν ἔχουν εἰρήνην μέσον τως γράψον τοὺς αὐτοὺς ψαλμοὺς μὲ τὸ αἷμαν τοῦ μαύρου πετεινοῦ καὶ χῶσέ το εἰς τὸ σπίτιν νὰ περιπατοῦν ἀπάνω καὶ θέλεις εἰρηνεύσει[1]).

Ἐξ ἀρχαίων καταδέσμων[1] καὶ φιλτροκαταδέσμων γνωρίζομεν ὅτι ἐδένετο τοῦ ἀντιπάλου ἡ ψωλὴ ἢ ἡ φύσις ἢ τὸ αἰδοῖον, ὁ κύσθος δ' ἂν ἦτο γυνή, ὥστε ἡ συνουσία νὰ καταστῇ ἀδύνατος[2]).

Ὁ τρόπος οὗτος τῆς καταδέσεως, ὅστις καὶ ὁ κοινότερος παρ' ἡμῖν τυγχάνει, ἦτο συνήθης κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν ἐποχήν. Τοῦτο δεικνύει α'.) ἡ ἐν μεσαιωνικῷ χειρογράφῳ ἀναγεγραμμένη συνταγὴ «*περὶ δεμένους ἀνθρώπους, πῶς λύονται*», ἡ ὁποία ἔχει ὡς ἑξῆς[3]) «*. . . . . ἔπαρον δὲ βελόνιν καὶ διάβαζε εἰς τὸ λουρὶν καὶ φέρε τοῦ ἑνὸς τὴν μύτιν καὶ διάβαζε εἰς τοῦ ἑτέρου τὸν κῶλον καὶ ζῶσον αὐτόν*».

Ἕτερον.

«*Ἔπαρον τζουκάλιν καινούργιον καὶ ἐλαφινὸν λουρὶν καὶ μαυρομάνικον μαχαίριν καὶ δακτυλίδιν ἀργυρὸν καὶ ὕπαγε, ἔπαρε ἄλαλον νερὸν εἰς μαστραπᾶν εἰς ἀπόχυσιν φεγγαρίου καὶ βάλε τὸ νερὸν εἰς τὸ τζουκάλιν καὶ λέγε οὕτως· εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. Ἔπαρον τὸ λουρὶν καὶ λέγε οὕτως· ἔρχεται ἡ ἁγία Βαρβάρα ἀπὸ τὰ ἐννιὰ βουνὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἐννιὰ κάμπους σὺν τῷ δούλῳ τοῦ Θεοῦ δεῖνι λῦσαι τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν μυελόν, λῦσαι τὸ στερνὶν αὐτοῦ, λῦσαι τὰ γόνατα, λῦσαι τοὺς ἁρμοὺς αὐτοῦ. Στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετὰ φόβου. Λέγε αὐτὰ ἐκ τρίτου καὶ ὑγιαίνει*».

[1]) *E. Legrand*, Ἐνθ' ἀν. σ. 23.

[2]) *Καταδέω χεῖρας, πόδας γλῶτταν, σῶμα, ψωλάς, κύσθους, R. Wuensch*, D.T.A. 77. β. 1. *Ἑρμῆ, κάτεχε . . . . . ψυχήν, φύσιν, τὴν πυγήν.* Ἐνθ' ἀν. 89.5. Πβ. καὶ σ. XIV. Ἐν λατινικοῖς καταδέσμοις φέρεται *defigo . . . . .* ventrem, *mentulam*, crus, *A. Audollent*, D. T. 135.8. Ἐν φιλτροκαταδέσμῳ ἐκ μαγικοῦ παπύρου ἀναγινώσκομεν· *καὶ λαβὼν δέκα τρεῖς βελόνας χαλκᾶς πῆξον . . . . . β εἰς τὰς φύσεις . . . . λέγων· περονῶ τὸ ποιὸν μέλος τῆς δεῖνα, ὅπως μηδενὸς μνησθῇ, πλὴν ἐμοῦ μόνου τοῦ δεῖνος. C. Wessely*, Griechische Zauberpap. von Paris und London 323.

[3]) Ὅρα *E. Legrand*, Bibl. gr. vulg. 2 XXII ἐκ χειρ. τῆς Ἐθνικ. Βιβλιοθ. τῶν Παρισίων ὑπ' ἀριθ. 2316 φ. 363b

β΄.) ἡ ἐν ἰατρικῷ κώδικι συνταγὴ «*περὶ τοῦ λῦσαι ἀνδρόγυνον*» ἡ λέγουσα «*Εἰς κρίθινον κουλλούριν γράψον· κρῖνον δὲ καλά· βαρήν, ζαρήν, ζαρταρήν, σαρά, σαρασήν*»[1].

γ΄.) ἡ ἐν κώδικι Βιενναίῳ Ἑλληνικῷ[2] (129 φ. 112) σημείωσις καθ' ἣν «*ὁ ζ΄ ψάλμὸς ὠφέλιμος εἰς ἄνθρωπον δεμένον*».

καὶ δ΄.) τὸ ἑξῆς ἐπεισόδιον [3].

Ὁ βασιλεὺς δῆλα δὴ Θεόδωρος Β΄. Λάσκαρις ὑπάνδρευσε τὴν Θεοδώραν Ταρχανειώτου μέ τινα Βασίλειον υἱὸν τοῦ Καβαλλαρίου, ἤδη μετ' ἄλλου ἀρραβωνισμένην. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας παρουσιάζεται ὁ νυμφίος πρὸς τὸν ἡγεμόνα καὶ παραπονεῖται ὅτι ἀδυνατεῖ νὰ ἐκτελέσῃ τὰ συζυγικά του καθήκοντα, ἐπηρεασθεὶς ὑπὸ μαγγανειῶν. Ἡ εἴδησις ἐξώργισε τὸν βασιλέα, ὅστις διέταξε νὰ φυλακισθῇ ἡ μήτηρ τῆς νύμφης, καθ' ἧς ἐστρέφοντο αἱ ὑποψίαι, καὶ νὰ ἐμβληθῇ εἰς σάκκον, εἰς ὃν νὰ συγκλεισθοῦν καὶ γαλαῖ. Ὡρισμένα πρόσωπα διετάχθησαν νὰ κτυποῦν τὸν σάκκον δι' ἀκανθωτῶν κλαδίων καὶ νὰ ἐξοργίζουν οὕτω τὰς γαλᾶς κατὰ τῆς δυστυχοῦς γυναικός, ἕως ὅτου αὕτη ὁμολογήσῃ τὴν ἐνοχήν της καὶ λύσῃ τὴν μαγείαν. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ γυνὴ ἐξήχθη τοῦ σάκκου ἡμιθανής, μηδὲν ὁμολογήσασα, ἀφ' οὗ ἦτο ἀθῷα τῆς εἰς αὐτὴν ἀποδιδομένης κατηγορίας.

Εἰς ταῦτα ἃς προσθέσωμεν τὴν μαρτυρίαν Ἰωσὴφ τοῦ Βρυεννίου ἀκμάσαντος κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΕ΄. αἰῶνος· «*Καὶ ἐπὶ παντὶ ἀρρωστήματι τὸ βοηθοῦν ἡμῖν γοητεία. Καὶ θηρία δι' αὐτῆς καὶ ἀνθρώπους ὁτὲ μὲν λύομεν ὁτὲ δὲ καὶ δεσμοῦμεν*»[4].

Σημείωσον δ' ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ ἐπίστευον ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἰδιαίτερον δαιμόνιον, Ἀσμοδαῖος καλούμενον, ἐπιβουλεῦον τῇ μίξει τῶν ἀνδρογύνων. «*Ἐγὼ Ἀσμοδαῖος καλοῦμαι παρὰ βροτοῖς καὶ ἡ ἐργασία μού ἐστι τὸ τοὺς νεονύμφους ἐπιβουλεύειν μὴ συμμιγῆναι*[5]*... Ὁρκίζω σε δαιμόνιον πονηρὸν καὶ χαλεπὸν Ἀσμόδιε..... τὸ ἡδυνόμενον κακουργίαις ἀνθρώπων, τὸ τῶν νεονύμφων ἐπίβουλον*»[6].

[1]) Ὅρα *Bursian* ἐν Index scholarum Jenensis 1873|4 XIV καὶ *O Crusius*, Ἐφέσια γράμματα ἐν Philologus 49 (1890) σ. 547.

[2]) *K. Krumbacher*, BLG[2] 631.

[3]) *Γ. Παχυμέρ.* 1. 33. 21. καὶ 34 *Π. Ροδοκανάκη*, Ἡ βασίλισσα καὶ αἱ Βυζαντιναὶ ἀρχόντισσαι σ. 136.

[4]) *Ἰωσὴφ τοῦ Βρυεννίου*, Τίνες αἱ αἰτίαι τῶν καθ' ἡμᾶς λυπηρῶν ἐν τοῖς ὑπὸ Ε. τοῦ Βουλγάρεως ἐκδοθεῖσι παραλειπομένοις του 3. 121.

[5]) *Διαθήκη Σολομῶντος*. Migne, PG. 122 στήλ. 1321.

[6]) Χ. Ἐθν. Βιβλ. Ἀθην. ἀρ. 825 φ. 9α

Ὁ συγγραφεὺς τῶν Πατρίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως μᾶς ἀναφέρει καὶ ἰδιόρρυθμον τρόπον καταδέσμου πολεμίων. Ἵνα δῆλα δὴ μηδέποτε οἱ πολέμιοι κατορθώσωσι νὰ πλησιάσωσι νικηταὶ τὴν Πόλιν ἢ καὶ εἰσέλθωσιν εἰς αὐτήν, κατεδέθησαν, κλεισθέντος διὰ κλειδίου ἑνὸς κατηνίου, τὴν τύχην τῆς πόλεως παριστῶντος καὶ κρεμαμένου ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ὃν ἐκράτουν ἀγάλματα Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης κατὰ τὸ Μίλιον κείμενα [1].

Ὁ τρόπος τῆς διὰ κλείθρου καταδέσεως τὸ πρῶτον νῦν ἀναφέρεται, δὲν θὰ ἦτο ὅμως ἄλλως ἀσυνήθης. Περὶ τούτου σαφῶς μαρτυρεῖ ἡ συνήθης νῦν χρῆσις τοῦ κλείθρου κατὰ τὰς καταδέσεις τῶν ἀνδρογύνων[2], περὶ ἧς κάτωτέρω ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ θὰ γίνῃ ὁ προσήκων λόγος.

Πλὴν δὲ τῶν ἀνθρώπων, κατέδενον κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ τὸν δαίμονα, ὡς καὶ τὰ ἑξῆς ἑξόρκια δεικνύουσιν· «*Ἐξελθε δαῖμον, ἐπεί σε δεσμεύω δεσμοῖς ἀδαμαντίνοις καὶ ἀλύτοις καὶ παραδίδωμί σε εἰς τὸ μέλαν χάος*»[3] «*ἐκεῖνον* (τὸν Σατανᾶν) *ἔδησεν ὁ Χριστὸς δεσμοῖς ἀλύτοις, ἵνα συμποδίζηται πρὸς τὰ παλαίσματα*»[4] «*ἐπῳδάς τε συνταξάμενος (ὁ Σολομὼν) αἷς παρηγορεῖται τὰ νοσήματα καὶ τρόπους, ἐξορ-*

[1]) *Ἐν τῇ καμάρᾳ τοῦ Μιλίου στῆλαι Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης εἰσὶν ἔνθα καὶ σταυρὸς ὁρᾶται πρὸς ἀνατολὰς βασταζόμενος ὑπ' αὐτῶν· μέσον δὲ τοῦ σταυροῦ ἡ Τύχη τῆς πόλεως, κατήνιον κλειδωμένον καὶ ἐστοιχειωμένον τοῦ ἅπαντος εἴδους ἀνελλιπῆ εἶναι καὶ νίκην πᾶσαν τῶν Ἐθνῶν ἐπιφέρειν, τοῦ μηκέτι ἰσχύειν προσεγγίσαι ἢ προσφαῦσαι ἐντὸς ἢ ἐπιφοιτῆσαι, ἀλλὰ πόρρω ἀπέχειν καὶ ὑποστοιᾶν ὡς ἡττωμένους. Ἡ δὲ κλεὶς τοῦ κατηνίου κατεχώσθη εἰς τὰς βάσεις τῶν κιόνων. Ψευδοκωδινοῦ*, Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως 2.166 (Preger).

[2]) Πβ. καὶ τὰ ἑξῆς ἐκ Σολωμονικῆς τοῦ ΙΣΤ΄. αἰῶνος (Χ. Ἐθν. Βιβλ. Ἀθην. ἀρ. 1265 φ. 22β). «*Γράφε ἡμέραν Σαββάτῳ ἢ Τρίτην ἀπὸ τὰς εἴκοσι τοῦ φεγγαρίου καὶ ὕστερα καὶ βάρ το εἰς Ἑβραϊκὸν κιβούριν μὲ μίαν κλειδώνιαν καὶ λέγε· ἐδῶ ἐκλειδώσαμεν μὲ τὸ χέρι τοῦ Σολομὼν ἐτοῦτα τάδε σημεῖα εἰς Ἑβραϊκὸν μνημούριν*» ὡς καὶ τόδε ἐκ νεωτέρου ἰατροσοφικοῦ.

Ἕτερον διὰ τὴν ἐπιληψίαν.

«*Ἐπαρέ τον* (τὸν ἀσθενῆ) *εἰς τὴν βρύσιν καὶ χύσε πάνω του δώδεκα ποτήρια νερὸν καὶ δῶσε του καὶ κλειδωνιὰν νὰ τὴν ἀνοίξῃ μὲ τὸ κλειδίν της. Πότισέ τον καὶ ἅγιον μῦρον, κατανήστικα καὶ νὰ λέγῃ τὸ πάτερ ἡμῶν ὅλον· ἐὰν δὲν τὸ ἠξεύρῃ, λέγε το ἐσὺ καὶ θεραπεύεται*» *Μητροφάνους*, Ἰατροσοφικὸν σ. 75

[3]) *C. Wessely*, Griechische Zauberpap. von Paris und London στίχ. 1245.

[4]) *Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου*, Πρὸς τοὺς φωτισθέντας εἰς Πάσχα λόγος δ΄. ἐν *Α. Παπαδοπούλου - Κεραμέως*, Varia Graeca sacra 178.4.

κώσεων κατέλιπεν, οἷς οἱ ἐνδούμενοι τὰ δαιμόνια ὡς μηκέτι ἐπανελθεῖν ἀποδιώξουσι»[1]) «*φύσεις τε τούτων* (τῶν δαιμόνων) *καὶ ἰδιότητας ἔγραψε,* (ὁ Σολομὼν) *πῶς τε δεσμοῦνται καὶ πῶς ἐμφυλοχωροῦντες ἀπολύονται*[2]).

Ἐπειδὴ δ' ἐπίστευον ὅτι τὸ μεταξὺ ἀνδρογύνων μῖσος προϋκάλει ὁ δαίμων, διὰ τοῦτο πρὸς ἐπαναφορὰν τῆς συζυγικῆς ἀγάπης καὶ οἰκογενειακῆς γαλήνης τὸν ἔδενον. Σχετικὰ μᾶς διδάσκει τὸ συναξάριον Ἀνδρέου τοῦ κατὰ Χριστὸν σαλοῦ, ἐξ οὗ πληροφορούμεθα ὅτι ἡ μὴ φιλουμένη ὑπὸ τοῦ συζύγου της κατέφυγεν εἰς μάγον ὅστις, ἀφ' οὗ ἤναψεν ἐν ἡμέρᾳ Τετάρτῃ κανδήλαν τὴν ὁποίαν ἔθηκεν ὅπου ἦσαν τὰ εἰκονίσματά της «*εἶτα λαβὼν καὶ τὴν ζώνην (αὐτῆς) καί τινα ρήματα τῆς αὐτοῦ κακουργίας ὑποψιθυρίσας καὶ δήσας τέσσαρας κόμβους δέδωκεν αὐτῇ εἰπών. Περίζωσαι αὐτὴν ἐν τοῖς ὑποκάτω ἱματίοις· δὸς δέ μοι ἓν τριμήσιον τοῦ διανεῖμαι τοῖς πένησιν ὑπὲρ ψυχικῆς σωτηρίας.... ὁ δὲ ἀνὴρ αὐτῆς ἐμίσησε τὴν ἐρωμένην καὶ μόνην τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἠγάπα*»[3]). Ὁ δαίμων μετὰ ταῦτα διηγεῖτο ὅτι «*τέσσαρσι κόμβοις ἦν δεμένος εἰς τὴν ζώνην δι' ἐξορκισμῶν τοῦ μύστου*» ὁ δὲ συναξαριστὴς ὅτι, ἐφ' ὅσον ὑπῆρχον οἱ κόμβοι ὁ Σατανᾶς ἦτο δεδεμένος καὶ δὲν ἠδύνατο ν' ἀναχωρήσῃ «*ὥρισε γὰρ (ὁ Ἀνδρέας) αὐτὴν ὑποκάτω φορεῖν, ἵνα ἔχῃ τὸν σατανᾶν εἰλημένον περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτῆς*»[4]).

Κατέδενον δ' οἱ μεσαιωνικοὶ ἡμῶν πρόγονοι οὐ μόνον πρόσωπα, ἀλλὰ καὶ προσωποποιουμένας δυνάμεις, ἀσθενείας φέρ' εἰπεῖν. Πβ. τὸ ἑξῆς ἐκ τῶν ἱππιατρικῶν χωρίον.

«*Πρὸς θλάσμα ἐν ποδί*».

Λαβὼν κάνναβιν ποίησον κόμβους τρεῖς ἐπὶ ἑκάστου κόμβου λέγων· εἰς θλαμίν σε ἐφεδεύω (ἐπιδένω;) ἀπολιθώθητι, ἀποξυλώθητι, ἀποκορδυλώθητι. Καὶ μετὰ τὸ δῆσαι τὰς γ' δήσεις περιτιθεὶς τὸ μεσοκύνιον τοῦ ζῴου πάλιν ἀποδεσμῶν ἁπλαῖς δέσεσι γ'. ταῦτα ἐπιλέγων καὶ τότε, κόψας μαχαίρᾳ ῥῖπτε χαμαί»[5]) καὶ ὅρα καὶ τὸ περὶ θεραπείας

[1]) *Φλαβίου Ἰωσήπου*, Ἰουδ. Ἀρχαιολ. 8.2.5 Πβ. *J. Tambonino*, De antiquorum daemonismo σ. 8.

[2]) *Μιχ. Γλυκᾶ*, Βίβλ. Χρον. 342. 5

[3]) *Νικηφόρου πρεσβυτέρου Κωνσταντινουπόλεως*, Βίος Ἀνδρέου τοῦ κατὰ Χριστὸν σαλοῦ, Migne, PG. 111. 777 C.

[4]). Ἔνθ. ἀν. 781. D., 788 B.

[5]) *R. Heim*, Inantamenta magica Graeca Latina Jahrb. f. klass. Phil. Suppl. Bd. 19. 484.

τῆς δυσπνοίας (στενώσεως) λεγόμενον ἐν τῷ ἰατροσοφίῳ τοῦ Ι. Σταφιδᾶ [1]).

«*Εἰς στένωσιν.*

Χελιδόνια τρία πιάσε καὶ φτύσε εἰς τὸ στόμαν τοῦ πουλίου καὶ πέ· «ἔπαρον τὴν στένωσίν μου» καὶ δέσε καὶ εἰς τὰ ποδάρια τοῦ πᾶσα ἑνὸς κόκκινο μετάξι καὶ ἄφες τα καὶ ἂς πάσιν· καὶ ὅταν τὰ δένεις πὲ «δένω ἐδῶ τὴν στένωσίν μου».

Φέρεται δὲ λέγουσα καὶ ἡ Γυλλοῦ ἐν φυλακτηρίῳ, ὅτι ὅστις τοῦτο φορεῖ, «*φεύξομαι ἀπὸ τὸν οἶκον αὐτοῦ μίλια λ', ὅτι δένουσί με ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος*»[2]).

Καὶ τὸν πονηρὸν δ' ὀφθαλμὸν καὶ τὴν βασκανίαν. θὰ κατέδενον ὡς φαίνεται α'.) ἐκ τῆς εὐχῆς τοῦ Ἁγίου Κυπριανοῦ εἰς λύσιμον ἀνδρογύνου «*δεσμεύω καὶ καταργῶ πάντα τὰ πονηρὰ πνεύματα, τὰ ἀκάθαρτα καὶ πάντα πονηρὸν ὀφθαλμόν*»[3]) β'.) ἐξ ἐξορκίου γεγραμμένου ἐν κώδικι τοῦ 1495 «*εἰς τὸ λῦσαι μάτι*», ἔνθα φέρεται: «*ὁ δαίμων ἔδεσεν καὶ ὁ Χριστὸς τὸ ἐλευθέρωσεν*»[4]) καὶ γ'.) ἐκ φυλακτηρίου, ἐν ᾧ ἀναγινώσκομεν: «*Ὁρκίζω σε, βασκανία, εἰς τὸν Θεὸν τὸν μέγαν ... ἵνα φοβηθῇς καὶ δεθῇς κἀκεῖσε, βασκανία μετὰ τῶν ὑπὸ σὲ πονηρῶν πνευμάτων ἀπὸ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ ὁ δεῖνα τὸν βαστάζοντα τὸ φυλακτήριον τοῦτο*»[5]).

Ὁ ἅγιος Κυπριανὸς παριστάνεται λέγων: «*ἐκράτουν τὰς ἐγκύους τοῦ μὴ τεκεῖν καὶ τὰς ἄλλας τοῦ μὴ συλλαβεῖν ... καὶ διερχόμενος εἰς τὰς ἀγέλας τῶν χοίρων καὶ προβάτων ἐποίουν τὰς μὲν ἐγκύους τοῦ μὴ τεκεῖν, τὰς δὲ ἄλλας τοῦ μὴ συλλαβεῖν*»[6]). Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου καὶ ἐκ τῆς παρὰ Βυζαντινοῖς ἐπικρατούσης δεισιδαίμονος συνηθείας νὰ μὴ δίδωσιν εἰς ἐπίτοκον τὴν χεῖρα[7]), ἐξάγεται ὅτι, ὡς καὶ παρ' ἀρχαίοις[8]), οὕτω καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα συνηθίζετο καὶ ὁ τοῦ τοκετοῦ κατάδεσμος.

[1]) *E. Legrand*, Bibl. gr. vulg. 2.11.

[2]). *Fr. Pradel*, Ἔνθ. ἀν. σ. 28.

[3]) *K. Βελεφάντου*, Κυπριανάριον σ. 16.

[4]) *A. Vassiliev*, Anecdota Graeco—Byzantina σ. 342.

[5]) *R. Reitzenstein*, Poimandres 295.

[6]) *K. Βελεφάντου*, Κυπριανάριον σ. 10.

[7]) *N. Πολίτου*, Ἀνυτόκια Λαογρ. ΣΤ'. 322.

[8]) Ὅρα *E. Samter*, Geburt, Hochzeit u. Todt σ. 123 καὶ Berliner Phil. Wochenschr. 12.405.

Ὡς κατωτέρω θὰ ἴδωμεν, σήμερον δένουσι καὶ τὴν μοῖραν· ὅτι τοῦτο συνηθίζετο καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα, ἀφίνει νὰ ὑπονοήσωμεν μαγικὸς πάπυρος τοῦ 2—3 μ. Χ. αἰῶνος, ἐν ᾧ ἀναγινώσκομεν [1]): «*Διαφύλαξόν με ἀπὸ πάσης τῆς ἰδίας μου ἀστρικῆς, ἀνάδησόν μου τὴν σαπρὰν εἱμαρμένην, μέρισόν μοι ἀγαθὰ ἐν τῇ γενέσει μου, αὔξησόν μοι τὸν βίον καὶ ἐν πολλοῖς ἀγαθοῖς ὅτι δοῦλός εἰμι σὸς καὶ ἱκέτης*».

Μέχρι τοῦδε ἐγένετο λόγος περὶ καταδέσεως προσώπων ἢ προσωποποιουμένων ὄντων· οἱ βυζαντινοὶ ὅμως ἐγνώριζον νὰ καταδένωσι καὶ διάφορα ἐπιβλαβῆ ζῷα καὶ δὴ σκορπίους, ὄφεις, λύκους, ἄρκτους [2]) καὶ τὰ τοιαῦτα. Περὶ τούτου ἔχομεν σαφεῖς μαρτυρίας. Ὁ Ἰάμβλιχος ἐπὶ παραδείγματι, κατὰ τὸν Φώτιον [3]), διεξήρχετο ἐν τῷ Δραματικῷ του διάφορα εἴδη μαγικῆς καὶ δὴ «*μάγον ἀκρίδων καὶ μάγον λεόντων καὶ μάγον μυῶν...*». *καὶ μάγον δὲ λέγει χαλάζης καὶ μάγον ὄφεων*». Ἐν δὲ περιάπτῳ ἐπὶ παπύρου τοῦ ΣΤ΄. μ. Χ. αἰῶνος ἀναγινώσκομεν τὸν ἑξῆς καταδεσμον σκορπίου: «*δένω σε, σκορπίε, ἀρτερήσιε, ἀπάλλαξον τὸν οἶκον τοῦτον ἀπὸ παντὸς κακοῦ ἑρπετοῦ καὶ πράγματος ταχὺ ταχύ, ὁ ἅγιος Φωκᾶς ὧδέ ἐστιν*» [4]). φέρεται δὲ καὶ παρ' ἀνωνύμῳ περὶ τοῦ ὄξυμέλιτος: «*Ἅγιε Λουκᾶ καὶ Φωκᾶ, δῆσον ὄφιν σκορπίον, μίον, μέρμερον καὶ ἀνακαυδόγερον, ὡς σύρει ἡ φωνή μου, σύρει τὸ συρόμενον*» [5]). ὁμοίως δὲ καὶ ἐν ἑξορκίῳ μεσαιωνικῷ ὄφεως: «*ἐξορκίζω ὄφιν τὸν τετραχάλινον, ὄφιν τὸν δωδεκαχάλινον*» [6]).

Ὁ Νύσσης Γρηγόριος ἐν κανονικῇ ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Μελιτηνῆς Λητοῦων λέγει «*γόητες μὲν οὖν εἰσιν, οἳ καὶ ἐπαοιδοὶ καλοῦνται, οἳ διά τινων μαγικῶν ἐπῳδῶν ἢ θηρία καταδεσμοῦντες ἢ πρὸς βλάβην ἀνθρώπων ἢ καὶ ὠφέλειαν τῷ δοκεῖν ποιοῦντές τινα*» [7]). Τοιούτους καταδέσμους θηρίων ὑπαινίσσεται καὶ ὁ ΛΣΤ΄. κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ Συνόδου, περὶ οὗ τὰ ἑξῆς ἔγραψαν κατὰ τὸν ΙΒ΄. αἰῶνα

[1]) *C. Leemans*, Pap. Leid. w. 14.36.

[2]) Ἄρκτων φίμωσις ἀναφέρεται ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἁγίου Νεοφύτου, *Θ. Ἰωάννου*. Μνημεῖα ἁγιολογικὰ σ. 249.

[3]) Ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ του σ. 73 b (Bekk.). Ὅρα καὶ *R. Hercher* Ἐρωτικῶν λόγων συγγραφεῖς 1.224.10 ἑξ.

[4]) P. Ox. 1060.5.

[5]) Ὅρα τὸ Ἑλληνικὸν γλωσσάριον τοῦ Du Cange ἐν λ. *ἀνακανδόγερος*.

[6]) Χ. Ἐθν. Βιβλ. Παρισ. ἀρ. 2136 πβ. *E. Legrand*, Bibl. gr. vulg. 2.26. Ὅρα καὶ ὅσα περὶ καταδέσεως ἑρπετῶν λέγονται παρὰ Ζωναρᾷ καὶ Βλαστάρῃ εὐθὺς κατωτέρω.

[7]) *Ράλλη—Ποτλῆ*, Σύνταγμα 4.307.

ὁ Ζωναρᾶς καὶ κατὰ τὸν ΙΔ΄. Ματθαῖος ὁ Βλαστάρης, ἀποδίδοντες, φυσικά, τὰ κατὰ τοὺς χρόνους των συμβαίνοντα: «*Οἱ γοῦν γόητες ἀοιδάς τινας, ἅς ἔγουν ἐπῳδὰς λέγοντες, ἐφέλκονται δαίμονας ἢ καὶ θηρία καταδεσμοῦσι καὶ ἑρπετά. Εἰσί γάρ τινες, οἳ κτήνους ἔξω που τῆς ἐπαύλεως αὐτῶν καταλειφθέντος δι' ἐπαοιδίας δεσμοῦσι τοὺς λύκους, ὥστε μὴ δύνασθαι αὐτοὺς βλάψαι τὸ ζῷον μετ' αὐτοῦ ἀναστρεφομένους*» [1]). «*Ἐπαοιδοὶ δὲ οἱ δι' ἐπῳδῶν τοὺς δαίμονας ἐφελκόμενοι πρὸς τὰ οἰκεῖα θελήματα καὶ θηρία καταδεσμοῦντες καὶ ἑρπετὰ πρὸς τὸ μὴ λυμαίνεσθαι τὸ κτῆνος τυχόν, ἔξω που νυκτὸς αὐλιζόμενον*» [2]).

Χρῆσιν τέλος καταδέσμων διαφόρων ζώων κατὰ τὸν ΙΕ΄. αἰῶνα πιστοποιεῖ τὸ ἑξῆς χωρίον Ἰωσὴφ τοῦ Βρυεννίου: «*Καὶ ἐν παντὶ ἀρρωστήματι τὸ βοηθοῦν ἡμῖν γοητεία. Καὶ θηρία δι' αὐτῆς καὶ ἀνθρώπους ὅτε μὲν λύομεν, ἄλλοτε δὲ καὶ δεσμοῦμεν*» [3]), εἰς ὃ δέον νὰ προστεθῇ καὶ τὸ ἑξῆς ἐκ τοῦ Κυπριανείου χωρίον· «*λῦσον τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ δεῖνα καὶ τὰ κτήνη του ἀπὸ δέματος καὶ κρατήματος καὶ ἀπὸ πάσης διαβολικῆς ἐνεργείας*» [4]).

Καὶ τί μὲν ἔλεγον τὰ ζῷα ταῦτα καταδένοντες δὲν μᾶς λέγουσιν οἱ ἑρμηνευταὶ τῶν Κανόνων, ἰδέαν ὅμως τῶν ἐπῳδῶν δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἐκ τῶν σημερινῶν σχετικῶν καταδέσμων, περὶ ὧν κατωτέρω γενήσεται ὁ προσήκων λόγος. Ἐκ χ. μόνον τοῦ ΙΔ΄. αἰῶνος πληροφορούμεθα ὅτι ὁ λύκος κατεδένετο, ἂν ἐπὶ μολύβδου ἐγράφοντο αἱ λέξεις δύο δύο καὶ τὸ ἔλασμα ἐκρύπτετο ἐντὸς τῆς μάνδρας [5]).

Ὁ κατὰ τὸν ΙΓ΄. αἰῶνα ἀκμάσας Δημήτριος ὁ Πεπαγωμένος ἐν τῷ ἱερακοσοφίῳ καὶ κυνοσοφίῳ του μᾶς παρέχει πληροφορίας περὶ καταδέσεως κυνός, ἵνα μὴ φύγῃ καὶ ἱέρακος φυγόντος, ἵνα ἐπανέλθῃ. Τὰ σχετικὰ κείμενα ἔχουσιν ὡς ἑξῆς.

Μὴ φυγεῖν κύνα ὁπωσδήποτε.

Τὴν οὐρὰν αὐτοῦ μέτρησον καλάμῳ καὶ κατὰ τὸ μέτρον τῆς οὐρᾶς τὸν κάλαμον κόψον... ἐναπόθου καὶ στέγῃ ὑπόθες καὶ οὐδέποτε ὁ κύων τῆς στέγης τῆς σῆς ὑποχωρήσει ἢ ἐν τῇ χειρί σου τὴν οὐρὰν λαβὼν

[1]) *I. Ζωναρᾶ*, Εἰς τὸν ΛΣΤ΄. κανόνα τῆς ἐν Λαοδικείᾳ Συνόδου (Ράλλη—Ποτλῆ, Σύνταγμα 3.203).

[2]) *Μ. Βλαστάρη*, Σύνταγμα κατὰ στοιχεῖον· (*Ράλλη—Ποτλῆ*, Σύνταγμα 6.358).

[3]) *Ἰωσὴφ Βρυεννίου*, Ἔνθ. ἀν. 3.121.

[4]) *Κ. Βελεφάντου*, Κυπριανάριον σ. 23.

[5]) Ὅρα *Fr. Pradel*, Ἔνθ. ἀν. σ. 34.

τὰς τρίχας ἀπόσπασον καὶ τὰς ἀποπιπτούσας εἰς τὸν κάλαμον βάλε καὶ οὐδέποτε ἀποφύγῃ [1]).

Ἄλλο, πρὸς ἀπολωλότα (ἱέρακα) πῶς εὑρεθῇ.

Ἐν τῷ ἀστραγάλῳ σου τῷ ἀριστερῷ μικρὸν ξυλάριον λαβὼν ἀπὸ τοῦ κοντοῦ ἐν ᾧ προσκαθέζεται δῆσον λέγων· ὡς ὁ Ἰούδας οὐκ ἔφυγε τὸν Χριστὸν οὕτως καὶ σὺ γνώρισον ἐμέ. Οὐδεὶς γὰρ ὁρκισθεὶς φεύξεται. [2]) Ἢ κατ' ἄλλην διατύπωσιν.

Ἐν τῷ ἀριστερῷ σου σφυρῷ δῆσον βραχὺ ἐκ τοῦ ξύλου, ἐν ᾧ ὁ ἱεραξ ἐκάθητο καὶ λέγε· ὥσπερ ὁ Ἰούδας ἐγνωκὼς τὸν Χριστὸν ὅστις ἦν οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ, οὕτω καὶ σύ, ὦ ἱεραξ, γνῶθι ἐμὲ τὸν δεσπότην σου καὶ ἐὰν οὕτως τῇ ἐπαοιδίᾳ κατακηλάγῃς αὐτὸν οὐκέτι φευξεῖται.

Ἂς σημειωθῇ δ' ἐνταῦθα ὅτι καὶ πρόβατα κατέδενον [3]), ἵνα μὴ γεννῶσι καὶ ἑπομένως μὴ πληθύνεται ἡ ποίμνη. Τοῦτο τοὐλάχιστον ἐξάγεται α΄.) ἐκ τῆς προσευχῆς τοῦ ἁγίου Μάμαντος, ἐν ᾗ φέρεται· «καὶ πλήθυνον αὐτὴν [τὴν ποίμνην] καὶ τὰ γεννήματα αὐτῆς καὶ διαφύλαξον ἀπὸ μαγείας καὶ βασκανίας» [4]) β΄.) ἐκ τῆς εὐχῆς εἰς τὸ εὐλογῆσαι ποίμνην, ἐν ᾗ φέρεται· «Δέσποτα ὁ Θεὸς... περιφρούρησον αὐτὴν (τὴν ποίμνην) δι' ἁγίων ἀγγέλων σου πᾶσαν ἀσθένειαν, πάντα φθόνον καὶ πειρασμὸν φαρμακείας καὶ γοητείας ἐξ ἐνεργειῶν ἐπερχομένης τοῦ διαβόλου ἀποδιώκων ἐξ αὐτῆς» [5]) ᾗ «ἀπόστρεψον Κύριε... ἢ μαγείας πέψεις ἢ θηρίων ἢ ἄλλων... ἢ περιεργείας» [6]) καὶ γ΄.) ἐκ τῆς εἰς τὸν ἅγιον Κυπριανὸν ἀποδιδομένης εὐχῆς [7]), ἐν ᾗ φέρεται ὁ ἴδιος ὁ ἅγιος λέγων· «διερχόμενος εἰς τὰς ἀγέλας τῶν χοίρων καὶ προβάτων

[1]) *Δημητρίου Κωνσταντινοπολίτου*, Κυνοσόφιον, 49 παρὰ R. Hercher, Aeliani varia historia 2.598.

[2]) *Δημητρίου Κωνσταντινοπολίτου*, Ἱερακοσόφιον, 22 παρὰ R. Hercher, Aeliani varia historia 2.361—62.

[3]) Ἐν προσευχῇ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου (*R. Reitzenstein*, Poimandres, 297) προσαγορεύεται ἐκ τῶν ἀγγέλων ὁ Ραγουὴλ «ὁ ἐπὶ τῶν βοῶν καὶ τῶν προβάτων καὶ τῶν αἰγιδίων».

[4]) *Fr. Pradel*, Ἔνθ. ἀν. σ. 26.

[5]) Χ. Χριστ. Ἀρχ. Ἑταιρ. ἀρ. 122 σ. 235. (Τὸ χ. εἶναι ἠριθμημένον κατὰ σελίδας).

[6]) *A. Dmitrievski*, Εὐχολόγια σ. 581.

[7]) *Κ. Βελεφάντου*, Κυπριανάριον σ. 10. Περὶ τοῦ Κυπριανοῦ τούτου ὅρα Migne, PG. 115.856 ἑξ. *R. Reitzenstein*, Cyprian der Magier ἐν Nachrichten d. Gött. Gesell. d. Wiss. 1917 (Heft 1 σ. 38—79).

ἐποίουν τὰς μὲν ἐγκύους τοῦ μὴ τεκεῖν, τὰς δὲ ἄλλας τοῦ μὴ σωλλαβεῖν».

Κατοικιδίων δὲ ζώων καὶ βοσκημάτων καὶ ὑποζυγίων κατάδεσμον ὑπεμφαίνουσι καὶ ὅσα πρὸς τὸν μάγον εἶπεν ὁ ὅσιος Θεόδωρος [1]). «Ἐὰν θέλῃς δεχθῆναι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ συγχωρήσεως παρ' αὐτοῦ ἐπὶ τούτοις ἀξιωθῆναι, πρῶτον ἐξομολόγησαί σου τὰς πράξεις πάσας καὶ εἰ περίεστί σοι βίβλος ἐνεργητική, ἄγαγε εἰς τὸ μέσον καὶ πάντα ἄνθρωπον, ὃν περιεργάσω ἢ οἶκον ἢ ἄλογον ἤτοι πᾶν λῦσον τοῦ καταδέσμου τῆς περιεργείας».

Ἀλλὰ καὶ μύρμηκας κατέδενον κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους, ὡς δεικνύει τὸ σχετικὸν ἐξόρκιον.

Ἑρμηνεία περὶ μυρμήγκους:

Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ εἰπὼν τὸν ὄφιν τὸ στῆθι καὶ τῇ κοιλίᾳ σου πορεύσει καὶ ἐγένετο γῆν φαγεῖν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου, οὗτος ὑποτάσσει τὸν μύρμηκα τοῦ μὴ κουβαλεῖν τὸν καρπὸν τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ δεῖνος [2]).

Τοὺς μῦς δέ, ὡς δεικνύει ἡ ἑξῆς ἀποδιοπομπή: [3]) «Ἐξορκίζω μῦς τοὺς ἐνταῦθα καταλαμβανομένους μή με ἀδικήσετε αὐτοί, μήτε ἄλλον ἐάσητε· δίδωμι γὰρ ἀγρὸν ὑμῖν τόνδε (καὶ λέγε ποῖον)· εἰ δὲ ὑμᾶς ἔτι ὧδε καταλάβω, παραλαβὼν τῶν θεῶν τὴν μητέρα διαιρήσω ὑμᾶς εἰς μέρη ζ'.» [4]).

Καὶ ζωῦφια δὲ τῶν ἀγρῶν καὶ τὰ βλάπτοντα αὐτοὺς πτηνὰ κατεδένοντο τότε, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν εἰς τὸν μεγαλομάρτυρα Τρύφωνα ἀποδιδομένων εὐχῶν, ἐν αἷς, μεταξὺ ἄλλων, ἀναγινώσκομεν: «Εἰ δὲ καὶ παρακούσεσθε... πέμψει ὑμῖν κύριος ὁ Θεὸς τὸν ἀπαραίτητον ἄγγελον αὐτοῦ τὸν ἐπὶ τῶν θηρίων ἔχοντα τὴν ἐξουσίαν καὶ δήσει ὑμᾶς κατὰ τὸ μέγα αὐτοῦ ὄνομα μετὰ μολύβδου καὶ σιδήρου» [5]). «Ἐξέλθετε ἐκ τῆς ἀμπέλου ταύτης καὶ ἐκ τῆς χώρας τοῦ σίτου καὶ τοῦ κήπου τούτου... ἐὰν δὲ παρακούσητε... ἐξαποστελεῖ (ὁ Θεὸς) ὑμῖν τὸν ἄγγελον τὸν ἐπὶ τῶν στρουθῶν καὶ σιδηρώσει ἡμᾶς» [6]).

Οὐδ' ἦσαν ἀπηλλαγμένα καταδέσμου, ὡς καὶ παρ' ἀρχαίοις [7]), καὶ τῶν

[1]) Βίος τοῦ ὁσίου Θεοδώρου (*Θ. Ἰωάννου*, Μνημεῖα ἁγιολογικὰ σ. 396).

[2]) Χ. Ἐθν. βιβλ. Παρισ. ἀριθ. 2316. *E. Legrand*, Bibl. gr. vulg. 2.17.

[3]) Ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ *Riess* ἐν Pauly-Wissowa Realencycl. ἐν λ. Aberglaube ὅτι ἡ ἀποδιοπομπὴ εἶναι πάλιν κατάδεσμος εἰς ὡρισμένον τόπον.

[4]) Γεωπον. 13. 5. 4. πβ. καὶ *R. Heim*, Incantamenta magica σ. 478.

[5]) *Fr. Pradel*, Ἔνθ. ἀν. σ. 12.

[6]) *A. Dmitrievski*, Εὐχολόγια σ. 121.

[7]) Ὅρα *A. Audollent*, D. T. 252.

ἀμπέλων τὰ γεννήματα, ἂν συμπεράνῃ τις ἔκ τε τῶν σχετικῶν ἐν τῷ Μ. Εὐχολογίῳ εὐχῶν π. χ. «*εὐλόγησον (τὸν κῆπον ἢ τὴν ἄμπελον) ἀπὸ παντὸς κακοῦ καὶ περιεργείας πονηρᾶς*», «*καὶ διαφύλαξον (τὸν κῆπον ἢ τὴν ἄμπελον) ἀπὸ πάσης φαρμακείας καὶ ἐπαοιδίας καὶ παντὸς κακοῦ περιεργείας τε πονηρᾶς καὶ πανουργίας ἀνθρώπων πονηρῶν*» [1]) καὶ ἐκ τῶν ἀστρολογικῶν κωδίκων, ἔνθα ἀναγινώσκομεν [2]): «*Τρίτος δεκανὸς (Αἰγόκερω).... γράφε δ' ἐν μετάλλῳ Κρόνου (= μολύβδῳ) καὶ ρίπτεται εἰς χωράφιον οἷον βούλει καὶ οὐδέποτε καρπὸν δώσει, ἔνθα τὸ τοιοῦτον ἐπίκειται σημεῖον*» [3]). Καὶ ἐν φυλακτηρίῳ δὲ μεσαιωνικῷ λέγεται ὅτι τοῦτο προστατεύει «*τὸν βαστάζοντα ἢ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἢ τοὺς ἀμπελῶνας αὐτοῦ ἢ τὰς χώρας ἢ τὰ κτήνη*» [4]) οἷς πρόσθες α΄.) τὰ ἐκ τῆς εὐχῆς τοῦ Κυπριανοῦ (Κυπριανάριον σ. 10) «*ἐκράτουν τὰ δένδρα τοῦ μὴ ποιῆσαι καρπούς, τὴν γῆν τοῦ μὴ βλαστάνειν χόρτον .... εἰς δὲ φραγμὸν ἀμπελῶνος μόνος ἐγὼ ἔβλεπον καὶ ἐποίουν τὰ κλήματα τοῦ μὴ ἀνθεῖν ὁμοίως καὶ τὰ λάχανα τοῦ κήπου τοῦ μὴ γευθῆναι*» καὶ β΄.) τὰ ἐν εὐχῇ λυσίματος ἐν παλαιοτέρῳ Κυπριακῷ χειρογράφῳ φερόμενα: «*Ἅγιε Κυπριανὲ ὅπου ἔλυσες τοὺς πλατάνους ... καὶ τῶν παγίδων καθαρισμὸν καὶ ἐκνηγοῦντον*» [5]).

Τέλος καὶ τὰ ὄρνεα κατεδένοντο ἢ κατεπέμποντο καὶ οἱ ἰχθύες κατεδένοντο, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ἐξῆς χωρίων ἐν τῷ Κυπριαναρίῳ καὶ τῷ Εὐχολογίῳ (Dmitriewski 581) «*καὶ πᾶν ὄρνεον θαλάσσιον καὶ χερσαῖον ἐκώλυον αὐτὸ τοῦ μὴ πετάσθαι καὶ τοὺς ἰχθῦς τοῦ μὴ πλεῖν, πᾶσαν δὲ μαγείαν εἰργαζόμην*», «*ἀπόστρεψον, κύριε, ... ἢ μαγείας πέψεις, ἢ θηρίων*».

Κατωτέρω ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ φαίνεται ὅτι σήμερον οὐ μόνον τὸν σίφωνα, ἀλλὰ καὶ τὴν βροχὴν καὶ τὸν ἄνεμον καταδέ-

[1]) Εὐχολόγιον τὸ Μέγα σ. 492 (Ἔκδ. Ι. καὶ Σ. Βελούδων).

[2]) *A. Abt*, Die Apologie des Apuleius σ. 193.

[3]) Ἡ λ. *σημεῖον* ἐνταῦθα, καθ' ἡμᾶς, εἶναι ὅρος καὶ σημαίνει τὸν κατάδεσμον. Ἔχομεν μάλιστα καὶ φυλακτήριον τοῦ Μωϋσέως ἀπὸ «*πᾶν πνεῦμα πονηρὸν καὶ πᾶν σῆμα*» *R. Reitzenstein*, Poimandres σ. 292, ἐν Σολωμονικῇ δὲ τοῦ ΙΖ΄. αἰῶνος (Χ. Ἐθν. Βιβλ. Ἀθην. ἀρ. 1265 φ. 22 β) ἀναγινώσκομεν· «*Γράφε ἡμέραν Σαββάτῳ ἢ Τρίτην ἀπὸ τὰς εἴκοσι τοῦ φεγγαρίου καὶ ὕστερα καὶ βάρτο εἰς ἑβραϊκὸν κιβούριν μὲ μίαν κλειδωνιὰν καὶ λέγε· ἐδῶ ἐκλειδώσαμεν μὲ τὸ χέριν τοῦ Σολομὼν ἐτοῦτα τάδε σημεῖα εἰς Ἑβραΐκον μνημοῦριν*». Περὶ τῆς σημασίας τῆς λ. *σημεῖον* ἐν μαγικοῖς κειμένοις ὅρα *N. Πολίτην* ἐν Λαογρ. Γ΄. 692.

[4]) *R. Reitzenstein*, Poimandres σ. 294.

[5]) Ἐκ παλαιοτέρου Κυπριακοῦ χειρογράφου, *Γ. Λουκᾶ*, Φιλολογικαὶ ἐπισκέψεις σ. 60.

νουσιν. Ὅτι τὸ τοιοῦτον ἐγίνετο καὶ κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους μάρτυρες τά τε συναξάρια, ἐν οἷς ἀναφέρονται γοητεῖαι, δι' ὧν «*ἡ θάλασσα ἐχαλινοῦτο καὶ τῶν στοιχείων αἱ φύσεις ἀπεβιάζοντο*» [1]) καὶ ὁ Φώτιος λέγων ἐν τῷ Νομοκάνονί του «*Οἱ διὰ μαγείας τῇ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων ἢ τῇ σωφροσύνῃ ἐπιβουλεύοντες τιμωροῦνται, οὐ μὴν οἱ πρὸς θεραπείαν τῶν σωμάτων ἢ τὴν εὐετηρίαν τῶν καρπῶν ποιοῦντες, οἷον βροχὴν ἢ χάλαζαν ἐπέχοντες*» [2]) ἀναφέρων ὅτι ὁ Ἰάμβλιχος ἐμνημόνευσε μάγου χαλάζης (Βιβλιοθ. σ. 73b Bekk). Κατάδεσμον δ' ἴσως ἀνέμου ὑποδεικνύουσι καὶ ὅσα λέγει ὁ Ι. Τζέτζης ἐν τοῖς ἑξῆς δύο χωρίοις· «*Φασὶ γὰρ οἱ μηχανικοὶ καὶ οἱ τὰ ἀρρητουργικὰ γράφοντες ὡς, ἐάν τις δελφῖνα ποιήσῃ ἀσκόν, ἐκδείρας αὐτόν, καὶ ἔχων παρ' ἑαυτῷ ποιήσει πνεῖν, ὃν ἂν βούλοιτο ἄνεμον*» [3]) καὶ πάλιν·

Οἱ τελεσταὶ μὲν λέγουσι καὶ οἱ θαυματεργάται,
ἂν ἐξ ἰχθύος τις ἀσκὸν ποιήσειε δελφῖνος,
φυσήσας τοῦτον δήσῃ τε, πρὸς ἄνεμον δὲ θείῃ,
ἐκεῖνος μόνος πνεύσειε, σιγήσουσι δ' οἱ ἄλλοι [4]).

Καὶ ὁ Ι. Σταφιδᾶς δὲ τὰ ἑξῆς σχετικὰ ἀναγράφει ἐν τῷ ἰατροσοφίῳ του [5]).

«*Ὁ ρβ΄. καὶ ργ΄. (ψαλμός).*

Ὅταν γίνεται σκληρία ἐξ ἀνέμων, γράφε τοὺς αὐτοὺς ψαλμοὺς καὶ θές τους εἰς τὸν πάτον τοῦ καραβίου καὶ λέγε κατὰ πρόσωπον τοῦ ἀνέμου ἢ τοῦ χαλαζίου· κράτει μαχαίριν εἰς τὸ χέριν σου μαυρομάνικον καὶ λέγε τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος,

[1]) Μαρτύριον τῶν ἁγίων μαρτύρων Θύρσου, Λουκίου, Καλλινίκου, *Migne*, PG. 116.525.

[2]) *Φωτίου*, Νομοκάνων, τίτλος Θ΄. κεφ. ΚΕ΄. (Ράλλη — Ποτλῆ, Σύνταγμα 1.188). Ὅρα ὅτι ὑπάρχει καὶ ἐν χαλκῷ πίνακι παλαιοτέρῳ ἐξόρκιον κατὰ χαλάζης λέγον: «*τρέψον ἐκ τούτου τοῦ χωρίου πᾶσαν χάλαζαν καὶ πᾶσαν νιφάλαν καὶ πᾶσαν χώραν*» *Froehner*, Kritische Analekten ἐν Philologus Suppl. Bd. 5.45 καὶ ἐν παλαιοτέρῳ Κυπριακῷ χειρογράφῳ (*Γ. Λουκᾶ*, Φιλολ. Ἐπισκέψεις 60) φέρεται: «*Ἅγιε Κυπριανὲ ὅπου ἔλυσες τὴν θάλασσαν καὶ ἔδωκε τοὺς ἰχθύας της ... καὶ τὰ νέφη τοῦ βρέχειν*». Πβ. τό τε ἀρχαῖον *κωλυσανέμας* καὶ τὸ μεσαιωνικὸν ἐπίθετον, *Νεφοκράτης*. Ὅτι δὲ τὴν σίφωνιδίαν καταιγίδα ἀπέδιδον εἰς τοὺς μάγους φαίνεται ἐκ τῶν ἐν τοῖς νόμοις λαμβανομένων κατ' αὐτῶν μέτρων. Cod. Theod. IX. 16.3.

[3]) *Ι. Τζέτζου*. Σχόλια εἰς Λυκόφρ. Ἀλεξάνδραν στίχ. 738.

[4]) *Ι. Τζέτζου*, Ὑπόθεσις τῆς Κ΄ Ὁμήρου Ὀδυσσείας στιχ. 52 *Matranga*, Anecdota Graeca 1.281.

[5]) *Ἰωάννου τοῦ Σταφιδᾶ*, Ἰατροσόφιον E. Legrand, Bibl. gr. vulg. 2.22.

ἕως τέλους. *Λέγε το καταπρόσωπα τοῦ χαλαζίου* [1]) ἢ τοῦ νεροῦ καὶ πάλιν γράψον αὐτὸ τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον εἰς τὸ χαρτί, ἐάν ἐστι θαλάσσης σκληρία, σχίσε τὸ χαρτὶ κομμάτια καὶ ρῖξέ το εἰς τὸ βυθός, ὁμοίως καὶ τὰς ἁγίας ὀνομασίας ταύτας Σαβαώθ, Κύριος Ἀδωναΐ, Ἐλωΐ, Σαμουήλ, Ἰσραὴλ ὁ Θεὸς ὁ Θεός μου, ἵνα τί μὲ ἐγκατέλιπες ; Καὶ λέγε καὶ τὸν ξθ'. ψαλμὸν ὅλως. Αὐτὰ τὰ ἅγια ὀνόματά εἰσιν ἐβγαλμένα ἐκ τῶν χαρακτήρων ἠλί, ἠλί, λαμὰ σαβαχθανὶ καὶ μιαρὰ Ἱερουσαλήμ. Καὶ τοῦτο ποίσε το μίαν καὶ δύο καὶ τρεῖς καὶ θέλεις ἰδεῖν τὴν ἀλήθειαν», οἷς πρόσθες καὶ τὸ ἐκ τῆς εὐχῆς τοῦ Κυπριαναρίου (σ. 10) «ἐκράτουν τὰ νέφη τοῦ μὴ βρέξαι, ἧς ἀναγνωσθείσης (σ. 11) τὰ νέφη θέλουν πέμψει βροχὴν καὶ αἱ μῆτραι συλλήψονται καὶ αἱ κοιλίαι γεννήσουσι καὶ οὕτω πως οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ παντὸς δεσμοῦ λυθῶσι».

Ἐννοεῖται δ' ὅτι, διὰ νὰ λέγεται ἐν τῇ αὐτῇ εὐχῇ (σ. 11) ὅτι θὰ λυθῇ ὁ ἄνθρωπος καὶ πάντα τὰ διαφέροντα αὐτοῦ, ἔπεται ὅτι, ὡς καὶ παρ' ἀρχαίοις, καὶ νῦν παρ' ἡμῖν, οὕτω καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ ἡ οἰκία καὶ τὰ ἀνήκοντά τινι κατεδένοντο, τοῦθ' ὅπερ σαφέστερον φαίνεται καὶ ἐκ τῶν ἑξῆς εὐχῶν [2]): «*σῶσον καὶ διαφύλαξον τὸν δοῦλόν σου (δεῖνα) καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ καὶ τὴν ἐργοχειρίαν αὐτοῦ ἀπὸ πάσης φαρμακείας*», «*ἀπέλασον πᾶσαν διαβολικὴν ἐνέργειαν πᾶσαν ἐπιβουλὴν ἐναντίας καὶ ἀντικειμένης δυνάμεως ἐκ τῆς οἰκίας ταύτης καὶ τῶν ἐν αὐτῇ κατοικούντων*», «*πάντα ἄνθρωπον, ὃν περιεργάσω ἢ οἶκον ἢ ἄλογον ἤτοι πᾶν λῦσον τοῦ καταδέσμου τῆς περιεργείας*».

Τὰ σύντομα ταῦτα ἐπιθυμῶ νὰ περατώσω μὲ τὴν ἑξῆς παρατήρησιν. Οἱ ἀρχαῖοι τὴν πρᾶξιν τοῦ διὰ μαγικῶν καταδέσμων βλάπτειν ἐξέφραζον συνήθως διὰ τῶν ρημάτων δεῖν, καταδεῖν, ἀναδεῖν, συνδεῖν, γράφειν [3]) καὶ ἐμποδίζειν [4]). Ἐκ τῶν ρημάτων τούτων κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους, ἐφ' ὅσον ἐκ τῶν κειμένων δυνάμεθα νὰ συμπεράνω-

[1]) Κατὰ τὸ Κυπριανάριον (σ. 36) «*σταυρώνεις μὲ μαυρομάνικο μαχαίρι καταντικρὺ μονοπόδαρος· μόνο πρόσεχε ἀπὸ μακρυὰ νὰ ἀρχίσῃς τὸ ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος κ.τ.λ. ἕως τὸ οὐδὲ ἕν ὃ γέγονε. Ἔπειτα λέγεις τρεῖς φορὰς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, Ἀμήν*».

[2]) *Κ. Βελεφάντου*, Κυπριανάριον σ. 19. *A. Dmitriewski*, Εὐχολόγια σ. 242. 836. *Θ. Ἰωάννου*, Μνημεῖα ἁγιολογικὰ σ. 396.

[3]) *R. Wuensch*, D. T. A. V. VII. VIII. IX. XIII καὶ No 52.4.54 α *A. Audollent*, D. T. LV. LVI καὶ No 14.1, 47.4, 87.2, 155.34 *C. Leemans*, Pap. Leid. W. 14.36.

[4]) *A. Audollent*, D. T. 187.56. Τὸ ἐμποδισμὸς ἀντὶ τοῦ ἀπόδεσμος κεῖται ἐν τῷ μαγικῷ παπύρῳ τοῦ Λουγδούνου IX. 25.

μεν, ἐν χρήσει ὑπῆρχον τὰ δένω, δήνω, συνδένω [1]), ἐνδένω [2]), ἐξ οὗ, ἂν δὲν ἀπατώμεθα, προέκυψε τὸ ἡμέτερον ἀνδένω, τὸ σημαῖνον καὶ ἐμπλέκω, ἀλλὰ καὶ κακῇ ὥρᾳ ἐντυγχάνω, καὶ ἀποδένω [3]).

Τὸ καρφώνω, τὸ ὁποῖον πρὸς δήλωσιν τοῦ καταπασσαλεύω εἶναι νῦν κοινόν, κατὰ τὸν μεσαίωνα δὲν παραδίδεται, ἐκτὸς ἐὰν πρὸς αὐτὸ πρέπῃ νὰ σχετισθῶσι τὰ ἑξῆς λεγόμενα ἐν τῷ δημώδει κειμένῳ Νικήτα τοῦ Χωνιάτου: «*κηροῦ ἀνθρωπόμορφον πλάσμα μέσον τοῦ στήθους μετὰ καρφίου κεκαρφωμένον*». Τοῦ ρήματος πρώτη μνεία γίνεται ἐν κώδιξι τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν χρόνων.

Τὴν ἀπὸ τοῦ καταδέσμου ἀπάλλαγὴν οἱ μεσαιωνικοὶ ἐξέφραζον διὰ τῶν ρημάτων λύω (κοινὸν) καὶ ἀναλύω [4]).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΟΙ ΚΑΤΑΔΕΣΜΟΙ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΙΝ ΧΡΟΝΟΥΣ.

Οἱ κατάδεσμοι ἐξηκολούθουν ἐν μεγίστῃ χρήσει ὄντες καὶ κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν χρόνους, ὡς δεικνύουσι τὰ διάφορα ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις σῳζόμενα χειρόγραφα, ἅτινα, καίτοι μὴ ὑπερβαίνοντα πολλάκις τὸν ΙΣΤ'. αἰῶνα, ἐν τούτοις ἀσφαλῶς περιέχουσι πολὺ παλαιότερον ὑλικόν.

Αἱ σχετικαὶ ἐν τοῖς χειρογράφοις τούτοις μαρτυρίαι, πλὴν τῶν ἐν

[1]) *Δαιμονιώδει τινὶ μαγγανείᾳ Ρωμαίους συνδεῖν ᾤετο: Ι. Κιννάμου*, Ἱστορ. 246.7. *ἐπῳδάς τε καὶ συνδέσμους καὶ συνθήματα πάμπολλα συνειλοχὼς.... οὐδὲν ἐκ τούτων οὔτε διεπραξάμην, οὔτε ἐπίστευσα πώποτε: Ι. Τζέτζης*, παρὰ *Cramer*, Anecd. Graeca Oxon. 3 σ. 187.

[2]) *Οἱ ἐνδούμενοι τὰ δαιμόνια ὡς μηκέτι ἐπανελθεῖν: Φλάβ. Ἰώσηπ.* Ἰουδ. Ἀρχαιολ. 8.235.

[3]) Ἐν ἐξορκίῳ τῆς Γυλλοῦς *Fr. Pradel*, Ἔνθ' ἀν. σ. 28 «*ἐγὼ ποιῶ ὀδύνας τοῦ οἴκου αὐτῶν (τῶν γυναικῶν), ἐγὼ τὰ νήπια ἀποδένω*». Κοινὰν νῦν τὸ ἀμποδένω, μυριόλεκτος δὲ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ὁ ἀπόδεσμος ἀντὶ τοῦ κόμβος.

[4]) *A. Audollend*, D. T. 15.4. *C. Wessely*, Griech. Zauberpap. 2176. Πβ. καὶ τὴν ἐν τῷ Κυπριαναρίῳ (σ. 24) εὐχήν. «*Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐπίβλεψον καὶ ἀνάλυσον τὸν δοῦλόν σου τὸν ἔχοντα τὸ ῥῆμα τοῦτο*». Τὰ κοράσια τὰ ἐμπαίζοντα Συμεῶνα τὸν κατὰ Χριστὸν σαλόν, ἀφ' οὗ ἐτυφλώθησαν, ἐφώναζον «*ἀνάλυσον, σαλέ, ἀνάλυσον*» *Migne*, PG. 93. 1729 A. Πβ. καὶ τὸ ἐκ χ. τοῦ ΙΣΤ'. αἰῶνος (Χ. Ἑθν. Βιβλ. Ἀθην. ἀρ. 1484 φ. 74α) «*λῦσον καὶ ἀνάλυσον καὶ τοῦ πεπεδημένου δούλου σου δεῖνος ἀμήν*», ὡς καὶ τὸ ἐκ παλαιοτέρου Κυπριακοῦ χειρογράφου «*ἅγιε Κυπριανέ, ὡς ἔλυσας τὰς μαγείας, τὰς τέχνας, λῦσον καὶ ἀνάλυσον τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ δεῖνα*» Λαογρ. Δ'. 534.

τοῖς Νομοκάνοσιν, περιστρέφονται κατὰ τὸ πλεῖστον [1]) περὶ τὸν τρόπον τῆς λύσεως ἀποδεθέντος ἀνδρογύνου, ταύτας δὲ καὶ ἡμεῖς θὰ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα, τὴν χρονολογικὴν σειρὰν τῶν χειρογράφων ἀκολουθοῦντες καὶ τὸν σύνδεσμον οὕτω μεταξὺ τῆς μεσαιωνικῆς καὶ τῆς νεωτέρας περιόδου παρακολουθοῦντες.

Μνείας ἀποδέσμου ἀνδρογύνων κατὰ τὴν ἀπασχολοῦσαν ἡμᾶς ἐποχὴν ἔχομεν ἀρκούσας καὶ δὴ εἰς Νομοκάνονας· πβ. τὰ ἐκ χειρογράφων τοῦ ΙΣΤ΄. αἰῶνος χωρία· «*ὁ γόης καὶ ὁ μάγος καὶ ὁ μάντις ὁποῦ χύνει κερὶ ἢ μολύβι καὶ μαντεύει καὶ ἀστρονομεῖ καὶ ἀποδένει ἀνδρόγυνα εἰς τὸ μὴ μίγνυσθαι ἢ ἀποδένει τὰ ζῷα νὰ μὴν τὰ φάγῃ ὁ λύκος*» [2]) ... «*ὁ γόης, ἤγουν ὁ μάντις καὶ ὁ κηροχύτης καὶ ὁ μολυβδοχύτης ἢ ὁ ἀποδένων ζῷα, ἵνα μὴ τὰ φάγῃ ὁ λύκος ἢ ἀνδρόγυνα εἰς τὸ νὰ μὴ σμίγουνται....*» «*ὅσοι θηρίων καὶ ἀνδρογύνων ἀποδέματα στέργουσιν*» [3]). Ἐν γένει δ' ὁ μάντις καὶ ὁ κηροχύτης καὶ ὁ μολυβδοχύτης καὶ *ὁ ἀποδένων ἀνδρόγυνα [νὰ μηδὲν σμίξουν ἢ εἰς τὸ μὴ συνέρχεσθαι]* ἀναφέρονται συχνὰ εἰς Νομοκάνονας τοῦ ΙΖ΄. καὶ ΙΗ΄. αἰῶνος [4]).

Πλὴν τῶν Νομοκανόνων, συνταγὴν πρὸς ἀπόδεσιν ἀνδρογύνου, δι' ἣν ὑπῆρχεν ὡρισμένη ἡμέρα, ἡ εἰκοστὴ πέμπτη τῆς σελήνης [5]), παραδίδουσιν ἐλάχιστα χειρόγραφα π. χ. ἓν τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΖ΄. αἰῶνος, δεύτερον, τὸ ὁποῖον ὁ ἐκδότης χαρακτηρίζει ἀορίστως ὡς μεσαιωνικόν, καὶ τρίτον ἐκ Κρήτης τῶν τελευταίων αἰώνων. Ἐν τῷ πρώτῳ τῶν χειρογράφων ἀναγινώσκομεν:

[1]) Πβ. καὶ τὸ ἐκ φυλακτηρίου τοῦ 1774 «*δέσε τοὺς πόδας του τοῦ μὴ τρέξειν, δέσον τὰς χεῖράς τους τὸ μὴ δυνήσονται πιάσαι τουφέκι ἢ σπαθὶ ἢ κοντάρι νὰ ρίξουν*» *G. Abbot*, Macedonian Folklore σ. 365. Ἐν Νομοκάνονι τοῦ ΙΖ΄. αἰῶνος γίνεται ἐπ' ἴσης λόγος «*περὶ πάσης γοητείας καὶ μαντείας καὶ ἀποδεμάτων*» *N. Πολίτου*, Ἐν κεφάλαιον Νομοκάνονος, Λαογρ. Γ΄. 385.

[2]) Χ. Ἱστορ. Ἑθνολ. Ἑταιρ. 205 φ. 93β καὶ ἀρ. 158β καὶ ἀρ. 158β. Χ. Νομοκάνων τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος, παρὰ Ἀγ. Σγουρίτσᾳ σελ. 30. 55. 144. 145. 146 148. 150.

[3]) *W. H. D. Rouse*, Folklore from the southern Sporades ἐν Folklore 10. 152. 153.

[4]) Χ. Ἐθν. Βιβλ. Ἀθην. ἀρ. 2017 ἀσελίδωτον, περὶ τὸ τέλος. Χ. Χριστ. Ἀρχ. Ἑταιρ. ἀρ. 129 φ. 260α 1947. φ. 184β, 2359 φ. 7α, 1761 φ., 246β., Χ. Βιβλ. Βουλῆς ἀρ. 59 φ. 177β 178β, 31 φ. 37β καὶ 62α.

[5]) '*Ημέρα ΚΕ΄*. (τῆς σελήνης) *εἶναι διὰ δήματα ἀνδρογύνου*. Χ. Ἐθν. Βιβλ. Ἀθην. ἀρ. 1265 φ. 5β.

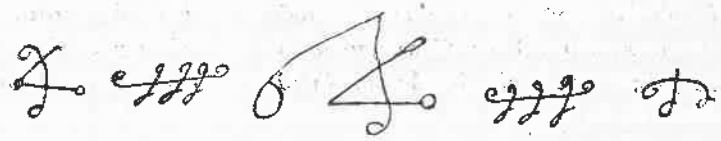
Περὶ δῆμαν ἀνθρώπου.

«*Πιάσε μετάξιν κόκκινον καὶ καννάβιν καὶ κλωστὴν μελανὴν καὶ σμῖξέ τα καὶ εἰπέ ὡς γοιὸν δένει ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ τὰ ἄστρα εἰς τὸν οὐρανόν, ἤτζου νὰ γεῖναι δεμένος ὁ δεῖνα μὲ τὴν δεῖνα· δήνω τὲς νεῦρες τῶν γονάτων καὶ τὴν βασιλικὴν φλέγαν τὴν κινοῦσαν εἰς ἁμαρτίαν καὶ νὰ μὴν ἠπορῇ νὰ κινήσῃ. Πατῶ* [1]) *τὴν δεῖνα ἀπὸ κεφαλῆς ὡς ποδῶν, δήνω τὶς 12 φλέγες, δήνω τοὺς 365 ὁρμούς, δήνω καὶ τοὺς σφονδύλους τῆς ράχης του· δήνω ἑφτὰ σφονδύλους χειρῶν καὶ ποδῶν καὶ τὴν φλέγαν τὴν κινοῦσαν τὸ κορμίον τοῦ δεῖνα καὶ τοῦ υἱοῦ δεῖνα ὁπόθεν κορ.... ὁ δεῖνας νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν*» [2]).

Εἰς δῆμαν ἀνθρώπου.

Γράψον οὕτως ναχ, ναχ, ναχ, ταχ, ταχ, σαλ τα ἁλκαννα στισιρίου καὶ δίνεται μονα... καὶ εἰς τὰ δεξιὰ γράφε οὕτως· ακαραχα, βαρα, ραχαβάρι, ναριαρι, φύγε καὶ κόλλησέ τα καὶ ταῦτα ὁμοίως [3]).

—"*Αν θέλῃς νὰ μὴν ποιήσῃ ὁ ἄνθρωπος τίποτες μὲ τὴν γυναῖκά του ποτέ του, ὡς ποῦ θέλεις, ἔπαρε μολύβιν καὶ ποίγησε σακκορράφιν καὶ ἔπαρε τὴ μούτη του ὀμπρὸς ὀπίσω καὶ βάρ την εἰς τὸν κῶλον τοῦ σακκοραφίου καὶ νομάτισε ἐκεῖνο ποῦ θέλεις εἰς τὸ ὄνομά του καὶ βάρ το εἰς τὸ μνῆμαν τοῦ νεκροῦ ὅσο καιρὸ θέλεις νὰ τὸν ἀφήσῃς δεμένο καὶ τότες ἔπαρον νερὸν καὶ λυῶσε τὲς χαρακτῆρες καὶ χένωσε τὸ νερὸν εἰς τὴν πόρτα του, οἱ δὲ χαρακτῆρες εἶναι ταύταις.*

καὶ πάλιν

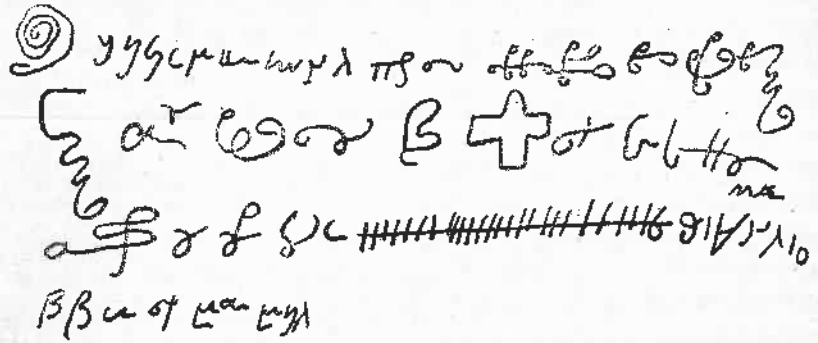
[1]) Ἐντεῦθεν ἐν Πόντῳ *πάτημαν* λέγεται ὁ κατάδεσμος.

[2]) Χ. Ἐθν. Βιβλ. Ἀθην. ἀρ. 1265 φ. 45β.

[3]) Χ. Ἐθν. Βιβλ. Ἀθην. ἀρ. 1265 φ. 59β

Εἰς δῆμαν ἀνθρώπου καὶ γυναικός.

Γράψον τὰ κάτωθεν καὶ εἶναι δεμένοι

ὁρκίζω σε νὰ δήσετε τὸν ὁ δεῖνα ἀπὸ τὴν κόρην τῆς ὁ δείνας καὶ βάρ το νὰ τὸ διασκελίσουσιν δίνουτε καὶ δυό τους [1]).

Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τὰ ἑξῆς· «Ἔπαρε μίαν κλωστὴν ἀπὸ καννάβι μίαν κλωστὴν λινῆν καὶ μίαν μεταξωτήν, ὅταν δὲ ὁ ἱερεὺς ἀναγινώσκει εἰς τὴν στεφάνωσιν τὸ «στέφεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ (δεῖνας) τὴν δούλην τοῦ Θεοῦ (δεῖνα) λέγε σύ. «Δένεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ (δεῖνας) τὴν δούλην τοῦ Θεοῦ δεῖνα» καὶ σμίγεις τὲς κλωστὲς δένων συγχρόνως καὶ δι' αὐτοῦ ἕνα κόμβον, καὶ πάλιν ἐπαναλαμβάνοντος τοῦ ἱερέως ἐκ δευτέρου καὶ ἐκ τρίτου τὰ αὐτὰ καὶ δένονται [2]).

Κατὰ χειρόγραφον Σολομωνικὴν εὑρισκομένην εἰς χεῖρας τοῦ ἐκ Σελλίων Ἀποκορώνου Κρήτης Καντεράκι [3]) ὁ ἀπόδεσμος τῶν ἀνδρογύνων ἐγίνετο ὡς ἑξῆς:

Δέσιμον ἀνδρογύνου ἂν εἶναι καὶ πέντε χρόνους στεφανωμένο.

Κυριακὴν βράδυ, ὅταν βγαίνῃ τὸ πρῶτον ἄστρον, νὰ βαστᾷς κόρδες τῆς λύρας πεσμένες [4]), *νὰ βλέπῃς τὸ ἄστρο καὶ νὰ λέγῃς· «Ὡς δένει ὁ ἥλιος, ὡς δένεις καὶ σὺ τἄστρο, ἐτσὰ δένω κι' ἐγὼ τὸ δοῦλο*

[1]) Χ. Ἐθν. Βιβλ. Ἀθην. ἀρ. 1265 φ. 45 β

[2]) *Π. Βλαστοῦ*, Ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ σ. 65.

[3]) Τὸ χειρόγραφον φαίνεται ὅτι εἶναι τῶν τελευταίων αἰώνων, ἔλαβον δὲ γνῶσιν αὐτοῦ ἐξ ἀντιγράφου ἀσελιδώτου προθύμως παραχωρηθέντος μοι ὑπὸ τοῦ ἐν Βάμῳ τῆς Κρήτης καθηγητοῦ κ. *Γ. Παγκάλου*, ὃν θερμῶς ἀπὸ τοῦ χώρου τούτου εὐχαριστῶ. Τὸ χ. τοῦτο θ' ἀναφέρω εἰς τὸ ἑξῆς ὡς Σολομωνικὴν Καντεράκι.

[4]) Μὴ τεταμένας.

τοῦ Θεοῦ (δεῖνα) καὶ τὴν δούλην τοῦ Θεοῦ (δεῖνα) στανικῶς τοῦ Θεοῦ καὶ θεληματικῶς τοῦ διαβόλου· δένω τσοὶ 365 ἁρμοὺς τῆς ράχεώς του, δένω τσοὶ σφοντύλους του, δένω τὴ βασιλικήν του φλέγα τῆς κοιμηθείσης ἁμαρτίας ταύτης». Νὰ τὸ πῆς ἑφτὰ βολὲς καὶ νὰ δέσῃς ἑφτὰ κόμπους, ἕνα σὲ κάθε βολά.

Ἕτερον.

Κατὰ τὴν ὥραν τοῦ στεφανώματος θὰ βαστᾷς μιὰ μεταξωτὴ κλωστὴ ἀφόρητα [1]) *καὶ στριμμένη ἀπὸ κορίτσι· θὰ δέσῃς τρεῖς κόμπους, ἕνα ὅντε θὰ τοὺς στέσουνε νὰ τοὺς βλοήσουνε, ἕνα ὅντε τῶνε βάνουνε τὰ στέφανα καὶ ἕνα ὅντε θὰ τῶν ἀλλάσσουνε τὰ στέφανα καὶ θὰ λές·*

Ὡς βασιλεύγει ὁ ἥλιος καὶ δένει τὸ φεγγάρι, ἐτσὰ δένω κ' ἐγὼ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ δεῖνα καὶ τὴν δούλην τοῦ Θεοῦ δεῖνα στανικῶς τοῦ Θεοῦ καὶ θεληματικῶς τοῦ διαβόλου τοῦ Γαραζαήλ. Δένω τσοὶ βασιλικές τωνε φλέγες, δένω τσοὶ σφεντύλους τωνε τῆς ράχεώς τωνε, δένω τὴν κοίμησί τωνε καὶ ὁ εἷς γαέρνει ὁ ἄλλος νὰ πηγαίνῃ· βαρβᾶτος νὰ πηγαίνῃ καὶ μουνοῦχος νὰ γαέρνῃ καὶ ἀνάπαψι νὰ μὴν ἔχουνε ὡς σὲ διατάξω ἐγὼ ὁ διάβολος. Ὁ διάβολος 'ς τὸ σπίτι τωνε, ὁ διάβολος 'ς τὸ φαΐ τωνε καὶ 'ς τὸν ἀποθαμόν τωνε νὰ εἶναι δικοί του.

Ἕτερον.

Δέσιμον ἀνδρογύνου ἂν εἶναι καὶ πέντε χρόνους στεφανωμένοι.

Παίρνω ἀγριμήσιο λουρί, κανναβικὸ μετάξι, πάω 'ς τὰ ὄρη 'ς τὰ βουνὰ νὰ βρῶ τὸ διάβολο· γραίης σιγή, ὄρη τοῦ Ζαβούκλη νὰ δένω ἀντρογύναικο ἀγαπημένο 'ς τὴ σφάκα [2]), *'ς τὴν ἀγριοσυκιά, 'ς τὴν ἀσκελετοῦρα* [3]) *δένω τὸ δοῦλο τοῦ διαβόλου (δεῖνα) καὶ τὴ δούλη τοῦ διαβόλου (δεῖνα)· Ἐγὼ δένω κι' ἐσύ, διάβολε, σφίγγε. Ὡς δένει ἡ νερατζαθιὰ τσ' ἀθούς, δένω κι' ἐγὼ τὸν δοῦλο, δένω τὸν νοῦν του, δένω τὴν μέσην του, δένω τὸ φῶς του, νὰ γαυγίζῃ νὰ μουγγρίζῃ, τὰ παιδιά του νὰ μισήσῃ καὶ 'ς τὴν κλίνη του ὅταν πάῃ νά ναι μὲ τὸ διάβολο ὡς πλαγιάζει. Ὁ δαίμων μὲ τὰ παιδιά του 'ς τὸ σπίτιν του, 'ς τὸ πρᾶμά του 'ς τὸ τσικκάλιν του καὶ 'ς τὸν ἀποθαμόν του· ἂς εἶναι καὶ δικός του* [4]).

[1]) Καινουργῆ, ἀμεταχείριστον.

[2]) Ἤτοι τὴν ροδοδάφνην, ἀγριοδάφνην.

[3]) Τὴν σκίλλαν τῶν ἀρχαίων, νῦν κοινῶς ἀγριοκρομμύδαν.

[4]) Ἔνθ' ἀν.

Ἕτερον.

Τὴν ὥρα τοῦ στεφανώματος νὰ πάρῃ τρεῖς κλωστές, ἡ μιὰ μεταξωτή, ἡ ἄλλη κανναβένια καὶ ἡ ἄλλη ἀπὸ λουρὶ καὶ τὴν ὥρα ὁποῦ λέει ὁ παππᾶς στέφεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ νὰ πῇ, δένω κι' ἐγὼ τὸν δοῦλο τοῦ Θεοῦ δεῖνα μὲ τὴ δούλη τοῦ Θεοῦ δεῖνα καὶ νὰ δέσῃ μὲ τοὺς κλωστὲς τρεῖς κόμπους. Ὅταν γίνεται ἡ δεσιὰ πρέπει νὰ ἔχῃς περάσει ποταμὸ καὶ νὰ εἶσαι ἀκατούρητος. Μετὰ τὰ δέματα θὰ ραφτοῦν 'ς τὴν κουδουνιὰ [1]) καὶ νὰ θωρῇς νὰ μὴν ἀγγίσῃ τὸ σουβλὶ ὄντα τὰ ράβῃς.

Κατ' ἄλλην δὲ παραλλαγὴν τοῦ αὐτοῦ χειρογράφου, κατὰ τὴν ὥραν τῆς στέψεως λέγει ὁ ἀπρόσεκτος: «*Ὀπίσω τοῦ Χριστοῦ καὶ μπρὸς τοῦ διαβόλου, δήνω τὸν δεῖνα βαρβᾶτος νὰ πηγαίνῃ, σὰν μουνοῦχος νὰ γιαγέρνῃ· δήνω τσοὶ ἑφτακόσες δύο φλέγες τοῦ κορμιοῦ του, σὰν βαρβᾶτος νὰ πηγαίνῃ, σὰν μουνοῦχος νὰ γιαγέρνῃ κι' ὡς ὀργίζεται ὁ διάβολος τοῦ λιβανιοῦ ἐτσὶ νὰ ὀργίζεται ὁ ἕνας τοῦ ἀλλοῦ*».

Αἱ πρὸς λύσιν ἀνδρογύνου συνταγαί [2]), κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν ἔχουσιν ὡς ἑξῆς.

Εἰς ἀπόδεμα ἀνδρογύνου.

Γράφε εἰς λουρὶν λεπτὸν ἀφόρητον εὐφραινέσθωσαν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ ὁ τὰς ὀδύνας ἔλυσε τῶν πεπεδημένων καὶ τὰ δεσμὰ διαρρήξας ἔλυσε τὸ κατάκριμα. Γράφε καὶ τὸ λύει τὰ δεσμὰ καὶ δροσίζει τὴν φλόγα ὅλον καὶ ἂς τὸ ζωστῇ κατάσαρκα καὶ ἂς μεῖνῃ μὲ αὐτό.

— *Ἂς ὑπάγῃ εἰς τρεχάμενον νερὸν καὶ ἂς γυρίσῃ τὴν πτέρναν τοῦ παπουτζίου του τὰ ἔσω ἔξω καὶ ἂς πῇ (= πιῇ) μετ' αὐτὸν νερὸ καὶ ἂς λέγῃ οὕτως· ὡς οὐδὲ ἐγὼ ἠξεύρω τίς μὲ ἔδεσεν ἢ τίς μὲ ἐμάγευσεν μηδὲ ἐμένα κρατήσουν πλέον τὰ μάγια, ἀλλὰ νὰ στραφοῦν ὀπίσω*» [3]) *εἰς τὸν ποιήσαντα καὶ ἂς πῇ (= πιῇ) φορὰς γ'. καὶ ἂς τὸ ποιήσῃ πέντε Δευτέρας καὶ Σάββατον ἓν καὶ ἂς ἀρχίσῃ ἀπὸ τὴν Πέμπτην καὶ ἂς τὸ κάμῃ εἰς νερὰ γ'. τρεχάμενα καθ' ἑκάστην μίαν φοράν* [1]).

Ἕτερον.

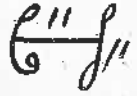
Νὰ βάλῃ ὁ ἄνδρας τζεκούρι ἀστυλίωτο ἐπάνω εἰς τὸ σανίδι τοῦ κρεββατίου του καὶ νὰ διαβάσῃ ἀρίδα μέσα εἰς τὸν σκοῦλον καὶ νὰ τρυπᾷ τὸ σανίδι τὸ ἀκρινὸ τοῦ μέρους, ἐν ᾧ αὐτὸς κοιμᾶται καὶ νὰ λέγῃ· ὡσὰν τρυπῶ ἐγὼ μὲ τὸ ἀρίδι, τὸ σανίδι, οὕτω νὰ τρυπήσῃ καὶ τὸ σῶμά μου τὴν γυναῖκά μου, πλὴν μὴ γινώσκῃ ἡ γυνή [2]).

Ἕτερον.

Γράφε εἰς χαρτὶν χόρτινον τὸ ἐπίστευσα, δι' ὃ ἐλάλησα ἕως τὸ σὺ διέρρηξας τοὺς δεσμούς μου καὶ θὲς μέσον εἰς καρύδι καὶ θές το μέσον τῆς κλίνης καὶ ἂς κοιμηθῶσι καὶ τὸ πρωῒ καύσας τὸ καρύδι μὲ τὸ χαρτίον καὶ δὸς μεθ' ὕδατος πιεῖν ἀμφότεροι [3]).

Εἰς τὸ νὰ λύσῃς ἄνδρα.

Τὰ δακτυλίδια ὅπου ἐρραβωνιάστηκε ἔπαρον καὶ γράψον τὸ σημεῖον τοῦτο καὶ θαυμάσεις [4]).

Γράφε [5]) *καὶ ἂς τὸ βαστῇ τρία ἡμερόνυκτα νὰ τὸ ζωστῇ ὁ ἄνδρας εἰς τὴν μέσην του. Γράφε ταῦτα· λε λε δδ ββ λε λε ση κε κβ ρυ ρυ κε κε ὁ ἥλιος ἀνέτειλεν εἰς χαλκὸν ἁλῶνι καὶ εὗρε ἄνδραν δεμένον καὶ ἔλυσεν αὐτὸν τοὺς νεφροὺς καὶ τοὺς μηροὺς καὶ φλέβι αὐτοῦ καὶ τὸν ὑπογάστριον αὐτοῦ στ μ κ λ στ μ μ τ φ β θ* [6]) *ἀμήν.*

Ἀναστὰς ἐκ τοῦ μνήματος καὶ τὰ δεσμὰ τῶν πεπεδημένων λύσας, οὕτω λῦσον καὶ ἀνάλυσον καὶ τοῦ πεπεδημένου

[1]) *Κουδουνιὰ* λέγεται ὁ περὶ τὸν λαιμὸν τράγου ἢ αἰγὸς δερμάτινος κλοιός, ὁ κώδωνας φέρων.

[2]) Αὗται ἀφορῶσι κατὰ κανόνα εἰς τοὺς ἄνδρας.

[3]) Χ. Ἐθν. Βιβλιοθ. Ἀθην. ἀρ. 1489 φ. 118 β ἀρχῶν ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἐν τῇ αὐτῇ σελ. τοῦ χειρογράφου ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ἕτερον φέρεται καὶ ἡ ἑξῆς συνταγή, ἥτις εἶναι ἰατρικὴ καὶ οὐχὶ μαγική. «*Λαβὼν ἰσχάδια γ' καὶ κοπάκισον αὐτὰ καλὰ καὶ λάβε μέλιν ποτήριν α'. καὶ ἀνάδευσον αὐτὰ καλὰ καὶ ἂς βράσουν καλὰ βάλε μέσα καὶ χαλβάνην καὶ ρητίνην ὅσον ρεβίνθιον καὶ σύμναν καὶ ποίησον κομμάτι ὅσον λεπτοκάρυν καὶ ἂς τὸ θέσῃ εἰς τὴν μήτραν*».

[1]) Χ. Ἐθν. Βιβλ. Ἀθηνῶν ἀριθ. 1489 φ. 119 α

[2]) Ἔνθ. ἀν.

[3]) Ἔνθ. ἄν.

[4]) Ἔνθ. ἄν. φ. 129 β

[5]) Ἐθν. Βιβλ. Ἀθην. ἀρ. 1484 φ. 74 α τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος.

[6]) Ἤτοι στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετὰ φόβου Θεοῦ.

δούλου σου δεῖνος ἀμήν. Ἐτοῦτο γράψε ἀπὸ κάτω εἰς τρία χαρτὰ καὶ τὸ ἕνα χαρτὶ νὰ τὸ βάλῃς εἰς ἀφόρητον πινάκι νὰ πίουν οἱ δύο τους καὶ τὸ δεύτερον νὰ τὸ βαστᾷ ὁ ἄνδρας εἰς τὸ δεξιὸν μέρος καὶ τὸ τρίτον νὰ τὸ βάλουν εἰς τὸ προσκέφαλόν τους καὶ γράψε ταῦτα. Ὁ χς ἐγεννήθη, ὁ χς ἐβαπτίσθη εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν καὶ συνέτριψε τῶν δρακόντων τὰς κάρας. Ὁ χς ἐσταυρώθη, ὁ χς ἐτάφη, ὁ χς ἀνέστη καὶ ἔβγαλε τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὔαν. Οὕτως κε Ἰησοῦ Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν υἱὲ καὶ λόγε τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος σύντριψον καὶ λῦσον [1]).

Περὶ τοῦ λῦσαι ἀνδρόγυνον δεμένον.

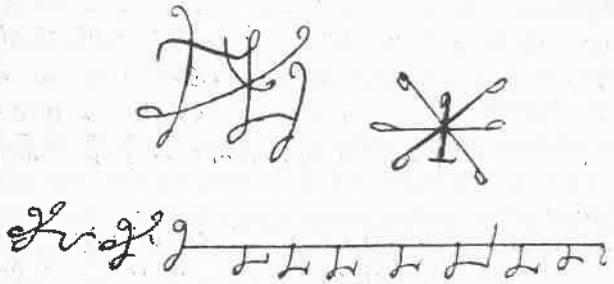
Ἔπαρε μαχαίριν ὅπου ἔκαμε φονικὸν καὶ ἂς τὰ βάλῃ ὁ ἄνδρας εἰς τὰ σκέλη του ἀνάμεσα ὅταν θέλει νὰ κοιμηθῇ καί, ὅταν ξυπνήσῃ, νὰ εἰπῇ ἐτοῦτα τὰ λόγια· ὡσὰν ἐτοῦτο τὸ μαχαίρι ἐδυνήθη νὰ σκοτώσῃ ἄνθρωπον, οὕτως νὰ δυνηθῇ καὶ τὸ ἐδικόν μου σῶμα νὰ πέσω μετὰ τῆς γυναικός μου τῆς δεῖνος καὶ πάραυτα λύονται [2]).

—Γράψον ψαλμὸν κη'. καὶ ξζ'. καὶ ἂς τὸ βάλουν 'ς τὸ προσκέφαλόν τους καὶ νὰ μὴν τὸ ἠξεύρουν τὸ ἀνδρόγυνον [3]).

— Γράψε τὸ παρὸν τροπάριον $\overline{\lambda}$ $\overline{\tau}$ $\overline{\delta}$ μ κ δ ζ τ φ λ γ. [4]) ὅλο.

Περὶ δῆμαν ἀνθρώπου.

Γράψον τοὺς κάτωθεν χαρακτῆρας εἰς χάρτην καὶ πότισον μὲ ζαφορὰν καὶ ξύδιν καὶ ὁλόματά του βάλε το εἰς τᾶστρα ὅλην τὴν νύκταν καὶ τὸ πωρνὸν πότισον ὅτιναν θέλεις καὶ εἶναι προβιασμένον [5]).

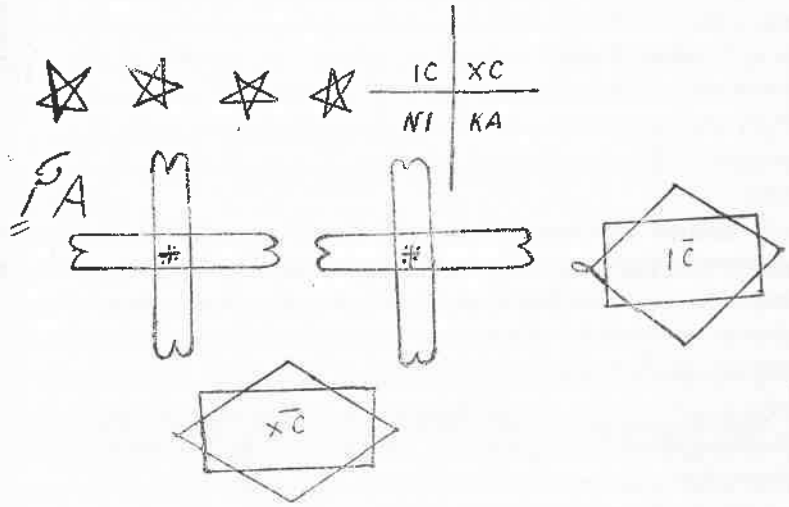
[1]) Ἐνταῦθα διακόπτεται τὸ κείμενον Χ. Ἐθν. Βιβλ. Ἀθην. ἀρ. 1484 φ. 74 α
[2]) Ἔνθ' ἀν. φ. 73 α
[3]) Ἔνθ. ἀν. φ. 73 α
[4]) Ἔνθ. ἀν. ἤτοι λύει τὰ δεσμὰ καὶ δροσίζει τὴν φλόγα.
[5]) Χ. Ἐθν. Βιβλ. Ἀθην. ἀρ. 1265 φ. 34 α τοῦ ΙΖ' αἰῶνος.

Εἰς λύμαν ἀνθρώπου.

Βάλε τὸ ἀντιμήσκινο ποῦ λουτουργοῦσιν καὶ βάρ' το εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ δημένου καὶ φεύγουσιν οἱ δαίμονες καὶ τὸ δῆμαν ἀπὸ τὸν δεμένο· ὅ,τι δῆμαν νά νι λυθήσεται ἀνθρώπου μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ λέγεται [1]).

Εἰς λύμαν ἀνθρώπου.

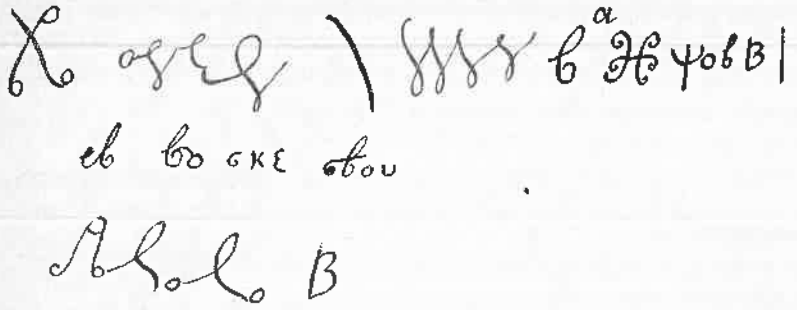
.... καὶ ὁπόταν θέλεις νὰ τὸν λύσῃς λέγει ... τὸ [λύει τὰ δεσμὰ] καὶ δροσίζει τὴν φλόγα καὶ τὴν δδύναν ὁποῖον δ δεῖνα. Διὰ νὰ [λύ]νεται ἄνθρωπος νὰ τοῦ κάμῃς ἐτοῦτοι τὸ φυλακτήριον νὰ βαστᾷ ἀπάνω του [2]).

Λύσιμον ἀνδρογύνου.

Γράψον τὰς χαρακτῆρας ταύτας εἰς ἀγεννητον χαρτὶ καὶ ἂς τὰ δέσῃ εἰς τὸ δεξιόν του μερί [3]).

[1]) Ἔνθ' ἀν. φ. 34 β
[2]) Ἔνθ' ἀν. φ. 45 β
[3]) Ἐκ Σολομωνικῆς γεγραμμένης περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ'. αἰῶνος παρὰ Ν. Βέη.

Ἐκ τοῦ ΙΖ΄. αἰῶνος ἂς προσκομισθῶσιν ἐπ' ἴσης αἱ ἐκ τοῦ προμνημονευθέντος Νομοκάνονος μαρτυρίαι [1]), καθ' ἃς «ἀποδένουσι ἀνδρόγυνα» ἢ «ἐξαμποδένουσι ἀνδρόγυνα μὲ διαβολικὴν ἐνέργειαν» ἢ «ἐξαμποδένουν ἀνδρόγυνα τὴν νύκτα εἰς τοὺς λάκκους» ἢ «σμίγονται τὰ ἀνδρόγυνα ὅταν ψάλλουν τὴν ἁγίαν ἀνάστασιν, διὰ νὰ χαλάσουν τὰ ἐμπόδια» ἢ «λέγουσιν νὰ χαλᾶται ἡ δύναμις τοῦ σατανᾶ μὲ χόρτα καὶ εὑρίσκουσι χόρτον καὶ εἶναι περασμένο ἀπὸ ὁμμάτι κεφαλῆς ἵππου ἀποθαμένου, λέγουσι νὰ χαλᾷ τὰ ἐμπόδια».

Περὶ ἀνδρογύνου ὁποῦ δὲν μποροῦν νὰ σμίξουν.

Ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη, ὁ Χριστὸς ἐπεριετμήθη, ὁ Χριστὸς ἐσταυρώθη, ὁ Χριστὸς ἀνέστη καὶ ἔβγαλε τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὔαν, οὕτως Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, υἱὲ τοῦ ζῶντος, σύντριψον καὶ λῦσον καὶ ἔβγαλε πᾶν δεσμὸν ἀπὸ τὸν δοῦλόν σου (ὁ δεῖνα) ἀπὸ τὴν δούλην σου (ὁ δεῖνα) ς μ κ λ ς μ μ τ φ β ζ *ἀμήν* [2]).

Ἑτοῦτα νὰ τὰ γράψῃς εἰς τρία χαρτιά, χώρια κάθε ἕνα, τὸ χαρτὶ νὰ τὸ βάλῃς εἰς καινούργιο πινάκι, ν' ἀλείψῃς μὲ νερὸν νὰ τὸ πίνουν τὸ ἀνδρόγυνον καὶ τὸ δεύτερον νὰ τὸ δέσῃ ὁ ἄνδρας εἰς τὸ δεξιόν του μερίον καὶ τὸ τρίτον νὰ τὸ βάλουν ἀποκάτω ἀπὸ τὸ προσκέφαλόν τους καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ λύουνται [3]).

— Κατέβας εἰς τὸν Ἅδην καὶ λύσας τοῦ θανάτου τὰ δεσμά, λῦσον καὶ τὸν δοῦλόν σου (ὁ δεῖνα) καὶ τὴν δούλην σου (ὁ δεῖνα) ς μ κ λ ς μ μ τ φ β ζ *ἀμήν. Ἑτοῦτα νὰ τὰ γράψῃς εἰς δύο μῆλα καὶ τὸ ἕν δὸς τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὸ ἄλλο τῆς γυναικὸς νὰ τὰ φάγουν Κυριακὴ ἡμέρα νὰ πέσουν εἰς τὸ κρεββάτι τους καί, ὅταν τὸ γράψῃς, νὰ εἶσαι καθαρὸς ἀπὸ σμίξιν γυναικός* [1]).

Ἢ κατὰ ἑτέραν παραλλαγήν.

Ὁ καταβὰς εἰς τὸν Ἅδην καὶ λύσας τοῦ θανάτου τὰ δεσμά, ἔλυσας καὶ τοῦ Ἅδου τὸ κατάκριμα, λῦσον καὶ τὸν δοῦλόν σου ὁ δεῖνα μὲ τὴν δούλην σου δεῖνη. Στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετὰ φόβου Θεοῦ ἀμήν.

Ἑτοῦτα νὰ τὰ γράψῃς εἰς δύο μῆλα, τὸ ἕνα διὰ τὸν ἄνδρα καὶ τὸ ἄλλο διὰ τὴν γυναῖκα νὰ τὸ φάνε ἡμέρα Κυριακὴ ὅταν θὲ νὰ πέσουν εἰς τὸ κρεββάτι τὸ βράδυ καὶ ὅταν τὸ γράψῃς νὰ εἶναι Κυριακὴ καὶ νὰ εἶσαι καθαρὸς ἀπὸ ἁμαρτία καὶ ν' ἀλλάξῃς ἀποκάμισον καὶ βρακί [2]).

— Ἔπαρε ροδόσταμον μόνον καὶ ζευκανὴν καὶ βάλ' τα εἰς ἕνα πινάκιν ἄφορον νὰ μὴν ἐβάλθη τίποτα καὶ βάλ' τα εἰς αὐτὸ καὶ ἀνακάτωσέ τα καλά· τότε ἔχε ἄλλο πινάκι καινούριον καὶ ἔπαρε κονδύλι καὶ γράψε εἰς τὸ πινάκι τὸ δεύτερον τῶν τροπαρίων καὶ ὅλον νὰ τὸ γράψῃς καὶ ὡσὰν τὸ γράψῃς μέσα εἰς τὸ πινάκι τριγύρου νὰ βάλῃς νερόν, νὰ τὸ πλύνῃς ἀντάμα μὲ τὰ γραψίματα καλά, νὰ τὸ πίνῃ τὸ ἀνδρόγυνον, τὸ μισὸ ὁ ἄνδρας καὶ τὸ ἄλλο ἡ γυναῖκα, καὶ τὸ βράδυ νὰ πίνουν καί, ὥρας νὰ σμίξουν, ἔπαρε χαρτὶ καὶ κόψε το δύο μοιράδια καὶ γράψε εἰς τὸ ἕνα ἑτοῦτα τὰ γράμματα· ἀπέστειλεν βασιλεὺς καὶ ἔλυσεν αὐτοὺς ἄρχοντας λαοῦ καὶ ἀφῆκεν αὐτοὺς καὶ ὡσὰν τὰ γράψῃς, δὸς τὸ χαρτὶ τοῦ ἀνδρὸς ὁποῦ ἔχει αὐτὰ τὰ γράμματα καὶ ἂς τὸ φάγῃ ἔτζι φθὺς καὶ τὸ ἄλλο τῆς γυναικὸς ὁμοίως νὰ τὸ φάγῃ.

Ἄλλον.

Γράψον εἰς μῆλον καὶ φάγε. «Ἀπέστειλεν Βασιλεὺς καὶ ἔλυσεν αὐτὸν ἄρχων λαοῦ αὐτοῦ καὶ κατέστησεν αὐτόν [3]).

Ἄλλη ἑρμηνεία.

Ἔπαρε χαρτὶ καὶ κόψε το εἰς δύο κομμάτια καὶ γράψε εἰς τὸ ἕνα ἑτοῦτα τὰ κάτωθεν γράμματα. Ἀπέστειλεν βασιλεὺς καὶ ἔλυσεν

[1]) *N. Πολίτου*, Ἓν κεφάλαιον Νομοκάνονος Λασγρ. Γ΄. 386. 388. 389.
[2]) Ἤτοι στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετὰ φόβου.
[3]) Χ. Ἱστορ. Ἐθν. Ἑταιρ. ἀρ. 223 φ. 84β — 85α αἰῶνος ΙΗ΄.

[1]) Ἐνθ' ἀν. φ. 85α
[2]) Ἐν ἁπλῷ φύλλῳ χάρτου ἀναριθμήτῳ ἀνήκοντι εἰς τὴν συλλογὴν τῶν χειρογράφων τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.
[3]) Ἐνθ' ἀν. φ. 63β.

αὐτούς. Ἄρχων λαοῦ καὶ ἀφῆκεν αὐτὸν καὶ γράψε ἔτζι καὶ εἰς τὸ ἄλλο καὶ δόσε τὸ ἕνα τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὸ ἄλλο τῆς γυναικὸς καὶ ἂς σμιχθοῦν [1]).

— Ἔπαρε χολὴν τοῦ κοράκου καὶ μελτζουβόλαδον [2]) ἴσια καὶ τὰ δυὸ καὶ ἂς ἀλειφθῇ ὁ ἄνδρας εἰς ὅλον τὸ κορμί του καὶ ἂς γράψῃ ἐτοῦτο τὸ τροπάριον τῆς Πεντηκοστῆς, νὰ τὸ βαστᾷ ἀπάνω του· λύει τὰ δεσμὰ καὶ δροσίζει τὴν φλόγα καὶ τὰ ἑξῆς καὶ τότε ἂς πέσῃ μὲ τὴ γυναῖκά του, λύ ἡ μαντεία· καὶ τὸ ἄνωθεν λάδι ἂς τὸ παίρνῃ ἀπὸ τὰ ἀργαστήρια [3]).

Γράψον ψαλμὸν 28.67 καὶ ἂς τὸ βάλουν εἰς τὸ προσκέφαλον καὶ νὰ μὴν τὸ ἠξεύρουν τὸ ἀνδρόγυνον. Γράψε τὰ κάτωθεν γράμματα καὶ νὰ τὰ βαστᾷ ὁ ἄνδρας τρία ἡμερόνυχτα νὰ τὰ ζωστῇ. λε λε δο δο β β λε λε νικα κβ ρω ρω [4]).

Περὶ νὰ λύσῃς ἀνδρόγυνον.

Γράψον εἰς τρία χαρτιὰ ἐτοῦτα τὰ γράμματα· Λρὶ, λωὶ καρ ναραρ ιγανον. Ἔπειτα ἔχε κάρβουνα ἀναμμένα εἰς ἕνα γλαστρὶ καὶ βάλε ἕνα τζεκούρι χωρὶς μανίκι, χωρὶς στυλάρι καὶ εἰς τὴν τρύπα βάλε τὰ χαρτιὰ καὶ ἂς ἔλθῃ ὁ ἄνδρας ὁ δημένος καὶ ἂς κατορήσῃ εἰς τὴν τρύπαν, νὰ σβύσῃ τὰ κάρβουνα καὶ νὰ λέγῃ ἔτζι. Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· καθὼς σβένω ἐγὼ τὰ κάρβουνα, ἔτζι νὰ λυθῶ καὶ ἐγὼ καὶ νὰ τὸ κάμῃ, ὅταν θὰ πέσῃ μὲ τὴν γυναῖκά του τὸ βράδυ, καὶ νὰ τὸ κάμῃ ἡμέρες ἑπτά [5]).

---

[1]) Ἐν ἁπλῷ φύλλῳ ἀναριθμήτῳ, ἀνήκοντι εἰς τὴν συλλογὴν τῶν χειρογράφων τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

[2]) *Μερτζουβὶ* λέγουσι καὶ νῦν ἐνιαχοῦ τὸ μοσχολίβανον.

[3]) Χ. Ἱστορ. Ἐθν. Ἑταιρ. ἀρ. 223 φ. 85 α. Ἐν χειρογράφῳ ἰατροσοφίῳ ἐκ Γορτυνίας (πβ. χειρ. Ἀρχείου Ἱστορικοῦ λεξικοῦ ἀρ. 123 σελ. 58) ἀναγινώσκομεν·

Νὰ λύσῃς ἀντρόγυνο.

Σὰν εἶναι ἀμπόδεμα, πᾶρε κορακοχολὴ καὶ μελισουβόλαδο ἴσια καὶ τὰ δύο καὶ ἂς ἀλειφτῇ ὁ ἄντρας ὅλο τὸ κορμί του καὶ ἂς γράψῃ τὸ τροπάριο τῆς Πεντηκοστῆς λύει τὰ δεσμὰ καὶ δροσίζει τὴν φλόγα.

[4]) Χ. Ἱστορ. Ἐθν. Ἑταιρ. ἀρ. 223 φ. 85α.

[5]) Ἐν ἁπλῷ φύλλῳ χάρτου ἀναριθμήτῳ, ἀνήκοντι εἰς τὴν συλλογὴν τῶν χειρογράφων τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

Διὰ νὰ λύσῃς ἀνδρόγυνο δεμένο.

Νὰ εὕρῃς ἕνα σπαθὶ ὅπου νὰ ἔχῃ ἄνθρωπον κομμένο, νὰ τὸ τραβήξῃς ἕως μία ἀπαλάμη ἔξω ἀπὸ τὸ φηκάρι καὶ νὰ εἰπῇς τρεῖς φορές· ὡς στέκει τὸ σπαθὶ κορδωμένο, νὰ στέκῃ καὶ ὁ γαμπρὸς ὁ δεῖνας. Τὸ ὄνομά του νὰ τὸ εἰπῇς τρεῖς φορὲς καὶ νὰ τὸ βάλουν ἔτζι ἀπὸ κάτω εἰς τὸ προσκέφαλό τους τὸ βράδυ καὶ τὴν ἀρραβῶνα τῆς γυναικὸς νὰ τὴν πάρῃ ὁ ἄνδρας νὰ κατουρήσῃ μέσα καὶ ξαμποδένονται [1]).

— Διὰ νὰ λύσῃς ἄνδραν δεμένον, ἔπαρον μαχαίρι ὅπου ἔκαμε φονικὸν καί, ὅταν ὑπάγῃ νὰ κοιμηθῇ ὁ δεμένος, ἂς βάνῃ τὸ μαχαίρι εἰς τὰ σκέλη του καὶ τότε ἂς κοιμηθῇ· καὶ ὅταν ἐξυπνήσῃ ἂς εἰπῇ τοῦτα τὰ λόγια· ὡς αὐτοῦτο τὸ μαχαίριν ἐδυνήθη νὰ κάμῃ φονικόν, ἤγουν νὰ σκοτώσῃ ἄνθρωπον, οὕτως νὰ δυνηθῇ καὶ τὸ ἰδικόν μου σῶμα νὰ πέσω μετὰ τῆς γυναικός μου τοῦ δεῖνα καὶ πάραυτα πέφτει μὲ τὴ γυναῖκά του [2]).

— Διὰ νὰ λύσῃς ἄνδρα δεμένον, ἔπαρον καρύδια παμπακίου καὶ δέσον αὐτὰ κόμπους ιβ καὶ λέγε ἀπάνω εἰς τὴν κεφαλήν του· εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος καὶ λέγε ταῦτα τὰ λόγια· ἀπολυθήτωσαν τὰ μέλη τοῦ δεῖνος ὡς ἀπελύθη Λάζαρος ἀπὸ τὸν τάφον» [3]).

---

[1]) Χ. Ἐθν. Βιβλ. Ἀθην. ἀριθ. 1527 φ. 22 β τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος εἶναι καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 63 χειρ. τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας (Δελτίον Χριστ. Ἀρχαιολ. Ἑταιρ. 6 τεῦχ. Β' σ. 123), τὸ ὁποῖον περιέχει *Συνταγὴ διὰ τὸ ἀμπόδεμα* (φ. 2α), *Διὰ νὰ λύσῃς ἀνδρόγυνον* (φ. 2β), *Διὰ λύσιν ἀμποδέματος συνταγὴ μετ' εὐχῆς* (φ. 5α). Τοῦ χειρογράφου τούτου ἀπολεσθέντος, δὲν ἠδυνήθην νὰ κάμω χρῆσιν. Ἐπίσης, παρὰ πάσας τὰς ἀποστείρας μου, δὲν ἠδυνήθην νὰ λάβω γνῶσιν 1) τοῦ κεφαλαίου ΣΜΕ'. τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 74 Νομοκάνονος τῆς ἐν Θεράπναις μονῆς τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα τοῦ πραγματευομένου «*περὶ ἀνδρογυνοχωριστοῦ καὶ ἀποδένοντος ἀνδρόγυνα*» (*N. Βέη*, Κατάλογος τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς ἐν Θεράπναις μονῆς τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα Ἐπετ. Παρνασσ. 8.142) καὶ 2) τοῦ φιη' κεφαλαίου τοῦ ὑπ' ἀριθ. 4 Νομοκάνονος τῆς ἐν Ἀροανείᾳ μονῆς τῶν ἁγίων Θεοδώρων πραγματευομένου «*περὶ πάσης μαγείας καὶ γοητείας καὶ ἀποδεμάτων καὶ ἄλλων πολλῶν*» (ὅρα *N. Βέην*, ἐν Ἐπετηρ. Παρνασσοῦ 9.54). Ὑποθέτω μ' ὅλα ταῦτα ὅτι τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος κεφάλαια θὰ συμφωνῶσι πρὸς τὰ ἀντίστοιχα τῶν Νομοκανόνων τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας καὶ τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς, τοὺς ὁποίους ἔλαβον ὑπ' ὄψιν.

[2]) Χ. Μακεδον. τοῦ ΙΗ'. αἰῶνος *G. Abbott*, Macedonian Folklore σ. 358.

[3]) *G. Abbott*, Ἔνθ' ἀν. σ. 360.

Εἰς λύσιν ἀνθρώπου.

Γράφε ταῦτα εἰς ψωμὶν καὶ δός του νὰ φάγῃ· ἀκουήλ, εἰσβήλ, ἀμπελουρᾶς, περιμαριᾶς, καμενάντων, ἔκτιλεν, ἔκπειλεν, βρισκαδεδέος, δεδέουσα τὸ σωφασαδοτίος ηὗρε τὴν λύσιν ταύτην [1]).

Διὰ νὰ μὴ ἀμποδεθῇ ἀνδρόγυνον.

Πᾶρε ἕνα καρύδι καὶ βγάλε τὸ φαΐ του καὶ βάλε μέσα κατράμι καὶ δίχτυ ἀμεταχειρισμένο μέσα εἰς θάλασσαν, μεταξωτό, καὶ κλεῖστο μέσα 'ς τὸ καρύδι καί, ὅταν τὸ κλεὶς μέσα, λέγεις· τὸ βάνω ἐδῶ μέσα διὰ νὰ μὴ ἀμποδένεται ἄνθρωπος καὶ ἀνδρόγενον καί, ὅταν στεφανωθῇ τἀνδρόγενον τὸ δίνεις καὶ τὸ βαστᾷ ὁ γαμπρὸς καὶ οὐδὲν ἀμποδένεται [2]).

Δι' ἀντρόγυνο ἀμποδεμένο.

Πᾶρε μαχαίρι δαμασκὶ καὶ βάλε το εἰς τὸ ἀνδρόγυνο ὑποκάτω εἰς τὸ στρῶμα καὶ πλαγιάζοντας γαμεῖ καὶ οὕτω λύεται διὰ πάντα [3]).

Γιὰ νὰ μὴ σὲ πιάσῃ δεσιά, τί θὰ κάμῃς.

Ὅταν λέει ὁ παπᾶς τὸ εὐαγγέλιον στὴ διπλανάστασι τοῦ Πάσχα νὰ κάμῃς ἕνα σταυρὸ μὲ τὸ κερί, ἔπειτα νὰ τὸ κάμῃς τρία κομμάτια νὰ τὸν φάῃς [4]).

Εἰς λύσιν ἀνδρογύνου νὰ κάμῃς, ὄντας θέλεις νὰ τὸν λύσῃς.

Ἕνας πνευματικὸς ἢ παπᾶς εἰς ἕνα σινὶ μεγάλο ἄσπρο καὶ γράφε πρῶτον οὕτως·

ἔπειτα γράφε τὸν τριανταπέντε ψαλμό· φησὶ ὁ παράνομος τοῦ ἁμαρτάνειν ἐν ἑαυτόν· ἔπειτα γράφε τὸ λύει τὰ δεσμὰ καὶ δροσίζει τὴν φλόγα· ἔπειτα γράφε τοὺς σταυροὺς οὕτως

IC	XC
NI	KA

[1]) *G. Abbott,* Ἔνθ' ἀν. σ. 361.
[2]) Ἐκ Χ. τοῦ ΙΘ' αἰῶνος παρὰ Ν. Βέη.
[3]) Ἐκ τοῦ παρὰ *N. Βέῃ* χειρογράφου τοῦ ΙΘ'. αἰῶνος.
[4]) Ἐκ τῆς Σολομωνικῆς *Καντεράκι.*

καὶ ἀφ' οὗ γράψῃς ὅλα αὐτά, κάμνε καὶ κρυφὴ λειτουργίαν καὶ βάνε τὸ ζιπούνι ἀπὸ κάτω τοῦ ἁγίου ἀ[ντιμή]σκου, ὄντες παρὼν καὶ τὸ ἀνδρόγυνο... στέκοντας εἰς τὴν μέσην τοῦ ναοῦ ἁρμόζοντας ὑπὸ τῶν χειρῶν καθὼς εἰς τὸ στεφάνωμα. Καὶ ὄντας ὁ ἱερεὺς εἰπῇ τὸ πάντων ἡμῶν, περνοῦν ἀπὸ τὴν μέσην αὐτῶν λέγοντας μυστικὰ αὐτῶν, νῦν ἀπολύεις τοὺς δούλους σου, δέσποτα. Ἔπειτα πάλι ἁρμόζοντας τὸ ἀνδρόγυνο καὶ ὄντας θέλει νὰ εἰπῇ ὁ ἱερεύς, πρόσχωμεν, ἔχε ἕνα παιδίο ὄξω κἂι ἀφ' οὗ εἰπῇ προσχῶμεν, λέγει πάλι ὁ ἱερεύς, ποῖος ἔδεσε τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ Ἰωάννην καὶ Μαρίαν ; εἶτα λεγει τὸ παιδίον, τίς δύναται νὰ τοὺς λύσῃ ; Λέγει πάλι ὁ ἱερεὺς τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις· εἰς δὲ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας κάμνει ὁ ἱερεὺς μέσα εἰς τὸ κτανάκι (τσανάκι) μηκ.... νω καὶ σβήνει τὰ γράμματα ὅλα. Ἔπειτα δίδεις τὸν μισὸν καὶ πίνει ὁ ἄνδρας καὶ τὸ ἄλλο μισὸν ἡ γυναῖκα καὶ ἔτζι, Θεοῦ θέλοντος, λύει τὴν μαγείαν [1]).

Λύσις τῆς δεσιᾶς τοῦ ἀνδρογύνου.

Θὰ λέγῃς· «Σ τὸ Θεὸ κρ. ἀναλυῶ ἀνάμεσά των τὸν βεβλημένον τη να δη εἰς πόδας αὐτὰ ἀπαλλάξας» καὶ λύεις τοὺς κόμπους καὶ λύει τὸ ἀνδρόγυνον. Εἴτε θὰ πῇς «Σχολ. θεοκόρη ἀναλυῶ ἀναλύσει τινὰ δὲν ἐπειδὴ καὶ ἐποχέος». Εἴτε νὰ βάλῃς ὑπὸ τὸ στρῶμα τοῦ ἀνδρογύνου ἐν ἀγνοίᾳ του ἕνα κομμάτι χοιρινὴ προβιά [2]).

Διὰ λύσιν ἀνδρογύνου κατ' ἄλλον τρόπον εὔκολο καὶ δίχως κόπο [3]).

Νὰ εὑρῇς τρία δέντρα ἐλιὲς ἄγριες ὅπου νὰ τοὺς ἔχουν φυλλιασμένες διὰ ἡμερες καὶ νὰ μὴν εἶναι πιασμένη ἡ φύλλιασί τους, νὰ εἶναι 'ς τὴν ἀράδα καὶ οἱ τρεῖς· καὶ νὰ πάρῃς τὰ δέματά τους καὶ τὸ χῶμά τους νὰ τὰ πάρῃς ἀμίλητα, τὸ Σάββατο βράδυ· νὰ τὰ φέρῃς νὰ τὰ βάλῃς 'ς ἕνα καζάνι, μέσα νὰ βάλῃς νερόν· νὰ τὰ βράσῃς μαζὶ καὶ νὰ λουστῇ ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ μαζὶ μετ' ἐκεῖνο τὸ νερὸ ἀμίλητα· καὶ νὰ βρεθοῦνε μαζὶ ἀμίλητα καὶ νὰ εἶναι καὶ τὸ νερὸν ὅπου θὲ νὰ φέρουν ἀπὸ τὴ βρύσι ἀμίλητο· καὶ Θεοῦ θέλοντος λύει ἡ μαγεία.

[1]) Ἐκ χειρογράφου ἐκ Κῶ τοῦ 1799 παρὰ W. Rouse. φ. 1. Ὅρα *W. H. D. Rouse,* Folklore from the Southern Sporades ἐν Folk—lore 10. 157.
[2]) Ἐκ τῆς Σολομωνικῆς *Καντεράκι.*
[3]) *W. H. D.Rouse,* Ἔνθ' ἀν. σ. 159. φ. 2.

Ἕτερον [1]).

Τὰ μεσάνυκτα νὰ βρεθῇ ἕνας ἄνθρωπος, ὅπου νὰ μὴν εἶναι δεμένος, μὲ τὴ γυναῖκά του, δίχως νὰ μιλήσῃ καὶ μὲ τὰ ἴδια ροῦχα ὁποῦ φορεῖ νὰ σηκωθῇ νὰ πάγῃ 'ς τὸ σπίτι τοῦ δεμένου, νὰ κτυπήσῃ, δίχως νὰ μιλήσῃ, καὶ ὁ δεμένος, δίχως νὰ μιλήσῃ μηδὲ ἡ γυναῖκα μηδὲ ὁ ἄνδρας, νὰ σηκωθῇ νὰ τ' ἀνοίξῃ. Ὁ ἄνδρας ἐκεῖνος ὅπου εὑρεθῇ μὲ τὴν γυναῖκά του νὰ βγάλῃ τὰ ροῦχά του καὶ βγάζοντάς τα ὅλα νὰ βάλῃ ὁ ἕνας τοῦ ἑνοῦς καὶ ὁ ἄλλος τοῦ ἀλλονοῦ· νὰ τὰ βάλῃ ἀξανάστρεφα ὁ δεμένος τοῦ ἀλλονοῦ καὶ δίχως νὰ κλείσῃ νὰ βρεθῇ μὲ τὴ γυναῖκά του, δίχως νὰ μιλήσῃ καὶ δίχως νὰ μιλήσῃ καὶ ἡ γυναῖκα τοῦ πρώτου ποῦ θὲ νὰ ἔρτῃ νὰ κτυπήσῃ τοῦ ἀλλονοῦ τὴν πόρτα καὶ δίχως νὰ στραφῇ, διὰ νὰ ἴδῃ πίσω του, νὰ πάγῃ νὰ τοῦ κτυπήσῃ τὴν πόρτα· καὶ νὰ λέγῃ καὶ ὁ δεμένος, σὰν βάλῃ τοῦ ἀλλονοῦ τὰ ροῦχα καὶ σὰν νὰ βρεθῇ μὲ τὴν γυναῖκά του *Νῦν ἀπολύεις τοὺς δούλους σου, δέσποτα, Εὐστάθιον καὶ Μαρίαν.*

Ἕτερον [2]).

Διὰ νὰ λύσῃς ἀνδρόγυνο ἐν εὐκολίᾳ νὰ εὑρῇς τὸν Μάϊον μῆνα δυὸ φίδια νὰ λάζωνται [3]) καὶ νὰ τὰ σκοτώσῃς. Νὰ πάρῃς τὰ κεφάλια τους καὶ ἂς τὰ βαστᾷ ἀπάνω του νὰ πάγῃ μὲ τὴ γυναῖκά του καὶ θὲ λύσῃ ἡ μαγεία, ἂν εἶναι καὶ εἰσὲ τουφέκι ἢ 'ς τὴ θάλασσα ριμένο.

Φίλτρον εἰς λύσιν ἀνδρογύνου [4]).

Τῆς ἀρκούδας τὸ μουνὶ νὰ τὸ περάσῃ 'ς τὴ φύσι του ὁ πάσχοντας καὶ ἂς βρεθῇ μὲ τὴν γυναῖκά του καὶ θὲ λύσει ἡ μαγεία. Τὸ ἴδιο καὶ τοῦ λύκου τὸ μουνὶ καὶ αὐτὸ κάμε το.

Εἰς λύσιν ἀνδρογύνων ὅταν εἶναι δεμένον καὶ γράφε σὲ χαρτιὰ νὰ τὰ ζωστοῦν κατὰ σάρκα.

Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὁρκίζω σε πνεῦμα τριώδιον ἐὰν τριτὸν (sic) ἵνα ἀπέλθῃς εἰς τὰς κο-

[1]) *W.H.D. Rouse*, Ἐνθ' ἀν. σ. 160 φ. 21.
[2]) *W.H.D. Rouse*, Ἐνθ' ἀν.
[3]) Ἤτοι νὰ ὀχεύωνται.
[4]) *W.H.D. Rouse*, Ἐνθ' ἀν.

ρυφὰς τῶν δρακόντων, ὁρκίζω σε ὑπὸ τοῦ τιμίου σταυροῦ τοῦ ἀναβάντος καὶ περιπατήσαντος ἐν Κρανίου, ἵνα φύγῃς ἀπὸ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ $\overset{\delta}{\omega}$. α. β. κ. ζ. κ. θ. ὁ καθεύδεις ὁρκίζω σε ὑπὸ τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ ε. γ. ⁝ ν σ ρ οὐρεθὴ ναχώρησον ἐκ τὸν δοῦλον τοῦ τοῦ Θεοῦ $\overset{\Delta}{O}$ ὁρκίζω σε ὑπὸ τοῦ Ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ ἐκλησὼν Βαρσαβαὴλ καὶ ἀναχώρησον χαρατοήλ· ὁρκίζω σε ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἀρχαγγέλου Σαμουήλ, ἵνα ἀναχωρήσῃς ἀπὸ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ $\overset{\Delta}{O}$ Ὁ Κύριος ἡμῶν ἐπαρεδόθη ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων διὰ τὸ σῶσαι τὸν ἄνθρωπον, σταυρωθεὶς δὲ καὶ ταφεὶς καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀνασὰς τὰς χαλκᾶς πύλας τοῦ Ἅδου συνέτριψε καὶ τὸν Ἀδὰμ καὶ Εὔαν ἠλευθέρωσεν ἐκ τῆς φθορᾶς τοῦ Ἅδου οὕτω καὶ ὁ δεῖνας καὶ ἡ δεῖνα ἐλευθερωθῆν ἐκ τοῦ πονηροῦ δαίμων Ἀμήν [1]).

Γράψον εἰς ἄφορον σκουτέλι καὶ ἂς λειτουργήσῃ ὁ ἱερεύς, ἤτοι ἂς τελειώσῃ μεγάλον ἁγιασμὸν καὶ ἂς τὸ πιοῦσι τὸ ἀνδρόγυνον διακοπὰς γ ἤγουν καθὼς τοὺς κοινωνᾷ ὁ ἱερεὺς ὅταν τοὺς εὐλογᾷ· καί, ἂν ἠξεύρουν, ἂς λέγοὺν τὸ πιστεύω εἰς ἕνα Θεόν [2]).

ἀπέστειλεν βασιλεὺς

α:	α:	θ:	θ:	ρ:	μ:
α:	ο:	ε:	π:	ω	ι:
ε:	ε:	γ:	ο	γ·	ω:
ὁ	π:	ε	θ	κ:	α:
ρβ	χ:	ο:	ρ:	β:	⁝:

καὶ ἀφῆκεν αὐτὸν καὶ ἔλαβεν αὐτὸν

ρουγ ιωχθρ

[1]) Χ. Ἱστορ. Ἐθν. Ἑταιρ. ἀριθ. 210 φ. 37 α — 37 β αἰῶνος ΙΘ'.
[2]) Ἐνθ. ἀν. 37 β — 38 α. Ἐκ τῶν δύο γραμμῶν τοῦ τετραγώνου ἡ μὲν ἐξωτερικὴ ἔχει χαραχθῆ διὰ μαύρου μελανίου, ἡ δ' ἐσωτερικὴ δι' ἐρυθροῦ.

Εὐχὴ εἰς ἀνδρόγυνον δεμένον νὰ τὸν διαβάσῃς καὶ τῶν δυό των.

Ἂν τις ἐκ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ τῶν εἰσπορευομένων εἰς Αἴγυπτον ἔφθασεν ὁ πόρος δαίμων ἔδεσεν αὐτὸν καὶ τέλος ἀπώλεσεν, ἀλλ' ἔλυσεν αὐτὸν τοῦ μὴ μεῖναι μετὰ γυναικὸς αὐτοῦ, οὕτω λύω καὶ γὼ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ $\frac{\Delta}{O}$ = (ὁ δεῖνα) ὡς ἔλυσεν Ἠλίας τὰ ὕδατα καὶ ἔβρεξεν εἰς τὸν (ὑετόν;) ἐπὶ τῆς γῆς, λῦσον, κύριε, τὸν δοῦλόν σου $\frac{\Delta}{O}$ λῦσον τὰ δεσμά.

Λύει τὰ δεσμὰ καὶ δροσίζει τὴν φλόγα· ὁ τρισσοφεγγὴς τῆς θεαρχίας τύπος ὑμνοῦσι παῖδες, εὐλογεῖ δὲ τὸν μόνον σωτῆρα καὶ παντουργὸν ὡς εὐεργέτην ἡ δημιουργηθεῖσα σύμπασα κτίσις· ὡς ἔλυσας τὴν μήτραν Σάρας, λῦσον, Κύριε, τὸν δοῦλον σου $\frac{\Delta}{O}$ ὡς ἐλέησας τὴν μήτραν τῆς Ἐλισσάβετ καὶ ἔτεκεν Ἰωάννη τὸν Πρόδρομον, ὡς ἐλέησας τὴν μήτραν Ἄννης καὶ ἔτεκεν τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον, λῦσον, κύριε ὁ Θεός, τὸν δοῦλόν σου $\frac{\Delta}{O}$ ὡς ἔλυσας τὸν δοῦλόν σου Σειρὰχ καὶ τὸν Ρούθ, ὡς ἔλυσεν ὁ ὅγιος Κυπριανὸς καὶ ὡς αὐτὸς ἔλυσεν οὕτως καὶ γὼ λύω τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ $\frac{\Delta}{O}$ Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος Ἀμήν [1]).

Εἰς ἀνδρόγυνον ὅπου δὲν ἐνώνεται ἑρμηνεία.

Ἄγομε εἰς λίμνην καὶ πιάσε ἀπὸ κεῖνα τὰ μαμούνια ὅπου πλέουν ἀπάνω εἰς τὸ νερὸν καὶ παίζουν καὶ ἂς βάλῃ εἰς τὸ στόμα του ὁ ἄνδρας νὰ τὰ κρατῇ καὶ εὐθὺς ἂς πέσῃ μὲ τὴν γυναῖκα καὶ τελειώνει ἡ ὑπόθεσις, [2]) οἷς πρόσθες καὶ τὰ ἑξῆς προφυλακτικὰ τοῦ ἀμποδέματος. Τὰ κάτωθεν γράφουν εἰς τὸ ἀνδρόγυνον νὰ μὴν τοὺς δένουν καὶ τὸ βαστᾷ ὁ ἄνδρας ἀπάνω του. Ἐμά. νά. ἠχατά. ἐσιτά. ἠλυσμώ. ἐκόβροτο. ἀπόπλημα. κουβή. τὼ. βρὴς. βρὴς. καμων. οὐρδύ. ὑβρί. καί. τρίβη. ἔτρη. κητορα. ρορε. πώτε. νετώ. πέρα. ρώταρ

διὰ νὰ μὴν δένουν [3]).

[1]) Χ. Ἱστορ. Ἐθν. Ἑταιρ. ἀρ. 210 φ. 63 α — 68 β.
[2]) Χ. Ἱστορ. Ἐθν. Ἑταιρ. ἀρ. 210 φ. 89 α.
[3]) Ἐνθ' ἀν. φ. 82 β.

Λύμαν ἀνδρογύνου [1]).

Πιάσε τρεῖς τρίχας ἀπὸ τὴν ἀμασχάλην τους καὶ δῆσέ τες εἰς παννὶν καὶ ἂς τὸ κρεμάσουν εἰς τὸν λαιμόν τους καὶ ράντισε εἰς τὴν κλίνην των ὕδωρ τῶν Θεοφανείων καὶ γράψε χαρτία δύο καὶ γράφε· «Ἠγέρθης ὅλων δεσπότης Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, κατελθὼν εἰς Ἅδου πύλας, ὡς αὐτὸς ἠθέλησεν καὶ τὰς ὀδύνας λύσας τῶν πεπεδημένων καὶ δεσμὰ διαρρήξας, οὕτως Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν διάλυσον τὰ δεσμὰ τοῦ δούλου σου δεῖνος». Εἶτα πιάσε κλωστὴν βαμβακερὴν καὶ δῆσε κόμπους δώδεκα, στάθου ἐπάνω εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ λύε τοὺς κόμπους καὶ λέγε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς κ.τ.λ. Ἀπολυθήτωσαν τὰ μέλη τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ (δεῖνος) ὡς ἀπελύθησαν τὰ μέλη τοῦ Λαζίρου ἀπὸ τὸν τάφον, ὅτε ἤκουσε τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου· καὶ πιάσε μυαλὸν κορώνας καὶ χρῖσε τὸ δεξιὸν μέλος τοῦ ἀνδρός, ὁμοίως καὶ τῆς γυναικὸς τὴν ὥραν ὁποῦ θέν' νὰ πέσουν.

Ἕτερον

Ἔπαρε τρία κυπαρισσόφυλλα ἢ ἐννέα καὶ ἀπὸ τρία πηγάδια νερὸν ἁρπαχτικὸν καὶ φυλλόσχοινον κλώνους τρεῖς καὶ ἁγιασμὸν τῶν Θεοφανείων. Βάλε αὐτὰ εἰς χαλκὶν νὰ βράσουν καὶ ἂς καθήσῃ μόνος ὁ ἄνθρωπος ἄνω κάτω καὶ ἂς λουσθῇ ἀπὸ κεφαλῆς καὶ ἂς λέγῃ οὕτως· Ἅγιε Κυπριανέ, ὅπου ἔλυσες τὴν θάλασσαν καὶ ἔδωκεν τοὺς ἰχθύας της, ὅπου ἔλυσες τοὺς πλατάνους καὶ τὸν συγγενισμὸν καὶ τὰ νέφη τοῦ βρέχειν καὶ τῶν παγίδων καθαρισμὸν καὶ ἐκνυηγοῦντον, οὕτως ἅγιε τοῦ Θεοῦ Κυπριανέ, πανεύφημε λῦσον καὶ ἀπόλυσον τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ (δεῖνα) ἀπὸ δήματος καὶ κρατήματος τοῦ διαβόλου. Λῦσον τὰ ὑγρά, λῦσον τὰ νεφρά, λῦσον τὰς κόξας, λῦσον τὰ ἑπτὰ σφονδύλια τῆς ράχης, λῦσον τὴν καρδίαν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τὴν σαρκικήν, λῦσον καὶ τοὺς τξέ' δρμοὺς καὶ τὰς νβ'. φλέβας τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ (δεῖνος) λῦσον τὰ γόνατα, καὶ πᾶσαν δεσμὸν ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων Ἀμήν.

Ἐνταῦθα καταλεκτέα καὶ τὰ ἑξῆς ὡς σημερινὰ μὲν ἀναγραφόμενα, ἀσφαλῶς ὅμως ἐκ παλαιοτέρων ἰατροσοφίων εἰλημμένα, ὡς καὶ ἐκ τῆς γλωσσικῆς διατυπώσεως φαίνεται.

[1]) Γ. Λουκᾶ, Φιλολογικαὶ Ἐπισκέψεις σ. 59 καὶ 60 Ὁ Λουκᾶς σημειοῖ ἁπλῶς ἐκ παλαιοτέρου χειρογράφου.

Λύσιμον δεμένου ἀνδρογύνου.

Γράψε εἰς τρία χαρτιὰ ταῦτα τὰ τροπάρια, ὁλόκληρα ὅμως α΄.) «λύει τὰ δεσμὰ καὶ δροσίζει τὴν φλόγα» β΄.) «ἀναστὰς ἐκ τοῦ μνήματος καὶ δεσμὰ διαρρήξας» γ΄.) «οἱ μάρτυρές σου, Κύριε, ἐν τῇ ἀθλήσει αὐτῶν». Εἶτα βάλε τὰ χαρτιὰ εἰς ἓν ποτήριον καὶ ἐπάνω εἰς τὰ χαρτιὰ τὰ δακτυλίδια ὅπου τῶν ἤλλαξεν ὁ κουμπάρος, ἐπάνω τοῦ ἀνδρὸς καὶ ὑποκάτω τῆς γυναικὸς καὶ ἔπειτα χύσε νερὸν ἀπόπιγον ἀπὸ τὰς τρύπας τῶν δακτυλιδίων. Τὸ βράδυ, ὅταν βουτᾷ ὁ ἥλιος, νὰ γεμίσῃ τὸ ποτήριον καὶ νὰ τὸ ἀστρονομήσουν ὅλην τὴν νύκτα καὶ τὸ πρωῒ ἀνατολὴ ἡλίου νὰ διαλύσουν τὰ χαρτιά, νὰ τὰ φάγουν καὶ νὰ πίουν τὸ νερὸ νήστεις· εἶτα ἂς ἀλλάξουν τὰ δακτυλίδια, νὰ βάλῃ ὁ ἀνὴρ τῆς γυναικὸς καὶ ἡ γυνὴ τοῦ ἀνδρός, τοῦτο μόνον καὶ λύουν [1]).

Λύσιμον δεμένου ἀνδρογύνου.

Ὕπαγε εἰς ἀλώνιον νὰ μὴν ἠξεύρῃς τίνος εἶναι καὶ νὰ μὴν σὲ ἰδῇ κἀνεὶς καὶ λάβε ἕν δεμάτιον γεννημάτων καὶ βγάλε εὔμορφα τὸ δέμα χωρὶς νὰ λύσῃ, καὶ πᾶρε το 'ς τὸ σπίτι σου· ἔπειτα νὰ περάσῃ τὸ ἀνδρόγυνον γυμνὸν ἀπὸ τὸ δέμα τρεῖς φοράς· πρῶτον ὁ ἀνὴρ κἰ ἔπειτα ἡ γυνὴ ἀρχίζοντας ἀπὸ τὰ κεφάλια των καὶ νὰ βγαίνῃ ἀπὸ τὰ πόδια των καὶ τοῦτο μόνον.

Βράσε φλούδαν κερασυοκαμένου δένδρου καὶ μὲ τὸ ζουμὶ νὰ περιχυθοῦν τὸ ἀνδρόγυνον γυμνὸν καὶ λύουν [2]).

— Κυριακὴ βράδυ, δύοντος τοῦ ἡλίου, εἰς τὸ πρῶτον ἄστρον, ἔπαρε κόρδαν ἑτοίμην, βλέπων πρὸς τὸν ἀστέρα λέγεις· ὡς δένει ὁ ἥλιος, ὡς δένεις καὶ σύ, ἀστέρα, οὕτω λύω καὶ ἐγὼ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ (δεῖνα) μὲ τὴν δούλην τοῦ Θεοῦ (δεῖνα)· λύω τοὺς 365 ἁρμούς, τοὺς σφενδύλους τῆς ράχεως, λύω τὴν βασιλικὴν φλέβα τὴν κοιμηθεῖσαν εἰς ἁμαρτίαν. [Λέγων δὲ ταῦτα λύεις συγχρόνως τοὺς ἑπτὰ κόμβους τῆς κόρδας καὶ λύονται] [3]).

Κατὰ τοὺς αὐτοὺς δ' αἰῶνας ἐγίνετο χρῆσις καὶ τῆς διὰ κλείθρου

[1]) *Κ. Γεωργουλάκι*, Λύσιμον δεμένου ἀνδρογύνου, Κρητικὸς Ἀστὴρ 3.471.
[2]) *Κ. Γεωργουλάκι*, Λύσιμον δεμένου ἀνδρογύνου, Κρητικὸς Ἀστὴρ 3.477.
[3]) *Ι. Μαρκάκι*, Πῶς λύουν τὰ ἀνδρόγυνα, Κρητικὸς Ἀστὴρ 3.494. Τὰ αὐτὰ καὶ παρὰ *Π. Βλαστῷ*, Ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ σ. 64 ἐκ παλαιοῦ, ὡς λέγει, χειρογράφου, ἔνθα ὅμως ἐν τέλει φέρεται. Λέγοντας ταῦτα δένεις συγχρόνως ἑπτὰ κόμπους εἰς τὴν κόρδα.

καταδέσεως· τοὐλάχιστον ἐν χειρογράφῳ Σολομωνικῇ τοῦ ΙΖ΄. αἰῶνος ἀναγινώσκομεν [1]).

Εἰς κλείδωμαν γυναίκας.

Πιάσον κλειδὶν Σαρακήνικον καὶ εἰπέ· εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· κλειδώνω τὴν δούλην τοῦ Θεοῦ δεῖνα ὡς ἐκλείδωσεν ὁ Μωϋσῆς τὴν Ἀμανθίραν οὕτω νὰ κλειδωθῇ καὶ ἡ μήτρα τῆς δεῖνα νὰ μὴν δύναται ν' ἀνοίξῃ καρδιὰ τὴν δεῖνα παροὺ νὰ στέκῃ κλειδωμένη .... πο πατρὸς καὶ γιοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος. Καὶ πάλιν

Ἕνας ἄνθρωπος ὅταν θέλῃ νὰ καταλύσῃ τὸν ἐχθρόν του.

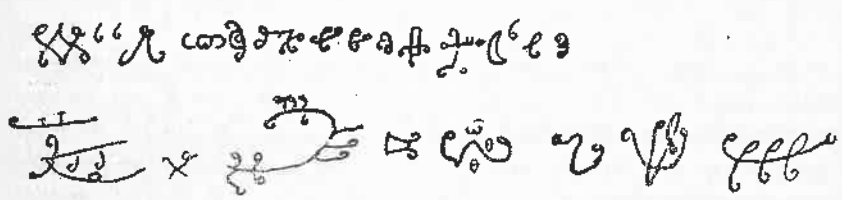
Γράφε ἡμέραν Σαββάτῳ ἢ Τρίτην ἀπὸ ταὶς 20 τοῦ φεγγαρίου καὶ ὕστερα καὶ βάρτο εἰς Ἑβραΐκον κιβούριν μὲ μίαν κλειδωνιὰν καὶ λέγε· ἐδῶ ἐκλειδώσαμεν μὲ τὸ χέριν τοῦ Σολομὼν ἐτοῦτα τάδε σημεῖα εἰς Ἑβραΐκον μνημούριν καὶ σὰν δὲν λαλεῖ ὁ ἀπεθαμένος καὶ δὲν βλέπει καὶ δὲν τρώγει καὶ δὲν πίνει καὶ δὲν χέζει οὐδὲ κατουρεῖ, ἀμὴ κοίτεται ἄλαλος καὶ κωφὸς καὶ τυφλὸς καὶ δὲν χάσκει καὶ στόμαν δὲν ἔχει, ἔτζι νὰ γίνῃ καὶ ὁ δεῖνα, νὰ μὴν ἠμπορῇ νὰ σπαράζῃ πούπετα καὶ ἐκλείδωσα τὰ κίλλη του, νὰ χαθῇ ἡ ὄψις του, νὰ ἀλλιάξῃ ὁ λογισμός του, νὰ σκάσῃ, νὰ πλαντάξῃ, νὰ χαθῇ ἀπὸ τὸν κόσμον, νὰ στραφῇ νὰ ὑπάγῃ ἐκεῖ ὅπου ὑπάγει ἐτοῦτος ὁ ἀποθαμένος· νὰ γίνῃ ὡσὰν ἐτοῦτος καὶ ὅσην ἔννοιαν ἔχει ἐτοῦτος διὰ τὸν κόσμον ἢ διὰ τὸ σπίτιν του ἢ διὰ τὰ παιδιά του ἢ διὰ ἀνθρώπους καὶ φίλους, ἔτζι καὶ ὁ δεῖνα νὰ καταντήσῃ καὶ νὰ τὰ λέγῃς ἔτσι καὶ τότε νὰ τὰ ρίξῃς εἰς τὸ μνημούρι μέσα καὶ νὰ φύγῃς ὀπὸ ἐκεῖ καὶ νὰ μὴν γυρίσῃς νὰ κοιτάξῃς ὀπίσω καὶ θέλει φύγει καὶ χαθῇ ἀπὸ τὸν κόσμον· μονάχα κάμε το τρία φεγγάρια καὶ ἂν δὲν τύχῃ τὴν μίαν, τυχαίνει τὴν ἄλλην, ὅτι εἶναι δοκιμασμένον πολλὲς φορές [2]).

Οἱ φιμωτικοὶ κατάδεσμοι ἢ τὰ γλωσσοδήματα, ὡς ἔλεγον οἱ μεσαιωνικοί, ἐξηκολούθησαν ὄντες ἐν χρήσει καὶ κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν αἰῶνας. Τὴν ἀπόδειξιν παρέχουσιν αἱ ἑξῆς ἐκ χειρογράφων μαρτυρίαι, αἵτινες ἀναγράφονται κατὰ χρονολογικὴν σειράν.

[1]) *Χ. Σολομων.* Ἐθν. Βιβλ. Ἀθην. ἀρ. 1265 φ. 34 β
[2]) Ἔνθ. ἄν. φ. 22 β

Εἰς γλωσσόδημαν.

«Εἰς τὸ δῆσαι τὰς γλώσσας τῶν ἐχθρῶν· Εἰς τὰς δώδεκα τῆς σελήνης λέγε· ἐγὼ ὁ δεῖνα περὶ πάντας τοὺς ἐχθροὺς περιγράφω ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ θυγατέρας τῆς ... ἵνα μὴν ἔχῃ τινὰς ἐκ τῶν ἐχθρῶν κατ' ἐμοῦ τοῦ δεῖνος ἢ ἄρχων ἢ πλούσιος ἢ πένης εἰς τὸ σπίτι μου ἢ εἰς τα παιδιά μου ἢ εἰς τὰ πράγματά μου καὶ ἔπαρον ζάχαριν καὶ πίσσαν καὶ γράφε οὕτως· δένω τὰς γλώσσας καὶ τοὺς λάρυγγας τῶν ἐχθρῶν μου μαζὺ καὶ τὰ στόματα αὐτῶν· μὲ ζάχαριν μὲ πίσσαν, μὲ μελάνιν μελανώνω τους, μαυρίζω καὶ ζοφώνω τους, καὶ λέγε κατ' ὄνομαν καὶ τὰ ὀνόματά τους, νὰ μὴν ἔχουν ἐξουσίαν κατ' ἐμοῦ. Ἀναστήτω ὁ Θεὸς καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροί μου καὶ οἱ ἀγαπῶντες τὸν Θεὸν ἐλθέτωσαν μετ' ἐμοῦ, καὶ τοὺς ἐχθρούς μου ἐπιτιμῶν αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· νὰ φεύγουν ἀπὸ τ' ἐμέν, Ἀμήν. Γράφε καὶ τὰς χαρακτῆρας ταύτας [1]).

Τῆς ἐπὶ τοὺς φιλτροκαταδέσμους πίστεως τῶν προγόνων μας, κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν χρόνους, μάρτυς ἔστω ἡ ἑξῆς ἐκ κώδικος τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος πληροφορία [2]), ἥτις μᾶς ὑπενθυμίζει ἐν πολλοῖς τοὺς ἀρχαίους φιλτροκαταδέσμους.

Ἕτερη ἑρμηνεία περὶ ἀγάπης ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν.

Ὅταν βασιλεύῃ ὁ γήλιος, τὸ πρῶτο ἄστρο ὁποῦ φανῇ ἐκείνην τὴν ὥραν νὰ σταθῇς ἀντίκρυ του καὶ νὰ λάβῃς τριπόγιον μετάξι, κόκκινο, μαβὶ καὶ πράσινον καὶ νὰ ἀνακατώσῃς ἕνα μὲ τ' ἄλλο, ἔπειτα νὰ τὰ στρίψῃς καὶ νὰ τὰ κάμῃς ἕνα, ἔπειτα ἄρχισε τὸν κάτωθεν ὁρκισμὸν καὶ δέσε ἕνα κόμπον, ἔπειτα ἄρχισέ τον καὶ πάλιν δέσε. Τὴν βραδιὰ ἑπτὰ βολὲς νὰ τὸ λὲς καὶ ἑπτὰ κόμπους νὰ δέσῃς, ἕως τρεῖς

[1]) Χ. Σολομωνικὴ Ἐθν. Βιβλ. Ἀθην. ἀρ. 1265 φ. 25β 26α.
[2]) Χ. Ἱστορ. Ἐθν. Ἑταιρ. ἀρ. 115 φ. 14α — 14β.

βραδιές· καί, ὅταν τὸ πρωτοΐδῃς τὸ ἄστρο, νὰ τὸ περικαλέσῃς νὰ τοῦ εἰπῇς· περικαλῶ σε ἄστρο· παραδίδομαι εἰς ἐσένα, ἵνα ποιγήσῃς τὰ ζητήματά μου· νὰ τὸ εἰπῇς τρεῖς βολὲς τὸ περικαλῶ σε, ὦ ἄστρο· καὶ ὅταν πῇς τὸν ὁρκισμὸν ὁ φῶς σου καὶ ὁ νοῦς σου νὰ μὴν εἶνι ἀλλοῦ, ἀλλὰ μόνον εἰς τὸ ἄστρον νὰ βλέπῃς· ἰδοὺ καὶ ὁ ὁρκισμός.

Ὁρκίζω σας καὶ καθορκίζω σας κατὰ τῶν ἑβδομήκοντα δύο ἀρχόντων τοῦ δαιμονίου, κατὰ τοῦ Βεελζεβοὺλ καὶ κατὰ τῶν δύο μεγάλων ἑκατὸν ἑβδομήκοντα δύο τοῦ Ἅδου τῆς κολάσεως καὶ κατὰ τῶν κεφαλαίων καὶ κατὰ τῶν τεσσαράκοντα ἀρχόντων τῆς κολάσεως ας θοροτ φαθακορ νελην ας ρετεκ καὶ κατὰ τῆς μεγάλης βασιλείας, ὁρκίζω σας καὶ καθορκίζω σας νὰ πάτε εἰς τὴν ὀδίαν ἢ ὀδίαν καρδίαν τῆς θυγατρὸς νὰ βάλτε ἑπτὰ δαιμόνια ἐρωτικὰ εἰς τὴν ἐνθύμησίν της καὶ δώδεκα δαιμόνια εἰς τὴν σάρκαν της νὰ φωνάζῃ διὰ τὸν ὀδίαν (=ὁ δεῖνα) καὶ νὰ δέσετε τὴν καρδίαν της, οὔτε νὰ φάγῃ οὔτε νὰ πίγῃ οὔτε νὰ κοιμηθῇ ἕως ὅτου νὰ πληρώσῃ τὸ θέλημα τοῦ ὁ δεῖνος καὶ εἰς τὴν δύναμίν σας τὴν παραδίνω, οὔτε νὰ φάγῃ, οὔτε νὰ κοιμηθῇ ἕως οὗ νὰ πληρώσῃ τὸ ζήτημα τοῦ ὁ δεῖνος. Ὁ δαίμων τῆς προνοίας γλήγορις νὰ δέσετε τὴν ὁ δεῖνα νὰ ποιγήσῃ τὸ θέλημα τοῦ ὀδεῖνος ὀγλήγορα».

Φιλτροκαταδέσμου δι' ᾧ οὗ γινομένου μνημονεύει καὶ χειρόγρ. ἰατροσόφιον τοῦ 1799 [1]).

Ἔπαρον ἀβγὸ ὅπου νὰ ἔχῃ ἡ ὄρνιθα γεννημένο ἡμέρα Πέφτη, νὰ εἶναι μαύρη ἡ ὄρνιθα καὶ γράφον εἰς αὐτὸ τοὶς κάτωθε χαρακτῆρες σημειωμένα γράμματα καὶ διάβαζε καὶ λέγε· ὡς καθὼς καίεται καὶ βράζει ἐτοῦτο τὸ ἀβγό, ἔτσι νὰ καίεται καὶ ἡ καρδιά της καὶ τὰ φυλλοκάρδια της καὶ τὰ σωθικὰ τῆς ὁ δεῖνα διὰ τὰ μένα, νὰ μὴ πορῇ νὰ φάγῃ οὔτε νὰ πίῃ οὔτε νὰ κάμῃ οὔτε νὰ κοιμηθῇ οὔτε ὄρεξιν νὰ ἔχῃ νὰ ἰδῇ τὸν κόσμον· ὁ νοῦς της καὶ ὁ λογισμός της νὰ εἶναι διὰ τὰ μένα.

Ὡς δὲ πρὸς φιλίαν καὶ ἔρωτα ὑπῆρχον κατάδεσμοι οὕτω καὶ πρὸς ἔχθραν. Ἀνωτέρω ἐν συνταγῇ δεσίματος ἀνέγνωμεν [2]) «Κι' ὡς ὀργίζεται ὁ διάβολος τοῦ λιβανιοῦ, ἐτσὰ νὰ ὀργίζεται ὁ ἕνας τοῦ ἄλλοῦ»· καὶ πάλιν ἐν ἑτέρᾳ (ὁ δεῖνα) «νὰ γαυγίζῃ νὰ μουγγρίζῃ τὰ παιδιά του νὰ μισήσῃ». Σαφέστερα δὲ εἶναι τὰ ἑξῆς.

[1]) *W. H. D. Rouse*, Folk-lore from the Southern Sporades ἐν Folk-lore 10. 16 φ. 15.
[2]) Ὅρα ἀνωτέρω τοὺς ἐκ τῆς Σολομωνικῆς *Καντεράκι* σελ. 77, 78 ἀνακοινωθέντας καταδέσμους.

Πῶς νὰ κάμῃς τὸ ἀνδρόγυνον νὰ μαλώνῃ.

Νά βρῇς δυὸ ἀβγά, νὰ γράψῃς εἰς μὲν τὸ ἕνα τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς καὶ τῆς μάννας της καὶ νὰ τὸ δώσῃς νὰ τὸ φάγῃ ὁ γάττος, εἰς δὲ τὸ ἄλλο νὰ γράψῃς τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς μάννας του καὶ νὰ τὸ δώσῃς τοῦ σκύλλου νὰ τὸ φάῃ [1]).

Οὐδὲ πρέπει νὰ μείνωσιν ἐνταῦθα ἀσημείωτα καὶ τὰ ἑπόμενα ἐκ χειρογράφου τοῦ ΙΘ΄. αἰῶνος [2]), ἅτε οὐ μόνον περὶ κομποδέματος ὁμιλοῦντα, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτοῦ.

Εἰς μάγια εἶναι καλὸ ἐτοῦτο.

Ὡς ἐπήγαινεν ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος μὲ τοὺς δώδεκα Ἀποστόλους εἰς τὸ μαῦρο χαράκι, ἐκεῖ ηὗρε ἑπτὰ μάγισσες καὶ τὰ μάγια ἐκάνανε καὶ τὰ ἀντίμαγα καὶ τὰ διασκελίσματα καὶ τὰ κομποδέματα καὶ τὰ φάρμακα καὶ ρωτήξασιν οἱ ἅγιοι· εἶντα κάνετε ἐδῶ ἑπτὰ μάγισσες ἀξαγόρευτες καὶ ἀμεταλάβαστες; Ἐκεῖνες ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον· ἅγιοι τοῦ Θεοῦ, ἐδῶ μᾶς ἐπληρώσανε νὰ κάμωμε μάγια καὶ κομποδέματα, ἀντίμαγα καὶ διασκελίσματα καὶ φάρμακα καὶ ὅτινος τὰ κάμωμε νὰ κλαίῃ καὶ νὰ θρηνᾶται καὶ νὰ βρουχᾶται καὶ καλὸ νὰ μὴν ἔχῃ, μήτε ἐκεῖνος, μήτε ἡ φαμελιά του, οὐδὲ τὸ πρᾶμά του καὶ νὰ φτωχαίνῃ· καὶ λέγουν των οἱ ἅγιοι· ἡμεῖς θεόργιστες σᾶς λέγομεν ἀπὸ τὸν Θεὸν ἀφωρεσμένες, στρέψατε ὀπίσω καὶ τὰ τριόδια περάσετε εἰς τὴν μαύρην θάλασσα τὰ ρίξετε· ἐπῆράν τα καὶ ὁμπρὸς καὶ ὀπίσω ἔστρεψαν καὶ τὰ τριόδια ἐπεράσασιν καὶ εἰς τὴν μαύρην θάλασσαν τὰ ρίξασιν· δώδεκα ἀγελάδες ἐπήγασιν καὶ ἔπιαν καὶ τὰ κέρατά τους ἐπέσασιν εἰς τὸ νερὸν καὶ οἱ γλῶσσές των ἐκαγῆκαν. Εἶδεν ὁ Θεὸς καὶ ἐθυμώθη καὶ οἱ ἄγγελοι ἐκάμασιν δέησιν καὶ ἡ θάλασσα ἐγύρισεν εἰς τὸ στασίδι της, τὰ καράβια καὶ τὰ κάτεργα ἀνοίξασιν· δώδεκα σκοινιὰ στένουν καὶ εἰς πᾶσαν σκοινὶ ἔδεναν κόμπους ὡσὰν ἐκεῖνα τὰ μάγια ἔδειξαν καὶ ἐφανέρωσαν τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ. Ὅποῦ ἀνάγινώσκετε τὰ λόγια ταῦτα νὰ ἐξολοθρευθῇ πᾶν κακὸν πᾶσαν διάβολικὴν συνεργία ἀπὸ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ ὁ δεῖνα.

[1]) Ἐκ τῆς Σολομωνικῆς Καντεράκι. Πβ. καὶ τὴν φρ. «σὰν τὸ σκύλλο μὲ τὴν γάττα» ἐπὶ τῶν διαρκῶς ἐριζόντων.

[2]) Χ. Ἱστορ. Ἐθνολ. Ἑταιρ. ἀρ. 210 φ. 69 α.

Γλωσσόδημα.

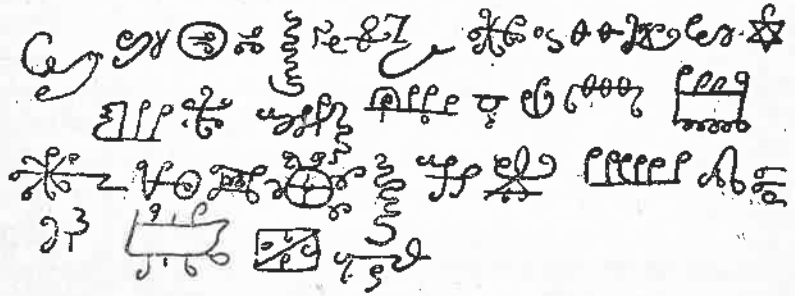
«Χαλινώνω τὸ στόμαν του μὲ τὸ χαλινάριν, τὰς σιαγόνας αὐτοῦ, τὰ κατασάγονα, δήνω, χαλινώνω, γλωσσοδήνω, χαβώνω, τοὺς πέρνω τὸ σίδερον, χαλινώνω τὴ γλῶσσά του νὰ μὴ λαλήσῃ, νὰ μὴ σύντυχῇ τίποτις ἢ μικρὸν ἢ μεγάλον κακὸν λόγον διὰ λόγου μου τοῦ δεῖνα· ἐγὼ καβαλλικεύγω τον, ραβδίζω τον, παίρνω τον ὅπου θέλω, ἡτζοῦ δήνω, γλωσσοδήνω, χαβώνω τον, τυφλώνω τον, σκοτίζω του τὸν λογισμόν του, τὴν διάνοιάν του, τὰ ὠτία του, τὴν φύσιν του, τὴν γενεάλογίαν του, τοὺς ὀφθαλμούς του, τὴν γλῶσσάν του, τὰ κατωσάγουνά του καὶ ὅσους σμίουσιν, κουνιάδες, ἀνδραδέρφους καὶ φίλους μου καὶ γειτόνους σουμ καὶ μακρογειτόνους ἢ κρυφοὶ εἶσιν γιδίας (sic) μου φανεροὺς ἢ κρυφοὺς ἄρχοντες ἀρχές, ἐξουσίες, βασιλεῖς, ἡγεμόνες εἰς πᾶσαν φίτζιον τοῦ αὐτοῦ τόπου ἢ πᾶν ἀνθρώπου ἀρσενικὸν ἢ γυναῖκα θηλυκὴν ἢ πλούσιος ἢ πένης ἢ δοῦλος καὶ λεύθερος, δήνω τους, γλωσσοδήνω τους, καστρώνω τους, σελλοχαλινώνω τους, μουταρώνω τοὺς ὀφθαλμούς του, τυφλώνω αὐτούς, τὴ φωνή τους τοῦ καταλάλου αὐτοῦ, μὲ τὸν λόγον του νὰ μὴ δύνουντε νὰ μιλήσουν κακὸν δι' ἐμένα διὰ λόγου μου ἢ κρυφίως ἢ φανερά. Νὰ εἶναι ὡς ξύλα ἄλαλα, ὥσπερ λίθοι, νὰ μὴν ἔχουσι γλῶσσαν ἢ λόγον ἢ ὁμιλίαν διὰ ἐμένα τὸν Χριστόδουλον· νὰ μὲ βλέπουν ὡσὰν ἄγγελον, νὰ μὴν ἔχουν ἐξουσίαν κατ' ἐμοῦ, λόγον οὐδὲ ὁμιλίαν ἀτυχῆν ἐπὶ ὀνόματος τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀμήν.[1])

Διὰ γλωσσόδημαν.

Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος· πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο, τοῦτος δὲ στραφεὶς παντὸς ἐχθροὺς καὶ ἄλαλος ἔσται (ὁ δεῖνα) ἐνώπιόν μου ἐμὲν τοῦ δεῖνα ἁμαρτωλοῦ κυρίου τοῦ Θεοῦ. Κατευθυνάτω τὴν ὁδόν μου καὶ πάντας τοὺς ἐχθρούς μου καταίσχυνα. Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ καὶ περιπατήσας ἐν τῇ γῇ καὶ κυλίσας τοὺς λίθους τῆς ἀβύσσου, δῆσον, χάβωσον, χαλίνωσον κατήσχυνας πάντας τοὺς πολεμοῦντάς με δικαίως καὶ ἀδίκως καὶ ἐγὼ ὁ ρυόμενος ὁ δεῖνα καὶ τοὺς ἔδησα· ἅγιος ὁ Θεὸς ὁ καταισχύνας τοὺς ιβ΄ βασιλεῖς τῶν Ἑλλήνων, τοὺς ῥήτορας, τοὺς ἱερεῖς, δήνω-

[1]). Χ. Σολομωνικὴ Ἐθν. Βιβλ. Ἀθην. ἀρ. 1265 φ. 57β.

χαβώνω, χαλινώνω πᾶσαν γλῶσσαν τῶν ἐχθρῶν τοῦ (ὀδεί-νους) καὶ καταισχυνθήτωσαν καὶ ἀποστραφήτωσαν καὶ ἀπολέσθωσαν καὶ ἀποστραφήτωσαν εἰς τὰ ὀπίσω πάντες οἱ θλίβοντές με· ἀρχάγγελοι τοῦ Θεοῦ, Μιχαήλ, Γαβριήλ, Οὐ-ρουὴλ καὶ Ραφαήλ, βοηθήσατε ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ, ἅγιοι Ἀπόστολοι, ἅγιε Ἰωάννη Πρόδρομε, ἅγιε Ἰωάννη Θεολόγε, βοηθήσατε τὸν δοῦλόν σας δεῖνα· ἅγιοι Ἀπόστολοι, προφῆται καὶ μάρτυρες, ὅσοι καὶ δίκαιοι καὶ ἱεράρχαι, οἱ καλῶς τὸν ἀγῶνα τελέσαντες καὶ τὴν πίστιν τηρήσαντες, ὡς ἔχετε παρρησίαν πρὸς τὸν δεσπότην Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν, βοηθήσατε καὶ φυλάξατε τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα τοῦ δούλου σας τοῦ δεῖνα, τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἐπὶ ὀνόματος τοῦ πα-τρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀμήν· καὶ γράψον καὶ τοὺς ψαλμοὺς ρα-ρξ καὶ τὲς χαρακτῆρες· καὶ γράψον τὸ πρωτόπεμπτον τῆς σελήνης καὶ κάπνισον τὸ χαρτὶν καὶ τότε βάλε τὸ χαρτὶν εἰς μετα-ξωτὸν παννὶν πράσινον καὶ βάστα το καὶ ἄμε εἰς ἀφέντας καὶ εἰς ἄρ-χοντας, καὶ εἰς ἐπισκόπους καὶ ὅτι θέλεις γίνεται.

Πιάνεις κλωστὴν εἰς μὲν τὸ δέμαν δένεις θηλιές, εἰς δὲ τὸ λῆμαν λύνεις τες».[1])

Εἰς γλωσσόδημαν.

Ποίησον ἀπὸ τὰ ὀπτία τοῦ γαγιδάρου κερὶν ἀπὸ μέσα τοῦ κεριοῦ τὴ ζούραν τοῦ πτίου του· πηαίνεις εἰς τὸ ὄνομαν τοῦ ἀνθρώπου ος σπε-ρατων (ὡς περάτων;) ὄνομαν καὶ γάδαρον, δένω χαλινώνω καὶ χα-βώνω τον καὶ κωλοσύρνω τον καὶ εἰς . . . .[2])

[1]). Χ. Σολομωνικὴ Ἐθν. Βιβλ. Ἀθην. ἀρ. 1265 φ. 44α. Ὅρα καὶ *Ν. Πολίτου*, Παλαιογραφικὴ σταχυολογία ἐκ τῶν μαγικῶν βιβλίων Β. Ζ. 1.568.

[2]). Ἐνταῦθα κόπτεται τὸ κείμενον. Χ. Σολωμονικὴ Ἐθν. Βιβλ. Ἀθην. ἀρ. 1265 φ. 59 β.

—Καὶ τοὺς ρήτορας τῶν δαιμόνων δεμένους καὶ χαλι-νωμένους, οὕτως ἔστωσαν οἱ ἐχθροὶ τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ δεῖνα. Αἱ γλῶσσαι αὐτῶν, τὰ χείλη αὐτῶν καὶ ἡ καρδία αὐτῶν, τὰ νεῦρα αὐτῶν καὶ οἱ ἁρμοὶ αὐτῶν καὶ τὰ ὄμματα ἕως τέλος αὐτοῦ. Καὶ ἂν τις ὑπάγῃ εἰς τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ δεῖνα, δέσε τοὺς πόδας του τοῦ μὴ τρέξειν, δέσον τὰς χεῖράς του τὸ μὴ δυνήσονται πιάσαι τουφέκι ἢ σπαθὶ ἢ κοντάρι, νὰ ρίξουν ἐπάνω εἰς τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ δεῖνα. Τὸ μολύβι ὁποῦ νὰ ρίξουν ἐπάνω εἰς τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ δεῖνα μὲ βοτάνι νὰ γίνῃ βαμβάκι καὶ ὁ Ἀρχάγγελος Μιχαὴλ νὰ τὸ παραμερίσῃ ἕως τρεῖς ὀργυίας ἀπὸ κοντὰ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ δεῖνα καὶ ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ δεῖνα νὰ γλυτώσῃ ὑγιὴς καὶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ δεῖνος, νὰ εἶναι δεμένοι. Ὡς δέθηκαν τὰ στόματα τῶν λεόντων εἰς τοὺς μάρτυρας τοὺς ἁγίους, οὕτως νὰ δεθοῦν καὶ τὰ στό-ματα αὐτῶν κατὰ τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ δεῖνος. Ἡ φωτιὰ τοῦ τουφεκίου των νὰ γίνῃ αἰθέρας καὶ τὸ σπαθί των βαμβάκι[1]).

Εἰς μάγια εἶναι καλὸ ἐτοῦτο.

IC	XC
NI	KA

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ τὴν μήτραν τῆς μούλας δέ-σας τοῦ μὴ γεννᾶν καὶ χαλκὴ (χαλινῷ;) τζοὶ ἑβδομήντα δύο βα-σιλεῖς τῶν Ἑλλήνων χαλινώσας τοῦ μεγάλου Γεωργίου ρήτορας καὶ τοὺς ἑξι ἱερεῖς τῶν Ἑλλήνων, οὕτως δέσε, κύριε, καὶ χαλίνωσον πᾶσαν φαντασίαν, ἱερεῖς καὶ ἱερεῖς, ἐπισκόπους, βασιλεῖς καὶ ρηγάδες, φίλους καὶ γειτόνους ἀπὸ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ Ἀμὴν ς μ κ λ ς μ τ φ β Θεοῦ ἀμήν.[2])

Σημειωτέον δ' ὅτι τότε ὑπῆρχε καὶ ὡρισμένη ἡμέρα κατάλ-ληλος διὰ τοιαῦτα γλωσσοδήματα. *Εἰς τὴν ἕκτην τῆς σελήνης εἶνα καλὸν νὰ ποιγήσῃς δέματα περὶ κριτηρίου* φέρεται εἰς χειρόγραφα

[1]). Ἐκ φυλακτηρίου ἐκ Μελενίκου τοῦ 1774. Ὅρα *G. Abbott*, Macedonian Folklore σ. 365. Ἐννοεῖται ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται καὶ γενικώτερον περὶ καταδέ-σμου ἀντιπάλου.

[2]). Χ. Ἱστορ. Ἐθν. Ἑταιρ. ἀρ. 210 φ. 69β.

τοῦ ΙΖ΄. καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ΄. αἰῶνος [1]). Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ὡρισμένων μηνῶν ὡρισμέναι ὧραι, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ ἑξῆς κατ' ὄγου.

γεν.	ἡμέρ.	ὥρ.	10	νύξ	14
φ.	—		11	—	13
μ.	—		12	—	12
α^{ν}.	—		13	—	11
μ^{α}	—		14	—	10
ι	—		15	—	9
ιλ	—		14	—	10
Αὔγ.	—		13	—	11

Αὐτοὶ οἱ μῆνες ἔχουν ἐτοῦτες τὲς ὧρες τῶν γλωσσοδεμάτων τὰ ὀνόματα. [2])

Ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς κλέπτας ὑπῆρχον εἰδικοὶ κατάδεσμοι· τοὐλάχιστον ἐν τῇ ἐκ Κρήτης Σολομωνικῇ τοῦ Καντεράκι ἀναγινώσκομεν.

Δέσιμον κλέπτου.

Κάτω 'ς τὸ γιαλό, σὲ φόρο, ἐκεῖ στέκονται δυὸ ἄλογα σιδεροχαλινωμένα, κομποδεμένα· σὲ μιὰ γούρνα πίνουνε, σὲ μιὰ ματζαδοῦρα τρώνε καὶ ἐκεῖ πλαγιάζουνε. Ποιὸς τὰ ἔδεσε καὶ ποιὸς τὰ κομπόδεσε; Ὁ σοφὸς Σολομὼν μὲ τὴν μητέρα του καὶ μὲ τὴν δύναμιν τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης ὅπου ἔδεσε τσοὶ καταρράχτες τ' οὐρανοῦ. Ἔτσι δένω κι' ἐγὼ τὸ δοῦλο τοῦ Θεοῦ στανικῶς τοῦ Θεοῦ καὶ θεληματικῶς τοῦ διαβόλου μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Τζετζεβουήλ.

Εἰς ἃ προστίθεται

Δύσιμον

Ὅταν θέλῃς νὰ τοὺς λύσῃς, θὰ διαβάσῃς ἀπὸ τὴν κάτω μεριὰ ἀπὸ τὸ τέλος τὰ γράμματα ἑφτὰ φορὲς καὶ κάθε φορὰ θὰ λύ'ς καὶ ἕνα κόμπον [3]).

Κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν χρόνους, εὐρεῖα ἦτο ἡ χρῆσις τοῦ καταδέσμου ἀσθενειῶν. Ἐν χειρογράφῳ λ. χ. τοῦ 1497 φέρεται *«δεσμεύομεν καὶ ἀναθεματίζομεν πᾶσαν ἀσθένειαν ρίγου δευτεραίου, τριταίου, τεταρταίου»* [1]) καὶ ἐν χειρ. τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος τὰ ἑξῆς· *«Κύριε ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ δέσας τὸν λέοντα καὶ χαλινώσας τὸν δράκοντα, ὁ κατακαλύψας ἅρματα Φαραὼ ὑπὸ θαλάσσης, δῆσον καὶ χαλίνωσον τὸ ὀρκίζωμαν τοῦτο»* [2]). Ὁμοίως ἐν Νομοκάνονι τοῦ τέλους τοῦ ΙΣΤ΄. αἰῶνος ἀναφέρονται γενικῶς *«ἀποδέματα ἀσθενείας»* καὶ *«οἱ γοητεύοντες εἰς ζάλας»* [3]), οἱ ἀποδένοντες δῆλα δὴ τὴν κεφαλαλγίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιληψίαν, ἥτις καὶ νῦν ἐν Ἠπείρῳ, τῷ πρώην δήμῳ Φενεοῦ Κορινθίας καὶ Πόντῳ ζάλη καλεῖται.

Ἐν ἑτέρῳ Νομοκάνονι τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος [4]) μνημονεύονται *«οἱ εἰς κεφαλαλγίας ἢ σπλῆνας οἱ εἰς ἀσθένειαν καὶ πόνους ἀποδέματα χρώμενοι οἵ ποιοῦσι σχοινία ἐπικαλούμενοι τοὺς ἀχαθοποιοὺς αὐτῶν δαίμονας εἰς βοήθειαν καὶ ἀνάρρωσιν αὐτῶν.»*

Ὁ κατὰ τὸν ΙΣΤ΄. αἰῶνα ἀκμάσας Παχώμιος Ρουσάνος διηγεῖται ἡμῖν τοιοῦτον ἀσθενείας κατάδεσμον. Διερχόμενος, λέγει, ἐκ τῆς Χριστουπόλεως, τῆς σημερινῆς δῆλα δὴ Καβάλλας, εἶδεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐν καιρῷ τῆς λειτουργίας, ἐπιληπτικόν, ὅστις προσήχθη ὑπὸ τοῦ ἱερέως ἐνώπιον τῆς ἁγίας τραπέζης, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου. *«Ἐπιμείναντες οὖν ἄμφω μέχρις ἀπολύσεως καί τινας καταδέσμους ἐν σχοινίῳ ποιήσαντες ὑπέθηκαν τῇ τραπέζῃ, εἶτα ἐπιχρίσαντες ἀσβέστῳ καὶ τμῆμα κεράμου ἐπιθέντες, προῆλθον, ποιήσαντες τὴν τράπεζαν κυρίου τράπεζαν δαιμονίων».* [5])

Καὶ ἐν Νομοκάνονι πάλιν τοῦ ΙΖ΄. αἰῶνος μνημονεύονται *«ὅσοι ἀπέδενον τοὺς πόνους τοῦ λαιμοῦ ἢ τὸ ἀνεμοπύρωμα»* ἢ *«ἐγήτευον ἀσθένειαν μὲ λινάρι, ἢ μὲ καννάβι μέσα εἰς λαγκάδια ὁλόγυμνοι»* ἢ *«ἀπέδενον ζάλας»* [6])

Ἐν Σολομωνικῇ τοῦ ΙΖ΄. αἰῶνος κεῖται· *«Διὰ τῆς σφραγῖδος (τοῦ Σολομῶντος) δῆσον, χαλίνωσον πᾶσαν ἀσθένειαν καὶ φαντασίαν*

---

[1]). *N. Πολίτου*, Παλαιογραφικὴ σταχυολογία ἐκ τῶν μαγικῶν βιβλίων Β.Ζ. 1,568.

[2]). Χ. Σολομωμ, Ἐθν. Βιβλ. Ἀθην. ἀρ. 1285 φ. 52β.

[3]). Ἐπιθι καὶ τοῦ τρίτου μέρους τὸ περὶ καταδέσμου τῶν κλεπτῶν τμῆμα·

[1]). *F. Pradel*, "Ενθ' ἀν. σ. 28.

[2]). *F. Pradel*, "Ενθ' ἀν. σ. 36. Τὸ ὀρκίζωμαν χαρακτηρίζεται ὡς παρακλάδι καὶ ἐβγάσιμον.

[3]). Χ. Νομοκάν. παρὰ Ἀγησιλάῳ Σγουρίτσᾳ σ. 30. 144.

[4]) *W. H. D. Rouse*, "Ενθ' ἀν. σ. 153. Ὅρα καὶ χ. Ἱστορ. Ἐθν. Ἑταιρ. ἀρ. 208 φ. 159 β καὶ τὸν παρὰ Ἀγησ. Σγουρίτσᾳ Νομοκάνονα σ. 148. 150, ἔτι δὲ τὸ ὑπ' ἀρ. 1947 φ. 185 α χειρ. τῆς Χριστ. Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας.

[5]). *N. Πολίτου*, Ἀνέκδοτος λόγος Παχωμίου Ρουσάνου περὶ δεισιδαιμονιῶν καὶ προλήψεων κατὰ τὸν ΙΣΤ΄. αἰῶνα Δ. Ι. Ε. Ε. 1.109.

[6]). *N. Πολίτου*, Ἐν κεφάλαιον Νομοκάνονος, Λαογρ. Γ'. 385. 386. 338.. Ἡ γυνὴ ἡ ἀποδένουσα ζάλας ἐκαλεῖτο ζαλιζαρία (Χ. Χριστ. Ἀρχαιολ. Ἑταιρ. ἀρ. 1947. φ. 185 β. καὶ 2359. φ. 101 α).

δαιμονικὴν»[1]) *καὶ πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ, καὶ ἐν κολοβῷ ἐξορκίῳ, ἀναγινώσκομεν «Δῆσον καὶ τοὺς λστ΄. κοσμοκράτορας, δῆσον καὶ τοὺς ἑπτὰ ἄρχοντας καὶ τὰς ἑπτὰ ζάλας δῆσον . . . . . δῆσον καὶ τὸν βαρυχνᾶν . . . . καὶ πᾶν ἀγέριον φάντασμα σκεπόμενον ὑποκάτωθεν τοῦ οὐρανοῦ*

ἀφάνισον ἀπὸ τὸν ὕπνον τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ ὁ δεῖνα»[2]).

Κατὰ χειρόγραφον τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος ὁ ρῖγος ὁ καθημερινὸς οὕτως ἀπεδένετο καὶ ἐξορκίζετο[3]) *«Νὰ τὸ διαβάζῃς τρεῖς φορὲς*[4]) *καὶ νὰ δένῃς ς' τὸ χέρι της μιὰ βαμβακερὴ κλωστὴ τρεῖς κόμπους, καὶ νὰ τὸ γράψῃς, καὶ σ' ἕναν ἄσπρο ριζανάκι (τζανάκι, φιτζανάκι;) νὰ τὸ λυώσῃς μὲ νερό, νὰ τῆς τὸ ποτίσῃς—Στήτω ὁ ἥλιος τῆς ἀνατολῆς, στήτω καὶ τῆς σελήνης, στήτω καὶ τὸ ρῖγος ἀπὸ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ δεῖνα ἀμήν».*

Εἰς Νομοκάνονας τοῦ ΙΗ΄. αἰῶνος ἀναφέρεται ἐκεῖνος, ὅστις ἀμπόδεσε ἀνδρόγυνον ἢ *«ἔκαμε ἄλλο τίποτα ἀμπόδεμα ἀσθενείας»*,[5]) χειρόγραφον δὲ τοῦ ΙΘ΄. αἰῶνος[6]), μᾶς παρέχει τὰς ἑξῆς πληροφορίας περὶ καταδέσμου τοῦ σεληνιασμοῦ.

Εἰς ἄνθρωπον ἔχοντα σεληνιασμὸν καὶ τὸν πιάνει μία, δύο ἢ καὶ τρεῖς τὸ κάθε φεγγάρι.

Βρίσκεις μιὰ βέργα ἀγριοτριανταφυλλιᾶς εἰς τὸ μπόγι τοῦ ἀσθενοῦς, παίρνεις τὸν ἀσθενῆ καὶ δύο ἀνθρώπους ὁμοῦ μαζύ του καὶ πάγουν ἔξω 'ς τὰ περιβόλια δυὸ ὧρες πρὶν νὰ φέξῃ ἢ καὶ παράνω, διὰ νὰ μὴν ἔβγῃ ὁ ἥλιος ἕως ὅτου νὰ γυρίσετε ὀπίσω. Ἀφ' οὗ ὑπάγῃ εἰς τὸν τόπον αὐτὸν ὅπου ἔχει τὴν ἀγριοτριανταφυλλιάν, βάνεις τὸν ἀσθενῆ ἀνατολικὰ καὶ πλαγιάζει τὸ κεφάλι του κατὰ ἀνατολὰς ἔχοντας μαζί του μετάξι ἄσπρο καὶ κόκκινο καὶ μετρᾶς μὲ τὸ ἄσπρο μετάξι τὸ μπόγι τοῦ ἀσθενοῦς λέγοντας τρεῖς φορὲς τὸ Χριστὸς Ἀνέστη ὅλο καὶ τὸ

[1]). Χ. Ἐθν. Βιβλ. Ἀθην. ἀρ. 1265 φ. 56β.

[2]). Ἔνθ' ἀν. φ. 56α.

[3]). Ὅρα *W. H. D. Rouse*, Folklore from the Southern Sporades ἐν Folklore 10. σ. 165. ἐν φ. 3. τοῦ ἐκ Κῶ χειρογράφου.

[4]). Νὰ λέγῃ δῆλα δὴ τρὶς τὰ κατωτέρω· στήτω ὁ ἥλιος τῆς ἀνατολῆς κ. τ. λ.

[5]). Χ. Χριστ. Ἀρχαιολ. Ἑταιρ. ἀρ. 2259 φ. 7α.

[6]). Χ. Ἱστορ. Ἐθν. Ἑταιρ. ἀρ. 126 φ. 6σ—7β.

Πιστεύω ὅλο τρεῖς φορὲς καὶ δένεις κόμπο ἀπὸ ἕνα καὶ ἄλλο μέρος τοῦ μεταξίου, ὁμοίως μετρᾶς καὶ τὸ κόκκινο καὶ λέγεις καὶ κάνεις τὰ ἴδια. Πηγαίνοντας κοντὰ εἰς τὴν τριανταφυλλιὰν μὲ μαυρομάνικο μαχαίρι ἀρχινᾶς νὰ κόψῃς τὴν βέργαν αὐτὴν τῆς ἀγριοτριανταφυλλιᾶς μὲ πολλὴν ὑπομονήν, διὰ νὰ τελειώσῃ τρεῖς φορὲς τὸ Χριστὸς Ἀνέστη ὅλο καὶ τρεῖς φορὲς ὅλο τὸ πιστεύω καὶ ἔτζι κόβεις καὶ τὴν βέργα αὐτὴ καὶ τοῦ τὴν μετρᾶς τοῦ ἀσθενῆ καὶ εἶναι ἴσια ς' τὸ μπόγι του, εἰδὲ τὴν κόβγεις μὲ τὸ ὅμοιον μαχαίρι καὶ πάλιν λέγεις τὸ Χριστὸς Ἀνέστη 3 καὶ τὸ πιστεύω 3 παστρεύοντάς την. Ἔπειτα τὴν σκίζεις σὰν καλάμι 'ς τὴν μέσην λέγοντας πάλιν αὐτὰ τὰ ἴδια 3 καὶ 3. Αὐτὴν τὴν βίτσα ποῦ ἔσχισες τὴν κάμνεις μίαν κουλλοῦρα δένοντας τοὺς ἄκρες τὴν μίαν μεριὰν καὶ τὴν ἄλλην μὲ τὸ μετάξι αὐτὸ ὅπου ἐμέτρησες τὸ μισὸ κόκκινο καὶ ἄσπρο ἀπὸ τὴν ἄλλη καὶ δένοντας τὸν κόμπον ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος νὰ εἰπῇ ὁ σύντροφος ὅπου τραυᾶς μαζί σου: Τί δένεις αὐτοῦ; καὶ ἐσὺ νὰ τοῦ εἰπῇς· δένω τὸ τελώνιον τὸ μεγάλο καὶ τρομερὸν ἀπὸ τὸν (ὁδεῖνα) ἄνθρωπον· καὶ πάλιν εἰς τὸ ἄλλο δέσιμον κάμνεις καὶ λέγεις τὸ ἴδιον. Τότε περνᾶς τὸν ἀσθενῆ τρεῖς βολὲς ἀπὸ τὴν κουλλοῦρα λέγοντας πάλιν τρεῖς φορὲς τὸ Χριστὸς Ἀνέστη καὶ τρεῖς τὸ πιστεύω ὅλο. Ἔπειτα ἔχεις τὸ σκεπάρνι καὶ σκάβεις γυρίζοντας ἀνατολικὰ καὶ χύνεις αὐτὴν τὴν κουλλοῦρα τὴν τριανταφυλλιὰ καὶ γυρίζετε ὅλοι κι' οἱ τρεῖς χωρὶς νὰ ἰδῇ κἀνείς σας ὀπίσω του παντελῶς, παρὰ τὸν δρόμον σας καὶ 'ς τὸ σπίτι. Ἔπειτα κάνεις μίαν λειτουργίαν τοῦ ἁγίου Ἀρτεμίου καὶ δύο λαμπάδες ἀπὸ μίαν ὀκᾶ κερὶ καὶ τὲς ἀνάπτεις 'ς τὴ χάρι του καὶ ὑγιαίνεις. Αὐτὴν τὴν ἰατρείαν νὰ μὴν ἐπιχειρισθῇς ἄλλον καιρὸν νὰ τὴν κάμῃς, ἐπειδὴ καὶ εὔκαιρα θέλεις κοπιάσει, παρὰ μόνον τὴν Λαμπρὴν ὁποῦ λέγουν τὸ Χριστὸς Ἀνέστη.

Ἐν τῷ χωρίῳ τῆς Μακεδονίας Κηπουρειῷ πρὸς κατάπαυσιν τοῦ διαρκοῦς κλαυθμηρισμοῦ τῶν νηπίων, ὅστις προέρχεται ἀπὸ τὸν ἀστέρα, πόνον δῆλα δὴ τῆς κοιλίας (ἀστέρας), λέγουσι τὸ ἑξῆς ἐξόρκιον *«ἀστέρα μελανέ, πήγαινε 'ς τὰ ἄγρια θηρία εἰς τ' ἄκαρπα δέντρα εἰς τὰς ἐρήμους καὶ εἰς τὰ ὄρη νὰ κατοικήσῃς· διὰ τοῦτο σὲ δένω τὰ τέσσερα στόματα τῇ δυνάμει τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ».*

Ἐκ τούτου καὶ ἐκ τοῦ ἑπομένου ἐκ κώδικος τοῦ ΙΣΤ΄. αἰῶνος ἐξορκίου[1]) συμπεραίνομεν ὅτι καὶ ὁ ἀστέρας, ὡς νόσος, ὑπήγετο εἰς κατάδεσμον.

[1]). Κῶδιξ Ἐρλάγγης ἀρ. 93 φ. 18. Κατ' εὐμενῆ ἀνακοίνωσιν τοῦ διδάκτορος κ. *Fr. Drexl.*

Τὸ ἐξόρκιον ἔχει ὡς ἑξῆς.

IC	XC
NI	KA

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰ. Χρ. τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Ἀστέρα μελανέ, μελανωμένε[1]*) αἵματος, αἷμα πίνεις καὶ καλῶν ἀνθρώπων καρδίες παίρνεις· ἀλλὰ ὁρκίζω σε, ἀστέρα, εἰς τὸν θρόνον τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀσαλεύτου, νὰ λείπῃς ἀπὸ τὸν (τὴν) δοῦλον (δούλην) τοῦ Θεοῦ ὁ δεῖνα. Ὁρκίζω σε ἀστέρα, καὶ εἰς τὰ πολυόμματα Χερουβίμ, καὶ εἰς τὰ ἑξαπτέρυγα Σεραφίμ, τοὺς προϋμνεύοντας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἐλλείπῃς ἀπὸ τὸν δοῦλον τὴν (δούλην) τοῦ Θεοῦ, ὁ δεῖνα. Ὁρκίζω σε, ἀστέρα, καὶ εἰς τὸν ἀρχάγγελον Μιχαήλ, καὶ Γαβριήλ, ἵνα ἐλλείπῃς ἀπὸ τὸν (τὴν) δοῦλον (δούλην) τοῦ Θεοῦ ὁδεῖνα. Ὁρκίζω σε, ἀστέρα, καὶ εἰς τὸν προφήτην Δανιήλ, ὅπου ἔδεσεν ἐν τῷ λάκκῳ τὰ στόματα τῶν λεόντων διὰ προσευχῆς καὶ εἰς τὸν Πανάγαθον Θεὸν τὸν δεσπότην φιλάνθρωπον καὶ πανάγαθον βασιλέα δέσε καὶ χαλίνωσε αὐτὸν τὸν ἀστέρα ἀπὸ τὸν (τὴν) δοῦλον (δούλην) τοῦ Θεοῦ ὁδεῖνα. Στῶμεν καλῶς· στῶμεν μετὰ φόβου Θεοῦ· ἀμήν· ἀμήν· ἀμήν.*

Ὡς κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους, οὕτω καὶ κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν ἐξηκολούθουν νὰ καταδένωσι διάφορα ἐπιβλαβῆ ζῷα[2]) καὶ δὴ τὸν λύκον. Μνείαν τῆς καταδέσεως ταύτης ποιεῖται Νομοκάνων τοῦ τέλους ΙΣΤ΄. αἰῶνος[3]) «*ὁ γόης ἤγουν ὁ μάντης καὶ ὁ κηροχύτης καὶ ὁ μολυβδοχύτης ἢ ἀποδένων ζῷα ἵνα μὴ τὰ φάγῃ ὁ λύκος*» καὶ πάλιν «*ὅσοι θηρίων καὶ ἀνδρογύνων ἀποδέματα στέργουσι*».

Κατὰ Νομοκάνονα τοῦ ΙΖ΄. αἰῶνος «*ὁ γόης καὶ ὁ μάγος καὶ ὁ μάντις ὅπου χύνει κερὶ ἢ μολύβι καὶ μαντεύει ἢ ἀστρονομεῖ ἢ ἀποδένει ζῷα νὰ μὴν τὰ φάγῃ ὁ λύκος . . . . χρόνους κ΄. μὴ κοινωνήσουν κατὰ τὸν ΞΕ΄. κανόνα τοῦ Μ. Βασιλείου*», καὶ πάλιν . . . . «*ὅσοι θηρίου ἢ ἀνδρογύνου ἀποδέματα στέργουν . . . . ἐπιτιμίῳ καθυποβάλλονται ἐξαετίαν κατὰ τὸν ΞΑ΄. κανόνα τῆς ΣΤ΄. συνόδου*[1]). «*Μάντεις λέγουν ἐκείνους ὁποῦ ἐπικαλοῦνται τοὺς δαίμονας . . . . ἢ διὰ νὰ βλάψουν ἄνθρωπον, ἢ δένουν τὰ θηρία, διὰ νὰ μὴ βλάψουν τὰ ζῷά τους, ἂν τύχῃ καὶ μείνουν ἔξω . . . . Ἐκεῖνοι δὲ ὅπου ὑπαγαίνουν εἰς τοὺς μάντες καὶ μαντεύονται ἢ ἀστρονομοῦνται ἢ ἀποδένουν διὰ τὰ ζῷά τους νὰ μὴν τὰ φάγῃ ὁ λύκος . . . . χρόνους ἓξ νὰ μὴν κοινωνήσουν . . . . Ὁμοίως (τιμωρεῖται) καὶ πᾶς ἄνθρωπος ὁ δένων θηρία ἐν μαγικῇ τέχνῃ καὶ ὁ ἔχων φυλακτήρια ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ καὶ ἕτερα εἴδη βοτανῶν καὶ λίθων καὶ ἄλλων οἱονδήποτε πραγμάτων*[2]).

Περὶ ἀποδέματος λύκου ὁμιλεῖ κατὰ τὸν ΙΣΤ΄. αἰῶνα καὶ ἕτερον χειρόγραφον, ἐν ᾧ ἀναγινώσκομεν·

Περὶ ἀποδιῶξαι λύκον.

Γράφε ταῦτα τὰ γράμματα εἰς μόλυβδον καὶ θὲς αὐτὰ σκεπάσας μέσα τῆς μάνδρας καὶ οὐ μὴ ἔλθῃ ἐκεῖ κακὸν· ταῦτά εἰσιν τὰ γράμματα δύο δύο· ταῦτά εἰσιν τὰ γράμματα. ἔγραψον καὶ βάστα[3]).

Τούτοις πρόσθες ὅτι καὶ εἰς Νομοκάνονας τῶν τελευταίων αἰώνων συχνὰ ἀναφέρεται «*ὁ ἀποδένων ζῷα διὰ νὰ μὴν τὰ φάγῃ ὁ λύκος*[4]) ἢ «*ὁ ἀποδένων λύκον, ἵνα μὴ φάγῃ τὰ ζῷα*»[5]).

Ἐν τῇ Σολομωνικῇ τοῦ Καντεράκι ἀναγινώσκομεν καὶ τὴν ἑξῆς δεσιὰν γινομένην ὑπὸ κλέπτου διὰ κύνας· «*Ὡς ἔδεσεν ὁ Σολομὼν τὸ θηρίον ἐν τῷ λάκκῳ καὶ ἔμεινεν ἀκίνητον, ἔτσι δένω κι' ἐγὼ τοῦ δεῖνα χωριοῦ τοὺς σκύλλους, δένω τοὺς μαύρους, δένω τοὺς κόκκινους, τοὺς ἄσπρους, τοὺς καψαλοὺς καὶ ἀπὸ ὅ,τι μελέτι εἶναι νὰ μείνουν ἀκίνητοι. Ὡς δὲ μιλεῖ τοῦτο τὸ χαλίκι,*[6])

[1]). Πβ. καὶ τὸ ἐν τῷ εὐχολογίῳ (*A. Dmitriewski*, Εὐχολόγια 118) πόθεν ἔρχεις καὶ ποῦ ὑπάγεις ἄβρα μελανή, μεμελανωμένη;

[2]). «*Ὅσοι θηρίων καὶ ἀνδρογύνων ἀποδέματα στέργουσιν*» «*οἱ θηρία καταδεσμοῦντες*» Χ. Νομοκάνων παρὰ *Ἀγησ. Σγουρίτσᾳ* σ. 145. 148. 150. Ὥρα καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 59 φ. 178β χειρ. τῆς Βιβλιοθ. τῆς Βουλῆς.

[3]). *W. H. D. Rouse*, Folklore from the Soutern Sporades ἐν Folk-lore 10. 152. 153. Ὥρα καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 1947 φ. 184α χ. τῆς Χριστ. Ἀρχαιολ. Ἑταιρ. καὶ τὸν παρὰ *Ἀγησ. Σγουρίτσᾳ* Νομοκάνονα σ. 30. 55. 144. 146.

[1]). Χ. Ἱστορ. Ἐθν. Ἑταιρ. ἀρ. 208 φ. 158β. 159β.

[2]). Χ. Ἱστορ. Ἐθν. Ἑταιρ. ἀρ. 205 φ. 93β. τοῦ ΙΣΤ΄. αἰῶνος.

[3]). *Fr. Pradel*, Ἔνθ' ἀν. σ. 34.

[4]). Χ. Βιβλ. Βουλῆς ἀρ. 31 φ. 62α καὶ ἀρ. 59 φ. 178β.

[5]). Χ. Βιβλ. Βουλῆς ἀρ. 31 φ. 37β. Χ. Χριστ. Ἀρχαιολ. Ἑταιρ. ἀρ. 2359 φ. 99α.

[6]). Κατὰ τὸ χειρόγραφον «*Ἔχεις βάλει ἕνα ἄσπρο χαλίκι 'ς τὴ γλῶσσά σου ἀποκάτω, ὅταν τὰ λέγεις αὐτά*».

ἔτσι νὰ μὴ μοῦ μιλήσουνε καὶ νὰ μὴ μὲ γαυγίσουνε στανικῶς τοῦ Θεοῦ καὶ θελη ματικῶς τοῦ διαβόλου.

Κατὰ τὸν ΙΖ΄. αἰῶνα γνωρίζομεν ὅτι ἀπέδενον «*τὸν ἀετὸν εἰς τὸ νὰ μὴν ἁρπάζῃ τὰς ὄρνιθας . . . τὰ σκουλήκια ἀπὸ τὰς πληγὰς . . . . ἄλλα ζωΰφια ἀπὸ τὰ λάχανα, ἄλλα θηρία καὶ ἑρπετά*[1]) καὶ τὸ γένγημα *νὰ μὴν τὸ φάγουν τὰ ζῶα ἢ τὰ πουλλία*», κατὰ Νομοκάνονα δὲ τοῦ τέλους τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος ἐδένοντο «*τὰ ἑρπετὰ πρὸς τὸ μὴ λυμήνασθαι τὸ κτῆνος, ἐὰν τυχὸν ἔξω που μείνῃ*»[2]).

Ἐν τῇ Σολομωνικῇ τοῦ Καντεράκι εἶναι γεγραμμένη ἡ ἑξῆς δεσιὰ μετὰ ἀποδιοπομπῆς ὀρνέων καὶ ἀγριογάττου, ἵνα μὴ τρώγουν τὰ αἰγοπρόβατα.

Ἅγιος Σάββας καὶ ἅγιος Μάμμας, τί εἴδετε εἰς τὰ ὄρη ποῦ γυρίζετε; Εἴδαμε ἄλογα δεμένα, σφιχτὰ παστουρωμένα, 'ς τὴν ἁγία Τριάδα περασμένα. Ἐδῶ δένω κι' ἐγὼ τὴ βιτσίλα μὲ τὰ βιτσιλάκια τση τσοὶ φιλαδέρφους μὲ τὰ φιλαδερφάκια των.[3]) *Ἐδῶ τὰ δένω κι' ἐγὼ αὐτὰ τὰ κακὰ μιαρά, νὰ μὴν ἔχουν τὴν ἄδειαν νὰ πάνε 'ς τοῦ δεῖνα τὰ ἔχνη, μόνο νὰ πάνε 'ς τοῦ δεῖνα τὰ πρόβατα, νὰ τρώτε καὶ νὰ πίνετε καὶ νὰ σκαρνεύεστε. Ἐδῶ δένω, παστουρώνω μὲ τρία ἄλογα μεταξύ*».

Διὰ τὸν ἀπόδεσμον μάλιστα ὄφεων καὶ ἑρπετῶν ἡ Σολωμονικὴ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Ἀθηνῶν μᾶς δίδει καὶ τὴν σχετικὴν ἐπῳδήν.

Γητεία εἰς δήματα θηρίων.

Ἅγιε Λουκᾶ, Φουκᾶ,
σιδεροπενταδάκτυλε·
στῆσον πάλον σιδερόν,
δῆσον ὄφιν ἔχιδναν
καὶ πᾶν κακὸν συρόμενον
ἐπὶ τῆς γῆς ὅτι ὥρισε Κύριος ιc χc *ἀπὸ ἡλίου δύνοντος, ἵνα μὴ σαλεύσεται· Ὡς ἐκοιμούμουν μοναχόν, ἦλθεν ἄγγελος Κυρίου Γαβριὴλ*

[1]). *N. Πολίτου*, Ἓν κεφάλαιον Νομοκάνονος Λαογρ. Γ΄. 386.

[2]). *W. H. D. Rouse*, Ἔνθ' ἀν. Ὅρα καὶ τὸν παρ' *Ἁγησ. Σγουρίτσᾳ* Νομοκάνονα σ. 145.

[3]). Ἡ βιτσίλα καὶ ὁ φιλάδελφος εἶναι ἁρπακτικὰ ὄρνεα ἁρπάζοντα τὰ αἰγοπρόβατα. Ὅρα καὶ ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τὸ τμῆμα τὸ εἰς τὴν ἀπόδεσιν ἁρπακτικῶν ὀρνέων ἀναφερόμενον.

καὶ εἶπέ μοι· πῶς κοιμᾶσαι μοναχόν; Καὶ εἶπον πρὸς αὐτόν· οὐδὲν κοιμοῦμαι μοναχόν, ἀλλ' ὁ χc ἐν τῇ κεφαλῇ μου, τὸ ἅγιον πνεῦμα εἰς τὴν ψυχήν μου, ὁ τίμιος σταυρὸς εἰς τὰ στήθη μου, οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι ἔνθεν μου κἀκεῖθεν μου, τὸ εὐαγγέλιον ἀνοικτόν, ὁ Χριστὸς τὸ μελετᾷ.

στῆσον πάλον σιδερόν,
δῆσον ὄφιν, ἔχιδναν
καὶ πᾶν κακὸν συρόμενον

ἐπὶ τῆς γῆς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἀμήν[1]).

Ἡ δὲ τοῦ Καντεράκι τὰς ἑξῆς δύο

Αἴ Μαριὰ ἀπὸ Τασοῦ
καὶ κερὰ ποὺ τὸ Τασοῦ
δένε καὶ χαλίνωνε
τσοὶ νυχτοπερπατάρικους,
τὸ σκορπιὸ καὶ τὸ λιακόνι
καὶ τὴ μαύρη ἀρωγαλοῦ
ἀπὸ κάτω 'ς τὸ πλακάκι
νὰ πάν' τὰ βόδια στὸ νερὸ
καὶ τὰ ὀζὰ 'ς τὴ μάντρα»

ἢ

Αἴ Γιώργι.... κι' ἅγιε Νικόλα Βούλγαρε
σκοίνωσε καὶ χαλίνωσε
τὰ σερνάμενα τσῆ γῆς,
τὸν ὄφι καὶ τὴν ὄχεντρα
τὸ σκοῦλο, τὴ σκουλιόπετρα,
ἀπὸ κάτω 'ς τὸ πλακάκι
ἕνα ἀρωγαλιδάκι»[2]).

Πλὴν δὲ τῶν ἐμψύχων κατέδενον τότε καὶ τὰ ἄψυχα, ὡς λ. χ. τὰ πυροβόλα ὅπλα. Ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα Σολωμονικὴ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Ἀθηνῶν παρέχει πάλιν τὰς σχετικὰς περὶ δήματος καὶ λύματος πληροφορίας.

[1]). Χ. Ἐθν. Βιβλ. Ἀθην. ἀρ. 1265 φ. 35α.

[2]). Ὅρα καὶ τὸ σχετικὸν τμῆμα τοῦ τρίτου κεφαλαίου.

Εἰς δῆμαν τουφεκιοῦ.

Ὡς ἔδησεν ὁ προφήτης Ἠλίας τὸν ἥλιον καὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ νέφη, ἔτζι δήνω καὶ ἐγὼ τὸ φέκι καὶ τὸ ἀρμᾶτον τοῦ δεῖνα, νὰ παίζῃ τὸ κυνήγιν καὶ νὰ μὴν τὸ πιάνῃ, ἐπ' ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀμὴν καὶ τὲς χαρακτῆρες, ἂν ἠμπορῇς, γράψε τες καὶ βάλτες εἰς τὸ σκια . . . . .

Εἰς λύμαν τουφεκίου.

Ὡς ἔλυσεν ὁ ἥλιος τὴν σελήνην καὶ τὰ ἄστρα καὶ τὸ φῶς τοῦ κόσμου, ἔτζι λύγω κι' ἐγὼ τὸ φέκι τοῦ δεῖνος καὶ τὸ ἀρμᾶτον τοῦ δεῖνα ἐπ' ὀνόματος τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀμήν [1]).

Κατὰ τὴν Σολομωνικὴν τοῦ Καντεράκι (ἀνωτ. σ. 100) ἡ Ἁγία Αἰκατερίνη «*ἔδεσε τσοὶ καταρράχτες τοὖρανοῦ*» κατὰ δὲ παλαιότερον Κυπριακὸν χειρόγραφον, «λύμαν ἀνδρογύνου», περιγράφοντι ὁ ἅγιος Κυπριανός, «*ἔλυσε τὴν θάλασσαν καὶ ἔδωκεν τοὺς ἰχθύας της, ἔλυσε τοὺς πλατάνους καὶ τὸν συγγενισμὸν καὶ τὰ νέφη τοῦ βρέχειν καὶ τῶν παγίδων καθαρισμὸν καὶ ἐκυνηγοῦντόν*» [2]). Ταῦτα ὑποδηλοῦσιν ὅτι ἡ θάλασσα καὶ τὰ δένδρα καὶ τὰ νέφη καὶ αἱ παγίδες ὑπέκειντο εἰς κατάδεσμον.

[1]). Χ. Ἐθν. Βιβλ. Ἀθην. ἀρ. 1265 φ. 45α.
[2]). Γ. Λουκᾶ, Φιλολογικαὶ ἐπισκέψεις σ. 60.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΟΦΕΙ ΑΣΜΑΤΩΝ

ΥΠΟ

† Ι. Α. ΠΑΡΧΑΡΙΔΟΥ

[Κατωτέρω δημοσιεύομεν ἀξιολογωτάτην πραγματείαν τοῦ ἀειμνήστου ἐρευνητοῦ τοῦ Πόντου Ι. Α. Παρχαρίδου, ἀποθανόντος κατὰ τὸ 1910, περὶ τῶν ἐν Ὄφει ᾀσμάτων, παραχωρηθεῖσαν ἡμῖν ὑπὸ τοῦ κ. Δρος Μιχ. Δέφνερ. Ἡ πραγματεία συνεγράφη πρὸ πολλῶν ἐτῶν διὰ νὰ δημοσιευθῇ εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Δέφνερ ἐκδιδόμενον Archiv f. mittel—u. neugr. Philologie. Ἐν τούτοις παρὰ τὴν πάρσδον τοῦ χρόνου οὐδὲν ἀπώλεσεν ἐκ τῆς ἀξίας της, διότι ἕκτοτε οὐδὲν παρόμοιον περὶ τῶν ᾀσμάτων τοῦ Ὄφεως ἐγράφη. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ ἀνωτέρω ἔργου τοῦ Παρχαρίδου δὲν θεωροῦμεν ἄσκοπον νὰ δημοσιεύσωμεν τὰς κατωτέρω περὶ αὐτοῦ πληροφορίας, ἀνακοινωθείσας ἡμῖν δι' ἐπιστολῆς ὑπὸ τοῦ κ. Δέφνερ. Τὰ ἐντὸς ἀγκυλῶν προέρχονται ἐκ συμπληρωματικῶν πληροφοριῶν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀειμνήστου ἐρευνητοῦ Ἀθ. Ι. Παρχαρίδου.—Σ. τ. Δ.]

Ὁ Ι. Παρχαρίδης ἐγεννήθη ἐν Τραπεζοῦντι κατὰ τὸ 1858. Ὁ πατήρ του ἦτο ἔμπορος καὶ ἐταξείδευεν εἰς Κέρτς, ἀφῆκε δ' ἐνωρὶς ὀρφανὸν τὸν υἱόν του, εἰς ἡλικίαν ἓξ ἐτῶν. Οὗτος ἀνετράφη ὑπὸ τῆς μητρὸς καὶ τοῦ μεγαλυτέρου του ἀδελφοῦ. Τὰς σπουδάς του μέχρι τῆς Α'. καὶ Β'. τάξεως τοῦ Γυμνασίου ἔκαμεν εἰς τὸ λεγόμενον «Φροντιστήριον» τῆς Τραπεζοῦντος, τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο τότε πλῆρες γυμνάσιον, μετὰ δὲ τὴν ἀποφοίτησιν αὐτοῦ εἰργάσθη ὡς διδάσκαλος εἰς ἓν χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ὄφεως.

Οἱ Ὀφῖται, γνησία ἑλληνικὴ φυλή, ἂν καὶ σχεδὸν ὅλα τὰ χωρία πρὸ 200 περίπου ἐτῶν ἐξισλαμίσθησαν, κατοικοῦν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Ὄφεως, 14 ὥρας ἀνατολικῶς τῆς Τραπεζοῦντος καὶ ὁμιλοῦν ἑλληνικὴν διάλεκτον πολὺ ἀρχαιοπρεπῆ, ἡ ὁποία διετήρησε καὶ τὰ ἀπαρέμφατα τῆς ἀρχαίας [1]). Ἐκεῖ ἔμεινε δύο ἔτη. Κατὰ Μάϊον τοῦ 1876 ἐπῆγα κατ' ἐντολὴν τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου εἰς τὴν Τραπεζοῦντα πρὸς μελέτην τῶν ποντικῶν διαλέκτων. Περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου ἦλθε μίαν πρωΐαν εἰς τὴν ἐν Τραπεζοῦντι κατοικίαν μου ἕνας νέος, 17-18 ἐτῶν, φτωχικὰ ἐνδυμένος, ἀλλὰ πολὺ συμπαθὴς καὶ σεμνός, καὶ μοῦ εἶπεν, ὅτι ἔμαθε πῶς ἦλθα εἰς τὴν Τραπεζοῦντα, διὰ νὰ σπουδάσω τὴν διάλεκτον τοῦ τόπου. «Ἐγώ, εἶπε, εἶμαι ἀπ' ἐδῶ, ἀλλὰ τώρα ἔρχομαι ἀπὸ τὴν Ὄφιν, ὅπου δύο χρόνια ἔκαμα τὸν διδάσκαλον καὶ ἠξεύρω καλὰ τὴν διάλεκτον ἐκείνου τοῦ μέρους». Μοῦ παρου-

1 Ὅρα M. Deffner, Die Infinitive in den pontischen Dialekten und die zusammengesetzten Zeiten im Neugriechischen. Monatsberichte der Berliner Akademie 1887 S. 191 — 230.

σιασε τότε ἕνα φύλλον χάρτου, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε σημειώσει ὡς ἑκατὸν λέξεις τῆς ὀφιτικῆς διαλέκτου, καὶ μοῦ εἶπε: «Δὲν ἔχω τώρα ἐργασίαν καὶ θὰ ἠμποροῦσα νὰ ἔρχωμαι κάθε ἡμέραν 2-3 ὥρας καὶ νὰ σᾶς λέγω λέξεις καὶ φράσεις τραπεζουντιακὰς καὶ ὀφιτικάς, καὶ ὅ,τι θέλετε, δώσατέ μου». Τοῦ εἶπα λοιπὸν νὰ ἔρχεται κάθε ἡμέραν καὶ ἢ θὰ ἐργαζώμεθα εἰς τὸ σπίτι ἢ θὰ κάμνωμεν ἐκδρομήν, ἐσυμφωνήσαμεν δὲ καὶ τὴν ἀμοιβήν του. Τοιουτοτρόπως ἐπὶ τρεῖς μῆνας εἰργαζόμεθα κατ' οἶκον εἰς τὴν συλλογὴν λέξεων τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τοῦ Ὄφεως ἢ ἐκάμνομεν ἐκδρομὰς ἀνὰ τὰ παράλια τοῦ Πόντου.

Ὅτε μετὰ πέντε μηνῶν διαμονὴν ἐν Πόντῳ ἐπρόκειτο προσεχῶς ν' ἀναχωρήσω δι' Ἀθήνας, ὁ Ι. Παρχαρίδης, ὅστις ἦτο ὀρφανὸς πατρὸς καὶ εἶχε μόνον μητέρα καὶ μεγαλείτερον ἀδελφόν, ἤρχισε καθ' ἑκάστην νὰ μὲ παρακαλῇ νὰ τὸν πάρω μαζύ μου εἰς τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ τελειώσῃ ἐκεῖ τὸ γυμνάσιον.

Κατ' ἀρχὰς Νοεμβρίου ἀνεχώρησα ἐκ Τραπεζοῦντος, φέρων μαζύ μου τὸν Παρχαρίδην. Κατὰ τὴν πενταετῆ σχεδὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ μου διαμονήν του ἐτελείωσε τὸ γυμνάσιον καὶ τὰ δύο πρῶτα ἔτη τοῦ πανεπιστημίου, ἔμαθε δὲ καὶ ὡμίλει ἀλανθάστως τὰ γερμανικά. Ἡ πρὸς ἐμὲ ὑποχρέωσίς του ἦτο δύο ὥρας καθ' ἑκάστην νὰ μὲ βοηθῇ εἰς τὴν συγγραφὴν τῶν λεξικῶν μου, τῆς τραπεζουντιακῆς καὶ ὀφιτικῆς διαλέκτου. Τὸ θέρος τοῦ 1881, παρὰ τὴν συμβουλήν μου νὰ μείνῃ καὶ νὰ τελειώσῃ τὰς πανεπιστημιακάς του σπουδάς, ἀνεχώρησε διὰ τὴν πατρίδα του Τραπεζοῦντα, ὅπου τῷ ἀνετέθη ἡ διοργάνωσις τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν σχολείων Τραπεζοῦντος. Εἰς τὰς ἐκεῖθεν ἐπιστολάς μ' ἀπεκάλει πνευματικόν του πατέρα καὶ βραδύτερον πολλάκις μοὶ ἐξέφραζε, πόσον μετενόει ὅτι δὲν ἤκουσε τὴν συμβουλήν μου καὶ ἔφυγε τότε, χωρὶς νὰ τελειώσῃ τὰς πανεπιστημιακάς του σπουδάς. Τὰς ἐτελείωσε βραδύτερον.

[Ἐν Τραπεζοῦντι εὑρισκόμενος ἐξέδωκε τὸ 1884 μαζὶ μὲ τὸν Θ. Γραμματικόπουλον τὸν «Ἀστέρα τοῦ Πόντου», ἑβδομαδιαῖον περιοδικόν, ὅπου ἐδημοσίευσε ἀρκετὰ δημώδη κείμενα εἰς τὴν ποντικὴν διάλεκτον. Κατὰ τὸ 1886 ἦλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἔδωκεν ἐξετάσεις, μετέβη δ' ἀκολούθως ὡς διευθυντὴς τοῦ ἐν Ρόδῳ σχολείου, ὅπου ἔμεινεν ἐπὶ ἓν ἔτος. Ἐκεῖθεν ἐπανῆλθεν εἰς Τραπεζοῦντα, ὁπόθεν μετὰ ἓν ἔτος, λόγῳ τῶν κομματικῶν διενέξεων ἔφυγε καὶ ἦλθεν εἰς Σέρρας ὡς διευθυντὴς τοῦ οἰκοτροφείου Μαρούλη. Ἐκεῖθεν ἦλθεν εἰς Λάρνακα τῆς Κύπρου, τὸ δὲ 1894 ἐπανῆλθεν εἰς Τραπεζοῦντα ὡς καθηγητὴς τοῦ Φροντιστηρίου, τοῦ ὁποίου μετὰ ἓν ἔτος ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν. Ταύτης παρητήθη μετὰ τριετίαν καὶ ἔμεινεν ὡς καθηγητὴς μέχρι τῷ 1910. Ἐπιστημονικῶς εἰργάσθη ἐπὶ τῆς διαλέκτου τοῦ Πόντου, ἡ δὲ γραμματικὴ αὐτοῦ (ἀνέκδοτος εἰσέτι) ἐβραβεύθη ὑπὸ τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Πλὴν τῆς ἐπιστημονικῆς δράσεώς του εἰργάσθη πολὺ καὶ κοινωνικῶς ὡς πρόεδρος διαφόρων συλλόγων διὰ τὰ σχολεῖα τῆς ἐπαρχίας Τραπεζοῦντος καὶ τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ πατρίδος Κρώμνης. Ἀπέθανε κατὰ τὸ 1910].

Ἀνατολικῶς τῆς Τραπεζοῦντος κεῖται ὁ Ὄφις, ἐπαρχία οὐ μικρά, κατοικουμένη τὸ πλεῖστον ὑπὸ Ἑλλήνων, ὧν ὀλίγιστοί εἰσι Χριστιανοί, οἱ πλεῖστοι δὲ Μωαμεθανοί, πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐξομόσαντες. Πάντες οἱ Ἕλληνες οὗτοι ὁμιλοῦσι σὺν τῇ τουρκικῇ καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, περιέχουσαν πολλὰς ἀρχαίας λέξεις, ἀλλὰ καὶ πολλὰς τουρκικάς. Καίτοι δὲ οὐ πολὺ ἀπέχουσι τῆς Τραπεζοῦντος, ἡ διάλεκτος ὅμως αὐτῶν διαφέρει τοσοῦτον τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ὥστε Τραπεζούντιος δυσκόλως ἐννοεῖ Ὀφίτην λαλοῦντα καὶ τἀνάπαλιν.

Ὅτε πρὸ πέντε ἐτῶν διέτριβον ἐγ τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ, κατεγινόμην πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς διαλέκτου καὶ εἰς συλλογὴν λέξεων, φράσεων κλ. Ἐκτὸς δὲ τούτων ἠθέλησα νὰ συλλέξω καὶ ᾄσματα ἱστορικά, ἡρωϊκὰ καὶ ἄλλα καίπερ ὅμως διάφορα χωρία περιελθών, οὐδὲν τοιοῦτον ἠδυνήθην νὰ εὕρω.

Δὲν ᾄδουσι λοιπὸν ἐν Ὄφει; Ἐξ ἐναντίας, ᾄδουσι συχνά, συχνότερον ἢ ἐν Τραπεζοῦντι καὶ ἀλλαχοῦ. Καὶ ὅτε τὸ πρῶτον ἀπέβην εἰς τὴν παραθαλάσσιον ἀγορὰν τοῦ Ὄφεως, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐν πρώτοις εἶδον καὶ ὅπερ ἐφείλκυσε τὴν προσοχήν μου ἦτο ὅτι εἴκοσι περίπου Μωαμεθανοὶ νεανίσκοι ἐν κύκλῳ ἐπὶ τῆς ἄμμου ἱστάμενοι καὶ ὑπὸ πλήθους ἀκροατῶν περικεκυκλωμένοι, ἦδον ᾄσματα ὅτε μὲν τουρκιστί, ὅτε δ' ἑλληνιστί.

Ἀλλ' οἱ Ὀφῖται δὲν ᾄδουσιν ἀπομνημονεύοντες ᾄσματα πρὸ χρόνου πεποιημένα· δὲν συνηθίζουσι δηλ. νὰ ποιῶσιν ᾄσματα, τὰ ὁποῖα νὰ ᾄδωσιν ἐπί τινα χρόνον καὶ ἔπειτα νὰ ἀντικαθιστῶσι δι' ἄλλων νέων. Ἀλλ' ᾄδουσι ποιοῦντες τὰ ᾄσματα αὐτῶν κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν στιγμήν, καθ' ἣν ᾄδουσιν. Ὀλίγαι στιγμαὶ ἀρκοῦσιν εἰς τὸν Ὀφίτην, ἵνα ποιῇ ἐν νῷ τοὺς στίχους, οὓς ἀμέσως ᾄδει. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὁ Ὀφίτης δὲν προιεῖ ἵνα ᾄδῃ, ἀλλ' ᾄδει ἵνα ποιῇ.

Τοιαύτη ἐκ τοῦ προχείρου ποίησις ὑπῆρξε πάντοτε καὶ ὑπάρχει καὶ ἐν Ἀνατολῇ καὶ ἐν Εὐρώπῃ καὶ πανταχοῦ. Τὰ παρ' Ἕλλησι λιανοτράγουδα λεγόμενα προῆλθον οὐχὶ ἐκ τοῦ καλάμου ποιητῶν, ἀλλ' ἐκ τοῦ στόματος τοῦ λαοῦ, ἐκφράζοντος τὰ αἰσθήματά του διὰ προχείρου ποιήσεως. Καὶ ἐν τοῖς ὑπὲρ τὴν Τραπεζοῦντα χωρίοις οἱ Ἕλληνες ᾄδουσι ποιοῦντες ᾄσματα ἐκ τοῦ προχείρου καὶ δύναταί τις νὰ ἀκούσῃ ἀδιαλείπτως μελῳδικωτάτην φωνὴν ἐκ τῶν δασῶν προερχομένην. Ἀξιοπαρατήρητον δὲ εἶνε ὅτι ἡ τοιαύτη ποίησις δὲν ὑπάρχει ἐν ταῖς πόλεσιν, ἀλλ' ἢ ἀντικαθίσταται αὕτη διὰ τῆς ἐκ τοῦ καλάμου ποιήσεως ἢ τὰ ἐπὶ ὀρέων ποιούμενα ᾄσματα ἀπομνημονευόμενα κατέρχονται εἰς τὰς πόλεις. Καὶ παρὰ τοῖς Τούρκοις δὲ ὑπῆρξεν ἡ τοιαύτη ἐκ τοῦ προχείρου ποίησις, ἔχουσα διακεκριμένους ποιητάς, ὡς τὸν *Ἀσούκ Καρίπ*, *Ἀσούκ Κερέμ*, κλ. καὶ ὑπάρχει ἀκόμη, καὶ μέχρι πρό μικροῦ ἤκουον ὅτι ἐν διαφόροις καφενείοις τῶν πόλεων τοιοῦτοι ποιηταὶ ἀπέτεινον πρὸς ἀλλήλους ᾄσματα προχείρως ποιούμενα.

Ἀλλὰ πανταχοῦ, ὅπου ὑπάρχουσι τοιαῦτα ποιήματα, προσυπάρχουσι καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα ἀπὸ πολλοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον χρόνου ἀπομνημονευόμενα ᾄδονται, ὡς ἱστορικά, ἡρωϊκά, ἐρωτικὰ καὶ λοιπά. Τοιαῦτα ᾄσματα ἐν τοῖς ὑπὲρ τὴν Τραπεζοῦντα χωρίοις ὑπάρχουσι πλεῖστα. Ἐν Ὄφει ὅμως δὲν ἤκουσα νὰ ᾄδηται ἢ ἀπαγγέλληται τοιοῦτον τι ᾆσμα. Ἀλλὰ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ μὴ ὑπῆρξαν καὶ ἐκεῖ τοιαῦτα καὶ βεβαίως, ἐν ὅσῳ οἱ κάτοικοι ἦσαν ἀκόμη Χριστιανοί, θὰ ἦδον ἀπομνημονευόμενα ᾄσματα· πάντα ὅμως ἐξέλιπον ἐντὸς ὀλίγου, ἀφοῦ ἐξώμοσαν. Ἡ ταχέως δηλ. αὐξήσασα πρὸς τὴν νέαν θρησκείαν εὐλάβεια καὶ ὁ ἐξ αὐτῆς φανατισμὸς ἐξήλειψαν τὰ τοιαῦτα ποιήματα, ὡς ἀνήκοντα εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, καθὼς καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἣν θεωροῦσιν ὡς τῷ Χριστιανισμῷ ἀνήκουσαν, προσπαθοῦσι νῦν νὰ ἀντικαταστήσωσι διὰ τῆς τουρκικῆς, μάλιστα οἱ ἐν τοῖς κατωτέροις τῆς ἐπαρχίας χωρίοις, οἵτινες ἔχουσιν ὀλίγους παρ' ἑαυτοῖς Χριστιανούς. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ παραμύθια, ὁποῖα ὑπάρχουσιν ἀλλαχοῦ παρ' Ἕλλησι, ἐν Ὄφει δὲν ὑπάρχουσι, πλὴν ὀλιγίστων, καὶ τούτων παρὰ τοῖς εὐαρίθμοις Χριστιανοῖς· ἀντ' αὐτῶν δ' ὑπάρχουσι νῦν αἱ τῆς μωαμεθάνικης θρησκείας διηγήσεις καὶ ἄλλα βραχέα διηγήματα ἀστεῖα, οἷα τοῦ Νασδρατὶν χώντσα καὶ τὰ παρόμοια. Πρὸς τὴν ταχεῖαν ἐξάλειψιν τῶν ἀπομνημονευομένων ᾀσμάτων συνετέλεσε καὶ ἡ κατὰ μέγα μέρος ἐγκατάλειψις τῶν χορῶν, ἀπαγορευομένων ὑπὸ τῆς θρησκείας τῶν Μωαμεθανῶν. Καὶ χορεύουσι μὲν καὶ σήμερον, σπανίως μὲν οἱ Μωαμεθανοί, συνηθέστερον δὲ οἱ Χριστιανοί, τοὺς χοροὺς ὅμως αὐτῶν συνοδεύουσιν αὐλὸς καὶ τύμπανον, ὧν ὁ θόρυβος δὲν ἐπιτρέπει ᾄσματα· ἐν ᾧ ἐν Κρώμνῃ καὶ ἐν Τραπεζοῦντι καὶ τοῖς ὑπὲρ αὐτὴν χωρίοις χορεύουσι μὲν καὶ πρὸς τὰ μουσικὰ ταῦτα ὄργανα, συνηθέστερον ὅμως συνοδεύει τὸν χορὸν ἡ *λύρα*, πρὸς ἣν ᾄδουσι πάντοτε ἀπομνημονευόμενα ᾄσματα. Ὁ δὲ κύκλος, ὃν οἱ Ὀφῖται σχηματίζουσι πολλάκις ᾄδοντες τὰ ἐκ τοῦ προχείρου ποιήματα αὐτῶν, ἔχει μόνον ἐλαφρὰς κινήσεις ῥυθμιζούσας τὸ μέλος τοῦ ᾄσματος καὶ χρησιμεύει μᾶλλον εἰς τὸ νὰ ἵστανται αἱ κεφαλαὶ τῶν ᾀδόντων πλησίον ἀλλήλων, ὅπως ἕκαστος τῶν περὶ τὸν ποιητὴν ἀκούῃ τὰ ὑπ' αὐτοῦ ποιούμενα καὶ χαμηλῇ τῇ φωνῇ ἀνακοινούμενα αὐτοῖς ποιήματα, ἅτινα ἀμέσως ἔπειτα ᾄδουσιν. Τέλος καὶ τὸ λαμπρὸν ποτόν, ὅπερ δίδει τὴν εὐθυμίαν εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ κινεῖ τὴν πρὸς τὸ ᾄδειν ὄρεξιν, ὁ οἶνος, ἀπαγορεύεται ὑπὸ τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας· καὶ τοῦτο δὲ εἶνε ἓν τῶν πρὸς ἐξάλειψιν τῶν ἀπομνημονευομένων ᾀσμάτων συντελεσάντων αἰτίων.

Ἐκ πάντων τῶν ᾀσμάτων τούτων ἔμειναν ὀλίγιστα παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς, ψαλλόμενα ἐν ταῖς οἰκίαις κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων, τοῦ Λαζάρου κλ. Ἐκτὸς τούτων ἤκουσα ὡσαύτως παρὰ Χριστιανῶν νὰ ᾄδηται καὶ τὸ ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως ποιηθὲν ᾆσμα «*Πῶς τὸ τρίβουν τὸ πιπέρι*», ὅπερ βεβαίως μετηνέχθη εἰς Ὄφιν ἐκ Μολδαυΐας, ὅπου πολλοὶ Χριστιανοὶ ἀπεδήμησαν ἄλλοτε καὶ, ἀκόμη ἀποδημοῦσιν, ἵνα κερδίζωσι χρήματα. Τὸ ᾆσμα τοῦτο ᾄδεται ὡς ἑξῆς:

Τρεῖς γαλὰς κανὲν κοπέλι,
πῶς νὰ τρίψῃ τὸ πιπέρι;
Τρίβον το, τρίβον το,
καὶ κλωθογυρίζον το.
Τρεῖς γαλὰς κανὲν κοπέλι,
πῶς νὰ τρίψῃ τὸ πιπέρι;
Μὲ τὴν κότσα[1]*) τρίβον το.*
καὶ κλωθογυρίζον το.
Τρεῖς γαλὰς κτλ.
Μὲ τὸ γόνατο τρίβον το
καὶ κλωθογυρίζον το.

Καὶ οὕτως ἐφεξῆς:

Μὲ τὸν κῶλο τρίβον το.
Μὲ τὴν ῥάσ'α τρίβον το.
Μὲ τὸ γένει τρίβον το.
Μὲ τὸ μυτὶ τρίβον το.

Πρὸς τούτοις ἂς προσθέσωμεν καὶ δύο ποιήματα, τὰ ὁποῖα δὲν ᾄδονται, ἀλλ' ἁπλῶς ἀπαγγέλλονται. Τούτων τὸ ἕτερον ἀπαγγέλλεται ὑπὸ τοῦ πάσχοντος ἐφιάλτην *(ταβάρα)*, ὅσάκις μέλλει νὰ κοιμηθῇ, ὅπως μὴ ἐπέλθῃ αὐτῷ τὴν νύκτα· ἔχει δὲ ὧδε

Ταβάρα, βάρανάμεσας,
κατέβα πόλινάμεσας[2]*),*
καυκὶν καυκὶν τὴ θάλασσα,
κοκκὶν κοκκὶν τὸν ἄμμο.
Ὅσα κοσ'κινοτρύπεα εἶν',
ὅσα στωμεκοτσ'έφαλα[3]*),*
ὅλα νὰ μετρᾷς ἀτα
κι ἂν ἔν' βραδὴ νὰ ἔρσ'αι.

[1]) Πτέρνα.

[2]) Τὰς τελευταίας λέξεις τῶν δύο τούτων στίχων δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐννοήσω πόθεν παρεφθάρησαν.

[3]) Αἱ κορυφαὶ τῶν πρὸς περίφραξιν ἀγρῶν ἐμπηγνυμένων ἐν τῇ γῇ ξύλων *(στωμέτσ'α)*, εἰς ἃ διαπλέκουσιν ἐγκαρσίως λύγους *(δ'άπλοκα)*.

Ὁ ἐξορκισμὸς οὗτος μετέβη, ὡς φαίνεται, ἔξωθεν εἰς Ὄφιν, διότι ἐν αὐτῷ τὸ κ πρὸ τοῦ ι δὲν προφέρεται τσ᾽ πάντοτε καὶ ὑπάρχουσι τόποι ἀσυνήθεις τῇ διαλέκτῳ τοῦ Ὄφεως. Τοιοῦτον εἶνε καὶ τὸ ἕτερον ποίημα, ὅπερ ἁπλῶς ἀπαγγέλλεται ὑπὸ τῶν παιδίων πρὸς διασκέδασιν. Ὅτι δὲ τὰ ποιήματα ταῦτα ἔξωθεν προῆλθον φαίνεται καὶ ἐκ τῆς παραφθορᾶς στίχων τινῶν, οὓς καὶ αὐτοὶ οἱ Ὀφῖται δὲν ἐννοοῦσι. Τὸ δεύτερον τοῦτο ποίημα, ὅπερ ἴσως πρότερον ἐλέγετο ἓν τινι παιδιᾷ, ἔχει ὧδε·

Μάννα, μάννα, Μεληδόνα,
μελιδὸν κουπὰς τὰ ἴνεα;
Ἀναβάρα καὶ Κουντούρα,
καὶ Ζωὴ κι Ἀναστασία,
τὸ δίφυλλον, τὸ τρίφυλλον,
πῶς παίζουν τὰ καράβεα,
σκαμνὶ ποδάρι κότσιξε,
ἐνίβα ᾽ς σὸ γλυκόμηλο;
ἐσεῖστε τὸ γλυκόμηλο,
ἐρῶξαν τὰ πετάσα [1]*).*

[1]) Οἱ λίαν ἄωροι καρποί. Τὸ ποίημα τοῦτο λέγεται καὶ ἐν Τραπεζοῦντι καὶ ἐν Κρώμνῃ διαφόρως, πάντοτε δὲ ἄνευ ἐννοίας τοῦ ὅλου. Ὑπὸ τῶν Κρωμναίων λέγεται πληρέστερον ὡς ἑξῆς·

Μάννα, μάννα, Μεληδόνα.
μελιδόκοπον σαΐττα,
Ἀναβάρα καὶ Κουντούρα,
καὶ Ζωὴ κι Ἀναστασία,
τὸ δίφυλλον, τὸ τρίφυλλον,
ντὸ πάει ᾽ς σὴν Πόλιν κι ἔρσ᾽εται
καὶ σ᾽κίζει τ᾽ ἀγροστάφυλα
καὶ τρώγουν τ᾽ ἀγροπρόβατα
καὶ σ᾽αἰρουντάν τ᾽ ἀρνόπα.
Ἄρκος λύκος μουχτερός,
καὶ τὴ νύχτα γμρενός.
Ἔρθεν ἄγγελος Κυρίου,
καὶ λαλεῖ «Κυρὰ Μαρίτσα.
—Ντὸ λαλεῖς: Κυρὰ Μαρίτσα;
Ἔχω Πέτρον κ᾽ ἔχω Παῦλον,
κ᾽ ἔχω δώδεκ᾽ ἀποστόλους,
καὶ τὸ κεῖται ᾽ς σὸ κουνίν,
καὶ κρατεῖ τὸ θυμεαντόν,
καὶ θυμεάζει τὸ Χριστόν,
τὸ Χριστόν, τὴν Παναΐαν.
Τριὺλ-ιὺλι τὰ σταυρά,
κ᾽ ἐγὼ ἀπέσ᾽ κοιμοῦμαι».

Ἀπομνημονευόμενα ποιήματα τὰ ἀνωτέρω μόνον ἠδυνήθην νὰ ἀκούσω ἐν Ὄφει. Ἐφεξῆς δὲ ὁ λόγος ἔσται πάντοτε περὶ τῶν ἐκ τοῦ προχείρου ποιουμένων ᾀσμάτων.

* * *

Ἐν πρώτοις παρατηρητέον ὅτι ἐνῷ ἀλλαχοῦ τὰ πλεῖστα τῶν ἐκ τοῦ προχείρου ποιουμένων ᾀσμάτων ἀπομνημονευόμενα ᾄδονται καὶ ἔπειτα κατ᾽ ἐπανάληψιν, ἐν Ὄφει δὲν συμβαίνει τοῦτο, ἀλλ᾽ ὅ,τι ἅπαξ ποιηθὲν ἤσθη, δὲν ᾄδεται πλέον. Μόνον ὀλίγιστα δίστιχα, ὡς περίεργα διὰ τὴν ἔννοιαν ἢ τὴν τέχνην, διατηροῦνται ἐν τῇ μνήμῃ πολλῶν καὶ καὶ δύναταί τις νὰ τὰ ἀκούσῃ ἀπαγγελλόμενα ἁπλῶς· ἐὰν δέ τις τῶν ποιητῶν πρὸς τοῖς ἐκ τοῦ προχείρου ποιουμένοις ᾄσῃ καί τι τοιοῦτον, ὅπερ σπανίως συμβαίνει, εὐαρεστεῖ τοῖς ἀκροωμένοις μόνον ὡς λεγόμενον εἰς κατάλληλον περίστασιν. Ὁμοίως δύναται ὁ ποιητὴς ἐνίοτε νὰ ἐπαναλάβῃ δίστιχον, ὀλίγον πρότερον ὑπ᾽ αὐτοῦ ἢ ὑπὸ τοῦ πρὸς ὃν ᾄδει ποιηθέν· καὶ τοῦτο πρὸς ἐπιτυχῆ ἀπάντησιν γινόμενον, δὲν ἀποδοκιμάζεται.

Ἡ κυρία ὅμως διαφορὰ τῆς ἐν Ὄφει προχείρου ποιήσεως ἀπὸ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων εἶνε ὅτι, ἐν ᾧ ἀλλαχοῦ τὰ τοιαῦτα ποιήματα εἶνε συνήθως πλήρη πάθους καὶ ποιοῦνται ὑπαγορευόμενα ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τοῦ ποιητοῦ πρὸς ἀνακούφισιν ἢ εὐχαρίστησιν τῆς καρδίας αὐτοῦ, ἐν Ὄφει ποιοῦσι τὰ ᾄσματα αὐτῶν ἵνα τέρπωνται καὶ διασκεδάζωσι τέρποντες καὶ θαυμαζόμενοι διὰ τῆς τέχνης καὶ τῆς ἀψευδοῦς ἐκφράσεως τῶν ἐξωτερικῶν ἐντυπώσεών των ἢ διὰ τῶν κατὰ θέλησιν παρατηρήσεών των. Διὰ τῆς ποιήσεώς του ὁ Ὀφίτης ἐπαινεῖ ἢ ψέγει δεικνύων τὰ προτερήματα ἢ ἐλαττώματα τῶν ἄλλων, ὑβρίζει ἢ κολακεύει, ἐκφράζει τὴν εὐαρέσκειαν ἢ δυσαρέσκειάν του διὰ τὰ περὶ αὐτὸν συμβαίνοντα, κ. τ. λ. Ἡ ἐν Ὄφει λοιπὸν ποίησις δὲν ἔχει ὑψηλὴν τινα φαντασίαν, ἀλλ᾽ εἶνε μᾶλλον πραγματική, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν πέριξ φύσιν καὶ κατάστασιν τῶν πραγμάτων, εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα. Διὰ τοῦτο ἡ ποίησις αὕτη, οὐδὲν ἔχουσα τὸ λυπηρόν, παρέχει τοῖς Ὀφίταις πολλὴν τέρψιν, τοιαύτην ἀκριβῶς, οἵαν παρέχει ἡμῖν ἡ κωμῳδία.

Ἡ τοιαύτη φαιδρὰ τῶν Ὀφιτῶν ποίησις προέρχεται ἐκ τοῦ εὐθύμου βίου αὐτῶν. Καίτοι αἱ ἐργασίαι ἀμφοτέρων τῶν φύλων εἶνε πάμπολλαι, καίτοι ἡ τροφὴ καὶ ἡ ἐνδυμασία αὐτῶν εἶνε ἁπλῆ καὶ εὐτελεῖς καὶ ὁ ἐν οἴκῳ βίος οὐχὶ ἐπίζηλος, εἶνε ὅμως οἱ Ὀφῖται λίαν εὐχαριστημένοι καὶ πάντοτε εὔθυμοι. Τὸ μόνον, ὅπερ θὰ ἔκαμνε τὸν βίον αὐ-

τῶν σκεπτικόν, θὰ ἦτο ἡ στέρησις προσφιλοῦς προσώπου. Ἀλλ' οἱ μὲν ἀποδημοῦντες, ὀλίγιστοι ἄλλως, ταχέως ἐπανέρχονται καὶ οὐδέποτε ἐντῇ ἀλλοδαπῇ νυμφεύονται, οἱ δὲ θνήσκοντες ταχέως λησμονοῦνται· πρὸ πάντων δὲ ἡ σχέσις τῶν δύο φύλων οὐδεμίαν ἀφορμὴν εἰς δυσθυμίαν παρέχει. Ἐν πρώτοις οἱ νέοι λαμβάνουσι γυναῖκα ἔχοντες 15 μέχρι 20 ἐτῶν ἡλικίαν, ἡ δὲ γυνὴ εἶνε ἢ ὁμῆλιξ ἢ μεγαλιτέρα τοῦ ἀνδρός. Ἐντεῦθεν αἱ κόραι *(πατσήδεας)*, ἔχουσαι πρὶν ἢ ἔτι ὑπανδρευθῶσιν ὥριμον ἡλικίαν, συνάπτουσιν ἐρωτικὰς σχέσεις *(μικσιλούκ')* [1] μετὰ νέων ἀγάμων ἢ ἐγγάμων· ἀλλὰ καὶ ἀφοῦ ὑπανδρευθῶσιν ἔχουσι τοιαύτας σχέσεις. Διευκολύνει δὲ τὰς σχέσεις ταύτας τὸ ἔθιμον τῶν Μωαμεθανῶν, τοῦ νὰ λάβῃ ἕκαστος ἀνὴρ δύο ἢ τρεῖς γυναῖκας· καὶ νὰ διαζευχθῇ ἣν θέλει. Ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες εἶνε ζωηρόταται εἰς τὰς πρὸς ἀλλήλους σχέσεις, αἵτινες ἀποβλέπουσιν οὐχὶ εἰς αἰσθηματικὴν εὐχαρίστησιν καὶ φαντασιώδη τέρψιν, ἀλλ' ἀμέσως εἰς ἀπόλαυσιν σωματικῆς ἡδονῆς, εὐκόλως ἐπιτυγχανομένην [2]. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀποβλέπουσι πᾶσαι αἱ πρὸς ἀλλήλους γινόμεναι φιλοφρονήσεις τῶν νέων καὶ νεανίδων, καὶ πρὸς τοῦτο ἔχουσι τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον, ἂν καὶ σχεδὸν οὐδόλως ἀναπαύονται ἐκ τῶν ἐργασιῶν. Τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ ἀπὸ τῶν χωρίων εἰς τὴν παραθαλάσσιον ἀγορὰν παρέχει κατὰ πᾶσαν Τετάρτην ἱκανὸν χρόνον καὶ εἰς τὰς μακροτάτας συνδιαλέξεις. Αἱ καθ' ἡμέραν ἐν τοῖς ἀγροῖς ἐργασίαι, ὁ ἐν ταῖς ἐξοχαῖς θερισμὸς καὶ πρὸ πάντων ἡ ἐν τοῖς δάσεσι ξύλευσις δὲν ἀπομακρύνουσιν ἀλλήλων τὰ δύο φῦλα. Πολλὰ δένδρα τῶν δασῶν, ἐξ ὧν ξυλεύονται, θὰ ἤξευρον νὰ εἴπωσι ποσάκις τὰ φύλλα αὐτῶν ἐπεσκίασαν δρεπομένους καρποὺς ἐρωτικῶν σχέσεων. Ἰδίως κατὰ τοὺς συχνοὺς ὡς ἐκ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν χωρίων γάμους δύναται ὁ νέος νὰ ρίπτῃ πρὸς τὴν νεάνιδα ἐρωτικὰ τὰ βλέμματα αὐτοῦ, συνοδεύων αὐτὰ μὲ κατάλληλα ᾄσματα, ἐν ᾧ αὕτη μετ' εὐαρεστήσεως προσβλέπει τὸν νεανίσκον, προσμειδιῶσα εἰς τὰ νεύματα καὶ τὰς ἐν ᾄσμασι προτάσεις του. Τούτοις προσυπάρχει τὸ ἑξῆς ἔθιμον, ὅτι αἱ γυναῖκες δὲν καλύπτουσιν ὁλόκληρον τὸ πρόσωπον ἀπὸ τῶν βλεμμάτων τῶν ἀνδρῶν, ὡς γίνεται ὑπὸ τῶν ἐν Τραπεζοῦντι καὶ ἀλλαχοῦ Ὀθωμανίδων, ἀλλ' ἀρκοῦνται καλύπτουσαι μόνον τὸ στόμα καὶ τὸ ἄκρον τῆς ρινός, ἀφίνουσι δὲ πλήρη ἐλευθερίαν εἰς τὰ πυρώδη

[1] Ἡ λέξ. τουρ. =ἀργολαβία.

[2] Ἐξαιροῦμεν τοὺς Χριστιανούς, οἵτινες εἶνε ἀρκετὰ ἐγκρατεῖς καὶ αὐτάρκεις, οὓς ὅμως δὲν λαμβάνομεν ὑπ' ὄψει, τοῦ λόγου ὄντος γενικῶς περὶ τῶν Ὀφιτῶν.

ὄμματα καὶ τὰς ζωηρὰς παρειάς, δι' ὧν ἀνταποκρίνονται εἰς τοὺς λόγους, τὰ νεύματα καὶ τὰς προτάσεις τῶν νέων, οἵτινες εὐχαριστοῦνται βλέποντες τὰς μὲν παρειὰς τῶν νεανίδων καλυπτομένας ὑπὸ τὸ λαμπρὸν ἐρύθημα, τὰ δὲ ὄμματα αὐτῶν ἐκφράζοντα τὸ τοῦ ἔρωτος αἴσθημα. Διὰ ταῦτα πάντα ὁ Ὀφίτης δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ ᾄδῃ καθ' ἑαυτὸν ἀτυχῆ ἔρωτα καὶ ἄλλα τοιαῦτα πάθη, οὐδὲν τοιοῦτον πάσχων.

Ἕνεκα τῆς τοιαύτης φύσεως τῶν ἐν Ὄφει ᾀσμάτων, ὁσάκις ὁ Ὀφίτης μέλλει νὰ προῇῃ καὶ ᾄδῃ, πρέπει νὰ ἔχῃ παρ' ἑαυτῷ ἕτερον πρόσωπον, πρὸς ὃ ν' ἀποτείνῃ τὰ ᾄσματά του καὶ παρ' οὗ νὰ λαμβάνῃ ἀπάντησιν, οὐδέποτε δὲ μόνος εὑρισκόμενος ᾄδει, ἐὰν δὲν τὸν ἀκούῃ τις ἀλλ' ἂν ποτὲ πράττῃ τοῦτο, δεικνύει ἢ ὅτι θέλει νὰ συνηθίσῃ εἰς τὴν ποίησιν ἢ ὅτι τῷ ἐπῆλθεν ἡ ὄρεξις νὰ φωνάζῃ, οὐχὶ δὲ νὰ κλαύσῃ τὰ πάθη του.

Ἂς ἴδωμεν ἤδη ὁποία τὴν μορφὴν εἶνε ἡ ποίησις τῶν Ὀφιτῶν, πῶς ποιοῦνται καὶ πότε καὶ ποῦ ᾄδονται τὰ ᾄσματά των *(τραγωδίας ἢ τσουρκία)*·

*
* *

Πάντα τὰ ἐκ τοῦ προχείρου ποιούμενα ᾄσματα τοῦ Ὄφεως εἶνε ἁπλᾶ καὶ ὅμοια τὴν μορφήν, ἔχοντα πάντα τὸ αὐτὸ μέτρον. Εἶνε δὲ ταῦτα μικρὰ δίστιχα, ὧν οἱ δύο στίχοι εἶνε ὡσαύτως ὅμοιοι ἀλλήλοις, διότι ἑκάτερος αὐτῶν σύγκειται ἐξ ἑπτὰ συλλαβῶν. Τὸ μέτρον στηρίζεται μόνον ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συλλαβῶν, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ τονισμοῦ, διότι ἑκάτερος στίχος δύναται νὰ ἔχῃ τοὺς τόνους ἐφ' ὧντινωνδήποτε συλλαβῶν ἀδιαφόρως· ἀναπληροῦται δὲ τὸ ἐκ τοῦ τονισμοῦ ποδικὸν τοῦτο μέτρον ὑπὸ τοῦ μέλους, ὡς θέλομεν εἰπῇ κατωτέρω. Εἰς πολλοὺς ὅμως στίχους ἀπαγγελλομένους διακρίνει τις μέτρον τοῦ τονισμοῦ καὶ βλέπει ὅτι ἕκαστος στίχος σύγκειται ἐκ δύο διποδιῶν ἢ τροχαϊκῶν ἢ ἐνίοτε ἰαμβικῶν καὶ ὅτι ἡ μὲν πρώτη διποδία εἶνε πλήρης, ἡ δὲ δευτέρα ἔχει μόνον τρεῖς συλλαβάς· ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰς ἀμφοτέρους τοὺς στίχους διστίχων τινῶν παρατηροῦνται τὰ μέτρα ταῦτα, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἕκαστον τοιοῦτον δίστιχον σύγκειται ἢ ἐκ δύο διμέτρων τροχαϊκῶν στίχων καταληκτικῶν, ὡς

Ἀντὰ πάγω 'ς σὸ γιαλό,
ὅ,τι θέλεις φέρω σε.

ἢ ἐκ δύο διμέτρων ἰαμβικῶν στίχων καταληκτικῶν, ὡς

Ἐξέρεις, πῶς οὐ ξέρεις;
ντ' ἐποίναμε ἰπέρυσ';

Συνήθως ὅμως μόνον ἐν τῷ ἑτέρῳ στίχῳ τοῦ διστίχου διακρίνεται τοιοῦτον μέτρον, συνηθέστατα δὲ καὶ εἰς ἀμφοτέρους τοὺς στίχους ὑπάρχει ἀταξία εἰς τὸν τονισμὸν καὶ πολλάκις ματαίως ἤθελε προσπαθήσει τις νὰ ἀναγάγῃ δίστιχόν τι ἢ στίχον τινὰ εἰς ἓν τῶν εἰρημένων μέτρων ἢ εἰς ἄλλα· διὰ τοῦτο ἡ κλίσις πρὸς τὸ τροχαϊκὸν ἢ ἰαμβικὸν μέτρον φαίνεται μᾶλλον τυχαία, σύδεμιᾶς φροντίδος οὔσης τοῖς Ὀφίταις περὶ ἀποδόσεως μέτρου τινὸς τοῖς διστίχοις. Ἀλλ' ὅση ἀνωμαλία καὶ ἂν ὑπάρχει εἰς δίστιχόν τι, πάντοτε διακρίνεται κλίσις τις πρὸς ἓν τῶν δύο εἰρημένων μέτρων. Ἡ κλίσις αὕτη δὲν δηλοῖ ὅτι τὰ δίστιχα τῶν Ὀφιτῶν τείνουσι νὰ λάβωσι τοῦ χρόνου προϊόντος ἓν τῶν μέτρων τούτων, ἀλλὰ τοὐναντίον ποιεῖ φανερόν, ὅτι εἶχον ποτὲ τὰ δίστιχα αὐτῶν ἓν τῶν εἰρημένων μέτρων, ἀλλὰ προϊόντος τοῦ χρόνου ἀπώλεσαν αὐτὸ ἐν μέρει (ἴσως δέ ποτε θὰ ἀπολέσωσιν αὐτὸ καὶ ἐντελῶς), διότι τὸ τονικὸν μέτρον ὑπεχώρησε βαθμηδὸν εἰς τὸν ρυθμὸν τοῦ μέλους, ὑφ' ὃ οἱ τόνοι δὲν διακρίνονται πολύ, ὡς θὰ εἴπωμεν κατωτέρω· εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσε πολὺ καὶ τὸ ὅτι ἕνεκα τοῦ τρόπου, καθ' ὃν οἱ Ὀφῖται ποιοῦσι καὶ ᾄδουσι τὰ δίστιχα, καὶ διὰ τὴν μικρὰν ἔκτασιν τῶν στίχων ἐπαίσθησις διστίχου ὅλου ἀπαίτησε δυσκολίας τινάς, ὅπως ποιῶσιν εὐχερῶς, καὶ τὴν δυσκολίαν ταύτην εὗρον ἐν τῇ περὶ τοῦ τονισμοῦ ἀδιαφορίᾳ. Ἐπειδὴ δὲ τῶν στίχων καὶ διστίχων, τῶν ἐχόντων ἓν τῶν δύο εἰρημένων μέτρων, τὰ περισσότερα ἔχουσι τὸ τροχαϊκόν, καὶ ἐπειδὴ καὶ τῶν λοιπῶν διστίχων, τῶν ἐχόντων κλίσιν τινὰ πρὸς ἓν τῶν μέτρων τούτων, τὰ περισσότερα κλίνουσι πρὸς τὸ τροχαϊκόν, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι μέτρον πάντων τῶν διστίχων τοῦ Ὄφεως ἦτο πρότερον τὸ τροχαϊκόν. Τὸ τροχαϊκὸν τοῦτο ἆρα δὲ καὶ ἑπτασύλλαβον μέτρον εἶνε σπάνιον μὲν παρὰ τοῖς ἐν Τραπεζοῦντι καὶ Κρώμνῃ Ἕλλησι, συνηθέστατον ὅμως παρὰ τοῖς ὑπὸ τὴν Τραπεζοῦντα Ὀθωμανοῖς καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ριζοῦντι καὶ Σουρμένοις, ἤτοι ἑκατέρωθεν τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ὄφεως καὶ εἶνε πολὺ πιθανὸν νὰ ἔλαβον οἱ Ὀφῖται μετὰ τὴν ἐξόμοσίν των νέα ᾄσματα σύσσωμα μετὰ τοῦ μέτρου αὐτῶν παρὰ τῶν πέριξ οἰκούντων Τούρκων. Ἡ διαφορὰ τῶν ᾀσμάτων τοῦ Ὄφεως ἀπὸ τὰ τῶν λοιπῶν Μωαμεθανῶν εἶνε ὅτι τὰ μὲν ἐν Ὄφει εἶνε δίστιχα, τὰ δὲ παρὰ τοῖς πέριξ Τούρκοις τετράστιχα, καὶ ὅτι τὰ μὲν τετράστιχα ταῦτα ἔχουσι τοὺς δύο πρώτους στίχους καὶ τὸν τέταρτον ὁμοιοκαταλήκτους, τὰ δὲ δίστιχα τῶν Ὀφιτῶν ἔχουσιν ὁμοιοκαταλήκτους τοὺς δευτέρους στίχους σειρᾶς ὁλοκλήρου διστίχων. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ ἐν Ὄφει ἀπομνημονεύονται διὰ τὴν περίεργον αὐτῶν ἔννοιαν τετράστιχά τινα, ἔχοντα τοὺς δύο πρώτους στίχους καὶ τὸν τέταρτον ὁμοιοκαταλήκτους, συμπεραίνομεν ὅτι, ὅτε ἔλαβον οἱ

Ὀφῖται τὰ ᾄσματα ταῦτα παρὰ τῶν Τούρκων, ἔλαβον αὐτὰ ὡς τετράστιχα καὶ τοιαῦτα ἐποίουν κατ' ἀρχάς, ὕστερον δέ, ὅτε ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ποιήσεως ἐπεδόθησαν καὶ ἰδιαζόντως αὐτὸ μετεχειρίσθησαν, διήρεσαν τὰ τετράστιχα εἰς δίστιχα. Ἐπειδὴ δὲ πλὴν τῶν τετραστίχων τούτων ἀπομνημονεύονται καί τινα ἄλλα, εἰς ἃ οἱ δύο πρῶτοι στίχοι ἔχουσι τὴν αὐτὴν κατάληξιν, ὁμοιοκαταληκτοῦσι δὲ καὶ οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι, ἀλλὰ διαφόρως, καὶ ἐπειδὴ πρὸς τούτοις πολλὰ δίστιχα, ἔχουσι τοὺς δύο στίχους ὁμοιοκαταλήκτους [1]), φαίνεται ὅτι τὰ πρῶτα τετράστιχα, τὰ ἔχοντα τοὺς δύο πρώτους στίχους καὶ τὸν τέταρτον ὁμοιοκαταλήκτους, πρῶτον ἔλαβον τὴν μορφὴν τῶν ἀνωτέρω τετραστίχων, τῶν ἐχόντων τοὺς δύο πρώτους στίχους καὶ τοὺς δύο τελευταίους διαφόρως ὁμοιοκαταληκτοῦντας, καὶ ἔπειτα διηρέθησαν εἰς δίστιχα, ἔχοντα τοὺς δύο στίχους ὁμοιοκαταλήκτους· τελευταῖον δὲ τῶν διστίχων τούτων, τὰ ὁποῖα ἄλλως καὶ σήμερον εἶνε ἐν χρήσει καὶ εὐδοκιμοῦσιν ὡς τεχνικά, καθὼς θὰ εἴπωμεν ἐν τοῖς ἑπειτα, ὁ πρῶτος στίχος ἀφείθη ἐλεύθερος, ὁμοιοκαταληκτοῦσι δὲ οἱ δεύτεροι στίχοι σειρᾶς διστίχων, καὶ τοῦτο διὰ τὸν ἰδιάζοντα τρόπον τοῦ ᾄδειν καὶ πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ποιήσεως. Παραδείγματα ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν τῶν τετραστίχων, καὶ διστίχων ἐχόντων τοὺς δύο στίχους ὁμοιοκαταλήκτους, θὰ ἴδῃ τις περὶ τὸ τέλος τῆς παρούσης πραγματείας.

Πολὺ σπανίως συμβαίνει ὁ ἕτερος στίχος τοῦ διστίχου νὰ ἔχῃ ὀκτὼ συλλαβάς, ὅταν ὁ ποιητὴς δὲν προφθάσῃ νὰ εὕρῃ τὰς πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἑπτὰ μόνον συλλαβῶν ἀπαιτουμένας λέξεις. Ἡ παράβασις αὕτη συγχωρεῖται, καθ' ὅσον παρέχει καὶ ποικιλίαν τινά· ἄλλως τε αἱ συλλαβαὶ ῥυθμίζονται διὰ τοῦ μέλους οὕτως, ὥστε δαπανᾶται δι' αὐτάς, ὀκτὼ οὔσας, τόσος ἀκριβῶς χρόνος, ὅσος θὰ ἐδαπανᾶτο ἂν ὁ στίχος εἶχεν ἑπτὰ συλλαβάς. Πρὸς τοῦτο ὁ ᾄδων συνεκφωνεῖ δύο συλλαβὰς τοῦ στίχου ἐν ἐκείνῳ τῷ μέρει τοῦ μέλους, καθ' ὃ, ἂν ἦσαν ἑπτὰ αἱ συλλαβαί, ἤθελεν ἐπεκτείνει τὴν φωνὴν ἐπὶ μιᾶς συλλαβῆς. Τοὐναντίον ὅμως οὐδέποτε σχηματίζουσι στίχον μὲ ἓξ συλλαβάς, διότι ἔχουσι τὰ

[1]) Τοιαῦτα δίστιχα ὑπάρχουσί τινα καὶ ἐν Κρώμνῃ, ὡς

Ἀκεῖ πέραν κάστρος ἔν',
τοῖ σ'κύλλ' ἡ κόρ' τ' ἄσπρος ἔν'!
Ἀκεῖ πέραν ἥλιος ἔν',
τοῖ σ'κύλλ' ἡ κόρ' τίνος ἔν';
Ἀκεῖ πέραν θεμών' ἔν,
τοῖ σ'κύλλ' ἡ κόρ' τ' ἐμὸν ἔν'.

μέσα νὰ συμπληρώσωσιν αὐτὸν προσθέτοντες μονοσύλλαβόν τινα λέξιν.

Ὁ ἀνώμαλος τονισμὸς τῶν συλλαβῶν δὲν προξενεῖ κακὸν ἦχον εἰς τὰ ὦτα, διότι οἱ τόνοι ὑπείκουσιν εἰς τὸ μέλος *(καϊτές)*, δι' οὗ ῥυθμίζεται ὁ στίχος, καὶ δὲν διακρίνονται. Διὰ τῶν ὑψώσεων καὶ ταπεινώσεων τῆς φωνῆς καὶ τῶν ἐντάσεων αὐτῆς ῥυθμίζεται ὁ στίχος, χωρὶς αὗται νὰ ἀντιπίπτωσι πρὸς τοὺς τόνους τῶν λέξεων· καὶ ἄν, ὅταν ἀπαγγέλῃ τις δίστιχον, διακρίνῃ μέτρον τι ἐκ τοῦ τονισμοῦ, τὸ μέτρον τοῦτο δὲν φαίνεται διόλου, ὅταν ὁ στίχος ᾄδηται. Τὸ μέλος λοιπὸν δίδει εἰς τὰ δίστιχα τὸ ποδικὸν μέτρον, ὅπερ εἶνε ποικίλον, διότι διάφορα εἶνε καὶ τὰ μέλη. Διήκει δὲ συνήθως τὸ μέλος δι' ὅλου τοῦ διστίχου ἰδιορρύθμως, τοῦ διστίχου δηλ. ὁ β΄. στίχος δὲν ᾄδεται κατὰ τὸ μέλος τοῦ α΄., ἀλλ' ἔχει ἴδιον ῥυθμόν· ὥστε ὡς πρὸς τὸ μέλος τὸ δίστιχον ἀποτελεῖ, οὕτως εἰπεῖν, ἕνα στίχον. Πολλάκις ὅμως μεταχειρίζονται καὶ μέλος, τὸ ὁποῖον διήκει ἰδιόῤῥυθμον διὰ τοῦ ἑτέρου μόνον στίχου, ὁ δ' ἕτερος στίχος ᾄδεται κατὰ τὸ μέλος τοῦ α΄. Τοῦτο τὸ μέλος, γοργὸν ὂν καὶ ταχύ, εἶνε ἐν χρήσει ὁσάκις ζωηρῶς καὶ ταχέως ᾄδονται τὰ δίστιχα. Ἐν ᾧ δὲ ὡς πρὸς τὸ συλλαβικὸν μέτρον δὲν μεταβάλλουσιν οἱ Ὀφῖται τὰ δίστιχα, νεωτερίζουσιν ἑκάστοτε ὡς πρὸς τὸ μέλος. Συχνὰ ἐφευρίσκουσι νέον μέλος, καθ' ὃ ᾄδουσι τὰ δίστιχα αὐτῶν ἐπί τινα χρόνον καὶ τὸ ὁποῖον ἔπειτα ἀντικαθιστῶσι δι' ἑτέρου νέου. Ἐκ τῶν πολλῶν δὲ μελῶν, τὰ ὁποῖα ἐφευρίσκουσι, διαδίδεται τὸ χαριέστερον καὶ ἡχηρότερον. Ἀλλὰ καὶ πολλάκις ᾄδοντες μεταχειρίζονται ἓν τῶν γνωστῶν μελῶν, ἀρχαιότερον ἢ νεώτερον, προτιμᾶται ὅμως πάντοτε τὸ νεώτατον. Ὁ νεωτερισμὸς οὗτος τοῦ μέλους αἴρει ἐν μέρει τὴν τοῦ συλλαβικοῦ μέτρου μονοτονίαν, ὥστε δὲν παρουσιάζεται ἀνάγκη τῆς μεταβολῆς τοῦ μέτρου τούτου· ἄλλως τε ἡ προσοχὴ δίδεται μᾶλλον εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν ᾀσμάτων.

Ὁ ἀδιάφορος τονισμὸς τῶν συλλαβῶν παρέχει πολλὴν εὐχέρειαν εἰς τὸ ποιεῖν. Οὐκ ὀλίγην ὅμως εὐκολίαν δίδουσι καὶ αἱ γραμματικαὶ μεταβολαί. Ἐκθλίψεις καὶ ἀφαιρέσεις, συνιζήσεις καὶ συναλοιφαί, ἀποβολαὶ καὶ ἀποκοπαὶ φωνηέντων, καὶ τἀνάπαλιν διαλύσεις συνιζήσεων καὶ συναλοιφῶν, ἐπιθέσεις φωνηέντων κτλ. συντελοῦσι πρὸς εὐχερῆ καὶ ἀκριβῆ συμπλήρωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συλλαβῶν ἑκάστου στίχου. Ἰδίως πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ στίχου προσλαμβάνεται ἐν ἀρχῇ ἢ κατὰ τὸ μέσον αὐτοῦ τὸ ἐπιφώνημα ἴ' ἄνευ τινὸς σημασίας, ἐν μέσῳ δὲ ἢ ἐν τέλει τοῦ στίχου τὸ ἐπίῤῥημα παλ' = πάλιν, καί, ἄλλοτε προσίθειται ὁ σύνδεσμος τσ'αὶ καὶ ἄλλοτε ὀνομαστικὴ τις τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν πλεοναστικῶς.

Ἐκ τούτων ἤθελεν εἰκάσει τις, ὅτι λίαν εὔκολος εἶνε ἡ ποίησις τῶν Ὀφιτῶν. Τῷ ὄντι, ἂν θὲν ὑπῆρχον καὶ πολλαὶ δυσκολίαι, ἕκαστος Ὀφίτης ἤθελε ποιεῖ· καὶ ἡ τοιαύτη ἄτεχνος ποίησις δὲν ἤθελε παρέχει τέρψιν. Ἀλλ' αὐτὴ ἴσα ἴσα ἡ τέχνη τοῦ ποιεῖν τέρπει τούς τε ᾄδοντας καὶ τοὺς ἀκροωμένους καὶ ἀναδεικνύει ἐπιζήλους ποιητὰς παρ' Ὀφίταις.

Ἐν πρώτοις ἡ ἀπαραίτητος ὁμοιοκαταληξία *(καφιὲς)* πολλὴν παρέχει δυσκολίαν εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ διστίχου. Ἐφ' ὅσον δύο ποιηταὶ ᾄδουσι πρὸς ἀλλήλους, πάντων τῶν διστίχων οἱ δεύτεροι στίχοι πρέπει νὰ ἔχωσι τὴν αὐτὴν κατάληξιν. Τὸ δίστιχον εὐδοκιμεῖ περισσότερον, ἂν καὶ ὁ πρῶτος στίχος ἔχει τὴν αὐτὴν τῷ δευτέρῳ κατάληξιν· τοῦτο ὅμως δὲν ἐπιδιώκεται, διότι ἀρκεῖ ἡ εὐχερὴς σχημάτισις τῆς ὁμοιοκαταληξίας εἰς τοὺς δευτέρους μόνον στίχους νὰ δείξῃ τὸν καλὸν ποιητήν. Εἰς ἀποτέλεσιν δὲ τῆς ὁμοιοκαταληξίας πρέπει αἱ δύο τελευταῖαι συλλαβαὶ τῶν δευτέρων στίχων τῶν διστίχων νὰ ἔχωσι τὴν αὐτὴν προφοράν, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν πρὸ τοῦ φωνήεντος τῆς δευτέρας συλλαβῆς συμφώνων, ὅπως καὶ παρ' ἡμῖν. Καὶ αὕτη μὲν εἶνε ἡ συνήθης ὁμοιοκαταληξία. Εὐδοκιμεῖ ὅμως περισσότερον, ἂν καὶ τὰ ἡγούμενα τοῦ φωνήεντος τῆς δευτέρας συλλαβῆς σύμφωνα ἔχουσι τὴν αὐτὴν προφοράν, καὶ ἔτι μᾶλλον, ἂν καὶ αἱ τρεῖς τελευταῖαι συλλαβαὶ ἠχοῦσιν ὁμοίως· διότι ἐνταῦθα περιορίζεται ἡ εὐχέρεια τοῦ ποιεῖν καὶ πρέπει νὰ εἶνε ὁ ποιητὴς ἱκανὸς νὰ ὑπερνικήσῃ τὴν δυσκολίαν. Τἀνάπαλιν ὁ στίχος δὲν εὐαρεστεῖ πολύ, ἂν μόνον αἱ τελευταῖαι συλλαβαὶ ὁμοιοκαταληκτοῦσιν. Ὁ δὲ τονισμός, ὅπως καὶ εἰς τὰς λοιπὰς συλλαβάς, εἶνε καὶ εἰς τὰς δύο τελευταίας ὁμοιοκαταλήκτους ἀδιάφορος· ὅθεν δύναται εἷς ἓν μὲν δίστιχον νὰ ἔχῃ τὸν τόνον ἡ τελευταία συλλαβή, εἰς ἕτερον δὲ ἡ προτελευταία, χωρὶς νὰ ἐπέλθῃ κακοφωνία ταράττουσα τὴν ὁμοιοκαταληξίαν, διότι καὶ τῶν τελευταίων τούτων συλλαβῶν ὁ τόνος ὑπείκει εἰς τὸν ῥυθμὸν τοῦ μέλους.

Ἕτερα δυσκολία πρὸς σχηματισμὸν τῶν διστίχων εἶνε ὅτι ἕκαστον δίστιχον πρέπει νὰ ἐκφράζῃ πλήρη ἔννοιαν, καὶ τοῦτο διὰ τὸν λόγον, ὅτι οἱ ποιηταὶ ἀνὰ ἕν δίστιχον ἐναλλὰξ ᾄδουσιν. Ἕνεκα τούτου ὁ ποιητὴς εἶνε ἠναγκασμένος νὰ συμπτύξῃ τὴν ἔννοιαν, ἣν θέλει νὰ ἐκφράσῃ, εἰς τόσας μόνον λέξεις, ὅσαι ἀπαιτοῦνται πρὸς ἀποτέλεσιν τοῦ διστίχου. Ἐκτὸς τούτου δὲν δύναται σύνδεσμός τις παρατακτικὸς ἢ ὑποτακτικὸς νὰ κεῖται ἐν τέλει τοῦ α΄. στίχου, τὸ δὲ ῥῆμα ἢ ὄνομα, πρὸς ὃ ἀναφέρεται, νὰ κεῖται ἐν τῷ β΄. στίχῳ, καθὼς δηλ. καὶ παρ' ἡμῖν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πεντεκαιδεκασυλλάβου μέτρου, ἀλλ' ἀμφότερα πρέπει νὰ κεῖνται ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ.

Τρίτη δυσκολία εἶνε ὅτι σχεδὸν πάντοτε ἕκαστον δίστιχον τοῦ ἑνὸς ποιητοῦ πρέπει νὰ εἶνε ἀπάντησις εἰς τὸ δίστιχον τοῦ ἑτέρου καὶ νὰ ἐκφράζῃ τι περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος, περὶ οὗ ὁ ἕτερος ποιητὴς ἐποίησε τὸ προηγηθὲν δίστιχον. Καὶ ἐνταῦθα δὲ δεικνύεται ἡ ἱκανότης τοῦ ποιητοῦ, ὅστις εὐκόλως καὶ ἐπιτυχῶς δύναται νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὸ δίστιχον τοῦ ἑτέρου· διότι πρέπει κατηγορούμενος νὰ δικαιολογῆται ἢ ἀντικατηγορῇ, ὑβριζόμενος νὰ ἀνθυβρίζῃ κτλ. καὶ ἡ ἀπάντησις δὲν πρέπει νὰ εἶνε ἀσθενεστέρα, ἀλλὰ σφοδροτέρα ἢ τοὐλάχιστον ἰσοβαρὴς ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν τῷ προηγηθέντι διστίχῳ.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ὀλίγος χρόνος, ὅστις δίδεται τῷ ποιητῇ πρὸς ποίησιν τοῦ διστίχου, παρέχει πολλὴν δυσχέρειαν. Ἐπιτήδειος ὅμως ποιητὴς δύναται, ἂν θέλῃ, νὰ ποιῇ καὶ ᾄδῃ κατὰ συνέχειαν ὅσα ἂν δίστιχα θελήσῃ, χωρὶς νὰ ἀφήσῃ καιρὸν εἰς τὸν ἕτερον πρὸς ἀπάντησιν.

Διὰ νὰ σχηματίσῃ λοιπὸν ὁ ποιητὴς δίστιχον, πρέπει, ἐν ᾧ ᾄδει ὁ ἕτερος, νὰ συλλέξῃ ἐν νῷ λέξεις ἱκανάς, ἐχούσας τὴν αὐτὴν κατάληξιν, τὴν ἀπαιτουμένην πρὸς ὁμοιοκαταληξίαν, εἶτα δὲ νὰ ἐκλέξῃ μίαν τῶν λέξεων τούτων, ἥτις εἶνε πρόσφορος πρὸς σχηματισμὸν διστίχου τοιούτου, δι' οὗ νὰ δοθῇ ἀπάντησις εἰς τὸ δίστιχον τοῦ ἑτέρου ποιητοῦ, καὶ εὐθὺς σχηματίζει ἐν νῷ τὸ δίστιχον διὰ τῶν καταλλήλων λέξεων, ἔχων πρὸς τοῦτο ὅσας εἴπομεν εὐκολίας. Ταῦτα πάντα πρέπει νὰ γείνωσιν ἐντὸς ὀλίγου χρόνου, ἕως οὗ παύσῃ ὁ ἕτερος ποιητὴς ᾄδων. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ποιήσεως, καθ' ὃν ὁ ποιητὴς σχηματίζει τὸ δίστιχον κατά τινα λέξιν, ἣν ἐξέλεξε πρὸς ὁμοιοκαταληξίαν καὶ πρὸς ἀπάντησιν εἰς τὸν ἕτερον ποιητήν, παρουσιάζει συχνὰ τὰς λέξεις μεταφορικῶς καὶ τὴν ἔννοιαν παραβολικῶς καὶ τὴν φράσιν εἰρωνικῶς καὶ ἄλλως. Τὸ τοιοῦτον δίστιχον προξενεῖ πολλὴν εὐχαρίστησιν τοῖς ἀκροωμένοις καὶ καθιστᾷ τὸν ποιητὴν θαυμαστόν.

*
* *

Εἴπομεν ἤδη ὅτι διὰ νὰ ᾄδωσιν ἐν Ὄφει, πρέπει νὰ ὑπάρχωσι δύο ποιηταί. Ὅπως δὲ δὲν ᾄδει εἷς ποιητὴς μόνος, οὕτω δὲν ᾄδουσι καὶ περισσότεροι ποιηταὶ πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ μόνον δύο· ἂν δὲ παρευρίσκονται καὶ ἄλλοι καὶ θέλουσι νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὰ ᾄσματα, δύνανται νὰ διαιρεθῶσι καὶ ταχθῶσι μεθ' ἑκατέρου τῶν ποιητῶν καὶ νὰ ᾄδωσι μετ' αὐτῶν. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην πρέπει ὁ ποιητὴς ἅμα ποιήσῃ ἐν νῷ τὸ δίστιχον, νὰ ἀπαγγείλῃ πρῶτον αὐτὸ χαμηλῇ τῇ φωνῇ εἰς τὴν μερίδα του, ὅπως εὐθὺς ἀφοῦ παύσῃ ᾄδουσα ἡ ἑτέρα μερίς, συγχρόνως ἀρχίσωσι νὰ ᾄδωσι. Συμβαίνει ὅμως πολλάκις, ἐν ᾧ ὁ ἕτερος ποιητὴς

ποιεῖ ἐν νῷ τὸ πρὸς ἀπάντησιν δίστιχον, νὰ ποιήσῃ τοιοῦτον καί τις ἐκ τῆς μερίδος του, τότε δὲ οὗτος, ἐὰν θεωρήσῃ τὸ δίστιχόν του κατάλληλον πρὸς ἀπάντησιν, ἀπαγγέλλει αὐτὸ χαμηλῇ τῇ φωνῇ πρὸν τὸν ποιητὴν τῆς μερίδος, εἰς ἣν ἀνήκει, καὶ ἐὰν μὲν ἐγκριθῇ τὸ δίστιχόν του, ᾄδεται, εἰ δὲ μή, ᾄδεται τὸ ὑπὸ τοῦ κορυφαίου ποιητοῦ ποιηθέν, ἀφοῦ ἀπαγγελθῇ.

Ἄδουσι δὲ δύο ποιηταὶ μόνοι ἢ μετ' ἄλλων πρὸς ἀλλήλους ὡς ἑξῆς. Πρῶτον λαμβάνουσι τὸ μέλος· πρὸς τοῦτο δὲ ἢ ᾄδουσι κατά τι τῶν ἤδη γνωστῶν μελῶν, ἐκλέγοντες τὸ καλίτερον καὶ νεώτερον, ἢ ἐφευρίσκουσι νέον. Ἔπειτα ἐκλέγουσιν ἐκ συμφώνου οἱ ποιηταὶ τὴν κατάληξιν, ἣν θὰ δίδωσιν εἰς τὰ δίστιχα πρὸς ὁμοιοκαταληξίαν. Ταῦτα γίνονται συνήθως· ἀλλ' ἔστιν ὅτε ποιητής τις προκαλεῖ ἕτερον νὰ ποιῇ καὶ ᾄδῃ μετ' αὐτοῦ, χωρὶς νὰ ἠξεύρῃ, ἂν θὰ γείνῃ δεκτὴ ἡ πρόκλησίς του· τότε δὲ ὁ προκαλῶν ποιητὴς ᾄδει καθ' ἓν τῶν γνωστῶν μελῶν καὶ μὲ κατάληξιν, ἣν θέλει. Ἐκλέγουσι δὲ πάντοτε πρὸς ὁμοιοκαταληξίαν κατάληξιν τοιαύτην, ἣν νὰ ἔχωσι πολλαὶ λέξεις. Εἰς πᾶσαν δὲ περίστασιν, καθ' ἣν δύο ποιηταὶ θέλουσι νὰ ποιῶσι καὶ ᾄδωσι, πρῶτον πάντων ᾄδουσι τὸ ἑπόμενον τουρκικὸν δίστιχον, ἐφ' οὗ ἐφαρμόζουσι καὶ κανονίζουσι τὸ μέλος, καθ' ὃ θέλουσι νὰ ᾄδωσιν·

Ἔ βάϊ πενί, βάϊ πανά,
κιοὺλ ὀλτοὺμ γιανὰ γιανά [1]).

Ἄδει λοιπὸν ὁ ἕτερος ποιητὴς τὸ δίστιχον τοῦτο κατὰ τὸ ἐκλεχθὲν μέλος δίς, εἶτα δὲ ᾄδει αὐτὸ κατὰ τὸ αὐτὸ μέλος καὶ ὁ ἕτερος ποιητὴς δίς. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ α΄. ποιητὴς ποιεῖ δίστιχον μὲ κατάληξιν τοῦ δευτέρου στίχου τὴν ἐκλεχθεῖσαν καί, ὅταν τελειώσῃ ὁ ἕτερος ᾄδων, ᾄδει αὐτὸ δὶς μὲ τὸ ἴδιον μέλος. Τὸ δίστιχον τοῦτο ᾄδει δὶς καὶ ὁ β΄. ποιητὴς καὶ εἶτα ἐπαναλαμβάνει αὐτὸ ὁ α΄. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ β΄. ποιητὴς ποιεῖ ἕτερον δίστιχον καὶ ᾄδει αὐτὸ δίς, ᾄδει αὐτὸ ἔπειτα καὶ ὁ α΄. καὶ μετὰ τοῦτον πάλιν ὁ β΄., ὁ καὶ ποιήσας αὐτό. Ἔπειτα ποιεῖ καὶ ᾄδει ὁ α΄. ἄλλο δίστιχον καὶ οὕτως ἑξακολουθοῦσι ποιοῦντες ἀλληλοδιαδόχως δίστιχα μὲ τὴν αὐτὴν πάντοτε κατάληξιν καὶ ἐναλλὰξ ᾄδοντες ἕκαστον δὶς μὲ τὸ αὐτὸ πάντοτε μέλος, ἕως οὗ διακοπῶσιν ὑπ' ἄλλων ἢ αὐτοὶ ἀπαυδήσωσιν ἢ θελήσωσι νὰ παύσωσιν. Ἂν δὲ πρὶν ἢ ἔτι παύσωσιν ἐξαντληθῶσιν αἱ λέξεις, αἱ πρὸς ὁμοιοκαταληξίαν ἐκλεγόμεναι, δύνανται νὰ ἀλλάξωσιν ἐκ συμφώνου τὴν κατάληξιν· ὡσαύτως

[1]) Ὦ! ἀλλοίμονον εἰς ἐμέ, ἀλλοίμονον εἰς ἐμέ, στάκτη ἔγεινα καιόμενος (ὑπὸ ἔρωτος).

καὶ τὸ μέλος δύνανται νὰ ἀλλάξωσιν, ἂν θέλουσιν. Διαδέχονται δὲ οἱ ποιηταὶ ἀλλήλους ἐν τῷ ᾄδειν οὕτως, ὥστε ὁ ἕτερος ποιητὴς ἀρχίζει νὰ ᾄδῃ ἀπὸ τὴν τελευταίαν συλλαβὴν τοῦ διστίχου, ἐν ᾧ ἀκόμη ᾄδει αὐτὴν ὁ ἕτερος, ὅστις εὐθὺς παύει, ὁ δὲ ἐξακολουθῶν ἀρχίζει καὶ ᾄδει τὸ δίστιχον, ἢ τὸ αὐτὸ ἢ τὸ ὑπ' αὐτοῦ ποιηθὲν νέον. Τοῦτο συντελεῖ εἰς τὸ νὰ καθίσταται ἐναργὴς ἡ ὁμοιοκαταληξία καὶ κυρίως εἰς τὸ νὰ τηρῆται ὁ ρυθμὸς εὐθὺς καὶ συνεχής, χωρὶς νὰ ἐπέλθῃ ἀνωμαλία ἐκ τοῦ διαλειπομένου χρόνου, ἂν ἐγίνετο παῦσις· οὕτω δὲ δύναται νὰ ἀκούῃ τις ἐπὶ ὥρας ὁλοκλήρους τὸ μέλος πλῆττον τὰ ὦτα ἄνευ διακοπῆς. Οὐδόλως παραλλάσσει ὁ τρόπος τοῦ ᾄδειν καὶ ὅταν μεθ' ἑκατέρου τῶν ποιητῶν ᾄδωσι καὶ ἄλλοι.

Καὶ συνήθως μὲν ᾄδουσιν οἱ ποιηταὶ τὰ δίστιχα ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν. Πολλάκις ὅμως εἰς ζωηρὰ ἐρωτικὰ καὶ ἰδίως εἰς ὑβριστικὰ δίστιχα, ἀφοῦ ὁ ποιήσας τὸ δίστιχον ποιητὴς ᾄσῃ αὐτὸ δίς, ὁ ἕτερος δὲν ᾄδει τὸ αὐτό, ἀλλ' ἀμέσως ποιεῖ καὶ ᾄδει ἴδιον δίστιχον· οὕτω δὲ ἕκαστον δίστιχον ᾄδεται δὶς ὑπὸ τοῦ ποιοῦντος αὐτὸ μόνον. Τὰ τοιαῦτα δίστιχα ᾄδονται καὶ κατ' ἄλλον τρόπον, ὡς ἑξῆς. Ὁ ἕτερος ποιητὴς ᾄδει τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ποιουμένου διστίχου τὸν πρῶτον μόνον στίχον ἅπαξ, τοῦτον δὲ ᾄδει ἅπαξ καὶ ὁ ἕτερος ποιητής εἶτα ὁ α΄ ᾄδει τὸν δεύτερον στίχον τοῦ διστίχου του ἅπαξ, ᾄδει αὐτὸν ἅπαξ καὶ ὁ β΄ καὶ εἶτα ὁ α΄ ἐπαναλαμβάνει τὸν αὐτὸν δεύτερον στίχον· μετὰ τοῦτο ὁ β΄ ποιητὴς ποιεῖ ἴδιον δίστιχον καὶ ᾄδει τὸν πρῶτον στίχον, ὃν ᾄδει καὶ ὁ α΄., καὶ εἶτα ᾄδει ὁ β΄. καὶ τὸν δεύτετον στίχον, ὃν ᾄδει καὶ ὁ α΄., καὶ εἶτα ἐπαναλαμβάνει ὁ β΄ ποιητής· μετὰ τοῦτο ποιεῖ ἄλλο δίστιχον ὁ α΄ καὶ ᾄδει τὸν πρῶτον στίχον, καὶ οὕτως ἑφεξῆς, ἅπαξ ᾀδομένου ἑκάστοτε τοῦ στίχου. Καὶ ἐνταῦθα ὅμως ἐνίοτε ὁ δεύτερος στίχος ᾄδεται μόνον ὑπὸ τοῦ ποιοῦντος, τὸ δίστιχον ἅπαξ καὶ ἀμέσως ὁ ἕτερος ποιητὴς ποιεῖ ἴδιον δίστιχον καὶ ᾄδει τὸν α΄ στίχον· ὥστε ἑκάστου διστίχου τὸν μὲν πρῶτον στίχον ᾄδουσιν ἀμφότεροι οἱ ποιηταί, ἅπαξ ἑκάτερος, τὸν δὲ δεύτερον στίχον ᾄδει μόνον ὁ ποιῶν τὸ δίστιχον, ἐπίσης ἅπαξ. Ὁ τελευταῖος οὗτος τρόπος τοῦ ᾄδειν εἶνε ὁ ζωηρότατος καὶ ταχύτατος πάντων. Εἰς τὰς δύο δὲ τελευταίας περιστάσεις, καθ' ἃς ἕκαστος στίχος ἅπαξ ἑκάστοτε ᾄδεται, εἶνε ἐν χρήσει τὸ γοργὸν ἐκεῖνο μέλος, περὶ οὗ εἴπομεν ἄνω ὅτι διήκει διὰ τοῦ ἑτέρου στίχου μόνον, καθ' ὃν δηλ. ὁ δεύτερος στίχος τοῦ διστίχου ἔχει τὸ αὐτὸ μέλος, ὅπερ καὶ ὁ πρῶτος. Καὶ ἐνταῦθα δὲ ἑκάτερος τῶν ποιητῶν ἄρχεται νὰ ᾄδῃ ἐκ τῆς τελευταίας συλλαβῆς τοῦ στίχου, ἐν ᾧ ᾄδει ἀκόμη ὁ ἕτερος, καὶ, οὕτως εἰπεῖν, ἁρπάζει ὁ ἕτερος ποιητὴς παρὰ τοῦ ἑτέρου τὸ μέλος.

Ποιοῦσι δὲ τὰ ᾄσματα αὐτῶν οἱ ἐν Ὄφει Ἕλληνες Μωαμεθανοὶ ἢ ἐν τῇ τουρκικῇ ἢ ἐν τῇ ἑλληνικῇ διαλέκτῳ αὐτῶν, ὅπως ἂν ἑκάστοτε θελήσωσι· κατ' ἀμφοτέρας δὲ τὰς περιστάσεις ὑπάρχει πάντοτε ὁ αὐτὸς τρόπος τοῦ ποιεῖν καὶ ᾄδειν. Καὶ οἱ μὲν τὰ πρὸς τῇ θαλάσσῃ χωρία οἰκοῦντες ᾄδουσι συνηθέστερον ἐν τῇ τουρκικῇ, οἱ δὲ τὰ ἐνδότερα ἐν τῇ ἑλληνικῇ διαλέκτῳ· καὶ πάλιν οἱ πρῶτοι ἐπὶ παρουσίᾳ Χριστιανῶν ᾄδουσι συνηθέστερον ἑλληνιστί. Ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς διστίχοις δύνανται νὰ παρεμβάλλωσι καὶ λέξεις ἢ φράσεις τουρκικάς, ἃς ὁμιλοῦντες δὲν ἤθελον μεταχειρισθῆ, ἐνίοτε δὲ καὶ στίχον ὁλόκληρον ποιοῦσι τουρκιστί, καθὼς καὶ ὅταν ᾄδωσι τουρκιστὶ παρεμβάλλουσι λέξεις καὶ φράσεις ἢ καὶ στίχους ὁλοκλήρους ἑλληνιστὶ πεποιημένους. Ἡ ἐλευθερία αὕτη παρέχει εὐχέρειάν τινα εἰς τὴν ποίησιν καὶ δίδει ποικιλίαν οὐχὶ δυσάρεστον εἰς τὸ δίστιχον. Τὰ ἐν τοῖς ἑπεῖτα καταλεχθησόμενα δίστιχα εἶνε ἑλληνιστὶ πεποιημένα.

Ἕκαστος Ὀφίτης καὶ ἑκάστη Ὀφίτισσα δύνανται νὰ ᾄδωσι, μανθάνοντες ὁποιονδήποτε μέλος, δὲν δύνανται ὅμως πάντες νὰ ποιῶσιν. Ἐν γένει ποιοῦσι καὶ ᾄδουσιν ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, ἰδίως δὲ νέοι καὶ νεάνιδες· καὶ τούτων ὅμως οἱ μὲν εὐχερέστερον ποιοῦσιν, οἱ δὲ δυσχερέστερον ἢ οὐδόλως, καθ' ὅσον ἡ ποίησις αὐτῶν ἀπαιτεῖ καὶ εὐφυΐαν καὶ ἄσκησιν. Καλλοὶ δὲ ποιηταὶ (τεχνικοὶ ᾠδοί = ἀοιδοί) ὀλίγοι εὑρίσκονται, καὶ ἐκ τούτων πάλιν διακρίνονται εἷς, δύο μέχρι πέντε τὸ πολὺ ἐν ἑκάστῳ χωρίῳ κατὰ τὸν πληθυσμὸν αὐτοῦ.

Ἡ ὕλη ἢ τὸ ὑποκείμενον τῶν ποιημάτων εἶνε διάφορον κατὰ τὰς διαφόρους περιστάσεις, καθ' ἃς ᾄδουσι, διότι οἱ ποιηταὶ διὰ τῶν διστίχων αὐτῶν ἢ διαλέγονται περὶ τῶν ἐργασιῶν των ἢ ἐπαινοῦσιν ἢ ὑβρίζουσιν ἄλλους ἢ ἀλλήλους ἢ ὁμιλοῦσι περὶ ἔρωτος, ἐν γένει δ' ἐκφράζουσι πάσας τὰς ἐντυπώσεις των, ὡς εἴπομεν.

Διαφέρει ἐπίσης κατά τι ἡ ὑπόθεσις τῶν ᾀσμάτων, καθ' ὅσον ᾄδουσιν ἀνὴρ πρὸς ἄνδρα ἢ γυνὴ πρὸς γυναῖκα ἢ ἀνὴρ καὶ γυνὴ πρὸς ἀλλήλους. Σημειωτέον δ' ἐνταῦθα ὅτι οἱ ποιηταὶ εἰς τὰς κατηγορίας καὶ ρείς των εἶνε δεινοὶ καὶ θεωροῦσιν αὐτὰς ἐπιτρεπομένας τῇ ποιήσει των· καὶ ὁ ὑβριζόμενος ποιητὴς ἢ ἄλλος τις δὲν ὀργίζεται, ἐκτὸς πλέον ' αἱ ὕβρεις τοῦ ποιητοῦ φθάσωσιν εἰς τὸ ἔπακρον. Πλὴν δὲ τούτοι Ὀφῖται ἕνεκα τοῦ ἀνεμένου βίου αὐτῶν, εἶνε αἰσχρολόγοι ἐν ἰδίως δὲ ὁ ποιητής, καθὼς καὶ ἡ ποιήτρια, εἴτε πρὸς ἄνδρα εἴτε πρὸς γυναῖκα, εἶνε ἀχαλίνωτος εἰς τὰς αἰσχρολογίας καὶ ἐκφ αὐτὰς μετά τινος ἀφελείας ἅμα δὲ καὶ εὐαρεστήσεως, χωρὶς νὰ ἐν ται διόλου. Ὅθεν καὶ ἡμεῖς μὴ ἐντραπέντες νὰ ἀκούσωμεν καὶ

γράψωμεν μεταξὺ ἄλλων αἰσχρά τινα δίστιχα, δὲν ἐντρεπόμεθα καὶ νὰ τὰ δημοσιεύσωμεν διὰ τοὺς ἐπιστήμονας.

Ὁσάκις συμβαίνει νὰ εἶνε ὁμοῦ δύο ὁποιοιδήποτε ποιηταὶ μόνοι ἢ μετ' ἄλλων Ὀφιτῶν, καὶ ἰδίως ἔν τινι συναθροίσει, δύνανται νὰ ἀρχίσωσι νὰ ποιῶσι καὶ ᾄδωσι. Συμβαίνει δὲ τοῦτο ἢ ἐν ᾧ πορεύονται ποῦ ἢ ἐν ᾧ ἐργάζονται ἢ ἰδίως ὅταν δι' ἐργασίαν τινὰ ἢ διασκέδασιν συρρεύσωσί που πολλοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων τότε εὑρίσκονται καὶ καλοὶ ποιηταὶ καὶ κατώτεροι. Καὶ περιπατοῦντες μὲν ἢ ἐργαζόμενοι οἱ Ὀφῖται ποιοῦσι καὶ ᾄδουσιν ἁπλῶς, εἰς πᾶσαν ὅμως συνάθροισιν σχηματίζουσι καὶ κύκλον οἱ θέλοντες νὰ ᾄδωσι καὶ χορεύουσιν ἐλαφρῶς πρὸς τὰ ᾄσματα.

Ἐν ᾧ κατὰ Τετάρτην ἄνδρες καὶ γυναῖκες κατέρχονται εἰς τὴν ἀγορὰν παμπληθεῖς, συναντῶνται καθ' ὁδὸν δύο ποιηταὶ καὶ ἀρχίζουσι νὰ ποιῶσι καὶ ᾄδωσιν. Διὰ τῶν διστίχων των λοιπὸν δηλοῦσι τὸν σκοπόν, δι' ὃν κατέρχονται· καὶ ὁ μὲν ὑπάγει ἵνα ἀγοράσῃ ἅλας

Ἔσ' ἰ πάγω [1]) 'ς σὸ γιαλό,
'ς σ' ὀσπίτ' ἅλας νὰ φέρω.

ὁ δὲ ἀραβόσιτον

Ἐμεῖστ' ἅλας ἔχουμε,
ἐγὼ τσουπάδ' ν' [2]) ἐπαίρω.

Ἐκτὸς ὅμως τοῦ ἅλατος ὁ α΄. θὰ ἀγοράσῃ καὶ ὑπενδύτην

Παλαῖο ἔν' τὸ ζιποῦνι μ',
ν' ἀγοράζω ἕτερο.

Ἀλλὰ τοῦ α΄. ποιητοῦ τὴν προσοχὴν ἐφελκύει τὸ κατερχόμενον πλῆθος

Βαρέα [3]) καλαπαλούκ'
νὰ γίνεται ὀσήμερο.

Τὴν στιγμὴν δὲ ταύτην διέρχονται πολὺ πλησίον τοῦ ποταμοῦ, καὶ ὁ α΄. ποιητὴς διψῶν θέλει νὰ πίῃ

Ἀσ σὸ ποτάμ' νὰ πίνω,
ἄτσ'απς' [4]) κρύο ἔν' τὸ νερό;

ὁ δὲ β΄., περιμένων αὐτόν, βλέπει νεάνιδας παρερχομένας, τὰς ὁποίας δὲν γνωρίζει

Ποῦθε εἶνε ἀγοῦτα [5])
τὰ πατσήδεας οὐ 'ξέρω.

[1]) Ἀντὶ *ἔσ' καὶ πάγω* (*ἔσ' αἰ πάγω, ἔσ' ἰ πάγω*) = ἔχει (ἔχω) καὶ πάγω = αὐτὴν τὴν στιγμὴν ὑπάγω, τώρα δὰ ὑπάγω. [2]) *νὰ* = θὰ (θενά). [3]) πολύ. [4]) λ. τ. = ἄρά γε; [5]) *ἀγοῦτος* = οὗτος.

καὶ ὁ α΄. ποιητὴς βλέπει ἔπειτα αὐτὰς καὶ παρακαλεῖ μίαν ἐξ αὐτῶν νὰ σταθῇ

Ἔ πατσή, ἐστὰ μόνο [1])
'ς σὰ μάτ[ε]α σου ἂς τερῶ.

Ἀλλ' αὕτη μὲν προχωρεῖ, ὁ δὲ β΄. ποιητὴς ἐρωτᾷ ἑτέραν νεάνιδα, διατί ἡ καλύπτρα της δὲν εἶνε καθαρὰ

Ἔ πατσή, ὀδ[ε]άντο [1]) ἔν'
τὸ πετσ'κεμάλι σ' λερό;

ἀντ' αὐτῆς δ' ἀποκρίνεται ὁ α΄. ποιητὴς ὅπως νομίζει ὅτι ἤθελεν ἀπαντήσει ἡ νεᾶνις

Τίλα[ε]ο [3]) ἔν' τὸ πεσ'κεμάλ',
ντὸ ζόρ' ἔεις [4]), ἔ μουχτερό; [5])

Καὶ οὕτως ἐξακολουθοῦσιν ἀμφότεροι οἱ ποιηταὶ ποιοῦντες καὶ ᾄδοντες περὶ οὗτινος θέλουσι καὶ ἐφ' ὅσον θέλουσιν.

Ἐὰν τύχωσι δύο ποιηταὶ ὁμοῦ μεταβαίνοντες εἰς τὰς ἐπὶ τῶν ὀροπεδίων θερινὰς τῶν βοῶν καὶ τῶν προβάτων διαμονὰς *(παρχάρ[ε]α)*, ἵνα φέρωσιν ἐκεῖ τὰς ἀγελάδας των, ὡσαύτως δύνανται νὰ ποιῶσι καὶ ᾄδωσιν. Ὁ μὲν λοιπὸν χαίρει, διότι μετὰ πολὺν χρόνον θὰ ἴδῃ πάλιν τὰ ὀροπέδια ἐκεῖνα

Πολλὰ βακ[ο]ίτ' [6]) ἐδ[ε]άβε, [7])
οὐτσ' εἶδα τὰ παρχάρα.

ὁ δὲ στενοχωρεῖται, βλέπων ὅτι δὲν δύνανται αἱ ἀγελάδες του νὰ ἀνέλθωσι τὸ βουνόν.

Τὰ ζᾶ μ' οὐ πορπατοῦνε
'ς σὸ καπάν' [8]) ἀνέφαρα.

Ἀλλὰ καὶ ὁ α΄. ποιητὴς ἐκουράσθη

Βαρέα ἐκόπανε
τσ'αὶ τ' ἐμὰ τὰ ποδάρα.

Κατέρχονται τὴν στιγμὴν ταύτην ἡμίονοι φορτωμέναι, ἃς βλέπει ὁ β΄. ποιητής, ἀλλ' ἀγνοεῖ τί εἶνε τὸ φορτίον των

Ἄτσ'απς ντὸ φορτούντανε
ἀγοῦτα τὰ μουλάρα;

ὁ δὲ α΄. νομίζει ὅτι φέρουσι σῖτον

[1]) ὀλίγον. [2]) *ὀδ[ε]άντι; ὀδ[ε]άντο;* ἢ *ὀδ[ε]ά;*=διατί; [3]) τί λογῆς. [4]) τί ἀνάγκην ἔχεις; τί σὲ μέλει; [5]) *μουχτερὸς* [μυκτηρὸς] = χοῖρος, γουρούνι. [6]) λ. τ. =καιρός, χρόνος. [7]) διέβη, παρῆλθε. [8]) λ. τ.=ῥάχις βουνοῦ, βουνόν.

Ζαχρέ [1]*), ἔρται με* [2]*), εἶνε*
οὔλα ἀγοῦ τὰ γομάρα.

Ἐφθασαν ὅμως ἤδη ἐπὶ τῶν ὀρόπεδίων καὶ ὁ β΄. ποιητὴς εἶνε περιχαρής

Ἀὴρ [3]*) οὐ ξέρεις, τίλεαο*
ἔν᾽ τ᾽ ἐμόνα ἡ χαρά.

ὡς καὶ ὁ α΄., ὅστις λυπεῖται ὅτι ἐνωρὶς θὰ ἐπιστρέψῃ

Μετὰ πρῖα, καρδία,
νὰ πάγω κατέφαρα!

Καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην ὁδοιπορίαν ποιοῦσι καὶ ᾄδουσι δύο ποιηταί, ὡς ὅταν μεταβαίνωσιν ἀπὸ ἑνὸς χωρίου εἰς ἕτερον, ὅταν πορεύωνται εἰς τὸ δάσος κτλ. Ἐν ᾧ κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος ἐταξείδευον ἐκ Τραπεζοῦντος εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἤκουσα ἐντὸς τοῦ ἀτμοπλοίου στρατευσίμους Ὀφίτας ᾄδοντας καὶ προσελθὼν ἠκροώμην μετ᾽ εὐχαριστήσεως.

Ἐργαζόμενοι δύο Ὀφῖται ἐν ἀγρῷ, ᾄδουσι περὶ τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν καὶ περὶ διαφόρων ἄλλων. Ἐν ᾧ λοιπὸν σκάπτουσι δύο ποιηταί, ὁ μὲν παρατηρεῖ ὅτι μετ᾽ ὀλίγον θὰ τελειώσῃ ἡ ἐργασία του

Πολλὰ οὐτσ᾽ ἐπόμεινε,
τ᾽ ἀποσκάλι [4]*) μ᾽ τσ᾽υροῦται* [5]*).*

ὁ δὲ ἑφιστᾷ τὴν προσοχὴν τοῦ πρώτου ἐπὶ τῆς καλῆς ἐργασίας του

Τ᾽ ἐμόνα τὸ λιχτρί [6]*) τέρ᾽,*
πόσο βαθέα χοῦται.

Τοῦ α΄ ὅμως ποιητοῦ ἡ δίκελλα εἶναι παλαιά, καὶ δὲν δύναται νὰ σκάπτῃ ὡς θέλει

Τ᾽ ἐμόνα, παλαῖεο ἔν᾽,
πολλὰ οὐ πάει, τσακῶται.

Τότε ὁ β΄. ποιητὴς κόψας μέγαν βῶλον, δυσκολεύεται νὰ τὸν ἀνατρέψῃ

Ἠαοῦ [7]*) τὸ βώλ᾽ τρανὸ ἔν᾽,*
κολάεα [8]*) οὐτσ᾽ ἐσκοῦται.*

ὁ δὲ α΄. εἰδοποιεῖ τὸν συνεργάτην του ὅτι τῇ ἐπαύριον θὰ σπείρῃ καὶ θὰ κατακόπτουσι τοὺς βώλους,

Αὔριο ἀπέτι [9]*) σπέρω,*
τὸ χωράφ᾽ νὰ θολοῦται.

---

[1]) σῖτος. [2]) ἔρχεταί μοι, φρσ. = μοὶ φαίνεται. [3]) τώρα. [4]) τὸ μέρος ἀγροῦ, ἐν ᾧ ἐργάζεταί τις, καὶ ἐν γένει πᾶσα ἐργασία, ἣν ἀρχίζει τις καὶ ἐν ᾗ εὑρίσκεται. [5]) λήγει, τελειώνει. [6]) λιστρίον, δίκελλα. [7]) *ἠαοῦ* ἢ *ἀγοῦ* ἢ *ἀγοῦτο* =τοῦτο. [8]) λ. τ. εὐκολία. [9]) *ἀφότε* Κρ. = ἀφοῦ.

Ἡ ἑπομένη ὅμως ἡμέρα εἶνε Τετάρτη καὶ ὁ β΄. ποιητὴς δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ συνεργασθῇ, διότι θὰ κατέλθῃ εἰς τὴν ἀγοράν

Αὔριο ἡ βάσ᾽α μ᾽ γομάρ᾽
᾽ς σὸ γιαλὸ νὰ φορτοῦται.

Καὶ οὕτως ἐξακολουθοῦν ἀλλάζοντες καὶ τὴν ὑπόθεσιν τῶν ᾀσμάτων.

Ὡσαύτως ἐν ταῖς ἐξοχαῖς, ἐν ᾧ θερίζουσι χόρτα, ᾄδουσιν οἱ Ὀφῖται. Ἐκ τῶν δύο λοιπὸν ποιητῶν ὁ α΄. εὐχαριστεῖται ἐκ τῆς ἐκεῖ ἐργασίας

Ἀντά-᾽χουμ᾽ [1]*) ᾽ς σὰ τσ᾽αῖρα* [2]*)*
τσαὶ θερίζω, σ᾽αίρουμαι.

ὡς καὶ ὁ β΄., ὅστις ἤθελε νὰ ἦτο πάντοτε ὥρα τοῦ θερισμοῦ

Πάντα θέλω ᾽γὼ πάντα
᾽ς σὰ τσ᾽αῖρα νά ᾽χουμαι [3]*).*

Ὅθεν ὁ α΄. προτείνει νὰ μὴ παύσωσι θερίζοντες

Ἀπέτι θέλεις τσ᾽ ἐσύ,
τὸ δροπάν᾽ μὴ ἀφίνουμε.

Ἐν ᾧ δὲ οὕτως ἐργάζονται, ὁ β΄. ποιητὴς παρατηρεῖ ὅτι πλησιάζει ὁ καιρὸς νὰ ἀπέλθωσιν εἰς τὸ χωρίον των

Ἔσ᾽ ἰ βραδυνεάουμεστ᾽ [4]*),*
νὰ πάμε δεαβαίνουμε [5]*).*

ὅπερ ἀκούσας ὁ α΄., σκέπτεται ὅτι πρέπει νὰ ἐπιστρέψωσιν φορτωμένοι

Τίλεαα [6]*) τὰ τσ᾽αῖρα*
ὡς τ᾽ ὀσπίτ᾽ νὰ φέρουμε!

Εἶνε ὅμως ἀνάγκη, καὶ ὁ β΄. ποιητὴς προσκαλεῖ τοὺς συνεργαζομένους νὰ ἑτοιμάσωσι τὰ φορτία

Φέριτε τὰ χορέμεα [7]*),*
τὰ γομάρα ἂς δένουμε.

Καὶ κατὰ πᾶσαν ἄλλην ἐργασίαν δύνανται δύο Ὀφῖται νὰ ᾄδωσιν, οἷον κόπτοντες ἐν τοῖς δάσεσι ξύλα, περισκάπτοντες ἐν τοῖς ἀγροῖς τὰ στελέχη τοῦ ἀραβασίτου κτλ.

Πολὺ συχνὰ εἰς τὰς ἀνωτέρω περιστάσεις, τ. ἔ. ἐν ὁδοιπορίαις καὶ ἐν ἐργασίαις, τὰ ᾄσματα δύο ποιητῶν ἀποβλέπουσιν εἰς σχέσεις αὐτῶν

---

[1]) ὅταν ἔρχωμαι, ὁσάκις ἔλθω. [2]) χόρτα, ἔτι οἱ χορτοφόροι τόποι. [3]) νὰ ἔρχωμαι. [4]) πλησιάζει νὰ μᾶς καταλάβῃ ἡ ἑσπέρα. [5]) *πάγω δεαβαίνω* = ἀπέρχομαι. [6]) ἐπιρρ. τοῦ *τίλεαος* ; = τί λογῆς ; πῶς ; [7]) δέματα ἐκ χόρτων.

μετὰ νεανίδων. Ὅθεν ἀρχόμενος ὁ ἕτερος ποιητὴς λέγει ὅτι ἀγαπᾷ πολὺ τὰς νεάνιδας

Τὰ πατσήδ[ε]ας βαρέα
ἐγαπῶ, οὐ ξέρεις με.

καθὼς καὶ ὁ β΄. ἂν καὶ δὲν φαίνεται ζωηρὸς

Τσ[ε] ἐγὼ ἐγαπῶ ἀτα,
ηαὲ[1]) σὺ μ[ε] ἐλέπεις με.

Ὅπερ ὅμως ὁ α΄. δὲν πιστεύει

Ἐγὼ οὐτσ[ε] ἰνεανεύω[2]) σε,
μ[ε] ἔθαρρεῖς κομπόνεις με[3]).

Ἀλλὰ τοῦτο εἶνε ἀδιάφορον εἰς τὸν β΄. ποιητήν, ὅστις ἀρκεῖται ὅτι τὸ γνωρίζουσιν αἱ νεάνιδες

Τὰ πατσήδ[ε]ας ἐξέρουν,
ἐσὺ μ[ε] ἔγνωρίζεις με.

Τότε ὁ α΄. ἐνθυμεῖται μίαν τῶν ἐρωμένων του

Ἄτσ[ε]απς ποῦ εἶσαι, σεβτά[4]) μ[ε];
ποῦ τσ[ε]αιηὰ[5]) περμένεις με;

ὁ δὲ β΄ θὰ ὑπάγῃ ἐντὸς ὀλίγου νὰ εὕρῃ τὴν ἑαυτοῦ

Ἐμένα ἄλλο μόνο
ἐσὺ πὲ[6]) νὰ βρίσ[ε]κεις με;

Τὴν στιγμὴν ταύτην παρέρχεται νεᾶνις τις χωρὶς νὰ ῥίψῃ βλέμμα πρὸς τοὺς ποιητάς, δι' ὃ ὁ α΄. ποιητὴς κάμνει τὴν παρατήρησιν

Ἄντα δ[ε]αβαίνεις, πατσή,
ὀδ[ε]άντο οὐ τερεῖς με;

Ἀλλ' αὕτη μὲν ἀπέρχεται, ὁ δὲ β΄. ποιητὴς βλέπει αἴφνης ἑτέραν νεάνιδα καὶ ἀπορεῖ, πῶς δὲν τὴν εἶδε πρότερον

Ἀταηὰ[7]) στέτσ[ε]εις, πατσή;
τίπο χαπέρ'[8]) οὐ δεῖς με.

Παρατηρεῖ τότε αὐτὴν καὶ ὁ α΄. καὶ προτείνει νὰ κάμουν ἕνα περίπατον

Ἐγὼ τσ[ε] ἐσὺ ἂς πάμε
ς σὴ μέσ[ε]έ,[9]) ἂν θέλεις με.

[1]) ἔτσι. [2]) ῥ. τ.=πιστεύω. [3]) μὴ νόμιζε ὅτι μὲ ἀπατᾷς. [4]) λ. τ. = ἐρώμενος καὶ ἐρωμένη. [5]) ποῦ κοντά; [6]) ποῦ; [7]) αὐτοῦ κοντά. [8]) λ.τ. =εἴδησις. [9]) λ. τ.= δάσος.

Εὐσχημότερον ὅμως ποιεῖ τὴν πρότασιν ὁ β΄. ποιητὴς

Ἀτόνα μὴ ἀκοὺς ἐσύ,
ἂν θέλεις ἐπαίρεις με.

Ἀλλὰ τοῦτον δὲν θέλει ἐμπόδιον ὁ α΄. καὶ ἀρχίζει νὰ ὀργίζηται

Ἡ πατσὴ ἐμένα θέλ',
ἔϊ μὴ χολιδ[ε]άζεις[1]) με.

Ἐπίσης συχνότατα ἐν ταῖς εἰρημέναις περιστάσεσι τὰ ᾄσματα δύο ποιητῶν ἀποβλέπουσιν ἀλλήλους· καὶ σπανίως μὲν οἱ ποιηταὶ ἐπαινοῦσι, συνήθως δὲ κατηγοροῦσι καὶ ὑβρίζουσι. Δύο λοιπὸν ποιηταὶ ἄρχονται νὰ ᾄδωσι καὶ πρῶτον ἐπαινοῦσι ἀλλήλους·

Α΄. *Πάντα ἀκούω πάντα,*
τ[ε]ουρκιτσ[ε]ῆ λέγουνέ σε·
Β΄. *Τ[ε]ουρκιτσ[ε]ῆς εἶσαι τσ[ε] ἐσύ,*
ἀσ σὰ μάτ[ε]α σ' φαίνεσαι.
Α΄. *Ἄντα τραγῳδεῖς ἐσύ,*
οὖλοιν παλ' τεροῦνε σε.
Β΄. *Ἐσένα τὰ πατσήδ[ε]ας*
οὖλα ἐγαποῦνε σε.
Α΄. *ηαὲ ἀπέτι λές με,*
ἔϊ-βαλλὰχ[2]) λέγουμε σε.
Β΄. *Ν' ἐπόρενα[3]), ηὰρ ἐγὼ*
ν' ἐγκαλ[ε]άουμοῦνε σε.

Ἀπὸ τῶν ἐπαίνων ὅμως εὐκόλως μεταβαίνουσιν εἰς εἰρωνίας·

Α΄. *Ζορλῆς[4]) τ[ε]ουρκιτσ[ε]ῆς εἶσαι,*
ἔϊ νὰ μ' δμματ[ε]άεσαι.[5])
Β΄. *Ἄντα λὲς ἄτικα,*
οὐ λακ[ο]ιρτεύουμε[6]) σε.
Α΄. *Ντὸ ποίγω; οὐτσ[ε] ἔξερνά*
ντὸ νὰ χολιδ[ε]άεσαι[7]).

Καὶ οὕτως ἀρχίζουσι νὰ ὀργίζωνται κατ' ἀλλήλων·

Β΄. *Ἔλπετ[8]) χολιδ[ε]άουμαι,*
ἀπέτι τρανεύεσαι[9]).

[1]) παροργίζεις. [2]) φρσ. τ.= εὐχαριστῶ. [3]) ἂν ἠμποροῦσα. [4]) ῥ. τ. = δεινός. [5]) νὰ μὴ βασκανθῇς. [6]) ῥ. τ. ὁμιλοῦμεν. [7]) ὅτι θὰ ὀργισθῇς. [8]) λ. τ. =βέβαια. [9]) κομπάζεις.

Α΄. *Οὐ ξέρεις τὸ λακ°ιρτί* [1]) *σ᾽,*
ἐσὺ τίπ᾽ ἀθῦ γίνεσαι [2])*.*
Β΄. *Τ᾽ ἐσὸ ἡ ὀνοῦ* [3]) *ἐμένα*
τίλ°αα ἐγροίτσ᾽εσε; [4])

Καὶ ἐξακολουθοῦντες κατηγοροῦσαν ὅσον δύνανται ἀλλήλους

Α΄. *Ηίτσ᾽* [5]) *ἀκ°ιλ᾽°* [6]) *οὐτσ᾽ ἔεις ἐσύ,*
σαβάχος ἐποῖτσ᾽ε σε [7])*.*
Β΄. *Ἐσένα ὡς τὰ ἤρ* [8]) *κανεὶς*
ἀκ°ιλλῆ° [9]) *οὐτσ᾽ εἶπε σε.*

Ἐνταῦθα λοιπὸν ὑβρίζουσιν ἀλλήλους ἀρχόμενοι ἀπὸ εὐσχημοτέρων φράσεων καὶ προβαίνοντες εἰς αἰσχρολογίας·

Α΄. *Ντὸ μουχτερὸ εἶσαι ᾽σύ,*
οὔλαν ἐξέρουνε σε.
Β΄. *Ἔσὸ ἐσ᾽εκλούκ᾽* [10]) *ἐσένα*
κανεὶς οὐτσ᾽ ἐθ°άβε σε.
Α΄. *Ἄμο* [11]) *σ᾽κύλλος ἀταϱὰ*
ὑλάζεις τσ᾽αὶ κάθεσαι [12])*.*
Β΄. *Ὁ στόμα σ᾽ γομάτο ἔν᾽,*
ἀταϱαμπέσ᾽ [13]) *τσ᾽ ἔσ᾽εσε;*
Α΄. *Ντὸ σ᾽κύλλος ἐπίνεψε* [14])
τὴ μάννα σ᾽ τσ᾽ ἐγέννεσε;
Β΄. *Ἔι νὰ βάλλ᾽ ἅ* [15]) *ἀπόθε* [16])
ἡ μάννα σ᾽ ἐξέγτσ᾽ε [17]) *σε.*

Ἐπὶ τέλους δὲ ἀπειλοῦσιν ἀλλήλους·

Α΄. *Παρτσ᾽άδ°εας* [18])*.ντὸ* [19]) *φτ°άγω σε,*
ἡίτσ᾽ οὐ τουσ᾽ουνεύεσαι [20])*.*
Β΄. *Βάλλαϱὰ* [21]) *τσ᾽ακεύω* [22]) *σε,*
τσ᾽ ἀδαϱὰ [23]) *τσ᾽υλίεσαι.*

Γυναῖκες μόναι, ἰδίως νεάνιδες, ἐξ ὧν ἐπίσης ὑπάρχουσι καλαὶ ποιήτριαι, ᾄδουσιν ὡσαύτως πρὸς ἀλλήλας, ἀλλ᾽ οὐχὶ τόσον συχνά, μάλιστα δ᾽ ἐν

[1]) λ. τ. λόγος. [2]) φρσ. = δὲν εἶσαι γιὰ τίποτε, δὲν ἀξίζεις τίποτε. [3]) ὁ νοῦς. [4]) πῶς ἐκατάλαβε; [5]) λ.τ.=διόλου [6]) λ.τ. = νοῦς, ἡ γνῶσι. [7]) τρελλὸς σὲ ἐγέννησε. [8]) ἕως τώρα. [9]) λ. τ. = νουνεχής. [10]) λ. τ. = γαϊδουροσύνη. [11]) ὡς, ὡσάν. [12]) φρς.=δὲν παύεις ὑλακτῶν. [13]) *ἀταϱὰν ἀπὸ᾽* = αὐτοῦ μέσα. [14]) ῥ. τ.=ἐκαβαλίκεψε. [15]) ἅ ἢ ἀτο=το. [16]) (ἐκεῖ) ὅθεν [17]) ἐξήνεγκεν, ἔβγαλε. [18]) λ.τ.=κομμάτια. [19]) ὅτι. [20]) λ. τ. = σκέπτεσαι. [21]) φρς. τ. = μὰ τὸ θεό. [22]) πυροβολῶ. [23]) ἐδῶ κοντά.

ὁδῷ καὶ ἐν ταῖς περισσοτέραις ἐργασίαις μένουσιν ἥσυχοι. Εὑρίσκουσιν ὅμως οὐχὶ σπανίως τὴν εὐκαιρίαν, ὅταν ὑπάγωσιν εἰς τὸ δάσος καὶ ξυλεύωνται. Καὶ αὗται ποιοῦσι καὶ ᾄδουσιν ἢ περὶ τῶν ἐργασιῶν των ἢ συνήθως περὶ τῶν σχέσεών των μὲ νέους, καὶ ἄλλοτε κατηγοροῦσιν ἢ ὑβρίζουσιν ἀλλήλας, ἐλευθέρως καὶ αὗται αἰσχρολογοῦσαι. Ἐνῷ λοιπὸν δύο ποιήτριαι κόπτουσι ξύλα ἐν δάσει, ἀρχίζουσι νὰ ᾄδωσι πρῶτον περὶ τῶν πολλῶν ἐργασιῶν των. Αἱ γυναῖκες ἐν Ὄφει οὐδέποτε παύουσιν ἐργαζόμεναι

Α΄. *Ηίτσ᾽ σὺ στέκουμε, πάντα*
δουλεύουμε, νουνήζω.

Ἡ γυνὴ μετάβαίνει συχνὰ εἰς τὸ δάσος διὰ ξύλα

Β΄. *Ἠὲϱ βακ°είτ* [1])*᾽ ἐγὼ ᾽χουμαι*
᾽ς σὴ μεσ᾽ὲ τσ᾽αὶ κϱεπίζω [2])*.*

συλλέγει ἐκ τοῦ δάσους ξηρὰ φύλλα πρὸς ὑπόστρωσιν τῆς μάνδρας

Α΄. *Πόσα κοφίνεα* [3]) *φύλλα*
᾽ς σὸ κατώει νὰ γουβίζω [4])*!*

κατὰ δὲ τὸ φθινόπωρον θερίζει μετὰ τῶν ἀνδρῶν χόρτα

Β΄. *Ἄντας ἔρται τὸ βακ°είτ᾽,*
τσ᾽αΐρα νὰ θερίζω.

καὶ πάντοτε βαρὺ φορτίον ἐπὶ τῆς ράχεως φέρουσα ἐπιστρέφει εἰς τὴν οἰκίαν

Α΄. *Μὲ τὰ πολλὰ γομάρα*
τὴ ϱάσ᾽α μου μισ᾽ίζω [5])*.*

Ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ ἐκ τῆς ἀγορᾶς πολλάκις φορτόνεται καὶ φέρει ἀραβόσιτον ἢ ἄλας εἰς τὸ χωρίον της, ἐπὶ ὥρας ὁλοκλήρους βαδίζουσα

Β΄. *Τσ᾽ ἀσ σὸ γιαλὸ τὸ τσουπάδ᾽*
φοϱτοῦμαι τσ᾽αὶ γυϱίζω.

Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἀγροῖς ἐργάζεται ἡ γυνὴ μετὰ τῶν ἀνδρῶν, διότι μεταφέρει ἐπὶ τῆς ῥάχεώς της τὰ λιπάσματα καὶ χύνει ἐπὶ τοῦ ἀγροῦ

Α΄. *Ἐγὼ κουβαλῶ τ᾽ ἀχπίν᾽*
τσ᾽αὶ ᾽ς σὸ χωϱάφ᾽ ἀνοίζω.

κατακόπτει τοὺς βώλους, ἵνα κϱυφθῇ ὁ σῖτος καὶ φυτρώσῃ

[1]) φρσ. τ. = κάθε φορά, πάντοτε. [2]) κόπτω μὲ τὸ *κϱεπί* = κλαδευτῆρι. [3]) κάλαθοι ἐκ λύγων πεπλεγμένων. [4]) βάλλω κοιλόν τι σκεῦος πίστομα, χύνω. [5]) ωμίζω εἰς ἡμίση, σχίζω.

Β΄. *Μὲ τσ᾽ ἀγούρους θολόνω,*
τσ᾽αὶ μονάχο οὐτσίζω [1]*).*

θερίζει κατὰ τὸ φθινόπωρον τὰ στελέχη τοῦ ἀραβοσίτου καὶ ἐκσπᾷ τοὺς καρποὺς *(ρόκας)*, τοὺς ὁποίους κατόπιν ἐκφυλλίζει

Α΄. *Θερίζω τσ᾽αὶ τσακόνω*
τὰ ρόκας τσατσαλίζω [2]*)·*

τὸν δὲ χειμῶνα ἐκτρίβει τοὺς κόκκους· αὐτὴ φέρει κατὰ πᾶσαν ἑβδομάδα καὶ τὸν ἀραβόσιτον εἰς τὸν μύλον

Β΄. *Σ᾽ σὸ χαμαιλέτε πάγω,*
ἀλέθω τσ᾽αὶ γυρίζω.

καὶ πρέπει νὰ ζυμόνῃ κατὰ πᾶσαν δευτέραν τοὐλάχιστον ἡμέραν

Α΄. *Πάντα ζμόνω τσ᾽ ἐφτ᾽άγω*
φαΐ [3]*) τσ᾽ ὅλους φαΐζω.*

νὰ μαγειρεύῃ δὲ δὶς τῆς ἡμέρας·

Β΄. *Οὔλα τὰ μαρείας* [4]*)*
ἐφτ᾽άγὼ τσ᾽ ἁλατίζω.

Περιποιεῖται καὶ τὰς βοῦς, δίδουσα εἰς αὐτὰς τροφὴν δὶς τῆς ἡμέρας, ἀμέλγουσα καὶ ποτίζουσα

Α΄. *Τὰ ζᾶ δίγω χορτάρα* [5]*),*
ἀλιμέγω, ποτίζω.

Ἡ γυνὴ φέρει τὸ ὕδωρ ἐκ τῆς κρήνης, σαρόνει

Β΄. *Σ᾽ σὸ σπίτ᾽ νερὸ ᾽γὼ φέρω*
τσ᾽αὶ τ᾽ αὐλαίας [6]*) σπουντζ᾽ίζω*

καὶ κατὰ πᾶσαν ἑβδομάδα πλύνει

Α΄. *Τσ᾽αὶ τὰ σ᾽έ᾽α* [7]*) πάλ᾽ πλένω*
μὲ τὴν τόλα [8]*) τσ᾽ ἀοπρίζω.*

Ἀλλὰ πλὴν τούτων ἡ γυνὴ θερίζει τὰ στελέχη τοῦ καννάβεως καὶ ἀποκόπτει τὰ φύλλα

Β΄. *Ἐγὼ πάντα τὸ καννάβ᾽*
θερίζω τσ᾽αὶ σπαθίζω.

τὸν δὲ χειμῶνα ἐξάγουσα ἐξηραμένων ἤδη στελεχῶν τὸ κάνναβι, μεταβαίνει εἰς τὸν ὑδρονίητον κόπανον καὶ κοπανίζει αὐτό

Α΄. *Σ᾽ σὸ κοπάλ᾽ κατηβαίνω·*
τὸ καννάβ᾽ κοπανίζω.

---

[1]) περισκάπτων συσσωρεύω χῶμα περὶ τὰς ῥίζας τῶν στελεχῶν τοῦ ἀραβοσίτου. [2]) γυμνόνω· [3]) ψωμί. [4]) φαγητά. [5]) τὰ ἐξηραμένα στελέχη τοῦ ἀραβοσίτου. [6]) τὰς αὐλάς. [7]) λ. τ.=τὰ πράγματα, τὰ ἐνδύματα. [8]) ἀλυσσίβα·

αὐτὴ κάμνει τὴν περαιτέρω κατεργασίαν

Β΄. *Κόφτω τσ᾽αὶ λαναρίζω,*
χτενίζω τσ᾽αὶ βουρτσίζω.

καὶ νήθει πάντοτε, ὁσάκις εὐκαιρεῖ

Α΄. *Κάμνω* [1]*) τσ᾽ ἐφτ᾽άγω νῆμα*
τσ᾽ ἰδ᾽άζω [2]*) ἀπέτ᾽ ἐγλύζω* [3]*).*

ὑφαίνει δὲ καὶ κάμνει χειρόμακτρα, καὶ ῥάπτει ὑποκάμισα διὰ τοὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ

Β΄. *Φορετικὸ* [4]*) ἐφτ᾽άγω*
τσαὶ ὅλοινους φορίζω.

Τοιαῦται καὶ τοσαῦται εἶναι σὺν ἄλλαις αἱ ἐργασίαι τῶν γυναικῶν. πρέπει δὲ νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἐν Ὄφει αἱ γυναῖκες ἐργάζονται περισσότερον τῶν ἀνδρῶν

Α΄. *᾽Εμεῖστ᾽ δουλεύουμ᾽ πλέο*
ἀσ σ᾽ ἀγούρους, νουνίζω.

Ταῦτα πάντα σκέπτεται ἡ ποιήτρια καὶ συγχρόνως ὅτι οὐδέποτε θὰ ἐλαττωθῶσιν αἱ ἐργασίαι της

Β΄. *Ἀΐτικα δουλείας*
νἄχω πάντα ὤσποι ζῶ·

ἀλλ᾽ ὅτι τοὐναντίον θὰ αὐξήσωσιν ὅταν ὑπανδρευθῇ

Α΄. *Τσ᾽ ἄλλο πλέα* [5]*) δουλείας*
νὰ ᾽φτ᾽άγω ἀπέτι ἀντρίζω.

προτιμᾷ ὅπως ἡ ἐνῆλιξ ἤδη νεᾶνις νὰ εἶνε ὑπανδρευμένη καὶ νὰ ἔχῃ περισσοτέρας ἐργασίας, παρὰ νὰ μένῃ ἄγαμος

Β΄. *Ἄντρα θέλω νὰ ἔχω,*
καμμία [6]*) ἂς μὴ καθίζω.*

Ἐντεῦθεν αἱ ποιήτριαι λαμβάνουσιν ἀφορμὴν νὰ ἐνθυμῶνται τοὺς νέους καὶ τοὺς ἐραστὰς ἢ ἐρωμένους των καὶ ἐξακολουθοῦσαι ᾄδουσι δίστιχα εἰς αὐτοὺς ἀποβλέποντα

Α΄. *Τσ᾽ ἔμμορφους τσοὶ γιοσμάδ᾽ας* [7]*)*
ἄντα ᾽λέπω πλατίζω [8]*).*

Β΄. *Τσ᾽ ἐγὼ ἐγαπῶ ἀτοινους*
τσ᾽ ὅλοινους ἐλεΐζω [9]*).*

---

[1]) νήθω. [2]) διάζομαι. [3]) ἐκλύω, ἐκ τῆς ἀτράκτου λαμβάνω τὸ νῆμα ἐπὶ ξυλίνου ἐργαλείου (*ἐγλύτρα*), ἵνα κατασκευάσω δέματα (μάτσους). [4]) πανὶ (διὰ χιτῶνας). [5]) ἔτι περισσοτέρας. [6]) ποτέ. [7]) λ. τ. = παλληκάρια. [8]) λιποθυμῶ. [9]) φείδομαι, λυποῦμαι.

Α΄. Ὅ,τι ψηλαφοῦνε [1]) με,
ἐγὼ πάντα δανείζω.
Β΄. Ὁ Μεχμέτης τοῦ Χατσ᾽ῆ
ὅ,τι θέλει, ἀνοίζω.
Α΄. Τὸ Μεχμέτ᾽ ἐγὼ πάντα
᾽ς σὸ κῶδι [2]) μου τυλίζω.
Β΄. Ἔ πατσή, ντὸ λές με ἐσύ;
ἠὰρ ἐσένα φουρτσ᾽ίζω.

Οὕτω δ᾽ ἀρχίζουσι τὰς πρὸς ἀλλήλας ὕβρεις αἱ ποιήτριαί μας

Α΄. Ντὸ σ᾽κύλλος ἐποῖτσ᾽ε σε;
᾽ς σὸν πρόσωπο σ᾽ νὰ φτύζω.
Β΄. Ἐγώ, πατσή, ἐσένα
ἠὰρ νὰ μαλλαχτουπίζω [3]).

Νέος καὶ νεᾶνις ᾄδουσιν ἐπίσης πρὸς ἀλλήλους ἐν ὁδῷ καὶ ἐν ἐργασίᾳ, οὐχὶ ὅμως συχνά, διότι εἰς τὰς περιστάσεις ταύτας ἡ νεᾶνις εἶνε ὑπωσοῦν φρόνιμος. Ἀλλὰ καὶ πολλάκις συμβαίνει ποιήτριά τις, πρὸς ἣν νέος τις ᾄδει ἐρωτικόν τι δίστιχον, νὰ μὴ δύνατάι νὰ ἡσυχάσῃ καὶ νὰ δίδῃ αὐτῷ ἀπάντησιν. Νέος τις ἐκ τοῦ χωρίου *Χωλὼ* διέβαινέ ποτε μετ᾽ ἄλλων διὰ τοῦ χωρίου *Χοψερά*· ἰδὼν δὲ νεάνιδα ἐκεῖ που ἐργαζομένην εἶπε πρὸς αὐτὴν τὸ ἑξῆς δίστιχον

Πατσὴ Χοψερίτικο,
πουθὲ ἔεις πουληστικό; [4])

Ἀλλὰ μετενόησεν αἰσχυνθείς, διότι ἡ νεᾶνις ἔτυχε νὰ εἶνε δεινὴ ποιήτρια καὶ ἀπήντησεν ἐν τρισὶ κατὰ συνέχειαν διστίχοις χωρὶς νὰ ἀφήσῃ καιρὸν πρὸς ἀνταπάντησιν ᾄδουσα:

Ἔϊκιτι [5]) *ἀρκοχωλοῦτε* [6])
ἔρφες με θαμμαστικό [7]).
Πουθὲ εἶδες θελυκὸ
νὰ μ᾽ οὐτσ᾽ ἔσ᾽ [8]) *πουληστικό;*
Ἂν οὐτσ᾽ ἰνεανεύεις [9]) *με,*
τσῆ μάνα σ᾽ ἀΐτικο [10]).

Συνηθέστερον δὲ ἡ συνέντευξις νέου καὶ νεάνιδος γίνεται κατὰ τὴν ξύλευσιν ἐν τοῖς δάσεσιν, ὅτε ἔχουσι καιρὸν ἱκανὸν καὶ κατάλληλον

[1]) αἰτοῦσιν. [2]) σῶμα. [3]) *μαλλί, χτουπίζω* ἐκ τοῦ ἐκτυπίζω ἢ ἐκτοπίζω = τύλλω, μαδῶ τὰς τρίχας τινός. [4]) πουθενὰ ἔχεις (τίποτε) διὰ πούλημα; [5]) φρσ. τ.= ἔ καϊμένε. [6]) ἀρκοῦδα ἀπὸ τοῦ *Χωλώ*. [7]) μοὶ ἐφάνης περίεργος. [8]) νὰ μὴ (δὲν) ἔχῃ; [9]) ῥ. τ.=πιστεύεις. [10]) τοιοῦτον (εἶνε, δηλ. *πουληστικό*).

νὰ ᾄδωσι· τὰ δὲ ᾄσματά των εἶνε τότε ἐρωτικὰ μὲ πολλὰς αἰσχρολογίας. Ἀλλ᾽ εἰς τοιαῦτα μέρη συνήθως περὶ σπουδαιοτέρων σκέπτονται.

*
* *

Συνηθέστατα δύο ποιηταὶ ποιοῦσι καὶ ᾄδουσιν ἐν κύκλῳ ὃν σχηματίζουσι μετὰ πολλῶν ἄλλων μεθ᾽ ἑκατέρου αὐτῶν ᾀδόντων. Γίνεται δὲ τοιοῦτος κύκλος πανταχοῦ, ὅπου συρρέουσι πολλοὶ νέοι ἢ νεάνιδες.

Ἀφοῦ δύο ἐκ τῆς συναθροίσεως ποιηταὶ συμφωνήσωσι νὰ ποιῶσι πρὸς ἀλλήλους δίστιχα, ἀνακοινοῦσι τοῦτο τοῖς παροῦσιν, ὅσοι δ᾽ ἐξ αὐτῶν θέλουσιν, ὁ μέχρι 26 τὸ πολύ, ἵστανται ἐν κύκλῳ μετὰ τῶν ποιητῶν, λαμβανόντων θέσιν ἀπέναντι ἀλλήλων, καὶ συνδέονται πάντες πρὸς ἀλλήλους διὰ τῶν χειρῶν ὡς ἑξῆς. Εἷς μὲν θέτει τὰς χεῖρας ἐπὶ τῶν ὤμων τῶν ἑκατέρωθεν ἱσταμένων, ὁ δὲ δεύτερος παρ᾽ αὐτῷ περιβάλλει δι᾽ ἑκατέρας τῶν χειρῶν του τὴν ὀσφὺν ἑκατέρου τῶν παραπλεύρως ἱσταμένων, ὁ τρίτος ἔχει τὰς χεῖρας ὡσαύτως ἐπὶ τῶν ὤμων τῶν ἑκατέρωθεν παρεστώτων, ὁ τέταρτος περὶ τὰς ὀσφῦς τῶν ἑκατέρωθεν αὐτοῦ καὶ οὕτως ἐφεξῆς· ὥστε ἐκ τῶν ἀποτελούντων τὸν κύκλον φέρουσι τὰς δύο χεῖρας τῶν ἑκατέρωθεν ἱσταμένων, ἐναλλάξ· εἷς μὲν ἐπὶ τῶν ὤμων, ὁ δεύτερος δὲ παρ᾽ αὐτῷ περὶ τὴν ὀσφύν, ὁ τρίτος ἐπὶ τῶν ὤμων, ὁ τέταρτος περὶ τὴν ὀσφὺν καὶ οὕτως ἐφεξῆς. Οὕτω λοιπὸν ἵνα δι᾽ ὅλου τοῦ κύκλου ἡ αὐτὴ κανονικὴ θέσις τῶν χειρῶν ὑπάρχῃ, ἀπαιτεῖται ὁ ἀριθμὸς τῶν σχηματιζόντων αὐτὸν νὰ εἶνε ἄρτιος. Ἐκτὸς τούτου ὅμως ἑκάτερος τῶν ποιητῶν πρέπει νὰ ἔχῃ ἑκατέρωθεν αὐτοῦ ἀνὰ ἕνα ἢ δύο ἢ τρεῖς κτλ. οἵτινες θὰ ᾄδωσι μετ᾽ αὐτοῦ ἑπομένως καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν μεθ᾽ ἑκατέρου ποιητοῦ ᾀδόντων πρέπει νὰ εἶνε ὡσαύτως ἄρτιος, συγκείμενος ἐκ δύο, τεσσάρων, ἓξ κτλ. προσώπων. Ὅθεν τὸ ὅλον τοῦ κύκλου πρέπει κυρίως νὰ ἀποτελῆται, συμπεριλαμβανομένων τῶν ποιητῶν, ἐξ 6, 10, 14, 18, 22, ἢ 26 προσώπων. Καὶ ὁ μὲν μικρότατος κύκλος ἀποτελεῖται ἐξ 6 προσώπων, ἤτοι τῶν δύο ποιητῶν καὶ τεσσάρων βοηθῶν, καὶ σὐδέποτε σχηματίζουσι κύκλον ὀλιγώτεροι· ἀλλὰ συνήθως ὁ κύκλος σχηματίζεται ἐκ περισσοτέρων τῶν 6 προσώπων καὶ ὅσον περισσότερα εἶνε τὰ πρόσωπα, τόσον ὀλιγώτερον φροντίζουσι περὶ τῆς τηρήσεως τοῦ κανονικοῦ ἀριθμοῦ ταῦ κύκλου. Ὅθεν οὐδόλως παρατηρεῖται, ἂν ἑκάτερος τῶν ποιητῶν ἔχει ἑτέρωθεν αὐτοῦ ἕνα ἐπὶ πλέον βοηθόν, ὅτε πάλιν ὁ ὅλος ἀριθμὸς τοῦ κύκλου εἶνε ἄρτιος καὶ αἱ θέσεις τῶν χειρῶν κανονικαί, ὡς εἴπομεν. Ἐπίσης δὲν βλάπτει, ἂν ὁ μὲν ἕτερος τῶν ποιητῶν ἔχῃ ἄρτιον ἀριθμὸν βοηθῶν, ὁ δ᾽ ἕτερος περιττόν· ἀλλ᾽ ἐνταῦθα ὁ ἀριθμὸς τῶν τοῦ ὅλου

κύκλου προσώπων εἶνε περιττός. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην, ἥτις πολλάκις συμπίπτει, πάντες μὲν οἱ ἄλλοι συνδέονται διὰ τῶν χειρῶν ὡς εἴπομεν, εἷς δὲ μόνον φέρει τὴν χεῖρα τοῦ ἑτέρου τῶν παρισταμένων ἐπὶ τῶν ὤμων, τοῦ δ' ἑτέρου περὶ τὴν ὀσφύν, αὐτὸς δὲ ἔχει τὴν μὲν ἑτέραν χεῖρα ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ ἑτέρωθεν, οὗ τὴν χεῖρα φέρει περὶ τὴν ὀσφύν, τὴν δ' ἑτέραν περὶ τὴν ὀσφὺν τοῦ ἑτέρωθεν, οὗ τὴν χεῖρα φέρει ἐπ' ὤμων. Διὰ τῆς τοιαύτης περιβολῆς τῶν χειρῶν ὁ κύκλος γίνεται πυκνότατος καὶ τὰ σώματα τῶν σχηματιζόντων αὐτὸν ἐγγίζουσι πρὸς ἄλληλα πολύ, ὅσον ὑπὸ τῶν ὤμων αὐτῶν ἐπιτρέπεται. Παρατηρητέον πρὸς τούτοις, ὅτι δύνανται μετὰ τοῦ ἑτέρου ποιητοῦ νὰ ᾄδωσι καὶ δύο καὶ τρεῖς καὶ τέσσαρες περισσότεροι, ἢ μετὰ τοῦ ἑτέρου, χωρὶς νὰ βλάπτῃ ρυθμόλως. Ἵνα δὲ ἕκαστος ἐκ τῆς μερίδος ἑκατέρου ποιητοῦ ἀκούῃ τὰ ὑπ' αὐτοῦ ποιούμενα καὶ χαμηλῇ τῇ φωνῇ ἀπαγγελλόμενα δίστιχα, ὅπως ἀπὸ κοινοῦ ἀρχίζωσι νὰ ᾄδωσι, κλίνει τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ἔσω τοῦ κύκλου καὶ πρὸς τὸ μέρος τοῦ ποιητοῦ τῆς μερίδος, εἰς ἣν ἀνήκει. Τὴν στάσιν ταύτην λαμβάνουσιν, ὅταν θὰ ἀπαγγελθῇ τὸ ποίημα, ἄλλως, ὅταν ᾄδωσι, κρατοῦσι τὴν κεφαλὴν ὀρθιωτέραν· πάντοτε ὅμως ἔχουσιν αὐτὴν ὀλίγον πρὸς τὰ ἔσω τοῦ κύκλου κεκλιμένην.

Οὕτω σχηματισθέντος τοῦ κύκλου οἱ ποιηταὶ συσκέπτονται μόνοι ἢ μετὰ τῶν βοηθῶν αὐτῶν καὶ ἐκλέγουσι τὸ μέλος ἢ λαμβάνοντες ἓν τῶν γνωστῶν ἢ τονίζοντες εἰς τὴν περίστασιν ταύτην νέον, ἐκλέγουσι δὲ καὶ τὴν κατάληξιν τῶν διστίχων καὶ ἀρχίζουσι νὰ ᾄδωσιν· ᾄδοντες δὲ δὲν μένουσιν ἀκίνητοι, ἀλλὰ χορεύουσιν ἐλαφρῶς. Συνίσταται δ' ὁ χορὸς αὐτῶν εἰς ἁπλᾶς τινας κινήσεις, εἰς ἁπλῆν κάμψιν τῶν γονάτων καὶ ἀνατίναξιν, αἵτινες ῥυθμίζονται ὑπὸ τοῦ μέλους κανονίζουσαι συγχρόνως αὐτό. Ἐνῷ ᾄδουσι δίστιχόν τι κατὰ μὲν τὰς ὁμαλὸν καὶ χαμηλὸν ἐχούσας ἦχον συλλαβὰς κάμπτουσιν ὀλίγον τὰ γόνατα πάντες ὁμοῦ, κατὰ δὲ τὰς διὰ τοῦ μέλους ἐντεινομένας συλλαβὰς ἀνατινάσσονται ὀλίγον εὐθύνοντες ἀποτόμως τὰ γόνατα· ἀνατινασσόμενοι δὲ ὑψοῦσιν ἑκάστοτε ὀλίγον ἕκάτερον τῶν ποδῶν ἐναλλὰξ δὶς ἐν δυσὶ συνεχέσι τιναγμοῖς καὶ ἀποθέτουσιν αὐτὸν ἢ πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἢ πρὸς τὰ δεξιά. Εἰς μίαν δηλ. ἀνατίναξιν ὑψοῦσι τὸν δεξιὸν π. χ. πόδα καὶ εἶτα θέτουσιν αὐτὸν πλησίον τοῦ ἀριστεροῦ ποδός, εἰς τὴν ἑπομένην ἀνατίναξιν ὑψοῦσι τὸν αὐτὸν πόδα καὶ ἀποθέτουσι πρὸς τὰ δεξιὰ μακρὰν τοῦ ἀριστεροῦ καὶ ὀλίγον δεξιώτερα τῆς πρώτης θέσεως τοῦ ποδός, εἰς τὸν τρίτον τιναγμὸν ὑψοῦσι τὸν ἀριστερὸν πόδα καὶ θέτουσιν αὐτὸν πρὸς τὰ δεξιὰ πλησίον τοῦ δεξιοῦ ποδός, εἰς τὴν τετάρτην ἀνατίναξιν ὑψοῦσι τὸν αὐτὸν πάλιν ἀριστερὸν πόδα καὶ θέτουσι πρὸς τὰ ἀριστερά, μακρὰν

τοῦ δεξιοῦ, ὀλίγον ὅμως δεξιώτερα τῆς ἀρχικῆς του θέσεως, εἰς τὴν πέμπτην ἀνατίναξιν ὑψοῦσι τὸν δεξιὸν πόδα, καὶ οὕτως ἑφεξῆς. Ἐπειδὴ καθ' ἑκάστην ἀνατίναξιν ὑψοῦται ὁ ἕτερος πούς, ὁ μὲν ὑψούμενος εὐθύνεται χαλαρώτερον, ὁ δὲ βαίνων ἐντείνεται ἰσχυρότερον. Κατὰ δὲ τὰς δύο συνεχεῖς ἀποθέσεις τῶν δύο ποδῶν πρὸς τὰ δεξιὰ ἢ πρὸς τὰ ἀριστερὰ τὸ σῶμα τοῦ χορεύοντος καὶ ἑπομένως ὅλος ὁ κύκλος κινεῖται σύσσωμος καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ πρὸς τὰ ἀριστερά. Ἐνῷ δηλ. ὁ δεξιὸς καὶ μετ' αὐτὸν ὁ ἀριστερὸς ποὺς θέτονται πρὸς τὰ δεξιά, ὅλος ὁ κύκλος κινεῖται πρὸς τὰ δεξιά, ἐνῷ δὲ ὁ ἀριστερὸς καὶ μετ' αὐτὸν ὁ δεξιὸς ποὺς θέτονται πρὸς τὰ ἀριστερά, ὅλος ὁ κύκλος κινεῖται πρὸς τὰ ἀριστερά· ἑπομένως κατὰ δύο συνεχεῖς ἀνατινάξεις κινεῖται ὁ κύκλος ἅπαξ πρὸς τὰ δεξιὰ μέν, ἂν κατὰ τὰς δύο ταύτας ἀνατινάξεις ὑψοῦνται ἀμφότεροι οἱ πόδες ἀλληλοδιαδόχως καὶ ἀποθέτονται πρὸς τὰ δεξιά, πρὸς τὰ ἀριστερὰ δέ, ἂν κατὰ τὰς δύο ἀνατινάξεις ὑψοῦνται ἀμφότεροι οἱ πόδες ἀλληλοδιαδόχως καὶ ἀποθέτονται πρὸς τὰ ἀριστερά. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ δύο πόδες κατὰ τὴν δευτέραν των ὕψωσιν ἀποθέτονται ὀλίγον δεξιώτερον τῆς ἀρχικῆς θέσεώς των, ὅλος ὁ κύκλος, ἐνῷ κινεῖται πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ πρὸς τὰ ἀριστερά, περιστρέφεται συγχρόνως κατ' ὀλίγον καὶ ἀνεπαισθήτως πρὸς τὰ δεξιά.

Τὸν εἰρημένον κύκλον σχηματίζουσι καὶ ὡς ἀνωτέρω περιεγράψαμεν χορεύουσιν οἱ Ὀφῖται μόνον ὅταν θὰ ᾄδωσι δίστιχα, οὐδέποτε δὲ ἁπλῶς διὰ νὰ χορεύωσιν. Ἐκ τούτου δὲ καὶ ἐκ τῆς στάσεως καὶ κινήσεως τῶν σχηματιζόντων τὸν κύκλον καὶ ἐκ τῆς θέσεως τῶν δύο ποιητῶν καταφαίνεται ὅτι ὁ χορὸς οὗτος δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπῆρχε πρὸ τῆς ἐπιδόσεως τῶν Ὀφιτῶν εἰς τὰ τοιαῦτα ᾄσματα, οὐδὲ κατόπιν ὡς χορὸς ἰδιαίτερος, ὡς κύκλος δηλ. ὃν νὰ ἐσχημάτιζον διὰ νὰ χορεύωσιν. Ἀλλ' ὁ κύκλος οὗτος ἔλαβε τὴν γένεσίν του ἐξ αὐτοῦ τοῦ τρόπου τοῦ ᾄδειν τὰ δίστιχα. Ἐπειδὴ δηλ. πολλοὶ ᾄδουσιν ὁμοῦ, διὰ νὰ διακριθῶσιν οὗτοι ἀπὸ τῶν ἀκροατῶν, τῶν παρευρισκομένων ἐν συναθροίσει, καὶ διὰ νὰ ἀκούωσιν εὐκόλως καὶ ἄνευ ταραχῆς, ἥτις θὰ προήρχετο ἐξ ἀτάκτου στάσεως, αὐτοὶ μὲν τοὺς ποιητάς, ἀπαγγέλλοντας τὰ δίστιχα, οἱ δὲ ἀκροαταὶ τὰ ᾀδόμενα, παρέστη ἡ ἀνάγκη νὰ ἵστανται οἱ ᾄδοντες ὀρθιοι ἐν κύκλῳ καὶ δὴ τοσοῦτον πυκνῷ, καὶ νὰ λάβωσιν οἱ ποιηταὶ θέσεις ἀναλόγους τῇ πρὸς ἀλλήλους σχέσει των. Δὲν ἦτο δὲ δυνατὸν ᾄδοντες νὰ μένωσιν ἐν τοιαύτῃ κυκλικῇ θέσει ἀκίνητοι καὶ ὁδηγηθέντες ἐκ τῶν διαφόρων μελῶν ἐφεῦρον τὰς εἰρημένας ἁπλᾶς κινήσεις, δι' ὧν οὐ μόνον τὸ μέλος τηροῦσι κανονικόν, ἀλλὰ καὶ τὰς ψυχικάς των διαθέσεις ἐν μέρει δύνανται νὰ ἐκφράζωσι· διότι ὅταν ᾄδηται ὑβριστι-

κὸν ἢ ἄλλο τι σφοδρὸν δίστιχον κατὰ τοῦ ἑτέρου ποιητοῦ ἢ τρίτου τινός, καὶ ἐν γένει, ὅταν τὸ δίστιχον εἶνε ἐπιτυχές, αἱ κινήσεις ἤτοι αἱ κάμψεις τῶν γονάτων καὶ ἀνατινάξεις γίνονται ὑπὸ τῆς ᾠδούσης μερίδος μετὰ περισσοτέρας ζωηρότητος καὶ μᾶλλον ἀποτόμως.

Ἐν τοιούτῳ κύκλῳ ᾄδουσιν οἱ Ὀφῖται, ὡς εἴπομεν, πανταχοῦ, ὅπου ὑπάρχει συνάθροισις, ἐν τῇ ἀγορᾷ κατὰ Τετάρτην, κατὰ τὴν πρὸς τὸ δάσος ὁδὸν ἐν ἐπιπέδῳ μέρει καὶ ἀλλαχοῦ, συνηθέστατα ὅμως κατὰ τοὺς γάμους, καὶ τοιοῦτοι συχνότατα γίνονται. Καὶ εἰς μὲν τὰς ἄλλας περιστάσεις ᾄδουσι μόνον ἄνδρες, κατὰ δὲ τὴν πρὸς τὸ δάσος ὁδὸν καὶ ἐν τοῖς γάμοις καὶ ἀλλαχοῦ, ὅπου συναθροίζονται καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἑνὸς χωρίου, ᾄδουσιν ἢ ἄνδρες μόνοι, ἢ γυναῖκες μόναι, ἀλλ' εἰς τοὺς γάμους συνηθέστερον ἄνδρες ᾄδουσιν· εἰς πάσας δὲ τὰς περιστάσεις ταύτας ἀπαιτοῦνται δύο ποιηταί, ἢ ποιήτριαι, λαμβάνοντες ἐν τῷ κύκλῳ θέσιν ἀπέναντι ἀλλήλων, ὡς εἴπομεν. Ἐνίοτε ὅμως, παρουσιῶν καὶ γυναικῶν, ὑπάρχει ἐπιθυμία νὰ ᾄδωσι καὶ γυναῖκες μετ' ἀνδρῶν, ποιήτριαι δηλ. καὶ ποιητὴς πρὸς ἀλλήλους· τότε σχηματίζονται δύο κύκλοι, εἷς μὲν μεθ' ἑνὸς ποιητοῦ, ἕτερος δὲ γυναικῶν μετὰ μιᾶς ποιητρίας, τῶν δὲ κύκλων τούτων ἑκάτερος ἀποτελεῖται ἐκ πέντε μέχρι δώδεκα περίπου προσώπων. Ὁ ποιητὴς καὶ ἡ ποιήτρια ποιοῦσι καὶ ᾄδουσι πρὸς ἀλλήλους μετὰ τῶν δύο κύκλων ἐναλλάξ, ὡς εἰ ἦσαν οἱ δύο κύκλοι εἷς καὶ οἱ ποιηταὶ ἵσταντο ἀπέναντι ἀλλήλων.

Ἐκ πασῶν τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων περιστάσεων ἐν τοῖς γάμοις ᾄδονται τὰ περισσότερα τῶν ᾀσμάτων, διότι καὶ συχνοὶ εἶνε οὗτοι καὶ διαρκέστερον ἐν αὐτοῖς ᾄδουσιν οἱ Ὀφῖται, ἐν ἑνὶ δὲ καὶ τῷ αὐτῷ γάμῳ πολλάκις, σχηματίζουσι πρὸς τοῦτο κύκλον. Καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ γαμβροῦ καὶ ἐν τῇ τῆς νύμφης οἱ βουλόμενοι τῶν προσκεκλημένων εὑρίσκουσι πολλάκις τὴν εὐκαιρίαν νὰ ᾄδωσιν ἐν κύκλῳ. Οἱ προσκαλούμενοι εἰς γάμον ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ γαμβροῦ μεταβαίνουσι καὶ εὑρίσκουσιν ἐκεῖ τὰς νεάνιδας τοῦ χωρίου· ἕως ὅτου δὲ συναθροισθῶσι πάντες καὶ ἑτοιμασθῶσιν, ἵνα μεταβῶσιν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης, οἱ παρόντες νέοι σχηματίζουσι κύκλον καὶ ᾄδουσι. Μεταβάντες δὲ εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης, εὑρισκομένην ἢ ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ ἢ ἐν ἑτέρῳ, σχηματίζουσι καὶ ἐνταῦθα οἱ νέοι κύκλον καὶ ᾄδουσιν ὑπὸ τὰ βλέμματα τῶν νεανίδων τοῦ χωρίου τῆς νύμφης, ἕως ὅτου αὕτη ἑτοιμασθῇ πρὸς ἀναχώρησιν· ἂν δὲ τὸ χωρίον τῆς νύμφης ἀπέχῃ πολὺ τοῦ χωρίου τοῦ γαμβροῦ καὶ δὲν δύνανται οἱ προσελθόντες νὰ ἐπιστρέψωσιν αὐθημερόν, διέρχονται ὅλην τὴν νύκτα ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς νύμφης χορεύοντες καὶ ᾄδοντες ἐν κύκλῳ. Ἀφ' οὗ δὲ ἐπιστρέψωσι

μετὰ τῆς νύμφης εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, πάλιν σχηματίζουσι κύκλον καὶ ᾄδουσιν, ἕως ὅτου δοθῇ αὐτοῖς νὰ φάγωσι, καὶ εἶτα ἀπέρχεται ἕκαστος· πολλάκις ὅμως, ἂν εἶνε ἑσπέρας, διανυκτερεύουσιν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ γαμβροῦ ᾄδοντες ἐπίσης ἐν κύκλῳ μέχρι πρωΐας, ὅτε τέλος, ἀφ' οὗ καὶ ἐκ δευτέρου φάγωσιν, ἀπέρχεται ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια.

***

Ὑπόθεσις δὲ τῶν ἐν γάμῳ ᾀδομένων διστίχων εἶνε αἱ ἐλλείψεις ἢ ἡ καλὴ περιποίησις, αἱ παρευρισκόμεναι νεάνιδες καὶ τὰ πρόσωπα τῶν δύο ποιητῶν. Ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι μετὰ τὴν παραλαβὴν τῆς νύμφης εὑρισκόμεθα ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ γαμβροῦ, ὅπου ὑπάρχουσι καὶ πολλαὶ νεάνιδες, καὶ ἂς ἴδωμεν πῶς δύο ποιηταὶ ἐκφράζουσι πᾶν ὅ,τι θέλουσι διὰ τῶν διστίχων των. Ἀφοῦ σχηματισθῇ ὁ κύκλος καὶ λάβωσιν οἱ ποιηταὶ τὰς θέσεις των ἀπέναντι ἀλλήλων, ἐκλέγουσι τὸ μέλος καὶ τὴν κατάληξιν καὶ ᾄδουσι πρῶτον τὸ προεκτεθειμένον τουρκικὸν δίστιχον. Μετὰ τοῦτο ἄρχονται ποιοῦντες ἴδια δίστιχα.

Α΄. Θέλει νὰ ᾄδωσι περὶ τοῦ γάμου·

Τίλεαο ἐγέντουνε
τὸ τιούν' [1]) *νὰ λέγουμε.*

Β΄. Οὐδεμίαν ἔλλειψιν εὑρίσκει ἐν αὐτῷ·

Ἐμεῖστ' τίπο ἐξουκλούκ'
'ς σὸ τιούν' οὐ ξέρουμε.

Α΄. Ὁμολογεῖ τὴν ἀφθονίαν τῶν φαγητῶν·

Τὰ τσ'οιλίας ἐμουννα
οὐ πορούμ' νὰ σείζουμε.

Β΄. Ἐπαινεῖ τὴν νύμφην·

Βαρέα καλὸ νύφε
πάντα μεῖστ' ἐπαίρουμε.

Α΄. Εὑρίσκει καὶ τὸν γαμβρὸν ἀξιέπαινον·

Τὸ γαμπρό' μαννα τίπο
νὰ λέγουμ' οὐ πορούμε.

Β΄. Θαυμάζει τὸ πλῆθος τῶν προσκεκλημένων·

Ἤτοτ' γέρ' [2]) *οὐτσ' ἐπόμεινε,*
κἀλαπαλούκ' ἔχουμε.

Α΄. Χαίρει ἰδίως διὰ τὸ πλῆθος τῶν παρευρισκομένων νεανίδων·

---

[1]) λ. τ. = γάμος. [2]) λ. τ. = τόπος.

Πολλὰ πατσήδεας λέπω
ντὸ [1]) τεροῦν τσ' αἰ σ' αίρουμε.

Β'. Εὐχαριστεῖται ᾄδων εἰς τοιούτους γάμους·

Σ' ἀΐτικα τιούνεα
θελουμ' νὰ τραγῳδοῦμε.

Α'. Ἰδὼν ὅτι διερχόμενός τις ἤγγισε τὴν θύραν, δι' ἧς ἐκ τοῦ παρακειμένου δωματίου βλέπουσιν αἱ νεάνιδες, καὶ ἐκλείσθη αὕτη ὀλίγον, ᾄδει·

Τὴν πόρτα σοῦρο γιάνα [2]),
πατσήδεας νὰ λέπουμε.

Β'. Δὲν δύναται νὰ παύσῃ ᾄδων, ἐν ᾧ βλέπει τὰς νεάνιδας ὡραίας

Ἀΐτικα πατσήδεας
οὐ ποροῦμ' ν' ἀφίνουμε.

Ἐκ τοιούτων διστίχων ὁρμώμενοι ἐξακολουθοῦσι καὶ ᾄδουσι πρὸς τὰς νεάνιδας· δύνανται δέ, ἂν θέλουσι, νὰ ἀλλάξωσι τὴν κατάληξιν μετὰ μικρὰν παῦσιν χωρὶς νὰ διαλύσωσι τὸν κύκλον.

Α'. Λέγει πρὸς τὰς νεάνιδας, ὅτι θέλει νὰ τὰς βλέπῃ πάντοτε·

Ἔ πατσή, πάντα θέλω
'ς σὰ μάτσα νὰ τεροῦσε·

Β'. Προτείνει εἰς μίαν ἐξ αὐτῶν νὰ τὸν λάβῃ σύζυγον·

Ἂν θέλεις ν' ἐπαίρεις με,
ἐγὼ πάλ' ἐπαίρω σε.

Α'. Ὑπόσχεται διάφορα δῶρα·

Ἄντα πάγω 'ς σὸ γιαλό,
ὅ,τι θέλεις φέρω σε.

Β'. Προτείνει εἰς μίαν νεάνιδα νὰ ὑπάγωσιν εἰς τὸ δάσος, διὰ νὰ εἴπῃ αὐτῇ μυστικόν τι·

Ἄϊτε ἂς πάμε 'ς σὸ ρασ'ί [3]),
λακοιρτὴ νὰ λέγω σε.

Α'. Βλέπει τὸ φόρεμα νεάνιδος ὀλίγον ἀκάθαρτον καὶ ἐπίτηδες ὑποπτεύεται, ὅτι ἔλαβέ που αὕτη συνέντευξιν μετά τινος νέου·

Τὸ ζιποῦνι σ', ἔ πατσή,
ὁδεάντο ἐλέρωσε;

Β'. Αὐθαδέστερον ἐρωτᾷ νεάνιδα, ἂν ἐθεραπεύθη πληγή τις, ἣν εἶχεν αὕτη κατὰ τὸν μηρόν, καὶ τὴν ὁποίαν αὐτὸς εἶχε δῆθεν ἰδεῖ.

Σ' σὸ μερὶ σ' γερὰ εἶσ'ες,
ἀκόμα ἐστέρωσε;

[1]) ὅτι. [2]) ὀ. τ. = πλαγίως, ὀπίσω. [3]) ῥαχίον, δάσος.

Α'. Βλέπει νεάνιδα μειδιῶσαν καὶ εὐχαριστεῖται·

Τσ' ἀμὴ ντὸ θαρρεῖς ἐσύ;
νὰ γελᾷς ἐφτ'άγω σε.

Β'. Ῥίπτει τὰ βλέμματα πρὸς νεάνιδα, προσποιουμένην ὅτι κρύπτεται, καὶ ᾄδει·

Ἔ πατσή, κρύφτσ'εσαι;
ἐθαρρεῖς οὐ 'λέπω σε;

Α'. Βλέπων ὅτι ἐσβέσθη ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ὁ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κύκλου ἐκ τῆς ὀροφῆς ἀνηρτημένος λύχνος, ᾄδει·

Ἄψιτε τὰ λυχνάρα,
ἀκόμα οὐτσ' ἐμέρωσε.

Β'. Ἀφοῦ ὁ λύχνος ἀμέσως ἀνήφθη, λέγει ὅτι ἐπεθύμει νὰ ἦτο σκότος·

Σ' σὴ σκοτία ἐθέλινα,
ἔ πατσή, νὰ φιλῶ σε.

Α'. Δὲν ἐπιτρέπει τοιαύτας ἐφόδους·

Ἀΐτικο δουλεία
νὰ φτειάς οὐτσ' ἀφίνω σε.

Β'. Δὲν ἐννοεῖ τί μέλει δι' αὐτὸ εἰς τὸν ἕτερον ποιητήν·

Εἰπέ με, σύ ντὸ ζὸρ ἔεις,
πουγιουρτσ'ῆ [1]) ντὸ [2]) ἔχω σε;

Ἐνταῦθα ἀρχίζουσι νὰ κατηγορῶσι καὶ ὑβρίζωσιν ἀλλήλους οἱ δύο ποιηταὶ διὰ πολλῶν αἰσχρολογιῶν, ἑκάτερος δὲ προσπαθεῖ νὰ ἐκφέρῃ ὕβριν μεγαλιτέραν καὶ φοβεῖται μήπως ἡττηθῇ καὶ καταισχυνθῇ ἐνώπιον τοσούτων ἀκροατῶν καὶ μάλιστα τῶν νεανίδων, αἵτινες μετ' εὐαρεστήσεως βλέπουσι τοὺς ποιητὰς ἐξαπτωμένους καὶ τὰς ἐναντίον ἀλλήλων ὕβρεις μεθ' ὑπερβολικοῦ πάθους ἐκσφενδονίζοντας. Δύνανται δὲ οἱ ποιηταὶ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην νὰ ἀλλάξωσι τὸ μέλος λαμβάνοντες γοργὸν καὶ ταχὺ καὶ ᾄδοντες ἅπαξ μόνον ἑκάτερος τὰ δίστιχα ἢ ἀνὰ ἕγα στίχον, δι' ὧν θέλουσι νὰ δείξωσι τὴν ποιητικήν των ἱκανότητα· Ἐξακολουθοῦσι λοιπόν·

Α'. *Σαβάχος [3]) ἐγέντουσουν,*
ντὸ λές; οὐτσ' ἀκούω σε.

Β'. *Τὴν ψωλὴν ἀτ' 'ς σ' ὠτία σ'*
τσ' ἔτουνε ὅπ' ἐτσούσ'ωσε; [4])

[1]) λ. τ. ὁ προστάζων = κύριος, δεσπότης. [2]) μήπως; [3]) τρελλός. [4]) τίς ἦτον ὅστις ἔχωσε

Α΄. *Τ' ἐμὰ τὰ χαραπάδεας* [1])
'ς σὰ σ' ἔρα σ' νὰ δίγω σέ.
Β΄. *Βαρέα μὴ σκατόνεις*
τὸ στόμα σ', πινεύω [2]) *σε.*
Α΄. *Τοῦ τσ'υροῦ σ' ἐπίνεψα*
τὴν πατσὴ τσ' ἐστέρωσε.
Β΄. *Ἐγὼ τὴ μάνα σ' γαμῶ,*
χατίρ' μὴ νὰ 'φτεάγω σε;

Ἀλλὰ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξακολουθῶσιν οὕτως ἐπὶ πολὺν καιρόν, διότι ὁ ἕτερος τῶν ποιητῶν θὰ τύχῃ νὰ μὴ προφθάσῃ ἐξ ὀργῆς νὰ σχηματίσῃ δίστιχον κατάλληλον πρὸς ἀπάντησιν ἢ νὰ ἀκούσῃ βαρυτάτην ὕβριν; καὶ τότε ἐν τῇ ἐξάψει του θὰ ξιφουλκήσῃ ἐναντίον τοῦ ἑτέρου ἢ ἁρπάσας τὸ πιστόλιον ἐκ τῆς ὀσφύος του θὰ πυροβολήσῃ κατ' αὐτοῦ, ὅστις θὰ σπεύσῃ νὰ πράξῃ τὸ αὐτὸ καὶ τότε ἡ σκηνὴ θὰ ἀποβῇ τραγική· διὸ πρὶν ἢ συμβῇ τοιοῦτόν τι οἱ περιεστῶτες προβλέπουσι τὸ κακὸν καὶ σπεύδοντες διαλύουσι τὸν κύκλον, οὕτω δὲ οὐδέτερος τῶν ποιητῶν ἀπαλλάττεται κατησχυμένος.

Μετά τινα καιρὸν σχηματίζουσι πάλιν τὸν κύκλον καὶ ἀρχίζουσι νὰ ᾄδωσιν.

Α΄. Τὴν φορὰν ταύτην θέλει νὰ ἀπαρτιθμήσῃ τὰς ἐλλείψεις τοῦ γάμου·
Ἠὰρ νὰ λέγουμε ντόσο [3])
'ς σὸ τιούν' ἐξουκλούκ' ἔν'.

Β΄. Παρατηρεῖ ὅτι, ἂν καὶ ἡ νὺξ ἔχει προχωρήσει, ὑπάρχουσιν ἀκόμη πολλοὶ εἰς τὸν γάμον·
Τὸ βακοίτ' ἐσ' ἰ δεαβαίν' [4])
τσ'αὶ πάλ' καλαπαλούκ' ἔν'

Α΄. Καὶ τὰς νεάνιδας ἀκόμη βλέπει ἐκεῖ·
Ἀδὰ εἶν' τσ'αὶ τὰ πατσήδεας,
ντὸ [5]) *θέλουν μικσ'ιλούκ'* [6]) *ἔν.*

Β΄. Δὲν θεωρεῖ πρέπον νὰ μὴ φαίνηταί που ἐκεῖ ὁ οἰκοδεσπότης·
Ὁ νοικοτσ'ύρις ποῦ ἔν';
ἀτὸ παλ' ἀταμίλούκ' [7]) *ἔν;*

Α΄. Βλέπει ὅτι τῷ ὄντι δὲν περιποιεῖται οὗτος τοὺς προσκαλεσμένους καλῶς·

[1]) εἶδος κολοκυνθίων κενῶν ἔσωθεν, μτφρ. τὰ αἰδοῖα τοῦ ἀνδρός. [2]) ῥ. τ. = ἐπιβαίνω, καβαλικεύω. [3]) (ντό;=τί; σόϊλ. τ. = εἶδος) = ποίου εἴδους; τὶ λογῆς; ὁποῖος; [4]) ὁ καιρὸς κοντεύει νὰ περάσῃ. [5]) ὅ, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον. [6]) λ. τ. = ἐργολαβία. [7]) λ. τ. = ἀνθρωπιά.

Ντὸ 'φτεάς, ντὸ ποίεις, οὐ 'ρωτᾷ,
βαρέα ἀρσουζλούκ' [1]) *ἔν'.*

Β΄. Ὑποθέτει ὅτι κοιμᾶται ὁ οἰκοδεσπότης ἀπανθρώπως ποιῶν·
Τσ' ἔξερ' ντὸ [2]) *οὐ τσ'οιμᾶται;*
τ' ἐτσ'ινοῦ [3]) *ἐσ'εκλούκ'* [4]) *ἔν'*

Α΄. Βλέπων αἴφνης τὸν οἰκοδεσπότην, ὅστις εἰδοποιηθεὶς προσῆλθεν ἀμέσως καὶ ἤκουσε τὰ τελευταῖα δίστιχα, ᾄδει πρὸς αὐτὸν παρακαλῶν νὰ μὴ ὀργισθῇ, διότι εἰς τὴν ποίησιν του ἐπιτρέπονται τὰ τοιαῦτα·
Ἔϊ, μὴ χολιδεάεσαι,
τ' ἐμόνα [5]) *ἀσ'ουκλούτσ'* [6]) *ἔν.*

Καὶ οὕτως ἐξακολουθοῦσιν, ἀπαριθμοῦντες πάσας τὰς ἐλλείψεις τοῦ γάμου. Ἤμην ἔν τινι γάμῳ καὶ ἤκουον τοιαῦτα δίστιχα κατὰ τοῦ οἰκοδεσπότου, ὃν ἠρώτησα διατὶ ἐκφέρουσι τοιαύτας ὕβρεις, ὁ δὲ μοὶ ἀποκρίθη· *ἀτοὶ δ,τι θέλουν λέγουνε.*

Ἐνίοτε οἱ ποιηταὶ ᾄδουσι πρὸς ἀλλήλους καὶ περὶ ἰδίων οἰκιακῶν ὑποθέσεων, ἂν μάλιστα εἶνε συγγενεῖς. Κατά τινα γάμον ἐν τῷ χορῷ ἔτυχεν οἱ δύο ποιηταὶ νὰ εἶνε πατὴρ καὶ υἱός· ἀμφότεροι δὲ ἠγάπων νεάνιδα τὴν αὐτὴν καὶ ἕκάτερος ἤθελε νὰ τὴν νυμφευθῇ, καὶ δὲν ἠγνόουν ὅτι εἶνε ἀντερασταί. Ἐν τῷ χορῷ λοιπὸν ὁ πατὴρ ἠθέλησε νὰ ἀποτρέψῃ τὸν υἱόν του ἀπὸ τοῦ νὰ λάβῃ αὐτὸς τὴν νεάνιδα, καὶ ἐγένετο μεταξὺ τῶν δύο ποιητῶν ὁ ἑξῆς ἐν ᾄσματι διάλογος·

Π. *Ἔ παιδί μου, παιδί μου,*
τὴ μετρούα σ' πῶς τερεῖς; [7])
Υ. *Νὰ γίνεται* [8]) *ἡ νύφε σ',*
νᾶρτ' ἐπαίρει [9]) *τὸ σ'έρι σ'.*
Π. *Ἐσὺ ὥσπ' εἶσαι καλά* [10]),
καζανεύεις [11]) *τσ' ἐπαίρεις* [12])
Υ. *Ἐπαίρ' ἀ* [13]) *τσ'αὶ πέφτω κά* [14]),
ἐσὺ ἅμο σ'κύλλος τερεῖς.

Ἄλλοτε πάλιν ποιητοῦ τινος ὁ υἱός, ἐπίσης ποιητής, θέλων νὰ νυμφευθῇ καὶ μὴ ἔχων χρήματα, ἐν ᾧ ᾄδῃ ἐν χορῷ πρὸς τὸν πατέρα, εἶπεν·

[1]) λ. τ.=ἀναισχυντία. [2]) τίς ἠξεύρει ὅτι; [3]) τὸ ἐκείνου, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κάμνει ἐκεῖνος. [4]) λ. τ.=γαϊδουροσύνη. [5]) τὸ ἐμόν, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κάμνω ἐγώ. [6]) λ. τ.=ποιητική ἡ τέχνη τοῦ ᾀσιδοῦ. [7]) πῶς κυττάζεις (φέρεσαι πρὸς) τὴν μητρυιάν σου; [8]) θὰ γείνῃ. [9]) νὰ ἔλθῃ νὰ πάρῃ (νὰ φιλήσῃ). [10]) =ἐν ὅσῳ εἶσαι νέος. [11]) ῥ. τ.=κερδίζεις, τ. ἔ. εὑρίσκεις. [12]) ἐννοεῖ ἄλλην. [13]) τὸ (τὴν) παίρνω. [14]) πίπτω κάτω=πλαγιάζω.

Νὰ πουλῶ τὸ κορμερὸ [1])
τσ' ἐγὼ νὰ γυναιτσίζω.

ὁ δὲ πατήρ, ὅστις δὲν ἤθελε τὸν γάμον τοῦ υἱοῦ του, ἀπεκρίθη·

Τὸ κορμερὸ τ' ἐμό [2]) *ἔν',*
τὸ τσοφάλι σ' μισίζω [3]).

Ἂν ἡ νύμφη εὑρίσκεται ἐν ἑτέρῳ χωρίῳ καὶ ὁ χορὸς γίνεται ἐν αὐτῷ ὑπὸ τῶν προσερχομένων ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ γαμβροῦ, οὗτοι δύνανται νὰ κατηγορῶσι τοὺς κατοίκους τοῦ χωρίου τῆς νύμφης· ἂν δὲ ὁ χορὸς ἀποτελεῖται ἐξ ἐγχωρίων, δύνανται καὶ οὗτοι νὰ κατηγορῶσι τοὺς ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ γαμβροῦ προσελθόντας καὶ νὰ εἴπωσιν ὅσας ἐλλείψεις βλέπουσιν εἰς τὸν γάμον των. Ἐκ τῆς συνοικίας Χόλασα χωρίου τινὸς ἦλθον τινες εἰς Ζησινώ, ἵνα λάβωσι νύμφην, οἱ δὲ Ζησινῶται ᾄδοντες ἐν κύκλῳ εἶπον μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς·

Ἔρθανε οἱ Χολασῖτ',
οὔλοιν πιρτέ [4]) *μολλάδες* [5]).
Σ σὰ μέσα τουν [6]) *ἔχουνε*
εὔτσαιρα ταπαντσάδες [7]).
Ἐπίσ' ἀτουν κρατοῦνε [8])
εὔτσαιρα ματαράδες [9]).

Οἱ δὲ Χολασῖται σχηματίσαντες ἔπειτα καὶ οὗτοι κύκλον, κατηγόρησαν τοὺς Ζησινῶτας· ἐκτὸς δ' ἄλλων εἶπον πρὸς αὐτούς·

Ζησινῶτ' σ' σ' ἐσέτερα [10])
ἔτ' ἴτε ἐγκλησία.

διότι ὑπάρχουσιν ἐν Ζησινῷ Χριστιανοί τινες, ἔχοντες ναόν· εἶπον δὲ τοῦτο ὡς ἀπάντησιν εἰς τὸ ὅτι πάντες ἦσαν *μολλάδες*.

Δύο κύκλοι, εἷς μὲν ἀνδρῶν, ἕτερος δὲ γυναικῶν, σχηματίζονται σπανίως μὲν ἐν γάμοις, συνήθως δὲ κατὰ τὴν πρὸς τὸ δάσος ὁδόν. Ἂς ἴδωμεν λοιπὸν τέλος ὁποῖα τινὰ δίστιχα ᾄδουσι πρὸς ἀλλήλους ποιητὴς καὶ ποιήτρια ἐν δυσὶ κύκλοις, οὓς ὑποθέσωμεν ὅτι νέοι καὶ νεάνιδες, ἐν ᾧ ἐπιστρέφουσιν ἐκ τοῦ δάσους, σχηματίζουσιν ἐν ἐπιπέδῳ μέρει κατὰ τὴν ὁδόν· ἂς ἔχωμεν δὲ ὑπ' ὄψει, ὅτι αἱ σχέσεις αὐτῶν εἶνε τοιαῦται, ὥστε δύνανται ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς διστίχοις των νὰ αἰσχρολογῶσι πρὸς ἀλλήλους ἐλευθέρως.

---

[1]) κυψέλη μελισσῶν (ἐκ κορμοῦ δένδρου). [2]) (τὸ) ἐμόν, ἰδικόν μου. [3]) σχίζω (εἰς ἡμίση) τὴν κεφαλήν σου (ἂν τόλήσῃς νὰ πωλήσῃς τὴν κυψέλην). [4]) λ. τ. = ὁμοῦ. [5]) ἰμάμιδες, ἱερεῖς μωαμεθανοί [6]) εἰς τὴν μέσην των. [7]) ρ. τ. πιστόλια. [8]) ὀπίσω των κρέμανται. [9]) ρ. τ. πυριτιδοθῆκαι [10]) εἰς τὰ ὑμέτερα, ᾽ς ἐσᾶς (εἰς τὸ χωρίον σας).

Πς. *Ἂς λέγουμ', ἔ πατσήδεας,*
ἐντάμα [1]) *τραγῳδίας.*
Πρ. *Τσ' ἐγὼ θέλω ν' ἀκούω*
τ' ἔμνοστο [2]) *τὴ λαλία σ'.*
Πς. *Ἀταμπέσ' ᾽ς σὰ μάτεα σ'*
ἔλ' ἂς φιλῶ σε μίας [3]).
Πρ. *Ἄναυος ᾽ς σὸ φίλεμα* [4])
εἶνε τσ' ἄλλα δουλείας.
Πς. *Ἄντα πάμε ᾽ς σὸ ρασί*
ἀνοίζω τὰ μουσία [5]) *σ'.*
Πρ. *Τσερισμένα εἶν' τὰ σέα σ'* [6]),
φαίνουνταν τὰ μερία σ'.
Πς. *Ἔ πατσή, ἐστὰ μόνο,*
νὰ πλεάνω [7]) *τὰ βυζία σ'.*
Πρ. *Ἡμέρα σ' νὰ μ' ἔτουνε* [8]),
ντὸ εἶν' τὰ λακοιρτία σ' [9]).
Πς. *Ἔ πατσή, ντὸ ἔεις ἐσύ,*
ἐπσυκὰ [10]) *᾽ς τὴν τσοιλία σ';*
Πρ. *Τσεσμές* [11]) *ἔν', τίλεαα κάμ'* [12])
ἄκουσο μὲ τ' ὠτία σ'.

Καὶ οὕτως ἐξακολουθοῦσιν ᾄδοντες τοιαῦτα δίστιχα. Ἵνα δὲ ἐννοήσῃ τις, ὅτι οὐδόλως ἐντρέποντα αἰσχρολογοῦντες οἱ Ὀφῖται, μεταφράζομεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν αὐτῶν διάλεκτον δύο δίστιχα, ποιηθέντα τουρκιστὶ καὶ ᾀσθέντα τὸ μὲν ὑπὸ νέου, τὸ δὲ ὑπὸ νεάνιδος εἰς ἀπάντησιν. Νέος τις δηλ. νομίσας ὅτι θὰ φιμώσῃ τὴν ποιήτριαν, πρὸς ἣν ᾖδεν, εἶπε·

Γεφύρ' μ' ἔτουν ἡ ψωλή μ',
τσ' ἀπόθε ν' ἐδεάβαινες;

ἀλλ' ἐφιμώθη αὐτὸς λαβὼν παρὰ τῆς νεάνιδος τὴν ἑξῆς ἀπάντησιν.

Τσ'εσμὲς μ' ἔτουμ τὸ μουνί μ',
τσ'αὶ ἀπόθε ν' ἔπινες; [13])

---

[1]) (ἐν τῷ ἅμα)=μαζί. [2]) εὔνοστον=νόστιμον. [3]) ἅπαξ. [4]) (ἄνευ) πλὴν τοῦ φιλήματος. [5]) πόδια, σκέλη. [6]) τὰ ἐνδύματά σου. [7]) πιάνω. [8]) κατάρ. γυναικ.=νὰ μὴ ἤθελες γεννηθῇ. [9]) τί εἶνε τὰ λόγια σου;=τί λόγια εἶνε αὐτὰ ποῦ λές; [10]) ἀποκάτω. [11]) κρήνη, βρύσι. [12]) κάμνει=ρέει. [13]) Τὰ δύο ταῦτα δίστιχα, ὡς ἀπομνημονεύονται ἐν τῇ τουρκικῇ, ἔχουσιν ὧδε·

Πς. *Σκίμ κιοπρὶ ὄλμασα,*
νέρτεν κετσέτσούτουν;
Πρ. *Ἀμούμ τσεσμὲ ὄλμασα,*
νέρτεν ἰτσέτσούτουν;

Ἐκ πάντων τῶν κατὰ καιροὺς ὑπὸ διαφόρων ποιητῶν ποιουμένων καὶ ᾀδομένων διστίχων τινά, ἔχοντα περίεργον σημασίαν, ἀπομνημονεύονται καὶ ἀπαγγέλονται ὑπὸ τῶν Ὀφιτῶν. Τοιαῦτα δίστιχα διεσπείραμεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν παραδείγμασιν, ὅσα ἠδυνήθημεν νὰ εὕρωμεν. Ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ σειραὶ διστίχων, ἐχόντων τοὺς δευτέρους στίχους ὁμοιοκαταλήκτους καὶ ἑπομένως ᾀσθέντων κατὰ σειρὰν ὡς ἔχουσιν, ἀπομνημονεύονται διὰ τὸν αὐτὸν λόγον. Καὶ τοιαῦται σειραὶ διστίχων ἐξετέθησάν τινες ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, μία δὲ εἶνε καὶ ἡ ἑπομένη

Ἄγουρο [1]) φτεάει κασαβέτ',[2])
οὐτσε ἐποῖτσε ἀρνικό.
Τὸ ζῶ ἐφτεάει κακαβέτ',
οὐτσε ἐποῖτσε θελυκό.
Ἡ πατσὴ φτεάει κασαβέτ',
οὐτσε ἐποῖτσε φορτικό [3]).
Ἡ κάτα φτεάει κασαβέτ',
οὐτσε ἐπλεάσε πεντικό.

Μετὰ περισσοτέρας ὅμως περιεργείας ἀπομνημονεύοντες ἀπαγγέλλουσιν οἱ Ὀφῖται δίστιχά τινα, ἔχοντα πρὸς τῇ περιέργῳ σημασίᾳ των καὶ τοὺς δύο στίχους ὁμοιοκαταλήκτους. Τοιαῦτα εἶνε τὰ ἑξῆς·

1. *Τραγῳδῶ τραγῳδία,*
   μετὰ ποῖο καρδία;
2. *Τέρτεα [4]), βερέμεα [5]) πολλά,*
   οὐ σύρκουντανε [6]) ὅλα.
3. *Τέρτεα, βερέμεα πολλά,*
   οὐ πορῶ νὰ λέγω ὅλα.
4. *Ἐφτωχός, γλουπισμένος;[7])*
   τσῆ πατσῆς κολλισμένος [8]).
5. *Ἐγὼ κόφτω χορτάρα,*
   ἡ σεβτὰ μ' 'ς σὰ παρχάρα.
6. *Ἐγὼ κόφτω τσαΐρα,*
   ἡ σεβτά μ' 'ς σὰ παΐρα [9]).
7. *Ἡ σεβτά μ' ποῦ πορπατεῖ;*
   φοοῦμαι ζαροπατεῖ [10]).

[1]) ὁ ἄγουρο, ὁ ἄνδρας. [2]) λ. τ.=φροντὶς (φροντίζει, λυπεῖται). [3]) ἀντὶ φορετικό (διὰ τὸ μέτρον)=πανί. [4]) ρ. τ.=πάθη. [5]) ρ. τ.=φθίσεις. [6]) σύρονται =ὑποφέρονται. [7]) ἐκλεπισμένος, ξεφλουδισμένος. = πάμπτωχος. [8]) πεφλογισμένος=σφόδρα λυπημένος διὰ στέρησιν (νέας). [9]) ρ. τ.=πρανῆ μέρη. [10]) (μήπως) στραβοπατήσῃ (καὶ πέσῃ που).

8. *Ὁ ἥλεο ἐβασίλεψε,*
   ἡ σεβτά μ' π' ἐοίνεψε [1]);
9. *Ὁ ἥλεο ἐβασίλεψε,*
   τ' ἀτσ' οἶλι μ' ἐξίλεψε [2]).
10. *Ἄναυός 'ς σ' ἐμέτερα*
    εἶνε τσ' ἄλλα ἔτερα [3]).
11. *Ἔϊκιτι [4]) κρύο νερό!*
    ἀτὸ κάμ' τσ' ἐγὼ τερῶ.
12. *Ἔσ' ἰ πάγω 'ς σὸ γιαλό,*
    τὸ μουλάρι μ' παλαλό [5]).
13. *Ἔσ' ἰ πάγω 'ς σὸ Φιλέσ', [6])*
    ἄντα φιλῶ σε μὴ κλαίς.
14. *Ἐπῆγα 'ς σὴν Ἀλάϊσσα [6]),*
    εἶδα σε τσ' ἐπλάϊσα [7]).
15. *Σεβτὰ μ' περαθέμπερα [8]),*
    σεῖξον τὸ γιαζλούκ' [9]) σ' τσ' ἔλα.
16. *Ὁ τσ'αιρὸ καλὸ τσ'αιρός,*
    ἄϊτε ἂς πᾶμ' 'ς ἕνα μέρος.
17. *Ἄϊτε ἂς πᾶμε 'ς σὸ ρασ'ί*
    ἐγὼ τσ' ἐσὺ μονασ'οί.
18. *Ἄϊτε 'ς σὸ χαμαιλέτε,*
    καϊνὰ [10]) τίπο μὴ λέτε
19. *Ἔ πατσή, ντὸ λές ἐσύ;*
    — ἄσμα κουρσ'ούμ - κεσεσί [11]).
20. *Ἠαέ [12]) ἔτουνε πάντα,*
    ἡ πατσὴ πάει 'ς σὸν ἄντρα.
21. *Ἡ πατσὴ ντ' [13]) οὐτσ' ἔσ' ἀτο,*
    κατουρεῖ τσ' αἰ βρέσ' ἀτο.
22. *Ἡ πατσὴ ντ' οὐτσ' ἐσ'λεύ' [14])*
    ἠὲρ γιαντάν [15]) νεφεσλεεύ' [16]).

[1]) σινεύω ρ. τ.=σουφρόνω εἴς τι μέρος καὶ μένω ἀκίνητος καὶ ἄναυδος (ἵνα μὴ μὲ ἴδῃ τις). [2]) ρ. τ.=ἐλιγόστεψε. [3]) διαφορετικά. [4]) φρσ. τ. ἐπὶ ἀναμνήσεως=ἔ καϊμένο! [5]) τρελλό. [6]) ὄνομα παρχαρίου. [7]) ἐλιποθύμησα [8]) πέραθεν πέρα, ἀπὸ πέρα ὡς πέρα. [9]) λ. τ. θερινὸς κεφαλόδεσμος, [10]) εἰς καινένα. [11]) ὁ στίχ. τουρκ.=μὴ κρεμάσῃς τὴν σφαιριδιοθήκην=μὴ μᾶς κάμῃς τὸ παλληκάρι (ἄσμα τὸ σ προφ. καθαρῶς οὐχὶ ὡς ζ). [12]) ἔτσι. [13]) ποῦ, ἥτις. [14]) ρ. τ. λαμβάνει ταῖρι (ἔα), συντροφεύει [15]) φρσ. τ.=ἀπὸ κάθε μέρος, πανταχόθεν, [16]) ρ. τ. παίρνει, βγάλλει ἀναπνοήν, διαπνέει, ἀερίζεται.

23. *Τσῆ πατσῆς τ' ἐπουκάτα* [1]
σάγκιμ[2] *σαχταροκάτα.*
24. *Τσῆ πατσῆς τὸ μουνερό,*
καμ' ἐτσ'εῖ χλίο νερό.
25. *Τσῆ πατσῆς τὸ μουνορρίζ'*
ντὸ ψωλία ἐγνωρίζ'!
27. *Ἔ πατσή, ντὸ κακκανίεις;*
οὐτσ' ἀγαπᾷ σε κανείς.
26. *Ἔ πατσή, ντὸ ζουρζουρίεις;* [3]
κανεὶς οὐ ξέρ' τὸ ζόρι σ'.

Ἐκτὸς τῶν εἰρημένων διστίχων ἀπομνημονεύονται καὶ τετράστιχά τινα, τὰ ὁποῖα ἐποιήθησαν, ὡς φαίνεται, πρὸ πολλῶν ἐτῶν, ὅτε ἀκόμη τετράστιχα ἦσαν τὰ ἐκ τοῦ προχείρου ποιούμενα ᾄσματα τῶν Ὀφιτῶν, ὡς εἴπομεν. Τούτων διακρίνομεν δύο εἴδη, τὰ ἔχοντα τοὺς δύο πρώτους στίχους καὶ τὸν τέταρτον ὁμοιοκαταλήκτους, καὶ ταῦτα εἶνε τὰ παλαιότερα καὶ τοὺς δύο πρώτους καὶ τοὺς δύο τελευταίους στίχους ὁμοιοκαταληκτοῦντας, ἀλλὰ διαφόρως, ταῦτα δὲ ἀπετέλεσαν τὴν μετάβασιν εἰς τὰ δίστιχα. Ἐξ ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν τούτων μόνον ἀνὰ δύο τετράστιχα ἤκουσα ἐν Ὄφει, ἅτινα παραθέτω κατωτέρω. Ὅτι δὲ ταῦτα, ἢ τοὐλάχιστον τὰ δύο τούτων, τὰ πρῶτον καὶ τὸ τέταρτον, εἶνε ἀρκετὰ παλαιά, εἰκάζω καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ἀπὸ μικρᾶς μου ἡλικίας, ἤτοι ἀπὸ εἴκοσι σχεδὸν ἐτῶν ἤκουον τὰ δύο εἰρημένα τετράστιχα ἀπαγγελλόμενα ὡς περίεργα διὰ τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν γλῶσσαν ἐν Τραπεζοῦντι, ὅπου μετέβησαν ἐξ Ὄφεως, καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἐν Ὄφει παρὰ γραὸς ἤκουσα αὐτά.

α΄. 1. *Ἔχω τρία πρόβατα,*
οὐτσ'ὲ νὰ [4] *πουλῶ ἀτα·*
ἅντα ἔρται ἡ σεβτά μ',
κουρπάνεα [5] *νὰ κόφτ' ἀτα.*
2. *Ἕνα σ'ουμούσ'* [6] *ἀγκόνα* [7]
τσ'εῖται 'ς σὴν καροβόνα [8],
ἅντα 'λέπ' τὰ πατσήδεας,
τὰ δόντεα 'θε ἀκονᾷ.

[1]) τὸ ἀποκάτω. [2]) λ. τ. = ὡσάν, ἀπαράλλακτα. [3]) μουρμουρίζεις, ἀνησυχεῖς. [4]) δέν θά. [5]) ρ. τ. = θύματα. [6]) λ. τ. = σπιθαμή. [7]) εἶδος ὄφεως μικροῦ καὶ ὑπομέλανος χρώματος. [8]) βρακίον τῶν ἀνδρῶν ἐξ ἀμερικανικοῦ βεβαμμένου κυανοῦ.

β΄. 1. *Ἐξέρεις, πῶς οὐ ξέρεις;*
ντ' ἐποίναμε ἰπέρυσ', [1]
ἅντα πέϊναμε [2] *'ς σὰ ζᾶ*
ἐπισ'έσ' [3] *'ς σὰ λάπαζα.*
2. *Ἔμπα, γραῖα 'ς σὸ χορό.*
—*Γραῖα εἶμαι, οὐ 'πορῶ,*
σείσκουμαι, λαΐσκουμαι, [4]
μαντηλοκρεμίσκουμαι [5].

[1]) τί ἐκάμναμε πέρυσι. [2]) ὅτε ἐπηγαίνομεν [3]) ἐκ τοῦ *ἀπέσ — τσ'αι — ἐσ'*, *ἀντὶ ἀπισκιέσ'* (Τρ.) = κατὰ τὰ ἔνδον, ἀναμεταξύ. [4]) σείομαι, κινοῦμαι (αἰωρουμένη). [5]) κρημνίζεται (πίπτει) ἡ ποδιά μου· *μαντήλ* = ποδιὰ ἀπὸ τσίτι·

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΛΑΖΑΡΙΚΑ

ΑΡΓΥΡΑΔΩΝ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

ΥΠΟ

ΜΑΛΒΙΝΑΣ Ι. ΣΑΛΒΑΝΟΥ

δημοδιδασκάλου

(Συνέχεια Λαογρ. Η' 535)

11

Στὸν Ἰουρδάνη ποταμὸ στὴ βάχτιση τοῦ Γιάννη,
ἐκεῖ 'πανε ποῦ βρίσκεται τσῆ ἀγάπης τὸ βοτάνι.
Ἐκεῖ θὰ πάω νὰ κοιμηθῶ, ἐκεῖ θὰ πάω νὰ μείνω,
νὰ κόψω τριὰ μυριστικά, μερτιάν, λυγιὰν καὶ κρίνο,
μερτούλα νὰ μυρίζωμαι, λυγιὰν γιὰ νὰ λυγειῶμαι
καὶ κρίνο γιὰ νὰ κρένωμαι, ἀγάπη δὲ σ' ἀρνειῶμαι.
Τ' ἀηδόνι σοῦ 'δωκε λαλιά, φωνὴ τὸ κανερίνι,
τὴν ὀμορφιὰ σ' τὴ δώκανε τοῦ περβολιοῦ μου οἱ κρίνοι.

Παρὰ Κυριακῆς Κυνηγοπούλου ἐτῶν 30.

ΣΗΜ. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Δ' 150, 14 = ΠΕ 95.—Σ. τ. Δ.]

12

Μιὰν Λαβριά, μιὰ Κυριακὴ καὶ μιὰ καλὴν ἡμέρα
μὲ κάλεσε ὁ πατέρας μου στὴν τάβλα νὰ κερνάω'
χρυσὸ γιαλάκι μοῦ 'δωσε καὶ μι' ἀργυρῆ κανάτα,
μοῦ ξαλυστράει τὸ γιαλὶ καὶ πέφτει ἀπάν' στὴν πλᾶκα.
Ἡ πλᾶκα ἐγίνη τέσσερα καὶ τὸ γιαλάκι πέντε.
Βαρειὰ κατάρα μοῦ 'δωκε νὰ πάρω ἄντρα βλάχο.
Ἐγὼ ἄντρα βλάχο δὲ θελῶ, μηδ' ἄντρα κοπαδιάρη,
θέλω παιδὶ γραμματικό, νὰ γράφῃ καὶ νὰ ψάλλῃ·
κάνει τὸν οὐρανὸ χαρτί, τὴ θάλασσα μελάνι
καὶ τοῦ κοράκου τὸ φτερὸ χρυσῆ πέννα νὰ γράφῃ.

Παρὰ Εὐρυδίκης Καββαδία ἐτ. 34.

13

Σήμερα τὸ ταχὺ ταχὺ 'πό 'να παρεθυράκι
βλέπω μιὰ κόρη κ' ἔπλενε τ' ἄσπρο της βελεσάκι.
Ὁ νιὸς ἀπερνοδιάβαινε καὶ τσ' εἶπε· «Κόρη, γειά σου.»
κ' ἐκείνη ἀπολογήθηκε· «Σύρε, κάμε δουλειά σου,
μὴν ἔρθουν τ' ἀδρεφάκιά μου, καὶ βρῆτε τὸ μπελιά σας.
—Τόσο κακὰ εἶν' τ' ἀδρέφιά σου, ποῦ θὰ μὲ θανατώσουν;
—Δὲν εἶν' κακὰ τ' ἀδρέφια μου, μον' εἶναι παλληκάρια,
γιὰ τὸ φιλὶ τῆς ἀδρεφῆς σφάζοδαι σὰ λιοδάρια.
Σύρε καὶ κάμε γλήγορα κι ἀνέβα στὸ χωρίο
καὶ βρές τα καὶ κουβέντιασ' τα τ' ἀδρέφια μου τὰ δύο,
κι ἀνάφερέ τους παδρειὰ κι ἀνάφερέ τους γάμο:
«Ἂν εἶναι μὲ τὸν ὁρισμό, κουνιάδους νὰ σᾶς κάμω.»
Καὶ ἂν σοῦ ποῦνε καὶ τὸ ναὶς κάμε μιὰ γύρα πίσω,
νὰ σοῦ τὸ δώσω τὸ φιλεῖ, νὰ σὲ παρηγορήσω.»

Παρὰ Μαργαρ. Καββαδία ἐτ. 86

ΣΗΜ. Στ. 1. Συνηθέστερον ᾄδεται ὡς ἑξῆς ἀκαταλήπτως: *σήμερα τὸ ταχὺ ταχὺ πουρνὸ παρεθυράκι.*— Στ. 2. *βελέσι* λέγεται τὸ φουστάνι, *ἄσπρο δὲ βελεσάκι* τὸ μεσοφόρι.—Στ. 13. συνήθης παραλλαγή: *καὶ κάμ' ἑνὰ ἀνανάϋρο* (=γῦρον περὶ τὴν οἰκίαν) *καὶ βάτει* (=ἐλθὲ) *ἀπό 'δω πίσω.*— Ἀγνοῶ ἂν τὸ τραγούδι τσβτοιᾳδωσι καὶ ἀλλαχοῦ, ἀληθὲς ὅμως εἶναι ὅτι ἐκφράζει πληρέστατα τὰς περὶ τῆς οἰκογενειακῆς τιμῆς κρατούσας ἐνταῦθα ἰδέας, διὸ καὶ κατὰ προτίμησιν ᾄδεται ὑπὸ τῶν Ἀργυραδιτῶν. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς πρβλ. Λαογρ. Δ' 171,60. — Σ. τ. Δ.]

14

Ἀνέβαινα, κατέβαινα 'πὸ τ' Ἁϊ Γεωργιοῦ τὴ σκάλα,
φραγκόπουλλον ἀπάντησα, μικρὸ ἀραβωνιασμένο·
τὸν ἀραβῶνα τ' ἅρπαξα, στὴ μάννα μου παγαίνω.
Μάννα, κι ἂν εἶσαι μάννα μου κ' ἐγὼ παιδὶ δικό σου,
φέρε τὸ λοῦσο, λοῦσέ με, τὸ μόσκο πότισέ με
καὶ τὸ ψιλὸ ποκάμισο, μάννα μου, κι ἄλλαξέ με.
Φερέ μου καὶ τὴ σκούφια μου, τὴ πεντεμασουρένια,
πόχει πουλιὰ πετούμενα, πουλιὰ καὶ χειλιδόνια
ἂν ἀπετάξουν τὰ πουλιά, πάω κ' ἐγὼ μὲ κεῖνα,
ποῦ κρισαρίζει τὸ φλωρὶ καὶ πέφτει τὸ λογάρι
καὶ τ' ἀποκρισαρίσματα τὰ βάνω στὸ μαντήλι.

Διψοῦν οἱ κάβοι γιὰ νερὸ καὶ τὰ βουνὰ γιὰ χιόνια,
διψάει καὶ μὲ ἡ καρδοῦλα μου γιὰ μῆλο, γιὰ κυδώνια,
γιὰ μῆλο, γιὰ ῥοδάκινο, γιὰ πετρινοκεράσι,
τ' ἀδρόγυνο ποῦ γίνηκε νὰ ζήσῃ, νὰ γεράσῃ.

Παρὰ τῆς πρεσβυτέρας Μαρ. Καλούδη ἐτ. 60.

ΣΗΜ. Στ. 10. *κρισαρίζει· κρισάρα* εἶναι τὸ πυκνότερον κόσκινον, ἐντεῦθεν *κρισαρίζω* = κοσκινίζω· *ἀποκρισαρίσματα* = ὅ,τι ὑπολείπεται ἐκ τοῦ κρισαρίσματος. [Παραλλαγὴ ἐν Λαογρ. Β' 638,1.— Σ. τ. Δ.]

15

Περικαλῶ σε, Παναγιά, περικαλῶ σε Πόλι,
νὰ μοῦ δανείσῃς τὰ κλειδιά, νὰ μπῶ σὲ περιβόλι,
νὰ κόψω μῆλο κόκκινο, νὰ πιῶ νερὸ δροσᾶτο,
νὰ πέσω ν' ἀποκοιμηθῶ στὴ λεϊμονιὰ 'πὸ κάτω,
νὰ πέφτουν τ' ἄνθια πάνω μου, τὰ ῥόδα στὰ μαλλιά μου,
τὰ κόκκινα dradράφυλλα στὸ γύρο τσῆ ποδιᾶς μου.
Νὰ κόψω κιτρολέϊμονο καὶ κιτροκαρυοφύλλι,
νὰ στείλω τῆς ἀγάπης μου βέρα καὶ δαχτυλίδι.
Τὸ δαχτυλίδι ποῦ φορῶ δὲν εἶναι ἀπὸ τὸ Τζάντε,
μόν' εἶναι ἀπὸ τὴ Βενετιὰ ῥουμπίνι καϊ διαμάντε.

Παρὰ Εὐρυδίκης Λιούμπα ἐτ. 34.

ΣΗΜ. [*Λελέκου*, Ἐπιδόρπιον σ. 216. *Τοῦ αὐτοῦ* Ἀνθολογία σ. 196. Νεοελλ. Ἀνάλεκτα Α' 107,47. — Φάρος Ἀνατολῆς 1902 Β' 430. — Ἐκ τῶν σημειώσεων Ν. Γ. Πολίτου. Πρόσθες καὶ *Ζώη Λ.*, Φιλολ. καὶ ἱστορ. λεξικὸν Ζακύνθου σ. 12. — Σ. τ. Δ.]

16

Τὸ λὲν οἱ κοῦκκοι στὰ βουνὰ κ' οἱ πέρδικες τσοὺ κάμπους,
τὸ λέει καὶ μιὰ γουμένισσα 'πὸ τὸ Μοναστηράκι,
ποῦ κεῖ τὸ ζάρουν οἱ ὄμορφες νὰ στήσουν μοναστήρι.
Φέρνουν τὸ χῶμα ἀπ' τὴ Σουριὰ καὶ τὸ νερὸ ἀπ' τὴν Πόλη
καὶ τὸ χρυσοκεράμιδο 'πὸ τοῦ Κυριοῦ τὸν τάφο,
τὰ χειλιδόνια κουβαλοῦν, τὰ περιστέρια χτιοῦνε.
Τὸ χτίσαν τὸ ἀποχτίσανε πιάνουν χορὸ χορεύουν.
Μπροστὰ πιανόνται οἱ ὄμορφες, κατόπι οἱ μαυρομάτες
καὶ μέσ' τὴ μέση τοῦ χοροῦ πιάνεται ἡ Ζερβοπούλλα,

ἡ Ζερβοπούλλα ἡ Ρωμιὰ κ' ἡ 'Αρβανιτοπούλλα.
«Χόρευε, Ζερβοπούλλα μου, χόρευε σὰν τὶς ἄλλες,
καὶ μὴν τὸ παίρνεις παραψιὰ καὶ σὰν τὴ γερακίνα.»
Κι ὅλοι ἐπερικαλούσανε κι ὅλοι περικαλοῦνε·
«Χριστέ, μὴν ἔλθῃ ὁ Τζαϊμαλᾶς τὸ πανηγύρ' χαλάσει.»
'Ακόμη ὁ λόγος ἤτανε κ' ἡ ὁμιλιὰ ἐκρατειώτουν,
νασοῦτον καὶ ὁ Τζαϊμαλᾶς τσοὺ κάμπους καβαλλάρης·
σὰν ἥλιος λάμπει στ' ἄλογο καὶ σὰν ἀϊτὸς στὴ σέλλα,
σὰν μικροβασιλόπουλλο βαστάει τὸ σαλιβάρι.
Κι ὁ Τζαϊμαλᾶς καυχήθηκε τὸν τέτοιο λόγο λέει·
«Χριστέ, καὶ νὰ πιανόμουνα κοδὰ στὴ Ζερβοπούλλα,
στὴ Ζερβοπούλλα στὴ Ρωμιά, στὴν 'Αρβανιτοπούλλα,
νὰ τσ' ἔπιανα τὰ δυὸ βυζιὰ καὶ τίποτας δὲ θέλω.»
Κ' ἐκείνη ἀποκρίθηκε τὸν τέτοιο λόγο λέει·
«Τὰ δυὸ βυζιὰ τοῦ κόρφου μου ἔχουν καλὸ δραγάτη,
ἡ μάννα μου εἶν' ἀμπελουργὸς κι ἀφέδης μου δραγάτης,
τ' ἀδρέφια μου εἶν' τὰ κλήματα κ' ἐγὼ τὸ σταφυλάκι.»
Κι ὁ Τζαϊμαλᾶς 'ποκρίθηκε, τὸν τέτοιο λόγο λέει·
«Σκοτώνω τὸν ἀβελουργό, φονεύω τὸ δραγάτη,
κλωτσοπατάω τὰ κλήματα, φιλῶ τὸ σταφυλάκι.»

Παρὰ τῆς πρεσβυτέρας Μ. Καλούδη.

ΣΗΜ. Στ. 3 *ζάρουν*=ἔχουσιν ὡς ἔθιμον (λ.ἰταλ.)—Στ. 4. *Σουριά*· τόπος ἄγνωστος εἰς τοὺς ᾄδοντας· τινὲς φάλλουσι τὸ ᾆσμα τοῦτο καὶ μετὰ τῶν ἑξῆς παραλλαγῶν τῶν στ. 13—29·

Καὶ νάστονε κι ὁ Κωσταντᾶς καὶ βρίσκεται μπροστά της·
«Χριστέ, καὶ νὰ πιανόμουνα κοδὰ στὴ Ζερβοπούλλα,
στὴ Ζερβοπούλλα στὴ Ρωμιά, στὴν 'Αρβανιτοπούλλα·
—Μετὰ χαρᾶς σου, Κωσταντᾶ, κι ὅ,τι θωρεῖ τὸ φῶς σου
καὶ πρᾶμα μεγαλύτερο νὰ εἶναι στὸν ὁρισμό σου.»
Χρυσὸ μαντήλιν ἔβγαλε μεσά 'πὸ τὰ βυζιά της,
στὸ χέρι του τοῦ τὸ δωσε καὶ πιάστηκε μπροστά της.

ΣΗΜ. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς 6λ. Λαογρ. Δ' 101,50 καὶ ΠΕ 99.— Σ. τ. Δ.]

17

Μαργαριτάριν ἔσπερνα, Μάρω μου, στὸ λαϊμό σου,
ἀνάρια ἀνάρια τό σπειρα καὶ κεῖνο πυκνοβγῆκε,
Πασάδες τὸ θερίζανε, Τοῦρκοι τὸ κουβαλοῦσαν

καὶ ἐνὰ καλὸ πασόπουλλο κεῖνο τὸ ἀλωγοῦσε.
Κ' ἡ Μάρω μὲ τὴ μάννα της τ' ἀλῶνι φροκαλοῦσε.
«Μαρώ, σὲ καίει ὁ κουρνιαχτός, Μάρω, σὲ καίει ὁ ἥλιος.
—Μὰ 'γὼ τὸν ἥλιον ἀγαπῶ καὶ ἐγὼ τὸν ἥλιο θέλω,
κ' ἐγὼ τὸ πρῶτο ἀλωνιστὴ ἀντρὰ θὰ τὸν ἐπάρω.
—Αὐτὸς ὁ πρῶτ' ἀλωνιστὴς πολλὰ προικιὰ χαλεύει.
Χαλεύει ἐλιὲς ἀμάζωχτες μ' ὅλους τσοὺ μαζωχτάδες,
γυρεύει ἀβέλια ἀτρύγητα μ' ὅλους τσοὺ τρυγιστάδες,
γυρεύ' χωράφια ἀθέριγα, μ' ὅλους τσοὺ θεριστάδες.»

Παρὰ Μαργαρ. Καββαδία ἐτ. 65

ΣΗΜ. Ὁ πρῶτος στιχ. φάλλεται καὶ οὕτω.
Κλωνὶ πιπέρι ἔσπερνα τρὴ Μαρουδιὰς τὰ χείλη.
[Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Δ' 121,85. Πρβλ. καὶ ΠΕ 136. Σ. τ. Δ.]

18

Στοῦ παππᾶ τὸ παρεθύρι
κάθετ' ἕνα τζοβαΐρι
νάχα 'γὼ τὸ τζοβαΐρι
κι ὁ παπᾶς τὸ παρεθύρι.

Παρὰ τῆς πρεσβυτέρας Μ. Καλούδη.

19

Στοῦ παππᾶ τὸ περιβόλι
κάθεται πουλὶ κι ἀηδόνι,
μὲ τὴ μάννα του μαλώνει·
«Μάννα, μάννα πάδρεψέ με,
σπιτονοικοκύρεψέ με,
κι ἄδρα γέρο μὴ μοῦ δώσῃς,
τὶ ὕστερα θὰ μετανοιώσῃς.
Τὶ τοῦ γέρου τὰ παιγνίδια
εἶναι σῦκα καὶ καρύδια
καὶ τοῦ νιοῦ τὰ παιγνιδάκια
μόσκος καὶ γαρουφαλάκια

Παρὰ Κώνστ. Πανδῆ ἐτ. 70.

ΣΗΜ. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Ε' 572,21.— Σ.τ.Δ.]

20

Κάτω τσῆ Πόλης τὰ τζαμιά, τσῆ Πόλης τἀργαστήρια,
κάθουνται πέντε ῥάφτηδες καὶ πέντε μαθητάδες,
κ ἕνα μικρὸ ραφτόπουλλο ἐρράφτε καὶ τραγούδα.
Βασιλοπούλλα τ' ἄκουσε ἀπ' ἄργιο παρεθύρι·
«Τσώπα, μωρὲ ραφτόπουλλο, κι ἃ δὲ τὸ μολοήσω,
κι ἃ δὲν εἰπῶ τοῦ ράφτη σου, ροῦχα νὰ μὴ σοῦ δώσῃ.
—Καὶ σὺ θὰ πῆς τοῦ ράφτη μου, ροῦχα νὰ μὴ μοῦ δώσῃ,
κ' ἐγὼ θὰ πῶ τοῦ βασιλιᾶς ποῦ σ' ἔχω ἀγγαστρωμένη,
ποῦ σ' ἔχω τέσσερω μηνῶ, τεσσέρω φεγγαριῶνε.
—Τσώπα, μωρὲ ραφτόπουλλο, καὶ μὴ τὸ μολοήσῃς,
νὰ γίνω γῆς νὰ μὲ πατῇς, γιοφύρι νὰ διαβαίνῃς,
νὰ γίνω τάβλα φράγκικη, βενέτικα μεσάλια,
καὶ κούπα σαρακιώτικη νά 'μαι γραμμένη μέσα,
ἄλλοι νὰ πίνουν τὸ κρασὶ κ' ἐγὼ νὰ πλέω μέσα.»

Παρὰ Κώνστ. Πανδῆ ἐτ. 70.

ΣΗΜ. Στ. 13, *σαρακιώτικη κούπα*· ἀγορασθεῖα ἐν τῷ προαστείῳ τῆς πόλεως. Σαρόκφ.(;) ὅπου ἐπωλοῦντο, ὡς λέγουσιν οἱ γέροντες, ἄλλοτε μεγάλοι κύαθοι μετ' ἐγχρώμων διακοσμήσεων. Ἄλλοι τελειώνουσι τὸ ποίημα οὕτω πως:

νὰ γίνω γῆς νὰ μὲ πατῇς, κούπα γιὰ νὰ κερνιέσαι,
καὶ μέσα στὴ γιαλόκουπα κόρ' ἀρραβωνιασμένη.

[Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Α' 643 ξη' καὶ Γ' 565,16. — Σ. τ. Δ.]

21

Παππαδοπούλλ' ἀπάδησα κ' ἔβγαιν' ἀπὸ τ' ἀβέλι,
εἶχε σταφύλια στὴ ποδιὰ καὶ μῆλα στὸ μαδῆλι,
δυὸ μῆλα τῆς ἐχάλεψα καὶ τέσσερα μοῦ δίνει.
«Δὲ θέλω 'γὼ τὰ μῆλά σου, τὰ κλωτσοπατημένα,
θέλω τὰ δυὸ τοῦ κόρφου σου, τὰ μοσκομυρισμένα.»

Παρὰ τοῦ αὐτοῦ.

ΣΗΜ. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Ε' 103,86 καὶ 87.— Σ. τ. Δ.]

22

Χήρας ὑγιὸς ψυχομαχᾷ, χήρας ὑγιὸς πεθαίνει,
γιὰ μιὰ φεγγαροπρόσωπη στὸν Ἅδη κατεβαίνει.
Οἱ φίλοι του τοῦ λέγανε· «Φίλε μου, τί μοῦ κάνεις;

γιὰ μιὰ φεγγαροπρόσωπη θὰ πέσῃς νὰ πεθάνῃς;
—Γιὰ μιὰ φεγγαροπρόσωπη καὶ ροδοκοκκινάτη,
ἀπὸ τὸν πάτο στὴν κορφὴ γαρούφαλα γιομάτη.»
Ἐκίνησε καὶ πήαινε στὸ ἔρημό του σπίτι,
κ' ἡ μάννα του τοῦ ἤλεγε· «Παιδί μου, τί μοῦ κάνεις;
γιὰ μιὰ φεγγαροπρόσωπη θὰ πέσῃς νὰ πεθάνῃς;»
Βάνει τὰ γρόσια στὴν ποδιὰ καὶ τὰ φλωριὰ στὴ τσέπη
καὶ κίνησε καὶ πήαινε τσῆ λύγερης τὸ σπίτι.
«Μωρὴ σκύλα, μωρὴ ἄνομη καὶ τουρκοβαχτισμένη,
ποῦ σὺ κεντᾷς τὸν ἀϊτὸ καὶ μένα ὁ γιὸς πεθαίνει!»
Τὸ δίπλωσε, τὸ τρίπλωσε μέσα στὴ στιὰ τὸ ρίχνει.
«Φωτιὰ νὰ κάψῃ τὸν ἀϊτὸ κι ὁποῦ τονε πλουμίζει,
νάχε καεῖ καὶ τὸ πουλὶ κ' ἡ κόρη ποῦ τὸ κέδα.»
Ἐκίνησε καὶ πήαινε στοῦ νιούτσικου τὸ σπίτι.
«Τήρα δεξιά, τήρα ζερβιά, τήρα κατοῦ στὸ στρῶμα,
σκύψε, dραdραφυλλένια μου, καὶ φίλειε με στὸ στόμα.
Ὅταν θὰ ἰδῇς στὸ σπίτι μου τέσσερα παλληκάρια,
τότες, ἀγαπημένη μου, μπῆξε φωνὴ καθάρια.
Ὅταν θὰ ἰδῇς στὸ σπίτι μου παππᾶ νὰ θυμιατίσῃ,
τότες, ἀγαπημένη μου, νὰ μ' ἀποχαιρετίσῃς.
Κι ὄντας θὰ μπῇς στὴ κάμαρη, μὴ κλάψῃς, μὴ φωνάξῃς,
ἀλλὰ ρωτᾷς τὴ μάννα μου: «Κυρά μου, ποῦ 'ναι ὁ γιός σου;
—Στὴν κάμαρη εἶν' τὰ μάτια μου καὶ σὲ ἀγαπητικός σου.»
Κι ὄντας θὰ μπῇς στὴν κάμαρα, δεξιὰ ζερβιὰ εἶν τὸ στρῶμα,
σκύψε, dραdραφυλλένια μου, καὶ φίλειε με στὸ στόμα.
Καὶ κλάψε μ' ὅμορφα ὅμορφα, νὰ μὴ σ' ἀναγελάσουν,
τὶ ἐκεῖ θὲ νά 'λθου ἀρχόdισσες καὶ θὰ σὲ σουσουμιάσουν.
Καὶ κλάψε με ὅμορφα ὅμορφα, πιάκε σαβάνωσέ με,
βάλε μου τὸ σωκάρδι μου ἐκεῖνο τὸ γαλάζο,
ποῦ μοῦ 'πε ἡ σκύλλα ἡ μάννα σου στὸν Ἅδη νὰ τὸ βάλω.
Βάλε μου τὸ καπέλλο μου μὲ τὸ μεγάλο φιόρο,
καὶ πὲς ποῦ μὲ καλέσανε οἱ ἄρχοdες στὸ φόρο.
Κι ὅτα θὰ ἰδῇς στὸ σπίτι μου τέσσερα καdηλόρτια,
τότες, ἀγαπημένη μου, μὲ βγάνουνε ἀπ' τὴν πόρτα.
Καὶ τὶς ὀκτὼ μὴ στολιστῇς, μὴ στολιστῇς, ψυχή μου,
γιατὶ σὲ βλέπει ἡ μάννα μου καὶ κλαίει ἡ ἀδρεφή μου.
Καὶ κάνε μου τὰ κόλυβα καὶ στεῖλε τα στὸν Ἅδη,
καὶ στεῖλε μου τρία φιλιὰ στὰ μάτια καὶ στὰ φρύδια.

Ὦ ἀμυγdαλοπλεμένη μου, μὲ τοὺς ἀνθοὺς κυρά μου,
καὶ μὲ τὰ χρυσοκλώναρα, ἄσπρη γαρυφαλιά μου.»

Παρὰ Κυριακῆς Κυνηγοπούλου ἐτ. 30.

ΣΗΜ. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς 6λ. Λαογρ. Η' 508,19. Πρβλ. καὶ Β' 562,3. Δ' 114,68. —Σ. τ. Δ.]

23

Ὅλο τὸ βιός μου πούλησα νὰ χτίσω περιβόλι·
περιβολάκιν ἔχτισα μ' ἀνώγεια καὶ κατώγεια,
κι ὅσα νερὰ τρεχούμενα, ὅλα τρεχοῦνε μέσα,
κι ὅσα πουλιὰ πετούμενα, ὅλα πετᾶνε μέσα.
Ἀπ' ὅλα κεῖνα τὰ πουλιὰ ἦταν κ' ἕνα παώνι·
τὸ πιάκα καὶ τὸ μέρωσα καὶ τόχα μερωμένο,
καὶ τόχα μέσα στὸ κλουβὶ κλειδωμαdαλωμένο.
Μοῦ σκανταλίστη τὸ κλουβὶ κ' ἔφυγε τὸ πουλάκι,
κ' ἐπῆε κ' ἔκαμε φωλιὰ στὴν ἄκρα τσῆ θαλάσσης·
ἦτάν' ἡ θάλασσα συρτὴ καὶ τοῦ τηνε χαλάει.
Πάει γυρίζει τὸ πουλὶ καὶ τὴ φωλιὰ δὲν ηὗρε·
τὸ πῆρε παραπόνεσι καὶ κίνησε νὰ φύγῃ.
Ἐπῆε καὶ τὴν ἔκαμε στοῦ πηγαδιοῦ τὸ γῦρο·
πᾶν οἱ κοπέλλες γιὰ νερὸ καὶ τοῦ τηνε χαλᾶνε.
Κ' ἐπῆε κ' ἦλθε τὸ πουλὶ καὶ τὴ φωλιὰ δὲν ηὗρε·
τὸ πῆρε παραπόνεσι καὶ λαύρα στὴν καρδιά του.
Ἐπῆε κ' ἔκαμε φωλιὰ στοῦ καλαμιοῦ τὴ φούdα·
ἀψιὸ μαΐστρον ἔκαμε καὶ τοῦ τηνε χαλάει.
Πάει γυρίζει τὸ πουλὶ καὶ τὴ φωλιὰ δὲν ηὗρε·
τὸ πῆρε παραπόνεσι καὶ κίνησε νὰ φύγῃ.
Κι ἀπὸ τσοὺ μόσχους τσοὺ πολλούς, κι ἀπὸ τσοὶ μυρωdιές,
ἐπῆε καὶ τὴν ἔκαμε σὲ μιᾶς κυρᾶς περβόλι.
Στὴ λεϊμονίτσα ἀνέβηκε κ' ἀρχίνα καὶ κελάdει,
κ' ἐβγήκανε περβολαριές, μάννα καὶ θυγατέρα,
ἡ θυγατέρα πέρdικα κ' ἡ μάννα περιστέρα·
«Νάχα, πουλί, τὰ κάλλη σου, νάχα τὴν ὀμορφιά σου,
τὠριό σου τὸ πλουμόφτερο, τὴν ἄριά σου λαλίτσα;
—Σὰν τί θελες τὰ κάλλη μου, νἀχῇς τὴν ὀμορφιά μου;
τὠριό μου τὸ πλουμόφτερο, τὴν ἄρια μου λαλίτσα
ποῦ σὺ κοιμᾶσ' εἰς στρώματα καὶ κεντητὰ σεντόνια,

κ' ἐγὼ τὸ βαριορίζικο στοὺς πάους καὶ στὰ χιόνια,
ποῦ σοῦ τρως τό καλὸ ψωμί, πίνεις καλὸ κρασάκι,
τσιμπάω λιανοστέρναρο, πίνω κι ἀπὸ τ' αὐλάκι,
σὺ καρτερεῖς τὸν ἄγουρο, νὰ μπῇ νὰ παιγνιδίσῃ,
'γὼ καρτερῶ τὸν κυνηγό, γιὰ νὰ μὲ κυνηγήσῃ,
γιὰ νὰ μὲ βάλῃ στὸ σουβλὶ κι ὅμορφα νὰ μὲ ψήσῃ,
νὰ κάμῃ πράντζο ὁ βασιλιᾶς καὶ πράντζο ὁ γιὸς τοῦ ῥήγα,
καὶ πράντζο τὸ ῥηγόπουλλο, πῶχει πολλὰ τσεκίνια;»

Παρὰ Μαργαρίτας Καββαδία ἐτ. 65.

ΣΗΜ. Οἱ στίχ. 21—25 ᾄδονται καὶ οὕτω :

ἔπῆε κ' ἐκιλάδουνε ἀπάιου σὲ γιαφύρι,
μιὰ λύγερη τὸ ξάνοιγε ἀπ' ἄργιο παραθύρι.

[Παραλλαγαὶ ἐν Πανδώρᾳ ΙΓ' 367,50.— Passow 405 — Ζωγρ. Ἀγὼν Α' 113,153 — *Οἰκονομίδου*, Τραγούδια τοῦ Ὀλύμπου σ. 118,3.— *Χασιώτου*, Συλλογὴ σ. 145,18.— *Λάσκαρη*, Λάστα σ. 331,12.— *Μαγούσου*, Τραγούδια ἐθνικὰ σ. 118-9. — Μουσικὴ Β' 207,219. — Λαογρ. Α' 637 νς'. — Πρβλ. καὶ *Lagarde*, Neugr. aus Kleinasien σ. 38,41. *Ἰωαννίδου*, Ἱστορία καὶ στατιστικὴ Τραπεζοῦντος σ.279,9. — *Ραζέλου*, Προοίμια μοιρολογίων σ. 40.—Συνήθης ὁ συρφυρμὸς πρὸς τὸ ᾆσμα τῆς βασιλοπούλας καὶ τοῦ πουλιοῦ, τῶν παραλλαγῶν τοῦ ὁποίου ἀναγραφὴν 6λ. ἐν Λαογρ. Α' 631 νά.—Ἐκ τῶν σημειώσεων Ν. Γ. Πολίτου.]

24

Σὲ τούτηνε τὴ γειτονιά, τὴ μορφορτιμημένη,
ἕνα τραγούδι θὲ νὰ πῶ γιὰ τὴν ἀγαπημένη'
θ' ἀρχίσω ἀπὸ τὰ πόδιά της νὰ πάω στὴν κεφαλή της,
γιὰ νὰ τσῆ 'πῶ παινέματα, ὁπόχει τὸ κορμί της.
Ἔχει μαλλιὰ τετράξανθα, πλεμένα μὲ τὴ τάξι,
καὶ κάθε τρίχα γένεται σαΐτα νὰ μὲ σφάξῃ.
Θὰ εἰπῶ γιὰ τ' ἀσπρομέτωπο, ποῦ 'ναι γιομάτο ἀγκίδες,
ποῦ ὁ Θεὸς τῆς ἔστειλε τὸν ἥλιο μὲ τσοὶ ἀχτῖδες.
Θὰ εἰπῶ καὶ γιὰ τὰ φρύδια της, τὰ γαϊτανοπλεμένα,
ὁποῦ τῆς τάχει ὁ Ἔρωτας μὲ πόθο καμωμένα.
Νὰ εἰπῶ καὶ γιὰ τὰ μάτια της, ποῦ μέσα παιγνιδιάρου,
πῶχουν ὀργάνα καὶ βιολιὰ κι ὁλημερνὶς σονάρουν.
Θὰ εἰπῶ γιὰ τσοὶ μασοῦλές της, δυὸ κοῦπες κρουσταλλένιες,
ὁποῦ εἶναι ἄσπρες κι ὄμορφες καὶ μαργαριτάρενιες.

Θὰ εἰπῶ γιὰ τὸ στηγούνι της, πῶχει μιὰ λακκωμάδα,
ὁ Ἔρωτας τῆς τό φτιανε σαράντα μιὰ βδομάδα.

Παρὰ τῆς πρεσβυτέρας Μαρ. Καλούδη.

ΣΗΜ. [Πρβλ. καὶ τὸ ἐν Λαογρ. Γ' 452,2.— Σ. τ. Δ.]

25

Γλυκοχαράζει ἡ ἀνατολὴ καὶ γλυκοφέγγ' ἡ δύσι,
πᾶν τὰ πουλάκια στὴ βοσκὴ κ' ἡ λύγερη στὴ βρύσι,
πάγω καὶ 'γὼ τὸ μαῦρο μου, νερὸ νὰ τὸν ποτίσω.
«Βγάλε, κορή, κρῦο νερό, νὰ πιῶ 'γὼ κι ὁ μαῦρος.»
Σαράντα στάμνια ν ἔβγαλε, στὰ μάτια δὲν τὴν εἶδα,
κι ἀπ' τὰ σαράντα τέσσερα στὰ μάτια τὴν κοιτάζω.
«Τί ἔχουν, κορή, τὰ μάτια σου, ποῦ τρέχουν σὰν ποτάμια;
—Ἔχουν ἀντρὰ στὴ ξενιτειὰ ἑδῶ καὶ δέκα χρόνια,
κι ἀκόμα δυὸ τὸν καρτερῶ καὶ δυὸ τὸν παντυχαίνω,
νὰ κόψω τὰ ξανθιὰ μαλλιά, καλόγρια νὰ γένω.
—Κ' ἐγώ, κορή, στὴ ξενιτειὰ καὶ τώρα ξεσκλαβώθη,
καὶ πές μου τὰ σουσούμια του, μὴν λάχῃ καὶ τὸν εἶδα.
—Ἔτσι ψηλός, ἔτσι λιγνός, ὡσὰν τὴν ἀφεντειά σου.
—Κόρη μου, ἀντράς σου πέθανε ἑδῶ καὶ δέκα χρόνια,
κ' ἐγὼ κερὶ τοῦ δάνεισα κ' εἶπε νὰ μοῦ τὸ δώσῃς.
—Κερὶ κι ἂν τοῦ ἐδάνεισες, ἐγὼ νὰ σοῦ τὸ δώκω.
—Κ' ἐγὼ λιβάνι τοῦ δωκα κ' εἶπε νὰ μοῦ τὸ δώσῃς.
—Λιβάνι κι ἂν τοῦ δάνεισες, ἐγὼ νὰ σοῦ τὸ δώσω.
—Καὶ τὸν παππᾶν ἐπλέρωσα κ' εἶπε νὰ τὸν πλερώσῃς.
—Καὶ τὸν παππᾶ, ποῦ πλέρωσες, ἐγὼ νὰ τὸν πλερώσω.
—Κ' ἐγὼ φιλεῖ τοῦ δάνεισα κ' εἶπε νὰ μοῦ τὸ δώσῃς.
—Φιλεῖ κι ἂν τοῦ ἐδάνεισες, τρέχα νὰ τὸ γυρεύῃς.
—Ἐγώ, κορή, εἶμαι ὁ ἄντρας σου κι ὁ κύρης τῶν παιδιῶν σου.
—Πές μου σουσούμια τοῦ σπιτιοῦ, κ' ἴσως νὰ σοῦ πιστέψω.
—Ἐχεῖς ἐλιὰ στὴν πόρτα σου καὶ ἐλιὰ στὴν ἀφοδιά σου'
χρυσὸ καδήλι κρέμεται μέσα στὴν κάμαρά σου,
κι ἀπάνου ἀπ' τὸ προσκέφαλο ἔχεις τὸν Ἄϊ - Λιᾶ σου.
—Φίλος τ' ἀδρός μου ἤσουνε καὶ σ' ἔφερε καὶ τά εἶδες.
Πές μου σουσούμια τοῦ κορμιοῦ, κ' ἴσως νὰ σοῦ πιστέψω.
—Ἔχεις ἐλιὰ στὸ μάουλο κ' ἐλιὰ στὴν ἀμασχάλη

κι ἀνάμεσα τὰ στήθη σου γαρουφαλιὰ μεγάλη.
Ἀνοῖξαν τὰ γαρούφαλα κ' ἐπιάκαν τὸ λαιμό σου,
κ' ἕνα μικρὸ γαρούφαλο φιλεῖ τὸ μάουλο σου.»

Παρὰ Ὀλυμπίας Καββαδία ἐτ. 20

ΣΗΜ. Ἄλλη παραλλαγὴ τοῦ ἄσματος ἀρχίζει ὡς ἑξῆς :

Μισεύει τὸ παμπόρι καὶ πάει στὴ Φραγκιά,
μισεύει κι ὁ καλός μου καὶ πάει στὴν ξενιτειά.
Μήτε γραφὴ μοῦ στέρνει μήτε ν' ἀπολογιά,
κι ἀπάνου σ' ἕξι χρόνους μοῦ στέρνει μιὰ γραφή·
«Θέλεις, κορή, παδρέψου, θέλεις μὴ παδρεύτῃς,
θέλεις καλόγρια γένεις, στὰ μαῦρα νὰ ντυθῇς.»
Πέρασα χρόνοι καὶ καιροὶ κι ὁ γιος πίσω γυρίζει,
νάσούτονε κ' ἐρχότουνε στὸ μαῦρον καβαλλάρης.
Ἡ κόρη ν' ἐκατέβαινε, στὴ βρύσι νὰ γιομίσῃ.
«Γειά σου, χαρά σου, λύγερη.— Καλῶς τὸν καλῶς ἦλθε.»

[Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Ϛ' 529,16. — Σ. τ. Δ.]

26

Μὲ πέτρες καὶ μὲ βήσσαλα μὲ δέρνουν οἱ δικοί μου
κι ὅλοι μὲ φοβερίζουνε νὰ σ' ἀρνηθῶ ψυχή μου.
Κι ὅλοι μὲ συβουλέψανε νὰ μὴ σὲ χαιρετήσω,
μήτε στὰ μάτια νὰ σὲ ἰδῶ μήτε νὰ σοῦ μιλήσω.
Μὰ γὼ στὰ μάτια θὰ σὲ ἰδῶ κ' ἐγὼ θὰ σοῦ μιλήσω,
κ' ἕνα ὡραιότατο φιλεῖ ἔχω νὰ σοῦ χαρίσω.

Παρὰ Χρυσ. Πανδῆ ἐτ. 71.

27

«Σὰν τὴ μερτιὰ στὸν ἐγκρεμὸ ἤμουνα ριζωμένη
καὶ μὲ τὰ τραγουδάκια σου μὲ πῆρες τὴν καϊμένη.
—Μερτιά μου χρυσοπράσινη, εἶσαι ἐκκλησιᾶς στολίδι,
χωρὶς ἐσὲ δὲ γένεται καένα πανηγύρι.»

Παρὰ Χρυσ. Πανδῆ ἐτ. 71.

28

«Ξενιτεμένο μου πουλί, ἔλαβα τὴ γραφή σου,
στὸν κόρφο μου τὴν ἔβαλα κ' εἶπα καρδιά μου σχίσου.

Σχίσου, καρδιά μου, κ' ἔβγαλε πουλάκια νὰ πετοῦνε,
νὰ πᾶνε στὴν ἀγάπη μου δυὸ λόγια νὰ τσῆ ποῦνε.
Πῆτε της λόγια, πῆτε της, καῦτέ της τὴν καρδιά της,
πῆτέ της ποῦ ἐπαδρεύτηκα σιμὰ στὴ γειτονειά της,
γιὰ νὰ θωροῦν τὰ μάτια της, νὰ καίεται ἡ καρδιά της.
—Κάλλιο νὰ σὲ σκοτώσουνε, γιὰ νὰ χαρῇ ἡ καρδιά μου,
παρὰ νὰ σὲ περάσουνε γαβρὸ στὴ γειτονειά μου.
Κάλλιο νὰ σὲ σκοτώσουνε τοῦ κάστρου τὰ κανόνια,
παρὰ νὰ βάλῃς μ' ἄλλην στεφάνι κι ἀρραβῶνα.»

Παρὰ Χρυσ. Πανδῆ ἐτ. 71.

29

Ἤθελα ψηλὸ νὰ γένω ἴσιαμε τὸν οὐρανό,
καὶ ἡ τύχη δὲν μ' ἀφήνει τὸ καϊμένο τ' ἀρφανό.
Κάμε με, κορή μου, δέντρο ἴσιαμε τὸ βόϊ σου,
φύτεψέ με στὴν αὐλή σου καὶ στὸ περιβόλι σου.
Καὶ νερὸ μὴ μὲ ποτίζῃς ἀπὸ τὰ ματάκιά σου,
μόνο πότιζέ με μόσκο ἀπὸ τὰ βυζάκιά σου.

Παρὰ τῆς πρεσβυτέρας Μ. Καλούδη.

30

Πέντε χρόνια γκιζερίζω, τὴν ἀγάπη μου νὰ βρῶ,
κι ἄλλους δύο τρεῖς στὰ ξένα, ὡς νὰ τὴν ἀνταμωθῶ.
Κάτου σὲ μπαξὲ τὴν ηὗρα καὶ σουργιάνιζε, Μαργιώ,
μαστραπᾶ βαστάει στὸ χέρι, μέσα εἶχε τὸ κρυὸ νερό,
καὶ τσῆ γύρεψα λιγάκι καὶ δὲ μοῦ δωκε νὰ πιῶ.
«Τί ποτίζεις καὶ δροσίζεις καὶ δὲ βγαίνεις νὰ σὲ ἰδῶ ;
—Ἐγὼ ποτίζω ρόδα κι ἄνθια καὶ τὸ νέο π' ἀγαπῶ.
—Μὴ ποτίζῃς ρόδα κι ἄνθια, πότιζε βασιλικό,
γιατὶ ὁ νιὸς ποῦ σ' ἀγαπάει μ' ἔστειλε νὰ σοῦ τὸ εἰπῶ,
ἔστειλε καὶ τ' ἀηδονάκια νὰ φυλᾶνε τὸ καρπό.»

Παρὰ τῆς πρεσβυτέρας Μ. Καλούδη.

ΣΗΜ. [Παραλλάγαι : *Οἰκονομίδου*, Τραγούδια Ὀλύμπου 120,5 — *Χασιώτου*, Συλλογὴ σ. 148,24—*Γουσίου*, Τραγούδια τῆς πατρίδος μου σ. 42,79. — Μακεδ. ἡμερ. 1911 Δ' 232,7. — Ἐκ τῶν σημειώσεων Ν. Γ. Πολίτου.]

31

«Ἐψὲς ἐσυχνοπέρνουνα ἀπὸ τὴν ἀφοδιά σου,
ἄκουα καὶ σὲ μιλώνε ἡ σκύλα ἡ μητρυιά σου.
Ἃ σὲ μαλώνῃ γιὰ τ' ἐμέ, πές μου νὰ μὴ διαβαίνω.
—Διάβαινε, ξένε, διάβαινε καὶ κάνε τὴ δουλειά σου,
μὴ κάμω τ' ἀδρεφάκιά μου καὶ σφάξουν τὴν καρδιά σου.
—Τόσο κακὰ εἶν' τ' ἀδρέφια σου, ποῦ θὲ νὰ μὲ σκοτώσου,
γιὰ ἕνὰ φιλεῖ ποῦ σοῦ 'δωσα θὲ νὰ μὲ θανατώσου!
—Δὲν εἶν' κακὰ τ' ἀδρέφιά μου, μὸν εἶναι παλληκάρια,
γιὰ τσ' ἀδρεφῆς τους τὴν τιμὴ σφαζόδαι σὰ λιοδάρια.»

Παρὰ Χρυσ. Πανδῆ ἐτ. 71

ΣΗΜ. Ἄλλοι μετὰ τὸν 4 στιχ. ᾄδουσι τὸ τραγούδι ὡς ἑξῆς :

κι ὅδαν διαβαίνῃς μὲ πολλούς, μὴ μὲ τηρᾷς στὰ μάτια,
κι ὅδαν διαβαίνῃς μοναχός, ἢ σούρξέ μου ἢ βῆξε,
σήκωσε πέτρα ἀπὸ τὴ γῆς στὰ κεραμίδια ρῆξε.

[Πρβλ. τὸ ἀνωτέρω ὑπ' ἀρ. 13 .—Σ. τ. Δ.]

32

Τώρα ὅλες οἱ ὄμορφες, τώρα βαστοῦν καμάρι,
μιὰ κοδὴ μελαχρουνὴ εἶχε αὐτὴ τὴ χάρι,
Τοῦρκος τὴν ἀγάπησε, γυναῖκα νὰ τὴν πάρῃ.
«Χάνομαι, πνίγομαι, Τούρκισσα δὲ γίνομαι.
—Κι ἂν πνιγῇς κι ἂν σκοτωθῇς,
Τουρκοπούλλα θἄ γενῇς.
—Ἐγὼ ψαράκι γένομαι, γιαλὸ γιαλὸ παγαίνω.
—Ψαρολόγος θὰ γενῶ,
καὶ δὲν ἔχεις λυτρωμό.
—Ἐγὼ πουλάκι γένομαι καὶ στὸν ἀέρα πάω.
—Κυνηγὸς θὲ νὰ γενῶ,
πάλε σὲ κερδίζω γώ.
—Ἐγὼ σταφύλι γένομαι, μέσα στὸ κλῆμα μπαίνω.
—Τρυγητὴς θὲ νὰ γενῶ,
πάλε σὲ κερδίζω γώ.
—Ἐγὼ ναυτάκι γένομαι, μὲ τὰ ναυτάκια πάω.
—Καπετάνιος θὰ γενῶ,
καὶ δὲν ἔχεις λυτρωμό.

—Ἐγὼ κρασάκι γένομαι, μέσ' τὸ βοτσόνι μπαίνω.
—Κερναστὴς θὲ νὰ γενῶ,
πάλε σὲ κερδίζω γώ.
—Ἐγὼ τσαπάκι γένομαι, στὴ γῆς μέσα δουλεύω.
—Γεωργὸς θὲ νὰ γενῶ,
πάλι σὲ κερδίζω γώ.
—Ἐγὼ καλόγρια γένομαι, σὲ μοναστήρι πάω.
—Γούμενος θὲ νὰ γενῶ,
πάλε σὲ κερδίζω γώ.
—Ἐγὼ σταράκι γένομαι, μέσ' τὸ χωράφι πάω.
—Θεριστὴς θὲ νὰ γενῶ,
καὶ δὲ βρίσκεις λυτρωμό.»

Παρὰ τῆς Ἀγγελικῆς Πανδῆ ἐτ. 40.

ΣΗΜ. [Παραλλαγαί : *Pellegrini*, Il dialetto greco-calabro σ. 62 ἀρ. 62. *Comparetti*, Saggi σ. 38 ἀρ. 36. — *Λάσκαρη*, Λάστα σ. 418,14 — *Passow* ἀρ. 574, 574α,590.—*Tomaseo—Pavolini* 135.—*Jeannaraki* Kretas Volkslieder σ. 139 ἀρ. 139.— *Χασιώτου*, Συλλογὴ σ. 219,42.— *Ἐλπίδος Μελαίνης*, Κρητικὴ μέλισσα 1873 σ. 42 (1888 σ. 26-7).—*Ἀραβαντινοῦ*, Συλλογὴ σ. 233,402,403, σ. 239,404. —*Μακεδ. ἡμερ.* 1910 σ. 197,5—*Παχτίκου*, 250 ᾄσματα σ. 170. — *Ἐφ. Φιλομ.* 1870 σ. 2262.—*Ἐκ τῶν σημειώσεων Ν. Γ. Πολίτου*].

33

«Ἀπόψε τὰ μεσάνυχτα οἱ ἐκκλησιὲς σημαῖναν,
μοῦ κλέψαν τὸ βασιλικὸ τ' ἀδικοσκοτωμένα.
Νάχε μοῦ κλέψουν τὸ γαστρί, νά εἶχε μοῦ τὸ ραΐσουν,
καὶ τὸ σγουρὸ βασιλικὸ νάχε μοῦ τὸν ἀφήσουν.
—Τσωπᾶ καὶ μὴ πικραίνεσαι γιὰ τὸ βασιλικό σου,
κ' ἐκεῖνος ποῦ στὸν ἔκλεψε εἶν' ἀγαπητικός σου.»

Παρὰ Μαγδαληνῆς Καββαδία ἐτ. 20.

34

Ἀνέβηκα στὴν πιπεριά, νὰ κόψω ἕνὰ πιπέρι,
κ' ἡ πιπεριὰ τσακίσιηνε καὶ μοῦ κοψε τὸ χέρι.
Νάμου τὸ μαδηλάκι σου, τὸ χρυσοκεδημένο,
νὰ δέσω τὸ χεράκι μου, που 'ναι μαχαιρωμένο.

Παρὰ τῆς αὐτῆς.

ΣΗΜ. [Παραλλαγαί : *Λελέκου*, Ἐπιδόρπιον σ. 103.—*Παχτίκου*, 250 δημ. ᾄσματα σ. 215.— *Ἐκ τῶν σημειώσεων Ν. Γ. Πολίτου*.]

35

Διαβαίνω καὶ καλησπερῶ μάννα καὶ θυγατέρα,
τὴ θυγατέρα πέρδικα, τὴ μάννα περιστέρα.
Διαβαίνω καὶ καλησπερῶ τοῦ κήπου σου τὰ χόρτα,
καλησπερῶ καὶ σένανε, ποῦ κάθεσαι στὴν πόρτα.
Ρίξε φαρμάκι, οὐρανέ, φαρμάκωσε τὰ χόρτα,
φαρμάκωσ' τὴν ἀγάπη μου, ποῦ κάθεται στὴν πόρτα.
Πότε στὴν πόρτα κάθεται, πότε στὴν πορτοπούλλα,
καὶ μέσ' τὴ μέση τοῦ σπιτιοῦ μικρὴ νεραντζοπούλλα.

Παρὰ τῆς αὐτῆς.

36

Κάτου σὲ γιαλό, κάτω σὲ περιγιάλι
πλένουν Χιώτισσες, πλενοῦνε οἱ Χιωτοπούλλες.
Καὶ μιὰ Χιώτισσα, μιᾶς χήρας θυγατέρα,
ἔπλενε, ἄπλωνε τ' ἀδρός της τὸ μαδήλι
καὶ τοῦ φίλου της καὶ τ' ἀγαπητικοῦ της.
Ἔβγαλε ὁ γιαλὸς τὸ μαριανὸν ἀγέρα
καὶ τσ' ἀσήκωσε τὸ γῦρο τσῆ ποδιᾶς της
καὶ τσῆ ἐφάνηκαν τὰ ποδοστράγαλά της,
κ' ἔλαμψ' ὁ οὐρανός, ἐλάμψαν τ' ἀκρογιάλια.
Καράβι ἀρμένιζε στὴ μέση τσῦ πελάου.
«Λάβνετε, παιδιά, λαβνέτε παλληκάρια,
γιὰ νὰ πάμετε ἐκεῖ ποῦ λάφτει ὁ τόπος,
ποῦ ἔλαμψε ὁ οὐρανός, κ' ἐλάμψαν τ' ἀκρογιάλια.
Ἂν εἶναι πανιά, νὰ εἶναί τοῦ καραβιοῦ μας,
κι ἂν εἶναι φλωριά, νὰ εἶν' τῶ παλληκαριῶνε,
κι ἂν εἶναι λύερη, νὰ εἶναί τοῦ καπετάνιου.
Ἠτοῦνε λύερη, μιᾶς χήρας θυχατέρα,
δώδεκα χρονῶ κι ὁ ἥλιος δὲ τὴν εἶδε,
πάρα ἡ μάννα της κανέλλα τήνε κράζει,
κανελλόριζα καὶ ῥίζα τσῆ κανέλλας,
ἀνθη τσῆ ἀμυγδαλιᾶς κι ἀνθὴ τσ' ἀμυγδαλίτσας,
φοῦνδα τσῆ μηλιᾶς, παῶ νὰ κόψω μῆλο,
μῆλο δὲν εὗρηκα, βρίσκω τὴν κόρη ἀπάνου.

Πάω νὰ φτάκω μῆλο
πιάνω τὸ χέρι της,
Χριστὲ καὶ Παναγιά μου,
νὰ γένω ἀϊταίρι της.
Πάω νὰ πιάκω μῆλο
πιάνω τὴν ἄτζα της,
Χριστὲ καὶ Παναγιά μου,
νὰ γένω ἄντρας της.»

Παρὰ Χρυσούλας Πανδῆ ἐτ. 71.

ΣΗΜ. Παραλλαγὴ τῶν στιχ. 4 καὶ 5:

ἔπλεν', ἄπλωνε κι ὁλό στὸν ἥλιο βάνει.

[Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Η' 509,20.— Σ. τ. Δ.].

37

Ἔχασα τὸ μαδήλι μου, τὸ χρυσοφαδιωμένο,
ἂν τό βρῃ ὁ νιὸς νὰ τὸ χαρῇ, κ' ἡ κόρη ἂς τὸ γοδέρῃ,
κι ἂν τό βρῃ καμμία ἀνύπαδρη, νὰ παδρευτῇ μὲ κεῖνο.
Τὸ βρήκανε τρεῖς ἀδρεφὲς καὶ τρεῖς πρωτοξαδρέφες.
Τὴ μιὰ τὴ λένε babακιά, τὴν ἄλλη κρύα βρύσι
καὶ τὴ πιλιὸ μικρότερη τὴ λένε κεπαρίσσι.
Νὰ φίλουνα τὴ babακιά, νὰ πίνω ἀπὸ τὴ βρύσι,
καὶ νὰ σφικτοαγκαλιάζομουν ἀπὸ τὸ κεπαρίσσι.

Παρὰ τῆς πρεσβυτέρας Μ. Καλούδη.

ΣΗΜ. [Παραλλαγαί. *Λάσκαρη*, Λάστα 453,22.— *Legrand*, Recueil 242,119. =*Λελέκου*, Ἐπιδόρπιον σ. 98. —Ἐκ τῶν σημειώσεων Ν. Γ. Πολίτου.]

38

Ἔχασα τὸ μαδήλι μου
καϋμὸ πόχει τ' ἀχείλι μου.
Τόμου μοῦ τὸ κεδούσανε,
κορίτσια τραγουδούσανε,
τρία ἀπάρθενα κορίσια,
σὰν τὸ Μάϊ τὰ κεράσια.
Ἡ μιά 'ταν ἀπὸ τὸ Γαλατᾶ,
βάστα τὸ νοῦ σου δυνατά,

κ' ἡ ἄλλη ἤδα 'πὸ τὸ Νιόχωρι,
τοῦ Χατζηγιαννάκη ἡ κόρη.

Παρὰ τῆς αὐτῆς.

ΣΗΜ. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς ὅλ. Δαογρ. Η' 510,23.— Σ. τ. Δ.].

39

Κάτου τσῆ Φραγκιᾶς τὰ μέρη
τό καμα ἕνα καλοκαῖρι,
βρίσκω Φράγκους παλληκάρια
καὶ ψαρεύανε γιὰ ψάρια.
«Γειά χαρά σας, παλληκάρια,
ἔχετε γιὰ μένα ψάρια;
—Ἔχουμε παστὰ καὶ φλώρια
καὶ σάραντα λίτρες χώρια.
—Ποιὸς τὰ ξεῖ, ποιὸς τ' ἁλατάει,
ποιὸς τὰ ψαροτηγανάει;
—Γώ εἶμαι τοῦ παππᾶ ἡ κοπέλλα,
ποῦ τὰ τηγανίζω, κ' ἔλα.
—Φέρε βοῦρλο βούργιασέ τα
καὶ στατέρι ζύγισέ τα.
—Βοῦρλο ἔχω τὰ μαλλιά μου
καὶ στατέρι τὰ βυζιά μου.»

Παρὰ τῆς αὐτῆς.

ΣΗΜ. [Παραλλαγαί: *Οἰκονομίδου*, Τραγούδια Ὀλύμπου σ. 103,36.— *Δελέκου*, Ἐπιδόρπιον σ. 215-6.— Ζωγρ. Ἀγὼν Α' σ. 161,294.— Ἐκ τῶν σημειώσεων Ν. Γ. Πολίτου.]

40

Ἐγὼ εἶμαι ὁ γιὸς ἑνὸς ψαρᾶ κι ὁ γιὸς τοῦ ψαρολόγου,
καὶ παίρνω τὸ καμάκι μου καὶ πάω νὰ ψαρέψω.
Βαρῶ τὴν πρώτη καμακιά, βγάνω δυὸ barbουνάκια,
τὰ στέρνω τσῆ μανοῦλας μου, νὰ μοῦ τὰ τηγανίσῃ.
Ἐκεῖ ποῦ τὰ τηγάνιξε, πετειῶδαι δυὸ κορίτσια,
ἡ μιὰ ἤτανε ἀρχόδισσα κ' ἡ ἄλλη φτωχοπούλλα.
Μὲ κάλεσε ἡ ἀρχόδισσα, τὸ δεῖπνο νὰ μοῦ κάμῃ.
Ἄσπρο ψωμάκι μοῦ βγαλε, κρασάκι σὰν τὸ μέλι,

μοῦ στρώνει πέντε στρώματα, πέντε ψιλὰ σεντόνια,
πιάνω ἀγκαλιάζω κούτσουρο, θέ μου, νὰ ξημερώσῃ.
Μὲ κάλεσε καὶ ἡ φτωχιά, τὸ δεῖπνο νὰ μοῦ κάμῃ.
Μοῦ βγαλε χρύβανο ψωμί, κρασάκι σὰν τὸ ξύδι,
μοῦ στρωσε δυὸ παλιόψαθες, δυὸ παλιοbabακέλλες,
πιάνω ἀγκαλιάζω μάλαμα, ποτὲ μὴ ξημερώσῃ.
Ὅπου φιλήσῃ ἀρχόδισσα, φιλεῖ τὸ κεραμίδι,
κι ὅπου φιλήσῃ μιὰ φτωχιά, φιλεῖ τὸ καρυοφύλλι.

Παρὰ Ἀγγελικῆς Πανδῆ ἐτ. 40.

ΣΠΜ. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς ὅλ. Δαογρ. Γ' 570,21.— Σ. τ. Δ.]

41

Περιβόλιν εἶχα
(πιέπιο μου,)
νερατζοσπαρμένο
κι ἄνθη γιομισμένο.
Κι ἀπὸ κάτου ἀπ' τ' ἄνθη
κι ἀπ' τὸ νερατζάνθι
πέρδικα καθότουν
καὶ δροσολογειώτουν.
Κι ἀπὸ τὴ δροσιά της
ἐπέσαν τὰ φτερά της,
τὰ χρυσοπούπουλά της.

Παρὰ τῆς αὐτῆς.

ΣΗΜ. [Παραλλαγή: *Δελέκου*, Ἀνθολογία 1863 σ. 72, 6.—Ἐκ τῶν σημειώσεων Ν. Γ. Πολίτου.]

42

«Λεϊμονιά μου καὶ κιριά μου, πῶχεις ἄνθη δροσερά,
δρόσισέ μου τὴν καρδιά μου κι ὅλα μου τὰ σωθικά.
—Τί νὰ σ' τὴ δροσίσω σένα,
ποὖναι τὰ λεϊμόνια ξένα,
εἶναι τοῦ περιβολάρη
πῶρχεται πουρνὸ καὶ βράδυ·
τὰ μετράει ἕνα ἕνα

στὸ χαρτὶ τάχει γραμμένα,
κι ἂν τοῦ λείψῃ ἕνα λεμόνι,
τὴν καρδιά μου θανατώνει.»

Παρὰ Κυριακῆς Κυνηγοπούλου ἐτ. 30.

ΣΗΜ. [Παραλλαγαί: Ζωγρ. Ἀγὼν Α' 379,23. — Παρνασσὸς Α' 391,3. 392-3, 5.— *Ἀραβαντινοῦ*, Συλλογὴ σ. 249 ἀρ. 418.— Διανοτράγουδα 1866 σ. 202,49.— *Οἰκονομίδου*, Τραγούδια τοῦ Ὀλύμπου σ. 82,4. — Πρβλ. καὶ Ζωγρ. Ἀγὼν Α' 80,39.275,9. — *Μπάρτα*, Ἀναμνήσεις φιλοπάτριδος σ. 166.— Ἐκ τῶν σημειώσεων Ν. Γ. Πολίτου.]

43

Κάτου στὸν Ἅϊ Γεώργη, στὸ κρύο τὸ νερό,
σκοτώσαν τὸ Γιαννάκη, τὸ μοναχὸ υἱό.
Τοῦρκοι τὸν ἐσκοτώσαν, Ρωμιοὶ τὸν κλαίγανε,
τὰ δυό του τ' ἀδρεφάκια τὸν ἐγυρεύανε.
«Σήκου, μωρὲ Γιαννάκη, νὰ πάμε σπίτι μας,
τὶ κλαίει ἡ ἀδρεφή μας, μαλώνει ἡ νύφη μας.»

Παρὰ τῆς αὐτῆς.

ΣΗΜ. [Διά τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Α' 620 λ' καὶ ΠΕ 71. - Σ. τ. Δ.]

44 [1])

Σαββάτο μέρα κίνησε τὸ μέγα τὸ καράβι,
ὡς τό εἶδε ἡ Πόλη σείστηκε κ' ἡ Βενετιὰ ῥαΐστη,
ἐβγήκανε κ' οἱ ὄμορφες ἀπὸ τὰ παρεθύρια,
κι ὅλες οἱ βάγιες σκύψανε, κι ὅλες οἱ βαγιοφόρες,
καὶ μιὰ βάγια παράσκυψε καὶ φάνη τὸ βυζί της.
Τὴν εἶδε ὁ γιὸς τοῦ βασιλιᾶ, τὴν εἶδ' ὁ γιὸς τοῦ ῥήγα,
τὴν εἶδε τὸ ῥηγόπουλλο, μὲ τὰ πολλὰ τσεκίνια.
Φεύγει καὶ πάει σπίτι του κρατειῶντας τὸ κεφάλι.
«Μάννα, κεφάλι μὲ πονεῖ, μάννα, καρδιὰ μὲ σφάζει,
μὰ σὰν τὴν κόρη ποῦ εἶδα 'γώ, ἄλλος νὰ μὴ τὴν πάρῃ.
—Μὴν εἶναι, γιέ μου, Τούρκισσα, μὴν εἶν' Τζιγγανοπούλλα,

[1]) Τὰ ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου καὶ ἐφ' ἑξῆς ᾄσματα δὲν ᾄδονται πλέον.

καὶ δὲν τό χει τὸ φυσικό, νὰ γίνῃ ῥηγοπούλλα;
—Δὲν εἶν', μάννα μου, Γύφτισσα, δὲν εἶν Τζιγγανοπούλλα,
μόν' εἶναι ἡ πρώτη τῶν Κορφῶ, πρώτη Κορφιατοπούλλα.
Ὁ γῦρος τσῆ καρπέττας της τὸ Κάστρο ξαγοράζει,
κι ὁ γῦρος τσῆ ποδίτσας της βοῦλες μαργαριτάρι.
—Ἂν εἶναι, γιέ μου, πῶς μοῦ λὲς καὶ πῶς μὲ κουβεντιάζεις,
μεῖς προξενειὰ νὰ βάλουμε, γυναῖκα νὰ τὴν πάρῃς.
—Στεῖλε νοδάρους δώδεκα καὶ μηντάδες δέκα
καὶ δεκοχτὼ γραμματικούς, νὰ γράφουν τὰ προικιά της.»
Τσῆ κάμανε τὸ χάρισμα τρία μῆλα στὸ μαδήλι
κ' ἕνα μαξιλαρόδυμα, ὅλο μαργαριτάρι.
Σαράντα μέρες κάνουνε, τὴ σκάλα ν' ἀνεβοῦνε,
κι ἄλλες σαράντα τέσσερες, τὴ λύγερη νὰ βροῦνε.
Ἐπῆαν καὶ τὴ βρήκανε μέσα στὴν κάμαρά της,
χρυσὸ γαϊτάνι βάστουνε κ' ἔπλεκε τὰ μαλλιά της.
«Γειά σου, χαρά σου, λύγερη.—Καλῶς τοὺς καλῶς ἦλθαν.
Τί θέλετε, γραμματικοί, τί θέλετε νοδάροι;
—Ἐδῶ μᾶς στέρνει ὁ βασιλιᾶς, γυναῖκα νὰ σὲ πάρῃ.
Καὶ σοῦ στειλε τὸ χάρισμα τρία μῆλα στὸ μαδήλι
κ' ἕνα μαξιλαρόδυμα, ὅλο μαργαριτάρι.»
Κλωτσοπατάει τὰ μῆλα τους, τσοῦ ρίχνει τὸ λογάρι.
«Νὰ κάμῃ τ' ἀπαλάτια του βασίλειο τοῦ πατρός μου,
νὰ κάμῃ καὶ τσοὶ σκάλες του πῶς εἶναι οἱ δικές μου,
νὰ σχύψῃ καὶ τὴ θάλασσα καὶ νὰ τὴ σπείρῃ στάρι,
καὶ μέσ' τὴ μέση τοῦ σταριοῦ νὰ κάμῃ ἕν' ἁλωνάκι,
καὶ μέσ' τὴ μέση τ' ἁλωνιοῦ νὰ στήσῃ ἕνα κοντάρι,
καὶ στὴν κορφὴ τοῦ κονταριοῦ νὰ στήσῃ ἕνα βελόνι,
καὶ στὴν κορφὴ τοῦ βελονιοῦ νὰ στήσῃ δαχτυλίδι.
κι ἐκεῖ νὰ πᾶ νὰ διπλωθῇ, κι ἐκεῖ νὰ πὰ νὰ κάτσῃ,
καὶ νὰ περάσῃ ἡ μέση του ἀπὸ τὸ δαχτυλίδι.
Καὶ σὰν ἀσπρίσῃ ὁ κόρακας, νὰ γίνῃ περιστέρι,
τότε θὰ πῇ κι ὁ βασιλιᾶς ποῦ θὰ μὲ κάμῃ ἀϊταίρι.»

Καθ' ὑπαγόρευσιν Μάντες Καββαδία.

ΣΗΜ. Τὸ αὐτὸ ᾆσμα μοὶ ὑπηγόρευσε κατόπιν καὶ ἡ πρεσβυτέρα Μ. Καλούδη μετ' ἀσημάντων παραλλαγῶν. Ἐπίσης καὶ ἡ Δις Ὀλυμπία Καββαδία διδαχθεῖσα αὐτὸ παρὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς μετὰ τῶν ἑξῆς παραλλαγῶν ἀπὸ τοῦ στίχ. 37 μέχρι τέλους·

Καὶ μέσ' τὴ μέση τ' ἁλωνιοῦ νὰ στήσῃ ἕνα βελόνι
καὶ στὴν κορφὴ τοῦ βελονιοῦ νὰ κάτσῃ ἕνα πουλάκι·
καὶ ἂν σειστῇ καὶ λυγιστῇ καὶ κάμῃ νὰ πετάξῃ,
τότε καὶ μένα ὁ βασιλιᾶς γυναῖκα νὰ μ' ἁρπάξῃ.»

Στιχ. 15. *καρπέττα*. Οὕτω ἐκαλεῖτο τὸ μέχρι τῆς προπαρελθούσης γενεᾶς ἐν χρήσει νυμφικὸν φουστάνι, κατασκευαζόμενον συνήθως ἐκ χρυσοϋφοῦς ὑφάσματος, ὅπερ ἐκάλουν *γάντσινο*, ὅμοιον σχεδὸν πρὸς τὸ ἐξ οὗ γίνονται τὰ ἱερὰ ἄμφια, καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐνύφαινον κάμπον ἦτοι ποικίλματα ἐξ ἀνθέων. Ἡ τοιαύτη *καρπέττα* ἐλέγετο καὶ *καρπέττα γαντζάδα*, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ παλαιῶν προικοσυμφώνων. Ἦτο δὲ δῶρον οὐχὶ τοῦ γαμβροῦ, ἀλλὰ τῶν γονέων τῆς κόρης, ὡς εἶναι καὶ τὸ ἀντικαταστῆσαν αὐτὴν ἄβιτο. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὑφάσματος κατεσκεύαζον καὶ *τζιπούνι* (ἰδὲ καὶ τὸ ἀκόλουθον ᾆσμα μετὰ τῆς παραλλαγῆς του). Σήμερον διατηροῦσί τινες ὡς οἰκογενειακὸν κειμήλιον τινὰ τῶν ἐνδυμάτων τούτων. Ἐνίοτε ἡ καρπέττα ἦτο ἅπασα μὲν ἐκ μετάξης, κατὰ δὲ τὸ κράσπεδον ἔφερεν ἐπερραμμένην ταινίαν πλατεῖαν χρυσοϋφῆ. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς ὅλ. Λαογρ. Η' 81, 8.—Σ. τ. Δ.]

45

Ὅσο 'ναι ὁ μάκρος τοῦ γιαλοῦ κι ὁ πλάτος τοῦ πελάου,
τόσο γιασίδι ἐγιάζοτουν ἡ κόρη στὴν αὐλή της·
κι ὁ γιὸς τοῦ Κόντε διάβηκε καὶ τήνε χαιρετάει·
«Κι ἀκόμη, κόρη, γιάζεσαι κι ἀκόμη, κόρη, ὑφαίνεις;
—Καὶ τί σὲ γνοιάζει ἃ γιάζομαι, καὶ τί σὲ γνοιάζει ἃ ὑφαίνω;
στὸ μπάτο τσῆ σαΐτας μου σ' ἔχω ἁγιογραφισμένο».
Κ' ἡ μάννα της τὴ βίγγλιζε ἀπ' ἄργιο παρεθύρι.
«Τσώπα, τσώπ', Ἀρετοῦσα μου, κι ἃ δὲ τὸ μολοήσω,
κι ἃ δὲν ἐλθοῦ τ' ἀδρέφια σου, νὰ τὸ κοινολοήσω.»
Ἀκόμη ὁ λόγος ἤτανε κ' ἡ ὁμιλιὰ κρατειώτουν,
νάσου καὶ τ' ἀδρεφάκιά της στῆ σκάλα κι ἀνεβαίναν.
«Τί ἔχεις, μάννα μου, καὶ βογκᾶς καὶ βαριαναστενάζεις;
—Παιδιά μου, ἡ Ἀρετοῦσά σας μ' ἄλλονε κουβεντιάζει.»
Ὁ πρῶτος παίρνει τὸ σπαθί, κι ὁ δεύτερος κοιάρι,
καὶ ὁ πιγιὸ μικρότερος τσῆ πῆρε τὸ κεφάλι·
κι ἀπόδες τὴ σκοτώσανε, τότες τὴν ἐρωτᾶνε·
«Θέλεις τὸ πρῶτό σου ἄβιτο, θέλεις τὸ δεύτερό σου,
θέλεις καὶ τὸ καλύτερο, ποῦ σοῦ καμε ὁ ἀδρεφός σου;
—Μήτε τὸ πρῶτό μου ἄβιτο, μήτε τὸ δεύτερό μου,
μήτε καὶ τὸ καλύτερο, ποῦ μοῦ καμε ὁ ἀδρεφός μου.

Πάρτε με κι ἀπεράστε με τοῦ Κοντελιοῦ τὴν πόρτα,
ποῦ ἂν εἶμαι 'γὼ μὲ κείνονε, ἐκεῖνος ἂς τὸ λέῃ.»

Καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς πρεσβυτέρας Μαρίας Καλούδη.

ΣΗΜ. Τὸ ἀνωτέρω ἦτο τὸ προσφιλέστερον τραγούδι τῆς μακαρίτιδος μητρός μου, καταγομένης ἐκ Κεφαλληνίας· ἔλεγε δὲ τοῦτο μετὰ τῶν ἑξῆς παραλλαγῶν·

Στ. 3—6. *Ὁ γιὸς τοῦ Κόντε διάβηκε στὸ μαῦρο καβαλλάρης,*
τὸ μαῦρο του ἐγονάτισε, τὴν κόρη χαιρετάει.
«Γιάζεσαι, κόρη, γιάζεσαι καὶ μένα δὲ θυμᾶσαι.
—Γιάζομαι, κόντε, γιάζομαι καὶ σένανε θυμᾶμαι,
στὴν πόντα τσῆ σαΐτας μου σ' ἔχω ζωγραφισμένο.»

Στίχ. 8 *«Μωρή, μὲ ποιόνε ποῦ μιλεῖς, μὲ ποιόνε κουβεντιάζεις;*
—Μάννα, ἡ κλωνά μοῦ κόπηκε κ' ἐκεῖνο κουβεντιάζω.»

Στίχ. 10 *Πρῶτο ποῦ 'ρθαν τ' ἀδρέφια της, τσοῦ ξάνοιξε κουβέντα.*
«Μωρέ, μιὰν ἀδρεφὴ ἔχετε, κ' ἐκείνη γελασμένη!»

Στιχ. 16 *Κι ὅδας τὴν ἐσκοτώσανε, καθόδαν καὶ τὴν κλαῖγαν·*
κ' ἡ μάννα της μπαιζόβγαινε τραβειῶντας τὰ μαλλιά της.
«Τί θέλεις, Ἀρετοῦσά μου, τί ροῦχα νὰ σοῦ βάλω;

Ἐτελείωνε δὲ τὸ τραγούδι ὧδε.

Κι ὁ γιὸς τοῦ Κόντε ἤτανε πάνω στὸ περεθύρι.
«Ποιανοῦ 'ναι αὐτὸ τὸ λείψανο, τὸ ματοκυλισμένο;
—Γιά μου, εἶν' ἐκείνης ποῦ ἀγαπᾷς καὶ ποῦ 'θελες νὰ πάρῃς.»
Χρυσὸ μαχαίρι ἔβγαλε ἀπ' ἀργυρὸ φηκάρι,
στοὺς οὐρανοὺς τὸ πέταξε καὶ στὴν καρδιά του βάρει.
Ἐκεῖ ποῦ θάψανε τὸ νιὸ ἐβγῆκε κεπαρίσσι,
κ' ἐκεῖ ποῦ θάψανε τὴ νιὰ ἐβγῆκε καλαμιῶνας.
Αντικοτάει ὁ κάλαμος, φιλεῖ τὸ κεπαρίσσι.
Γιὰ ἰδέστε τὰ βαριόμοιρα, τὰ βαριοπικραμένα,
ποῦ δὲ φιλειῶντα ζωντανά, φιλειῶνται πεθαμένα.

Τὸ αὐτὸ ᾆσμα μοὶ ἐπανέλαβε ἡ Ἀρήτη Καββαδία ἄνευ οὐδεμιᾶς παραλλαγῆς, ἄλλαι δέ τινες στίχους μόνον γνωρίζουσι, ἡ δὲ Μάντα Καββαδία τὸ ἐτελείωνε ὡς ἑξῆς·

«Μωρή, ποῦ δὲ σοῦ σκιάζοδαι τὰ δώδεκά σου ἀδρέφια·
τὰ δέκα ξέρου τὸ σπαθί, κι ὁ ἄλλος τὸ κοντάρι,
καὶ ὁ πιγιὸ μικρότερος σοῦ παίρνει τὸ κεφάλι.»
Τὴ δείρανε κ' οἱ ἑντεκα μὲ τὰ χρυσᾶ σπαθιά τους,
τὴν ἔδειρε ὁ πιγιὸ μικρὸς μὲ μιὰ χρυσῆ βεργούλλα.
Κι ἀφοῦ τὴν ἐσκοτώσανε, καθόδαν καὶ τὴ κλαῖγαν·
«Θέλεις, κόρη, τὰ κόκκινα, θέλεις τὰ βελουδένια,
μὴ θέλεις τὰ γαντζάτα σου, τὰ λαμπριάτικά σου;

—Δὲ θέλω 'γὼ τὰ κόκκινα, φὺτέ τὰ βελουδένια,
καὶ μήτε τὰ γαντζάτα μου, τὰ λαμπριάτικά μου·
μ' αὐτὰ ποῦ μὲ σκοτώσατε, τὰ αἱματοκυλισμένα,
νὰ πάῃ φωνὴ στὸν οὐρανό, νὰ κατεβῇ στὸν Ἅδη,
νὰ πῇ ποῦ μὲ σκοτώσατε γιὰ μιὰν μικρὴν ἀγάπη.»

[Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Δαογρ. Γ' 558, 11.—Σ. τ. Δ.]

46

Ἀπὸ μιὰν ἄκρη τ' οὐρανοῦ κ' ἠτάνε ἀρχὴ τοῦ χρόνου,
κ' ἔβαλε ὁ Ράλλης προξενειὰ στὴν ὄμορφη τοῦ κόσμου.
Κὶ ὄντες ἡ κόρη τ' ἄκουσε, μέσ' τ' ἀργαλειό της μπαίνει,
μασοῦρι-σοῦρι τό ῥιξε, μασοῦρι τὸ μαζώνει,
καὶ σὰν τὸ μεταξόγνεμα τοῦ Ράλλη τὸ μαντήλι.
Τὸ ὕφαινε, τὸ ξύφαινε, στὸν κόρφο της τὸ βάνει.
«Μαντήλι, ἂν ἔχῃς ῥιζικό, μαντήλι, ἂν ἔχῃς μοῖρα,
μαντήλι, ἂν ἔχῃς ῥιζικό, θὰ σ' ἀγκαλιάσῃ ῥήγας.»
Χρυσὸ σιχλάκιν ἅρπαξε, στὴ βρύσι κατεβαίνει,
καὶ βρίσκει τσοὶ συνόμοιές της καὶ τσῆ τ' ἀναζωνάρουν.
«Ἔμαθες, κόρη, τίποτες, μία καλὴ κουβέντα,
πόβαλ' ὁ Ράλλης προξενειά, γυναῖκα νὰ σὲ πάρῃ;»
Χρυσὸ σιχλάκιν ἅρπαξε, στὴ μάννα της πααίνει.
«Ἔμαθες, μάννα, τίποτες, μία καλὴ κουβέντα,
πόβαλ' ὁ Ράλλης προξενειά, γυναῖκα νὰ μὲ πάρῃ;»
Χρυσὸ σιχλάκιν ἅρπαξε καὶ πάλε ματαπῆε,
καὶ βρίσκει τσοὶ συνόμοιές της καὶ τσῆ τ' ἀναζωνάρουν.
«Ἔμαθες, κόρη, τίποτε, μία καλὴ κουβέντα,
ποῦ ὁ Ράλλης ἐπαδρεύτηκε κι ἄλλη γυναῖκα πῆρε,
καὶ σένα σὲ προσκάλεσε, νὰ τόνε στεφανώσῃς;
—Κι ὁ Ράλλης ἂν παδρεύτηκε, τί μοῦ τὸ λέτε μένα;
αὔριο θὲ νὰ παδρευτῶ καὶ 'γώ, κι ἄλλονε Ράλλη παίρνω.»
Χρυσὸ σιχλάκιν ἅρπαξε, στὴ μάννα της παγαίνει.
«Ἔμαθες, μάννα, τίποτις, μία καλὴ κουβέντα,
π' ὁ Ράλλης ἐπαδρεύτηκε κὶ ἄλλη γυναῖκα πῆρε,
καὶ μένανε μ' ἐκάλεσε, νὰ τόνε στεφανώσω;
—Κ' ἔχεις ποδάρια νὰ σταθῇς, μάτια νὰ δριεδίζῃς,
καὶ χέρια βεργολύγερα, στεφάνια νὰ γυρίζῃς;
—Μὰ 'γὼ 'χω πόδια νὰ σταθῶ, μάτια νὰ δριεδίζω,

καὶ χέρια βεργολίγερα στεφάνια νὰ γυρίζω.»
Τρεῖς μέρες ἐστολίστηκε καὶ τρεῖς βραδειὲς ἐλούστη,
τὸν ἥλιο βάνει πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι στήθη,
καὶ τοῦ κοράκου τὸ φτερὸ βάνει καμαροφρύδι.
Χίλιοι βαστᾶν τὰ ροῦχά της, χίλιοι τὸν καμουχᾶ της,
χίλιοι καὶ τὸ ψιλὸ πανί, ἥλιος νὰ μὴ τὴν πάρῃ.
Ὅντες μπαίνῃ στὴν ἐκκλησιὰ οἱ κόνες ἐθιαμάξαν,
καὶ τὰ μικρὰ διακόπουλλα τὸ Κύρι-ἐλέησο χάσαν.
—Πάψε, παππᾶ, τὸ θυμιατὸ καὶ λῦσε τὰ στεφάνια,
καὶ βγάλ' τὸ στεφανάκι μου καὶ βάλτο τσῆ κουμπάρας.»
Μαννᾶδες τους ἐβγήκανε ἀπὸ μιὰ ψιλὴ ραχούλλα.
«Γιὰ ἰδὲς τὴ θυγατέρα μου, τὴ βαριοκακομοίρα,
ἐγὼ νύφη τὴν ἔστειλα, κουμπάρα μοῦ τὴ στείλαν.
—Γιὰ ἰδὲς τὴ θυγατέρα μου, τὴ χρυσοκαλομοίρα,
Κουμπάρα 'γὼ τὴν ἔστειλα καὶ νύφη μοῦ τὴ φέρα.»

Καθ' ὑπαγόρευσιν Μαργαρίτας Καββαδία.

ΣΗΜ. Στίχ. 10. *Συνόμοιες*=ὁμηλίκους. *Ἀναζωνάρουν*· λέξις ἄχρηστος νῦν· οἱ γέροντες ἐξηγοῦσιν αὐτὴν ὡς ἤκουον παρὰ τῶν παλαιῶν : ἀναφέρουσιν.

Τοῦ ᾄσματος τούτου ἡ σήμερον ᾀδομένη παραλλαγὴ ἐδημοσιεύθη ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθ. 10. Παλαιοτέραν παραλλαγὴν μοὶ ὑπηγόρευσεν ἡ πρεσβυτέρα Μ. Καλούδη ἐξαλλάττουσαν κατὰ τοὺς ἑξῆς στίχους :

Στίχ. 1—28 *Βαρκοῦλλες ποῦ περάσανε, καράβια ποῦ περνᾶνε,*
νὰ μαϊνάρου δὲ μποροῦν, ν' ἀράξουν δὲν ἠξέρου,
ν' ἀκούσουνε τὴ λύερη, σὰν τί τραγούδι λέει,
σὰν τί τραγούδι τραγουδάει, σὰν τί νηχὸ τὸ πάει·
ποῦ ὅτι κι ἂν ἐτραγούδησε, σὲ μοιριολόϊ τό πε,
πᾶχει τὸν ἄντρα τσ' ἀστενῆ καὶ ἐννιὰ ἀδρεφοὺς στρατιῶτες,
γυρεύει γάλα 'πὸ λαό, τυρὶ π' ἀγριογίδι·
δσο ν' ἀνέβῃ στὸ βουνό, νὰ κατεβῇ στὸ κάμπο,
ἄντρας της ἐξαρρώστησε, κι ἄλλη γυναῖκα ἐπῆρε.
κι ὡς τό χει ποῦ τὴν κάλεσε, νὰ τόνε στεφανώσῃ.
«Ἂν ἔχῃς πόδια, νὰ σταθῇς, καὶ μάτια, νὰ δριαδίζῃς,
καὶ χέρια βεργολύγερα, στεφάνια νὰ γυρίζῃς.»

Στίχ. 31 *Ἐδύθηκε, στολίστηκε σὰν τὴ βαραβερίτσα,*
βαστάει καὶ στὸ χέρι της μιὰν ἀσημένια βίτσα

Στίχ. 36—39 *Καὶ μπαίνοντας στὴν ἐκκλησιά, ἔλαμψ' ἡ ἐκκλησούλλα.*
«Παππᾶ, ἃ νομίζῃς Θέονε κι ἂν λειτουργᾷς 'κλησούλλα,
βγάλ τα τὰ στεφανάκια μας, βάλ τα τσῆ κουμπαρούλλας.»

Κατὰ δὲ τὴν ὑπαγόρευσιν τῆς Μάντες Καββαδία ἐξαλλάττουσι τὰ ἑξῆς:

Στίχ. 1—3 *Ἀπὸ μιὰν ἄκρη τ' οὐρανοῦ κι ἀδικοτάει στὴν ἄλλη,*
βάνει ὁ Ῥάλλης προξενειὰ σὲ μιὰ κυρὰ μεγάλη,
σὲ μιὰ κυρὰ γουμένισσα, κυρὰ γουμενοπούλλα.
Καὶ ἡ κυρὰ ὅντες τ' ἄκουσε, σὲν ἀρῳαλειό της μπαίνει.

Στίχ. 36—37 *Παππᾶς τὴν εἶδε κ' ἔσφαλε, διάκος τὴ ψαλτική του,*
καὶ τὰ μικρὰ διακόπουλλα τσοῦ πέσαν τὰ ψαλτήρια.
«Ψάλλε, παππᾶ, σὰν ἔψαλλες, διάκε τὴ ψαλτική σου,
καὶ σεῖς μικρὰ διακόπουλλα ἀσκῶστε τὰ ψαλτήρια.

[Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Δελτίον Ἱστ. Ἑτ. 6, 6.—Σ. τ. Δ.]

47

Ἕνα πουλάκι ξέβγαμε ἀπὸ μέσα ἀπὸ μιὰ πόλι,
κ' οἱ Ψαριανοὶ τὸ πιάκανε καὶ τὸ ψαχνορωτᾶνε.
«Πουλάκι, ποῦθεν ἔρχεσαι, σὲ τί τόπο παγαίνεις;
—Ἀπὸ τὴν πόλιν ἔρχομαι, στὴ Τσαμουργιὰ πααίνω.»
Κ' οἱ Ψαριανοὶ τὸ πιάκανε καὶ τὸ ψαχνορωτᾶνε.
«Πές μας, πουλάκι, τίποτες, πές μας καλὰ χαμπέρια.
—Τί νὰ σᾶς πῶ, μωρὲ παιδιά, τί νὰ σᾶς μολογήσω,
π' ὁ βασιλιᾶς μας κάκιωσε, τὸ πῆρε σὲ ζαλίκι,
καὶ τὸ βεζίρη ἀνέκραξε καὶ μυστικὰ τοῦ λέει:
«Θὰ πᾶ νὰ κάψουν τὰ Ψαρά, τὶς Ὕνδρες καὶ τσοὶ Σπέτσες
τὴ Σάμο τὴ περήφανη, τὴ ξακουσμένη χώρα,
νὰ πιάκου σκλάβο τσ' ἄρχοντες, σκλάβες τσ' ἀρχοντοπούλλες,
νὰ πιάκουν καὶ μιανοῦ παππᾶ τὴ πρώτη του κοπέλλα.»
Ὅντας ὁ ἥλιος ἔβγανε τὸ λαμπερό του μάτι,
τότες ἡ κόρη ἀνέβαινε στοῦ Ῥήγα τ' ἀπαλάτι.
Ὅντες τὴν εἶδε ὁ Ἐρηγας, ὅλος ὁ νοῦς του ἐχάθη,
ἀπὸ τὲς ὁμορφάδες της ἡ κάμαρη του λάμπει.
«Στρῶστέ της πεύκια νὰ πατῇ, μετάξια νὰ καθίζῃ,
καὶ ἕνα χρυσομάντηλο τὰ μάτια νὰ σφογγίζῃ.»
Νά σου καὶ ὁ καλὸς παππᾶς τὴ σκάλαν ἀνεβαίνει.
«Ἂν ἤλθα μὲ τὸ μίλημα, χίλια νὰ τσοὶ μεχρήσω,
ἂν ἤλθα μὲ τὴ ξαγορά, χιλιάδες καὶ μυριάδες.»
Ἐκείνη ἀποκρίθηκε μὲ τὸ καϊμένο ἀχεῖλι.
«Τρέχα, πατέρα, στὸ καλὸ καὶ στὴ καλὴ τὴν ὥρα,
δὲν εἶμαι ὅπως ἤμουνε, πῶς μ' εἶχες μαθημένη.
Χαιρέτα μου τὴ μάννα μου, τὰ γκαρδιακά μου ἀδρέφια,

τὴν ἀδρεφή μου τὴ μικρὴ μὴ μοῦ τὴ χαιρετήσῃς,
γιατὶ μὲ καταράστηκε τσοὶ τρεῖς γιορτὲς τοῦ χρόνου,
ἡ μία τοῦ Βαγγελισμοῦ, ἡ ἄλλη τῶ Βαγιῶνε,
ἡ τρίτη ἡ καλύτερη τ' Ἀϊ Βασιλειοῦ τὴ μέρα,
Τοῦρκος νὰ μὲ στεφανωθῇ, πασᾶς νὰ μ' ἀγκαλιάσῃ.»

ΣΗΜ. Τὸ τραγούδι τῆς σκλάβας ἦτο ἐκ τῶν προσφιλεστέρων τραγουδιῶν τῶν παλαιοτέρων, ὡς μὲ διεβεβαίωσαν οἱ γέροντες. Γράφω κατὰ πρῶτον ὡς μοὶ ὑπηγόρευσεν αὐτὸ ἡ Μαργαρίτα Καββάδια καὶ μοὶ ἐπανέλαβεν ὁμοίως καὶ ἡ Ἀλεξάνδρα Καββαδία, καταγομένη ἐκ τοῦ χωρίου Μαραθιᾶ. Εἰκάζω δὲ ὅτι αὕτη εἶναι ἡ ἀρχαιοτέρα τῶν ἄλλων δύο παρισωθεισῶν παραλλαγῶν, τὰς ὁποίας ἐπιτάσσω.

[Παραλλαγαί: Παρνασσὸς Ζ' 771-2.—Ὁ ἐν Κων]πόλει Σύλλογος ΛΑ' 125,6. 151, 13—Ἐκ τῶν σημειώσεων Ν. Γ. Πολίτου.]

48

Ὁ βασιλιᾶς ὁ Μαυριανός, τ' ἄξιο τὸ παλληκάρι,
τὴν Κρήτην ἐξαγνάτευε, νὰ πάῃ νὰ τήνε πάρῃ,
κσὶ τσοὺ πασάδες του ἔκραξε καὶ τούσε κουβεντιάζει·
«Πασάδες, κι ἂν τὴν πάρετε τὴν ξαγκουσμένη Κρήτη,
θὲ νὰ σᾶς δύσω στὰ χρυσᾶ καὶ στὰ μαλαματένια,
θ' ἀλείψω τὸ σπαθάκι σας ὅλ' ἄδολο χρυσάφι.»
Τρεῖς χρόνους τσοὺ συμμάζωνε, ὥστο νὰ τσοὺ βαρκάρῃ.
Μιὰ Κυριακὴ καὶ μιὰ βραδειὰ κι ἕνα Σαββάτο βράδυ
ἐπήρανε μιανοῦ παππᾶ τὴν πρώτη του κοπέλλα,
ποῦ ἤτανε δώδεκα χρονῶ κι ὁ ἥλιος δὲν τὴν εἶδε.
Κι ἐννιὰ πασάδες τὴ βαστοῦν καὶ ἐννιὰ γιανιτσαρέοι
καὶ δεκαχτὼ βεζίρηδες, σ' ἐνοῦ πασᾶ τὴν πάνε.
Κι ὅδας τὴν συνεβγάνανε τσῆ Πόλης τὸ μπουγάζι,
τὰ δέντρα ἐσυτζακίζοδαν καὶ τὰ βρυνὰ ἐδακρύζαν,
καὶ τὰ σεγιάλα τ' οὐρανοῦ ἀδίσταυρα ἐγυρίζα.
Νάστονε κι ὁ καλὸς παππᾶς στὴ σκάλα κι ἀνεβαίνει.
Χίλια δίνει, νὰ τήνε ἰδῇ, χίλια, νὰ τσῆ μιλήσῃ,
κι ἂν εἶναι γιὰ τὴ ξαγορά, χιλιάδες καὶ μυριάδες.
Κ' ἐκείνη ἀποκρίθηκε μὲ τὴν καρδιὰ καϊμένη.
«Σύρε, πατέρα, στὸ καλὸ καὶ στὴν καλὴ τὴν ὥρα,
καὶ μένα μὴ μὲ καρτερῇς καὶ μὴ μ' ἀπαδυχαίνῃς·
Χαιρέτα μου τὴ μάννα μου, τὰ γκαρδιακά μου ἀδρέφια,

τὴν ἀδρεφή μου τὴ μικρὴ μή μου τὴ χαιρετήσῃς,
ποῦ νὰ τὴ φάῃ ἡ ἀμοιριά, μοῖρα νὰ μὴ γνωρίσῃ.
Τὶ αὐτὴ μὲ καταράστηκε τσοὶ τρεῖς γιορτὲς τοῦ χρόνου,
ἡ μιὰ ἦταν τοῦ Βαγγελισμοῦ, κ' ἡ ἄλλη τοῦ Βαγιῶνε,
κ' ἡ τρίτη ἡ καλύτερη, ποῦ ἤτανε ἀρχὴ τοῦ χρόνου,
Τοῦρκος νὰ μὲ στεφανωθῇ, βεζίρης νὰ μὲ πάρῃ.»

Καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς πρεσβυτέρας Μ. Καλούδη.

ΣΗΜ. [Παραλλαγὴ τοῦ ἀνωτέρω.—Σ. τ. Δ.]

49

Ἕνας πασᾶς ἐκάθοτου σ' ἕνα ψηλὸ ἀπαλάτι,
τὴν Κρήτη ἐξαγνάτευε, γιὰ νὰ τὴ πολεμήσῃ,
καὶ τσοὺ πασάδες του ἔκραξε, κρουφὰ καὶ τσοὺ τὸ λέει·
«Πασάδες, κι ἂν τὴ πάρουμε τὴ παινεμένη Κρήτη,
θὲ νὰ σᾶς δύσω ὁλόχρυσα κι ὅλο μαργαριτάρι,
θὰ στᾶξω στὰ σπαθάκια σας ἀσήμι καὶ λογάρι.
—Πασᾶ μου, δὲ τὴ παίρνουμε τὴ παινεμένη Κρήτη,
τ' εἶν' τὰ Κρητόπουλλα πολλά, πολλὰ καὶ πολεμοῦνε.
Μάσε τοὺς ἄντρες τοῦ Μουριᾶ, τσῆ Ρούμελης τ' ἀσκέρι,
καὶ τότες νὰ τὴ πάρουμε τὴ παινεμένη Κρήτη.»
Τρεῖς χρόνους τσοὺς συμμάζωνε καὶ ἕνα τσούσε barκάρει,
ὅταν ἐκίνησ' ὁ πασᾶς, τὴν Κρήτη γιὰ νὰ πάρῃ.
Ὅταν ἐκίνησ' ὁ πασᾶς, τὴν Κρήτη γιὰ νὰ πάρῃ,
τὰ μάρμαρα ἔτσακίζοτουν καὶ τὸ φεγγάρι ἐχάθη,
καὶ τὰ σινιάλα τ' οὐρανοῦ ἀνάποδα γυρίσα.
Πρῶτο γερούσι πῆδωσα στὴ παινεμένη Κρήτη,
πῆραν μαννάδες μὲ παιδιὰ κι ἀδρέφια μ' ἀδρεφάδες,
ἐπῆραν τοῦ πρωτοπαππᾶ τὴ πρώτη θυγατέρα,
τὴ Λένη τὴ περήφανη στὴ ξακουσμένη χώρα.
Πέντε πασάδες τὴ βαστοῦ, δέκα γιανιτσαρέοι
καὶ δεκοχτὼ πασόπουλλα, τοῦ βασιλιῶς τὴν παίρνου.
«Ὁρίστε, ἀφέντη βασιλιᾶ, κανίσκι ἀπὸ τὴν Κρήτη.»
Κι ὀπίσω ὀπίσω ἀφέδης της, ὁ βαριοπικραμένος·
«Δὲ μοῦ μιλᾷς, Λενίτσα μου, καὶ δὲ μοῦ παραγγέλνεις;
—Τί νὰ σοῦ πῶ, πατέρα μου, τί νὰ σοῦ παραγγείλω!
Χαιρέτα μου τὴ μάννα μου, τὴ μιὰ τὴν ἀδρεφή μου,

καὶ τὴ πιλιὸ μικρότερη μὴ μοῦ τὴ χαιρετίσῃς.
Γιατὶ μὲ καταράστηκε Τοῦρκος νὰ μὲ φιλήσῃ,
καὶ τώρα ποῦ μὲ φίλησε, τί θέλει νὰ κερδίσῃ;
δὲ θέλω πιὰ τὴ ζῆσι.»

Καθ' ὑπαγόρευσιν Μάντες Καββαδία.

ΣΗΜ. [Παραλλαγὴ τῶν ἀνωτέρω—Σ. τ. Δ.]

50

Ἐψὲς τὸ βράδυ τὸ βραδύ, κι ὄχι τόσο τὸ βράδυ,
σηκώθη ἡ φρούστα ἡ φράγκικη γυρεύοντας τὸ Γιάννη,
κι ὁ Γιάννης ἐγοδέριζε σὲ μιὰ ὄμορφη ταβέρνα.
Πέντε κορίτσια τὸν κερνοῦ κ' ἕξι τὸν κουβεντιάζουν,
κ' ἡ δόλια ἡ γυναῖκά του ἀγνάντια τὸν κοιτάζει.
«Γόδερε, Γιάννη, γόδερε, γόδερε σὰ γοδέρεις,
κι αὐτοῦ, ποῦ μπαίνεις καὶ φιλεῖς, φυλάξου μὴ σὲ πιάσουν.
—Ἐκεῖ, ποῦ μπαίνω καὶ φιλῶ, καένα δὲ λογιάζω,
παρὰ τὴ γῆς ὁποῦ πατῶ, τὴν κόρη π' ἀγκαλιάζω.»
Παρασκευὴ τοῦ τό λεγε, Σαββάτο τὸν ἐπιάσαν,
τὴν Κυριακὴ τ' ἀποταχιὰ τὸν Γιάννη τὸν κρεμάσαν.
Μαντάτα πάνε κ' ἔρχονται τσῆ λύγερης τὴν πόρτα.
«Μαρῶ, πιακαν τὸ Γιάννη σου, τὸν ἀγαπητικό σου.
—Σὰν ποιόνε Γιάννη πιάκανε, σὰν ποιόνε Γιάννη λέτε;
γιατὶ ἔχω Γιάννη ἀδρεφό, γιατὶ ἔχω Γιάννη μπάρμπα,
καὶ Γιάννη πρωτοξάδρεφο. Σὰν ποιόνε Γιάννη λέτε;
—Μαρῶ, πιακαν τὸ Γιάννη σου, τὸν ἀγαπητικό σου.
—Ἂν εἶναι γιὰ τὸ φονικό, νὰ τὸν ἐξαγοράσω,
κι ἂν εἶναι γιὰ γλυκὸ φιλί, στὴ φοῦρκα ἂς τὸν κρεμάσουν.»

[Τὰ ἐντεῦθεν ἐκ τῆς παραλλαγῆς, τῆς ὑπαγορευθείσης ἐν Κορακιάνᾳ.]

Φλωριὰ βάνει στὴ τσέπη της καὶ ἄσπρα στὴ ποδιά της,
στὸ φόρον ἐκατέβηκε, νὰ τόνε ξαγοράσῃ.
«Καράβια, ποῦ μισεύετε, κάτεργα ποῦ κινᾶτε,
αὐτὸ τὸ νιὸ ποῦ φέρνετε, εἶν' ἀγαπητικός μου.
Ἐγὼ θέλω νὰ τὸν ἰδῶ καὶ νὰ τὸν κουβεντιάσω·
κι ἂν εἶναι καὶ γιὰ ξαγορά, νὰ τόνε ξαγοράσω.»
Ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε μὲ τὸ καϊμένο ἀχεῖλι.

«Σύρε, μάτια μου, σπίτι μας καὶ σύρε στὰ παιδιά μας.
Καὶ σὰν ἰδῇς τὸ κούσκουνα νὰ βγάλῃ ῥόδα κι ἄνθη,
κι ὅταν ἰδῇς τὸ κόρακα καὶ γένῃ περιστέρι,
τότε καρτέρει με καὶ μέ, ποῦ μαι δικό σου ἀϊταίρι.»

ΣΗΜ. Ἐν Ἀργυρ. μόνον ἡ πρεσβυτέρα ἐνθυμεῖται τὸ ἄνωθι ἀναγραφόμενον μέρος, αἱ δὲ ἄλλαι στίχους τινὰς μόνον. Ἐν Κορακιάνᾳ ὅμως ὁ κ. Ἰωάν. Μεταλληνὸς μεταξὺ ἄλλης λαογραφικῆς ὕλης, ἣν συνέλεξεν ἐκεῖθεν χάριν τοῦ ἀδελφοῦ μου, εὗρε καὶ τὸ ᾆσμα τοῦτο ὁλόκληρον, ὅπερ ἔγραφε καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς Εἰρήνης Βραδῆ ἐτῶν 52.
Στ. 11. *Τ'* ἀποταχιὰ=πρωΐ.—Στ. 28. *Κούσκουνας*=ὁ ἀπομείνας ἡμίκαυστος κορμός.

[Παραλλαγαί: *Λάσκαρη*, Λάστα 332, 13. Πρβλ. καὶ Λαογρ. Δ' 84, 26.—Σ. τ. Δ.]

51

Αὐγὲς αὐγὲς θὰ σηκωθῶ, δυὸ ὧρες νὰ ξημερώσῃ,
νὰ πάρω τὰ σκυλάκιά μου, τὸ γαλανὸ καὶ τ' ἄσπρο.
Κόμη δὲν τὸ τροῦρισα τ' ὁρισμένο ὅρη,
μοῦ βγάλαν τὰ σκυλάκια μου μιὰ πλουμισμένη κόρη.
Θωρῶ δεξιά, θωρῶ ζερβιά, θωρῶ 'να κεπαρίσσι,
στὴ ῥίζα τοῦ κεπαρισσιοῦ, μιὰ πλουμισμένη βρύση,
κ' ἐκεῖ τὴν κόρη κ' ἔπλενε τ' ἀδρός της τὸ μαδήλι.
Καὶ κυνηγὸς ἐδιάβηκε μαδήλι καὶ τσῆ ῥίχνει,
κ' ἐκείνη ἤτανε φρόνιμη καὶ πίσω τοῦ τὸ ῥίχνει.
«Πάρε τὸ μαδηλάκι σου, κι ἄλλη νὰ σοῦ τὸ πλύνῃ,
τὶ 'ναι νύχτα καὶ νύχτωσε, δὲν ἔχω ποῦ νὰ μείνω.»
Κι ὁ κυνηγὸς ποκρίθηκε, τὸν τέτοιο λόγο λέει.
«Ἂν εἶν' νύχτα καὶ νύχτωσε, κι ὁ ἥλιος πάῃ νὰ κλίνῃ,
ἔλα, Μαργιώ, νὰ μείνουμε στὴν ἐδική μου κλίνη.
Κι ἃ δὲ θέλῃς στὴ κλίνη μου, πάμε στὴν κάμαρά μου,
ποῦ 'κεῖ ἔχω ἀηδόνια καὶ βιολιὰ καὶ παίζουν τὰ σκυλιά μου.»
Κ' ἡ μάννα της τσῆ φούγιαζε 'πὸ μιὰ ψηλὴ ραχούλα.
«Κόμη, Μαριώ, δὲν τό πλυνες τ' ἀδρός σου τὸ μαδήλι;
—Μαννά, ἔπλυνα κι ἀπόπλυνα τ' ἀδρός μου τὸ μαδήλι,
μὰ ὁ κυνηγός, ποῦ μ' ἔπιασε, δὲν τοῦ μπορῶ νὰ φύγω.»
Κ' ἡ μάννα της ποκρίθηκε, τὸν τέτοιο λόγο λέει·
«Ποιός εἶναι αὐτὸς ὁ κυνηγός, ποῦ σὲ βαστάει στὰ βρόχια;

Δὲν ἔχει φόβο στὸ Θεό, στὰ δώδεκά σου ἀδρέφια;
—Δὲν ἔχω φόβο στὸ Θεό, στὰ δώδεκά σου ἀδρέφια,
μὰ ὅλα τὰ ξεπέζευα, νὰ πάρω ἐσὲ γυναῖκα.»
Κ' ἐκείνη τ' ἀποκρίθηκε, τὸν τέτοιο λόγο λέει·
«Δὲν ἔχω φόβο στὸ Θεό, καβαλλαρέους τριάντα,
μὰ ὅλους τσοὺ ἔξεπέζευα νὰ πάρω ἐσένα γι' ἄντρα.»

Καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς πρεσβυτέρας Μαρίας Καλούδη.

ΣΗΜ. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς ὅλ. Λαογρ. Δ' 171,60. Πρβλ. καὶ Β' 595,6 καὶ τὸ ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθ. 13.— Δ. Σ. τ.]

52

Ἀλέξαντρος ὁ βασιλιᾶς, ὁποῦ 'ναι ἀπὸ τὴ Φιάνδρα,
ὁποῦ 'ναι πλούσιος κ' ἔδοξος ἀπὸ καθένα ἄντρα,
ἠθέλησε κι ἀγάπησε τὴν Ἑλενιὼ νὰ πάρῃ.
Κ' ἡ Ἑλενιὼ δὲν ἤθελε ν' ἀκούσῃ τ' ὄνομά του,
κ' ἐκεῖνος τὴν ἀγάπησε μ' ὅλα τὰ βούλεντά του.
Ἔμασε καὶ περίμασε ὅλα του τὰ φουσσᾶτα,
καὶ πῆε καὶ τὰ μόλαρε τσῆ Λένης τὰ παλάτια.
Καὶ ἡ Ἑλενιὼ σὰν τ' ἄκουσε, πολὺ τσῆ κακοφάνη,
σὰν τὶ δεσπέτο νὰ τοῦ εἰπῇ, δεσπέτο νὰ τοῦ κάμῃ.
Ὅλα της μαῦρα τά βαλε κ' ἔπεσε ν' ἀποθάνῃ,
καὶ πάλε ἐματάνοιωσε κ' ἐντύθη βελουδένια,
κ' ἔλαμψε ἡ καλότυχη σὰν περισένια λένια.
Βαστάει καὶ στὰ χέρια της μιὰν ἀσημένια βίτσα,
καὶ βάνει κὶ στὸ κόρφο της ἕνα χρυσὸ λεϊμόνι,
καὶ σὰν ἀϊτὸς ἐπέταξε στοῦ ῥήγα τὸ παβιόνι.
Κι ὄντας τὴν εἶδε ὁ Ἔργας, ὅλος ἐματαστάθη,
κι ἀπὸ τσοὶ ὀμορφάδες της ὅλος ὁ νοῦς του ἐπάρθη.
«Πῶς σοῦ 'τανε, Ἑλενίτσα μου, πῶς σοῦ 'τανε, κυρά μου,
πῶς σοῦ ἦταν, πῶς σοῦ κάστηκε, νὰ 'ρθῇς στὴν ἀγκαλιά μου;
—Ἦλθα νὰ παύσῃς τὸ θυμό, καὶ τὸ θυμὸ τσῆ κάτσας,
καὶ νὰ μολάρῃς τὰ νερά, νὰ πιοῦνε τὰ φουσσᾶτα.
—Μετὰ χαρᾶς σου, Λένη μου, κι ὅ,τι θωρεῖ τὸ φῶς σου,
καὶ πρᾶμα μεγαλύτερο νά 'ναι στὸν ὁρισμό σου.»
Ἀπὸ τὸ χέρι τὴν ἔπιακε, στὴν κάμαρα τὴν βάζει.

«Ῥήγα μου, σὲ περικαλῶ, Ῥήγα μου, νὰ μοῦ ζήσῃς,
τούτη τὴ νύχτα κι ἄλλη μιὰ νὰ μοῦ τηνε χαρίσῃς.
—Μετὰ χαρᾶς σου, Λένη μου, κι ὅ,τι θωρεῖ τὸ φῶς σου,
καὶ πρᾶμα μεγαλύτερο νά 'ναι στὸν ὁρισμό σου.»
Ἐπέσαν κοιμηθήκανε σὰν καρδιακὰ ἀδρεφάκια
καὶ μέσ' τὰ ξημερώματα σὰν τ' ἄγρια πουλάκια.
Ἐξύπνησε ἡ Ἑλενιὼ κ' ἐκάμε σὰν τὴ σκύλα.
Καὶ βγάνει ἀπὸ τὴ τζέπη της τὸ κοφτερὸ ξουράφι
καὶ παίρνει τὸ κεφάλι του σὰν μιὰ κλωνὰ μετάξι,
καὶ στὴν ποδιά της τό βαλε, στὴ μάννα της τὸ πάει.
Κι ὄντας τὴν εἶδε ἡ μάννα της, χρυσὸ σταυρὸ τσῆ κάνει,
κι ὄντας τὴν εἶδε ὁ κύρης της, πολὺ τοῦ κακοφάνη.
«Μωρὴ σκυλά, μωρὴ ἄνομη, καὶ τὸ κακὸ ποῦ κάνεις.
Κρίμας τὸ νιὸ ποῦ χάλασες, κρίμας τὸ παλληκάρι,
ποῦ ἔτρεχε στὸν πόλεμο σὰν ἥλιος, σὰ φεγγάρι.
—Ἂν ἤθελες, πατέρα μου, νά χῃς τιμὴ καὶ χάρι,
κάλλιο ἐγὼ ποῦ πρόλαβα κ' ἐπῆρα τὸ κεφάλι.
Ἂν ἤθελες, πατέρα μου, ν' ἀσκώσου τὴ βουλή σου,
ἔτσι κ' ἐγώ, πατέρα μου, νὰ πάρου τὴν τιμή μου.
—Ἐσένα, Ἑλενίτσα μου, σοῦ πρέπεται κορῶνα,
ποῦ γλύτωσες τὸ πόπολο κι ὅλη τὴ Βαβυλῶνα.»

Καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς Μάντες Καββαδία.

ΣΗΜ. Στιχ. 9 *δεσπέτο* = πεῖσμα. — Στιχ. 15 *παβιόνι* = σκηνή. — Στιχ. 20 *κάτσας* = καταδιώξεως.

Παραλλαγὴν μοὶ ὑπηγόρευσε ἡ πρεσβυτέρα Μ. Καλούδη, ἐξαλλάττουσαν κατὰ τοὺς ἑξῆς στίχους.

Στιχ. 10—13. *νὰ φαρμακώσῃ τὰ νερά, νὰ πέσῃ νὰ πεθάνῃ.*
Μιὰ διαλαλιὰν ἐβάρησε στὴ χώρα τὴ μεγάλη.
«Ἔλα, χώρα, πάρε νερό, τὸ μοσκομυρισμένο,
τὶ ἐδῶ κ' ἕνα βατερημῶ εἶναι φαρμακωμένο.»
Καὶ σὰ τὸ μάθα οἱ ἄρχοδες, ὅλοι τὴ προσκυνοῦσα,
ποιὸς δαχτυλίδι, ποιὸς ρουβί, ποιὸ ἀσήμι, ποιὸς λογάρι,
καὶ σύθηκε στολίστηκε σὰν τὴ βαραβερίτσα.

Στιχ. 18—26. *«Καλῶς τη τὴν Ἑλένη μου, καλῶς ἠὴν Ἑλενιώ μου.*
Λένη, πῶς σοῦ βουλήθηκε νὰ 'ρθῇς ἐδῶ κοδά μου;»
Κ' ἔβγαλε τὴν κορῶνα του καὶ τῆς τήνε χαρίζει.
«Δὲ θέλω 'γὼ χαρίσματα ἀπὸ τὴν ἀφεδιά σου.»

Στὴν κάμαρη τὴν ἔβασε καὶ τήνε κουβεδιάζει.
—«Περικαλῶ σε, Ἔρηγα, χάρι νὰ μοῦ χαρίσῃς,
σήμερα ποῦ 'ρθα σπίτι σου, νὰ μὴ μὲ τυραγνήσῃς.»

Στιχ. 30—39. *καὶ μέσ' τὰ ξημερώματα, στοῦ ὕπνου τὰ κανάκια,*
χρυσὸ μαχαίριν ἔβγαλε ἀπὸ ἀργυρὸ φηκάρι,
τοῦ δίνει μιά, τοῦ δίνει δυό, τοῦ παίρνει τὸ κεφάλι,
καὶ στὸ κοντάρι τὸ τσιντάει, στὸ σπίτι της τὸ πάει.
Τί ἔκαμες αὐτοῦ τοῦ νιοῦ, κι αὐτοῦ τοῦ παλληκάρι,
ποῦ τό χα οἱ ἄρχοδες σπαθὶ κ' οἱ μαθητάδες χάρι
καὶ τὰ μικρὰ ἀρχοδόπουλλα πέννα καὶ καλαμάρι;

[Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Η' 90,14. Πρβλ. καὶ Α' 605 κϛ'. — Σ.τ.Δ.]

53

Ὁ βασιλιᾶς κι ὁ Μαυριανὸς ἀντάμα τρῶν καὶ πίνουν,
κι ἀνθιβολὴ δὲν εἶχανε κι ἀνθιβολὴν εὑρῆκαν
γιὰ τσοὶ καλές, γιὰ τσοὶ κακές, καὶ γιὰ τσοὶ τιμημένες.
Ὁ ἕνας παινάει τὴ μάννα του κι ἄλλος τὴ ποθετή του
κι αὐτὸς ὁ δόλιος Μαυριανὸς τὴν δόλιαν ἀδρεφή του·
«Κι ἂς τὴ πλανέψου, Μαυριανέ, τί θέλεις νὰ σοῦ κάμω;
—Ἂν τὴ γελάσῃς, βασιλιᾶ, παρέ μου τὸ κεφάλι.»
Μὲ τὸ δοῦλο τῆς ἔστειλε τρία μῆλα στὸ μαϊήλι
κ' ἕνα μαξιλαρόδυμα ἀσήμι καὶ λογάρι.
Σαράντα μέρες κάμανε, τὴ σκάλα ν' ἀνεβοῦνε,
κι ἄλλες σαράντα τέσσαρες, τὴ λυγερὴ νὰ βροῦνε.
Ἐπῆαν καὶ τὴ βρήκανε μέσα στὴ κάμαρά της,
χρυσὸ γαϊτάνι βάστουνε κ' ἔπλεκε τὰ μαλλιά της.
«Καλῶς τονε, ποῦ τά στειλε, καὶ δυὸ ποῦ τὰ προβόδα.
Πήγαινε πές τοῦ βασιλιᾶ νὰ κάμῃ χέρι χέρι,
πές του νὰ κάμῃ γρήγορα, πές του νὰ μὴν ἀργήσῃ.»
Ἐσταύρωσε τὰ χέρια της, στὴ βάγια της πηγαίνει.
«Βάλε, βαγιά, τὰ ροῦχά μου, κ' ἐγὼ τὰ γλιδερά σου.
Ἔμπα, βαγιά, στὴν κάμαρα, κ' ἐγὼ στὰ μαγειρειά σου,
κι ὅ,τι σοῦ κάμει ὁ βασιλιᾶς, ὅλα νὰ τὰ ὑπομείνῃς.»
Πέσανε κοιμηθήκανε σὰν καρδιακὰ ἀδρεφάκια,
καὶ μέσ' τὰ ξημερώματα σὰν τ' ἄγρια πουλάκια.
Ἐξύπνησε κι ὁ βασιλιᾶς, κ' ἔκαμε σὰν τὸ σκύλο,
τσῆ κοψε τὴ πλεξίδα της μὲ τὸ χρυσὸ γαϊτάνι.

καὶ τ' ἀκρινό της δάχτυλο μ' ὅλο τὸ δαχτυλίδι.
Στὸ φόρο τὰ κατέβασε, γιὰ νὰ τὰ μαρτυρήσῃ.
Βάνει τὰ γρόσια στὴ μποδιὰ καὶ τὰ φλωριὰ στὴ τζέπη,
στὸ φόρο ἐκατέβηκε γιὰ νὰ τὸν ξαγοράσῃ.
«Στὴ bάda bάda, οἱ ἄρχοdες καὶ σεῖς οἱ ἀρχοdάδες,
νὰ ἰδῶ κ' ἐγὼ τὸ Μαυριανό, γιατί θὰ τὸν κρεμάσου.
Κι ἂν τὸν κρεμάσου γιὰ φιλεῖ, ψηλὰ νὰ τὸν κρεμάσου,
ἂν εἶναι γι ἄλλο τίποτα νὰ τόνε ξαγοράσω.
Μὰ μ' ἔτηνε ἡ πλεξίδα μου μὲ τὸ χρυσὸ γαϊτάνι,
μὰ ἔτο καὶ τὸ δάχτυλο μ' ὁλὸ τὸ δαχτυλίδι.
Τὴ δούλα μου ἐφίλησε, σὰν δοῦλο μου τὸν ἔχω,
στὴ στάχτη μου κυλίστηκε, σὰ γάτο μου τὸν ἔχω.»

Καθ' ὑπαγόρευσιν Μάντες Καββαδία.

ΣΗΜ. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Α' 616 λγ', 685 κέ. καὶ ΠΕ 81. —Σ. τ. Δ.]

54

Ὅλα τὰ κάστρα πῆγα κι ὅλα τὰ γύρισα,
σὰν τῆς Σουριᾶς τὸ κάστρο, κάστρο δὲν εὕρηκα.
Διπλοί, τριπλοί, 'ναι οἱ πύργοι κι ἀργυρόπετρα!
Τοῦρκοι τὸ πολεμοῦσαν χρόνους δώδεκα,
κι ἄλλους δεκατεσσάρους οἱ Σαρακηνοί,
ποτὲ δὲν ἦταν τρόπος τὸ κάστρο νὰ παρθῇ.
Κ' ἕνα σκυλὶ σκυλάκι, τσῆ μάϊσας παιδί,
«Σὰν τί τὸ χάρισμά μου, τὸ κάστρο νὰ παρθῇ;
—Χιλι' ἄσπρα τὴν ἡμέρα καὶ ἄλογο καλὸ
κ' ἡ κόρη ποῦ 'ναι μέσα γιὰ γυναῖκά σου.
—Φερτέ μου δυό λεϊμόνια, βάλτε μου γιὰ βυζιά,
κ' ἑνά μαξιλαράκι βάλτε μου γιὰ κοιλιά.»
Τὸν πύργο πύργο πάει καὶ κοιλοπονεῖ.
«Ἀνοῖχτέ μου, τῆς ἔρμης καὶ τσῆ σκοτεινῆς,
ὁποῦ κοιλοπονάω, νὰ κάμω τὸ παιδί.»
Ὅσὸ νὰ καλοανοίξῃ, χίλιοι ἐμπήκανε,
κι ὅσὸ νὰ καλοκλείσῃ, τὸ κάστρο ἐπήρανε.
Κ' ἡ κόρη ἀπὸ τὸ φόβο κι ἀπὸ τὴν ἐντροπή,

μήτε σὲ πέτρα πέφτει μήτε σὲ κλαρί,
παρὰ σὲ Τούρκου χέρια ἐξεψύχησε.

Καθ' ὑπαγόρευσιν Ἑλένης Πανδῆ.

ΣΗΜ. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Β' 572 καὶ 680 κ. ἑ. ΠΕ 88.—Σ.τ.Δ.]

55

Ἕνα ὡραιότατο πουλὶ πάσχομαι νὰ ἡμερώσω,
καὶ νὰ τὸ βάλω στὸ κλουβὶ καὶ νὰ τὸ στερεώσω.
Κι ἀπάνου στὴ στερέωσι γλυκὰ ἀποκοίμησέ με
ἄπλωσε τσοὶ φτεροῦγες του καὶ φεύγει κι ἄφησέ με.
Παίρνω τσοὶ ῥοῦγες τρέχοντας καὶ τὰ βουνὰ ρωτειῶντας,
τσοὶ βρύσες μὲ τὸ κρυὸ νερὸ μυριοπαραπονειῶντας·
«Βρυσοῦλες, μὲ τὸ κρυὸ νερό, μὴν πίνῃ ὀχ τὸ νερό σας,
καὶ σεῖς, δέδρα πολύκαρπα, μὴν τρώῃ ὀχ τὸν καρπό σας;
—Πές μας σουσούμια τοῦ πουλιοῦ, μὴν λάχῃ καὶ τὸ ἰδοῦμε,
τὸ ὡραιότατο πουλὶ νά λθοῦμε, νὰ σ' τὸ ποῦμε.
—Κίτρινες κι ἀσπροπράσινες ἠτάνε οἱ δυό του πλάτες,
ὅθε κι ἂν πάῃ κι ὅθε σταθῇ μοσκοβολοῦνε οἱ στράτες.
Κίτρινες χρυσοπράσινες ἠτάνε οἱ δυὸ φτεροῦγες,
ὅθε κι ἂν πάῃ κι ὅθε σταθῇ μοσκοβολοῦνε οἱ ῥοῦγες.
Εἶχε τὴν κεφαλὴ χρυσῆ καὶ τὰ μαλλιὰ μετάξι,
καὶ κάθε κλῶνα γένεται σαΐτα νὰ μὲ σφάξῃ.»

Καθ' ὑπαγόρευσιν Χρυσ. Πανδῆ.

ΣΗΜ. Τὸ αὐτὸ ᾄσμα μοὶ ὑπηγόρευσε καὶ ἡ Ἀρήτη Καββαδία μετὰ τῶν ἑξῆς παραλλαγῶν.

Στίχ. 1 ἀντὶ : *ἕνα ὡραιότατο πουλὶ—ἕνα πουλάκι ἀνούμερο*

Στίχ. 3—4 *ἦλθεν ἡ χύση τοῦ πουλιοῦ, νὰ πάῃ νὰ κελαδήσῃ,*
ν' ἀπλώσῃ τσοὶ φτεροῦγες του καὶ μένα ν' ἀπαφήσῃ.

Ἡ δὲ Ἑλένη Καββαδία μὲ τὴν ἑξῆς μόνον παραλλαγήν.

Στίχ. 3—4 *τώρα ἦλθε ἡ ὥρα τοῦ πουλιοῦ, νὰ πάῃ νὰ κελαδήσῃ,*
ν' ἀπλώσῃ τσοὶ φτεροῦγές του καὶ μένα ν' ἀπαφήσῃ.

56

Ἕνας κοδὸς κοδρύτσικος ἔχει ὄμορφη γυναῖκα.
Τόσο πολὺ ὄμορφη ἦτανε, π' ἀρχόδοι τὴ ζηλέψαν.

Στὸ φόρο τὴ κατέβασε καὶ κάτω στὸ παζάρι.
«Ποιὸς ἀγοράζει κόκκινη, ποιὸς ἀγοράζει ροῦσα,
ποιὸς ἀγοράζει Πατρινιὰ καὶ μιὰ ξανθομαλλοῦσα;»
Κανεὶς δὲν ἀποκρίθηκε ἀπ' ὅλο τὸ παζάρι,
παρὰ μικρὸς γιανίτσαρος μεσὰ 'πὸ τὸ καράβι·
«Ἐγὼ ἀγοράζω λύγερη, ἐγὼ ἀγοράζω ροῦσα,
ἐγὼ ἀγοράζω Πατρινιὰ κ' ἐγὼ ξανθομαλλοῦσα.
Φέρε, κοδέ, τὴ σκούφια σου, φλωριὰ νὰ σ' τὴ γιομήσω.»
Ἐμέτρουνε, ἐλογάριαζε καὶ μετρημοὺς δὲν εἶχε.
Καὶ μέσ' τὸ στερνομέτρημα στὰ μάτια τὴ τηράζει.
«Πές μου νὰ ζήσῃς, λύερη, ποῦθε γενιοκρατιέσαι;
—Ἡ μάννα μου ἀπ' τὴ Λίμουργο, ἀφέδης μου ἀπ' τὰ ξένα,
κ' εἶχα ἀδρεφὸ γιανίτσαρη, ποῦ μοιάζει σὰν καὶ σένα.
—Χάρει, κοδέ, τὴ σκούφια σου, χάρει καὶ τὰ φλωριά σου,
χάρει τὴν ἀδρεφούλα μου καὶ νά εἶναι χάρισμά σου.»

Καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς πρεσβυτέρας **Μ. Καλούδη.**

ΣΗΜ. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Η' 84, 9.— Σ. τ. Δ.]

57

Ὁ Κωσταντῖνος ὁ μικρὸς ἔχει ὄμορφη γυναῖκα,
καὶ στὰ χαρτιὰ τὴν ἔπαιξε καὶ τοῦ τὴν ἐκερδίξαν.
Ἀπὸ τὸ χέρ' τὴν ἔπιασε καὶ τὴ ψαχνορωτάει·
«Κόρη, ποῦθ' εἶνάι ὁ τόπος σου, ποῦθ' εἶν' τὰ γονικά σου;
—Ἡ μάννα μου ἀπ' τὰ Τρίκκαλα, κι ἀφέδης μου ἀπ' τὰ ξένα,
ἔχω ἀδρεφὸ γιανίτσαρη, κ' ἔχω ἄντρα Γιαννάκη.»
Ἀπὸ τὸ χέρ' τὴν ἔπιακε καὶ στὸ κοδὸ τὴν πάει·
«Πάρε, κοδέ, τὴ λύγερη, πάρε, κοδέ, τὴν κόρη,
κι ὅσα φλουριὰ τσῆ μέτρησα σ' τὰ δίνω γιὰ προικιά της.»

Καθ' ὑπαγόρευσιν Νικολέττας Καββαδία.

ΣΗΜ. [Παραλλαγὴ τοῦ ἀνωτέρω.—Σ. τ. Δ.]

58

Κόκκινο ἀχείλι ἐφίλησα τ' Αὐγούστου τὴν ἡμέρα
καὶ στὸ ποτάμι τό πλενα σαράντα μία μέρα.

καὶ τὸ ποτάμιν ἄτρεχε μέσα σὲ περιβόλι,
ποτίζει δέντρα καὶ μηλιές, δέντρα καὶ κυδωνίτσες,
καὶ μιὰ μηλιά, ξυνομηλιά, ἔστεκε πικραμένη·
«Τί ἔχεις μηλιά, ξυνομηλιά, ποῦ στέκεις πικραμένη;
μὴν εἶν' βαριὰ τὰ ροῦχα σου, μὴν εἶν' τὰ γκαμουχᾶ σου;
—Δὲν εἶν' βαριὰ τὰ ροῦχα μου, δὲν εἶν' τὰ γκαμουχᾶ μου.
Ἔχω κακόνε σύντροφο, κακὸν περιβολάρη,
ποῦ δὲ μὲ βρίσκει κόκκινη, ποῦ δὲ μὲ βρίσκει ροῦσα.
—Κατέβα κάτου στὴ σπηλιὰ κι ἀγόρασε μιὰ κοῦπα,
τότες θὰ σ' εὕρῃ κόκκινη, τότες θὰ σ' εὕρῃ ροῦσα.»

Καθ' ὑπαγόρευσιν Χρυσ. Πανδῆ.

ΣΗΜ. Παραλλαγὰς μοὶ ὑπηγόρευσαν ἡ Νικολέττα Καββαδία τὰς ἀκολούθους·

Στιχ. 7—11 *μὴν εἶν' βαριὰ τὰ ροῦχα σου, βαριὰ τὰ μπελιχρά σου,*
μὴν εἶν' τ' ἀσημοχρύσαφα, ποῦ κρέμονται στ' αὐτιά σου;
—Δὲν εἶν' βαριὰ τὰ ροῦχα μου, βαριὰ τὰ μπελιχρά μου,
μηδὲ τ' ἀσημοχρύσαφα, ποῦ κρέμονται στ' αὐτιά μου.
Ἔχω κακόνε σύντροφο, κακὸν περιβολάρη,
ποῦ δὲ μὲ βρίσκει κόκκινη κάθε Σαββάτο βράδυ.
—Μηλιά, καὶ σύρε στὴ σπηλιὰ κι ἀγόρασε μιὰ κούπα.

Ἡ πρεσβυτέρα **Μαρία Καλούδη**

Στίχ. 7—8 *Μὴν εἶν' βαριὰ τὰ ροῦχα σου, βαριὰ τ' ἀσημικά σου,*
μὴν εἶναι κι ὁ χρυσὸς σταυρός, ποῦ κρέμεται μπροστά σου;
—Δὲν εἶν' βαριὰ τὰ ροῦχα μου, βαριὰ τ' ἀσημικά μου,
δὲν εἶναι κι ὁ χρυσὸς σταυρός, ποῦ κρέμεται μπροστά μου.

Αἱ δὲ Ἀρήτη Καββαδία καὶ Ἑλένη Καββαδία

Στίχ 7—8 *Μὴν εἶν' τὰ μῆλα σου βαριά, καὶ μὴ νερὸ σοῦ λείπει,*
καὶ μὴ 'πὸ τὰ κλωνάρια σου καένα σοῦ ραΐστη;»
«Δὲν εἶν' τὰ μῆλά μου βαριά, μηδὲ νερὸ μοῦ λείπει,
μηδὲ 'πὸ τὰ κλωνάριά μου καένα μοῦ ραΐστη.

[Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. ΠΕ 127—Σ. τ. Δ.]

59

Ἀπὸ μιὰν ἄκρη τ' οὐρανοῦ νὰ 'γγίξῃ ν' ὡς τὴν ἄλλη,
δυὸ βασιλιάδες βούλονται συνθερειὸ νὰ κάμουν.
Τρεῖς χρόνους γράφουν τὰ προικιὰ καὶ τρεῖς τὰ πανωπροίκια,

καὶ τὰ κρουφὰ τσῆ μάννας της χρόνο καὶ πέντε μῆνες.
Ὡς τό θελεν ἡ μοῖρα της, τὸ βαριορίζικό της,
νὰ γίνῃ ὁ νιὸς γουρνοβοσκὸς κ' ἡ κόρη κοπανίστρα.
Ὁλημερὶς κοπάνιζε τοῦ βασιλιῶς λινάρι,
τὸ βράδυ τσῆ τὸ ζυάζουνε, τσῆ λείπει, ἕνα σκοιλάκι.
Τσῆ κόψαν τὰ ξανθὰ μαλλιὰ μὲ τὴ χρυσῆ πλεξίδα,
τσῆ κόψαν καὶ τὰ δάχτυλα μ' ὅλα τὰ δαχτυλίδια.
Τὰ χέρια της σταυρόδεσε, στὸ κάβο κατεβαίνει.
«Ἐδῶ ἤλθα, ἀϊταιράκι μου, παρέ μου στοῦ πατρός μου.
—Τό εἶδες ἐκεῖνο τό βουνό, τὸ μέγα τὸ μεγάλο;
ἐκεῖ 'ναι ὁ πατέρας σου μὲ δεκυχτὼ ζευγάρια.
—Πῶς νὰ τ' ἀνέβω τὸ βουνό, ποῦ 'ναι ψηλὸ καὶ μέγα;
—Τὰ χέρια σου σταυρόδεσε καὶ τὸ βουνὸ ν' ἀνέβα.»
Τὰ χέρια της σταυρόδεσε καὶ στὸ βουνὸ ἀνεβαίνει.
«Γειά σας, χαρά σας, δοῦλοι μου, μ' ὅλους τσοὺ ζευγολάτες,
φελὶ ψωμί, γιαλὶ κρασί, κάμε γιὰ τὴ ψυχή σας.
—Φουρνιὰ ψωμὶν ἐφέραμε, τὸ φάγα οἱ ζευγολάτες,
κάρτα κρασὶν ἐφέραμε, τό πιαν οἱ δουλευτάδες.
Σύρε καὶ στὴ βασίλισσα, κ' ἐκείνη σοῦ τὸ δίνει.»
Τὰ χέρια της σταυρόδεσε, στὸ σπίτι της παγαίνει.
Τὸ σαγιαδοῦρο βάρησε, βασίλισσα τὴ κράζει.
«Φελὶ ψωμί, γιαλὶ κρασί, κάμε γιὰ τὴ ψυχή σας.»
Φελὶ ψωμὶ τσῆ δώκανε κ' ἤτανε μουχλιασμένο,
μιὰ στάλα βρωμολάγγερο στὸ βάτο τσῆ κανάτας.
«Ξένη μου, τί εἶναι ἡ τέχνη σου; τί εἶναί τὸ μάθημά σου;
—Ξέρω νὰ ὑφαίνω γκαμουχᾶ, νὰ γιάζωμοι βελοῦδο.
—Ἔμπα, ξένη μου, στ' ἀργαλειό, τσῆ Μάρως μου τὴ τέχνη.»
Ἐπῆε ἡ ξένη στ' ἀργαλειὸ κ' ἐλιανομοιρολόγα·
«Καβάδι μού, χρυσοΰφαδο καὶ περιχρυσωμένο,
στὰ σιάσματά μου σ' ὕφαινα καὶ δούλα σὲ ξυφαίνω.
Ποῦ ὅδας μοῦ φέρα προξενειά, σ' ἔβαλα στὰ κανούλια,
κι ὅδας ἐγίνη ἡ λιρεσκειά, σ' ἔβαλα στ' ἀργαλειό μου,
κι ὅδας ἐγὼ σὲ ξύφαινα, νύφη μὲ κατεβάζαν.»
Κ' ἡ δούλα της ἀποκρίθηκε, τὸ τέτοιο λόγο λέει·
«Κυρά μου, ν εἶναι ἡ Μάρω σόυ, κυρά, ἡ χαϊδαριά σόυ.
—Ὀχιὰ νὰ φάῃ τὴ γλῶσσα σου κι ἀστρίτας τὴ καρδιά σου,
παρὰ τὸ λόγο ποῦ ἔβγαλες ἀπὸ τὰ σωθικά σοῦ.
Καὶ μένα ἡ Μαριγούλα μου πολὺ μακριὰ στὰ ξένα.»

Κατέβηκε ἡ βασίλισσα, τὸ μοιριολόϊ ἀκούει
καὶ σφικτσαγκαλιαστήκανε, πεθάναν καὶ οἱ δύο.

Καθ' ὑπαγόρευσιν Μάντες Καββαδία.

ΣΗΜ. Τὸ ἀνωτέρω μοι ὑπηγόρευσε καὶ ἡ Ὀλυμπία Καββαδία, διδαχθεῖσα αὐτὸ παρὰ τῆς μητρός της μὲ τὴν ἑξῆς παραλλαγήν· μεταξὺ τῶν στίχ. 13-14 παρεμβάλλεται ὁ στίχος: *πᾶχει καβοῦλα 'στὴν κορφὴ καὶ καταχνιὰ στὸ βάτο.*

[Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Ε' 580,3. — Σ. τ. Δ.]

60

Σαράντα δύο κάτεργα κ' ἑξῆντα δυὸ φριγάδες,
οἱ δυό πανε γιὰ τὸ Μοργιὰ κ' οἱ ρέστες γιὰ τὴ Κρήτη,
σερνοῦνε σκλάβους ὅμορφους, στὰ σίδερα δεμένους,
στὰ σίδερα, στοὺς ἄλυσους καὶ τσοὶ βαριές καδίνες,
κ' ἡ προστινὴ καὶ ἡ μεσινὴ εἶχε τσοὺ σκλάβους μέσα.
Εἶχαν κ' ἕνα τριῶ μερῶ γαβρό, δώδεκα χρόνους σκλάβο.
Κι ὁ σκλάβος ἀναστέναξε καὶ στάθηκ' ἡ φριγάδα.
Κι ὁ βέης ἀποκρίθηκε μὲ τὴν περηφανία.
«Ποιός ἦταν π' ἀναστέναξε καὶ στάθηκ' ἡ φριγάδα;
μήνα πεινάει, μήνα διψάει, μὴ ροῦχα νὰ τοῦ λείπουν;
ἂν ἤνδα ἀπὸ τσοὺ ναῦτες μου, τὴ ρόγα νὰ τ' ἀξιώσω,
κι ἂν εἶναι ἀπὸ τσοὺ σκλάβους μου, θὰ τὸν ἐλευθερώσω.»
Κι ὁ σκλάβος ἀποκρίθηκε μὲ τὸ καϊμένο ἀχεῖλι.
«Ἐγὼ εἶμαι ποῦ ἀναστέναξα καὶ στάθηκ' ἡ φριγάδα.
—Σκλάβε, πεινᾶς; σκλάβε, διψᾶς; σκλάβε, ροῦχα σοῦ λείπουν;
—Μήτε πεινῶ, μήτε διψῶ, μήτε ροῦχα μοῦ λείπουν.
Σήμερα σπίτια μου πουλοῦ, ἀβέλια μου κλαδεύουν,
σήμερα τὴ γυναῖκα μου μ' ἄλλον τὴ στεφανώνουν.
—Σκλάβε μου, γιὰ τραγούδησε, νὰ ἰδῇς τὴ λευτεριά σου.
—Μὰ 'γὼ τραγούδησα πολὺ ἐδῶ καὶ πέντε χρόνια,
νὰ εἶχα φυτέψει λεϊμονιά, τωρὰ ἔτρωγα λεμόνια.
—Μὰ πάλε γιὰ τραγούδησε, νὰ ἰδῇς τὴ λευτεριά σου.
—Λεφτοκαρυὰν ἐφύτεψα καὶ λεφτοκάρι ἔβγῆκε
καὶ λεφτοκάρι ἔφαγα καὶ λευτεριὰ δὲν εἶδα.
Κι ἂν εἶναι γιὰ τὴ λευτεριά, νὰ ματατραγουδήσω,
νὰ κάμω μάννες νὰ σφαγοῦν, τ' ἀδρέφια μ' ἄδρεφάδες,
νὰ κάμω καὶ μιὰ λύγερη, νὰ μπῇ μεσ' τὴ φριγάδα,

νὰ τὴ φιλήσῃ ὁ βέης μας νὰ τὴ φιλήσῃ ὁ ἀγᾶς μας.»
Κι ὁ βέης ἀποκρίθηκε, τὸ τέτοιο λόγο λέει.
«Ἔμπα στὸ στάβλο διάλεξε ὅ,τι ἄλογο σ' ἀρέσει.
Θέλεις τὸ μαῦρον ἔπαρε, θέλεις τὸν παιγνιδιάρη,
θέλεις τὸ τριῶ χρονω ἄλογο, τὸ γλήγορο πουλάρι.»
Μήτε τὸ μαῦρο κοίταξε, μήτε τὸ παιγνιδιάρη,
καὶ πῆρε τὸ τριῶ χρονω ἄλογο, τὸ γλήγορο πουλάρι.
Ὡς το νὰ εἰπῇ «ἔχετε γειά» σαράντα μίλλια βγῆκε,
κι ὅσο νὰ εἰποῦν «ὥρα καλή», ἄλλα σαράντα ἐβγῆκε,
Στὴ στράταν, ὅπου πήαινε, καλόγερο ἀπαδαίνει.
«Γειά σου, χαρά σου, γέροδα.—Καλῶς τον, τὸ στρατιώτη.
—Πές μου, νὰ ζῇς, καλόγερε, γιατί φορεῖς τὰ μαῦρα;
—Τρία παιδιὰ μοῦ δωκε ὁ Θιὸς καὶ κεῖνα μοῦ τὰ πῆρε.
Τὸ ἕνα μοῦ τὸ σκοτώσανε, τ' ἄλλο τὸ πῆρε ὁ Θέος,
τὸ τρίτο τὸ μικρότερο τσοὺ Τούρκωνε τὰ χέρια,
τριῶ μερῶ γαβρός, δώδεκα χρόνια σκλάβος.
Σήμερα σπίτια μου πουλοῦν κι ἀβέλια μου κλαδεύουν,
σημέρα τὴ νυφούλα μου μ' ἄλλον τὴ στεφανώνουν.
—Πές μου νὰ ζῇς, καλόγερε, σὰν ποῦ τοὺς ἀρεβέρνω;
—Ἂν ἔχῃς μαῦρο γλήγορο, στὴν ἐκκλησιὰ ρεβέρνεις
κι ἂν ἔχῃς μαῦρο ταπεινό, στὸ σπίτι τσοὺ ρεβέρνεις.»
Ὅσο νὰ πῇ «σ' ἀφήνω γειές», σαράντα μίλλια βγαίνει,
κι ὅσο νὰ εἰπῇ «ὥρα καλή», στὴν ἐκκλησιά του μπαίνει.
«Στὴ βάδα, σεῖς οἱ ἄρχοδες καὶ σεῖς οἱ ἀφεδάδες,
νὰ ἰδῶ κ' ἐγὼ τὴ νύφη σας, πῶς τήνε στεφανώνου.»
Πιάνει χαρίζει τοῦ γαβροῦ, χαρίζει τρία τσεκίνια,
τσῆ νύφης τσῆ ἐχάρησε διαμάντε δαχτυλίδι.
«Πάψε, παππᾶ, τὴ λειτουργιά, καὶ πάψε τὰ στεφάνια,
τὶ μένα ἦλθε ὁ ἄντρας μου, τὸ πρῶτο μου στεφάνι.»
Κι ὁ μαῦρος ἐγονάτισε κ' ἡ κόρη βρέθη ἀπάνου.

Καθ' ὑπαγόρευσιν Μάντες Καββαδία.

ΣΗΜ. Κατὰ παραλλαγὴν τῆς πρεσβυτέρας Μαρ. Καλούδη ποικίλλουσι οἱ ἑξῆς στίχοι:

Στίχ. 17-18 *θυμήθηκα τὸ σπίτι μου, τὴ δόλια μου γυναῖκα,*
ποῦ ἤμουν τριῶ μερῶ γαβρός, δωδέκα χρόνους σκλάβος.

Στίχ. 32 *θελεῖς τ' ἀστερομέτωπο, τὸ τριῶ χρονῶ πουλάρι;*

Ἐκ τοῦ στίχου 33 μέχρι τέλους οἱ ἑξῆς:

τὸ μαῦρο καβαλλίκεψε, στὸ σπίτι του πάγαινει.
Κ' ἐκεῖ σιμά, κ' ἐκεῖ κοντά, κ' ἐκεῖ ποῦ ἤθ' ἀρεβάρει,
καλόγερον ἀπάδησε, καλόγερο ἀπαδάει.
«Μὰ δὲ μοῦ λές, καλόγερε, ποιανοῦ εἶν' τοῦτα τ' ἀβέλια;
—Μὰ τῆς ἐρμιᾶς, τῆς ἀκλεριᾶς, τοῦ γιοῦ μου, τοῦ Γιαννάκη.»
Κ' ἐκεῖ σιμά' κ' ἐκεῖ κοντά, κ' ἐκεῖ ποῦ ἤθ' ἀρεβάρει,
καλόγριαν ἀπάδησε, καλόγρια ἀπαδάει.
«Μὰ δὲ μοῦ λές, καλόγρια, ποιανοῦ εἶν' τοῦτα τὰ σπίτια;
—Μὰ τῆς ἐρμιᾶς, τῆς ἀκλεριᾶς, τοῦ γιοῦ μου, τοῦ Γιαννάκη.
Σήμερα ἀβέλια τοῦ πουλοῦν, σπίτια τοῦ ξετιμώνουν,
σήμερα τὴ γυναῖκα του μ' ἄλλο τὴ στεφανώνουν.
—Μὰ δὲ μοῦ λές, καλόγρια, σὰν ποῦ τοὺς ἀρεβέρνω;»
Κ' ἐκείνη ἀποκρίθηκε, μὲ μοιρισλόϊ τό εἶπε.
«Ἂν ἔχῃς μαῦρο γλήγορο, στὴν ἐκκλησιὰ τσοὺ φταίνεις,
κι ἂν ἔχῃς μαύρονε ὀκνό, στὴ σάβλα τσοὺ ρεβέρνεις.»
Βιτσιὰ βαρεῖ τοῦ μαύρου του, στὴν ἐκκλησιὰ ἀρεβέρνει.
«Στὴ βάδα βάδα, οἱ ἄρχοδες καὶ σεῖς οἱ ἀφεντάδες,
νὰ πὰ νὰ ἰδῶ τὴ λύγερη, σὰν ποιὸς τὴ στεφανώνει.»
Κ' ἡ κόρη πίσω κοίταξε, τὸν ἄντρα της γνωρίζει.
«Πάψε, παππᾶ, τὸ βιολτὸ καὶ βγάλε τὰ στεφάνια,
τὶ ἐμέναν ἦλθε ὁ ἄντρας μου, τὸ πρῶτό μου στεφάνι.»

Ἡ δὲ Μάντε Καββαδία μοὶ ὑπηγόρευσε τ' ἀνωτέρω ὡς ἡ πρεσβυτέρα μετὰ τῶν ἑξῆς μόνον παραλλαγῶν.

Στίχ. 20-28 *Μὰ 'γὼ τραγούδησα πολὺ καὶ λευτεριὰ δὲν εἶδα.*
Ἂν εἶναι γιὰ τὴ λευτεριά, νὰ ματατραγουδήσω.
Φέρτε μου τὴ κιτάρα μου, βαριὰ νὰ τὴ λαλήσω,
νὰ κάμω μάννες νὰ σφαγοῦν, τ' ἀδρέφια μ' ἀδρεφάδες,
νὰ κάμω καὶ μιὰ λύγερη, τὸ βέη ν' ἀγαπήσῃ.

[Διὰ τὰς παραλλαγὰς Δαογρ. Η' 50, 30.— Σ. τ. Δ.]

61

Στοῦ Μπαρβαγιώργου τὸ βουνό, στοῦ Κόκκινου τ' ἁλώνι,
κάθοδαι δυὸ Ῥιτσιώτισσες καὶ δυὸ Ῥιτσιωτοπούλλες,
κάθοδαι ὑφαίνουν καμουχᾶ καὶ γιάζονται βελοῦδα.
Ἀπὸ τὸ χτύπο τ' ἀργαλειοῦ καὶ τὸν ἠχὸ τσῆ κόρης,
ὁ ἥλιος σκαδαλώθηκε κι ἀργεῖ νὰ βασιλέψῃ.
Κ' ἡ μάννα του τὸν ἐρωτᾷ, κ' ἡ μάννα του τοῦ λέει·
«Τί ἔχεις, ἥλιέ μου, κι ἄργησες, κι ἀργεῖς νὰ βασιλέψῃς,

καὶ μοῦ σὲ καταρειώdανε τσῦ κόσμου οἱ δουλευτάδες,
π' ἄλλοι δουλεύουν τὸ ψωμὶ κι ἄλλοι γιὰ λίγη δόγα,
κι ἄλλοι γιὰ κάποιο τίποτας, γιὰ τὸ φιλεῖ τσῆ κόρης!»

Καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς πρεσβυτέρας Μ. Καλούδη.

ΣΗΜ. Ἡ Ἀρήτη Καββαδία καὶ Ἑλένη Καββαδία μόνον τὴν ἑξῆς παραλλαγὴν μοὶ ὑπηγόρευσαν ἐκ τοῦ ἄσματος τούτου:

Στίχ. 3 *Ἡ μιὰ ὑφαίνει καμουχᾶ κ' ἡ ἄλλη τὰ βελοῦδα*
καὶ ἡ πιγιὸ μικρότερη κάνει ἕνα δαχτυλίδι.

[Παραλλαγαί: Passow 539.—*Μανούσου*, Τραγούδια σ. 84.—*Παπαζαφειροπούλου*, Περισυναγωγὴ σ. 142, 122.—Ἐκ τῶν σημειώσεων Ν. Γ. Πολίτου.—Πρβλ. Λαογρ. Α' 620 λζ'.—Σ. τ. Δ.]

62

Καλότυχά εἶναι τὰ βουνά, καλότυχοι εἶναι οἱ κάμποι,
ποῦ θάνατο δὲν καρτεροῦν, χόρο δὲ παdυχαίνουν,
μόν' καρτεροῦν τὴν ἄνοιξι, νὰ μπῇ τὸ καλοκαίρι,
νὰ πρασινίσου τὰ βουνά, νὰ λουλουδίσου οἱ κάμποι.
Τώρα ποῦ 'σαι λουλουδάκι τὴ νεότη νὰ χαρῇς,
μὴν ἀνθίσῃς καὶ ξανθίσῃς καὶ ἀνθός σου μαρανθῇ.
Λουλούδιζε, λουλούδι, καὶ ῥόδο τοῦ Μαγιοῦ,
κοπέλλα τοῦ καιροῦ σου, μοῦ τρέλλανες τὸ νοῦ.

Καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς πρεσβυτέρας Μ. Καλούδη.

63

Μιὰ κόρη ν ἐπαινέθηκε νὰ πάῃ στὴν Ἀλεξάντρεια.
Βάνει τὰ γρόσια στὴν ποδιὰ καὶ τὰ φλωριὰ στὴ τζέπη,
περιγιαλοῦ κατέβηκε, καράβι νὰ ναυλώσῃ.
Βρίσκει καράβι σὲ σκαρί, ναῦτες ἀντρειωμένους.
Χίλια τριακόσια ἔδωκε, νὰ πάῃ μὲ τὸ κορμί της,
κι ἄλλα τριακόσια δώδεκα, νὰ πάῃ μὲ τὴ τιμή της.
Κι ἀπὸ τὴ στράτα τὴ πολλή, ἀπὸ τὸν πολὺν ἀγέρα,
ἡ κόρη ἀποκοιμήθηκε πάνω στὰ γόνατα της,
κι ὁ ναύτης παραθάρεψε κι ἄπλωσε στὸ βυζί της.
Κ' ἐκείνη ἀπὸ τὸ φόβο της κι ἀπὸ τὴν ἐντροπή της
στὸ πέλαο ἐρρίχτηκε, κ' ἔπεσε μοναχή της.

Ὡς τό θελε ἡ μοῖρα της, τὸ βαριοριζικό της,
ἦταν ἡ θάλασσα συρτή, τὰ κύματα σιγοῦda,
κ' ἡ θάλασσα τὴν ἔβγαλε εἰς τὰ στενὰ τσῆ Πόλης.
Ἐκεῖ τὸ ζάρα οἱ ὄμορφες καὶ πάνε γιὰ σουργιάνι,
ἀφῆκαν τὸ σουργιάνι τους, πιάνου τὸ μοιριολόϊ
«Ἐλάτε νὰ τὴ κλάψουμε, τὴν κόρη ἀπὸ τὰ ξένα,
πῦχει κορμὶ γιὰ γκαμουχᾶ καὶ μέση γιὰ βελοῦδα,
καὶ δάχτυλα μασουρωτὰ γιὰ βεροδαχτυλίδια.
Πιλιὸ λάβου τὰ δάχτυλα παρὰ τὰ δαχτυλίδια.»

Καθ' ὑπαγόρευσιν Μαργαρ. Καββαδία.

Τὸ αὐτὸ ἆσμα μοὶ ὑπηγόρευσεν ἡ πρεσβυτέρα Μ. Καλούδη μὲ τὴν ἑξῆς μόνον παραλλαγήν:

Στίχ. 10-11 *κ' ἐκείνη ἀπὸ τὸ φόβο της ἔπεσε δειλιασμένη.*
Κι ὁ ναύτης παραθάρεψε πῶς εἶναι ἀπεθαμένη,
κι ἀπὸ τὸ χέρ' τὴν ἔπιασε, στὸ πέλαο τὴ ῥίχνει.

Καὶ ἡ Νικολέττα Καββαδία μετὰ τῶν ἑξῆς:

Ἀντὶ τοῦ στίχ. 5 τὸν ἑξῆς:

χίλια δίνει τοῦ καραβιοῦ, χίλια τοῦ καπετάνιου.

Μετὰ τὸν στίχον 20 τὸν ἀκόλουθον:

πιὸ λάβου τὰ ξανθὰ μαλλιὰ παρὰ τὰ κορδελίνια.

[Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Η' 102, 27.—Σ. τ. Δ.]

64

Μικρὸ πραματευτόπουλλο μισεύει ἀπὸ τὴν Πόλη.
Καβαλλικεύει χαίρεται, πεζεύει καμαρώνει.
Ὅσα κορίτσια κι ἂ τὸ ἰδοῦν, ὅλα φιλιὰ τοῦ δίνουν,
μιὰ κόρη ἀπὸ τὸ Γαλατᾶ φιλὶ δὲ τοῦ δανείζει.
«Ἐγώ, κόρη, εἶμαι ἀνύπαντρος, νὰ πατρευτῶ γυρεύω.»
Κι ὁ μαῦρος του ἦτ' ἀμίλητο, κ' ἐκεῖ ὁμιλιὰ τοῦ βρέθη·
«Κορίτσια, μὴν πιστεύετε τ' ἀφέδη μου, τοῦ ψεύτη.
Σὲ κάθε χώραν ἔχει μιά, σὲ κάθε κάστρο δύο,
κι ἀπάνου στὴν Παλιόπολη τὴ στεφανωτικιά του.
—Μὰ τσώπα, τσώπα, μαῦρε μου, κι ἂ δὲ σ' τὴ καταστήσω,
κι ἂ δὲ διαβοῦμε ἀπὸ ἁλυκές, νὰ σὲ φορτώσω ἁλάτι,

νὰ βάλω μόδια ἀπό τὴ μιὰ καὶ μόδια ἀπὸ τὴν ἄλλη,
νὰ βάλω μεσοσάμαρα βουβάλ' ἀγγαστρωμένη·
κι ἄθε εἶναι λάσπες καὶ νερὰ νὰ σὲ καβαλλικεύω,
κι ὅθ' εἶναι λιανοστέρναρο νὰ σὲ ξεκαλιγώνω.
—Μὰ τσώπα, τσώπα, ἀφέντη μου, κι ἂ δὲ σ' τὴν καταστήσω,
κι ἂ δὲ σοῦ λάχῃ πόλεμος, νὰ πὰ νὰ πολεμήσῃς,
νὰ σκύφτω τὸ κεφάλι μου, νὰ κόβουν τὸ δικό σου.»

Καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς πρεσβυτέρας Μ. Καλούδη.

ΣΗΜ. Τὸ αὐτὸ ᾄσμα μοὶ ὑπηγόρευσαν καὶ ἡ Χρυσ. Πανδῆ καὶ ἡ Νικολ. Καββαδία μετὰ τῆς ἑξῆς παραλλαγῆς:

Στιχ. 8—10 *σὲ κάθε κάστρο ἔχει δυό, σὲ κάθε χώρα δέκα,*
καὶ μέσα στ' Ἀργυρόκαστρο στεφάνι μὲ γυναῖκα.
«Μὰ τσώπα, τσώπα, μαῦρέ μου, κι ἂ δὲ σ' τὴν καταστήσω.

[Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Ε' 102, 83.— Σ. τ. Δ.]

65

Σαράντα πέντε μάστορες κ' ἑξῆντα λαουρέδες
ὁλημερνὶς δουλεύανε, τ' ἀποταχιὰ χαλειέται.
Πέφτει φωνὴ 'π' τὸν οὐρανὸ κι ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα·
«Ἂ δὲ στοιχίσετ' ἄνθρωπο, γιοφύρι δὲν στερειώνει.
Καὶ μὴ στοιχίσετ' ὀρφανό, μὴ ξένο, μὴ διαβάτη,
παρὰ τοῦ πρωτομάστορα ἡ ὡραία του γυναῖκα.»
Πουλάκι ἤτανε κεῖ κοντά, κι ἀρχίνα καὶ κελάδει,
κι ὁ μάστορας ποκρίθηκε μὲ τὸ καϊμέν' ἀχείλι·
«Σύρε, πουλί, στὸ σπίτι μου, σύρε στὴ φαμελιά μου,
πές της ἀργὰ νὰ στολιστῇ κι ἀργὰ νὰ φέρῃ γιόμα.»
Καὶ τὸ πουλὶ παράκουσε, κ' ἀλλιῶς πάει καὶ λέει·
«Γουργὰ γουργὰ νὰ στολιστῇς, γουργὰ νὰ πάρῃς γιόμα.»
Γουργὰ γουργὰ στολίστηκε, γουργὰ τσοὺ πάει γιόμα.
Ὅδας τὴν εἶδε ὁ μάστορας ἔπεσε δειλιασμένος,
κ' ἐκείνη ἀποκρίθηκε μὲ τὸ καϊμένο ἀχείλι·
«Μὰ τί ἔχει ὁ πρωτομάστορας, ποῦ πέσε δειλιασμένος;»
Κ' ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε μὲ τὸ καϊμένο ἀχείλι·
«Τὸ δαχτυλίδι μοῦ πεσε στὴ μεσινὴ καμάρα.
—Μὰ τσώπα, πρωτομάστορα, κ' ἐγὼ νὰ σοῦ τὸ φέρω.»

Τὴν ρίξαν, τὴν κρεμάσανε καὶ τίποτας δὲν ηὗρε.
«Κρεμάστε μου τὴν ἄλυσο, ρίχτε τὴν ἁλυσίδα,
κι ὅλα τὰ πάδα γύρισα καὶ τίποτα δὲν ηὗρα.»
Ἕνας τὴ πιάν' μὲ τὸ μιστρί, κι ἄλλος μὲ τὸν ἀσβέστη,
κι αὐτὸς ὁ πρωτομάστορας μὲ τὸ χρυσὸ πελέκι·
«Ἀφῆστε με νὰ σᾶς εἰπῶ δυὸ λόγια πικραμένα.
Τρεῖς ἀδρεφάδες εἴμαστε, κ' οἱ τρεῖς κακογραμμένες.
Τὴ μιὰ τὴν πῆρ' ὁ Δούναβις, τὴν ἄλλη ὁ Μαργαρίτης,
κ' ἐγὼ ἡ πιλιό μικρότερη τσῆς Ἄρτας τὸ γιοφύρι.
Ὅσα φλαοῦτα καὶ βιολιὰ διαβοῦ 'πὸ τὸ γιοφύρι,
ὅπως τρεμει ἡ καρδούλα μου, νὰ τρέμῃ τὸ γιοφύρι.
—Κόρη, ἄλλαξε τὸ λόγο σου κι ἄλλη κατάρα κάμε,
γιατί ἔχεις ἀδρεφό ἀκριβό, μὴ λάχῃ καὶ περάσῃ.
—Σίδερο ἠτά ἡ καρδούλα μου, σίδερο τὸ γιοφύρι,
ὅσα φλαοῦτα καὶ βιολιὰ διαβοῦ 'πὸ τὸ γιοφύρι.»

Καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς πρεσβυτέρας Μ. Καλούδη.

ΣΗΜ. Παραλλαγαὶ τοῦ ᾄσματος τούτου μοὶ ὑπηγορεύθησαν πολλαί· τούτων αἱ κυριώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς:

Στίχ. 1—3 *Σαράντα μαστοροπούλλα κ' ἑξῆντα δυὸ μαστόροι*
ὁλημερνὶς τὸ χτιούσανε τῆς Ἄρτας τὸ γιοφύρι.
Ὁλημερνὶς τὸ χτιούσανε, τὸ βράδυ πέφτα οἱ πύργοι.
Πουλάκι πῆγε κ' ἔκατσε στὴ μεσινὴ καμάρα.
Δὲν κελαδάει σὰν πουλί, σὰν ὅλα τὰ πουλάκια,
ἐκελαδοῦσε κ' ἔλεγε μ' ἀνθρώπινη φωνίτσα.

Στίχ. 7—15 *ποῦ φέρνει ἀργὰ τὸ δειλινὸ καὶ ἀργὰ τὸ μέγα γιόμα.»*
Κι ὄντας τ' ἀκούει ὁ μάστορας, πολὺ τοῦ κακοφάνη.
Τὰ χέρια του σταυρόδεσε, στὸ σπίτι του παγαίνει,
βρίσκει τὴν κόρη ποῦ ὕφαινε τὸ τίμιο πανί της.
«Ἄστα, Λενίτσα, κι ἄλλαξε καὶ βάλε τὰ χρυσᾶ σου,
τὶ σένανε στοιχίσανε τῆς Ἄρτας τὸ γιοφύρι·
κι ἀργὰ νὰ φέρῃς δειλινό, κι ἀργὰ νὰ φέρῃς γιόμα.
—Σύρε, Γιαννάκη μου, μπροστά, κ' ἐγὼ πίσω θὲ νά 'ρθω,
νὰ λύσω, ντύσω τὸ παιδί, νὰ τὸ σφικταγκαλιάσω,
νὰ 'βρῶ πετρίτσα φλίβερη, γιὰ νὰ μᾶς πό χει ἀμέδι.»
Κ' ἡ Λένη ἐπαράκουσε; γλήγορα πῆρε γιόμα.
Κι ὅδας τὴν εἶδ' ὁ μάστορας, ἔπεσε δειλιασμένος.

Μετὰ τῶν στίχων 19—20 τοὺς ἑξῆς:

«καὶ ποιὸς νὰ μπῇ, καὶ ποιὸς νὰ βγῇ, καὶ ποιὸς νὰ μοῦ τὸ βγάλῃ;
—Ἐγὼ θὰ μπῶ, ἐγὼ θὰ βγῶ, ἐγὼ θὰ σοῦ τὸ βγάλω.»

Στίχ. 21 *Βάστα καλὰ τὴν ἄλυσο, βάστα τὴν ἁλυσίδα.*

Ἀντὶ τῶν στίχων 29 καὶ 30 τοὺς ἑξῆς:

Ἀφῆστε, μωρὲ μάστορες, καὶ σεῖς οἱ μαθητάδες,
τί ἔχω τὴν πόρτα μ' ἀνοιχτή, τὸ φοῦρνο μ' ἀναμμένο,
ἔχω καὶ μικρὸ παιδὶ στὴν πόρτα μου καὶ κλαίει.
Ὡς τρέμει ἡ καρδούλα μου, νὰ τρέμῃ τὸ γιοφύρι,
κι ὡς φεύγουν τὰ μαλλάκια μου, νὰ φεύγῃ τὸ γιοφύρι.

Ἀντὶ τῶν στίχ. 33 καὶ 34 τοὺς ἑξῆς:

αὐτὸς ὁ πρῶτος νὰ διαβῇ, νὰ λάχῃ νὰ περάσῃ.
—Σίδερο ἦτα ἡ καρδούλα μου, σίδερο τὸ γιοφύρι,
γιατὶ ἔχω ἀδρεφὸ ἀκριβό, μὴ λάχῃ καὶ περάσῃ.

Καθ' ὑπαγόρευσιν Ἀγγελ. Καββαδία.

Στίχ. 1—22 *Σαράντα πέντε μάστορες κ' ἑξῆντα λαουρέδες*
δλημερνὶς ἐχτιούσανε τῆς Ἄρτας τὸ γιοφύρι.
Τὸ χτιοῦσαν, τὸ ἀποχτιούσανε, τὸ βροδυ τοὺς ἐπέφτε.
Κλαῖνε τὰ μαστορόπουλλα, ποῦ κουβαλοῦν τὴ πέτρα,
κλαίει κι ὁ πρωτομάστορας τὴ πρώτη του γυναῖκα.
Μὲ τὰ πουλιὰ τσῆ μήνυσε καὶ μὲ τὰ χειλιδόνια,
ἀργὰ νὰ πάρῃ δειλινό, κι ἀργὰ νὰ πάρῃ γιόμα.
Κ' ἐκείνη ἐπαράκουσε, γλήγορα πάει τὸ γιόμα.
Βάνει τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι στήθη,
βάνει καὶ στὸ κεφάλι της ἕνα χρυσὸ κανίστρι.
«Ὥρα καλή σας, μάστορες, καὶ σεῖς οἱ λαουρέδες.»
Ὅλοι τὴ χαιρετήσανε, κι ὅλοι τὴν παδεχτῆκαν,
κι αὐτὸς ὁ πρωτομάστορας ἔστεκε πικραμένος.
«Τί ἔχεις, πρωτομάστορα, ποῦ στέκεις πικραμένος:
—Τὸ δαχτυλίδι μοῦ πεσε μέσα εἰς τὸ γιοφύρι.
—Μὰ τσώπα, πρωτομάστορα, μὴ στέκῃς πικραμένος.
Κρεμάστε μου τὴν ἅλυσο, νὰ ἔμπω νὰ τὸ βγάλω.

Οἱ λοιποὶ στίχοι μοὶ ὑπηγορεύθησαν ὡς ἐν τῇ παραλλαγῇ τῆς πρεσβυτέρας πλὴν τῶν ἑξῆς:

ὅπως τρέμει ἡ καρδούλα μου, νὰ τρέμῃ τὸ γιοφύρι,
κι ὅσοι περάσουν καὶ διαβοῦν νὰ τρέμουνε κ' ἐκεῖνοι.

Ἡ δὲ Ἀρήτη Καββαδία μοὶ ὑπηγόρευσε αὐτὸ ὡς ἡ πρεσβυτέρα πλὴν τῆς ἑξῆς παραλλαγῆς. Ἀντὶ τοῦ στίχ. 5 τὸν ἑπόμενον:

μὴ λάχῃ κουτσός, μὴ λάχῃ στραβός, μὴ λάχῃ κάνας διαβάτης.

[Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Γ' 600, 7.—Σ. τ. Δ.]

66

Ποιὸς εἶδε ψάρι σὲ βουνὸ καὶ θάλασσα σπαρμένη,
ποιὸς εἶδε κόρη ἀνύπαδρη στὰ κλέφτικα ντυμένη;
Δώδεκα χρόνους ἔκαμε ἀδάμα μὲ τσοὺ κλέφτες.
Θελήσαν τὰ κλεφτόπουλλα νὰ παίξου τὸ ντουφέκι,
κ' ἡ κόρη ἀπὸ τὸ φόβο της κι ἀπὸ τὴν ἐντροπή της
τσῆ κόπη τὸ θηλύκι της, τσῆ φάνη τὸ βυζί της.
Τὴν εἶδ' ἕνα κλεφτόπουλλο καὶ τσῆ χαμογελάει.
«Τί ἔχεις, μωρὲ κλεφτόπουλλο, ποῦ ὅλο γελᾷς μὲ μένα;
—Εἶδα τὸν ἥλιο κ' ἔλαμψε, εἶδα καὶ τὸ φεγγάρι,
εἶδα καὶ τὸ βυζάκι σου, ποῦ 'ναι τῆς ὀρεξιᾶς μου.
—Τσώπα, μωρὲ κλεφτόπουλλο, καὶ μὴ τὸ μολοήσῃς.»
Στὰ γόνατά της τό βαλε, νὰ τὸ ψειρολοήσῃ,
χρυσὸ μαχαίριν ἔβγαλε ἀπ' ἀργυρὸ φηκάρι,
τοῦ δίνει μιά, τοῦ δίνει δυό, τοῦ παίρνει τὸ κεφάλι.

Καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς πρεσβυτέρας Μ. Καλούδη.

ΣΗΜ. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Η' 95, 18. 101, 26.—Σ. τ. Δ.]

67

Πὰν τὰ πουλάκια στὴ βοσκὴ κ' ἡ λύγερη στὴ βρύσι,
κι ὅσο νὰ πάῃ ἡ λύγερη, ὁ νιὸς ἀποκοιμήθη.
Στέκει καὶ λογαριάζεται πῶς νά τονε ξυπνήσῃ,
π' ἄν τὸν εἰπῇ κληματιανό, τὸ κλῆμα κόβους ἔχει,
κι ἄν τὸν εἰπῇ βεργολινό, βέργα καὶ βεργουλίζει.
Κι ἂς τὸν εἰπῶ πῶς ἤξερα, πῶς ἤμουν μαθημένη.
«Ἄστα, λαμπάδα μου χρυσῆ, καὶ βέργα μ' ἀσημένια,
κι ἄστα καὶ σφιχταγκάλιασε βυζιὰ σὰ δυὸ λεϊμόνια.»

Καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς πρεσβυτέρας Μ. Καλούδη.

ΣΗΜ. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Ε' 105, 92.—Σ. τ. Δ.]

68

Τρεῖς καλογέροι Κρητικοὶ κι δυὸ ἀπὸ τ' Ἅγιο Ὄρος
καράβι βάνουν σὲ σκαρὶ μὲ τὸ Χριστὸς ἀνέστη,

καὶ μὲ τὸ Κύριε ἐλέησο στὸ πέλαο τὸ ῥίχνουν.
Στὴ πρύμνη βάνουν τὸ Χριστό, πίσω τὸν Ἅϊ Νικόλα,
καὶ τὴν Κυρὰ τὴν Παναγιὰ στὸ μεσινὸ κατάρτι.
Εἶχα Ὀβριὸ πραματευτή, Τοῦρκο καραβοκύρη,
εἶχα κ' ἕνα Ρωμιόπουλλο, ποῦ ξερε τοὺς ἀγέρας.
Κι ὁ ναύτης του τ' ὁρμήνεψε, κι ὁ ναύτης του τοῦ λέει·
«Σύρε, μωρὲ Ρωμιόπουλλο, στὸ μεσινὸ κατάρτι,
νὰ ἰδῇς τί κάνει ἡ Μπαρπαριά, τί κάνει ἡ Ἀλιτζέρη.»
Τραούδωντας ἀνέβαινε, κλαιόντας κατεβαίνει.
Κι ὁ ναύτης του τὸ ρώτησε, κι ὁ ναύτης του τοῦ λέει·
«Τί ἔχεις, μωρὲ Ρωμιόπουλλο, ποῦ βαριαναστενάζεις;
—Σὰν τὰ σενιάλα ποῦ εἶδα 'γώ, ὁ Θεὸς νὰ μὴ τὰ στείλῃ.
Εἶδα τὴ θάλασσα θολή, τὸν οὐρανὸ μελάνι,
τσῆ Μπαρπαριᾶς τὰ κύματα, ὁ θιὸς νὰ μᾶς φυλάξῃ.
Ταχθῆτε Τοῦρκοι στὰ τζαμιά, Ρωμιοὶ στὰ μοναστήρια,
τάξου καὶ σὺ Σκυλόβριε, Ρωμαῖος γιὰ νὰ γένῃς.
—Βοήθα Ἅϊ - Νικόλα ἀπ' τσοὺ Ὀθωνοὺς κι Ἅγια - Σοφιὰ ἀπ' τὴν Πόλη,
νὰ βαχτιστῶ στὴ χάρι σας ἐγὼ κ' ἡ φαμελιά μου.»
Κ' εὐτὺς ἐβουνατσάρησε κι ὁ Ὀβραῖος ἐματανοιώθη.
«Σταθῆτε, Ἅγιοι, στὸ θάμα σας, κ' ἐγὼ στὴν πίστι πᾶχω,
νὰ φέρω ἁμάχτι τὸ κερί, ἁμάχτι τὸ λιβάνι,
νὰ φέρω καραβόβαρκες ὅλες γιομάτες λάδι.»
Κ' εὐτὺς τὸ πέλαο ἄναψε καὶ τὸ καράβι ἐχάθη.
Καένας δὲν ἐγλύτωσε ἀπ' ὅλο τὸ καράβι,
παρὰ ἕνα Ρωμιόπουλλο, ποῦ ξερε τοὺς ἀγέρας.

Καθ' ὑπαγόρευσιν Ἀγγελικῆς Καββαδία.

ΣΗΜ. Παραλλαγὰς τοῦ ἄσματος τούτου μοὶ ὑπηγόρευσαν πολλάς· κυριώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς:

Καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς πρεσβυτέρας Μαρ. Καλούδη.

Στίχ. 15-16 *Εἶδα τὴ θάλασσα θολή, τὴ δύσι βουρκωμένη,*
βροδομαχάει ἡ Μπαρπαριὰ καὶ τρέμει ἡ Ἀλιτσέρη.

Στίχ. 20 μέχρι τέλους.

ποῦ βοήθησες πολλὲς βολές, βοηθῆστε μας καὶ τώρα,
καὶ νά 'ρθουμε στὴ χάρι σας τὰ χέρια σταυρωμένα.»
Ἄψὺν μαΐστρον ἔβαλε καὶ δόλια τραμουντάνα,

τσοὺ πῆρε τὰ κατάρτια τους, τσοὺ πῆρε τὰ πανιά τους,
τσοὺ παίρνει καὶ τὴ πάενα μὲ δεκοχτώ λεβίδες.
Κι ὅλοι εἶχαν καὶ τσοὺ κλαίανε ἀδρέφια καὶ ξαδρέφια,
κι αὐτὸς ὁ πρωτοκαραβᾶς δὲν εἶχε ποιὸς νὰ κλαίῃ,
μόν' εἶχε τὴν ἀγάπη του πολὺ μακρὰ στὰ ξένα.
Κ' ἡ κόρη κάπου τ' ἄκουσε, κάτι πουλὶ τσῆ τό εἶπε,
κάτι πουλί, κάτι ἀηδονί, κάτι ἄγριο χειλιδόνι.
Περιγιαλοῦ κατέβηκε, καράβι νὰ ναυλώσῃ,
βρίσκει τοῦ γιοῦ τὴν κεφαλὴ στὰ φύκια μπερδεμένη.
Στὰ γόνατα τὴν ἔβαλε καὶ τὴ ψαχνορωτάει.
«Κεφάλι, ποῦ εἶναι ἡ γλῶσσα σου, κεφάλι ποῦ εἶναι ὁ νοῦς σου;
—Τὰ χέρια μοῦ εἶναι στὰ κουπιὰ κι ὁ νοῦς μου στὸ τιμόνι.»
Γουλιὰ παίρνει στὰ χέρια της, χοδροβολάει τὸ κῦμα.
«Δὲ φταίω 'γώ ν' ἡ θάλασσα, δὲ φταίω γὼ τὸ κῦμα,
μὰ φταίει ὁ γραῖος, ὁ γαρβῆς κ' ἡ δόλια τρεμουντάνα,
ὁποῦ φουσκών' τὴ θάλασσα καὶ πνίγει τὰ καράβια.»

Ἡ Μάντε Καββαδία μοὶ ὑπηγόρευσε τὸ αὐτὸ ἆσμα ὁμοίως σχεδόν, ὡς ἡ πρεσβυτέρα, πλὴν τῶν ἑξῆς στίχων:

Βοήθα Ἅϊ-Νικόλα ἀπ' τσ' Ὀθωνοὺς κι Ἅγια-Σοφιὰ ἀπ' τὴν Πόλη,
νὰ φέρνω λίτρες τὸ κερὶ κι ἁμάξι τὸ λιβάνι,
καὶ μὲ τὴ καραβόβαρκα νὰ κουβαλῶ τὸ λάδι.
Ἔγινε ἡ θάλασσα γιαλὶ κι ὁ οὐρανὸς μελάνι.
«Σταθῆτε, Ἅοι, στὸ θάμα σας κ' ἐμεῖς στὰ τάματά μας.»
Σὰν ἀστραπὴ τοὺς ἦλθε 'μπρὸς καὶ σὰ βροντὴ 'πὸ πίσω,
τσοὺ πῆρε τὴ παδιέρα τους καὶ τὰ χρυσᾶ πανιά τους,
τσοὺ πῆρε καὶ τὴ πάενα . . . . . .
«Κεφάλι, ποῦ εἶναι ἡ γλῶσσα σου, κεφάλι, ποῦ εἶναι ὁ νοῦς σου;
ποῦ 'ν' τὸ λιγνό σου τὸ κορμί, τὰ χέρια σου ποῦ εἶναι;
—Τὰ χεριά μου εἶναι στὰ κουπιὰ κι ὁ νοῦς μου στὸ τιμόνι
καὶ τὸ λιγνό μου τὸ κορμὶ μπροστὰ στὸν Ἄρχο κλαίει.»

[Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Η' 636,4.—Σ. τ. Δ.]

69

Κοπελιὰ στὸ παρεθύρι κι ἀναγνώστης στὸ κελί,
ζαχαρόπετρα τσῆ ῥίχνει καὶ τὴ παίρνει στὸ βυζί.
«Κάτσε φρόνιμα, ἀναγνώστη, μὴν τὸ μάθῃ ἡ γειτονειά,
καὶ τὸ εἰποῦνε τοῦ δεσπότη καὶ σοῦ κόψῃ τὰ μαλλιά.
—Τὰ μαλλάκια κι ἂ μοῦ κόψῃ, τὸ φεσάκι μου φορῶ,
τὴ κοπέλλα π' ἀγαπάω, θὲ νὰ τὴ στεφανωθῶ,

μὲ παππᾶ καὶ μὲ κουμπάρο καὶ πολὺ συμπεθερειό.»

Καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς πρεσβυτέρας Μ. **Καλούδη.**

ΣΗΜ. [Παραλλαγὴ παρὰ *Ζώῃ Λ.*, Λεξικὸν φιλολογικὸν καὶ ἱστορικὸν Ζακύνθου σ. 270.—Σ. τ. Δ.]

70

Μιὰ ὄμορφη κοπέλλα πάει στὸ σπίτι ἑνοῦ παππᾶ.
«Καλησπέρα, δέσποτά μου. — Μπᾶ! καλῶς τὴν κοπελλιά.
—Ἐδῶ ἦλθα, δέσποτά μου, γιὰ νὰ ξεμολογηθῶ,
ποῦ ἕνας νέος μ' ἀγαπάει καὶ τὸν ἀγαπῶ κ' ἐγώ.
Καὶ μὲ πιάνει ἀπὸ τὸ χέρι καὶ μοῦ δίνει ἕνα φιλί,
ἕνα μοῦ 'δωκε στὰ χείλη κι ἄλλο ἕνα στὸ βυζί.
—Τὸ φιλὶ δὲν εἶναι κρῖμα, εἶναι πρᾶμα φυσικό,
νὰ σοῦ δώκω κι ἄλλο ἕνα κι ὅλα σοῦ τὰ συγχωρῶ.
—Νὰ σ' ὁρίσω, δέσποτά μου, δὲν εἶσαι πνεματικός,
εἶσαι βέρος κατρεγάρης καὶ barόνος φυσικός.»

Καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς πρεσβυτέρας **Μ. Καλούδη.**

ΣΗΜ. *barόνος*· ἡ λέξις ἐν Κερκύρᾳ σημαίνει συνήθως ὅ,τι καὶ **κατρεγάρης.**

[Παραλλαγαί: *Passow* 585 (γερμανικὴ μετάφρασις Meyer, Griech. **Volksl.** 24).—**Παρνασσὸς** Α' 392,6.—*Λελέκου*, Ἀνθολογία 1868. Β' 7—9.—**Δωδώνη Β' 166,** 10.—**Ἐκ** τῶν σημειώσεων **Ν. Γ. Πολίτου.**]

71

Ἔφυγε 'πὸ τὸ σπίτι του χωρὶς καμιὰν αἰτία,
καὶ πῆγε καὶ ροεύτηκε σὲ μιὰ βασιλοπούλλα.
Τρεῖς χρόνους τὴν ἐδούλευε, στὰ μάτια δὲ τὴν εἶδε,
καὶ τσοὺ τριάντα τέσσερους νά σου καὶ ξαναφαίνει.
'Ο νιὸς ἐρχόταν 'πὸ τὴ Χιό, κ' ἡ κόρη ἀπὸ τὴν **Πόλη,**
καὶ κεῖ ν ἀνταμωθήκανε σὲ μιὰ στενὴ στρατούλλα.
«Νά μου, κόρη, τὴ ρόγα μου, νά μου τὴ δούλεψί **μου.»**
Κ' ἡ κόρη ν ἀποκρίθηκε τσῆ βάγιας της καὶ λέγει·
«Ἐμπάτε, βάγιες, δῶστε του ἀσήμια καὶ λογάρια.
—Τιγάρις δὲν ἐδούλεψα γι' ἀσήμια γιὰ λογάρια,
γιὰ τὸ καϊμένο τὸ φιλὶ ἐδούλεψα τρεῖς χρόνους.
—Ἐγὼ χωράφια σοῦ δωκα, νὰ σπέρνῃς, νὰ δουλεύῃς.»
Κ' ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε, τὸ τέτοιο λόγο λέει·
«Μὰ τὸ ζευγάρι δὲ μπορεῖ, τ' ἀλάτρο εἶν' τσακισμένο,
κι ὁ πιστικὸς ποῦ τὰ φυλάει πολὺ ν ἀρρωστησμένος.
—Ἐμπάτε, βάγιες, δῶστε του φιλιά, χορτάσετέ το.
—Τιγάρις δὲν ἐδούλεψα γιὰ τὸ φιλὶ τσῆ βάγιας,
γιὰ τὸ δικό σου τὸ φιλὶ ἐδούλεψα τρεῖς χρόνους.
—Ἐμπάτε, βάγιες, στρῶστε μου τὴν ἀργυρῆ μου κλίνη,
βάλτε μου πέντε στρώματα, πέντε ψιλὰ σεντόνια,
στρῶστε μου πόστες βάλσαμο καὶ πόστες καρυοφύλλι,
τὶ ἀπόψε θὲ νὰ κοιμηθῶ μὲ τὸ πραματευτή μου.
Βάλε, βαγιά, τὰ ροῦχά μου, κ' ἐγὼ τὰ ἐδικά σου,
κ' ἔμπα, βαγιά, στὴν κάμαρη, κ' ἐγὼ στὴν κάμαρά σου,
κι ὅ,τι σοῦ εἴπῃ ὁ πραματευτής, ὅλα νὰ τὰ ὑποφέρῃς.»
Πέσαν καὶ κοιμηθήκανε σὰν καρδιακὰ 'δρεφάκια,
καὶ μέσ' τὰ ξημερώματα τσῆ γύρεψε κανάκια.
Χρυσὸ μαχαίριν ἔβγαλε ἀπ' ἀργυρὸ φηκάρι,
τοῦ δίνει μιά, τοῦ δίνει δυό, τοῦ παίρνει τὸ κεφάλι,
καὶ στὸ καθάρι τὸ τσιδᾶ καὶ τσῆ κυρᾶς τὸ πάει.

Καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς πρεσβυτέρας **Μ. Καλούδη.**

ΣΗΜ. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Α' 641 ξε'.—Σ. τ. Δ.]

72

Μόσκος καὶ λιβανόχορτο, μόσκος καὶ καρυοφύλλι,
'ς ἕνα βουνὸ παινειώδανε, ποιὸ νὰ καλομυρίσῃ.
Καὶ βγῆκε τὸ dραδράφυλλο τὸ μοσκομυρωδᾶτο.
«Στὴ βάδα, βρωμολούλουδα καὶ σεῖς βρωμοβοτάνια,
τὶ ἐγὼ εἶμαι τὸ dραδράφυλλο, τὸ μοσκομυρωδᾶτο,
ποὺ Μάϊ-τὸ μῆνα βρίσκομαι στοῦ βασιλιᾶς τὴ dάβλα,
ἄντες μ' ἀσκώνῃ ὁ βασιλιᾶς, μοσκοβολᾶν τὰ πάντα.
Μ' ἀσκώνει κ' ἡ βασίλισσα στὸν κόρφο της μὲ βάνει,
μὲ κάνει καὶ ροδόστομο καὶ στὰ μαλλιὰ μὲ βάνει,
κι ἀναγαλιάζω ζωνταγούς, φουμίζω ἀπεθαμένους.

Καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς αὐτῆς.

ΣΗΜ. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Α' 645 οϑ' καὶ ΠΕ 232.— Σ. τ. Δ.]

73

Ἔβαλα καινούργιο φέσι καὶ γιαννιώτικη ποδιά,
καὶ στὸ φόρο κατεβαίνω, γιὰ νὰ σκάσῃ ἡ γειτονειά.
Βρίσκω μία τζελουδία, κ' ἦτανε μισανοιχτή,
κ' εἶχε μία κόρη μέσα, ὄμορφη, ἁγιογραφιστή,
ποῦ εἶν' τὸ αἷμα της μελάνι καὶ τὰ στήθη της χαρτί.
Ὡς κ' ἐκεῖ φόρτε μοῦ κάνει καὶ τὴ τζελουδία μοῦ κλεῖ,
κ' ἡ περέτρα της μοῦ λέει «Δὲν εἶσ' ἄξιος γιὰ ταυτή».
Πέφτω κάτω δειλιασμένος, δύο γειτόνοι μὲ βαστοῦν,
δὲν τῆς βάσταξε ἡ ψυχή της, νὰ μηνύσῃ ἑνὸς γιατροῦ.

Καθ' ὑπαγόρευσίν Νικολ. Καββαδία.

ΣΗΜ. Τὸ αὐτὸ ᾄσμα μοὶ ὑπηγόρευσε καὶ ἡ πρεσβυτέρα Μ. Καλούδη μὲ τὴν ἑξῆς μόνον παραλλαγήν:

Στιχ. 1 καὶ 2 *Ἀσηκώθηκα ὁ καϊμένος μιὰν αὐγὴ μὲ τὸ καλό,*
καὶ στὸ φόρο κατεβαίνω, νά βρω ἀγάπη νὰ χαρῶ.

[Παραλλαγαί: *Passow* 594, 605. — Σιγάλα, Ἐθνικὰ ᾄσματα σ. 379-380. — *Παπαζαφειροπούλου*, Περισυναγωγὴ σ. 143, 123. — Μοῦσαι 1910 ΙΗ' ἀρ. 418 σ. 3. — Ἐκ τῶν σημειώσεων Ν. Γ. Πολίτου.]

74

Ὁ Γαζιανάκης ὁ μικρός, κι ὁ Μικρογαζιανάκης,
ὅλο τὸ βιός του ἐχάλασε, τὴν κόρη νὰ γελάσῃ,
κι ὁ μαῦρος του τ' ἀπόμεινε καὶ πάει νὰ τὸν πουλήσῃ.
Στὴ στράταν, ὅπου πήαινε, στὴ στράταν, ὅπου πάει,
καλόγριαν ἀπάδησε, καλόγρια ἀπαδάει.
«Γειά σου, χαρά σου, καλογριά. — Καλῶς τὸ Γαζιανάκη.
—Μὰ δὲ μοῦ λές, καλόγρια, τ' εἶν' τοῦτό ποῦ παθαίνω,
ποῦ ὅλο τὸ βιός μου ἐχάλασα, τὴν κόρη νὰ γελάσω,
κι ὁ μαῦρος μου ἀπόμεινε καὶ πάω νὰ τὸν πουλήσω;
—Γυναίκεια δύσου, Γαζιανέ, γυναίκεια μπαρβουλώσου,
γυναίκεια πὰ στὴν ἐκκλησιά, γυναίκεια τὸ σταυρό σου,
γυναίκεια πάρε ἀντίδερο 'πὸ τοῦ παππᾶ τὸ χέρι.
Ἐκεῖ βρίσκεις τὴ μάννα της καὶ πρωτοθειὰ τὴν κράζεις.»
«Γειά σου, χαρά σου, θειούλα μου, γειά σου, χαρά σου,
[θειά μου.

—Καλῶς τὴν ἀνεψιούλα μου, καλῶς τὴν ἀνεψιά μου.
Σὰν τί ἀνεψιούλα σ' ἔχω 'γώ, ποῦ πρωτοθειὰ μὲ κράζεις;
—Δὲν εἶμαι 'κείνη ἡ Ἑλένα, δὲν εἶμαι 'κείνη ἡ ξένη,
τῆς ἀδρεφῆς σου τὸ παιδί, τσῆ μακροπαδρεμένης;»
Ἀπὸ τὸ χέρ' τὴν ἔπιασε, στὸ σπίτι της τὴν πάει.
τσῆ Μάρως της ἐχτύπησε, τσῆ Μάρως της χτυπάει.
«Ἄνοιξε, Μάρω μ', ἄνοιξε ποῦ σοῦ 'φερα μαθήτρα.
—Σὰν τί μαθήτρα ποῦ εἶμαι ἐγώ, τὶ μοῦ 'φερες μαθήτρα:
—Σοῦ φερα τὴ ξαδρέφη σου, τὴ μακρινὴ τὴ ξένη,
τσῆ ἀδρεφῆς μου τὸ παιδί, τσῆ μακροπαδρεμένης;»
Ἐκάτσα καὶ δειπνήσανε σὰν δύο ξαδρεφάκια,
κι ὁ Γαζιανὸς ἀποκρίθηκε, τὸν τέτοιο λόγο λέει·
«Ἐνύκτωσε καὶ βράδυανε κ' ἐκλεῖσα τ' ἀργαστήρια,
πᾶν τὰ πουλιὰ τσοὶ τρύπες τους, τ' ἀηδόνια τσοὶ φωλιές τους,
κ' ἐγὼ τὸ ξένο τὸ πουλί, σὰν ποὺ νὰ πά νὰ μείνω!»
Κ' ἡ Μάρω ν ἀποκρίθηκε, τὸν τέτοιο λόγο λέει·
«Τσώπα, βρὲ ξαδρεφούλα μου, καὶ μετὰ μένα μένεις.
Νὰ βάλω στὸ κρεββάτι μου σεδόνια γαβρικάτα,
στὴν ἄκρη τσῆ κουφοραφῆς ὁ Γαζιανὸς ραμμένος.»
Πέσαν καὶ κοιμηθήκανε σὰ δυὸ γλυκὰ ξαδρέφια,
καὶ μέσ' τὰ ξημερώματα στοῦ ὕπνου τὰ κανάκια
«Τ' ἄκουσες, βρὲ ξαδρέφη μου, βαριόνειρο εἶδα 'πόψε.
Τὰ σέλινα βοτάνιζα, τσοὶ πράσες κορφολόγα.
—Τὰ σέλινα εἶν' τὰ ψέματα κ' οἱ πράσες εἶν' ἀλήθεια.»
Ἐδύθηκε ἡ ἄμοιρη, στὸ φόρο κατεβαίνει.
«Κι ἀκοῦστε σεῖς οἱ ὄμορφες καὶ σεῖς οἱ μαυρομάτες,
κρασάκι νὰ μὴ πίνετε, ὕπνο μὴ ρεβοσάστε,
τὶ ὁ ὕπνος εἶν' ὁ θάνατος καὶ τὸ κρασί 'ναι ὁ πλάνος,
κ' ἐμάθαν τ' ἀρχοδόπουλλα καὶ ντύνοδαι γυναίκεια
καὶ ξεπλανοῦν τὲς ὄμορφες γιὰ πρῶτες τους ξαδρέφες.»

Καθ' ὑπαγόρευσιν Μαρ. Καλούδη.

ΣΗΜ. *ρεβόσαστε*=ὀργᾶσθε. [Παραλλαγὴ τοῦ ᾄσματος τοῦ Χαρτζανῆ καὶ τῆς Διογέννητης (πρβ. τὸ ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθ. 44) ἐν συμφυρμῷ πρὸς τὴν ρημάταν κόρης καὶ νέου.—Σ. τ. Δ.]

75

Ἀνδρόνικος ἤθελησε νὰ πάῃ νὰ κυνηγήσῃ,
νὰ πιάσῃ ἐλάφια καὶ λαοὺς καὶ πίσω νὰ γυρίσῃ,

τὸ Κωσταδᾶ τὸν ἄφηκε νὰ μάθῃ τὸ κοδύλι.
Κι ὁ δάσκαλος τὸ σκόλασε, νὰ πάῃ νὰ γιοματίσῃ,
νὰ πάῃ νὰ φάῃ καὶ νὰ πιῇ καὶ πίσω νὰ γυρίσῃ.
Καὶ πίσω δὲν ἐγύρισε νὰ μάθῃ τὸ κοδύλι.
Ἤὗρηκε τὴ μαννούλα του μ' ἑνάν Ὀβραιὸ νὰ παίζῃ.
«Καλὰ εἶδα, καλὰ θὰ εἰπῶ, καλὰ θὰ μολοήσω,
καλὰ θὰ εἰπῶ τ' Ἀδρόνικου, νὰ σ' ἀποκεφαλίσῃ.
—Καὶ τί εἶδες καὶ τί θὰ εἰπῇς καὶ τί θὰ μολοήσῃς;
—Ἁπλώνω στὸ προσκέφαλο καὶ βρίσκω δυὸ κεφάλια,
κι ἁπλώνω καὶ στὰ προσποδοῦ, κ' εἶν' τέσσερα ποδάρια.
Τὰ δυό ἦτανε ξυπόλυτα, τὰ δυό ἦταν πεδεμένα.»
Μὲ τὰ κουλούρια τό πιακε καὶ μὲ τὰ λεφτοκάρυα,
καὶ μὲ τὰ συκοκάρυδᾶ στὴν κάμαρη τὸ μπάζει,
καὶ σᾶ κατσίκι τό πιακε καὶ σὰν ἀρνὶ τὸ σφάζει,
καὶ σὰ μοσκάρι τριῶ χρονῶ τοῦ βγάζει τὴ καρδούλα.
Στὸ μάγειρα τὴν ἔπεψε, νὰ τήνε μαγειρέψῃ.
«Μάγειρα, ποῦ μαγείρεψες βουβάλια καὶ μοσκάρια,
μαγείρεψε καὶ μένανε ἐτούτη τὴν καρδούλα.»
«Μάγειρας, ποῦ μαγείρεψα βουβάλια καὶ μοσκάρια,
τὴν ἔπλυνα, τὴ ξέπλυνα, κι ἀνθρωπινὰ μυρίζει.»
Ἀκόμη ὁ λόγος ἤτουνε καὶ ἡ ὁμιλιὰ κρατειότουν,
καὶ νά σου τον κι ὁ Ἀνδρόνικος στὸ μαῦρον καβαλλάρης,
φέρνει τᾶ λάφια βροδαριές, τ' ἀγρίμια μερωμένα,
κ' ἕνα μικρὸ λαφόπουλλο τοῦ Κωσταδᾶ νὰ παίζῃ.
Πρῶτο σκαλὶ π' ἀνέβηκε, τὸ Κωσταδᾶ ρωτάει
«Μὰ ποῦ 'ναι ὁ Κωσταντῖνος μας καὶ τ' ἀρχοδόπουλλό μου;
—Ἀκόμα δὲν ἐσκόλασε, κι ἀκόμα δὲν ἐφάνη.»
Βιτσιὰ βαρεῖ τοῦ μαύρου του, στὸ δάσκαλο πααίνει.
«Γειά σου, χαρά σου, δάσκαλε καὶ σεῖς οἱ μαθητάδες,
μὰ ποῦ 'ναι ὁ Κωσταντῖνος μου, καὶ τ' ἀρχοδόπουλλό μου;
—Τὸ Κωσταντῖνο ἀσκόλασα, νὰ πάῃ νὰ γιοματίσῃ,
νὰ πάῃ νὰ φάῃ καὶ νὰ πιῇ καὶ πίσω νὰ γυρίσῃ,
καὶ πίσω δὲν ἐγύρισε νὰ μάθῃ τὸ κοδύλι.»
Βιτσιὰ βαρεῖ τοῦ μαύρου του, στὸ σπίτι του πααίνει,
«Μὰ ποῦ 'ναι ὁ Κωσταντῖνος μας, καὶ τ' ἀρχοδόπουλλό μου;
—Μὰ ἔλα νὰ φᾷς, ἔλα νὰ πιῇς κ' ἔλα νὰ γιοματίσῃς,
κι ἀπέκεια γιὰ τὸ Κωσταδᾶ νὰ κάτσῃς νὰ ρωτήσῃς,
ποῦ σᾶχω σκώτι ἀπὸ λαό, καρδούλα ἀπὸ μοσκάρι.»

Πρώτη χαψιὰ ποῦ ἔφαγε, καρδούλα τοῦ φωνάζει.
«Ἂν εἶσαι σκύλος, φάε με, διαβάτης, διάβασέ με,
κι ἂν εἶσαι κι ὁ πατέρας μου, σκύψε καὶ φίλησέ με.»
—Μωρὴ σκύλα, μωρὴ ἄραβη, τοῦ Κωσταδᾶ ἡ καρδούλα!»
Χρυσὸ μαχαίρι ἔβγαλε ἀπ' ἀργυρὸ φηκάρι,
τσῆ δίνει μιά, τσῆ δίνει δυό, τσῆ παίρνει τὸ κεφάλι,
καὶ τό καμε λιανὰ λιανά, σὰν τὸ κλωνὶ τὸ στάρι.

Καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς αὐτῆς.

ΣΗΜ. Μοὶ ὑπηγόρευσαν καὶ ἄλλαι πρεσβύτιδες τὸ αὐτὸ ᾄσμα, τινὲς δὲ στίχους μόνον αὐτοῦ, ἀλλὰ μετ' ἀξίων λόγου παραλλαγῶν.

[Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Η' 506,14.—Σ. τ. Δ.]

76

Τρία πουλάκια κάθουδαν τσῆ χώρας τὰ μουράγια,
ἔχουν πλουμιδιστὸ φτερὸ καὶ κόκκινα ποδάρια,
καὶ τραγουδοῦσαν κ' ἔλεγαν τσῆ χώρας τὸ τραγούδι.
«Χώρα καλή, χώρ' ἀργυρῆ καὶ κοσμοξακουσμένη,
χώρα, ποῦ σὲ κρουσέβουνε τσοὶ τρεῖς βολὲς τὸ χρόνο,
κι ὁ Μοσκοβιὸς δὲν εἶναι 'δῶ, κ' ἡ χώρα θὰ χαλάσῃ.
Ποιανοῦ νὰ δώκω τὰ κλειδιά, ποιανοῦ νὰ τὰ δανείσω;»

Καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς πρεσβυτέρας Μ. Καλούδη.

ΣΗΜ. Ἀτυχῶς οὔτε ἡ ὑπαγορεύσκσα οὔτε ἄλλος τις ἐν τῷ χωρίῳ ἐνθυμεῖται τὴν συνέχειαν.

77

Δὲν εἶδα μέρα σήμερα, δὲν εἶδα μεσημέρι,
δὲν εἶδα τὴν ἀγάπη μου, νερὸ νὰ πάῃ νὰ φέρῃ.
Μὰ ψὲς ἀργὰ τὴν ξάνοιξα, σὰν τ' ἄστρι κατεβαίνει,
καὶ σὰ νερὸ τρεχούμενο τὴν πόρτα μου διαβαίνει.
Χρυσὸ γαϊτάνι τοῦ ἔρριξα, κ' ἔπλεξε τὰ μαλλιά της,
κ' ἔκατσε καὶ τὸ πλέχτηκε καὶ στὸ χορὸ παγαίνει
Ἐκεῖ χορεύανε ξανθές, χορεύαν μαυρομάτες.
Καένας δὲν τὴν ξάνοιξε ποῦ 'χε χρυσὸ γαϊτάνι,
παρὰ ἡ μάννα τοῦ παιδιοῦ, κ' ἡ πεθερὰ τσῆ νύφης,
«Τὸ γαϊτανάκι, ποῦ φορεῖς, αὐτὸ ἦτανε τοῦ γιοῦ μου.»

—Μ' ἂν ἔχῃς γιόνε παλαλὸ καὶ γιόνε παιγνιδιάρη,
πάρε σκοινιὰ καὶ δέσ' τονε μέσ' τὸ φυλλόπορτό σου.
Κι ἂν ἔλθω γὼ στὸ σπίτι σου, πές με κακὴ γυναῖκα,
κι ἂν ἔλθῃ ὁ γιός σου σπίτι μου, τί θέλεις νὰ τοῦ κάμω;
—Ἂν ἔλθῃ ὁ γιός μου σπίτι σου, κόψε του τὸ κεφάλι.
καὶ κάμε το λιανὰ λιανά, σὰν τὸ κλωνὶ τὸ στάρι.»

Καθ' ὑπαγόρευσιν Ἀγγελικῆς Καββαδία.

ΣΗΜ. Τὸ τραγούδι τοῦτο ᾄδεται ἐνίοτε καὶ σήμερον ἔτι.

[Διὰ τὰς παραλλαγὰς πρβλ. ΠΕ 103.— Σ. τ. Δ.]

78

Τὰ δύ' ἀδρεφια τὰ καρδιακὰ ἀδάμα τρῶν καὶ πίνουν,
κι ὁ πειρασμὸς ἐβάρθηκε γιὰ νὰ τὰ ξεχωρίσῃ.
Ἀγάπησ' ὁ μικρότερος τοῦ πρώτου τὴ γυναῖκα.
«Νυφούλα μου, τὶ σ' ἀγαπῶ, νύφη μου, τὶ σὲ θέλω.
—Κουνιάδε μου, κι ἂν μ' ἀγαπᾷς, κουνιάδε, κι ἃ μὲ θέλῃς,
σκότωσ' τὸ πρῶτο σ' ἀδρεφό καὶ πάρε με γυναῖκα.
—Σὰν τί ἀφορμὴ νὰ τοῦ βρω 'γώ, γιὰ νά 'τονε σκοτώσω;
—Πρᾶμα σᾶς ἔδωκ' ὁ Θεός, ἀβέλια καὶ χωράφια,
σύρτε νὰ τὰ μοιράσετε τ 'ἀβελοχώραφά σας.
Ὅπου μηλιά, γλυκομηλιά, στὴν ἐδική σου πάρτε,
κι ὅπου μηλιά, ξυνομηλιά, στὴν ἐδική του πάρτε
κ' ἐκεῖνος εἶν' ἀράθυμος καὶ κεῖ τονε σκοτώνεις.

Τὴν συνέχειαν γράφω ἐκ τῆς παραλλαγῆς, ἣν μοὶ ὑπηγόρευσεν ἡ πρεσβυτέρα Μ. Καλούδη, ἥτις δὲν ἐνθυμεῖτο καλῶς τὴν ἀρχήν.

Τὸ μαῦρο καβαλλίκεψε, στὸν ἀδρεφό του πάει.
«Γειά σου, χαρά σου, ἀδρεφέ.—Καλῶς τὸν καλῶς ἦλθε.
—Ἐδῶ μὲ στέλνει' ἡ νύφη μας, νά 'λθω νὰ σὲ σκοτώσω.
—Ἂ σὲ βαστάῃ ν ἡ καρδιά, ἐμένα νὰ σκοτώσῃς.»
Τὸν μαῦρον καβαλλίκεψε, στὸ σπίτι του παγαίνει,
τσῆ νύφης του ἐφούγιαξε, τσῆ νύφης του φωνάζει.
«Φέρε, νύφη, λίγο νερό, νὰ πλύνω τὸ σπαθί μου,
γιατὶ πολὺ τὸ μάτωσε τὸ αἷμα τ' ἀδρεφοῦ μου.»
Κι ἀπ' τὴ χαρατρομάρα της γλυκὸ κρασάκι πάει.

Τσῆ δίνει μιά, τσῆ δίνει δυό, τσῆ παίρνει τὸ κεφάλι,
καὶ στὸ σακκὶ τῆς τό βαλε, στὸ μύλο τήνε πάει.
«Ἄλεσε, μύλο μ', ἄλεσε, μιανῆς κουρβᾶς κεφάλι,
κάμε τ' ἀλεύρι κόκκινο καὶ τὴ πασπάλη μαύρη.»

Καθ' ὑπαγόρευσιν Ἀρήτης Καββαδία.

ΣΗΜ. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Ε' 132, 2.— Σ. τ. Δ.]

79

Καλότυχη, καλόμοιρη, τοῦ Κωνσταντίνου ἡ μάννα,
ὅπου χε τοὺς ἐννιὰ ὑγιούς, τὴν Εὐδοκούλα δέκα.
Μιὰ προξενειὰ ἐβάλθηκε βαθιὰ τὴ Βαβυλῶνο,
νὰ δώκουνε τὴν Εὐδοκιὰ πολὺ μακριὰ στὰ ξένα.
Τὰ ὀχτὼ ἀδρεφιὰ δὲ θέλουνε, κι ὁ Κωσταντῖνος θέλει,
κ' ἡ μάννα τῆς ποκρίθηκε, τὸν τέτοιο λόγο λέει·
«Κώστα, κι ἃ μοῦ 'λθῃ θάνατος, Κώστα, κι ἃ μοῦ 'λθῃ ἀρρώστεια,
Κώστα, κι ἃ μοῦ 'λθῃ ἀποκλεισμός, σὰν ποιὸς νὰ μοῦ τὴ φέρῃ;»
Κι ὁ Κωσταντᾶς ποκρίθηκε, τὸν τέτοιο λόγο λέει·
«Μάννα, κι ἃ σοῦ 'λθῃ θάνατος, μάννα, κι ἃ σοῦ 'λθῃ ἀρρώστεια
μάννα, κι ἃ σοῦ 'λθῃ ἀποκλεισμός, ἐγὼ θὰ τηνε φέρω.»
Τὰ ὀχτὼ ἀδρεφιὰ πεθάνανε, τὸ Κωσταντᾶ σκοτώσα.
Σ' ὅλα τὰ βνήματ' ἔκλαιε καὶ σ' ὅλα μοιριολόγα,
στοῦ Κωσταντίνου τοῦ μικροῦ ἔβγανε τὰ μαλλιά της
«Μ' ἄστα, κῦρ Κωσταντῖνε μου, μ' ἄστα, κῦρ Κωσταντᾶ μου,
τὸ τάμά ν, ὅπου μοῦ ταξες, νὰ πᾷς νὰ μοῦ τὸ φέρῃς·
τὶ μένα μοῦ 'λθε θάνατος, τὶ μένα μοῦ 'λθ' ἀρρώστεια,
τὶ μένα μοῦ 'λθ' ἀποκλεισμός, σὰν ποιὸς νὰ μοῦ τὸ φέρῃ;»
Τὸ χῶμα ἐγίνηκε ἄλογο, κ' ἡ πλᾶκα σαλιβάρι,
κι αὐτὸ τὸ μαυροσκούλουκο ν ἐγίνη ὁ Κωσταντῖνος.
Στὴ στράταν, ὅπου πήγαινε, τὸ Θεὸν ἐπερικάλει·
«Θέ μου, νὰ βρῶ τὴν Εὐδοκιὰ σ' ἐφτὰ χοροὺς πιασμένη.»
Καθὼς ἐπερικάλουνε, ἔτσι κιόλας τὴν ηὗρε.
«Γειά σου, χαρά σου ν, Εὐδοκιά.—Καλῶς τὸν Κωσταντῖνο.
Πές μου, κι ἂν ἦλθες γιὰ καλό, νὰ βάλω κι ἄλλα πόχω,
πές μου, κι ἂν ἦλθες γιὰ κακό, νὰ βάλω μαῦρα ροῦχα.»

Κι ὁ Κωσταντᾶς ποκρίθηκε, τὸν τέτοιο λόγο λέει·
—«Παδρέψαμε τὸ Γιάννη μας, κ' ἤλθα νὰ σὲ καλέσω.»
Τὸ μαῦρο καβαλίκεψε στὸ σπίτι τους παγαίνουν.
Στὴ στράταν, ὅπου πηαίνανε, στὴ στράταν ὅπου πάνε,
πουλάκιν ἐκελάδουνε, πουλάκι κηλαδάει.
«Χριστὲ μεγαλοδύναμε, Χριστέ, μεγάλο πρᾶμα,
νὰ πρεβατοῦνε οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους!»
'Ακούς, κῦρ Κωσταντῖνε μου, τί λέει τὸ πουλάκι;
—Πουλάκι 'ναι κι ἂς κελαδῇ, πουλάκι 'ναι κι ἂς λέῃ.»
Καὶ κεῖ σιμὰ καὶ κεῖ κοδὰ καὶ κεῖ ποῦ θ' ἀρεβάρου·
«Σύρε, Εὐδοκιά μου, στὸ καλὸ καὶ στὴν καλὴ τὴν ὥρα,
τὶ ἀφῆκα τὸ μαδήλι μου, μέσ' τ' Ἅϊ Γεωργιοῦ τὸ βάνκο.
—Ἔλα, κῦρ Κωσταντῖνε μου, κ' ἐγὼ νὰ σοῦ τὸ κάμω.
—Σὰ τὸ μαδήλι ποῦ χα 'γώ, κανεὶς δὲ μοῦ τὸ κάνει.
Σύρε νὰ βρῇς τὴ μάννα μας καὶ κείνη σοῦ τὸ λέει.»
'Επῆαινε στὸ σπίτι της μὲ τὴν καρδιὰ καϊμένη,
βρίσκει τὴ πόρτα κλειδωτὴ καὶ τὰ κλειδιὰ παρμένα,
καὶ τὰ ψηλοπαράθυρα κλειδωμαδαλωμένα,
βρίσκει καὶ τὴ μαννούλα της μὲ τὸ ἄλυσους δεμένη·
«Μάννα μου, ποῦ 'ν' τ' ἀδρέφιά μου καὶ ποῦ 'ν' ὁ Κωσταντᾶς μου;»

Κ' ἐκείνη ἀποκρίθηκε μὲ τὸ καϊμέν' ἀχείλι.
«'Οχτὼ ἀδρεφοὶ πεθάνανε, τὸ Κωσταντᾶ ἐσκοτῶσα.»
'Εκεῖ ἀγκαλιαστήκανε, πεθάναν καὶ οἱ δύο.

Στιχ. 15 *ἄστα* συνηθέστατον ἐν τῷ λόγῳ=ἀνάστα, σήκω.

ΣΗΜ. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Γ' σ. 600. Η' 550.—Σ. τ. Δ.]

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΚΡΗΤΙΚΑ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΚΟΥΡΜΟΥΛΗ

Α'.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΣΕΛΛΙΑΝΑ [1]

1

Πᾶσα πρωῒ μὲ τὸ ταχὺ π' ἀνοίγει τὸ λουλούδι,
ἀφουρκαχτῆτε νὰ σᾶς πῶ τὸ σελλιανὸ τραγούδι.
Ποῦ νὰ βουλήσῃ ἡ Κάνεβος [2] καὶ νὰ γεννῇ λειβάδι,
τὸν Πόλο ἐσκοτώσανε, τὸ τέτοιο παλληκάρι.
Πού νὰ βουλήσῃ ὁ Βρύσινας [3]), τσῆ Νύφης τὰ ποτάμια [4]),
κι ὁ Γερακάρης [5]) νὰ χαθῇ μαζὶ μὲ τὰ κεράσια.
'Εκειά 'μεινεν ὁ Κωσταντής, αὐτὸς ὁ Μακρηδάκης,
ποῦ ζύγωνέ την τὴ Τουρκιά, καὶ τσοί πιανε στὸ γλάκι.
Οἱ Σήφηδες στὸ Βρύσινα ζευγάρι εἶν' οἱ καϊμένοι,
ἐκεῖ δὰ τσοὶ σκοτώσανε, γιατ' ἦσαν ἀντρειωμένοι.
'Ο Παπαδάκης Νικολῆς τσῆ Νύφης τὰ ποτάμια,
ἐκειὰ τὸν ἐσκοτώσανε οἱ Τοῦρκοι στὴ bοσκάδα [6]).
Μὰ ἔχω κι ἄλλους ατὸ χαρτὶ καὶ κι ἄλλους στὸ τεφτέρι,
κι ἂν τσ' ἀγαγνώσω, χάνουνται μαννάδες καὶ γονέοι.

---

[1]) Τὰ κατωτέρω ᾄσματα κατέγραψα καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ Γεωργ. Μπριλάκη, ἐτῶν 97, ἐκ Σελλιῶν 'Αγίου Βασιλείου Ρεθύμνης Κρήτης.

[2]) *Κάνεβος*· συνοικισμὸς τοῦ χωρίου Ἅη Γιάννη 'Αγ. Βασιλείου Ρεθύμνης.

[3]) *Βρύσινας*· βουνὸ τῆς ἐπαρχίας Ρεθύμνης.

[4]) *Νύφης Ποτάμια*· τοποθεσία τοῦ χωρίου Σαϊτοῦρες Ρεθύμνης.

[5]) *Γερακάρης*· χωριὸ τῆς ἐπαρχίας 'Αμαρίου, ὀνομαστὸ γιὰ τὰ κεράσια του.

[6]) *μπεσκάδα*=ἐνέδρα, καρτέρι.

2

Πόλεμο κάνουν οἱ Σελλιανοὶ μαζὶ μὲ τὸ Ρεσίτη [1]),
καλιοῦνε τὸ Σαβόπουλο [2]), τὸ Τζουδερομιχάλη [3]),
καλιοῦνε καὶ τὸ Τζελεπῆ [4]), τὸ Μαρηδαναγνώστη [4]),
καλιοῦνε κι ἄλλους ἀρχηγούς καλιοῦν τὸ Διογένη [5])
καλιούσινε καὶ τσοὶ Σγουρούς τσοὶ Μυλοποταμίτες,
καλιοῦνε καὶ τσ' Ἀμνατσανούς, αὐτὰ τὰ Δασκαλάκια, [6])
ποῦ τὴ ζυγώνουν τὴ Τουρκιὰ καὶ πιάνει τὰ μουντάνια [7]).

3 [8])

Πέρα στὴν πέρα γειτονειὰ ἔχουν χορὸ στεμένο,
εἰς τὴν ὀμπρὸς μεριὰ κρατεῖ ὁ Βέργας [9]) ὁ καϊμένος,
κι ὀξαμποπισωθιὸ [10]) κρατεῖ ὁ γιὸς τῶν Γιανιτσάρω,
ἀπομονάρης [11]) τῶν ἀντρῶ καὶ τῶν παλληκαράδω·
κι ὀξαμποπισωθιὸ πιάσε ὁ γιασεμῆς [12]) τσῆ Κρήτης,
ὁ Κόρακας [13]) κι ὁ Μαστραχᾶς [14]), πού σανε δυὸ στὴν Κρήτη·

---

1) *Ρεσίτ πασᾶς* στρατιωτικὸς διοικητὴς Κρήτης. Τὸ 1866 ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Σφακιῶν καὶ ἐπιστρέφων προσεπάθησε νὰ καταστρέψῃ τὰ Σελλιά· δὲν τὸ κατώρθωσεν ὅμως, καὶ ἐπ' αὐτοῦ εἶναι γραμμένο τὸ ἄνω τραγούδι.

2) *Σαβόπουλος* Παῦλος Σαββάκις, ὁπλαρχηγὸς ἀπὸ τὰ Σελλιά.

3) *Μιχαὴλ Τσουδερὸς* ἀπὸ τὸν Ἀσώματο Ἁγ. Βασιλείου.

4) *Τσελεπῆς* καὶ *Μαρηδαναγνώστης* ἀπὸ τὰ Κούμια Ἁγ. Βασιλείου.

5) *Διογένης* ἀπὸ τὸ Ἀμάρι.

6) *Δασκαλάκια* ἀδελφοὶ Δασκαλάκη Ἀμνατσανοί, δηλ. ἀπὸ τὴν Ἀμνάτο Ρεθύμνης.

7) *μουντάνια* ἐν γένει μέρη ἀπρόσιτα. Ἐνταῦθα φρούρια.

8) Τὸ ἀνωτέρω τραγούδι ἔγινε ἐξ ἀφορμῆς τῆς συναθροίσεως τῶν εἰς αὐτὸ ἀναφερομένων ἀρχηγῶν εἰς τὸ χωρίον Φορὲ Ἀποκορώνου.

9) *Καπετὰν Βέργας* ἀπὸ τὸ Ἀμάρι.

10) *ὀξαμποπισωθιό* ἐπὶ χοροῦ σημαίνει τὸν ἀμέσως ἑπόμενον. Ἐδῶ πρῶτος, κορυφαῖος τοῦ χοροῦ, εἶναι ὁ Βέργας. Ὁ ἀμέσως ἐρχόμενος Κόρακας εἶναι ἐκεῖνος, ὅπου κρατεῖ ἀμποπισωθιό.

11) *ἀπομονάρης* ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος μένει, ὑπολείπεται. Ἐνταῦθα ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ διαλεκτός.

12) *γιασεμῆς* εἶναι τὸ ἄνθος γιασεμί, τὸ ὁποῖον ἐδῶ ἔγινε ἀρσενικόν.

13) *Καπετὰν Κόρακας* ἀπὸ τὴν Μπόμπια τῆς Μεσαρᾶς.

14) *Μαστραχᾶς* ἀπὸ τὴ Γέργερη τῆς Μεσαρᾶς.

κι ὀξαμποπισωθιό πιασε ὁ καπετὰν Ρουμάνος [1]),
κι ὠμόρφυσέν do dò χορό, σὰν νά χα ἦτον γάμος·
κι ὀξαμποπισωθιό πιασεν ὁ καπετὰν Κακούρης [2]),
κι ὠμόρφυσέ τσοι τσ' ἀρχηγοὺς καὶ φανερό 'ναι ποῦρι·
κι ὀξαμποπισωθιό πιασεν ὁ Μανουσαναγνώστης [3]),
ὁποῦ ταν πρῶτος στὰ Σφακιὰ στὴν ἀκριβή του νιότη.

Β'.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΤΑΒΛΑΣ

4

Ἀφῆστε τσοι τσ' ἀθιβολὲς καὶ τὰ ροζοναμέντα,
πέτε τραγοῦδι τοῦ σκαμνιοῦ [4]), τσῆ τάβλας νὰ πρεπίσῃ,
γιατὶ κ' ἡ τάβλα θέλει το, κ' οἱγι ἄdρες χαίρουνταί το,
κι ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ χρουσὸ καμάρι τό 'χει.
Ἄψε, κόρη, τὸ φανάρι
καὶ κατέβα στὸ γιαλό,
ρίξε μου τὸ παλαμάρι,
πές μου κόπιασ' στὸ καλό.

ΣΗΜ. [Παραλλάγαι παρὰ *Jeannaraki* σ. 168 ἀρ. 211.—*Κριάρη* σ. 342.—*Βλαστῷ*, Γάμος ἐν Κρήτῃ σ. 99.—Σ. τ. Δ.]

5

Μὰ γὼ θωρῶ τὴ dάβλα μας κ' εἶναι καλὰ στρωμένη,
μὲ μόσχους καὶ μὲ ζιέχαρες τὴν ἔχουνε σιασμένη.
Μὰ τὸ ψωμί 'ναι ἡ ζάχαρη, καὶ τὸ κρασὶ dὸ μέλι,
τὰ παλληκάρια τοῦ σκαμνιοῦ εἶναι τὰ κυπαρίσσια.

ΣΗΜ. [Παραλλαγαὶ παρὰ *Jeannaraki* σ. 170 ἀρ. 215. Πρβλ. καὶ σ. 169 ἀρ. 212. — Σ. τ. Δ.]

---

1) *Καπετὰν Ρουμάνος* ἀπὸ τὰ Βορίζα τῆς Μεσαρᾶς.

2) *Ἀνδρέας Κακούρης* ἀπὸ τὸ Μελιδόνι τοῦ Ἀποκορώνου.

3) *Μανουσαναγνώστης* ἀπὸ τὴν Ἴμβρον Σφακίων. Περὶ τούτου λέγεται ὅτι ἦτο τόσο ὄμορφος, ὥστε ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας γιὰ νὰ τὸν δῇ ἡ βασίλισσα Ἀμαλία.

4) Τραγοῦδι τῆς τάβλας, τῆς τραπέζης. Ἐπιτραπέζιο τραγούδι.

6

Μὰ γὼ θωρῶ τὴ dάβλα μας κ᾽ εἶναι καλὰ στρωμένη.
Μὲ γειὲς τ᾽ ὁποῦ τὴν ἔστρωνε, κι ἀπού πιανε μαντήλα
καὶ τοῦ καιροῦ νά ᾽ναι καλὰ καὶ καλοκαρδισμένος,
νά ᾽ρθουν οἱ φίλοι νὰ τὸν βροῦν.

ΣΗΜ. [Παραλλαγαὶ παρὰ *Κριάρη* Α᾽ ἔκδ. σ. 183, Β᾽ ἔκδ. σ. 267.—*Βλαστῷ* σ. 99.—Σ. τ. Δ.]

7

Μὰ ντά χεις, καπετάνιο μου, κ᾽ εἶναι κλειστ᾽ ἡ καρδιά σου;
Σὲ φονικὸ σὲ λέξανε[1]) γῆ σὲ σεσιναμέdo;[2])
—Μαγάρι νά ᾽ταν φονικό, νά ταν σεσιναμέdo!
Σὲ μιᾶς ξαθῆς μὲ λέξανε, μοναχοθυγατέρας.

ΣΗΜ. [Παραλλαγὴ παρὰ *Jeannaraki* σ. 107 ἀρ. 100.—Σ. τ. Δ.]

8

Μὲ συντροφιὰν ἐκάθουμουν ἄξια καὶ τιμημένη,
κ᾽ ἡ συντροφιὰ ἀγκανέρνει με νὰ πῶ ᾽να τραγουδάκι.
Μὰ γὼ δὲν θέλω νὰ τὸ πῶ, γιατὶ δὲν τὸ καπέχω,
Μὰ πάλι γιὰ τὴ συντροφιά θὰ πῶ ᾽να, τὸ κατέχω;
θὰ πῶ τραγοῦδι τοῦ σκαμνιοῦ.

ΣΗΜ. [Παραλλαγαὶ παρὰ *Jeannaraki* σ. 167 ἀρ. 205.—*Κριάρη* σ. 258 καὶ 260.— Σ. τ. Δ.]

9

Ποτέ μου δὲν ἐζήλεψα σ᾽ ἀμπέλια, σὲ περβόλια,
μόνο ζηλεύω τσ᾽ ἐδικούς, ὄντε μονομεριοῦνε,
περίττου[3]) νά ᾽ναι κι ἀδερφοὶ κι ὁλό πρωτοι ξαδέρφοι.
Κι ἂν εἶναι θλίψη θλίβουνται, κι ἂν εἶν᾽ χαρὰ χαροῦνε,
κι ἂν πάθουν κι ἄλλο τίβοτσις, ὁ γεῖς τ᾽ ἀλλοῦ βοηθοῦνε.

ΣΗΜ. [Παραλλαγὴ παρὰ *Βλαστῷ* σ. 100.— Σ. τ. Δ.]

[1]) *λέξανε* σ᾽ ἔμπλεξάν, σὲ διέβαλον ὅτι ἀνακατεύθης εἰς φόνον.
[2]) *σεσιναμέdo* εἶναι ἡ φασαρία, ἡ φιλονικία.
[3]) *περίττου* ἰδίως.

10

Ποιὸς εἶν᾽ ἀποῦ τραγούδηξε στὸ κούτελο[1]) τσῆ τάβλας,
κι οὔλα τὰ δέντρη μάρανε, κι οὔλα ξερρίζωσέ da;
Μὰ μάρανε καὶ μιὰ ξαθή, μοναχοθυγατέρα,
ὁποῦ τὴν εἶχ᾽ ἡ μάννα τση χουρσῆ καὶ περιστέρα.

11

Συντράμετέ μου, φίλοι μου, καὶ σεῖς οἱγ ἐδικοί μου,
νὰ τὸ συγκλίνω τὸ δεντρί, ν᾽ ἀνέβω στὴν κορφή του,
ν᾽ ἀκούσω γερακιοῦ φωνὴ καὶ φάλκο νὰ λαλήσῃ,
ν᾽ ἀκούσω καὶ τὴν πέρδικα νὰ συχνοκακαρίσῃ.

12

Σὲ παπουράκι κάθουνταν τρεῖς ἀδερφοὶ στραθιῶτες,
κ᾽ ἔλεγεν ὁ μικρότερος τοῦ πρώτου τοῦ μεγάλου
«Ἐγ᾽ ἀραγιᾶς δὲν γίνομαι, χαράτσι δὲν πληρώνω,
σὰν τ᾽ ἀγριμάκια στὰ βουνὰ γυρίζω, δὲ μερώνω.»

13

Στὴ dάβλα τοῦ τὸ πήγανε τοῦ Σῆφο[2]) τὸ μαdάτο.
Μ᾽ οὐδ᾽ ἔτρωε, μ᾽ οὐδ᾽ ἔπινε, μ᾽ οὐδὲ καλὰ τραγούδειε.
Στὸ σπίτι του μπαινόβγαινε, κ᾽ ἔσιαζε τ᾽ ἅρματά του,
καὶ ζήτα τσοὶ μπιστόλες του, νὰ πάῃ στὴ δουλειά του.

14

Τοῦρκοι κι ἂν δῆτε πόλεμο καὶ στενοχωρηστῆτε,
δῶστε Χανιὰ καὶ Ρέθεμνο, Σοῦδα καὶ Σπιναλόγγα,
τὸ Κάστρο μὴ dὸ δώσετε τὴ bαινεμένη χώρα,
γιατ᾽ ἔχει dάβιες δυνατὲς κι ἀδυνατὰ bεdένια,
κ᾽ ἔχει καὶ δίπλες πληφωτιά καὶ δίπλες τὰ κανόνια.

[1]) *κούτελο* ἡ μικρότερα πλευρὰ τῆς τραπέζης. Τὸ μέτωπο, ἡ κεφαλὴ τῆς τραπέζης.
[2]) *Καπετὰν Σήφακας* ἀπὸ τὸ Μελιδόνι Ἀποκορώνου Χανίων.

15

Τρία βουνὰ μαλώνουνε, κ' εἶναι νὰ σκοτωθοῦνε,
τὸ Κέντρος καὶ τὸ Σφακιανὸ καὶ τ' ἄλλο ὁ Ψηλορείτης.
Μὰ μήνυσεν τὸ Σφακιανὸ γραφὲς τοῦ Ψηλορείτη.
«Κάτσετε σεῖς τ' ἄλλα βουνά, μὰ σὰν ἐμὲ δὲν εἶστε.
Γιατ' ἔχω ἑξηντατρεῖς κορφὲς κι ἑξηνταπέντε βρύσες,
σὲ πᾶσα βρύση μιὰ μηλιὰ καὶ πᾶσα δυό 'να πεῦκο,
σὲ πᾶσα τρεῖς καὶ τέσσερις ἕχ' ἕνα κυπαρίσσι.
Ἔχω κι ἀθάνατο νερό, τὸν κόσμο νὰ ποτίσῃ.»

ΣΗΜ. [Παραλλαγαὶ παρὰ *Jeannaraki* σ. 107 ἀρ. 101.—*Κριάρη* Α' ἔκδ. σ. 214, Β' σ. 339.— Σ. τ. Δ.]

16

Σὰ θὲς νὰ δῇς καὶ νὰ χαρῇς ὄμορφους κοπελιάρους,
ἄμε στὸ Φραγκοκάστελο [1]) νά 'ναι τ' Ἁγιοῦ Νικήτα,
νὰ κατέβοῦν τὰ δυὸ χωριά, ἡ Νίμβρος καὶ τ' Ἀσκύφου,
νά 'ρθουν κ' οἱ Καλλικρατιανοί.
Νὰ δῇς λιανοὺς γιὰ τὸ σπαθί, μακρὲς [2]) γιὰ τὸ τουφέκι,
νὰ δῇς κοπέλες ὄμορφες, ποῦ 'ναι ξανθομαλλοῦσες.

ΣΗΜ. [Παραλλαγαὶ παρὰ *Jeannaraki* σ. 172 ἀρ. 223.—*Κριάρη* ἔκδ. Β' σελ. 262.— Σ. τ. Δ.]

17

Γ'.

ΠΑΣΤΙΚΑ [3])

Οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ.

1 Ἄνοιξε πόρτα τσῆ ξανθῆς, πόρτα τσῆ μαυρομάτας,
πόρτα τσῆ γαϊτανόφρυδης καὶ τσῆ γιαλένιας γάστρας.

[1]) *Φραγκοκάστελος*· Ἐνετικὸ φρούριο στὴν πεδιάδα Καψοδάσου Σφακίων, ὅπου ἐκκλησιὰ Ἁγίου Νικήτα, ὅτην ὁποία γίνεται μεγάλο πανηγῆρι.

[2]) *μακρές*· εἶναι ἡ αἰτιατ. τοῦ πληθ. μακρούς.

[3]) Δηλαδὴ τραγούδια, ποῦ ἀνταλλάσσουν οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ μὲ τοὺς συγγενεῖς τῆς νύμφης πρὸ τῆς οἰκίας της, ὅταν πηγαίνουν νὰ τὴν πάρουν γιὰ τὴ στέψη. Ἡ πόρτα τῆς οἰκίας εἶναι κλειστὴ καὶ ἀνοίγει, ἀφοῦ εἰποῦν τοὺς ἑπομένους στίχους κι ἀπὸ τὰ δύο μέρη.

2 Ἀνοίξετε τὴ πόρτα σας Ἀνατολὴ καὶ Δύση,
ν' ἀποδεκτῆτε τὸ γαμπρό, τ' ὄμορφο κυπαρίσσι.
3 Ἀνοίξετε τὴ πόρτα σας καὶ στρώσετε τσοχάδες,
ν' ἀποδεκτῆτε τὸ γαμβρὸ καὶ τσοὶ προξενητάδες.
4 Σήκω, κερὰ κι ἀρχόντισσα, καὶ ρήγισσα μεγάλη,
ν' ἀποδεκτῆς τὴν σαντροφιά, ποῦ ἔρχεται νὰ σὲ πάρῃ.
5 Σηκώσου, κερὰ νύφη μου, ἀνθόνερα νὰ ραίνῃς,
τὰ ροῦχα τοῦ γαμβροῦ φορεῖς, κι ὥρα 'ναι πιὰ νὰ πηαίνῃς.
6 Ἀνοίξετε τὴ πόρτα σας, νὰ μποῦν οἱ στιμαδόροι [1]),
νὰ μποῦνε νὰ στιμάρουνε τὰ κάλλη ποῦ 'χει ἡ κόρη.

Οἱ συγγενεῖς τῆς νύμφης ἀπαντοῦν:

1 Ὅσα κουκκιὰ χαρπὸ γεννᾷ ἡ γῆ καὶ ἦγ οἰκουμένη,
τόσω λογιῶ δὰ κάλλη τση, καὶ ποιὸς τσῆ τὰ στιμαίρνει;
2 Νὰ μὴ μᾶς τὴ μαλώνετε, τὴ πενταπλουμισμένη,
γιατί 'ναι ἀπὸ ψηλὴ γενιὰ καὶ καλαναθρεμμένη.
3 Νὰ μὴ μᾶς τὴ μαλώνετε, τὴ πλουμισμένη κόρη,
γιατί 'ναι ἀπὸ ψηλὴ γεμιὰ κι ἀπὸ μεγάλο σόϊ.
4 Μὴν τὴ μαλώνῃς πεθερά, κοὶ σὺ κερὰ κουνιάδα,
γιατί 'ναι παραπονιαρὲ κι ἀλλάργο ἀὸ τὴ μάννα.
5 Θωρεῖς πῶς σᾶς τὴ δίνομε; ρόδο νὰ ξεφουντώσῃ.
Νὰ μὴ μᾶς τὴ μαλώνετε, γιὰ θὰ κακαποδώσῃ [2]).

Ἐγράφη καθ' ὑταγόρευσιν τῆς γιαγιᾶς μου.

Δ'.

ΔΙΑΦΟΡΑ

18 [3])

Μάννα, κι ἂν ἔρθου οἱ φίλοι μας, κι ἂν ἔρθου οἴγ ἐδικοί μας,
μὴ δῶνε πῆς κι ἀπέθανα καὶ πικραθοῦ do θέλει·
πές τωνε πῶς παντρεύγομαι πολλὰ μακριὰ στὰ ξένα,
καὶ κάνω ξένους ἐδικούς.

[1]) *στιμαδόροι* εἶναι οἱ ἐκτιμηταί· *στιμαίρνω* ἢ *στιμάρω*=ἐκτιμῶ.

[2]) *κακαποδώσῃ* τοῦ ρ. *κακαποδίδω*=περιέρχομαι εἰς κακὴν κατάστασιν.

[3]) Τὸ τραγοῦδι αὐτὸ εἶναι παράπονο ἀπόθνήσκοντος μακρὰν τῶν συγγενῶν του. Τραγουδεῖται ἀπὸ μητέρας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν παιδιὰ πεθαμένα εἰς ξένα μέρη. Ἐνίοτε τραγουδεῖται καὶ κατὰ τὰ συμπόσια ἀπὸ πρόσωπα πενθοῦντα ἰδίως, ἅτινα ἕνεκα συγγενείας ἢ στενῆς φιλίας πρὸς ἐκεῖνον, ὅστις κάνει τὸ συμπόσιον παρευρίσκονται καὶ βλέπει τις ἐν μέσῳ γενικῆς εὐθυμίας αἴρνης νὰ ἐξαπλοῦται ἄκρα δυσθυμία, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας πολλάκις εἶναι ἡ διάλυσις τῶν παρευρισκομένων εἰς τὸ συμπόσιον.

19

Ὁ γέρος

Ηρᾶμα τό 'δα 'να Σαββάτο
σ' ἕνα πλάταν' ἀπὸ κάτω!
'Επαντρεύγαν ἕνα γέρο,
ἑκατό χρον' ὁ καϊμένος.
Παίρνουσί dου 'να κοράσι,
σὰν dοῦ Μάη τὸ κεράσι.
«Τὸ κορίτσι θέλει χάδια,
στὸ λαιμὸ μαργαριτάρια.
—Κι' ἂν dὰ θέλ', ἐγὼ τὰ δίδω,
τὸ κορίτσι dὲ d' ἀφήνω.»
'Επιασε καὶ τὸ τζιμπούκι,
γιὰ νὰ κάνῃ φουdουλοῦκι [1]),
ἔπιασε καὶ τὸ dαβάκο,
γιὰ νὰ κάνῃ τὸν ἀdράκο [2]).
Πάει ὁ γέρος ν' ἀγκαλιάσῃ,
κι οὔλος ἐσωροβολιάστη.
Πάει ὁ γέρος νὰ φιλήσῃ,
μύξες σάλια τὴ γεμίζει.

ΣΗΜ. [Παραλλαγαί: *Οἰκονομίδου*, Τραγούδια 'Ολύμπου σ. 89, 12.—*Passow* ἀρ. 567.—*Χασιώτου*, Συλλογὴ σ. 73, 35 καὶ 201,22.—*Ἀραβαντινοῦ*, Συλλογὴ σ. 229, 381.—*Λελέκου*, 'Ανθολογία 1868 σ. 77, 15.—*Διανοτράγουδα* 1866 σ. 177,7. 1876 σ. 193,7.—*Wescher—Μανωλακάκη*, Δωρικὸν ψήφισμα Καρπάθου σ. 89,39.—*Abbat*, Songs σ. 120.—'Εκ τῶν σημειώσεων Ν. Γ. Πολίτου.]

20

Ἡ καμάρα.

Πέρα στὴ βάdα τῶν Χανιῶν, στὴ βάdα τοῦ Ρεθέμνου,
ἐκειὰ καμάρα πτίζουνε οἱ δεκοχτὼ μαστόροι.

[1]) *φουdουλοῦκι*· τὸ λιμοκοντορίκι, τὸ δανδηλίκι. Φράσις: *ἐφουdουλίστηκε νὰ πάῃ στὴν 'Εκκλησιά*=ἐστολίσθη διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν 'Εκκλησίαν.

[2]) *ἀdράκος*: 'Ο γερός, ἀνδρεῖος, νέος ἄντρας.

Οὐλημερνὶς τὴ κτίζουνε, κι ἀργά 'τον χαλασμένη.
Κ' ἕνα πουλί, καλὸ πουλί, ἐπέρασεν ἀπὸdὲκεῖ.
«'Επὰ καμάρα μὴ σταθῇς, καμάρα μὴ στεριώσῃς,
ὄξω νὰ βάλουν ἄθρωπο στὸ bόdα τσῆ καμάρας,
ὄχι κουτσό, μουdὲ στραβό, μουdὲ καὶ διακονιάρη,
μόνο τοῦ πρωτομάστορα τὸ πρῶτο του στεφάνι.»
'Ακούει το κι ὁ μάστορας, πολὺ τοῦ βαροφάνη.
Κάνει τσοὶ πλάκες ἄλογο, τσοὶ πέτρες χαλινάρι,
καβαλλικᾷ τὸ μαῦρο του καὶ τσῆ καλῆς του φτάνει,
καὶ βρίχνει [1]) την καὶ λούγιedo [2]) σὲ μαρμαρένια γοῦρνα
χρυσό 'τονε τὸ τάσι τση κι ἀσῆμι τὰ μαλλιά τση.
«Καλῶς τονε τὸ μάστορα, τὸ bολυκουρασμένο,
κι ἀπὸ τὴ στράτα τὴ bολλὴ εἶναι ἀdρομαχισμένος [3]).
—'Οχι dὲν ἐκουράστηκα, dὲν εἶμαι κουρασμένος,
τὸν ἀρραβῶνα μ' ἔχασα στὸ bόdα τσῆ καμάρας,
καὶ ποιὸς θὰ bῇ, καὶ ποιὸς θὰ βγῇ, καὶ ποιὸς θὰ τόνε βγάλῃ;
—Σώπασε, πρωτομάστορα, μὴ σέρνῃς κασαβέτι [4]),
μὰ γὼ θὰ bῶ, μὰ γὼ θὰ βγῶ, κ' ἐγὼ θὰ τόνε βγάλω.»
'Εννιὰ κασέλες ἄνοιξε, νὰ βρῇ ροῦχα νὰ βάλῃ.
Βάνει τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι στήθη,
βάνει καὶ τ' ἄστρη τ' οὐρανοῦ στὴ χέρα dακτυλίdι.
Καβαλλικᾷ τὸ μαῦρο τση καὶ στὴ gαμάρα φτάνει.
«Καλῶς τσοι, τσοὶ μαστόρους μου, καλῶς τσοι, τσοὶ πουρ-
ἐγούς μου.»
'Ο γεῖς τσῆ κόλλα μὲ πηλὸ κι ἄλλος μὲ τὸ χαλίκι,
ὁ σκύλλος ὁ πρωτομάστορας μὲ τὸ βαρὺ πελέκι.
«'Ανάθεμά σε, μάστορα, μὲ τὰ μιστὰ ποῦ κάνεις.
Ὡς ἄφησά μωρὸ παιdί, καὶ ζύμη στὸ πινάκι,
μὰ κούνια, κούνησέ μου το, κούνια μου, κούνησέ το,
καὶ σὺ καλὴ γειτόνισσα, πιάσ' το καὶ βύζασέ το.
'Αφῆστε με νὰ σᾶς εἰπῶ ἀκόμη τρία λόγια.
Τρεῖς ἀδερφῆdες εἴμαστε κ' οἱ τρεῖς 'σαν κακομοῖρες.

[1]) *βρίχνει* τοῦ ῥ. *βρίχνω*=εὑρίσκω.

[2]) *λούγιετο* τοῦ *λούγομαι*=λούομαι.

[3]) *ἀdρομαχισμένος*· λαχανιασμένος, κατακουρασμένος καὶ ἀπὸ τὴν κούρασιν χλωμός.

[4]) *μὴ σέρνῃς κασαβέτι*=μὴ στενοχωρῆσαι.

Ἡ μιὰν ἐπῆγ' ἀπὸ gρεμνό, κ' ἦγ ἄλλη ἀπὸ πηγάϊδι,
καὶ γὼ τὸ κακορρίζικο στὸ bόδα τρῆ καμάρας.
Μὰ πάρε πέρδικα πλουμί, καὶ σὺ παγῶνι χάρη,
καὶ σὺ τὸ ξενικόσταρο [1]) νὰ πάρῃς τὰ μαλλιά μου,
καὶ σὺ τὸ σφακολούλουδο [2]) πάρε τὴν ὀμορφιά μου.
Οὗλοι νὰ πέσουν νὰ βαροῦν, κι οὗλοι νὰ γιατρευτοῦνε,
τοῦ σκύλλου τοῦ πρωτομάστορα τὰ μάτια του νὰ βγοῦνε.»

ΣΗΜ. Τ' ἄκουσα ἀπὸ τὴ γιαγιά μου. Εἶναι ἀπίστευτη ἡ συγκίνηση ποῦ φέρνει στοὺς χωρικούς. Ἦσαν τὴν ὥρα ποῦ μοῦ τὸ ὑπαγόρευε περίπου δέκα γυναῖκες καὶ ὅλες ἔκλαιγαν κατὰ τὴν ὥρα τῆς ἀπαγγελίας. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. ἀνωτέρω σ. 196.—Σ. τ. Δ.]

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Τὰ ἀνωτέρω τραγούδια ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ψάλλονται εἰς γάμους, βαπτίσεις καὶ ἐν γένει εἰς συγκεντρώσεις, οὐδέποτε δὲ εἰς χορούς, καὶ δὲν συνοδεύονται ὑπὸ τῆς λύρας. Ἰδιόρρυθμος καὶ διάφορος γιὰ κάθε εἶδος εἶναι ὁ τρόπος τῆς ἀπαγγελίας των. Τὰ *σελλμανὰ* τραγουδοῦνται κυρίως, ὅταν ἀπὸ ἕνα χωριὸ ξεκινοῦν γιὰ νὰ ὑπάγουν εἰς ἄλλο, διὰ νὰ πάρουν τὴν νύμφην. Τὰ τραγουδεῖ συνήθως ἕνας, ἐνίοτε ὅμως τὰ τραγουδοῦν καὶ πολλοὶ μαζί. Ἐπίσης ἕνας τραγουδεῖ καὶ τὸ τραγούδι τοῦ «*Φρέ*», τὸ ὁποῖον ἐποιήθη εἰς ἀνάμνησιν τῆς συγκεντρώσεως ἐκεῖ πολλῶν ἀρχηγῶν τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ «*Γέρος*», σατυρικὸ τραγοῦδι, ψάλλεται ὁμοίως ἀπὸ ἕνα. Ὁ Γεώργιος Μπριλάκης, ἐτῶν 97, ὁμοχώριός μου, ὁ ὁποῖος μοῦ ὑπηγόρευσε αὐτὰ τὰ τραγούδια, εἶπε τὸν «*Γέρον*» εἰς μίαν βάπτισιν, ἀπαντῶν εἰς τὸν παρακαθήμενόν του, ὅστις τὸν προκάλεσε εἰπὼν ὅτι φαίνεται νέος καὶ πῶς «*λίγο λίγο θέλει νὰ μᾶς ζητήσῃ καὶ παντρειά.*» Τὰ τραγούδια «*τσῆ τάβλας*» ψάλλονται ὡς ἑξῆς: Πάντοτε κατὰ συνήθειαν προηγεῖται ἐκεῖνο ποῦ ἀρχίζει μὲ τὸ «*ἀφῆστε τσοι τσ' ἀθιβολές* κ.τ.λ.» Αὐτὸς ποῦ ψάλλει τὸ τραγοῦδι λέγει 1 ½ στίχ. σταματᾷ καὶ τὸν ἐπαναλαμβάνουν οἱ ἄλλοι. Ἔπειτα ἔξακολουθεῖ ἐπαναλαμβάνων τὸ ἡμιστίχιον τοῦ β΄ στίχου καὶ φθάνει εἰς τὸ α΄ ἡμιστίχιον τοῦ γ΄ στίχου. Ἐπαναλαμβάνουν οἱ ἄλλοι καὶ ἔξακολουθεῖ οὗτος. Τὰ τραγούδια δὲ ποῦ ψάλλονται κατ' αὐτὸν τὸ τρόπον τελειώνουν πάντοτε εἰς τὸ ἥμισυ τοῦ στίχου καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ψάλλονται

[1]) *ξενικόσταρο*· καλαμπόκι, ἀραβόσιτος.
[2]) *σφακολούλουδο*· τὸ λουλοῦδι τῆς σφάκας, τῆς πικροδάφνης.

τὰ περισσότερα τραγούδια τῆς τάβλας. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἄλλος τρόπος ἀπαγγελίας τῶν τραγουδιῶν τῆς τάβλας, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ ψάλλων τὸ τραγοῦδι λέγει δύο ὁλοκλήρους στίχους καὶ ἔπειτα ἐπαναλαμβάνουν οἱ ἄλλοι τὰ τραγούδια, ὅπου ψάλλονται κατ' αὐτὸν τρόπον, τελειώνουν φυσικὰ εἰς ὁλόκληρον στίχον. Τὰ τραγούδια, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς τὴν τάβλαν, δηλ. ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀρχίζουν μὲ «*Ἀφῆστε τσοι τσ' ἀθιβολές...*» «*Μὰ γὼ θωρῶ τὴ dάβλα μας...*» κ. ἄ. ψάλλονται πρὶν ἀρχίσουν νὰ τρώγουν, τὰ δὲ λοιπὰ κατὰ τὴν ὥρα τοῦ συμποσίου. Τὰ *παστικὰ* ψάλλονται ὡς ἑξῆς: Ἡ πομπὴ ξεκινᾷ ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ γαμβροῦ γιὰ νὰ ὑπάγῃ νὰ παραλάβῃ τὴν νύμφην ἀπὸ τὸ σπίτι της. Σταματοῦν ἔμπροσθεν τῆς οἰκίας τῆς νύμφης καὶ αἱ συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ γυναῖκες προχωροῦν εἰς τὴν πόρτα τῆς οἰκίας, ἥτις εἶναι κλειστὴ καὶ ἀρχίζουν νὰ λέγουν τὰ παστικὰ μὲ ἰδιαίτερο τρόπο καὶ κατὰ δίστιχον. Ἀφοῦ τελειώσῃ ἡ στιχομυθία τρόπον τινά, ἀνοίγει ἡ πόρτα καὶ παίρνουν τὴ νύμφη. Ἡ «*Καμάρα*» ἀπαγγέλλεται ὡς εἶδος παραμυθιοῦ μὲ ἔμμετρο ἀπαγγελία καὶ χωρὶς μελῳδία. Ὁ τρόπος οὗτος ἐπικρατεῖ εἰς τὸν Νομὸν Ρεθύμνης καὶ εἰδικῶς εἰς τὴν Ἐπαρχίαν Ἁγίου Βασιλείου.

ΧΙΑΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

ΥΠΟ

ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΒΙΟΥ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ τόμ. Η΄ σ. 427 κέ).

Γ΄.

ΒΟΥΡΒΟΥΛΑΚΟΙ

39. Σ᾽ τὰ παλιὰ τὰ χρόνια ἤρκουνταμ μέσ᾽ ᾽ς τὸ χωριὸ βουρβουλλάκοι, κ᾽ οἱ ἀνθρῶποι ἐλειῶνταν εἰς τὰ σπίτια των νωρὶς νωρίς. Καὶ τὰ μεσάνυχτα ἐπιάννασιν οἱ βουρβουλλάκοι τὸδ δετὸν [1]) εἰς τὸ Λειβάδιν καὶ τῶν ἤπαιζζεν ἕνας δάχτυλας. Ἕνας περίεργκος κι ἄφοβος ἤμεινεμ μέσ᾽ ᾽ς τὸ Λειβάδι νὰ δῇ τί θ᾽ ἀπογίνουν οἱ βουρβουλλάκοι. Ἀφοῦ πέρασαν τὰ μεσάνυχτα, ἕνας ἕνας ἐσκόρπαν, κι ὁ μεγάλος των ἦτα μιὰ περλοή [2]). Εὐτὸς τὸ λοιπὸν ἐπῆρεν τῆς περλοῆς ποδάριν [3]), ὡς που πῆεν ὄξ ἀφ τὸ χωριὸν ἡ περλοὴ κ᾽ ἤμπεμ μέσα σε μιὰχ χαλικιάν [4]). Τὸ πρωῒ ἐπῆραν ἀθρώπους κ᾽ ἐπῆαν κ᾽ ἐσκαλίσαν κ᾽ ηὗραν ἕναδ δάχτυλαν ἀθρωπινόν, καὶ τὸν ἐπῆγαν εἰς τὸ νεκροταφεῖον καὶ τὸν ἐθάψαν. Ἀπὲ τότες ἐχάθησαν οἱ βουρβουλλάκοι.

Κατὰ τὸν Παντελῆν Ντούλην, ἐκ Θολοποταμίου, ἐτῶν 77.

40. Ἕνας καφεζζῆς πέρσυ ᾽ς τὸ Καλάγγιν εἶδεν τὴμ μάναν του δεκαὶξι χρονῶν ἀποθαμμένην τσαὶ τοῦ μίλαν. Ἤλεέν το καθεμμέρι ᾽ς τὸ σπίτιν τσαὶ τοῦ πῆραν τὸν παπᾶν τσαὶ τοῦ καμεν ἁγιασμόν, ἐφόρεσεν τσαὶ φυλαχτὸν τσ᾽ ἓν τὸ ξανάπεν πιά.

Κατὰ τὸν Κ. Μπιρλῆν, ἐκ Πατρικῶν.

41. Τὸν καλὸν καιρὸν [5]) οἱ παπᾶδες ἓν ἐξέραν νὰ διαβάσουν τοὺς ἀπεθαμμένους, ἓν τῶν ἐβάλλαν καὶ σταυρὸν εἰς τὸ στόμα κ᾽ ἤμπαιν-

[1]) Εἶδος χοροῦ. [2]) Ἀσκός. [3]) Παρηκολούθησε κατὰ πόδας. [4]) Σωρὸς χαλίκων. [5]) Τὸν παλιὸ καιρό.

νεν ὁ ὄξ ἀποδῶ μέσα των κ᾽ ἐβουρβουλλακιάζζαν. Οἱ βουρβουλλάκοι τότες ἐκατηβαῖνναν ἀφ τὸν Ἅη-Στέφανον [1]) κ᾽ ἐκυλοῦσαν ἕναν περλόϊ. Ἕνας παπᾶς ἐπῆεν νὰ λειτριγήσῃ καὶ τοὺς εἶδεν κ᾽ ἐκυλοῦσαν τὸ μπερλόϊ κ᾽ ἐχορεῦγαν κ᾽ ἐτραγουδοῦσαν κι ὅλα

Τὸ φεσσάκισ σου τὸ μαῦρον
τίρα μόλα θὰ τὸ κάμω.

Κι ὁ παπᾶς τῶν εἶπεν τρεῖς φορὲς

Φτοῦ ᾽ς τὰ γένεια σας καὶ ᾽ς τ᾽ ἀρκίδια σας.

κ᾽ ἐχαθῆκαν ἀπ᾽ ὁμπρός του ὀχονού [2]).

Κατὰ τὸν ἐκ Λιθιοῦ Μιχαὴλ Κλωστερίδην, ἐτῶν 50.

42. Μιὰ βραδειὰν ἐπήαιννεν ὁ παπᾶς ᾽ς τὴχ Χώραν᾽ κ᾽ ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐπόθανεν ὁ Γέρου-Κλουστερῆς. Σὰν ἤβγεν εἰς τὸν Τροῦλλον, βλέπει τὸγ γέρον ὁμπροστά του μὲ τὴβ βέργαν του κ᾽ ἓν τὸν ἤφηννεν νὰ πορπατήσῃ, μόνον ἤχτιζζεν πύργους ὁμπρός του. Λέ του᾽ «Βρὲ Γέρου-Κλουστερῆ, πόσα ἐφάμεν κ᾽ ἤπιαμεμ μαζζίν, ἄφις με νὰ περάσω». Ἤφηννέν τον κ᾽ ἐπήαιννεν καμμιὰν ὥραν, κ᾽ ἐπαρρησιάζζετον πάλι μπροστά του, ὥς που πῆν [3]) εἰς τὸ Μαναστήριν [4]). Ἐκεῖ ἄμἄννοιξεν ἡ πόρτα τοῦ Μαναστηριοῦ, τοῦ δίνει ὁ βουρβούλλακας μιὰν κἀὶ τὸν τινᾷ [5]) μέσα ᾽ς τὸν ἀσβεστόλακκον. Ἐβγάλαν τον ὄξω οἱ καλογέροι, ἐπλύνναν τον κ᾽ ἐπῆν εἰς τὴχ Χώραν. Σὰν ἐγύριζζεν ὀπίσω ἔκεῖ ᾽ς τὴβ Βίγλαν ἐμαζζευτῆκαν πολλοὶ βουρβουλλάκοι καὶ τὸν ἐπιάσαν εἰς τὶς πέτρες. Μὰ ἓν ἐσίμωννεν [6]) καμμιὰ πέτρα κοντά του.

Κατὰ τὸν ἄνω Μ. Κλωστερίδην, ἐκ Λιθιοῦ.

43. Ὁ Παπᾶ Λιαδῆς ἐφέραν τον ἕναν ἀποβολάρην [7]) νὰ τὸθ θάψῃ, καὶ τὸν ἔθαψεν ὄξ ἀφ τὸ νεκροταφεῖο. Τὴν αὐγκὴν ἐπῆεν νὰ ὀγκεβάσῃ [8]) ᾽ς τὴν ἐκκλησιὰν κι ἀκοὺ κλιάματα. Ἀφήννει τὸ δκέβασμαν καὶ πὰ καὶ τοῦ λέ: «Ἐβουρβουλλάκιασές μου κιόλα[9]); Στὰ [10]) νὰ σοῦ δείξω γώ.» Πὰ μεσὰ ᾽ς τὴν ἐκκλησιάν, παίρνει ἕνα σταυρουδάϊν καὶ τοῦ τὸ βάλλει ἀπάνω ᾽ς τὸ μνῆμαν, κι ἀπὲ τοῦ καθίζζει κι ἀπὸ πάνω ἕναν κρεμμὸν καὶ τοῦ λέ: «Ἄσ σου ξαναρέσῃ[11]), ξανάκαμέ το, Σατανᾶ.» Ἓν ἐξαναφώναξεν πιά.

[1]) Ἔνθα τὸ νεκροταφεῖον. [2]) Ἀμέσως. [3]) Ἐπῆγεν, ἐπῆεν, ἐπῆν. [4]) Ἡ Νέα Μονή. [5]) Τινάζει, ῥίπτει. [6]) Ἐπλησίαζε. [7]) Τὸ ἐξ ἀποβολῆς τεχθὲν ἀποβολιάρικο ἐν τῇ Χώρᾳ. [8]) Ν᾽ ἀναγνώσῃ τὸν ὄρθρον. [9]) Τόσο γρήγορα; [10]) Στάσου. [11]) Ἂν σοῦ ξαναρέσῃ.

44. Ὁ πάππους μου μοῦ λεγεν πῶς εἰς τὸν καιρόν του εἶχεν πολλοὺς βουρβουλλάκους, γιατὶ οἱ παπᾶδες ἒν ἔξεραν νὰ θάψουν τοὺς ἀθρώπους καλά. Εὐτοὶ ἔβγαίνναασιν ἀφ' τὰ μνήματα κ' ἐπιάννα χορὸν εἰς τὰ νεκροταφεῖα, μέσα 'ς τὸ χωρύκιὸν κι ὄξω 'ς τὰ χωράφκια. Ἐφήννασιν πιὰ οἱ ἀθρῶποι τᾶ σιτάρια, τὰ κουκκιά, τᾶ σῦκα, ὅλλα ἀφύλαχτα καὶ τὰ κατακλεῦγαν οἱ κλέφτες.

Κατὰ τὸν ἄνω Θ. Τσάγκαρην

45. Ὁ Φωτεινὸς ὁ Τσαπέλλας, ποῦ ἐσκότωσεν τὸν Παπᾶ Γυναικωτὸν καὶ τὸν Γέρον Παραμασίδην, ἤβγεν ἀφωρισμένος, καὶ μοῦ λεγεν ὁ πατέρας μου πῶς τὸν εἶδεν εἰς τὴν Ἁγιὰν Κυριακήν, ποῦ τὸν εἴχασιν ὁλόρτο στεμένον καὶ 'ς τὸν τοῖχον ἀκουμπισμένον μὲ τὸ στόμαν ἀνοιχτόν, κ' ἦταν τὸ πετσίν του κατάμαυρον. Ἐπηγαῖνναν καὶ τὸν ἐβλέπαν, κι ἄλλος τοῦ μπηγεν τὸ ξύλον τοῦ φτυαριοῦ 'ς τὸ στόμαν κι ἄλλος τὸ στελλιάριν τοῦ δικελλιοῦ. Ὕστερι τὸν ἐξαναθάψαν κ' ἐβουρβουλλάκιασεν.

Κατὰ τὸν Στέφανον Δεληγιάννην, ἐκ Καρδαμύλων, ἐτῶν 78.

46. Οἱ βουρβουλλάκοι ἐμαζζεύγουνταν ἐκεῖνον τὸν καιρὸν εἰς τὸν Καμπανάρην [1]) κ' ἐχορεύγασιν. Ἤλεγέμ μας ὁ Γέρο-Χτιστάκης πῶς ἐπῆεν νὰ τοὺς δῇ, κ' ἐκεῖνοι ἒν τὴν ἐπειράξασι, γιατί ταν *ἐφταμηνίτης*, μόνον τὸν ἐκάμασι τσιτσίδιν [2]) καὶ τὸν ἐτρανήξασιν εἰς τὸχ χορὸν κ' ἐτραγουδούσασιν

Εἴδαμεν πολλοὺς διαβόλους,
τέτοιο διάβολοδ δὲν εἶδα,
νά χῃ καὶ καλλιὰ 'ς τὰ σκέλια,
καὶ μαλλιὰ 'ς τὶς ἀμασκάλες.

Εἰς τὴν πρώτην γοῦλαν [3]) τοῦ πετεινοῦ ἐτραγουδούσασιν

Μαῦρος εἶν' ὁ πετεινός, ποῦ νὰ τὸφ φᾶ τὸ χῶμαν.

Εἰς τὴδ δεύτερην

Κόκκινος εἶν' ὁ πετεινός; κ' ἡ ὥρα μας κοντεύγει.

Κ' εἰς τὴν τρίτην

Ἄσπρος εἶν' ὁ πετεινός, κι ἂς πάμεν νὰ κρυφτοῦμε.

Κ' ἐφεύγασιν. Εἶδεν καὶ τὸν πιόμ μεγάλον τω' μεσά 'ς τ' ἄσπρα ντυμένον, ποῦ ἐρώταν τὸν καθέναν' «Ἀπὲ ποῦ εἶσαι;». Κ' ἤλεγεν ὁ ἕνας' «Ἀφ τὸν Ἁη-Γιώργην» [4]), ὁ ἄλλος' «Ἀφ τὸν Ἁη-Γιάννην τὸδ Θεολόγεγ [5])», ὁ ἄλλος' «Ἀφ τὸν Ἁη-Νικόλαν» [6]). Σὰν ἐφύγασιν

[1]) Μικρὰ πλατεῖα ἔξωθεν τοῦ χωρίου. [2]) Ὀλόγυμνον. [3]) Τὸ πρῶτον λάλημα. [4]) Νεκροταφεῖα.

ὅλλοι ἐπόμεινεν πίσω πίσω ἕνας δάχτυλας. Ἐὐτός, σὰν τὸν ἐρώταν ὁ μεγάλος τως' «Ποιὸς εἶσαι σύ;» ἤλεγεν' «Ἐγώ μ' ὁ δάχτυλας, ποῦ μ' ἔστειλεν 'ς τὸ διάβολον τ' ἀφεντικόμ μου.» Ἐρωτήσαμεν τὸγ Γέρο Χτιστάκη εἶντά ταν εὐτὸς ὁ δάχτυλας, καὶ μᾶς εἶπεν' «Ἕνας ἤκοβγεν ξύλα' κ' ἐκεῖ ποῦ τά κοβγεν, ἤκοψεν τὸμ μεγάλον του δάχτυλαν. Ἔπιασέν τομ μὲ τὴν ἄλλην του χέραν καὶ τὸν ἐπέταξεμ μακριὰ μακριὰ κ' εἶπεν κιόλα' «Ἄ 'ς τὸ διάβολο»' κι ὁ δάχτυλας ἐβουρβουλλάκιασεν.

Κατὰ τὴν Ἄνναν Βίου, ἐτῶν 90, ἐκ Καρδαμύλων.

47. Ἐγινόνταν τότες βουρβουλλλάκοι, γιατὶ ἒν τῶν, ἐβάζζασιν τὴν πεντάρφαν εἰς τὸ στόμαν, κ' ἒν τῶς ἐδιεβάζζαν καὶ καλὰ οἱ παπᾶδες, κ' ἒν τοὺς ἐφυλάγασιν καὶ τὴν νύχτα. Μιὰ νιόπαντρη ἐπόθανεν ὁ ἄντρας της, κ' εὐτὴ μιτσή [1]), ἐφοβήθην καὶ τὸγ ἤφηκεμ μοναχό. Ἐχάθην ὁ νεκρὸς καὶ κάθε βραδὺ ἐπήγαιννεν ἀπ' ὄξ' ἀπὲ τὸ σπίτιν μ' ἕναδ δαδὶ 'ς τὴχ χέραν. Ἐπῆεν ὁ παπᾶς καὶ τῆς ἐδιέβασεν εἰς τὸ μνῆμαν κ' ἒν ἐξαναφάνην.

Κατὰ τὴν ἄνω Ἄνναν Βίου.

48. Σὰν ἤμεστεμ μικροί, ἔμ μας ἤφηννεν ἡ κερά μας νὰ σφυρίζζωμεν τὴν νύχτα, γιατὶ μᾶς ἤλεγεν πῶς προσκαλοῦμεν τοὺς βουρβουλλάκους.

Κατὰ τὸν Σπῦρον Βαγιάνον, ἐτῶν 45, ἐκ Καρδαμύλων.

49. Κάτι γριὲς λένε πῶς ὅσοι γενειώντανε τὸ Σάβατο, γινόντανε βουρβουλάκοι κ' ἐπηγαίνανε 'ς τὸ Γοῦνι [2]) κ' ἐπιάννανε χορό. Τῶς τό πανε, λέει, πολλοὶ ψαρᾶδες, ποῦ τοὺς εἴδανε.

Κατὰ τὸν Ι. Γλύκαν ἐκ Βροντάδου, ἐτῶν 55.

50. Τὰ ἀπόβαρσα [3]) εἶν' κι αὐτὰ ὄξ ἀπαγδῶ. Ἕναν τό θαψεν ἡ μαμμὴ 'ς ἕναχ χουράφιν, τσὶ [4]) κὴν [5]) νύχτα ἠπήαιννε 'ς ἕνα σπίκιν [6]) ἀπόξου ἀφ τοὺ παναθύριν τσ' ἤκλαιγε σὰν πιδάϊ. Τοὺ ταχὺ εἶδαν τοὺ χῶμα ποῦ ταν φρεσκοσκαμμένον σὶ τσείνου [7]) τοὺ μέρους, τσὶ σκάψαν τσὶ τό βραν. Ἤφεραν τοὺν παπᾶν τσὶ τοὺ διάβασεν' ἤβαλέν του τσ' ἕνα σταυρὸν τσὶ μιὰν πλάκαν τσὶ δὲν ἠξαναφάναξεν πιά.

Κατὰ τὸν Ν. Πιπίδην ἐκ Μεστῶν, ἐτῶν 97.

[1]) Μικρή. [2]) Μικρὰ νῆσος μεταξὺ Χίου καὶ Μ. Ἀσίας. [3]) Τὰ ἀποβολιάρικα. [4]) Καὶ. [5]) Τήν. [6]) Σπίτιν. [7]) Σ ἐκεῖνο.

51. Τὸν παλιὸν καιρὸν ὅσοι προεστοὶ ἐκάμναν ἀδικιές, ἐβουρβουλλάκιαντζαν, τσ' ἐπηαῖννα 'ς τὸ Βενέτικον. Τσ' ὅσες βάρκες ἐπερνοῦσαν ἀπ' ἐτσεῖ, ἐβλέπαν τους ἀπάνω 'ς τό ξερόνησσον κοπάδια κοπάδια.

Κατὰ τὴν Μαροῦ Σταμούλη, ἐτῶν 60, ἐκ Καλαμωτῆς.

52. Τοὺς ἀπεθαμμένους τὴν νύχταν τοὺς φυλάγουν, γιὰ νὰ μὴν περάσῃ ἀπὸ πάνω τως γάττα, γιατὶ βουρβουλλακιάζζουν καὶ γυρίζουν τὴν νύχτα μὲ τὰ σάβανά τως. Ἔρκουνταιν καὶ 'ς τὸ σπίτιν ποῦ πεθάναν καὶ μπαίννουν ἀφ τὴν κλειδαρότρυπα. Γι' αὐτὸ πίσ' ἀπὲ τὶς κλειδαριὲς βάζζουν τοὺς σταυροὺς τῶβ Βαγιῶν.

Κ' οἱ ἀφωρισμένοι πρῶτα πρῶτα μέσ' 'ς τὸ μνῆμαν τω γίνονται σὰν τουμπίν, κ' ὕστερι βουρβουλλακιάζζουν καὶ βγαίννουν κι ὄξω. Ἕναν ἀφωρισμένον τὸν ἐξεθάψαν κ' ἦτα σὰν τουμπὶν καὶ τὸν ἐφέραν εἰς τὴν ἐκκλησιάν, καὶ τὸν ἐστέσαν ὀλόρτον, ἐσυγχωρέσαν του ὅλλοι οἱ ἀῤῥῶποι, ἐφέραν καὶ τὸδ Δεσπότην καὶ τοῦ διέβασεν, κ' εὐτὺς ἤππεσεν ὅλλος μαζὶ σωρὸς κουβάριν κάτω κ' ἐγίνηκε στάχτη.

Κατὰ τὴν Εἰρήνην Κουκκουνᾶ, ἐτῶν 90, ἐκ Καρδαμύλων.

Δ'.

ΚΑΛΙΚΤΑΖΑΡΟΙ

53. Οἱ καλικαζζάροι εἶσ' σὰν ἀθρῶποι, καὶ γίνουνταιν ἐκεῖνοι ποῦ γεννειῶνταιν τὰ Δωδεκάμερα. Γι' αὐτὸ ὅποιος γεννηθῇ εὐτὲς τὶς μέρες, τὸν καύγουν εἰς τὴν ἀρίδα [1]) μὲ τὸ 'νί [2]), γιὰ νὰ μὴγ γίνῃ καλικάζζαρος. Εὐτοὶ γυρίζζουμ μέσ' 'ς τὶς στράτες, κι ἅμα δοῦν ἄθρωπον τοῦ λέσι [3])· «Στοῦππος γιὰ βόλυμος:» Κι ἅμα πῇ «στοῦππος» στραβώνεται, κι ἅμα πῇ «βόλυμος» καθίζζει 'ς τὴ ῥάχιν του καὶ βαραίνει καὶ γίνεται ὡς ἑκατὸν καντάρια καὶ πεθαίν' ὁ ἄθρωπος. Γι' αὐτὸ τὴν νύχταν εὐτὲς τὶς μέρες, ἅμα θῶμεν [4]) νὰ περάσωμεν ἀπὲ κανέναμ μέρος, παίρνομεμ μαζίμ μας κ' ἕναδ δαυλό, γιατὶ οἱ καλικαζζάροι φοβοῦνταιν τὴφ' φωτιά.

Κατὰ τὴν Μαρίαν Κουγιούλη, ἐκ Σιδεροῦντος, ἐτῶν 65.

54. Ἕνας ἐτήαιννεν ἀφ τὸ χωριὸ 'ς τὸν Ἅη-Γιώργην κ' ἐνυχτιάστηκεν. Ἔδεκεῖ 'ς τὴν Πλαγιὰ βλέπει ἀθρώπους κ' ἐχορεύγανε. Ἐτρέ-

[1]) Πτέρνα. [2]) Ὑνίον. [3]) Λέγουν. [4]) Θέλωμεν.

ξαν καὶ τὸν ἐπῆραν κ' εὐτὸν καὶ πὸν ἐχοροπηδοῦσαν κ' ἐτραγουδοῦσαν· «Σκαλικάζζαροι, σκαλικαζζαρούδια, διαβόλου σκορπίσματα, διαβόλου μαζζέματα.» Ἐβάλαν κ' εὐτὸν κ' ἐτραγούδαν τὸ ἴδιο. Τί νὰ κάμῃ. Ἐκεινὰ τὰ μεσάνυχτα ἀκοῦν πετεινό. Λὲ ὁ ἕνας· «Ἄ πὰ φύωμε.» Λὲ ὁ Μεγάλος· «Μαῦρος εἶν', ἔν εἶν καιρὸς ἀκόμα.» Σὲ κάμποσην ὥραν ἀκοῦν ἄλλο. Λὲ πάλι ἕνας· «Ἄ πὰ φύωμε.» Λὲ ὁ Μεγάλος· «Κόκκινος εἶν', ἔν εἶν' καιρὸς ἀκόμα.» Ὕστερι πιὰ ποῦ φεξε φωνάζζει κι ἄλλος πετεινός. Λὲ ὁ Μεγάλος τως· «Ἄσπρος εἶν', πάρετε δρόμο.» Καὶ πῆραν δρόμο καὶ τὸν ἐφῆκαν.

Κατὰ τὴν Μαρίαν Δροσινοῦ, ἐτῶν 70, ἐκ Χαλκιοῦ.

55. Οἱ κατσικαντάρηδες εἶν' ὄξάποδῶ καὶ γυρίζζουν τὰ δωδεκάμερα, ὥς τῶφ Φωτῶν, κι ἅμα φωτιστοῦν τὰ νερά, μπαίννουμ μέσα 'ς ἕναν καρυδότσοφλον καὶ φεύγουσιν. Εἶν' ἀψηλοὶ καὶ κοκκαλιάρηδες· φοροῦσιν καὶ καπόττανειὲς τὴν κεφαλήν. Ὅποιοδ δοῦσιν τοῦ λέσιν· «Στοῦππος γῆ βόλυμος.» Κι ἅμα πῇ «Στοῦππος» στραβώννεται, κι ἅμα πῇ «Βόλυμος», καθίζουν ἀπάνω του καὶ τὸν κωλοκόβγουν καὶ πεθαίνει.

Κατὰ τὴν Ἄννιαν Βίου, ἐκ Καρδαμύλων, ἐτῶν 99.

56. Οἱ κατσικαντάρηδες ἐμπαίννουσιν εἰς τὰ σπίτια ἀφ τὸφ φουκλάρον, κι ἀπ' ἐκεῖ φεύγουσιν πάλι πὴν παραμονὴν τῶν Φωτῶν. Ἔρκουνταιν ἀφ τὴν παραμονὴν τῶ Χριστουγέννων καὶ μένουν ὅλλα τὰ Δωδεκάμερα. Γιὰ νὰ μὴ ἐμπαίννουσιμ μέσα 'ς τὰ σπίτια, βάλλουσιν εἰς τὸ ζζάκιν ἕναν κόσκινον, κι ὁ κατσικαντάρης ἀρκινᾷ νὰ μετρᾷ τὰς τρύπες του. Μὰ ὥς που νὰ τὰς μετρήσῃ, λαλεῖ ὁ πετεινὸς καὶ φεύγει. Μὰ σὰν ἀνάβγκη φωτιὰ 'ς τὸ ζζάκιν ἔν κατηβαίννουσιν, γιατὶ φοβοῦνταιν τὴφ φωτιάν.

Κατὰ τὴν Εἰρήνην Κουκκουνᾶ, ἐκ Καρδαμύλων, ἐτῶν 90.

57. Ἕνας τὸν ἔπιασεν ἕνας κατσικαντάρης καὶ τοῦ λε· «Στοῦππος γῆ βόλυμος». Εἶπεν του εὐτός· «Στοῦππος». Κι ὁ κατσικαντάρης ἐγίνην ἀλαφρὺς σὰν τὸ στουππὶν κ' ἤκατσεν ἀπάνω του καὶ τὸν ἐπῆεν ὁ ἄθρωπος 'ς τὸ σπίτιν του. Ἐκεῖ τὸν ἐδέσασιμ μ' ἕνα σπαρτόβρουλλον· ὕστερι τοῦ δώκασιν ἕνασ σιταρικόμ μὲ κουκκιὰ κι ὁ κατσικαντάρης ὅλλην τὴν ἡμέραν ἐμέτραν τὰ κουκκιά. Μὰ ἅμα ἤφτανε 'ς τὰ δγυό, τρία δὲν ἔλεγεν· μόνον ἔλεγεν ἕνα, δγυό, ἕνα, δγυό, ὥς ἐκεῖ ποῦ ξημέρωσε. Σὰν ἐξημέρωσεν τοῦ δώκασιν ἕναν αὐγότσοφλον κ' ἤμπεμ μέσα κ' ἐπῆε 'ς τὴμ Μετιλήνην. Σὰν ἔφευγεν ἤλεγεν κιόλας· «Ἄρμενα

κουππιᾶ κ' ἐγὼ 'ς τὸν τόπομ μου.» Ἀφ τὴμ Μετιλήνη, μιὰ χρονιὰν ποῦ δὲν ἔκαμεν τὸ χωργκιὸ μηδὲ στάλλα λάδιν, ἔστειλέν του ὁ κατσικαντάρη; μιᾶ στάμνα.

Κατὰ τὴν Ἄνναν Ι. Βίου, ἐτῶν 90, ἐκ Καρδαμύλων.

58. Κατσικᾶες [1]) γινόνταιν ἐτσεῖνοι ποῦ εννηθοῦν [2]) τὰ Χριστούεννα τσαὶ υρίντζουν [3]) τὴν νύχταν ἀφ τὴν παραμονὴν ὡς τῶφ Φωτῶν, γιατὶ φοῦνταιν [4]) τὸν ἁγιασμόν. Εἶσ σὰν ἀθρῶποι ἀψηλοί, μαλλιαροὶ τσαὶ λιγνοί. Τὰ πορἀδγκια τως εἶν 'κατσικίσια. Τσ' ὅποιον ἀπαντήσουν τοῦ λέν' «Στοῦππος γιὰ βόλυμος». Τσ' ἅμα πῇ «Στοῦππος» τὸ στραώννουν, τσ' ἅμα πῇ «Βόλυμος» καΐντζουν [5]) ἀπάνω του τσαὶ τὸν πεθαίνουν.

Κατὰ τὸν Ι. Κολόμβον, ἐκ Πυργίου, ἐτῶν 50.

59. Ἕνας καρκαζζάνος ἐπῆεν εἰς τὸμ μύλον τοῦ Μαλλιᾶ κὰὶ τοῦ πεν νὰ τοῦ κάμῃ μιὰμ πίτταν. Ἐκεῖνος τοῦ λέ· «Τέτοια ὥρα, χριστιανέ μου, τί λογιῶς θὰ σοῦ κάμω γὼ τὴν πίτταν;». Ἐκεῖνος ἐθύμωσεν κ' ἤχυσεν ὅλλα τ' ἀλεύρια κἀτὰ γῆς. Ὁ Μαλλιᾶς τὸ κατάλαβεν πῶς εἶν ὄξω κι ἀπὸ μακριὰ κ' ἐκατήβηκεν τὴ σκάλα κ' ἤτρεξε 'ς τοῦ παπᾶ. Ὁ παπᾶς τοῦ δωκεν ἁγιασμὸν κ' ἕναν κερὶν τοῦ πιταφιοῦ. Εὐτὸς ἐγύρισεν, κ' εὐτὺς ποῦ μπεμ μέσα, ἐρράντισεν τὸμ μύλον μὲ τὸν ἁγιασμόν, ἧψεν καὶ τὸ κερίν. Ἐνήβηκεν ἀπάνω κ' εἶδεν τ' ἀλεύρια χυμένα κι ὁ καρκαζζάνος ἤλειπεν.

Κατὰ τὴν Εἰρήνην Παλιοῦ, ἐτῶν 60, ἐκ Χαλκιοῦ.

60. Ὅσοι γεννηθοῦν τὰ Χριστούγεννα σὰν πεθάνουγ γίνουνταιν καλικαζζούρια καὶ γυρίζζουν τὴν νύχτα τὰ Δωδεκάμερα καὶ πειράζζουν τοὺς ἀθρώπους. Ὅσες πάλι κόρες γεννηθοῦν τὴν ἴδια μέρα γίνουνται στρίγλες μὲ κάτι μμάτια ποῦ βγάζζου φωτιὲς καὶ μὲ κάτι δόντια μεγάλα. Εὐτὲς τρῶν τοὺς ἀδερφούς τως. Οἱ μαμμὲς τὶς γνωρίζζουν κ' εὐτὺς ποῦ γεννηθοῦν τὶς πνίγουν· κἀὶ τότες βγαίννουν τὴν νύχτα, κι ὅποιον πιάσουν τὸν πνίγουν καὶ ρουφοῦν τὸ αἷμαν του.

Κατὰ τὴν ἄνω.

---

[1]) Κατσικᾶδες. [2]) Γεννηθοῦν. [3]) Γυρίζουν. [4]) Φοβοῦνται. [5]) Καθίζουν.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΝΩΤΕΡΩ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

Α'.

ΒΟΥΡΒΟΥΛΑΚΟΙ

Ὅπως καὶ εἰς τὰς περὶ *νεράϊδων* καὶ *ἀρμένηδων* παραδόσεις, οὕτω καὶ ἐνταῦθα συγκεντροῦμεν ἐκ τῶν ἀνωτέρω καὶ ἄλλων πληροφοριῶν τὰ ἑξῆς γενικώτερα περὶ τῶν βουρβουλάκων καὶ κατωτέρω καὶ περὶ τῶν καλλικαντζάρων.[1])

α΄.) *Ὄνομα*: Οὕτω καλοῦνται γενικῶς εἰς ὅλην τὴν Χίον οἱ μὴ εὑρίσκοντες ἡσυχίαν ἐν τοῖς τάφοις των νεκροί, οἵτινες ἐξερχόμενοι αὐτῶν περιέρχονται τὴν νύκτα τὰ νεκροταφεῖα καὶ τὰ χωρία, τὸν τρόμον ἐμποιοῦντες. Περὶ τούτων λέγουσιν ὅτι *βουρβουλακιάζουν* μεταφορικῶς δὲ τὸ ρῆμα τοῦτο λέγεται καὶ περὶ τῶν μὴ δυναμένων νὰ κοιμηθῶσι τὴν νύκτα, οἷον *ἀπόψε πάλι ἐβουρβουλάκιασα*, ὃ ἐστὶ δὲν ἠδυνήθην νὰ κοιμηθῶ, ἢ τῶν περιερχομένων τὴν νύκτα τὰς ὁδούς. Τὸ ὄνομα *βρικόλακας* καὶ τὸ ρῆμα *βρικολακιάζω* δὲν ἀπαντῶσι παρ' ἡμῖν, καθ' ὅσον γνωρίζω. Τὸ δὲ *βουρβούλακας* ἴσως προῆλθεν ἐκ συμφυρμοῦ τοῦ *μορμο(λύκειον)* καὶ *(βρικό)λακας*, ἤτοι *μορμόλακας*, *μουρμούλακας*, *βουρβούλακας*.

β΄.) *Ποῖοι γίνονται βουρβουλάκοι*: Τοιοῦτοι ἐγίνοντο κυρίως 1) ἐκεῖνοι οἱ νεκροί, τοὺς ὁποίους δὲν ἐγνώριζον *νὰ διεβάσουν* οἱ παπᾶδες (ἀριθ. 41, 47), δὲν ἐγνώριζον *νὰ τοὺς θάψουν καλά* (ἀριθ. 44). 2) Ἐκεῖνοι εἰς τὸ στόμα τῶν ὁποίων δὲν ἔθετον *σταυρὸν* (ἀριθ. 41) ἢ *πεντάρφα* (ἀριθ. 41). 3) Οἱ *ἀποβολάρηδες* (Καρδάμυλα), *ἀποβολιάρικα* (Χώρα, Καμπόχωρα), *ἀπόβαρσα* (Μεστά), ἤτοι τὰ ἐξ ἀποβολῆς γεννώμενα (ἀριθ. 43, 50). 4) Οἱ *ἀφωρισμένοι* (ἀρ. 45. 52). 5) Οἱ *σαβατογεννημένοι* (ἀρ. 49). 6) Οἱ *ἄδικοι προεστοὶ* (ἀρ. 51) καὶ τέλος οἱ νεκροὶ ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους *δὲν φυλάγουν καλὰ* τὴν νύκτα (ἀρ. 41) καὶ

---

[1]) [Ἄλλην γνώμην περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς λέξεως ἐξέφρασεν ὁ Στυλ. Δεινάκας ἐν Λαογρ. Ζ' 275—284 καὶ ὁ Σιμ. Μενάρδος Αὐτ. Η' 297 κέ. — Σ. τ. Δ.]

ἄνωθεν αὐτῶν ἔτυχε νὰ διέλθῃ γαλῆ (ἀρ. 52) 7) Καὶ μέλος ὅμως τοῦ σώματος ἀποκεκομμένον καὶ ἄταφον διατελοῦν *βουρβουλακιάζει*, ὡς ὁ *δάχτυλας* (ἀρ. 39 καὶ 46). Πρβλ. καὶ τὴν κυνουριακὴν παράδοσιν χιακῆς προελεύσεως ἐν Λαογρ. Δ΄ σ. 473.

γ΄.) *Πῶς ἐμφανίζονται*: Οἱ βουρβουλάκοι κυρίως ἐμφανίζονται ὡς *ἄνθρωποι ἀσπροφόροι*, δηλ. μὲ τὰ σάβανά των (ἀρ. 46, 52). Ἔχουν δὲ καὶ *πιὸμ μεγάλον*, ὅστις ἐμφανίζεται ἢ ἀνθρωποειδὴς (ἀρ. 46) ἢ ὡς *περλοὴ* ἢ *περλόϊ* (ἀρι. 39, 41) ἤτοι ἀσκός, τὸν ὁποῖον ἐνίοτε *κυλοῦσιν* (κυλίουσιν) οἱ ἄλλοι [1]). Ὁ *πιὸμ μεγάλος* των αὐτὸς ὑπὸ μορφὴν περλοῆς πάντως εἶναι *ἀφωρισμένος*, περὶ οὗ πιστεύουσιν ὅτι εἶναι *κατάμαυρος* (ἀρ. 45), ἐντὸς δὲ τοῦ τάφου του *φουσκώνει* καὶ γίνεται *τουμπὶ* (ἀρ. 52). Φαίνεται ὅτι τοὺς βουρβουλάκους μᾶλλον παχεῖς φαντάζεται ὁ ἡμέτερος λαός, ὡς δεικνύει ἡ φράσις «*αὐτὸ τὸ παιδὶ εἶναι σὰν βουρβούλακας*», λεγομένη ἐπὶ καλοθρεμμένου παιδιοῦ.

Ἐμφανίζονται δὲ κυρίως *χορεύοντες* (ἀρ. 39, 44, 46, 49). Ὁ χορὸς εἶναι κυρία ἀπασχόλησις καὶ τῶν ἄλλων *στοιχειῶν* καὶ τῶν *νεράϊδων*, ἴσως δ' ἐκ τούτων μετηνέχθη καὶ εἰς τοὺς βουρβουλάκους. Κατὰ τὴν ὑπ' ἀρ. 39 παράδοσιν ἐκ Σιδεροῦντος χορεύουσιν ὑπὸ τὴν συνοδείαν μουσικοῦ ὀργάνου, τὸ ὁποῖον παίζει ἕνας *δάχτυλας*. Συγχρόνως δὲ καὶ *τραγουδοῦν* πολλάκις εἰδικὰ τραγούδια (41, 46).

Ἄλλοι πάλιν ἐμφανίζονται ἁπλῶς *κοπάδια κοπάδια* (ἀρ. 51). Κατὰ τὴν ὑπ' ἀρ. 47 παράδοσιν ὁ βουρβούλακας μ' ἕνα *δᾳδὶ 'ς τὸ χέρι* ἐπισκέπτεται τὸν οἶκον του. Κατὰ δὲ τὴν ὑπ' ἀρ. 52 εἰσέρχονται εἰς τὴν οἰκίαν διὰ τῆς ὀπῆς τοῦ κλείθρου. Τὰ *ἀπόβαρσα* τέλος δὲν ἐμφανίζονται ὑπὸ ὡρισμένην μορφήν, ἀλλὰ μόνον *κλαίουν* (43, 50).

δ΄.) *Ποῦ καὶ πότε ἐμφανίζονται*: Ἐμφανίζονται κυρίως εἰς τὰ *νεκροταφεῖα* (ἀρ. 44). Φεύγοντες ὅμως ἐκ τῶν νεκροταφείων εἰσέρχονται καὶ ἐντὸς τῶν χωρίων, εἰς τὰς πλατείας τῶν ὁποίων χορεύουσιν (ἀρ. 39, 44, 46). Ἐπισκέπτονται ἐνίοτε τὰς οἰκίας των (ἀρ. 47) καὶ εἰσέρχονται εἰς αὐτάς (ἀρ. 52). Διὰ τοῦτο ἀπαγορεύουσι νὰ βλέπῃ τις τὴν νύκτα ἐντὸς τοῦ καθρέπτου, φρονοῦντες ὅτι ὁ τοῦτο ποιῶν θὰ ἴδῃ καθ' ὕπνον βρικόλακας [2]), νὰ σφυρίζῃ τις τὴν νύκτα, ὁπότε νομίζουσιν ὅτι προσκαλεῖ αὐτούς (ἀρ. 48), ὡς καὶ ὅταν ὁ παῖς θέσῃ τὰ φύλλα βιβλίου εἰς τὸ στόμα, καὶ ἐμφυσῶν εἰς αὐτὰ παράγῃ τὸ γνωστὸν ἦχον [3]).

[1]) Πρβλ. τὴν ὑπ' ἀρ. 4 κυνουριακὴν παράδοσιν Λαογρ. Δ΄ 473.
[2]) *Κανελλάκη*, Χιακὰ Ἀνάλεκτα σ. 372. [3]) Αὐτ. σ. 371.

Ὑπάρχουσι καὶ ὡρισμένα μέρη, ἔνθα μεταβαίνουσιν οἱ βουρβουλάκοι, ὡς αἱ νησῖδες *Γοῦνι* (ἀρ. 49) καὶ *Βενέτικο* (ἀρ. 51).

Ὧραι, καθ' ἃς ἐμφανίζονται, εἶναι αἱ νυκτεριναί, κυρίως τὸ μεσονύκτιον (ἀρ. 39, 46). Μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἀποχωροῦσι (ἀρ. 39) κατὰ τὸ τρίτον λάλημα τοῦ πετεινοῦ (τοῦ ἄσπρου πετεινοῦ [1]). Τότε δὲ ὁ ἀρχηγὸς συναθροίζει ἅπαντας καὶ ἐξετάζων ἕκαστον εἰς ποῖον νεκροταφεῖον ἀνήκει, ἀποπέμπει αὐτούς.

ε΄.) *Ἐνέργειαι*: Εἶναι ἀβλαβέστεροι τῶν ἄλλων στοιχειῶν, τὸν τρόμον μόνον ἐμποιεῖ ἡ θέα των ὡς νεκρῶν. Κατὰ παλαιοτέραν ἐποχήν, ἣν οἱ γεροντότεροι ἐνθυμοῦνται εἰς τὰ Καρδάμυλα, τοσοῦτον φόβον ἐνεποίουν, ὥστε οὐδεὶς ἐτόλμα τὴν νύκτα νὰ ἐξέλθῃ τῆς οἰκίας του, οὕτω δ' ἐγκατέλειπον τὰ προϊόντα των ἀφύλακτα εἰς τὴν διάκρισιν τῶν κλεπτῶν (ἀρ. 44), οἵτινες, ὡς φαίνεται, ἐξεμεταλλεύοντο τὴν τοιαύτην δεισιδαιμονίαν τῶν ἁπλοϊκῶν ἐπίτηδες ἀσπροφοροῦντες καὶ ὑποδυόμενοι πρόσωπα βουρβουλάκων. Τοὺς *ἑρταμηνίτες* προσλαμβάνουσιν εἰς τοὺς χορούς των καὶ ἐπιβάλλουσιν αὐτοῖς νὰ χορεύωσι καὶ τραγουδῶσι μετ' αὐτῶν (ἀρ. 46). Τοὺς παπᾶδες ὅμως πειράζουν παρενθέτοντες ἐμπόδια εἰς τὸν δρόμον των ἢ ὠθοῦντες αὐτοὺς εἰς λάκκους καὶ λιθοβολοῦντες (ἀρ. 42), ἀρέσκονται δὲ πρὸ πάντων εἰς τὸ νὰ τοὺς χλευάζωσιν (ἀρ. 41).

ς΄.) *Μέσα ἀποτρεπτικά*: Ὅπως καὶ εἰς τὰ λοιπὰ στοιχειὰ μέσα ἀποτρεπτικὰ εἶναι 1) ὁ ἁγιασμὸς καὶ τὸ φυλακτήριον (ἀρ. 40), 2) τὸ διάβασμα τοῦ παπᾶ ἐπὶ τοῦ τάφου (ἀρ. 47) [2]/[1], 3) ἡ ἐκταφὴ καὶ ἡ ἐξαγωγὴ τῆς καρδίας τοῦ βρικόλακος, τὴν ὁποίαν καίουσι ῥίπτοντες ἐντὸς ζέοντος ἐλαίου μετὰ ὄξους. Τὸ τοιοῦτον οὐδαμοῦ ἤκουσα ἐν Χίῳ, ἀντιγράφω δὲ ἐκ τῆς Λαογραφίας Δ΄ σ. 473, διότι ἡ παράδοσις εἶναι χιακῆς προελεύσεως, ἀφοῦ ἐλέχθη ὑπὸ τῆς ἐκ Χίου ἐνενηκοντούτιδος Κυριακούλας Παπαζούρα, ὡς αὐτόθι ἀναφέρεται.

Πρὸς ἀποτροποπὴν τῆς ἐμφανίσεως τῶν *ἀποβολάρηδων* ὁ ἱερεὺς θέτει ἐπὶ τοῦ τάφου σταυρὸν καὶ ἐπ' αὐτοῦ *κρεμμόν* (ἀρ. 43), ἢ μετὰ τὸ διάβασμα σταυρὸν καὶ *πλάκα* (ἀρ. 50). Πρὸς διάλυσιν δὲ τοῦ σώματος τοῦ ἀφωρισμένου στήνουσιν αὐτὸν ὄρθιον ἐντὸς τοῦ ναοῦ, ἔνθα ἀφοῦ πρῶτον ὁ λαὸς συγχωρήσῃ αὐτόν, προσκαλεῖται ὁ ἀρχιερεύς, ὅστις διὰ συγχωρητηρίων εὐχῶν διαλύει τὸ σῶμα του. Ἐνίοτε ὅμως ὁ λαὸς

[1]) Κατὰ τὴν ὑπ' ἀρ. 4 κυνουριακὴν παράδοσιν ἐν Λαογρ. Δ΄ σ. 474 μόνον δύο πετεινοὶ ἀναφέρονται ἄσπρος καὶ μαῦρος. [2]) Πρβλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 2 κυνουριακὴν παράδοσιν ἔνθα ἄνωτ.

δὲν τῷ συγχωρεῖ, ὅταν ὁ ἀφωρισμένος διέπραξε μεγάλα κακουργήματα, ὁπότε πρὸς ἐκδίκησιν ἐμπήγουσιν ἐντὸς τοῦ ἀνοικτοῦ στόματος αὐτοῦ τὸ ξύλον τοῦ φτυαριοῦ καὶ ἄλλος τὸν *στελλιάρην τοῦ δικελιοῦ* (ἀρ. 45). Ταῦτα δεικνύουσιν ὅτι ὁ λαὸς ἤρχισεν εὐτυχῶς ν' ἀποβάλλῃ πολλὰς δεισιδαιμονίας. Τώρα ὀλίγιστοι πλέον ἐκ τῶν ἁπλοϊκῶν ἀνθρώπων πιστεύουσιν εἰς τὰ στοιχειὰ καὶ τὰ λοιπὰ φαντάσματα, οἱ δὲ λοιποὶ ὁμιλοῦσι περὶ αὐτῶν χλευαστικῶς ἀναφέροντες μόνον τί ἐπίστευον περὶ τούτων οἱ προγενέστεροι.

Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ πρὸς τὸν *ἀποβολάρην* ἐπιτίμησις τοῦ ἐκ Καρδαμύλων ἱερέως τῆς ὑπ' ἀρ. 43 παραδόσεως: «*Ἐβουρβουλάκιασές μου κιόλα; Στὰ νὰ σοῦ δείξω γώ!*» πολὺ μακρὰν ἀπέχουσα τοῦ φόβου, ὑφ' οὗ φέρεται καταληφθεὶς ὁ παλαιότερος ἱερεὺς τοῦ Λιθίου κατὰ τὴν ὑπ' ἀριθ. 41 παράδοσιν.

Β΄.

ΚΑΛΛΙΚΑΝΤΖΑΡΟΙ

α΄.) *Ὀνομασίαι*: *καλλικατζάροι* (Χώρα), *καλλικατζάρια* (Μαστιχόχωρα), *καρκαζζάνοι* (=καλλικαντζάνοι), *καλλικατζούρια* καὶ *σκαλλικαντζάροι* (Χαλκιός), *κατσικαντάρηδες* (Καρδάμυλα), *κατσικᾶ(δ)ες* (Πυργί). Περὶ τοῦ ὀνόματος καλλικάντζαρος προυτάθησαν πλεῖσται ἐτυμολολίαι [1]). Τούτων ἡ πιθανωτέρα μοὶ φαίνεται ἡ ἐκ τοῦ τύπου *καλλιτσάγγαρος*, ἐπιχωριάζοντος ἐν Τήνῳ καὶ τοῖς δυτικοῖς παραλίοις τοῦ Εὐξείνου, κατὰ μετάθεσιν τῶν συλλαβῶν *τσα-γγα* παραγωγή, ἣν δέχεται καὶ αὐτὸς ὁ Πολίτης. Λίαν ἐπαγωγὸς ὅμως εἶναι καὶ ἡ εἰκασία τοῦ Οἰκονόμου, ὅστις διαβλέπει ἐν τῷ τύπῳ *καλικάντζαρος* τὴν λέξιν *καλίκι* (caliga - ἑλαφρὸν ὑπόδημα), ὁπότε δυνατόν, κατ' ἐμὴν γνώμην, εἰς τὸ καλίκι τοῦτο νὰ προσετέθη καὶ τὸ δεύτερον συνθετικὸν *ἄντζα* (=κνήμη) καὶ παρήχθη ἡ λέξις *καλικάντζαρος* (ὄχι *καλλικάντζαρος*) σημαίνουσα τὸν φέροντα καλίκια εἰς τὰς κνήμας. Ἐν Καρδαμύλοις καλοῦνται μόνον *κατσικαντάρηδες* καὶ ἐν Πυργίῳ *κατσικᾶ(δ)ες*, πάντως κατὰ παρετυμολογίαν πρὸς τὸ *κατσίκα* (αἴξ), ὡς θὰ εἴπωμεν κατωτέρω.

β΄.) *Ποῖοι γίνονται καλλικάντζαροι*: Καὶ κατὰ τὰς ἡμετέρας δοξασίας καλλικάντζαροι γίνονται ὅσοι γεννῶνται τὴν αὐτὴν μὲ τὸν Χριστὸν νύκτα, τὰ Χριστούγεννα (ἀρ. 58, 60), ὡς δεικνύει προσέτι καὶ δίστιχον ἐκ Χαλκιοῦ, καθ' ὃ ὁ Χριστὸς φέρεται λέγων·

Ὅποιος γεννηθῇ μὲ μὲν νὰ χῃ ὀργὴν ἀπὸ τὰ μέν,
κι ὅποιος βαφτιστῇ μὲ μὲν νὰ χῃ χάριν ἀπὸ μέν.

Μόνον εἷς τινα παράδοσιν ἐκ Σιδεροῦντος δὲν ἀναφέρονται ὡρισμένως τὰ Χριστούγεννα, ἀλλὰ τὰ Δωδεκάμερα (ἀρ. 53). Τὸ πρῶτον ὅμως εἶναι γενικὴ δοξασία ἐν τῇ νήσῳ ἡμῶν, ὡς καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι [2]). Τὰ δὲ γεννώμενα κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην θήλεα γίνονται *στρίγλες*, καὶ ζῶσι καὶ μετὰ θάνατον (ἀρ. 60).

γ΄.) *Πότε ἐμφανίζονται*: Ἐμφανίζονται κατὰ τὰ Δωδεκάμερα, ἀπὸ τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων μέχρι τῆς παραμονῆς τῶν Φώτων (ἀρ. 56, 58, 60) ἢ τῆς ἡμέρας τῶν Φώτων (ἀρ. 55). Διότι τὴν μὲν παραμονὴν τελεῖται ὁ πρῶτος ἁγιασμός, τὴν δὲ ἡμέραν τῶν Φώτων *φωτίζονται* τὰ νερά. Κυρίως, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ στοιχειά, ἐπιφαίνονται τὴν νύκτα καὶ παραμένουσι μέχρι τῆς αὐγῆς. Κατὰ τὸ πρῶτον λάλημα τοῦ πετεινοῦ, τὸν ὁποῖον αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἀποκαλοῦσι *μαῦρον*, διότι εἶναι ἀκόμη μεσονύκτιον, δὲν φεύγουσι, κατὰ τὸ δεύτερον (*κόκκινος* πετεινός, διότι μόλις ἀρχίζει νὰ γλυκοχαράζῃ) ἑτοιμάζονται, καὶ κατὰ τὸ τρίτον (*ἄσπρος*, διότι ὑποφώσκει ἡ ἡμέρα [3]) ἀποχωροῦσι (ἀρ. 54).

Τὰ αὐτὰ ἀκριβῶς ἀναφέρονται καὶ περὶ τῶν βρικολάκων, πρὸς οὓς ἐνίοτε καὶ συγχέονται (ἀρ. 39). Τὴν παραμονὴν τῶν Φώτων ἐπιβαίνοντες φλοιοῦ κρομμύου (ἀρ. 55) ἢ φοῦ (ἀρ. 51) ἀναχωροῦσι λέγοντες «*Ἄρμενα κουππιὰ κ' ἐγὼ 'ς τὸν τόπομ μου*» (ἀρ. 57).

δ΄.) *Πῶς ἐμφανίζονται*: Κατὰ τὰς ἡμετέρας δοξασίας εἶναι ἀνθρωποειδεῖς (ἀρ. 53), ὑψηλοὶ καὶ ἰσχνοὶ (ἀρ. 55, 58), μὲ πόδας αἰγὸς (ἀρ. 28), ὅθεν ἴσως καὶ ἐν Καρδαμύλοις λέγονται *κατσικαντάρηδες* καὶ ἐν Πυργίῳ *κατσικᾶ(δ)ες*. Κατὰ Κανελλάκην [4]) οἱ βρικόλακες καλοῦνται ἐν Πυργίῳ *κατσικάδες*, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀποτρεπτικοῦ μέσου, ὅπερ αὐτόθι ἀναφέρει ὅτι μεταχειρίζονται τὴν 5ην Ἰανουαρίου πρὸς ἀποδίωξιν αὐτῶν, ἐμφαίνεται ὅτι περὶ καλλικαντζάρων πρόκειται. Ἄλλως τε οἱ βρικόλακες καὶ οἱ κατσικαντάρηδες πολλάκις συγχέονται, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω [4]). Φο-

[1]) Βλ. *Πολίτου*, Παραδόσεις Β΄ 1249—1253. [Τελευταῖον καὶ *Δεινάκι*, Τὸ ἔτυμον τῆς λέξεως καλικάντζαρος ἐν Λαογρ. Η΄ 448 κέ. — Σ. τ. Δ.]

[1]) Πρβλ. *Πολίτου*, Παραδ. Β΄ 1282 κ. ἑ.
[2]) Πρβλ. *Πολίτου*, Παραδόσεις Β΄ 1310 κ. ἑ.
[3]) Χιακὰ Ἀνάλεκτα σ. 367.
[4]) Πρβλ. *Πολίτου*, Παραδόσεις Β΄ 1335 καὶ 1316.

ροῦσι δὲ καπόταν εἰς τὴν κεφαλήν (ἀρ. 58). Αἱ δὲ στρίγλες ἔχουσιν ὀφθαλμοὺς σπινθηροβόλους καὶ ὀδόντας μακρούς (ἀρ. 60).

ε΄.) *Ἐνέργειαι*: Θεωροῦνται πολλῷ ἐπιβλαβέστεροι τῶν βρικολάκων. Γενικῶς δοξάζουσι περὶ αὐτῶν ὅτι, ὅντινα συναντήσωσι καθ' ὁδόν, καθίζουσιν ἐπὶ τῶν ὤμων του καὶ ἐρωτῶσιν αὐτόν: «*Στούππος ἢ βόλυμος*». Καὶ ὅταν μὲν ὁ ἐρωτώμενος ἀπαντήσῃ «*Στούππος*», ἀμέσως τυφλώνεται, ὅταν δὲ ἀπαντήσῃ «*Βόλυμος*», ὁ καλλικάντζαρος, γενόμενος βαρὺς ὡς μόλυβδος, ἐπικάθηται αὐτοῦ μέχρις οὗ τὸν κατασυντρίψῃ (ἀρ. 53, 58). Κατά τινα ὅμως παράδοσιν (ἀρ. 57) ἐκ Καρδαμύλων ὁ καλλικάντζαρος εἰς τὴν ἀπάντησιν «*Στούππος*» δὲν τυφλώνει τὸν ἀπαντήσαντα, ἀλλὰ γενόμενος ἐλαφρότατος ἐπικάθηται αὐτοῦ, ὅστις τὸν μεταφέρει εἰς τὸν οἶκον του, ἔνθα οὐδένα πειράζει, ἀφεθεὶς μάλιστα νὰ δεθῇ καὶ μὲ σπαρτόβρουλλον. Κατέρχονται εἰς τὰς οἰκίας ἐκ τῆς καπνοδόχου (ἀρ. 56). Ἐνίοτε *χορεύουσι* καὶ οὗτοι, ὡς οἱ βρικόλακες καὶ τὰ λοιπὰ στοιχειά, ἄδοντες ὡρισμένα ἄσματα (ἀρ. 54). Ὅθεν καὶ θεωροῦνται ὡς *ὄξ ἀπὸ δῶ* (ἀρ. 55), *ὄξω κι ἀπὸ μακρυά* (ἀρ. 59). Μεταβαίνουσι καὶ εἰς τοὺς μύλους, ἔνθα πειράζουσι τοὺς μυλωνᾶδες, ἀναγκάζοντες αὐτοὺς νὰ κατασκευάσωσιν αὐτοῖς πίτταν, μὴ δυναμένων δὲ τούτων νὰ ὑπακούσωσι, σκορπίζουσι τὰ ἄλευρα (ἀρ. 59). Ἐνίοτε εἶναι καὶ εὐγνώμονες πρὸς τοὺς φιλοξενήσαντας αὐτούς, ἀποστέλλοντες αὐτοῖς προϊόν, οὗτινος μεγάλη ἔλλειψις (ἀρ. 57).

Αἱ δὲ *στρίγλες* θεωροῦνται ὡς λίαν κακοποιοί, πνίγουσαι τοὺς ἀδελφούς των καὶ πάντα, ὃν συναντήσωσι, καὶ ῥοφῶσαι τὸ αἷμα των (ἀρ. 60). Εἷς τι παραμύθιον τῆς ἀνεκδότου συλλογῆς μου ἐκ Καρδαμύλων ἡ γεννηθεῖσα στρίγλα πνίγει κατὰ πρῶτον τοὺς ἵππους, ἔπειτα τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τὸν πατέρα της καὶ ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως, σωθέντος μόνον τοῦ μικροτέρου ἀδελφοῦ καὶ τῆς μητρός του. Οὗτος μεταβὰς μετὰ πάροδον ἐτῶν εἰς τὴν πατρίδα του, ἵνα ἴδῃ ἂν ἡ ἀδελφή του ζῇ ἢ ἀπέθανε, καταδιώκεται ὑπ' αὐτῆς ἀπὸ δένδρου εἰς δένδρον, ἅτινα τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο ἡ στρίγλα ἀποκόπτει διὰ τῶν ὀδόντων [1]).

ϛ΄.) *Μέσα ἀποτρεπτικά*: Ἵνα τὸ κατὰ τὰ Χριστούγεννα τεχθὲν τέκνον μὴ χίνῃ καλλικάντζαρος, καίουσι τὴν πτέρναν αὐτοῦ διὰ πεπυρακτωμένου ὑνίου (ἀρ. 53). Παρόμοιόν τι ἀναφέρει καὶ ὁ Ἀλλάτιος ὅτι ἐγίνετο ἐν Χίῳ [2]).

[1]) Πρβλ. καὶ τὸ ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Hahn 11, 65 παραμύθιον.
[2]) Πρβλ. *Πολίτου*, Παραδόσεις Β΄ 1285.

Οἱ καλλικάντζαροι φοβοῦνται τὴν *φωτιά* (ἀρ. 53, 56). Διὰ τοῦτο, ὅταν ἀνάπτῃ πῦρ ἐπὶ τῆς ἑστίας, δὲν εἰσέρχονται διὰ τῆς καπνοδόχου (ἀρ. 56), ὁ δὲ κρατῶν δαυλὸν (ἀρ. 53) οὐδέποτε συναντᾷ καλλικαντζάρους κατὰ τὰ Δωδεκαήμερα. Μέσον ἀποτρεπτικὸν θεωρεῖται καὶ τὸ *κόσκινον*, τιθέμενον ἐπὶ τῆς ἑστίας, διότι τότε ὁ καλλικάντζαρος, καὶ ἂν εἰσέλθῃ διὰ τῆς καπνοδόχου, ἀρχίζει νὰ μετρᾷ τὰς ὀπὰς αὐτοῦ, ἕως ὅτου δὲ τὰς μετρήσῃ, καταλαμβάνεται ὑπὸ τῆς αὐγῆς καὶ ἀποχωρεῖ (ἀρ. 56) [1]). Εἰς τὴν ὑπ' ἀρ. 57 ὅμως παράδοσιν δίδουσιν εἰς αὐτὸν κόσκινον μὲ κουκκιά, ὁ δὲ καλλικάντζαρος καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἐμέτρα ταῦτα, μὴ δυνάμενος νὰ προχωρήσῃ πέραν τοῦ ἀριθμοῦ δύο, ἀλλ' ἀριθμῶν οὕτω πως: «*Ἕνα - δύο, ἕνα - δύο*». Φοβοῦνται ἐπίσης πολὺ τὸν *ἁγιασμόν*, διὰ τοῦτο καὶ φεύγουσι κατὰ τὰ Φῶτα. Φεύγουσιν ἐπίσης καὶ ὅταν ραντισθῇ τὸ μέρος ἔνθα εὑρίσκονται δι' ἁγιασμοῦ, ὡς καὶ ἐπὶ τῇ θέᾳ κηρίου τοῦ ἐπιταφίου, ἀνημμένου (ἀρ. 59).

ζ΄.) *Ἐπισκόπησις*: Αἱ περὶ καλλικαντζάρων δοξασίαι κατὰ τὸν ἀοίδιμον Ν. Γ. Πολίτην [2]) εἶναι λείψανα ἐθνικῶν ἑορτῶν καὶ πανηγύρεων, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Δωδεκαημέρου τελουμένων κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς καὶ βυζαντινοὺς ἀκόμη χρόνους, καὶ ἰδίᾳ τῶν ἑορτῶν τῶν Καλανδῶν, καθ' ἃς πολλοὶ μετημφιεσμένοι περιήρχοντο τὴν νύκτα τὰς ὁδούς, παντοιοτρόπως ἐνοχλοῦντες τοὺς διαβάτας καὶ τρόμον αὐτοῖς ἐμποιοῦντες. Οὗτοι ἦσαν οἱ καλλικάντζαροι, εἰς κακὰ πνεύματα ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ λαοῦ μεταβληθέντες [3]). Μόνον δὲ ἀπηχήσεις τῶν μύθων περὶ Σατύρων καὶ Πανὸς συνεχωνεύθησαν μετὰ τῶν περὶ καλλικαντζάρων δοξασιῶν. Τὰς δὲ *στρίγλας*, αἵτινες ἔχουσι μεγάλην σχέσιν πρὸς τὰς Ἁρπυίας καὶ Μαινάδας τῆς ἀρχαίας μυθολογίας [4]), κατέταξα μετὰ τῶν καλλικαντζάρων, διότι ἔχουσι κοινὴν μετ' αὐτῶν τὴν γέννησιν.

[1]) Ἴδ. καὶ *Πολίτου*. Παραδόσεις Β΄ 1310 καὶ 1315.
[2]) Παραδόσεις Β΄ σ. 1259 — 1280.
[3]) Ὅτι οἱ μετημφιεσμένοι τόσον τρόμον ἐνεποίουν, ὥστε μετεβλήθησαν σὺν τῷ χρόνῳ εἰς κακοποιὰ πνεύματα, δεικνύουσι καὶ αἱ λέξεις *καρκαλοῦσες* (= νεράϊδες) καὶ *καρκαλλούσης* (μετημφιεσμένος τῶν Ἀπόκρεω) ἐν Θυμιανοῖς καὶ Νεοχωρίῳ τῆς Χίου, καὶ *μακανίκοι* = στοιχειὰ καὶ μετημφιεσμένοι ἔν τισι Μαστιχοχωρίοις. Φαίνεται ὅτι κατ' ἀρχὰς οἱ μετημφιεσμένοι προεβάλλοντο ὡς φόβητρα εἰς τὰ μικρὰ παιδία. (Πρβλ. τὴν ἀπειλήν' «*Ὁ καρκαλλούσης (ἢ ὁ μακανίκος) θά σε πάρῃ*» ἐν τοῖς ἄνω χωρίοις, εἶτα δ' ἔλαβον τὴν σημασίαν τῶν πονηρῶν πνευμάτων.
[4]) *Πολίτου*, Νεοελλ. Μυθ. σ. 175 — 176.

ΣΥΜΜΙΚΤΑ

Δημοτικὰ ᾄσματα Πόντου. (1)

1

Σ' σὰ ψηλὰ τὰ παραθύρ[εα]
ἐχτενίζετο ἡ κόρη
μὲ λεβάντι μὲ χτενάκι,
ἔπεσε καὶ τὸ χτενάκι.
Ἔπεσε καὶ τὸ χτενάκι,
τ' ἄρπαξε καὶ τ' ἀηδονάκι.
Τ' ἄρπαξε καὶ τ' ἀηδονάκι
καὶ 'ς τὸ βασιλιὰ τὸ πάει.
«Ὅρσ', ἀφέντη, βασιλέα,
χάρισε τὸ χάρισμά σου.
— Δεκοχτὼ πηχῶν καράβι
ἔκαμα τὸ χάρισμά μου.»

Κερασοῦς.

2

«Μάννα, καὶ ὅταν ἔρχομουν κι ἀπὸ τὴμ Μαυριδόνα,
μᾶς ἔπιασε ψιλὴ βροχὴ καὶ σταυρωτὸ χαλάζι.
Ὅλ' ἔδεσαν τοὺς μαύρους των ἔξ' ἀπ' τὴν ἐκκλησία,
δένω τσ' ἐγὼ τὸμ μαῦρο μου 'ς ἑνὸς κόρης μνημόνι [2]).
Τὸμ μαῦρο μοῦ ποῦ σὰν τρελλὸ χτυπάει τὰ ποδάρ[εα]
κι ἀνοίγει τὸ μνημόνι.
Μέσα ἦταν μιὰ κορὴ τρεῖς μέρες πεθαμένη,
ἐβάστανε στὰ χέρια της σταυρὸ χαριτωμένο.
Ὅλοι ἔσκυψαν τσ' ἐφίλεσαν σταυρὸ χαριτωμένο,
τσ' ἐγὼ ἔσκυψα τσ' ἐφίλεσα δυὸ σ'είλη [3]) μαραμένα
καὶ δυὸ μάτια κλεισμένα.
— Γιέ μ', νὰ πάς, γιέ μ, νὰ πάς, κι ὀπίσ' νὰ μὴ γυρίζῃς.»

Παρὰ Π. Ἑρμείδου, ἐτῶν 50, ἐκ Κερασοῦντος.

---

[1]) [Τῶν ᾀσμάτων τούτων ἡ γλῶσσα φαίνεται σπουδαίως ἐπηρεασμένη ἀπὸ ἀπὸ τὴν κοινὴν δημοτικήν, διότι ὁ ὑπαγορεύσας ἔχει ἤδη ὑποστῇ τὴν ἐπίδρασιν αὐτῆς.—Σ. τ. Δ.]

[2]) μνῆμα. [3]) χείλη.

ΣΗΜ. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Ϛ' 574, 7 καὶ Ε' 606, 2. Πρόσθες *Μελανοφρύδου*, Ἡ ἐν Πόντῳ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἤτοι ᾄσματα, παροιμίαι κτλ. Βατοὺμ 1911 σ. 39. — Σ. τ. Δ.]

3

Κάτω 'ς σὴ Μαύρη θάλασσα, 'ς τὸ μέγα Κερασοῦντι,
χορὸν χορεύν' εὐγενικοί, χορεύν τὰ παλληκάρεα,
'ς τὴ μέση τῶν παλληκαριῶν χορεύει ἑλληνοπούλα.
Ἀτὲ ἐσοῦρνεν τὸ χορόν, κ' ἔλεγεν τὸ τραγούδιν.
Κι ὁ βασιλιᾶς διαβούμενος ἀπὸ μακρὺ ταξεῖδι
κοντοβαστᾷ τὸν μαῦρον ἀτ' καὶ τὸν χορὸ λογιάζει.
«Μαῦρε μ, κι ἂς μὴ ἤμουν βασιλιᾶς κι ἂς μ' ὥριζα τὸν κόσμον,
νὰ βάσταγα κ' ἐχόρευα 'ς ἑλληνοπούλας χέρι,
πῶχει τὴν μέση τὴν λεγνή, τὰ φρύδια της καμάρα,
πῶχει τὰ δακτυλίτσια της γραμματικοῦ κοντύλι.»

ΣΗΜ. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. ἀνωτέρω σ. 154 ἀρ. 16. — Σ. τ. Δ].

Κερασοῦς.

Μοιρολόγια

4

Κάτω σὲ γιαλό, κάτω σὲ περιγιάλι
κεῖτ' ἕνα ἀϊτὸς τὰ σ'ιόνια [1]) σ'ιονισμένος,
καὶ παρακαλεῖ τὸν ἥλιον γιὰ νὰ λάμψῃ.
«Λάμψε, ἥλιε μου, λάμψε, χρυσό μου μάτι,
γιὰ νὰ λειώσουνε τὰ σ'ιόνια ἀπ' τὰ φτερά μου,
νὰ πετῶ κ' ἐγὼ σὰν ὅλα τὰ πουλάκια,
νὰ γράψω χαρτὶν 'ς σὴν ἐρημιὰν νὰ στείλω,
'ς σὰ σεράγια μου, 'ς σὰ ἐξάψηλα παλάτια.»

ΣΗΜ. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. ΠΕ 24. Προσθ. Ψάχου, Ἄσματα Γορτυνίας σ. 18. — Σ. τ. Δ.]

6

Ὅλοι ἔδραμον κ' ἐπῆραν τὰ λεμόνεα,
ἔδραμα κ' ἐγὼ κ' ἐπῆρα τὸν καϊμό μου,
κιτρινολεμονιὰ καὶ κίτρινα λεμόνεα.
«Γιάνε με, γιατρέ, κ' ἐγὼ θὰ σὲ πληρώσω,
γρόσα μετρητά, φλουρ[ιὰ] μὲ τὸ μαντήλι.»

Παρὰ τοῦ ἀνωτέρω Π. Ἑρμείδου.

---

[1]) χιόνια.

7

Ἐψὲς ἤμουν 'ς σοὺς οὐρανοὺς καὶ σήμερα κατέβα,
τὸν ἄγγελον ἐδούλευα καὶ τὸν Χριστὸν προσκύνα,
καὶ μὲ τὸν ἀρχιστράτηγον ἀδερφοσύνην εἶχα,
ἀδερφοσύνην καὶ φιλιὰ καὶ στεριανὴν ἀγάπη,
τῆ παραδείσου τὰ κλειδ[ε]ά 'ς τ' ἐμὲν νὰ παραδώσῃ,
ν' ἀνοίξω τὴν παράδεισον, νὰ μπῶ νὰ σεργιανίσω,
νὰ δῶ τὰ ρόδα πῶς ἀνθοῦν, τοὺς κίτρους πῶς μυρίζουν,
νὰ δῶ καὶ τὸν ἀρχάγγελον πῶς συβαστᾷ τὸ ζύγι.
Δεξ[ε]ὰ βάλλει καὶ τοὺς ξανθούς, σερβ[ε]ὰ τοὺς μαυρομάτους,
καὶ τοὺς μελαχροινόμορφους 'ς σὸ ζύγι δὲν τοὺς βάλλει.
Ὁλωνασᾶς καὶ χαρά, χαρὰ 'ς σὰ παλληκάρ[ε]α.

Παρὰ τοῦ αὐτοῦ.

ΣΗΜ. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Δ' 178, 74 — Σ. τ. Δ.],

8 [1])

Ἕναν πουλίν, καλὸν πουλίν, ἐβγαίν' ἀπὸ τὴν Πόλην,
οὐδὲ 'ς σ' ἀμπέλια κόνεψεν, οὐδὲ 'ς σὰ περιβόλια,
ἐπῆγεν καὶ ν ἐκόνεψεν καὶ 'ς σοῦ Ἠλὶ τὸ κάστρον.
Ἔδειξεν τ' ἕναν τὸ φτερόν, 'ς σὸ αἷμαν βουτεμένον,
ἔδειξεν τ' ἄλλο τὸ φτερόν, χαρτὶν ἔσ[ε]ι γραμμένον.
Σίτ' [2]) ἀναγνώθει σίτ[ε]α κλαίει, σίτ[ε]α κρούει τὴν καρδίαν.
«Ἀηλὶ ἐμᾶς, καὶ βάϊ ἐμᾶς, πάρθεν ἡ Ρωμανία.
Μοιρολογοῦνε τὰ ἐκκλησιάς, κλαῖγνε τὰ μοναστήρ[ε]α,
κι Ἁγιάννες ὁ Χρυσόστομον κλαίει, δερνοκοπᾶται.
— Μὴ κλαίς, μὴ κλαίς, Ἁγιάννε μου, καὶ μὴ δερνοκοπᾶσαι.
— Ἡ Ρωμανία πέρασεν, ἡ Ρωμανία πάρθεν.
— Ἡ Ρωμανία κι ἂν πέρασεν, ἀνθεῖ [1]) καὶ φέρει κι ἄλλα.»

ΣΗΜ. [Περὶ τῶν ποντικῶν παραλλαγῶν τῶν θρήνων ἐπὶ τῇ ἁλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως βλ. ΠΕ σ. 263 ἀρ. 5. Εἰς τὰς ἐκεῖ μνημονευομένας πρόσθες *Μελανοφρύδου*, Ἡ ἐν Πόντῳ ἑλληνικὴ γλῶσσα σ. 52-54, 58.—*Τριανταφυλλίδου*, Οἱ φυγάδες σ. 51, 169. Πρβλ. καὶ τὴν κατωτέρω ὑπ' ἀρ. 9. — Σ. τ. Δ.]

[1]) Τὰ ἀκόλουθα ὑπ' ἀρ. 8, 9 καὶ 10 ἀντεγράφησαν ἐξ ἐντύπου, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχω πλέον ὑπ' ὄψιν μου.
[2]) ἐνῷ, καθ' ὃν χρόνον.
[1]) πάλιν μέλλει νὰ ἀνθήσῃ.

9

Σ' ἱλοι ποπάδες ἔκλαιγαν καὶ μύριοι καλογέροι,
Ἁγιάννες κι Ἄγε Θόδωρον κι Ἁγιὰ Σοφιὰ 'ς σὴν Πόλην.
Ὅλ' ἔπαιρναν ὑπομονήν, ἐπαίρναν παρηγορίαν,
Ἁγιάννες ὁ Θεόλογον παρηγορίαν κ' εἶσ[ε]ν.
Ἐσίγαν τὰ οὐράνια κ' ἐξέβαν οἱ ἀγγέλοι
κι ὁ Μιχαὴλ Ἀρχάγγελον μὲ τὸ σπαθὶν 'ς σὸ σ'έρν ἀτ.
«Ἁγιάννε, ἔπαρ πομονήν, ἔπαρ παρηγορίαν,
ἡ Ρωμανία ἄνθη ἔν, ἀνθεῖ καὶ φέρει κι ἄλλα.»

ΣΗΜ. [Πρβλ. τὸ ἀνωτέρω.—Σ. τ. Δ.].

10

Ὁ ἥλιον πάει 'ς σὴν μάνναν ἀτ μαυρομελανιασμένον.
Φέρει καὶ τραπεζώνει ἀτον γάλαν καὶ παξιμάτιν,
ὁ πρόσωπός ἀτ κὶ γελᾷ, ἀπολογιὰν κ' ἐδῶκεν.
«Ντὸ ἔπαθες, ναὶ γιόκα μου, κ' ἐμαυρομελανιάσες;
Νὰ μὴ μὲ τ' ἄστρα μάλωνες, νὰ μὴ μὲ τὸ φεγγάρι;
νὰ μὴ μὲ τὸν ἀβιδ[ε]ανὸν κανέναν λόγον εἶσ[ε]ς;
— Μηδὲ μὲ τ' ἄστρα μάλωνα, μηδὲ μὲ τὸ φεγγάρι,
μηδὲ μὲ τὸν ἀβιδ[ε]ανὸν κανέναν λόγον ἔχω.
Ἀηλί, ντ' εἶδαν τὰ μάτ[ε]α μου 'ς σὸ σημερνὸν τὴ μέραν.
Ἀντὶς ἀρν[ε]ὰ παιδ[ε]ὰ σπάζνε, ἀντὶς πρόβατα μάννες,
ἀντὶς τὰ κρ[ε]άρ[ε]α τ' ἄκλερα, σπάζνε τὰ παλληκάρ[ε]α.
Ἕναν παιδὶν θὰ ἔσπαζαν, ἡ μάννα 'θ' ἄλλο κ' εἶσ[ε]ν.
«Δίγω σας δέκα ἄλογα καὶ δεκοχτὼ μουλάρ[ε]α,
δίγω σας σ'ίλια φούλιρα, ἀτόναν μὴ λαλῆτεν.»
Παῖρνε τὰ δέκα ἄλογα, τὰ δεκοχτὼ μουλάρ[ε]α,
παῖρνε τὰ σ'ίλια φούλιρα καὶ σπάζνε καὶ ἐκεῖνον.

Α. Ι. ΠΑΡΧΑΡΙΔΗΣ.

Δέκα κρωμέτικα [1]) τραγούδια.

1 Ὦ οὐρανὲ Παράκλητε, κατέβα κὰ [2]) καὶ κρῖσον [3]),
κ' ἐμὲν καὶ τὴν τρυγόνα μου 'ς ἕναν μερέαν ποῖσον.

2 Ἐσὲν θὰ τρῶγνε τὰ ῥασ' ιὰ [4]) κ' ἐμὲν τὰ θαλασσάκρια,
κὶ θέλω νὰ ἐλέπω [5]) ἐγὼ τ' ὀμμάτ[ε]α σ' μὲ τὰ δάκρ[ε]α.

[1]) Οὕτω καλοῦνται ἐν Πόντῳ τὰ ἐρωτικὰ δίστιχα τὰ ἐκ τῆς Κρώμνης προερχόμενα. [Πρβλ. καὶ *Α.Ι. Παρχαρίδου*, Ἱστορία τῆς Κρώμνης σ. 118 κέ.—Σ. τ. Δ.].[2]) κάτω. [3]) κρῖνε. [4]) αἱ ράχεις τῶν βουνῶν. [5]) βλέπω.

3 *Σεράντα νομάτ' ἅγιοι, πενῆντα προφητάδες,*
τὸ βίο μ' ὅλον ἔφαγαν τῆ Σάντας [1] οἱ νυφάδες.

4 *Κόρη, τὸ δέ σ' [2] καὶ τὸ κακὸ σ' νὰ παίρν' οἱ γεροντάδες,*
καὶ τὸ γλυκὺν τὸ φίλεμα σ' νὰ παίρν' οἱ νεοντάδες.

5 *Ἀναστενάζω θλιβερά, κλαίγω τὴν ὥραν μίαν,*
ἂς ἐκεῖμνε [3] 'ς ἐγκαλόπουν [4] σου τὴν ἑβδομάδαν μίαν [5].

6 *Ζῆσον, ἀρνί μ', ζῆσον, πουλί μ', ζῆσον ὅσον τὸν γῆλον,*
πέλκι ἀξιώνει ὁ Θεὸς καὶ δάκν' ἅμον μῆλον.

7 *Θὰ γίνωμαι διάβολος μὲ ψιλὰ κωδωνόπα,*
θὰ γύριζω μεσάνυχτα κ' ἐγνεφίζω [6] κορτζάπα.

8 *Κόρη, τὰ ζά, ντ' ὡρίαζες, [7] τ' ἐν ἔκουεν [8] Στεφάνα [9],*
μίαν κ' ἄλλο ἂς ἐφίλνα σε κ' ὕστερ' ἂς ἐπεθάνα.

9 *Νὰ ἔμνε κ' ἕναν ἀηδὸν σὴ Κανί [10] τὰ λαγκάδεα*
νὰ σὰν ποῦ κεῖται καὶ χορτάζ' τ' ἐγάπης τὴν ἀγκάλεαν.

10 *Σὴ Τεβρεντζῆ τὴν Παναγιὰν [11] τ' ἄλεγό μ' ἐκυλίεν,*
ἕναν κορτζόπον εὔμορφον 'ς σὰ μέσα [12] μ' ἐτυλίεν.

Γ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΗΣ.

---

[1]) Πολίχνη τῆς Χαλδίας.

[2]) δέος· *[Δέδ' (τὸ)]* ὁ πεπρωμένος κίνδυνος, ὃν ἀφεύκτως θὰ ὑποστῇ τις, καὶ τοιούτους κινδύνους νομίζεται ὅτι ἔχει ἕκαστος ἕνα, δύο, τρεῖς καὶ περισσοτέρους καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του, τούτους δὲ προφητεύουσιν οἱ μάντεις, οἵτινες λέγουσιν εἰς τοὺς συμβουλευομένους ὅτι π.χ. κατὰ τὸ δεῖνα ἔτος ἔχει *δέδ'* ἀπὸ τὴν θάλασσαν ἢ νὰ πέσῃ ἀπὸ δένδρον κτλ. καὶ ἐπιλέγει ὅτι ἂν διαφύγῃ τὸν κίνδυνον αὐτὸν θὰ ζήσῃ ἄλλα τόσα ἔτη καὶ θὰ ἔχῃ ἄλλο *δέδ'* καὶ ἄλλον κίνδυνον κατὰ τὸ δεῖνα ἔτος καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς· ὅθεν αἱ φράσεις *ἔχω δύο(τρία) δέδεα· τὸ δέδι μ ἀσ σὸ δεντρὸν ἔν'*. Ἐν Ὄφει *δεόδ'*. — Ἐκ τοῦ ἀνεκδότου τραπεζουντιακοῦ γλωσσαρίου τοῦ Δρος Δέφφνερ. — Σ. τ. Δ.]. [3]) ἐκείμην. [4]) ἀγκαλίτσα. [5]) μία φορά. [6]) ἐξυπνῶ. [7]) ἐφύλαττες. [8]) ἤκουεν· ὠνομάζετο. [9]) Ἐν Χαλδίᾳ τὰς ἀγελάδας αἱ ποιμενίδες ὀνομάζουσι δι' ἰδιαιτέρων ὀνομασιῶν ὡς Στεφάνα, Κουντούρα, Ἀπρίλα, Μεταξία, Καλαντάρα κτλ. [10]) *Κὰν* καὶ *Κάνι*, ἡ ἀρχαιοτάτη ὀνομασία τῆς Ἀργυρουπόλεως τοῦ Πόντου, ἢ καὶ *Ζάγχα* ἐκ τοῦ παραρρέοντος ποταμοῦ Κάνεως. [11]) Περίφημος ἀνδρικὴ μονὴ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Χαλδίας. [12]) μέση.

Κρητικαὶ ἐπῳδαί.

1. Γητειὰ γιὰ τὸν πονέμματο.

Ἐκεῖνος ποῦ θὰ κάνῃ τὴ γητειὰ θὰ πιάσῃ 'ς τὸ χέρι γῆ ἀργύρι γῆ χρυσάφι γῆ ἀγριολιᾶς κλωνάρι, νὰ σταυρώσῃ τὸ μάτι καὶ νὰ ξακλουθᾷ νὰ λέῃ:

Τρεῖς ἐπιά, τρεῖς ὀκτώ, τρεῖς ἐννιὰ καλοὶ ἀδερφοὶ [1])
ἐβγήκανε 'ς τὰ ὄρη, 'ς τὰ βουνά, νὰ κόψουν, νὰ ρίξου, νὰ πελεκίσου,
ἀνώφιλιο, κατώφιλιο,
πόρτα τσῆ παράδεισος.
Ἐκεῖ πετάχτηκε ἕνα ἄργυρο πελεκουδάκι καὶ βάρηκε τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ Ἀντρουλῆ. Παιδιά, καὶ δὲν εὑρέθηκεν ἕνας πεντάδαχτυλος, νὰ γυρίσῃ τρεῖς φορὲς τὴν ἁγιὰ τράπεζα, νὰ πιάσῃ
γῆ ἀργύρι γῆ χρυσάφι
γῆ ἀγριολιᾶς κλωνάρι
νὰ γητέψῃ τὸ μύρι, τὸ λάρι, τὸ βλοητό, τοὺς σκορδαπλιούς [2]), τὸ πονάμματο τσῆ γῆς;
Δέξου γῆς τὸν πόνο του καὶ δός του θέ μου τὴν ὑγειὰ τοῦ Ἀντρουλῆ.

Ὅταν τελειώσῃ τὴ γητειά, ἐκεῖνος ποὺ τὴ κάνει, πρέπει νὰ φτύσῃ τὴν ἐλιὰ καὶ νὰ σταυρώσῃ τὴ γῆ.

Παρὰ τῆς Ἑλένης Κατάκη ἢ Τσεπετάκη, ἐκ Θερίσου, ἐτῶν 70.

ΣΗΜ. [Πρβλ. Λαογρ. Η' 556,1, ὅπου καὶ ἄλλαι παραλλαγαί.—Σ.τ.Δ.]

2. Γητειὰ γιὰ τσοὶ χτυπηματὶς ἢ βαρησματές.

Ἄης Γιάννης πάει κάτω 'ς τὸ γιαλὸ νὰ βαφτίσῃ,
νὰ χαρῇ καὶ νὰ γυρίσῃ.
Σ' τὸ δρόμο τ' ἀπαντήξανε
χίλιοι, μύριοι σκοτωμένοι
καὶ κουτσοκεφαλισμένοι.
Λυπήθηκε πολὺ μ' αὐτὸ τὸ συναπάντημα καὶ γάειρε τὰ πρὸς τὰ πίσω [3]). 'Σ τὸ γιαερμὸ τ' ἀπάντηξεν ὁ Χριστὸς καὶ τοῦ πε· «Εἰντά χεις, Ἄη Γιάννη, κ' εἶσαι λυπημένος καὶ πικραμένος; — Κάτω 'ς τὸ γιαλὸ ἐπήαινα νὰ βαφτίσω,
νὰ χαρῶ καὶ νὰ γυρίσω.
Κ' εἰς τὸ δρόμο, ποῦ πήαινα, μ' ἀπαντήξανε
χίλιοι, μύριοι σκοτωμένοι
καὶ κουτσοκεφαλισμένοι.

---

[1]) Αὐτὸ θὰ τὸ πῇ ἐννιὰ φορές. [2]) Τὸ μύρι κτλ. εἶναι ἀρρώστειες τῶν ἀμματιῶ. [3]) γύρισε πίσω.

—*Ἄη Γιάννη, νὰ σ' ὁρμηνέψω μιὰ γητειὰ καὶ 'ς ὅποιο τὴ πῇς νὰ γιαίνῃ:*
«Ὡς ἐβαρήκανε οἱ Ὀβραῖοι τοῦ Χριστοῦ καὶ δὲ τοῦ κακοσύνεψε καὶ δὲν ὄμπυασε, ἔτσα νὰ γιάνῃ κ' ἡ πληγὴ τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Μανοῦσο.»

Τὴ γητειὰ τὴ λένε τρεῖς φορὲς γιὰ νὰ πιάσῃ. Κεῖνος, ποῦ κάνει τὴ γητειά, πρέπει νὰ σταυρώνῃ τὴ πληγή, ὄντες λέει τὴ γητειά, μὲ τὸ πρᾶμα ποῦ βαρήστηκεν ὁ ἀρρωστάρης. Ἄνε βαρήστηκε μὲ πέτρα, μὲ πέτρα θὰ σταυρώνῃ τὴ πληγή, ἄνε βαρήστηκε μὲ ξύλο ἢ ραβδί, μὲ τὸ ξύλο ἢ τὸ ραβδί.

Παρὰ τῆς Μαρίας Χριστοδουλάκη, ἐτῶν 30, ἐξ Ἀκρωτηρίου, ἐπαρχίας Κυδωνίας.

ΣΗΜ. [Παραλλαγὰς βλ. ἐν Λαογρ. Β' 649,9. Δ' 500, 2. 515,6. 522,7. Ε' 616,1. — Δελτ. Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρείας Β' 127. — Πρβλ. καὶ τὰς κατωτέρω. — Σ. τ. Δ.]

3. Γητειὰ γιὰ νὰ στέκεται τὸ γαῖμα τσῆ πληγῆς καὶ νὰ μὴ κακοσυνέψῃ.

Ἄης Γιάννης κι Ἄης Γιώργης κι Ἄης Παντελεήμονας
ἐπηαίνανε νὰ μάθου τὴ γητειὰ
τοῦ σιδέρου, τοῦ κοκκάλου
καὶ τσῆ πέτρας καὶ τοῦ ξύλου.
Ὁ Χριστὸς τῶν ἀπάντηξε καὶ τσοὶ ρώτηξε·
«Ἄη Γιώργη, κι Ἄη Γιάννη, κι Ἄη Παντελήμονα,
ποῦ πάτε; — Ἀφέντη μου Χριστέ. Τὰ κρυφὰ κατέεις καὶ τὰ φανερὰ δὲν κατέεις; Πάμε νὰ μάθωμε τὴ γητειὰ
τοῦ σιδέρου, τοῦ κοκκάλου
καὶ τσῆ πέτρας καὶ τοῦ ξύλου.
—Σταθῆτε κ' ἐγὼ σᾶς τὴν ὁρμηνεύω. Φανερὰ νὰ τήνε λέτε καὶ παράδες νὰ μὴ παίρνετε.
«Ὡς ἐβάρηκεν ὁ Ὀβριὸς ὁ Ζαχαριᾶς τοῦ Χριστοῦ τὴ λαζαριὰ[1]) εἰς τὸ ζερβὸ βυζί, καὶ μουδ' ὄμπυασε, μουδ' ὄβριασε, μουδὲ κακοσύνεψέ του; ἐτσὰ νὰ μὴν ὀμπυάσῃ, νὰ μὴν ὀμβριάσῃ, μουδὲ νὰ κακοσυνέψῃ ἡ πληγὴ τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Λάμπη.»

Τὴ γητειὰ τὴ λένε τρεῖς φορές.

Παρὰ τῆς αὐτῆς.

ΣΗΜ. [Πρβλ. τὴν προηγουμένην καὶ τὴν ἑπομένην — Σ. τ. Δ.]

4. Γητειὰ γιὰ τὴ βαρησματέ.

Ὡς ἐβάρηκεν ὁ Ὀβριὸς ὁ Ζαχαριᾶς (ἢ Σαλαχαρδῆς) μιὰ μαχαιριὰ 'ς τὸ δεξί του βυζὶ καὶ μουδ' ὄμπυασε, μουδ' ὄβριασε, μουδὲ κακοσύνεψέ του, ἔτσι νὰ μὴν ὀμπυάσῃ, νὰ μὴν ὀβρυάσῃ, νὰ μὴ κακοσυνέψῃ καὶ τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Νικολῆ ὁ πόδας (γῆ ἡ χέρα, ἡ κεφαλή, γῆ ὅπου ἀλλοῦ, κατὰ τὸν τόπο τσῆ βαρησματές.)

Γιὰ νὰ γιατρευτῇ ὁ βαρησμένος πρέπει τὴ γητειὰ νὰ τὴν ποῦνε τρεῖς φορές.

Παρὰ τῆς αὐτῆς.

ΣΗΜ. [Πρβλ. τὰς προηγουμένας καὶ τὴν ἑπομένην.—Σ. τ. Δ.]

5. Γητειὰ τσῆ πληγῆς.

Ὡς ἐβαρήσθηκεν ὁ Ὀβραῖος ὁ Θαλασσινὸς 'ς τὸ ζερβὸ βυζί, οὔτ' ὄμπυασε, οὔτ ὄβρυασε[1]), ἔτσι νὰ μὴν ὀμπυάσῃ καὶ νὰ μὴ κακοσυνέψῃ ἡ πληγὴ τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Βασίλη.

Τὴ γητειὰ τήνε λένε τρεῖς φορές. Ἡ γητειὰ δὲ πιάνει, ἂν εἶναι ἡ πληγὴ βρεμένη μὲ νερό.

Παρὰ τοῦ Σήφη Κουντουράκη, ἐτῶν 35, ἐκ Χώρας Σφακίων.

ΣΗΜ. [Πρβλ. τὰς προηγουμένας.—Σ. τ. Δ.].

6. Γητειά, ὅταν τρέχῃ αἷμα ἀπὸ τὴ μύτη.

Στῶμε καλῶς, στῶμε μετὰ φόβου Θεοῦ. Ἀμήν.

Λένε τὰ λόγια αὐτὰ τρεῖς φορὲς καὶ τὲς λένε:

Πάνω 'ς τὰ ὄρη, 'ς τὰ ρωστά,
τρέχει λίμνη κόκκινη.
Ἄγγελοι τήνε βαστοῦσι,
ἄλλοι δένου κι ἄλλοι λυοῦσι
καὶ τὸ Θεὸ παρακαλοῦσι.
«Στάσου, λίμνη κόκκινη,
'ς τὸ δοῦλο τοῦ Θεοῦ Ξηρούχη[2]).»

Τὴ γητειὰ τήνε λένε τρεῖς φορές. Σταυρώνουν τὴ μύτη μὲ τσ' ἐλιᾶς κλωνάρι καὶ στέκεται τὸ αἷμα. Ἄλλοι κάνουν μ' ἕνα ξυλαράκι ἕνα σταυρὸ 'ς τὸ κούτελο τοῦ ἄρρωστου ἀπὸ τὸ αἷμα ποῦ χύνεται.

Εἰς ἄλλην παραλλαγὴν αἱ ἑξῆς ἀσήμαντοι διαφοραί: *τήνε βαστοῦνε. Ὁ ἕνας δένει κι ἄλλος λεῖ.*

Παρὰ Ρούσου Κουντουράκη, ἐτῶν 50, ἐκ Χώρας Σφακίων.

---

[1]) μαχαιριὰ μὲ τὸ λάζο.

[1]) ἔγινε καθὼς ἡ πέτρα ποῦ βγάζει βρύα. [2]) Ξενοφῶντα.

7. Γητειὰ τσῆ μουρνιᾶς. [1])

Ἀδὰμ ὁ πρωτόπλαστος, ὅντεν ἐπρωτοβγῆκεν ἀπὸ τὸν παράδεισο,
τρία δεντρὰ ν' ἐφύτεψε
'ς τὴν ἁγία τράπεζα.
Φύτεψε δάφνη καὶ μηλιά,
καὶ τριῶ λογιῶ μουρνιά.
Ἡ δάφνη κ' ἡ μηλιὰ ν' ἀθῇ,
κ' ἡ μουρνιὰ νὰ ξεραθῇ.

Τήνε λένε τρεῖς φορές.

Παρὰ τῆς Μαρίας Κουτσουπάκη, ἀπὸ τὸ Ἐμπρόσνιερο Ἀποκορώνου, ἐτῶν 60·

ΣΗΜ. [Πρβλ. Λαογρ. Α' 374 καὶ Δ' 514,52 καὶ τὴν ἑπομένην.—Σ. τ. Δ.]

8. Γητειὰ γιὰ τὴ μουρνιά.

Σ' τοῦ Χριστοῦ τὸ περβολάκι ἐφυτέψανε τρία δεντρουλάκια, μιὰ μουρνιά, μιὰ κιτριὰ καὶ μιὰ μηλιά. Ἡ μηλιὰ κ' ἡ κιτριὰ ἔπιασε, κ' ἡ μουρνιὰ ἐξερριζώθη. Ἔτσι νὰ ξερριζωθῇ κι ἀπὸ τὸ δοῦλο τοῦ Θεοῦ Σήφη, ὅπου τῆν ἔχει.

Παρὰ χωρικῆς, ἐκ χώρας Σφακίων.

ΣΗΜ. [Πρβλ. τὴν προηγουμένην καὶ τὴν ἑπομένην.—Σ. τ. Δ.]

9. Γητειὰ τσῆ μουρνιᾶς.

Σ' τοῦ Χριστοῦ τὴ Τράπεζα τρία δεντρὰ φυτρῶσα,
δάφνη ἐλιὰ καὶ μουρνιά. Ἡ δάφνη κ' ἡ ἐλιὰ νὰ γενῇ, κ' ἡ μουρνιὰ νὰ ξερριζωθῇ.

Τὴ γητειὰ τήνε λένε τρεῖς φορές.

Παρὰ χωρικῆς ἐξ Ἐμπροσνιέρου Ἀποκορώνου.

ΣΗΜ. [Πρβλ. τὰς προηγουμένας.—Σ. τ. Δ.]

10. Γητειὰ γιὰ τ' ἄφτρα [2]).

Ἀπόψε ἄσῦρα καὶ ἄφτρα καὶ ταχιὰ ἀρνὰ μοὺδ' ἄστρα, μουδ' ἄφτρα.

Τὴ γητειὰ τήνε λένε τρεῖς φορές. Ὁ ἀσθενής, ὅταν λένε τὴ γητειά, ἔχει βγιαρμένη τὴ γλῶσσα του ὄξω ἀπὸ τὸ στόμα του καὶ τὴ δείχνει τῶν ἄστρω, ἐκεῖνος πάλι ποῦ κάνει τὴ γητειὰ σταυρώνει μὲ τὰ τριά του δάκτυλα, ποῦ κάνει τὸ σταυρό του, τὴ γλῶσσα τοῦ ἄρρωστου καὶ λέει τὴ γητειὰ κ' ὕστερα ξανοίγει [1]) τὰ ἄστρα, γιὰ νὰ τοῦ βοηθήξου [2]) νὰ γιάνῃ ὁ ἄρρωστος.

Παρὰ χωρικῆς, ἐκ Χώρας Σφακίων.

ΣΗΜ. [Παραλλαγαὶ ἐν Δελτ. Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρείας Β' 129. Λαογρ. Δ' 42,2. 512. Ε' 611,4. Ϛ' 615,2.—Σ. τ. Δ.]

11.—Γητειὰ τσῆ σπλήνας.

«Ὁ Χριστὸς χριστάκια διάβαζε. Κ' ἕνα μιτὸ χριστάκι μουδὲ τρώει, μουδὲ πίνει, μουδὲ περιδιαβάζει. Ὁ Χριστὸς τὸ ρώτηξε· «Εἶντά χεις, ἐσύ χριστάκι, καὶ δὲν τρώεις καὶ δὲ πίνεις καὶ δὲ περιδιαβάζεις; — Ἡ σπλῆνα μου πόνεσε καὶ τὸ στομάχι μου πονεῖ καὶ δὲ μπορῶ νὰ φάω, μουδὲ νὰ περιδιαβάσω. — Ὦ Παναγιά μου, κ' ἐχάθηκεν ἄνθρωπος μυρωμένος, βαφτισμένος κ' εἰς τὸ Θεὸ παραδυμένος, νὰ πιάσῃ μανάρα [3]) καὶ τρεῖς κλώνους βάτο, νὰ σύρῃ καὶ νὰ κόψῃ τὴ σπλῆνα τὴ κακὴ καὶ τὴ καλὴ νὰ ν' ἀφήσῃ τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Στρατῆ.

Τὴ γητειὰ τήνε λένε τρεῖς φορές.

Παρὰ τῆς Μαρίας Χριστοδουλάκη.

12.—Γητειὰ γιὰ τὸ λούξιγκα.

Ἐγὼ κι ὁ Θεὸς κι ὁ λούξιγκας
ποταμὸ περνούσαμε.
Ἐγὼ κι ὁ Θεὸς περάσαμε κι ὁ λούξιγκας ἐπνίγη.

Τήνε λένε τρεῖς φορὲς καὶ περνᾷ ὁ λούξιγκας.

ΣΗΜ. [Παραλλαγαὶ Λαογρ. Δ' 54,4 6. Ε' 615,15.—Σ. τ. Δ.]

13.—Γητειά, ὅταν πεταχτῇ ξύλο γῆ πέτρα γῆ χῶμα 'ς τ' ἀμμάτι.

Ἂν εἶσαι πέτρα πέταξε, ἂν εἶσαι χῶμα λύσε,
ἂν εἶσαι ξυλαράκι,
ἄμε 'ς τὸ γυραλάκι [4]).

Λέει τρεῖς φορὲς τὴ γητειὰ ἐκεῖνος ποῦ γητεύει καὶ σταυρώνει τὸ μάτι μὲ τὰ τριά του δάχτυλα, ποῦ κάνει τὸ σταυρό του. Ἢ πιάνει ἕνα ργιάλι [5]), γῆ ἕνα ἄλλο παρᾶ, γῆ σταυρὸ καὶ σταυρώνει.

Παρὰ χωρικῆς ἐκ Ρεθύμνης.

ΣΗΜ. [Παραλλαγαὶ Λαογρ. Ε' 611,3. Η' 558,6.—Σ. τ. Δ.]

14. Γητειὰ γιὰ τ' ἀρρωστάρικα ἔχνη [6]).

Ἅγιε Παντελεήμονα, πρῶτε γιατρὲ τοῦ κόσμου,
ὅπου γιατρεύεις τσοὶ πληγὲς καὶ διασκορπᾷς τσοὶ πόνους.

---

[1]) εἶδος καρκίνου.
[2]) κουκουδάκια τσῆ γλώσσας.

[1]) ἀτενίζει. [2]) νὰ βοηθήσουν. [3]) τσεκοῦρι. [4]) ὁ κανθός. [5]) ρεάλι· νόμισμα ἱσπανικόν. [6]) τὰ ζῷα ἐν γένει.

Παιδιά, καὶ δὲν εὑρέθηκεν ἄνθρωπος λουσμένος, χτενισμένος κι ἀπὸ τὴν ἁγία τράπεζα νὰ εἶναι περασμένος, καὶ νὰ κρατῇ 'ς τὴ χέρα του πρᾶμα μαχαίρι, νὰ κόψῃ τὸ κακὸ ἀπὸ τὸ μελισσὸ (ἂν εἶναι μελισσὸ [1]) βούϊ τοῦ Στρατῆ καὶ νὰ πάῃ νὰ κατοικήσῃ σὲ ριζιμιὸ χαράκι, ὅπου πετεινὸς δὲ κράζει καὶ σκύλος δὲ γαυγίζει;

Παρὰ γέροντος χωρικοῦ ἐξ Ἐμπροσνιέρου Ἀποκορώνου.

15.—Γητειὰ τῶν ἀντέρω, ὅταν πονοῦνε.

Ὁ Χριστός, ὅταν ἐπορπατοῦσε 'ς τὴ γῆς, ἐνυκτώθηκε 'ς ἕνα μέρος· ἐζήτηξε ἀπὸ μιὰ νοικοκερὰ ἂν ἔχῃ τόπο νὰ κοιμηθῇ. Τοῦ εἶπεν ὅτι δὲν ἔχει τόπο νὰ τοῦ δώσῃ νὰ κοιμηθῇ. Ὁ Χριστὸς ἔφυγε. Σ' τὸ δρόμο τοῦ ἀπαντήχνει ὁ ἄντρας τση. Τὸν ἀρώτηξε ἂν ἔχῃ τόπο νὰ κοιμηθῇ. «Μετὰ χαρᾶς, ἔχουμε τόπο.» τοῦ λέει. Παίρνει τὸ Χριστὸ καὶ τὸν πηαίνει 'ς τὸ σπίτι του. Μὰ ἡ γυναῖκα του δὲν ἤθελε τὸ ξένο καὶ κακορέξησε [2]). Ἔψηνε κρέας καὶ τὸ κατέβασε, κ' ἔψησε φακῆ, γιὰ νὰ μὴ τοῦ δώσῃ κρέας νὰ φάῃ. Δὲν τὸν περιποιήθηκε.. Τοῦ βαλε τρεῖς ἐλιὲς 'ς τὸ πιάτο κ' ἕνα κομμάτι τσουδισμένο ψωμί. Ὕστερα τοῦ βάζει κλήματα γιὰ κρεββάτι καὶ μιὰ πέτρα προσκέφαλο. Τὴ νύχτα πιάνει τὴ νοικοκερὰ πόνος 'ς τὴ κοιλιά. Τσῆ πήγαινε γιατρούς, τσῆ πήγαινε γιατρούς, καὶ κιανεὶς δὲν μπόρεσε νὰ τσῆ πάψῃ τοὺ πόνους. Τότε ὁ ἄντρας τση πηγαίνει καὶ ξυπνᾷ τὸ ξένο καὶ λέει του· «Ἔλα σύ, καὶ μπορεῖ νὰ κατέχῃς [3]) πρᾶμα νὰ γιάνῃ ἡ γυναῖκα μου.» Πηγαίνει τότε ὁ Χριστὸς καὶ τοῦ λέει αὐτὴ τὴ γητειά·

Μὰ τσοὶ τρεῖς ἐλιὲς 'ς τὸ πιάτο,
μὰ τὴ τσουδισμένη φέτα,
κληματένιο τὸ κρεββάτι,
πέτρα τὸ προσκεφαλάδι,
φύγε πόνο τῶν ἀντέρω,
κι ὁ Χριστὸς σὲ παραδιώχνει
μὲ τὸ δεξιόχου χέρι.

Καὶ ξακλουθᾷ νὰ σταυρώνῃ τὴ κοιλιὰ τρεῖς φορές. Ἔτσι ἔπαψεν ὁ πόνος τση καὶ χάθηκεν ὁ ξένος ὡς τὴν γιάτρεψε. Ἀπὸ τότε λένε πῶς εἶναι ἁμαρτία νὰ δούδῃ κιανεὶς τοῦ διακονιάρη γῆ τ' ἀνθρώπου ποῦ θὰ ξωμείνῃ στὸ σπίτι του [4]) τσουδισμένη φέτα ψωμί.

Παρὰ Ἑλένης Κατάκη, ἐτῶν 70, ἐκ Θερίσσου Κυδωνίας.

ΣΗΜ. [Παραλλαγαὶ Δελτ. Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρείας Α' 6.—Λαογρ. Β' 469. Δ' 40,9. 49,9. 57,10. 503,3. Ε' 614,11. Πρβλ. καὶ Α' 365.—Σ. τ. Δ.]

16.—Γητειὰ γιὰ νὰ ξεβγοῦν οἱ κοριοί.

Τὴ Λαμπρή, τὴ πρώτη Ἀνάσταση, πηαίνει γεῖς ἀπὸ τὸ σπίτι 'ς τὴν Ἀνάσταση, κι ἄλλος μένει 'ς τὸ σπίτι χωρὶς νὰ φάῃ πρᾶμα, νηστικός. Ὁ πρῶτος

[1]) τὸ ἔχον χρῶμα μέλιτος. [2]) δυσηρεστήθη. [3]) ξέρῃς. [4]) φιλοξενηθῇ.

κρατεῖ τοῦ δεύτερου ἀντίντερο [1]) ἀπὸ τὴν ἐκκλησιὰ καὶ τοῦ δούδει καὶ τρώει καὶ τὲς [2]) τοῦ λέει· «Χριστὸς ἀνέστη» καὶ τὴν ἴδια ὥρα τὸν ρωτᾷ· «Εἶντα τρῶνε σήμερις οἱ κοριοί;—Τρῶνε κρέας καὶ καλιτσούνια [3]) καὶ κόκκινα ἀβγὰ καὶ ὅ,τι μπέψει ὁ Χριστός.—Καὶ οἱ κοριοί μας εἶντα θὰ φάνε;— Ὁ γεῖς τὸν ἄλλον.»

Ἅμα τὸ ποῦνε τρεῖς φορές, χάνονται οἱ κοριοί.

Παρὰ τῆς Ἑλένης Λιοδάκη, ἐτῶν 25, ἐκ Πρινὲ Ρεθύμνης.

17.—Γητειὰ γιὰ τὰ φτυσομάμουνα [2]), ποῦ χουνε τὰ ἔχνη τσοὶ πληγές τωνε.

Ὡς ρίχτει ὁ ἥλιος τσ' ἀχτῖνες του κ' ἡ συκιὰ τὰ φύλλα τση κ' ἡ μουρνιὰ τὰ φύλλα τση καὶ τὸ μαῦρο βόϊ τὴ τριχιά του, ἔτσι νὰ πέσουνε καὶ τὰ φτυσομάμουνα ἀπὸ τοῦ ροδωποῦ [4]) τράου τὴ κεφαλή.

Τηνὲ λένε τρεῖς φορές.

ΣΗΜ. [Παραλλαγὴ: Λαογρ. Δ' 515,7.—Σ. τ. Δ.]

18.—Γητειὰ γιὰ τὸ μάτιασμα ἢ λάβωμα.

Ἀπὸ τὰ ὄρη ἔρχομαι, τὰ ὄρη κατεβαίνω
καὶ τ' Ἀδὰμ τ' ἅρματα βαστῶ κι ὅπου τὰ γγίξω γιαίνει.

Σ' τὴ στράτα μ' ἀπαντήχνει ὁ φθαρμὸς [5]), ὁ καταραμός, ὁ καταποντισμός, τσῆ κακῆς ὥρας τὸ γέννημα. «Ποῦ πάεις, φθαρμέ, καταραμέ, καταποντισμέ, κακῆς ὥρας γέννημα; — Πάω δέντρα νὰ ξερριζώσω, βούγια νὰ ξεζευλώσω [6]), ὀζὰ νὰ ξελερώσω, τσῆ μάννας τὸ μοναχογιὸ πάω νὰ θανατώσω [7]).

— Γάειρε, φθαρμέ, καταραμέ, καταποντισμέ, κακῆς ὥρας γέννημα, κι ἄμε
κάτω 'ς τὸ γιαλό, κάτω 'ς τὸ περιγιάλι,
κ' ἐκειὰ νά ναι ἀρκοῦδα καὶ κατσόχοιρος, νὰ κάμῃς τυρίκι ἀπανωτύρι [8]),
κι ὅποιος φάει νὰ χορτάσῃ,
κι ὅποιος δῇ νὰ θαμάξῃ,
κι ἀπὸ τὸ δοῦλο τοῦ Θεοῦ Μανώλη νὰ λείψῃς.

Τήνε λένε τρεῖς φορές, κάθε φορὰ κι ἄλλη μέρα.

Παρὰ Ἑλένης Κατάκη, ἐτῶν 70, ἐκ Θερίσσου.

ΣΗΜ. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς πρβλ. Δελτ. Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρείας Β' 129.—Λαογρ. Β' 188. Δ' 39 δ. 51 γ. Βλέπε καὶ τὰς ἀκολούθους — Σ. τ. Δ.]

19. Γητειὰ γιὰ τὸ μάτι.

Ὡς ἄστραψ' ἡ ἀνατολὴ κ' ἐκίνησεν ἡ δύση,
ἐκίνησ' ἡ κερὰ Καλὴ νὰ πὰ νὰ κυνηγήσῃ,

[1]) ἀντίδωρο. [2]) κατόπιν. [3]) μικρὲς πίττες, μὲ μυζήθρα ἢ μὲ μυζήθρα καὶ χόρτο ἢ καὶ μόνο μὲ χόρτο, κατασκευαζόμεναι συνήθως τὸ Πάσχα. [4]) ὁ ἔχων χρῶμα ρόδου, κοκκινωπός. [5]) λέγεται καὶ θαρμός. [6]) βγάζω ἀπὸ τὸ ζυγὸ τοῦ ἀρότρου. [7]) βγάλω τὰ λέρια, τὰ κουδούνια ποῦχουν κρεμασμένα στὸ λαιμό. [8]) καὶ τυρὶ μὲ τὸ παραπάνω=περίσσιο.

ξανάστροφα καβαλλαρὲ καὶ τὰ μαλλιά τση κάτω.
Ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος τσ' ἀπαντήχνει καὶ τσῆ λέει·
«Ποῦ πάεις, κερὰ Καλή, κερὰ Καλή, κερὰ καλικωμένη,
ξανάστροφα καβαλλαρὲ καὶ τὰ μαλλιά σου κάτω;
— Πάω κοράσια νὰ μαράνω, ὀξὰ νὰ ξελερώσω, βούγια νὰ ξεζευλώσω, τσῆ κακῆς μάνας τὸ γιὸ νὰ θανατώσω.
— Μὴ πὰς κοράσια νὰ μαράνῃς, ὀξὰ νὰ ξελερώσῃς, βούγια νὰ ξεζευλώσῃς, τσῆ κακῆς μάνας τὸ γιὸ νὰ θανατώσῃς. Μόνο νὰ πὰς 'ς τὰ ὄρη, 'ς τὰ βουνά, νὰ βρῇς τ' ἄγριο λάφι, νὰ μπῇς 'ς τὸ κεφάλι του καὶ νὰ σχαμουρκιέσα κιόλας.»
Λέξου γῆς τὸ πόνο τοῦ Θοδωρῆ, δός του, θέ μου, τὴν ὑγειά του.

Τὴ γητειὰ τήνε λένε τρεῖς φορὲς καὶ μαζὶ ξαμώνουν [1]) μὲ τὸ μαντήλι τὸ μπράτσο· ξαναξαμώνουν μὲ τὸ μαντήλι, κι ἂν εἶναι κοντεμένο, θὰ πῇ πῶς ἐκεῖνον, ποῦ γητεύουνε, εἶναι ματιασμένος καὶ ὅτι ἡ γητειὰ ἔπιασε καὶ θὰ γίνῃ καλά.

Παρὰ τῆς αὐτῆς.

ΣΗΜ. [Πρβλ. τὴν προηγουμένην. — Σ. τ. Δ.]

20. Γητειὰ γιὰ τὸ λάβωμα ἢ μάτιασμα.

Ὁ θαρμός, ὁ καϊμός,
τσῆ ξανάστροφης ὁ γιός,
ἐπήγαινε
'ς τὰ δίστρατα, 'ς τὰ τρίστρατα.
Οἱ ἅγιοι Σαράντα τ' ἀπαντήξανε καὶ τονε ρωτῆξα.
«Ποῦ πάεις θαρμέ,
ποῦ πάεις καϊμέ,
τσῆ ξανάστροφης νύγιέ;
— Ἅγιοι Σαράντα, κακὰ ποῦ κάμετε κι ἀπαντήξετέ μου καὶ κακαποδώοετέμε [2]),
ἀποῦ πήγαινα νὰ βρῶ παιδὶ 'ς τὴ κούνια νὰ θαρμίσω
καὶ τὴ μάννα νὰ λαυρίσω [3]).
— Γύρισε, θαρμέ,
γύρισε, καϊμέ,
τσῆ ξανάστροφης νύγιέ.

Ἄμε πάνω 'ς τὰ ὄρη, 'ς τὰ βουνά, νὰ σκάψῃς νὰ βρῇς τὸ μαῦρο νέφι, νὰ φάῃς καὶ νὰ πιῇς καὶ τσῆ μαΐρης λαφίνας τὸ παιδὶ νὰ θαρμίσῃς, καὶ τὸ δοῦλο τοῦ Θεοῦ Παντελῆ ν' ἀφήσῃς.

Παρὰ χωρικῆς τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας.

ΣΗΜ. [Πρβλ. τὰς προηγουμένας. — Σ. τ. Δ.]

[1]) μετροῦν. [2]) μοῦ φέρατε δυστυχία. [3]) νὰ κάψω, νὰ ζεματίσω.

21. Γητειὰ τοῦ φθαρμοῦ [1]).

Τί ὄμορφο, μὰ τὸ Χριστό,
νὰ θαρμίζεται τὸ ζῶ!
— Ὄχι δὲν θαρμίζεται,
τρώει καὶ χυμίζεται [2]).

Τὴ γητειὰ τήνε λένε τρεῖς φορὲς καὶ μαζὶ ραντίζουν μὲ νερὸ τὸ θαρμισμένο ἔχνος.

Παρὰ χωρικοῦ τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας.

22. Γητειὰ γιὰ τὸ μάτιασμα.

Πάνω 'ς τὰ ὄρη 'ς τὰ βουνὰ πραματευτὴς γυρίζει,
σταστὴ βαστᾷ, σταστὴ πουλεῖ, λιβάνι καμπανίζει [3]),
Αἷμα νὰ στάξῃ τὰ χείλη του ποῦ σὲ λάβωσε Νικόλα.

Ἡ γητειὰ πρέπει νὰ πωθῇ τρεῖς φορές. Στὴ γητειὰ αὐτὴ μεταχειρίζουνται καὶ μαντήλι. Μετροῦνε μὲ τὸ μαντήλι τὸ μπράτσο κ' ὕστερα λένε τὴ γητειά· καὶ ξαναμετροῦνε τὸ μπράτσο, κι ἂν εἶναι κοντεμένο τὸ μαντήλι, αὐτὸ θὰ πῇ ὅτι ἀληθινὰ ὁ ἄνθρωπος, ποῦ γητεύουνε, εἶναι ματιασμένος.

Παρὰ χωρικῆς ἐκ χώρας Σφακίων.

23. Γητειὰ τῶ μερμήγκω.

Μέρμηγκα, πρωτομέρμηγκα, καὶ πρῶτε τῶ μερμήγκω,
πάρε τὰ μερμηγκάκια σου, τὰ μερμηγκόπαιδά σου,
κι ἄμε 'ς τὰ ὄρη, 'ς τὰ βουνά, νὰ κάνῃς τὴ φωλιά σου.

Ἐκεῖνος, ποῦ κάνει τὴ γητειά, πιάνει τὸ πρῶτο μέρμηγκα καὶ τονε δένει μ' ἄσπρη κλωστὴ καὶ τόνε κρεμᾷ 'ς ἕνα δέντρο γῆ ἀπό να χαράκι.

Παρὰ Χρυσῆς Κανδυλάκη, ἐτῶν 40, ἐκ τοῦ χωρίου Χορδάκι ἐπαρχίας Ἀμαρίου.

ΣΗΜ. [Παραλλαγαί: Δελτ. Ἱστορ. καὶ ἐθνολ. Ἑταιρείας Β' 128. — Λαογραφ. Β' 470. Δ' 517, 13. 519, 2. — Σ. τ. Δ.]

24. Ξορκισμὸς τῶ μελιντάκω [1]).

Μελίντακα, γεροντομελίντακα, πάρε τ' ἀλάϊ σου καὶ τὸ καλάϊ σου, νὰ πάῃς 'ς τὰ ὄρη, 'ς τὰ βουνά, νὰ φάῃς

[1]) λέγεται καὶ *φιαρμός, θιαρμός, θαρμός*. [2]) σφριγᾷ. [3]) ζυγιάζει. [4]) μηρμύκων.

δίβολα, τρίβολα, ἀγριολουμπινάρια [1]),
κι ἀπὸ τὸ σπίτι μας, κι ἀπὸ τὸν τόπο μας νὰ λείπῃς.

Τὸν ξορκισμὸ αὐτὸ γιὰ νὰ **πιάσῃ**, πρέπει νὰ τόνε μάθῃ ἀρσενικὸς ἀπὸ θηλυκὸ γῆ θηλυκὸς ἀπὸ ἀρσενικὸ καὶ νὰ τόνε πῇ ἀπάνω 'ς τὸν τόπο ποῦ 'ναι ἡ μελιντακιὰ [2]) ἄπλυτος πρωῒ πρωΐ.

Παρὰ χωρικοῦ ἐκ Πρινὲ Ρεθύμνης.

ΣΗΜ. [Πρβλ. τὴν προηγουμένην. — Σ. τ. Δ.]

25. Γητειὰ γιὰ τὸ πονόλαιμο.

Ἐκεῖνος, ποῦ θὰ κάνῃ 'ς τὸν ἄρρωστο τὴ γητειά, πιάνει καὶ λαδώνει τὰ δάκτυλά του καὶ ἀλείφει ἀλαφρὰ ἀλαφρὰ τὸ λαιμὸ τοῦ ἀρρώστου κ' ὕστερα λέει·

Ὡς ἤτανε οἱ ἐννιὰ ἀδερφοὶ κ' ἐμείνανε οἱ ὀκτώ, ἀπ' τσ' ὀκτὼ οἱ ἑπτά, ἀπὸ τσ' ἑπτὰ οἱ ἓξι, ἀπὸ τσοὶ ἓξι οἱ πέντε, ἀπὸ τσοὶ πέντε οἱ τέσσερις, ἀπὸ τσοὶ τέσσερις οἱ τρεῖς, ἀπὸ τσοὶ τρεῖς οἱ δυό, ἀπὸ τσοὶ δυὸ ὁ ἕνας, κι ἀπὸ τὸν ἕνα κανένας, ἔτσι νὰ μὴν ἀπομείνῃ κακὸ 'ς τὸν ἄρρωστο.

Τὴ γητειὰ τήνε λένε τρεῖς φορὲς 'ς τὸ λαιμὸ τὴν ὥρα ποῦ τὸν ἀλείφουνε καὶ γιαίνει ὁ ἄρρωστος.

Παρὰ τοῦ χωρικοῦ τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας.

ΣΗΜ. [Παραλλαγαί: Λαογρ. 48,7. 502,5. — Σ. τ. Δ.]

26. Γητειὰ τοῦ ἥλιου [3]).

Σ τὸν Ἰορδάνη ποταμὸ
τρία πουλάκια κελαϊδοῦν,
τό 'να τρώει, τ' ἄλλο πίνει, τ' ἄλλο κελαϊδεῖ καὶ λέει·
«Φύγε, ἥλιε κι ἄνεμε,
κι ἀνεμόπυρο φεγγάρι
κι ἄμε κάτω 'ς τὸ γιαλό, 'ς τὸ περιγιάλι, νὰ βρῇς ριζιμιὸ χαράκι νὰ κατοικήσῃς, κι ἀπὸ τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Νταμουλῆ [4]) *τὴν κεφαλὴ νὰ λείπῃς.*

Παρὰ τοῦ Ρούσσου Κουντουράκη, ἐτῶν 50, ἐκ Χώρας Σφακίων.

ΣΗΜ. [Πρβλ. Λαογρ. Ϛ' 605,1. — Σ. τ. Δ.]

27. Γητειὰ γιὰ νὰ μὴ ρίχνῃ ἡ συκιὰ τὰ σῦκα.

Ἐκεῖνος, ποῦ θὰ κάνῃ τὴ γητειά, πρέπει νὰ πάῃ νηστικὸς πρωῒ πρωΐ, νυκτωπά, χωρὶς νὰ μιλήσῃ κιανιοῦς 'ς τὸ δρόμο καὶ νὰ βαστᾷ καὶ μελισσαντροῦ [5]), νὰ τυλίξῃ τὴ ρίζα τῆς συκιᾶς γῦρο-γῦρο καὶ νὰ ξακλουθᾷ νὰ λέῃ·

Ὡς ἀγαπᾷ τὸ μ... τὴ ψ... ν' ἀγαπᾷ ἡ συκιὰ τὰ σῦκα.

Αὐτὰ τὰ λόγια τὰ λένε τρεῖς φορὲς καὶ σχίζου μαζὶ τὸ φλούδακα τσῆ συκιᾶς.

ΣΠ. Γ. ΒΑΡΔΑΚΗΣ

[1]) ἄγρια λούπινα (Lupini angustifolii). [2]) μερμυγκιά. [3]) γιὰ τὴν ἡλίαση. [4]) Δαμολέοντος. [5]) Εἶδος χόρτου κοινῶς γνωστοῦ ἐν Κρήτῃ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν αὐτήν (verbascum sinuatum).

Τραγούδια Ἀρκαδικὰ (Ἀρβανιτοκερασιᾶς).

1.

Τῆς Ὡριᾶς τὸ κάστρο.

[Μωρ' ν [1]*] Οὔλα τὰ κάστρα τά εἶδα κι οὔλα τὰ γύρισα,*
[κι οὔλα τά δειρα,
Φράγκα μὲ τὰ ρεπαντιά]
[Μωρ'] σὰν τῆς Ὡριᾶς τὸ κάστρο, κάστρο δὲν εἶδα.
[κάστρο κάστρο, δὲν εἶδα,
Φράγκα καὶ ντελὴ Ρωμιά]
[Μωρ'] Μά χει ἀσημένιες πόρτες κι ἀργυρὰ κλειδιά.
[κι ἀργυρὰ κλειδιά,
Φράγκα καὶ ντελὴ Ρωμιά]
[Μωρ'] Τοὔρκοι τὸ πολεμοῦσαν χρόνους δώδεκα.
[χρόνους μῆνες δέκα τρεῖς,
Φραγκοπούλα θὰ γενῇς]
[Μωρ'] Ἕνας κοντὸς Τουρκάκης καὶ ρωμιογενὴς
[καὶ ρωμιο-ρωμιογενής,
Τουρκοπούλα θὰ γενῇς]
[Μωρ'] τὸ μαξιλάρι ζώστη καὶ γκαστρώθηκε.
[καὶ γκαστρω-γκαστρώθηκε,
Φραγκοπούλα θὰ γενῇς]
[Μωρ'] «Ἀνοῖχτε μου τῆς δόλιας καὶ τῆς ἀρφανῆς,
[καὶ τῆς ἀρφα-ἀρφανῆς,
Τουρκοπούλα θὰ γενῇς]
[Μωρ'] γιατί μαι γκαστρωμένη καὶ 'ς τὸ μῆνα μου.»
[καὶ 'ς τὸ μῆ-'ς τὸ μῆνα μου,
Ρωμιοπούλα θὰ γενῇς]

ΣΗΜ. Τὸ ᾄσμα γνωρίζω παρὰ τῆς μητρός μου, κατέγραφα δὲ αὐτό, ὡς ᾄδεται, μετὰ τῶν ἐπαναλήψεων καὶ γυρισμάτων. Εἶναι ᾄσμα χορευτικόν, χορεύεται δὲ εἰς χορὸν πηδηκτόν, 'ς τὰ τρία ἢ κρουστόν λεγόμενον. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλέπε ἀνωτέρω σ. 184 ἀρ. 54. — Σ. τ. Δ.]

2.

Σαράντα λεβεντόπουλα μιὰ λύγερ' ἀγαποῦνε
καὶ πὰν νὰ τὴν ἰδοῦνε.
Μὰ πῆγαν καὶ τὴν ηὕρανε 'ς τὸν ἀργαλειὸ καὶ ὑφαίνει,
τῆς κρένουν, δὲν τοὺς κρένει.

[1]) [Ἐντὸς ἀγκυλῶν ἐτέθησαν τὰ τσακίσματα, καθὼς καὶ αἱ λέξεις, αἱ προστιθέμεναι μόνον διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς μελῳδίας. — Σ. τ. Δ.]

«Κρῖνε μας, μωρέ, κρῖνε μας δυὸ λόγια τιμημένα,
καὶ μὴ γελᾷς μὲ μένα.
—Κοπιάστ' ἀπάνω, βρὲ παιδιά, καὶ σεῖς βρὲ παλληκάρια,
τοῦ Μάη τὰ βλαστάρια,
νὰ φάμε καὶ νὰ πιοῦμε
κι ὅ,τι ἔχουμε νὰ ποῦμε.

ΣΗΜ. Τὸ ᾄσμα θεωρεῖται νέον καὶ ᾄδεται πολύ. Εἶναι δὲ τῆς πατινάδας.

3.

[Μωρ'] Δὲ 'ς τὸ εἶπα, Βάσιω, μιὰ φορά,
[Ἡ Βασίλω]
μέσ' 'ς τὸ Ἄργος μὴν πηγαίνῃς,
μαῦρο γεμενὶ μὴν παίρνῃς;
[Μωρ'] Καὶ κείνη δὲν τ' ἀγροίκησε,
[Ἡ Βασίλω]
λούστη καὶ ἄλλαξε καὶ πάει,
τὰ ἤθελε κι ἂς τὰ τρανάῃ.
[Μωρ'] Κι ὁ δάσκαλος μὲ δυὸ παιδιὰ
[Ἡ Βασίλω]
μέσ' 'ς τὴ βρύση ἔχουν καρτέρι,
καὶ ἡ Βασίλω δὲν τὸ ξέρει.
[Μωρ'] Πιάνουν τῆς κόβουν τὴν τριχιά,
[Ἡ Βασίλω]
καὶ τῆς σπάζουν τὸ βαρέλι,
καὶ ἡ Βασίλω δὲν τὸ ξέρει.
[Μωρ'] «Βασίλω, δός μας κρυὸ νερό,
[Μωρ' Βάσιω]
μωρ' δός μας τὰ μαῦρα μάτια,
θὰ σὲ κάμουμε κομμάτια.
—[Μωρ'] Κομμάτια κι ἂν μὲ κάμιτε,
[Μωρ' Βάσιω]
μωρ' μπουκιὲς-κι ἂν μὲ μοιράστε;
τὴν ψυχή σας θὰ 'κολάστε.
Τὸ φιλὶ δὲν σᾶς τὸ δίνω.»

ΣΗΜ. Τὸ ᾄσμα χορευτικόν. Ἐνθυμοῦμαι ποῦ τὸ ἔψαλλαν κατὰ τὴν μικράν μου ἡλικίαν αἱ νεάνιδες τότε τοῦ χωρίου χορεύουσαι. Τὸ κατέγραφα παρὰ τῆς κ. Αἰκατερίνης Δημ. Κωστάκη.

4.

«Παντρέψου, κρουσταλλένια μου, νὰ βγῶ καὶ γὼ 'χ τὴν ἔγνοια.
—Δὲ παντρεύουμαι, πατέρα,
καὶ μὴν παίρνῃ ὁ νοῦς σ' ἀέρα.
—Παντρέψου, κρουσταλλένια μου, νὰ βγῶ καὶ γὼ 'χ τὴν ἔγνοια.

—Δὲν παντρεύουμαι, λὼ μάννα,
τί εἶναι φόβος καὶ τρομάρα.
Ἄντρα ντερζὴ μιδδώσανε, νὰ σκάσουν δὲν τὸν παίρνω,
τ' ὁλημέρα βελονιάζει
καὶ τὴ νύχτα μὲ γκρινιάζει.
Ἄντρα ζευγᾶ μιδδώσανε, νὰ σκάσουν δὲν τὸν παίρνω,
τὰ τσαρούχια του 'ς τὴ φράκτη,
τὰ προπόδια του 'ς τὴ στάχτη.
Ῥὲ παπουτσὴ ξυπόλυτε, ῥὲ ράφτη ξεσκισμένε,
ῥὲ ζευγολάτη νησικέ, πῶς τὰ περνᾷς καϊμένε;
—Παντρέψου, Διαμαντοῦλα μου, νὰ βγῶ καὶ γὼ 'χ τὴν ἔγνοια.
—Δὲ παντρεύουμαι, λὼ μάννα [1],
τί ναι φόβος καὶ τρομάρα.
Γέρον ἄντρα μὴ μοῦ δώσῃς,
τ' ὕστερα θὰ μετανοιώσῃς.
Γιατ' ὁ γέρος μὲ ξετάζει
καὶ βαριὰ μὲ λογαριάζει,
ποῦ 'ν' τ' ἀλεύρι, ποῦ 'ν' τ' ἀλάτι,
ποῦ 'ν' ἡ κόττα ἡ λαθουράτη [2]);
ποῦ 'ν' τ' ἀβγὰ τῆς ἑβδομάδας,
τ' ἀποκούμουτσα τῆς τάβλας;

ΣΗΜ. Τὸ ᾄσμα χορευτικόν. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. ἀνωτέρω σ. 156 ἀριθ. 19. — Σ. τ. Δ.]

5.

'Σ τὴ Ρούμελή 'ναι 'νὰς δεντρὸς
πλατύφυλλος καὶ δροσερός,
πὰν τὰ κορίτσια γιὰ νερὸ
καὶ κάνουν ὅρκο 'ς τὸ σταυρό.

ΣΗΜ. [Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογρ. Ε' 147,7.—Σ. τ. Δ.]

6.

«Γυναῖκες, κορίτσια, τὸν ἄντρα μου πουλῶ.
—Μωρ', γιατί τονε πουλεῖς,
ποῦ νὰ μὴν τόνε χαρῇς;»

7.

«Κορίτσια ποῦ χορεύετε,
τοὺς ἄντρες ποῦ τοὺς ἔχετε;

---

[1]) = ὦ μάννα. Οὕτω λέγεται εἰς τὰ χωρία τῆς Λακεδαίμονος, ἐνῷ ἐν Ἀρκαδίᾳ λέγεται ῥὲ μάννα καὶ ἀλλαχοῦ καλὲ μάννα.

[2]) ἡ ἔχουσα λευκὰ στίγματα. Ἀπὸ τὸ ὄσπριον λαθούρι.

—Τοὺς ἄντρες τοὺς μεθύσαμε,
καὶ τοὺς ἀποκοιμίσαμε.
Κ' ἐγὼ τὸν ἐδικούλη μου,
τὸν ἔχω στὸ πλευρούλη μου.»

ΣΗΜ. Μετὰ τὴν α'. διποδίαν γύρισμα κο κο κο νενε. Τὸ ᾄσμα κατέγραφα παρὰ πρώην δημοδιδασκάλου ἐξ Ἀρβανιτοκερασιᾶς. [Παραλλαγαὶ παρὰ *Λελέκῳ*, Ἀνθολογία 1868 σ. 114 ἀριθ. 89.—Ἐκ τῶν σημειώσεων Ν. Γ. Πολίτου.]

ΜΙΧ. ΤΡΑΝΟΣ

Παροιμίαι καὶ αἰνίγματα ἐκ Χαλδίας τοῦ Πόντου.

Α'. *Παροιμίαι.*

ἔρχομαι. Λαλῶ τὸν φίλο μ' γιὰ χαράν, κι ἂν κ' ἔρται διπλὸν χαρὰν ἔχω.
[ΠΠ ἀνέκδοτον μέρος *ἔρχομαι*.—Σ. τ. Δ.]

κούτζουρος. Κούντουρον[1]) ὁ κούτζουρον κ' ὁ πασαλοκάφτες.
[Πρβλ. ΠΠ ἀνέκδοτον μέρος *Μάρτης* 47.—Σ. τ. Δ.]

λέγω. Σ' σὴν χαρὰν ὄντας πάς,
«καλὴ μέρα» θὰ λές.

λεπί. Λεπί μ, λεπί, τ' ὀπίσ' κ' ὁ κόσμος λιακόνια[2]) κ' ἔει.
Ἐπὶ ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας.

λόγος. Λόγια λιπαρὰ[3]) καὶ φαγία ἀνάρτυνα[4]).
Ἐπὶ καυχησιολόγων μέν, ἀνικάνων δέ.
[ΠΠ ἀνέκδοτον μέρος *λόγος* 40.—Σ. τ. Δ.]

λύκος. 1. Λύκον τὸν ἀλεπὸν παστουρμᾶν[5]) κ' ἀφήν'.
Ἐπὶ πλεονεκτῶν καὶ δυνατῶν.

2. Λύκον καὶ πρόβατον καμμίαν 'ς ἕναν σακκὶν κ' ἐμπαῖνε.
Ἐπὶ τῶν ἀείποτε ἀντιμαχομένων.
[ΠΠ ἀνέκδοτον μέρος *λύκος* 39.—Σ. τ. Δ.]

3. Λύκον κὶ πιστεύει νὰ γίνεται τσοπάνος.
Ἐπὶ τῶν συναισθανομένων τὴν ἀδυναμίαν των ὡς πρός τι.
[Πρβλ. Λαογρ. Ϛ'45 *λύκος* 2.—Σ. τ. Δ.]

---

[1]) βραχύς, κοντός. [Ἐνιαχοῦ οὕτω λέγεται ὁ Φεβρουάριος.—Σ.τ.Δ.] [2]) ἀκόνια. [3]) παχέα. [4]) τὰ μὴ ἔχοντα ἄρτυμα. [5]) Ὁ γνωστὸς παστρουμᾶς, τὸ διατηρημένον μὲ διάφορα μυρωδικὰ κρέας.

4. Λύκον μὲ μένυγμαν [1]) κουζοὺμ [2]) κὶ τρώγει.
Ἐπὶ τῶν ἐπιθυμούντων ἀκόπως νὰ πράξωσί τι μέγα.
[Βλ. Λαογρ. Ϛ' 48 *μένυγμαν*.—Σ. τ. Δ.]

Μάρτης. 1. Ὁ Μάρτς μαραίν' τὰ μάραντα, Ἀπρίλς τὰ μανουσ'άκια, [3])
ὁ Χορτοθέρτζ [4]) τὰ χορταριὰ κ' Αὔγουστον τὰ παλληκάρεα.
[Πρβλ. ΠΠ *Ἀλωνάρης* 1 καὶ *Αὔγουστος* 22.—Σ. τ. Δ.]

2. Μάρτης, μούρτης, ἀγέλαστος, ξερσχαλχανισμένος [5]).
[ΠΠ ἀνέκδοτον μέρος *Μάρτης* ἐκ Πόντου. Ἀρχεῖα νεωτ. ἑλληνικῆς Α' γ'. 11.—Σ. τ. Δ.]

φορῶ. Λαμπία[6]) φόρ[7]) κ' ἀνάλλαξον[8]), θὰ πάμε 'ς σὸ παρχάριν[9]).
Ἐπὶ τῶν ἐπιτηδείων πρὸς ἐργασίαν τινά.

Β' *Αἰνίγματα.*

1. *Χαλκὸν χαλατὸν [10]) τς'[11]) ἓν π' ἐμπαίνει,*
τς ἐβγαίν', τς ἓν ἀφέντς ν' ἐμπαίν' ἀπέσ'.
Λύσις. Ὁ παράδεισος.

2. *Ἔχω εἴκοσ' ἀδέλφια καὶ φορτοῦνταν ἀπ' ἕναν λαβάσ'[12]).*
Λύσις. Οἱ δάκτυλοι μετὰ τῶν ὀνύχων.

3. *Ποῖον ἓν ἀσ σὸ καμὲλ[13]) τρανόν, ἀσ σὸ ζεχὶρ[14]) πικρὸν κ' ἀσ σ'ὠβὸν[15]) μικρόν;*
Λύσις. Ἡ καρυδέα καὶ ὁ καρπὸς αὐτῆς.

4. *Τὴν νύχταν ἐλέπω[16]) ἕναν χαλκὸν χαλαγεμένον*
τὰ τσιλίδεα[17]) φορτωμένον.
Λύσις. Ὁ οὐρανὸς καὶ τ' ἄστρα.

5. *Ἀσπροκάτζκον[18]) ἀγελάδι*
σκίζ[19]) τ' ὁρμὰν κακβαίν.
Λύσις. Τὸ ξυράφι.

6. *Ἔχω ἕναν μντὲρ[20]) καὶ κεῖται ἀπὲς 'ς σὸ νερὸν καὶ καμίαν κὶ σέπεται.*
Λύσις. Ἡ γλῶσσα.

7. *Κλειδώνω, μανταλώνω,*
τὸν κλέφτεν ἀπὲς ἀφήνω.
Λύσις. Ὁ ἀήρ.

8. *Ποῖον ἓν ὅλ' δνταν κοιμοῦνταν, ἐκεῖνο κὶ κοιμᾶται;*
Λύσις. Ἡ καρδία.

---

[1]) μήνυμα. [2]) παστὸν κρέας. [3]) ἴα. [4]) Ἰούλιος. [5]) ὁ ἀκάρδως γελῶν. [6]) Ὄν. κύρ. Εὐλαμπία. [7]) φόρε=φόρεσον. [8]) ἐνδύθητι πολυτελῶς. [9]) ὁροπέδιον. [10]) κασσιτερωμένον. [11]) τίς; [12]) πλακούντιον. [13]) κάμηλος. Ἡ φρ. ὁλόκληρος: μεγαλύτερον τῆς καμήλου. [14]) δηλητήριον. [15]) ἀβγό. [16]) βλέπω. [17]) *τσιλίδ'* =ὁ πεπυρακτωμένος ἄνθραξ. [18]) τὸ ἔχον λευκὸν μέτωπον. [19]) σχίζει. [20]) ἐφάπλωμα εὐτελές.

'Αναβαίν' ἡ πιζπιζίκα,
καταβαίν' ἡ πιζπιζίκα,
καὶ τὸ κὸι[1]) γομάν' ἐλαίας
Λύσις. Ἡ ὄρνις.
'Αχαντα[2]) κ' ἀπάχαντα,
κ' ἀχαντένεν τὸ σταλίν[3]) καὶ κόκκινα τ' ἀρνία.
Λύσις. Ἡ μασοῦρα δενδρύλλιον.

ΓΕΤΡΡ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΗΣ

Μῦθος ποντικός.

'Ακρίτας ἕναν ἡμέραν σίτ[ε]α ἐκοιμοῦσον 'ς σῆ Γάβρᾶ τὸ πηγάδ'[4]) κεκά[5]), ἔρθεν ὁ ρδάκον, θερίον ἀνημέρωτον[6]) καὶ ἐτυλίεν 'ς σὴν γούλαν ἄτ' καὶ θέλ' νὰ τρώγ' ἀτόν.

Παρακαλῶ σε, ρδάκε μ' θεοῦ παρακαλίας, εἶπεν 'Ακρίτας
ἔλα, ἄς πάμε κρίσκουμες καὶ ἂν νικᾷς με, φά με.

"Αρ' ἐπῆγαν 'ς σὰ πολλὰ ζὰ καὶ ἐκρίσταν καὶ κανεὶς κ' ἔκριναν δίκαια καὶ ὅλ' εἶπαν. «Ἂς χᾶται 'Ακρίτας μὲ τὸνὰ ἓν ἄνθρωπος, καὶ ὁ ἄνθρωπον ἓν ἄσπλαχνος.» Ὅλον ὕστερα ἐπῆγαν καὶ 'ς σὸν ἀλεπόν, καβαλκεσμένος ὁ ρδάκον 'ς ὠμία τ' 'Ακρίτα. «Κρῖσον μας, ἀλεπὲ υἱέ.»[7]) εἶπεν ὁ ρδάκον.—«Ἐγὼ καβαλκεσμένον ἄνθρωπον τὸν ἕναν 'ς σὸν ἄλλον ἀπὰν κ' ἐπορῶ νὰ κρίνω, γιατὶ κ' εἶδα ποτθὲν ἀοῖκον[8]) κρίσιν» εἶπεν ἀλεπόν. "Αρ' ἐκατέβεν ὁ ρδάκον κ' ἐστάθεν 'ς σὸ δεξιὸν 'ς σὸ μέρος καὶ λέγ' τὸν ἀλεπόν: «Τέ, κρῖσον μας.»—«Ντὸ στέκς, 'Ακρίτα; σκάτωσον ἀτό» εἶπεν ἀλπόν. «Θέλ' καὶ κρίσ'; Τ' ἐσὰ τὰ δυὸ ζευγάρ[ε]α βούδ[ε]α ἐπῆγαν καὶ τ' ἐμὰ τὰ δύο πουλόπα.»[9]) Καὶ 'Ακρίτας ἐσκότωσε τὸν ρδάκον.

Γ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΗΣ

[Περὶ τοῦ μύθου τούτου, ἀναγραφομένου εἰς τὸ εὑρετήριον Antti Aarne ὑπ' ἀρ. 155, πρὸς τὸν ὁποῖον συγγενὴς εἶναι καὶ ὁ ὑπ' ἀριθ. 54, βλέπε ὅσα ἐσημείωσεν ὁ Πολίτης ἐν Λαογρ. Β' 161. Εἰς τὰς ἐκεῖ σημειουμένας παραλλαγὰς πρόσθες καὶ *Δροσίνη*, Νεοελληνικὴ Χαλιμᾶ. Σειρὰ πρώτη σ. 51 (=Pio ἀρ. 18), καὶ Dawkins, Modern Greek in Asia Minor. Cambridge 1916 σ. 334 ἀρ. 3 καὶ 439 ἀρ. 3. Πρβλ. δὲ καὶ τὰ σημειούμενα ὑπὸ τοῦ Halliday αὐτ. σ. 245. Τουρκικὴν παραλλαγὴν ἐκ τοῦ Humajunname ἐδημοσίευσεν ἐν μεταφράσει ὁ Fr. Giese, Türkische Märchen σελ. 276 ἀρ. 54. Περὶ τοῦ συγγενοῦς μύθου τοῦ «ἀνθρώπου, ἄρκτου καὶ ἀλώπεκος» (εὑρετήριον Aarne ἀρ. 154) ἐπραγματεύθη καὶ ὁ K. Krohn ἐν τῇ ὑποδειγματικῇ αὐτοῦ διὰ τὴν φινικὴν μέθοδον μελέτῃ «Der Mann und Fuchs. Helsingfors 1891.» Εἰς

[1]) κοτύλλη. [2]) ἄκανθα· εἶδος χόρτου. [3]) στάβλος. [4]) πηγὴ τοῦ Γαβρᾶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ 'Αργυρουπόλεως καὶ "Ατρας. [5]) ἐκεῖ πλησίον. [6]) ἄγριον. [7]) τέκνον τῆς ἀλώπεκος. [8]) τοιαύτην. [9]) τέκνα.

τὴν προκειμένην παραλλαγὴν περίεργος εἶναι ἡ ἀνάμειξις τοῦ 'Ακρίτα. Ἐξηγεῖται δ' αὕτη ἐκ συμφυρμοῦ τοῦ μύθου πρὸς τὸ γνωστὸν ᾆσμα τοῦ 'Ακρίτα ἢ τοῦ Γιάννη καὶ τοῦ δράκου, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ δράκος ζητεῖ νὰ καταφάγῃ τὸν Γιάννην, αὐτὸς δὲ τοῦ ζητεῖ ὡς χάριν νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ τελειώσῃ πρῶτον τὸν γάμον του. 'Αλλὰ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἡ σύζυγός του ἀπειλεῖ τὸν δράκον ὅτι ὡς κόρη τῆς ἀστραπῆς θὰ τὸν κατακαύσῃ, αὐτὸς δὲ φοβηθεὶς ἀφήνει ἐλευθέραν τὴν δίοδον. Τὴν σχέσιν πρὸς τὸ ᾆσμα δεικνύουν καὶ οἱ παρεμβαλλόμενοι στίχοι. Διὰ τὰς παραλλαγὰς τοῦ ᾄσματος βλ. Λαογρ. Δ' 182, 6.—Σ. τ. Δ.).

Δεισιδαίμονες δοξασίαι καὶ συνήθειαι ἐν Χαλδίᾳ.

1. Τὴν νύχταν ζεστὸν ψωμὶν μὴ κοβαλῇς.
2. Τ' 'Αγ' 'Ονουφρὶ τὸ βράδυ ὀξωκὲς[1]) μ' ἐβγαίντζ, τσαλεῖ[2]) σε τ' ἐξίαστρον[3]).
3. 'Ο σκύλλον ὄντας γουρνοῦται[4]), μασαίρ' κάρφωσον 'ς σὴν γῆν.
4. Αὐμένον[5]) ἀποκάμ[6]) μὴ λαΐγε[7]).
5. 'Η κασκάρα[8]) ὄντας κούζ'[9]) πὲ ἀτέν[10]): «καλῶς ὥρισες, καλοχάπαρος»[11]).
6. Τὴν νύχταν τὸ μωρὸν ὄντας θὰ κουβαλῇς, βάλεν ἀπάν ἄθες[12]) ψωμίν.

"Οταν τὸ παιδὶ ἀργῇ νὰ περιπατήσῃ.

Βράσον ἕναν κότ'[13]) κοκκία[14]) καὶ κούγιζον[15]) ὅλα τῇ μαλᾶς τὰ παιδία, τὸ εἶναι δέκα χρονῶν κ' ἀφκὰ καὶ στρῶσον ἀπάν 'ς σὴν γῆν χαλὶν[16]) καὶ κάτζον[17]) τὰ παιδία ἀπάν στρογγυλωτά. 'Υστεριγιὰ φόρτζον[18]) τὸ μωρὸν ἕναν τρανὸν γαλίπ'[19]) παστίλαν[20]) καὶ θέκον[21]) ἀτὸ ἀνάμεσα 'ς σὰ παιδία. 'Επεκεῖμαν φέρον τὰ κοκκία καὶ ξύσον ἀτὰ 'ς σὸ κεφάλ τὸ παιδὶ καὶ τὰ παιδία θὰ ἁρπάζνε τὰ κοκκία καὶ θὰ τζερίζνε[22]) ἀτὸ τὴν παστίλαν μὲ τζαγίσματα[23]) καὶ θὰ εὐχοῦνται ὅπως τρῶγνε ἐκεῖνα τὴν παστίλαν καὶ γυροκλώσκουνται νὰ γυροκλώσκεται καὶ ἐκεῖνο. 'Ατὸ γιατρεύει καὶ τὰ δόντ[ε]α καὶ ἔρχουνται ὀγλήγορα.

ΓΕΩΡΓ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΗΣ

Γαμήλια ἔθιμα.

Τὰ θώμισμα.

Εὐθὺς μετὰ τὴν στέψιν τῶν νεονύμφων ἐν Χαλδίᾳ, τὴν ἐπάνοδον εἰς τὸν οἶκον τῶν νυμφίων καὶ τὴν ἀποχώρησιν τῶν ἀπομεμακρυσμένων συγγενῶν, ἀνίστανται πάντες πρὸς τέλεσιν τοῦ *θωμίσματος*. 'Η λέξις παράγεται ἐκ τοῦ ἐπι-

[1]) ἔξω. [2]) προσβάλλει. [3]) ἡ 'Αφροδίτη. [Ἀμφιβάλλω περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς ἑρμηνείας: *Ἐξαστέριν* ἢ *ἔξαστρον* λέγεται συνήθως ἡ πλειάς. Βλ. *Πολίτου* Λαογρ. Σύμμεικτα Β' 180.—Σ. τ. Δ.] [4]) ὀρύεται. [5]) κεκαυμένον. [6]) τὸ ἀπομεινάρι ἐκ τῆς καμίνου ξύλον. [7]) μὴ κινῇς, μὴ σείῃς. [8]) μακρόουρος κίσσα. [9]) φωνάζει· [10]) αὐτήν [11]). ἡ φέρουσα καλὰς εἰδήσεις [12]) ἐπάνω του. [13]) κοτύλλη. [14]) σιτάρι. [15]) φώναξον. [16]) τάπητα. [17]) κάθισον. [18]) φόρεσον. [19]) τεμάχιον. [20]) ἀπεξηραμένον γλεῦκος συκαμίνων. [21]) θές. [22]) ξεσχίζουν. [23]) φωνάς.

χωριάζοντος ἐν Χαλδίᾳ ρήματος θυμίζω ἢ θυμιῶ, καθότι γίνεται θυμίασις εἰς πάντας ὑπὸ τοῦ ἱερέως. Γίνεται δὲ ἡ τελετὴ ὡς ἑξῆς: Εἰς τὴν εὐρυτεραν καὶ ἐνδοτέραν αἴθουσαν τῆς οἰκίας, τὸ κυρίως ὀσπίτιον[1]) λεγόμενον καὶ γνωριζόμενον, προσέρχεται ὁ στέψας ἱερεὺς (ἢ καὶ περισσότεροι ἂν εὑρεθῶσι) καὶ ἀφοῦ βάλῃ ἐπιτραχήλιον καὶ εἰς μὲν τὴν μίαν χεῖρα λάβῃ θυμιατήριον καῖον, εἰς δὲ τὴν ἄλλην λαμπάδα ἀνημμένην, προσκαλεῖ τοὺς νεονύμφους εἰς χορόν, ὅτε καὶ ἀνάπτονται εἰς τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὀσπιτίου σταυροειδῶς ἀνὰ τρία μεγάλα κηρία. Τότε πρῶτον ἤδη συγχορεύουσιν ὁμοῦ οἱ νεόνυμφοι συγκρατούμενοι, λαμπαδηφοροῦντες καὶ ἀκολουθοῦντες τῷ χειραγωγοῦντι αὐτοὺς ἱερεῖ, συνακολουθούντων καὶ ἑπτὰ ζευγῶν ἀνδρογύνων πρωτογάμων. Ἐννοεῖται ὅτι οὗτοι καὶ πάντες οἱ θεώμενοι λαμπαδηφοροῦσιν. Τότε ὁ ἱερεὺς ᾄδει τὸ παρὰ πόδας ἀλφαβητάριον ᾄσμα[2]), τὸ ὁποῖον ἐπαναλαμβάνεται ὑπὸ τῶν συγχορευόντων ἀνδρῶν:

Ἀρχὴν ὅταν εὐλόγησεν Κύριος ὁ Θεός μας
τὸν πρῶτον γάμον τίμιον τὸ ἐν Κανᾷ τῇ πόλει,
βάλλει ὁ νοῦς μου νὰ εἰπῶ διὰ τοὺς νεονύμφους
αὐτὸν πρῶτον καὶ τίμιον εἶναι εὐλογημένον.
Γένος εἶσαι εὐγενικὸν καὶ λίαν τιμημένον,
κι ἀπ' τὸν Θεὸν τὸν ποιητὴν εἶσαι εὐλογημένον.
Δός μοι, Χριστέ μου, δύναμιν, δός μοι καλὴν καρδίαν,
σὰν ἄρχισα κἀγὼ ξένος νὰ τελειώσω ἡδέως.
Ἐὰν πρέπῃ σὰν ἄρχισα, νὰ τελειώσω εὐθέως,
εἰμὴ εἰπῶ ἐγὼ ξένος οὐδὲν διὰ τοὺς νεονύμφους.
Ζεῦγος ἐγένοντο ὁμοῦ θελήματι γονέων,
ὡς ὥρισεν ὁ Κύριος καὶ γράφουσιν οἱ νόμοι.
Ἡ Πάναγνος 'ς τὸν οὐρανὸν γελᾷ μετὰ ἀγγέλων,
καὶ εὐλογημένος ἱερὸς ἔστω ὁ γάμος οὗτος λέγει.
Θεός, ποῦ μᾶς ἐχάρισε τὴν τόσην καλωσύνην,
Κύριε, Θεέ, φύλαττε, τούτους τοὺς νεονύμφους.

[1]) Τὰ ὀσπίτια ταῦτα, γραφικώτατα καθ' ὅλα, εἰς ὅλας τὰς πλευρὰς αὐτῶν εἶχον μικρὰ ἑρμάρια, εἰς ἃ οἱ ἀρχοντικοὶ οἶκοι ἐναπέθετον τὰ χάλκινα καὶ ἀργυρᾶ αὐτῶν σκεύη· εἰς ἰδιαίτερον δὲ μέρος αὐτῶν ἦτο τὸ κελλάριον ἢ τὸ ὀψοφυλάκιον καὶ ὑπὲρ αὐτὸ καὶ κυκλικῶς ὑπῆρχε θεωρεῖον, εἰς ὃ καθήμενοι οἱ πρεσβύτεροι ἐν εὐθύμοις ἡμέραις, εἰς τοὺς γάμους καὶ τὰς πανηγύρεις ἤκουον τὰ ᾄσματα καὶ συνεσκέπτοντο περὶ τῶν μέσων, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἠδύναντο νὰ φυλαχθῶσιν ἀπὸ γενιτσάρους καὶ σπαχῆδες καὶ τοὺς ἄλλους Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ὡς κόρακες ἐπέπιπτον ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν χωρίων.

[2]) Τὸ ᾄσμα τοῦτο ἢ ἔπαθε πολλὰς ἀλλοιώσεις ἢ ὁ ποιητὴς αὐτοῦ ἦτο ἄτεχνός τις γραμματοδιδάσκαλος· καθότι οὐ μόνον ἀνομοιοκατάληκτον τυγχάνει, ἀλλ' οὐδὲ συνειρμὸς τῶν ἰδεῶν καὶ φράσεων αὐτοῦ παρατηρεῖται, οὔτε καὶ ὕψος ἰδεῶν. Ἡ μόνη ἀξία αὐτοῦ εἶναι ὅτι εἰκονίζει μίαν σκηνὴν τῶν σεμνῶν τῆς πατρίδος ἠθῶν.

Ἱερεῖς βαλέτωσαν τὰ ἐπιτραχήλιά των,
ἡμεῖς δὲ ποῦ εὑρέθημεν, λέγομεν, Κύριε ἐλέησον,
δός τους εἰρήνην καὶ ζωήν, τέκνα, τεκνογονίαν.
Κύριε, Θεέ, φύλαττε, τούτους τοὺς νεονύμφους,
δός τους εἰρήνην καὶ ζωήν, τέκνα, τεκνογονίαν.
Λαμπρᾷ φωνῇ κηρύξατε εἰς τὸν Θεὸν τοὺς ὕμνους,
ὦ Παντοκράτορ, φύλαττε τοὺς νεογάμους τούτους.
Μυστήριον παράδοξον τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων,
ξένος ξένην ν' ἀνταμωθῇ μὲ τὰς εὐχὰς γονέων.
Ν' αὐξάνωσι καὶ χαίρωνται καὶ νὰ τεκνοποιοῦσιν,
καὶ νὰ εὐαρεστήσωσι θεόν τε καὶ ἀνθρώπους.
Ξένοι, ὅσοι εὑρίσκεσθε ἐν τόπῳ, ἀναστῆτε,
καὶ συγγενεῖς καὶ γείτονες ὁμοῦ ν' ἀναθυθῆτε.
Ὅλοι κοινῶς προσφέρωμεν εἰς τὸν Χριστὸν τοὺς ὕμνους
Κύριε Θεέ, φύλαττε τοὺς νεονύμφους τούτους.
Πενθερούς σου τίμησον, νύμφη χαριτωμένη,
καὶ σύ, νυμφίε, σὺν αὐτῇ εὐχῆς χάριν μερίμνα.
Ρῶσιν ὑγείαν ἅπαντες ἀπ' τὸν Θεὸν αἰτεῖτε,
εὐχὴν πάντες ἠγήσατε καὶ τέκνα νὰ χαρῶσι.
Σήμερον χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ καὶ γῇ τε,
ὅτι εὐχὴ Θεοῦ κατέβηκεν εἰς τοῦτον ἐδῶ τὸν οἶκον.
Τί ὁ Θεὸς ἠξίωσεν, τί θαῦμα εἶναι τοῦτο!
ξένος ξένην ν' ἀνταμωθῇ καὶ γίνῃ ἰδική του.
Ὑμεῖς, ξένοι, ὦ ἀδελφοί, μὴ ἀμερίμνοι σιῆτε,
εὐχήθητε, εὐλογήσατε, τοὺς νεογάμους τούτους.
Φύλαξε, νύμφη, ἀμίαντον τὴν κοίτην τοῦ ἀνδρός σου,
ἵνα εὐδαιμονοῦσα ζήσῃς μὲ τὴν εὐχὴν ἁπάντων.
Χαίρετε καὶ εὐφράνθητε, καὶ ἅμα βασιλικῶς βιῶστε,
καὶ λάβητε παράδεισον, οὐράνιον βασιλείαν.
Ψυχή μοι κοίταξε νὰ ἰδῇς κόρην ἁρματωμένην,
κι ἀπ' τὸν Θεὸν τὸν Ὕψιστον εἶναι εὐλογημένην.
Ὦ Παναγία Δέσποινα, μῆτερ τοῦ λυτρωτοῦ μας,
ἐλέησον τὸ πλάσμα σου καὶ μὴ τὸ ἀπορρίψῃς.
Σμύρναν ἓν ὁ νέγαμον[1]), μάλαμα ἡ νεγάμσα[2]),
μάραντα ὁ παράνυμφον κ' ὅλον ὁ γαμοστόλος[3]).

Εἶτα ἀποχωροῦντος τοῦ ἱερέως ἀνίστανται ἅπαντες εἰς τὸν χορόν, προσέρχεται εἰς τὸ μέσον ὁ λυριστής, ὅστις παίζων τὴν λύραν ἀρχίζει τὴν μολπὴν τοῦ παρὰ πόδας πανηγυρικοῦ ᾄσματος, ὅπερ κατὰ στίχους ἐπαναλαμβάνεται ὑπὸ τῶν καλλιφωνοτέρων νέων.

Σήμερον μαῦρος οὐρανός, σήμερον μαύρ' ἡμέρα,
σήμερον ξεχωρίγουνταν μάννα καὶ θυγατέρα.

[1]) νεόγαμος. [2]) θηλ. τοῦ προηγουμένου. [3]) οἱ προσκεκλημένοι εἰς τὸν γάμον.

Ἄφες, κόρη, τὸν κύρη σου καὶ ποῖσον ἄλλον κύρην,
ἄφες, κόρη, τὴν μάννα σου καὶ ποῖσον ἄλλην μάνναν,
ἄφες, κόρη, τ' ἀδέλφια σου καὶ ποῖσον ἄλλ' ἀδέλφια,
ἄφες, κόρη, τοὺς γείτονούς καὶ ποῖσον ἄλλους γειτόνους.
Τίμα, κόρη, τὸν πένθερό σ' ἀσὸν[1]) κύρη σ' καλλίον,
τίμα, κόρη, τὴν πενθερά σ' ἀσὴν μάννα σ' καλλίον,
τίμα, κόρη, τ' ἀντράδελφες ἀσ' ἀδελφιά σ' καλλίον,
τίμα, κόρη, τοὺς γείτονάς νὰ εἶσαι ἐπαινεμένη.
Μάθη, κόρη, τὴν ἀγρυπνιὰν καὶ τὴν κακοπειρείαν[2]),
πουρνὰ[3]) θὰ πὰς 'ς σὴμ πενθερά σ' νὰ εἶσαι μαθεμένισα[4]).
Μακρὺν σκοινίν, μὴ δίτ' ἀτὲν 'ς σὰ ξύλα μ' ἀπελεκέ την[5]),
ἢ κόρ' ἐντροπιαρία[6]) ἔν, φορτοῦται ὅλον τὸ ὄρος.
Τρανὸν λαγήν' μὴ δίτ' ἀτέν, τζουρώνει[7]) τὸ πεγάδι.
Σήμερον τὸ καλοκόρασ'ον δύο καρδίας βάλλει,
τ' ἕναν ἀφήνει 'ς σοῦ κυροῦ, καὶ τ' ἄλλο παίρ' καὶ πάγει.
Σήμερον ἄλλος ἥλιος λάμπει, σήμερον ἄλλ' ἡμέρα.
«Κόρη, ντὸ εἶχες κ' ἔργευες[8]), ντὸ εἶχες κ' ἐργοπόρνες ;
— Εἶχα τὸν κύρη μ' τὸν καλὸν καὶ χωρεσίαν κ' εἶχα.
— Κόρη, ντὸ εἶχες κ' ἔργευες, ντὸ εἶχες κ' ἐργοπόρνες ;
— Εἶχα τὴν μάννα μ' τὴν καλὴν καὶ χωρεσίαν κ' εἶχα.
— Κόρη, ντὸ εἶχες κ' ἔργευες, ντὸ εἶχες κ' ἐργοπόρνες ;
— Εἶχα τ' ἀδέλφια μ' τὰ καλὰ καὶ χωρεσίαν κ' εἶχα.
— Κόρη, ντὸ εἶχες κ' ἔργευες, ντὸ εἶχες κ' ἐργοπόρνες ;
— Εἶχα γειτόνους μου γλυκεῖς καὶ χωρεσίαν κ' εἶχα».

[Παραλλαγὴ τοῦ αὐτοῦ *Ι. Παρχαρίδου*, Ἱστορία τῆς Κρώμνης 1911 σ. 122—3.—Σ. τ. Δ.]

ΓΕΩΡΓ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΗΣ

Ἀνακοινώσεις καὶ ἀγγέλματα.

Ἑλληνικὴ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία.

Κατὰ τὴν γενικὴν συνέλευσιν τῶν ἑταίρων τῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας τῆς 3ης Φεβρουαρίου 1926 ἀπεφασίσθη ὅπως τὸ ἄρθρον 3 § 3 τοῦ Κανονισμοῦ τροποποιηθῇ ὡς ἑξῆς:

Οἱ τακτικοὶ Ἑταῖροι ὀφείλουσι νὰ καταβάλλωσι ἐνιαύσιον συνδρομὴν εἰς τὴν Ἑταιρείαν δραχμὰς τεσσαράκοντα.

Ἡ αὔξησις αὕτη τῆς συνδρομῆς ἐγένετο, διότι ηὐξήθησαν κατὰ πολὺ αἱ δαπάναι τῆς δημοσιεύσεως τοῦ περιοδικοῦ τῆς Ἑταιρείας. Ἡ τροποποίησις ὑποβληθεῖσα εἰς τὸ πρωτοδικεῖον ἐπεκυρώθη.

---

[1]) ἀπὸ τὸν. [2]) κακοπέρασιν. [3]) πρωΐ. [4]) μαθημένη. [5]) ἀφίνετε αὐτῆς; ἀπολύετε. [6]) ντροπαλή. [7]) στειρεύει. [8]) ἀργεύω=ἀργοπορῶ.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπίσης συνέλευσιν γενομένων ἀρχαιρεσιῶν ἐξελέγησαν μέλη τοῦ συμβουλίου διὰ τὴν τριετίαν 1926-1928 οἱ ἀκόλουθοι. Πρόεδρος: Χρῆστος Τσούντας. Ἀντιπρόεδροι: Μ. Δέφνερ, Δ. Παππούλιας, Δ. Αἰγινήτης. Γραμματεύς: Στίλπων Κυριακίδης. Ταμίας: Γεώργιος Κατσυφός. Σύμβουλοι: Κ. Ρωμαῖος, Π. Λωρεντζᾶτος, Σ. Κουγέας, Μανόλης Τριανταφυλλίδης, Ἀδ. Ἀδαμαντίου, Θεόφ. Βορέας. Μέλη δὲ τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς οἱ κ. κ. Κ. Δυοβουνιώτης, Π. Θεοδωρόπουλος, Γερ. Καψάλης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Anderson Walter, Nordasiatische Flutsagen. Dorpat 1923. (Acta et Commentationes Universitatis Dorpatensis. Bd. IV. 3). 8ον σ. 44.

Ὁ συγγραφεὺς εἰς τὰς γνωστὰς περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ παραδόσεις, αἱ ὁποῖαι συνεκεντρώθησαν καὶ ἐμελετήθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Andree, ἔπειτα δὲ καὶ ὑπὸ ἄλλων, τοῦ Usener, Dähnardt, Gerland καὶ τελευταῖον τοῦ Frazer, προσθέτει ἐκ ρωσσικῶν κατὰ τὸ πλεῖστον πηγῶν εἴκοσι καὶ μίαν παραδόσεις τῆς Βορείου Ἀσίας, ὅπου μέχρι τέως ἐπιστεύετο ὅτι ἦσαν ἄγνωστοι. Τὸ γεγονὸς παρέχει τὴν ἐλπίδα ὅτι νέα ἐπιτοπία ἔρευνα θὰ ἠδύνατο καὶ ἄλλας σχετικὰς παραδόσεις νὰ φέρῃ εἰς φῶς. Εἴμεθα δὲ εὐγνώμονες πρὸς τὸν συγγραφέα διὰ τὴν σπουδαίαν ταύτην συμβολήν.

Τὰς παραδόσεις ταύτας ὁ συγγραφεὺς ἐρευνῶν καὶ ἐπεξεργαζόμενος κατὰ τὴν γνωστὴν ἤδη εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς Λαογραφίας μέθοδον[1]) φθάνει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι πολλὰ χαρακτηριστικὰ τούτων γνωρίσματα δὲν ἀπαντῶνται εἰς τὴν διήγησιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἰδιάζουν δὲ μόνον εἰς τὴν Βόρειον Ἀσίαν. Ἡ ἐργασία ἔγινε καὶ ἐδῶ μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ μετὰ μαθηματικῆς, δύναται κανεὶς νὰ εἴπῃ, μεθοδικότητος, ἀλλὰ καὶ μετά τινος μηχανισμοῦ, ἐμποδίζοντος τὴν ἐκδήλωσιν ἐπαρκοῦς φιλολογικοῦ καὶ ἱστορικοῦ πνεύματος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δυστυχῶς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον παρατηρεῖται εἰς τὰς ἐργασίας μερικῶν ἐκ τῶν ἀκολουθούντων τὴν φιννικὴν μέθοδον.

Ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζων καὶ ἀναλύων περιεργοτάτας παραδόσεις, ὁμιλούσας συγκεχυμένως περὶ κατακλυσμοῦ πυρὸς ἅμα καὶ ὕδατος, εἴδους ὑδατοπυρίνης πλημμύρας, περιορίζεται εἰς τὸ νὰ ἀναλύσῃ τὰς παραδόσεις εἰς τὰ στοιχεῖα των καὶ νὰ παραβάλῃ αὐτὰ πρὸς τὰ στοιχεῖα

[1]) Βλ. Λαογρ. Η' 578 κέ. *Anderson Walter*, Kaiser und Abt: κρίσις τοῦ ὑποφαινομένου.

τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι αἱ βορειοασιατικαὶ παραδόσεις παρουσιάζουν ἴδια ἐντελῶς γνωρίσματα καὶ ἀποτελοῦν ἰδιαίτερον ἀνεξάρτητον κύκλον, οὐδόλως δὲ πολυπραγμονεῖ περὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς προελεύσεως τῶν γνωρισμάτων τούτων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀκριβῶς στηρίζει τὰ συμπεράσματά του. Ἐν τούτοις ἔπρεπε καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ τὸ σπουδαιότατον, τοὐλάχιστον νὰ θίξῃ.

Ἔπειτα καὶ ὁ περιορισμὸς τῆς συγκρίσεως μόνον πρὸς τὴν ἀφήγησιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης δὲν εἶναι ὀρθός, *προκειμένου περὶ παραδόσεων τῆς Βορείου Ἀσίας*. Πολὺ πρὸ τῆς διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ διαδόσεως τῶν διηγήσεων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἡ Βόρειος Ἀσία, καθὼς καὶ ἐξ ἄλλων στοιχείων γίνεται καταφανές, ἐδέχθη τὴν ἐπίδρασιν τῶν πολιτισμῶν, οἱ ὁποῖοι ἐγεννήθησαν εἰς τὰ ὁριά της, τὴν Μεσοποταμίαν δηλ. καὶ τὸ Ἰράν. Εἶναι δὲ γνωστότατον ὅτι οἱ παλαιότατοι γνωστοὶ περὶ κατακλυσμοῦ μύθοι, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνάγονται καὶ αἱ ἀφηγήσεις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, εἶναι οἱ ἀσσυροβαβυλωνιακοί. Ἔπρεπε λοιπὸν καὶ πρὸς τούτους νὰ γίνῃ ἡ παραβολή. Ἔχω δὲ τὴν γνώμην ὅτι τότε ἴσως θὰ ἐσαφηνίζοντο μερικὰ παράδοξα σημεῖα τῶν σημερινῶν παραδόσεων.

Οὕτω π. χ. ἓν ἐκ τῶν σημείων τούτων, ἰδιαιτέρως σημειούμενον ὑπὸ τοῦ συγγραφέως, εἶναι ὅτι ἡ σωτήριος σχεδία ἢ τὸ πλοῖον ἀποτελεῖται ἐξ ἑπτὰ στρωμάτων, ἐξ ὧν τὰ ἓξ καίονται καὶ μόνον τὸ τελευταῖον σῴζεται. Πραγματικῶς πρωτότυπος σχεδία, μὲ ἑπτὰ ἀλλεπάλληλα στρώματα. Ἐν τούτοις ὑπενθυμίζομεν ὅ ι καὶ ἡ κιβωτὸς τοῦ Utnapischti ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἓξ πατώματα, διηρημένη ἔξωθεν εἰς ἑπτὰ μέρη.[1]) Οἱ ἀφελεῖς καὶ ἀπολίτιστοι κάτοικοι τοῦ Βορρᾶ, οἱ κατοικοῦντες εἰς σκηνὰς ἢ ὑπογείους κρύπτας, ἦτο δυνατὸν πολὺ καλὰ νὰ ἀντικαταστήσουν τὴν ἀκατανόητον εἰς αὐτοὺς πολυώροφον κιβωτόν, διὰ τῆς οἰκείας σχεδίας, τὰ δὲ πατώματα νὰ μεταβάλουν εἰς στρώματα, ἀντικαταστήσαντες τὴν στέγην αὐτῆς διὰ δερματίνου ἐπιστεγάσματος (σ. 37 στοιχεῖον k).

Παράδοξος εἶναι ἐπίσης ὁ πύρινος ὁμοῦ καὶ ὑδάτινος ποταμός, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀκόμη παραδοξότερον πλέει ἡ σχεδία (σ. 31 στ. b), στοι-

[1]) *Ungnad*, Die Religion der Babylonier und Assyrer. Jena 1921 σ. 103
61 Ich gab ihm sechs Stockwerke,
Teilte es aussen siebenfach,
Innen teilte ich es neunfach.

χεῖον τὸ ὁποῖον εἰς ἄλλας παραδόσεις ἐμφανίζεται ὡς προηγηθεῖσα τοῦ κατακλυσμοῦ πυρπόλησις τοῦ προσώπου τῆς γῆς (σ. 33 στ. d). Ὁ συγγραφεὺς παραβάλλων τοῦτο πρὸς ἄλλα παρόμοια ἄλλων λαῶν, τὸ θεωρεῖ ἐντελῶς ἀπ' αὐτῶν ἀνεξάρτητον. Πολὺ πιθανὸν νὰ εἶναι. Ὑπενθυμίζω ὅμως ὅτι καὶ εἰς τὸ σχετικὸν βαβυλωνιακὸν ἔπος ὡσαύτως τοῦ κατακλυσμοῦ προηγεῖται πυρπόλησις [1]).

Ἐπίσης τὸ μέχρις οὐρανοῦ ὕψος, εἰς ὃ κατὰ τὰς παραδόσεις ἔφθασε τὸ ὕδωρ (σ. 34 στ. f), ἠδύνατο βέβαια καὶ αὐτοτελῶς νὰ πλασθῇ, δὲν εἶναι ὅμως ἄγνωστον καὶ εἰς τὸ βαβυλωνιακὸν ἔπος. Κατ' αὐτὸ (σ. 105) οἱ Θεοὶ φοβηθέντες τὸν κυκλῶνα ἀναγκάζονται νὰ ἀνέλθουν εἰς τὸν οὐρανὸν τοῦ Anus καὶ ἐκεῖ κάθηνται συσπειρωμένοι περὶ τὸν ἐξωτερικὸν τοῖχον [2]).

Τέλος παρατηρῶ ὅτι ἐνῷ σημειοῦνται μετὰ προσοχῆς καὶ τὰ πλέον ἀσήμαντα στοιχεῖα, τῶν ὁποίων ἡ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον παραλλαγὴ οὐδεμίαν ἢ ἐλαχίστην ἔχει σημασίαν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς παραδόσεως, παραλείπονται στοιχεῖα φιλολογικώτερα πολὺ σπουδαιότερα. Οὕτω π. χ. εἰς τὴν ὑπ' ἀρ. 4 παράδοσιν, ἐνῷ οἱ Θεοὶ βλέπουν τὸν ἐκ τοῦ κατακλυσμοῦ ὄλεθρον τῶν ἀνθρώπων, εἷς ἐξ αὐτῶν (Sarni-ater) [3]) κλαίει διὰ τὴν τύχην αὐτῶν, ἄνευ τῶν ὁποίων πῶς δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἡ γῆ; Καὶ ἐπικαλεῖται τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα. Ἡ δὲ ἀδελφή του τότε τοῦ δεικνύει τὴν ἐπιπλέουσαν κιβωτόν. Τὸ ἐπεισόδιον ὑπενθυμίζει

[1]) *Ungnad*, ἔνθ' ἀν. σ. 105.

99 Adad donnerte darin,
Die Götter Schullat und Hanisch gehen voran,
Gehen als Herolde über Berg und Land.
. . . . . .
Die Anunnaki erhoben die Fackeln,
Mit ihrem schrecklichen Glanze das Land entflammend.
Adads Wüten dringt bis zum Himmel,
Alle Helligkeit in Finsternis verwandend;
Das weite Land zerbrach er wie einen Topf.

[2]) Die Götter fürchteten sich vor dem Zyklon,
115 Flüchteten und stiegen hinauf zum Himmel Anus;
Die Götter kauerten sich nieder wie Hunde, an die Aussenwand sich drückend.

[3]) Ἐν τῇ γερμανικῇ μεταφράσει Gold ater.

μακρόθεν τοὺς θρήνους τῆς Ischtar [1]) διὰ τὸν ἀφανισμὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Δὲν θέλω νὰ ἰσχυρισθῶ ὅτι ὑπάρχει ἄμεσος ἐξάρτησις τῶν βορειοασιατικῶν παραδόσεων ἐκ τῶν βαβυλωνιακῶν ἐπῶν. Τίς οἶδε ὑπὸ πόσας καὶ ποίας μορφὰς αἱ περὶ κατακλυσμοῦ παραδόσεις ἐφέροντο εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἀσίαν, ἀφ' οὗ καὶ εἰς τὸ ἔπος τὸ βαβυλωνιακὸν καὶ εἰς τὴν ἀφήγησιν τῆς Γραφῆς εἶναι καταφανὴς καὶ ἀνεγνωρίσθη ἤδη ἡ συγχώνευσις πλειόνων διαφορετικῶν παραδόσεων. Ὅ,τι ἐπιθυμῶ νὰ τονίσω εἶναι ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως χρησιμοποιουμένη μέθοδος, μέθοδος κυρίως στατιστική, φθάνουσα μέχρι μηχανισμοῦ, παρακωλύοντος τὴν ἱστορικωτέραν τῶν πραγμάτων ἀντίληψιν, ὑποτιμῶσα δὲ καὶ τὴν γραπτὴν παράδοσιν, ἀποβαίνει ἑτεροσκελής, δίδει περισσοτέραν τοῦ δέοντος προσοχὴν εἰς ἀσημάντους διαφοράς, τὰς ὁποίας ἐξυψώνει εἰς αὐτοτελῆ τῆς διηγήσεως στοιχεῖα, παραμελεῖ ἄλλα οὐσιωδέστερα καὶ ἐν τέλει ἀδυνατεῖ νὰ καταλήξῃ εἰς πλήρη, ἱκανοποιητικὰ καὶ πειστικὰ συμπεράσματα.

Σ. Π. Κ.

Dieterich Karl, Hellenistische Volksreligion und byzantinisch-neu, griechischer Volksglaube. I. Teil. (Ἄγγελος. Archiv für neutestamentliche Zeitgeschichte und Kulturkunde hrsg. von Iohannes Leipoldt. Bd. I (1915) σ. 2-33).

Ὁ γνωστὸς εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν διὰ τὰς νεοελληνικάς του μελέτας καθηγητὴς K. Dieterich εἰς τὴν πραγματείαν του αὐτήν, ἡ ὁποία ἐξεφωνήθη ὡς ἐναρκτήριος λόγος εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Λειψίας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς παλαιοτέρους ἐρευνητάς, τὸν Wachsmuth, Schmidt καὶ ἐν μέρει καὶ τὸν Πολίτην, οἱ ὁποῖοι τὴν νεοελληνικὴν λαϊκὴν παράδοσιν συνῆπτον ἀμέσως πρὸς τὴν ἀρχαίαν, προσπαθεῖ νὰ ἀποκαλύψῃ μερικὰ ἀπὸ τὰ πολλὰ νήματα, τὰ ὁποῖα συνδέουν τὸν Ἑλληνισμὸν τῶν μακεδονικῶν καὶ ρωμαϊκῶν χρόνων πρὸς τὸν βυζαντινὸν καὶ τὸν νεώτερον. Ὁ δρόμος, τὸν ὁποῖον δεικνύει ὁ Γερμανὸς ἐπιστήμων, εἶναι πράγματι ὁ ὀρθός. Διότι πράγματι εἰς τὴν ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν εὑρίσκονται αἱ ρίζαι τοῦ βυζαντινοῦ καὶ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ· διότι τότε ἀκριβῶς ὁ Ἑλληνισμὸς ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἀνατολῆς ὑπέστη ὅλην ἐκείνην τὴν ζύμωσιν, ἡ ὁποία μετέβαλε τὴν μορφὴν καὶ τὴν ψυχὴν

[1]) *Ungnad*, ἔνθ' ἀν. σ. 105 στ. 117 κέ.

τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ παρεσκεύασε τὴν γένεσιν τοῦ βυζαντινοῦ καὶ τοῦ νεωτέρου. Τὸν δρόμον τοῦτον ἠκολουθήσαμεν ἤδη καὶ ἡμεῖς εἰς τὰ εἰσαγωγικὰ τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας μαθήματα ἡμῶν ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ, ἀνεπτύξαμεν δὲ κατόπιν καὶ εἰς ἰδιαιτέραν ὁμιλίαν ἐν τῷ Παρνασσῷ περὶ τῆς σχέσεως τοῦ μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸς τὸν νεώτερον, ἡ ὁποία πρὸ ὀλίγου ἐδημοσιεύθη[1]. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν περὶ «Ἑφταπάρθενου χοροῦ» πραγματείαν ἡμῶν[2], ἐπίσης προσεπαθήσαμεν νὰ δείξωμεν τὴν ἐκ τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων καὶ τῆς Γνώσεως προέλευσιν τοῦ ὀνόματος τούτου, δι' οὗ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ὀνομάζει τὴν Μεγάλην Ἄρκτον. Μετ εὐχαριστήσεως δὲ βλέπομεν ὅτι καὶ τὸν Γερμανὸν ἐπιστήμονα αἱ αὐταὶ ἰδέαι καὶ τὰ αὐτὰ περίπου θέματα ἀπασχολοῦν, μολονότι τὰ ἐπὶ μέρους συμπεράσματα δὲν συμπίπτουν πάντοτε μὲ τὰ ἰδικά μου. Οὕτω π.χ. ἡ γνώμη του περὶ τοῦ Ἑφταπάρθενου χοροῦ ὅτι ἔχει τὸ ὄνομα ἐκ δοξασιῶν σχετικῶν μὲ τὰς Πλειάδας δὲν συμπίπτει πρὸς τὴν ἰδικήν μου, ὅτι πρόκειται περὶ ἀστρολογικογνωστικῶν δοξασιῶν, σχετικῶν πράγματι πρὸς τὴν Μεγάλην Ἄρκτον. Πρέπει δὲ νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι βιάζει τὴν παράδοσιν ὁ συγγραφεὺς ἰσχυριζόμενος ὅτι θὰ ἔπρεπε τὸ ὄνομα νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὰς Πλειάδας καὶ ὄχι εἰς τὴν Ἄρκτον. Αἱ Πλειάδες οὐδέποτε καὶ οὐδαμοῦ εἰς τὸν σημερινὸν ἑλληνικὸν λαὸν ἔλαβον τὸ ὄνομα τοῦτο.

Καὶ εἰς ἄλλα δὲ μερικὰ σημεῖα ὁ συγγραφεὺς διὰ νὰ φθάσῃ εἰς ὡρισμένα συμπεράσματα, παρακάμπτων τὰς δυσκολίας ἀποδίδει εἰς τὰς παραδόσεις πράγματα, τὰ ὁποῖα αὐταὶ δὲν περιέχουν. Οὕτω π.χ. ἐν σ. 14 σχετίζει τὴν παρὰ Πολίτῃ ὑπ' ἀρ. 644 παράδοσιν πρὸς τὰς Πλειάδας, ἐνῷ ἐν αὐτῇ οὐδὲ νῆξις περὶ αὐτῶν ὑπάρχει. Ἐκ δὲ τῶν αὐτόθι (ὑποσημείωσις 12) μνημονευομένων παραδόσεων ὑπ' ἀρ. 247-250, ἐν αἷς δῆθεν γίνεται λόγος περὶ τῆς διώξεως τῶν Πλειάδων ὑπὸ τοῦ Ὡρίωνος, μόνον ἡ πρώτη πράγματι ὁμιλεῖ περὶ τοιούτου τινός, αἱ δὲ λοιπαὶ ἀναφέρονται εἰς ἄλλα ἄστρα. Καὶ ὁ ἐν σ. 15 ἰσχυρισμός, ὅτι ἡ λέξις ζῴδιον εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν κυρίως ἀστρολογικὴν σημασίαν ἔχει, δὲν εἶναι ὀρθός. Ἐν Θράκῃ τοὐλάχιστον ἡ λέξις ζούδιου σημαίνει γενικῶς τὰ δαιμόνια, ἰσοδυναμοῦσα περίπου πρὸς τὴν λέξιν στοιχειό, καθὼς καὶ τὰ εἰδεχθῆ ἔντομα, ἐνῷ ἀντιστρόφως ἡ ἀστρολογική της σημασία εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστος.

Εἰς τὰ ἐν σελ. 13 περὶ τῶν Ὑάδων καὶ τῆς σκρόφας μὲ τὰ γουρουνάκια λεγόμενα παρατηροῦμεν ὅτι διέφυγε τὸν συγγραφέα ἡ σχετικὴ πραγματεία τοῦ ἀειμνήστου Σβορώνου «Νεοελληνικαὶ παραδόσεις περὶ ἀρχαίων νομισμάτων» ἐν τῇ Διεθν. ἐφημ. τῆς νομισματικῆς ἀρχαιολογίας Η΄ (1905) σ. 257 κἑ.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ ἐν σ. 12 κἑ. λεγόμενα περὶ τῆς ἀστρολογίας, ὅτι αὕτη εἰς τὸ Βυζάντιον πολεμηθεῖσα ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν αὐτοκρατόρων ἐξερριζώθη[1], παρατηροῦμεν ὅτι δὲν ἀνταποκρίνονται διόλου πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἀποροῦμεν δὲ πῶς λέγονται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως, ὅστις γνωρίζει πολὺ καλὰ τοὺς βυζαντινούς. Καθ' ὅλον τὸ Βυζάντιον, ἀλλ' ἰδίᾳ κατὰ τὸν ΙΑ΄ καὶ ΙΒ΄ αἰῶνα ἡ ἀστρολογία ἠσκεῖτο εἰς μέγιστον βαθμὸν ὑπὸ πολλῶν καὶ πολλάκις καὶ σοφῶν, οἱ δὲ αὐτοκράτορες, ὡς π. χ. ὁ Μανουὴλ ὁ Κομνηνός, μεγίστην εἰς αὐτὴν ἀπέδιδον σημασίαν καὶ ἐπίστευον εἰς τοὺς χρησμούς της. Ἀρκοῦμαι νὰ ὑπομνήσω ὅσα χαρακτηριστικὰ λέγει ὁ Ψελλὸς περὶ τῶν ἀστρολόγων τῶν χρόνων του[2].

Ἐπίσης καὶ τὰ ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι περὶ τῆς σημασίας τῆς λέξεως στοιχείου παρὰ Χρυσοστόμῳ καὶ Κυρίλλῳ λεγόμενα, ὡς ὡρισμένου τι-

[1]) «In Byzanz, wo beide Strömungen des Hellenismus, die antikisierende und die orientalisierende, zusammenliefen und sich durchdrangen, wurde die Astrologie von der Kirche und von den Kaisern scharf bekämpft und schliesslich ausgerottet.»

[2]) Ἐκδ. Σάθα. London 1899 σ. 78. *Ὑπῆρχε δὲ τηνικαῦτα μοῖρα οὐκ ἀγενὴς τῆς περὶ ταῦτα μαθήσεως, ἄνδρες, οἷς κἀγὼ συνωμίλησα, τῶν μὲν περὶ τὴν σφαῖραν τάξεων καὶ κινήσεων ἥττον πεφροντικότες τὸν νοῦν· οὔτε γὰρ γεωμετρικαῖς ἀνάγκαις τὴν περὶ ταῦτα ἀπόδειξιν προειλήφεισαν οὔτε μὴν προέγνωσαν, ἀλλ' ἁπλῶς οὕτως τὰ κέντρα ἱστῶντες, εἶτα δὴ τὰς ἀναφορά τε καὶ ἀποκλίσεις τοῦ ζωηφόρου κύκλου καταμανθάνοντες καὶ τὰ ἄλλα ὅσα τούτοις ἕπεται, οἰκοδεσπότας φημὶ καὶ σχημάτων τύπους καὶ ὅρια, καὶ ὁπόσα μὲν τούτων κρείττω, ὁπόσα δὲ χείρω, προυλέγοντο τοῖς πυθομένοις περὶ ὧν ἐπηρωτήκεσαν· καὶ γέ τινες αὐτῶν κατευστόχουν τῶν ἀποκρίσεων. Λέγω δὲ ταῦτα, τὴν μὲν ἐπιστήμην καὶ αὐτὸς εἰδώς, ἐκ πολλοῦ μελετήσας καὶ πολλοῖς ἐκείνων λυσιτελήσας εἰς τὰς τῶν σχημάτων καταγνώσεις, οὐ μέντοιγε πειθόμενος ὡς ἄγοιτο ταῖς τῶν ἄστρων κινήσεσι τὰ ἡμέτερα· ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὡς πλείους τὰς ἀντιρρήσεις ἔχον, ἐξ ἑκατέρου ἀνακινεῖσθαι εἰς ἕτερον ἔλεγχον. 20. Ὁ γοῦν τηνικαῦτα βασιλεύων* (Μιχαὴλ Ε΄) *τὸ τῆς πράξεως ἀπεκρύψας εἶδος, ἀόριστον πρὸς αὐτῶν τὴν πεῦσιν ποιεῖται, τοῦτο μόνον προσθείς, εἰ τῷ μεγάλα τολμήσαντι οὐκ ἐμπόδιον τὰ οὐράνια καθεστηκότα σχήματα.*

[1]) Ὁ μακεδονικὸς Ἑλληνισμὸς καὶ ὁ νεώτερος. Ἐν Ἀθήναις 1926. (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. Ἐπιτροπεία ἐθνικῶν δημοσιευμάτων. Ἀρ. 13).

[2]) Ἡμερολόγιον Μεγάλης Ἑλλάδος 1925 σ. 489—511.

νός, τὸ ὁποῖον φέρει τὸν χαρακτῆρα ἐχθρικοῦ ἀρχικῶς πρὸς τὸν ἄνθρωπον δαίμονος ἢ ἀκολουθοῦντος τὰς παραγγελίας τοιούτου, δὲν ἐξάγονται ἐκ τῶν παρατιθεμένων χωρίων. Διότι εἰς αὐτὰ ἡ λέξις *στοιχεῖον* δηλοῖ αὐτὴν τὴν σελήνην, ὡς οὐράνιον σῶμα καὶ οὐδὲν πλέον, ἄνευ μάλιστα οὐδεμιᾶς ἐνεργείας, ὁ δὲ δαίμων παρίσταται δρῶν ὅλως διόλου αὐτοτελῶς καὶ ἀνεξαρτήτως, κατὰ τοὺς δρόμους ὅμως αὐτῆς, ὥστε ἐντεῦθεν νὰ διαβάλλεται τὸ *στοιχεῖον*. Εἶναι δὲ πολὺ ἐκ τῶν λεγομένων ὑπὸ τοῦ Χρυσοστόμου καὶ Κυρίλλου νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἂν ὄχι παρ' αὐτοῖς, ἀλλὰ τοὐλάχιστον παρὰ τῷ λαῷ, ἡ λέξις *στοιχεῖον* ἐδήλου τότε τὴν σελήνην ὡς ὂν δαιμονικόν.

Παρ' ὅλας ταύτας τὰς διαφωνίας πρὸς τὸν συγγραφέα νομίζομεν ὅτι ἡ ἐργασία τοῦ Dieterich ἀποτελεῖ ἀξιοσημείωτον καὶ ἀξιομίμητον προσπάθειαν πρὸς διαφώτισιν τῶν σχέσεων τοῦ βυζαντινοῦ καὶ νεοελληνικοῦ κόσμου πρὸς τὸν ἑλληνιστικόν, ἐξ οὗ οὗτος ἔχει τὴν ἀρχήν του.

Σ. Π. Κ.

Höeg Carsten, Les Saracatsans, une tribu nomade grecque. II. Textes (contes et chansons), vocabulaire technique, index verborum. Paris-Copenhague. 1926. 8ον σ. 212.

Ὁ τόμος ἀποτελεῖ συνέχειαν τοῦ ἐν Λαογρ. Η΄ 606 κριθέντος. Ὁ συγγραφεὺς μᾶς παρέχει 14 παραμύθια καὶ εὐτραπέλους διηγήσεις, 3 παραδόσεις περὶ στοιχειῶν (ὑπ' ἀρ. XV καὶ XVI (1, 2)), 2 αἰνίγματα καὶ 60 ᾄσματα. Ἀκολουθεῖ τεχνικὸν γλωσσάριον, περιλαμβάνον κατὰ κατηγορίας λέξεις, ἀναφερομένας εἰς τὸν ποιμενικὸν βίον, τὴν κατοικίαν, τὰ ὄργανα καὶ τὰ σκεύη, τὴν ὑφαντικήν, τὴν τροφὴν καὶ τὰ φυτά. Ἐν τέλει προστίθεται λεξιλόγιον ὅλων τῶν εἰς τοὺς δύο τόμους περιλαμβανομένων λέξεων, καθὼς καὶ ἄλλων προσθέτων, καθὼς καὶ πίνακες ὀνομάτων ἡμερῶν, μηνῶν, ἀνθρώπων (βαπτιστικῶν καὶ ἐπωνύμων), δανείων λέξεων κτλ. Τὰ κείμενα δημοσιεύονται εἰς φωνητικὴν γραφήν· διὰ νὰ εὐκολυνθῇ ὅμως ἡ ἀνάγνωσις, ὁ συγγραφεὺς προσέθεσεν εἰς τὰ παραμύθια καὶ μεταγραφὴν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἀλφάβητον μετὰ τροποποιήσεως τοῦ λεκτικοῦ πρὸς τὴν κοινὴν δημοτικήν. Τῶν παραμυθιῶν προτάσσεται περίληψις μετὰ σημειώσεως τῶν παραλλαγῶν, εἰς δὲ τὰ ᾄσματα ἐπίσης γίνονται διὰ τὰς παραλλαγὰς αἱ δέουσαι παραπομπαὶ εἰς τοὺς τόμους τῆς Λαογραφίας. Εἴμεθα εὐγνώμονες πρὸς τὸν συγγραφέα διὰ

τὸ ἀκριβὲς καὶ ἀξιόλογον ὑλικόν, τὸ ὁποῖον μᾶς παρέχει, συμπληρώνων κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν ἀξιόλογον διαλεκτολογικήν του ἐργασίαν.

Ἐν τούτοις εἰς ἡμᾶς ὡς λαογράφους εἶναι αἰσθηταὶ μερικαὶ ἐλλείψεις, τὰς ὁποίας καὶ ἀναφέρομεν ἐνταῦθα. Ἐν πρώτοις τὸ λεξιλόγιον τῶν τεχνικῶν ἰδίᾳ ὅρων, ὅσονδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἀκριβές, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ πλῆρες χωρὶς τὰς εἰκόνας τῶν πραγμάτων. Αἱ περιγραφαὶ δὲν δύνανται νὰ τὰς ἀντικαταστήσουν. Ὁ συγγραφεὺς θὰ ὠφελεῖτο πολὺ ἂν εἶχεν ὑπ' ὄψιν του καὶ τὸ βιβλίον τοῦ Λουκοπούλου «*Αἰτωλικαὶ οἰκήσεις, σκεύη καὶ τροφαί*». Εἰς ὅλην δὲ τὴν λεξιλογικὴν αὐτὴν ἐργασίαν αἰσθητὴ εἶναι ἡ παντελὴς ἔλλειψις τῆς χρήσεως τοῦ βυζαντινοῦ λεξιλογίου, ἡ ὁποία εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἐτυμολογίαν τῶν λέξεων.

Τὰ παραμύθια ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ συγγραφεὺς ὅτι δὲν παρουσιάζουν διήγησιν ἀρτίαν καὶ συνεχῆ. Ἡ τραχύτης τῆς διηγήσεως εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν τραχύτητα τοῦ βίου τῶν νομάδων τούτων. Ἔπειτα συνήθως ὅπου τὸ παραμῦθι ἔπαυσε νὰ τέρπῃ τοὺς μεγάλους, σιγὰ σιγὰ ἐκλείπουν καὶ οἱ δεξιοὶ ἀφηγηταί, οἱ καλοὶ παραμυθᾶδες. Εἰς τὰς προεισαγωγικὰς σημειώσεις σημειώνει ὁ συγγραφεὺς τὰς ἀντιστοίχους παρὰ Hahn καὶ Dawkins παραλλαγάς, δὲν χρησιμοποιεῖ ὅμως ἐπαρκῶς τὸ εὑρετήριον Antti Aarne, οὐδόλως δὲ τὰς πολυτίμους σημειώσεις τῶν Bolte Polivka. Δὲν εἶναι τόπος ἐδῶ νὰ συμπληρώσωμεν εἰς ὅλα τὸν συγγραφέα. Ὀλίγα μόνον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ θὰ παρατηρήσωμεν. Τὸ ὑπ' ἀρ. 6 παραμῦθι, πρὸς τὸ ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς παραβάλλει τὸ παρὰ Kretschmer ὑπ' ἀρ. 42, εἶναι ἁπλούστατα ἀπόρροια τοῦ γνωστοῦ φραγκοβυζαντινοῦ μυθιστορήματος τοῦ Ἰμπερίου καὶ τῆς Μαργαρώνας, ἐνῷ τὸ παρὰ Kretschmer, ὡς ὁ ἴδιος σημειώνει, ἀνήκει εἰς τὸν τύπον Crescentia, ἴσως μὲ μερικὰς ἀπηχήσεις ἐκ τοῦ Ἰμπερίου. Διὰ τὸ ὑπ' ἀρ. 10 πρβλ. τὸ κατωτέρω ὑπ' ἀρ. 1 τῆς συλλογῆς Γεωργίας Ταρσούλη, διὰ δὲ τὸ ὑπ' ἀρ. 12 ὅσα ἐσημείωσα ἐν Λαογρ. Η΄ 515 κ. ἑ. Τοῦ ὑπ' ἀρ. 13 παραλλαγὴ ὡς πρὸς τὸ πρῶτον μέρος ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Παρχαρίδου ἐκ Κρώμνης τοῦ Πόντου ἐν «Ἀστέρι τοῦ Πόντου» Α΄ 610 «Τὸ γυναίκισμαν». Τῆς παραλλαγῆς ταύτης, διὰ τὸ δυσπρόσιτον, παρέχομεν ἐνταῦθα τὴν περίληψιν.

Ἕνας εἶχε τρία παιδιά. Τὰ παιδιὰ τοῦ ζητοῦσαν παντρειά. Αὐτὸς τότε τοὺς δίνει ἕνα κριάρι καὶ τοὺς λέει «ὅποιος μπορέσῃ νὰ πουλήσῃ τὸ κριάρι καὶ νὰ φέρῃ πίσω καὶ τὰ λεπτὰ καὶ τὸ κριάρι, ἐκεῖνον θὰ παντρέψω.» Οἱ δυὸ πρῶτοι δὲν τὰ καταφέρνουν. Ὁ τρίτος συμφωνεῖ πρῶτα μ' ἕνα φούρναρη νὰ τοῦ δώσῃ ψωμὶ νὰ χορτάσῃ κι αὐτὸς νὰ τοῦ

δώσῃ τὸ κριάρι. Ἀφ' οὗ ὅμως χόρτασε δὲν ἔδινε τὸ κριάρι. Μαζεύτηκε κόσμος πολὺς 'ς τὸ μάλωμα, κι ὅταν ἄκουσαν πῶς ὁ φούρναρης ζητοῦσε γιὰ λίγο ψωμὶ νὰ πάρῃ τὸ κριάρι, εἶπαν πῶς δὲν εἶναι δίκαιο. Κ' ἔτσι πῆρε τὸ παιδὶ τὸ κριάρι κ' ἔφυγε. Τὰ ἴδια ἔκανε καὶ μ' ἕναν καβουρματζῆ καὶ μ' ἕναν σταφυλᾶ. Σ' τὸ τέλος τὸν φωνάζει μιὰ γυναῖκα νὰ περάσουν μαζὶ τὴ νύχτα καὶ νὰ τῆς δώσῃ τὸ κριάρι. Ἐκεῖ ὅμως ποῦ γλεντοῦσαν, ἔρχεται ὁ φούρναρης, ἔπειτα ὁ καβουρματζής, ἔπειτα ὁ σταφυλᾶς καὶ 'ς τὸ τέλος ὁ ἄντρας της.

Ἡ γυναῖκα γιὰ νὰ μὴ συναντηθοῦν οἱ ἀγαπητικοί, ὅσο ἤρχονταν, ἀπὸ ἕνα ἕνα τοὺς ἔβαζε 'ς τὸ κελλάρι, ὅπου εἶχε βάλλει καὶ τὸ παιδί. Τὸ παιδί, ὅταν τοὺς εἶδε, ἀρχίζει νὰ φωνάζῃ «κριάρι πουλῶ.» Αὐτοὶ γιὰ νὰ μὴ φανερωθοῦν, τοῦ δωσαν λεπτὰ γιὰ νὰ σωπάσῃ. Μ' αὐτὸ ἔπειτα ἀπὸ λίγο μπήγει πάλι τὶς φωνὲς καὶ βγαίνει ἔξω ἀπὸ τὸ κελλάρι. Τὸν βλέπει ὁ ἄντρας τῆς γυναίκας καὶ τὸν ρωτᾷ τί φωνάζει σὰν νὰ εἶναι 'ς τὸ παζάρι. Τοῦ λέγει «ἔμπα 'ς τὸ κελλάρι καὶ θὰ δῇς ἐκεῖ φούρναρη, καβουρματζῆ, σταφυλᾶ. Τί εἶναι καὶ δὲν εἶναι παζάρι!» Πάει ὁ ἄντρας γιὰ νὰ δῇ, βρῆκε αὐτὸς τὸν καιρὸ καὶ φεύγει. Πάει 'ς τὸν πατέρα του καὶ τὸ κριάρι καὶ τὰ λεπτὰ ποῦ πῆρε.

Ἐκ τῶν δύο αἰνιγμάτων (σ. 18) τοῦ μὲν πρώτου ἐδημοσίευσα παραλαγὴν ἐν Ἑλληνικῇ Λαογραφίᾳ Α΄ 361, τὸ δὲ δεύτερον εἶναι ἀπόσπασμα αἰνιγματικοῦ παραμυθιοῦ, περὶ τοῦ ὁποίου βλέπε ὅσα ἐσημείωσεν ὁ Πολίτης ἐν Λαογρ. Β΄ 374 δ΄.

Τελευταῖον ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν μερικά, δι' ὅσα λέγει ὁ συγγραφεὺς (σ. 72 κἑ.) ἐν σχέσει πρὸς τὸ μέτρον τῶν ᾀσμάτων καὶ τὴν στιχουργίαν. Ὁ συγγραφεὺς δυστυχῶς ἐστηρίχθη πάρα πολὺ εἰς τὰς γνώμας τοῦ Roussel, ὁ ὁποῖος ἠθέλησε νὰ μεταφέρῃ μετρικοὺς κανόνας τῆς γαλλικῆς ποιήσεως εἰς τὴν δημώδη ἑλληνικὴν ποίησιν, ἡ ὁποία δὲν στηρίζεται μόνον εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν συλλαβῶν, ἀλλ' εἶναι κατ' ἐξοχὴν ρυθμική, μέχρι τοῦ σημείου νὰ προκαλῇ καὶ μεταβολὰς εἰς τὸν τονισμὸν τῶν λέξεων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὀρθότατα διέκρινεν ὁ συγγραφεύς (σ. 75). Οἱ θηλυκοὶ καὶ ἀρσενικοὶ στίχοι καὶ ἡ ἀρίθμησις τῶν συλλαβῶν εἰς 6 ἐκεῖ ὅπου εἶναι 7 κτλ. οὐδένα λόγον ἔχουν εἰς τὴν δημώδη ἑλληνικὴν ποίησιν. Ὁ συγγραφεὺς δὲν εἶχεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν πραγματείαν μου «Τὰ παιδιὰ τοῦ δεκαπεντασυλλάβου», ὅπου ἑρμηνεύονται, καθὼς νομίζω ἐπαρκῶς, περιπτώσεις, οἷαι αἱ τοῦ ὑπ' ἀρ' 25 ᾄσματος.

Σ. Π. Κ.

Χατζημιχάλη Ἀγγελικῆς, Ἑλληνικὴ λαϊκὴ τέχνη. Σκῦρος. Ἀθῆναι 1925. 4ον σ. 199. Τιμ. δρ. 200.

Τὸ βιβλίον ἀποτελεῖ τὴν πρώτην συστηματικὴν πραγματείαν διὰ τὴν νεοελληνικὴν λαϊκὴν τέχνην ἐν τῷ συνόλῳ της. Πραγματεύεται διὰ τὸ σπίτι, τὴν χειροτεχνίαν, τὰ ἐνδύματα, τὴν ὑφαντικήν, τὸ κέντημα, τὴν ξυλογλυπτικήν, τὴν κεραμικὴν καὶ τὴν μεταλλουργίαν. Βάσιν ἔχει κυρίως τὴν Σκῦρον, ἡ ὁποία διασῴζει ἀξιόλογον λαϊκὴν τέχνην. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ συγγραφεὺς φροντίζει σχεδὸν παντοῦ νὰ παραθέτῃ πληροφορίας καὶ περὶ ἄλλων τοῦ Ἑλληνισμοῦ χωρῶν, τὸ βιβλίον μὲ τὴν πλουσίαν του μάλιστα εἰκονογράφησιν—περιλαμβάνει 242 εἰκόνας καὶ ἐγχρώμους πίνακας, ὧν πολλαὶ ὀφείλονται εἰς τὴν γραφίδα αὐτῆς τῆς ἰδίας—ἀποβαίνει πραγματικὸς θησαυρὸς διὰ τὴν σπουδὴν τῆς νεοελληνικῆς λαϊκῆς τέχνης. Ἐπειδὴ δέ, ὀρθότατα ποιοῦσα, οὐδὲ ἱμοῦ παραλείπει νὰ ἀναφέρῃ καὶ τὰ δημώδη ὀνόματα τῶν πραγμάτων, περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ, τὸ βιβλίον ἀποβαίνει καὶ διὰ γλωσσικὰς μελέτας χρησιμώτατον. Δὲν λείπουν δ' ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ σχετικὰ ἀποσπάσματα δημοτικῶν ᾀσμάτων, καθὼς καὶ λαϊκὰ δίστιχα.

Τὸ ὑλικὸν συνοδεύουν καὶ ἀξιόλογοι γενικώτεραι περὶ τῆς ἑλληνικῆς λαϊκῆς τέχνης παρατηρήσεις καὶ γνῶμαι περὶ τῆς προελεύσεως τῶν διαφόρων καλλιτεχνικῶν μορφῶν καὶ τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς παρομοίας γειτόνων λαῶν, σποραδικῶς ὅμως καὶ ὄχι συστηματικῶς.

Ὅ, τι διακρίνει κυρίως τὸ βιβλίον εἶναι ἡ θερμὴ ἀγάπη καὶ ὁ ἁγνὸς ἐνθουσιασμὸς διὰ κάθε καλλιτεχνικὴν τῆς λαϊκῆς τέχνης ἐκδήλωσιν, καὶ διὰ τοῦτο ἴσως, ἐνῷ οὐδεμία καλλιτεχνικὴ μορφὴ μένει ἀπαρατήρητος, εἶναι αἰσθητὴ ἡ ἔλλειψις πληροφοριῶν τινων, δευτερευουσῶν μέν, ἀλλ' ἀναγκαίων λαογραφικῶς. Οὕτω πχ. εἰς τὸ περὶ σπιτιοῦ κεφάλαιον αἰσθητὴ εἶναι ἡ ἔλλειψις μερικῶν πληροφοριῶν σχετικῶν πρὸς τὴν οἰκοδομικήν. Εἰς τὴν ὑφαντικὴν αἱ βραχεῖαι περιγραφαὶ τοῦ ἀργαλειοῦ δὲν δύνανται νὰ ἀντικαταστήσουν τὰς εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι δυστυχῶς λείπουν. Ἐπίσης τὸ κεφάλαιον τῆς κεραμικῆς ἀπὸ καθαρῶς τεχνικῆς ἀπόψεως εἶναι ἀτελές.

Ὡς πρὸς τὰς γενικωτέρας γνώμας τῆς συγγραφέως ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἀκόλουθα. Πρῶτον ὡς πρὸς τὸ σπίτι, τὰ λεγόμενα περὶ ἐκτάσεως τοῦ αἰγαιοπελαγικοῦ τύπου εἰς ὅλα τ' ἀκρογιάλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν δὲν εἶναι ἀκριβῆ. Ὁ τύπος οὗτος μὲ τὸ ἀδιαίρετον ἐσωτερικόν, τὴν ἐπίπεδον στέγην καὶ τὴν ἔλλειψιν τοῦ ὑποστέγου, εἶναι πράγματι μόνον αἰγαιοπελαγικὸς ἢ

μᾶλλον νησιωτικός. Εἰς τὴν Στερεὰν καὶ ἰδίως τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν ἐπικρατεῖ διαφορετικὸς τύπος, τοῦ ὁποίου χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ ὀργανικῶς πρὸς τὸ ὅλον οἰκοδόμημα συνδεδεμένον ὑπόστεγον, τὸ λεγόμενον *χαγιάτι*, ἡ ἀμφικλινὴς στέγη καὶ ἡ διαίρεσις τοῦ κεκλεισμένου χώρου εἰς δύο, εἰς *σπίτι* καὶ *κελλάρι* ἢ *μαγειρειό*. Εἶναι ὁ τύπος, τὸν ὁποῖον ὁ Cvijic ὠνόμασεν ἑλληνομεσογειακὸν (Gréco-méditerranéenne[1]). Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰς γνώμας περὶ τῆς διαιρέσεως καὶ τῆς προελεύσεως τῶν διαφόρων καλλιτεχνικῶν μορφῶν, ἰδίᾳ κεντημάτων (κυρίως σ. 97) παρατηροῦμεν ὅτι ἔχουν πολλὴν τὴν πιθανότητα συνοπτικῶς ὅμως ὅπως ἐκτίθενται καὶ ἄνευ ἀποδείξεων δὲν παρέχουν τὰ ἀναγκαῖα στοιχεῖα ὅπως κριθῇ ἡ ἀλήθειά των. Ἐλπίζομεν ὅτι ἡ συγγραφεὺς θὰ θελήσῃ εἰδικώτερον καὶ συστηματικώτερον νὰ πραγματευθῇ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ θεμελιῶδες τοῦτο θέμα.

Ἀλλ' αἱ μικροελλείψεις αὗται δὲν ἐλαττώνουν διόλου τὴν ἀξίαν τοῦ βιβλίου, τὸ ὁποῖον, καθὼς εἴπομεν, ἀποτελεῖ ἀληθῆ θησαυρὸν διὰ τὴν νεοελληνικὴν λαϊκὴν τέχνην.

Σ. Π. Κ.

Delatte Armandus, Codices Athenienses descripsit—Bruxellis 1924. (Catalogus codicum astrologorum Tom. I.). 8ον σ. VIII+291.

Ὁ συγγραφεύς, μέλος ἄλλοτε τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς σχολῆς, κατὰ τὴν αὐτόθι διαμονήν του ἠρεύνησε καὶ ἐμελέτησε τοὺς ἀστρολογικοὺς καὶ μαγικοὺς κώδικας τῶν ἐν Ἀθήναις βιβλιοθηκῶν καὶ ἤδη ἀπὸ τοῦ 1914 ἐδημοσίευσεν ἔκθεσιν περὶ τῶν καρπῶν τῆς ἐρεύνης ταύτης, περὶ τῆς ὁποίας ἔγραψεν ὁ ἀείμνηστος Πολίτης τὰ προσήκοντα ἐν Λαογρ. Δ΄ 746. Τώρα δημοσιεύει εἰς τὴν σειρὰν τοῦ Καταλόγου τῶν ἀστρολογικῶν κωδίκων λεπτομερῆ περιγραφὴν τῶν ἀθηναϊκῶν χειρογράφων, καθὼς καὶ τὰ σχετικὰ ἀποσπάσματα. Τὰ χειρόγραφα εἶναι ὅλα νεώτερα, δικαίως δὲ ὁ συγγραφεὺς παρατηρεῖ ὅτι οὐδὲν ἔχουν νὰ προσφέρουν διὰ τὴν γνῶσιν τῆς ἀρχαίας ἀστρολογίας, ἐνῷ ἐξ ἄλλου μεγίστη εἶναι ἡ γλωσσικὴ αὐτῶν σημασία διὰ τὴν νέαν ἑλληνικήν, διὰ τοῦτο δὲ λέγει ὅτι ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν ἀποσπασμάτων «διετήρησεν ἐπιμελέστατα τὰς λέξεις, τοὺς τύπους καὶ τοὺς τόνους, τοὺς ὁποίους εὗρεν εἰς τὰ χειρόγραφα, ἐφ' ὅσον δὲν ἦσαν ἐσφαλμένοι.»

[1]) I. Cvijic, La péninsule balkanique. Paris 1918. σ. 244.

Ἐν τέλει δ' ἐκφράζει τὴν γνώμην ὅτι μὲ ὀλίγην μελέτην τῆς δημώδους ἑλληνικῆς (modico vulgaris sermonis studio) καὶ μὲ τοὺς λεξικολογικοὺς καὶ γραμματικοὺς πίνακας, τοὺς ὁποίους προσθέτει ἐν τέλει καθίσταται δυνατὴ ἡ κατανόησις τῶν κειμένων καὶ ὑπὸ τῶν ξένων φιλολόγων, οἱ ὁποῖοι συνήθως μόνον τὴν ἀρχαίαν γνωρίζουν.

Ἡ γνώμη αὐτή, φαίνεται, τὴν ὁποίαν ἔχει ὁ συγγραφεὺς διὰ τὴν εὐκολίαν τῆς δημώδους νεοελληνικῆς τοῦ ἔδωσε καὶ τὸ θάρρος τῆς δημοσιεύσεως τῶν κειμένων τούτων. Ἀλλέως δὲν θὰ ἐτόλμα, μὲ τὰ ὀλίγα ἑλληνικά, τὰ ὁποῖα ἔμαθε κατὰ τὴν ἐν Ἀθήναις διαμονήν του, νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐργασίαν ἀρκετὰ δύσκολον καὶ διὰ τοὺς Ἕλληνας ἀκόμη ἐπιστήμονας. Διότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἰς πολλὰ ἡ νεωτέρα δημώδης γλῶσσα εἶναι ὀλιγώτερον γνωστὴ ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν, ἰδιαιτέρως εἰς τὰ τοιαῦτα κείμενα ἡ γλῶσσα εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἀνώμαλος καὶ ἀνομοιομερὴς διὰ τὴν ἐγκατάμειξιν ποικίλων διαφόρων χρόνων στοιχείων. Βάσις αὐτῆς εἶναι ἡ ἀρχαία καὶ ἀκριβέστερον ἡ κοινὴ τῶν ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεισέρχονται διαρκῶς τύποι καὶ λέξεις βυζαντιναὶ καὶ νεοελληνικαί, οὕτω δ' ἀποτελεῖται ἀνάμεικτόν τι καὶ ἀκαθόριστον γλωσσικὸν εἶδος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀρχαῖα καὶ βυζαντινὰ καὶ νέα ἀναμεῖξ συμφύρονται. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἀνωμαλίαι ἀρκεταί, καὶ φθογγικαὶ καὶ τυπικαὶ καὶ συντακτικαί, ποικίλαι καὶ διάφοροι, ἀνάλογοι πρὸς τὴν γλωσσικὴν μόρφωσιν τῶν ἑκάστοτε διασκευαστῶν καὶ ἀντιγραφέων.

Τὰ ἐκδιδόμενα ὑπὸ τοῦ Delatte κείμενα, δυνατὸν νὰ εἶναι χρήσιμα διὰ τοὺς ἐνδιαφερομένους διὰ τὴν ἀστρολογίαν, διὰ τοὺς μελετῶντας ὅμως τὴν γλῶσσαν, καθὼς ἐξεδόθησαν, εἶναι λίαν ἐπισφαλῆ, διὰ νὰ μὴ εἴπω ἀναξιόπιστα. Ὁ συγγραφεὺς δὲν ὑποπτεύει κἂν τὰς δυσκολίας, ἐνώπιον τῶν ὁποίων εὑρίσκεται ἐπιχειρῶν τὴν ἔκδοσιν τοιούτων κειμένων. Καὶ διὰ τοῦτο ἀντιθέτως πρὸς ὅ,τι ἰσχυρίζεται ἐν τῷ προλόγῳ, ὅτι δηλ. διετήρησεν ἐπιμελέστατα τὴν παράδοσιν τῶν κειμένων, διορθώνει μὲ ἐλαφρὰν τὴν συνείδησιν καὶ μὲ τὴν μεγαλυτέραν εὐκολίαν καλῶς ἔχοντας τύπους καὶ λέξεις, παραποιῶν τὸ κείμενον καὶ δημιουργῶν πολλάκις καὶ λέξεις ἀνυπάρκτους. Δυστυχῶς δὲ καὶ ὁ apparatus δὲν εἶναι πάντοτε πλήρης, ὥστε ὁ εἰδήμων τοὐλάχιστον νὰ δύναται νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸ ὀρθόν. Παρανοῶν πολλάκις ἐξ ἀγνοίας, παραδιορθώνει, εἰσάγων εἰς τὸ κείμενον πράγματα ἀκατανόητα. Ἀγνοεῖ δὲ στοιχειωδῶς καὶ τὰ βυζαντινὰ πράγματα, ὅθεν ἄλλαι παραδιορθώσεις καὶ παρανοήσεις. Ὀλίγα παραδείγματα, ἐξαχθέντα κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐκ προχείρου ἀντιβολῆς τοῦ κώδικος 1350 τῆς Ἐθνικῆς

βιβλιοθήκης, τοῦ ὁποίου ἔτυχε νὰ κάμω καὶ ἐγὼ χρῆσιν κατ' αὐτάς, πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Delatte δημοσιευθέντα πιστεύω ὅτι θέλουσι δικαιώσει τὴν κρίσιν μου.

Ὁ ἐκδότης βεβαιώνει ὅτι διατηρεῖ ἀναλλοίωτον τὸν τονισμόν. Ἐν τούτοις γράφει *πόλεμοι* (143, 10, 14, 16. 146, 10, 17. 147, 7. 148, 8 καὶ ἀλλαχοῦ), *θάνατοι* (143, 3. 146, 10. 148, 8. 154 4), *ἄνεμοι* (148, 55), *βάτραχοι* (155, 6) ἀντὶ τῆς *κανονικῆς* γραφῆς τοῦ χφ. *πολέμοι, θανάτοι, ἀνέμοι, βατράχοι*, ἡ ὁποία δικαιολογεῖται ἀπὸ ἀναλόγους τονισμοὺς τῆς δημώδους νεοελληνικῆς, καὶ ἰδίως τῶν βορείων ἰδιωμάτων, οἷον *ἀνθρῶποι, συντρόφοι* κτλ. προελθόντας ἐξ ἐπιδράσεως τῆς αἰτιατικῆς [1]). Γράφει ἐπίσης *ἁρπάγων* (142, 16) καὶ *ἡμέρων*, (148, 9) ἀντὶ τῶν ἐν τῷ χφ. *ἅρπαγων* [2]), *ἥμερων*, γνησίων δημοτικῶν τύπων ἐκ τῶν ἐπιθέτων *ἅρπαγος* καὶ *ἥμερος* [3]). Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῇ καὶ περὶ τοῦ τύπου *ἰδιωτῶν* (143, 23) ἀντὶ *ἰδιώτων*, ὃν παρέχει τὸ χφ. Ἔπειτα γράφει *σκορπίος* (143, 18. 144,5) ἀντὶ τοῦ γνησίου δημοτικοῦ *σκορπιός*, τὸ ὁποῖον παρέχει τὸ χφ. Ἐν σ. 172, 14 γράφει *λειτοῦργον* ἀντὶ τοῦ γνησίου *λειτουργὸν* (*ὁ λειτουργός, τοῦ λειτουργοῦ*) ἢ *λειτουργῶν* [4]) (ὡς μετοχή), ἑρμηνεύει δὲ καὶ τὸν τύπον αὐτὸν ὡς προστακτικὴν συνήθη εἰς τὰς διαλέκτους τοῦ Πόντου καὶ τῆς κάτω Ἰταλίας. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐν Πόντῳ καὶ κάτω Ἰταλίᾳ σῴζονται τύποι εἰς *ον* οἷον *ποῖσον, γράψον, κράτησον* [5]), ἀλλ' οἱ τύποι οὗτοι εἶναι τοῦ ἀορίστου, ἀμφιβάλλω δ' ἂν στόμα ἑλληνικὸν εἶπε ποτὲ *λειτοῦργον* ἀντὶ *λειτούργει*. Ἔπειτα, καὶ ἂν τοῦτο ἦτο δυνατόν, οὐδὲν δεῖγμα τῆς ποντικῆς ἢ κατωιταλικῆς διαλέκτου παρέχει τὸ κείμενον, ὥστε νὰ δικαιολογῆται παρομοία ὑπόθεσις. Τὸν ἐκδότην πιθανῶς παρέσυρεν εἰς τὸ σφάλμα ἡ εἰς τὰ ἄλλα ζῴδια ἁπαντῶσα προστακτική, οἷον καὶ νὰ *λειτουργῇ τὸν τίμιον Πρόδρομον* (172, 29), καὶ ἡ ὀλίγη γνῶσις τῆς νέας ἑλληνικῆς.

[1]) Πρβλ. Thumb, Handbuch der neugriechischen Volkssprache². Strassburg 1910. σ. 41 ἔνθα καὶ τὸ παράδειγμα *ἀνέμοι* καὶ Kretschmer, Der heutige lesbische Dialekt. 1905 στ. 229.

[2]) Κακῶς σημειοῦται ἐν τῷ app. *ἁρπαγῶν*.

[3]) Περὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ τονισμοῦ τῆς ὀνομαστικῆς τῶν ἐπιθέτων εἰς ὅλας τὰς πτώσεις βλ. Thumb, ἔνθ' ἀν. σ. 63 § 108.

[4]) Ἡ ὅλη φράσις ἔχει ὡς ἑξῆς· *καὶ ταῦτα διελθὼν ζήσεται ἔτη πε'. λειτουργὸν δὲ τὸν ἅγιον Νικόλαον τὸν θαυματουργόν*, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἴσως πλεονάζει μόνον τὸ *δέ*, πρᾶγμα ὄχι ἀσύνηθες.

[5]) Thumb, ἔνθ' ἀν. σ. 147 § 216.

Ἐν σ. 224, 13 διορθώνων τὸ τοῦ χφ. *πάσι χάρι* γράφει *πασιχαρὴ ἀγνοῶν* ὅτι ἡ λέξις εἶναι *πασίχαρος, πασίχαρη*.

Βεβαιώνει ἐπίσης ὁ ἐκδότης ὅτι διετήρησε τοὺς τύπους. Μέχρι τινὸς ἔχει δίκαιον, ἀλλ' ἰδοὺ καὶ παραδείγματα τοῦ ἀντιθέτου. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐν τῇ δημώδει νεοελληνικῇ τὸ *ν* τῆς αἰτ. καθὼς καὶ τὸ *ς* τῆς ὀνομ. ἐξέπεσε· οὕτω λέγεται *τὸν κόσμο, τὴν ἡμέρα, τὴ συμφορά, τὴ ἄλωσι*, καὶ οὕτως εὑρίσκονται ταῦτα, ἄλλα μὲν κανονικῶς, ἄλλα δὲ σπαράδην, γεγραμμένα ἐν τῷ κώδικι. Μὴ δώσας εἰς τοῦτο προσοχὴν ὁ ἐκδότης γράφει *εἰς τὸν κόσμον* (141, 6), *ἅλωσις* (141, 7), *ἡμέραν* ἢ *ἡμέρᾳ (!)* (147, 1, 6 καὶ πολλαχοῦ), *συμφορὰν* (147, 27) καὶ εἴτι ἄλλο. Εἶναι γνωστὸν ἐπίσης ὅτι τὰ εἰς *-ι(ς)* λήγοντα σχηματίζουν τὴν γενικὴν εἰς *-ης*, οἷον *ἡ πόλι(ς), τῆς πόλης*, ἐν τούτοις ὁ ἐκδότης γράφει *στερέωμα Πόλεως* (141, 20) ἀντὶ τοῦ παραδιδομένου ὑπὸ τοῦ χφ. *πόλης*. Διατὶ δὲ καὶ τὸ ἀρχικὸν *π* κεφαλαῖον; Γνωστὸν ἐπίσης εἶναι ὅτι ἡ ὀν. τοῦ πληθ. τῶν θηλ. ἔληξεν εἰς *-ες*, ἐν τούτοις ὁ ἐκδότης διορθώνει τὴν ἐπανειλημμένως ὑπὸ τοῦ χφ. παραδιδομένην γραφὴν *ὄχλησες, στάσες* εἰς *ὀχλήσεις* (141, 21, 34. 142, 2 καὶ ἀλλαχοῦ) καὶ *στάσεις* (146, 36). Ἐν σ. 142, 6 γράφει *λώβη* ἀντὶ τοῦ παραδιδομένου *λώβα* χωρὶς προφανῆ λόγον, τὸ δὲ *ἀπόλλυται* τοῦ χφ. (ἀνορθογράφως *ἀπόλειται* ἢ *ἀπώλειται*) διορθώνει ἄνευ λόγου, *εἰς ἀπολεῖται* (145, 9. 147, 7). Ἐν σ. 171, 7 διορθώνει τὸ δημῶδες τοῦ χφ. *ἀποθαίνει* χωρὶς λόγον εἰς *ἀποθανεῖ*, ἐν δὲ σ. 196, 7 τὸ παραδιδόμενον *σφαρῇ*, χαρακτηριστικώτατον διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς πατρίδος τοῦ κειμένου, ἥτις καὶ ἐξ ἄλλων βεβαιοῦται ὅτι εἶναι ἡ Κρήτη, διορθώνει ἐξ ἀγνοίας εἰς τὸ κοινὸν *σφαλῇ*.

Εἰς τὰς λέξεις τὸ κακὸν εἶναι μεγαλύτερον. Διορθώνει πᾶσαν ἄγνωστον εἰς αὐτὸν λέξιν καὶ ὅταν ἀκόμη ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς διορθώσεώς του, δημιουργεῖ δὲ κάποτε καὶ λέξεις ἀνυπάρκτους εἰς τὴν νεοελληνικήν. Καὶ τῶν γνωστῶν δὲ τὴν παράδοσιν δὲν ἀφήνει ἄθικτον. Οὕτω π.χ. τὸ χφ. γράφει *πληνθύνονται*, ὅπως γράφει *αὐξηνθήσονται* [1]) (145, 13. 147, 22) ὁ ἐκδότης τὸ μεταβάλλει εἰς *πληθύνονται* (145,9), τὸ χφ. γράφει *πισθότονος* ὁ ἐκδότης τὸ μεταβάλλει εἰς *ὀπισθότονος*, (155,7), τὸ χφ. γράφει *Σεμτέμβριος* ὁ ἐκδότης ἐπανορθώνει *Σεπτέμβριος* (171,3), τὸ χφ. γρ. *ἀναρκιασμοὺς* ἢ *ἀρνακιασμοὺς* καὶ *ἀρνακιάσει* ὁ ἐκδότης πλάττει τὸ ἀνύπαρκτον *ἀναρθριασμοὺς* (189,15)καὶ *ἀναρθρι-*

[1]) Δὲν γνωρίζω διατὶ ὁ ἐκδότης γράφει *αὐξυνθήσονται*. *Αὐξύνω* ρῆμα, ἐγὼ τοὐλάχιστον, ἐν τῇ νεοελληνικῇ δὲν γνωρίζω.

άσουσιν (184,23) ἀγνοῶν ὅτι ἡ λέξις *ἀρνακιάζω* ὑπάρχει ἐν τῇ δημώδει σημαίνουσα τὸ ἐκ τοῦ ψήχους ἢ τῆς πιέσεως μούδιασμα, τὴν νάρκην τῶν χειρῶν ἢ τῶν ποδῶν. Τὸ χφ. γράφει *ἀνοικτοκούταλοι* (=οἱ ἔχοντες ἀνοικτὲς τὶς *κούτάλες* δηλ. εὐρείας ὠμοπλάτας, οἱ εὐρύνωτοι) ὁ ἐκδότης *ἀνοικτοκούτελοι* (193,9 καὶ 263) ἤτοι οἱ ἔχοντες ἀνοικτὸν τὸ μέτωπον, πρᾶγμα φυδέποτε λεχθὲν ὑπὸ Ἕλληνος. Τὸ χφ. γράφει *παιγνιώτης*, ὁ ἐκδότης *παιγνιώδης* (196,3). Ἀλλ' ἦτο εὔκολον νὰ ἴδῃ εἰς τὸ κοινότατον λεξικὸν τοῦ Somavera τὴν λέξιν καὶ τὴν ἑρμηνείαν της: giocolatore. Ὅτι ἡ λέξις εἶναι καὶ βυζαντινὴ ἠδύνατο νὰ ἴδῃ εἰς τὸ πρόχειρον ἐπίσης λεξικὸν τοῦ Ducange. Τὸ χφ. γράφει *ἀνέγκαστος*, ὅπερ δηλοῖ τὸν εὐμαρῶς βιοῦντα, τὸν ἀκούραστον ἐκ τῆς ζωῆς, ὁ ἐκδότης τὸ μεταβάλλει εἰς *ἀνεγνοίαστος* (196,3). Ἂν ἔγραφε τοὐλάχιστον *ἀνέγνοιαστος!* Τὸ χφ. γράφει *ἀγαπητῆρός*, δηλ. ἄνθρωπος προσελκύων τὴν ἀγάπην, ὁ ἐκδότης *ἀγαπητικὸς* (196,13), ὅπερ δηλοῖ τὸν ἐραστήν. Ἐν σ. 145,3 γράφει *οἱ καρποὶ καὶ τὰ λάχανα πεσοῦνται*, ἐνῷ τὸ χφ. παραδίδει *οἱ κῆποι*. Διατὶ ἡ διόρθωσις; Ὁ ἐκδότης ἐνόμισεν ὅτι τὸ *πεσοῦνται* δὲν ἁρμόζει εἰς τὰ *κῆποι*. Ἀλλὰ δὲν ἁρμόζει καὶ εἰς τὸ *λάχανα*, ἐὰν λάβῃ κανεὶς αὐτὸ ἐν κυριολεξίᾳ. Ἐνῷ ἂν τὸ λάβῃ κανεὶς μεταφορικῶς, ὅπως καὶ κεῖται, μὲ τὴν σημασίαν δηλ. τοῦ *θὰ ἀποτύχουν, δὲν θὰ γίνουν*, ἁρμόζει πολὺ καλὰ εἰς τοὺς *κήπους*, οἱ ὁποῖοι ἔχουν στενοτέραν σχέσιν πρὸς τὰ *λάχανα* παρὰ οἱ *καρποί*. Καὶ ἕπεται συνέχεια. Ἐν σ. 143,22 ἀντὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ χφ. παραδιδομένου ἀγνώστου, ἴσως δὲ καὶ ἐφθαρμένου *σπάχεα*, διορθώνει *σπανία*. Ἀλλὰ ποίαν ἔννοιαν ἔχει τότε ὁλόκληρος ἡ φράσις: «*Εἰς Θαρσεῖς σεισμοὶ τῆς γῆς καὶ σπανία.*» Ἐλέχθη ποτὲ ἐν τῇ νεοελληνικῇ *σπανία* ἀντὶ τοῦ ἀρχαίου *σπάνις*, ἀφοῦ καὶ ὁ ἴδιος ὁ κῶδιξ συχνότατα μεταχειρίζεται πρὸς δήλωσιν τῆς αὐτῆς ἐννοίας τὰς λέξεις *λείψη* καὶ *στενότητα*; Ἐν σ. 206,25 τὸ τοῦ χφ. *τὴν Καππαδόκων*, ὅπως συνήθως λέγεται εἰς τοὺς βυζαντινούς, μεταβάλλει χωρὶς λόγον εἰς *Καππαδοκίαν*.

Ἀλλὰ καὶ συντάξεις ἐπίσης μεταβάλλει ἐξ ἀγνοίας. Οὕτω τὸ χφ. γράφει ὀρθότατα *σιτάρι καὶ κριθάρι πολύ*, ὁ ἐκδότης *σιτάρι καὶ κριθάρι πολλὰ* (141,19-142,8), οὐδέποτε λεχθὲν ἐν τῇ ἑλληνικῇ. Ἐν σ. 172,10 ὁ ἐκδότης γράφει *λίθος θέλει τὸν κτυπήσει*, ἐνῷ τὸ χφ. ἔχει *τοῦ κτυπήσει*, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τεκμήριον ὅτι ἔκτοτε ἡ γεν. ἐκ τῶν φράσεων *νὰ σοῦ δώσω, νὰ σοῦ κάμω, νὰ σοῦ πῶ* κτλ., εἶχεν ἀρχίσει νὰ ὑποκαθιστᾷ τὴν αἰτ. καὶ εἰς φράσεις, ὅπου δὲν ἔχει τὸν τόπον της, τοῦθ' ὅπερ καὶ σήμερον βλέπομεν γινόμενον εἰς τὸν καθ' ἡμέραν λόγον. Ἐν σ. 147,18 γράφει «*καὶ ἐὰν εἰς ιδ΄ καὶ ιε΄, οἱ ἄνθρωποι τῆς χώρας ἐκείνης φύγωσι*», ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ τοῦ χφ. *φεύγωσι* (κακὴ γραφὴ

ἀντὶ *φεύγουσι*). Ἐν σ. 148,14 γράφει «*σῖτος καὶ οἶνος λείψουσι*» χωρὶς καμίαν ἀνάγκην, ἀφοῦ τὸ χφ. ἔχει τὸ ὀρθὸν *λείψει*. Ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ διορθώνει ἐπίσης «*ἀπὸ τῆς ιε΄*», ἐνῷ τὸ χφ. γράφει ὀρθῶς «*ἀπὸ τὰς ιε΄*». Ἐν σ. 146,7 γράφει «*ἕως τὰς ιε΄*», ἐνῷ τὸ χφ. ὀρθῶς ἔχει «*ἕως 'ς τὰς ιέ*». Ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι στ. 8 γράφει «*ἀπὸ ιε΄ ἕως...*» παραλείπων τὴν λέξιν *τὰς* «*ἀπὸ τὰς ιε΄ ἕως...*» Ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι στ. 1 συμπληρώνει τὴν καλῶς ἔχουσαν φράσιν ἐν τῷ χφ. «*καὶ ἐν τοῖς ἀνατολῆς μέρεσιν εὐγενέστατος ἀνὴρ γεννήσεται ἐν δὲ τῆς δύσεως τῶν Φραγγῶν θανατικὸν μέγα γένηται*» προσθέτων *ἐν δὲ* ⟨*τοῖς*⟩ *τῆς δύσεως* ⟨*μέρεσιν*⟩ χωρὶς καμίαν ἀνάγκην. Ἐν τῇ αὐτῇ σελ. στ. 9 διορθώνει ἐπίσης τὸ κείμενον, ἐπιθυμῶν νὰ ἐξομαλίσῃ αὐτὸ χωρὶς καμίαν ἀνάγκην γράφων «*ἐὰν ὁ Ἥλιος ἐκλείψῃ, καρπῶν χαϊμός· εἰ δὲ ἡ Σελήνη, λεῖψις σίτου καὶ θάνατοι*» ἀντὶ *εἰ δὲ τῆς Σελήνης*, τὸ ὁποῖον εἶναι μὲν κάπως τραχύ, ἀλλ' ὄχι καὶ ἀσύντακτον, διότι ἐννοεῖται *ἔκλειψις γένηται*, ὅπερ ἰσοδύναμον πρὸς τὸ *ἐκλείψῃ*. Ἐν σελ. 172,10 καὶ 22 ὁ ἀμαθὴς βιβλιογράφος καὶ διασκευαστὴς θελήσας νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ἀρχαίαν λέξιν *κύων* ἀντὶ τῆς λέξεως *σκύλλος* ὑπέπεσεν εἰς σολοικισμὸν εἰπὼν *ἀπὸ κύων δαγκαθῇ*, ὁ ἐκδότης τὸ διορθώνει *ἀπὸ κυνῶν* ὑποκαθιστῶν τὸν συγγραφέα. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον διορθώνει καὶ τὸν ἐν σ. 142,17 ὄχι ἀσυνήθη σολοικισμὸν τοῦ συγγραφέως: *ἐν τῷ παρὸν ἔτει* εἰς *ἐν τῷ παρόντι ἔτει*. Καὶ αὐτὰ εἶναι τὰ ἐλαφρότερα. Ἀλλοῦ μεταβάλλει ἄρδην τὰς φράσεις, τὰς ὁποίας δυσκολεύεται νὰ ἐννοήσῃ, καὶ ὅταν ἀκόμη ὀλίγην ἔχῃ πεποίθησιν εἰς τὴν διόρθωσίν του. Ἐν σ. 155,11 γράφει «*ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος ταραχὴν ποιήσει εἰς τοὺς ἰδίους ἀρχηγούς· καταναλώσει* ⟨*αὐτοὺς*⟩ *καὶ ἐπ' αὐτῶν παρατολμήσει*». Τί θὰ εἴπουν αὐτά; καὶ ἰδίως τὸ τελευταῖον *ἐπ' αὐτῶν παρατολμήσει*; Ἰδοὺ τί γράφει τὸ χφ. «*ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος ταραχὴν ποιήσει εἰς τοὺς ἰδίους ἀρχηγούς, καταναλώσει καὶ ἐξ αὐτῶν παρατομήσει*». Ἡ ἔννοια, μοῦ φαίνεται, εἶναι σαφής. Ὁ βασιλεὺς θὰ φέρῃ ταραχὴν εἰς τοὺς ἀρχηγούς του, θὰ φονεύσῃ καὶ θὰ ἀποκεφαλίσῃ ἐξ αὐτῶν. Τὸ *καταναλίσκω* συχνὰ εὑρίσκεται εἰς τοὺς βυζαντινοὺς ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ φονεύω, τὸ δὲ *παρατομῶ*, μὲ τὴν σημασίαν τοῦ *παρατέμνω*, δὲν μαρτυρεῖται μέν, δὲν εἶναι ὅμως καὶ ἀδύνατον. Ἐὰν δὲ ἐθεωρεῖτο ἀπαραίτητον νὰ διορθωθῇ πλησίον εἶναι τὸ *καρατομῶ*, ὄχι ἄγνωστον εἰς τοὺς μεταγενεστέρους καὶ τοὺς βυζαντινούς. Ἐν σ. 143,24 γράφει «*ἰδιωτῶν πλημμελείαις ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς αὐτῶν καὶ ὀργῆς κυρίου ἐπίτασις.*» Ἰδοὺ τί ἔχει τὸ χφ. «*ἰδιωτῶν πλημμελείαις ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς αὐτῶν καὶ ὁλκὴν χρυσίου ἀποτίθησιν*». Οἱ βασιλεῖς δηλονότι θέλουσι πλημμελήσῃ πρὸς

τοὺς ἰδιώτας καὶ θέλουσιν ἐπιβάλει εἰς αὐτοὺς φόρον ὁλκὴν χρυσίου, ὡρισμένον δηλονότι βάρος χρυσοῦ. Τὸ κείμενον εἶναι βέβαια ἀνώμαλον, διότι μεταπηδᾷ ἀπὸ πληθ. εἰς ἑν. καὶ ἴσως καὶ τὸ *ἀποτίθησιν* θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι *ἐπιτίθησιν*, ἀλλ' ἀπὸ τῆς *ὁλκῆς χρυσίου* μέχρι τῆς *ὀργῆς κυρίου* ἡ ἀπόστασις μοῦ φαίνεται πολὺ μακρά. Ἐν σ. 144, 1 κἑ. γράφει· «"*Αν εἰς τὸν Ὑδροχόον τύχῃ ἔκλειψις, δηλοῖ Ρωμαίων ἀκαταστασίας καὶ κωκυτὸν* ⟨*καὶ*⟩ *πολλοὺς κλαυθμούς· πεῖναν καὶ θανάτους καὶ στενότητα παγκόσμιον ἀπὸ πάντων τῶν ἀναγκαίων· σεισμὸς μὲ ἦχον*»κτλ. Τὸ κείμενον φαίνεται ὁμαλώτατον, ἀλλὰ πραγματικῶς εἶναι ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον διωρθωμένον ἐξ ἀγνοίας μόνον καὶ τῆς γλώσσης καὶ τῶν πραγμάτων. Τὸ χφ. ἔχει «"*Αν εἰς τὸν Ὑδροχόον τύχῃ ἔκλειψις δηλοῖ Ρωμαίων ἀκαταστασίαις καὶ κωκυτόν· πολλοὶ κλαυθμοί, πεῖνα καὶ θανάτοι καὶ στενότητα παγκόσμιος τῶν ἀτζουπάδων τῶν ἀναγκαίων· σεισμὸς μὲ ἦχου*» κτλ. Διὰ ποῖον λόγον ὁ ἐκδότης ἐξέτεινε τὴν δύναμιν τοῦ *δηλοῖ* καὶ εἰς τὰ ἄλλα κῶλα, τὰ ὁποῖα συνήθως φέρονται κατ' ὄνομ., ἐσταμάτησε δὲ εἰς τὸ *σεισμός*, καὶ διατί οἱ γνωστοὶ βυζαντινοὶ *ἀτζουπάδες*, οἱ τόσον συνήθεις εἰς τὰς βυζαντινὰς ἀρχοντικὰς αὐλὰς μετεβλήθησαν εἰς *ἀπὸ παντων*;[1]) Τὴν λέξιν ἠδύνατο νὰ εὕρῃ ὁ ἐκδότης προχείρως εἰς τὸ Glossarium τοῦ Ducange. Διατὶ δὲ μεταβάλλει τὴν σύνταξιν *σεισμὸν μὲ ἦχον* εἰς *σεισμὸν μὲ ἦχον*, ἐνῷ ὀρθῶς διατηρεῖ τὴν γεν. *μὲ θάλπους* (154,11); Ἡ σύνταξις εἶναι βέβαια σόλοικος, ἀλλὰ δεικνύει τὴν ἡμιμάθειαν τοῦ διασκευαστοῦ, ὅστις ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν τῆς λογίας συντάξεως τῆς *μετὰ* μετὰ γενικῆς.

Ἄγνοιαν τῶν βυζαντινῶν πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ ἀσύγγνωστον ἀμέλειαν, δεικνύουν πλὴν τῆς ἀνωτέρω διορθώσεως τῶν *ἀτζουμπάδων* εἰς *ἀπὸ πάντων* καὶ ὅσα λέγονται ἐν σελίδι 143,14 (app.) περὶ τῶν *Θαρσῶν*, τοὺς ὁποίους ὁ ἐκδότης θεωρεῖ ὡς *Φαρσεῖς*, κατοίκους τοῦ Φαρσιστάν! Ἐὰν ὁ ἐκδότης ἔλάμβανε τὸν κόπον νὰ ἀνοίξῃ τὸ κοινότατον λεξικὸν τῶν κυρίων ὀνομάτων Pape-Benseler, θὰ ἔβλεπεν ὅτι κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰωσήπου (1, 6, 1) *Θαρσεῖς* εἶναι ἡ πολὺ πλησίον εἰς τὸ βυζαντινὸν κράτος τοῦ 10ου αἰῶνος κειμένη Κιλικία, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι καὶ ἰδιαιτέρως τῆς πρωτευούσης αὐτῆς Ταρσοῦ εἰς τὰ βυζαντινὰ ἔπη ἀναφέρονται ὑπὸ τὸ ὄνομα *Θαρσῖται*[2]) Ἐὰν ἐπρόσεχε τὸ πρᾶγμα ὁ συγγραφεύς, ἐκ τῆς συχνῆς μνείας τοῦ Βαγδατίου καὶ τῶν

[1]) Λαογρ. Γ' 552 καὶ 583 στ. 1076 Πρβλ. καὶ Πολίτην ἐν Λεξικογραφικῷ Ἀρχείῳ Ε' 31.

[2]) Les exploits de Basile Digénis Acritas d' après le ms de Grotta-Ferrata par Émile Legrand VIII 205.

Θαρσῶν, θὰ ἠδύνατο μετὰ πιθανότητος νὰ συμπεράνῃ ὅτι τὸ βυζαντινὸν ἀρχέτυπον τοῦ χφ., τὸ ὁποῖον εἶχεν ὑπ' ὄψιν του, ἀνέρχεται εἰς χρόνους παλαιοτέρους τοῦ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ, ὅτε πράγματι οἱ Ἄραβες τῆς Κιλικίας ἐνδιέφερον πολὺ τοὺς Βυζαντινούς, διότι εἶχον ἀποβῆ μάστιξ τῶν μικρασιατικῶν ἐπαρχιῶν των. Τὴν αὐτὴν ἀμέλειαν δεικνύουν ὅσα ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι στ. 11 (app.) λέγονται περὶ τῶν *Μερόπων*. Τὴν λέξιν ἐκλαμβάνει ὁ ἐκδότης μὲ τὴν ὁμηρικὴν της σημασίαν, δίδων τὴν ἀκόλουθον περίεργον ἑρμηνείαν «*μέροπες*, homimes subditi, regi opponuntur; fort. tamen s. v. μέροπον nomen alicujus regionis latet». Ἡ δευτέρα ὑπόθεσις εἶναι ὀρθοτέρα τῆς πρώτης. Πράγματι ὁ διασκευαστὴς θεωρεῖ *τὸν μέροπον* ἢ *τὸ μέροπον* τόπον, καθὼς σαφῶς φαίνεται ἐκ τῶν λεγομένων ἐν φ. 23β «*βλέπε λοιπὸν καὶ εἰ μὲν εἶναι ἐκ τῶν ζωδίων τούτων ἡ σελήνη εἰς τὰς 13 τοῦ Μαρτίου μηνὸς ἐκεῖνος ὁ χρόνος γίνεται ὁμβροποιὸς πολλῷ μᾶλλον ἐν τῷ Μερόπῳ*». Ἐὰν δὲ κατέφευγε καὶ εἰς τὸ λεξικὸν τῶν Pape-Benseler, θὰ ἀνεκάλυπτε καὶ τὴν παρανόησιν τοῦ διασκευαστοῦ. Ἐκεῖ ρητῶς σημειώνεται *Μεροπὶς γῆ* καὶ *Μέροπες* ὡς χώρα μυθική, μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ *Στράβωνος* (Ζ 299) καὶ τοῦ Αἰλιανοῦ (Γ 18) ἐκ τοῦ Θεοπόμπου.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω καὶ ἡ ἀνάγνωσις τῶν κειμένων δὲν ἔγινε μετὰ τῆς προσηκούσης ἐπιμελείας. Παραναγνώσεις καὶ παραλείψεις λέξεων δὲν εἶναι ἀσυνήθεις, ἓν δὲ ἢ δύο παραδείγματα μοῦ φαίνονται ἀρκετὰ διὰ νὰ πιστοποιήσωσι τὸ πρᾶγμα. Οὕτως ἐν σελ. 170,21 γράφει: *πολλαῖς χώραις* καὶ ἐν τῷ app. σημειώνει ὅτι τὸ χφ. ἔχει ἀντὶ τοῦ *χώραις* τὴν λέξιν *πολλαῖς*. Τὸ χρ. γράφει σαφέστατα καὶ ἀναμφισβήτητα *βολλαῖς* ἤτοι *βολές*, τὸ ὁποῖον ἐν τῇ δημώδει σημαίνει ὅτι καὶ τὸ *φορές*. Ἐν σ. 172,1 ὁ ἐκδότης γράφει *ἐν θαλάσσῃ ἢ ἐν ποταμῷ κινδυνεύσει*, ἐνῷ τὸ χφ. παραδίδει: *ἐν θαλάσαῃ πλεύσει ἢ ἐν ποταμῷ κινδυνεύσει*. Πάντα τὰ ἀνωτέρω, τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύναντο νὰ πολλαπλασιασθοῦν μέχρι πλήρους ἀναθεωρήσεως τῶν ἐκδοθέντων, μοῦ φαίνονται ἀρκετὰ διὰ νὰ δείξουν τὸ ποιὸν τῆς ἐκδόσεως τοῦ Delatte καὶ νὰ διδάξουν ὅτι δὲν εἶναι ἀρκετὸν νὰ γνωρίζῃ κανεὶς ὀλίγα νέα ἑλληνικά, διὰ νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐκδόσεις τοιούτων κειμένων, ἀλλὰ χρειάζονται καὶ γλωσσικαὶ καὶ διαλεκτολογικαὶ γνώσεις πολλαί, καὶ τῶν βυζαντινῶν καὶ νεοελληνικῶν πραγμάτων πεῖρα, καὶ τῶν δυσκολιῶν συνείδησις σαφής. Εἶναι λυπηρὸν ὅτι εἰς τὴν ἀξιολογωτάτην σειρὰν τοῦ Καταλόγου τῶν ἀστρολογικῶν κωδίκων συμπεριελήφθη ἔκδοσις τόσον ἐπικολαία καὶ ἀναξιόπιστος.

ΣΤΙΛΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Heisenberg Aug., Ein angeblicher byzantinischer Roman (S. Abaus S. Monacenses 1925 σ. 28—32).

Ἡ μικρὰ αὕτη πραγματεία τοῦ καθηγητοῦ κ. Heisenberg, δυσαναλόγως πρὸς τὴν σμικρότητά της, θίγει σπουδαιότατα σημεῖα τῆς ἐρεύνης τῶν ἀκριτικῶν ἐπῶν. Ὁ Η. ἀποδεικνύει ἐν αὐτῇ ὅτι τὸ μυθιστόρημα τοῦ Ἀλδελαγᾶ καὶ τῆς Ὀλόπης, τὴν ὕπαρξιν τοῦ ὁποίου ὁ Krumbacher συνήγαγεν ἐκ τῆς μνείας ἑνὸς ἐρωτικοῦ ζεύγους εἰς τὴν Τραπεζουντίαν παραλλαγὴν τοῦ ἀκριτικοῦ ἔπους, οὐδέποτε ὑπῆρξεν, Διότι τὰ λεγόμενα εἰς τὴν παραλλαγὴν εἶναι ἁπλούστατα φθορὰ τῶν ἐν τῇ παραλλαγῇ τῆς Grotta Ferrata ὀρθῶς λεγομένων περὶ Ἀγαμέμνονος καὶ Πηνελόπης καὶ Ὀδυσσέως. Ἡ ἀπόδειξις εἶναι λίαν πειστική. Σπουδαιοτέρα ὅμως εἶναι ἡ ἑρμηνεία τῆς φθορᾶς διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς προφορικῆς παραδόσεως, τὴν ὁποίαν μέχρι τοῦδε ἐχρησιμοποιοῦμεν μόνον εἰς τὰ δημώδη ᾄσματα. Ἡ ἑρμηνεία αὕτη ἐνέχει γενικωτέραν σημασίαν διὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀκριτικῶν ἐπῶν καὶ πρέπει νὰ τύχῃ ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἐκ μέρους τῶν μελετητῶν τῶν ἀκριτικῶν ἐπῶν. Ἐπίσης ἄξια προσοχῆς νομίζομεν, μολονότι δὲν συμφωνοῦμεν εἰς ὅλα τὰ σημεῖα πρὸς τὸν σοφὸν καθηγητήν, καὶ ὅσα ἄλλα γενικώτερα λέγονται περὶ τῆς παραδόσεως τῶν ἐπῶν. Τὴν ἐξαγγελλομένην ἐργασίαν τοῦ Schreiner ἀναμένομεν τοσούτῳ μᾶλλον εὐχαρίστως, καθόσον καὶ ἡμεῖς ἐπεχειρήσαμεν ἤδη παρόμοια, εἰς στενὸν ὅμως κύκλον, εἰς τὴν περὶ τοῦ ᾄσματος τοῦ Διγενῆ καὶ κάβουρα πραγματείαν ἡμῶν ἐν Λαογραφίᾳ ς΄ σ. 101 κέ.

Σ.Π.Κ.

Ταρσούλη Γεώργίας, Μιὰ φορὰ κι' ἕναν καιρό. Δημοτικὰ παραμύθια τόμος Α΄. Ἀθῆναι 1925. 8ον σ. 157. Τιμ. δρ. 40.

Συλλογὴ 19 παραμυθιῶν καλῶς καταγεγραμμένων. Ὅ,τι χαρακτηρίζει τὰ παραμύθια αὐτὰ εἶναι ἡ τελεία προσαρμογὴ εἰς τὸν παιδικὸν κόσμον. Πλὴν ἐλαφρᾶς τινος διασκευῆς εἰς τὴν γλῶσσαν κατὰ τἆλλα τὰ παραμύθια φαίνονται πιστῶς καταγεγραμμένα. Εἰς τὸ βιβλίον δὲν ἀναγράφεται ἡ προέλευσις αὐτῶν. Ἀλλ' ἡ ἐκδότις εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μοὶ ἀνακοινώσει ταύτην ἰδιαιτέρως, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης κατωτέρω. Ἐκ τῶν παραμυθιῶν τὸ ὑπ' ἀρ. 1. «Μισοκοκοτᾶκος» (=Antti Aarne Verzeichniss ἀρ. 715, Hahn ἀρ. 85) κατεγράφη παρὰ τῆς Ἑλένης Κοκκώνη ἐτῶν 60 ἐκ Κορώνης. Τὸ ὑπ' ἀρ. 2 «Τὰ τρία χαρίσματα»

(=Antti Aarne ἀρ. 403 B, Hahn ἀρ. 28 καὶ 82 (ἡ ἀρχή). Ζωγράφειος ἀγὼν Β΄ 58,6, Dawkins Modern Greek in Asia Minor σ. 334,2 καὶ 255 ὅπου καὶ ἄλλαι παραλλαγαί. Bolte - Polivka, Anmerkungen I 86 καὶ II 278) παρὰ τῆς Ξανθῆς Βουλετοῦ ἐτῶν 25 ἐκ Λαμίας. Παραλλαγαὶ ἀνέκδοτοι ἀρκεταί. Τὸ ὑπ' ἀρ. 3 «Ὁ Κουκκάκης» (=Antti Aarne ἀρ. 700, Hahn ἀρ. 55 καὶ 56, Dawkins σ. 250, Grimm ἀρ. 37 καὶ 45, πρβλ. Bolte - Polivka I σ. 389 κέ., πρόσθες Schweiz. Archiv f. Volksk. 1915 σ. 11-12, (Π), Ζωγράφειος Ἀγὼν Α΄ 420) παρὰ τῆς Δημητρούλας Καρώνη ἐκ Πανόρμου τῆς Τήνου. Τὸ ὑπ' ἀρ. 4 «Ἡ κουκκιὰ» (=Antti Aarne 563, Hahn ἀρ. 43 πρβλ. καὶ ἀρ. 15, Schmidt, Märchen κτλ. ἀρ. 19, Dawkins σ. 456 ἀρ. 2, σ. 507 καὶ τὰ σημειούμενα ἐν σ. 264 καὶ 265, Grimm ἀρ. 36 καὶ τὰ σημειούμενα ὑπὸ Bolte - Polivka ἐν τ. I σ. 346 κέ.) παρὰ τοῦ Χρήστου Μαρκάκη ἐτῶν 50 ἐκ Κορώνης. Τὸ ὑπ' ἀρ. 5 «Τὸ λιοντάρι, ὁ ἀητός, τὸ μυρμῆγκι καὶ τὸ ψάρι» (=Antti Aarne ἀρ. 554, Grimm ἀρ. 17 καὶ 62, πρβλ. Bolte - Polivka I σ. 134, II 21. Πρβλ. καὶ τὸ παρὰ Antti Aarne ὑπ' ἀρ. 329, Grimm 191, Bolte - Polivka III σ. 365, August von Löwis of Menar, Russische Volksmärchen σ. 255 ἀρ. 43) παρὰ τῆς Ζηνοβίας Γκιταράκου ἐτῶν 16 ἐξ Ἀρεοπόλεως τῆς Μάνης. Τὸ ὑπ' ἀρ. 6 «Ὁ καθρέφτης» (=Antti Aarne ἀρ. 550, Grimm ἀρ. 57, Bolte - Polivka I 503 κέ., Hahn ἀρ. 51) παρὰ τῆς Πηγῆς Ταρσούλη ἐκ Κορώνης. Τὸ ὑπ' ἀρ. 7 «Τὸ αἴνιγμα» (=Antti Aarne 851, πρβλ. Λαογρ. Β΄ 381 καὶ Bolte - Polivka I 188 κέ.) παρὰ τοῦ ἀνωτέρω Μαρκάκη. Τὸ ὑπ' ἀρ. 8 «Τὰ δύο βασιλόπουλα» (=Antti Aarne ἀρ. 303, Grimm ἀρ. 60 καὶ 85, Bolte-Polivka I 60 καὶ II 204, Hahn ἀρ. 22) παρὰ τῆς ἀνωτέρω Δημητρούλας Καρώνη ἐκ Τήνου. Τὸ ὑπ' ἀρ. 9 «Οἱ καλλικάντζαροι» (=Kretschmer, Gr. Märchen ἀρ. 52, σύνηθες ὡς παράδοσις· πρβλ. *Πολίτου*, Παραδόσεις ἀρ. 631 — 634 καὶ τὰς ἐν σελ. 1343 εἰς τὴν ὑπ' ἀρ. 633 σημειώσεις. Ρωσσικὸν παρὰ Aug. Löwis of Menar ἀρ. 10. Πρβλ. τὸ ἐν τῷ εὑρετηρίῳ Aarne ὑπ' ἀρ. 480, Grimm 24, Bolte - Polivka I 207 κέ.) παρὰ τῆς ἀνωτέρω Ἑλένης Κοκκώνη. Τὸ ὑπ' ἀρ. 10 «Ἡ καλὴ τύχη», ἀνῆκον εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν παραμυθιῶν τῆς τύχης (=Antti Aarne ἀρ. 930—949) παρὰ τῆς Τασούλας Καψάλη ἐτῶν 50 ἐκ Κορώνης. Τὸ ὑπ' ἀρ. 11 «Ἡ Σταχτοπούτα» (=Antti Aarne ἀρ. 510 Α) παρὰ τῆς Αἰκατερίνης Ἴντα ἐξ Ἁγίου Πέτρου Κυνουρίας. Τὸ ὑπ' ἀρ 12 «Ἡ ἀλεποῦ» (=Antti Aarne ἀρ. 402, Grimm 63 καὶ 106, Bolte - Polivka II 30, κέ. καὶ 466 κέ., Hahn ἀρ. 67) παρὰ

τῆς Ζηνοβίας Γκιταράκου. Τὸ ὑπ' ἀρ. 13 «Ὁ Λάμιος καὶ ὁ Νεράϊδος» (πρβλ. Antti Aarne ἀρ. 313, 314) παρὰ τῆς ἀνωτέρω Αἰκατερίνης Ἴντα. Τὸ ὑπ' ἀρ. 14 «Τὸ κατσικάκι» (=Hahn ἀρ. 14. Ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ὑπ' ἀρ. 400—424 τύπων Antti Aarne) παρὰ τῆς Δημητρούλας Καρώνη ἐκ Τήνου. Τὸ ὑπ' ἀρ 15 «Τὰ ὄργανα, τὰ τούμπανα καὶ ὁ ἀνεμογύριστος» (=Hahn ἀρ. 73. Πρβλ. Antti Aarne ἀρ. 425c, Bolte - Polivka I σ. 442 κἑ. II 229 κἑ. καὶ ἰδίᾳ 254 κἑ.) παρὰ τῆς αὐτῆς. Τὸ ὑπ' ἀρ. 16 «Τὰ τρία κυπαρισσάκια» (=Antti Aarne ἀρ. 303, Grimm ἀρ. 60, Bolte - Polivka I σ. 528 κἑ.) παρὰ τῆς Τασούλας Καφάκη ἐκ Κορώνης. Τὸ ὑπ' ἀρ. 17 «Ἡ ἄμοιρη» (=παραλλαγὴ τοῦ ὑπ' ἀρ. 10) παρὰ τῆς Δημητρούλας Καρώνη. Τὸ ὑπ' ἀρ. 18 «Τὸ λιβάνι» (ἄνευ ἀντιστοίχου παρὰ Antti Aarne) παρὰ τῆς αὐτῆς. Τὸ ὑπ' ἀρ. 19 «Ὁ Ἀράπης» (=Antti Aarne ἀρ. 311, Grimm ἀρ. 46, Bolte - Polivka I 398 κἑ.) παρὰ τῆς Αἰκατερίνης Ἴντα.

Ἑλληνικὴ Χαλιμᾶ. Τὰ ὡραιότερα παραμύθια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐκλογὴ καὶ διασκευὴ Γεωργίου Δροσίνη· Σειρὰ Δευτέρα. Ἀθῆναι [1926] 8ον σ. 126.

Τὸ κομψὸν τομίδιον, τὸ ὁποῖον στολίζουν εἰκόνες Ἕλληνος ζωγράφου, ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς πρώτης σειρᾶς, περὶ τῆς ὁποίας ἔγινε λόγος εἰς τὸν Η΄ τόμον σ. 273 τῆς Λαογραφίας. Ὅ,τι ἐλέχθη ἐκεῖ διὰ τὴν πρώτην σειρὰν δύναται νὰ λεχθῇ ἐνταῦθα καὶ διὰ τὴν δευτέραν. Αἱ μεταβολαὶ εἰς τὰ κείμενα ὅπως ἀπαλλαγοῦν ἰδιωματικῶν στοιχείων καὶ προσαρμοσθοῦν καὶ πρὸς τὸ παιδικὸν κοινὸν ἔγιναν μετὰ τῆς αὐτῆς προσοχῆς. Τὸ τομίδιον περιλαμβάνει 16 ἐν συνόλῳ παραμύθια, δημοσιευμένα ἤδη.

Σ. Π. Κ.

Πασχάλη Δημ. Π., Ἡ Ἄνδρος ἤτοι ἱστορία τῆς νήσου Ἄνδρου ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς, μετὰ 70 εἰκόνων καὶ 6 φωτοτυπικῶν πινάκων. Τόμος Α΄. Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον ἡ Ἑστία, 1925. 8ον σ. 731. Τιμᾶται ἐν Ἑλλάδι δρ. 150, ἐν Ἀγγλίᾳ λίρ. ἀγγλ. 1, ἐν Ἀμερικῇ δολλ. 5.

Τὸ ὀγκῶδες τοῦτο ἔργον, μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ πολυμαθείας συντεταγμένον, εἶναι κάτι περισσότερον ἀπὸ ἁπλῆν ἱστορίαν τῆς Ἄνδρου. Ὁ συγγραφεὺς ἐκτὸς τοῦ κυρίως ἱστορικοῦ μέρους περιέλαβε καὶ πλεῖστα ἄλλα κεφάλαια καὶ εἰδήσεις σχετικὰς μὲ τὴν γεωγραφίαν, τὴν τοπογραφίαν, τὴν γεωλογίαν, τὴν ἀρχαιολογίαν, τὴν ἐπιγραφικὴν καὶ τὴν νομισματολογίαν τῆς νήσου, οὕτως ὥστε τὸ βιβλίον ἀποτελεῖ πραγματικὸν θησαυρόν, δι' ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν Ἄνδρον. Ἐνδιαφέρει δὲ καὶ τὴν λαογραφίαν, διότι πλὴν τῶν πολυαρίθμων τοπωνυμίων, τὰ ὁποῖα ἐν αὐτῷ ἀπεθησαυρίσθησαν, καὶ περιπαίγματα τῶν Κυκλάδων καὶ παρετυμολογίαι ὀνομάτων καὶ ἄλλαι ἐνδιαφέρουσαι λαογραφικαὶ εἰδήσεις παρατίθενται. Πλὴν τούτου ἡ πολυμάθεια καὶ ἡ μόρφωσις τοῦ συγγραφέως, ἡ ὁποία εἰς κάθε σελίδα τοῦ βιβλίου ἐμφανίζεται, καθὼς καὶ ἡ χρησιμοποίησις ἀνεκδότων ἐγγράφων, ἡ ὁποία εἰς τὸν Β΄ τόμον βεβαίως θὰ εἶναι ἀφθονωτέρα, καθιστᾷ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ βιβλίου ἐπωφελῆ διὰ πάντα ἀσχολούμενον καὶ μὲ τὸν ἀρχαῖον καὶ τὸν νεώτερον ἑλληνικὸν βίον καὶ τὴν ἱστορίαν· ἡ δὲ ῥέουσα καὶ πλατεῖα τῶν πραγμάτων ἔκθεσις καθιστᾷ τὸ βιβλίον εὐανάγνωστον, εὐχάριστον καὶ διδακτικὸν καὶ διὰ τὸν πολὺν κόσμον. Ὅθεν εἶναι ἄξιοι πολλῶν συγχαρητηρίων οἱ φιλόμουσοι Ἄνδριοι, οἱ ὁποῖοι συνετέλεσαν εἰς τὴν δημοσίευσιν τοῦ πολυτίμου τούτου διὰ τὴν πατρίδα των βιβλίου.

Ἀλλ' εἰς τόσον μέγα ἔργον δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νὰ ἔχῃ ὁ κρίνων ἐδῶ καὶ ἐκεῖ διαφορετικὴν γνώμην ἀπὸ τὸν συγγραφέα. Καὶ ἀναφέρω ἐδῶ μερικὰ σημεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐγὼ τοὐλάχιστον δὲν συμφωνῶ. Ἐν πρώτοις ὡς πρὸς τὴν διάταξιν τῆς ὕλης νομίζω ὅτι παραβλάπτει τὴν οἰκονομίαν τοῦ ἔργου ἡ παράθεσις τῶν ἐγγράφων ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ κειμένου. Προτιμοτέρα πάντοτε μοῦ φαίνεται ἡ συγκέντρωσις τῶν ἐγγράφων εἰς ἴδιον παράρτημα, διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ἡ ἱστορικὴ ἔκθεσις δὲν διασπᾶται καὶ οἰκονομία χώρου προκύπτει. Ἔπειτα τὰ ἐν σ. 63 κἑ. λεγόμενα περὶ τῆς στρατιωτικῆς ἱεραρχίας τῶν Βυζαντινῶν καὶ τὰ ὁποῖα στηρίζονται ἐπὶ τοῦ Schlumberger καὶ τοῦ Rambaud εἶναι κάπως ἀτελῆ. Ἀπορῶ δὲ πῶς τὸν πολυμαθέστατον συγγραφέα διέφυγε τὸ θεμελιῶδες διὰ τὰ τοιαῦτα ἔργον τοῦ Gelzer, Die Genesis d. byz. Themenverfassung, ὅπου τὰ πράγματα ἐκτίθενται ἀκριβέστερα. Ἰδιαιτέρως παρατηρῶ ὅτι οἱ κλεισουράρχαι, τοὺς ὁποίους ὁ συγγραφεὺς (σ. 632) κατατάσσει μεταξὺ τῶν κατωτέρων ἀξιωματικῶν, ἦσαν πράγματι ἀνώτεροι, εὐθὺς μετὰ τὸν στρατηγόν, φθάνοντες καὶ μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ πρωτοσπαθαρίου[1]. Πολλαὶ δὲ κατ' ἀρχὰς κλεισουραρχίαι, ὅπως π.χ. ἡ τῆς Λυκανδοῦ προήχθησαν κατόπιν εἰς θέματα[2]. Ὡς ἀβλέπτημα δὲ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὁ ἐν σελ. 631 τύπος *βάνδας* ἀντὶ *βάνδα*.

[1]) Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος ἐν τῷ περὶ βασιλείου τάξεως ἐκδ. Βόνν. σ. 732.

[2]) Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος ἐν τῷ περὶ θεμάτων ἐκδ. Βόνν. σ. 32 ἑξ. καὶ De adm. imperio σ. 228.

Ἐπίσης εἰς τὰ ἐν σ. 659 περὶ Ψελλοῦ λεγόμενα παρατηροῦμεν ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὴν γνώμην τοῦ Κρουμβάχερ[1]), καθ' ἣν οὐδέν, ὡς φαίνεται, τῶν συγγραμμάτων τοῦ παλαιοτέρου Ψελλοῦ διεσώθη, οὐδεμία δὲ ὠφέλεια προκύπτει ἐκ τοῦ διχασμοῦ τοῦ συγγραφέως. Ἰδιαιτέρως δὲ διὰ τὸν διάλογον «*Περὶ ἐνεργείας δαιμόνων*» παρατηρῶ ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀνήκῃ εἰς τὸν Θ΄ αἰῶνα, διότι ἡ αἵρεσις τῶν εἰχιτῶν, περὶ τὴν ὁποίαν περιστρέφεται, ἡ πρόδρομος αὕτη τῶν Βογομίλων, ἐνεφανίσθη κατὰ τὸν ΙΑ΄ αἰῶνα, τοὺς χρόνους δηλαδὴ τοῦ νεωτέρου Ψελλοῦ[2]). Ἔχει δὲ τὴν ἀρχὴν ἡ αἵρεσις εἰς τοὺς Σύρους Μανιχαίους, τοὺς ὁποίους ὁ Τσιμισκῆς μετῴκισεν εἰς τὴν Βόρειον Θράκην ἐκ Συρίας κατὰ παράκλησιν τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Θεοδώρου[3]). Ἀλλὰ ταῦτα εἶνε ἀσήμαντα ἀπέναντι τῶν ἄλλων ἀρετῶν τοῦ βιβλίου. Τὸ βιβλίον κοσμοῦν καὶ διάφοροι εἰκόνες καὶ φωτοτυπικοὶ πίνακες, εὑρετήρια δ' ἐν τέλει καὶ λεπτομερὴς τῶν περιεχομένων πίναξ διευκολύνουσι πολὺ τὴν χρῆσιν.

Σ. Π. Κ.

Στασινοπούλου Κ.Α. Τὸ Μεσσολόγγι. Τόμ. Α΄. Ἀθῆναι 1926. 8ον 323, (Μετὰ χάρτου καὶ δύο σχεδιαγραμμάτων). Τιμ. δρ. 40.

Τὸ βιβλίον εἶναι λίαν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν τοπικὴν ἱστορίαν καὶ καὶ γεωγραφίαν τοῦ Μεσολογγίου, διότι περιέχει πλῆθος νέων πληροφοριῶν. Ὅ,τι ἐνδιαφέρει κυρίως τὴν λαογραφίαν εἶναι τὸ Β΄ μέρος, τὸ ἐπιγραφόμενον «Ὁ χρυσὸς τῆς λιμνοθάλασσας» σ. 235—296. Εἰς αὐτὸ περιέχονται πλῆθος ἀξιολόγων πληροφοριῶν διὰ τὰ εἴδη τῶν εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ Μεσολογγίου ἁλιευομένων ἰχθύων καὶ τὰ δημώδη αὐτῶν ὀνόματα, διὰ τὸν τρόπον τῆς ἁλιείας αὐτῶν, ὁ ὁποῖος ἐν πολλοῖς εἶναι πρωτόγονος, ὡς καὶ διὰ τὴν ἄλλην λαογραφίαν τῶν ἁλι-

[1]) Ἱστορία τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας μετάφρ. Σωτηριάδου Β΄ 55.

[2]) Εἰς αὐτὸν ἀποδίδει τὸ ἔργον καὶ ὁ Ehrhardt παρὰ Κρουμβάχερ ἔνθ' ἀν. Α΄ σ. 151 κέ.

[3]) Κεδρηνὸς ἔκδ. Βόννης Β΄ 382 «ἀξιώσαντα δὲ καὶ τοὺς Μανιχαίους, τὴν ἐφαν πᾶσαν ἐπινεμομένους καὶ λυμαινομένους τῇ μεταδόσει τῆς μυσαρᾶς αὐτῶν θρησκείας, πρὸς τὴν ἑσπέραν ἀποικίσαι καὶ εἴς τινα ἐσχατιὰν ἐγκατοικίσαι πανέρημον, ὃ καὶ πεποίηκεν ὕστερον ἀπαναστήσας τούτους καὶ τῇ Φιλιππουπόλει ἐγκατοικίσας.» Πρβλ. καὶ *Στ. Κυριακίδου*, Παρατηρήσεις εἰς τὰς χωκὰς παραδόσεις Στ. Βίου ἐν Λαογρ. Η΄ 482.

έων. Παρατίθεται δὲ καὶ σχεδιάγραμμα *γιβαριοῦ*. Ἡ περιγραφὴ θὰ ἦτο πλήρης, ἐὰν δὲν ἔλειπον δυστυχῶς, ὅπως συνήθως συμβαίνει εἰς τὰς ἑλληνικὰς περιγραφάς, αἱ σχετικαὶ εἰκόνες, αἱ ὁποῖαι δίδουν σάρκα καὶ ὀστᾶ εἰς τὰς περιγραφάς. Ὅπωσδήποτε ὁ συγγραφεὺς ἀνοίγει τὸν δρόμον πρὸς μίαν τελειοτέραν καὶ ἐπιστημονικωτέραν περιγραφὴν τοῦ ἁλιευτικοῦ βίου τοῦ Μεσολογγίου καὶ τοῦ εἴμεθα διὰ τοῦτο λίαν εὐγνώμονες. Παρομοίαν περιγραφὴν εἶχε κάμει ὁ ἄλλοτε συντάκτης τοῦ λεξικοῦ καὶ νῦν λυκειάρχης κ. Γερ. Σαλβάνος, ἡ ὁποία ὅμως δυστυχῶς παρέμεινεν ἀνέκδοτος. Ἐν τέλει δημοσιεύονται ἐν παραρτήματι διάφορα ἔγγραφα τῆς τουρκοκρατίας, ἀρκετὰ ἐνδιαφέροντα γλωσσικῶς.

Σ.Π.Κ

Στουγιαννάκη Εὐσταθίου Ι., Ἱστορία τῆς πόλεως Ναούσης κατὰ ἀνέκδοτον σχεδίασμα Δ. Πλαταρίδου ἐκδιδομένη μετὰ πολλῶν διορθώσεων, προσθηκῶν καὶ συμπληρώσεων. Α΄. Ἡ μέχρι τοῦ 1822 ἱστορία. Ἐν Ἐδέσσῃ 1924. 8ον σ. 308.

Ἡ ἀνωτέρω ἱστορία συνταχθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἐκ Ναούσης δημοδιδασκάλου Πλαταρίδου ἐκ προφορικῶν κατὰ τὸ πλεῖστον παραδόσεων συνεπληρώθη καὶ διεσκευάσθη κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὑπὸ τοῦ ἐκδότου, ὥστε δύσκολον εἶναι νὰ διακρίνῃ κανεὶς τί ἀνήκει εἰς τὸν συγγραφέα καὶ τί εἰς τὸν ἐκδότην. Ὁ τοιοῦτος τρόπος ἐκδόσεως δὲν εἶναι βέβαια ὁ προσήκων, τὸν δικαιολογεῖ δ' ἴσως μόνον ἡ ἀνάγκη ὅπως δοθῇ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς ἱστορουμένης πόλεως συνεχὲς ἀνάγνωσμα, εὔκολον, σαφὲς καὶ εὐχάριστον.

Τὸ βιβλίον, περιστρεφόμενον κυρίως εἰς γεγονότα καὶ ἀγῶνας νεωτέρους, πράγματι ἡρωϊκούς, πρὸς ἄμυναν κατὰ τῆς τουρκικῆς τυραννίας καὶ ἐν τέλει πρὸς ἀποτίναξιν αὐτῆς, εἶναι πράγματι ἀξιανάγνωστον διὰ τὸ πλῆθος τῶν τοπικῶν πληροφοριῶν καὶ λεπτομερειῶν, τὰς ὁποίας περιλαμβάνει. Ζωντανεύει μίαν ἀπὸ τὰς ἡρωϊκωτάτας, ἀλλὰ καὶ τραγικωτάτας σελίδας τοῦ ἱεροῦ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνος. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Λαογραφίαν εἶναι χρήσιμον τὸ βιβλίον. Διότι πλὴν τοῦ πλήθους τῶν τοπωνυμίων, τὰ ὁποῖα περιέχει, περιλαμβάνει καὶ ἄσματά τινα, ἓν σκωπτικόν, μεταποιηθὲν εἰς σατυρικὸν τόπου (σ. 61) καὶ τέσσαρα τῆς ἁλώσεως τῆς Ναούσης (σ. 67, 109 καὶ 110).

Περίεργος δὲ εἶναι καὶ ἡ παράδοσις περὶ κτίσεως τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Ἐβρενός, ὅστις ἔλαβε τὸν τόπον παρὰ τοῦ Σουλτάνου μὲ τὸ ἴδιον τέχνασμα, τὸ ὁποῖον μετεχειρίσθη καὶ ἡ Διδώ. Ἡ παράδοσις αὕτη

φαίνεται ὅτι εἶχε κάποιαν διάδοσιν ἐν Μακεδονίᾳ, διότι λέγεται καὶ δι' ἄλλο χωρίον τῆς αὐτῆς περιφερείας, τοῦ ὁποίου δυστυχῶς δὲν ἔχω πρόχειρον τὸ ὄνομα.

Τὸ βιβλίον κοσμεῖται καὶ διὰ διαφόρων εἰκόνων, τῶν ὁποίων δυστυχῶς ἡ ἐκτύπωσις δὲν εἶναι καλή.

Σ. Π. Κ.

Νίτσου Νικολάου, Μονογραφία περὶ τῆς ἐν Ἠπείρῳ κώμης τοῦ Τσαμαντᾶ. Ἐν Ἀθήναις 1926. 8ον σ. η'+400. Τιμ. δρ. 75.

Τὸ βιβλίον ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν μονογραφιῶν, τὰς ὁποίας γεννᾷ ἡ πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα ἀγάπη τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις λογίων. Πλὴν τῆς ἱστορίας τοῦ χωρίου, τὴν ὁποίαν προσπαθεῖ ὅσον εἶναι δυνατὸν ἐκ διαφόρων πηγῶν, καὶ ἰδίᾳ *ἐνθυμήσεων*, νὰ διαλευκάνῃ, περιλαμβάνει καὶ πλῆθος ἄλλο πληροφοριῶν, σχετικῶν πρὸς τὸν τόπον, μεταξὺ τῶν ὁποίων αἱ περισσότεραι λαογραφικαί. Οὕτω πλὴν τῶν περιγραφῶν διαφόρων ἐθίμων κατὰ τὸν γάμον, τὴν γέννησιν καί τινων ἄλλων, περιλαμβάνει καὶ περὶ τὰ 43 ᾄσματα καί τινα δίστιχα, 87 παροιμίας, παιδικούς τινας στίχους, ὀλίγα αἰνίγματα καὶ γλωσσοδέτας, μερικὰ περιπαίγματα χωριῶν καὶ παραμύθια, καθὼς καὶ λεξιλόγιον, περιλαμβάνον ὑπὲρ τὰς 600 λέξεις, ἔτι δὲ καὶ λεξιλόγιον τῆς συνθηματικῆς γλώσσης τῶν γανωτῶν.

Ὁ συγγραφεὺς ὡς πρὸς τὰ ἔθιμα σημειώνει ὅτι παρέλαβε «τὰ φέροντα τοπικώτερόν πως χαρακτῆρα καὶ προσαρμοζόμενα πληρέστερον πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς μονογραφίας». Ἐν τούτοις τὰ παρατιθέμενα ἔθιμα εἶναι ἀκριβῶς τὰ κοινότερα καὶ πανελλήνια, ἡ δὲ περιγραφὴ αὐτῶν τόσον γενικὴ καὶ τόσον πεποικιλμένη μὲ διαφόρους ἀτομικὰς τοῦ συγγραφέως κρίσεις εἰς ὕφος γλαφυρόν, ὥστε σχεδὸν οὐδὲν προσθέτουν εἰς τὰ μέχρι τοῦδε γνωστά. Εἶναι λυπηρὸν ὅτι οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις λόγιοι δὲν ἠννόησαν ὅτι τὸ πολυτιμότερον, τό ὁποῖον ἔχουν νὰ προσφέρουν εἰς τὸ ἔθνος των καὶ τὴν ἐπιστήμην, δὲν εἶναι αἱ γλαφυραὶ κρίσεις καὶ ἐπιστημονικαὶ γνῶμαι ἐπὶ τῶν ἐκτιθεμένων, ἀλλ' ἡ ἀκριβολόγος περιγραφὴ τοῦ βίου τοῦ τόπου των. Πόσον δ' ἐπικίνδυνον εἶναι νὰ προβαίνουν εἰς ἑρμηνείας δεικνύει τὸ παράδειγμα τοῦ συγγραφέως, ὅστις πλὴν ἄλλων, τ' *ἅϊ-Ρουσαλιοῦ*, τὰ γνωστότατα δηλονότι *Ρουσάλια*, παράγει ἐκ παραφθορᾶς τῆς λέξεως *Ἱερουσαλήμ*. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον φθείρονται καὶ τὰ ᾄσματα, ὡς ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεύς. «Δημοσιεύω, λέγει, ταῦτα πιστῶς, ὅπως μοῦ ἀπηγγέλθησαν κατὰ τὴν τελευταίαν

ἐν τῇ κώμῃ διαμονήν μου, μέ τινας ἰδικάς μου διορθώσεις, ὅπου φαίνεται ὅτι παρεβιάζετο ἐξ ἀγνοίας ἢ αὐθαιρέτως ἡ ἔννοια ἢ ὁ στίχος ἦτο προφανῶς παρεφθαρμένος». Ὁ συγγραφεὺς φαίνεται δὲν ἔχει γνῶσιν τῶν δυσκολιῶν, τὰς ὁποίας παρουσιάζει ἡ ἀποκατάστασις τοῦ κειμένου τῶν ᾀσμάτων, ἄλλως πιστεύομεν ὅτι θὰ μᾶς παρέδιδε γνήσια τὰ κείμενα, ἀποφεύγων καὶ τὴν ἐλαχίστην διόρθωσιν. Τὸ ἴδιον ἔχει κάμει ἄλλοτε ὁ Χρηστοβασίλης καὶ διὰ τοῦτο δικαιότατα ἐψέχθη.

Διωρθωμένη δυστυχῶς φαίνεται καὶ ἡ γλῶσσα. Ὁ συγγραφεὺς παρατηρεῖ ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ τόπου του μόνον ὀλίγους ἰδιωτισμοὺς ἔχει, εἶναι δὲ κατὰ τὰ ἄλλα ἀκεραιοτέρα τῆς τῶν Ἰωαννίνων. Ἐν τούτοις ἡ ἔλλειψις παντὸς βορείου ἴχνους, μᾶς φέρει εἰς τὴν ὑπόνοιαν ὅτι καὶ ἐδῶ ὁ συγγραφεὺς ἢ δὲν ἀντελήφθη καλῶς τὸ ἔργον τοῦ συλλογέως γλωσσικοῦ ὑλικοῦ ἢ διώρθωσεν αὐθαιρέτως τὴν προφορὰν τοῦ λαοῦ. Παρ' ὅλα ταῦτα τὸ βιβλίον παρέχει πολλὰ τὰ χρήσιμα ἰδίᾳ διὰ τὴν τοπικὴν ἱστορίαν καὶ εἶναι ἄξιος πολλῶν ἐπαίνων ὁ συγγραφεὺς διὰ τοὺς κόπους, εἰς οὓς ὑπεβλήθη, ἐργαζόμενος μάλιστα εἰς χωρίον ἀπόκεντρον, ἄνευ οὐδενὸς ἐπιστημονικοῦ βοηθήματος. Θὰ ἦτο ὅμως πολὺ ἀξιολογωτέρα, αὐτόχρημα πολύτιμος ἡ ἐργασία του, ἐὰν εἰς τὰς 400 σελίδας τοῦ βιβλίου του ἦτο πλουσιώτερος εἰς πράγματα καὶ φειδωλότερος καὶ ὀλιγώτερον διεξοδικὸς εἰς τὰς κρίσεις.

Σ. Π. Κ.

F. Drexl, Achmes oneirocriticon. Lipsiae in aedibus B. G. Teubneri, MCMXXV. 8ον σ. XVI+269.

Μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀχμὲτ φερομένου ὀνειροκριτικοῦ ὑπὸ Rigaltius κατὰ τῷ 1603, ἐγένοντο προσπάθειαί τινες πρὸς τελειοτέραν αὐτοῦ ἔκδοσιν, αὗται ὅμως δὲν ἐπραγματοποιήθησαν. Οὕτως ἔμενε παρημελημένον κείμενον, τὸ ὁποῖον ἔχει μεγίστην σημασίαν ὄχι μόνον διὰ τὴν ὀνειροκριτικὴν παράδοσιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν βυζαντινῶν, κεφάλαια τοῦ ὁποίου θαυμαστῶς τοῦτο διευκρινίζει. Καὶ ἦτο εὐτύχημα διὰ τὰς ἡμετέρας σπουδὰς ὅτι τὴν ποθουμένην ἔκδοσιν ἀνέλαβε νὰ πραγματοποιήσῃ ἀνὴρ εἴπερ τις καὶ ἄλλος πρὸς τοῦτο ἐνδεδειγμένος, ὁ Δρ Fr. Drexl. Οὕτως γνωστὸς ἐκ μικρᾶς, ἀλλὰ πολλὰ ὑπισχνουμένης μελέτης του κατὰ τὸ 1909 ἐκδοθείσης καὶ τίτλον φερούσης Achmets Traumbuch. Einleitung und Probe eines kritischen Textes,

ἔτι δ' ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Πατριάρχου Νικηφόρου φερομένου ὀνειροκριτικοῦ, τοῦ ὀνειροκριτικοῦ τοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ καὶ τοῦ ἀνωνύμου ὀνειροκριτικοῦ τοῦ ὑπ' ἀρ. 2511 Ἑλλην. Παρισ. κώδικος, κατώρθωσε χρησιμοποιήσας ὀκτὼ ἐκ τῶν καλυτέρων χειρογράφων τῶν περιεχόντων τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ὀνειροκριτικόν, νὰ μᾶς δώσῃ βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἐπωφελέστατα θὰ μεταχειρίζωνται οὐ μόνον οἱ περὶ τὴν Βυζαντινὴν λαογραφίαν ἀσχολούμενοι, ἀλλὰ καὶ οἱ τῆς Βυζαντινῆς γλώσσης μελεταὶ, χρησιμοποιοῦντες τὸν κάλλιστον ὑποσελίδιον πίνακα τῶν διαφόρων γραφῶν ὡς καὶ τοὺς ἐν τέλει πίνακας ὀνομάτων καὶ πραγμάτων καὶ τὸν γραμματικόν, εἰς οὓς εὐχαρίστως ὁ γράφων τὰς λέξεις ταύτας θὰ ἔβλεπε προστιθέμενον καὶ τῶν κεφαλαίων τοῦ βιβλίου πίνακα.

Τίς ὁ συγγραφεὺς τοῦ ὀνειροκριτικοῦ τούτου βιβλίου ὡς καὶ τίνες αἱ πηγαί, ἐξ ὧν αὐτὸς ἤντλησε, συνεζήτησαν πολλοί, τὰς σχετικὰς δὲ γνώμας ἐπιμελῶς ἀνέγραψεν ὁ ἐκδότης ἔν τε τῇ πρώτῃ ἐναισίμῳ διατριβῇ του (σ. 2 ἑξ.) καὶ ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ (σ. VI). Ἐγὼ πρὸ τριετίας[1]) ὑπεστήριξα ὅτι οὗτος δὲν ἦτο Ἄραψ, ἀλλὰ Χριστιανός, ἀφ' οὗ, ὡς καὶ ἄλλοι παρετήρησαν, ἐν πλείστοις χωρίοις, παρὰ τὰς ἐπικεφαλίδας τῶν κεφαλαίων καὶ τὴν βεβαίωσιν ὅτι παραλαμβάνει ἐκ τῶν Ἰνδῶν Περσῶν καὶ Αἰγυπτίων, ὁμιλεῖ περὶ Χριστιανῶν καὶ Χριστιανικῆς πίστεως[2]), ἔτι δὲ Βυζαντινός, ἀφ' οὗ εἰς ὅλον σχεδὸν τὸ βιβλίον περιγράφεται ὁ Βυζαντινὸς βίος. Περὶ μεταφράσεως ἐξ Ἀραβικοῦ ἢ Συριακοῦ πρωτοτύπου δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος, διότι ἡ ὅλη διατύπωσις τοῦ κειμένου, τὸ ὁποῖον εὐτυχῶς εἶναι ἀρκετὰ μακρόν, οὐδένα βιασμὸν τῆς ἐκφράσεως καὶ οὐδεμίαν ἐξάρτησιν ἐκ ξένου πρωτοτύπου δεικνύει.

Ὁ συγγραφεὺς μάλιστα φαίνεται ἀρκετὰ καλὰ γνωρίζων καὶ χρησιμοποιῶν τὴν Ἑλληνικὴν ὀνειροκριτικὴν παράδοσιν (Ἱπποκράτη περὶ ἐνυπνίων, Ἀρτεμιδώρου ὀνειροκριτικὰ) ἣν ἐνίοτε καὶ ἀκολουθεῖ.

Ἐξηγοῦμαι.

Ὡς ὁ Ἀρτεμίδωρος ἐν τοῖς ὀνειροκριτικοῖς του διαιρεῖ τὴν ὕλην του εἰς κεφάλαια, οὕτω καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἡμετέρου ὀνειροκριτικοῦ, πολλὰ κεφάλαια, τοῦ ὁποίου εἶναι ἀκριβῶς πρὸς ἐκεῖνα ἀντίστοιχα. Καὶ

[1]) Ὅρα Ἀθηνᾶς τόμ. 35 σ. 237 καὶ 238.

[2]) Πβ. Ἐάν τις ἴδῃ κατ' ὄναρ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν (κ. 11 σελ. 6,22) καὶ πάλιν Ἐὰν ἴδῃ τις κατ' ὄναρ ὅτι ἐφάνη αὐτῷ ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς (κ. 150 σελ. 105. 13.)

δύναται μέν τις νὰ παρατηρήσῃ ὅτι καὶ ἀραβικὰ ὀνειροκριτικὰ ἔχουσιν ἀνάλογα κεφάλαια, πρέπει ὅμως νὰ ἐξετασθῇ, κατὰ πόσον καὶ ταῦτα δὲν προέρχονται ἐξ Ἑλληνικῶν πρωτοτύπων διὰ μεταφράσεως.

Ὡς δ' ὁ Ἀχμὲτ ἑρμηνεύει τὰ ὄνειρα ἀναλόγως τῆς κοινωνικῆς τάξεως τοῦ ἐνυπνιαζομένου, οὕτω καὶ ὁ Ἀρτεμίδωρος διαιρεῖ ἐνίοτε τοὺς τὰ ὄνειρα βλέποντας εἰς πλουσίους καὶ πένητας (1. 64, 3. 52 Hercher) παρατηρῶν ὅτι ἡ διαίρεσις αὕτη εἶναι *τῶν πάνυ παλαιῶν* (2. 9 Hercher).

Πλεῖσται δ' εἶναι καὶ αἱ συμπτώσεις τῆς ἑρμηνείας τῶν ὀνείρων ἐν τῷ ἡμετέρῳ ὀνειροκριτικῷ καὶ παρ' Ἀρτεμιδώρῳ. Οὕτως, ἵνα πλεῖστα ἄλλα παραλίπωμεν, σημειοῦμεν ὅτι συμπίπτουσιν ἀμφότερα τὰ κείμενα εἰς τὸ ὅτι τὸ καθ' ὕπνον ἰδεῖν πόρνην εἶναι ἀγαθὸν (Ἀρτεμ. 1. 75 Ἀχμὲτ κ. 127 σελ. 77. 11 Drexl), τοῦθ' ὅπερ καὶ κατὰ τοὺς πρώτους Χριστιανικοὺς αἰῶνας ἐπιστεύετο, ὡς δεικνύει ἡ ὑπὸ τοῦ Χρυσοστόμου ἀναφερομένη σχετικὴ πρόληψις «ἐὰν ἀπαντήσῃ παρθένος, φησίν, ἄπρακτος ἡ ἡμέρα γίνεται, ἐὰν δὲ ἀπαντήσῃ πόρνη δεξιὰ καὶ χρηστὴ καὶ πολλῆς ἐμπορίας γέμουσα»[1]), καὶ νῦν δέ, ἐν Μάνῃ τοὐλάχιστον.

Ἐπ' ἴσης σύμπτωσις μεταξὺ τῶν δύο κειμένων παρατηρεῖται εἰς τὰ λεγόμενα α΄) περὶ τῆς σημασίας τῶν ἀργυρίων ὡς ἐρίδων σημαντικῶν[2]) β΄) περὶ ἐλαίας ὡς πικρίας καὶ θλίψεως δηλωτικῆς[3]), γ΄) περὶ χαλάζης ὡς θλίψεως καὶ ταραχῆς δηλωτικῆς[4]) δ΄) περὶ τῆς φακῆς ὡς θλῖψιν καὶ πένθος δηλούσης[5]) κ.τ.λ.

Ἡ γνῶσις δ' ὑπὸ τοῦ συγγραφέως καὶ τῶν παλαιοτέρων Ἑλληνικῶν ὀνειροκριτικῶν πηγῶν εἶναι φανερά. Ὅταν π. χ. σημειοῖ ὅτι τὸ διειδὲς ὕδωρ χαρὰν δηλοῖ καὶ τὸ ἔνθολον θλῖψιν καὶ πικρίαν καὶ νόσον (κεφ. 78 σελ. 133. 10 ἑξ.), ὅτι ἡ ἄντλησις ἐνθόλου ὕδατος νόσον καὶ θλῖψιν δηλοῖ (κεφ. 181. σελ. 142.7) καὶ ὅτι ἡ καθαρὰ βροχὴ εἰς

[1]) *Χρυσοστόμου*, Κατήχησις Β΄. πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι Migne P.G 49.240 ἑπιθ. καὶ *Ν. Πολίτου*, Λαογραφικαὶ ἐνδείξεις ἐν τῷ [Α΄.] καὶ Β΄. κατηχητικῷ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Λαογρ. Η΄. 11.

[2]) *Ἀρτεμιδ.* 2.58. *Ἀχμὲτ* κεφ. 240 καὶ 255 σελ. 193. 20, 209.20. Ταὐτὰ περὶ τῶν ἀργυρίων φρονοῦσι νῦν καὶ οἱ Ἠπειρῶται, Μανιᾶται καὶ Καρπάθιοι.

[3]) *Ἀρτεμιδ.* 1.72, *Ἀχμέτ*, κεφ. 198 σελ 155. 16. Ταὐτὰ πιστεύουσι νῦν καὶ οἱ Μανιᾶται καὶ Ἠπειρῶται.

[4]) *Ἀρτεμιδ.* 2.8, *Ἀχμὲτ* 190 σελ. 146.23. Οὕτω καὶ νῦν πιστεύουσιν οἱ Ἠπειρῶται.

[5]) *Ἀρτεμιδ.* 1.68, *Ἀχμὲτ* 204 σελ. 160.18. Ὁμοίως καὶ νῦν οἱ Ἠπειρῶται.

ἀγαθὸν κρίνεται, ἡ δ' ἔνθολος εἰς ταὐναντίον (κεφ. 170 σελ. 133. 10 ἑξ.) ἔχει βεβαίως ὑπ' ὄψιν ὄχι μόνον τὰ τοῦ Ἀρτεμιδώρου «ἀγαθὸν δὲ καὶ ἐν πηγαῖς καὶ ἐν λίμναις καὶ ἐν κρήναις καὶ ἐν ποταμοῖς καθαρὸν καὶ διειδὲς ἔχουσιν ὕδωρ λούεσθαι» (1.64), ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ Ἱπποκράτους (Περὶ διαίτης τὸ τέταρτον ἢ περὶ ἐνυπνίων κ. 89.90) «Εἰ δὲ τούτων τἀναντία σφόδρα ὕεσθαι καὶ χειμῶνα καὶ ζάλην εἶναι, ὕδατί τε μὴ καθαρῷ νοῦσον σημαίνει...» «Προσημαίνει δὲ καὶ τάδε πρὸς ὑγιείαν..... καὶ τὰ δένδρεα (ὁρᾶν) θαλέοντα καὶ πολύκαρπα καὶ ἥμερα καὶ ποταμοὺς ῥέοντας κατὰ τρόπον καὶ ὕδατι καθαρῷ μήτε πλέονι μήτε ἐλάσσονι τοῦ προσήκοντος. Τάς τε κρήνας καὶ τὰ φρέατα ὡσαύτως. *Ταῦτα πάντα οὕτως ὁρώμενα σημαίνει ὑγιείαν τῷ ἀνθρώπῳ*».[1])

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω φαίνεται ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν δύναται νὰ εἶναι Ἄραψ. Εἶναι ἁπλούστατα Βυζαντινὸς Ἕλλην, θρησκόληπτος μάλιστα ὅστις συνέταξε τὸ βιβλίον του Ἑλληνιστί, ἵνα δ' εἰς αὐτὸ προσδώσῃ περισσότερον κῦρος, ἀφ' ἑνὸς μὲν συνεβουλεύθη Ἀνατολικὰ ὀνειροκριτικὰ βιβλία, ἐξ ὧν ὀλίγα παρέλαβε (πβ. τὰ κεφάλαια 17. 46. 175), ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ ὑπέβαλεν εἰς Ἀνατολίτην συγγραφέα ἀκολουθῶν ὅμοια παραδείγματα ὑποβολῆς μαγικῶν, ἀστρολογικῶν καὶ ὀνειροκριτικῶν βιβλίων εἰς τὸν Δανιήλ, Δαυὶδ καὶ Σολομῶντα[2]).

Ὁ Collarius[3]) ἐξέφρασε τὴν εἰκασίαν ὅτι συγγραφεὺς τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ὀνειροκριτικοῦ εἶναι ὁ κατὰ τὸν ΙΑ΄. αἰῶνα ἀκμάσας Συμεὼν Σήθ, ὁ γράψας τὸ γνωστὸν ἔργον περὶ τροφῶν δυνάμεως, τοῦτο ὅμως δὲν δύναται ν' ἀποδειχθῇ, ἀφοῦ μάλιστα πιθανώτατον εἶναι ὅτι τὸ ἡμέτερον κείμενον ἐγράφη κατὰ τὸν Θ΄. αἰῶνα. Ἐπ' ἴσης δύσκολον εἶναι ὡς τόπον συγγραφῆς αὐτοῦ νὰ θεωρήσωμεν τὴν Κρήτην ἢ τὴν Δ. Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τοῦτο διότι λέξεις τινὸς τοῦ κειμένου σῴζονται εἰς τὰ εἰρημένα μέρη[4]).

Ἐξέφρασα καὶ ἄλλοτε τὴν γνώμην περὶ παρομοίου προκειμένου ζητήματος[5]), ὅτι τὰ κριτήρια ταῦτα δὲν εἶναι ἀρκετὰ πρὸς ὁρισμὸν τοῦ

[1]) Καὶ σήμερον ἐν Μάνῃ καὶ Ἠπείρῳ τὸ καθαρὸν ὕδωρ ὑποδηλοῖ ὑγιείαν, τὸ δὲ θολὸν νόσον.

[2]) Βλέπε τὰ ὑπ' ἐμοῦ σημειωθέντα ἐν Ἀθηνᾶς τόμ. 35. σ. 237. 238 καὶ πρόσθες ὅτι καὶ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως (σ. VI) χαρακτηρίζεται τὸ κείμενον ὡς Ἑλληνικόν. συγγραφὲν ὑπὸ Χριστιανοῦ, ὅστις ἤντλησεν ἐξ Ἀραβικῶν πηγῶν.

[3]) F. Drexl, Achmets Traumbuch σ. 2.

[4]) Οὕτω φαίνεται δεχόμενος ὁ Drexl, μετά τινος ἐνδοιασμοῦ σ. VII.

[5]) Ἐπιθ. Ἀθηνᾶς τόμ. 37 σ. 245.

τόπου τῆς συγγραφῆς ἑνὸς ἔργου. ἀφοῦ αἱ ὡς ἰδιωματικαὶ φερόμεναι καὶ ἐξ ὡρισμένων τόπων μνημονευόμεναι λέξεις ἢ εἶναι καὶ νῦν κοιναὶ ἢ ἄλλοτε ἦσαν τοιαῦται, εἰς τὴν γνώμην δὲ ταύτην ἐμμένω καὶ σήμερον.

Κατὰ ταῦτα ὁ συγγραφεὺς τοῦ πολυτίμου κειμένου καὶ ὁ τόπος ἐν ᾧ τοῦτο ἐγράφη, δέον νὰ θεωρῶνται ἐπὶ τοῦ παρόντος ἄγνωστα.

Εἶπον ὅτι ὁ ἐκδότης παρέβαλε πολλὰ καὶ σημαντικὰ χειρόγραφα πρὸς παρασκευὴν τῆς ἐκδόσεως του [1]), διὰ τῆς ἐργασίας δὲ ταύτης καὶ τῇ βοηθείᾳ τῆς γνώσεως ἣν ἔχει τῆς μεσαιωνικῆς μας γλώσσης καὶ τοῦ Βυζαντινοῦ βίου κατώρθωσε πλεῖστα χωρία ὀρθῶς ν' ἀναγνώσῃ καὶ νὰ διορθώσῃ. Ὁ παραβάλλων ὄντως τὴν πρώτην ἔκδοσιν πρὸς τὴν παροῦσαν εὐχερῶς πείθεται ὅτι ὁ Drexl, ὡς ὁ ἴδιος λέγει (σ. XV) εἰσήγαγεν εἰς τὸ κείμενον multas emendationes et lectiones, καὶ δὴ ὀρθάς, αἱ ὁποῖαι, φυσικά, αὐξάνουσι τὴν λίαν εὐσυνείδητον ἐργασίαν του.

Ὅπως ὅμως εἶναι φυσικόν, εἰς τοιοῦτου εἴδους κείμενα, τῶν ὁποίων τόσον ἡ γλωσσικὴ διατύπωσις ὅσον καὶ τὰ διὰ τῶν λέξεων σημαινόμενα πράγματα εἶναι ἀκόμη ἀρκούντως ἀσαφῆ, φυσικὸν εἶναι νὰ μένωσιν ἀκόμη τινά, περὶ ὧν δύναταί τις νὰ ἔχῃ διάφορον πρὸς τὸν ἐκδότην γνώμην.

Οὕτως ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ βιβλίου ἀντὶ τοῦ *καθὼς αὐτὸς δι' ἐπιθυμίας εἶχε πολλῆς*, εὗρον ἐκ τῶν ποιησάντων τὴν τοιαύτην ἀκρίβειαν ..... οὐ τὴν ἀλήθειαν ἀκριβολογησάμενοι ..... ἐξέθεντο, γραπτέον *καθὼς αὐτὸς δι' ἐπιθυμίας εἶχε, **πολλοὺς*** εὗρον οὐ ..... ἀκριβολογησάμενοι ἐξέθεντο. Τὴν ἀνάγνωσιν ταύτην, διευκολύνουσαν τὴν σύνταξιν, δίδει καὶ εἰς τῶν Βιενναίων κωδίκων ὡς σημειοῦται ἐν τῷ περιθωρίῳ τοῦ ἐν Ἀθήναις ἀντιτύπου τῆς ἐκδόσεως τοῦ Rigaltius.

Ἐν κεφ. 40 στίχ. 3 τὸ κεφαλὰς *προβείας* οὕτως ἀναγνωστέον καὶ οὐχὶ *προβ ⟨ατεί⟩ας*, ὡς δεικνύει καὶ τὸ ἡμέτερον πρόβειος. Ἐν κεφ. 42 στίχ. 20 *ἀνεγνώσθη* «ἐάν τις ἴδῃ ὅτι αἱ τρίχες αἱ ἐν τῇ ἥβῃ ἐπληθύνθησαν ἢ *ἐδοξάσθησαν*, πληθυνθήσονται οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ.» Ἀντὶ

[1]) Εἰς τὰ ὑπ' αὐτοῦ μὴ χρησιμοποιηθέντα, ἀλλὰ σημειωθέντα χειρόγραφα (φ. XII. XIII) ἂς προστεθῇ καὶ ὁ ὑπ' ἀριθ. 86 κῶδιξ τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ζαγορᾶς, αἰῶνος XVII, ἐν ᾧ ἀπὸ τοῦ φύλλ. 4ᵃ ἐγράφη, ἐκ παλαιοτέρου πρωτοτύπου ἀντιγραφέν, «βιβλίον ὀνειροκριτικὸν ὅπερ συνῆξε καὶ συνέταξε ⟨χα'. ἔτει ὁ Ἐσειρὴμ ὁ ὀνειροκρίτης τοῦ πρωτοσυμβούλου Μαμούν. (*Σ. Λάμπρου*, Νέ Ἕλλην. 13.451).

τοῦ ἐδοξάσθησαν γραπτέον *ἐδασύνθησαν*, ὡς δεικνύουσι καὶ τὰ ἑξῆς. «ἐάν τις ἴδῃ κατ' ὄναρ, ὅτι αἱ τρίχες τῆς ἥβης αὐτοῦ ἐμηκύνθησαν καὶ *ἐδασύνθησαν*» (κεφ. 41 στίχ. 26) «ἐὰν οὖν ἴδῃ τις ὅτι *ἐδασύνθη* καὶ ἐνεδύθη τρίχας» (κεφ. 43 στιχ. 27) «ἐὰν οὖν ἴδῃ τις ὅτι ὑπὲρ ὃ πρῴην ἦσαν (τὰ βλέφαρα) *ἐδασύνθησαν* καὶ ἐκοσμήθησαν» (κεφ. 55 στίχ. 11). Ἐπ' ἴσης ἐν κεφ. 49 στίχ. 26 ἀνεγνώσθη «ἐάν τις ἴδῃ ὅτι ἐφράγησαν αἱ ἀκοαὶ αὐτοῦ, εἰ μέν ἐστι βασιλεὺς ὁ τοῦτο ἰδών, τελείως ἀνατρέπει τὰς δεήσεις τῶν ὑπηκόων καὶ τὰς βουλὰς αὐτῶν *ἂν κυροῖ*». Ἀντὶ τοῦ *ἂν κυροῖ* ἀναγνωστέον *οὐ κυροῖ* ἢ *ἀκυροῖ*. Ἐν κεφ. 100 στίχ. 16 ἐξεδόθη «Οἱ μηροὶ εἰς συγγενεῖς διακρίνονται πᾶσιν. Ἐὰν ἴδῃ τις ὅτι ἐκόπησαν οἱ δύο μηροὶ αὐτοῦ ἐν ξενίᾳ ἀποθανεῖται μόνος. Ἐὰν ἴδῃ ὅτι εἷς τῶν μηρῶν ἀπεκόπη, μετ' *ὀλίγων ἰδίως* ἀποθανεῖται». Ἀντὶ τοῦ τελευταίου ἀνάγνωθι *μετ' ὀλίγον ἴδιος* ἀποθανεῖται.

Τὸ ἐν κεφ. 106 στίχ. 4 «ἐάν τις ἴδῃ ὅτι κατεσχέθη *λοιμικοῖς πλήθει* φανερωθήσεται πλοῦτος, ὃν ἀπέκρυψεν» ἀναγνωστέον *λοιμικῆς*[1]) *πλήθει*. Ἀντὶ τοῦ ἀναγνωσθέντος «τὰ σκέλη καὶ οἱ πόδες κίονές εἰσι τοῦ σώματος καὶ χωρὶς αὐτῶν *πίπτει τὸ σῶμα* τιμωρούμενον ἐν τῷ ἕλκεσθαι» (κεφ. 117 στίχ. 1) ἀνάγνωθι κατὰ τοὺς κώδικας *πτῶσιν πανθάνει*[2]). Τὸ ἐν κεφ. 178 στίχ. 31 «εἰ δὲ ἴδῃ ὅτι ἦλθεν *ὁρμῆσαι* τῇ γῇ» γραπτέον *ὁρμίσαι*, τὸ *διεκματήσει* τὸ ἐν τῷ ἑξῆς χωρίῳ ἀναγινωσκόμενον (κεφ. 186 στίχ. 24) «εἰ μὲν βασιλεὺς ὁ ἰδών, ἀνθρώπους ἠναγκασμένους χαροποιήσει καὶ *διεκματήσει* καὶ πλουτίσει» γραπτέον μετὰ τῶν κωδίκων *διεκβατίσει*=θὰ ἐξαγάγῃ ἐκ τῆς δυσκολίας. Τέλος τὸ *ἀφύπνωσεν* τὸ ἐν τῷ ἑπομένῳ χωρίῳ ἀναγινωσκόμενον (κεφ. 222 στίχ. 16) «εἰ δὲ ἴδῃ ὅτι *ἀφύπνωσεν* ἐν ἀλλοτρίῳ στρώματι» γραπτέον *ἐφύπνωσεν*, συμφώνως καὶ πρὸς τὸ νόημα καὶ πρὸς τὸ κατωτέρω «ἐὰν ἴδῃ τις ὅτι *ἐπικοιμᾶται* ἐν ἀπαλοῖς στρώμασιν.»

Ἐν σελίσι 126.2 καὶ 129.5 ἀναγινώσκεται ἡ λ. *εἰσκόμισις* ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ διασκορπισμός, ταύτην δὲ σημειοῖ καὶ ἐν τῷ πίνακι ὁ ἐκδότης λέγων nisi forte legendum est σκορπισμός. Φαίνεται ὅτι τὸ εἰσκομίζω, κατ' ἀντίφρασιν, θὰ ἐσήμαινε κατὰ τὸν μεσαίωνα τὸ σκορπίζω, ἀφ' οὗ καὶ σήμερον *σκομίζω* ἐν Ἀθήναις, Κρήτῃ, Κῷ καὶ Αἴνῳ

[1]) Ἐν τῷ πίνακι του παρατηρεῖ καὶ ὁ ἐκδότης nisi forte legendum λοιμικῆς.

[2]) Οἱ κώδικες δίδουσι πᾶν θάνῃ.

καὶ *σκουμίζου* ἐν Ἴμβρῳ σημαίνει διασκορπίζω, σπαταλῶ, *σκόμισμα* δ' ἐν Ἀθήναις καὶ *σκόμισι* ἐν Ἴμβρῳ λέγεται τὸ σκόρπισμα, ἡ σπατάλη.

Ὁ ἐκδότης εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου του παρέθηκε πίνακα λέξεων, ἐν αἷς, ὀρθῶς ποιῶν, ἐσημείωσε δι' ἀστερίσκου τὰς παρ' Ἀχμὲτ μόνον φερομένας, ἀκαταχωρίστους δέ, συνώδευσε δὲ πολλὰς αὐτῶν μὲ συντόμους ἐπεξηγηματικὰς καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ὀρθὰς σημειώσεις.

Πρὸς πληρεστέραν τοῦ κειμένου κατανόησιν ἂς σημειωθῶσι καὶ τὰ ἑξῆς:

Τὸ *ἀνάπλιν* εἶναι ἐφάπλωμα, συνήθως μάλλινον, κοινῶς παρ' ἡμῖν πατανία καλούμενον. Ὡς ἀνάπλι εἶναι νῦν γνωστὸν ἐν Νάξῳ καὶ Σικίνῳ.

Τὸ *κλιβάνιον* τὸ γενικῶς ὡς vestimenti genus χαρακτηριζόμενον εἶναι εἶδος θώρακος. Περὶ τούτου παραβλητέα τὰ ὑπὸ τοῦ Du Cange ἐν λ. κλίβανον καὶ κλιβανοφόρος λεγόμενα ὡς καὶ οἱ τῶν μεταγενεστέρων ποιημάτων χρυσοκλιβανιασμένοι.

Σιδερκὰς (=Σιδερεὰς) λέγεται νῦν ἐν Κύπρῳ ὁ ὄνος ὁ τεφρὸν τρίχωμα ἔχων· ὁ τοῦ κειμένου λοιπὸν (κεφ. 231, στίχ. 18) *λευκοσιδηρέος* (καὶ ὄχι *λευκὸς σιδηραῖος*) ἵππος εἶναι ὁ ἵππος ὁ ἔχων τρίχωμα τεφρὸν μετὰ λευκῶν στιγμάτων.

Κόχλα εἶναι οὐχὶ calculus, lapillus, ἀλλὰ βαφικὴ ὕλη, κόνις θειούχου ἀντιμονίου μετὰ αἰθάλης καὶ σινικῆς μελάνης, δι' ἧς ἔβαφον τὰς ὀφρῦς καὶ τὰς βλεφαρίδας τῶν ὀφθαλμῶν, ἄλλως *χολλᾶς* καὶ *κόχλος* κατὰ τὸν μεσαίωνα λεγομένη[1]).

Ῥῶξ δὲν εἶναι animal reptile, ἀλλ' ἔντομον, εἶδος δηλητηριώδους ἀράχνης, ὅπερ ῥᾶξ μὲν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἐλέγετο, *ῥώγα* δὲ νῦν ἐν Βιθυνίᾳ καὶ Σαράντα Ἐκκλησίαις τῆς Θρᾴκης καὶ *ῥώβα* ἐν Κύπρῳ καὶ Κῷ.

Περσίκια ἦσαν μεταξωτὰ ὑφάσματα, ἐξ ὧν κατεσκευάζοντο χιτῶνες[2]) *χρυσοπέρσικος* μάλιστα χιτωνίσκος ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ Λέοντος

[1]) Περὶ τούτου ὅρα ὅσα εἰς τὰς παρεκβολάς του ἐσημείωσεν ὁ *Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος* 728.40 καὶ εἶτα ὁ *J. Kalitsunakis* ἐν Mittel- und neugriechische Erklärungen bei Eustathios σ. 103—105, *Σ. Μενάρδος* ἐν τῇ Ἐπιστημ. Ἐπετηρ. 11 (1913—1915) σ. 167—172 καὶ ὁ *Μ. Στεφανίδης* ἐν τῷ Λεξικογραφικῷ Ἀρχείῳ τόμ. 4 σ. 169—171.

[2]) Βλέπε *J. Nicole*, Λέοντος τοῦ σοφοῦ τὸ ἐπαρχιακὸν βιβλίον IV. 3, VIII, 1. καὶ σελ. 35. 93.

τοῦ Γραμματικοῦ (χρον. 224.17). Ὅταν λοιπὸν ὁ Ἀχμὲτ λέγῃ ὅτι «τὸ *περσικομανίκιον* τοῦ ὑποκαμίσου εἰς κατάστασιν καὶ σύνεξιν τοῦ βίου κρίνεται» ἐννοεῖ ὄχι manicam Persico more confectam, ἀλλὰ τὸ μανίκιον τοῦ περσικίου τούτου.

Ὀρθῶς ὁ Drexl τὸ ἵππος τετραπέδιλος ἢ μᾶλλον κατὰ πολλοὺς κώδικας *τετραπέδουλος* ἑρμηνεύει διὰ τοῦ equus quattuor soleis ferreis munitus, ἀφ' οὗ καὶ νῦν ἐν Οἰνοῦντι τῆς Λακεδαίμονος καὶ Κρήτῃ πεδούλι λέγεται τὸ κάττυμα, ἐν Πάρῳ δὲ λωρὶς δέρματος περὶ τὸ κάττυμα ραπτομένη, ἵνα προστατεύῃ ἀπὸ τῆς τριβῆς καὶ φθορᾶς τὰ τῶν ραφῶν νήματα.

Τὰ ἀνωτέρω ἐννοεῖται ὅτι εἶναι λεπτομέρειαι μὴ δυνάμεναι νὰ ἐλαττώσωσι τὴν σπουδαιότητα τῆς ἐργασίας τοῦ ἐκδότου, εἰς ὃν πολλὰς πρέπει νὰ ὀφείλωσι χάριτας οἱ περὶ τὴν μεσαιωνικὴν λαογραφίαν καὶ γλῶσσαν ἀσχολούμενοι. Ἐγὼ ἀτομικῶς, γνωρίζων τὰς δυσχερείας, ἃς παρουσιάζει ἡ μελέτη καὶ ἔκδοσις τοιούτων κειμένων, συγχαίρω τὸν κ. Drexl διὰ τὸ νέον ἔργον του καὶ εὔχομαι, ἵνα, ἐξακολουθῶν τὰς μελέτας, περὶ ἃς τόσον εὐδοκιμεῖ, μᾶς χαρίσῃ εἰς τὸ προσεχὲς μέλλον παρόμοια ἔργα.

ΦΑΙΔΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ

Neue Wege zur Antike. Altphilologischer Ferienkurs. Göttingen 1925. Leipzig—Berlin, B. G. Teubner.

Heft. II. *Reitzenstein Rich.*, Das Römische in Cicero und Horaz.—*Baehrens W.*, Skizze der lateinischen Volkssprache. 8ον σ. 66.

Heft. III. *Pohlenz Max,* Staatsbürgerliche Erziehung im griechischen Unterricht.—*Kahrstedt Ulr.*, Die Kultur der Antoninenzeit. 8ον σ. 79.

Ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον, Neue Wege zur Antike, τὸ ἐκδοτικὸν κατάστημα Teubner ἐκδίδει εἰς αὐτοτελῆ τεύχη σειρὰν διαλέξεων, γενομένων κατὰ τὰς διακοπὰς ἐν Göttingen, αἱ ὁποῖαι εἶναι καθ' ἑαυτὰς ἀξιανάγνωστοι, ἰδιαιτέρως δὲ δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας, τῶν ὁποίων οἱ φιλόλογοι καὶ ἐκτός, ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ ἐντὸς τοῦ Πανεπιστημίου, κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξακολουθοῦν νὰ θεωροῦν, ὡς φιλολογίαν τὴν γραμματικὴν καὶ τὴν τεχνολογίαν, τὰ δὲ ἀρχαῖα ἀριστουργήματα ὡς ἔργα συγγραφέντα ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς των μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ παράσχουν εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀπογόνους ὕλην διὰ γλωσσικὰς παρατηρήσεις, διορθώσεις, συναγωγὰς λέξεων ἀθησαυρίστων καὶ ἄλλας παρομοίους φιλολογικὰς σχολαστικότητας. Ἀντιθέτως εἰς τὰς διαλέξεις αὐτὰς βλέπει κα-

νεὶς πῶς οἱ ξένοι φιλόλογοι τώρα μάλιστα μετὰ τὸν μέγαν πόλεμον, ἀντικρύζουν τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὰ ἔργα της, ὄχι ὡς κόσμον νεκρόν, ὄχι ὡς ἔργα νεκρά, ἀλλ' ὡς κόσμον, ὁ ὁποῖος ἔζησε ζωὴν ἔντονον καὶ ἠσθάνθη καὶ ἀντέκρυσε ὅλα τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς, καὶ τῆς ὑλικῆς καὶ τῆς πνευματικῆς, τὰ ὁποῖα καὶ σήμερον ἀπασχολοῦν καὶ συγκινοῦν τὰς ἀνθρωπίνους κοινωνίας, ὡς ἔργα ζωντανά, ἅτινα ἐπήγασαν ἀπὸ μίαν ἔντονον πνευματικὴν ζωὴν ἑνὸς ἀνθρώπου, τοῦ συγγραφέως των, καὶ ἑνὸς κόσμου, μέσα εἰς τὸν ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς αὐτὸς ἔζησε. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο μερικαὶ ἀπὸ τὰς διαλέξεις αὐτὰς νὰ μετεφράζοντο καὶ εἰς τὴν ἑλληνικήν· ἰδίᾳ δ' ἡ τοῦ Pohlenz περὶ τῆς «ἀγωγῆς τοῦ πολίτου ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν ἑλληνικῶν» ἔχει πολλὴν ἐπικαιρότητα διὰ τὴν σημερινήν μας μάλιστα κατάστασιν.

Αἱ διαλέξεις αὗται ἐνδιαφέρουν καὶ τὴν ἐν γένει λαογραφίαν, διότι πολλαχοῦ εἰσάγουν τὸ λαϊκὸν στοιχεῖον διὰ τὴν ἑρμηνείαν τῶν γεγονότων. Ἰδιαιτέρως δ' ἡ περὶ τῶν χρόνων τῶν Ἀντωνίνων ὁμιλία τοῦ Kahrstedt, ὁμιλοῦσα περὶ τῆς θρησκευτικῆς καταστάσεως τῶν χρόνων τούτων καὶ τῆς ἐπιδόσεως τῆς δεισιδαιμονίας κατ' αὐτούς, εἶναι ἀξία προσοχῆς, διότι καθὼς εἶναι γνωστὸν πλεῖστα ὅσα τοῦ νεοελληνικοῦ βίου καὶ τῆς νεοελληνικῆς δεισιδαιμονίας εἰς τοὺς ἑλληνιστικοὺς καὶ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἔχουν τὴν ἀρχήν των.

Σ. Π. Κ.

Eitrem S., Papyri Osloenses fasc. I. Magical papyri edited by — with thirteen plates. Published by Det Norske Videnskaps—Akademi i Oslo (The Academy of science and letters of Oslo). Oslo 1925. 8ον σ. 151. Πίνακες XIII.

Ὁ ἐκδότης, γνωστὸς εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς Λαογραφίας καὶ ἐξ ἄλλων παπυρολογικῶν αὐτοῦ ἐργασιῶν, ἐκδίδει εἰς τὸ τεῦχος τοῦτο τοὺς ἐν Χριστιανίᾳ (Oslo) μαγικοὺς παπύρους. Ἡ ἔκδοσις εἶναι ἐπιμελεστάτη, συνοδεύεται δὲ ὑπὸ μεταφράσεως καὶ ἀφθόνων καὶ ἀξιολόγων διαφωτιστικῶν σχολίων. Ἐν στίχῳ μόνον 283 παρατηρῶ ὅτι ὁ πάπυρος γράφει *κορονοπόδιον* ἀντὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ ἐκδότου παρεχομένου *κορονοποδίου*.

Σ. Π. Κ.

Weinreich Otto, Eine delphische Mirakel-Inschrift und die antiken Haarwunder. Heidelberg 1925. (Sitzungsberichte d. Heid. Ak. 1924/5.7 Abh.) 8ον σ. 41.

Ὁ συγγραφεὺς ἐκ δελφικῆς ἐπιγραφῆς, ἀναφερομένης εἰς προμαντευθεῖσαν γέννησιν καὶ θαυμαστὴν αὔξησιν τριχῶν, συγκεντρώνει ἐπι-

μελῶς πάντα τὰ παρόμοια θαύματα τῆς ἀρχαιότητος, πολλὰ δὲ καὶ ἐκ τῶν ὑστερωτέρων χρόνων. Ὁ συγγραφεὺς ἐπανορθώνει ἐπίσης ἓν τισι καὶ τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐπιγραφῆς, παρατηρεῖ δὲ ὀρθότατα ὅτι ἡ ἐν τῷ τελευταίῳ στίχῳ συμπλήρωσις *θυγα]τρὸς* οὐδαμῶς συμβιβάζεται μὲ τὰ ἀναφερόμενα ἐν τῇ ἐπιγραφῇ δύο θαύματα καὶ διὰ τοῦτο προτείνει νὰ συμπληρωθῇ *μη]τρός*. Ἐν τούτοις, μοῦ φαίνεται, ὅτι δὲν εἶναι διόλου βέβαιον ὅτι πρόκειται περὶ δύο θαυμάτων. Τὸ σύνολον τῆς ἐπιγραφῆς φαίνεται ὡς περὶ ἓν θαῦμα περιστρεφόμενον, ἡ δὲ συμπλήρωσις θὰ ἠδύνατο ἴσως καὶ ἄλλως νὰ γίνῃ. Δὲν δύναμαι νὰ ἐπιχειρήσω ἐνταῦθα τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐπιγραφῆς, εἰς ἣν προσέκοψαν δεινοὶ ἐπιγραφικοί, ἀλλὰ νομίζω ὅτι ἡ ἔννοια εἶναι ἡ ἀκόλουθος. Κατὰ τὴν μαντείαν τοῦ Φοίβου συνέλαβεν ἡ γυνὴ καὶ ἐγέννησε μετὰ κυοφορίαν ἔνδεκα μηνῶν. Τὸ θαῦμα ἐγένετο μετὰ τετραετίαν ἀπὸ τῆς μαντείας, ἀφ' οὗ δὲ ὠνόμασαν τὴν κόρην πιθανῶς Πυθαΐδα, ἔρχονται εἰς τοὺς Δελφούς, ὅπου *γενέθλια δωροφοροῦντες* ἀναγράφουν εἰς στήλην λιθίνην *θυγατρὸς μνημεῖα*.

Σ. Π. Κ.

Ἀμάντου Κ., Σλάβοι καὶ Σλαβόφωνοι εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας. ('Απόσπασμα ἐκ τῶν ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἰατρικῇ» δημοσιευομένων πρακτικῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνθρωπολογικῆς Ἑταιρείας (τ. 3. 1925—6 σ. 291—317). 8ον σ. 22.

Ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζων ἐν συντομίᾳ, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς σαφηνείας, τὸ ζήτημα τῶν ἐν Ἑλλάδι Σλάβων καταλήγει εἰς τὸ ὀρθὸν καθ' ἡμᾶς συμπέρασμα ὅτι οἱ κατελθόντες εἰς τὴν Μακεδονίαν Σλάβοι «δὲν ἦσαν τόσοι ὅσοι συνήθως νομίζονται ἐκ τῆς μεταδόσεως τῆς σλαβικῆς γλώσσης εἰς τὴν χώραν» καὶ «ὅτι ἐν Μακεδονίᾳ ἐξεσλαβίσθη ἑλληνικὸς πληθυσμὸς πολύς.» Τὸ συμπέρασμα τοῦτο στηρίζει καὶ ἐπὶ ἱστορικῶν μαρτυριῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ λαογραφικῶν τεκμηρίων, παραπέμπων εἰς ὅσα καὶ ἡμεῖς εἴπομεν ἐν Λαογρ. Η΄ 602 κρίνοντες τὴν λαογραφικὴν ὕλην, ἣν ἐδημοσίευσεν ὁ Mazon.

Σ. Π. Κ.

Χιακὰ χρονικά. Τεῦχος ἕκτον. Ἐν Ἀθήναις 1926. 8ον σ. 224.

Ὁ καθηγητὴς κ. Ἄμαντος συνεχίζων τὴν ἔκδοσιν τοῦ καθαρῶς χιακοῦ τούτου περιοδικοῦ μᾶς δίδει τὸ ἕκτον αὐτοῦ τεῦχος. Τὸ περιοδικὸν ἀσχολεῖται κυρίως μὲ τὴν ἰδιαιτέραν ἱστορίαν τῆς Χίου, ἐν τούτοις

δὲν στερεῖται ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν Λαογραφίαν, διότι εἰς ὅλα σχεδὸν αὐτοῦ τὰ τεύχη ἐδημοσιεύθη καὶ δημοσιεύεται λαογραφικὴ ὕλη. Εἰς τὸ παρὸν τεῦχος (σ. 682) δημοσιεύεται πλούσιον λεξιλόγιον, ἐκ τοῦ ὁποίου πολλὰ τὰ λαογραφικὰ δύναται νὰ σταχυολογήσῃ κανείς, καθὼς καὶ τέσσαρες χιακαὶ παραλλαγαὶ γνωστῶν ἄλλως ᾀσμάτων.

Σ. Π. Κ.

Γνευτοῦ Παύλου, Τραγούδια δημοτικὰ τῆς Ρόδου. Ἔκδοσις «Νέας Ζωῆς». Ἀλεξάνδρεια 1926. 8ον σ. 151.

Συλλογὴ 96 ᾀσμάτων καὶ 81 διστίχων. Ἐν τέλει προστίθεται τὸ παραμύθι τοῦ Φιορεντίνου καὶ μία παράδοσις νεραΐδων. Τὰ ᾄσματα εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον παραλλαγαὶ γνωστῶν. Τὰ σπουδαιότερα τούτων, τὰ ἀκριτικά, ἔχουν δημοσιευθῆ ἤδη ὑπὸ τοῦ ἐκδότου πρὸ ἐτῶν εἰς τὸ περιοδικὸν «Παναθήναια». Ὁ συγγραφεὺς ἀνατυπώνει καὶ ὅσα ὑπὸ διαφόρων σχετικὰ πρὸς αὐτὰ ἐγράφησαν, οἷον Πολίτου, Τσοκοπούλου καὶ ἄλλων. Ἐν τῷ προλόγῳ ὁμιλεῖ ἐκτενέστερον καὶ περὶ τῆς ροδιακῆς παραλλαγῆς τοῦ ᾄσματος τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ συγκρίνων αὐτὴν πρὸς τὰς ἐξ ἄλλων μερῶν. Δυστυχῶς ὅμως, γράφων φαίνεται ἀπὸ μνήμης, συγχέει τὰ πράγματα καὶ ἀποδίδει γνώμας, φέρ' εἰπεῖν εἰς τὸν Πολίτην, αἱ ὁποῖαι δὲν εὑρίσκονται ἐκεῖ ὅπου παραπέμπει. Ὁ Πολίτης πραγματείαν ἢ ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον «*Πιστὴ ἀγάπη*», καθόσον ἐγὼ τοὐλάχιστον γνωρίζω, δὲν ἔγραψε. Ἄξια σημειώσεως εἶναι ὅσα ἐν σ. 34 κἑ. λέγονται περὶ τῆς νόσου *ἀστέρας*, μολονότι ἡ προτεινομένη ἐτυμολογία τῆς λέξεως δὲν εἶναι πιθανή.

Σ. Π. Κ.

Μενάρδου Σίμου, Περὶ τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν. Διάλεξις εἰς τὸν Παρνασσὸν γενομένη τὴν 22 Δεκεμβρίου 1924. Ἐν Ἀθήναις 1925. 8ον σ. 16.

Ὁμιλία διὰ τοὺς πολλούς, ἐρανισθεῖσα ἐκ διαφόρων βιβλίων περὶ τοῦ Fauriel καὶ Müller, περὶ τοῦ βίου τοῦ Fauriel, τῶν ἑλληνικῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων καὶ τῆς ἐκδόσεως αὐτῶν. Ὀλίγα τινὰ προστίθενται ἐξ ἑλληνικῶν πηγῶν καὶ αὐτῶν γνωστῶν. Ἀξιολογώτερα, μολονότι πολὺ σύντομα, εἶναι ὅσα ἐν τέλει παρατηρεῖ περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἑλληνικῶν τραγουδιῶν.

Σ. Π. Κ.

Δημαράτου Ιω. Φ., Αἱ λαογραφικαὶ σπουδαὶ ἐν Ἑλλάδι. (Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ «Ἐλευθέρου βήματος»). Ἐν Ἀθήναις 1925. 8ον σ. 15.

Ὁ συγγραφεὺς συγκεντρώνει εἰς τὸ φυλλάδιον τοῦτο ὅσα ἔγραψεν ἐν τῷ «Ἐλευθέρῳ βήματι» περὶ τῶν λαογραφικῶν σπουδῶν ἐν Ἑλλάδι, διὰ νὰ κινήσῃ τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν πολλῶν καὶ τῶν πολιτευομένων. Τὸ φυλλάδιον ἀρκετὰ διαφωτιστικόν, γραμμένον δὲ καὶ μὲ εἰλικρινῆ πρὸς τὴν ἑλληνικὴν λαογραφίαν ἀγάπην, ἐκπληρώνει τὸν σκοπόν, διὰ τὸν ὁποῖον ἐγράφη.

Σ.Π.Κ.

Παιγνίδια καὶ τραγούδια λαϊκὰ γιὰ παιδιὰ 6 χρονῶν καὶ ἀπάνω. Ἀθῆναι. Ἐκδοτικὸς οἶκος Δημητράκου 1926. 8ον σ. 55.

Ἐπιτυχὴς ἐκλογὴ παιδικῶν ᾀσμάτων, αἰνιγμάτων, γλωσσοδετῶν καὶ παιδιῶν, καταλλήλως εἰκονογραφημένη. Εἶναι εὐτύχημα ὅτι καὶ κυρίαι, διότι κυρία εἶναι ἡ συγγραφεύς, ἀντελήφθησαν ὄχι μόνον τὴν χάριν, ἀλλὰ καὶ τὴν παιδαγωγικὴν σπουδαιότητα, τὴν ὁποίαν ἔχουν τὰ χαριτωμένα λαϊκὰ ταῦτα παιγνιδάκια, τὰ ὁποῖα δυστυχῶς βαθμηδὸν ἐποσκορακίζονται ἀπὸ τὰ σπίτια τῆς πρωτευούσης καὶ τῶν μεγαλουπόλεων καὶ μάλιστα τῆς λεγομένης ἀνωτέρας τάξεως διὰ νὰ ἀντικατασταθοῦν μὲ τὰ ἀνούσια καὶ ἀνόητα παιδικὰ δῆθεν ποιήματα διαφόρων παιδικῶν δῆθεν ποιητῶν. Ἀφοῦ, δὲν ἔχομεν τίποτε καλύτερον νὰ δώσωμεν εἰς τὰ ἑλληνόπουλα, ἂς τοὺς ξαναδώσωμεν τοὐλάχιστον, ὅ,τι ἡ ἑλληνικὴ ζωὴ τόσων αἰώνων ἢ καὶ μόνα των ἔπλασαν δι' ἑαυτά. Τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐξυπηρετεῖ τὸ κομψὸν καὶ ἐπιτυχὲς βιβλιάριον καὶ πρέπει νὰ τύχῃ τῆς προσοχῆς κάθε Ἑλληνίδος μητέρας, ἡ ὁποία αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ δώσῃ κάτι ἑλληνικὸ εἰς τὰ παιδάκια της. Ἐκτὸς ὅμως τούτου τὸ βιβλίον δύναται καὶ πρέπει νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ ὑπὸ τῶν διδασκάλων, εἰς τὰ χωρία μάλιστα τῶν ξενοφώνων, διὰ τὰ παιδιὰ τῶν ὁποίων τὰ παιδικὰ ταῦτα ποιήματα καὶ παιγνίδια ἀποτελοῦν πρώτης τάξεως γλωσσικὸν θησαυρόν, διὰ τοῦ ὁποίου μεταδίδεται συγχρόνως καὶ γλῶσσα καὶ βίος ἑλληνικός.

Σ. Π. Κ.

Λουκοπούλου Δημ., Φῶς ἀπὸ τοὺς μύθους μας. (Παροιμίες - αἰνίγματα - γλωσσοδέτες). Τόμος Α'. Ἀθῆναι 1926. 8ον σ. 90. Τιμ. δρ. 10.

—Φῶς ἀπὸ τοὺς μύθους μας. Νεοελληνικὴ μυθολογία. Τόμος Β' Ἀθῆναι 1926. 8ον σ. 99.

Εἰς τὰ δύο αὐτὰ βιβλία ὁ γνωστὸς διὰ τὰς πολυαρίθμους λαογραφικάς του συλλογὰς καὶ μελέτας συγγραφεὺς προσπαθεῖ νὰ μεταδώσῃ εἰς τὸν πολὺν κόσμον καὶ ἰδίᾳ τοὺς διδασκάλους μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ λαογραφικοῦ θησαυροῦ. Εἰς τὸ πρῶτον δίδει τὰς σπουδαιοτάτας ἐκ τῶν παροιμιῶν, ὅσαι ἐκφράζουν γενικωτέρας ἠθικὰς καὶ πρακτικὰς τοῦ λαοῦ ἰδέας, συγκεντρώνων αὐτὰς κατὰ τὰς ἰδέας ταύτας, οἷον *παροιμίες γιὰ τὸ Θεό, παροιμίες γιὰ τοὺς γονεῖς* κτλ. Εἰς τὸ τέλος προσθέτει ὀλίγα αἰνίγματα καὶ γλωσσοδέτας. Τὸ βιβλίον εἶναι χρησιμώτατον ἰδίᾳ διὰ τοὺς δημοδιδασκάλους.

Τὸ δεύτερον ἀποτελεῖ νεοελληνικὴν μυθολογίαν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς νεοελληνικῆς μυθολογίας τοῦ ἀειμνήστου Πολίτου ὑπὸ πολὺ λαϊκωτέραν μορφήν. Τὸ βιβλίον εἶναι ἀξιανάγνωστον δι' ὅσους θέλουν νὰ λάβουν εὔκολα γνῶσιν τοῦ μυθικοῦ κόσμου τοῦ νεωτέρου ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἀμφότερα τὰ βιβλία συνοδεύονται ὑπὸ διαφόρων πινάκων, τῶν ὁποίων τινὲς ἠδύναντο νὰ λείπουν, ἀφοῦ μάλιστα εἰς πολλὰ ἐλησμονήθη ἡ ἀναγραφὴ τῆς σελίδος.

Σ. Π. Κ.

Λουκοπούλου Δημ., Ποῖα παιγνίδια παίζουν τὰ ἑλληνόπουλα. Περιγραφὲς ἑλληνικῶν παιγνιδιῶν ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ἀθῆναι 1926. 8ον σ. 220. Τιμ. δρ. 30.

Τὸ βιβλίον ἀποτελεῖ πλουσίαν συλλογὴν λαϊκῶν παιδιῶν, καταρτισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐν μέρει μὲν ἐν Αἰτωλίᾳ, ἐν μέρει δ' ἐν Ἀθήναις τῇ συνδρομῇ τῶν φοιτητῶν τοῦ Ἐθνικοῦ οἰκοτροφείου. Περιλαμβάνει ἐν συνόλῳ 109 παιδιάς, σαφῶς καταγεγραμμένας μετὰ τῶν ἀπαραιτήτων σχεδίων. Ὅπου εἶναι ἀνάγκη προστίθεται καὶ ἡ μουσική, τῆς ὁποίας ἡ καταγραφὴ καὶ ἂν ἀκόμη δὲν εἶναι τελείως ἀκριβής, ἦτο πάντοτε ἀναγκαία. Ἡ συλλογὴ προορίζεται κυρίως διὰ τοὺς δημοδιδασκάλους, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίσουν τὸ ἑλληνικὸ παιγνίδι καὶ νὰ τὸ χρησιμοποιήσουν καταλλήλως, εἶναι ὅμως εὐπρόσδεκτος καὶ εἰς τοὺς λαογράφους, διότι ἀποτελεῖ τὴν πλουσιωτάτην καὶ σαφεστάτην τῶν μέχρι τοῦδε, εἰς περιοδικὰ κυρίως, δημοσιευθεισῶν.

Σ. Π. Κ.

Μηροφάνους, Ἰατροσοφικὸν συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ σκευοφύλακος τῆς ἐν Κύπρῳ ἱερᾶς μονῆς Μαχαιρᾶ —.1790—1867. Ἐκδίδεται νῦν τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ πρωτοτύπου χειρογράφου ὑπὸ τοῦ ἱερομονάχου κλπ. κ. Φιλαρέτου. Λευκωσία (Κύπρος) 1924. 8ον σ. 191.

Πλούσιον εἰς φάρμακα καὶ θεραπείας ἰατροσόφιον, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς συνεκέντρωσεν ὄχι μόνον πολλὰ ἐκ παλαιοτέρων ἰατρο-

σοφίων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ λαοῦ. Τὰ φάρμακα καὶ αἱ θεραπεῖαι εἶναι καθαρῶς ἐμπειρικαί, ἐπῳδαὶ καὶ μαγικαὶ ἐνέργειαι λείπουν, ἀραιὰ δὲ εἶναι τὰ δείγματα μυστικῶν καὶ δεισιδαιμόνων ἀντιλήψεων.

Τὸ ἰατροσόφιον εἶναι συντεταγμένον εἰς κοινὴν γλῶσσαν, δὲν λείπουν ὅμως καὶ διαλεκτικὰ κυπριακὰ στοιχεῖα, τῶν ὁποίων δύναται νὰ γίνῃ χρῆσις γλωσσικῶς μὲ κάποιαν ὅμως προσοχήν. Τὸ βιβλίον συμπληροῦσι χρήσιμοι ἀλφαβητικοὶ πίνακες. Δυστυχῶς ἡ ἐκτύπωσις γενομένη εἰς ἀτελὲς ἐπαρχιακὸν τυπογραφεῖον δὲν εἶναι ἄμεμπτος, πολλὰ δὲ εἶναι τὰ τυπογραφικὰ λάθη. Μ' ὅλον τοῦτο ὀφείλονται χάριτες εἰς τὸν ἐκδότην, διότι ἔδωσεν εἰς τὴν δημοσιότητα τόσον πλούσιον εἰς ὕλην βιβλίον.

Σ. Π. Κ.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Analecta Bollandiana. Tom. XLIII—Fasc. III et IV. Bruxelles—Paris 1925 —Tom. XLIV—Fasc. I et II. 1926.

Schweizerisches Archiv für Volkskunde. Bd. 26. Basel 1925]6. 8ον σ. 315.—Bd. 27 Heft 1. Basel 1926.

Hessische Blätter für Volkskunde. Bd. XXIII 1924. Giessen 1925. 8ον σ. 182.—Bd. XXIV 1925. Giessen 1926. 8ον σ. 196.

Ἀρχαιολογικὸν δελτίον τοῦ Ὑπουργείου τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Τόμ. 8ος 1923. Ἐν Ἀθήναις 1925. 4ον σ. 270.

Föld és Ember. Negyedévenkint megjelenó tudo mányos szemle szerkeszti: Kogutowicz Károly. Budapest 1925. 8ον σ. 64.

Ἑλληνικὴ ἀνθρωπολογικὴ Ἑταιρεία. 1924. Πρακτικὰ συνεδριῶν τοῦ ἔτους 1925. Ἀθῆναι. 8ον σ. 64.

Νέος Ἑλληνομνήμων. Τριμηνιαῖον περιοδικὸν σύγγραμμα συντασσόμενον ἐκ τῶν καταλοίπων τοῦ Σπυρ. Λάμπρου καὶ ἐκδιδόμενον ἐπιμελείᾳ Κ. Δυοβουνιώτου. Ἀθήνησιν. Τόμος ΙΘ'. τεῦχ. Β—Γ, καὶ τεῦχ. Δ' (1925). 8ον σ. 97—387.— Τόμ. Κ'. τεῦχ. Α' (1926). 8ον σ. 112.

The Journal of American Folk-lore. New York. 1924. (Vol. 37 No 143-144. 145-146).—1925 (Vol. 38. No 147)

Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. LVI Bd. I u. II Heft. Wien 1926.- III-IV. 1926.

Προμηθεύς. Ἐκπαιδευτικὸν Περιοδικόν. Ἔτος πρῶτον 1925. Ἐν Ρεθύμνῳ. 4ον ἀρ. 24.— Ἔτος δεύτερον 1926. Ἀρ. 25—41.

Recueil d'études dédiées à la mémoire de N. P. Kondakov. Archéologie. Histoire de l'art. Etudes byzantines. Seminarium kondakovianum. Prague 1926, 4ον XL+300.

Revue des études Grecques. Tome XXXVIII (1925) No 174 Janvier—Mars. No 175-176 Avril—Juin.

Revue des études Slaves. Tome cinquième. Fasc. 1—2. Paris 1925.

Szazadok. (Revue de la Société historique hongroise). T. LIX 1925. τεῦχ. 1—3. Januar—Március. 4—5. Aprilis—Június.

Byzantinische Zeitschrift. Bd. 25. 3[4 Heft. Leipzig 1925.

Zeitschrift des Vereins für Volkskunde. Bd. 35]36. 1925]6. 8ον σ. 228.

Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων ἱδρυθεὶς τῷ 1899 ὑπὸ Δ. Βικέλα. Εἰκοσιπενταετηρίς 1899—1924. 14 Μαΐου. Ἀθῆναι. 8ον σ. 13.

Ἀμάντου Κ., Συμβολὴ εἰς τὸ χιακὸν γλωσσάριον. (Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ 6ον τεῦχος τῶν χιακῶν χρονικῶν). Ἐν Ἀθήναις 1926. 8ον σ. 82.

Βλαχογιάννη Γιάννη, Λόγοι κι' ἀντίλογοι. Μικρὰ πεζά. 1902—1914. Ἀθήνα 1925. 8ον σ. 152.

Βλησίδου Θρασ. Σ., Σκιαγραφία τῆς ἑλληνικῆς χλωρίδος. Σειρὰ ἐπιστημονικῶν ἐκδόσεων «Ὁδοιπορικοῦ συνδέσμου» 5. Ἀθῆναι 1925. 8ον σ. 16.

Βογιατζίδου Ι. Κ., Οἱ πρίγκιπες Χειλάδες τῆς Λακεδαίμονος.—Ἀνωνύμου. Ἐπικήδειος μονῳδία ἐπὶ τῷ θανάτῳ βυζαντινοῦ ἄρχοντος. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Ν. Ἑλληνομνήμονος τομ. ΙΘ' τεῦχ. Β' 1925. Ἐν Ἀθήναις 1925. 8ον σ. 192-221.

Χατζιδάκι Γ. Ν., Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων. Ἐν Ἀθήναις 1925. (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων ἀρ. 12. Ἐπιτροπεία ἐθνικῶν δημοσιευμάτων). 8ον σ. 39.

Χιλιαδάκη Στέλιου Ε., Ἡ φυσιολατρεία στὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ. Ὁμιλία ποῦ διαβάστηκε ἐκ μέρους τοῦ «Ὁδοιπορικοῦ Συνδέσμου» τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1926. Σειρὰ ἐπιστημονικῶν ἐκδόσεων «Ὁδοιπ. συνδ.» 9. 8ον σ. 32.

Δοανίδου Ι. Π., Τὸ ἡφαίστειον τῆς Θήρας. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Ἔργα». Ἔτος Α' τεῦχ. 9—15. Ὀκτωβρίου 1926. 4ον σ. 207—214.

Eitrem S., Optegnelser fra Hallingdal med nogen forklaringer. (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Mäl og Minne» 1925 σ. 81—96.)

Γεωργιάδου Δημ., Περιληπτικὴ ἱστορία καὶ ἀρχαιολογία τῆς μακεδονικῆς πόλεως Ἐδέσσης (Βοδενά). [Ἔδεσσα 1919]. 8ον σ. 22.

Hesseling D. C., Evangelinos Apostolidis Sophoclis néo-helléniste. Mededeelingen der koninklijke Akademie van wetenschappten, afdeeling letterkunde. Deel 59, Serie A, No 7. Amsterdam 1925. 8ον σ. 16 (167—182).

Holmberg Uno, Die Religion der Tscheremissen. Mit Unterstützung des staatlichen Literaturfondes. Übers. v. Arno Bussenius. Suomalainen Tiedeakatemia Helsinki. Porvoo 1926 (= FF Communication No 61). 8ον σ. 207.

Κακλαμάνου Δημητρίου, Ρουπερτ Μπρουκ (Rupert Brook) 1915—1925. Ἀναμνηστικὸς λόγος ἀπαγγελθεὶς κατὰ τὴν δεκάτην ἀμφιετηρίδα τοῦ θανάτου τοῦ ποιητοῦ εἰς τὴν αἴθουσαν Κοργιαλένιου. (Μετατύπωσις ἀπὸ τὸ Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος 1926). Ἀθῆναι 1925. 8ον σ. 30.

Καμπούρογλου Δ. Γρ., Μελέται καὶ ἔρευναι. [Οἰκόσημα Ἀθηνῶν]. Ὁ ἅγιος Ἠλίας τοῦ Σταροπαζάρου καὶ ἡ θυρεοκόσμητος τοιχογραφία του. Ἐν Ἀθήναις 1923. 8ον σ. 80.

—Μελέται καὶ ἔρευναι. Τὰ ἀτικά. Ἐν Ἀθήναις 1923. 8ον σ. 81—160.

—Μελέται καὶ ἔρευναι. Ἡ δούκισσα τῆς Πλακεντίας. Ἐν Ἀθήναις 1923. 8ον σ. 161—240.

Καρδηλάπτου Γεωργ. Θ. (Κάνεως), Ποντιακὰ ἱστορικὰ ἀνάλεκτα. Ἐν Ἀλεξανδρουπόλει 1925. 8ον σ. 78.

Καραβίδα Κ. Ψ., Εὔρωπος. Δοκίμιον ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς καὶ πολιτικῆς σημασίας τοῦ Βερμίου ὄρους καὶ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας. (Περιλήψεις ἐκ σειρᾶς δημοσιογραφικῶν ἀνταποκρίσεων ἀπὸ τὴν Ἔδεσσαν μεταξὺ τοῦ Ἰουλίου καὶ τοῦ Αὐγούστου 1925). Θεσσαλονίκη. 8ον σ. 36.

Καρούζου Χρήστου, Τὸ Ἀμφιάρειο τοῦ Ὠρωποῦ. Σειρὰ ἐπιστημονικῶν ἐκδόσεων «Ὁδοιπορικοῦ συνδέσμου» 6. Ἀθῆναι 1926. 8ον σ. 27.

Κολοκοτρώνη Β. Κ., Μελέτη περὶ τοῦ ἐξελληνισμοῦ τῶν ξένων τοπωνυμίων τῆς Μακεδονίας μετά τινων παρατηρήσεων ἐπὶ τῆς διοσκητικῆς διαιρέσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. Ἐν Ἀθήναις 1925. (Ἑλληνικὴ γεωγραφικὴ ἑταιρεία, δημοσίευμα δον). 8ον σ. 32.

Κοντογιάννη Π. Μ., Ἡ πυρπόλησις τῆς ναυαρχίδος ὑπὸ τοῦ Κανάρη ἐν Χίῳ. Ἐξεδόθη δαπάνῃ τῆς ἐπιτροπείας τῶν ἀποκαλυπτηρίων ἀνδριάντος Κανάρη ἐν Χίῳ. Ἐν Ἀθήναις 1925. 8ον σ. 78.

Κουγέα Σωκρ. Β., Λόγος ἐκφωνηθεὶς κατ' ἐντολὴν τῆς Πανεπ. Συγκλήτου ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τῶν τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου τὴν 10ην Μαΐου 1925 εἰς μνήμην τοῦ Ἰταλοῦ φιλέλληνος κόμητος Σανταρόζα ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι τοῦ ἐν Σφακτηρίᾳ θανάτου αὐτοῦ. (Ἐκδίδεται μετὰ σημειώσεων καὶ ἀνεκδότων ἐγγράφων). Ἀθῆναι 8ον σ. 32.

Κουρουνιώτου Κ., Ἡ ἀνασκαφὴ τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν. Ἐν Ἀθήναις 1926. (Δημοσίευμα τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος τοῦ Ὑπουργείου Θρησκευμάτων καὶ Παιδείας). 4ον σ. 23.

—Ὁδηγὸς τῆς Ἐλευσῖνος εἰκονογραφημένος. Ἐν Ἀθήναις 1924. 8ον σ. 69.

Κουρτίδου Κωνσταντίνου Γ., Τὰ Θρᾳκικά. Ἤτοι ἡ ἀρχαία Θρᾴκη—οἱ ἀρχαῖοι Θρᾷκες—τὰ Διονύσια—τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια—Ὀρφικά—Ὀρφισμός. Θεσσαλονίκη 1926. 8ον σ. 112.

Κυριακίδου Στίλπ. Π., Ἕλληνες γίγαντες. (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Ἡμερολογίου τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος τοῦ 1926. ἄνευ ἐξωφύλλου). 8ον σ. 45—54.

—Σπίτια καὶ καλύβια τῆς Ἀττικῆς. (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Ἡμερολογίου τοῦ Ὁδοιπορικοῦ Συνδέσμου). Ἐν Ἀθήναις 1926. 8ον σ. 65—76.

—Ἡ φυσιολατρία εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια. Ὁμιλία γενομένη ἐκ μέρους τοῦ «Ὁδοιπορικοῦ συνδέσμου» ἐν τῷ «Παρνασσῷ». Σειρὰ ἐπιστημονικῶν ἐκδόσεων «Ὁδοιπορικοῦ συνδέσμου» 8. Ἀθῆναι 1926. 8ον σ. 36.

—Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας. Ἀκριτικὰ ἔπη—ἀκριτικὰ τραγούδια—ἀκριτικὴ ζωή. Ἐν Ἀθήναις (1926). Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων ἀρ. 45. 8ον σ. 156.

—Ὁ μακεδονικὸς Ἑλληνισμὸς καὶ ὁ νεώτερος. (Ὁμιλία γενομένη ἐν τῷ Παρνασσῷ ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς Μακεδονικῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἑταιρίας). Ἐν Ἀθήναις 1926. (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. Ἐπιτροπεία Ἐθνικῶν δημοσιευμάτων ἀρ. 13). 8ον σ. 23.

Λάμπρου Σπ. Π., Παλαιολόγεια καὶ πελοποννησιακά. Ἐν Ἀθήναις 1926. 8ον σ. λζ'+371.

Λυκούδη Ἐμμανουὴλ Στυλιανοῦ, Νέα διηγήματα. Τυφλὴ δικαιοσύνη.—Ὁ Τσουφάπης.—Τὸ παραστράτημα.—Ἀπὸ τὸ φλογοστρόβιλο.—Ὡς τὴ Σκυθία. 1924—1925. [Ἀθῆναι 1925]. (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων ἀρ. 39). 8ον σ. 204.

—Ἀπὸ τὸ ἡμερολόγιο τῆς ζωῆς μου. 1924—1925. [Ἀθῆναι 1926] (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων ἀρ. 41). 8ον σ. 237.

Μάγερ Ἰωάννου Ἰακώβου, Ἡμερολόγιον τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου 1825—1826. Τελευταῖαι ἡμέραι—ἔξοδος τῆς φρουρᾶς—θρῆνοι τοῦ Μεσολογγίου. [Μετὰ 12 εἰκόνων, 2 χαρτῶν καὶ 2 ὁμοιοτύπων]. Ἐπιμελείᾳ Γεωργίου Δροσίνη. [Ἀθῆναι 1926]. (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων ἀρ. 43). 8ον σ. ιε'+240.

Μενάρδου Σίμου, Περὶ τῆς διαθέσεως τῶν κυπριακῶν ρημάτων. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Α' τόμου τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς. Ἐν Ἀθήναις 1925. 8ον σ. 14.

—Περὶ τῶν ἀρκτικῶν φωνηέντων. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Α' τόμου τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς. Ἐν Ἀθήναις 1925. 8ον σ. 10.

Νίτσου Νικολάου, Μονογραφία περὶ τῆς ἐν Ἠπείρῳ κώμης τοῦ Τσαμαντᾶ. Ἐν Ἀθήναις 1926. Βλ. βιβλιοκρισίαν ἐν σ. 284.

Παπαγεωργίου Σωτήρη, Διάλεξη πάνω στὸ γλωσσικὸ ζήτημα στὸν ἠπειρωτικὸν ἐκπαιδευτικὸν ὅμιλο. Γιάννινα 1924. 8ον μικρὸν σ. 18.

Παπαδοπούλου Ἀνθίμου Α., Τὸ θρησκευτικὸν θέατρον τῶν Βυζαντινῶν. [Ἀθῆναι 1925]. (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων ἀρ. 40). 8ον σ. 122.

Παπούλια Δημ. Π., Ἔκθεσις τῶν ἐπὶ τῆς πρυτανείας αὐτοῦ κατὰ τὸ πανεπιστημιακὸν ἔτος 1923—1924 πεπραγμένων, ἀναγνωσθεῖσα ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῇ 15 Φεβρουαρίου 1925. Ἐν Ἀθήναις 1925. 8ον μέγα σ. 36.

Παντελίδου Χρ. Γ., Ἐτυμολογικά. Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς Ἀθηνᾶς. Τόμος ΛΗ. Ἐν Ἀθήναις 1926. 8ον σ. 49—66.

Πασχάλη Δημ. Π., Ἡ Ἄνδρος ἤτοι ἱστορία τῆς Ἄνδρου ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς μετὰ 70 εἰκόνων καὶ 6 φωτοτυπικῶν πινάκων. Τόμος Α'. Ἐν Ἀθήναις 1925. 8ον σ. 697. Βλ. βιβλιοκρισίαν ἐν σ. 280.

Porter Germain G., Οἱ ἀστέρες εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὴν μυθολογίαν κατὰ διασκευὴν ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπὸ Αἴγλης Δ. Αἰγινήτου. Μετὰ 20 εἰκόνων τοῦ Albrecht Dürer. [Ἀθῆναι 1926]. (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων ἀρ. 44). 8ον 143.

Schultz Wolfgang, Grundsätzliches über Religion und Mythos der Arier- (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ περιοδικοῦ Mannus, Zeitschr. f. Vorgesch. Bd. 16. 3[4 σ. 193—225. Κρίσεις ἐπὶ τῶν ἔργων *Schroeder*, Arische Religion. *Siecke*, Indorger. manische Mythologie: *Naumann*, Primitive Gemeinschaftskultur· *Wilke*, Die Religion der Indogermanen in archäologischer Betrachtung).

—Vorgeschichte und Mythenforchung. (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ περιοδικοῦ Mannus, IV σ. 76—89).

Σιγάλα Α., Ἀνωνύμου βίος καὶ ἀνατροφὴ τοῦ Ἁγ. Θεοδώρου τοῦ Τήρωνος. Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Β'. τόμου τῆς Ἐπετηρίδος τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν. Ἐν Ἀθήναις 1925. 8ον σ. 220—226.

—Χρυσίππου πρεσβυτέρου ἐγκώμιον εἰς τὸν Ἀρχάγγελον Μιχαήλ. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Γ' τόμου τῆς Ἐπετηρίδος τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν σπουδῶν. Ἐν Ἀθήναις 1926. 8ον σ. 85—93.

Σπυρομίλιου, Ἀπομνημονεύματα τῆς δευτέρας πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου 1825—1826. Ἐκδίδονται ὑπὸ Ἰω. Βλαχογιάννη πατριωτικῇ χορηγίᾳ τοῦ κυρίου Ἐμ. Α. Μπενάκη, εἰς τιμὴν τῆς ἑκατονταετηρίδος τῆς ἐξόδου τῆς ἡρωϊκῆς φρουρᾶς. Ἀθῆναι 1926. 8ον σ. λβ'+150. Τιμ. δρ. 40.

Στασινοπούλου Κ. Α., Τὸ Μεσολόγγι. Τόμος Α'. Ἀθῆναι 1926. 8ον σ. 323. Βλέπε βιβλιοκρισίαν ἐν σ. 282.

Στεφανίδου Μιχ. Κ., Ὁ Ἀριστοτέλης ὡς φυσιοδίφης. (Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Α' τόμου τῆς Σχολῆς τῶν Φυσικῶν καὶ Μαθηματικῶν Ἐπιστημῶν). Ἐν Ἀθήναις 1925. 8ον σ. 22.

Stéphanidès Michel, La terminologie des anciens. Extrait d'Isis, no 23 (Vol. VII,3) 1925. Bruxelles. 8ον σ. 468—477.

Στράτη Εὐαγγ. Γ., Ἡ Δράμα καὶ ἡ Δράβησκος. Ἱστορικὴ καὶ ἀρχαιολογικὴ μελέτη ἐκδοθεῖσα γενναίᾳ δαπάνῃ τοῦ δήμου Δράμας. Σέρραι 1924. 8ον σ. 47+10.

Τριανταφυλλίδη Μ., Δημοτικισμός. Ἕνα γράμμα στοὺς δασκάλους μας. Τί ἔγεινε στὰ 1921 καὶ τί θὰ γίνῃ τώρα. Γλωσσικὴ μυθολογία, δημοτικισμὸς καὶ κουμουνισμός. Τί πιστεύω. Ἀθήνα 1926. 8ον σ. 80.

Τρικούπη Σπυρ., Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἐκδοσις τῆς ἑκατονταετηρίδος εἰκονογραφημένη μετὰ προλόγου Κωστῆ Παλαμᾶ. Ἐκδότης Ι. Ν. Σιδέρης. Ἀθῆναι 1925.

Τόμ. Α' σ. ιε+264.—Τόμ. Β' σ. ια'+274.—Τόμ. Γ' σ. ιγ'+278.—Τόμ. Δ'. σ. ιγ'+312.

Τσούντα Χ., Εἰς τὴν λάρνακα τοῦ Κυψέλου. Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ δελτίου 1923. 4ον σ. 147—154.

Weinreich Otto, Eine delphische Mirakel-Inschrift und die antiken Haarwunder. Heidelberg 1925. (Sitzungsberichte d. Heid. Ak. 1924[5 7 Abh.). Βλ. βιβλιοκρισίαν σ.

Ξυγγοπούλου Α., Ἐκκλησίαι καὶ μοναστήρια τῆς Σαλαμῖνος. Σειρὰ ἐπιστημονικῶν ἐκδόσεων «Ὁδοιπορικοῦ Συνδέσμου» 4. Ἀθῆναι 1925. 8ον σ. 15.

Ζακυθινοῦ Διον. Α., Τὸ σονέττο στὴ νεοελληνικὴ ποίηση. (Ἱστορία—Μορφολογία). Ἀθῆναι 1926. 8ον σ. 22.

Ζολώτα Γεωργ. Ι., Ἱστορία τῆς Χίου συνταχθεῖσα ἐπιμελείᾳ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Αἱμιλίας Κ. Σάρου. Τόμ. Γ' Μέρος πρῶτον. Τουρκοκρατία. Ἐν Ἀθήναις 1926. 8ον σ. κδ'+657.

ΟΙ ΔΕΚΑ ΛΟΓΟΙ
ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΟΥΣ ΑΚΡΙΤΟΥ

ΠΕΖΗ ΔΙΑΣΚΕΥΗ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ

ΥΠΟ

ΔΗΜ. ΠΑΣΧΑΛΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Μία ἀπὸ τὰς σημαντικωτέρας ἀνακαλύψεις τῶν τελευταίων χρόνων καὶ ἀπὸ τὰς περισσότερον ἐνδιαφερούσας εἶνε βεβαίως ἐκείνη ποὺ μᾶς ἀπεκάλυψε τὴν ὕπαρξιν ἀληθινῶν βυζαντινῶν ἡρωϊκῶν τραγουδιῶν. Ὅπως δὲ εἰς τὴν Δύσιν γύρω εἰς τὰ ὀνόματα τοῦ Ῥολάνδου καὶ τοῦ Σίδ, ἔτσι καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἀπετελέσθη περὶ τὸν ἑνδέκατον αἰῶνα ὁλόκληρος ἐπικὸς κύκλος γύρω εἰς τὸ ὄνομα ἑνὸς ἐθνικοῦ ἥρωος. Καὶ ὅπως εἰς τὴν Δύσιν, ἔτσι ἡ φήμη αὐτοῦ τοῦ ἥρωος διεδόθη μὲ δημοτικὰ τραγούδια ἀνάμεσα εἰς ὁλόκληρον τὸν ἀνατολικὸν κόσμον, ἀπὸ τὴν Καππαδοκίαν ἕως τὴν Τραπεζοῦντα, καὶ ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ Κύπρον ἕως εἰς τὰ βάθη τῆς Ῥωσσίας. Ἀλλὰ πρὸ πάντων διετυπώθη εἰς μίαν μεγάλην ἐποποιΐαν, τῆς ὁποίας τὸ ἀρχαιότερον χειρόγραφον χρονολογεῖται ἀπὸ τὸν ΙΔ΄ αἰῶνα, ἀλλὰ τῆς ὁποίας ἡ ἀρχὴ ἀναμφισβητήτως εἶνε ἀρχαιοτέρα.

Ὁ ἐθνικός μας αὐτὸς ἥρως εἶνε ὁ Βασίλειος Διγενῆς Ἀκρίτας, τοῦ ὁποίου ἡ ἱστορία τῶν περιπετειῶν καὶ τῶν κατορθωμάτων μᾶς φέρει ἐν πλήρει 10ῳ αἰῶνι, ἱστορία ὄχι μόνον καταπλήσσουσα καὶ δραματική, ἀλλὰ καὶ περίεργος καὶ διδακτικὴ διὰ τὴν γνῶσιν καὶ σπουδὴν τῆς βυζαντινῆς ζωῆς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Πρὸ πεντηκονταετίας περίπου ἠγνοεῖτο ἡ ὕπαρξις τοῦ ἔπους τούτου, ἀλλὰ τὰ ἔκτοτε εὑρεθέντα ἑλληνικὰ χειρόγραφα καὶ ἡ σύνδεσις αὐτῶν μετὰ δημωδῶν ᾀσμάτων ἐγνώρισαν εἰς ἡμᾶς τὴν μεγάλην μεσαιωνικὴν ἡρωϊκὴν ποίησιν τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν

ἐθνικὴν σημασίαν της [1]). Διότι ὁλόκληρος ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ πάλλεται ἀθάνατος εἰς τὸ ἔπος περὶ τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα. Εἰς αὐτὸ ἐκατόπτρισεν ἡ μεσαιωνικὴ ἑλληνικὴ ποίησις, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἰδέαν ἀκολουθοῦσα μὲ τὴν μυθικὴν ποίησιν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, τὴν πάλην τοῦ φωτὸς κατὰ τοῦ σκότους, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἡμερότητος κατὰ τῆς δουλείας καὶ τῆς βαρβαρότητος, τοὺς ἀγῶνας δηλαδὴ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους πρὸς τοὺς Μουσουλμάνους, ἀγῶνας ἡρωϊκούς, τῶν ὁποίων ἡ ἀπήχησις ἀπεκρυσταλλώθη εἰς τὴν μορφὴν τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα. Ὁ μεσαιωνικὸς οὗτος ἥρως τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ποιήσεως ἐνεσαρκώθη αὐτὴν τὴν ἑλληνικὴν ψυχήν, προσλαβὼν τὴν νεότητα τοῦ Ἀχιλλέως, τὴν ῥώμην τοῦ Ἡρακλέους καὶ τὴν δόξαν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Ἔτσι τὸ ἔπος περὶ τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀφετηρία ἀναγεννήσεως τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ποιήσεως εἰς εὐρυτέρους ὁρίζοντας, διότι ἐν αὐτῷ παρακολουθοῦμεν τὴν ἱστορικὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς· θέμα δὲ ἔχον τὴν σύγκρουσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πρὸς τὸν μουσουλμανικὸν κόσμον καὶ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ διατρανοῦν, προοιωνίζεται τὴν ὁριστικὴν τούτου ἐπικράτησιν καὶ τελικὴν νίκην, περικλεῖον τὰ ἰδεώδη καὶ τοὺς πόθους τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Καὶ ἔτσι ὄχι ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς ἐκήρυττεν ὁ Βαλαωρίτης [2]), ἀλλὰ κατὰ πέντε αἰῶνας ἀπώτερον, μέχρι τῆς πρώτης συρράξεως τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Μουσουλμάνους, πρέπει νὰ ἀναζητῶμεν τὴν ἔμπνευσιν καὶ τὴν πηγὴν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ποιήσεως.

Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ζητημάτων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸ πολύτιμον τοῦτο ἔπος, ὅπερ δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὰς ἐποποιΐας τῶν Ἱσπανῶν περὶ τοῦ Cid καὶ τῶν Γάλλων περὶ τοῦ Ῥολάνδου, εἶνε ἐὰν τὰ δημώδη ᾄσματα τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου εἶνε προγενέστερα ἢ ἐὰν διεμορφώθησαν μετὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἔπους. Πιθανωτέρα φαίνεται ἡ γνώμη, ὅτι παλαιότερα εἶνε τὰ δημώδη ᾄσματα, τὰ ὁποῖα ὑμνοῦσιν ἐπεισόδια τοῦ βίου τοῦ Ἀκρίτα καὶ ὅτι ἐκ τούτων διεμορφώθη κατόπιν τὸ ἔπος, ὅπερ θαυμασίως ζωντανὸν διατηρούμενον παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ, μεγάλην ἔσχεν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν ποίησιν καὶ πολλῶν ἄλλων λαῶν. Ἔτσι ἐπεισόδια αὐτοῦ εὑρίσκονται εἰς μεσαιωνικὰ ποιήματα καὶ δημώδη ᾄσματα πολλῶν δυτικῶν καὶ βορείων, μάλιστα δὲ

[1]) Βλ. *Ν. Γ. Πολίτου*, Περὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἔπους τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Λόγος ἀπαγγελθεὶς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ τὴν 14 Ἰανουαρίου 1907.

[2]) *Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου*, Ποιήματα Β' 7—8.

τῶν ἀσιατικῶν καὶ σλαβικῶν λαῶν. Εἰς τουρκικὰ δημώδη ᾄσματα καὶ μυθιστορήματα εὑρίσκομεν ἥρωας πλασθέντας κατὰ τὸν μεσαιωνικὸν ἥρωα τοῦ λαοῦ ἡμῶν. Πολλαὶ *βυλῖναι* ῥωσσικαὶ ὑπόθεσιν ἔχουσιν ἐπεισόδια ἐκ τοῦ βίου τοῦ Διγενῆ καὶ διὰ παραμυθίων διεδόθησαν ταῦτα εἰς τοὺς Ῥώσσους. Καὶ σλαβωνικὴ δὲ καὶ ῥωσσικὴ μετάφρασις τοῦ ἑλληνικοῦ ἔπους ἐγένετο. Ἐκ τῶν μεταφράσεων δὲ τούτων καὶ ἐκ τῆς διαδόσεως αὐτῶν τῶν ἑλληνικῶν ᾀσμάτων παρήχθη πλουσία ἐπικὴ ποίησις παρὰ τοῖς Σέρβοις, ἐξ ὧν πάλιν μετεδόθησαν τὰ ᾄσματα ταῦτα εἰς τοὺς Βουλγάρους καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς Ῥωμούνους καὶ Μικρορρώσσους.

Ἀκρῖται κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἦσαν οἱ τιμαριοῦχοι ἐκεῖνοι ἥρωες ποὺ ἐφρούρουν τὰ σύνορα τῆς αὐτοκρατορίας, τὶς ἄκρες. Ἑπομένως ὁ Ἀκρίτας σημαίνει ἀκριβῶς ὅ,τι ὁ τῶν δυτικῶν Μαρκήσιος, ὅστις καὶ οὗτος ἦτο φύλαξ τῶν ἄκρων (marches). Διὰ τῆς πρὸ πεντηκονταετίας μόλις γενομένης ἀνακαλύψεως τῆς περὶ Διγενῆ Ἀκρίτα ἐποποιΐας ἐβεβαιώθη ὅτι καὶ οἱ βυζαντινοὶ τιμαριοῦχοι ἔζων σχεδὸν ἀπαραλλάκτως ὡς οἱ ἐν τῇ Δύσει ὁμότιμοί των, ἀμφότεροι κατὰ πᾶσαν βεβαιότητα παραλαβόντες τὸν ἱπποτικὸν θεσμὸν ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀρχαίας πηγῆς. Ὁ Ἀλφρέδος Ῥαμπώ, συγγράψας σπουδαίαν μελέτην περὶ τῶν βυζαντινῶν τιμαρίων, λέγει ὅτι ἐνῷ ὁ τιμαριωτισμὸς ὠργανοῦτο εἰς τὰς βαρβάρους χώρας τῆς Δύσεως ὑπὸ τὸ κράτος ἀγράφων συνηθειῶν, θεσμὸς ὅλως ἀνάλογος κανονικῶς ἐλειτούργει ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὑπὸ τὸ κῦρος αὐτοκρατορικῶν διατάξεων... Ἡ μεταξὺ τῶν δύο θεσμῶν ἀναλογία ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε οἱ Φράγκοι κατακτηταὶ τῆς Ἀνατολῆς ἐξεπλάγησαν εὑρόντες ἐν αὐτῇ ὀργανισμὸν ὅμοιον πρὸς ἐκεῖνον ποὺ ἀφῆκαν εἰς τὴν Δύσιν.

Πρὸς καθορισμὸν δὲ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐποιήθησαν τὰ ἀκριτικὰ ᾄσματα, χρησιμεύουσι τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς τὴν γένεσιν τῶν ᾀσμάτων τούτων. Τὰ γεγονότα ταῦτα ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀκμὴν τῶν ἀγώνων πρὸς τοὺς Μουσουλμάνους, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰς ἐνδόξους στρατείας εἰς τὴν Ἀσίαν τοῦ Φωκᾶ, τοῦ Τσιμισκῆ καὶ τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου. Ἡ λαμπροτάτη αὕτη περίοδος τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, τὴν ὁποίαν ὁ σύγχρονος Γάλλος ἱστοριογράφος αὐτῆς Γουστάβος Σλουμβερζὲ εὐστόχως ὠνόμασε *βυζαντινὴν ἐποποιΐαν* [1]), ἦτο ἡ καταλληλοτάτη νὰ παράσχῃ ποιητικὴν ὕλην

[1]) *G. Schlumberger*, Ἡ βυζαντινὴ ἐποποιΐα κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ι' αἰῶνος. Κατὰ μετάφρασιν *Σ. Ι. Βουτυρᾶ*. Ἐν Ἀθήναις, 1905.

πρὸς σχηματισμὸν ἡρωϊκοῦ ἔπους. Οἱ εἰς τὰς ἐσχατιὰς τοῦ κράτους, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Εὐφράτου καὶ τὰς ὑπωρείας τοῦ Ταύρου, συνεχεῖς καὶ ἐπίμονοι ἀγῶνες τῶν *ἀκριτῶν* πρὸς τοὺς Μουσουλμάνους καὶ τῶν *ἀπελατῶν*, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζουν πολλὰς ἀναλογίας πρὸς τοὺς *κλέφτας* τῶν μεταγενεστέρων χρόνων, ἐνεποίησαν βαθυτάτην ἐντύπωσιν εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ λαοῦ, ὅστις ἔψαλλε μετὰ δυνάμεως καὶ ἁπλότητος τὰ *κλέα* τῶν ἐν τοῖς μεθορίοις τοῦ κράτους ἡρωϊκῶν προμάχων τῆς χριστιανοσύνης.

Σπουδαιότατον, ὡς εἴπομεν, εἶνε τὸ ζήτημα ποίαν σχέσιν ἔχουσι τὰ δημώδη ἀκριτικὰ ᾄσματα πρὸς τὰς διασκευὰς τοῦ ἔπους. Εἶνε δὲ πολυάριθμα τὰ φερόμενα εἰς τὸ στόμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀκριτικὰ ᾄσματα. Εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ σοφοῦ ἐρευνητοῦ τῶν ἀκριτικῶν ᾀσμάτων Ν. Γ. Πολίτου περιλαμβάνονται περὶ τὰ 1350 τοιαῦτα, πλὴν ἄλλων 600 ἀμφισβητουμένων.

Δυνάμεθα, ἐπαναλαμβάνομεν, νὰ θεωρήσωμεν ὡς πιθανώτατον, ὅτι πρῶτον ἐποιήθησαν τὰ δημώδη ᾄσματα καὶ ἐκ τούτων κατόπιν ἀπέρρευσαν αἱ διασκευαὶ τοῦ ἔπους. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι τὰ δημώδη ἀκριτικὰ ᾄσματα περιέχουσιν ἐπεισόδια ἄγνωστα εἰς τὸ ἔπος, ἡ ἐπικράτησις δὲ τοῦ δραματικοῦ στοιχείου εἶνε ὁ κύριος τῶν ᾀσμάτων τούτων χαρακτήρ, τὸν ὁποῖον δὲν ἀνευρίσκομεν εἰς τὸ ἔπος, ἄπορον δὲ πῶς οἱ διασκευασταὶ ἀντλοῦντες ἐκ πηγῆς τόσον πλουσίας καὶ τόσον ποιητικῆς, ὁποῖα εἶνε τ' ἀκριτικὰ ᾄσματα, δὲν κατώρθωσαν παρὰ μόνον ἄτονα σχετικῶς καὶ ψυχρὰ νὰ δημιουργήσωσι κατασκευάσματα, ἀλλ' ἡ ἀπορία ἐκλείπει, ὅταν ἀναλογισθῶμεν ὅτι οὗτοι δὲν ἐνόμιζον ὅτι ἔγραφον ἐπικὸν ποίημα, ἀλλ' ἔμμετρον ἱστόρημα κατὰ τὰς τοσοῦτον εὐδοκιμούσας τότε συνόψεις ἱστοριῶν. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ προσπαθοῦσι νὰ πείσωσι τὸν ἀναγνώστην, ὅτι τὰ ὑπ' αὐτῶν περιγραφόμενα δὲν εἶνε πλάσματα τῆς φαντασίας, ἀλλὰ πραγματικὰ καὶ ἀληθινὰ γεγονότα, ἀληθέστερα τῶν πράξεων ἁπάντων τῶν πρὸ τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα ἡρώων. Ὁ Σάθας μάλιστα ἀναγνωρίζει εἰς τὸν Διγενῆ τὸν δομέστικον τῶν σχολῶν Πανθήριον ἐκ τῆς οἰκογενείας τοῦ Δούκα, ἡ ὁποία διέπρεψε κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 10ου αἰῶνος ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ῥωμανοῦ Λεκαπηνοῦ [1]).

Ἀποκορυφοῦνται δ' εἰς τὸν Διγενῆ Ἀκρίταν τὰ ἰδεώδη τοῦ ἑλ-

[1]) Βλ. τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ Σάθα εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Λεγρὰνδ γενομένην τὸ 1875 ἐν Παρισίοις ἔκδοσιν τῶν *Ἄθλων τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα*.

ληνικοῦ ἔθνους, διότι ἐν τῷ προσώπῳ του συμβολίζεται ἡ μακραίων πάλη τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸς τὸν μουσουλμανικὸν κόσμον. Συνεχώνευσε δ' ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἰς τὴν ἐποποιΐαν του ταύτην πολλὰ ἐπεισόδια, ἡ ἐξέτασις τῆς συναρμογῆς τῶν ὁποίων θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιχύσῃ ἱκανὸν φῶς καὶ εἰς τὸ περιμάχητον ζήτημα τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, τὰ ὁποῖα ἤδη συγκριτικῶς ἐξητάσθησαν ἐν σχέσει πρὸς τὴν ποίησιν ἄλλων λαῶν. Ὡς δ' εὐστόχως ἐλέχθη, ἂν ἀνεφαίνετο μεγαλοφυὴς ποιητής, δυνάμενος νὰ συγχωνεύσῃ τὰ δημώδη ᾄσματα τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου καὶ νὰ συναρμόσῃ αὐτὰ εἰς εὐρὺ σύνολον, θὰ ἐδωροφόρει εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἔπος ἐφάμιλλον τῆς Ἰλιάδος, διότι ἡ ὕλη αὐτοῦ δὲν ὑστερεῖ κατὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν ἔμπνευσιν τῆς ὕλης τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν.

Καὶ πράγματι δὲν εἶναι ὁ κόσμος τῆς πρωτευούσης καὶ τῆς αὐλῆς ποῦ μᾶς ἐμφανίζεται εἰς τὸ ἡρωϊκὸν αὐτὸ ἔπος, ἀλλ' ἡ κοινωνία τῶν ἀσιατικῶν ἐπαρχιῶν τῶν παρὰ τὴν μεθόριον γραμμήν, ὅπου μεγάλοι φεουδάρχαι πολεμοῦν αἰωνίως ἐν ὀνόματι τοῦ αὐτοκράτορος ἐναντίον τῶν Μουσουλμάνων. Εἶνε ἡ χώρα τῶν μεγάλων πολεμικῶν κατορθωμάτων, τῶν ἐνεδρῶν, τῶν σφαγῶν, τῶν πολεμικῶν καὶ ἐρωτικῶν περιπετειῶν. Δὲν πρόκειται λοιπὸν ἐδῶ περὶ φανταστικῆς χώρας, ὡς δὲν εἶνε φανταστικὰ τὰ πρόσωπα, περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ ἡ ἐποποιΐα. Εἰς μικρὸν στρατιωτικὸν βιβλίον, συνταχθὲν τὸν δέκατον αἰῶνα, καὶ τὸ ὁποῖον εἶνε πραγματεία περὶ τακτικῆς, περιγράφεται μὲ γραμμὰς συγκινητικὰς ἡ σκληραγωγημένη ζωή, ποὺ διήρχοντο εἰς τὰς παραμεθορίους ἐπαρχίας, εἰς τὰ σύνορα τοῦ Ταύρου ἢ τὰ στενὰ τῆς Καππαδοκίας, ὑπὸ τὴν διηνεκῆ ἀπειλὴν τῆς ἀραβικῆς εἰσβολῆς, μὲ τὴν ἀδιάκοπον φροντίδα ν' ἀνταποδίδουν εἰς τὸν ἄπιστον ἐχθροπραξίαν ἀντὶ ἐχθροπραξίας, ἔφοδον ἀντὶ ἐφόδου, λεηλασίαν ἀντὶ λεηλασίας. Εἰς τὴν χώραν ἐκείνην ἡ ζωὴ ἦτο ἀναμφιβόλως μᾶλλον ἐνεργητική, ζωηρά, δραματική, παρὰ μέσα εἰς τὰς μολθακὰς κομψότητας τῶν αὐτοκρατορικῶν ἀνακτόρων, καὶ κατὰ φυσικὴν συνέπειαν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀκαταπαύστων ἀγώνων, ποὺ τὴν περιέβαλλον πάντοτε, ἐλάμβανε μορφὴν ἡρωϊκὴν καὶ ἱπποτικήν. Ἡ ζωὴ τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα εἶναι ἡ τοῦ φεουδαλικοῦ παλατίνου (paladin féodale) καὶ ἡ ζωὴ αὐτὴ ποὺ διῆγον πράγματι, καθὼς αὐτός, πολλοὶ μεγάλοι αὐθέντα τοῦ 10ου αἰῶνος, εἶνε γεμάτη ἀπὸ γραφικὰς λεπτομερείας περὶ τοῦ βίου, τῶν ἠθῶν καὶ τῶν ἰδεῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ὡς εἶνε γνωστὸν εἰς τοὺς φιλολογοῦντας, μετὰ τὴν ὑπὸ Κωνσταντίνου Σάθα καὶ Αἰμιλίου Λεγρὰνδ πρώτην ἐν Παρισίοις ἔκδοσιν τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐποποιΐας τὸ 1875 κατὰ χειρόγραφον τῆς Τραπεζοῦν-

τος [1]), ἐξέδωκεν ὁ αὐτὸς Λεγρὰνδ τὴν ὑπὸ Ἰωσὴφ Μύλλερ τὸ πρῶτον εὑρεθεῖσαν ἐν τῷ παρὰ τὴν Ῥώμην ἑλληνικῷ μοναστηρίῳ τῆς Κρυπτοφέρρης (Grotta-Ferrata) ἑτέραν παραλλαγὴν τῆς αὐτῆς ἑποποιΐας, γραφεῖσαν τὸν ΙΔ΄ αἰῶνα καὶ ἀποτελουμένην ἐκ στίχων 3749 [2]). Τρίτον χειρόγραφον, εὑρεθὲν ἐν Ὀξφόρδῃ, ὑπὸ τὸν τίτλον *Διήγησις τοῦ ἀνδρειωμένου Διγενῆ*, γραφὲν δὲ τὸ 1670 ὑπὸ Ἰγνατίου ἱερομονάχου Πετρίτση τοῦ ἐκ Χίου, μετατρέψαντος εἰς πολιτικοὺς στίχους ἀρχαιότερον χειρόγραφον, ἐδημοσίευσεν ὁ Σπυρίδων Π. Λάμπρος ἐν Παρισίοις τὸ 1880 [3]). Μεθὸ ὁ Ἀντώνιος Μηλιαράκης ἐξέδωκε τὴν αὐτὴν ἑποποιΐαν ἓν ἔτος κατόπιν, τὸ 1881, κατὰ κώδικα εὑρεθέντα τὸ 1878 ἐν τῇ ἐν Γαυρείῳ τῆς Ἄνδρου Μονῇ τῆς Ἁγίας ὑπὸ τοῦ αὐτόθι μονάζοντος ἐπισκόπου Σταυρουπόλεως Κωνσταντίου Μπληζιώτου. Ἐγράφη δὲ τὸ χειρόγραφον τοῦτο τῆς Ἄνδρου τὸν ΙΖ΄ αἰῶνα παρά τινος Εὐσταθίου καὶ ἀποτελεῖται ἐκ στίχων 4778 [4]). Μετὰ μίαν ἑξαετίαν, τὸ 1887, ὁ ἐν Τραπεζοῦντι Σάββας Ἰωαννίδης ἐξέδωκεν ἐκ νέου τὸ ὑπὸ Σάθα καὶ Λεγρὰνδ ἐν Παρισίοις προεκδοθὲν ἔπος. Ἐπειδὴ δὲ τὸ χειρόγραφον τῆς Τραπεζοῦντος εἶνε ἐλλιπὲς ἔν τε τῇ ἀρχῇ καὶ τῷ τέλει, καὶ πολλαχοῦ ἐν τῷ μέσῳ περιέχει χάσματα σημαντικά, ὁ Ἰωαννίδης συνεπλήρωσεν αὐτὰ ἐκ τοῦ χειρογράφου τῆς Ἄνδρου [5]).

Τὸ 1904 ὁ Κάρολος Κρουμβάχερ ἐδημοσίευσεν ἀποσπάσματα ἐκ νέου τότε ἀνακαλυφθέντος χειρογράφου ἐν Ἐσκωριάλ [6]), ὅπερ ὁλόκληρον ἐξέδωκε τὸ 1912 ὁ Ὁλλανδὸς βυζαντιολόγος Hesseling ἐν τῷ

[1]) *C. Sathas* et *E. Legrand*, Les exploits de Digénis Acritas, épopée byzantine du dixième siècle, publiée par la première fois d'après le manuscrit unique de Trébizonde. Paris, 1875. Βλ. βιβλιογραφίαν ὑπὸ *Σπυρ. Π. Λάμπρου* ἐν περιοδ. «Ἀθηναίῳ» Δ΄ 173—189.

[2]) *Em. Legrand*, Les exploits de Basile Digénis Acritas, épopée byzantine publiée d'après le manuscrit de Grotta-Ferrata. Paris, 1892. (Bibliothèque Grecque vulgaire, t. VI).

[3]) *Spyridion P. Lambros*, Collection de romans Grecs en langue vulgaire et en vers publiés pour la première fois d'après les manuscrits de Leyde et d' Oxfort. Paris, 1880, σ. 111—237.

[4]) *Ἀντ. Μηλιαράκη*, Βασίλειος Διγενῆς Ἀκρίτας, ἑποποιΐα βυζαντινὴ τῆς 10ης ἑκατονταετηρίδος κατὰ τὸ ἐν Ἄνδρῳ ἀνευρεθὲν χειρόγραφον. Ἐν Ἀθήναις, 1881.

[5]) *Σάββα Ἰωαννίδου*, Ἔπος μεσαιωνικὸν ἐκ τοῦ χειρογράφου Τραπεζοῦντος. Ὁ Βασίλειος Διγενῆς Ἀκρίτης ὁ Καππαδόκης. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1887.

[6]) *Karl Krumbacher*, Eine neue Handschrift des Digenis Acritas von—mit zwei Tafeln. München, 1904.

μετὰ χεῖρας Δελτίῳ, συνοδεύσας τὴν ἔκδοσιν μετ' ἐξαιρέτου εἰσαγωγῆς, γραμματικῶν καὶ λεξιλογικῶν παρατηρήσεων καὶ διορθωτικῶν ὑποσημειώσεων [1]). Ἀλλά, δυστυχῶς, ἡ μετὰ τοσαύτης ἐπιμελείας ἐκδοθεῖσα νέα αὕτη διασκευὴ τοῦ ἔπους, ἐλλιπεστάτη καὶ εἰς οἰκτρὰν εὑρεθεῖσα κατάστασιν, ἐλάχιστα προάγει τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς ἱστορίας τοῦ ἀκριτικοῦ ἔπους, περὶ οὗ τελευταῖον ἐδημοσιεύθησαν καὶ πολλαὶ ἄλλαι ἐργασίαι [2]).

Κατ' Αὔγουστον τοῦ 1898 ἐρευνῶν ἐν Ἄνδρῳ πρὸς εὕρεσιν ἐγγράφων σχετιζομένων πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς νήσου, εἰς τὴν ὁποίαν ἔκτοτε ἠσχολούμην, ηὐτύχησα νὰ ἀνακαλύψω τὸν μόλις σήμερον μετὰ πάροδον ὁλοκλήρου σχεδὸν τριακονταετίας ἐκδιδόμενον περὶ τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα κώδικα. Εὐθὺς δ' ἅμα τῇ εὑρέσει του τὸ χειρόγραφον ἐχαρακτηρίσθη ὡς πολλοῦ λόγου ἄξιον, ὁ δὲ Σπυρίδων Π. Λάμπρος, παρεπιδημῶν κατὰ τὸν χρόνον τῆς εὑρέσεως ἐν Ἄνδρῳ καὶ ἰδὼν παρ' ἐμοὶ τὸ χειρόγραφον, εἰς μακρὰν προέβη περὶ αὐτοῦ ἀνακοίνωσιν ἐν τῷ μετά τινας μῆνας συγκροτηθέντι ἐν Ῥώμῃ διεθνεῖ συνεδρίῳ τῶν ἀσιανολόγων καὶ ἀνατολιστῶν.

Εὐλόγως δὲ τὸ χειρόγραφον ἐχαρακτηρίσθη ὑπὸ τῶν ἐπαϊόντων ὡς μοναδικόν, διότι εἶνε τρόντι ἡ μόνη σῳζομένη εἰς πεζὸν λόγον διασκευὴ τῆς βυζαντινῆς ἑποποιΐας. Καὶ εἶνε μὲν πολλαχοῦ τὸ χειρόγραφον παρεμφερὲς πρὸς τὴν προμνημονευθεῖσαν ἔμμετρον τῆς Ἄνδρου παραλλαγήν, ἀλλ' εἰς πολλὰ μέρη προσεγγίζει πολὺ πρὸς τὴν δια-

[1]) *D. C. Hesseling*, Le roman de Digénis Acritas d'après le manuscrit de Madrit *Λαογραφία* Γ΄ (1912) σ. 537—604.

[2]) Πλὴν τῆς ὑπὸ *Καρόλου Κρουμβάχερ* ἐν τῇ Ἱστορίᾳ του τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας (ἐν μεταφρ. *Γ. Σωτηριάδου*) δημοσιευομένης βιβλιογραφίας βλ. καὶ τὰ ἑξῆς: *Ν. Γ. Πολίτου*, Ἀκριτικὰ ἄσματα. Ὁ θάνατος τοῦ Διγενῆ. Λαογραφία Α΄ (1909) σ. 169 — 275. — *Charles Diehl*, Figures byzantines. Paris, 1908.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Le roman de Digénis Acritis. L'Hellénisme en Asie Mineure au moyen âge ἐν περιοδ. La Revue hebdomadaire. Paris, 1919.—*Brehier*, Un héros de roman dans la littérature byzantine. Clermont—Ferrand, 1904.—*H. Pernot*, Études de littérature grecque moderne. Paris, 1916, κεφ. α΄.—*D. C. Hesseling*, Βυζάντιον καὶ βυζαντινὸς πολιτισμός, μεταφρ. *Σ. Κ. Σακελλαροπούλου*. Ἐν Ἀθήναις, 1912.—*Ἠλ. Π. Βουτιερίδου*, Ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Ἐν Ἀθήναις, 1914, σ. 83 κ.ἑ.—*Ἀρίστου Καμπάνη*, Ἱστορία τῆς νέας ἑλληνικῆς λογοτεχνίας (1000 μ.Χ. — 1900). Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, 1925, σ. 9 κ.ἑ.—*Στίλπωνος Π. Κυριακίδου*, Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας. Ἀκριτικὰ ἔπη —Ἀκριτικὰ τραγούδια—Ἀκριτικὴ ζωή. Ἐν Ἀθήναις, (1926).

σκευὴν τοῦ Ἐσκωριάλ, πρᾶγμα πολὺ σπουδαῖον, διότι ἔτσι ἀντιπροσωπεύει ξεχωριστὴν παράδοσιν καὶ διευκολύνει τὴν κριτικὴν ἔρευναν τῆς ἱστορίας τῶν κειμένων αὐτῶν.

Ἔχει δὲ τὸ χειρόγραφον παλαιὰν ἀρίθμησιν φύλλων 107. Ἐλλείπουσιν ὅμως ἐξ αὐτοῦ τὰ φύλλα 1, 2, 24, 52, 53 καὶ 101. Εἶνε δὲ διηρημένον εἰς 10 βιβλία, ἑκάστου τῶν ὁποίων προηγεῖται ἔμμετρος ἡ ὑπόθεσις. Φέρει δ' ἐν τέλει τὸ χειρόγραφον χρονολογίαν ᾳχλβ' (= 1632) καὶ τὸ ὄνομα τοῦ γράψαντος τὸν κώδικα Μελετίου Βλαστοῦ. Ἐκ τοῦ λεκτικοῦ δὲ τοῦ χειρογράφου, ἐν ᾧ πλεονάζουσιν οἱ χιακοὶ ἰδιωτισμοί, τεκμαιρόμεθα ὅτι οὗτος ἦτο Χῖος τὴν πατρίδα.

Πάμπολλοι δ' ἐπανειλημμένως παρώτρυναν τὸν γράφοντα εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ χειρογράφου [1]), ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι τοῦτο θέλει ἐπιχύσει νέον φῶς ἐπὶ τοῦ πολυτίμου ἐθνικοῦ ἡμῶν ἔπους τῆς 10ης ἑκατονταετηρίδος, τοῦ ὁποίου ὁ ποιητὴς διατελεῖ ἀκόμη ἄγνωστος.

Ἐν Ἄνδρῳ, νοεμβρίου φθίνοντος 1926.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

[1]) Βλ. Νέον Ἑλληνομνήμονα Α' (1904) σ. 383. — *Ν. Γ. Πολίτου*, Περὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἔπους τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Ἐν Ἀθήναις, 1906, σ. 5 καὶ 31.

[ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΔΙΓΕΝΟΥΣ ΑΚΡΙΤΟΥ]

. . . . . .

[ΛΟΓΟΣ Α'.]

. . . . . .

φ. 1α γιστρέων. Αὐτηνῆς δὲ τὸ ὄνομα ἐλέγετον Ἄννα. Ἦσαν δὲ καὶ αὐτηνῆς οἱ γονεῖς πλούσιοι πολλά. Εἶχασιν δὲ καὶ πέντε υἱοὺς ἀνδρειωμένους πολλά. Ἀμὴ εἶχαν λύπην πολλὴν εἰς τὴν καρδίαν τους, πῶς δὲν εἶχαν παιδίον θηλυκὸν καὶ ἐπροσεύχοντο πολλὰ εἰς τὸν θεὸν καὶ εἰς τοὺς ἁγίους νὰ τοὺς δώσῃ παιδίον θηλυκόν. Ὅμως ὁ θεὸς ἤκουσεν τὴν δέησίν τους πάραυτα καὶ ἐγγαστρώθη ἡ βασίλισσα.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ βασιλεὺς ἤφερεν μάντιν διὰ νὰ μάθῃ τὴν γέννησιν τοῦ παιδὸς αὐτοῦ.

Καὶ παρευθὺς ὁ βασιλεὺς ἔφερεν μάντιν διὰ νὰ μαντευθῇ νὰ ἰδῇ τί παιδίον θέλει κάμει ἡ βασίλισσα. Ὁ δὲ μάντις ὡς σοφὸς ὁποῦ ἦτον εἶπεν πρὸς τὸν βασιλέα οὕτως· « Ὦ βασιλεῦ πολυχρονημένε, εὐγενικὲ καὶ ὡραῖε, γίνωσκε καλὰ ὅτι ἡ βασίλισσα εἶναι ἐγγαστρωμένη, καὶ ὡς λέγει ἡ μαντεία μου θηλυκὸν εἶναι τὸ παιδίον. Λοιπὸν χαρὰν μεγάλην θέλεις λάβει εἰς τὴν γέννησίν της. Ἀλλ' ὅμως νὰ τὴν προσέχῃς πολλὰ καὶ νὰ ἔχῃς τὸν νοῦν σου. Ὅτι ὡσὰν σώσῃ ἡ κόρη καὶ γένῃ χρονῶν δώδεκα, θέλει πέσει εἰς ἔρωτα, καὶ μέλλει νὰ τὴν ἁρπάζῃ ὁ ἀμηρᾶς
φ. 1β ἀπὸ τῶν γονέων καὶ ἀδελφῶν της. Ὁ ὁποῖος θέλει γένῃ καὶ χριστι|ανός· ἀμὴ ἡ βασιλεία σου κτίσε παλάτια θαυμαστὰ διάτ' ἐκείνην, εὔμορφα καὶ πανέμνοστα· καὶ βάλε τὴν θυγατέρα σου εἰς ἐκεῖνα τὰ παλάτια μέσα, διὰ νὰ μὴν πέσῃ ὁ λογισμός της εἰς ἔρωτα.

Ὁ κῶδιξ, ἂν τις λάβῃ ὑπ' ὄψιν τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἐγράφη, εἶναι σχετικῶς καλῶς γεγραμμένος. Ὁ ἀναγνώστης λαμβάνει ἔννοιαν αὐτοῦ ἐκ τοῦ προσηρτημένου πανομοιοτύπου πίνακος. Τὰ ὀρθογραφικὰ λάθη βέβαια δὲν λείπουν, δὲν εἶναι ὅμως καὶ ἄφθονα. Διωρθώθησαν σιωπηρῶς, ἐφ' ὅσον ἡ διόρθωσίς των δὲν ἐπηρεάζει τὴν φωνητικὴν καὶ τὸ τυπικὸν τοῦ κειμένου. Ἡ ἀναγραφὴ αὐτῶν εἰς τὰς ὑποσημειώσεις ἐκρίθη ἄσκοπος. Ἀντιθέτως πᾶν ὅ, τι ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔχον σχέσιν πρὸς τὴν φωνητικὴν καὶ τὴν γραμματικὴν τοῦ κειμένου ἐπιμελέστατα ἐσημειώθη. Διὰ κυρτῶν ἐδηλώθησαν ἐντὸς τοῦ κειμένου τὰ λείψανα τῶν στίχων τοῦ ἐμμέτρου πρωτοτύπου, ἐξ οὗ ἡ πεζὴ αὕτη διασκευή.

Περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ παιδός.

Ὡσὰν δὲ ἔσωσεν ὁ κύκλος τῶν ἐννέα μηνῶν ἀφόντις ἐγγαστρώθη ἡ βασίλισσα, ἐγέννησεν τὴν κόρην. Καὶ ἦτον πολλὰ εὔμορφη. Εἶχεν ὁ βασιλεὺς χαρὰν μεγάλην καὶ ἡ δέσποινα, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ σατράπαι καὶ ὅλον τὸ πλῆθος ἐχαίρετον καὶ ἀγαλλιᾶτον. Ὅμως ἐβαπτίσθη εἰς τὴν ἁγίαν κολυμβήθραν καὶ ἔβαλαν τὸ ὄνομάν της Εἰρήνην. Καὶ ἀναθρέφετον μὲ τὸς βαΐας της καὶ τὰς ἀρχοντοπούλας της, καθὼς τὴν ἔπρεπεν. Ὡσὰν δὲ ἔφθασεν ἡ κόρη καὶ ἔγινεν ἑπτὰ χρονῶν, εἶχεν ἔννοιαν μεγάλην ὁ βασιλεὺς περὶ τῆς θυγατρός του, τὸ πῶς νὰ ποιήσῃ διὰ νὰ μὴν πέσῃ εἰς ἔρωτα καὶ εἰς ἀγάπην καὶ ἔλθῃ εἰς θανάτου κίνδυνον.

Περὶ τὸν ὁρισμὸν ὁποῦ ὥρισεν ὁ βασιλεὺς νὰ κτίσουν παλάτια καὶ κήπους.

Τότε ὁ βασιλεὺς ὥρισε καὶ ἔκτισαν παλάτια θαυμαστὰ καὶ ἔβα-
φ. 2α λαν μέσα τὴν κόρην. Καὶ εἶχαν ἐκεῖνα τὰ πα|λάτια περιβόλια εὔμορφα
16 καὶ βρύσες κρυές, χιονάτες, καὶ ἐκιλαδοῦσαν πουλία πολλῶν λογιῶν. Ὅμως μὲ πολλὰ δάκρυα τὴν ἔβαλαν μέσα εἰς ἐκεῖνα τὰ παλάτια καὶ ἔβαλαν καὶ τρεῖς βαΐες νὰ κάθουνται μετ' ἐκείνην καὶ ἀρχοντοποῦλες δώδεκα, δουλεύτριες πεντήκοντα. Καὶ ὥρισεν τὲς βαΐες της νὰ τὴν μανθάνουν γράμματα, διὰ νὰ μὴν συγχίζεται ὁ νοῦς της εἰς ἄλλες μέριμνες. Καὶ ἔβαλεν καὶ τετρακοσίους Σαρακηνοὺς γέροντες νὰ φυλάσσουν τριγύρωθεν τὴν πόρταν, ἡ ὁποία ἦτον μικρὴ καὶ σιδεροκλειδωμένη. Καὶ ἀτός του ὁ βασιλεὺς τὴν ἤνοιγεν ὅταν ἤθελεν καὶ πάλιν ἐσφάλειεν. Ἔκαμεν καὶ κῆπον ἀπέσωθεν καὶ ἔβαλεν μέσα δένδρα καὶ ἔκαμε καὶ ἀργυρᾶ παώνια καὶ περδίκια, γερανοὺς καὶ ψιττακοὺς καὶ κύκνους καὶ τρυγόνας καὶ ἀνέβαινεν τὸ νερὸν ἐκ μηχανῆς καὶ πᾶσα πουλίον ἐκιλάδειε τὸν κιλαδισμόν του. Καὶ νὰ ἤθελες εἰπεῖ ὅτι εἶναι αἰσθητὰ καὶ ζωντανά, καθὼς ἐσυνέριζαν ἕνα μὲ τὸ ἄλλον. Καὶ εἶχεν ἀπέσωθεν ὡσὰν δώδεκα νησία. Καὶ εἰς πᾶσα νησὶν ἐφύτευσεν δένδρα γενεὲς γενεῶν.
φ. 2β Καὶ κάθα δένδρον εἶχε τὴν χάριν του. *Ἐκτίσασίν την καὶ | λουτρὸν μέ-*
31 *σα εἰς τὸ μεσοκήπιν καὶ τοῦ λουτροῦ τὴν μηχανὴν νὰ τὴν ὑπερθαυμάσῃς.* Ἐποίησαν δὲ καὶ χάλκινην θήκην ἀπέξωθεν καὶ καμίνιν, καὶ ἔφθανεν ἡ πύρωσις καὶ ἀνέβαινεν εἰς τὸ λουτρὸν διὰ τῶν σουληναρίων καὶ ἐχόχλαζεν τὸ νερὸν μέσα εἰς τὴν θήκην του. Δὲν ἤθελεν ὁ

25 Ὁ κῶδιξ *κυάνους*

βασιλεὺς νὰ δώσῃ καμίαν μικρὰν πρόφασιν τῆς ἐρωτοληψίας. Ὅμως ἔφθασεν ἡ κόρη εἰς τὸν δωδέκατον χρόνον κατὰ τὸν λόγον ὁποῦ ἐπροεῖπεν ὁ μάντις. Ἡ ὁποία ἔλαμπεν ὡς τὸν ἥλιον. Ἀλλὰ καὶ τὸ κάλλος της καὶ ἡ ἡλικία της ἦτον ὡσὰν κυπαρίσσιν θαυμαστόν. Καὶ ἀπὸ τὸ
5 ἐρωτοκίνημα καὶ τὸ χάδιον δὲν ἐφαίνετον ποτὲ πῶς περπατεῖ, μόνον ἐφαίνετον ὡς ὅτι τάχατες πῶς παίζει καὶ γελᾷ, *καὶ ἀπεκεῖ ἐγνώριζες ὅτι μετασαλεύει,* ὅτι ηὑρίσκετον ἀπὸ τὸν ἕνα τόπον εἰς τὸν ἄλλον. Ἦτον δὲ καὶ τὸ πρόσωπόν της λαμπρὸν ὡσὰν χιονοκρυστάλιον καὶ ὀλίγον κόκκινον. Τὰ δὲ ὀμμάτια της ἦσαν ὑπόμαυρα καὶ ὡσὰν νὰ γελοῦσιν
10 *καὶ ἔσταζαν τὸν ἔρωτα μὲ τὸ ἀναπέτασμά της,* ἐγέμαν τὸν ἔρωτα, τὸν γλυκύτατον τῶν χαρίτων καὶ ἦσαν εὐτρεπισμένα εἰς ἔρωτα. Ἀπὸ δὲ τὰ γοργοκινήματα καὶ τὰ παιγνίδια ἔδειχναν τῆς ἐρωτοληψίας τὴν παίδευ-
φ. 3α σιν. Καὶ | ἐκεῖ μέσα ἐκάθετον ὁ φρικτὸς ἔρως *ἐκεῖνος ὁ τοξότης. Καὶ*
ὡσὰν τὴν ἐνεντράνισε καὶ εἶδεν ἐπάνω κάτω, ἐπῆρεν καὶ τὸν νοῦν της
15 καὶ τὸν λογισμόν της καὶ τὴν αἴσθησίν της καὶ ἐφάνη πάραυτα ὡσὰν νεκρὰ ἄψυχος. Τὸ δὲ βλέφαρόν της ἦτον πολλὰ χαριτωμένον. Ἡ κεφαλή της ἦτον πολλὰ εὔμορφος, τὰ δὲ χείλη της ἦσαν κόκκινα καὶ ὑπόποχα καὶ ὡσὰν βεβαμμένα. Καὶ ἦτον ἀκρογομᾶτα καὶ ἔσταζεν ἀπ' ἐκεῖνα ἡ χαριτόβρυτος βρύσις.Τὰ δόντια της ἦσαν ὡσὰν μαργαριτάριον.
20 *Τὰ δὲ ἄλλα της χαρίσματα τίς νὰ τὰ μετρήσῃ; Πρὶν δὲ νὰ λάβῃ παίδευσιν τῶν ἐρωτικῶν χαρίτων* γύροθεν ἔβλεπεν αὐτὴν τὶς ἔρωτας. Ἀλλὰ ὕστερον ἐφάνη βλαβερὸν εἰς ἐκείνην. Ἐζωγράφισεν δὲ καὶ τὸν ἔρωτα καὶ ἦτον πτεροφόρος καὶ ἐβάστα εἰς τὰ χέρια του φωτία, δοξάριον καὶ σαγίτταν καὶ καλαμάριον καὶ χαρτὶν καὶ ἕνα μέγα τυλιγάδιον καὶ
25 ἔσυρνεν ἀπὸ τὸν τράχηλον *ἐρωτικὰς καυχίτζας.*

Αὐτουνοῦ τὸ ὄνειρον εἶδεν ἡ κόρη καὶ ἐξηπάσθη καὶ ἐσηκώθη φοβιζάμενη καὶ ἔκαιζεν καὶ ἐσυλλογίζετον. Ἔπειτα ὑπῆγεν εἰς τὴν ζωγραφίαν καὶ ἔβλεπέν τας καὶ ἐθαύμασεν. *Καὶ λέγει πρὸς τὰς βαΐας της*
φ. 3β *καὶ τὰς ἀρ|χοντοπούλας της· «Τίς εἶναι τοῦτος ὁ φρικτός,ὁ φοβερὸς καὶ*
30 *μέγας, ὁ δυνατὸς καὶ κραταιὸς καὶ μέγας τοξότης,* καὶ βαστᾷ εἰς τὸ χέριν του φωτίαν, δοξάριον καὶ σαΐττας *καὶ καλαμάριν καὶ χαρτὶν καὶ μέγα τυλιγάδιν, καὶ σύρνει καὶ ἐκ τὸν τράχηλον ἐρωτικὰς καυχίτζας;* Πολλὰ εἶναι φοβερὸς καὶ δυνατὸς *καὶ λέων θρασύς, ἀνήμερος, ἀκάρδιος, αἱματοπότης. Μεγάλην ἔχει δύναμιν, μεγάλην τὴν ἀνδρείαν,* ὡς βλέ-
35 πω εἰς ἀνθρώπους.» *Μία ἀπὸ τὲς βαΐες της γοργὸν ἀπηλογήθη,* καὶ λέγει την· «Ὦ δέσποινα, αὐτὸν ὁποῦ βλέπεις καὶ θαυμάζεται ὁ νοῦς σου, αὐτὸς εἶναι ὁποῦ ὀνομάζεται ἔρωτας *καρδιοανασπάστης.* Καὶ ἔχει πολλὴν δύναμιν καὶ μέγαν φόβον. Δὲν ἐδυνήθη τινὰς ὁποῦ νὰ μὴν δὲν

ἔγινεν τρίδουλός του. Εἰ δὲ καὶ τύχῃ τινὰς καὶ ἀποφύγῃ, τὸν φθάνει μὲ τὰ πτερὰ ὁποῦ ἔχει καὶ βάλλει φωτία καὶ κεραυνὸν εἰς τὴν καρδίαν τούτου. Κατὰ καρδίας δοξεύει τον καὶ εἰς ᾅδην τὸν πέμπει. Εἰ δὲ πολλάκις τὸν φανῇ καὶ λυπηθῇ, *δεσμεύει τον, δουλώνει τον*, εἰς τὸ δουλοχάρτιν του γράφει τον καὶ λιγόζωον τὸν κατασταίνει, διὰ νὰ εἶναι πάντοτε τρίδουλός του καὶ εἰς αὐτὸν δεδουλωμένος. *Ἀλλ᾽ ὁποῦ νὰ*
φ. 4α *πέσῃ εἰς τὰς χεῖρας του καὶ ὁποῦ νὰ | τὸν γνωρίσῃ. Τὸν νοῦν του ἂς παραιτήσεται καὶ ἂς τὸν ἔχῃ χαμένον.*» Ὡσὰν οὖν ἤκουσεν ἡ ἐρωτικὴ τοὺς λόγους τῆς βαΐας της, ἐχαμογέλασεν ὀλίγον καὶ λέγει πρὸς τὴν βαΐαν: «*Ἐγὼ δυνάστην ἔρωτα οὐδὲ ποσῶς* δὲν τὸν *φοβοῦμαι, ἐὰν ἔχῃ δύναμιν λέοντος ἢ καὶ ἐὰν εἶναι καὶ φλογοφόρος*». Ὅμως ἐπέρασεν ἡ ἡμέρα ἤγουν ἐβράδυασεν καὶ ἡ κόρη τότε ἐσέβη εἰς τὸ κουβούκλιόν της καὶ ἔπεσεν καὶ ἐκοιμήθη. Ὁ δὲ ἔρως στρατεύει κατ᾽ ἐκείνης καὶ σύρνει τὴν σαΐτταν του καὶ δίδει την καὶ ἀνάπτει φλόγα εἰς αὐτὴν καὶ καταφλογίζει την καὶ μετὰ θυμοῦ τὴν ἔλεγεν ἐκεῖ ὁποῦ ἐκοιμᾶτον· «Εἰπέ με γλήγορα πῶς ἐτόλμησας καὶ ἐνεντράνισες εἰς ἐμένα καὶ κὰν ποσῶς δὲν ἐτρόμαξεν ἡ καρδία σου, *νὰ πέσῃς εἰς τοὺς πόδας μου νὰ μὲ παρακαλέσῃς;* Ἀμὴ νὰ τὸ ἠξεύρῃς καλὰ ὅτι εἰς τὸ δουλοχάρτι μου ἐτοῦτο σὲ ἔγραψα καὶ ἐκατέστησά σε λιζοερωτόδουλον. Καὶ εἰς τὰς συνομήλικάς σου ὅλας ἐσυνέκρινά σε πρώτην καὶ ἐσὺ ἠθέλησες πῶς νὰ ἀποφύγῃς τὴν δούλευσίν μου. Καὶ τὸ πρᾶγμα, ὁποῦ ἔκαμες ἐσὺ τώρα,
φ. 4β κανεὶς εἰς τὸν ἀπάνω κόσμον δὲν τὸ ἔκαμε. Διότις ἐσὺ ἀ|κόμη δὲν ἐθλίβης καὶ δὲν ἠξεύρεις ἀκόμη τί εἶναι ὁ κόσμος. *Ἐσὺ δὲν ἐκαρδιοπόνεσες οὐδὲ αἱματοφλογίσθης*, ἀλλὰ ἐγὼ ψυχοπονοῦμαι σε καὶ λυποῦμαι τὸ κάλλος σου, νὰ μὴν μαρανθῇ παρὰ καιρὸν ἀπὸ τὴν ἐρωτοληψίαν. Διότις ἀνάθρεψά σε καὶ ἐπαίδευσά σε. Καὶ ἐὰν τολμήσῃς καὶ φύγῃς με, ἔχω τὰ πτερὰ καὶ θέλω σε φθάσει. *Βλέπεις τὴν φλόγα ὁποῦ βαστῶ νὰ σὲ καταφλογίζω;* Βλέπεις τὲς σαγίττες *ὅπου βαστῶ νὰ σὲ καταδοξεύσω;* *Ἐὰν καὶ ἀρνησθῇς τὴν δούλευσιν, ἂν τὸ ἀναβιβάζῃ ὁ νοῦς σου, νὰ κράξω δήμιον ἔρωτα καὶ νὰ σὲ παραδώσω*, καὶ νὰ πέσῃς εἰς λοιμὸν καὶ εἰς λιμόν, *νὰ πάθῃς καὶ νὰ μάθῃς*».

Ἐτοῦτα τὰ λόγια τὴν ἐλάλησεν εἰς τὸν ὕπνον της ὁ *ψυχοφλέκτης* ἔρως, εὐθὺς ἐτίναξε τὰ πτερά του καὶ ἐποίησε κτύπον μέγαν καὶ ἐφοβέρισε τὴν κόρην πολλὰ καὶ ἐδιέβη. Ἡ δὲ κόρη ἀπὸ τὸν φόβον της

1 Ὁ κῶδιξ *τρίδολός της* 4 *δουλώνει τον εἰς τὸ δουλοχάρτιν του, γράφει τον* 30 *Δῆμον.*

ἐξύπνησεν καὶ ἐβόησε φωνὴν μεγάλην καὶ ἤκουσαν αἱ βαΐες της καὶ ὅλες αἱ ἀρχοντοπούλες καὶ ἔτρεξαν καὶ ὑπῆγαν ἐκεῖ κοντά της. Ἐκείνη δὲ ἐστάθη καὶ ἐδιηγήθηκεν τὸ ὄνειρον ὁποῦ εἶδεν, ἐκεῖνο τὸ φοβερόν. Καὶ ἀφόντις τὸ ἐδιηγήθη ὑπῆγεν ἡ κάθε μία εἰς τὸν τόπον της.

φ. 5α ***Περὶ τοῦ πῶς ἡ κόρη τὸν ἔρω|τα τὸν ἐζωγραφισμένον παρακαλεῖ.***

Ἐκείνη δὲ ἐσέβηκε μέσα εἰς τὸ κελλίον, ἐκεῖ ὅπου ἦτον ζωγραφισμένος ὁ ἔρως καὶ ἐστάθη ὀμπρός του. Προσκυνεῖ καὶ μυριοκαταφιλεῖ τον, καὶ μὲ ἀναστεναγμὸν μεγάλον καὶ μὲ πολλὰ δάκρυα λέγει πρὸς ἐκεῖνον. «Ὦ ἔρωτα, δυνάτα φοβερὲ καὶ χρυσοπτέρυγε, ὁποῦ ἔχεις τὴν πολλὴν δύναμιν καὶ ἀ δρείαν. Τὴν ἐξουσίαν σου πολλὰ τρέμω. Τὴν ἀνδρείαν σου, τὴν δύναμίν σου καὶ τὴν ὀργήν σου δὲν δύνομαι πλέον νὰ τὴν βαστάσω. Παρακαλῶ σε ἀπὸ τώρα συμπάθησόν μοι καὶ μὴ μὲ συνερίσῃς εἰς τὸ πταῖσμα, ὁποῦ σὲ ἔπταισα ἀπὸ τὴν πολλήν μου ἀγνωσίαν καὶ ἐκαταφρονήθης ἀπὸ μένα, δέσποτα αὐτοκράτορ. Διότις δὲν ἐλάρρουν ποτὲ νὰ μὲ κάμῃς ἔτζι. Καὶ διὰ τοῦτο σὲ ἐσύντυχα ἔτζι ἄπρεπα. Λοιπὸν παρακαλῶ σε, ἂν σὲ ἔπταισα, συμπάθησόν μοι. *Τότε μὲ ἐφοβέρισες, τώρα συμπάθησόν μοι.* Σκλάβα σου ἔγινα τώρα καὶ πίστευσόν μοι.» Ἐτοῦτα τὰ λόγια ἔλεγεν ἡ κόρη πρὸς τὸν ἔρωτα καὶ ἄλλα πολλά, διότις δὲν εἶχε τί νὰ γένῃ, μόνον ἐφλογίζετον ἡ καρδία της.

Τέλος τοῦ πρώτου λόγου Διγενοῦς Ἀκρίτου.

ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΛΟΓΟΥ ΔΙΓΕΝΟΥΣ ΑΚΡΙΤΟΥ

Δεύτερος λόγος πέφυκε τῆς μητρὸς τοῦ Ἀκρίτου,
καὶ πῶς αὐτὴν ὁ ἀμηρᾶς ἥρπασ᾽ ἐκ τῶν γονέων,
καὶ πόλεμον συνάψαντες οἱ ἀδελφοὶ τῆς κόρης
ἐνίκησαν τὸν ἀμηρᾶν καὶ γαμβρὸν τὸν ἐποῖσαν,
εἰς δὲ τὸν οἶκον στρέψαντες ἐποίησαν τοὺς γάμους.

ΛΟΓΟΣ Β'.

Ὅταν ἐπέρασαν ἕως δύο χρόνοι, καὶ ἔγινεν ἡ κόρη νόμου ἡλικίας, ἐκείνη ἡ ὡραία, καὶ ἔδειχνεν τὸν πόθον τῶν ἐρώτων ὡς ἐφλογίσθη, ὡς εἶναι πάντοτε ἡ συνήθεια τῶν γυναικῶν πρὸς τοὺς ἄνδρας, ὁ

μὲν πατέρας τῆς κόρης ἔλαχεν εἰς κάποιον ταξείδιον, ὁποῦ τὸν ἔστειλαν διὰ νὰ μαζώξῃ λαόν, ἡ δὲ κόρη ἐπαρακάλεσε τὴν μητέρα της νὰ ἔβγῃ ἀπὸ τὸ ὀσπίτιον διὰ νὰ παραδιαβάσῃ.

Περὶ τοῦ πῶς ἡ κόρη λαβοῦσα δούλους καὶ δουλίδας ἀπῆει πρὸς παραδιάβασιν.

Ὡσὰν οὖν ἤκουσεν ἡ μητέρα τοὺς λόγους τῆς ἀγαπημένης θυγατρός, ὥρισεν καὶ ἤφεραν ἀλογάμαξαν καὶ ἔβαλαν καὶ φαγητὰ πολύτιμα καὶ ποτὰ καὶ ἀπέστειλεν καὶ τὰς βαΐας καὶ διαλεκτὲς δουλεύτριες μὲ
φ. 6α ἀρχοντοποῦ|λες. Αὐτὲς ἐπῆρεν ἡ ὡραία κόρη ἐκείνη καὶ ἐβγῆκαν εἰς παραδιάβασιν εἰς ἕνα τόπον θαυμαστόν. Τότε εἰς ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ὁ μέγας ἀμηρᾶς, ὁποῦ ἐκαλεῖτον Μουσούρ, ὁ ὁποῖος ἀνετράφηκεν εἰς τὴν Συρίαν· ὅμως αὐτὸς ὁ Μουσοὺρ ἐχείρισεν νὰ κάμνῃ ἀνδραγαθήματα πολλὰ εἰς ἐκείνους τοὺς τόπους· καὶ διὰ νὰ ἔχῃ ἀνδρείαν πολλὴν καὶ φρόνησιν ἔκαμαν συμβουλὴν οἱ πρῶτοι τῆς Συρίας καὶ ἐδιάλεξάν τον σουλτάνον καὶ ἔκαμάν τον ἀμηρᾶν καὶ ἔδωκάν τον τρεῖς χιλιάδες Τούρκους καὶ Ἀραβίτας καὶ ἕκαμάν τον ἐξουσιαστὴν μέσα εἰς ὅλην τὴν Συρίαν.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ ἀμηρᾶς ἤρπασεν τὴν κόρην μετὰ τῶν σὺν αὐτῆς.

Ἐπῆρεν γοῦν τοὺς ἀνθρώπους του καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ρωμανίαν καὶ ἐκούρσευον τῶν Ρωμαίων τοὺς τόπους μὲ πολλὴν δύναμιν. Ὅμως ἦλθαν καὶ εἰς τὸν τόπον, ὁποῦ ἦτον ἡ κόρη καὶ ἐξεφάντωνεν. Καὶ ὡσὰν τὴν εἶδεν πάραυτα τὴν ἥρπασεν μόνος. Καὶ ὡσὰν τὴν ἐπῆρεν πάραυτα ἔφθασεν εἰς τὴν τέντα του, ὁ δὲ λαός του πάλιν ἐκούρσευον τὲς σκλάβες της καὶ βαΐες. Ὅμως ἤκουσαν οἱ ἀδελφοὶ τῆς κόρης ὅτι
φ. 6β πῶς ἐπῆραν τὴν ἀδελφήν τους, ἦλθαν εἰς | τὴν μητέρα τους καὶ εἶπαν της τὰ μαντᾶτα. Τότε καβαλλίκευσεν ὁ πρῶτος ἀδελφὸς ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ἐνδύθηκε τὰ ἅρματά του. Λέγει του ἡ μητέρα του· «Ὦ υἱέ μου, γλυκύτατε Κωνσταντῖνε, σύρε εἰς τὸν ἀμηρᾶν καὶ πολέμησέ τον καὶ κανένας φόβος νὰ μήν σε φοβίσῃ. *Μὴν φοβηθῇς τὸν θάνατον*, παρὰ κατάραν τὴν μητρικήν. Κὰν καὶ τὰ μέλη σου ἂν χωρήσουν χώρια, νὰ φυλάγεσαι ἀπὸ κατάραν τὴν μητρικήν. Ἐὰν ἔμελλε ὅτι καὶ οἱ πέντε νὰ ἀποθάνετε, καὶ τότε ἂς τηνε πάρουν. Μόνον ἄφοβα ἔβγα εἰς πόλεμον τοῦ ἀμηρᾶ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ θεοῦ, ὁποῦ δύνεται πολλά, καὶ ἔχω τὸ θάρρος μου εἰς τὸν θεόν, ὅτι νὰ λάβῃς τὴν ἀδελφήν σου.

4 *δούλιδας*.

Περὶ τοῦ πῶς οἱ ἀδελφοὶ τῆς κόρης ἀπῆλθαν εἰς τὸν ἀμηρᾶν.

Ὡσὰν οὖν ἤκουσεν ὁ Κωνσταντῖνος τοὺς λόγους τῆς μητρός του, ἐκαβαλλίκευσεν τὸν μαῦρον του καὶ ἐπηλάλησεν καὶ ὑπῆγεν εἰς τὸν ἀμηρᾶν. Καὶ ὡσὰν τὸν εἶδαν οἱ ἀδελφοί του ἐκαβαλλίκευσαν καὶ αὐτοὶ καὶ ἔφθασαν καταπόδιν, καὶ ἐκαβαλλίκευαν καὶ αὐτοὶ *φαρία ἁρματωμένα*. Ἐγύρισεν οὖν ὁ ἀμηρᾶς καὶ εἶδεν ὀπίσω καὶ βλέπει τὸν
φ. 7α Κωνσταντῖνον ὅτι ἔρχεται ἀπά|νω του. Ἦτον δὲ τὸ φαρὶν ὁποῦ ἐκαβαλλίκευεν ὁ Κωνσταντῖνος μαῦρον καὶ ἔμπροσθεν εἶχεν ἀστέραν ἄσπρον, τὰ δὲ τέσσαρά του ὀνύχια ἦσαν ἀργυροτζάπωτα, καὶ τὰ καλιγοκάρφια ἦσαν ἀργυρᾶ, ὀπίσω δὲ εἰς τὴν σέλλαν του ἦτον πρασινορόδινος ἀετὸς ζωγραφισμένος ἀπὸ χρυσίον καθαρόν. Τὰ ἅρματά του ἦσαν στιλβωμένα καὶ ἔλαμπαν ὡσὰν τὲς ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου. Κάθοντας οὖν ἐπάνω εἰς τὸ φαρὶν ἔπαιζεν μοναχός του τὸ κοντάριν του. Τὸ δὲ κοντάριον ἦτον γαλάζιον χρυσωμένον καὶ ὅλοι ἐξέβησαν, διὰ νὰ ἰδοῦν τὸν πόλεμον. Τὸ δὲ φαρὶν ἐπεριπάτειεν τόσον ὅτι ὅσοι ἔβλεπαν ἐφοβοῦνταν. Ἐμάζωνε τὰ ποδάρια του εἰς ἕνα τόπον καὶ ἔπειτα ἤπλωνέν τα καὶ ἐφαίνετον ὡς ὅτι λεπτοπεριπατεῖ *καὶ ὡς χαμόθεν πετᾶσθαι*. Ὁ δὲ ἀμηρᾶς ἔβλέποντας τὸν Κωνσταντῖνον ὅτι κοντεύει, ἐχαίρετον καὶ ἐχαμογέλα, καὶ παρευθὺς ἐβόησε καὶ εἶπεν ἐτοῦτον τὸν λόγον·
«Ἀπὸ τοὺς πολλοὺς πολέμους καὶ τῆς δοκιμασίας θαρρῶ ὅτι νὰ τὸν φάγω καὶ ἐτοῦτον.» Ἐκεῖ οὖν ὁποῦ τὸ ἔλεγεν, ἤκουσέν το ἕνας του δοῦλος, καὶ λέγει του σαρακήνικα· «Ὦ ἀμηρᾶ, μὴν τὸν ὀνειδίζῃς μηδὲ
φ. 7β γελᾷς τον, | ὅτι ἐγὼ βλέπω τον καὶ εἶναι τεχνίτης εἰς τὸν πόλεμον καὶ δυνατὸς καὶ φοβοῦμαι ἀπὸ τὴν τόλμαν του τὴν πολλὴν νὰ μὴν λάβῃ τὴν ἀδελφήν του καὶ *ὅλον μας τὸ νῖκος*. Ἀμὴ πολέμησέ τον καὶ ἂλ λάχῃ νὰ τὸν νικήσῃς.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ ἀμηρᾶς συμβάλλουσιν ἀλλήλοις μετὰ τῶν κονταρίων.

Παρευθὺς ἐκτύπησαν τὰ φαρία τους καὶ ἐκατέβησαν εἰς τὸν κάμπον, καὶ ἐσφύριζαν ὡς δράκοντες καὶ ὡς λέοντες ἐβρύχιζαν καὶ ὡς ἀετοὶ ἐπετοῦσαν. Ὅμως ἐσμίχθησαν οἱ δύο. Ἐκτυπήθησαν οὖν μετὰ τῶν κονταρίων καὶ ἐτζακίσθησαν καὶ τῶν δυονῶν τὰ κοντάρια. Πλὴν μήτε ὁ ἕνας ἐνίκησεν μήτε ὁ ἄλλος. Ὡσὰν οὖν ἐτζάκισαν τὰ κοντάρια τους,

25—26 *ἀλλάχι πιθανῶς ἀντὶ ἂν λάχῃ*=ἴσως. Πρβλ. σ. 320,13

ἔσυραν τὰ σπαθία καὶ ἐπολεμοῦσαν πολλὴν ὥραν. *Τότε νὰ εἶδες πόλεμον καλῶν παλληκαρίων.* Καὶ ἐκ τοῦ κτύπου τοῦ πολλοῦ οἱ κάμποι εἶχαν μέγαν φόβον, τὰ βουνὰ ἀντιδονοῦσαν καὶ ὁ ἵδρως ἐκατέβαινεν ἀπὸ τὰ σκαλόλουρά τους. Ὁ μαῦρος δὲ τοῦ Κωνσταντίνου ἔλαχε γληγορώτερος, ἀλλὰ καὶ ὁ καβαλλάρης του θαυμαστός.

Περὶ τοῦ πῶς πολεμοῦντες ἀλλήλοις ἔτυψεν ὁ Κωνσταντῖνος τὸν ἀμηρᾶν μετὰ τῆς ῥάβδου.

φ. 8α Τέλος δὲ ἐσήκωσεν τὴν ῥάβδον του ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ἔδωκεν ραβδέαν μεγάλην τὸν ἀμηρᾶν καὶ ἐχείρισεν ὁ ἀμηρᾶς νὰ δειλιᾷ καὶ νὰ τρέμῃ. Ὡσὰν εἶδαν οἱ Σαρακηνοὶ τὸ πρᾶγμα ἐκεῖνο ἐθαύμασαν πολλὰ τὴν τόλμαν τοῦ νέου καὶ ἐβόησαν ὅλοι μαζὶ μιᾷ φωνῇ λέγοντες. «Μὴν τρέμῃς, αὐθέντα μας, μηδὲ δειλιᾷς. Πιάσε μόνον τὸν νέον γληγορώτερα καὶ ἂν λάχῃ νὰ τὸν νικήσῃς, νὰ μὴν κόψῃ εἰς τὸ συχνογύρισμα τὴν κεφαλήν σου· διότις δὲν ἐγνοιαζόμεσθεν ὅτι νὰ τὸν κατοπονέσῃς· ἀλλὰ διὰ νὰ μὴν καυχησθῇ ὅτι ἐνίκησεν φουσᾶτα καὶ ἀμηρᾶν, ζήτησον νὰ ποιήσῃς ἀγάπην καὶ ἄφες τὸν πόλεμον, διότις ἐβλέπομεν ὅτι εἶναι πολλὰ δυνατὸς νὰ μήν σε καταδικάσῃ.»

Περὶ τοῦ πῶς ὁ ἀμηρᾶς τὸν δάκτυλον ἀείρας φυγὰς ᾤχετο.

Ὡσὰν εἶδεν ὁ ἀμηρᾶς ὅτι ἐνικήθη ὑπὸ τοῦ νέου Κωνσταντίνου, ἐγύρισεν τὰ ρέτενα τοῦ ἀλόγου του καὶ ἔφυγεν ὀπίσω καὶ ἐκεῖνος ὁπού ἐκαυχέτον πολλά, ἐνικήθη παρὰ τοῦ νέου. Διότις ἡ πολλὴ ἡ καύχησις δὲν εἶναι καλή. Ἀπὸ μακρόθεν ρίπτει τὸ σπαθίον εἰς τὸ |
φ. 8β ὕψος, καὶ πάλιν δέχεταί το εἰς τὰς χεῖρας του, καὶ ἐσήκωσε τὸν δάκτυλόν του καὶ ἔσεισεν καὶ ἐφοβέρισέν τον, καθὼς τὸ ἔχουσιν αὐτοὶ συνήθειαν. Λοιπὸν ἐγύρισεν πάλιν ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ἔτρεξεν καὶ ἔφθασέν τον. Ὁ δὲ ἀμηρᾶς ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν του· «Ὦ καλὲ νεώτερε, παῦσε τὸν πόλεμον, ὅτι ἡ νίκη εἶναι ἐδική σου. Ἔλα, ἔπαρε τὴν ἀδελφήν σου καὶ ὅλην τὴν αἰχμαλωσίαν.» Τὸν λόγον ἀκόμη δὲν ἐπλήρωσεν καὶ ἐγύρισεν ἐντροπιασμένος. Οἱ δὲ ἀδελφοὶ τῆς κόρης ἐγέμισαν ὅλοι χαρὰν καὶ ἐσήκωσαν τὰς χεῖρας τους εἰς τὸν Θεὸν καὶ εὐχαρίστησάν τον καὶ ἔλεγον· «Ἐσένα πρέπει, ὦ Θεέ μου, δόξα καὶ εὐχαριστία καὶ ὅποιος ἐλπίζει εἰς ἐσένα ποτὲ δὲν ἐντροπιάζεται.» Καὶ ἔπεσαν εἰς τὸν τράχηλόν του καὶ ἐκατεφιλοῦσαν τον μὲ μεγάλην χαράν. Οἱ μὲν τὰ χέρια του ἐφιλοῦσαν, ἄλλοι τὴν κεφαλήν του.

Περὶ τοῦ πῶς οἱ ἀδελφοὶ τῆς κό⟨ρης⟩ ἀπῆλθον εἰς τὸν ἀμηρᾶν ζητοῦντες αὐτήν.

Ἐκαβαλλίκευσαν οὖν καὶ οἱ πέντε καὶ ἦλθαν εἰς τὸν ἀμηρᾶν καὶ εἶπαν τον παρακαλετικὰ λόγια καὶ ἔλεγάν τον ἔτζι· «Ὦ ἀμηρᾶ καὶ
φ. 9α ἔξαρχε πάσης Συρίας, | δός μας τὴν ἀδελφήν μας καθὼς μᾶς ἔταξες
6 καὶ μηδὲν πικραίνῃς τὴν καρδίαν μας μέτ' αὐτά, ὁποῦ μᾶς κάμνεις. Παρακαλοῦμεν σε, παρηγόρησον τὴν καρδίαν μας, τὴν πολλὴν θλῖψιν ἔχοντα.» Τότε ὁ ἀμηρᾶς θέλοντας νὰ τοὺς ἀποδιαβάσῃ, ἐγέλασέν τους καὶ εἶπεν· «Ἐπάρετε τὴν σφραγῖδα μου καὶ γυρεύσατε ὅλας τὰς τέντας καὶ τὰ φουσᾶτα, καὶ ὅπου τὴν εὕρετε ἐπάρετέ την καὶ παγαίνετε.» Οἱ δὲ τὴν σφραγῖδα λαβόντες, δὲν ἐννόησαν τὸν δόλον τοῦ ἀμηρᾶ καὶ ἐπεριπατοῦσαν καὶ ἐγύρευαν τὰς τέντας. Ὅμως ἐγύρευσάν τας ὅλας καὶ ὡσὰν δὲν τὴν ηὗραν ἐχείρισαν νὰ κλαίγουν καὶ ἐγύρισαν πάλιν νὰ ὑπάγουν εἰς τὸν ἀμηρᾶν.

Περὶ τοῦ πῶς οἱ ἀδελφοὶ τῆς κόρης καθ' ὁδὸν συναντῶσι Σαρακηνὸν καὶ ἐρώτησις αὐτοῖς.

Ἐκεῖ εἰς τὴν στράταν, ὅταν ἐγύριζαν νὰ ἔλθουσιν εἰς τὸν ἀμηρᾶν, ηὗραν ἕναν Σαρακηνὸν καὶ δὲν ἤξευραν τὴν γλῶσσάν του νὰ τὸν ἐρωτήσουν. Ὅμως εὑρέθη ἕνας δραγουμάνος καὶ ἐρώτησέν τους καὶ εἶπεν τους· «Τίνα ζητεῖτε, καὶ διατὶ περιπατεῖτε καὶ κλαῖτε ἔτζι;» Ἐκεῖνοι δὲ ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπαν τον ἔτζι· | «Ἀδελφὴν εἴχαμεν καὶ αἰχμα-
φ. 9β λωτεύτην καὶ γυρεύομεν νὰ τὴν εὕρωμεν καὶ δὲν ἠμποροῦμεν πλέον
20 χωρὶς αὐτὴν νὰ ζοῦμεν εἰς τὸν κόσμον.» Ὁ δὲ Σαρακηνὸς ἀναστέναξε μεγάλως καὶ εἶπεν ἐτοῦτον τὸν λόγον· «*Σύρτε εἰς τὸ ὁμορφότατον ρυάκιν νὰ ἰδῆτε. Ἐχθὲς εἰς αὐτὸ ἐσφάξαμεν εὐγενικὰς καυχίτσας,* διότις δὲν ἐπείθουνταν νὰ κάμουσιν ἐκεῖνα, ὁποῦ τοὺς ἐλέγαμεν.» Καὶ ἐκεῖνοι ὡσὰν ἤκουσαν, πολλὰ τὸ ἐθλίβησαν καὶ ἐστάθησαν πολλὴν ὥραν συλλογισμένοι, καὶ μετὰ βίας ἦλθαν εἰς τὸν νοῦν τους καὶ ἔχυναν δάκρυα πικρά.

Περὶ τοῦ πῶς οἱ ἀδελφοὶ τῆς κόρης εὑρόντες εἰς τὸ ρυάκιν τὰς τετμημένας ἐθρήνουν.

Τότε, ὡσὰν ἤκουσαν τὸν λόγον αὐτὸν ἀπὸ τὸν Σαρακηνόν, ἐγύρισαν τὰ ἄλογά τους καὶ ὑπῆγαν εἰς τὸ ρυάκιν καὶ ἐκεῖ ηὗραν πολλὰς γυναῖκας ἐσφαγμένας καὶ εἰς τὸ αἷμα κυλισμένες, καὶ ἄλλων ἔλειπαν αἱ

6 *μεταντὰ*

κεφαλές των, ἄλλων τὰ ποδάρια ἦσαν χωρισμένα, ἄλλων τὰ μέλη, ἄλλων τὰ ἔντερα ἔξω, καὶ δὲν ἦτον ποτὲ δυνατὸν νὰ ἐγνωρίσῃ ἄνθρωπος καμίαν ἀπ' ἐκεῖνες. Καὶ ὡσὰν τὲς εἶδαν ἐθαύμασαν πολλὰ καὶ ἐπέ-
φ. 10α ζευσαν | ἀπὸ τὰ ἄλογά τους καὶ ἐπίασαν τὲς κεφαλὲς καὶ ἔβλεπαν τὰ πρόσωπα νὰ σώσουν νὰ ἐγνωρίσουν τὴν ἀδελφήν τους. Καὶ ὡσὰν δὲν τὴν ηὗραν, ἐπῆραν χῶμα καὶ ἔβαλαν εἰς τὰς κεφαλάς των καὶ ἐχείρισαν νὰ κλαίουν καὶ νὰ χύνουν ἀπὸ καρδίας τὰ δάκρυα. Καὶ ἐγύριζαν καὶ ἔβλεπαν τὸν ἥλιον καὶ ἔλεγον· «Ὦ λαμπρότατε ἥλιε, ὁποῦ φωτίζεις ὅλον τὸν κόσμον, δεῖξον μας τὴν ἀδελφήν μας ποία εἶναι ἀπὸ ἐτοῦτες, νὰ τὴν κλαύσωμεν καὶ νὰ τὴν θάψωμεν μαζὶ μὲ τὲς ἄλλες. Ποίαν κεφαλὴν νὰ πάρωμεν ἢ ποίαν χεῖραν ἢ ποῖον λόγον νὰ δώσωμεν εἰς τὴν καλήν μας μητέρα; Καὶ πῶς νὰ κλαύσῃ ἡ μητέρα μας καὶ νὰ σύρῃ τὰ μαλλία της; Ὦ λαμπρότατε ἥλιε, τί εἶναι ἐτοῦτο τὸ κακόν, ὁποῦ ἔγινεν εἰς ἡμᾶς! Ἀπὸ τώρα ἐμᾶς δὲν μᾶς πρέπει πλέον νὰ εἴμεσθεν εἰς τὸν κόσμον. Δὲν ἔσωνεν μόνον νὰ ἐβγάλουν τὴν ψυχήν της, ἀμὴ ἔκοψαν καὶ τὰ κάλλη της καὶ εἶναι ἀνεγνώριστος; Τώρα κορμία ἐβλέπομεν πολλά, ἀμὴ τὴν ἀδελφήν μας δὲν τὴν γνωρίζομεν. Ὦ ἀδελφή μας πάμπολλα ἠγαπημένη, πῶς ἐκαταδικάσθης! Ἀλίμονον
φ. 10β εἰς ἡμᾶς, | ἐχάσαμέν σε ἀπὸ τὸν κόσμον. *Καὶ ὡσὰν ἐβγῆκεν ἡ ψυχή,*
21 *ἐχάθη καὶ τὸ κάλλος.* Πῶς παράκαιρα ἐχάθης καὶ ἔσβυσες τῶν ὀφθαλμῶν μας τὸ φῶς! Πῶς ἐκατεκόπης κομμάτια ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ἀνόμων! Πῶς δὲν ἐμαράνθη τὸ χέριον ἐκείνου, ὁποῦ δέν σε ἐλυπήθη, ἀμὴ σὲ ἐκατέκοψεν ἔτζι! Ὦ ἀδελφή μας εὐγενική, κάλλιον προκρίνομεν τὸν θάνατον ἢ νὰ σφαγοῦμεν ἀτοί μας. Ὦ γλυκυτάτη μας ἀδελφή, πῶς νά σε διαχωρίσωμεν ἀπὸ τὰ πολλὰ ἐτοῦτα κορμία καὶ πῶς νὰ ἔχωμεν μικρὰν παρηγορίαν! Λοιπὸν ὁ σκύλλος ἔσφαξέ σε καὶ ἔστειλέν σε εἰς τὸν Ἅδην;» Λέγοντες ἐτοῦτα τὰ θρηνητικὰ λόγια ἐκρατοῦσαν μίαν κεφαλὴν θαρροῦντες ὅτι εἶναι τῆς ἀδελφῆς των· ἔλεγον οὕτως· «Ὦ ἀδελφή μας γλυκυτάτη, πῶς ἔπαθες αὐτὴν τὴν ἀνομίαν! Δέξου τοὺς θρήνους τῶν ἀδελφῶν σου. Μίαν καὶ μόνην σε εἴχαμεν ὅλοι μας παρηγορίαν καὶ θαρροῦμεν ὅτι νὰ ἀπέθανες μὲ τὴν παρθενίαν σου.» Λοιπὸν ἀφόντις τὴν ἔκλαυσαν καλά, ὅσον ἐδυνήθησαν, ἔθαψάν την μὲ τὲς ἄλλες μαζί.

Περὶ τοῦ πῶς πάλιν ἐλθόντες οἱ ἀδελφοὶ τῆς κόρης εἰς τὸν ἀμηρᾶν ἐζητοῦσαν αὐτήν.

φ. 11α Ὡσὰν τὴν ἔθαψαν, πάλιν ἐκαβαλλίκευσαν καὶ ἦλθαν εἰς τὸν ἀμηρᾶν καὶ ἐστάθησαν ἐπάνω του παρευθὺς καὶ οἱ πέντε, καὶ ἔβγαλαν τὰ

σπαθία τους ἔμπροσθεν εἰς τὸ πρόσωπόν του καὶ ἔτζι τὸν ἔλεγαν· «Ὦ ἀμηρᾶ, σκυλλίον τῆς Συρίας πρῶτον, μὴν μᾶς ὑστερήσῃς τὴν ἀδελφήν μας, ὁποῦ ἥρπασες. Εἰδὲ καὶ κάμῃς ἀλλέως, γνώριζε καλὰ ὅτι ἀπὸ τὰ χέρια μας δὲν γλυτώνεις. Τώρα τώρα σὲ ἐθανατώσαμεν. Μὴν βάλῃς εἰς τὸν νοῦν σου ὅτι χωρὶς αὐτὴν νὰ γυρίσωμεν ὀπίσω. Ἀμὴ προτιμότερον τὸ ἔχομεν νὰ σφαγοῦμεν ἐδῶ καὶ οἱ πέντε, παρὰ νὰ ἐπιστρέψωμεν ὀπίσω χωρὶς τὴν ἀδελφήν μας.» *Αὐτὰ τὰ λόγια ἔλεγαν οἱ ἀδελφοὶ τῆς κόρης* τὸν ἀμηρᾶν μὲ δάκρυα πολλὰ καὶ μὲ ἀναστεναγμοὺς ἐκ βάθου τῆς καρδίας.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ ἀμηρᾶς ἐρωτᾷ τοῖς γυναικαδελφοῖς αὐτῶν τὸ γένος.

Ἐτοῦτα τὰ λόγια ὡσὰν τὰ ἤκουσεν ὁ ἀμηρᾶς πολλὰ ἐφοβήθη, καὶ ἐχείρισεν νὰ τοὺς ἐρωτᾷ· «Πόθεν εἶσθεν καὶ ἀπὸ ποῖον γένος εἶσθεν τῆς Ρωμανίας;» Τότε ἀπεκρίθη ὁ πρῶτος ἀδελφὸς ὁ Κωνσταντῖνος καὶ λέγει ἔτζι· «Ἡμεῖς, ὦ ἀμηρᾶ, εἴμεσθεν ἀρχῆθεν ἀπὸ τὴν ἀνατολι-
φ. 11β κὴν | χώραν καὶ ἀπὸ εὐγενεῖς γονεῖς. Ὁ πατέρας μας λέγεται Ἀαρὼν
16 καὶ ἀπὸ τὸ γένος τῶν Δουκῶν κατάγεται, τῶν θαυμαστῶν ἐκείνων Κιναμάδων. Ὁ δὲ πάππος μας ἐλέγετον Μουσελὼμ ἐκεῖνος ὁ ἐξακουστός, ἡ δὲ μητέρα μας εἶναι ἀπὸ τὸ γένος τῶν Κὺρ Μαγίστρων, τῶν πλουσίων ἐκείνων. Εἴχαμεν δὲ θείους δώδεκα καὶ ἕξι ἀδελφούς. Ὁ πατέρας μας ἐξωρίσθηκεν διὰ κάποιες λωλιὲς καὶ ὑπῆγεν εἰς τὰς ἄκρας διὰ νὰ μαζώξῃ λαόν. Καὶ ἐὰν εὑρίσκουνταν ἐκεῖνοι τώρα ἐδῶ διὰ τὴν ὥρα, πλέον τὸν κόσμον δὲν ἤθελες τὸν ἰδεῖ. Ἀμὴ τὸ ριζικὸν ἔκαμεν καὶ δὲν εὑρέθη τινάς, μήτε ἀπὸ ἡμᾶς μήτε ἀπ' ἐκείνους. Εἰδὲ καὶ ἤθελεν εὑρεθῆ τινας, θαρροῦμεν ὅτι ἐτοῦτο τὸ πρᾶγμα ἡμᾶς δὲν ἤθελεν συνέβη. Καὶ ὄχι μόνον ἡ ἀδελφή μας ἤθελεν παρθῆ ἀπὸ τὰ χέρια σας, ἀλλὰ οὐδὲ εἰς τὸ ὀσπίτιόν μας δὲν ἠθέλετε τολμήσει νὰ ἐγγίσετε. Πέντε ἀδελφοὺς ἐγέννησεν ἡ μητέρα μας, τοὺς ὁποίους ἐβλέπεις, μίαν καὶ μόνην ἀδελφὴν εἴχαμεν, τὸ γέννημα τοῦ ἡλίου, καὶ ἐχαιρόμεσθεν μετ' αὐτῆς εἰς ἐτοῦτον τὸν κόσμον. Καὶ τώρα κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην νὰ μᾶς
φ. 12α δώσῃς τὴν ἀδελφήν μας, διότις στέλνομεν ἀνθρώπους | δικούς μας διὰ
31 νὰ φέρουν τὰ φουσᾶτα μας ἐκ τοῦ ταξειδίου καὶ θέλουν φέρει καὶ τὸν πατέρα μας ἀπὸ τὴν ἐξορίαν νά σε κατακυνηγήσωμεν ὅπου καὶ ἂν παγαίνῃς. Καὶ δὲν θέλομεν ἀφήσει τὸ πρᾶγμα ἔτζι νὰ στέκῃ, ὅτι εἰς ἄλλον κανένα δὲν ἔγινεν.» Τότε ἀπεκρίθη ὁ ἀμηρᾶς καὶ λέγει
35 τους· «Ὦ καλοὶ νεώτεροι, ἐὰν ἐρωτᾶτε καὶ ἐμένα τὸ γένος μου, ἐγὼ εἶμαι τοῦ Χρυσοτέρπου ὁ υἱὸς καὶ τῆς Σπαθίας, καὶ ἀπέθανεν ὁ πα-

τέρας μου καὶ ἄφησέ με μικρὸν καὶ ἔδωσέ με ἡ μήτηρ μου εἰς τοὺς θείους μου τοὺς Ἀραβίτας καὶ ἀναθρέψασί με μὲ πολὺν πόθον. Ὁ πάππους μου ἦτον Ἀμβρὼν καὶ ὁ θεῖος μου ὁ Καρόης. Καὶ ηὔρασί με προκομμένον εἰς τοὺς πολέμους καὶ ἐκάμασί με ὅτι νὰ ἐξουσιάζω ὅλην τὴν Συρίαν καὶ ἔδωκάν με διαλεκτοὺς ἀγούρους χιλιάδες τρεῖς καὶ ὥρισα ὅλην τὴν Συρίαν καὶ τὸ Κοῦφερ. Καὶ ἐκούρσευσα τοῦ Ἡρακλέος, τὸ Ἀμόριν καὶ τὸ Ἰφέριν. Ἐμένα ποτὲ δὲν μὲ ἐφοβέρισαν φουσᾶτα ἢ θηρία, μόνον μία γυναῖκα μὲ ἐνίκησεν, ἡ ὁποία λέγετε ὅτι εἶναι ἀδελφή σας, καὶ διὰ τοῦτο σᾶς ἐπείραζα ἔτζι,
φ. 12β διὰ νὰ μάθω τὸ βέβαιον. *Αὐτηνῆς τὰ δάκρυα φλέγουν με,* | *αὐτηνῆς*
11 *τὰ δάκρυα δαπανοῦν με.* Δὲν παύει ποτὲ τὰ δάκρυα ἀπὸ τὰ μάτια της, ἀμὴ κλαίει καὶ γυρεύει σας. Ἀπὸ τώρα ἐξαγορεύομαι καὶ λέγω σας τὴν ἀλήθειαν· ἐὰν εἶναι ὅτι νὰ μὲ καταδεχθῆτε νὰ μὲ κάμετε γαμβρόν σας, διὰ τὰ κάλλη τὰ εὔμορφα, ὁποῦ ἔχει ἡ εὐγενική, νὰ ἀρνησθῶ τὴν πίστιν μου καὶ νὰ βαπτισθῶ νὰ γένω Χριστιανὸς καὶ νὰ ἔλθω μαζί σας εἰς τὴν Ρωμανίαν. Καὶ εἰ μὲν θέλετε νὰ μάθετε βεβαιότερα τὴν ἀλήθειαν, φίλημα δέν με ἔδωσεν, μὰ τὸν λαμπρόν μου προφήτην τὸν Μωάμεθ, ἀλλὰ μόνον ἡμέραν τε καὶ νύκταν ἀναστενάζει, κλαίει, ὀδύρεται καὶ γυρεύει σας. Σεβᾶτε εἰς τὴν ντέντα μου μέσα καὶ θέλετε τὴν εὕρῃ.

Περὶ τοῦ πῶς οἱ ἀδελφοὶ τῆς κόρης εὑρόντες αὐτὴν κατεσπαζόμενοι ἔχαιρον.

Ὡσὰν ἤκουσαν οἱ ἀδελφοὶ τῆς κόρης τὸν λόγον τοῦ ἀμηρᾶ, μὲ πολλὴν χαρὰν ἀνεσήκωσαν τὴν ντέντα καὶ ηὗραν κλίνην εὔμορφην στρωμένην, τὸ γύροθεν περιχρυσωμένην καὶ ἡ κόρη ἐκοίτετον κάτω εἰς τὴν γῆν καὶ εἶχεν τὴν γῆν βρεμένην ἀπὸ τὰ δάκρυα της. Ὡσὰν οὖν
φ. 13α εἶδεν τοὺς ἀδελφούς, ὁποῦ ἤλθαν ἔξαφνα | ἔτζι, ἔμειναν ὡσὰν λιποθυμισμένοι ἀπὸ τὴν πολλήν τους τὴν λύπην. Πάραυτα ἐσηκώθηκεν καὶ ἤλθεν κοντά τους καὶ ἐφίλει τὸν καθένα μὲ πολὺν θάρρος. Καὶ εἶχαν χαρὰν καὶ δάκρυα, ὡσὰν ἐφιλοῦνταν τὰ ἀδέλφια μὲ τὴν πολλὴν ἐκείνην χαράν, ἐπεριεχύνουντά τους καὶ τὰ δάκρυα, καὶ ἔλεγον οἱ ἀδελφοὶ λόγους πενθητικοὺς πρὸς τὴν κόρην ἔτζι. «Ζῇς, ὦ ἀδελφή μας, αἰχμάλωτη; Ἐμεῖς ἐθαρρούσαμε ὅτι εἶσαι σπαθοκοπημένη, καὶ πῶς εἶσαι μία ἀπὸ κεῖνες, ὁποῦ εἴδαμεν εἰς τὸ ρυάκιν. Ἀμὴ τὰ κάλλη σου σὲ ἐφυλάξαν ζωντανήν. Εἴδαμεν τώρα ὅτι τὸ κάλλος τὴν λύπην παύει καὶ λυποῦνται οἱ πολέμιοι νεότητα καὶ εὐμορφίαν.»

Περὶ τοῦ πῶς ἐβεβαίωσαν τὸν ἀμηρᾶν οἱ ἀδελφοὶ τῆς κόρης μεθ' ὅρκου λαβεῖν αὐτὸν γαμβρόν.

Ἔπειτα ἐβεβαίωσαν τὸν ἀμηρᾶν μετὰ ὅρκου νὰ τὸν ἐπάρουσιν γαμβρὸν νὰ ἔλθῃ καὶ εἰς τὴν Ρωμανίαν, ἔπαιξαν τὲς τρουμπέτες, ἐγύρισαν πάραυτα ὅλοι τους θαυμάζοντες καὶ ἔλεγαν· «Ὦ θαῦμα, ὁποῦ ἐβλέπομεν, ὅτι ἡ ἀγάπη εἰρηνεύει φουσᾶτα, ἐλευθερώνει αἰχμαλώτους,
φ. 13β ἐβγάνει ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν πίστιν τους, θάνα|τον δὲν φοβᾶται.» Καὶ ἔγινεν ἄκουσμα εἰς ὅλον τὸν κόσμον ὅτι τὸ κοράσιον μὲ τὰ εὔμορφά της κάλλη ἐκατέλυσεν φουσᾶτα ἐφημισμένα Συρίας. Ἐπειδὴ δὲ ἔδωσαν ὅρκους νὰ τὸν ἐπάρουν γαμβρὸν τὸν ἀμηρᾶν, πάραυτα ἐπῆρεν τοὺς ἀγούρους του καὶ ἐγύρισεν εἰς τὴν Ρωμανίαν μαζὶ μὲ τὴν κόρην. Καὶ ὡσὰν ἐπάτησεν εἰς τὰ σύνορα τῆς Ρωμανίας ἐλευθέρωσεν ὅλους τοὺς αἰχμαλώτους καὶ ἔδωκεν καὶ τὸν καθένα ἔξοδον διὰ νὰ ἐξοδιάσῃ εἰς τὴν στράταν. Οἱ δὲ ἀδελφοὶ τῆς κόρης ἔγραψαν πρὸς τὴν μητέρα τους γραφὴν καὶ ἔστειλαν ὅλα τὰ γενόμενα καὶ πῶς ἔρχονται μὲ τὴν ἀδελφὴν καὶ τὸν ἀμηρᾶν καὶ πῶς ὁ ἀμηρᾶς ἀρνήσθη τὴν πίστιν του καὶ τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους του καὶ «μηδὲν λυπᾶσαι τίποτες μητέρα μας. Διότις ἔχομεν γαμβρὸν καθὼς τὸν θέλομεν, *εὔμορφον καὶ ὡραῖον.* Τὲς χρεῖες τοῦ γάμου μόνον ἑτοίμασον.» Ὡσὰν οὖν ἤκουσεν ἡ στρατήγισσα τὸν λόγον ἑτοῦτον, εὐχαρίστησεν τὸν Θεὸν καὶ ἔλεγεν· «Δόξα, ὦ Χριστέ μου, τῇ φιλανθρωπίᾳ σου. Δόξα τῇ δυναστείᾳ σου, ἐλπὶς τῶν ἀπελπισμένων, ὅτι ὅσα θέλεις κάμνεις καὶ δὲν σὲ ἀδυνατεῖ τίποτες. Εὐχαριστῶ σοι, Χριστέ μου, ὅτι τὸν πολέμιον ἥμερον ἐποίη-
φ. 14α σας | καὶ ἐλευθέρωσας τὴν θυγατέρα μου ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας. Ὦ θυγάτηρ μου ἠγαπημένη, φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου, πότε νὰ σὲ ἰδῶ ζωντανὴν καὶ νὰ ἀκούσω τῆς γλυκυτάτης σου φωνῆς. Ἰδοὺ καὶ τὲς χρεῖες τοῦ γάμου σου ἔμορφα ἑτοιμάζω· ἐὰν καὶ ὁ γαμβρός σε ταιριάζῃ εἰς τὲς εὐμορφίες καὶ εἰς τὸ κάλλος, ἐὰν ἔχῃ καὶ γνώμην εὐγενικὴν τῶν Ρωμαίων τῶν εὐγενικῶν· ἀμὴ φοβοῦμαι, ὦ θυγάτηρ μου, νὰ μὴν λάχῃ καὶ εἶναι ἀράθυμος καὶ δὲν θέλῃ λυπηθῇ τὴν ζωήν σου.» Αὐτὰ τὰ λόγια ἔλεγεν ἡ στρατήγισσα ἡ μήτηρ τῆς κόρης μὲ πολλὴν χαρίν.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ ἀμηρᾶς μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ διήρξατο τῆς ὁδοῦ.

Ὁ δὲ ἀμηρᾶς μὲ τοὺς ἀνθρώπους του καὶ μὲ τοὺς ἀδελφοὺς τῆς κόρης μὲ πολλὴν χαράν, ἀλλὰ καὶ μὲ κόπον πολὺν ἐπεριπατοῦσαν εἰς τὴν στράταν. Ὡσὰν δὲ ἐκόντευσαν κοντὰ εἰς τὸ ὀσπίτιον, ἐβγῆκεν λαὸς πολὺς καὶ οἱ συγγενεῖς καὶ ἐπροϋπάντησάν τους μαζὶ μὲ τὴν μητέρα

τῆς κόρης. Καὶ τὴν χαρὰν τὴν πολλήν, ὁποῦ ἔγινεν τότε, ποῖος νοῦς ἀνθρώπου δύνεται νὰ τὴν διηγηθῇ. Οἱ υἱοὶ ἐφιλοῦσαν τὴν μητέρα μὲ πολὺν πόθον καὶ ἡ μητέρα ἐχαίρετον μὲ τὰ παιδία λέγων οὕτως· |
φ. 14β «Τώρα ἐπληρώθη τὸ τοῦ προφήτου ρητὸν τὸ λέγον· συνευφραινομένων μητέρα ἐπὶ τέκνοις.» Εἶδεν οὖν καὶ τὸν γαμβρὸν καὶ εἶχεν εἶδος εὔμορφον καὶ ἐξ ὅλης καρδίας εὐχαρίστει τὸν Θεὸν καὶ ἔλεγεν· «Ὦ Χριστὲ Θεέ μου, ὅποιος πιστεύει καθαρὰ εἰς ἐσένα, ποτὲ δὲν ἐντροπιάζεται, καὶ ὅ,τι ζήτημα γυρεύσῃ πάραυτα τὸ ἔχει, καθὼς τὸ ὁρίζεις καὶ εἰς τὸ ἅγιόν σου εὐαγγέλιον, τό, πᾶς ὁ αἰτῶν λαμβάνει καὶ ὁ ζητῶν εὑρίσκει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται, ἤγουν ὅποιος ζητᾷ εὑρίσκει καὶ ὅποιος γυρεύει παίρνει καὶ ὅποιος κρούει ἀνοίγηται.

Περὶ ⟨τοῦ⟩ πῶς ὁ ἀμηρᾶς εὐλογήθη τὴν κόρην χριστιανὸς γενόμενος.

Ἐφθασαν δὲ εἰς τὸ ἐδικόν τους ὀσπίτιον, ὁποῦ εἶχαν, καὶ ἐβαπτίσθη ὁ ἀμηρᾶς τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι εἰς τὴν ἁγίαν κολυμβήθραν. Ἔπειτα ἔκαμαν τοὺς γάμους καὶ ἡ χαρὰ ἐπλήθυνε. Ἐχαίρετον δὲ ὁ ἀμηρᾶς πῶς ἔγινεν ἐκεῖνο, ὁποῦ ἀγάπα, διότις κανένα πρᾶγμα δὲν εἶναι, εἰς τὸν κόσμον ὡσὰν τὴν ἀγάπην. Ὅσον φλέγεται ὁποῦ ἀγαπᾷ ὡσὰν ἀποτύχῃ, ἔτζι χαίρεται καὶ ἐκεῖνος ὁποῦ ἐπιτύχῃ. Ἀφόντις δὲ ἐπέρασεν
φ. 15α καιρὸς ὀλίγος καὶ ἐπλήρωσεν ἡ σύγχυσις τοῦ γάμου, | ἐσμίχθησαν ὡσὰν εἶναι ἡ τάξις τοῦ ἀνδρογύνου καὶ ἐγγαστρώθη ἡ κόρη καὶ ἐγέννησεν τὸν εὐγενῆ Βασίλειον τὸν Ἀκρίτην καὶ περισσότερα ἐπλήθυνεν ὁ πόθος καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ ἀμηρᾶ.

Τέλος τοῦ δευτέρου λόγου Διγενοῦς Ἀκρίτου.

ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΔΙΓΕΝΟΥΣ ΑΚΡΙΤΟΥ

Ὁ τρίτος λόγος πέφυκε τῆς μάμμης τοῦ Ἀκρίτου,
καὶ πῶς αὐτὴ ἐπιστολὴν τῷ ἀμηρᾷ ἐκπέμπει,
ἥνπερ ἐκεῖνος ἀκουσθεὶς καὶ φοβηθεὶς κατάραν,
εἰς τὴν Συρίαν ἔφθασεν εὐθὺς πρὸς τὴν μητέρα,
καὶ πάλιν μετεστράφηκεν πρὸς τὴν αὐτὸν ποθοῦσαν.

27 ἐπιστολῇ 28 ὥσπερ

Ἡ δὲ μήτηρ τοῦ ἀμηρᾶ, ἤγουν ἡ μάμμη τοῦ Ἀκρίτου, ὡσὰν ἔμαθεν τὴν ἀλήθειαν διὰ τὸν υἱόν της, πῶς ἠρνήσθη τὴν πίστιν του καὶ ἔγινε χριστιανός, ἔγραψεν γραφὴν ἀπὸ τὴν Συρίαν καὶ ἔστειλέν τον, θρηνητικὴν καὶ παραπονετικὴν καὶ ὀνειδιστικήν, καὶ ἔτζι τὸν ἔγραφεν· «Τέκνον μου ἠγαπημένον πολλὰ καὶ παρηγορία μου, πῶς ἐχωρίσθης ἀπὸ ἐμένα, ὁποῦ δὲν τὸ ἤλπιζα ποτέ! *Ἐτύφλωσες τὰ μάτια μου καὶ ἔσβεσες τὸ φῶς μου·* Πῶς ἠρνήσθης τοὺς συγγενεῖς σου, τὴν πίστιν σου
φ. 15β καὶ τὴν | πατρίδα σου καὶ ἐγίναμεν ὄνειδος εἰς τὴν Συρίαν ὅλην καὶ συγχαμεροὶ παρὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὡς ἀρνηταὶ τῆς πίστεως καὶ τοῦ νόμου παραβάται, καὶ πῶς δὲν ἐφυλάξαμεν καλὰ τοῦ προφήτου τοὺς νόμους; Τί κακὸν σὲ ηὗρεν, ὦ τέκνον μου, καὶ πῶς μὲ ἐλησμόνησες; καὶ πῶς δὲν ἐνθυμήθης τὰ κατορθώματα τοῦ πατρός σου, πόσους Ρωμαίους ἐσκότωσεν καὶ πόσους ἐσκλάβωσεν; Δὲν ἐγέμισεν τὲς φυλακὲς ἀνδρειωμένους τοπάρχας; Δὲν ἐκούρσευσεν χωρία τῆς Ρωμανίας; Μήνα ἐπλανήθη καὶ ἐκεῖνος ὡσὰν ἐσένα νὰ γένῃ παραβάτης; Ὅποῦ τὸν ἐπεριτριγύρισαν τὰ φουσᾶτα τῶν Ρωμαίων καὶ ὤμνυάν του οἱ στρατηγοὶ ὅρκους φρικτοὺς καὶ ἔλεγάν τον· «Ἐὰν ρίψῃς τὸ σπαθίον σου, νὰ σὲ τιμήσῃ ὁ βασιλεύς, νὰ σὲ κάμῃ πατρίκιον.», ἀμὴ ἐκεῖνος διὰ νὰ φυλάγῃ τὸν ὁρισμὸν τοῦ προφήτου ἐκατεφρόνησεν τὴν βασιλικὴν δόξαν καὶ τὸν πλοῦτον οὐδὲ κὰν τὸν ἐλογίζετον· καὶ κάλλιον τὸ εἶχεν νὰ κατακοπῇ κομμάτια παροῦ νὰ ρίψῃ τὸ σπαθίον. Καὶ ἐσὺ χωρὶς νὰ ἰδῇς καμίαν ἀνάγκην ἐπαρέβλεψες τὸν νόμον, τὴν πίστιν καὶ τοὺς συγγενεῖς σου καὶ ἐμένα τὴν μητέρα σου. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεῖος σου ὁ
φ. 16α Μουσούρ, ὅποῦ ἦτον | ἀπὸ τὴν Ταρσόν, πῶς ἐταξείδευσεν εἰς τὴν Ταρσὸν εἰς τὸ παραγιάλιν καὶ ἐκούρσευσεν τὴν Ἄγκυραν καὶ τὴν *Ἀκινὰν τὴν πόλιν*, τὴν Ἑπτακωμίαν, τὴν Ἀφρικήν, τὴν Τερεντήν, καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ κάστρα ἐπολέμησεν καὶ πάλιν ἐστράφην εἰς τὴν Συρίαν. Καὶ ἐσύ, ὦ κακορρίζικε, μίαν φορὰν ἠθέλησες νὰ κάμῃς ταξείδιον καὶ ὡσὰν ἔμελλες νὰ γένῃς βασιλεὺς τῆς Συρίας, ἐχάλασες τὸν ἑαυτόν σου διὰ κάποιας μάγισσας ἀγάπην, ἔγινες καὶ καταραμένος εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Πλὴν νὰ ἠξεύρῃς ὅτι, ἐὰν δὲν ἔλθῃς τὸ γληγορώτερον εἰς τὴν Συρίαν, βούλονται οἱ Ἀραβῖτες νὰ μὲ θανατώσουν καὶ νὰ σφάξουν καὶ τὰ παιδία σου, διατί ἀπίστησεν ὁ πατέρας τους, καὶ ⟨τὰ⟩ ἔμορφά σου κοράσια νὰ παραδοθοῦν εἰς ξένα χέρια. Τὰ ὁποῖα ἀναστενάζουν διάτ' ἐσένα ἡμέραν τε καὶ νύκταν. Λυπήσου τὴν μητέρα σου, τέκνον μου, καὶ τώρα εἰς τὸ γῆρας μου μὴ μὲ κάμῃς νὰ ὑπάγω εἰς τὸν Ἅδην

1 ὡς ἂν

μὲ πολλὴν λύπην. Μηδὲ βουληθῇς τὰ παιδία σου νὰ τ' ἀφήσῃς νὰ σφαγοῦν ἄδικα καὶ τὰ κοράσια σου νὰ παραδοθοῦν εἰς ξένους ἀνθρώπους· καὶ ὁ Θεὸς θέλει σχίσει τὴν γῆν νὰ σὲ χώσῃ ζωντανὸν εἰς
φ. 16β τὸν κόσμον ἐτοῦτον. Ἔστειλά σε, ὡς βλέπεις, | καὶ διαλεκτὰ ἄλογα
5 τρία. *Τὸ βάδιον καβαλλίκευε, τὸ δαγάλιν σύρνε.* Εἰδὲ καὶ θέλῃς νὰ καβαλλικεύσῃς τὸν μαῦρον, ἔχε προσοχὴν πολλήν· ἀλλὰ καὶ ὡς ἀετὸς ἐὰν θέλῃς νὰ πέτεσαι, νὰ μὴν σὲ φθάσῃ τινάς. Ἔπαρε ἐὰν θέλῃς καὶ τὴν κόρην, διὰ νὰ μὴν ἔχῃς καμίαν λύπην. Εἰ δὲ καὶ γένῃς ἀπειθής, θέλω σε δώσει τὴν κατάραν μου.» Αὐτὰ τὰ λόγια ἔγραψεν ἡ μήτηρ τοῦ
10 ἀμηρᾶ καὶ ἔστειλεν τὴν γραφὴν μὲ Ἀραβῖτες διαλεκτούς. Ἐπῆραν δὲ τὴν ἐπιστολὴν οἱ Ἀραβῖται καὶ ἔφεράν την εἰς τὸν ἀμηρᾶν. Πλὴν εἶχαν Ρωμαῖον, ὁποῦ τοὺς ἔδειχνεν τὴν στράταν. Ἔφθασαν οὖν εἰς τὴν Ρωμανίαν γλήγορα. Εἶναι δὲ ἀπὸ τὸ ὀσπίτιον ἐκεῖθεν ὀλίγος τόπος, ὁποῦ
15 ὀνομάζεται Ἀσπρόπετρα καὶ ἐκεῖ ἀπέζευσαν, διὰ νὰ ὑπᾶσιν κρυφίως εἰς τὸν ἀμηρᾶν.

Περὶ τοῦ πῶς οἱ Ἀραβῖται ἔφεραν τῷ ἀμηρᾶ τὴν ἐπιστολὴν τῆς μητρὸς αὐτοῦ.

Οἱ δὲ Ἀραβῖται ἐφοβήθησαν νὰ ὑπὰν εἰς τὸν ἀμηρᾶν, διὰ νὰ μὴν τοὺς νοήσουν, μόνον ἔστειλάν του χώρια πιττάκιον καὶ λέγουν του,
20 ὅτι τὸ φεγγάριον ὁλονυκτὶς φέγγει καὶ ἂν ὁρίζῃς νὰ παγαίνωμεν. Ὡσὰν οὖν εἶδεν τὰ γράμματα, *ἐθλίβη ἡ ψυχή του.* Ἐλυπήθη τὴν μη-
φ. 17α τέρα του καὶ τὰ παιδία του | καὶ τὲς μάννες των. Ἔπιασέν τον πόνος καρδιακός, πῶς θέλουσιν νὰ πάρουν ἄλλοι τὰ παιδία του, τὰ κάστρη του καὶ τὰς χώρας του. Λοιπὸν ἐλυπᾶτον ἡ ψυχὴ του, διότις δὲν εἶναι
25 ποτὲ δυνατὸν νὰ ἀλησμονηθῇ ἡ πρώτη ἀγάπη· καὶ ὅποιος ἔχει δύο πόνους ἐνθυμῶντας τὸν μεγαλυότερον πόνον ἀλησμονεῖ τὸν μικρότερον. Καὶ ἐστέκετον διαλογισμένος καὶ ἐμέτρα μὲ τὸν νοῦν του πῶς νὰ τὸ κάμῃ.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ ἀμηρᾶς ἐμβὰς εἰς τὸ κουβούκλιον ὡμίλει μετὰ τῆς κόρης.

30 Καὶ ὡσὰν λέοντας ἐμβρυχίζετον καὶ σεβαίνει εἰς τὸ κουβούκλιον καὶ ἐλάλησεν τὴν κόρην καὶ συμβουλεύεταί την *καὶ ἔτζι τὴν συντυχαίνει.* «Ὦ ψυχή μου καὶ φῶς τῶν ὀμματίων μου, ἔχω λόγον κάποιον μυστικὸν νὰ σὲ εἰπῶ. Μεγάλην θλῖψιν ἔχω μέσα εἰς τὴν καρδίαν μου, ἀλλὰ φοβοῦμαι, ὡραιοτάτη μου, μήπως καὶ δὲν σὲ φανῇ καλόν. Ἰδοὺ
35 ἦλθεν ὁ καιρὸς νὰ μάθω ἐὰν ἔχῃς εἰς ἐμένα ἀγάπην καθαράν. Τώρα θέλω νὰ δοκιμάσω τὴν καρδίαν σου καὶ τὴν ἀγάπην σου.» Ὡσὰν ἤκου-

σεν ἡ κόρη ἐτοῦτα τὰ λόγια, ἐσφάγη μέσα ἡ καρδία της καὶ ἀναστέναξεν μέγαν ἀναστεναγμὸν καὶ εἶπεν· «Ὦ ἄνδρα μου γλυκύτατε καὶ
φ. 17β φῶς τῶν ὀμματίων μου, πότε μὲ εἶπες | λόγον ὁποῦ δὲν μὲ ἄρεσεν, ἢ ποία ἀνάγκη νὰ μὲ χωρίσῃ ἐκ τῆς ἀγάπης σου; Ἐὰν καὶ θάνατος μὲ
5 ἔλθῃ, αὐθέντα μου, νὰ μὴν ἀρνησθῶ τὴν ἀγάπην σου.» Ὁ δὲ ἀμηρᾶς ἀπεκρίθη· «Ὄχι πρὸς θάνατον, ἀγάπη μου. Δὲν εἶναι ὡσὰν τὸ ἐκατάλαβες, ψυχή μου. Μὴ γένοιτο. Ἀλλὰ ἡ μήτηρ μου γραφὴν μὲ ἀπέστειλεν ἀπὸ τὴν Συρίαν καὶ γράφει με ὅτι ἔχει μέγα κίνδυνον καὶ θέλω νὰ ὑπάγω. Καὶ ἔστειλέ με ἀγούρους διαλεκτοὺς μὲ ἄλογα διὰ νὰ μὲ
10 πάρουσιν νὰ ὑπάγω εἰς ἐκείνην, καὶ ἐὰν θέλῃς καὶ ἐσύ, αὐθέντρα μου, νὰ ἔλθῃς νὰ πᾶμεν μαζὶ εἰς τὴν Συρίαν τὴν εὔμορφην νὰ ἰδῇς τὴν πενθεράν σου καὶ πάλιν νὰ γυρίσωμεν νὰ ἔλθωμεν ἐδῶ. Διότις δὲν θέλω νὰ λείψω ἀπὸ τὸ πλάγιν σου *οὐδὲ καμμίαν ὥραν.*» Ἐτοῦτα τὰ λόγια ὡσὰν τὰ ἤκουσεν ἡ κόρη, ἀναστέναξε βαρέως καὶ ἐγέμισαν τὰ μά-
15 τια της δάκρυα, ὁ νοῦς της ἐπαρῆλθεν καὶ ἔβαλεν εἰς τὸν νοῦν της νὰ τὸ ἀναφέρῃ εἰς τοὺς ἀδελφούς της περὶ τοῦ ἀνδρός της, πῶς θέλει νὰ ὑπάγῃ. Ἀμὴ ὡς φρόνιμη ὁποῦ ἦτον ἐμετανόησεν καὶ δὲν τὸ εἶπεν. Διότις ἔβαλεν εἰς τὸν νοῦν της ὅτι, ἐὰν τὸ εἰπῇ, θέλει γένῃ σκάνδαλον μέγα, καὶ ἄλλο πάλιν θέλει φανῇ πῶς δὲν ἐφύλαξεν τὸ μυστήριον
φ. 18α τοῦ ἀνδρός της. Ἀλλὰ | μάλιστα ἔστερξε νὰ ὑπάγῃ μαζί του καὶ ἔτζι
21 εἶπε πρὸς αὐτόν· «Εἰς τὸν ὁρισμόν σου, αὐθέντα μου, ἐγὼ ὅπου ὁρίσῃς ὑπάγω.» Ὅμως αὐτὸς πλέον δὲν ἠθέλησε νὰ ἀπαντέξῃ ἐκεῖ, μόνιν ἐβιάζετο γλήγορα νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν μητέρα του, διὰ νὰ ἰδῇ τὰ παιδία του καὶ τὰς μητέρας τῶν παιδίων του, νὰ ἰδῇ καὶ τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους, τὸ ὀσπίτιόν του καὶ τὴν πατρίδα του, καὶ ὡσὰν τοὺς
25 ἰδῇ καὶ συνομιλήσῃ καὶ συνευφρανθῇ, πάλιν ἐβούλετον νὰ γυρίσῃ πρὸς τὴν πεποθημένην του γυναῖκα, τὴν βασιλοποῦλαν. Τέτοιαν βουλὴν εἶχεν ὁ ἀμηρᾶς εἰς τὸν νοῦν του νὰ κάμῃ, καὶ εἶχεν τὸ πρᾶγμα κρυφὰ καὶ δὲν ἤθελεν ὁλότελα νὰ φανερώσῃ τὴν γραφὴν τῆς μητρός του,
30 ἀλλὰ οὐδὲ πῶς ἤθελε νὰ ἔβγῃ νὰ παγαίνῃ. Ἀλλὰ ὁ θαυματουργὸς καὶ κτίστης Θεὸς τὰ κρυφὰ βουλεύματα διὰ τῶν ὀνείρων τὰ φανερώνει.

Περὶ τοῦ ὀνείρου, ὁποῦ εἶδεν ὁ μικρότερος ἀδελφὸς τῆς κόρης.

Ὁ γὰρ μικρὸς ἀδελφὸς εἶδεν εἰς τὸν ὕπνον του ὄνειρον καὶ σηκώνεται σύνταχα καὶ λέγει πρὸς τοὺς ἀδελφούς του· «Ὦ γλυκύτατοί
35 μου ἀδελφοί, ἀπόψε εἶδα ὄνειρον ὅτι ὡσὰν νὰ ἤθελαν ἔλθει ἱέρακες εἰς τὴν Ἄσπρην Πέτραν, καὶ ἕνας ἀετὸς χρυσοπτέρυγος ἐκυνήγα μίαν

φ 18.β περιστερὰν ἄσπρην | ὡσὰν χιόνιον, καὶ ἐσέβη εἰς τὸ κουβούκλιον, ὁποῦ κοιμᾶται ὁ γαμπρός μας μαζὶ μὲ τὴν ἀδελφήν μας. Καὶ ἐγὼ τάχατες ἐπήδησα νὰ τὴν πιάσω καὶ ἅπλωσα τὰ χέρια μου καὶ ἔπιασα καὶ τοὺς δύο καὶ ἀπὸ τὴν βίαν μου ἐξύπνησα.» Καὶ τότε ὁ πρῶτος ἀδελφὸς ἐδιέλυσεν τὸ ὄνειρον καὶ λέγει πρὸς τὸν ἀδελφόν του· «Ἀδελφέ, οἱ ἱέρακες, ὁποῦ ἔβλεπες, εἶναι ἅρπαγες ἄνδρες, καὶ ὁ ἀετός, ὁποῦ ἔβλεπες, νὰ ἠξεύρῃς ὅτι ὁ γαμπρός μας εἶναι, καὶ ἡ περιστερά, ὁποῦ ἔβλεπες, εἶναι ἡ ἀδελφή μας καὶ προσέχεσθε, γλυκύτατοί μου ἀδελφοί, νὰ μὴν τὴν πικράνῃ τίποτες. Ἀμὴ ἂς καβαλλικεύσωμεν καὶ ἂς περιτριγυρισθοῦμεν καὶ ἂς ὑπᾶμεν εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον, ὁποῦ εἶδες τὸ ὄνειρον.» Τότε, ὡσὰν ἤκουσαν οἱ ἀδελφοί, ἐκαβαλλίκευσαν καὶ οἱ πέντε καὶ ἦλθαν εἰς τὴν Ἀσπρόπετραν καὶ ηὗραν τοὺς Ἀραβίτας τοῦ ὀνείρου διάλυσιν. Ὅμως γελῶντες ἔλεγάν τους ἔτζι· «Ὦ ἄρχοντες, ἱεράκια τοῦ γαμπροῦ μας, καλῶς ἤλθετε. Καὶ διατί ἐπεζεύσετε ἐδῶ καὶ δὲν ἤλθετε εἰς τὸ σπίτι μας;» Ἐκεῖνοι δὲ ὡς ἤκουσαν, δὲν εἶχαν τί νὰ ἀποκριθοῦν· μὴ θέλοντες καὶ χωρὶς τὸ θέλημά τους λέγουν τὴν ἀλήθειαν.

φ. 19α Ὁ φόβος ὁ ἐξαφνιστικὸς φανερώνει | τὴν ἀλήθειαν. Ἀμὴ ἐκεῖνος, ὁποῦ σώσῃ καὶ συλλογισθῇ, δίδει εὐκόλως τὴν ἀπόκρισιν. Καὶ ἔτζι τοὺς ἀπεκρίθησαν· «Ἐχθὲς ἐβραδιασθήκαμεν καὶ δὲν ἐσώσαμεν νὰ ὑπᾶμεν εἰς τὸ ὀσπίτιον καὶ ἐμείναμεν ἐδῶ.» Καὶ πάραυτα ἐπῆραν τους καὶ ὑπῆγαν τους εἰς τὸν ἀμηρᾶν καὶ ὠνείδιζάν τον, ὡς εἶχεν τὸ δίκαιον καὶ ὡς μετεωρισθικὰ τάχατες ἔτζι τὸν ἔλεγαν.

Περὶ τοῦ πῶς οἱ ἀδελφοὶ τῆς κόρης ὀνειδίζουσι τὸν γαμβρὸν αὐτῶν περὶ τοῦ μυστηρίου αὐτοῦ.

«Ὦ ἀμηρᾶ, ἔτζι τέτοιαν γνώμην ἔχεις ἐσὺ καὶ ἔτζι μᾶς ἔταζες; Καὶ ἐβούλουσουν ἕως τὸ ὕστερον ὅτι νὰ μᾶς χωρίσῃς ἀπὸ τὴν πανωραιοτάτη μας ἀδελφὴν καὶ πολλὰ ἠγαπημένην; αὐτου ὁποῦ σὲ ἔστειλαν διαλεκτὰ δρομαῖα ἄλογα, καὶ ἀγένεια παλληκάρια ἀπὸ τοὺς Ἀραβίτας, καὶ ἐὰν μελετᾷς νὰ κάμῃς τέτοιαν δουλείαν, ὥστε ὅτι νὰ φύγῃς κρυφὰ ἀπὸ τὴν Ρωμανίαν, ἄφησον τὴν ἀδελφήν μας καὶ τὸν υἱόν σου καὶ ἡμεῖς δυνόμεσθεν νὰ τοὺς θρέψωμεν, καὶ ὁ θεὸς νὰ ποιήσῃ ἐκδίκησιν ἀνάμεσόν μας. Καὶ ἐσύ, *φίλε μας καὶ γαμβρὲ καὶ πρῶτε τῆς Συρίας*, ἔπαρε ἐκεῖνα, ὁποῦ ἔφερες, καὶ πάγαινε ὅπου ὁρίσῃς.»

φ. 19β Ἐτοῦτα τὰ λόγια ὡσὰν τὰ ἤκουσεν ὁ ἀμηρᾶς, ἐβλέποντας καὶ | τὸ πταίσιμόν του, δὲν ἐδυνήθη πλέον νὰ τοὺς ἀποκριθῇ, μόνον ἔγινεν ὅλος φόβου καὶ ἐντροπῆς γεμᾶτος, ὡς ξένος ὁποῦ ἦτον, καὶ εἶχεν πολλὴν λύπην πῶς νὰ ἀποχωρισθῇ ἀπὸ τὴν κόρην.

Περὶ τοῦ ἀμηρᾶ ὅτι ἔλαβεν τὴν κόρην καὶ εἰς τὸ κουβούκλιον ἦλθεν ἐλέγχων αὐτὴν ὡς ἐπίβουλη.

Ὡσὰν εἶδεν ὁ ἀμηρᾶς ὅτι ἐφανερώθησαν τὰ μυστήριά του, ἐπῆρεν τὴν κόρην καὶ ἐσέβη εἰς τὸ κουβούκλιον θαρρῶντας, ὅτι αὐτὴ τὸ εἶπεν τοὺς ἀδελφούς της. Διότις δὲν ἤξευρεν πῶς ὁ Θεὸς εἰς τὸ ὄνειρον ἐφανέρωσεν τὴν κρυπτομένην πρᾶξιν. Καὶ κλαίοντας ἔλεγεν πρὸς τὴν κόρην· «Ἔτζι κάμνουσιν αἱ εὐγενικὲς γυναῖκες, ὦ ψυχή μου; Ὡσὰν σὲ εἶπα τὴν βουλήν μου ὅλην, δὲν εἴμεσθεν οἱ δύο μας μόνον; δὲν ἔστερξες ἐσὺ μὲ ὅλην σου τὴν χαρὰν νά με ἀκολουθήσῃς; Μήνα σε ἠνάγκασα ἐγὼ ἢ ἐβίασά σε; Ἀλλὰ μάλιστα ἐπαρακάλεσά σε, νὰ ἔλθῃς εἰς συνοδείαν μου καὶ χαιρόμενοι νὰ ὑπᾶμεν καὶ νὰ γυρίσωμεν. Καὶ ἐσὺ διὰ νὰ μὴν ἔχῃς εἰς τὴν ψυχήν σου φόβον Θεοῦ, ἐφανέρωσές το εἰς τοὺς ἀδελφούς σου καὶ βούλονται νά με φονεύσουν. Καὶ δὲν ἐνθυμᾶσαι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τί ἔγινεν διάτ' ἐσένα. Ὅμως

φ. 20α ὅσα καλὰ ἔπαθες, | ὅλα ἀλησμόνησές τα. Διὰ σκλάβα μου σὲ ἐπῆρα, καὶ σκλάβος σου ἔγινα. Διὰ αἰχμαλωτισμένη σὲ ἐπῆρα ἀπὸ τοὺς ἐδικούς σου, καὶ ἔγινες αὐθέντρια. Ἐκεῖνο, ὁποῦ ἤθελες, ἐγίνετον. Καὶ ὁ λόγος δεύτερος δὲν ἦτον. Καὶ ὡσὰν δεμένον μὲ εἶχες, ὡσὰν τὸ ἐγνωρίζεις καὶ ἀτή σου. Καὶ διὰ τὴν ἀγάπην σου ἠρνήσθηκα τὴν πίστιν μου καὶ τοὺς γονεῖς μου καὶ ἦλθα εἰς τὴν Ρωμανίαν. Καὶ ἐσὺ ἀντὶς ἐκεῖνα ὅλα τὰ καλά, ὁποῦ ἔπαθες, αὐτὴ ἦτον ἡ ἀνταμοιβή σου, νά με προξενήσῃς εἰς τὸν θάνατον; Βλέπε καλὰ καὶ πρόσεχε νὰ μὴν παραϊδῇς ἢ ἀρνησθῇς τοὺς ὅρκους, ὅπου ἔχομεν εἰς τὸ μέσον μας, ἀλλὰ μηδὲ τὴν ἀγάπην, ὁποῦ ἔχομεν οἱ δύο. Εἰ δὲ καὶ πικράνῃς ἢ θλίψῃς τὴν ψυχήν μου, πάντως θέλω σύρει σπαθὶν καὶ ἢ θέλω σφαγῆ ἢ θέλω σφάξει. Διότις τοὺς ἄνδρας τοὺς δυνατοὺς ὁ πόλεμος τοὺς θανατώνει, ἐκείνους δὲ πάλιν, ὁποῦ δειλιάζουν, ἡ ἀσθένεια. Καὶ ἐσένα πάλιν ὅλες αἱ εὐγενικὲς θέλουν σὲ ἀναγελᾷ ὡς ὅτι δὲν φύλαξες τὰ μυστήρια τοῦ ἀνδρός σου, τὸν ὁποῖον εἶχες ἀνασασμὸν καὶ παρηγόρημά σου, ἔτζι ἄδικα τὸν θέλουν θανατώσει οἱ ἀδελφοί σου καὶ θέλεις ὁμοιάσει τὴν Δαλιδά, ὁποῦ ἐπαρέδωκεν τὸν ἄνδρα της | τὸν Σαμψὼν νὰ

φ. 20β τὸν τυφλώσουν νὰ λάβῃ θάνατον. Ἔτζι καὶ ἐσὺ ἐπαρέδωκες τὸν ἄνδρα σου νὰ σφαγῇ ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς σου.» Ἐτοῦτα *τὰ λόγια ἔλεγεν ὁ ἀμηρᾶς τὴν κόρην* μὲ πολλὰ δάκρυα καὶ μὲ πόνον καρδίας, διότις ἐθάρρει ὅτι ἡ κόρη τὰ εἶπεν τῶν ἀδελφῶν της· καὶ ὡσὰν μισηθῇ

2 *ἐπιβούλη*

ἡ ἀγάπη, χρεία εἶναι νὰ φέρῃ καὶ λόγια ἄτιμα. Ὡσὰν ἤκουσεν ἡ κόρη ἐτοῦτα τὰ λόγια, ἐστάθη καὶ δὲν ἐλάλησεν εἰς πολλὴν ὥραν. Διότις, εἴ τις πταίει, ἔχει καὶ προμελετημένην ἀπολογίαν νὰ δώσῃ, καὶ ὅποιος δὲν πταίει, ἔχει τὴν σιγὴν καὶ δὲν λαλεῖ ποσῶς. Ὅμως μὲ πολλὴν ὥραν ἦλθεν τὸ κοράσιον εἰς τὸν ἑαυτόν του καὶ λέγει μὲ πολλῶν δακρύων· «Δὲν εἶναι ἔτζι, ὡσὰν ὁρίζεις, αὐθέντα μου, ὅτι νὰ φανερώσω τὴν βουλήν σου. Καὶ ἐὰν ἐγὼ ἔκαμα τέτοιον πρᾶγμα νὰ πέψῃ ὁ Θεὸς φωτία νὰ μὲ καύσῃ, καὶ νὰ γενῶ σημάδιον εἰς τὸν κόσμον, ὡς διὰ νὰ μὴν φυλάξω τὰ μυστήρια τοῦ ἀνδρός μου, καὶ νὰ μὲ ἰδοῦν ἄλλες νὰ φυλαχθοῦσιν.» Λοιπὸν ἔβλεπεν καὶ τὸν ἀμηρᾶν ἡ κόρη πῶς ἐπερίσσευεν ἡ λύπη του καὶ ἐκινδύνευε νὰ τρελλαθῇ ἀπὸ τὰ πολλὰ δάκρυα, διότις ἡ πολλὴ ἡ θλῖψις ἐβγάνει πολλάκις τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸν
φ. 21α νοῦν του. Καὶ ὡσὰν εἶδεν ἡ κόρη τὸν ἀμηρᾶν ὅτι | ἔγινεν ὡσὰν φρενήτης, ἐφοβήθη μήπως καὶ ἐβγάλῃ σπαθίον ἢ μαχαῖριν καὶ φονεύσῃ αὐτήν.

Περὶ ὅταν ἐβγῆκεν ἡ κόρη ἔξωθεν κλαίουσα εἰς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῆς περὶ τοῦ μυστηρίου.

Ἐβγῆκεν γοῦν ἔξω εἰς τοὺς ἀδελφούς της καὶ κλαίουσα ἔσυρνε τὰ μαλλία της καὶ ἔλεγεν· «Ὦ γλυκύτατοί μου ἀδελφοί, τί πειράζετε ἐκεῖνον, ὁποῦ δὲν σᾶς πειράζει; Καὶ ἀπὸ τὴν πικρίαν του αὐτου ὁποῦ κινδυνεύει νὰ ἀποθάνῃ ἢ νὰ δοθῇ ἀτός του νὰ σκοτωθῇ. Ὦ ἀδελφοί μου, διὰ τὸν Θεόν, μὴν τὸν κάμετε καὶ ἀποθάνῃ ἄδικα. Ἐσεῖς καλὰ τὸ ἐγνωρίζετε ὅτι δι' ἐμένα ἠρνήσθη τὸ γένος καὶ τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα του· καὶ ὅσον καιρὸν τὸν ἔχω, δὲν ἐβουλήθη ποτὲ κακὸν διὰ λόγου μου. Ἀμὴ τώρα ἔστειλέν τον ἡ μητέρα του γραφὴν καὶ γράφει τον ὅτι ἐὰν δὲν ὑπάγῃ, νὰ ἔχῃ τὴν κατάραν της, καὶ φοβεῖται τῆς μητρός του τὴν κατάραν. Καὶ διὰ τοῦτο βούλεται νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Συρίαν καὶ πάλιν νὰ γυρίσῃ γλήγορα. Καὶ εἶπε με τὴν βουλὴν καὶ ἔδειξέ με καὶ τὸ γράμμα. Καὶ κὰν ἀπὸ λόγου σας δὲν τὸ μετρᾶτε, πῶς ἐσεῖς διὰ νὰ φοβᾶσθε τὴν κατάραν τῆς μητρός σας, μοναχοὶ ἑκατατολμήσετε καὶ ἐσέβητε εἰς μυριάδας φουσᾶτα, καὶ ἐκάμετε
φ. 21β μέγα πόλεμον εἰς τὰς κλεισούρας, καὶ ἐπροκρίνετε νὰ λά|βετε θάνατον παρὰ τῆς μητρὸς τὴν κατάραν. Ἔτζι καὶ ἐτοῦτος ἐφοβήθη τὴν κατάραν τῆς μητρός του καὶ βούλεται νὰ παγαίνῃ.» Αὐτὰ τὰ λόγια ἔλεγεν ἡ κόρη τοὺς ἀδελφούς της, κλαίουσα ἔσυρνε καὶ τὰ μαλλία της. Οἱ δὲ ἀδελφοὶ ὡσὰν εἶδαν ὅτι κλαίει ἔτζι καὶ δὲν ἔχει μερωμόν, δὲν ἐδυνήθησαν καὶ αὐτοὶ νὰ βαστάξουν, ἀμὴ ἐκίνησαν καὶ αὐτοὶ νὰ

κλαίουν, καὶ ἔλεγαν τοὺς λόγους τούτους πρὸς τὴν ἀδελφήν τους· «Ἐμεῖς ἐσένα ἔχομεν ψυχὴν καὶ παρηγορίαν, καὶ λέγομεν τάχατες ὅτι νὰ μὴν κακοπαθήσῃς. Ἀμὴ ἐπειδὴ βούλεσαι καὶ ἐσὺ νὰ παγαίνῃς μαζί του, ἂς μᾶς δώσῃ μάρτυρα τὸν Θεὸν ὅτι νὰ γυρίσῃ πάλιν νὰ ἔλθῃ ἐδῶ καὶ ἡμεῖς νὰ παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ τὸν κατευοδώσῃ νὰ ἔλθῃ πάλιν μὲ τὸ καλόν.» Ὡσὰν εἶπαν οἱ ἀδελφοὶ τοὺς λόγους τούτους καὶ ἄκουσαν καὶ τῆς ἀδελφῆς των τὰ λόγια, πάραυτα ἐσέβηκαν εἰς τὸν γαμβρὸν καὶ ἐζητοῦσαν συγχώρησιν διὰ τὰ λόγια, ὁποῦ ἐλαλήθησαν, καὶ ἔτζι τὸν ἔλεγαν· «Συγχώρησόν μας, γαμβρέ μας, καὶ μηδὲν ἐνθυμηθῇς ὅσα ἐλαλήθησαν ἀνάμεσόν μας. Διότις τὸ πταίσιμον δὲν εἶναι ἀπὸ λόγου μας, μόνον ἐδικόν σου, διὰ νὰ μὴν δὲν ἠξεύρομεν τὴν βουλήν σου.» Καὶ ἐφιλήθησαν ἀπ' ἀλλή|⟨λων⟩

(χάσμα ἑνὸς φύλλου)

φ. 22α τοὺς συγγενεῖς του καὶ φίλους ὅλους καὶ φιλήθησαν μὲ πολλὴν χαρὰν καὶ ἔτζι ἐβόησαν ὅλοι μὲ μίαν φωνήν· «Πάγαινε, αὐθέντα μου, εἰς τὸ καλὸν καὶ ὁ Θεὸς νά σε ἐνδυναμώνῃ καὶ νὰ μᾶς ἀξιώσῃ πάλιν νά σε ἰδοῦμεν γλήγορα». Καὶ οἱ μὲν φίλοι καὶ γείτονες ἐγύρισαν εἰς τὰ ὀσπίτιά των χολιασμένοι, ὡσὰν νὰ ἤθελαν πάθει τίποτις μεγάλον κακόν. Ἔτζι εἶναι ὁ χωρισμὸς εἰς ὅλους τοὺς ἀγαπημένους καὶ πῶς ἡ καρδία φλέγεται, ὅταν γίνεται ὁ χωρισμός.

Περὶ ὅταν ἐκίνησεν ὁ ἀμηρᾶς τὴν ὁδόν του κατὰ τῆς Ἀραβίας καὶ ὅτι σπουδαίως ἀπῆρχετο.

Ἐκίνησεν οὖν ὁ ἀμηρᾶς μὲ πολὺν κόπον καὶ κάθημέραν ἔστελνε γραφὴν εἰς τὴν ἠγαπημένην καὶ ἔτζι τὴν ἔγραφεν· «Παρακαλῶ σε, ἀγάπη μου, μὴν λυπηθῇς τίποτες, εὔχου με δὲ τὸ περισσότερον.» Τοὺς δὲ νέους του ἐπαρεκάλει μὲ πόθον πολὺν καὶ ἔλεγέν τους· «Ὦ ἀδελφοὶ καὶ φίλοι, ὅλοι συνδράμετε καὶ ἀγρυπνήσετε καὶ λάβετε κόπον ὀλίγον. Τὴν ἀγάπην, ὁποῦ μὲ τάζετε, τώρα θέλω νὰ τὴν ἰδῶ καὶ τὴν γληγορωσύνην ὁμοίως, ὁποῦ ἐλέγετε νὰ ἀποθάνετε διὰ τὴν ἀγάπην μου. Ἀμὴ ἐδῶ θάνατος δὲν εἶναι, μόνον ἐρωτικὴ ἀγάπη. Ἡ ψυχὴ μου
φ. 22β φλέγεται, ὀδύρεται ἡ καρδία μου, καὶ βλέ|ποντας τὴν πολλὴν στράτα
31 βιάζεται ἡ ψυχή μου πότε νὰ ἀπεράσω τοὺς πολλοὺς κάμπους καὶ τὰς κλεισούρας καὶ τοὺς μεγάλους ποταμοὺς γληγορώτερα. Πότε νὰ σεβοῦμεν εἰς τοὺς ἀνύδρους κάμπους καὶ νὰ φθάσωμεν τὸν Ρουχάν, νὰ ἰδῶ

---

5 Πρβλ. κατωτέρω σ. 336, 27 *ἐσυγχωρεθήκαμεν ἀπ' ἀλλήλων.*

τὴν μητέρα μου, καὶ ἀφόντις τὰ τελειώσω ὅλα, πάλιν νὰ ἐπιστρέψωμεν μὲ τὴν μητέρα μου, νὰ ἔλθωμεν εἰς τῆς Ρωμανίας τῆς εὔμορφης τὸ μέρος καὶ νὰ ἰδῶ τὴν εὔμορφήν μου πέρδικα καὶ τὸν πάγκαλον καὶ εὐγενικώτατόν μου υἱόν. Ὦ ψυχή μου ἀγαπημένη, τίς νὰ μὲ δώσῃ πτερὰ νὰ πετάσω νὰ ἔλθω τὸ γληγορώτερον πρὸς ἐσέ! Ὦ τρυγόνα μου ὡραιοτάτη, ἄρα γε πόσα ἀναστενάζεις δι' ἐμένα, ἡ πάντερπνός μου κουρτέσα, καὶ βλέπεις τὲς στράτες ἡμέραν τε καὶ νύκταν διὰ νά με ἰδῇς! Ὅσοι γὰρ ἀγαπῶσι πέφτουσ' εἰς μεγάλες ἔγνοιες καὶ κινδύνους καὶ φόβους. Ἀλλά, ὦ καλοί μου νεώτεροι καὶ εὐγενικοί μου ἀγοῦροι, διώξετε τὸν ὕπνον καὶ ὅλην τὴν ραθυμίαν, διὰ νὰ φθάσωμεν γληγορώτερα εἰς τὸ κάστρον τοῦ Ρουχᾶ καὶ πάλιν νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὴν Ρωμανίαν. Ἐγὼ πολλὲς φορὲς σᾶς ἐλευθέρωσα ἀπὸ μεγάλους κινδύνους. Ἂς ἀφήσω τὰ πολλὰ λόγια καὶ νὰ σᾶς ἐνθυμίσω ἐκεῖνο,
φ. 23α ὁποῦ ἔγινεν τώρα γλήγορα *εἰς τὸ Μυλο|κοπίδιν*, ὡσὰν μᾶς ἐπεριτριγύρισαν οἱ Ρωμαῖοι καὶ ἀπελπισθήκετε ὅλοι καὶ πρὶν θανάτου ἤλθετε εἰς θάνατον καὶ ἀπεκλείσθητε ὡσὰν εἰς τάφον καὶ κανεὶς ἀπὸ ἐσᾶς δὲν ἤλπιζεν νὰ ἔβγῃ ἀπεκεῖθεν, ἐγὼ δὲ ἐπήδησα καὶ ἤλθα εἰς τὴν μέσην τους καὶ τοὺς μὲν ἐθανάτωσα καὶ ἔπεψα εἰς τὸν Ἅδην, τοὺς δὲ ἄλλους ἐδίωξα καὶ ἐφυλάχθημεν ἀνεκτύπητοι μαζὶ μὲ τὴν αἰχμαλωσίαν. Ἀλλὰ τώρα μάλιστα ὁ πόλεμος εἶναι περὶ ἀγάπης.» Αὐτὰ καὶ ἄλλα περισσότερα ἔλεγεν ὁ ἀμηρᾶς εἰς τὴν στράταν τοὺς ἀνθρώπους του μὲ πόνον καρδίας. Ἔτζι φλογίζει ἡ ἀγάπη ἐκείνους, ὁποῦ σώσουν νὰ πέσουν εἰς αὐτόν! Τόσον, ὅσον νὰ καταφρονῇ ὅλα καὶ νὰ πέφτῃ εἰς αὐτόν. Καὶ ἐβλέποντες τοῦ ἀμηρᾶ οἱ δοῦλοι *τὴν βίαν καὶ τὸν πόθον*, ὁποῦ εἶχεν, ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπαν τον· «Ὅπου ὁρίσῃς, αὐθέντα μας, ἂς γένουν τὰ κονάκια.» Λοιπὸν τρεῖς μονὰς ἔκαμναν τὴν ἡμέραν.

Περὶ τοῦ ἀμηρᾶ ὁποῦ ἐσκότωσεν τὸν λέοντα συναπαντῶντας αὐτὸν ἐν τῇ ὁδῷ.

Καὶ ὡσὰν ἔσωσαν εἰς τὰς κακὰς τὰς κλεισούρας, ηὗραν ἕνα λέοντα, ὁποῦ ἐκράτει μίαν ἔλαφον. Καὶ ὡσὰν τὸν εἶδαν τοῦ ἀμηρᾶ οἱ ἄνθρωποι, ἐφοβήθησαν ὅλοι καὶ ἐκρυβήθησαν μέσα εἰς τὰ δάση. Ὁ
φ. 23β δὲ ἀμηρᾶς ὡσὰν τὸν εἶδεν | ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν τον· «Ὦ θηρίον δεινότατον, πῶς ἐκατετόλμησες ἐσὺ καὶ ἐμπόδισες στράταν ἐρωτοφιλίας; Ἀμὴ ἐγὼ νὰ σὲ δώσω τὴν ἀνταμοιβὴν καθὼς σὲ πρέπει.» Καὶ ἐσήκωσε τὴν χεῖραν του καὶ ἔδωκέν του ραβδέαν ἀπάνω εἰς τὸ μέτωπον, καὶ παρευθὺς ἐνεκρώθη τὸ θηρίον καὶ ἐξαπλώθη εἰς τὴν γῆν. Καὶ ὡσὰν τὸ ἐσκότωσεν, εἶπεν τοὺς ἀγούρους του·«Ἀνασπάσετε τοῦ θηρίου

ὅλα τὰ δόντια καὶ τὰ ὀνύχια τοῦ δεξιοῦ του ποδαρίου, διὰ νὰ τὰ φορέσωμεν τὸν υἱόν μου τὸν Βασίλειον καὶ Καππάδοκα, ὡσὰν θελήσῃ ὁ Θεὸς καὶ ἔλθωμεν εἰς τὴν Ρωμανίαν.» Αὐτὰ τὰ λόγια εἶπεν ὁ ἀμηρᾶς καὶ πάλιν ἐπίασεν τὴν στράταν, καὶ ἕνας τὸν ἄλλον ἐβίαζεν νὰ περιπατοῦν καὶ τινὰς δὲν ἦτον ἀράθυμος, ἀλλὰ οὐδὲ τινὰς ἐνύσταξεν νὰ κοιμηθῇ, μόνον ἀγάπη ἦλθεν εἰς αὐτούς, ἡ ὁποία δὲν δύνομαι νὰ τὴν διηγηθῶ. Ὡσὰν δὲ ἐκόντευσαν εἰς τὸ κάστρον τοῦ Ρουχᾶ, ὥρισεν ὁ ἀμηρᾶς νὰ στήσουν ἔξω τέντας. Καὶ ὡσὰν ἔστησαν τὲς τέντες, ἔστειλεν δύο παλληκάρια καὶ ὑπῆγαν εἰς τὸ κάστρον μέσα καὶ εἶπαν πῶς ἦλθεν ὁ ἀμηρᾶς καὶ ἐτέντωσεν ἔξω.

Περὶ τοῦ ἀμηρᾶ τὴν μητέρα, ὅταν ἀκήκοεν πῶς ὁ υἱὸς αὐτῆς ἦλθεν καὶ ὅτι μεγάλην χαρὰν ποιήσας αὐτὴ καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτῶν.

Ἡ δὲ μήτηρ, ὡς ἔμαθεν ὅτι ἦλθεν ὁ υἱός της, ἐγέμισεν ὅλη χα-
φ. 24α ρὰν | τόσον, ὅτι ἐκίνησεν νὰ χορεύῃ ἀπὸ τὴν χαράν της. Ἔτζι καὶ οἱ συγγενεῖς ὅλοι ἐβγῆκαν μὲ πολλὴν χαρὰν νὰ τὸν συναπαντήσουν. Καὶ ἦσαν ὅλοι καβαλλαροί. Καὶ πάραυτα ἐπέζευσαν καὶ τὸν ἐπροσκύνησαν καὶ εἶχαν δάκρυα καὶ χαρά, ὁποῦ δὲν τὸ ἐθαρροῦσαν. Καὶ ἀφόντις ἀπέκλαυσαν, εἶχαν χαρὰν μεγάλην καὶ ἐκατεφιλοῦσαν τον μὲ πόθον πολὺν ὥσπερ ξένον, εἰς ἕνα τόπον ἡ μητέρα του καὶ εἰς ἄλλον οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι, καὶ ἐπεριπλέκοντο εἰς αὐτόν, καὶ τὸν χωρισμόν, ὁποῦ ἔλειπεν, ποσῶς δὲν τὸν ἐνθυμοῦνταν. Ὅμως ἦλθαν μετ' αὐτὸν ὅλοι εἰς τὸ ὀσπίτιον. Καὶ τίς δύναται νὰ εἰπῇ ὅσα ἔγιναν εἰς τὸ ὀσπίτιον ἐκεῖνο, ἐὰν εἶχε καὶ καρδίαν σιδηρᾶν ἢ δέκα στόματα ἢ δέκα γλῶσσες, καὶ ἐὰν εἶχεν καὶ φωνὴν στερεὰν καὶ χάλκινον λάρυγκα Ἐκεῖνα τὰ φαγητά, τοὺς χορούς ἐκείνους, τὰ λαβοῦτα, τὲς λύρες! Ἀφόντις δὲ ἔφαγαν καὶ ἔπιαν καὶ ἐχόρτασαν, ἐχείρισεν ὁ ἀμηρᾶς νὰ τὸν ἐρωτᾷ ἡ μητέρα του καὶ νὰ τὸν λέγῃ· «Ὦ ἠγαπημένε μου υἱὲ καὶ φῶς τῶν ὀμματίων μου, παραμύθιον τῆς ψυχῆς μου ἐν τῷ γήρει μου, ἡ χαρά μου, ἡ ἀγαλλίασίς μου, πῶς ἄργησες τόσον εἰς τὴν Ρωμανίαν; Ἐγὼ μὲ τὸ νάμη δὲν σὲ ἐβλέπω, φῶς δὲν εἶχα καθόλου.
φ. 24β Μὲ ἐφαίνετον οὔτε | πῶς ζῶ εἰς τὸν κόσμον. Λοιπὸν πάλιν, ὦ υἱέ μου, ἐρωτῶ σε, πῶς περνᾷς μὲ τὴν εὔμορφην κόρην ἐκείνην, ὁποῦ διάτ' ἐκείνην ἠρνήσθης τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα σου καὶ τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους σου; Ὅλους ἐπαρατήθηκες καὶ ἐλησμόνησες ὅλα σου τὰ πράγματα, καὶ ἐκαταφρόνεσες τὴν τιμήν σου καὶ τὸν πλοῦτον σου· Ἐσένα σὲ ἐψήφιζαν νά σε κάμουν βασιλέαν εἰς ὅλην τὴν Συρίαν καὶ

ὅλη ἡ Συρία σὲ εἶχεν διὰ ἀνδρειωμένον, καὶ ἐσὺ ἔγινες ἐμποδισιὴς τῆς τύχης σου καὶ διὰ μίαν Ρωμαίαν τὰ ἔχασες ὅλα. Καὶ τί ἤτονε τοῦτο, ὁποῦ ἔκαμες, ὦ υἱέ μου, καὶ κὰν δὲν ἐφοβήθης νὰ μήν σε ὑστερήσουν οἱ Ἀραβῖτες ἀπὸ ὅλα;»

Περὶ τοῦ πῶς ὁ ἀμηρᾶς διαλέγεται τῇ μητρὶ αὐτοῦ τὰ συμβάντα αὐτῷ.

Ἀπεκρίθη ὁ ἀμηρᾶς καὶ λέγει πρὸς τὴν μητέρα του· «Ἐγώ, ὦ γλυκειά μου μήτηρ, ὡσὰν εἶδα τὴν γραφήν σου καὶ ἔγραφές με πῶς νὰ δώκῃς τὴν κατάραν σου, ἐφοβήθηκα καὶ πάραυτα ἔβαλα βουλὴν μὲ τὴν κόρην, ἐὰν θελήσῃ νά με ἀκολουθήσῃ νὰ ἔλθωμεν ἐδῶ μαζί. Ὅμως ἔμαθαν οἱ γυναικαδελφοί μου τὴν βουλήν, καὶ δὲν ἠξεύρω τίς τὴν εἶπεν. Ἀλ λάχῃ ὁ Θεὸς νὰ τοὺς τὸ ἔδειξεν εἰς τὸν ὕπνον τους. Διότις ἐγὼ ἠξεύρω το καθολικὰ ὅτι δὲν τὸ εἶπεν ἡ κόρη, | ἀμὴ ὅλα μας τὰ κρυπτὰ ἐφύλαγέν τα μέσα της. Ὅμως πάραυτα ἦλθαν ἐπάνω μου μὲ μεγάλον θυμὸν καὶ ὀργὴν μεγάλην καὶ ἄγριον βλέμμα καὶ ἐφανέρωσάν μου τὴν βουλήν, ὁποῦ ἐγὼ τὴν εἶχα κρυφά. Καὶ ἐὰν ἐλάχαινεν καμίαν φορὰν νὰ συντύχω τίποτες λόγον, ἐφαίνετό μου ὅτι ἔρχουνται ἐπάνω μου σπαθία ἢ κοντάρια, καὶ μόνον ἐγέμισεν ἡ καρδιά μου ἐντροπὴν καὶ φόβον. Ἀπεδῶθεν πάλιν ἔβλεπα καὶ τὸ πταίσιμόν μου καὶ ἐστέκουνμου καὶ δὲν ἐλάλουν. Ἡ δὲ κόρη, ὡσὰν τὸ ἤκουσεν, ἐβγῆκεν εἰς τοὺς ἀδελφούς της καὶ ἔτζι τοὺς ἔλεγεν· «Ὦ ἀδελφοί μου γλυκύτατοι, τί πειράζετε ἐκεῖνον, ὁποῦ δὲν σᾶς πειράζει; Δὲν ἐβλέπετε ἀτοί σας ὅτι δι' ἐμένα ἠρνήσθη πίστιν, πατρίδα, συγγενεῖς καὶ φίλους; Ἀμὴ τώρα διὰ νὰ φοβηθῇ τὴν κατάραν τῆς μητρός του, ὑπάγει εἰς τὴν Συρίαν καὶ πάλιν θέλει γυρίσει γλήγορα.» Ἐτοῦτα τὰ λόγια ἔλεγεν ἡ κόρη εἰς τοὺς ἀδελφούς της καὶ ἔκλαιεν. Οἱ δὲ ἀδελφοὶ δὲν ἐδύνουνταν νὰ τὴν βλέπουν νὰ κλαίῃ. Ἐπῆραν ὅλοι τὴν ἀδελφὴν καὶ ἦλθαν εἰς ἐμένα καὶ ἐσυγχωρεθήκαμεν ἀπ' ἀλλήλων. Καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν ἐφιλήθημεν μὲ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τότε ἐκίνησα καὶ εἰς τὴν στράφ. 25β ταν ἐξέβηκα.» Ἐτοῦτα τὰ λόγια ἔλεγεν ὁ ἀμηρᾶς ἐκείνους, ὁποῦ ἐκαθόντον εἰς τὴν λαμπρὰν ἐκείνην τράπεζαν. Ὡσὰν ἐχάρη μὲ ὅλους τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους, εἶπε πρὸς τὴν μητέρα του ἐτούτους τοὺς λόγους· «Ἄκουσον, ὦ γλυκειά μου μήτηρ. Ἐγὼ πολλὲς χῶρες καὶ κάστρη εἶδα καὶ ἐπέρασα, καὶ εἶδα γραφὲς πολλὲς καὶ ἀνέγνωσα εἰς ἐτοῦ-

2 *Ρωμανίαν* 11 *ἀλάχι* 30 *ἐχάριμεν*

τον τὸν κόσμον, καὶ ὅλα εἶναι ψεματολογίες καὶ ἄξια νὰ τὰ ἀναγνώθῃ τινὰς καὶ νὰ γελᾷ. Μόνον ἡ πίστις τῶν Χριστιανῶν ὁποῦ εἶναι ἀληθινὴ καὶ βεβαία καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἠγάπησεν ἡ ψυχή μου καὶ ἐπίστευσα εἰς αὐτήν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ παράδεισος εἰς τὴν Ρωμανίαν εἶναι. Καὶ τὴν καθολικὴν καὶ ἀληθινὴν πίστιν οἱ Χριστιανοὶ τὴν ἔχουν, καὶ ὅποιος θέλει νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ἴσιαν στράταν, ἂς μὲ ἀκολουθήσῃ νὰ ὑπᾶμεν εἰς ἐκείνην. Εἰ δὲ καὶ δὲν θέλῃ τινὰς νὰ τὴν ἰδῇ, ἂς ἀπομείνῃ ἐδῶ μὲ τοὺς ἄλλους ὅλους εἰς τὸ σκότος. Ἐγὼ τὴν πίστιν τῶν Σαρακηνῶν καλὰ τὴν ἠξεύρω. Ἡ ὁποία εἶναι ψεύτικη καὶ ἀφορμὴ ἀπωλείας. Ὁπόταν δὲ ηὐδόκησεν ὁ υἱὸς τοῦ Ὑψίστου θελήματι ἐδικόν του νὰ ὑπομείνῃ δι' ἐμένα πτωχείαν καὶ νὰ λάβῃ σάρκα ἀνθρωπίνην διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἥρπασεν ἐμένα ἀπὸ τὴν πλάνην καὶ ἠξίωσέ με τοῦ φ. 26α λουτροῦ τοῦ σωτηριώδους | βαπτίσματος, διὰ τοῦτο ἐκατήργησα τὰ παραμύθια τῶν Σαρακηνῶν, τὰ ὁποῖα προξενοῦσι τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν, καὶ ὅποιοι τὰ ἀγαποῦν ἐκεῖνα εὑρίσκουνται εἰς τὴν κόλασιν καὶ τιμωροῦνται. Ἐγὼ δὲ πιστεύω εἰς ἕνα Θεόν, πατέρα, παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων. Καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ καὶ τὰ ἑξῆς. Ὅποιος λοιπὸν δὲν βαπτισθῇ εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ποτὲ δὲν ἀποτυχαίνει τῆς οὐρανῶν βασιλείας. Καὶ ὅποιος δὲν τὰ ἐγνωρίζει ἐτοῦτα, ὦ γλυκειά μου μήτηρ, τιμωρεῖται πάντοτε εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός, ἐκεῖ ὁποῦ εἶναι ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων, ὁ Τάρταρος καὶ τὸ σκότος. Καὶ ἐσύ, ὦ γλυκυτάτη μου μήτηρ, περιπάτει ἔμπροσθέν μου, καὶ ἔλα νὰ ὑπᾶμεν εἰς τὴν Ρωμανίαν, νὰ ἰδῇς τὴν καλήν μου, τὴν νύμφην σου. Εἰ δὲ καὶ δὲν ἔρχεσαι, εὐχήσου με ὅτι ὑπάγω.» Ἐτοῦτα τὰ λόγια εἶπεν ὁ ἀμηρᾶς, καὶ ἄνοιξεν τὴν στράταν τῆς καθαρᾶς πίστεως. Τότε ἀπεκρίθην ἡ μήτηρ του μὲ πολὺν πόθον καὶ εἶπεν πρὸς τὸν υἱόν της· «Ὦ τέκνον μου, πιστεύω καὶ ἐγὼ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ βαπτίζομαι καὶ διὰ τὴν ἀγάπην σου ἔρχομαι ὅπου θέλεις καὶ προσκυνῶ τὴν πίστιν τοῦ φιλανθρώπου Χριφ. 26β στοῦ. | Ἀρνοῦμαι καὶ τὸ γένος μου διὰ τὴν ἀγάπην σου, ἀρνοῦμαι καὶ τὸν μέγαν προφήτην τὸν Μωάμεθ.» Καὶ πάραυτα ὁ ἀμηρᾶς ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν τήν· «Ὦ μῆτερ μου γλυκυτάτη, πίστευσον εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ μὴν θελήσῃς νὰ κολάσῃς τὴν ψυχήν σου εἰς τὸ ἐξώτερον σκότος. Διότις δὲν εἶναι ἄξιος ὁ κόσμος ὅλος νὰ ἐξαγοράσῃ μίαν ψυχὴν ἀνθρώπου. Ἐὰν ὅλον τὸν κόσμον κερδίσῃς καὶ ἀπολέσῃς τὴν ψυχήν σου, δὲν θέλεις ἔχει κανένα ὄφελος εἰς τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, ὡσὰν κατέβῃ ὁ Θεὸς ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἔλθῃ νὰ κρί-

νῃ τὸν κόσμον, καὶ θέλουν σταθῆ ἔμπροσθέν του μυριάδες ἀγγέλων. Καὶ οἱ μὲν ἄπιστοι καὶ ἁμαρτωλοὶ θέλουν ἀκούσει «ὑπάγετε εἰς τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον, εἰς τὸν σκώληκα μὲ τοὺς καταραμένους», διατὶ δὲν ἐφύλαξαν τὰ παραγγέλματα τοῦ Χριστοῦ, ὡς παραβάτες, ὅσοι δὲ πιστεύουν εἰς τὸν μόνον ζωοδότην Χριστὸν καὶ φυλάξουσι τὰ παραγγέλματα αὐτοῦ τοῦ φιλανθρώπου, θέλουν λάμψει ὡσὰν ἥλιος ἐκείνην τὴν ἡμέραν καὶ θέλουν ἀκούσει ἐκείνης τῆς εὐλογημένης φωνῆς, τὸ «δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου», καὶ ἔτζι ὑπάγωσιν εἰς τὴν ἀπλήρωτον ἐκείνην χαράν. Ἐκεῖ δὲν δύναται τινὰς νὰ βοηθήσῃ τὸν ἄλ-
φ. 27α λον, | ὁ Θεὸς εἶναι κριτής. Καὶ ἐὰν θέλῃς, ὦ μῆτερ μου, νὰ ἀξιωθῇς εἰς τὴν ἀπλήρωτον ζωήν, κατάργησον τὴν ψεύστικην πλάνην καὶ τοὺς μύθους καὶ πίστευσον εἰς τὸν ἐν τρισὶ προσώποις Θεὸν καὶ βαπτίσου εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ ἐγὼ νὰ γενῶ ἀνάδοχός σου εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα.» Αὐτὰ τὰ λόγια ἐδίδασκεν ὁ ἀμηρᾶς τὴν μητέρα του καὶ ἐκείνη δὲν ἐπαρήκουσε τὴν καλὴν συμβουλήν, ἀλλὰ ὡσὰν καλὴ γῆ ἐδέχθη τὸν σπόρον τῆς ὀρθοδόξου διδαχῆς. Ἔτζι καὶ αὐτὴ ἐδέχθη τοὺς λόγους τοῦ υἱοῦ της καὶ ἀπεκρίθη καὶ λέγει πρὸς τὸν υἱόν της· «Ὦ τέκνον μου, πιστεύω εἰς Θεὸν τὸν ἐν τριάδι καὶ ἔρχομαι μετ' ἐσένα εἰς τὴν Ρωμανίαν καὶ νὰ βαπτισθῶ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτημάτων πολλῶν, καὶ ἰδοὺ ὅπου σὲ τὸ ὁμολογῶ ὅτι διὰ χάριν σου ἐβαπτίσθηκα.» Ἔτζι καὶ οἱ συγγενεῖς, ὅπου ἔλαχαν ἐκεῖ, ὅλοι μεγάλῃ τῇ φωνῇ ἐβόησαν καὶ εἶπαν· «Ἐρχόμεθα καὶ ἡμεῖς ὅλοι μας μαζί σου εἰς τὴν Ρωμανίαν καὶ νὰ βαπτισθῶμεν, διὰ νὰ τύχωμεν τῆς αἰωνίου ζωῆς» Ὡσὰν ἤκουσεν δὲ ὁ ἀμηρᾶς ὁλωνῶν τὴν προθυμίαν, ἐθαύμασεν καὶ ἐδόξασεν τὸν μόνον φιλάνθρωπον Θεόν, ὁποῦ δέχεται ὅλους τοὺς μετανοήσαντας. Καὶ παρευθὺς ἐκαβαλλίκευσεν ὁ ἀμηρᾶς μαζὶ μὲ τοὺς ἀγούρους του καὶ τὴν μητέρα
φ. 27β του καὶ τοὺς ἀδελ|φούς του καὶ ὅλους τοὺς συγγενεῖς καὶ ἦλθαν εἰς ἕνα τόπον, ὁποῦ ὠνομάζετον Μπαγδάην. Καὶ ἐκεῖ ἐμάζωξεν ὅλην τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ ἔστειλεν εἰς τὴν ἠγαπημένην του, σκλάβους καὶ σκλάβες καὶ διακόσια καμήλια φορτωμένα καὶ μουλάρια διακόσια ἀργύριον καὶ χρυσίον φορτωμένα καὶ πολύτιμα βλαττία ἀπέστειλεν πρὸς τὴν κόρην καὶ φαρία διακόσια σελλοχαλινωμένα. Καὶ παρευθὺς ἐκίνησαν καὶ ἦλθαν εἰς τὴν Ρωμανίαν. Καὶ ἐπήγαιναν ἔμπροσθέν του Ἀραβῖτες χίλιοι χρυσόλουροι, κλιβανισμένοι, θαυμαστοί, καὶ ἄλλες δύο χιλιάδες ἄνθρωποι. Καὶ ἐχιλιμίντριζαν τὰ φαρία καὶ τὰ συρτά, οἱ ἄγουροί του ἔπαιζαν, ὁ δὲ νέος ἔχαιρε μὲ τὴν μητέρα του.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ ἀμηρᾶς μετὰ τῶν συγγενῶν ἤρχετο πρὸς τὴν Καππαδοκίαν.

Καὶ ὡσὰν ἔφθασαν εἰς τὴν ἄκραν τῆς Καππαδοκίας, λέγει ὁ ἀμηρᾶς πρὸς τὴν μητέρα του καὶ πρὸς τοὺς φίλους του· «Ὦ φίλοι μου, ὑπαγαίνω ἔμπροσθεν διὰ νὰ εὕρω συγχαρήκια ἀπὸ τὴν ποθητήν μου, διὰ νὰ μήν με προλάβῃ ἄλλος τινὰς καὶ πάρῃ το, καὶ ἐγὼ θέλω φανῆ εἰς ἐκείνην ράθυμος πολλά.» Ἀπεκρίθησαν οἱ ἄνθρωποί του καὶ εἶπαν· «Ἄξια ὁρίζεις καὶ ποίησον ὡς θέλεις τὸ γλυγορώτερον.» Ἐκεῖνος δὲ ὡς ἤκουσεν πάραυτα | πληρώνει τὸ ἔργον·
φ. 28α καὶ ἐφόρεσεν φακιόλιον ὁλόχρυσον μὲ πολύτιμες πέτρες καὶ ἐπιλούρικον *καστόρι φαρατζίκιν καὶ εἶχε ρίζες χυμευτὲς μετὰ λιθομαργάρων.* Καὶ ἐκαβαλλίκευεν ἄλογον δαγάλον, καὶ εἶχεν ἀστέρα εἰς τὸ μέτωπόν του, καὶ ἔτρεχεν ὡσὰν γεράκιν, καὶ ὑπῆγεν εἰς τὸ κάστρον· Καὶ εἶχε μὲ τοῦ λόγου του τρεῖς ἀγούρους, καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ ὀσπίτιον τῆς ποθητῆς του, καὶ ἔβαλε μίαν μεγάλην φωνὴν καὶ εἶπεν μὲ πολλὴν χαράν· «Ὦ εὐγενικὴ κόρη, ἔβγα νὰ ἰδῇς τὸν ποθητόν σου καὶ παρηγόρησέ τον ὅτι ἦλθεν ἀπὸ τὴν ξενιτείαν.» Ἤκουσαν δὲ αἱ βαΐες τὴν φωνὴν καὶ ἔσκυψαν ἀπὸ τὸ παραθύριον, καὶ ὡσὰν εἶδαν τὸν ἀμηρᾶν εἶπαν πρὸς τὴν κόρην· «Συγχαίρομέσθεν σοι, αὐθέντρα μας. Αὐτοῦ ἦλθεν ὁ ποθητός σου.» Ὡσὰν οὖν ἤκουσεν ἡ κόρη τὸν λόγον, δὲν τὸν ἐπίστευσεν, (διότις ὅποιος ἰδῇ ἔξαφνα τίποτες ὁποῦ ἐπεθυμεῖ θαρρεῖ ὅτι βλέπει το εἰς τὸν ὕπνον του ἀπὸ τὴν πολλήν του χαράν), καὶ ἔλεγεν τὲς βαΐες της· «Μήνα βλέπετε ὄνειρον;» Καὶ πάλιν ἐχείρισαν νὰ συντυχαίνουν καὶ ὁ ἀμηρᾶς ἦλθεν ἔξαφνα.

Περὶ τοῦ πῶς ἐλθὼν ὁ ἀμηρᾶς εἰς τὸ κουβούκλιον ἠσπάζετο τὴν κόρην.

Καὶ παρευθὺς ἐσέβη εἰς τὸ κουβούκλιον τῆς κόρης, ἡ δὲ κόρη |
φ. 28β ὡσὰν τὸν εἶδεν πῶς ἦλθεν ἔξαφνα ὑπῆγεν καὶ ἐκρεμάσθη εἰς τὸν τράχηλον τοῦ νέου καὶ ἄρχισε νὰ κλαίῃ. Ὁμοίως ἀπεκρεμάσθη καὶ ὁ ἀμηρᾶς εἰς τὸν τράχηλον τῆς κόρης καὶ ἐφίλει την εἰς τὸ στῆθος καὶ ἐστέκουνταν περιπλεγμένοι πολλὴν ὥραν. Εἶδεν τους οὖν ἡ στρατήγισσα, ἡ μήτηρ τῆς κόρης, πῶς ἦσαν ἔτζι περιπλεγμένοι καὶ ἔρανέν τους μὲ ροδόσταμαν. Διότις ἡ πολλὴ ἀγάπη κάμνει πολλὰ ὡσὰν αὐτά. Πολλὲς

5 *συγχαρήκια ἀποθητήν μου αὐτου.* 7 *ἐκεῖνον* 19 Ἀνωτέρω ἐπανειλημμένως

φορὲς συνέρχεται καὶ πρὸς θάνατον ἡ ἀγάπη, ὡσὰν τὸ ἤθελαν πάθει καὶ αὐτοὶ παρ᾽ ὀλίγον, καὶ μετὰ βίας πολλῆς ἔφεραν τὸν νοῦν τους καὶ ἐσυστάθησαν. Καὶ τὴν χαρὰν τὴν ἄπειρον, ὁποῦ εἶχαν οἱ ἐδικοί, τίς λόγος δύνεται νὰ τὴν διηγηθῇ; Ἐστέκουνταν αἱ *βάϊες ἔμπροσθεν καὶ βάϊες ἐξοπίσω* καὶ ἐροδοσταμάτιζάν τους καὶ ἔλεγαν πρὸς τὴν κόρην· «Ὦ αὐθέντρια καλή, μὲ τὸν αὐθέντην μας, τίποτες μηδὲν θλίβεσαι.» Τότε τὸ κοράσιον ἀπὸ βάθους τῆς καρδίας ἀναστέναξεν καὶ εἶπεν τοιοῦτον λόγον· «Δόξα σοι, δέσποτα Χριστέ, ὅτι ἐπληροφορήθηκα ἐγὼ ἡ ἀθλία καὶ εἶδα τὸν καλόν μου.» Καὶ ἐπερίλαβεν καὶ ἐκατεφίλει τον γλυκέα. Ὁ δὲ ἀμηρᾶς ἐφίλει τὴν κόρην εἰς τοὺς ὀφθαλμούς. Οἱ δὲ
φ. 29α ἀδελφοὶ τῆς κόρης ἤκουσαν ὅτι ἦλθεν ὁ γαμπρός τους ὁ ἀμηρᾶς, καὶ ἦλθαν ἔξαφνα ὅλοι εἰς τὸ κουβούκλιον μέσα. Καὶ ὡσὰν εἶδαν τὸν γαμπρόν τους μὲ τὴν ἀδελφὴν ὅτι ἦσαν ἀγκαλιασθοὶ καὶ ἐγλυκοφιλοῦνταν, ἐντράπησαν καὶ ἐσύρθησαν ὀπίσω καὶ εἶχαν χαρὰν ἄπειρον ἐκείνην τὴν ὥραν. Ἔφεραν αἱ βαΐες καὶ τὸν μικρὸν Διγενὴν μέσα. Καὶ ὡσὰν τὸν εἶδεν ὁ πατέρας του ὁ ἀμηρᾶς ἠγκαλίασεν καὶ ἐφίλει τον ἀχόρταστα καὶ ἐχαίρετον μὲ τὴν καλήν του καὶ μὲ ὅλους τοὺς φίλους καὶ ἀδελφοὺς καὶ μὲ τὴν μητέρα του. Καὶ ἔφθασεν ὁ λαὸς τοῦ ἀμηρᾶ εἰς τὸ κάστρον καὶ ἔφεραν τὰ καμήλια καὶ τὰ μουλάρια καὶ ἐξεφόρτωσαν καὶ ἔβαλάν τα μέσα εἰς τὲς ἀποθῆκες, τὰ δὲ ἄλογα ἔβαλάν τα εἰς τοὺς μεγάλους στάβλους καὶ τοὺς ἀνθρώπους ὅλους ἐχάρισάν τους μεγάλα χαρίσματα καὶ ἀπέστειλέν τους πάλιν καὶ ἐγύρισαν ὀπίσω εἰς τὴν Συρίαν. Καὶ μόνον ἑκατὸν Ἀραβῖτες καὶ τὴν μητέρα του καὶ τοὺς ἀδελφούς του ἐκράτησεν καὶ ἐχάρισέν τους τόπον καὶ ἐκατοίκησαν. Ὁ δὲ ἀμηρᾶς εὐφραίνετον μὲ τὴν πανέμνοστον κόρην καὶ ἡ φήμη αὐτῶν ἐβγῆκεν εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Τέλος τοῦ τρίτου λόγου.

ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΤΕΤΑΡΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΔΙΓΕΝΟΥΣ.

Τέταρτος λόγος πέφυκε τοῦ Διγενοῦς Ἀκρίτου,
καὶ πῶς αὐτὸς ᾐτήσατο τὸν ἴδιον πατέρα, |
φ. 29β *καὶ εἰς τὸ δάσος ἦλθασιν, θηρία κυνηγοῦσαν,*

13 Ὁ βιβλιογράφος εἶχε γράψει ἀρχικῶς *ἀγκαλιασθῆ*, τὸ ὁποῖον διώρθωσεν ἀκολούθως ὁ ἴδιος εἰς *ἀγκαλιασθοῖ*, χωρὶς νὰ διορθώσῃ καὶ τὸν τονισμόν.

ἐν ᾧπερ καὶ ἐθήρευσαν ἄρκους μετὰ λεόντων,
καὶ τοὺς περὶ Φιλοπαπποῦ ἐνίκησεν ἀνδρείους,
καὶ εἰς τὸν οἶκον ἔφθασεν ἐκεῖνος χαριέντως.

ΛΟΓΟΣ Δ'.

Πάλιν βάνω ἀρχήν, ὦ φίλτατε, νὰ διηγοῦμαι διὰ πολλὰ κατορθώματα καὶ ἀνδραγαθήματα καὶ φέρνω εἰς ἐνθύμησιν τὸν Διγενὴν Ἀκρίτην τὸν ἠγαπημένον καὶ θαυμαστὸν εἰς ὅλους, ὁ ὁποῖος ἐκατώρθωσεν πολλὲς ἀνδραγαθίες καὶ νίκες λαμπρὲς καὶ ξακουστές, καὶ εἶχεν δόξαν εὐγενικωτάτην. Ἐτοῦτος οὖν ἠνδρειώθην εἰς αὔξησιν ἡλικίας καὶ ὡσὰν ἔγινεν χρονῶν τριάκοντα τριῶν, ἔδωκε καὶ αὐτὸς τὸ κοινὸν χρέος μὲ εἰρήνην καὶ ἐπέρασεν πολιτείαν καλὴν καὶ ἔκαμεν πολλὰ καλὰ ἔργα.

Καὶ τώρα πάλι περὶ ἔρωτος ἀναφέρω καὶ περὶ ἀγάπης, ὁ ὁποῖος ἔρως εἶναι ἀρχὴ καὶ κεφάλαιον τῆς ἀγάπης. Ὁ ὁποῖος ὡσὰν αὐξυνθῇ, κατὰ μικρὸν φέρνει τέτοιους καρποὺς καὶ ὅποιος πέσῃ εἰς αὐτὸν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ κόσμου τούτου, πέφτει εἰς μέριμνες καὶ φροντίδες μεγάλες καὶ τὸ πολὺ πλῆθος ὡσὰν οὐδὲ τίποτες τὸ μετρᾷ. Καὶ ἐὰν
φ. 30α λάχῃ τινὰς καὶ πέσῃ εἰς αὐτόν, τόσον κατατολμᾷ ὅτι ἀποχωρίζεται γονέων καὶ συγγενῶν καὶ φίλων, θάλασσα νὰ μηδὲν φοβᾶται μηδὲ φωτίαν, ἀλλὰ μηδὲ δράκοντες μήτε λέοντες μήτε ἄλλα θηρία. Πάντα εἶναι ὁ νοῦς του στερεωμένος εἰς τὴν ἀγάπην. Καὶ τοὺς ἀνδρειωμένους καὶ λῃστὰς καθόλου δὲν ἔχει χρεία. Νύκτας καὶ ἡμέρας ἀπαντέχει νὰ πολεμῇ, καὶ τὰ ἀκάνθια καὶ σπαθία καὶ τοὺς βράχους λογίζεται διὰ ἴδιαν στράταν, καὶ ἀγρυπνίαν καὶ ἀνάπαυσιν δὲν λογιάζουν οἱ ὀφθαλμοί του. Πολλοὶ ἠρνήσθησαν αὐτὰ μόνον διὰ τὸν πόθον. Καὶ ἐτοῦτο μηδὲν φανῇ ἄπιστον εἰς τὴν αὐθεντίαν σας. Καὶ μάρτυρα δὲ ἐπαινετὸν ἐὰν ὁρίζετε νὰ σᾶς παραστήσω τὸν εὐγενῆ ἀμηρᾶν καὶ πρῶτον τῆς Συρίας, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἰδίωμα τερπνὸν καὶ θηρίου τόλμην, θαυμαστὴν ἡλικίαν καὶ ἐπαινεμένην ἀνδρείαν καὶ ὡς δεύτερος Σαμψὼν ἐλογίζετο. Ἐκεῖνος ἐσκότωσεν τὸν φοβερώτατον λέοντα, ἀμὴ ἐτοῦτος ἐσκότωσεν πλῆθος λεόντων. Παῦσον, ὦ ἄνθρωπε, καὶ μηδὲν μὲ λέγῃς τοῦ Ἀχιλλέως τοὺς μύθους καὶ Ἀλεξάνδρου καὶ Ἕκτορος, οἱ ὁποῖοι εἶνε ψεύστικοι· ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδών, ὁ ὁποῖος εἶχεν φρόνησιν πολλὴν καὶ ἐπίστευεν εἰς ἕνα Θεὸν παντοκράτορα, καὶ εἶχεν φυσικὴν τόλμην καὶ ἀνδρείαν καὶ ἔγινε κοσμοκράτωρ· ὁμοίως γέροντα
φ. 30β τὸν Φιλόπαππον καὶ Κίνναμον | καὶ Ἰωαννίκιον θαυμαστόν, ἐκείνους τοὺς ἀνδρειωμένους, δὲν εἶναι ἄξιον ποτὲ νὰ τὸν συγκρίνωμεν μετ᾽ ἐκεί-

νου. Οἱ ὁποῖοι ἐκαυχήσθησαν καυχήματα ψεύστικα. Ἀμὴ ὅσα ἔκαμεν ὁ ἀμηρᾶς εἶναι ἀληθινὰ καὶ βέβαια μαρτυρημένα καὶ μηδὲν τὸ ἀπιστήσῃ τινάς. Τὸν πάππον του ἔλεγαν Ἀμβρὼν καὶ τὸν θεῖον του Καρών. Καὶ ἀπέθανεν ὁ πατέρας του καὶ ἄφησέν τον μικρὸν παιδίον καὶ ἀνάθρεψάν το οἱ θεῖοι του οἱ Ἄραβες μὲ πόθον πολύν. Καὶ ἔδωσάν τον ἀγούρους Ἀραβίτας δώδεκα χιλιάδες καὶ ἐπῆρεν τὴν Συρίαν ὅλην καὶ τὸ Κοῦφερ. Καὶ πάλιν ἐστράτευσεν μὲ ἄλλους διαλεκτούς, ὁποῦ ὠνομάζουνταν Μεγούλιοι, εἰς τὰ μέρη τῆς Ρωμανίας καὶ ἐκεῖ ἐκούρσευεν πολλὰς χώρας καὶ κάστρη, ἤγουν τοῦ Ἡρακλέος μαζὶ μὲ τὴν χώραν, ὁποῦ ὠνομάζετον Χαρσιανή, καὶ ἤλθεν ἕως εἰς τὴν Καππαδοκίαν καὶ ἠχμαλώτευσεν κόρην τινὸς Ρωμαίου θυγατέραν, καὶ αὐτὴ ἦτον ἀπὸ τὸ γένος τῶν Δουκάδων. Καὶ διὰ τὸ κάλλος της ἠρνήσθη τὴν πίστιν καὶ τὴν δόξαν του καὶ ἐβαπτίσθη καὶ ἔγινε χριστιανὸς δι' αὐτήν. Ὅταν ἦτον ἕτοιμος νὰ λάβῃ τοὺς πολέμους τῶν Ρωμαίων ἐδούλωσεν τὸν ἑαυτόν του δι' ἀγάπην Ρωμαίας, ἡ ὁποία ἔκαμεν καὶ παιδίον ἀρσενικόν, εὔμορφον πολλά, | τὸν Διγενὴν ἐκεῖνον τὸν ἀνδρειωμένον, ὁ ὁποῖος ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τοὺς γονεῖς. Καὶ ἀπὸ μὲν τὸν πατέρα ἦτον Ἄραβος, ἤγουν ἀγαρηνός, ἀπὸ δὲ τὴν μητέρα Ρωμαῖος καὶ ἀπὸ τὸ γένος τῶν Δουκάδων καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάσθη Διγενὴς ὁ υἱός τους. Καὶ ἐβαπτίσθη εἰς τὴν ἁγίαν κολυμβήθραν καὶ ὠνομάσθη Βασίλειος. Καὶ ἦτον χρονῶν ἓξι ὅταν ἐβαπτίσθη. Καὶ ἀνεθρέφετο βασιλικά, ὡς τὸν ἔπρεπεν, καὶ ἔγινεν φοβερὸς εἰς ὅλους δι' ὀλίγον καιρόν. Ἀκρίτης δὲ ὠνομάσθη, διότις ἐφύλαττε τὰς ἄκρας. Ὁ πάππους του ἦτον Ἀνδρόνικος ἀπὸ τὸ γένος τῶν Κινναμάδων, ὁ ὁποῖος ἀπέθανεν εἰς τὴν ἐξορίαν μὲ ὁρισμὸν βασιλικὸν Ρωμανοῦ τοῦ ριζικαροῦ ἐκεινοῦ βασιλέως διὰ κάποιες αἰτίες. Εἶχε δὲ κλῆρον πολὺν καὶ πλοῦτον καὶ μεγάλη φήμη εἶχεν εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Εἶχε καὶ μάμμην στρατήγισσαν καὶ ἦτον ἀπὸ τὸ γένος τῶν Δουκάδων. Εἶχεν καὶ πέντε θείους ἀδελφοὺς τῆς κόρης τῆς μητρός του, οἱ ὁποῖοι ἔκαμαν πόλεμον διὰ τὴν ἀδελφήν τους καὶ ἐνίκησαν τὸν ἀμηρᾶν, τὸν πατέρα τοῦ Διγενοῦς, ὁ ὁποῖος ἔλαμψεν περισσότερα ἀπὸ τὸν πατέρα του. Καὶ τώρα βάνω ἀρχὴ νὰ λέγω καὶ ἐτουτουνοῦ τὰ κατορθώματα, καὶ παρακαλῶ νὰ μὴν θαρρήσῃ τινὰς ὅτι εἶναι ψέματα. Ἐπειδὴ καλὰ ἐγνωρίζομεν | ὅτι ὅπου θέλει ὁ θεὸς ὁ παντοδύναμος νὰ βοηθήσῃ, δὲν δύναται τινὰς νὰ ἐμποδίσῃ.

φ. 31α

φ. 31β

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Βασίλειος ἐσχόλαζεν τοῖς μαθήμασιν εἰς τὸν καθηγητήν.

Ἐτοῦτος δέ, ὁ θαυμαστός, λέγω, Βασίλειος Διγενὴς ὁ Ἀκρίτης,

ἀπὸ μικρὸν παιδίον, ὁποῦ ἦτον, ἔβαλάν το οἱ γονεῖς του εἰς διδάσκαλον, διὰ νὰ μάθῃ γράμματα. Καὶ διὰ τρεῖς χρόνους ἔμαθεν, ὅτι ἦτον γλήγορος εἰς τὸν νοῦν.

Περὶ τοῦ πῶς γίνεται ὁ Βασίλειος παλαιστρίτης [γίνεται].

Ἀφόντις δὲ ἔμαθε τὰ γράμματα, ἠθέλησεν ὅτι νὰ ἔβγῃ εἰς τὰ κυνήγια. Καὶ ὁ πατέρας του, ὡσὰν εἶδεν ὅτι ἀγαπᾷ νὰ κυνηγᾷ, ἔπαιρνέν τον ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ ἔβγαινεν εἰς τὸ κυνήγιον καὶ ἔδοκίμαζεν τὸ κοντάριον καὶ τὸ σπαθίον, καὶ ἔγινεν καὶ πολλὰ δοκιμώτατος εἰς τὴν παλαίστραν καὶ ὅλοι ἐθαύμαζαν τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀνδρείαν του. Καὶ ἀπὸ τὴν στράταν τὴν πολλήν, ὁποῦ ἔκαμνεν, ἔδειχνεν τὴν δύναμίν του. Ὡσὰν δὲ ἔγινεν δώδεκα χρονῶν, ἔλαμπεν ὡσὰν ἥλιος ἀνάμεσα εἰς τὰ παιδία, ἔβανεν καὶ δύναμιν ὡσὰν ἀνδρειωμένος. Μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν ἀπεκρίθη ὁ Διγενὴς καὶ εἶπε πρὸς τὸν πατέρα του· «Ὦ γλυκύτατέ μοι πάτερ, ἔχω ὄρεξιν πολλὴν νὰ δοκιμάσω τὸν ἑαυτόν μου νὰ πολεμήσω | μὲ θηρία, καὶ ἐὰν μὲ ἀγαπᾷς δός μοι θέλημα νὰ ἔβγω εἰς κυνήγια, νὰ κυνηγήσω πάρδους, λέοντες, ἄρκους καὶ δράκοντες, *νὰ δοξασθῇς, ὦ πάτερ μου εἰς τὲς ἀνδραγαθίες μου.* Ἐλᾶτε νὰ καβαλλικεύσωμεν νὰ ὑπᾶμεν ἐκεῖ, ὁποῦ εἶναι τὰ θηρία, διὰ νά με παύσουν οἱ λογισμοί, ὁποῦ μὲ πειράζουν. Ὡσὰν ἤκουσεν δὲ ὁ πατὴρ τοὺς λόγους τοῦ γλυκυτάτου υἱοῦ, ἐχαίρετον καρδίᾳ καὶ ψυχῇ καὶ ἔλεγεν πρὸς τὸν υἱόν του· «Ὦ γλυκύτατέ μου υἱέ, πολλὰ εἶναι ἡ γνώμη σου θαυμαστὴ καὶ οἱ λόγοι σου γλυκύτατοι, πλὴν ἀκόμη δὲν εἶναι καιρός σου, καὶ τώρα σὲ πέφτει δύσκολα, διότις εἶσαι ἀκόμη δώδεκα χρονῶν καὶ δὲν δύνεσαι ἀκόμη νὰ πολεμήσῃς θηρία καὶ πρόσεχε νὰ μὴν τὸ καταπιασθῇς, διὰ νὰ μὴν χάσῃς τὸ ἄνθος τῆς νεότητός σου πρὸ καιροῦ. Ἀμὴ ὅταν εὐδοκήσῃ ὁ Θεὸς καὶ ἔλθῃς εἰς ἡλικίαν ἀνδρός, τότε θέλεις πολεμήσει. Ὡσὰν ἤκουσεν δὲ ὁ Ἀκρίτης τοὺς λόγους τοῦ πατρός του ἐπικράνθη κατὰ πολλὰ ἡ καρδία του καὶ μὲ δάκρυα ἔλεγε πρὸς τὸν πατέρα· «Ὦ πάτερ μου, ἀφόντις ἀπεθάνω θέλω νὰ κάμω ἀνδραγαθίαν; Καὶ τότε τί ἔπαινον θέλω νὰ ἔχω; Πότε νὰ δοξασθῶ καὶ νὰ τιμήσω τὸ γένος μου, νὰ πληροφορήσω καὶ ἐσένα πατέρα μου ὅτι ἔχεις ἀπὸ τώρα βο|ηθὸν καὶ σκλάβον;» Ὡσὰν οὖν ἤκουσεν ὁ πατὴρ τοῦ υἱοῦ τὴν ζήτησιν ἐθαύμασεν καὶ ἔκαμεν τὸ θέλημα αὐτοῦ. Τὸ γὰρ φυσικὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ μικρόθεν χωρίζει.

φ. 32α

φ. 32β

Περὶ τοῦ πῶς ὁ ἀμηρᾶς μετὰ τοῦ Διγενοῦς καὶ Κωνσταντίνου ἀπήγοντο[ς] εἰς θήρας.

Ἀφόντις δὲ ἐπέρασεν ἡ ἡμέρα ἐκείνη, τῇ ἐπαύριον ἐπῆρεν ὁ ἀμη-

ρᾶς τὸν γυναικάδελφόν του τὸν Κωνσταντῖνον καὶ τὸν υἱόν του τὸν Ἀκρίτην καὶ καμπόσους ἀνθρώπους καὶ ἐβγῆκαν εἰς τὸ κυνήγιον, καὶ ἐβαστοῦσαν γεράκια μεγαλομύτικα. Καὶ ὡσὰν ἔφθασαν εἰς τὰ μεγάλα ὄρη, εἶδαν ἀπὸ μακρόθεν ἀρκοῦδες μεγάλες, οἱ ὁποῖες ἐπήδησαν ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ ὄρη, καὶ ἦσαν ἀρσενικὴ καὶ θηλυκή, μὲ τόλμην μεγάλην. Καὶ ὡσὰν τὲς εἶδεν ὁ Διγενής, ἐρώτα τὸν θεῖον του καὶ ἔλεγεν· «Τί εἶναι αὐτά, ὁποῦ πηδοῦν καὶ φεύγουν ἀπὸ τὰ δάση μέσα;» Ἀπεκρίθη ὁ θεῖος του καὶ εἶπεν του· «Θέλω σε ἰδεῖ, ὦ Βασίλειε, καρδία μου. Αὐτὰ τὰ θηρία ἀρκοῦδες τὰ λέγουσιν, καὶ ὅποιος τὰς νικήσῃ λογίζεται ἀνδρειωμένος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ πιάσε τὸ ραβδί σου μόνον καὶ τὸ σπαθί σου ἄφησέ το. Διότις δὲν εἶναι δυνατὸν ἀρκοῦδα νὰ νικηθῇ μὲ τὸ σπαθίον.» Καὶ ἤθελες ἰδεῖ *θαῦμα φρικτὸν καὶ*
φ. 33α *ἄξιον ἐπαίνου*, ὅτι οὐδὲ τὸν | θεῖον του ἤκουσεν τὸ παιδίον, ἀλλὰ παρευθὺς ἐπέζευσεν καὶ ἀχαμνίζει τὴν ζώνην του καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν κεφαλήν του καμηλαύχιον καθιστόν· καὶ δὲν ἐπῆρεν εἰς τὸ χέριν του ἄλλον τίποτες εἰμὴ ραβδίον χυτόν, καὶ ἐπήδησεν ὡς ἀστραπὴ καὶ ὑπῆγεν ἐκεῖ κοντά, ὁποῦ ἦσαν αἱ ἀρκοῦδες. Καὶ ἡ μὲν θηλυκή, ὡς γλήγορη, μαζὶ μὲ τὸ ἀρκουδόπουλόν της ἔφυγεν καὶ ὑπῆγεν εἰς τὸ δάσος. Ἔπειτα πάλιν ἐγύρισεν καὶ ἦλθεν ἐπάνω εἰς τὸ παιδίον καὶ ἐμούγκρισεν.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Βασίλειος ἀπέκτεινεν τὴν θηλεῖαν ἄρκον ὁρῶντος τοῦ θείου αὐτοῦ.

Ὁ δὲ Ἀκρίτης ἐγληγόρευσεν καὶ περιλαμβάνει την καὶ ἔσφιξέν την εἰς τὸ στῆθος του καὶ ἐβγῆκαν τὰ ἔντερά της ἔξω καὶ ἐψόφησεν εἰς τὰ χέρια τοῦ παιδίου. Ἡ δὲ ἀρσενικὴ ἀπόμεινεν μέσα εἰς τὸ δάσος. Ὁ δὲ θεῖος του ἀπεκρίθη καὶ εἶπε πρὸς τὸ παιδίον· «Βλέπε, ὦ τέκνον μου καλόν, νὰ μήν σε χάψῃ ἡ ἀρκοῦδα.» Ὡσὰν ἤκουσεν οὖν τὸ παιδίον, μὲ πολλὴν βίαν ἄφησεν τὴν ράβδον καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ δάσος πηλαλῶντας καὶ ἐγύρευε τὴν ἀρσενικὴν ἀρκοῦδα. Ἡ δὲ ἀρκοῦδα ὡσὰν εἶδε ὅτι καταφθάνει την τὸ παιδίον, ἐγύρισε πρὸς αὐτὸ καὶ ἤνοιξε
φ. 33β μεγάλως τὸ στόμα της καὶ ὥρμησε νὰ | συντρίψῃ τοῦ παιδίου τὴν κε-
31 φαλήν.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Βασίλειος ἐθανάτωσε τὸν ἄρρενα ἄρκον.

Ὡσὰν οὖν εἶδεν ὁ Βασίλειος ὅτι ἔτρεξεν ἡ ἀρκοῦδα καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτὸν καὶ ἤνοιξεν τὸ στόμαν της καὶ θέλει ὅτι νὰ βάλῃ μέσα τὴν

3 τὸ θεῖον 22 ἔσφαξεν

κεφαλήν του, ἔπιασέν την ἀπὸ τὸ στόμα καὶ ἐξέσκισέν την. Καὶ *ἀπὸ τὸν βρυγμὸν τῶν ἀρκουδίων καὶ τῶν ποδῶν τὸν κτύπον* ἐξεπήδησε μία ἔλαφος. Καὶ ὁ ἀμηρᾶς, ὡσὰν τὴν εἶδεν, εἶπε πρὸς τὸν υἱόν του· «Ὦ φίλτατόν μου τέκνον, πρόσεχε ὅτι ἔμπροσθέν σου εἶναι ἄλλον θηρίον.» Τὸ δὲ παιδίον ὡς ἤκουσεν τὰς φωνὰς τοῦ πατρός του, ἐβρυχίσθη ὡς λέων, καὶ εἰς ὀλίγον πήδημα τὴν ἔλαφον φθάνει.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Βασίλειος ἔσχισεν τὴν ἔλαφον εἰς δύο μέρη.

Καὶ πάραυτα ἔδραξεν τὴν ἔλαφον ἀπὸ τὸ ποδάριον καὶ ἐτίναξέν την. Ἔπειτα ἔσχισέν την εἰς δύο μέρη. Τίς νὰ μὴν θαυμάσῃ τοῦ Θεοῦ τὰ μεγαλεῖα καὶ τὴν φοβερὰν καὶ μεγάλην δύναμιν αὐτοῦ; Ποῖος νοῦς ἀνθρώπου νὰ μὴν καταπλαγῇ ὅτι τέτοιον παιδίον νὰ φθάσῃ τὴν ἔλαφον χωρὶς ἄλογον καὶ ἐσκότωσε καὶ τὲς ἀρκοῦδες, χωρὶς νὰ ἔχῃ ρα-
φ. 34α βδὶν εἰς τᾶς χεῖρας του; Ἀλλὰ αὐτὰ ὅλα εἶναι θελήματα Θεοῦ, | ὅτι τέτοιον μικρότατον παιδίον νὰ ποιήσῃ τόσα μεγάλα σημεῖα. Καὶ ὡσὰν νὰ ἔχῃ πτέρυγας, ἔτζι ἐπήδα. Ὡσὰν εἶδαν οἱ ἄνθρωποι ὅτι ἔκαμεν ὁ Βασίλειος αὐτὰ ὅλα, ἐδόξαζον τὸν Θεὸν καὶ τὴν ὑπέραγνον αὐτοῦ μητέρα καὶ ἔλεγον· «Εὐχαριστοῦμεν σε Θεὲ καὶ Κύριε, ποιητὰ οὐρανοῦ καὶ γῆς, οἰκτίρμον καὶ παντοδύναμε, καὶ τὴν κυρίαν Θεοτόκον καὶ Παρθένον, τὴν σὲ τεκοῦσαν, ὁποῦ ἐβλέπομεν πράγματα φρικτὰ εἰς τὸν νέον ἐτοῦτον.» Καὶ μέσα εἰς τὸν νοῦν τους πάλιν ἔλεγον ὅτι ἐτοῦτος δὲν εἶναι ἄνθρωπος ἀπὸ τουτουνοῦ τοῦ κόσμου, ἀλλὰ ὁ Θεὸς τὸν ἔσιειλεν διὰ τοὺς ἀπελάτας καὶ θέλουν τὸν τρέμει εἰς ὅλην τους τὴν ζωήν. Καὶ ἐκεῖ ὁποῦ ἔλεγαν τὰ λόγια αὐτά, εἶδαν λέαιναν μέσα εἰς τὸ καλάμιν καὶ ἐβύζανεν τὸ λεοντόπουλόν της καὶ ἐγύρισαν καὶ εἶδαν τὸν νέον.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Βασίλειος διερχόμενος ἔσυρνε τὰ θηρία.

Ἐπεριπάτει δὲ τὸ παιδίον καὶ ἔσερνεν τὰ θηρία ὁποῦ ἐσκότωσεν. Καὶ εἰς μὲν τὴν δεξιάν του χεῖραν εἶχεν τὲς δύο ἀρκοῦδες καὶ εἰς τὴν ἀριστερὰν τὴν ἔλαφον. Καὶ ὡσὰν τὸν εἶδεν ὁ θεῖος του, παρευθὺς ἐλάλησέν τον καὶ λέγει του· «Ὦ τέκνον μου, ἔλα ἐδῶ καὶ ἄφες αὐτὰ
φ. 34β τὰ νεκρά, διότις εἶναι | ἄλλα ζωντανά, εἰς τὰ ὁποῖα δοκιμάζονται τὰ εὐγενικὰ παιδία.» Ταῦτα ὡσὰν τὰ ἤκουσεν τὸ παιδίον, ἐγύρισε καὶ βλέπει ὀπίσω του καὶ εἶδεν μίαν λέαιναν. Καὶ ὡσὰν τὴν εἶδεν, λέγει πρὸς τὸν θεῖον του· «Ὦ θεῖε μου, ἐτοῦτο εἶναι θέλημα τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ τὴν ἰδῇς καὶ αὐτὴν νεκράν, ὡσὰν τὲς ἀρκοῦδες.»

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Διγενὴς ἀπέκτεινεν τὴν λέαιναν ὁρῶντος τοῦ θείου αὐτοῦ.

Καὶ ὡσὰν εἶπεν αὐτὰ τὰ λόγια, ὥρμησε πρὸς τὴν λέαιναν. Ὁ δὲ θεῖος του ἐλάλησε καὶ λέγει του· «Ὦ τέκνον μου, τὸ σπαθίον σου ἔπαρε καὶ μηδὲν θαρρῇς ὅτι εἶναι καὶ αὐτὸς ἔλαφος νὰ τὸν σχίσῃς μέσον. Ἀμὴ αὐτὸν εἶναι δυνατὸν θηρίον καὶ πρόσεχε νὰ μήν σε ἀδικήσῃ.» Τὸ δὲ παιδίον ἀπεκρίθη καὶ λέγει πρὸς τὸν θεῖον του. «Δέν σε εἶπα, αὐθέντα θεῖε, ὅτι δὲν εἶναι κανένα πρᾶγμα ἀδύνατον εἰς τὸν Θεόν; Πάραυτα ἐπῆρεν τὸ σπαθίον του καὶ ἔτρεξεν εἰς τὸ θηρίον. Καὶ ὡσὰν ἤγγισεν κοντά, ἐσηκώθη ἡ λέαινα καὶ ἤπλωσεν τὴν οὐράν της εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ παιδίου καὶ ἐβρυχήσθη δυνατὰ καὶ ὑπῆγεν πρὸς τὸν
φ. 35α νέον. Ὁ δὲ νέος ἐσήκωσεν τὴν χεῖραν του ὑψηλὰ καὶ ἐκατέβασέν την μὲ θυμὸν μέγαν καὶ ἔδωσεν τὴν λέαιναν εἰς | τὴν κεφαλὴν ἀναμέσον τοῦ μετώπου καὶ ἔσχισέν την ἕως τὸν ὦμον. Τότε ἐγύρισεν ὁ νέος καὶ πρὸς τὸν θεῖον του λέγει· «Ὦ αὐθέντα μου καὶ θεῖε, βλέπεις τὰ μεγαλεῖα τοῦ θεοῦ. Δὲν ἐσχίσθη καὶ αὐτὴ ὡσὰν τὴν ἐλαφῖναν;» Καὶ ἐκαταφιλοῦσαν τον ὅ τε πατὴρ καὶ θεῖος του καὶ ἔλεγάν τον· «Ὅποιος βλέπει τὸ κάλλος σου καὶ τὴν ἡλικίαν σου, ὦ εὐγενέστατε νεώτερε, πῶς νὰ μὴν τὸ θαυμάσῃ; Καὶ πῶς νὰ μὴν θαυμάσῃ τὲς ἀνδραγαθίες σου, ὦ τέκνον, καύχημα τῶν γονέων;» Εἶχε γὰρ ὁ νεώτερος αὐτὸς μαλλία ξανθὰ καὶ ὑπόσγουρα καὶ μάτια μεγάλα. Τὸ πρόσωπόν του ἀσπροῥόδινον, τὰ ὀφρύδιά του κατάμαυρα, τὸ στῆθος του ὡς κρυσταλλένιον καὶ ἐχαίρετον ὁ πατέρας του, ὅταν τὸν ἔβλεπεν, καὶ ἔλεγέν του μὲ πολλὴν χαράν· «Ὦ τέκνον μου, τώρα τὰ θηρία ἐσέβησαν εἰς τὲς κοῖτες των καὶ ἔλα νὰ ὑπᾶμεν εἰς τὸ κρῦον νερόν, διὰ νὰ νίψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἱδρῶτας, νὰ ἀλλάξῃς καὶ τὰ ροῦχα σου, ὁποῦ ἐμαγαρίσθησαν ἀπὸ τὰ αἵματα καὶ τοὺς ἀφροὺς τῶν θηρίων, νὰ πλύνω καὶ τὰ ποδάρια σου ἀτός μου μὲ τὰ χέρια μου. Λοιπὸν καλότυχος εἶμαι, ὁποῦ ἔχω τέτοιον υἱόν. Ἀπὸ τώρα ἀπορρήχνω
φ. 35β ὅλην τὴν ἔννοιαν ἀπὸ πάνω μου καὶ ὅπου σε ἀπο|στείλω εἶμαι βε-
31 βαιωμένος εἰς ὅ,τι πόλεμον ὑπάγῃς.» Αὐτὰ τὰ λόγια εἶπεν ὁ ἀμηρᾶς πρὸς τὸν υἱόν του καὶ πάραυτα ὑπῆγαν εἰς τὴν φουσκίναν καὶ ἐπλύνουνταν, καὶ ἦτον τὸ νερὸν κρῦον καὶ δροσερόν, καὶ ἔπειτα ἐκάθισαν ὅλοι τὸ γύροθεν τῆς φουσκίνας.

Περὶ τοῦ πῶς ἔνιψαν τοὺς πόδας τοῦ Βασιλείου οἱ παρόντες.

Καὶ ἐκεῖνοι, ὁποῦ εὑρέθησαν ἐκεῖ, ἐπροσκυνοῦσαν τὸν νέον καὶ οἱ μὲν ἔνιπτον τὰ χέρια του, οἱ δὲ τὸ πρόσωπόν του, ἄλλοι πάλιν τὴν

κεφαλὴν καὶ τὰ ποδάρια του ἀπὸ τὰ πολλὰ αἵματα τῶν θηρίων. Καὶ ἄλλαξεν καὶ τὸ καβάδιόν του καὶ ἔβαλεν ἄλλον ἐλαφρὸν διὰ τὸ κατάψυχον. Ἐπάνωθεν τούτου ἔβαλεν ἄλλο κόκκινον μὲ χρυσᾶ λουρία. Εἶχε δὲ ῥίζας χυμευτὰς μετὰ μαργάρων. Ἡ δὲ τραχηλία του ἔγεμεν ἄμπαριν καὶ μόσχον, καὶ ἦσαν ἐμπηγμένα εἰς αὐτὴν μαργαριτάρια μεγάλα καὶ τὰ κομπία ἦσαν ἀπὸ καθαρὸν μάλαγμα καὶ [ἔστραπταν. Καὶ τὰ μὲν ὑποδήματά του ἦσαν ὁλόχρυσα, τὰ δὲ πτερνιστήρια του μετὰ λιθομαργαριτάρων καὶ πάντοτε ἐσπούδαζεν τὸ εὐγε-
φ. 36α νικὸν παιδίον νὰ ὑπάγῃ πρὸς τὴν μητέρα του, διὰ νὰ μὴν λυπῆται
10 ἡ μήτηρ του, καὶ ἠνάγκα|ζέ τους ὅλους νὰ καβαλλικεύσουν. Ἀφόντις δὲ ἐκαβαλλίκευσε καὶ αὐτὸς εἰς ἕνα ἄλογον καὶ ἦτον ἄσπρον ὡς τὸ περιστέριον, εἰς δὲ τὴν χίτην του εἶχεν λιθάρια βένετα πλεγμένα, καὶ εἶχεν καὶ ὀπίσω κουδούνια χρυσᾶ καὶ ἔκαμναν κτύπον μέγαν καὶ θαυμαστόν, τόσον, ὁποῦ εἴ τις ἤκουεν ἐθαυμάζετον. Καὶ ὀπίσω εἰς τὰ κάπουλα εἶχεν βλαττὶν πρασινορόδινον καὶ ἐσκέπαζεν τὴν σέλλαν, διὰ νὰ μὴν κορνιακτίζεται, τὸ δὲ χαλινάριόν του ἦτον πλεκτὸν μὲ χρυσάφιον. Τὸ ἄλογον ἦτον ἄγριον καὶ ἐπιτήδειον νὰ παίζῃ καὶ ὁ Ἀκρίτης ἕτοιμος διὰ νὰ καβαλλικεύσῃ καὶ ἐχορόπαιζεν κατὰ τὴν ὄρεξιν τοῦ νέου, καὶ ὁ νέος ἐκάθητο ὡς τριαντάφυλλον μυρισμένον.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Διγενὴς ἀπήρχετο ἐφ' ἵππου εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ.

Ἔπειτα ἐκίνησαν καὶ ἤρχοντο εἰς τὸ σπίτιον, καὶ ἦσαν ἔμπροσθέν του ὅλοι του οἱ ἀγοῦροι, ἀλλὰ καὶ ὁ πατήρ του καὶ ὁ θεῖος του εἶχαν ἀναμέσον τους τὸν νέον καὶ ἔλαμπεν ὡσὰν τὸν ἥλιον καὶ ἐδοκίμαζεν τὸ κοντάριον μὲ τὴν δεξιάν του χεῖρα. Καὶ ἦτον πράσινον, ἀραβίτικον,
φ. 36β μετὰ γραμμάτων χρυσῶν. Καὶ ὅτε ἐκατέφθασαν καὶ ἦλθαν εἰς τὸ ὀσπίτιον, ἐσέβησαν μέσα καὶ ἔτρωγαν καὶ ἔπιναν καὶ ἐχαίρον|ταν καθημέραν. Ὁ δὲ πατήρ του ὁ ἀμηρᾶς ἀπὸ τότε καὶ ἐκεῖθεν τῶν χρόνων δὲν τὸν ἔμελλεν πλέον διὰ πολέμους καὶ ἀνδραγαθίες, ἀμὴ ἄ|μησέν τα ὅλα
30 εἰς τὸν υἱόν του καὶ ἐχαίρετον μόνον μὲ τὸν υἱόν του καὶ μὲ τοὺς φίλους του, ἕως οὗ ἔφθασεν εἰς γῆρας πολύ. Ὁ δὲ υἱός του ὁ Διγενὴς ηὔξυνεν καὶ ἐπρόκοπτεν εἰς δύναμιν καὶ ἡλικίαν. Καὶ τότε μία τῶν ἡμερῶν, πηδᾷ, καβαλλικεύει ὁ Διγενὴς καὶ ἔλαβεν καὶ τὸ κοντάριον καὶ τὴν ράβδον του. Καὶ ὡσὰν ἤρχετον τὴν στράταν, ἤκουσεν διὰ τοὺς ἀπελάτας ὅτι κρατοῦσι τὰ στενὰ καὶ ποιοῦν ἀνδραγαθίας καὶ
35 ἦλθεν του πολλὴ ἐπιθυμία νὰ τοὺς ἰδῇ. Καὶ ἐχώρισεν μοναχὸς ἀπὸ τὴν συντροφίαν του, καὶ περιπατῶντας ηὗρεν νεροκάλαμον καὶ εἶχε λέοντα

φοβερὸν μέσα καὶ ἦτον ἀποδαρμένος ἀπὸ τὰ χέρια Ἰωαννικίου ἐκείνου τοῦ θαυμαστοῦ. Καὶ ὡσὰν εἶδεν ὁ Διγενὴς ὁ Ἀκρίτης ἀναστέναξεν ἀπὸ βάθους καρδίας του καὶ εἶπεν· «Πότε νὰ ἰδοῦν τὰ μάτια μου τοὺς ἀνδρειωμένους ἐκείνους.»

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Διγενὴς εὗρε τὸν ὑδροχόον τῶν ἀπελατῶν.

Καὶ ἐκεῖ περιπατῶντας ηὗρε τὸν νεροφόρον τῶν ἀπελάτων καὶ
φ. 37α ἐρώτησέν τον διὰ τοὺς ἀπελάτας. Ἀπεκρίθη | ὁ νεροφόρος καὶ λέγει πρὸς τὸν Διγενήν· «Τί τοὺς θέλεις τοὺς ἀπελάτας;» Λέγει του ὁ Διγενής· «Θέλω καὶ ἐγὼ νὰ γενῶ μετὰ σᾶς ἀπελάτης.» Τότε, ὡσὰν ἤκουσεν τὸν Διγενὴν ὁ νεροφόρος, ἔπιασέν τον ἀπὸ τὸ χέριον καὶ ἔφερέν τον εἰς τὸ λησταρχεῖον τῶν ἀπελατῶν.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Διγενὴς ἦλθεν πρὸς τὸν Φιλοπαππoῦν καὶ ὡμίλουν ἀλλήλοις.

Ἤλθε οὖν πρὸς τὸν Φιλόππαπον ὁ Διγενὴς καὶ ηὗρεν τον ὅτι ἐκοίτετον εἰς κλίνην καὶ εἶχε δερμάτια πολλῶν θηρίων ἔμπροσθέν του, καὶ ἔσκυψεν καὶ ἐχαιρέτισέν τον. Ὁ δὲ γέρων Φιλοπαπποῦς ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν τον· «*Καλῶς ἦλθες, νεώτερε, ἐὰν δὲν εἶσαι προδότης.*» Ὁ δὲ Βασίλειος πάλιν ἀνταπεκρίθη καὶ εἶπεν· «Ἐγὼ δὲν εἶμαι προδότης, ἀλλὰ ζητῶ νὰ γενῶ ἐδῶ μετὰ σᾶς ἀπελάτης.» Ὁ δὲ γέρων ὡσὰν ἤκουσεν ὅτι γυρεύει ὁ Διγενὴς νὰ γενῇ ἀπελάτης, ἔτζι τὸν ἀπεκρίθη. «Ὦ νεώτερε, ἐὰν καυχᾶσαι *νὰ γένῃς ἀπελίτης*, ἔπαρε τὴν ράβδον αὐτήν ὁποῦ κρατεῖς, καὶ κατέβα κάτου εἰς τὴν βίγλαν καὶ νὰ νηστεύσῃς δεκαπέντε ἡμέρας. Καὶ μετὰ ταῦτα νὰ ὑπᾶς νὰ σκοτώσῃς λέοντας καὶ νὰ
φ. 37β μᾶς φέρῃς τὰ δερμάτιά τους. Καὶ πάλιν νὰ μετακατεβῇς εἰς βίγλαν, ὅταν περνοῦν οἱ ἄρχοντες μὲ | πλῆθος πολὺ καὶ ἔχουσιν ἀναμέσον τους νυμφην καὶ γαμπρὸν καὶ νὰ ἐμβῇς εἰς τὸ μέσον νὰ πάρῃς τὴν νεόνυμφην νὰ τὴν φέρῃς, καὶ τότε νὰ πληροφορηθῇς ὅτι νὰ γενῇς ἀπελάτης.» Ὁ δὲ Διγενής, ὡσὰν τὸ ἤκουσεν ἔτζι, ἀπεκρίθη· «Αὐτά, ὁποῦ μὲ λέγεις γέροντά μου, ὅταν ἤμουν μικρὸς τὰ ἔκαμνα. Μόνον ἔτζι σὲ λέγω, ὦ ἀνδρειωμένε Φιλοπαππoῦ καὶ γέροντα. Τὸν λαγὸν εἰς τὸν ἀνήφορον τρεῖς, φορὲς νὰ τὸν γυρίσω, καὶ πέρδικα, ὁποῦ νὰ πετᾷ χαμηλά, νὰ ἁπλώσω νὰ τὴν πιάσω.» Τότε ἀπεκρίθη ὁ Φιλοπάππoῦς καὶ εἶπεν τοῖς ἀπελάταις καὶ ἔφεραν ἀργυρὸν σελλὶν καὶ ἐκάθησεν ὁ Ἀκρίτης καὶ ἔβαλάν τον ἔμπροσθέν του καὶ τράπεζαν θαυμασίαν καὶ ἔφαγαν καὶ ἔπιαν καὶ ἐχάρησαν. Καὶ ἔλεγεν ὁ καθεὶς ἐξ αὐτῶν ὅτι «ἐγὼ δύνομαι νὰ πολεμήσω μὲ τόσους ἐκ τῶν ἀνδρειωμένων» καὶ ἄλλος τό-

σους. Ἤκουσεν οὖν ὁ Φιλοπαππoῦς ἐκείνους, ὁποῦ ἐκαυχοῦνταν, καὶ ἐρώτησεν τὸν Ἀκρίτην καὶ εἶπεν· «Καὶ ἐσύ, ὦ καλὲ νεώτερε, *πόσους δύνασαι κρούειν;*» Ἀπεκρίθη ὁ Βασίλειος καὶ εἶπεν τον. «Ἂς ἔλθουν ὅλα σου τὰ παλληκάρια νὰ ὑπᾶμεν κάτω εἰς τὸν κάμπον νὰ κόψωμεν
φ. 38α ραβδία ὑπόκοντα | καὶ ἂς δώσωμεν ραβδέας ἀπ' ἀλλήλων, καὶ εἴ τις νικήσῃ τὸν ἕτερον νὰ πάρῃ τὸ ραβδίον του.» Τότε ἐπῆραν ὑπόκοντα ραβδία καὶ ἦσαν καὶ οἱ ἀνδρειωμένοι ἐτοῦτοι μαζί, ὁ Κίνναμος ὁ θαυμαστὸς ἐκεῖνος μετὰ Ἰωαννικίου καὶ μετ' αὐτοὺς ὁ Διγενὴς μετὰ καὶ ἄλλων πολλῶν. Καὶ ὅλοι ὑπῆγαν κάτω εἰς τὸν κάμπον καὶ ἔδωκαν ραβδέας ἕνας πρὸς ἕνας.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Διγενὴς ἐνίκησεν τοὺς περὶ Φιλοπαππoῦ.

Καὶ τότε ὁ Βασίλειος ὁ Διγενὴς ἐκεῖνος ἐπῆρε τὸ ραβδίον του καὶ ἦλθεν εἰς τὸ μέσον καὶ ἐστάθη, καὶ τοὺς μὲν ἔκρουε ραβδέας, τοὺς δὲ ἄλλους σφονδυλέας, καὶ ἐκουράσθησαν ὁλωνῶν τὰ χέρια, καὶ ἐπῆρεν ὁ Διγενὴς ὁλωνῶν τὰ ραβδία. Τότε ἔτρεξε καὶ ἦλθεν εἰς τὸν γέροντα τὸν Φιλοπαππoῦν καὶ λέγει τον· «Ὦ Φιλοπαππoῦ γέροντα καὶ πρῶτε τῶν ἀπελατῶν, δέξου διὰ μικρὰν ἐνθύμησιν ἐτούτην τὴν ραβδέαν, καὶ ἂν δὲν σὲ ἀρέσῃ, θέλεις ἰδεῖ καὶ ἄλλην, ὁποῦ θέλει σε ἀρέσει.» Ἐτοῦτα τὰ λόγια εἶπεν ὁ Διγενής. Ἔπειτα ἐκατέβασεν καὶ ἔδωσέν του μίαν θαυμαστὴν ραβδέαν, τόσον, ὁποῦ ἐταράχθην ὁ αἰμυαλός του. Ἔπειτα ἐγύρισεν καὶ ὑπῆγεν ἐκεῖ, ὁποῦ ἦτον ὁ λαός του, καὶ ἐσμίχθησαν καὶ
φ. 38β ἦλθαν | ὅλοι μαζὶ εἰς τὸ ὀσπίτιόν του καὶ ἐχαίρετον ὅλες τὲς ἡμέρες ὁ θαυμαστὸς Βασίλειος, ἡ δόξα τῶν ἀνδρείων, καὶ ὅλοι τὸν ἐφοβοῦνταν καὶ ἔφριττον ἀπὸ τοὺς πολέμους του.

Τέλος τοῦ τετάρτου λόγου Διγενοῦς Ἀκρίτου.

ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΠΕΜΠΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΔΙΓΕΝΟΥΣ.

Ὁ πέμπτος λόγος ὁ παρὼν ὑπάρχει τοῦ Ἀκρίτου,
καὶ ἔχομεν τὴν ἁρπαγὴν τοῦ στρατηγοῦ τῆς κόρης,
ἣν ὁ Ἀκρίτης ἔλαβεν, εἰς τὰ οἰκεῖα ἦλθεν,

31 *ἁπαγὴν*

ἔχει δὲ καὶ τὴν ἔλευσιν Δουκὸς πρὸς τὸν γαμβρόν του,
τοὺς γάμους τε ποιήσαντες ἔχαιρον ἀκορέστως,
καὶ βασιλέα τὸν λαμπρὸν Ρώμανον ὁ Ἀκρίτης
ἐτίμησεν ὁ Διγενὴς ἐλθόντα πρὸς ἐκεῖνον.

ΛΟΓΟΣ Ε'.

Λοιπὸν πάλιν, ὦ φίλτατέ μου, ἰδοὺ σὲ ἀναφέρνω καὶ ἐτοῦτα, ὅτι εἰς ἐκεῖνσν τὸν καιρὸν ὁ ὡραιότατος Δούκας, ὁ θαυμαστός, ὁ ὁποῖος ἦτον ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Ρωμανίας. Αὐτὸς οὖν ὁ ὡραιότατος Δούκας εἶχε θυγατέρα πολλὰ εὔμορφην καὶ ἔλεγαν τὸ ὄνομάν της Εὐδοκία. Ἡ ὁποία εἶχεν κάλλος ἄπειρον καὶ ἀπὸ γένος εὐγενικόν.

φ. 39α ***Περὶ τοῦ πῶς ὁ Διγενὴς ἀπερχόμενος εἰς κυνῆγιν ἦλθε καὶ πρὸς τὴν θυγατέρα τοῦ Δουκός.***

Καὶ μιᾷ τῶν ἡμερῶν πηδᾷ, καβαλλικεύει, καὶ ἐπῆρεν τὰ παληκάρια του, διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ κυνήγιον. Ἀφ' οὗ δὲ ἐκυνήγησαν, ἐγύρισαν καὶ ἤρχουντο εἰς τὸ ὀσπίτιον. Ἔλαχε δὲ ἀπάνω εἰς τὴν στράταν τοῦ κυνηγίου καὶ ἦτον τὸ ὀσπίτιον τοῦ στρατηγοῦ τοῦ μεγάλου. Καὶ ὡσὰν ἐκόντευσαν κοντὰ εἰς τὸ ὀσπίτιον, ἐχείρισεν ὁ Διγενὴς νὰ τραγουδῇ μὲ μεγάλην φωνήν· καὶ ἔτζι ἔλεγεν τὸ τραγούδιον, ὁποῦ ἐτραγούδει· «Ὅποιος νέος ἀγαπᾷ *κόρην εὐμορφοτάτην*, καὶ ἂν περνᾷ ἀπὸ τὴν πόρταν της καὶ τὰ κάλλη νὰ μὴν βλέπῃ, ποτὲ ἡ καρδία του δὲν χαίρεται, οὐδὲ θέλει ποτὲ νὰ ζῇ εἰς τὸν κόσμον.» Καὶ ἤκουσαν τὴν φωνὴν ἐκεῖνοι, ὁποῦ ἦσαν μαζί. Περὶ δὲ τοῦ ὀσπιτίου τοῦ στρατηγοῦ καὶ τοῦ πλούτου τίς δύναται νὰ τὸν μετρήσῃ; Τὸ ὁποῖον ἦτον ὅλον μὲ μαργαριτάριον καὶ μὲ ψήφων καὶ αἱ πόρτες ἦσαν χυμευτὲς μὲ λιθομαργάρων καρφωμένων, τὸ δὲ κουβούκλιον, ὁποῦ ἐκάθετον ἡ κόρη, ἦτον ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν ψηφωτόν, τὸ ὁποῖον ὠνομάζετον τῆς κόρης τὸ κουβούκλιν. Ἐτούτη οὖν ἡ ὡραιοτάτη κόρη, ὡσὰν εἶδεν τὸν νέον, ὁποῦ ἐτραγούδειεν ἔτζι εὔμορφα, ἔπεσεν εἰς ἔρωτα τοῦ πόθου. *Τὸ γὰρ*
φ. 39β *κάλλος ἐξώτερον καὶ τὸ μέλος τιτρώσκει* καὶ ἀπὸ τὰ μάτια κατεβαίνει εἰς τὴν ψυχὴν καὶ εἶχεν *πάντοτε* τὰ μάτια νὰ τὰ ἔχῃ εἰς τὸν νέον καὶ δὲν ἤθελεν παντελῶς νὰ | χωρίσῃ τὰ μάτια της ἀπὸ τὸ κάλλος τοῦ νέου καὶ ὑπῆγεν εἰς τὸ ἀφτίον τῆς βάϊας ἡ κόρη καὶ λέγει την κρυφά· «Βαΐτζα μου, παράκυψε κρυφὰ νὰ ἰδῇς εὔμορφον νέον.» Ἡ δὲ κόρη ἐπαρέκυψεν καὶ εἶδεν τὸ κάλλος τοῦ νέου· ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν ἡ βάϊα·

9 *ἐπερχόμενος* 13 *ἤργουντο* 15 *ἐγύρισεν* 21 *τοὺς πλούτου.*

«Ἴδε εὔμορφος νέος, αὐθέντρα μου. Ἂν ἤθελεν ὁ αὐθέντης μου νὰ τὸν πάρῃ γαμβρόν, ὁποῦ δὲν τὸν ἔχει ὁ κόσμος ὅλος.» Ἡ δὲ κόρη ὑπῆγεν ἀπὸ τὸ κουβούκλιον καὶ ἔβλεπεν κρυφὰ ἀπὸ τὴν τρύπαν τὸν νέον. Ὁ δὲ νέος ἐπεριτριγύριζεν ἐκεῖ κοντὰ καὶ ἐρώτα ὡς τάχατες δὲν ἠξεύρει τίποτες καὶ ἔλεγεν· «Τάχατες ἐτοῦτο εἶναι τὸ εὔμορφον ὀσπίτιον τοῦ στρατηγοῦ καὶ ἡ εὔμορφος κόρη ἐδῶ εὑρίσκεται, διὰ τὴν ὁποίαν πολλοὶ εὐγενικοὶ στρατιῶται ἀπωλέστησαν;» Ὁ δὲ τῆς κόρης πατὴρ τὴν ὥραν ἐκείνην εὑρέθη ἐκεῖ καὶ ἐφάνη ὡς δουλευτὴς ἔμπροσθεν εἰς τὸν νέον καὶ ἔλεγέν τον· «Ὦ τέκνον μου, ἤξευρε καλὰ ὅτι πολλοὶ ὥρμησαν νὰ ἁρπάσουν τὴν κόρην αὐτὴν διὰ τὰ εὔμορφα κάλλη, ὁποῦ ἔχει, καὶ ὡσὰν τὸ ἐγνώρισεν ὁ πατὴρ τῆς κόρης ἔβαλεν βίγλες καὶ ἐφύλαττεν καὶ ἔπιασεν πολλούς, καὶ ἄλλους μὲν ἀπεκεφάλισεν, ἄλλους πάλιν ἐτύφλωσεν.» Ἐγνώρισεν οὖν ὁ Διγενὴς ἀπὸ τοὺς λόγους
φ. 40α του ὅτι ὁ πατὴρ τῆς κόρης εἶναι ὁποῦ συντυχαίνει μετ' αὐτὸν | καὶ ἀπεκρίθη καὶ λέγει τον ἔτζι· «Μηδὲν σὲ φανῇ, ὦ πάτερ μου, ὅτι ἦλθα νὰ τὴν ἁρπάξω, καὶ μηδὲν φαρῇς ὅτι νὰ φοβηθῶ ἐγὼ βίγλες.» Καὶ οὕτως δὲν ἀποφάνη ὁ Διγενὴς ὅτι τὸν ἐγνώρισεν, ἀμὴ τάχατες ὡς ἕνα ξένον ἔτζι τὸν ἐλάλει· «Τοῦτο μόνον σὲ παρακαλῶ, ἐὰν καταδέχεσαι νὰ συντύχῃς τὸν στρατηγὸν διὰ συμπεθερίαν καὶ ἐὰν τὸν ἀρέσῃ νά με πάρῃ γαμπρὸν καὶ νὰ τὸν ἔχω ὡς πατέρα μου καὶ ἐμένα ἐκεῖνος ὡς υἱόν του.» Ἐτοῦτα τὰ λόγια ὡσὰν τὰ ἤκουσεν ὁ πατὴρ τῆς κόρης, ἀπεκρίθη καὶ λέγει τον· «Ἐσὺ πολλὲς φορὲς τὸν ἐμήνυσες διὰ τοῦτο καὶ καθόλου δὲν ἔστερξεν νὰ τὸ κάμῃ.» Ὡσὰν ἤκουσεν οὖν ὁ Διγενὴς τὸν λόγον αὐτόν, δὲν ἐφοβήθη τίποτες, ἀλλὰ ἐπιλάλησεν τὸ ἄλογόν του σκεπτικὰ καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ κουβούκλιον καὶ ἐλάλει γαληνὰ καὶ ἔλεγεν· «Ὦ κοράσιον, ἐάν με ἀγαπᾷς καὶ θέλῃς με καὶ εἶναι ὁ νοῦς σου καὶ θέλῃς νὰ μὲ πάρῃς διὰ ἄνδρα σου, εἰπέ με το. Εἰ δὲ καὶ ἔχῃς εἰς τὸν νοῦν σου ἀλλοῦ, εἰπέ με το νὰ μὴν σὲ ἀναγκάσω.»

Περὶ πῶς ἡ κόρη τοῦ Δουκὸς ἔστειλεν τὴν βάϊαν καὶ ὡμίλει μὲ τὸν Ἀκρίτην.

Καὶ εὐθὺς ἡ κόρη ἐπαρεκάλεσεν τὴν βαΐτζαν καὶ λέγει την· «Κατέβα, βαΐτζα μου, καὶ εἰπὲ τῷ ἀγουρίτζῃ· Κύριος ὁ Θεὸς νὰ πληροφο-
φ. 40β ρήσῃ, γίνωσκε καλὰ ὅτι εἰς τὴν καρδίαν μου σὲ ἔχω. Ἀλλὰ | δὲν ἠξεύρω ἀπὸ ποῖον γένος εἶσαι. Ἢ μή να εἶσαι ἐσὺ ὁ Διγενὴς Ἀκρίτης καὶ συγγενής μας ἀπὸ τοὺς πλουσίους ἐκείνους Δουκᾶδες; Ἀλλὰ πρόσεχε καλά, ὅτι ὁ πατήρ μου διάτ' ἐσένα ἔβαλε βίγλες καὶ θέλει νὰ σε πιάσῃ. Διότις ἤκουσε τὰς ἀνδραγαθίας σου, καὶ πρόσεχε νεώτερε νὰ

μὴν κινδυνεύσῃς δι' ἐμένα. Διότις ὁ πατήρ μου εἶναι ἄσπλαχνος καὶ δέν σε θέλει λυπηθῆ.» Αὐτὰ τὰ λόγια εἶπεν ἡ βάϊα πρὸς τὸν Ἀκρίτην. Τότε ἀπεκρίθη ὁ νεώτερος καὶ εἶπεν πρὸς αὐτήν· «Εἶπέ την νὰ παρακύψῃ μόνον νὰ τὴν ἰδῶ.» Ἐπῆγεν ἡ βάϊα καὶ εἶπεν το τὴν κόρην. Ὁ δὲ νέος ἔλεγεν· «Παράκυψε, ὦ γλυκύτατόν μου φῶς, διὰ νὰ ἰδῶ τὰ κάλλη σου, νὰ ἔλθῃ ἡ ἀγάπη σου εἰς τὴν καρδίαν μου. Διότις, ὡς βλέπεις, εἶμαι ἀκόμη νέος καὶ δὲν ἠξεύρω τί εἶναι ὁ πόθος. *Καὶ ἐὰν ὁ πόθος μου, ξανθή, εἰσέλθῃ εἰς τὴν ψυχήν σου*, μήτε ὁ πατήρ σου ὁ στρατηγός, μήτε ὅλον σου τὸ γένος ἂν γένουν σπαθία, δοξάρια καὶ σαγίττες, δὲν θέλουν δυνηθῆ νά με φοβίσουν.» Ὡσὰν οὖν ἤκουσεν ἡ κόρη αὐτὰ τὰ λόγια ἐπαρέκυψεν ἐκ τῆς χρυσῆς θυρίδος καὶ εἶδεν τὸν νέον. Τότε εἶδεν ὁ Διγενὴς ἐκείνην, ὁποῦ ποτὲ δὲν εἶδεν ὁ ἥλιος. Ἡ δὲ κόρη ὡσὰν τὸν εἶδεν, εἶπεν ἔτζι· «Ἡ ἀγάπη πολλάκις ὅταν πλη-
φ. 41α θύνῃ, κάμνει καὶ ἄσχημα πράγματα, καὶ ὁ ἔρως | ἀφεντεύει τα ὅλα καὶ ὑποτάσσει τα, ὡσὰν ὑποτάσσει τὸ χαλινάριον τὸ ἄλογον. Καὶ διὰ τοῦτο ὁποῦ ἀγαπᾷ γίνεται ὡσὰν ἄγνωστος.» Λοιπὸν τὰ κάλλη τοῦ προσώπου της ἔλαμπαν ὡσὰν τὸν ἥλιον· καὶ ἔτζι ὡσὰν ἀκτῖνα ἔξαφνα ἐφάνη, ὡσὰν ὅταν ἐβγαίνῃ ἀπὸ τὸν ἥλιον. Καὶ ὡσὰν ἱστορισμένη, ἔτζι ἐφαίνετον. *Τὰ μάτια της γοργόβλεπα*, τὰ μαλλιά της ξανθά, *τὰ ὀφρύδιά της κατάμαυρα, τὸ πρόσωπον ὡς ρόδον.* Ὡσὰν οὖν τὴν εἶδεν ὁ Διγενής, εὐθὺς ἐτρώθη ἡ καρδία του.

Περὶ τοῦ πῶς ἡ κόρη τοῦ Δουκὸς ἔστειλεν τοῦ Ἀκρίτη δακτυλίδιον μετὰ τῆς βάϊας.

Ἡ δὲ κόρη ἐκείνη ἡ ὡραία ὡσὰν εἶδεν τὸν νέον, δὲν ἐδυνήθη πλέον νὰ ὑπομένῃ καὶ νὰ βλέπῃ τὸ κάλλος τοῦ νέου, ἀμὴ γλήγορα ἔστειλεν τὴν βαΐαν της καὶ ἔδωκέν την τὸ δακτυλίδιόν της καὶ εἶπεν· «Σύρε, πάγαινε, ἄγουρε, καὶ πρόσεχε νὰ μήν με ἀλησμονήσῃς.» Ὁ δὲ νέος μὲ πολλὴν χαρὰν ἐδέχθη τὸ δακτυλίδιον καὶ εἶπεν· «Ἀπάντεχέ με τὴν νύκταν.» Ἔπειτα ἐγύρισεν εἰς τὸ ὀσπίτιόν του καὶ ἦτον πολλὰ ἐννοιασμένος, καὶ ἐπαρακάλει τὸν Θεὸν ἀπὸ βάθους καρδίας του καὶ ἔλεγεν· «Ὦ δέσποτα Θεέ μου, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου καὶ βασίλευσον τὸν ἥλιον καὶ ἀνάτειλον τὸ φέγγος, διὰ νὰ τὸ ἔχω βοηθὸν
φ. 41β εἰς τὴν στράταν μου | ἐτούτην, ἐπειδὴ μὲ ἀναμένει ἡ εὐγενικωτάτη κόρη.» Ἔπειτα ἐκατέβη καὶ λέει κρυφὰ τὸν σταβλάτορά του· «Στρῶσε τὸν μαῦρον μου δυνατά, μὲ δυὸ γίγκλες σφικτὰ καὶ δυνατά, καὶ βάλε τον ἐμπροστελλῖνες, καὶ κρέμασε καὶ τὸ σπαθοράβδιν, καὶ βάλε καὶ τὰ ρέτενα διὰ νὰ γυρίζῃ καλά.» Ὁ δὲ σταβλάτοράς του ἔκαμεν καθὼς τὸν

ἐπαριάγγειλεν ὁ νέος. Ὁ δὲ νέος ἐκάθισεν εἰς τὸν δεῖπνον καὶ δὲν ἐδείπνησεν, ἀλλὰ εἶχεν τὸν νοῦν του εἰς τὴν κόρην, καὶ ἐφαίνετόν του ὅτι ἐβλέπει τὸ κάλλος της. Καὶ ἀπὸ τὴν ἔννοιάν του καὶ τὴν ἀφαγίαν ἐμαράνθη τὸ κάλλος του καὶ ἡ ὄψις του ἠλλοιώθη.

Ἐρώτησις εἰς τὸν Διγενὴν ὑπὸ τῆς μητρός του καὶ εὐχὴ παρηγορίας.

Ὡσὰν τὸν εἶδεν ἡ μητέρα του δαπανισμένον ἔτζι, ἀνεστέναξεν ἀπὸ βάθους καρδίας καὶ λέγει τον· «Τί σε ηὗρεν, ὦ τέκνον μου, καὶ πικραίνεσαι ἔτζι; Μήνα σε ἔκρουσεν θηρίον καὶ ἐφοβήθης; Ἢ μήνα σε ἐβάσκανε τινὰς διὰ νὰ ἐβλέπῃ τὴν ἀνδρείαν σου; Εἰπέ με το καὶ μὴν τὸ κρύβῃς ἀπὸ ἐμένα, ἀλλὰ ἄκουσον τοῦ Ὁμήρου τὴν βίβλον ἀπὸ στόματος Θέτιδος πρὸς τὸν τοῦ Ἀχιλλέως υἱόν: Ὅποιος κρύπτει τὴν μέριμνάν του μετ' αὐτὴν ἀπεθνήσκει: Ὁ γὰρ νοῦς, ὁποῦ ἔχει μέριμνες, εἶναι ὡσὰν σκουλήκιον, ὁποῦ τρώγει. Τὸ δὲ κορμίον, ὁποῦ δὲν
φ. 42α ἔχει φρον|τίδες θάλλει, τρέφεται καὶ αὐξαίνει.» Ἀπεκρίθη ὁ νέος καὶ εἶπε πρὸς τὴν μητέρα του· «Μήτε θηρίον μὲ ἔκρουσεν, μήτε θόρυβος ἐτάραξεν τὴν ψυχήν μου, ἀλλὰ μηδὲ μὲ ἐβάσκανε τινάς, καὶ μηδὲν καταρᾶσαι ἔτζι ἄδικα, χωρὶς νά σε πταίῃ τινάς, καὶ ἐγὼ τίποτις δὲν ἔχω, καὶ θέλω ὑγιάνει.» Τότε, ὡσὰν ἤκουσεν ἡ μήτηρ του, εὐχήσθη καὶ λέγει τον καὶ εὐχαρίστει τὸν Θεὸν καὶ τὴν δέσποιναν καὶ μητέρα του καὶ ἔλεγεν· «Ὦ δέσποινά μου καὶ κυρία Θεοτόκε, *δοξάζω μεγαλύνω σε* καὶ εὐχαριστῶ σοι καὶ τὸν μονογενῆ σου υἱὸν καὶ θεὸν ἡμῶν, ὅτι ἐδώκετέ μοι υἱόν, ὁποῦ δὲν τὸν ἔχει ὁ κόσμος ὅλος. Παρακαλῶ τὸ ὄνομά σας τὸ ἅγιον νά με τὸν χαρίσετε νὰ ζήσῃ πολλοὺς χρόνους, διὰ νὰ τὸν ἐβλέπω νὰ χαίρωμαι εἰς ὅλην μου τὴν ζωὴν καὶ νὰ περιπατῇ ἀνέγνοιαστος εἰς τὸν κόσμον καὶ νὰ τὸν φοβοῦνται πάντοτε ὅλης τῆς οἰκουμένης οἱ βασιλεῖς.» Ὁ δὲ νέος ἐξυπολύθη γοργὸν καὶ ἔβγαλε τὰ καλίγια του καὶ ἐκάθισεν εἰς τὸν δεῖπνον. Ἀφόντις δὲ ἀπεδείπνησεν, ἐσέβη εἰς τὸ κουβούκλιόν του καὶ ἐπῆρεν ὑποδήματα καὶ ἔβαλεν· καὶ ἐπῆρεν καὶ τὴν λύραν του καὶ ἐκόρδωσέν την καθὼς ἤξευρεν ἀτός του. Διότις ἦτον πολλὰ παιδεμένος εἰς αὐτήν. Ἔπειτα ἐκατέβη εἰς
φ. 42β τὸν στάβλον καὶ ἐκαβαλλίκευσεν τὸν μαῦρον του, | τὸν ὁποῖον εἶχεν μαθημένον, ὁποῦ τὸν ἐκαβαλλίκευεν καὶ ἐνίκα ὅπου καὶ ἂν ἐπήγαινεν, καὶ ἐπῆρεν καὶ τὸ σπαθίον του καὶ *ἀηδονικὰ ἐτραγῴδει.*

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Διγενὴς ἐκαβαλλίκευσε τὸν μαῦρον (καὶ) ἀπῆλθε πρὸς τὴν κόρην.

Ἐκίνησεν οὖν ὁ νέος καὶ ὑπήγαινεν πρὸς τὴν κόρην καὶ καθό-

λου δὲν ἐδειλίασεν ἢ νὰ φοβηθῇ τὲς βίγλες ἢ τοὺς στρατιώτας. Ὡσὰν δὲ ἔφθασεν κοντὰ εἰς τὰ ὀσπίτια τοῦ στρατηγοῦ, τότε ἐχείρισεν καὶ ἔκρουεν τὴν λύραν του δυνατώτερα καὶ αὐτὸς ἐτραγῴδει χαμηλά, καὶ ἔλεγεν· «*Ὅποιος ἐφίλησε μακρὰ γλήγορα δὲν γυρίζει, τὲς νύκτες νὰ περιπατῇ καὶ ὕπνον δὲν χορταίνει, δὲν θέλει τὸν παράδεισον, ἀλλὰ* μηδὲ *τὰ μυρίσματά του. Ἐγὼ μακρὰ ἐφίλησα καὶ ἀργῶ νὰ γυρίσω, ἐγὼ* διὰ τὴν ποθητήν μου δὲν χορταίνω τὸν ὕπνον.» Ἦτον δὲ ὁ μαῦρος του εὔμορφος καὶ ἔλαμπεν ὡς τὸ φεγγάριον καὶ τὴν αὐγὴν ἔσωσεν εἰς τὸ κουβούκλιον τῆς κόρης. Ἡ κόρη δὲ εἶχε τὴν ἔγνοιαν καὶ ἐκάθετον καὶ ἠγρύπνει καὶ ἐπάντεχεν, καὶ πρὸς τὴν ὥραν τοῦ ὄρθρου ἐνύσταξεν καὶ ἀπεκοιμήθη. Ὡσὰν ἦλθεν οὖν ὁ νέος καὶ δὲν τὴν ἤκουσεν, ἔπεσεν εἰς θλῖψιν πολλὴν καὶ ἔβαλεν πολλοὺς διαλογισμοὺς
φ. 43α εἰς τὴν καρδί|αν του καὶ ἔλεγεν· «Μήνα ἐμετενόησεν ἡ κόρη ἢ μήνα ἐφοβήθη τοὺς συγγενεῖς καὶ γονεῖς νὰ μὴν μᾶς νοήσουν; τί νὰ εἰπῶ, τί νὰ γενῶ, τί νὰ κάμω δὲν ἠξεύρω. Ἂν λαλήσω, θέλουν ἀκούσει καὶ ἄλλοι τὴν φωνήν μου καὶ θέλω γυρίσει ἄπρακτος, καὶ ἄλλο ὅτι θέλουν με νοήσει καὶ θέλω τοὺς δώσει γνῶσιν νὰ φυλαχθοῦσιν νὰ μὴν ἔχω ἄδειαν νὰ ἰδῶ τὴν ποθητήν μου καὶ τότε τί με ὠφελεῖ ἡ ζωὴ νὰ τὴν ἔχω; Ἀμὴ ἂς παίζω τὴν λύραν μου καὶ θέλει γένει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.» Καὶ ἐχείρισεν καὶ ἔπαιζεν τὴν λύραν του καὶ ἐτραγῴδει καὶ ἔλεγεν· «Ὦ κοράσιον εὔμορφον, ἔτζι γλήγορα μὲ ἐλησμόνησες; *Θαρρῶ ὅτι νὰ ἐλησμόνησες τοὺς ἐχθεσινούς σου λόγους*, ὁποῦ ἐσυντύχαμεν οἱ δύο μας μοναχοί. Σήκω τραντάφυλλόν μου μυρισμένον καὶ κόκκινόν μου μῆλον, *αὐγερινὸς ἀνέτειλεν καὶ ἂς περιπατοῦμεν.*» Ἡ δὲ κόρη ὡσὰν ἤκουσεν τῆς λύρας τὸν ἀηδονισμόν, ἐξύπνησεν καὶ ἐπήδησεν καὶ ἐσηκώθη καὶ ἐπῆρεν τὸ ζωνάριόν της καὶ ἐζώσθη σφικτά, ἔπειτα ἐπαρέκυψεν ἀπὸ τὸ παραθύριον καὶ εἶδεν τὸν νέον καὶ λέγει τον· «Ἐγὼ τώρα σὲ ἐφούμισα ὅτι ἤργησες, διότις ἐκάθουμουν ὅλην τὴν νύκτα καὶ ἀγρύπνουν νά σε ἀπαντέχω. *Καὶ ἀπὸ τώρα πάντα ὀκνὸν καὶ ψεύ-*
φ. 43β *στην νά σε ἔχω.* Τί παίζεις τέτοιαν ὥραν τὴν λύραν σου; | Δὲν
31 ἠξεύρεις, γλυκύτατόν μου φῶς, ὅτι ἂν σε νοήσῃ ὁ ἄσπλαχνός μου πατέρας καὶ οἱ ἀδελφοί μου καὶ οἱ συγγενεῖς μου καὶ ὅλη μου ἡ γενεά, θέλουν σε ὑστερήσῃ ἀπὸ τὸν κόσμον ἐτοῦτον διάτ' ἐμένα. Διότις ἔτζι ἦλθιεν πολλοὶ ἄγνωστοι καὶ ἐθαρροῦσαν εἰς τὴν δύναμίν τους καὶ
35 ἔχασαν τὴν ζωήν τους. Πλὴν ἐγώ, γλυκύτατόν μου φῶς, καλὰ ἐγνω-

11 *ἐπεκοιμήθη*

ρίζω ὅτι ἐκατεπόνεσέ σε ὁ πόθος καὶ ἡ ἀγάπη σὲ φλογίζει καὶ ὁ νοῦς σου τώρα φαίνεταί σε ὅτι δὲν εἶναι μετὰ σένα καὶ ἔπεσες εἰς μέγαν κίνδυνον διὰ μένα. Καὶ ὡς με φαίνεται ἀπὸ τὴν ἔννοιαν καὶ πικρίαν σου ὅτι νὰ κινδυνεύῃ ἡ ζωή σου. Καὶ ἐβλέπω σε μο-
5 ναχὸν καὶ δὲν ἔχω τί νά σε κάμω. *Καὶ ἂν κατεβῶ, αὐθέντα μου, νὰ ὑπάγω μετὰ σένα*, φοβοῦμαι μήπως κυνηγήσουν καὶ καταφθάσουν μας. Ἐσένα μὲν θέλουν σκοτώσει καὶ ἐμένα θέλουν γυρίσει ὀπίσω, καὶ μόνον τὴν ἐντροπὴν θέλω πάρει, νὰ φαίνωμαι εἰς τὸν κόσμον ἐντροπιασμένη, κῶς ἄφησα τοὺς γονεῖς μου καὶ ἠγάπησα ἐσένα καὶ ἠκο-
10 λούθησά σε.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Διγενὴς ὠμίλει μετὰ τῆς κόρης.

Ὡσὰν ἤκουσεν ὁ Διγενὴς τοὺς λόγους τῆς κόρης, λέγει πρὸς ἐκεί-
φ. 44α νην· «Ἐπαινῶ σου τὴν γνῶσιν, ὦ εὐγενεστάτη, | ἀλλὰ δὲν ἠξεύρεις τὴν δύναμίν μου, ὁποῦ ἔχω, διὰ τοῦτο συντυχαίνεις αὐτὰ τὰ λόγια.
15 Ἀμὴ ἂν ἤθελες ἠξεύρει τὰ κατορθώματα, ὁποῦ ἔκαμα ἐγώ, δὲν ἤθελες εἶπεῖ ποτὲ τίποτες τοὺς ἀδελφούς σου ἢ τὸν πατέρα σου τὸν στρατηγὸν καὶ ὅλους σου τοὺς συγγενεῖς νὰ καταφθάσουν, νά με κατακρημνίσουν καὶ νά με σκοτώσουν διὰ σένα. Ἀμὴ νὰ εἶσαι βεβαιωμένη, ψυχή μου, ὅτι φουσᾶτα δύνομαι νὰ πολεμήσω καὶ νὰ νικήσω κάστρη
20 καὶ χῶρες, καὶ ἐσὺ μὲ λέγεις πατέρα καὶ ἀδελφοὺς καὶ ἀγούρους καὶ συγγενεῖς, τοὺς ὁποίους ἐγὼ μετρῶ ὡσὰν μικρὰ παιδία; Βάλε εἰς τὸν νοῦν σου ὅτι πόσες κορῶνες δύνονται νὰ πιάσουν ἕνα ἀετόν. Μόνον τοῦτο θέλω νὰ ἀκούσω ἀπὸ σένα, ἐὰν προθυμῇς νά με ἀκολουθήσῃς ὅσον εἶναι κατάψυχον, μὴν καρτεροῦμεν ἐδῶ καὶ θέλει μᾶς καύσει εἰς
25 τὴν στράταν τοῦ ἡλίου τὸ καῦμα. Καὶ ἂν θέλῃς ἔλα ταχύτερον, νὰ μὴν μᾶς νοήσῃ ὁ κόσμος καὶ νὰ περάσωμεν τοὺς στενοὺς τόπους πρὶν νὰ λάμψῃ ὁ ἥλιος. Διότις αἱ ρύμνες καὶ τὰ στενώματα πολλοὺς ἀνδρείους ἐνίκησαν, οἱ δὲ κάμποι τοὺς ἀνάνδρους ἀνδρειώνουν. Ἐὰν δὲ πάλιν ἐμετανόησες καὶ ἀγαπᾷς ἄλλοῦ καὶ διὰ τοῦτο εὑρίσκεις τὲς ἀφορμὲς αὐ-
φ. 44β τές, εἰπέ μοι τὴν | ἀλήθειαν καὶ νὰ γυρίσω νὰ ὑπαγαίνω. Καὶ μηδὲν
31 θαρρῇς, κουρτέσα μου, ὅτι νὰ φοβηθῶ ἐγὼ λαὸν καὶ φουσᾶτα. *Μὰ τὸν ἅγιον Θεόδωρον τὸν μέγαν στρατιώτην*, ἂς ἔλθωσιν ὅλοι νὰ ἐβγοῦμεν εἰς τὸν κάμπον, τότε νὰ ἰδῇς νέον, ὁποῦ ἀγαπᾷς, νὰ τὸν ποθή-

22 *Ἔναστον.* 27 *ἐρύμνες*

σης περισσότερα, καὶ νὰ ἰδῇς ἄγουρον, ὁποῦ ἀγαπᾷς, ὁποῦ δὲν τὸν ἔχει ὁ κόσμος ὅλος.» Ἀπεκρίθη ἡ κόρη καὶ λέγει πρὸς τὸν νέον· «Νὰ ἠξεύρῃς, αὐθέντα μου χρυσὲ καὶ πανευγενέστατε, ὅτι ἐμένα πολλοὶ μεγιστάνοι καὶ ἄρχοντες μὲ ἐγύρευσαν καὶ πολλῶν βασιλέων παιδία ἐπεθύμησαν μόνον νά με ἰδοῦσιν καὶ ἤρχοντο κοντὰ εἰς τὸ σπίτι μας. Ἀλλὰ οὐδένα δὲν ἠθέλησεν ὁ πατήρ μου, ἀλλὰ κὰν οὐδὲ τὴν σκιάν μου ἤθελεν νὰ δείξῃ καθόλου. Ἀμὴ ἀπὸ τὴν ὥραν, ὁποῦ εἶδα τὸ πρόσωπόν σου, ὡσὰν φωτία ἐσέβη εἰς τὴν ψυχήν μου, ἐλλάχθη ὁ λογισμός μου, ἐμετέστρεψας τὴν γνώμην μου εἰς τὴν γνώμην σου καὶ ἀπὸ τώρα ἀρνοῦμαι τοὺς γονεῖς καὶ συγγενεῖς μου διὰ τὴν ἀγάπην σου καὶ τοὺς ἀδελφούς μου, καὶ δίδω σε τὸν Θεὸν μάρτυρα καὶ ἐγγυητὴν νὰ μήν με παραπονέσῃς καὶ θέλει σε τὸ ἀνταποδώσει ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως.» Αὐτὰ τὰ λόγια ἔλεγεν ἡ κόρη πρὸς τὸν νέον μετὰ πολλῶν δακρύων καὶ ἐκατεφρόνει τὸν ἑαυτόν της πολλὰ καὶ ἔπασχεν
φ. 45α νὰ μεταφέρῃ τὸν νέον | ἀπὸ τὴν γνώμην, ὁποῦ εἶχεν. Ἀλλὰ ὁ ἄπειρος
16 πόθος δὲν τὴν ἄφηνεν πάλιν. Ἡ γὰρ δύναμις τοῦ ἔρωτος καὶ ἡ φιλία ἐδίωξε πολλάκις ἐντροπὴν καὶ φόβον. Διὰ τοῦτο ὁποῦ ἀγαπᾷ οὐδὲ κὰν γονεῖς φοβεῖται οὐδὲ ἐντρέπεται, ἀλλὰ φαίνεται ὅλως ἀδιάντροπος, διὰ νὰ εἶναι δουλωμένος εἰς τὴν ἀγάπην, τὰ ὁποῖα ἔπαθαν πολλοὶ ἀνδρειωμένοι νέοι. Καὶ ὡσὰν εἶδεν ὁ νέος τὴν κόρην ὅτι δακρύει, ἐδάκρυσε καὶ αὐτὸς καὶ λέγει την· «Ὦ εὐγενεστάτη κόρη, ἐγὼ καλὰ ἐγνωρίζω τὸ γένος σου καὶ ἠξεύρω καλὰ ὅτι ἔχει ὁ πατήρ σου καὶ πλοῦτον πολύν. Καὶ αὐτό, ὁποῦ με λέγεις, ὅτι σὲ γύρευσαν πολλοί, πολλὰ καλὰ τὸ ἠξεύρω. Διότις ἐρώτησα καὶ ἔμαθά το. Ἀμὴ ἐγώ, ὦ ψυχή μου, δὲν θέλω καμίαν δόξαν, ἀλλ' οὐδὲ κτήματα ἐπεθυμῶ νὰ κάμω ἔμπροσθεν εἰς τὴν ἀγάπην σου. Ὅλα ὡσὰν χορτάρι τὰ λογίζομαι. Ἀπὸ τὴν ὥραν, ὁποῦ εἴδαμεν ἀπ' ἀλλήλων μας, μία ὥρα ἡ ἀγάπη μου δὲν ἔλειψεν ἀπὸ σένα, μόνον ἐρριζώθης μέσα εἰς τὴν ψυχήν μου καὶ πάντοτε μὲ ἐφαίνετον ὅτι ἔμπροσθέν μου σὲ βλέπω. Ποτέ μου ἄλλης κόρης κάλλος δὲν ἐπεθύμησα, ἀμὴ ἐσὺ εἶσαι ἡ ἀρχή μου καὶ τὸ τέλος.» Καὶ πάλιν ὁ νέος ἐμεταδάκρυσεν καὶ μετὰ ὅρκου τὴν ἔλεγεν· «Δέσποτα Θεὲ καὶ
φ. 45β κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁποῦ ἔκτισες | τοὺς αἰῶνας, ἐὰν βουληθῶ ποτὲ νὰ θλίψω τὴν ψυχήν σου ἢ τὴν καρδίαν σου, ὦ πανωραιοτάτη, καὶ ἐὰν δὲν φυλάξω τὴν ἀγάπην μας ἄδολον καὶ τὸν πόθον, ὁποῦ ἔχομεν ἀνάμεσόν μας εἰς τὴν ζωήν μου ὅλην, νὰ μὴν χαρῶ τὴν ζωήν μου εἰς τοῦτον τὸν

18 ὅλος.

κόσμον καὶ οὐδὲ τὴν ἀνδρείαν μου τὴν περισσήν, ὁποῦ ἔχω, καὶ νὰ μὴν κληρονομήσω τὴν εὐχὴν τῶν γονέων μου καὶ νὰ μὴν θαφτῶ χριστιανός, ὡσὰν θέλει ἡ ψυχή μου. Ὁμοίως καὶ ἐσὺ πρὸς ἐμένα νὰ ἔχῃς ἄδολον τὴν ἀγάπην, καὶ πρόσεχε καλὰ νὰ μήν με σκανδαλίσῃς.» Αὐτὰ τὰ λόγια ὡσὰν τὰ ἤκουσεν ἡ κόρη, εἶπε πρὸς τὸν νέον· «Αὔτου ὁποῦ ρίπτω τὸν ἐμαυτόν μου εἰς ἐσένα καὶ εἴ τι κάμῃς εἰς ἐμένα, νὰ κάμῃ καὶ ⟨ὁ⟩ θεὸς μὲ τὴν ψυχήν σου.»

Περὶ τοῦ πῶς ἡ κόρη ἔρριψεν τὸν ἑαυτόν της εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Ἀκρίτου.

Καὶ παρευθὺς ἐπήδησεν ἀπὸ τὴν χρυσῆν θυρίδαν, καὶ ὁ Διγενὴς ἐστάθη ὀρθὸς καὶ ἐδέκτει την εἰς τὰς ἀγκάλας του καὶ ἐκατερίλει την γλυκέα ὡς εἶχεν τὸ δίκαιον.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Ἀκρίτης λαβὼν τὴν κόρην ἀπῆρχετο.

Ὡσὰν ἐπῆρεν οὖν ὁ Ἀκρίτης τὴν κόρην ἐκαβαλλίκευσέν την ὀπισωκάπουλά του μὲ πολλὴν χαρὰν καὶ ἐκίνησε νὰ ὑπαγαίνῃ. Τότε ἐστάθη
φ. 46α ἀντίκρυς εἰς τὸ σπίτιον τοῦ | στρατηγοῦ καὶ ἔβαλεν μίαν φωνὴν μεγάλην καὶ εἶπεν· «Εὔχου με, αὐθέντα στρατηγέ, μὲ τὴν θυγατέραν σου καὶ εὐχαρίστει τὸν Θεόν, ὁποῦ ἔχεις τέτοιον γαμβρόν.» Αἱ δὲ βίγλες τοῦ στραιηγοῦ ὡσὰν ἤκουσαν τὴν φωνήν, ἐδιαλάλησαν ἀναμέσον αὐτῶν καὶ ἐσυνάχθησαν εὐθὺς καὶ ἐκαβαλλίκευσαν.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ στρατηγὸς μετὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ ὠδύροντο διὰ τὴν θυγατέραν αὐτῶν.

Ἤκουσεν οὖν καὶ ὁ στρατηγὸς τὴν φωνήν του καὶ ἐδάκρυσεν ἀπὸ καρδίας καὶ εἶπεν μεγάλῃ τῇ φωνῇ· «Ἀλίμονον εἰς ἐμένα, ὁποῦ ἔχασα τὴν κόρην μου. Ὦ ἄγουροι τοῦ Λύκαντος, ὦ ἄγουροι τῆς βίγλας, φθάσετε τὸ κοπέλιον ὅτι ἐπῆρεν τὴν θυγατέραν μου.» Ὁμοίως καὶ ἡ στρατήγισσα, ἡ μήτηρ τῆς κόρης, κλαίουσα ἔλεγεν· «Ἀλίμονον εἰς ἐμένα, γλυκύτατόν μου φῶς καὶ παρηγορία μου, πῶς ἔγινεν ἐτοῦτο εἰς ἐσένα καὶ πῶς τὸ ἔκαμες!» Καὶ ἤθελες ἰδεῖν πρᾶγμα φρικτὸν καὶ νὰ θαυμάσῃς καὶ *ὡσὰν ἄστρα εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ φύλλα εἰς τὰ δένδρα,* ἔτζι ἔπεφταν εἰς τοὺς μούρους αἱ σέλλες. Καὶ ὅσοι τὸν ἤξευραν ἔστρωναν τοὺς μαύρους καὶ ἀπέστρωναν,

Περὶ τοῦ πῶς ὁ στρατηγὸς μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ καβαλλικεύσαντες κατεδίωκον αὐτούς.

φ. 46β ὅσοι δὲ πάλιν δὲν τὸν ἤξευραν ποῖος εἶναι πάραυτα ἐκαβαλλίκευσαν ὅλοι καὶ ὁ στρατηγός, ὁ πατὴρ τῆς κόρης, καὶ οἱ υἱοί του καὶ τινὰς δὲν ἔμεινεν νὰ μὴν καβαλλικεύσῃ, οὔτε νέος οὔτε γέροντας, ὁποῦ δὲν ὑπῆγεν, τόσον ὁποῦ δὲν ἐδύνετον τινὰς νὰ μετρήσῃ τὸ πλῆθος, καὶ ἐκυνηγοῦσαν νὰ τοὺς σώσουν μὲ πολὺν κόπον. Καὶ ὡσὰν ἔφεξεν καλὰ ὁ ἥλιος τὴν ἡμέραν, ἔφθασαν τὸν νέον μὲ τὴν κόρην εἰς τοὺς κάμπους.

Περὶ τοῦ πῶς ἐφόνευσεν τὸν Σαρακηνόν, τὸν ἀνδρειωμένον.

Ἦτον δὲ κάποιος Σαρακηνὸς ἀπὸ τὴν Πέραν βίγλαν, καὶ ὡσὰν εἶδεν τὸν νέον μὲ τὴν κόρην, ἐπήδησεν ὀκτὼ τέντας καὶ κουρτίνας δεκαοκτὼ καὶ φαρία τεσσαράκοντα, ἐκράτει δὲ καὶ εἰς τὸ χέριν του κασιδολίτζιν ραβδὶν καὶ εἶχεν ὅλον του τὸν νοῦν καὶ τὸ βλέμμα εἰς τὸν Ἀκρίτην καὶ ἔδωκε τὸν μαῦρον του μὲ τὸ πτερνιστήριον καὶ ἦλθεν ἐπάνω του. Καὶ ὡσὰν τὸν εἶδεν ὁ Διγενής, λέγει πρὸς τὴν κόρην· «Βλέπεις αὐτὸν τὸν Σαρακηνόν, ψυχή μου; Ἐδῶ διὰτ' ἐμᾶς ἔρχεται. Ἀμὴ ἔβλεπε πῶς θέλω τὸν κάμει.» Αὐτὸν τὸν λόγον εἶπεν, ἔπειτα ἐπέζευσεν τὴν κόρην καὶ αὐτὸς ἐπῆρεν τὸ κοντάριόν του καὶ ἐκατέβη ἐπάνω του καὶ πρῶτον ἐλάλησε καὶ εἶπεν τον· «Σαρακηνέ, δέχου.» Εἶτα ἔδωκέν του μίαν κονταρέαν ἔμπροσθεν εἰς τὸ μέτωπον καὶ πάραυτα φ. 47α τὸν ἐθανάτωσεν καὶ ἐκεῖνον καὶ τὸ ἄλογόν του καὶ πάλιν ἐστράφην καὶ ἦλθεν εἰς τὴν κόρην. Καὶ ὡσὰν ἔσωσεν εἰς αὐτήν, βλέπει ὀπίσω του καὶ ἤρχουνταν κατεπάνω τους τριακόσιοι νομάτοι πεζοὶ καὶ καβαλλαρέοι καὶ λέγει πρὸς τὴν κόρην· «Βλέπεις, ὦ ψυχή μου, τί λαὸς μᾶς κυνηγᾷ πάλιν;» Ἡ δὲ κόρη ὡσὰν ἤκουσεν, ἐγύρισεν καὶ εἶδεν ὀπίσω της καὶ ἐφάνη την ὡς διὰ φόβον τὸ λέγει. Καὶ ἤκουσεν καὶ τὲς φωνὲς τῶν βουκίνων. Τότε ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν πρὸς τὸν Ἀκρίτην· «Ἀγωνίζου, αὐθέντα μου, νὰ μήν μας ἀποχωρίσουν, καὶ ἄφησέ με, αὐθέντα μου, νὰ ἀποθάνω κακὸν θάνατον. *Ἐπειδὴ καὶ κακὰ ἔπραξα, κακὰ καὶ νὰ ἀποθάνω.* Καὶ ἐσὺ ἔχεις ἄλογον καλὸν καὶ γλύτωσε τὸν ἐμαυτόν σου. Ἀπεκρίθη ὁ νέος καὶ εἶπεν την· «Μήν σε φανῇ, αὐθέντρα μου, ὅτι διὰ φόβον σε τὸ εἶπα, ἀλλὰ μάλιστα νὰ ἰδῇς μόνον τί λαὸς μᾶς

29 *ἀπορίσουν*

διώκει, διὰ νὰ μήν με ὀνειδίσῃς αὔριον ὅτι μὲ κλεψίαν σε ἐπῆρα ἀπὸ τοὺς γονεῖς σου, καὶ ἀποχώρισά σε ἀπὸ τὴν πατρίδα σου, καὶ ἄλλο πάλιν διὰ νὰ ἰδῇς τὴν ἀνδραγαθίαν μου καὶ νά με ἀγαπήσῃς περισσότερα παρὰ ὁποῦ με ἀγάπας.» Ἐτοῦτον τὸν λόγον εἶπεν ὁ Ἀκρίτης. φ. 47β Ἔπειτα ἐπίασε τὴν κόρην ἀπὸ τὸ χέριον καὶ ἔβαλέν την καὶ ἐκά- 6 θισεν ἐπάνω εἰς μίαν ριζιμιὰν πέτραν καὶ ἐπαρήγγειλεν καὶ εἶπεν τον· «Προσέχου, αὐθέντα μου, νὰ μὴν ἀδικήσῃς τοὺς ἀδελφούς μου.»

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Βασίλειος πολεμῶν διεσκόρπισε τοῦ στρατηγοῦ τοὺς ἄνδρας.

Παρευθὺς οὖν ἐπηλάλησεν καὶ ἔρχεται εἰς αὐτούς. Καὶ πηλαλῶντας ἐπρόφθασε ἕνα ἀπ' αὐτῶν καὶ ἔδωκέν του σπαθέι καὶ ἔσχισέν τον εἰς τὴν μέσην μαζὶ μὲ τὸ ἄλογόν του, καὶ τοὺς ἄλλους ἐδιασκόρπισέν τους καὶ ἐγύρισαν ἐντροπιασμένοι. Ὡμοίαζε δὲ ὁ νέος ὥσπερ καλὸν γεράκιν ὅταν ἰδῇ τὴν πέρδικα, ὁποῦ σκύπτει καὶ τὴν παίρνει, ἔτζι τοὺς ἐδιασκόρπισεν. Πολεμῶντας δὲ ἐκεῖνοι, ἐχώρισεν ἀπ' αὐτοὺς ὁ πατὴρ τῆς κόρης καὶ οἱ δύο ἀδελφοὶ αὐτῆς καὶ ὥρμησαν μοναχοί τους νὰ ἀνδραγαθήσουν καὶ ἐκίνησαν τὰ ἄλογά τους καὶ ἤρχοντο πρὸς τὴν κόρην. Καὶ ὡσὰν τοὺς εἶδεν ὁ Διγενής, ἐπλησίασεν καὶ ἐγύρισεν ὀπίσω. Καὶ πάλιν ὥρμησαν νὰ τὴν πάρουν. Αὐτὸς δὲ ἐπῆρεν τὸ ραβδίον καὶ πάλιν ὑπῆγεν καὶ ἐμπόδισέν τους καὶ ἔδωκέν τους ραβδέαν μὲ ὀλίγην δύναμιν καὶ ἐκατακρέμνισέν τους ἀπὸ τὰ ἄλογά τους, ἀμὴ δὲν τοὺς ἔβλαψεν τίποτες. Ὁ δὲ πατὴρ τῆς κόρης ὁ στραιη|γὸς ὡσὰν ἤκουσεν, ἔφθασεν φ. 48α καὶ αὐτὸς κλαίοντας καὶ ἐζήτει νὰ ἰδῇ τὴν θυγατέραν του.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Βασίλειος δήσας τὰς χεῖρας προσεκύνει τὸν στρατηγόν.

Ὡσὰν εἶδεν οὖν ὁ Διγενὴς τὸν πενθερόν του τὸν Δούκαν ἀπὸ μακρόθεν ὁποῦ ἤρχετον πρὸς αὐτόν, ἐτῆγεν καὶ ἐπροϋπάντησέν τον καὶ ἔδησεν τὰς χεῖρας του καὶ ἐπροσκύνει τον καὶ ἔλεγέν τον ἔτζι· «Εὔχου μου, αὐθέντα στρατηγέ, μὲ τὴν θυγατέραν σου καὶ συγχώρησόν μοι καὶ μήν με καταδικάζῃς. Οἱ ἄνθρωποί σου εἶναι ἀμάθητοι *νὰ δίδουν καὶ νὰ παίρουν*, καὶ ἐπαίδευσά τους ὀλίγον νὰ μάθουν καὶ νὰ μηδὲν ἀλησμονοῦν. Λοιπὸν ἀπὸ τώρα πλέον μηδὲν λυπῆσαι τίποτες, διότις ἐπῆρες γαμπρὸν καλόν, τὸν ὁποῖον δὲν τὸν ηὗρισκες, ἐὰν τὸν ἐγύρευες εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Δὲν εἶμαι ἐγὼ ἀπὸ γένος τίποτες παρακάτω, μηδὲ ἀπὸ τοὺς ἀνάνδρους. Ἀμπορεῖ νά με ἤθελες ὁρίσει νά με στείλῃς εἰς καμίαν σου δουλείαν καὶ τότε νὰ ἤθελες ἐγνωρίσει τί γαμπρὸν ἔκαμες.»

Τότε παρευθὺς ὁ στρατηγὸς ἐσήκωσεν εἰς τὸν Θεὸν τὰς χεῖρας του καὶ τὰ μάτια του πρὸς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εὐχαρίστει τὸν Θεὸν καὶ ἔλεγεν·
φ. 48β «Δόξα σοι, Χριστὲ ὁ Θεός μου, ὁποῦ οἰκονομεῖς πάντο|τε τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου. *Εὐχαριστῶ σοι κύριε καὶ ποιητὰ τῶν ὅλων* εἰς τὴν φιλανθρωπίαν σου, ὁποῦ ἔδειξες εἰς ἐμένα· ὡσὰν ἠθέλησες, ἔτζι καὶ ἔγινεν, καὶ ἐχάρισές με γαμβρὸν ἀνδρειωμένον.» Εἶτα ἐγύρισεν πρὸς τὸν γαμβρὸν καὶ λέγει του· «Ὦ παγκάλιστέ μου γαμβρέ, ἔπαρε τὴν κόρην, ὁποῦ ἔβαλες τὴν ζωήν σου δι᾽ αὐτήν. Διατὶ ἐὰν δὲν εἶχες εἰς αὐτὴν τοιούτην ἀγάπην, δὲν ἤθελες τολμήσει μοναχός σου νὰ κάμῃς αὐτό, ὁποῦ ἔκαμες. Γύρισε μόνον νὰ ὑπᾶμεν εἰς τὸ δσπίτιόν μας καὶ μηδὲν βάνῃς εἰς τὸν νοῦν σου τίποτις κακὸν ἀπὸ ἐμένα, ἀμὴ νὰ συμφωνήσωμεν τοὺς γάμους καὶ νὰ πάρῃς καὶ τὴν προῖκα σου ἀπὸ τὴν σήμερον ἡμέραν, κιντηνάρια εἴκοσι νομίσματα παλαιὰ καὶ χρυσάφιον πεντακοσίες λίτρες καὶ σπίτια θαυμαστὰ μὲ τῶν εὑρισκομένων ζῴων, πρωτία τετρακόσια, στράτιας ὀγδοήντα, δεκατέσσερους μαγείρους καὶ μαγκίπους καὶ ἄλλους ἑκατὸν πεντήκοντα δουλευτάδες καὶ ἑβδομῆντα βάϊες καὶ ἐγκόλπια πολύτιμα τῆς μητρός της καὶ ἕνα στεφάνιν ὁλόχρυσον μὲ τιμίων λίθων. Αὐτὰ μὲν ἔλαχαν εἰς τὸ ριζικὸν τῆς πολυαγαπημένης μου θυγατρός, καὶ τὰ ἄλλα πάλιν κρύβω τα διὰ τὰ ἄλλα μου παιδία.
φ. 49α Πίστευσον | μοι
21 (Χάσμα δύο φύλλων.)

ὅλον, καὶ ἦσαν καὶ αἱ βάϊες μου καὶ ὅλη μου ἡ ὀρδινία καὶ νὰ ἐρχόμεσθεν μὲ μεγάλην φήμην. Διότις ὁ πατέρας σου ἐγνωρίζει τίνος κόρην ἐπῆρες.» Ἀπεκρίθη ὁ νέος καὶ εἶπεν τὴν· «Μηδὲν λυπᾶσαι, ὡραία μου, καθόλου διὰ τὴν μοναξίαν. Διότις καλὰ ἂν καὶ εἶσαι μοναχή, ὅλοι ἠξεύρουν το καὶ εἰς τοῦτο δὲν ἔχει τινὰς νά σε καταγελάσῃ.» Εἶχαν δὲ καὶ ἕξι συρτά, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀπὸ τοῦ πατρός της, ὁποῦ τὰ ἥρπασεν ὁ Διγενής, ὅταν ἐπολέμει μὲ τὰ φουσᾶτα τοῦ πενθεροῦ του.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ ἀμηρᾶς ἠσπάζετο τοὺς νέους.

Καὶ ὡσὰν ἐσμίχθησαν μαζί, ἐφιλήθησαν ἀπ᾽ ἀλλήλων καὶ ὁ Διγενὴς ἐπέζευσεν μὲ τὴν ποθητήν του, ὁ δὲ ἀμηρᾶς ἐκατεφίλει τὴν κόρην καὶ εὐχαριστοῦσαν τὸν Θεὸν καὶ ἔλεγαν· «Ὁ Θεός, ὁποῦ ἐποίησεν τὰ πάντα, νά σας εὐλογήσῃ. Αὐτός, ὁποῦ ἔκτισεν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, νὰ πληθύνῃ τοὺς χρόνους σας μὲ εἰρήνην καὶ πλοῦτον καὶ νὰ σᾶς ποιήσῃ καὶ τῆς βασιλείας του κληρονόμους.» Καὶ ἐκάθισαν τὴν κόρην εἰς ἕνα εὐμορφότατον ἄλογον μὲ σέλλαν λαμπρὰν καὶ εἰς

τὴν κεφαλήν της ἔβαλαν πολυτίμητον στέφανον, καὶ ὁ λαὸς τοὺς ἐπολυχρόνει. Καὶ ἀφόντις ἐκτύπησαν τὰ βούκινα καὶ τὲς τρουμπέτες, ἐγύ-
φ. 49β ρισαν παρευθὺς ὅλοι. Καὶ τὴν χαράν, ὁποῦ | ἔγινεν τότε τίς δύναται νὰ τὴν διηγηθῇ; Τόσον ὅτι καὶ ἡ γῆ ἐχαίρετον καὶ τὰ ὄρη. Ὡσὰν δὲ ἐκόντευσαν εἰς τὸ σπίτιον, ἐβγῆκεν καὶ ἡ στρατήγισσα καὶ ἐπροϋπάντησέν τους, ἡ μήτηρ τοῦ Ἀκρίτου, μὲ πλῆθος λαοῦ πολλοῦ καὶ δόξης μεγάλης καὶ ἐκατεφιλοῦσαν τους μὲ πολὺν πόθον. Ὁ ἔρως ἐπλήρωσεν ὁλωνῶν τὰς ἐλπίδας καὶ ὅλα τους τὰ θελήματα καὶ ἐκεῖνα ὁποῦ τοὺς ἄρεσαν.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ ἀμηρᾶς ἔστειλεν τοὺς γυναικαδελφοὺς αὐτοῦ εἰς τὸν στρατηγόν.

Καὶ ὡσὰν ἔφθασαν εἰς τὸ σπίτιον, τότε ἀπέστειλεν ὁ ἀμηρᾶς τοὺς γυναικαδέλφους του καὶ τοὺς ἀνθρώπους του μαζί, διὰ νὰ ὑπᾶν νὰ εἰποῦν τὸν στρατηγὸν νὰ ἔλθουν εἰς τὸν γάμον.

Περὶ τοῦ πῶς ἦλθεν ὁ πατὴρ τῆς κόρης.

Ὁ δὲ στρατηγὸς ὡσὰν ἤκουσεν, ᾠκονόμησεν τὰς προῖκας καὶ ἔπεψεν πρὸς τὴν κόρην καὶ ἔδωκε τὸν Ἀκρίτην χαρίσματα, ἄλογα δώδεκα μαῦρα μὲ βλαττία ἐπάνω σκεπασμένα, χυμευτὰ σελλοχάλινα μὲ χρυσῶν σμάρδων, γεράκια δώδεκα, ⟨δώδε⟩κα πάρδους διαλεκτοὺς δοκιμασμένους, δώδεκα βάϊες καὶ εὐνούχους δώδεκα καὶ καβάδια πολυτίμητα δώδεκα καὶ μίαν τέντα χρυσοκόκκινην, μεγάλην, μὲ ὁλομέταξα
φ. 50α σχοινία καὶ οἱ πάλοι της ἀργυροῖ. Ἔδωκέν του καὶ εἰκόνες χυμευτὲς τῶν ἁγίων Θεοδώρων, καὶ εἶχαν λίθους πολυτίμους, οἱ ὁποῖοι λέγονται ὑάκινθος, κοντάρια ὡραιότατα ἀραβικὰ δέκα καὶ τὸ σπαθίον τοῦ Χοσρόου, τὸ περίφημον ἐκεῖνον, καὶ ἕνα λέοντα μερωμένον, καὶ ἔτζι ἔχαιρεν ὁ νέος μὲ τὴν κόρην καὶ αὐτὴ μετ᾽ αὐτόν. Ἔδωκάν τους κοὶ κτήματα πολλὰ καὶ σκλάβους καὶ σκλάβες καὶ στολίσματα διάφορα καὶ τὴν λοιπὴν ὕλην. *Ἀνέβη δὲ ἡ προῖκα τους ἑξῆντα μυριάδες.* Καὶ αὐτὰ μὲν τὰ χαρίσματα ἔδωκεν ὁ στρατηγὸς τὸν Βασίλειον τὸν γαμβρόν του ὁμοίως σὺν τῇ φιλτάτῃ του θυγατέρα, τοιούτως καὶ ὁ ἀμηρᾶς ἐχάρισε θεώρετρα τὴν εὐγενικὴν νύμφην. Ἀλλὰ καὶ ἡ στρατήγισσα καὶ οἱ πέντε ἀδελφοὶ τῆς κόρης καὶ ὅλοι οἱ συγγενεῖς.

---

8 *καπάρδους*. 28 *τοιοῦτος*

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Βασίλειος εὐλογήθη τὴν κόρην.

Ὁ δὲ καλὸς Βασίλειος εὐλογήθη τὴν κόρην καθὼς ὁρίζει ὁ νόμος τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν καὶ ἔκαμέν την γυναῖκα του, καὶ ἐβάστα ὁ γάμος του τρεῖς μῆνες καὶ ἐχαίρουνταν ὅλοι μαζί, ὁ πατὴρ λέγω αὐτοῦ ὁ ἀμηρᾶς καὶ ἡ μήτηρ του καὶ οἱ ἀδελφοὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ μετὰ ἀπείρου λαοῦ. Ἀλλὰ καὶ ὁ πατὴρ τῆς κόρης καὶ ἡ μητέρα της
φ. 50β ἐχαίρουνταν καὶ ἐχόρευαν καὶ ἔπαιζαν μὲ ὄρ|γανα καὶ τυμπάνους καὶ ἀνακαράδες. Ἀφόντις δὲ ἐπλήρωσαν αἱ τρεῖς μῆνες τοῦ γάμου, ἐτίμησεν τὸν πενθερόν του ὁ Διγενὴς ὡσὰν ἔπρεπεν καὶ ἐπῆρεν τὴν εὐχήν του. Ἔπειτα ἐδιέβη ὁ στρατηγὸς εἰς τὸ δσπίτιόν του μὲ πολλοὺς στρατιώτας ἀνδρειωμένους. Ὁ δὲ νέος Διγενὴς ἐχαίρετον καὶ ἠγάλλετον μὲ τὴν ποθητήν του τὰ ὡραῖα της κάλλη, μετὰ δὲ ταῦτα ἐπῆρεν καὶ αὐτὸς τὴν ποθητήν του καὶ τοὺς ἀνθρώπους του καὶ ἐβγῆκεν εἰς τὰς ἄκρας καὶ ἐπῆγεν εἰς τοὺς τόπους τοῦ πατρός του, καὶ ἦτον ὁ νοῦς του ὅλως διόλου πῶς νὰ ἀφανίσῃ τοὺς ἀτάκτους ἐκείνους, ὁποῦ ἐκαταπατοῦσαν τοὺς τόπους του, καὶ ἔτρεχεν εἰς τὰς κλεισούρας καὶ εἰς τὰς ἄκρας, διὰ τοῦτό ἐπωνομάσθη Ἀκρίτης. Πολλοὺς μὲν ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του ἐκτύπησεν καὶ πολλοὺς πάλιν ἐθανάτωσεν. Τότε τὰ ρωμαϊκὰ μέρη τῶν ὀρθοδόξων καὶ οἱ τόποι ἐπερνοῦσαν μὲ εἰρήνην καὶ εἶχαν τον ὡς προστάτην καὶ βοηθὸν ἀπὸ τοὺς πολέμους καὶ φόνους τοὺς ἀπείρους, ὁποῦ ἐγίνουνταν καθ' ἡμέραν. Εἶχε δὲ ἀγάπην καὶ πόθον πῶς νὰ περιπατῇ μοναχός του καὶ νὰ κάμνῃ ἀνδραγαθίας χωρὶς νὰ ἔχῃ κανένα βοηθόν. Καὶ ὅπου καὶ ἂν ἐπήγαινεν εἶχε τέντες καὶ ἔσταινεν ἰδικές του·
φ. 51α Εἶχε δὲ καὶ τένταν | χώρια εὔμορφην πολλά, εἰς τὴν ὁποίαν ἐσέβαινεν μόνον αὐτὸς καὶ ἡ κόρη. Εἶχαν πάλιν αἱ βάϊες χώρια τένταν καὶ οἱ ἄνθρωποί του χώρια. Καὶ ἦσαν ἀπ' ἀλλήλων αἱ τέντες μακριά, καὶ ὁπόταν ἤθελαν νὰ σηκωθοῦσιν ἀπὸ ἕνα τόπον νὰ ὑπᾶν εἰς ἄλλον, ἔκαιμναν φανούς, καὶ ὅσους ἀνθρώπους ἤθελαν, τόσους φανοὺς ἔκαμναν. Δὲν ἀποτόλμησε ποτὲ τινὰς νὰ κοντεύσῃ κοντά, διότις τόσον ἔγινεν κατὰ πολλὰ φοβερός, ὅτι ὅποιος μόνον ἔβλεπε τὴν θεωρίαν του ἐδειλία.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Βασίλειος ἔδωκε ράπισμα τῷ μαγείρῳ αὐτοῦ καὶ ἐτυφλώθη.

Μία γὰρ τῶν ἡμερῶν ἕνας ἀπὸ τοὺς μαγείρους ἐχολομάνισεν ὀλίγον, καὶ ὡσὰν τὸ ἔμαθεν ὁ Διγενής, ἔδωκέν του ἕνα ράπισμα καὶ παρευθὺς ἐβγῆκαν τὰ μάτια του καὶ ἐτυφλώθη καὶ ἔτζι ἀπέμεινεν ὁ τρισάθλιος ἐκεῖνος τυφλὸς ἕως ὅλην του τὴν ζωήν. Ἀπὸ τότε ἐπαρήγγειλεν νὰ μὴν τὸν πλησιάσῃ τινὰς ἐκτὸς τῆς κόρης αὐτοῦ τῆς ὡραιοτάτης καὶ εὐγενικῆς, τῆς ὁποίας ἐχαίρετον εἰς ὅλην του τὴν ζωήν. Τὰ δὲ φαγητά, ὁποῦ ἔτρωγαν, ἦσαν ἐλάφια, πουλία, αἶγες, χοῖροι ἄγριοι καὶ πᾶσα κυνήγιον ἄλλον. Καὶ πολλοὶ ἐβλέποντάς τους ἐζούλευαν καὶ
φ. 51β ἔπασχαν νὰ τοὺς χωρίσουν, τοὺς | ὁποίους θέλομεν τοὺς εἰπεῖ παρακάτωθεν, καθὼς θέλει φέρει ὁ λόγος. Πῶς ἐφόβισεν ὅλην τὴν Βαβυλωνίαν καὶ ἔγινεν ἀκουστὸς εἰς ὅλον τὸν κόσμον ὁ θαυμαστὸς ἀνδρειωμένος Ἀκρίτης, τὸν ὁποῖον ἐφοβήθησαν πολλὰ *αἱ ἄκραι τῆς Συρίας*. Ἀλλὰ καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ρωμαίων, ὁ μέγας Ρωμανὸς ἐκεῖνος ὁ παν-
εὐγενέστατος, ἤκουεν τοῦ Διγενοῦς τὰ ἀνδραγαθήματα καὶ εἶχεν ἀγάπην πολλὴν καὶ πόθον νὰ τὸν ἰδῇ καὶ νὰ τὸν ἀξιώσῃ εἰς μεγάλην τιμὴν καὶ δόξαν. Διότις ἔλαχεν καὶ αὐτὸς τότε ἐκεῖ εἰς τὰ σύνορα τῆς Καππαδοκίας, ὁποῦ ἐστράτευσεν διὰ κάποιους ἐχθρούς, ὁποῦ ὠνομάζουνταν Μαγούλιοι. Ὁ δὲ Βασίλειος ἔτυχε καὶ αὐτὸς τότε εἰς τὰς ἄκρας καὶ ἐφύλασσέν τας καλά, ὅτι δὲν ἐτόλμα τινὰς νὰ περάσῃ ἀπ' ἐκεῖ χωρὶς τὸ θέλημά του. Ἔγραψεν δὲ ἐπιστολὴν ὁ βασιλεὺς καὶ ἔστειλέν του, ἡ ὁποία ἔλεγεν ἔτζι· «Μὴν ὀκνήσῃς, παιδίον μου, νὰ ἔλθῃς πρὸς ἡμᾶς, διότις ἤκουσεν ἡ βασιλεία μου τὰ κατορθώματα καὶ ἀνδραγαθήματά σου καὶ ἔχω πολλὴν ἀγάπην νὰ ἰδῶ τὴν εὐμορφοτάτην σου ὄψιν. Καὶ
εὐχαριστῶ τὸν παντοδύναμον Θεόν, ὁποῦ σὲ ἔδωσεν δύναμιν καὶ ἀνδρείαν τόσην, ὁποῦ δὲν εὑρίσκεται εἰς γεννημένον ἄνθρωπον, καὶ θέ-
φ. 52α λεις ἔ|χει καὶ τὴν ἀνταμοιβὴν ἀπὸ τὸν Θεόν. Καὶ ἔλα πρὸς ἡμᾶς χαιρόμενος καὶ μήν μας ἀλησμονήσῃς.» Αὐτὰ τὰ λόγια ἔστειλεν ὁ βασιλεὺς διὰ ὁρισμοῦ εἰς τὸν Διγενήν. Ὁ δὲ Διγενὴς ἐδέκτει τὸν ὁρισμὸν καὶ
ἀναγνώθει τον. Ἀφόντις δὲ ἀνέγνωσεν τὸν ὁρισμὸν καὶ ἐκατάλαβε τί τὸν γράφει ὁ βασιλεύς, ἔπιασεν καὶ αὐτὸς καὶ ἀντιγράφει τον ἄλλην γραφὴν καί ἔλεγεν ἔτσι· «Ἐγώ, δέσποτα βασιλεύς, εἶμαι ἀπὸ τώρα δοῦλος σου, καὶ ἂν ἀγαπᾷς νὰ ἰδῇς ἐμένα τὸν ἁμαρτωλὸν ἄνδρα, ἔπαρε ὀλίγους ἀνθρώπους καὶ κοπίασον εἰς τὸν Εὐφράτην ποταμὸν ἂν ὁρίζῃς
καὶ ἐκεῖ θέλεις με ἰδεῖ. Διότις ἐγώ, ὦ δέσποτά μου βασιλεῦ, φοβοῦμαι τὸ πολὺν φουσᾶτον, μήπως χειρίσουν τινὲς καὶ ἀναγελασθοῦσιν τίποτες καὶ φανῇ μου κακὸν καὶ θέλω τοὺς χαρίσει ἀπὸ τὰ χέρια μου ρόγαν. Καὶ ἡ βασιλεία σου καλὰ τὸ ἐγνωρίζει ὅτι ἡ νεότης κάμνει πολλὲς λωλιές.» Αὐτὰ τὰ λόγια ἔγραψεν ὁ Ἀκρίτης καὶ ἔστειλεν εἰς τὸν βασιλέα,
Ὁ δὲ βασιλεὺς ὥρισεν καὶ ἀνεγνώσθησαν ἔμπροσθέν του. Καὶ ὡσὰν τὰ ἀνέγνωσεν, ἐχάρη πολλὰ καὶ ἔλεγεν τοὺς ἄρχοντές του· «Δόξα σοι ὁ Θεός, ὅτι εὑρέθη ἄνθρωπος καλὸς διὰ τὴν βασιλείαν, ὁποῦ δὲν ἐφάνη ποτὲ τέτοιος εἰς τὸν κόσμον.» Ὅμως ἐπῆρε μὲ τοῦ λόγου του ἑκατὸν

φ. 52β στρατιώτας καὶ ἐκατέβη εἰς τὸν Εὐφράτην | ποταμὸν διὰ νὰ ἰδῇ τὸν Ἀκρίτην.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ βασιλεὺς τῶν Ρωμαίων ἠσπάζετο τὸν Ἀκρίτην.

Καὶ ὡσὰν εἶδεν τοῦ νέου τὴν ἡλικίαν, λέγει τον· «Ὦ τέκνον μου, δὲν χρήζεις ἔπαινον ἀπὸ ἄλλον τινάν. Ὅταν φανῇ ἡ ἀλήθεια, σχολάζει ὁ ἔπαινος. Λοιπὸν εἴ τι καὶ ἂν θέλῃς ἀπὸ τὴν βασιλείαν μου, εἰπέ με το νά σε τὸ δώσω.» Ἀπεκρίθη ὁ Ἀκρίτης καὶ λέγει πρὸς τὸν βασιλέα δουλικῶς· «Νὰ εἶναι καλὰ ἡ βασιλεία σου, δέσποτά μου βασιλεῦ, μαζὶ μὲ τὸν λαόν σου. Ἐμένα σώνει με μόνον τὸ συμπάθειον. Καὶ αὐτὰ τὰ χαρίσματα καὶ τὲς τιμές, ὁποῦ ὁρίζεις νά με δώσῃς, δῶσε τες εἰς πτωχοὺς στρατιῶτες. Διότις ἡ βασιλεία σου ἔχει ἐξόδους ἀναριθμήτους. Πρέπει δὲ τῇ βασιλεία σου νὰ ἀγαπᾷς τοὺς πτωχοὺς καὶ νὰ ταγίζῃς τοὺς πεινασμένους καὶ νὰ ἐλευθερώνῃς τοὺς ἀδικουμένους ἀπὸ τοὺς ἀδικητάς. Καὶ ἐὰν τύχῃ τινὰς καὶ πταίσῃ τίποτε παραμικρὸν πταίσιμον, νὰ μὴν τὸν ὀργίζεσαι πάραυτα, ἐὰν δὲν τὸν ἐξετάσῃς πρῶτον καλά. Αὐτὰ εἶναι, ὦ δέσποτα βασιλεῦ, δικαιοσύνης ἔργα, μὲ τὰ ὁποῖα δύνεσαι νὰ νικήσῃς ὅλους σου τοὺς ἐχθρούς, καὶ πῶς νὰ κρατῇς καὶ νὰ ὁρίζῃς δὲν εἶναι ἀπὸ δύναμιν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ χά-
φ. 53α ρισμα. Καὶ τὲς ἔξοδες, ὁποῦ εἶχες, περὶ τοῦ πῶς νὰ φυλάγουν τὲς ἄκρες, χαρίζω τες τῆς βασιλείας σου, καὶ ἀπὸ τώρα μὴν ἔχῃς καμίαν ἔννοιαν περὶ τούτων. Ἐγὼ νὰ κάμω τοὺς ἐχθρούς σου νὰ γένουν δοῦλοι σου καὶ νά σε ὑποτακτοῦν.» Ὡσὰν ἤκουσεν οὖν τοὺς λόγους τοῦ Ἀκρίτου ὁ βασιλεύς, ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν τον· «Ὦ τέκνον μου Βασίλειε, ἔχε ἀπὸ τώρα ὅλην τὴν Ρωμανίαν καὶ νὰ εἶσαι τιμημένος μὲ τὸν λαόν σου καὶ νά σε τὰ χαρίσω ὅλα διπλᾶ μὲ χρυσόβουλλον βασιλικὸν ὅλα τὰ πράγματα τοῦ παππού σου, καὶ ἔχε τα ἀφαίρετα εἰς τὴν ἐξουσίαν σου.» Αὐτὰ ὅλα ὁ βασιλεὺς ἔδωκεν πρὸς τὸν Ἀκρίτην καὶ ἐχάρισέν τον καὶ βλαττία πολύτιμα καὶ μὲ πολλὴν χαρὰν τὸν ἀπέβγαλεν καὶ εἶπεν τον· «Ὁ Θεός, τέκνον μου, νά σε κατευοδώνῃ πάντοτε καὶ νά σε ἀξιώσῃ νὰ χαίρεσαι τὰ πάντερπνά σου κάλλη.»

Περὶ τοῦ πῶς ὁ βασιλεὺς ὑπέστρεψεν εἰς Ἀχαΐαν.

Ὁ μὲν βασιλεὺς ἀφόντις ἐσύντυχεν μὲ τὸν Ἀκρίτην ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀχαΐαν, διότις εἶχεν ἐκεῖ πόλεμον καὶ ἐνίκησεν τοὺς ἐχθρούς του, ὁ δὲ θαυμαστὸς Ἀκρίτης ὑπῆγεν εἰς τὰς ἄκρας, ἐκεῖ ὁποῦ ἐκατοικοῦσαν οἱ λῃσταὶ καὶ ὅλοι οἱ ἀπελάται καὶ ἀπὸ τὰ ἀνδραγαθήματά του τὰ πολλὰ ἔλαβεν φήμην εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ὅμως ἡ

φ. 53β ὧδε ἐκατεπαύσαμεν τὸν λόγον μας | καὶ ἀφήκαμεν ἐνθύμησιν εἰς ἐκείνους, ὅπου θέλουν ἔλθει καταπόδιν μας. Τώρα δὲ ἐβάλαμεν ἀρχὴν νὰ διηγούμεσθεν τὰς διηγήσεις καὶ τὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ Διγενοῦς Ἀκρίτου, πῶς τὴν κόρην ἥρπασεν ἐκ τῶν Ἀράβων, ἡ ὁποία κόρη διὰ πόθον ἐραστοῦ ἔφυγεν ἀπὸ τῆς πατρίδος της, καὶ ἐπῆρεν την αὐτὸς προλαβών, ὅταν ὑπῆγεν εἰς τὴν Καππαδοκίαν καὶ εἰς τοὺς Χαρσιανίτας, καὶ πῶς ἐνίκησεν πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀπελάτας καὶ ἐθανάτωσεν καὶ τὸν δράκοντα, ὁποῦ ἦτον εἰς τὸ πηγάδιον, καὶ περὶ τοῦ Φιλοπαππού καὶ περὶ τῆς Μαξιμοῦς καὶ τῶν ἀνθρώπων της. Βάνω δὲ ἀρχὴν τώρα νὰ γράφω περὶ τῆς κόρης, ὁποῦ ἦτον ἀπὸ τὴν Περσίαν καὶ περὶ τῶν Ἀράβων τῆς νίκης εἰς τὸν ἕκτον λόγον. Ἔπειτα εἰς τὸν ἕβδομον λόγον τὴν νίκην καὶ τὸ γύρισμα τῶν ἀπελάτων.

Τέλος τοῦ πέμπτου λόγου Διγενοῦς Ἀκρίτου.

Ὁ ἕκτος λόγος λέγω δὴ καὶ ἕβδομος αὐτίκα
πεφύκασι τοῦ ποιητοῦ ἐκ στόματος λεχθέντες
Βασιλείου τοῦ Διγενοῦς, τοῦ θαυμαστοῦ Ἀκρίτου.

ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΕΚΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΔΙΓΕΝΟΥΣ.

Ὁ ἕκτος λόγος πέφυκεν Ἀκρίτου τοῦ γενναίου,
ἐν ᾧπερ διηγήσατο τοῖς φίλοις τοῖς οἰκείοις,
πῶς εὗρε τε τοῦ ἀμηρᾶ κόρην τοῦ Ἀπλοράβδου, |
φ. 54α *φυγοῦσαν μετὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ,*
καὶ πῶς ταύτην ἁφήρπασεν ἀπὸ τῶν Ἀραβίτων,
καὶ τῷ ἀνδρὶ ἐκδέδωκε τῷ ἰδίῳ ἐκείνην.

ΛΟΓΟΣ Ϛ'.

Ἡ νεότης ἀείποτε πέφτει εἰς τὴν ἀγάπην καὶ εἰς τὴν ἡδονὴν καὶ χαίρεται εἰς πόθον τῆς φιλίας, καὶ περισσότερα τὴν λογίζεται παρὰ τὴν βασιλείαν ὅποιος πέσῃ εἰς αὐτήν, καὶ μήτε τιμὴν μήτε ἐντροπὴν βάνει εἰς τὸν νοῦν του. Καλὰ ἂν καὶ ἂν ἔχῃ καὶ νόμιμον γυναῖκα καὶ εὖ-

---

15 *λεχθέντος* 22 *φυγοῦσα*

μορφήν, φανερὸν εἶναι ἐτοῦτο ὅτι ἐκεῖ ὁποῦ λάμπει ὁ ἥλιος, ἐκεῖ τρέχουν ὅλοι. Τοιουτοτρόπως καὶ ὁ θαυμαστὸς Ἀκρίτης, ὁ ὁποῖος εἶχεν ὅλα τοῦ Θεοῦ τὰ χαρίσματα, ἀνδρείαν, φρόνησιν, κάλλος, ἡλικίαν, καλλιφωνίαν, εἶχε δὲ λύπην εἰς ὅλην του τὴν ζωήν, πῶς δὲν ἔκαμνε παιδίον καὶ ἐδιηγεῖτο πρὸς τινὰς ἄλλους, ὁποῦ ἔπεσεν εἰς αὐτό.

Περὶ πῶς ὁ Ἀκρίτης διηγεῖται τοῖς φίλοις αὐτοῦ τὰ κατορθώματα αὐτοῦ.

Μιᾷ γὰρ τῶν ἡμερῶν ἐκάθησεν μὲ τοὺς φίλους του, ὁποῦ εἶχεν, καὶ ἐχείρισεν νὰ τοὺς λέγῃ περὶ τὸν πόθον τῆς φιλίας, καὶ μετὰ ταῦτα περὶ τῶν ἀνδραγαθημάτων του, τὰ ὁποῖα ἔκαμεν εἰς ἐκεῖνον τὸν καιρὸν καὶ ἔλεγέν τους ἔτζι.

Διήγησις τοῦ Διγενοῦς Ἀκρίτου.

φ. 54β Ὁ λεγόμενος Ἀπλοράβδης, ὁ ἀμηρᾶς ὁ μέγας, ἐσυνήθισεν νὰ πολεμῇ καὶ νὰ αἰχμαλωτίζῃ τὲς χῶρες μὲ πολὺν φουσᾶτον. Ἔτυχε δὲ καὶ ὁ υἱὸς ἐκείνου τοῦ Ἀντιόχου τοῦ στρατηγοῦ καὶ θαυμαστοῦ, τὸν ὁποῖον ἐπίασεν ὁ ἀμηρᾶς, ὁποῦ τὸν εἶχεν νικήσει, καὶ ἔβαλέν τον εἰς τὴν φυλακὴν καὶ εἶχεν τον ἀποκλεισμένον τρεῖς χρόνους. Εἶχε δὲ αὐτὸς ὁ Ἀπλοράβδης ὁ ἀμηρᾶς θυγατέραν καὶ εἶδεν τον τὸν δέσμιον καὶ ἠγάπησέν τον. Ἀλλὰ ἦτον διὰ πολύν της κακόν. Καὶ μίαν τῶν ἡμερῶν ἔλειπεν ὁ πατέρας της καὶ ἐκείνη ὑπῆγεν καὶ ἔλυσέν τον καὶ ἐσυμφώνησαν ἀπ' ἀλλήλων πῶς νὰ γενοῦν ἀνδρόγυνον. Καὶ ἐκατέστησεν τὴν μητέρα της καὶ ἔπεσεν εἰς τὸν ἄνδρα της, ἔκαμέν τον μέγαν ἄρχοντα τοῦ τόπου ἐκείνου. Ἔδειχνε δὲ πῶς εἶχεν τάχατες εἰς αὐτὴν ἀγάπην πολλήν. Ὅμως ὡσὰν τὸ ριζικὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλάκις δὲν θέλει νὰ τὸν ὑπάγῃ ἔμπροσθεν, ἀκούσατε τί σύμβαμα ἔγινεν. Ἠσθένησεν ἡ μήτηρ τῆς κόρης καὶ ἔγινεν σύγχυσις εἰς τὸ ὀσπίτιον νὰ ὑπηγαίνουν νὰ ἔρχουνται, ἄλλοι νὰ σεβαίνουν ἄλλοι νὰ ἐβγαίνουν. Ἔβαλαν καὶ αὐτοὶ βουλὴν πῶς νὰ φύγουν καὶ ηὗραν τότε καιρὸν ἐπιτήδειον, ὁποῦ ἦσαν ὅλοι συγχυσμένοι. Ὅμως ἡ κόρη καλὰ ἂν καὶ ἠγάπησέ τον καὶ ἤθελεν νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ, ἀμὴ ἐφοβεῖτον ἀπὸ δύο μέρη, φ. 55α ἀπὸ τὸ ἕνα ἐφοβεῖτον μήπως τοὺς νοήσουν καὶ κυνηγήσουν καὶ γυρίσουν τους καὶ θέλει ἐντροπισθῇ εἰς τὴν γενεάν της, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος πάλιν ἐφοβεῖτο μήπως καὶ ἀκολουθήσῃ τον καὶ ὑπάγῃ πούπετε εἰς κανένα τόπον ἀγνώριστον καὶ ἀφήσῃ την. Καὶ ἦτον ἡ κόρη πολλὰ διαλογισμένη. Ἐκεῖνος δὲ φοβούμενος μήπως τὸ

5 ἔπεσαν

νοήσουν καὶ κακοπέσῃ, ἢ νὰ μὴν τὸ ὁμολογήσῃ ἡ κόρη, ὅμοσέν την ὅρκους φρικτοὺς νὰ μὴν τὴν ἀρνησθῇ ποτέ, ἀμὴ νὰ τὴν ἔχῃ ὡς εὐλογητικήν του γυναῖκα εἰς ὅλην του τὴν ζωήν. Ἡ δὲ κόρη ὡσὰν ἤκουσεν ἐκείνους τοὺς μεγάλους καὶ φρικτοὺς ὅρκους, ἔστερξεν ὅτι νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ υἱὸς τοῦ Ἀντιόχου λαβὼν τὴν κόρην τοῦ Ἀπλοράβδου ἀφῆκεν αὐτὴν ἐν τῇ ἐρήμῳ.

Καὶ πάραυτα ἐκαβαλλίκευσαν τὰ ἄλογα, ὁποῦ ἦσαν προητοιμασιένα, καὶ ἐβγῆκαν εἰς τὴν στράταν μὲ πολλὴν σπουδήν. Λοιπὸν ἐπεριπάτησαν καλὰ ὅσον ὁποῦ ἦλθαν εἰς τὴν βρύσιν. Καὶ ὡσὰν ἔφθασαν ἐκεῖ, ἄφησεν τὴν κόρην μοναχὴ καὶ ἐκεῖνος ἐπίασεν τὴν στράταν. Ἡ δὲ κόρη θαρροῦσα ὅτι θέλει ἐπιστρέψει ἐστέκετον καὶ ἐπάντεχεν ἐκεῖ μοναχή. Ἐγὼ δὲ τότε ἐχώρισα ἀπὸ τοὺς γονεῖς μου καὶ ἐπῆρα τὴν ποθητήν μου καὶ ἐπῆγα εἰς τὴν Συρίαν, διότις ἠγάπησα νὰ ταξειδεύσω φ. 55β μοναχός μου. Ἤμουν δὲ τότε χρονῶν δεκαοκτὼ καθὼς | τὸ ἠξεύρω 16 καλά.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Ἀκρίτης καβαλλικεύσας εἰς Συρίαν ἀπῆει.

Φαρὶν ἐκαβαλλίκευα μαῦρον, ἀραβίτικον, ἐπῆρα δὲ καὶ σπαθίον καὶ κοντάριον βένετον καὶ ἐκατέβηκα εἰς τοὺς κάμπους τῶν Ἀραβιτῶν. Τότε καὶ ὁ θαυμαστὸς ἐκεῖνος υἱὸς τοῦ Ἀντιόχου ἔφυγεν ἀπὸ τὴν κόρην, τὴν θυγατέραν τοῦ ἀμηρᾶ, ὡς προείπομεν, καὶ ὁ Μοσούρ, ὁ ἀνδρεῖος καὶ λῃστὴς ὁδοστάτης ἐπεριέτρεχε τὰς ἄκρας καὶ ἐκούρσευεν ἀπὸ ἐμένα πρωτύτερα. Καὶ ὡσὰν εἶδεν τὸν νέον, ὁποῦ ἦτον καβαλλάρης εἰς ἄλογον, ἠθέλησεν ὅτι νὰ ὑπάγῃ ἀπάνω του νὰ τὸν δώσῃ σπαθέαν καταβατικὴν νὰ τὸν σχίσῃ. Καὶ ὀλίγον ἐὰν δὲν ἤθελα προφθάσει ἐγώ, ἤθελε θανατωθῇ ἐκεῖνος.

Περὶ τοῦ πῶς εὑρὼν τὸν υἱὸν τοῦ Ἀντιόχου ἀπέκτεινεν τὸν Μουσοὺρ ὁ Ἀκρίτης.

Ἔδωκα δὲ τότε καὶ ἐσκότωσα τὸν Μουσοὺρ καὶ ἐλευθέρωσα τὸν νέον ἀπὸ τὸν θάνατον καὶ ἔπιασά τον ἀπὸ τὸ χέριον καὶ ἔδωκά τον τοῖς φίλοις μου διὰ νὰ τὸν φυλάγουσιν, καὶ ἐγὼ ἐπίασα πάλιν τὴν στράταν καὶ ἐπεριπάτουν. Καὶ ὡσὰν ἐπεριπάτησα πολὺ διάστημα, ἔφθασα εἰς ἕνα κάμπον λιβαδιαῖον, ἐδίψουν δὲ πολλὰ καὶ ἐγύρευα πηγάδιον νὰ εὕρω νερὸ νὰ πίω. Καὶ ἐκεῖ γυρεύοντας τὸ νερὸν ἐβλέπω ἀπὸ

φ. 56α μακρόθεν ἕνα δένδρον, τὸ ὁποῖον ἦτο φοινικία, καὶ ἐπῆγα εἰς αὐτὸ τὸ δένδρον ἐλπίζοντας ὅτι νὰ εὕρω νερόν. Ὅμως ηὗρα κοντὰ εἰς τὸ δένδρον καὶ πηγάδιον.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Ἀκρίτης εὗρε τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀπλοράβδη.

Ὅταν ἐπλησίασα κοντά, ἤκουσα φωνὴν καὶ ἀναστεναγμὸν μὲ πολλὰ δάκρυα καὶ ἐγύρισα νὰ ἰδῶ. Καὶ ἐβλέπω ὅτι εἶναι ἡ κόρη τοῦ ἀμηρᾶ, ἐκείνην ὁποῦ ἄφησεν τοῦ Ἀντιόχου ὁ υἱός, καὶ ἐκάθετον εἰς τὴν βρύσιν καὶ ἔπινεν ἀπὸ τὸ νερὸν τῆς βρύσης. Καὶ ὡσὰν εἶδεν ἐμένα, ἐχάρην χαρὰν μεγάλην καὶ ἐπήδησεν καὶ ἦλθεν καὶ ἐπροϋπάντησέ με. Ἐγὼ ὡσὰν τὴν εἶδα, ἐφάνη μου ὅτι εἶναι φάντασμα καὶ ἐτρόμαξα τόσον, ὅτι ἐσηκώθησαν αἱ τρίχες μου. Ἐκείνη δὲ ἦλθεν κοντά μου ἄφοβα καὶ ἐχείρισεν νά με ἐρωτᾷ ὅτι «πῶς σὲ λέγουσιν καὶ ποῦ ὑπάγεις; ἢ μήνα δι' ἀγάπην ὑπάγῃς εἰς τὴν Συρίαν; Ἀλλὰ ἐπειδὴ εὑρέθης τώρα ἐδῶ εἰς τοὺς ἀνύδρους τόπους, διὰ τὴν ὥραν κατέβα ἀπὸ τὸ ἄλογον καὶ κάθησε ἐδῶ καὶ ἀναπαύσου ὀλίγον. Διότις ἔχει ἡ καρδία μου πόνους μεγάλους νά σε τοὺς εἰπῶ. Καὶ φαίνεταί με, ὡσὰν τοὺς εἰπῶ, θέλει λάβει ἡ καρδία μου ὀλίγην ἄνεσιν. Διότις τὴν λύπην τῆς ψυχῆς
φ. 56β οἱ λόγοι τὴν θεραπεύουν καὶ τὴν ὀδύ|νην καταπαύουν.» Ὡσὰν ἤκουσα ἐγὼ ἐτοῦτα τὰ λόγια, ἔβγαλα τὸν φόβον ἀπὸ τὴν καρδίαν μου καὶ ἐπέζευσα πάραυτα ἀπὸ τὸ ἄλογον καὶ ἔδεσά το εἰς τὸ δένδρον καὶ εἰς τὴν ρίζαν του ἔπηξα τὸ κοντάριόν μου. Ἔπειτα ἐπῆρα ἀπὸ τὸ νερὸν καὶ ἔπια. Τότε ἐχείρισα καὶ ἐρώτουν τὴν κόρην καὶ ἔλεγά την ἔτζι.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Ἀκρίτης πεζεύσας ὡμίλει μετὰ τῆς κόρης τοῦ Ἀπλοράβδη.

«Εἰπέ μοι πρῶτον, ὦ κοράσιον, πῶς περνᾷς ἐδῶ, ὁποῦ εὑρέθης καὶ διατί ἦλθες εἰς τὴν ἔρημον ἐτούτην, ἔπειτα νὰ ἐγνωρίσῃς καὶ ἐσὺ ποῖος εἶμαι ἐγώ.» Ὡσὰν ἤκουσεν ἡ κόρη αὐτὰ τὰ λόγια, ἐχείρισεν καὶ ἔλεγεν πρὸς τὸν νέον μὲ πολλὴν ταπείνωσιν καὶ ἀναστεναγμὸν ἀπὸ καρδίας· «Ἐὰν ὁρίζῃς νὰ μάθῃς, ὦ νεώτερε, τὴν πατρίδα μου, ἡ πατρίς μου εἶναι τὸ Μεκέ, καὶ πατήρ μου εἶναι ἀμηρᾶς ὁ Ἀπλοράβδης, ἡ δὲ μήτηρ μου ἡ Μελανθία. Ὅμως εἶχεν ὁ πατήρ μου ὁ ἀμηρᾶς ἕνα ρωμογεννήτην δέσμιον, τὸν ὁποῖον ἠγάπησα ἐγὼ διὰ πολύν μου κακόν. Διότις ἔλεγέ με πῶς εἶναι ἐνδόξου στρατηγοῦ υἱὸς καὶ ἐλευθέρωσά τον ἀπὸ τὴν φυλακὴν καὶ ἀπὸ τὰ δεσμὰ καὶ ἔδωσά τον καὶ τὰ πρῶτα ἄλογα τοῦ πατρός μου καὶ ἅρματα πολύτιμα καὶ ἄπειρον πλοῦ-

φ. 57α τον μὲ τὴν βουλὴν | τῆς μητρός μου καὶ ἔκαμά τον καὶ πρῶτον ἄρχοντα τῆς Συρίας. Ὁ δὲ πατήρ μου δὲν εὑρέθη ἐκεῖ, ἀμὴ ἦτον εἰς τὸν πόλεμον, καθὼς ἦτον συνηθισμένος νὰ μὴν λείπῃ ἀπὸ τοὺς πολέμους ποτέ. Καὶ πάντοτε ἔλεγά τον ὅτι «προσέχου, καλέ μου, νὰ μήν με ἀφήσῃς», καὶ ἐκεῖνος ὤμονέν μοι ὅρκους φρικτοὺς καὶ ἔλεγεν «ποτὲ νὰ μήν σε ἀρνησθῶ, ἀλλὰ νὰ φυλάξω καθαρὰν καὶ ἄδολον τὴν ἀγάπην» καὶ ἐφαίνετον ὅτι πῶς ἔχει εἰς ἐμένα πολλὴν ἀγάπην τόσον ὅτι κἂν καὶ μίαν ὥραν ἐὰν δὲν ἤθελεν μὲ ἰδεῖ ἦτον ὅτι νὰ ἀποθάνῃ. Ἀλλὰ ἐκεῖνος ἦτον πλάνος, ὡς ἔδειξεν ὕστερα τὸ τέλος. Μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν ἠβουλήθη ὅτι νὰ φύγῃ νὰ ὑπάγῃ, ὡς ἔλεγεν, εἰς τὴν Ρωμανίαν καὶ εἶπε με τάχατες τὴν βουλήν του καὶ πῶς εἶχε φόβον μήπως καὶ ἔλθῃ ὁ πατήρ μου καὶ ἠνάγκαζέ με νὰ τὸν συνακολουθήσω. Καὶ ἐγὼ ἔλεγά τον ὅτι φοβοῦμαι καὶ ἐκεῖνος μοὶ ἔδιδεν ὅρκους φρικτοὺς ὅτι πῶς νὰ μηδέν με ἀρνησθῇ εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμὴ νά με ἔχῃ εὐλογητικήν του γυναῖκα ὅσον ὁποῦ νὰ ζῇ καὶ νὰ εἶναι εἰς τὸν κόσμον. Καὶ ἐγὼ ὡσὰν ἤκουσα τοὺς λόγους του ἐπίστευσα καὶ ἔστερξα νὰ τὸν συνοδεύσω ἀνεξετάστως καὶ ἐγύρευα μόνον ἄδειαν νὰ πάρω καὶ ἀπὸ τὸν πλοῦτον
φ. 57β τῶν γονέων μου. Ὅμως ὡσὰν ἡ | κακή μου τύχη ἐσυνείργησεν, ἠσθένησεν ἡ μήτηρ μου ἀσθένειαν μεγάλην καὶ θανάσιμον. Καὶ οἱ μὲν συγγενεῖς μας ὅλοι ἔκλαιαν εἰς τὸ ὁσπίτιόν μας, ἐγὼ δὲ ἡ κακορρίζικος ηὗρα τὴν ἄδειάν μου καὶ ἐπῆρα πλοῦτον πολὺν καὶ ἀκολούθησα τὸν πλάνον καὶ ἐβοήθησέ μας ἡ νύκτα εἰς τὸ ἔργον, ὅτι ἔτυχε καὶ ἦτον σκοτεινὴ καὶ δὲν εἶχεν φῶς καθόλου. Ἐπροητοίμασάμεν ἄλογα μὲ τὴν ὥραν καὶ ὡσὰν ἐχείρισεν καὶ ἐσκοτεινίασεν, ἐπιάσαμεν τὴν στράταν καὶ ἐπεριπατούσαμεν μὲ πολλὴν σπουδὴν ἕως τρία μίλλια. Καὶ ὡσὰν ἐπεράσαμεν τὸν φόβον καὶ δὲν μᾶς ἐγνώριζεν πλέον τινάς, πάλιν ἐπεριπατούσαμεν γλήγορα, καὶ ἐτρώγαμεν τὸ φαγί μας ὅταν ἐκάλει ἡ ὥρα, καὶ ἔλεγέ μοι ὡς τάχα διὰ γυναῖκα του, καὶ ἔβανέ με εἰς τὲς ἀγκάλες του καὶ ἔσφιγγέ με καὶ ἐκατεφίλει με γλυκέα. Ἔτζι μὲ τέτοιον μόδον μὲ πολλὴν χαρὰν ἐπεράσαμεν τὴν στράταν, ἕως ὁποῦ ἤλθαμεν εἰς ἐτούτην τὴν βρύσιν. Καὶ ἐδῶ ἐκαθήσαμεν καὶ ἀνεπαύθημεν τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας καὶ ἐκάμναμεν συγκυλίσματα ἐρωτικὰ καθημέραν ἀχόρταστα. Καὶ μετὰ τὰς τρεῖς ἡμέρας ἐφανέρωσεν τὴν δολεράν του γνώμην καὶ ἐφάνη ὡς παραβάτης. Καὶ ἀπ' ἐκεῖ ὁποῦ ἐκοι-
φ. 58β μούμεσθεν ἐσηκώθη κρυφὰ ἀπὸ τὸ στρῶμα καὶ ἔστρωσεν τὰ ἄλογα καὶ ἐπῆρεν καὶ τὸ χρυσάφιον καὶ τὰ σημαδικὰ τὰ καλλιώτερα. Ἐγὼ δὲ ὡσὰν ἐξύπνησα ἀπὸ τὸν ὕπνον, ἐπίασα καὶ ἐστολίζουμουν ὡς νέα ὁποῦ ἤμουν, καθὼς ἤμουν ὅταν ἐβγῆκα ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ πατρός μου,

καὶ ἐκάθουμουν καὶ ἐπάντεχα τὸν νέον νὰ παίξωμεν ὡς εἴμεσθεν συνηθισμένοι· καὶ μόνον ἐβλέπω ὅτι ἐκαβαλλίκευσεν καὶ ἐπτέρνισε τὸ ἄλογον καὶ ἔτρεξεν. Ἐγὼ δὲ ὡσὰν εἶδα ἔτζι, ἔτρεξα καταπόδι του πεζὴ ὅσουν ἐδύνουμουν καὶ ἐβόιζα καὶ ἔλεγά τον· «Τὸ λοιπὸν παγαίνεις βέβαια καὶ ἀφήνεις με καὶ ἀλησμόνησες τὲς καλωσύνες, ὁποῦ σὲ ἔκαμα, καὶ δὲν ἐνθυμεῖσαι τοὺς φρικτοὺς καὶ φοβεροὺς ὅρκους, ὁποῦ ἔκαμες.» Ὡσὰν εἶδα ὅτι πλέον δὲν γυρίζει, πάλιν ἐβόιζα καὶ ἔλεγά τον· «Φοβήθητι ὦ ἄνθρωπε, τὸν ὕψιστον Θεὸν καὶ λυπήσου με τὴν ἀθλίαν καὶ μήν με ἀφήσῃς ἐδῶ εἰς τὴν ἔρημον ἐτούτην νά με φᾶν τὰ θηρία.» Αὐτὰ καὶ ἄλλα περισσότερα ἔλεγα κλαίουσα. Ἐκεῖνος δὲ καθόλου δέν με ἐλάλησεν τίποτες, μόνον ἔγινεν ἄφαντος ἀπ' ἔμπροσθέν μου καὶ πλέον δέν τον εἶδα. Καὶ ἐκουράσθησαν τὰ ποδάρια μου καὶ ἐξαιμάτωσαν ἀπὸ τὰ κτυπήματα τῶν πετρῶν καὶ ἔπεσα ἀνάσκελα ὡσὰν ἀπεθαμένη. φ. 58β Καὶ | ἀφόντις ἐξεκουράσθηκα ὀλίγον, πάλιν ἐγύρισα καὶ ἐπεριπάτησα μὲ πολλὴν ἀνάγκην καὶ ἦλθα ἐδῶ, ὁποῦ με ἐβλέπεις καὶ εἶμαι παντέρημος, καθὼς με ἐβλέπεις, καὶ δὲν ἔχω πούπετε ἐλπίδα καὶ πλέον δὲν ἀποτολμῶ νὰ γυρίσω εἰς τοὺς γονεῖς μου, διότις ἐντρέπομαι τοὺς γειτόνους καὶ τὲς συνομήλιγγές μου. Ἀλλὰ μηδὲ ἐκεῖνον, ὁποῦ μὲ ἐπλάνεσεν, δὲν ἐδυνήθηκα νὰ τὸν ἰδῶ πούπετες. Λοιπὸν παρακαλῶ σε νά μου δώσῃς μαχαίριον νὰ σφαγῶ ἀτή μου, διότις κακὰ ἐπορεύθηκα, κακὰ καὶ νὰ ἀποθάνω. Διατὶ δέν με πρέπει νὰ ζῶ εἰς τὸν κόσμον πλέον. Ἐχωρίσθηκα ἀπὸ τοὺς γονεῖς μου καὶ συγγενεῖς, διὰ νὰ κερδίσω ἄγουρον, τὸν ὁποῖον ἔχασα καὶ ἀπεστερήθηκά τον.» Λέγουσα δὲ τοὺς λόγους τούτους καὶ κλαίουσα ἔσυρνεν καὶ τὰ μαλλία της καὶ ἐκτύπαν καὶ τὸ στῆθος της. Ἐγὼ δὲ ὅσον ἦτον ἡ δύναμίς μου ἀπέκοπτά την ἀπὸ τὸν δαρμὸν καὶ τὰ κλαίματα καὶ ἔσυρνα τὰ χέρια της καὶ ἔβγανά τα ἀπὸ τὰ μαλλία της καὶ ἐπαρηγόρου την. Καὶ ἔπειτα ἐρώτησά την πόσες ἡμέρες ἔχει ὁποῦ εἶναι εἰς τὴν ἔρημον, ἀφόντις τὴν ἄφησεν ἐκεῖνος ὁ πλάνος. Ἐκείνη δὲ μεγάλως ἀνεστέναξεν καὶ εἶπε φ. 59α μοι· «Δέκα ἡμέρας ἔχω, αὐθέντα μου, ὁποῦ εἶμαι ἐδῶ, | καὶ δὲν εἶδα ἄλλον ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν αὐθεντία σου, καὶ ἄλλον γέροντα ἐχθές, ὁ ὁποῖος ἔλεγέ μοι ὅτι ἔχει υἱὸν εἰς τὴν Ἀραβίαν. Καὶ αὐτὸς ἐδιηγήθηκεν ὅσα ἤκουσεν διὰ λόγου μου, ὅτι ἀπ' ἐδῶ καὶ πέντε ἡμέρες πρωτύτερα πῶς εἶδεν παλληκάριον ξανθόν, νέον, εἰς τὸ Βλατολιβάδιν, μακρὺν εἰς τὴν ἡλικίαν καὶ ἦτον καβαλλάρης εἰς ἄλογον καὶ ἔσυρνε καὶ ἄλλο συρτόν. Καὶ εὑρέθη ὁ Μουσοὺρ ἐκεῖ εἰς τὴν στράταν του καὶ ἐσυναπαντήθησαν καὶ ἔσυρεν ὁ Μουσοὺρ τὸ σπαθίον νὰ τὸν δώσῃ, καὶ ἐὰν δὲν ἤθελεν εὑρεθῇ ὁ Ἀκρίτης ἐκεῖ τὴν ὥραν ἐκείνην εἰς τὴν

ἔρημον, πάραυτα ἐφόνευέ τον. Ὅμως βάνω εἰς τὸν νοῦν μου καὶ λέγω βέβαια ὅτι ἐκεῖνος εἶναι ὁ παραβάτης, ὁποῦ με ἄφησεν ἐδῶ εἰς τὴν ἐρημίαν. Λοιπὸν ἐτοῦτα τὰ γνωρίσματα καὶ τὰ σημάδια ἐκεῖνον βεβαιώνουσιν. Ἀλίμονον εἰς ἐμένα τὴν ἀθλίαν, καὶ τί κακὴν τύχην εἶχα! Καὶ ἔτζι διὰ ὀλίγες ἡμέρες ἔχασα τὸ‹ν› καλὸν καὶ ἐχωρίσθηκα καὶ ἔγινα ὡσὰν ἕνα δένδρον νεοφύτευτον, ὁποῦ νὰ ξηρανθῇ πρὶν τοῦ καιροῦ του. Ἔτζι καὶ ἐγὼ πρὶν τοῦ καιροῦ μου ἐξηράνθη τὸ κάλλος μου.»

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Ἀκρίτης ἐπολέμησε μετὰ τοὺς ἑκατὸν Ἀραβίτας καὶ λαβὼν τὴν κόρην ἐξ αὐτῶν.

Ἐκεῖ ὁποῦ ἔκλαιεν ἡ κόρη καὶ ἐσυντύχαινέν με, πάραυτα ἐ|ξέβησαν φ. 59β ἀπὸ τὸ δάσος Ἀραβῖτες ἑκατόν, ὅλοι μὲ κοντάρια, καὶ ἔπεσαν ἀπὰν ἀπάνω μου ὡσὰν οἱ γῦποι εἰς τίποτες βρώμιον. Καὶ ὡσὰν τοὺς εἶδεν τὸ ἄλογόν μου, ἐκεῖ ὁποῦ ἦτον δεμένον εἰς τὸν κλῶνον τοῦ δένδρου ἐξηπάσθη καὶ ἔσυρνε τὸν κλῶνον καὶ ἐτζάκισέν τον. Ἐγὼ δὲ ἐπήδησα καὶ ἔπιασά το καὶ ἐγύρισά το ἀπὸ τὴν στράταν, ὁποῦ ἔτρεχεν, καὶ μὲ πολλὴν σπουδὴν ἐκαβαλλίκευσα καὶ ἐβάστουν καὶ τὸ κοντάριόν μου. Καὶ ὡσὰν ἐκαβαλλίκευσα, ἔτρεξα καὶ ὑπῆγα ἀπάνω τους καὶ ἐσκότωσα πολλοὺς ἀπ' ἐκείνους. Τινὲς ἀπ' ἐκείνους ἐγνώρισάν με καὶ ἔλεγαν πρὸς ἀλλήλους· «Τίς εἶναι αὐτὸς καὶ ἔχει τόσην τόλμην καὶ τὲς σπαθιές μας δὲν τὲς λογιάζεται διὰ οὐδὲ τίποτες;» Ἕνας δὲ ἀπὸ τοὺς Ἀραβίτας ἔβαλε φωνὴν μεγάλην καὶ εἶπεν· «Ἐτούτη ἡ τόλμη, ὦ ἄρχοντες, ὁποῦ ἐβλέπομεν, *τὰ σύντομα γυρίσματα καὶ ἡ πιδεξιωσύνη*, εἶναι τοῦ Διγενοῦς Ἀκρίτου, καὶ ὅλοι θανατωνόμεσθεν. Πολλοὺς ἀπὸ ἡμᾶς ἐθανάτωσεν αὐτὸς καὶ πολλοὺς ἐπλήγωσεν. Φαίνεταί τον πῶς εἶναι τολμηρὸς καὶ ἀνδρεῖος, ἀλλὰ ἂς ἀνδρειωθοῦμεν καὶ ἂς περισταθοῦμεν νὰ πάρωμεν τὴν κόρην αὐτήν, ὁποῦ φυλάγει.» Καὶ δὲν ἐπέρασεν ὥρα πολλὴ καὶ φ. 60α ἦλθαν | κοντά μου καὶ πάλιν ἔγιναν κτύποι *καὶ ταραχαὶ μεγάλαι*. Καὶ ἐπειδὴ ἦτον πλῆθος πολύ, ἐκεῖνοι ἑκατὸν νομάτοι καὶ ἐγὼ μοναχός, ἐγὼ ἔπασχα νὰ τοὺς ἀπυδιώκω καὶ ἐκεῖνοι ἐχυθήκασιν καὶ *ἅρπασαν τὴν κόρην*. Ἐγὼ δὲ παρευθύς, ὡσὰν ἐγύρισα καὶ εἶδα πῶς τὴν εἶχαν παρμένην καὶ ἐκείνη ἐστρίγγιζε καὶ ἐκαταρᾶτον καὶ ἔκλαιεν ἐκεῖνον, ὁποῦ τὴν ἥρπασεν ἀπὸ τοὺς γονεῖς της καὶ ἔφερέν την ἐκεῖ νὰ αἰχμαλωτισθῇ, ἠνδρειώθηκα καὶ ἔβαλα δύναμιν καὶ ἐσέβηκα πάλιν ἀναμεσόν τους καὶ ἐνίκησά τους ὅλους καὶ ἐπίασα τὴν κόρην ἀπὸ τὸ χέριν καὶ ἐπήγαμεν εἰς τὴν βρύσιν καὶ ἐκαθίσαμεν ὀλίγον. Τότε ἄρχισεν ἡ κόρη καὶ ηὐχαρίστει μεγάλως καὶ ἔλεγεν· «Ὦ αὐθέντα μου, καὶ ποῖος εἶσαι ἐσύ, ὁποῦ με ἐλευθέρωσες τὴν ταλαίπωρον ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Ἀράβων; Εὐχαρι-

στῶ καὶ προσκυνῶ σε. Καὶ ποίαν ἀνταμοιβὴν εἶμαι ἄξια νά σε δώσω; Μόνος ὁ πλάστης αὐτός, ὁποῦ δίδει τὴν ἀνδρείαν, αὐτὸς νά σε δώσῃ τὴν ἀνταμοιβήν.» Καὶ ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας μου καὶ ἐφίλει τους καὶ ἐπαρεκάλει μοι καὶ ἔλεγεν ἐρωτῶντάς με· «Μήνα εἶσαι ἐσὺ ὁ Διγενὴς ἐκεῖνος, ὁποῦ ἤκουσα τὸν Ἀραβίτην καὶ ἔλεγεν, ὁ ὁποῖος ἐλευθέρωσε
φ. 60α τὸν ἠγαπημένον μου ἀπὸ τὸν θάνατον; | Καὶ ἐὰν εἶσαι ἐκεῖνος, αὐθέντα μου, εἰπέ με διὰ τὸν νέον, τὸν ὁποῖον ἐβουλήθη ὁ Μουσοὺρ νὰ τὸν θανατώσῃ ἀδίκως.» Ἀπεκρίθηκα ἐγὼ καὶ εἶπα την· «Ἐγὼ εἶμαι, ὁποῦ ἐσκότωσα τοὺς ἀτάκτους, καὶ ἐγὼ ἐφυλάχθηκα ἀκτύπητος εἰς τὸν πόλεμον. Ἐγὼ εἶμαι, ὁποῦ ἐσκότωσα τὸν Μουσοὺρ μὲ πᾶσαν δικαιοσύνην ἐκεῖνον, ὁποῦ ἐκράτει τὲς στράτες καὶ δὲν ἄφηνεν κανέναν νὰ περάσῃ. Ἐγὼ εἶμαι, ὁποῦ ἐλευθέρωσα ἀπὸ τὸν θάνατον αὐτόν, ὁποῦ λέγεις ὅτι ἀγαπᾷς. Διατὶ δὲν ἠξεύρω πῶς τὸν ἀγαπᾷς ἔτζι, ἐπειδὴ καὶ ἔλεγες πῶς ἦτον ἀβέβαιος εἰς τὴν ἀγάπην. Ἀμὴ ἔλα νά σε ὑπάγω ἐγὼ εἰς ἐκεῖνον καὶ νὰ τὸν καταπείσω νά σε στεφανωθῇ, ἐὰν καὶ ἐσὺ θελήσῃς νὰ ἀρνησθῇς τὴν πίστιν σου καὶ νὰ βαπτισθῇς, νὰ γένῃς χριστιανή.» Ἡ δὲ κόρη ὡσὰν ἤκουσεν τοὺς λόγους μου, ἀπεκρίθη καὶ εἶπε μοι· «Μετὰ πάσης χαρᾶς. Γίνωσκε καλά, αὐθέντα μου, ὅτι ἐβαπτίσθηκα πρὶν νὰ σμιχθῶ μὲ τὸν ἄνδρα, ὅτι ἐκεῖνος ἔτζι με εἶπεν. Διότις δὲν ἦτον ποτὲ δυνατὸν τὰ ὅσα μοι ἔλεγεν νὰ μήν τα κάμω. Διότις ἐπειδὴ ἀρνήσθηκα *συγγενεῖς, πατέρα καὶ μητέρα*, καὶ ἔπεσεν ἡ ἀγάπη μου εἰς ἐκεῖνον, ἀνάγκη ἦτον καὶ εἴ τι ἤθελεν μὲ εἰπεῖ, νὰ μήν τον ἀκούσω κιόλα;» Ὡσὰν ἤκου-
φ. 61α σα ἐτοῦτα τὰ λόγια | ἀπὸ τὸ στόμα τῆς κόρης, ἐσέβη ὡσὰν φωτία εἰς τὴν καρδίαν μου καὶ ἔσυρνέ με πρὸς παράνομον σμίξην. Καὶ πρῶτον μὲν ἀποδιώκω τὴν παράνομον σμίξην, μήπως καὶ δυνηθῶ νὰ ἀποφύγω τὴν ἁμαρτίαν. Ἀλλὰ καθὼς λέγει καὶ ὁ λόγος ὡς ὅτι δὲν εἶναι ποτὲ δυνατὸν ἡ φωτία νὰ σμίξῃ μὲ τὰ στουπία. Ὅμως ἀνέβασά την εἰς τὸ ἄλογόν μου καὶ ἐκινήσαμεν τὴν στράταν, ὁποῦ ὑπήγαινεν πρὸς τὴν Χαλκογούρναν. Δὲν εἶχα τί νὰ γένω, μόνον ὅλον μου τὸ κορμὶ ἐγέμισε φωτία καὶ ὁ ἔρως ἐπλήθυνεν καὶ ἐγέμισεν ὅλας μου τὰς αἰσθήσεις. Διότις ἔβλεπα κάλλος ὀμμάτων, ἔπιανα τὰ χέρια, ἐφίλουν τὸ στόμα. Καὶ τί εἶχα νὰ κάμω; Δὲν ἐδυνήθηκα νὰ βαστάξω. Ὅμως ἔγιναν ὅλα τὰ κακὰ θελήματα καὶ ἐμιάνθη ἡ στράτα ἀπὸ τὴν ἀνομίαν καὶ ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Σατανᾶ. Ὅμως

10 *ἐποῦ* 15 *σταφανωθῇ*

ἡ κόρη δὲν ἤθελεν, ἀμὴ ἀντιστέκετον πολλὰ καὶ ὥρκιζέ με εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὰς εὐχὰς τῶν γονέων. Ἀμὴ ὁ ἀντικείμενος, ἐχθρὸς τοῦ γένους τῶν χριστιανῶν, ὁ ἐχθρὸς τῆς ἀληθείας, ἐκατέστησέ με καὶ ἔλησμόνησα τὸν Θεὸν καὶ τὴν φρικτὴν ἡμέραν τῆς ἀνταποδόσεως, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ κρυπτὰ φανεροῦνται ὅλα ἔμπροσθεν ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων.

Περὶ τοῦ πῶς ἔφερεν ὁ Ἀκρίτης τὴν κόρην τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς.

φ. 61β Ἔπειτα ἐπήγαμεν εἰς τὴν Χοχλακούραν καὶ ἐκεῖ ηὕραμεν τὸ παλληκάριον, ὁποῦ ἐπλάνησεν τὴν κόρην τάχατες νὰ εἶναι τοῦ Ἀντιόχου ὁ υἱός, τὸν ὁποῖον πρὸ καιροῦ εἰς τὸν ζυγόν, ὁποῦ ἤθελαν νὰ τὸν σφάξουν. Καὶ ὡσὰν τὸν ἐλευθέρωσα ἐγὼ ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Μουσούρ, δέν τον ἄφησα μοναχὸν νὰ περιπατῇ ἔμπροσθέν μου, ἀλλὰ ὡς γνώριμόν μου ἔδωκά τον εἰς τοὺς φίλους μου νὰ εἶναι μετ' αὐτοὺς ὅσον νὰ ὑποστρέψω ἐγώ. Ὅμως, ὡσὰν τὸν ηὗρα ἐκεῖ, ἐνουθέτησά τον καὶ ἐδίδαξα καὶ ἐπαρήγγειλά τον πλέον νὰ μήν την ἀφήσῃ, ἀμὴ νὰ τὴν ἔχῃ ὡς γυναῖκα του, καὶ ἐδιηγήθηκά τους ὅλους πῶς ηὗρα τὴν κόρην καὶ πῶς τὴν ἥρπασα ἀπὸ τοὺς Ἀραβίτας. Καὶ ὡσὰν ἤρχουμουν εἰς τὰ ἄσχημα λόγια, ἐπαρέτρεχά τα, διὰ νὰ μὴν ἀκούσῃ ὁ ἄνδρας της τίποτις καὶ σκανδαλισθῇ. Ἔπειτα ἔβγαλα πλοῦτον πολὺν καὶ ἔδωκά τους ἀπ' ἐκεῖνον πάλιν, ὁποῦ εἶχεν πάρει ἡ κόρη ἀπὸ τοὺς γονεῖς της, καὶ δύο ἄλογα ἐδικά των καὶ ἔπεψά τους καὶ ὑπῆγαν· καὶ ἐπαρήγγειλα καὶ ἐφοβέρισα τὸν νέον νὰ μὴν ἀδικήσῃ τίποτες τὴν κόρην. Ὅμως μὲ ὀλίγες ἡμέρες ἦλθε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν πατρίδα του, ἐγὼ δὲ ἐγύρισα καὶ ἦλθον εἰς τὴν ποθητήν μου καὶ ἦτον τότε εἰς τὴν μέσην τοῦ |
φ. 62β Ἀπριλίου μηνός. Καὶ ἐκατηγόρει μοι ἡ συνείδησίς μου πῶς ἔπραξα
26 τὴν ἁμαρτίαν. Ὁπόταν δὲ τὸ ἐνθυμούμουν, ἔτρεμεν ὅλη μου ἡ ψυχὴ καὶ ἐντρέπουμουν ἐγνωρίζοντας πῶς τὴν ἀδίκησα. Καὶ εἰς ὀλίγες ἡμέρες ἐσηκωθήκαμεν ἀπ' ἐκεῖ καὶ ὑπήγαμεν καὶ ἐκατοικήσαμεν εἰς ἄλλον τόπον.

Τέλος τοῦ ἕκτου λόγου.

8 *ἀνωτέρω Χαλκογούρναν.*

ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΕΒΔΟΜΟΥ ΛΟΓΟΥ ΔΙΓΕΝΟΥΣ.

Ἕβδομος λόγος ὁ παρὼν πλείστας ἀνδραγαθίας
διεξιὼν τυγχάνει γε Ἀκρίτου τοῦ γενναίου
ὡς ὁ αὐτὸς ἐξήγγειλε πρὸς τοὺς οἰκείους φίλους,
τὰς περὶ τὸν Φιλόπαππον μάχας λέγω καὶ νίκας
πολέμους τε τῆς Μαξιμοῦς αὐτῆς τῆς Ἀμαζόνος.

ΛΟΓΟΣ Ζ'.

Εἴ τις βουληθῇ νὰ ἐρωτήσῃ διὰ τὸν βασιλέα τῶν μηνῶν, νὰ ἐγνωρίζῃ καλὰ ὅτι ὁ *Μάϊος ἐβασίλευσεν* εἰς ὅλους *τοὺς μῆνας*, διότις στολίζεται ἡ γῆ ἀπὸ τὰ μυριστικὰ καὶ τὰ φυτὰ καὶ ἄνθη καὶ εὐτρεπίζουνται τὰ περιβόλια καὶ ἀνακαινουργεῖ ὅλους τοὺς ἔρωτας καὶ συμφέρει τὴν γῆν ὅτι νὰ μιμηθῇ τὸν οὐρανὸν μὲ τὰ λουλούδια καὶ ἄνθη καὶ τραντάφυλλα· τότε ἐγνωρίζεται καλὰ ἡ ἀγάπη καὶ ὁ ἔρως εἰς φ. 62β ἐκείνους, ὁποῦ τὸν ἔχουν, καὶ ὅσοι φιλοῦν χαίρουνται | καὶ ἔχουν μεγάλην ἡδονήν. Εἰς ἐτοῦτον οὖν τὸν θαυμαστὸν καὶ γλυκύτατον μῆναν ἠθέλησα νὰ ἐξεφαντώσω μοναχός μου μόνον μὲ τὴν κόρην τὴν ὡραίαν, τὴν θυγατέρα τοῦ στρατηγοῦ, καὶ διὰ τὴν εὐμορφάδα τοῦ θαυμαστοῦ Μαΐου καὶ τῶν φυτῶν τὴν μυρωδίαν καὶ διὰ τὴν μοναξίαν τῆς ποθητῆς μου.

Περὶ τοῦ πῶς ἦλθεν ὁ Ἀκρίτης μετὰ τῆς ποθητῆς αὐτοῦ εἰς περιβόλιον στήσας τὴν ἰδίαν τέντα αὐτοῦ.

Ἤλθαμεν εἰς ἕνα περιβόλιν θαυμαστὸν καὶ ἔστησα ἐκεῖ τὴν ντέντα μου καὶ ἔκαμα τὴν κλίνην μου, καὶ γύρωθεν ἔβαλα φυτὰ πολλῶν γενεῶν, καὶ τὸ ἔδαφος ἔστρωσα μετὰ ἄνθη, καὶ ὁ κάμπος ἦτον στολισμένος μετὰ ἄνθη καὶ δένδρων, καὶ τὰ κλαδία τῶν δένδρων ἦσαν ὡσὰν καταπιασμένα ἕνα με τὸ ἄλλον, καὶ ἡ μυρωδία τῶν καρπῶν καὶ τῶν ἀνθῶν ὡσὰν νὰ ἐσυνερίζουνταν ἀπ' ἀλλήλων, καὶ τὰ κλήματα ἦσαν ἐρρηγμένα ἐπάνω εἰς τὰ δένδρα, καὶ ἦσαν καὶ καλάμια ὑψηλὰ φυτευμένα καὶ εὐμορφότατα ἄνθη, νάρκισσος ἐφυτρώθη καὶ τραντάφυλλα καὶ αἶγες. Καὶ εἰς τὴν μέσην τοῦ περιβολίου εἶχε νερὸν πολλὰ κρύον καὶ ἔτρεχεν εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον ὅλον, καὶ ἦσαν δεξάμενες, φ. 63α ὁποῦ ἐδέχουν|ταν τὸ νερόν, καὶ ἔφεγγεν τὸ νερόν, τόσον ἀπὸ τὴν καθαρότητά του, ὅτι ἐφαίνετον μέσα ἡ σκιὰ τοῦ ἀνθρώπου· καὶ τὸ μὲν νερὸν ἤρχετον ἀπὸ ἄλλον τόπον. Καὶ ὄρνεα

πολλὰ πολλῶν γενεῶν, ὁποῦ ἦσαν μέσα εἰς τὸν κάμπον, παώνια, ψιττακοί, κύκνοι, καὶ οἱ μὲν ψιττακοὶ ἔκαμαν φωλέας εἰς τοὺς κλώνους τῶν δένδρων, οἱ κύκνοι εἰς τὸ νερὸν καὶ παώνια ἐπεριέπλεκαν τὰ πτερά τους εἰς τὰ ἄνθη καὶ ἔλαμπαν τὰ πτερά τους ὡσὰν τὲς χρόες τῶν ἀνθῶν. Αἱ ἄλλες πάλιν ἦσαν ἐλεύθερες εἰς τὸ πέτασμα καὶ ἔπαιζαν καὶ ἔκαμναν κύκλους καὶ πάλιν ἐκάθιζαν εἰς τὰ δένδρα καὶ ἐκιλαδοῦσαν εὐμορφότατον κιλαδισμόν. Ἀλλ' ὅμως τὸ κάλλος τῆς κόρης ἔστραπτεν περισσότερα ἀπὸ τὰ ἄνθη τῶν φυτῶν τόσον, ὁποῦ ἕνικα τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου, καὶ τὰ μάγουλά της ἦσαν ὡσὰν στιλβωμένα, τὰ δὲ ὀμμάτια της ὡσὰν σύρνει ἡ μυρωδία τὸν ἄνθρωπον, ἔτζι ἔσυρναν εἰς τὸν ἀναντρανισμόν. Ἐκείνη ὑπέτασσε τόσον τὸν λογισμόν της, ὅτι καθόλου δὲν ἔβγαινεν νὰ τὴν ἰδῇ. Τὰ χείλη της ἦσαν κόκκινα ὡσὰν τὸ τραντάφυλλον ὅταν χιρνᾷ νὰ κοκκινίζῃ, τὰ μαλλιά της ἕως κάτω ἦσαν ἴσια μὲ τὴν γῆν, καὶ ἦτον στολι- φ. 63β σμένη μὲ στολίσματα πολύτιμα | καὶ λαμπρά, καὶ ἐκαπνίζουνταν παντοίων λογίων μυρίσματα, μόσχους, κασίας, φορὲς ἄμπαριν καὶ ξυλαλόες, καὶ ὁ ἀέρας ἦταν εὔμορφος καὶ γεμάτος μυρωδίαν. Τόσην εὐμορφίαν εἶχεν τὸ περιβόλιον ἐκεῖνον.

Περὶ τοῦ πῶς ἀπεκοιμήθη ὁ Ἀκρίτης εἰς τὸ γόνυ τῆς κόρης.

Ὡσὰν ἔγινεν ὥρα μεσημερίου μίαν τῶν ἡμερῶν, ἐνύσταξα καὶ ἔπεσα εἰς τὰ γόνατα τῆς κόρης καὶ ἐκοιμήθηκα, ἡ δὲ κόρη ἐρράντιζέ με ροδόσταγμα, τὰ δὲ πουλία ἐκιλαδοῦσαν. Ἡ δὲ κόρη ἐδίψησεν καὶ ἐσηκώθη ἐπιδέξια καὶ ὑπῆγεν εἰς τὴν βρύσιν νὰ πίῃ νερόν. Καὶ ὡσὰν ἔπιεν, ἐκάθισεν καὶ ἐφάνη της νὰ βρέξῃ τὰ ποδάρια της. Καὶ ἐκεῖ παίζουσα καὶ βρέχουσα παρευθὺς εὑρέθη ἕνας δράκων καὶ ἐμεταμορφώθη καὶ ἔγινεν ὡσὰν εὔμορφον παιδίον μικρὸν καὶ ἤθελεν νὰ τὴν πλανέσῃ, ἡ δὲ κόρη ἐγνώρισέν το καὶ εἶπεν του· «Ἄφησε, θηρίον, αὐτὴν τὴν βουλήν, ὁποῦ ἔβαλες, ὅτι ἐγὼ δὲν πλανῶμαι. Ἐκεῖνος, ὁποῦ με ἀγαπᾷ, ἠγρύπνησεν καὶ τώρα κοιμᾶται, καὶ ἐὰν σηκωθῇ καὶ εὕρῃ σε, κάλλιόν σου ἦτον νὰ μὴν ἤθελες γεννηθῇ.» Ἐκεῖνος δὲ ἐπήδησεν ἄτακτα καὶ φ. 64α ἐβίαζε τὴν κόρην. Ὡσὰν εἶδεν | ἡ κόρη ὅτι βιάζει την καὶ δέν την 31 ἀφήνει, ἔβαλεν φωνὴν μεγάλην καὶ εἶπεν· «Ὦ αὐθέντα μου, ἐξύπνησον, ὅτι χάνεις τὴν καλήν σου.». Καὶ ὡσὰν ἤκουσα τὴν φωνὴν μέσα εἰς τὸν ὕπνον μου, πάραυτα ἐξύπνησα καὶ ἐπήδησα καὶ εἶδα τὸ θηρίον, ὁποῦ ἐπείραζε τὴν κόρην, διότις ἦτον ἀντίκρυς μου ἡ βρύσις,

1 πολλὰ πολλὰ 2 κυάνοι

καὶ ἥρπασα τὸ σπαθίον μου, καὶ τόσον μὲ ἐφαίνετον ὡσὰν νὰ ἔχω πτερὰ εἰς τὰ ποδάρια μου. Ὁ δὲ δράκων ὡσὰν μὲ εἶδεν, ἔδειχνέν μου φάντασμα μεγάλον μὲ τρεῖς κεφαλὲς μεγάλες ἀντὶς μίαν καὶ ἔβγανεν φωτία ἀπὸ τὸ στόμα του, καὶ ὡσὰν ἤθελεν νὰ κινήσῃ ἀπὸ ἕναν τόπον εἰς ἄλλον, ἔκαμεν κτύπον μεγάλον τόσον, ὅτι ἐφαίνετον πῶς σαλεύει ἡ γῆ καὶ τὰ δένδρα, καὶ εἰς τὲς κεφαλές του ἔδειχνεν πῶς εἶχεν παχὺν σῶμα, καὶ ἐμάκρυνεν ὀπίσω τὴν οὐρά του. Ἔπειτα ἐξαπλώθη καὶ ἐκίνησεν καὶ ἤρχετον ἀπάνω μου. Ἀμὴ ἐγὼ μὲ τοῦ Θεοῦ τὴν βοήθειαν ὅσα φαντάσματα καὶ ἂν ἔκαμνεν δὲν τὰ ἐφοβήθηκα τίποτες, μόνον ἐσήκωσα τὸ χέριόν μου ψηλὰ μὲ θυμὸν πολὺν καὶ ἐπήδησα καὶ ὑπῆγα κοντὰ εἰς τὸ θηρίον καὶ ἐκατέβασα καὶ ἔδωκά του καὶ ἔκοψα
φ. 64β τὴν κεφαλήν του μὲ τὸ σπαθίον μου, | καὶ ὡσὰν τὸ ἐφόνευσα, ἐγύριζεν τὴν οὐρά του καὶ ἔκαμνέν την κύκλους. Ἔπειτα ἐσφούγγισα τὸ σπαθίον ἀπὸ τὰ αἵματα καὶ ἔβαλά το εἰς τὸ φηκάριόν του, καὶ μετὰ ταῦτα ἐλάλησα τὰ παλληκάρια μου καὶ ἦλθαν καὶ ὥρισα καὶ ἔσυραν τὸ θηρίον καὶ ἔβγαλαν καὶ ἔρηξάν το ἀπὸ τὴν ἔξω μερέαν τῆς τέντας. Ἔπειτα ἐγύρισαν πάλιν καὶ ὑπῆγαν εἰς τὲς τέντες των. Ἐγὼ μὲν ἐνύσταξα καὶ ἔπεσα εἰς τὴν κλίνην μου νὰ κοιμηθῶ, καὶ ἦτον εὔμορφος ὁ τόπος, ὁποῦ ἐκοιμούμουν, ἡ δὲ κόρη ἐθυμοῦντο τοῦ δράκοντος τὰ κατορθώματα καὶ ἄλλοτε ἐγέλα καὶ ἄλλοτε ἐπικραίνετο. Καὶ ὡσὰν ἐξύπνησα, ὑπῆγα εἰς τὸ δένδρον, καὶ μόνον ἐβλέπω ἔξαφνα καὶ ἐβγῆκεν ἕνας λέοντας ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ δάσος καὶ ὥρμησεν πρὸς τὴν κόρην ἐπάνω. Ἡ δὲ κόρη ὡσὰν εἶδεν τὸ θηρίον ὅτι ὑπῆγεν ἐπάνω της, ἔσυρεν φωνὴν καὶ εἶπεν· «Αὐθέντα μου, βοήθησόν με.»

Περὶ τοῦ πῶς ἀπέκτεινεν τὸν λέοντα ἐν τῇ πηγῇ μετὰ τῆς ῥάβδου.

Ἐγὼ δὲ ὡσὰν ἤκουσα τὴν φωνήν της, ἐπήδησα γλήγορα ἀπὸ τὴν κλίνην μου καὶ ἐπῆρα τὸ ραβδίον μου εἰς τὸ χέριν καὶ ἐσυναπάντησα
φ. 65α τὸ θηρίον καὶ ἔδωκά του μίαν ἀπάνω εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ ἐτζακίσθησαν τὰ κόκκαλά του. Μόνον τὸ πετζίον ἔμεινεν γερόν. Καὶ ὥρισα τοὺς ἀνθρώπους μου καὶ ἔσυραν καὶ ἔρριψάν το ἔξω, μακρέα ἀπὸ τὴν ντέντα μου. Τότε ἐγὼ ἐπίασα τὴν κόρην ἀπὸ τὸ χέριν καὶ ἐπεριπάτησε καὶ ἦλθεν εἰς τὴν κλίνην. Καὶ ὡσὰν ἐσώσαμεν εἰς τὴν ντέντα καὶ ἐκαθίσαμεν, ἠγκάλιασεν ἡ κόρη καὶ ἐκατεφίλει μοι ἀχόρταστα, καὶ ἐπαρεκάλει μοι καὶ ἔλεγεν· «Ὦ αὐθέντα μου, νά σε ἀξιώσῃ ὁ Θεὸς νὰ χαρῇς *τὰ κάλλη σου καὶ τὴν πολλήν σου ἀνδρείαν*, ὁποῦ σὲ ἔδωκεν

καὶ ἔχεις περισσοτέραν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, παῖξε τὴν λύραν σου καὶ μετεώρισόν μοι, διότις ἐρραθύμησα ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ θηρίου».

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Ἀκρίτης ἐν τῇ σκηνῇ ἔκρουε τὴν λύραν αὐτοῦ.

Καὶ ὡσὰν μὲ εἶπεν ἔτζι ἡ κόρη, ἐπῆρα τὴν λύραν μου καὶ ἔκρουγά την, καὶ ἡ κόρη ἐτραγῴδει καὶ εὐχαρίστει τὸν ἔρωτα τὸν γλυκὺν καὶ ἐφίλει τον καὶ ἐτραγῴδει καὶ δὲν ἐφοβεῖτον τινάν. Ἡ δὲ ἀρχὴ τοῦ τραγῳδίου ἦτον ἐτοῦτοι οἱ λόγοι· «*Τραντάφυλλόν μου τρυφερόν, μῆλον μου μυρισμένον, καὶ φῶς τῶν ὀμματίων μου, παρηγορία τῆς ψυχῆς*
φ. 65β *μου καὶ τοῦ κορμίου μου τερπνότης, εὐχαριστῶ τὸν πλάστην μου | καὶ ποιητὴν καὶ κτίστην, καὶ προσκυνῶ τὴν χάριν του, ὡς ἀναξία του δούλη*, ὁποῦ μὲ ἐχάρισεν τέτοιον νέον εἰς τὸν κόσμον ἄνδρα ἀνδρικώτατον καὶ ὅπου ὑπάγει νικᾷ.» Αὐτὰ καὶ ἄλλα περισσότερα ἔλεγεν ἡ κόρη, καὶ ἐγὼ ἔκρουα τὴν κιθάραν *μὲ τὸ πτερὸν τοῦ ὀρνέου*, καὶ ἐσυνέριζεν ἡ φωνὴ τῆς κιθάρας καὶ τῆς κόρης ὁμοίως, καὶ ἀντιδονοῦσαν καὶ τὰ ὄρη ἀπὸ τὴν φωνὴν ἐκείνην τὴν ὡραιοτάτην.

Περὶ τοῦ πῶς ἦλθον ἀπὸ τοῦ ἔλους τριακόσιοι ἀπελάται κατὰ τοῦ Ἀκρίτου καὶ τῆς κόρης.

Καὶ ἐκεῖ ὁποῦ ἔπαιζάμεν καὶ ἐχαίρομέσθαν, ἐφάνησαν τριακόσιοι ἄνδρες ἀπελάται, ὅλοι ἀρματωμένοι. Καὶ ἐκεῖ ὁποῦ ἐκάθομέσθεν, ἤκουσάμεν τὴν φωνήν τους, ὁποῦ ἐκατέβαιναν ἀπὸ τὸ βουνόν, καὶ ἐρχόμενοι ἤκουαν τὴν λύραν καὶ τὰ τραγούδια καὶ ἐκατέβαιναν ἐπάνω μας μὲ πολλὴν χαράν. Καὶ ὡσὰν ἐκόντευσαν τόσον ὡσὰν ἕνα μίλλιον, ἦλθαν κοντά μας, καὶ ὡσὰν εἶδαν τῆς κόρης τὸ κάλλος ἐκεντρώθη ἡ ψυχή τους εἰς τὰ κάλλη της, *καὶ ἦσαν ὡς τριακόσιοι ὅλοι ἀρματωμένοι*. Καὶ ὡσὰν εἶδαν ἐμένα, ἦλθαν κοντά μου, καὶ μὴ ἠξεύροντας τὴν δύναμίν
φ. 66α μου, ἔλεγάν με· «Ἄφησον, ὦ νέε, τὴν κόρην καὶ γύρισε νὰ ἐγλυ|τώσῃς τὸν ἑαυτόν σου. Εἰ δὲ καὶ θέλεις νὰ ἀντισταθῇς, θέλεις κερδήσει θάνατον ὡς ἀπειθής.» Ἡ δὲ πανωραιότατος κόρη ὡσὰν τοὺς εἶδεν ἀρματωμένους ὅλους καὶ καβαλλαροὺς καὶ ἄκουσεν τοὺς λόγους των, ἐφοβήθη πολλὰ καὶ ἀπὸ τὸν φόβον της ἐπῆγεν εἰς τὴν τένταν καὶ ἔπεσεν καὶ ἐσκεπάσθη τρομασμένη καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπε μοι· «Ὦ αὐθέντα μου, πρὶν νὰ ἔβγῃ ἡ ψυχή μου, ἀπόθανα ἀπὸ τὸν φόβον μου. *Τώρα χωριζόμεσθεν καὶ πλέον δὲν ὑπεμένω.*» Ἀπεκρίθηκα ἐγὼ καὶ εἶπα την· «Σώπα, ὦ ψυχή μου, καὶ μὴν βάνῃς εἰς τὸν νοῦν σου αὐτά,

ὡσὰν νὰ μὴν δέν με ἤξευρες ποῖος εἶμαι. Ὅποιον σμείξῃ ὁ βασιλεὺς Θεὸς δὲν τὸν χωρίζουσιν αἱ μυριάδες τῶν ἀνθρώπων.»

Περὶ τοῦ πῶς ἐνίκησεν αὐτοὺς κατὰ κράτος.

Παρευθὺς οὖν ἐπῆρα τὴν ράβδον μου καὶ τὸ χειροσκούταρον καὶ ἐπήδησα ὡσὰν ἀετός, ὁποῦ πέτεται εἰς τὰς πέρδικας. Ἐκεῖνοι δὲ ὑπήντησάν με καὶ ἐχείρισαν νὰ κρούουσιν. Ἐκεῖνοι δὲ μὲ ἔκρουαν καὶ ἀκούγουνταν οἱ κτύποι, ἐγὼ δὲ ὡσὰν ἔσυρνα τὴν ράβδον μου καὶ ἔδωκά τους, ὅσους ἔφθασεν καὶ ἐπῆρεν, τὴν ζωήν τους πλέον δὲν
φ. 66β τὴν εἶδαν. Πολλοὶ δὲ ἠθέλησαν νὰ ἀποφύγουν | καὶ ἐγὼ τοὺς ἐπρόφθανα. Καὶ δέν με ἐπρόφθασεν ποτὲ εἰς δρόμον ἢ εἰς πηλάλημα κανένα ἄλογον. Καὶ ὁ Θεὸς τὸ ἐγνωρίζει, ὁποῦ εἶναι καρδιογνώστης, ὅτι δὲν τὰ λέγω ἐτοῦτα τὰ λόγια διὰ νὰ καυχοῦμαι, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐγνωρίσετε τὰς δωρεὰς τοῦ πλάστου καὶ δυναμοπαροδόχου Θεοῦ. Τινὲς δὲ ἀπ' ἐκείνους μὲ ἐλάθησαν καὶ ἔφυγαν πρὸς τὰ δάση καὶ εἰς ὀλίγην ὥραν ὅλους ἤθελα τοὺς θανατώσει. Ὅμως ἐπίασα ἕνα ἀπ' αὐτουνοὺς καὶ ἐρώτησά τον νὰ μάθω ποῖοι εἶναι αὐτοί, ὁποῦ ἤλθαν ἐπάνω μου μὲ τόσην τόλμην. Καὶ ὡσὰν ἔμαθα, ἔδωσα ἀπὸ τὸν θυμόν μου καὶ ἐφόνευσα καὶ αὐτόν. Ἔπειτα ἔρηξα τὸ ραβδίον καὶ τὸ χειροσκουτάριον καὶ σείοντας τὰς χεῖρας μου ἤρχουμουν εἰς τὴν τένταν. Ἡ δὲ κόρη ὡσάν με εἶδεν μοναχόν, ἐβγῆκεν μὲ πολλὴν χαρὰν καὶ ἐσυναπάντησέ με. Καὶ ὡσὰν ἐσέβημεν εἰς τὴν τένταν, ἐπῆρεν ροδόσταγμα καὶ ἔνιπτέ με καὶ ἐφίλαν τὰ χέρια μου καὶ ἐπαρεκάλει τὸν Θεὸν νά με δίδῃ ζωήν.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Ἀκρίτης ἤλθεν εἰς τὴν σύζυγον αὐτοῦ ὁμιλῶν μετ' αὐτῆς.

Ἐγὼ δὲ βουλόμενος νὰ τὴν μετεωρισθῶ εἶπα την· «Μὴ γὰρ ἐγὼ πρὶν ἀποθάνω ἐθάρρουν πῶς ἀπέθανες;» Αὐτὰ τὴν ἔλεγα ὡς τά-
φ. 67α χατες νὰ τὴν ὀνειδίσω πῶς φοβᾶται, | ἡ δὲ *κόρη ὡσὰν ἤκουσεν ἐγέλασεν γλυκέα* καὶ λέγει πρὸς ἐμένα· «Ἐγὼ ὡσὰν εἶδα τὸ πλῆθος τῶν καβαλλαρέων καὶ ὅλους ἁρματωμένους, καὶ ἐσένα πεζὸν καὶ μοναχόν, διὰ τοῦτο, αὐθέντα μου, ἐφοβήθηκα.» Ἤλθαμεν δὲ εἰς τὴν τέντα καὶ ἐφιλήθημεν πολλά. Καὶ τῇ ἐπαύριον ἤλθαμεν εἰς τὸν ποταμὸν διὰ νὰ λουσθῶ καὶ νὰ ἀλλάξω καὶ τὰ ροῦχα μου, ὁποῦ ἦσαν ματωμένα. Καὶ ἐπαρήγγειλα τὴν κόρην νά με φέρῃ ἄλλα ροῦχα, καὶ ἐγὼ ὑπῆγα εἰς

τὸν ποταμὸν καὶ ἐκάθισα ὑποκάτωθεν τοῦ δενδροῦ καὶ ἐπάντεχα τὴν κόρην νὰ ἔλθῃ.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Ἀκρίτης καθεζόμενος ἐν τῷ Εὐφράτῃ ἤλθον τρεῖς ἀπελάται πολεμῆσαι αὐτόν.

Καὶ ἐκεῖ ὁποῦ ἐκάθουμουν καὶ ἐπάντεχα τὴν κόρην, ἐβλέπω καὶ ἤλθαν ἔξαφνα τρεῖς ἁρματωμένοι ἀπελάται καβαλλαροὶ καὶ ἐστολισμένοι μὲ εὔμορφες στολές, *καὶ εἶδαν με ὁποῦ ἐκάθουμουν εἰς τοῦ δένδρου τὴν ρίζαν.* Καὶ ὡσάν με εἶδαν, ἐπίασαν τὸν ποταμὸν καὶ ἤλθαν ἐπάνω μου. Καὶ ὡσὰν ἐκόντευσαν κοντά μου, ἐχαιρέτησάν με, ἀμὴ ἐγὼ ποσῶς δὲν τοὺς ἐφοβήθηκα, οὐδὲ ἐδειλίασα νὰ κρύψω τὴν κόρην ἢ νὰ σηκωθῶ νὰ τοὺς χαιρετήσω, ἀμὴ ἐκάθουμουν ἀφόβως καὶ δὲν
φ. 67β ἐφοβούμουν κανένα. Ἐκεῖ|νοι δὲ ἐρώτησαν διὰ τοὺς ἀπελάτας καὶ ἐγὼ ἀπεκρίθηκά τους χωρὶς καμίαν δειλίαν· «Ναί, εἶδα τους τὴν χθεσινὴν ἡμέραν καὶ ἦλθαν νὰ ἁρπάξουν τὴν γυναῖκα μου, καί, μὰ τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, δὲν ἀνέβηκα εἰς ἄλογον. Καὶ ἐὰν θέλετε νὰ μάθετε τί ἔπαθαν, εἰς ὀλίγην ὥραν νὰ τὸ ἐγνωρίσετε. Διότις ἔπεσαν ἀτοί τους εἰς τὸν λάκκον, ὁποῦ ἔσκαψαν.» Ἐκεῖνοι δὲ ὡσὰν ἤκουσαν ἐτοῦτα τὰ λόγια, ἔβλεπαν ἕνας τὸν ἄλλον καὶ ἐμουρμούριζαν· «Μήνα εἶναι ἐτοῦτος, ὁποῦ λέγουσιν ὅτι εἶναι ὁ Διγενὴς Ἀκρίτης; Ἀμὴ πρέπει νὰ τὸν δοκιμάσωμεν νὰ βεβαιωθοῦμεν ἂν εἶναι αὐτός.» Καὶ ἀπεκρίθη ὁ πρῶτος τους καὶ εἶπε μοι· «Πῶς νά σε πιστεύσωμεν ὅτι ἐσὺ πεζὸς καὶ χωρὶς ἅρματα ἐτόλμησες καὶ ἐπολέμησες μετ' ἐκείνους, ὁποῦ γυρεύομεν ἡμεῖς, ὁποῦ εἶναι ἄνδρες τριακόσιοι, τοὺς ὁποίους εἴχαμεν δοκιμαστοὺς εἰς τὸν πόλεμον; Ἀμὴ ἂν εἶναι καὶ λέγῃς ἀλήθειαν, φάνου ἀπὸ τὰ ἔργα σου, καὶ διάλεξον ἀπὸ ἡμᾶς ἕναν καὶ πολέμησον μετ' αὐτὸν καὶ θέλομεν ἐγνωρίσει.» Ἐγὼ δὲ ὡσὰν ἤκουσα, ἐχαμογέλασα καὶ εἶπα· «Ἐγὼ εἶμαι μονογενὴς καὶ περιπατῶ καὶ μοναχός, καὶ ἀφόντις *ἐχείρισα καὶ πολεμῶ εἰς ἕνα δὲν ἐπῆγα, μόνον μίαν καὶ*
φ. 68α *μόνην* | *φορὰν εἰς τὰ ἀνδραγαθήματά μου.*

Διήγησις τοῦ Διγενοῦς Ἀκρίτου.

Ἐκαβαλλίκευσα φαρὶν καὶ ἐξέβηκα εἰς τὸν κάμπον καὶ ἐκεῖ ἐπάντησα ἕναν νέον εἰς τὴν Μεσοποταμίαν εὔμορφον πολλὰ καὶ ἀνδρειωμένον καὶ ἦτον καβαλλάρης εἰς ἄλογον. Ὅμως ἄρεσέ με τὸ ἄλογον καὶ ἠθέλησα νὰ τὸ πάρω. Ὁ δὲ νέος ἐγύριζεν καὶ ἔβλεπεν πότε τὸ ἄλογον, πότε ἐμένα. Ἦτον δὲ πολλὰ ἀνδρειωμένος. Ἔλαβέ με δὲ

καὶ ἐπῆρεν τὸ βλέμμα μου καὶ ἔδωκέ με ραβδέαν. Καὶ ἀφόντις μὲ ἐκτύπησεν, ἔσυρεν καὶ ἐπῆρεν τὸ ραβδίον μου καὶ ἔπιασεν καὶ ἔγραψεν ἐπάνω εἰς τὸ ραβδίον μου μὲ τὸ αἷμα καὶ ἔγραψεν ἔτζι· «Μήν το λυπηθῇς, ὦ Ἀκρίτα, μηδὲ ἡ καρδία σου πονέσῃ. Ἐγὼ εἶμαι Λέων ὁ Ἀγκύλας. Ἐγὼ διάτ' ἐσένα ἦλθα ἐδῶ, *ἄλλην δουλείαν δὲν εἶχα. Ἐκεῖνο*, ὁποῦ ἐγύρευα, ηὗρα το, καὶ σύρε ἀπὸ τώρα νὰ τὸ διηγῆσαι ὅλους τοὺς ἀπελάτας, ὅτι ὁ Ἀγκύλας μὲ ἔδωκε ραβδέαν μεγάλην τόσον, ὁποῦ δέν με ἐθανάτωσεν *ἐκεῖνος ὁ ἀνδρειωμένος.*» Ἐτοῦτο εἶναι τὸ σύγγραμμα τοῦ Ἀγκύλα, ὁποῦ ἔγραφεν εἰς τὴν ράβδον, καὶ
φ. 68β ἂν ὁρίζετε ἀκούσετε τί ἔπαθεν ἐκεῖνος εἰς τὸ ὕστερον. | Ὡσὰν ἔπαθα
11 ἔτζι, ἐκαβαλλίκευσα καὶ ἐπῆρα τὸ ραβδί μου καὶ ὑπῆγα εἰς τὴν τέντα μου μὲ πολὺν πόνον. Ἔπειτα ἐπέζευσα ἀπὸ τὸν γρίβαν καὶ ἐπίασα τὴν ράβδον καὶ ἀνέγνωσα τὰ γράμματά της, *καὶ πάντοτε ἐγνοιάζουμουν πῶς νὰ τὸν ἀποδώσω.* Ἐπέρασεν οὖν καιρὸς καὶ ἐτρώγετον μέσα ἡ καρδία μου. Καὶ ἀφόντις ἐπέρασεν ὁ χρόνος, ἔβαλέ με ὁ νοῦς νὰ τὸν ἀνταποδώσω τῆς ραβδέας τὸ χρέος καὶ τῶν γραμμάτων Ἀγκύλα τοῦ θαυμασίου καὶ ἀνδρειωμένου πολλά. Παρευθὺς οὖν ἐκαβαλλίκευσα εἰς τὸν θαυμαστόν μου τὸν μοῦντον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐθάρρουν πάντοτε καὶ ἐκαβαλλίκευά τον εἰς τὰς ἀνδραγαθίας, καὶ ἐπῆρα τὸ σκουτάριόν μου, ὁμοίως καὶ τὴν θαμπούραν μου καὶ τὸ λυτόν μου τὸ ραβδίον καὶ εἰς τὸν Ἀγκύλαν ὑπάγω. Καὶ ὡσὰν ἐκόντευσα κοντὰ εἰς τὸ ὀσπίτιόν του, ἔκρουα τὸ λαβοῦτον μου καὶ ἐτραγούδουν τόσα εὔμορφα, ὅτι ὅλοι ὅσοι ἤκουαν ἐθαύμαζαν. Ἦτον δὲ ἡ ἀρχὴ τοῦ τραγουδίου ἐτοῦτος ὁ λόγος· «*Εἰς ἐτοῦτα τὰ λαγκάδια καὶ εἰς τοῦτες τὲς κλεισοῦρες καὶ εἰς ταῦτα τὰ κατάπετρα καλὲς ραβδιὲς χαρίζουν οἱ εὐγενεῖς καὶ φρόνιμοι καὶ μάλιστα ἀνδρειωμένοι. Ἐδάνεισαν καὶ ἐμὲν*
φ. 69α *ραβδιὰν πολλὰ ἀνδρειωμένην* | *καὶ ἐγὼ τὸ χρέος* τὸ φοβοῦμαι, *θέλω νὰ τὸ πληρώσω*, καθὼς εἶναι δικαιοσύνη. *Τώρα λοιπὸν ἦλθα ἐδῶ διὰ νὰ τὸ πληρώσω.*» Ὁ Ἀγκύλας ὡσὰν μὲ ἤκουσεν ὁποῦ ἔλεγα ἐτοῦτα
30 τὰ λόγια, θαρρῶν ὅτι νὰ νικήσῃ πάλιν, ἐκαβαλλίκευσεν μὲ πολὺν θάρρος καὶ ἦλθεν ἐπάνω μου. Ἐγὼ δὲ ἐπηλάλησα τὸν μοῦντον μου καὶ ἤρχισα νὰ τὸν κρούω μικρὰν ραβδέαν, καὶ τὸν ἔδωκα ἀπάνω εἰς τὸ μέτωπον, καὶ πάραυτα ἔγινεν ἄφωνος καὶ ἔπεσεν ἀπὸ τὸ ἄλογόν του. Ἐγὼ δὲ ὡσὰν τὸν εἶδα ἔτζι, ἐπέζευσα νὰ τὸν σηκώσω, ἐκεῖνος δὲ ἀνε35 στέναξεν ἀναστεναγμὸν μέγαν καὶ ἐξέψυξεν. Λοιπὸν καὶ ἐσύ, ὦ Φιλοπαπποῦ, *ἔτζι με συντυχαίνεις. Ὑπάγετε πεζεύσατε καὶ ἐλᾶτε* καὶ οἱ *τρεῖς εἰς ἕνα.* Εἰ δὲ καὶ ἐντρέπεσθεν, ἐλᾶτε καὶ μὲ τὰ ἄλογα, καὶ θέλετε μάθει ποῖος εἶμαι ἐγώ. Καὶ ἐὰν θέλετε, ἂς ἀρ-

χίσωμεν ἀπὸ τώρα τὸν πόλεμον. Ἔτζι εἶπα καὶ ἐσηκώθηκα καὶ ἐπῆρα τὸ ραβδίον μου καὶ τὸ χεροσκουτάριον, διότις εἶχα τα ἐκεῖ, καὶ μὲ ὀλίγην ὥραν ἐβγῆκα καὶ λέγω τους· «Ἄρχοντες, ὡσὰν ὁρίζετε, ἐγὼ εἶμαι ἕτοιμος.» Ἀπεκρίθη ὁ πρῶτος τους καὶ
5 εἶπεν· «Ἡμεῖς δὲν κάμνομεν ὡσὰν λέγεις. Διότις δὲν ἔχομεν συνήθειαν
φ. 69β νὰ ὑπαγαίνωμεν οἱ τρεῖς εἰς ἕνα. Καλὰ | ἂν καὶ ἐὰν θαρρῇ ὁ καθεὶς μας νὰ νικήσῃ ἀνθρώπων χιλιάδες. *Ἐγὼ εἰμὶ ὁ Φιλοπαπποῦς ἐκεῖνος, ὁποῦ ἀκούεις, καὶ ἐτοῦτος* εἶναι *ὁ Ἰαννάκιος καὶ Κίνναμος ὁ τρίτος,*
10 καὶ ἐντρέπομέσθεν νὰ ὑπᾶμεν οἱ τρεῖς εἰς ἕνα νὰ τὸν πολεμήσωμεν. Ἀμὴ διάλεξε ἕνα ἀπὸ ἡμᾶς, ὅποιον θέλῃς, καὶ τότε νὰ γνωρίσωμεν ὅλην τὴν ἀλήθειαν.» Ἀπεκρίθηκα ἐγὼ καὶ εἶπα τους· «Ἂς ἔλθῃ ὁ ὁ πρῶτος σας.»

Περὶ πῶς ὁ Φιλοπαπποῦς ἔκρουσεν τὸν Ἀκρίτην σπαθέαν εἰς τὸ σκουτάριον.

15 Παρευθὺς οὖν ὁ Φιλοπαπποῦς ἐκατέβη ἀπὸ τὸ ἄλογόν του καὶ ἐπῆρεν τὸ σπαθίον καὶ τὸ σκουτάριόν του καὶ ἦλθεν ἐπάνω μου μὲ πολλὴν κάκηταν θαρρῶντας ὅτι νά με νικήσῃ, καὶ ἔτριξεν τὰ δόντια του ὡς λέων. Εἶχε δέ, μὰ τὴν ἀλήθειαν, *ὁρμὴν ἀνδρειοτάτην.* Λοιπὸν
20 ἔδωκέ μοι σπαθέαν εἰς τὸ σκουτάριον καὶ ἔκοψέν το καὶ μόνον τὸ κράτημα ἐπέμενεν εἰς τὸ χέρι μου. Ὡσὰν οὖν εἶδαν οἱ δύο ἀπ' ἄντικρυς, ἐφώνησαν φωνὴν μεγάλην καὶ εἶπαν· «Δός του καὶ ἄλλην μίαν γεροντικήν, ὦ Φιλοπαπποῦ.»

Περὶ τοῦ πῶς ἐνίκησεν τὸν Φιλοπαπποῦν ὁ Ἀκρίτης.

Ὁ δὲ Φιλοπαπποῦς ἠβουλήθη νὰ σηκώσῃ τὸ σπαθίον νά με
φ. 70α δώσῃ, ἐγὼ δὲ ἐσύρτηκα ὀπίσω ὀλίγον καὶ ἐσήκω|σα τὴν ράβδον μου,
26 καὶ ἔδωκά τον κατακέφαλα, καὶ ἐὰν δὲν τὴν ἐσκέπαζεν τὸ σκουτάριον, δὲν ἤθελεν ἀπομείνει κόκκαλον καθόλου γερόν. Ὅμως ἐξαλίσθη ὁ γέρων καὶ ἐξαπλώθη εἰς τὴν γῆν καὶ ἐμούγκρισεν ὡσὰν βόδιον. Ὡσὰν τὸν εἶδαν οἱ ἄλλοι ἐδυνσμώθησαν καὶ ἐκατέβησαν ἐπάνω μου μὲ τὰ
30 ἄλογα καὶ ὁλότελα δὲν ἔβαναν εἰς τὸν νοῦν τους τὰ πρῶτα λόγια, ὁποῦ ἐκαυχούνταν. Ὡσὰν εἶδα ἐγὼ τὴν ὁρμήν, ὁποῦ ὥρμησαν καὶ ἤρχουνταν ἐπάνω μου, ἐπῆγα καὶ ἥρπασα τὸ σκουτάριον ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ γέροντος καὶ ἔτρεξα καὶ ὑπῆγα ἐπάνω τους καὶ ἔγινεν πόλεμος ἀνάμεσόν μας. Ἔπεσαν οὖν οἱ δύο ἐπάνω μου ὡσὰν δυνατοὶ σκύλλοι. Ὁ
35 δὲ Κίνναμος ἐπῆγαινεν μὲ πονηρίαν ἀπὸ πίσω μου καὶ ἔπασχεν νά με

κάμῃ νὰ γελασθῶ, διότις ἦτον πολλὰ τεχνίτης. Εἶδα καὶ πολλοὺς πολεμιστάδες, ἀμὴ καὶ αὐτοὶ πολλὰ τοὺς ἐπερνοῦσαν ἐκείνους. Τότε ἐλάλησα πρὸς τὴν κόρην καὶ εἶπα· «Ἔβλεπε καλά, ὅτι ἐτοῦτοι εἶναι, ὁποῦ θέλουν νὰ δίδουν καὶ νὰ παίρνουν.» Καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην μερέαν πάλιν ἔβλεπον τὸν Ἰαννάκιον νὰ μήν με δώσῃ κρυφὰ μὲ πονηρίαν. Ἀμὴ
φ. 70β μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καθόλου δὲν ἐδυνήθησαν | νά με κοντεύσουν. Καὶ ὅταν ἐξετίναξα τὴν χεῖρα μου μὲ τὴν ράβδον, ἔφυγαν ἀπ' ἔμπροσθέν μου ὡσὰν τὰ πρόβατα ἀπὸ προσώπου τοῦ λύκου. Καὶ πάλιν ἐπαρακινοῦνταν καὶ ἤρχουνταν ἐπάνω μου καὶ ἐβάβιζαν ὡσὰν τοὺς σκύλλους. Ὡσὰν δὲ ἔγινεν ἔτζι ἐπὶ πολλὴν ὥραν, ἡ κόρη ἔστεκεν ἀπ' ἄντικρυς καὶ ἔβλεπεν, πλὴν ἦτον μακρά.

Περὶ τοῦ πῶς ἡ κόρη ἵστατο ἀπὸ μακρόθεν θεασαμένη.

Ὡσὰν εἶδεν τοὺς δύο, ὁποῦ μὲ ἐτριγύρισαν ὡσὰν τοὺς σκύλλους, ἔβαλε φωνὴν καὶ εἶπεν ἡ κόρη· «Ὦ αὐθέντα μου, ἀνδρίζου.» Ἐγὼ δὲ ὡσὰν ἤκουσα τὸν λόγον τῆς κόρης, ἔβαλα δύναμιν.

Περὶ πῶς ὁ Ἀκρίτης ἐνίκησε τὸν Ἰωαννίκιον.

Τότε ἔδωκα τὸν Ἰωαννάκιον ἐπάνωθεν τοῦ ἀγκῶνος τοῦ δεξιοῦ μὲ ὀλίγην δύναμιν καὶ ἐτζακίσθη τὸ κόκκαλον καὶ ἠπλώθη τὸ χεριόν του πάραυτα, ὁ πόνος γὰρ τοῦ χερίου του τὸν ἐδάμασεν πολλά, καὶ ὑπῆγεν καὶ ἐκούμτησεν εἰς μίαν πέτραν. Ὡσὰν τὸν εἶδεν ὁ Κίνναμος, ἐκτύπησεν τὸ ἄλογόν του μὲ ὀργὴν πολλὴν καὶ ἦλθεν ἐπάνω μου καὶ ἄπλωσε τὴν χεῖραν του διὰ νά με δώσῃ σπαθέαν.

Περὶ πῶς ἐνίκησεν ὁ Ἀκρίτης τὸν Κίνναμον καβαλλάρην.

Ἐσήκωσα οὖν τὸ χέρι μου καὶ ἔδωσα τὸ ἄλογον εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ ἔπεσεν μαζὶ μὲ τὸν καβαλλάρην του ἔμπροσθέν μου. Ἐγὼ ὡσὰν τὸν εἶδα ὅτι ἔπεσεν, ἐλάλησά τον καὶ εἶπα τον· «Σηκώσου ἐπάνω καὶ μὴν πέφτῃς. Διότις ἐγὼ δὲν θέλω νὰ κοίτεσαι καὶ νά σε κρούω. *Ἀμὴ σηκώσου γλήγορα καὶ περιτριγυρίσου* ἂν θέλῃς καὶ ἔλα.» *Γοργὰ* δὲ *πάλιν σηκώνεται, πηδᾷ, καβαλλικεύει, ἐπῆρε τὸ κοντάρι του* καὶ ἦλθεν σύντομα νά με δώσῃ κονταρέαν. Ἐγὼ δὲ ἐκράτουν τὸ ραβδίον μου καὶ πάλιν ἔδωσά τον ραβδέαν καὶ ἔρρηξά τον μαζὶ μὲ τὴν σέλλαν ἀπὸ

---

22 ἄπλωσα

τὸ ἄλογον. Καὶ ὡσὰν ἔπεσεν κάτω εἰς τὴν γῆν, ἤπλωσεν τὸ χεριόν του ὡσὰν κουλόν. Ὡσὰν οὖν εἶδεν ὁ Φιλοπαπποῦς τὸν Κίνναμον πῶς ἐξηπλώθη ἔτζι, ἔρχεται κοντά μου καὶ μὲ παρακάλεσιν πολλὴν μὲ ἔλεγεν· «Ὦ καλὲ νεώτερε, ἄφησον τὸν πόλεμον *καὶ ποίησον ἀγάπην*. Μάλιστα καὶ ἂν κατεδέχεσαι νὰ δεχθῇς τὴν συμβουλήν μου, νὰ γενῇς πρῶτος εἰς τοὺς ἀπελάτας, καὶ ὅπου ὁρίζῃς νὰ τοὺς ἔχῃς ὅλους. Καὶ ἐγὼ ὡσὰν ἤκουσα τοὺς λόγους του, ἐλευθέρωσα τοὺς ἄλλους, διότις ἐλυπήθηκά τους, ἤγουν τὸν Ἰωαννάκιον καὶ τὸν Κίνναμον, διότις οἱ ταπεινοὶ οἱ λό-
φ. 71β γοι πραΰνουσιν θυμόν, | καὶ ἐχαμογέλασα καὶ εἶπα· «Ὦ αὐθέντα Φιλοπάππου ἀνδρειωμένε, τώρα ἐξύπνησες; Λοιπὸν ἐπειδὴ ἔπεσες εἰς κατάνυξιν καὶ προσπέφτεις, ἐλυπήθηκα τὸ γῆρας σου καὶ σηκώσου, ἔπαρε τοὺς ἀνθρώπους σου καὶ πάγαινε ὅπου θέλεις, καὶ ἔχε τοὺς ὀφθαλμούς σου μάρτυρας εἰς τὰ ὅσα ἔγιναν. Καὶ ἐκείνους, ὁποῦ ζητεῖτε, πίστευσον ὅτι θέλουσιν λείψει ἀπὸ τὸν ἀριθμόν τους, ὅτι ἔδωσαν κακὸν θάνατον. Δὲν θέλω δὲ ἐγὼ νὰ γενῶ πρῶτος σας καὶ τῶν ἀπελάτων, διότις εἶμαι καὶ μονογενὴς εἰς τοὺς γονεῖς μου. Ἐσᾶς πρέπει νὰ εἶσθεν καὶ πρῶτοι καὶ συνεργῆτε καὶ ἀλλήλων σας νὰ κάμνετε καὶ τὰ κούρση. Καὶ ἐὰν θέλετε νά με δοκιμάσετε πάλιν, ἐκβάλετε καὶ διαλέξετε ὅλους τοὺς ἀπελάτας, ὁποῦ δέν με ἠξεύρουν, ἀλλὰ οὐδὲ εἶδαν ποτέ τους πόλεμον. Ἀμὴ ὅσοι μὲ ἠξεύρουν δὲν εἶναι δυνατὸν πλέον νά με ἰδοῦν. Ἐγὼ ἀκαρτερῶ σας, μόνον μὴν ἀργήσετε.» Ὡσὰν ἤκουσεν οὖν ὁ Φιλοπάππους τοὺς λόγους τούτους, τὸ ἐμήνυσεν εἰς ὅλους τοὺς ἀπελάτας. Καὶ ὡσὰν τὸ ἤκουσαν, ὑπήγαιναν ὅλοι στανέο τους, διότις κανεὶς ἀπ' αὐτουνοὺς δὲν ἤλπιζεν ὅτι νὰ γυρίσῃ ὀπίσω ζωντανός. Ἐκεῖνοι δὲ ὡς ἤκουσαν τῆς φωνῆς ταύτης, ἤνοιξαν τὰ στόματά τους καὶ
φ. 72β εὐχαρίστησάν με | καὶ ἔλεγαν· «Ἐγνωρίσαμεν καλὰ ἀπὸ τῶν ἔργων ὅτι ἡ ἀνδρεία νικᾷ τὴν φήμην, καὶ τὰ ἔργα, ὁποῦ εἶναι δεκτὰ εἰς τὸν Θεὸν μὲ τὴν πολλήν του εὐσπλαχνίαν. Καὶ τὰ ἐδικά σου τὰ ἔργα εἰς τὸν καιρὸν τοῦτον τινὰς δὲν τὰ ἔκαμεν, καὶ νά σε τὰ ἀνταποδώσῃ ὁ Θεὸς ἄξια καὶ ἴσα τῆς καλῆς σου γνώμης χαρίσματα πολλὰ εἰς τὴν ὡήν σου, νὰ χαίρεσαι μὲ τὴν καλήν σου.» Ἔπειτα ἐπίασα τὴν ποθητήν μου ἀπὸ τὸ χέριον καὶ ὑπήγαμεν καὶ ἐκαθίσαμεν μακρέα εἰς ἕνα δένδρον ὑποκάτωθεν καὶ ἦτον ὥρα μεσημερίου, ἐκεῖνοι δὲ ὑπῆγαν εἰς ἕνα τόπον καὶ οἱ τρεῖς. Καὶ ἐκεῖ ὁποῦ ἐκάθισαν, ἐθαύμαζαν καὶ ἔλεγαν πρὸς ἀλλήλους. Μάλιστα δὲ οἱ νεώτεροι καὶ ὅσοι δὲν ἐγνώριζαν ἔλεγαν· «Μὰ τὴν ἀλήθειαν, θέαμα ξένον βλέπομεν. Ἄνθρωπος *χωρὶς ἁρμάτων καὶ πεζὸς μόνον μὲ μίαν ράβδον* ἐνίκησεν ἡμᾶς, ὁποῦ εἴμεσθεν μὲ ἅρματα εὐτρεπισμένοι καὶ ἐνικήσα-

μεν πόλεις καὶ κάστρη. Καὶ τώρα ἐνικήθημεν ὡς ἄπειροι τοῦ πολέμου καὶ ἐκατεντρόπιασέ μας καὶ αἰσχύνθημεν. Καὶ γὰρ οἱ χρυσοκλιβανᾶτοι οἱ πεντακόσιοι, ὁποῦ ἦσαν εἰς τὸν Μέγαν κάμπον, δὲν ἐδυνήθησαν καθόλου νά μας γυρίσουν ἢ νά μας νικήσουν, καὶ τοὺς περ. 72β ρισσότερους ἀπ' αὐτῶν ἐπέ|ψαμεν εἰς τὸν Ἅδην, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐνικήσαμεν καὶ ἔφυγαν, εἰ δὲ τοῦτο τὸ κακὸν πούπετες δὲν τὸ εἴδαμεν. Θαρροῦμεν ὅτι νὰ εἶναι στοιχεῖον καὶ ἐφύλατε τὸν τόπον καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἔχει χρεία τὲς σπαθές μας. Καὶ ἐπήδα ὡσὰ νὰ ἐπέτα ὡσὰν πουλίον, καὶ θυμὸν ἀκράτητον εἶχεν εἰς τὴν ράβδον. Ἐὰν ἦτον ἄνθρωπος ὡσὰν οἱ ἄνθρωποι, ὁποῦ εἶναι εἰς τὸν κόσμον, ἤθελεν ἔχει ψυχὴν καὶ κορμὶν καὶ ἤθελεν φοβᾶσθαι τὸν θάνατον, ἀμὴ αὐτὸς ὡσὰν ἄσαρκος ἐκατετόλμα εἰς τὰς σπαθέας. Ἀλλὰ ἄλλο τίποτες δὲν ἦτον, μόναν στοιχεῖον τοῦ τόπου καὶ κατὰ φαντασίαν ἔκαμεν μετ' ἐμᾶς τὸν πόλεμον. Εἴδετε οὖν καὶ τὸ ἄπειρον κάλλος τῆς κόρης, ὁποῦ ἔλαμπεν περισσότερον ἀπὸ τὲς ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου;» Αὐτὰ καὶ ἄλλα ὅμοια ἔλεγαν οἱ λωλοί. Ἤκουσεν οὖν ὁ γέρων ὁ Φιλοπαπποῦς τὰ λόγια ἐτοῦτα καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν· «Ὦ παιδία μου, αὐτὰ τὰ λόγια, ὁποῦ συντυχαίνετε, εἶναι παρηγορίες. Ἐγὼ τὸν εἶδα ἄνδρα ἀνδρειωμένον καὶ ἔχει ὅλα τοῦ Θεοῦ τὰ χαρίσματα· ἔχει δὲ κάλλος, φρόνησιν, ἀνδρείαν καὶ μεγάλην εὐτολμίαν. Ἡμᾶς δὲ σώνει μας ἡ παρηγορία μόνον ἐτούτη, ὅτι δὲν εὑρέθησαν ἄλλοι ἄνθρωποι ξένοι νά μας περ. 73α ἰδοῦν εἰς τὸν πόλεμον καὶ ἠθέλαμεν χάσει τὸ ὄνομα | τὸ μέγα τῆς ἀνδρείας, ὁποῦ ἔχομεν. Ἀμὴ ἐὰν θέλετε, ἀκούσετε τὴν βουλήν μου καὶ μὴν τὸ κατιδεχθοῦμεν καὶ πάρῃ το συνήθειαν, ἀμὴ ἂς κάμωμεν φανοὺς νὰ μαζώξωμεν λαόν, καλὰ ἂν καὶ ἂν ἐκαυχήσθη νὰ [μήν] μας θανατώσῃ ὅλους, *καὶ ἐὰν θέλῃ ὁ Θεὸς καὶ περισταθοῦμεν*, νὰ ὑπᾶμεν τὴν νύκτα νὰ τὸν πλακώσωμεν εὔκολα καὶ ἐξαφνικά. Καὶ ἂν ἴσως καὶ τὸν πιάσωμεν, θέλει παύσει ὁ πόνος, ὁποῦ ἔχομεν εἰς τὴν καρδίαν μας. Καὶ ἡ κόρη ἐκείνη ἡ ὡραία νὰ εἶναι εἰς τὸ ριζικόν σου ἐσένα, Ἰωαννίκιε, νὰ τὴν ἔχῃς δικὴ τὸ γῆρας σου. Τῆς ὁποίας τὸ κάλλος εἶναι θαυμαστόν, ὁποῦ δὲν θέλει εὑρεθῆ ποτὲ γυναῖκα νὰ ἔχῃ τὸ κάλλος καὶ τὴν εὐμορφίαν αὐτηνῆς. Καὶ ἐὰν ἐρωτᾷς ἐμένα, ἐγὼ εἶμαι τώρα πεντήκοντα δύο χρονῶν καὶ εἶδα πολλὲς χῶρες καὶ πολλὰ κάστρη ἐπεριπάτησα, ἀμὴ ὅλες ἐνικήθησαν ἔμπροσθεν εἰς ἐκείνην. Ἆρα γε ὅταν ἁπλώσῃ τὰς ἀκτῖνας του ὁ ἥλιος εἰς τὴν γῆν, τάχατες νὰ εὕρῃ ἄλλην ἀσπρύτερην; Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου νομίζω ὅτι νὰ τὴν νικᾷ ἐκείνην ὁποῦ μὲ ἐφάνη σήμερον. Ἀλλὰ ἔχε τὸ θάρρος σου καὶ ἤξευρε καλὰ ὅτι ἀπὸ τὴν σήμερον νὰ εἶναι ἡ ὡραία

περ. 73β ἐκείνη διὰ γυναῖκα σου. Ἀμὴ ἐάν με ἀκού|σετε καὶ δεχθῆτε τὴν βουλήν μου, νὰ μήν το καταδεχθοῦμεν καὶ γένῃ συνήθεια, μηδὲ νὰ τὸν ἀφήσωμεν νά μας περιπλακώνῃ πάντοτε, ἀλλὰ οὐδὲ τὴν τόλμην νὰ ἀφήσωμεν ἀνεκδίκητον. Ἀμὴ ἂς περισυσταθοῦμεν καὶ ἂς κάμωμεν φανούς, νὰ τὸν ἀνταποδώσωμεν δικαίαν ἀνταμοιβήν, καὶ θαρρῶ ὅτι νὰ τὸν νικήσωμεν καὶ νὰ μήν μας θανατώσῃ ὅλους.

Περὶ τοῦ πῶς οἱ περὶ τὸν Φιλοπαπποῦν ἀπελάται ἄναψαν φανοὺς διὰ ἄλλους ἀπελάτας.

Καὶ μὲ τὸν λόγον αὐτὸν ἐμαζώχθησαν καὶ ἔκαμαν φανοὺς ὅλην τὴν νύκταν καὶ ἐκοπίαζαν τρεῖς νύκτες καὶ δὲν τοὺς ἐννόησεν τινὰς ἀπὸ τοὺς ἀπελάτας νὰ τοὺς ἰδῇ. Καὶ ὡσὰν εἶδαν ὅτι δὲν τοὺς ἐννόησαν, ἔβαλαν βουλὴν νὰ μηνύσουν τὴν Μαξιμὼ καὶ ἐγύρισαν καὶ εἶπαν πρὸς τὸν Φιλόπαππον· «Ὦ ἀνδρικώτατε Φιλόπαππε, τί μας κάμνεις καὶ κοπιάζομεν ἔτζι; Δὲν ἐγνωρίζεις τὴν τόλμην μας καὶ τοὺς πολέμους μας τοὺς μεγάλους, ὁποῦ ἐκάμαμεν; Δὲν ἐθαύμασες τὲς ἀνδραγαθίες μας; Ἀλλὰ ἡμεῖς ἐνικήθημεν ἀπ' αὐτὸν καὶ ἐκατασταθήκαμεν ὡσὰν νὰ μὴν δὲν ἠθέλαμεν ἰδεῖ ποτέ μας πόλεμον. Καὶ δὲν βάνεις εἰς τὸν νοῦν σου περ. 74α οὐδὲ πιστεύεις ὅτι θέλει μᾶς νικήσει ὅλους; | Ἀμή, ἂν ὁρίζῃς, ἄκουσον τὴν βουλὴν τῶν παιδίων σου, νὰ μὴν ἔχωμεν κόπους καὶ μόχθους ἔτζι μόνον εὐκαίρους, ἀμὴ νὰ σηκωθῇς νὰ ὑπάγῃς εἰς τὴν Μαξιμώ, εἰς τὴν συγγενάδα μας καὶ παρακάλεσέ την νὰ ἔλθῃ νά μας βοηθήσῃ νὰ ὑπᾶμεν τὴν νύκτα νὰ τὸν πλακώσωμεν *καὶ ἂν λάχῃ νὰ συγυχσθῇ νὰ μὴν καβαλλικεύσῃ* καὶ νὰ τζακίσωμεν *τὴν πολλήν του ἀνδρείαν*. Εἰ δὲ πάλιν σώσῃ καὶ καβαλλικεύσῃ, νὰ τὸν προλάβωμεν νὰ μή μας θανατώσῃ ὅλους.» Ὅμως ἄρεσεν ἡ βουλὴ τοῦ γέροντος καὶ παρευθὺς ἐκαβαλλίκευσεν καὶ ὑπῆγεν εἰς τὴν Μαξιμώ. Αὐτὴ δὲ ἡ Μαξιμὼ εἶναι, ὡς ἠκούσαμεν, τῶν Ἀμαζόνων ἀπόγονος, τὲς ὁποῖες Ἀμαζόνες ἔφερεν ὁ Ἀλέξανδρος ἀπὸ τὰ Βράχμανα· ἦτον δὲ μαθημένη πολλὰ εἰς τὸν πόλεμον.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Φιλοπαπποῦς ἀπῆρε πρὸς τὴν Μαξιμὼ καὶ ὡμίλει αὐτῇ τὰ συμβάντα.

Ὅμως ὑπῆγεν ὁ Φιλοπαπποῦς καθὼς ἐπροείπαμεν καὶ ἐχαιρέτη-

4. *ἀνεκδιήγητον.* 7 *ἀπαλάται* 23 *καβαλικέση* 24 *προσλάβομεν.*

σέν την καὶ ἐρώτησέν την πῶς τὰ πάγει. Καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν τον ὅτι «Καλὰ εἶμαι μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. Ἀμὴ ἡ αὐθεντία σου πῶς τὰ πάεις μὲ τὰ παιδία σου, καὶ διατί ἐκόπιασες καὶ ἦλθες εἰς ἐμᾶς
φ. 74β χωρὶς ἐκεῖνα;» Ἀπεκρίθη | παρευθὺς ἐκεῖνος ψευδικῶς καὶ εἶπεν· «Ὦ κυρία μου, τὰ παιδιά μου τὰ γλυκύτατα καλὰ εἶναι μὲ τοῦ Θεοῦ τὴν χάριν καὶ ὑπῆγαν εἰς τὰς ἄκρας καὶ πάσχουσιν νὰ ἀπολέσουν καὶ νὰ ἀφανίσουν τοὺς ἀτάκτους. Καὶ ἐγὼ ἐχώρισα ἀπ' αὐτοὺς διὰ νὰ ἀναπαυθῶ ὀλίγον. Καὶ μάλιστα Θεοῦ εὐδοκίᾳ διὰ κάποιαν οἰκονομίαν εἰς εὕρεμα καλὸν καὶ χάρισμα δουλεύσεως, ὡσὰν δὲν ἠμπορῶ ποτὲ νὰ ἀναπαυθῶ ἐχώρισα ἀπὸ τῶν τέκνων μου. Καὶ ἀφόντις ἐχώρισα, ἐκαβαλλίκευσα μοναχὸς καὶ ἔτρεχα εἰς τὰς ἄκρας καὶ ἐσκόπευα διὰ τοὺς ἐναντίους. Καὶ ὡσὰν ἦλθα εἰς τὴν στράταν, ὁποῦ λέγεται Τρῶσις, πρὸς τὸ μέρος τὸ ἀριστερὸν εἰς τὸν λειμῶνα τὸν δασὺν ηὗρα κυνήγιον καλλιώτερον ἀπὸ βίον χρυσαφίου, κόρην κάποιαν, ὁποῦ δὲν τὴν εἶδαν ποτὲ τὰ μάτια μου, ὁποῦ τὸ κάλλος της ἐνίκα τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου καὶ ἡ ἡλικία της ἦτον πολλὰ εὔμορφη καὶ καίει τὰς καρδίας μας, καὶ ἦτον ὡσὰν εἰκόνα ἐμψυχωμένη. Καὶ καθὼς ἤκουσα εἶναι ἡ θυγατέρα τοῦ Δούκα. Καὶ δι' ἄλλον δὲν εἶναι καλή, παρὰ μόνον διὰ τὸν ἠγαπημένον σου Ἰωαννίκιον, τὸν χρυσὸν καὶ ἀνδρειωμένον πολλά, τὴν ὁποίαν τὴν
φ. 75α ἔχει ἄλλος τώρα, δὲν ἠξεύρω μὲ τί | τρόπον, καὶ χαίρεται καὶ εὐφραίνεται μετ' αὐτὸν εἰς τὸ περιβόλιον. Καὶ ἐὰν εἶσαι συγγενής του, νὰ φανῇς τώρα καὶ νὰ κοπιάσῃς διὰτ' αὐτὸν καὶ νὰ ἀγρυπνίσῃς καὶ μὲ τὰ ἔργα σου νὰ δείξῃς τὴν ἀγάπην σου. Καλὰ τὸ ἐγνωρίζεις, κυρία μου, ὅτι ὅποιος ἀγαπᾷ τὸν φίλον του θέλει νὰ φανῇ ἡ ἀγάπη του.» Αὐτὰ τὰ λόγια ἔλεγεν ὁ Φιλοπαπποῦς μὲ ταπείνωσιν καὶ ὅμως μὲ τὰ λόγια του ἐκατάπεισεν τὴν Μαξιμώ, ὡς καὶ καλὰ τὸ ἐγνωρίζετε ὅτι τὸ γένος τῶν γυναικῶν πολλὰ εἶναι γληγορογύριστον. Ὡσὰν ἤκουσεν οὖν ἡ Μαξιμὼ τοὺς λόγους τοῦ Φιλοπαππού, παρευθὺς ἐλάλησεν τὸν Μελεμέντζην μὲ πολλὴν χαράν, τὸν ὁποῖον εἶχεν πρῶτον εἰς τοὺς ἀπελάτας, καὶ λέγει του χαμογελῶσα· «Νὰ ἠξεύρῃς ὅτι ὁ γέρων Φιλοπαπποῦς ηὗρεν κυνήγιον εἰς τὰς ἄκρας καὶ ἦλθεν καὶ λαλεῖ μας νὰ ὑπᾶμεν νὰ τὸν βοηθήσωμεν.» Ὅμως δὲν ἐρώτησεν καθόλου τίς εἶναι, ὁποῦ ἔχει τὴν κόρην, ἀμὴ λέγει τον· «Σύρε γλήγορα καὶ μάζωξε ὅλους τοὺς ἀπελάτας καὶ διάλεξον ἀπὸ τοὺς χιλίους τοὺς ἑκατόν, τοὺς ὁποίους ἔχομεν δοκιμασμένους εἰς τὰς μεγάλας βίας.» Ὁ δὲ Μελεμέντζης ὡσὰν ἤκουσεν τὸν ὁρισμὸν τῆς Μαξιμοῦς, παρευθὺς ἀνέβη τὴν νύκταν ἐκεί-
φ. 75β νην | εἰς τὴν βίγλαν καὶ ἔκαμεν φανοὺς καὶ ἐμάζωξεν ὅλους τοὺς ἀπελάτας καὶ ἐξεχώρισεν ἀπ' αὐτουνοὺς ἐκ τῶν χιλίων τοὺς ἑκατόν, κα-

θὼς τοῦ ἐπαρήγγειλεν ἡ Μαξιμώ, καὶ ἐπῆρεν τους καὶ ὑπῆγεν εἰς τὴν αὐτὴν Μαξιμώ. Ἐκείνη δὲ πάλιν ἡτοίμασεν τὲς ἄλλες ὅλες χρεῖες τοῦ πολέμου, ἔπειτα τοὺς ἐπῆρεν μαζὶ μὲ τὸν Φιλοπάππου καὶ μὲ τὸν Μελεμέντζη καὶ ἤρχουνταν πρὸς ἐμέ. Καὶ ὡσὰν ἀνέβησαν ἀπάνω εἰς τὸ ψήλωμα, ὁ γέροντας ἐγύρισεν καὶ εἶδε με καὶ ἔδειχνέ με ἀπὸ μακρόθεν. Ἔπειτα ἔκαμαν καὶ ἐκεῖ φανοὺς τὴν νύκταν διὰ τοὺς ἀπελάτας καὶ διὰ ὅλης τῆς νυκτὸς ἐπῆρεν ὁ Κίνναμος τοὺς ἀπελάτας του ὅλους καὶ ἐξημερώθησαν εἰς τὴν Μαξιμώ, αὐτὴ δὲ ἐδέχθη τους μὲ πολλὴν χαράν, διότις εἶχεν τους ὡς γείτονας καὶ συμπολεμιστάς. Ὅμως ὡσὰν ἐκόντευσαν εἰς τὴν ὄχθαν τοῦ ποταμοῦ, ἐχείρισεν ὁ Φιλοπαπποῦς καὶ ἔλεγεν· «Ἤξευρε καλά, κυρία μου, ὅτι ὁ τόπος, ὁποῦ εἶδα τὴν κόρην, εἶναι πολλὰ δύσκολος καὶ στενός, καὶ ὅλοι μας θέλομεν χαθῇ ἂν ὑπᾶμεν. Διότις θέλομεν κάμει κτύπον μέγαν καὶ θέλει μᾶς ἐννοήσει καὶ πρὶν νὰ φθάσωμεν θέλουσι κρυβηθῇ μέσα εἰς τὸ δάσος. Καὶ ἀφόντις
φ. 76α κρυβη|θοῦν, δὲν θέλομεν μπορέσει νὰ τοὺς εὕρωμεν, καὶ μόνον ἔτζι εὔκαιρα θέλομεν ἔχει τὸν κόπον. Ἀμή, ἂν ὁρίζῃς, νὰ ὑπηγαίνωμεν συνδυὸ συντρεῖς μόνον καὶ νὰ γυρεύσωμεν νὰ εὕρωμεν τὴν κόρην ὅπου καὶ ἂν εἶναι. Καὶ οἱ μὲν δύο νὰ μείνωμεν νὰ τὴν φυλάγωμεν, καὶ ὁ τρίτος νὰ ἔλθῃ εἰς ἐσᾶς νά σας δώσῃ λόγον καὶ νὰ ἔλθετε μετ' αὐτὸν ὁλόφορα ἐκεῖ ὁποῦ εἶναι.» Ἀπεκρίθη ἡ Μαξιμὼ καὶ εἶπεν πρὸς τὸν Φιλοπαπποῦν· «Ἐγὼ σὲ ἐμπιστεύω καὶ κάμνω σε πρῶτον, ὡς φρόνιμον, εἰς ὅλους τοὺς ἀπελάτας, καὶ ἐκεῖνο, ὁποῦ σε ἀρέσῃ, κάμνε, καὶ χωρὶς τὴν βουλήν σου τίποτες νὰ μὴν γίνεται.» Ὡσὰν ἤκουσεν ὁ Φιλόπαππος αὐτὰ τὰ λόγια ἀπὸ τὸ στόμα τῆς Μαξιμοῦς, ἐπῆρεν τὸν Κίνναμον καὶ τὸν Μελεμέντζη καὶ ἤρχουνταν ἐπάνω μου μὲ πολλὴν βίαν, καὶ τοὺς ἄλλους ἐπαρήγγειλέν τους νὰ ἀπαντέχουν ἐκεῖ, ἕως οὗ νὰ τοὺς μηνύσουν, τότε νὰ ὑπάγουσιν καὶ αὐτοὶ ἐκεῖ.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Ἀκρίτης πεζεύσας ἐκάθετον ἐν τῇ πέτρᾳ ἐπιτηρῶν αὐτούς.

Ἐγὼ δὲ τότε ἔλαχα εἰς τὴν βίγλαν καὶ ἐκάθουμουν εἰς μίαν πέτραν καὶ ἐκράτουν τὸ ἄλογόν μου ἀπὸ τὸ χαλινάριον καὶ ἀπάντεχά τους, διότις εἶχα το εἰς τὸν νοῦν μου πῶς θέλουν νὰ ἔλθουν, καὶ ηὐτρεπί-
φ. 76β ζουμουν καὶ ἐδιάλεξα ἄλογον δοκιμα|σμένον καὶ ἅρματα καὶ ἐφόρουν καβάδιον βαγδάτιν καὶ ἤμουν καὶ ἐζωσμένος ζωνάριον ὀξύν. Ὅμως ἐπήδησα καὶ ἐκαβαλλίκευσα εἰς ἄλογον γρίβαν καὶ ἐπῆγα εἰς τὴν βί-

1 *ὑπῆρεν* 32 *εἰς τὸ νοῦν.*

γλαν καὶ ἐπάντεχά τους. Ὡσάν με εἶδεν οὖν ὁ Φιλοπαππoῦς, λέγει πρὸς τὸν Μελεμέντζην· «Βλέπεις ἐκεῖνον, ὁποῦ κάθεται ἀπάνω εἰς τὴν πέτραν; Αὐτὸς εἶναι, ὁποῦ ἔχει τὴν κόρην, καὶ ἂς μὴν ὑπάγωμεν ὁλόφορα ἐπάνω του, μόνον ἂς γυρίσωμεν πρῶτον νὰ εὕρωμεν τὴν κόρην ἐκεῖ, ὁποῦ εἶναι κρυμμένη. Διότις καλὰ καὶ ἂν εἶναι μοναχός, ἀμὴ εἶναι καλὸς εἰς τὸν πόλεμον. Ἐγὼ μόνον εἶδα τὴν ἀνδρείαν του καὶ ἠξεύρω την. Ἐὰν τὸν ἠξεύρῃς καὶ μοναχόν, μὴν πλανεθῇς καὶ κατεβῇς ἀπάνω του.» Ὁμοίως καὶ ὁ Κίνναμος ἐβεβαίωνεν τὸν λόγον τοῦ Φιλοπαππoῦ. Ὁ δὲ Μελεμέντζης ὡσὰν τὸ ἤκουσεν, καθόλου δὲν τὸ ἔστερξεν καὶ λέγει πρὸς ἐκείνους μὲ φαρισαϊσμὸν μεγάλον· «Ἐμένα, ὦ Φιλοπαππoῦ, τέτοια λόγια μή με τὰ λέγῃς. Διότις ἐγὼ κἂν καὶ εἰς χιλίους νομάτους ἂν ἤθελα νὰ παγαίνω, κανενοῦς συμβουλὴν δὲν ἔπαιρνα, καὶ τώρα διὰ ἕνα μὲ λέγετε νὰ ἀπαντέχω λαόν; Καὶ ἐὰν ἀκουσθῇ ἐτοῦτο εἰς τὴν κυρία μας τὴν Μαξιμώ, θέλει μᾶς γελάσει ὡς ἀνάνδρους, φ. 77α πῶς ἐδειλιάσαμεν νὰ | ὑπᾶμεν εἰς ἕναν ἄνθρωπον, καὶ πλέον τὴν ζωὴν τί τὴν θέλω τὴν ἄτιμον ὅτι νὰ φανῶ ἄνανδρος;» Ἔτζι εἶπεν καὶ ἐγέμισεν ὅλος θυμὸν καὶ τὰ λόγια ἐκείνων οὐδὲ ποσῶς δὲν τὰ ἔβανεν εἰς τὸν νοῦν του, ἀλλὰ ἔβαλεν τὸ κασσίδιόν του καὶ ἐπηλάλησε τὸ ἄλογόν του καὶ ἦλθεν κοντά μου καὶ ἤπλωσεν τὸ χέριόν του καὶ ὥρμησε νά με δώσῃ μὲ τὸ κοντάριόν του.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Ἀκρίτης καβαλλικεύσας ἔτυφε τὸν Μελεμέντζη μετὰ τῆς ῥάβδου.

Ἐγὼ δὲ ἐσυντόμησα, πηδῶ, καβαλλικεύω. Καὶ ὡσὰν ἐκαβαλλίκευσα, ἤπλωσα τὸ χέριόν μου καὶ ἔδωσά τον κονταρέα, ἀμὴ ἠστόχησέ με. Ἐγὼ δὲ ὡσὰν εἶδα ὅτι δὲν ἔκαμα μὲ τὸ κοντάριον τίποτες, ἔδωκά τον μικρὰν ραβδέαν, καὶ ἔπεσεν ἀπὸ τὸ ἄλογον μὲ ὅλην τὴν σέλλαν. Καὶ ὡσὰν τὸν εἶδα ὅτι ἔπεσεν, ἐστέκουμουν καὶ ἔβλεπά τον καὶ εἶχα τὸν νοῦν μου εἰς αὐτόν. Τότε ἦλθεν ὁ Φιλοπαππoῦς ἀπὸ τὸ πλάγιον κρυφὰ καὶ ἔδωκεν κονταρέα τὸ ἄλογόν μου εἰς τὸ μερίν, τὸ δὲ ἄλογον ἐπόνεσεν ἀπὸ τὴν κονταρέαν. Καὶ ἐγὼ ἐγύρισα τὰ ῥέτενα καὶ ὑπήγαινα ἐπάνω του, ἐκεῖνος δὲ ἐκίνησε νὰ φεύγῃ. Καὶ ἐγὼ ὡσὰν τὸν εἶδα φ. 77β ὅτι φεύγει ἔτζι, ἔβαλα φωνὴν μεγάλην καὶ λέγω του· | «Ὦ Φιλοπαππoῦ, ἐλύσσιασες καὶ ἄρχισες νὰ κρυφοδακάνῃς; Ἀλλὰ στάσου, κακόγερε, καὶ μηδὲν φεύγῃς. Δὲν ἐντρέπεσαι, ἀμὴ φεύγεις; Ἐγὼ εἶμαι γυμνὸς

16 ὅλως.

καὶ χωρὶς ἅρματα, καὶ ἐσὺ εἶσαι ἁρματωμένος, ἀμὴ στάσου νὰ σοῦ δείξω ποῖος εἶσαι. Ὅτι ὅσον σὲ βλέπω ὅτι φεύγεις, δὲν σε ἔχω διὰ ἄνδρα, ἀλλὰ ὡς γυναῖκα». Λοιπὸν ἐγὼ ἐπαρεκίνουν τὸ ἄλογόν μου διὰ νὰ τὸν φθάσω, ἐκεῖνος δὲ μάλιστα περισσότερον ἔφευγεν, ἕως οὗ ἦλθεν εἰς τὸν ποταμὸν μαζὶ μὲ τὸν Κίνναμον καὶ ἐπέρασεν πέρα. Ἐγὼ δὲ ἠκολούθησά τους, καὶ ὡσὰν εἶδα τὸν λαὸν ἀντίπερα ἁρματωμένον, δὲν ἐπέρασα πέρα, ὅτι ἤμουν χωρὶς ἅρματα· μάλιστα καὶ τὸ ἄλογόν μου ἦτον ἀσθενημένον ἀπὸ τὴν πληγήν. Πάραυτα οὖν ὑπέστρεψα εἰς τὴν κόρην καὶ ἐπῆρα τὰ ἅρματά μου καὶ ἐκαβαλλίκευσα καὶ εἰς ἄλλο ἄλογον. Τότε εἶπα πρὸς τὴν κόρην· «Ἔλα, ψυχή μου, ἐδῶ, νά σε βάλω εἰς τόπον κρυφὸν καὶ ἀπ' ἐκεῖ νὰ ἰδῇς τοὺς ἐχθρούς, πῶς θέλουσι πέσει ἐπάνω μου, νὰ ἰδῇς τὸν νέον, ὁποῦ ἀγαπᾷς, νὰ τὸν ἀγαπήσῃς περισσότερα καὶ νὰ δοξάσῃς τὸν Θεόν, ὁποῦ τὸν ἔπλασεν καὶ ἐχάρισέν τον καὶ τὴν δύναμιν καὶ τόσα χαρίσματα». Ἡ δὲ κόρη ὡσὰν ἤκουσεν, ηὐτρέπισεν τοῦ λόγου της, ἔπειτα ἐκαβαλλίκευσεν εἰς τὸ ἄλογον καὶ φ. 78α ὑπήγαμεν καὶ τὴν ἔ|κρυψα μέσα εἰς ἕνα δάσος.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Ἀκρίτας ἔκρυψεν τὴν κόρην εἰς ἕν τινι δάσος.

Ὡσὰν ἐπῆγα εἰς τὸν τόπον, ὁποῦ εἶπα, τὴν μὲν κόρην ἔκρυψα μέσα εἰς τὸ ὄρος, καὶ ἦτον δένδρον ἀφ' ἑαυτοῦ του φυτευμένον, καὶ ὑποκάτωθεν ἦτον ὡσὰν σπιτόπουλον καὶ δὲν ἦτον βολετὸν ὅτι νὰ φαίνεται ἀπὸ πούπετες. Καὶ ὡσὰν τὴν ἔκρυψα ἐκεῖ, ἐπαράγγειλά την νὰ μὴν δειλιάσῃ καθόλου, ἀλλὰ μηδὲ ὡσὰν ἰδῇ ὅτι πολεμοῦμεν νὰ μὴν τολμήσῃ καὶ λαλήσῃ, μήπως καὶ ἀκουσθῇ ἡ φωνή, καὶ ὅταν πολεμῶ ἐγὼ πᾶν ἐκεῖνοι καὶ εὕρουν την. Ἐγὼ δὲ ἐμετεσέλλωσα τὸν θαυμαστόν μου μοῦντον, τὸν ὁποῖον εἶχα δοκιμασμένον εἰς τὰς μεγάλας βίας, καὶ παρευθὺς ἐκαβαλλίκευσα καὶ ὑπῆγα ἐκεῖ, ὁποῦ ἦτον ὁ λαός, ἤγουν εἰς τὸν ποταμόν, καὶ ἔτρεχα εἰς τὰς ὄχθας καὶ ἐγύρευα πόρον νὰ περάσω νὰ ὑπάγω ἄντικρυς.

Περὶ τοῦ πῶς ἤρχετον ἡ Μαξιμὼ μετὰ τῶν σὺν αὐτῆς κατὰ τοῦ Ἀκρίτου.

Καὶ ἐκεῖ ὁποῦ ἐγύρευα τὸν πόρον διὰ νὰ περάσω, βλέπω τὴν Μαξιμὼ καὶ ἐχωρίσθη μοναχή. Ἐκαβαλλίκευε δὲ φαρὶν μαῦρον ὥσπερ χελιδόνιον. Ἦτον δὲ ἡ χαίτη του καὶ οὐρά του, τὰ αὐτία του, φ. 78β τὰ τέσσαρά του ὀνύχια κόκκινα | βαμμένα, καὶ εἰς τὸ μέτωπόν του εἶχεν χρυσὸν ἐπικέφαλον, εἰς δὲ τὸ στῆθος του εἶχεν ὁλόχρυσον ἅλυ-

σον καὶ ὀπίσω εἰς τὰ κάπουλά του εἶχεν ὁλόχρυσα κουδούνια. Ἐκείνη δὲ ἐφόρει ὁλόχρυσα καὶ λωρίκιον μὲ χρυσᾶ γαστρία, *τὰ δὲ πετάσια κόκκινα, κάλλιστα ἐξαστράπτων*, φακιόλιον πράσινον μὲ χρυσᾶ γράμματα, ἐβάστα δὲ εἰς τὸ χέριόν της κοντάριον *βένετον χρυσωμένον* καὶ ὑπήγαινεν ἀνάμεσα εἰς πέντε. Ἀπὸ τὰ ἄλογα ἐγνώρισα καὶ ἀπὸ τὰ ἄρματα ὅτι ἦτον μαζὶ ὁ Φιλοπαπποῦς, ὁ Ἰωαννάκιος καὶ Κίνναμος ὁ λαμπρός, ἀλλὰ καὶ ὁ εὔμορφος Λέανδρος καὶ ὁ Μελεμέντζης, καὶ ἐκατέβαινον ἐπάνω μου ἀπὸ τὸ χεῖλος τοῦ ποταμοῦ. Οἱ δὲ ἄλλοι ἐδιεσκορπίσθησαν γυρεύοντας τὸν πόρον νὰ περάσουν. Ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ὑπήγαιναν συνδύο, συντρεῖς, καὶ ἀναμέσον τους ὑπήγαινεν ἡ Μαξιμώ. Ὅμως ἐγύρισεν καὶ λέγει πρὸς τὸν Φιλόπαππον· «Ὦ Φιλόπαππε ἀνδρειωμένε, ποῦ εἶναι ἐκεῖνος, ὁποῦ ἔχει τὴν κόρην;» Ὁ δὲ Φιλόπαππος ἤπλωσε τὴν χεῖρα του καὶ ἔδειξέ με. Ἀπεκρίθη ἡ Μαξιμὼ καὶ λέγει του· «Καὶ ποῦ εἶναι οἱ στρατιῶτες του; Ἢ μήνα δὲν ἠξεύρει πῶς ἦλθαμεν ἡμεῖς ἐδῶ καὶ διὰ τοῦτο ἀμέλησεν καὶ δὲν | ἤφερεν τὸν λαόν του;» Λέγει την ὁ Φιλοπαπποῦς· «Ἐτοῦτος λαὸν δὲν ἔχει, ἀλλὰ μόνον μοναχὸς περιπατεῖ, διότις θαρρεῖ εἰς τὴν ἀνδρείαν του τὴν πολλὴν *καὶ τόλμην τὴν μεγάλην*, καὶ δὲν ἠξεύρει τί θέλει τὸν ἔλθει τώρα. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν εἶναι καὶ μοναχός, ἐσὺ μηδὲν ὑπάγῃς μοναχή.» Ἀπεκρίθη πάλιν ἡ Μαξιμὼ καὶ λέγει τον μετὰ θυμοῦ· «Ὦ τρισκατάρατε γέρον, διὰ ἕναν ἄνθρωπον ἔκαμες καὶ ἐκάμαμεν τόσον κόπον, ἐγὼ καὶ τόσος λαός; Ἀμὴ νὰ περάσω μοναχὴ μὲ τοῦ Θεοῦ τὴν βοήθειαν, νὰ πάρω τὴν κεφαλήν του, νὰ τήνε φέρω.» Αὐτὰ τὰ λόγια εἶπεν μὲ θυμὸν *καὶ ὥρμησεν τοῦ περάσαι*. Ἐγὼ δὲ ὡσὰν τὴν εἶδα, ἀπεκρίθηκα καὶ εἶπα την μὲ μεγάλην τόλμην· «Στάσου, ὦ Μαξιμώ, καὶ μηδὲν περάσῃς, ὅτι εἶσαι γυναῖκα καὶ δὲν πρέπει νὰ ἔλθῃς εἰς τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ μάλιστα τοὺς ἄνδρες πρέπει νὰ ὑπηγαίνουν εἰς τὰς γυναῖκας. Καὶ νὰ ἔλθω εἰς ἐσένα ὡς εἶναι τὸ δίκαιον.» Ὡσὰν εἶπα αὐτὰ τὰ λόγια, ἐλάλησα τὸ ἄλογόν μου καὶ ἐσέβηκα εἰς τὸν ποταμόν· ἦτον δὲ ὁ ποταμὸς πολὺς καὶ ἔπλευσεν τὸ ἄλογόν μου. Ὅμως μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ ἐπέρασα ἀντίπερα. Καὶ ὡσὰν ἐπέρασα, εὑρέθη τὸ νερὸν ὀλιγώτερον, καὶ ἐκεῖ ἐστέκετον ἀρματωμένη | ἡ Μαξιμὼ καὶ ἐπάντεχέ με ὅσον νὰ περάσω.

φ. 79α

φ. 79β

Περὶ τοῦ πῶς ἡ Μαξιμὼ συνῆψε πόλεμον κατὰ τοῦ Ἀκρίτου.

Ἐγὼ δὲ ὡσὰν ἐγνώρισα ὅτι πατεῖ εἰς τὴν γῆν, παρευθὺς ἐπτέρνισά το καὶ ὑπῆγα ἐπάνω της καὶ ἔσυρα τὸ σπαθί μου. Ἐκείνη δὲ ἐκόντευσέ με καὶ ἔδωκέ μοι κονταρέαν, ἦσαν δὲ τὰ ἄρματά μου δυνατὰ

καὶ ἐτζακίσθη τὸ κοντάριόν της. Καὶ ὡσὰν εἶδα ὅτι ἐτζακίσθη, ἐσήκωσα τὸ σπαθίον μου καὶ ὑπῆγα κοντά της. Ἀμὴ ἐλυπήθηκά την καὶ ἔδωκα τὸ ἄλογόν της καὶ ἔκοψα τὴν κεφαλήν του.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Ἀκρίτης ἀπεκεφάλισε τὴν φάραν τῆς Μαξιμοῦς κρεμνίσας αὐτήν.

Καὶ τὸ μὲν πτῶμα, ἤγουν τὸ ἄλογον τὸ ψόφιον, ἠπλώθη εἰς τὴν γῆν, ἐκείνη δὲ ἐπήδησεν μὲ φόβον πολὺν καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ποδάρια μου καὶ ἐκυλίετον καὶ ἐβόα καὶ ἔλεγεν· «Ὦ Ἀκρίτα, μή με σκοτώσῃς.» Ἐγὼ δὲ ὡσὰν εἶδα τὸ κάλλος της, ἐλυπήθηκά την καὶ δὲν την ἐσκότωσα, μόνον ἄφησά την καὶ ἐκοίτετον ἐκεῖ, καὶ ἐγὼ ὑπῆγα νὰ κυνηγῶ τοὺς ἄλλους.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Ἀκρίτης πολεμεῖ τοὺς ἑκατὸν ἀπελάτας τῆς Μαξιμοῦς καὶ νικήσας αὐτούς.

φ. 80α Ὁ δὲ λαὸς ὡσάν με εἶδεν πῶς τὴν ἐκρέμνισα ἔτζι, ἐ|περιτριγύρισάν με ὡσὰν ἀετοὶ εἰς τὸ βρῶμα καὶ ἔβαλάν με εἰς τὴν μέσην τους καὶ ἐκουντοῦσαν με πάντοθεν, καὶ οἱ μὲν σπαθέας μὲ ἔδιδαν, ἄλλοι πάλιν κονταρέας. Καὶ πῶς τοὺς ἐνίκησα καὶ ἐντρόπιασά τους, ἐντρέπομαι νά σας τὸ λέγω, διὰ νὰ μὴ λογισθῇ πῶς καυχοῦμαι. Διότις ὅποιος καυχᾶται τὲς ἀνδραγαθίες του, λογίζεται ὡς κενόδοξος. Ἀμὴ ἐγὼ δὲν τὸ λέγω διὰ κενοδοξίαν. Ὄχι, *μὰ τὸν διδόντα* μοι τὴν *δύναμιν καὶ γνῶσιν τοῖς φρονίμοις*, καὶ ζητῶ συμπάθειον ἀπὸ τὴν αὐθεντία σας, ὁποῦ τὰ ἀκούετε. Ὡσὰν ἐσέβηκα εἰς τὴν μέσην τους, καὶ ἔβαλα ἀρχὴν νὰ τοὺς κρούω, πρὶν νά με δοκιμάσουν ἤρχουνταν ὅλοι κοντά μου καὶ ἔκρουάν με, ἀφόντις δὲ μὲ εἶδαν, ἔπεφταν εἰς τὴν γῆν κατακομμένοι μὲ τὰ ἄλογά τους. Καὶ ὡσὰν εἶδαν ὅτι κατακόπτονται ἔτζι, ἔβαλαν ἀρχὴ καὶ ἔφευγαν εἰς τὰ ὀπίσω, ἀλλὰ καὶ ἐγὼ ἐκυνήγουν καὶ ἔφθανά τους, καὶ ἐκεῖνοι ἐπέζευαν καὶ ἔρηχναν τὰ ἄρματά τους ἔμπροσθέν μου καὶ ἔφευγαν εἰς τὰ δάση ὡσὰν μικρὰ πουλία. Ἐγὼ δὲ εἶχα ἄρματα καλὰ καὶ ἐφυλάχθηκα εἰς τὸν πόλεμον. Δὲν ἐπέρασεν οὖν πολλὴ ὥρα τοῦ πο-
φ. 80β λέμου, ἄλλοι γλήγορα τὸν ἔσβεσα, ὡσὰν ἡ φωτία εἰς τὸν ἀέρα. | *Θεὸν γὰρ ἔχω βοηθὸν καὶ ὅλους τοὺς ἁγίους.* Ἐκατεντρόπιασα καὶ ἐνίκησά τους. Τὸν Θεὸν ἔχω μάρτυρα ὅτι δὲν ἔσυρα καθόλου εἰς αὐτοὺς κονταρέαν ἢ ραβδέαν, ἀλλὰ σπαθίον μόνον, καὶ ἔδιδά τους εἰς τὰ χέρια. Καὶ ὅσους ἐλάχαινεν καὶ ἔσωνεν τὸ σπαθίον μου ἐκόπτοντο ὡσεὶ χόρτος καὶ ἔπεφταν εἰς τὴν γῆν ἄφωνοι, ἄλλοι δὲ ἔπεφταν εἰς ἄλλους καὶ

ἐκαταπατοῦνταν ἀπ' ἐκείνους καὶ ὑστεροῦνταν τὴν ζωήν τους. Εἰς ταύτην οὖν τὴν συμπλοκὴν τοῦ πολέμου, ὁποῦ ἔγινεν τότες, ὀλίγοι ἐφυλάχθησαν ἀκτύπητοι. Οἱ δὲ πέντε στρατιῶται ἐκεῖνοι, ὁ Φιλοπαππούς, ὁ Κίνναμος, ὁ Ἰωαννάκιος, ὁ Λέανδρος καὶ ὁ Μελεμέντζης, ἐβουλήθησαν βουλὴν κακήν, ὅτι εἰς τὸ γύρισμά μου νά με δώσουν, καὶ ὁ νοῦς τους ἦτον πῶς νὰ μήν με ἀφήσουν νὰ περάσω πέρα. Τὸ δὲ περισσότερον, ὁποῦ μὲ ἔβαλαν εἰς τὴν μέσην τους, ἦτον ὁ νοῦς τους ὅτι νά με σκοτώσουν, καὶ ἐθαρροῦσαν ὅτι νὰ εἶμαι κουρασμένος ἀπὸ τὸν πόλεμον. Ἀμὴ ἐγὼ ὡσὰν τοὺς εἶδα ἀπὸ μακρόθεν εὐτρεπισμένους καὶ ἐκαρτεροῦσαν με νά ὑπάγω πρὸς ἐκείνους, παρευθὺς ἐλάλησα τὸ ἄλογόν μου καὶ ὑπῆγα ἐπάνω τους.

Περὶ τοῦ πῶς οἱ πέντε ἀπελάται ἔσυραν τὰ κοντάρια αὐτῶν κατὰ τοῦ Ἀκρίτου.

φ. 81α Ὡσὰν δὲ μὲ εἶδαν ἐκεῖνοι ὅτι πῶς ὑπηγαίνω πρὸς ἐκείνους | ἔσυραν τὰ κοντάρια τους καὶ οἱ πέντε καὶ ἔδωκάν με μὲ πολλὴν δύναμιν. Ἀμὴ ἦσαν τὰ ἄρματά δυνατὰ καὶ οἱ στρατιῶται ἀνδρειωμένοι, ἀλλὰ ἐγὼ ὅλα τὰ ἔκοψα μὲ τὸ σπαθίον μου. Ὁ δὲ Λέανδρος μὴ ἠξεύροντας τὴν δύναμίν μου καὶ πεῖραν τῆς ἀνδρείας μου, ἐβουλήθη νὰ σύρῃ σπαθὶν ἐπάνω μου. Ὅμως ἐξεγύμνωσεν τὸ σπαθίον του καὶ ἦλθεν καὶ ὥρμησε νά με δώσῃ ἐπάνω εἰς τὴν κεφαλήν. Ἐγὼ δὲ ἐγληγόρευσα καὶ ἔσυρα τὸ ραβδίον μου καὶ ἔδωσά τον ραβδέαν καλήν. Καὶ ὡσὰν τὸν ἔδωσα τὴν ραβδέαν, ἔπεσεν εἰς τὸν ποταμὸν μαζὶ μὲ τὸ ἄλογόν του καὶ πλέον δὲν τὸν εἶδα, καὶ δὲν ἠξεύρω ζῇ ἢ ἀπέθανεν, ἢ ἐβγῆκεν ἢ κἂν ἐπνίγη.

Περὶ τοῦ [τοῦ] πῶς ὁ Ἀκρίτης καταδιώκει αὐτοὺς ἐκνικῆσαι.

Ὡσὰν εἶδαν οἱ ἄλλοι τέσσαρες ἐκεῖνον πῶς ἔπαθεν ἔτζι, ἐγύρισαν ὀπίσω καὶ ἔφευγαν καὶ οὐδὲ κὰν τὸ πρόσωπόν τους δὲν ἐγύριζαν νά με ἰδοῦν. Τότε ἐγὼ ἐλάλησα καὶ εἶπα τους· «Ἀπαντέξετε, τί φεύγετε; Ἀμὴ δέν σας πρέπει νὰ φεύγετε. Τέτοιοι καλοὶ πολεμάρχοι, στρατιῶται φουμισμένοι, ὡσὰν ἐσᾶς, δὲν πρέπει νὰ φεύγετε ἔτζι, ἀλλὰ μάλιστα πρέπει νὰ περιμένετε τὸν πόλεμον ὡς ἀνδρειωμένοι. Ἀμὴ ἐσύ, φ. 81β γέρων Φιλοπαππού, καλὰ κάμνεις καὶ φεύγεις ὅ|τι εἶσαι γέροντας καὶ δὲν δύνεσαι νὰ σταθῇς εἰς τὸν πόλεμον. Ἀμὴ κὰν ἐτοῦτοι οἱ νέοι καὶ ἔμπειροι εἰς τοὺς πολέμους θαυμάζω πῶς φεύγουσιν ὡς μικρὰ παιδία.»

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Ἀκρίτης μετὰ τῆς ῥάβδου αὐτοῦ ἐκρέμνισε τὸν Μελεμέντζη ἐκ τοῦ ἵππου.

Ἐγὼ δὲ ὡσὰν τοὺς εἶδα ὅτι φεύγουν ἔτζι, ἐπηλάλησα τὸ ἄλογόν μου, διὰ νὰ τοὺς φθάσω. Καὶ ὁ μὲν Μελεμέντζης ὥρμησεν καὶ ἐσυγύρισεν νά με δώσῃ ραβδέαν ἐπάνω τῶν δύο ὤμων, ἐγὼ δὲ ἐγληγόρευσα καὶ ἔδωκά του πρωτύτερα καὶ ἐπέταξά τον σύσσελλον καὶ ἤπλωσά τον εἰς τὴν γῆν. Οἱ δὲ ἄλλοι ἀπεμάκρυναν καὶ δὲν ἐδυνήθηκα νὰ τοὺς φθάσω καὶ ἀπεκρίθηκα καὶ λέγω τους ὅσον ἐδυνούμουν· «Φεύγετε, φεύγετε, καλὰ παλληκάρια, καὶ ἐνθυμᾶσθεν καὶ τοῦ μοναχοῦ Βασιλείου τοῦ Ἀκρίτου.» Καὶ δέν τους ἐκυνήγησα πλέον, διότις ἐλυπήθηκά τους· διατὶ πάντοτε ἐλυποῦμουν ἐκείνους, ὁποῦ φεύγουν, καὶ ἐνίκουν καὶ δὲν τοὺς ἐκατανίκουν. Ὅμως ἐγύρισα ὀπίσω καὶ ἐπεριπάτουν γαληνά. Ἐκεῖ δὲ περιπατῶντας ἐπλησίασα κοντὰ εἰς τὴν Μαξιμὼ καὶ λέγω τηνʼ «Ἐσύ, ὁποῦ ἐκαυχούσουν ἄμετρα καὶ ἐθάρρεις εἰς τὴν δύναμίν σου φ. 81α τὴν πολλήν, σύρε | τώρα νὰ μαζώνῃς ὅσους ἐδυνήθηκαν καὶ ἔφυγαν καὶ 16 κάμνε τὲς ἀνδραγαθίες σου μετ' αὐτοὺς ὅπου καὶ ἂν βούλεσαι. Καὶ ἤξευρε καλὰ καὶ ἐνθυμοῦ τί ἔπαθες καὶ μὴν παραπαίρνεσαι, μηδὲ νὰ ὑψώνῃς τὸν ἑαυτόν σου πολλά, διότις ὁ Θεὸς ταπεινοῖ τοὺς ὑπερηφάνους, τοὺς δὲ ταπεινοὺς ἀνυψοῖ». Ἐκείνη δὲ πάραυτα ἔδραμεν καὶ ἐπροϋπάντησέ με καὶ ἔδησεν τὰ χέρια της ὡσὰν ἔπρεπεν καὶ ἔκλινεν τὴν κεφαλήν της καὶ ἐχαιρέτησέ με προσκυνοῦσα καὶ ἔλεγεν· «Ἐσὺ εἶσαι ἀπὸ ὅλους ἀνδρειότερος καὶ φρονιμώτερος, καὶ τώρα ἐγνώρισα τὴν δύναμίν σου καὶ τὴν φιλανθρωπίαν σου, ὁποῦ δέν την ἔχει τινὰς μήτε ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ἀνθρώπους μήτε ἀπὸ τοῦ καιροῦ τούτου. Διότις ὡσάν με ἐκρέμνισες, ἐδύνουσουν, ἂν ἤθελες, νά με φονεύσῃς, ἀμὴ ἐλυπήθηκές με ὡς δυνατός.» Καὶ ἔπεσεν εἰς τὰ ποδάρια μου καὶ ἐκατεφίλει τα καὶ ἔλεγεν· «Εὐλογημένοι οἱ γονεῖς, ὁποῦ σὲ ἔκαμαν, καὶ τὰ βυζία, ὁποῦ σὲ ἐβύζασαν, διότις ἐγὼ τέτοιον ἄνδρα ἀκόμη δὲν τὸν εἶδα. Ἀμὴ παρακαλῶ σε πολλά, ἄλλο ἕνα ζήτημα ἔχω νὰ ζητήσω ἀπὸ τὴν αὐθεντία σου καὶ μήν με παρακούσῃς.» Ἀπεκρίθηκα ἐγὼ καὶ εἶπα τηνʼ «Εἰπέ με τί εἶναι τὸ ζήτημά σου.» Ἡ δὲ ἀπεκρίθη καὶ λέγει φ. 82β μοι· «Αὔριον | τὸ πρωῒ θέλω μὲ τὸν ὁρισμόν σου νὰ καβαλλικεύσω νὰ ἔλθω νὰ πολεμήσω ἄλλην μίαν φοράν, διὰ νὰ ἐγνωρίσῃς καθαρώτερα τὴν μάθησιν, ὁποῦ ἔχω εἰς τὸν πόλεμον.» Ἀπεκρίθηκα ἐγὼ καὶ λέγω τηνʼ «Μετὰ χαρᾶς, κοπίασον ὅπου ὁρίζεις. Ὅποτε ὁρίσῃς νά με

6 *ἐπάταξά του.*

εὕρῃς ἐδῶ, εἰς τὸν τόπον ἐτοῦτον. Μάλιστα ἐὰν θέλῃς, φέρε καὶ τοὺς συντρόφους σου καὶ ἄλλους ὅσους θέλεις ἀπελάτας, καὶ νὰ τοὺς δοκιμάσῃς καὶ ἐκείνους τοὺς περισσοτέρους, νὰ μάθουν καὶ ἐκεῖνοι. Καὶ διὰ τοῦτο καμίαν μέριμναν μηδὲν ἔχῃς.» Ἔπειτα ἐπῆρα ἕνα ἄλογον ἀπὸ ἐκεῖνα, ὁποῦ ἐπῆρα, καὶ ἔδωκά την καὶ ὥρισά την ὅτι νὰ καβαλλικεύσῃ νὰ παγαίνῃ καὶ ἐσυνόδευσά την ὅσον ὁποῦ ἐπεράσαμεν τὸν ποταμόν. Καὶ τότε ἐχωρίσθημεν ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἐγὼ ἤλθα εἰς τὴν ντέντα μου, ἐκείνη δὲ πάλιν ὑπῆγεν εἰς τὸ ὁσπίτιόν της καὶ ὡς μοὶ φαίνεται ὡμολόγει χάριτες πολλὲς δι' ἐμένα. Ὅμως ἐγὼ ὅταν ἤλθα εἰς τὴν ντέντα μου, ἔβγαλα ὅλα μου τὰ ἅρματα καὶ ἔβαλα μαχλάδιν πτενώτατον καὶ εἰς τὴν κεφαλήν μου ἔβαλα καμηλαύχιον συγουρίτζικον καὶ ἐμετεσέλλωσα εἰς ἄλλον ἄλογον, ὁποῦ τὸ ὠνόμαζα δαγάλον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἄστρον ἔμπροσθεν εἰς τὸ μέτωπον καὶ εἶχε καὶ εἰς τὲς ἀν-
φ. 83α δραγαθίες γνώμην καλήν. | Ἐπῆρα σπαθίον, σκουτάριον καὶ κοντάριον γαλάζιον καὶ ἐπέρασα τὸν ποταμόν, ὅταν ἔπαιρνεν ἡ ἡμέρα νὰ βραδυάζῃ. Ὅμως ὤκνευσα νὰ ὑπάγω εἰς τὴν κόρην, ἀλλὰ μόνον ἔστειλά της δύο μαντατοφόρους, καὶ εἴχαμεν καὶ ἡμεῖς ἄλλους πολλούς, ὁποῦ μᾶς ὑπηρετοῦσαν, καὶ ἦτον ἡ κατοίκησίς των ἀπὸ τὴν τέντα παράμερα καὶ δὲν ἦσαν ὅλοι ἀνακατωμένοι, ἀλλὰ χώρια οἱ ἄνδρες καὶ χώρια αἱ γυναῖκες. Ὅμως ἐπέρασα τὸν Εὐφράτην ποταμὸν καὶ ἦλθα εἰς τὴν τέντα μου. Καὶ ὡσὰν ἐπέζευσα, ἄφησα τὸ ἄλογόν μου νὰ ἀναπαυθῇ τὴν νύκταν. Καὶ ὡσὰν ἐπέρασεν ἡ νύκτα καὶ ἦλθεν ἡ ὥρα τοῦ ὄρθρου, ἐσηκώθηκα πάλιν καὶ ἐσέλλωσα τὸ ἄλογόν μου καὶ ἐκαβαλλίκευσα καὶ ὑπῆγα εἰς τὸν κάμπον καὶ ἐστέκουμουν καὶ ἐπάντεχα τὴν Μαξιμὼ πότε νὰ ἔλθῃ. Ἀφόντις δὲ ἔφεξεν ἡ ἡμέρα καὶ ἔλαμψεν ὁ ἥλιος εἰς τὲς ἄκρες τοῦ κάμπου, αὐτου καὶ ἡ Μαξιμώ, ὁποῦ ἐφάνη εἰς τὸν κάμπον, καὶ ἐκαβαλλίκευεν ἄλογον ἄσπρον ὡσὰν χιόνι καὶ τὰ τέσσαρά του ὀνύχια ἦσαν βαμμένα μὲ τὸν κνίκον, καὶ ἐφόρει καὶ λωρίκιον θαυμαστόν,
φ. 83β καὶ ἐπάνω εἰς τὸ λωρίκιον ἐφόρει καβάδιον μὲ λιθομαργαρίταρον, καὶ εἰς τὴν χεῖρα της ἐκράτει κοντάριον βένετον ἤγουν γαλάζιον *πάνυ ὡραιωμένον* | καὶ χρυσόν, εἰς δὲ τὴν μέσην της εἶχε σπαθίον κρεμασμένον, καὶ εἰς τὴν ἄλλην της χεῖρα ἐκράτει σκουτάριον ἀργυρὸν γύροθεν περιχρυσωμένον καὶ εἰς τὴν μέσην εἶχεν λέοντα ὁλόχρυσον μὲ πολυτίμους λίθους, καὶ μὲ πολλὴν γληγορωσύνην ἤρχετον νὰ πολεμήσῃ.

17 *τους*

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Ἀκρίτης πολεμῶν μετὰ τῆς Μαξιμὼ ἐνίκησεν αὐτήν.

Εἰς αὐτηνῆς τὴν ὑπάντησιν ἐκίνησα εὐθέως καὶ ἐβγῆκα. Καὶ ὡσὰν ἐκοντεύσαμεν, ἐχαιρετήθημεν ἀπ' ἀλλήλων. Ἔπειτα ἀπεχωρίσθημεν καὶ ἐπηλαλήσαμεν τὰ ἄλογα ἄνω καὶ κάτω μικρὰν ὥραν. Ἔπειτα πάλιν ἐπροσυπαντήθημεν μετὰ τῶν κονταρίων καὶ ἐκτυπήθημεν ἀπ' ἀλλήλων. Ἀλλ' ὅμως ἐλυπήθηκά την, διότις δὲν πρέπει τοὺς ἄνδρες ὄχι νὰ σκοτώσουν γυναῖκα, ἀλλὰ οὐδὲ πόλεμον νὰ στήσῃ τινὰς μὲ γυναῖκες ποτέ. Ἀμὴ αὐτὴ ἦτον δυνατὴ καὶ ὀνομασθῇ εἰς τὴν ἀνδρείαν, διὰ τοῦτο καὶ τὸν πόλεμον ἔκαμεν μετ' ἐμένα. Ἐκεῖ μὲν ὁποῦ ἐπολεμούσαμεν οἱ δύο, ἔδωκά την μὲ τὸ σπαθίον εἰς τὸ χέριον καὶ ἄρχισε νὰ τρέμῃ ἀπὸ τὸν φόβον της, διότις ἔκοψα τὸ δάκτυλόν της καὶ ἔπεσε τὸ σπαθίον ἀπὸ τὸ χεριόν της. Ἐγὼ δὲ ἀπεκρίθηκα καὶ εἶπα την· «Μὴν
φ. 84α τρέμῃς, ὦ Μαξιμώ. Συμπαθῶ σε ὡς γυναῖκα διὰ τὸ κάλλος σου. Ἀμὴ νά σε δείξω τὴν δύναμίν μου εἰς τὸ ἄλογόν σου.» Καὶ ἐκατέβασα τὸ σπαθίον μου καὶ ἔδωκα τὸ ἄλογόν της εἰς τὰ νεφρὰ μὲ δλίγην δύναμιν καὶ ἐχώρισά το εἰς τὸ μέσον. *Ἐκείνη δὲ ἐπήδησεν μὲ ταραχὴν μεγάλην* καὶ ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας μου καὶ ἐπαρακάλει μοι καὶ ἔλεγεν· «Λυπήσου με, αὐθέντα μου, τὴν δούλην σου, ὁποῦ δὲν ἐπίστευα τὴν δύναμίν σου, τὴν ὁποίαν ἐγνώρισα ἀπὸ τὸ ἔργον. *Ἐλέησόν με, αὐθέντα μου, τὴν πολλὰ πλανεμένην.* Ἀλλὰ καὶ πάλιν παρακαλῶ σε, αὐθέντα μου, ἄκουσον τὴν παρακάλεσιν τὴν ἄλλην, ὁποῦ σὲ θέλω παρακαλέσει. Γίνωσκε καλῶς, αὐθέντα μου, ὅτι ἔχω ἐξ ἀρχῆς δοσμένον λόγον εἰς τὸν Θεὸν ὅτι ποτέ μου νὰ μὴν κοντεύσω εἰς ἄνδρα μηδὲ νὰ φθείρω τὴν παρθενίαν μου ἕως οὗ νὰ εὑρεθῇ ἄνδρας νά με νικήσῃ. Καὶ διὰ τοῦτο ἐφυλάχθηκα ἕως τώρα παρθένος καὶ ἔφυγα τὰς ὀρέξεις τῆς σαρκός μου. Καὶ τώρα κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην παραδίδω τὴν παρθενίαν μου εἰς τὴν αὐθεντία σου.» Ἀπεκρίθηκα ἐγὼ καὶ εἶπα την· «Ἐσένα πρέπει, Μαξιμώ, νὰ ζῇς εἰς τὸν κόσμον, ἀμὴ αὐτό, ὁποῦ με λέγεις, ἀδύνατον εἶναι ὅτι νὰ γενῇ. Διότις ἐγὼ ἔχω νόμιμον γυναῖκα καὶ εἶναι ἀδύ-
φ. 84β νατον ὅτι νὰ κάμω τέτοιαν μοιχείαν. | Ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἀγάπην τῆς εὐ
31 γενικῆς καὶ ὡραίας γυναικός μου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὴν ἀλησμονήσω. Ἀμὴ ἔλα νὰ ὑπᾶμεν εἰς τὴν σκιὰν τῶν δένδρων καὶ θέλεις μάθει τὰ ὅσα εἶναι διὰ λόγου μου.» Ὅμως ἤλθαμεν εἰς τὸν ποταμὸν ἀποκάτωθεν τῶν δένδρων καὶ ὑπῆγεν ἡ Μαξιμὼ εἰς τὸν ποταμὸν καὶ ἔπλυνεν τὴν χεῖραν της ἀπὸ τὸ αἷμα καὶ εἶχεν καὶ βοτάνιν καὶ ἔβαλεν ἀπάνω εἰς τὴν πληγήν, τὸ ὁποῖον βοτάνιον εἶναι συνήθεια νὰ τὸ ἔχωμεν εἰς τοὺς πολέμους διὰ τὲς πληγές. Ἀφόντις δὲ ἔπλυνεν τὸ χεριόν της, ἔβγα-

λε τὸ ἐπιλουρίκιον, διότις ἦτον ὁ καύσων πολύς, τὸ δὲ καβάδιόν της ἦτον ὡσὰν ἀραχνιασμένον, τὰ μέλη της ἤστραπταν ὡς αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου *καὶ τὰ βυζία της πρόσκυπτα ὡσὰν τὰ νοπὰ τὰ μῆλα.* Ὅμως ἐτρώθη μου ἡ ψυχή, διότις ἦτον πολλὰ εὔμορφη, καὶ ⟨τὰ⟩ μέλη της ὅλα ἤστραπταν ὡσὰν τὸν καθρέπτην. Καὶ ὡσὰν ἐπλησίασεν ἐκεῖ κοντά μου, ἐκατέβη ἀπὸ τὸ ἄλογον καὶ ἔλεγέ μοι· «Χαίροις ὁ ἐδικός μου αὐθέντης. Σκλάβα σου ἔγινα ἀπὸ τὴν σήμερον διὰ τὸν πόλεμον, ὁποῦ ἔκαμα.» Καὶ ἔπαιρνεν τὰ χέρια μου καὶ ἐγλυκοφίλει τα. Ἀμὴ ἐμένα ὅλο ἕνα ὁ θυμὸς ἐπερίσσευέ με καὶ ἡ φλόγα τῆς καρδίας μου περισσότερον
φ. 85α ἐξῆπτεν, καὶ πάντοτε ἐσπούδαζα νὰ | ἀποφύγω τὴν ἁμαρτίαν καὶ ἔλε-
11 γα ἔτζι μὲ τὸν νοῦν μου· «Ὦ δαίμων, διατί βάνεις ἐνθύμησιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους περὶ ἁμαρτίας; Ἐγὼ *ἔχω βρύσιν ἀθόλωτον* καὶ μεμυρισμένην.» Αὐτὰ ἐδιαλογίζουμουν, ὦ φίλοι μου, καὶ ἔλεγα μὲ τὸν νοῦν μου, ἀμὴ ἡ Μαξιμὼ ἐδόξευέ με μὲ τὸ κάλλος της καὶ ἐξῆπτεν περισσότερα τὸν ἔρωτα εἰς ἐμένα, διότις ἐσυντύχαινέ με λόγια γλυκύτατα τοῦ ἔρωτος. *Ἦτον γὰρ νέα καὶ καλή, ὡραία καὶ παρθένος.* Ἐνικήθη οὖν ὁ λογισμός μου εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ ἐπαρεῖδα καὶ ἀπέπεψά την καὶ ὑπῆγεν ὀλίγον ἐκεῖθεν. Καὶ πάλιν ἦλθεν κοντά μου καὶ ἔπαιζεν καὶ ἐπαρακίνει μοι εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Ἀλλ' ὅμως συνεργείᾳ τοῦ διαβόλου ἐπληρώθη ἡ αἰσχρὰ ἐπιθυμία. Καὶ ἀφόντις ἐτελειώθη τὸ πονηρὸν ἔργον τῆς ἁμαρτίας, ἐγύρισα ἐγὼ καὶ εἶπα την τάχα ὡς διὰ νὰ τὴν παρηγορήσω· «*Ὕπαγε, κύρη* μου, *εἰς τὸ καλὸν καὶ μή με ἀλησμονήσῃς.*» Ἐκείνη δὲ παρευθὺς ἐκαβαλλίκευσεν εἰς τὸ ἄλογόν της καὶ ὑπῆγεν εἰς τὸν ποταμὸν καὶ ἔπλυνεν τὸν τόπον τῆς παρθενίας της καὶ ἐκακοφάνη της πολλὰ πῶς ἀπεχωρίσθηκα ἀπ' αὐτήν.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Ἀκρίτης ἀπῆλθεν πρὸς τὴν κόρην ἀσπαζόμενος μετ' αὐτῆς.

φ. 85β Ἔπειτα ὑπῆγα πρὸς τὴν ποθητήν μου καὶ ἐκατέβηκα ἀπὸ | τὸ ἄλογόν μου καὶ ἐκατεφίλουν την ἀχόρταστα καὶ ἔλεγά την· «Εἶδες, ὦ ψυχή μου, ἐκδικητὴν ὁποῦ ἔχεις, καὶ ποίαν ἀντίληψιν σὲ ἐχάρισεν ὁ Θεός;» Ἐκείνη δὲ εἶχεν μέσα της κάποιαν ζηλείαν, ἀμὴ ἀπεκρίθη καὶ εἶπε μοι· «Εἰς ὅλα, αὐθέντα μου, εἶμαι εὐχαριστημένη. Ἀμὴ μόνον *ἡ ἄργητα τῆς Μαξιμοῦς μὲ τρώγει εἰς τὴν καρδίαν*, τὸ τί ἐργάζουσουν μετ' αὐτὴν τόσην ὥραν δὲν ἠξεύρω. Λοιπὸν ὁ καρδιογνώστης Θεὸς τὰ εἶδεν καὶ ἐγνωρίζει τα. Ὁ ὁποῖος νά σε συγχωρήσῃ, αὐθέντα μου, τὴν ἁμαρτίαν αὐτήν. Ἀμὴ πρόσεχε νὰ μήν το κάμῃς ἄλλην φοράν, καὶ θέλει σε τὸ ἀποδώσει ὁ δίκαιος κριτὴς ὁ Θεός, εἰς τὸν ὁποῖον ἔθεσα

τὰς ἐλπίδας μου καὶ ἔχω τας νά σε διαφυλάξῃ καὶ νὰ σώσῃ τὴν ψυχήν σου καὶ νά με ἀξιώσῃ νὰ χαίρωμαι τὰ πάντερπνά σου κάλλη εἰς πολλοὺς χρόνους καὶ καλούς.» Ὅμως ἐγὼ μὲ τὰ λόγια μου ἐκατάπεισά την καὶ ἔλεγά την τὸν πόλεμον τῆς Μαξιμοῦς, πῶς ἐπλήγωσα τὴν χεῖραν της καὶ πῶς ἔτρεξεν ἀπ' αὐτὴν πολὺν αἷμα καὶ πῶς ἤθελε συνέβη νὰ ἀποθάνῃ, ἐὰν δὲν ἤθελα κατέβη νά τὴν βρέξω. Ἀμὴ ἐλυπήθηκά την ὡς γυναῖκα καὶ ἀσθενῆ τῇ φύσει, ἔδησα τὴν χεῖρα της *καὶ ἔπλυ-*
φ. 86α *να καὶ τὴν πληγήν της.* «*Διὰ τοῦτο ἤργησα, ὦ μῆλον* | *μου μυρισμένον.* Τὸ δὲ περισσότερον τὸ ἔκαμα *διὰ νὰ μὴν ὀνειδισθῶ φονεὺς εἰς τὰς γυναῖκας.*» Αὐτὰ τὰ λόγια ὡσὰν τὰ ἤκουσεν ἡ κόρη, ἐνόμισεν ὅτι εἶναι ἀληθινὰ καὶ ἐταπεινώθη ἀπὸ τὴν ζηλείαν, ὁποῦ εἶχεν.

Περὶ τοῦ πῶς ἦλθαν ἀμφότεροι εἰς τὴν τέντταν αὐτῶν.

Ἐκαθίσαμεν οὖν ἐκεῖ ἕως οὗ ἐπέρασεν ὅλη ἡ ἡμέρα καὶ ἐχαιρόμεσθεν εἰς τὰ περιβόλια ἐκεῖνα καὶ ἡτοιμάσαμεν κανίσκια καὶ ἐστείλαμεν εἰς τὸν βασιλέα Ρωμανόν, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν περίφημοι εἰς τὸν κόσμον.

Τέλος τοῦ ἑβδόμου λόγου Διγενοῦς Ἀκρίτου.

ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΟΓΔΟΟΥ ΛΟΓΟΥ ΔΙΓΕΝΟΥΣ ΑΚΡΙΤΟΥ

Ὄγδοος λόγος ὁ παρὼν ὑπάρχει τοῦ Ἀκρίτου,
πῶς ἀνῳκοδομήσατο οἶκον ἐν τῷ Εὐφράτῃ,
ἔχει δὲ καὶ τὸν θάνατον τὸν τοῦ πατρὸς εἰκότως,
καὶ πῶς αὐτὸν ἐθρήνησεν ὡς ἔδει κατὰ χρέος,
καὶ τὴν κηδείαν πέπραχε τὴν ἑαυτοῦ κρειττόνως.

ΛΟΓΟΣ Η'.

Ἐπειδὴ κατεπαύσαμεν λέγειν τὰ διηγήματα καὶ τὲς ἀνδραγαθίες τοῦ Διγενοῦς Ἀκρίτου, τὰς ὁποίας ἐδιηγήθη τοὺς φίλους του, καὶ ἐγράφησαν εἰς ἐνθύμησιν τοῦ θανάτου, ἂς ἔλθωμεν πάλιν εἰς τὸν λό-
φ. 86β γον μας νὰ διηγηθοῦμεν | καὶ τὸν ἐπίλοιπόν του λόγον.

Βασίλειος ὁ Διγενὴς καὶ θαυμαστὸς Ἀκρίτης, τὸ τραντάφυλλον τὸ μυρισμένον, ὁ στέφανος τῆς ἀνδρείας, *ἡ κεφαλὴ τῆς τόλμης* ὅλων τῶν

νέων, ὁ ὁποῖος ἔλαβεν ὅλας τὰς ἄκρας καὶ ἔγινεν εἰς ὅλον τὸν κόσμον περίφημος, εἰς τὸν Εὐφράτην ποταμὸν ἠγάπησεν νὰ κατοικήσῃ. Ἐτοῦτος οὖν ὁ Εὐφράτης εἶναι πολλὰ εὔμορφος, καὶ ἡ ρίζα του εἶναι ὡς λέγουσιν ἀπὸ τὸν Παράδεισον καὶ ἀπ' ἐκεῖθεν ἔχει τὴν τερπνὴν εὐωδίαν, ἔχει δὲ καὶ τὸ νερόν του πολλὰ γλυκύν.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Ἀκρίτης ἐποίησε παράδεισον εἰς τὸν Εὐφράτην καὶ παλάτια.

Ἀπὸ τοῦτον τὸν ποταμὸν ἔκαμεν αὐλάκιον καὶ ἐπῆρεν νερὸν ἀπὸ τὸ ποτάμιον καὶ ἐπότιζεν τὸ περιβόλιον, καὶ εἰς τὸ γύροθεν τοῦ ποταμοῦ ἔκτισεν τοῖχον ὑψηλὸν καὶ ἐστιλίβωσέν τον καὶ ἔβαλε καὶ χαλκόν. Ἦτον οὖν τετράγωνος καὶ μέσα ἦτον δένδρα εὔμορφα, καὶ οἱ κλάδοι τῶν δένδρων ἀνακατώνουνταν ἀπ' ἀλλήλων, τῶν δὲ φύλλων αἱ συμπλοκαὶ ἔκαμναν ἐπάνωθεν οὐρανόν, καὶ τὰ δένδρα ἦσαν ἀραδικῶς ἕνα πρὸς ἕνα, μία ροδέα καὶ μία μηλέα. *Τὰ λουλούδια ἐμύριζαν, αἱ αἴγες καὶ*
φ. 87α *τὰ ρόδα*, ἀναμέσον δὲ εἰς τὰ ἄνθη ἔτρεχεν τὸ νερόν, καὶ ὄρνεα | πολλὰ ἐβόσκουνταν εἰς τὸ δάσος ἐκεῖνο. Ψιττακοί, κύκνοι, περιστεραί, ἔκαμναν φωλίες γύροθεν τοῦ ποταμοῦ, τὰ δὲ λοιπὰ εἶχαν πτερὰ ἐλεύθερα καὶ ἐπετοῦσαν εἰς τὰ ὕψη καὶ πάλιν ἤρχουνταν καὶ ἐκάθιζαν εἰς τὲς κορυφὲς τῶν δένδρων καὶ ἐκιλαδοῦσαν εὔμορφα. Τόσην ἡδονὴν εὔμορφην εἶχεν ἐκεῖνο τὸ περιβόλιον, ὅτι ηὔφρανεν τὸν Ἀκρίτην καὶ τὴν ποθητήν του. Εἰς δὲ τὸ μέσον τοῦ περιβολίου ἔκτισεν ὀσπίτιον πολλὰ εὔμορφον καὶ λαμπρόν. Καὶ τόσον τὸ ἔκαμεν εὔμορφον ὅτι δὲν δύνομαι νὰ διηγηθῶ τὸ κάλλος καὶ τὴν σύνθεσιν, ὁποῦ εἶχεν. Αἱ δὲ πέτρες, ὁποῦ ἦσαν κτισμένες, τόσον ἦσαν εὔμορφα κτισμένες, ὅτι δὲν ἐφαίνουνταν πῶς εἶναι κτισμένες, ἀμὴ ἦσαν βαμμένες εἰς πολυποίκιλες χρόες. Εἶχε δὲ τέσσαρους πάτους τὸ ἔμπροσθεν ὀσπίτιον καὶ ἦτον ἕως τὴν μέσην μὲ χρυσὸν καὶ εἶχε πάτους τρεῖς καὶ ἦτον πολλὰ ὑψηλόν. Εἶχε δὲ πόρταν πολλὰ ὑψηλὴν ἕως εἰκοσιτέσσαρες πῆχες. Καὶ μέσα εἰς τὸ ὀσπίτιον ἐκεῖνο ἔκτισεν ἄλλο, καὶ ἦτον καὶ ἐκεῖνο ὑψηλὸν ἕως εἴκοσι δύο πῆχες· καὶ ἔξωθεν ἦτον μετὰ χαλκοῦ. *Καὶ τόσον τὸν ἐστίλβωσαν τὲς πέτρες οἱ*
φ. 87β *τεχνῖτες*, ὅσον ὁ|ποῦ ἐφαίνετον πῶς εἶναι ἐκ μακρόθεν ὅτι ἔχει μάλαγμα. Τὰ πατερὰ ὅλα ἦσαν χρυσωμένα *καὶ μέσα ἦτον χυμευτὸς μὲ πολυτίμους λίθους*. Αἱ δὲ θυρίδες ὅλες ἦσαν καθαρὸν χρυσίον καὶ εἶχεν *ζωγραφισμένα κλήματα μὲ τὰ σταφύλιά των*. Τὰ δὲ κιόνια ἅπαντα

17 *κιάνοι* 35 *κιώνιον*

ἦσαν χρυσωμένα, καὶ ὅποιος ἔβλεπεν ἐθάρρει ὅτι εἶναι χρυσῆ ὅλη ἡ στέγη. Μάλιστα δὲ ὡσὰν ἔλαμπεν ὁ ἥλιος τὰς ἀκτῖνας, ἐπύρωνεν τὸ χρυσίον καὶ ἐκτύπαν εἰς τὰς ὄψεις τῶν ἀνθρώπων. Λοιπὸν αὐτὰ ἔκαμεν ὁ θαυμαστὸς Ἀκρίτης καὶ ἔκτισεν καὶ μέγαν πύργον καὶ ὑψηλὸν καὶ ἦτον τετράγωνος ἀπὸ θεμελίων ἕως ἄνω. Καὶ ἦτον συνηρμοσμένος μὲ πριονισμένες πέτρες καὶ ἐπάνω ἦταν μὲ ὀκτὼ κόχες. Καὶ τόσον τὸν ἔκαμεν ὑψηλόν, ὅτι ἐφαίνετον ἀπὸ τὴν Συρίαν τὴν πρὸς Βαβυλῶνα. Ἐκεῖνοι δὲ ὁποῦ ἔβλεπαν ἀπὸ μακρόθεν, ἀπὸ τὴν ἀσπράδα ἐφαίνετον ὡσὰν χιόνιον. Ἔκαμεν καὶ τρίκλινον σταυροειδές, ὁ δὲ πύργος εἶχεν τὴν σκάλαν γυρισθήν, ἤγουν κοχλίαν. Ἔκαμεν οὖν καὶ πισοὺς καὶ εἶχαν μῆκος εἰς πῆχες πέντε, καὶ ἀντὶς κιόνων ἔστησεν εἰς τὸν τρίκλινον. Ἔβαλεν καὶ πλίθους τέσσαρις εἰς καθὲν πισὸν καὶ ἐκόσμησεν τὸν ὄροφον ἤγουν τὰ κεραμίδια *ἐκ λίθων καὶ μαργάρων*, καὶ
φ. 88α τὸν πάτον | ἐκόσμησεν μὲ τοὺς λίθους τοὺς τιμίους, καὶ ἀναμέσον εἰς τοὺς πολυτίμους λίθους ἔβαλεν ἕνα λίθον στρογγυλώτατον καὶ ἔφεγγεν τὴν νύκταν ὅλον τὸ σπίτιον. Ἔκαμεν δὲ πόρτες καὶ ἐπεριχρύσωσέν τας. Καὶ ἀπέξωθεν τοῦ τρικλίνου ἔκαμεν ἡλιακοὺς καὶ ἦτον ὡσὰν τοῦ πύργου τὸ εἶδος γύροθεν μετὰ μουσείων καὶ πλακῶν. Ἔπειτα ἱστόρησεν τοὺς παλαιοὺς ὅλους ἀνδρειωμένους, τὸν Σαμψὼν μὲ τὸν πόλεμον τῶν ἀλλοφύλων, πῶς ἀπέκτεινεν τὸν λέοντα καὶ μὲ τὸ σιαγόνιον τοῦ γαδουρίου πῶς ἐσκότωσεν χιλίους ἄνδρας, *τῆς Δαλιδᾶς τὸν χωρισμὸν* καὶ πῶς τὸν ἐτύφλωσεν, *τοὺς ἐμπαιγμοὺς τῶν δυναστῶν*, τὰς *κολάσεις* τῶν *ἀλλοφύλων*, καὶ ὕστερα ἀπὸ ὅλα τὴν κατάλυσίν του εἰς τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ ναοῦ, ὁποῦ ἐγίνετον, καὶ ἀπώλεσεν τὸν ἑαυτόν του μετὰ τῶν ἀλλοφύλων. Ἀνάμεσον εἶχεν ζωγραφισμένον τὸν Δαυὶδ καὶ ἐβάσταν εἰς τὴν χεῖραν του σφενδόνην καὶ πέτρας, ὁποῦ ἔβανεν εἰς τὴν σφενδόνην. Ἔπειτα ἐζωγράφισεν τὸν Γολιάθ, *μέγαν τῇ ἡλικίᾳ* καὶ εἰς τὴν ἰδέαν φοβερὸν καὶ πολὺν εἰς τὴν δύναμιν, καὶ ὕστερον τὴν κατάλυσίν του, ὁ ὁποῖος ἦτον περιφραγμένος μὲ σίδερα ἀπὸ ποδῶν ἕως κεφαλῆς, καὶ εἰς τὴν χεῖρα του ἐβάστα ἀκόντιον καὶ
φ. 88β ἐκυνήγει τὸν Δαυίδ, καὶ πῶς ὁ Δαυὶδ ἔκαμεν | τὴν σφενδόνην καὶ ἔβαλεν λίθον στρογγυλὸν καὶ ἔρριξεν κατὰ τοῦ Γολιὰθ καὶ ἐκτύπησέν τον καὶ ἔπεσεν πάραυτα κάτω· ἔπειτα ἔδραμεν καὶ ἐπῆρεν τὴν μάχαιράν του καὶ ἀπεκεφάλισέν τον. Ἔπειτα τὸν φθόνον τοῦ Σαούλ, ὁποῦ ἀπέφευγεν ὁ Δαυὶδ τὰς μυρίας ἐπιβουλὰς καὶ τὰς ἐκδικήσεις τοῦ Θεοῦ, τὴν βασιλείαν του καὶ τὸν πόλεμον τῶν ἀλλοφύλων καὶ ἄλλα ἐξαίσια, τὰ ὅσα γράφει ἡ βίβλος τῶν βασιλειῶν. *Τοῦ Ἀχιλλέως τὴν στέρησιν, τῶν Γύνθων τοὺς πολέμους, τοῦ Ἀλδεφαγᾶ* λέγω *τὴν ὀλε-*

θρίαν πάνυ, τὴν συμφορὰν τῆς *Ἐλόπης, τοὺς καθέκτους νυμφίους* καὶ τὴν τόλμην τὴν πρὸς Κίνναμον. Ἔπειτα ἐζωγράφισεν τὸν Βελλεροφῶντα, ὁποῦ ἐσκότωσεν τὴν χίμαιραν, τὴν νίκην τοῦ Δαρείου καὶ τοὺς μεγάλους πολέμους τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκείνου τοῦ φοβεροῦ, τῆς Κανδάκης τῆς βασιλίσσης καὶ τὴν ἀρίπην σοφίαν, τὰ κακὰ καὶ τὲς πληγὲς τῶν Ἑβραίων εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν ἐξόρισιν αὐτῶν καὶ Θεοῦ τὴν ἀγανάκτησιν, τὰ ἀριστεύματα Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, αὐτὰ καὶ ἄλλα περισσότερα ἱστόρησεν ὁ Ἀκρίτης, εἰς τοὺς δύο τρικλίνους ἐζωγράφισεν μὲ χρυσὲς ψῆφες, καὶ ὅποιος τὰ ἔβλεπεν εἶχεν χαρὰν πολλήν. Καὶ εἶχεν πολὺν διάστημα εἰς τὸ μῆκος καὶ πλάτος, καὶ ἦτον | στιλβωμένον δυνατὰ τόσον, ὁποῦ ἐθαύμαζαν ὅλοι, ὁποῦ ἐφαίνετον ὡσὰν νερὸν παγωμένον, καὶ ἐκεῖ ἐχαίρετον τὸν καιρὸν τοὺ μὲ τὴν κόρην του τὴν φ. 89α λαμπράν, *τὴν πανωραιοτάτην*, ἡ ὁποία ἐνίκαν τὸ κάλλος ὁλωνῶν τῶν γυναικῶν. Τὸ δὲ νερὸν ἔκαμεν ὑποκάτωθεν καὶ ἤρχετον ἄνω καὶ ἐθαύμαζαν ὅσοι τὸ ἔβλεπαν πῶς ἀποκάτωθεν ἔρχεται ἄνω. Ἔβαλεν καὶ εἰς τὸ μέρος τοῦ πύργου δένδρα κάρπιμα καὶ ἐφύτευσέν τα. Ἐφύτευσε δὲ καὶ ἀμπέλιον θαυμαστὸν καὶ ὡραῖον καὶ ἄνθη πολλὰ τὸ ἐγέμισεν γύροθεν. Καὶ ὡσὰν ἐφύσα ὁ ἄνεμος καὶ ἔπεφταν πολλάκις τὰ ἄνθη, ἐμύριζαν πολλὴν καὶ εὔμορφην μυρωδίαν. Εἶχε δὲ ὀρνίθια, παώνια περδίκια, κύκνους, καὶ ἐγεννοῦσαν ἀβγὰ θαυμαστὰ καὶ ἔδιδάν τους τέρψιν καὶ χαρὰν πολλὴν καὶ περισσοτέραν ἀπὸ τὸν τόπον καὶ ἀπὸ τὴν μυρωδίαν τῶν ἀνθῶν ἤρχετο ὁ ἄνεμος μὲ μυρωδίαν θαυμαστοτάτην. Αὐτὰ ὅλα ἔκαμεν ὁ ἀνδρικώτατος καὶ θαυμαστὸς Διγενὴς ὁ Ἀκρίτης. Ἀναμέσον δὲ αὐτωνῶν ὅλων ἔκτισεν ἐκκλησίαν μεγάλην καὶ θαυμαστὴν καὶ εὔμορφην εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου, καὶ ἔβαλεν τὴν ἁγίαν τράπεζαν ἠφιεσμένην μὲ χρυσίον καθαρόν. Ἔκαμε | δὲ καὶ σκεύη χρυσᾶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν αὐτήν, φαιλόνια, ἐπιτραχήλια, ὡράρια, ἐπιμάνικα καὶ ἄλλα ὅσα χρειάζουνται οἱ ἱερεῖς. Ἔχαιρεν οὖν ὁ Ἀκρίτης ἐκεῖ καὶ εὐφραίνετον ὡσὰν νὰ ἤθελεν εἶσθεν καὶ εἰς τὸν νοητὸν παράδεισον. Καὶ ἄλφ. 89β 31 λον δεύτερον παράδεισον εἶχεν τὴν εὐμορφίαν τῆς κόρης. Ἀλλὰ μηδεὶς ἐκ τῶν ἀκουόντων θαυμάσῃ τὸν τόσον πλοῦτον, ὁποῦ εἶχεν, ἢ ἀπιστήσῃ. Διότις οἱ μεγιστάνοι καὶ ὅλοι οἱ σατράπαι ἔστελλάν τον χαρίσματα πολλά, *ὁμοίως καὶ οἱ ἄρχοντες τῆς Ρωμανίας ὅλης*. Καὶ ὄχι μόνον αὐτοί, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁλοένα τὸν ἔστελνεν δῶρα. *Ὁμοίως καὶ οἱ Σαρακηνοί, οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Ταρσῖται*, ὁποῦ ἐκρατοῦσαν τότε ἐκεῖνες τὶς στράτες, δὲν ἄφηναν ποτὲ τινὰν νὰ ἀπεράσῃ ἀπ' ἐκεῖ, *ἐὰν δὲν ἤθελεν κρατεῖ τὴν βοῦλλαν*

τοῦ Ἀκρίτου· καὶ ὡσὰν τὴν ἔπαιρναν, ἐπερνοῦσαν ἄφοβα. Ὅποιος δὲ ἐλανθάνετον καὶ δὲν ἔπαιρνεν βοῦλλαν εὐθὺς ἐσκοτώνετον ὑπὸ τῶν ἀπελατῶν, διότις οἱ ἀπελάται εἶχαν τὸν φόβον του καὶ ὑποτάσσουνταν εἰς ἐκεῖνον ὡσὰν οἱ στρατιῶται εἰς τὸν βασιλέαν καὶ οἱ δοῦλοι εἰς τοὺς αὐθέντας καὶ ποτὲ τινὸς κανένα κακὸν δὲν εἶχεν.

Ὅμως ἤκουσεν ὅτι ἀσθενεῖ ὁ πατήρ του, καὶ ὅτι ἀσθενεῖ βαρέα, φ. 90α καὶ ἐβιάζετον νὰ σώσῃ εἰς τὴν χώραν Καππαδοκίαν διὰ νὰ εὕρῃ ἀκόμη ζωντανὸν τὸν πατέρα του. Ὅμως ὡσὰν ἐκόντευσεν εἰς τὸ ὀσπίτιον τοῦ πατρός του, ηὗρεν ὅτι ἔκλαιαν καὶ ἐθρηνοῦσαν. Καὶ ὡσὰν ἔμαθεν βέβαια ὅτι ἀπέθανεν ὁ πατήρ του, ἐπέζευσεν ἀπὸ τὸ ἄλογόν του καὶ ἔρριξεν τὸ ἀπανωφόριν του καὶ ὑπῆγεν καὶ ἔπεσεν ἀπάνω εἰς τὸ νεκρὸν σῶμα τοῦ πατρός του καὶ ἐκατεφίλει τον μετὰ πολλῶν δακρύων καὶ ἔλεγεν· «Σηκώσου, ὦ πάτερ μου, καὶ ἰδὲς τὸ ἠγαπημένον σου τέκνον, καὶ σύντυχέ με τὴν γλυκυτάτην σου φωνήν, καὶ παράγγειλέ με, ὡσάν με εἶχες μαθημένον καὶ μηδὲν σιωπᾷς. Δέν με ἀποκρίνεσαι, ὦ πάτερ μου, τὸν ἠγαπημένον σου υἱόν; Εἰς ἐμένα ἐπιάσθη ἡ φωνή σου καὶ ἐκλείσθησαν τὰ μάτια σου; Τί ἔγινεν τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν σου; Τίς ἔδεσεν τὰς χεῖρας σου; Τίς ἐπῆρεν τὴν δύναμίν σου; Τίς ἐνίκησεν τῶν ποδῶν σου τὸν ταχύτατον δρόμον; Τίς με ἐχώρισεν ἀπὸ τὴν ἀπειρόν σου ἀγάπην; Ὦ τῆς παρανομίας! Ὦ τῆς συμφορᾶς μου! Ὦ τῆς πικρᾶς ὀδύνης! Πῶς ἐπαρέδωκες τὴν ψυχήν σου μὲ ὀδύνην καὶ λύπην! Πῶς με ἄφησες, ὁποῦ δὲν ἐπέρνα ὥρα νὰ μή με λαλήσῃς καὶ ἐζήτεις με ἕως τέλους! Ὦ πάτερ εὐτυχέστατε, φ. 90β παρὰ ὀλίγην ὥραν δὲν ἠξιώθης νά με ἰδῇς ἢ νά σε φθάσω | ζωντανόν. Ἀλλὰ καὶ ἔλαβα πολλάκις τὴν εὐχήν σου, εἰς τὲς ἀγκάλες μου ἐπαρέδωκες τὴν ψυχήν σου. Ἀτός μου μὲ τὰς χεῖρας μου ἐγὼ νὰ καλύψω τοὺς ὀφθαλμούς σου σήμερον. Τώρα ἔγινα πάντων ἀνθρώπων ἀθλιώτερος. Καλλιώτερον τὸ εἶχα νὰ ἤθελεν εἶσθαιν ὁ θάνατός μου σήμερον παροὺ ὁποῦ εἶδα τέτοιον πρᾶγμα». Αὐτὰ καὶ ἄλλα περισσότερα ἔλεγεν ὁ Διγενής, ὅταν ἐθρήνει τὸν πατέρα του, τόσον ὁποῦ ἔκαμεν καὶ τὲς πέτρες καὶ ἔκλαιαν. Καὶ ἦλθαν ἀπὸ μακρόθεν οἱ ὄχλοι ἀκούοντας τὴν βοὴν τὴν τόσην τοῦ Διγενοῦς. Καὶ ἀφόντις τὸν ἐθρήνησεν ὅσον ἐδυνήθην, ἐπῆρεν ὅλον του τὸν λαὸν ὁμοῦ μὲ τὴν μητέρα του καὶ ἦλθεν εἰς τὸν Εὐφράτην ποταμὸν καὶ ἐπῆρεν καὶ τὸ σῶμα τοῦ πατρός του καὶ ἔφερεν ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς καὶ διακόνους καὶ ἔθαψέν το μὲ παρρησίαν πολλὴν εἰς τὸν ναόν, ὁποῦ ἔκτισεν. Τὴν δὲ μητέρα του ἐτίμησεν ὡς ἔπρεπεν καὶ δὲν τὴν ἄφησεν νὰ παραμερίσῃ ἀπὸ τὸ σπίτιον, μόνον ἐκάθετον καὶ ἐπαρηγόρει την καὶ εὐχαρίστει τὸν Θεὸν καὶ ἐδόξαζέν τον μὲ ὕμνους καὶ εὐχαριστίας

καὶ ἔλεγεν πρὸς τὴν μητέρα του· «Μὴν λυπῆσαι, ὦ μῆτερ μου. *Ἴδε γὰρ ὁ ποιητὴς καὶ πλάστης τῶν ἁπάντων τί* ποιεῖ, καὶ μὴν παροργίζω-
φ. 91α μεν τὸν Θεόν». Αὐτὰ τὰ λόγια ἔλεγεν τὴν μητέρα του | καὶ ἐπαρηγόρει την. Ἄφησε οὖν ὁ πατέρας του κληρονομίαν πολλὴν ἀπό τε κτη-
μάτων καὶ χρημάτων. Ἔκαμεν οὖν ψυχικὰ πολλὰ διὰ τὴν ψυχὴν τοῦ πατρός του, ἀλλ' οὐδὲ τὴν μητέρα του ἄφησε νὰ λυπηθῇ ποσῶς, ἀμὴ ὡσὰν καλὸς υἱὸς ἐκήδευσεν τὸν πατέρα του καὶ διὰ τὴν ἀγάπην του ἐπαρέλαβεν τὴν μητέρα του εἰς τὸ περίφημον του ὀσπίτιον καὶ ἐσυνεχαίρετον τὸν υἱὸν καὶ τὴν νύμφην, καὶ ἐσυνευφραίνετον κατὰ ἀλήθειαν *ἡ μήτηρ μετὰ τέκνων*. Εἶχε δὲ καὶ ἄλλην εἴσοδον ἀπὸ τὰ πράγματά του, τοῦ θαυμαστοῦ στρατηγοῦ, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἔλαβεν εἰς προῖκαν καὶ ἤρχουντά του ἕνδεκα χιλιάδες φλωρία τὸν καθὲν χρόνον, καὶ ἦν ὑπέρπλουτος εἰς χρυσίον καὶ ἀργύριον, τόσον ὁποῦ ὑπερέβαινεν ὅλους τοὺς ἄρχοντας καὶ ηὐφραίνετο καὶ ἠγαλλιᾶτο ὁμοῦ μὲ τὴν σύζυγόν του. Μίαν καὶ μόνην λύπην εἶχεν, ὅτι δὲν ἔκαμνεν παιδίον, καὶ διὰ τοῦτο πάντοτε ἐπαρεκάλει τὸν Θεὸν καὶ ἔκαμνεν ὁλονυκτίους δεήσεις καὶ στάσεις παννυχίους. Ἀλλ' ὁ Θεὸς δὲν τὸν ἤκουσεν. Διότις καὶ αὐτὸ ἕνα χάρισμα εἶναι τοῦ Θεοῦ. Ἀλλ' ὅμως καὶ εἰς τοῦτο ηὐχαρίστει τὸν Θεὸν καὶ ἔλεγεν ὅτι πῶς ἡ αἰτία ὅλη εἶναι ἀπὸ τὲς ἁμαρτίες του. Ἔτζι μὲ τέτοιον μόδον ἐπέρασεν ὁ Διγενὴς τὸν καιρόν του καὶ ἔγινεν τύπος ἀνδρείας καὶ ὑπογραμμὸς καὶ ἦτον
φ. 91β πολλὰ φρόνιμος. Εἶχε δὲ καὶ τάξεις | ἀρχοντικάς, τὰς ὁποίας δὲν εἶχεν τινὰς εἰς τὸν κόσμον, πρὸς τὸν βασιλέα ὑποταγήν, τὴν ἀγάπην εἰς ὅλους, ἐλεήμων, ἀόργιστος, δὲν ὠργίζετον ποτὲ τινάν, ἐὰν δὲν ἤθελεν τὸν ἐρευνήσει καλά. Ἠγάπα δὲ πάντοτε τὴν ἡσυχίαν, καὶ διὰ τοῦτο παντελῶς ἐκεῖ ὁποῦ ἐκατοίκει αὐτός, δὲν ἄφηνεν ἄλλον νὰ εἶναι ἐκεῖ μαζί του. Καὶ οἱ ἄνθρωποί του ἀπὸ μακρόθεν ἦτον καὶ ἔκαμναν τὲς δουλεῖες του, οἱ μὲν μάγειροι ἔφερναν καθημέραν τὰ ὀπτὰ καὶ ἔφερνάν τα οἱ δομέστικοι εἰς τὴν τράπεζαν, ὁμοίως καὶ οἱ μάγκιπες ἔφερναν τὰ ψωμία. Καὶ ἀφόντις ἔσταιναν τὴν τράπεζαν, εἶχεν ἕναν εὐνοῦχον καὶ ἤρχετον καὶ ἔκρουε τὸν κώδωνα καὶ παρευθὺς ὅλοι ὑπεχώρουν ἀπ' ἐκεῖ. Ὡσὰν δὲ ἤθελεν ἀκούσει ὁ οἰνοχόος ἔφερνεν τὸ κρασίον, καὶ αὐτὸς ἦτον παιδίον μικρότατον, καὶ εἴ τι τὸν ἔκαμνεν χρεία εἰς τὸ κουδούνιον τὸ ἔλεγεν. Ὅμως ἤρχετον ὁ Ἀκρίτης μετὰ τῆς κόρης καὶ ἐκαθέζοντο εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ ἡ μήτηρ του μαζί. Καὶ ὡσὰν ἤρχετον ἡ γερόντισσα, ἐπροσηκώνουνταν ὅ τε Ἀκρίτης

29 *μάγκιπες*.

καὶ ἡ κόρη καὶ ἐτιμοῦσαν την καὶ ἔβανάν την εἰς θρόνον καὶ ἐκάθιζεν καὶ ἐσυναγάλλετον μετ' αὐτούς. Καὶ εἰς κάθε φαγίον ἀφόντις
φ. 92α ἔτρωγαν, ἔπαιρνεν τὴν θαμπούραν του καὶ ἔκρουέν την καὶ | ἐσυνέκρουεν ἡ φωνὴ τῆς κόρης μὲ τὴν θαμπούραν καὶ ὑπερέκπληττεν ἅπαντος. Ἔπειτα ἐχόρευεν καὶ ἐτραγῴδει μὲ ἦχον πολλὰ γλυκύν, καὶ εἶχαν ἁπλωμένα πεύκια καὶ ἔπαιζεν ἡ κόρη ἐπάνω εἰς αὐτά. Ποῖος δὲ λόγος δύνεται νὰ διηγηθῇ τὴν καλλονὴν ἐκείνην καὶ τὸν ὀρχισμὸν καὶ τὰ εὔμορφα ἐκεῖνα τραγούδια; Ὅποιος δὲ τὴν ἔβλεπεν πῶς ἐλεπτοβαδίζων ἐχόρευεν καὶ ἐτραγῴδει ηὐφραίνετον, καὶ τὰ συχνογυρίσματα ὁμοίως. Καὶ ἔτζι μὲ τέτοιον μόδον ἐπέρασεν τὸν χρόνον τῆς τῆς ζωῆς του καὶ εὐφραίνετον ἕως τέλους αὐτοῦ.

Τέλος τοῦ ὀγδόου λόγου Διγενοῦς Ἀκρίτου.

ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΕΝΑΤΟΥ ΛΟΓΟΥ
ΔΙΓΕΝΟΥΣ ΑΚΡΙΤΟΥ

Ἕνατος λόγος ὁ παρὼν πέφυκε τοῦ Ἀκρίτου,
Βασιλείου τοῦ εὐτυχοῦς καὶ ἄγαν ἀνδρειωμένου,
ὃ καὶ ἐφάνη φανερῶς ἅπασι τοῖς ἀνθρώποις,
τὸν θάνατον, τὴν στέρησιν μητρός γε τῆς φιλτάτης,
καὶ πῶς αὐτὴν ἐθρήνησεν μετὰ μεγάλου πόνου.

ΛΟΓΟΣ Θ'.

Ἐπειδὴ πάντα τὰ τερπνὰ τοῦ βίου ἔχουν τέλος καὶ ὡσὰν ὄνειρον παρέρχεται πᾶσα ἀνθρώπου δόξα, νὰ βάλωμεν ἐνθύμησι τῆς μητρὸς τοῦ Ἀκρίτου καὶ τότε νὰ δώσωμεν τέλος εἰς τὴν γραφήν. Ἐτοῦτος οὖν
φ. 92β ὁ Ἀκρίτης ἐκατοίκησεν εἰς τὸν Εὐφράτην ποταμὸν | τὸν πάνυ ὡραιότατον. Εἰς αὐτὸν οὖν τὸν ποταμὸν ἐφύτευσεν περιβόλιον θαυμαστὸν καὶ ἔκτισεν καὶ ὑψηλὸν ὀσπίτιον καὶ ἔστησεν καὶ πύργον ὑψηλὸν καὶ ἔκτισε καὶ λουτρὸν μέγαν καὶ ἐχαίρετον μὲ τὴν κόρην τὴν πανωραιοτάτην. Καὶ ἐκκλησίαν μεγάλην ἔκτισεν μέσα εἰς τὸ ὀσπίτιον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου Θεοδώρου καὶ εἰς αὐτὴν ἔθαψεν τὸν πατέρα του. Πλὴν ἔβαλέν τον εἰς κιβώτιον ἀργυρὸν καὶ ἀπ' ἔξωθεν περιχρυσωμένον καὶ εἰς αὐτὸ ἔβαλεν τὸν πατέρα του, τὴν δὲ μητέρα του ἐτίμα πολλά.

Θάνατος τῆς μητρὸς τοῦ Ἀκρίτου.

Μετὰ ταῦτα ἦλθε καὶ αὐτῆς τὸ τέλος καὶ ἀπέθανεν καὶ ἔκλαυσέν την πολλὰ ὁ Ἀκρίτης καὶ ἔπεσεν ἐπάνω εἰς τὸ λείψανόν της καὶ ἐκατεφίλει το. Ἔπειτα ἔθαψε καὶ αὐτὴν εἰς τὸ μνημεῖον τοῦ πατρός του καὶ ὑπῆγαν πολλοὶ ἐκ τῶν συγγενῶν διὰ παραμυθίαν καὶ βλέποντες τὸν Ἀκρίτην πῶς ἔκλαιεν καὶ ὅλοι ἔκλαιον. Ὁ δὲ Ἀκρίτης κλαίων ἔλεγεν πρὸς τὴν μητέρα· «Ὦ γλυκυτάτη μου μῆτερ, τίς μᾶς ἀπεχώρισεν ἀπ' ἀλλήλων; Τίς ἔκοψεν τὴν ρίζαν τῆς ζωῆς μου; Τίς ἔσβεσεν τὸ φῶς μου καὶ δὲν δύνομαι πλέον νὰ ἐβλέπω; Ἢ τίς με ἐχώρισεν ἀπὸ τῶν μητρικῶν μου σπλάχνων; Δός μοι λόγον, ὦ γλυκέα μου μῆτερ, εἰπέ
φ. 93α με το γλήγορα, τί σε ἐσκλάβωσεν, καὶ νὰ δώσω | πολλὲς τιμὲς νά σε ἐξαγοράσω. Ἀλίμονον εἰς ἐμένα, ὦ μῆτερ μου, φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου. Πότε νὰ ἰδῶ τὸ πρόσωπόν σου! Πότε νὰ ἀκούσω τῆς φωνῆς σου! *Ὦ τάφε πανδεινότατε, ποῖον καλὸν μοῦ κρύπτεις!* Ποίαν ρίζαν τῆς ζωῆς μου ἔκοψες! Ἐξόφωσες τὴν ψυχήν μου! Ἥρπασες τὴν μητέρα, ὁποῦ με ἔθρεψεν!» Αὐτὰ καὶ ἄλλα περισσότερα ἔλεγεν ὁ Ἀκρίτης μετὰ πολλῶν δακρύων καὶ ἔκλαιεν ἕως ἡμέρας ἐννέα. Ἔπειτα ἔκαμεν τὰ μνημόσυνά της καὶ ηὔφρανεν τοὺς καλεσμένους. Ἔδωκέν τους δὲ χρυσίον πολὺν καὶ ἐξαπέστειλέν τους εἰς τὰ ὁσπίτια τους. Καὶ εἶχε καρδιακὴν λύπην, διότις εἶχεν πολλὴν ἀγάπην πρὸς τὴν μητέρα του. Καὶ τότε ἐπῆρεν δευτέραν λύπην, καὶ ἐκεῖνος, ὁποῦ ἐχαίρετον πάντοτε χωρὶς λύπην, ἔγινεν περίλυπος πολλά. Ἀλλ' ὅμως ηὐχαρίστει καὶ εἰς τοῦτο τὸν Θεὸν καὶ ἐγύρισεν πάλιν τὴν καρδίαν του εἰς χαρὰν καὶ ἔβλεπε τὴν κόρην καὶ ἠγάλλετο, τὴν ὁποίαν δὲν εἶδεν ποτὲ τινὰς ἀπὸ τῶν μεγιστάνων, ἀλλ' οὐδὲ συγγενὴς ἢ δοῦλος, εἰμὴ μόνον ἐκεῖνον τὸ παιδίον, ὁποῦ ἐπροείπαμεν εἰς τὸν ὄγδοον λόγον, ὁποῦ ἐπρόσταξε νὰ τοὺς κερνᾷ, ὅταν ἐκάθιζαν εἰς τὴν τράπεζαν. *Ἐκεῖνος μόνον ἔβλεπεν τὴν εὐγενικωτάτην κόρην*, μὲ τὴν ὁποίαν ἔχαιρεν ὁ Διγενὴς
φ. 93β Ἀκρίτης, ὁ ὁποῖος | ἐνίκησεν ὅλους τοὺς ἀπελάτας καὶ ἔγινε φοβερὸς εἰς ὅλον τὸ κόσμον, τῶν βασιλέων τὸ καύχημα, τῶν Ρωμαίων ἡ δόξα, ὁ ἔπαινος τῶν ἀνδρειωμένων, ὁ φρονιμώτερος τῶν φρονίμων, τὸ κλέος τῶν ἀρετῶν, ὁ ἐλεήμων, ἡ εἰρήνη τῆς Ρωμανίας. Πρὶν αὐτουνοῦ τοῦ *θαυμαστοῦ Ἀκρίτου* ἤρχετο τὸ γένος τῶν Ἀγαρηνῶν εἰς τὴν Ρωμανίαν καὶ ἔκαμεν πολλὴν βλάβην, ὁμοίως καὶ τὰ μέρη τῶν Χαρσιανῶν καὶ τὸ Ἰκόνιον ἕως τῆς Καππαδοκίας, ὁμοίως καὶ εἰς τὴν Ἄγκυραν καὶ τὴν Σμύρνην καὶ τὰ παρὰ τὴν θάλασσαν, καὶ εἰς αὐτουνοὺς ὅλους ἐπάνω ἦτον πρῶτος στρατηγὸς ὁ Χοσρόης. Ὅμως αὐτὸς ὁ Χοσρόης ἐπῆρεν ὅλην τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἦλθεν καὶ εἰς τὸ Βυζάντιον, ἤγουν τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἤθελεν νὰ τὴν πολεμήσῃ. Καὶ μετὰ ταῦτα ὁ Ἀβρὼν ὁ μέγας σουλτάνος, ὁ Ταρσίτης, ὁ ὁποῖος ἦτον τοῦ Ἀκρίτου πρόπαππους καὶ πατὴρ τῆς μάμμης του. Τὴν δὲ μητέρα τοῦ ἀμηρᾶ τὴν ἔλεγαν Σπαθίαν τὸ ὄνομά της, ἡ ὁποία ἐγέννησε τὸν πατέρα τοῦ Ἀκρίτου. Αὐτὸς οὖν πρὶν νὰ βαφτισθῇ ἐλέγετον Μουσοὺρ τὸ ὄνομάν του, ἀφόντις δὲ ἐβαπτίσθη ἐκλήσθη Ἰωάννης. Ἐτοῦτος οὖν ὁ Ταρσίτης ἔκαμεν πολλὴν βλάβην εἰς τὰ μέρη τῆς Ρωμανίας, καὶ μετ' αὐτοῦ οἱ
φ. 94α στρατιῶται οἱ | πρῶτοι τοῦ Χοσρόου, ὅ τε Χαγάνος καὶ Σάρβαρος, μετὰ τῆς ναυμαχίας ἔφεραν αἰχμαλωσίαν πολλὴν εἰς τὴν Συρίαν καὶ μετὰ τούτων ὁ Μουσοὺρ τοῦ Ταρσίτου ὁ υἱός, ἔπειτα ὁ Καρούης, ὁ μέγας ἀμηρᾶς, καὶ ἕως αὐτοῦ ἦτον οἱ πολέμοι των. Ἔπαυσαν οὖν οἱ σφαγμοὶ τῶν Ρωμαίων καὶ μὲ τὴν χάριν τοῦ ἐλεήμονος καὶ φιλανθρώπου Θεοῦ ἐφυλάχθη τὸ γένος τῶν Χριστιανῶν χωρὶς σφαγὴν καὶ αἰχμαλωσίαν. Καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ ἀμηρᾶς, ὡς καὶ ἐπροείπαμεν, ἐκράτησεν τὴν πίστιν στερεὰν ἕως τέλους καὶ ἐκατοίκησεν εἰς τὴν Καππαδοκίαν μὲ τὴν γυναῖκα του. Αὐτὸς οὖν ἔκαμεν τὸν ἔνδοξον καὶ θαυμασιὸν Ἀκρίτην, ὁ ὁποῖος Ἀκρίτης ἔκαμεν ποιήματα μεγάλα εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἀπὸ τότε καυχᾶται ἡ Ρωμανία ὅτι ὑπέταξε καὶ ἐνίκησε τοὺς ἐχθρούς. Ἀφόντις ἐχείρισεν ὁ Ἀκρίτης νὰ ποιῇ τὰ ἀνδραγαθήματά του εἰς τὴν Συρίαν μοναχός, δὲν ἐτόλμησεν τινὰς ἀπὸ τοὺς νέους νὰ ἔβγῃ ἔμπροσθέν του ἢ ἀπὸ τοὺς πολεμάρχους καὶ πούπετες καμία ὄχλησις δὲν ἦτον, ἀμὴ ἦτον εἰρήνη εἰς ὅλον τὸν κόσμον, τόσον ὁποῦ ἐδόξαζαν ὅλοι τὸν Θεόν. Αὐτὸς οὖν ὁ θαυμαστότατος ὑπέταξέν τους ὅλους εἰς τὸ θέλημά του καὶ ἐφάνη φοβερὸς καὶ εἰς τοὺς ἀπελάτας, ὁποῦ ἐκρατοῦσαν τὰς ἄκρας κλεισούρας. Καὶ ἐὰν ἤθελεν βουληθῇ ποτὲ
φ. 94β τινὰς νὰ κάμῃ τίποτες | ἀταξίαν, ἐκεῖνος παρευθὺς ἐθανάτωνέ τον. Καὶ τόσον ἔγινε φοβερός, ὅτι ὅλα τὰ ἔθνη ἐκατέστησέν τα νὰ δίδουν καθὲν χρόνον χαράτζιον εἰς τὸν βασιλέα, καὶ ἐκεῖνοι, ὁποῦ ἦσαν πρῶτα πολέμιοι, ἔγιναν δοῦλοι καὶ ὑπετάγησαν, καὶ ὅπου ἂν ἤθελεν ἀκουσθῇ τοῦ Διγενοῦς τὸ ὄνομα, τρόμος μέγας τοὺς ἐπίανεν ὅλους, καὶ ἐδόξαζον ὅλοι τὸν Θεὸν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἀκρίτου. Ὁ δὲ βασιλεὺς Νικηφόρος ἀκούων τὰ κατορθώματα τοῦ Διγενοῦς ἔστειλέν τον μεγάλες δωρεές. Ἀφόντις δὲ ἐτελείωσεν ὅλες του τὲς ἀνδραγαθίες καὶ ἐπῆρεν χῶρες καὶ κάστρη καὶ ἔγινεν εἰς τὸν κόσμον ὅλον περίφημος, ἔπειτα ὑπῆγεν καὶ ἐκατοίκησεν εἰς τὸν Εὐφράτην ποταμόν, ὡσὰν τὸ ἐπροείπαμεν εἰς τὸν ὄγδοον λόγον, καὶ ἐκεῖ ἐκάθητον λοιπὸν μαζὶ μὲ τὴν ποθητήν του, καὶ ἐτίμα τον ὁ λαός του ὡσὰν ἔπρεπεν, ὁμοίως καὶ οἱ μεγιστάνοι, ὁποῦ ἦσαν γειτονές του.

Τέλος τοῦ ἑνάτου λόγου Διγενοῦς Ἀκρίτου.

ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΔΕΚΑΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΔΙΓΕΝΟΥΣ ΑΚΡΙΤΟΥ

Δέκατος λόγος ὁ παρὼν ὑπάρχει τοῦ Ἀκρίτου,
καὶ φέρει μὲν διὰ παντὸς τὴν τούτου τελευτήν τε,
τὸ πῶς αὐτὸς ἀπέθανεν μετὰ καὶ τῆς φιλτάτου,
φ. 95α *καὶ πῶς αὐτοὺς ἐθρήνησεν λίαν ὁ κόσμος ὅλος,*
καὶ τὴν κηδείαν πέπραχεν ἐντίμως καὶ ἀξίως,
αὐτοῦ καὶ τῆς συμβίου του τὰ ἔθνη ὅλα ἅμα.

ΛΟΓΟΣ Ι'.

Τώρα ἀρχόμεθα σὺν Θεῷ νὰ εἰποῦμεν λόγον λυπηρὸν περὶ τοῦ Διγενοῦς τοῦ Ἀκρίτου, ὁ ὁποῖος λόγος εἶναι γεμᾶτος θρήνων, δακρύων καὶ λύπης. Ἐπειδὴ ὅλα τὰ τερπνὰ τοῦ κόσμου διαδέχεταί τα ὁ θάνατος καὶ ὁ Ἅδης τὰ παραλαμβάνει, ὁ πλοῦτος καὶ ἡ δόξα ὡσὰν ὄνειρον παρέρχεται, ἔτζι ἐκατέλαβεν καὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς τοῦ Ἀκρίτου. Ὅμως ἐπροείπαμεν τὸν βίον τοῦ Ἀκρίτου, τὴν γέννησιν, τὴν ἀνατροφὴν καὶ τοὺς πολέμους, ὁποῦ ἔκαμεν καὶ ὅλα του τὰ κατορθώματα. Λοιπὸν εἰς τὸν δέκατον λόγον ἐθέσαμεν τὸν θάνατόν του. Καλὰ ἂν καὶ ἐὰν ἦτον *ἀνδρειωμένος καὶ εὐγενικὸς καὶ μέγας στρατιώτης*, ἀλλὰ δὲν ἦτον δυνατὸν νὰ ἀποφύγῃ ἀπὸ τὸν θάνατον καὶ ἔφερεν λύπην πολλὴν εἰς τὸν κόσμον του καὶ εἰς ἐκείνους, ὁποῦ μέλλει νὰ ἀκούσουν τὸν θανατόν του. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐδόθη ἐξ ἀρχῆς εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὁ θάνατος, ἀδύνατον ἦτον ὅτι νὰ τὸν παραδράμῃ καὶ αὐτός.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Ἀκρίτης ἀρρωστῶν τοὺς ἰατροὺς προσεκάλεσεν ἰδεῖν αὐτόν.

Ἠσθένησεν οὖν ἀσθένειαν μεγάλην καὶ ἔπεσεν εἰς χρυσὸν στρῶμα καὶ ἐκοίτετον. Ὅμως ἐκάλεσεν τοὺς ἀκριβοὺς ἰατροὺς | καὶ ἐδοκίμασαν μὲ πολλὴν τέχνην τῆς ἰατρείας καὶ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ τὸν ἰατρεύσουν. Καὶ ὡσὰν ἐπέρασαν τρεῖς ἡμέρες ἰῆς ἀσθενείας του, ἐμετεκάλεσεν πάλιν τοὺς ἰατροὺς καὶ ἐρώτησέν τους, ἐκεῖνοι δὲ ἐπίασαν τὸν σφυγμόν του καὶ ἐγνώρισαν πῶς εἶναι εἰς τὸν θάνατον καὶ οὕτως ἀνεστέναξαν μετὰ πολλῶν δακρύων καὶ εἶπαν τον· «Ὦ Βασίλειε ὡραιότατε, τώρα σὲ ἦλθε θάνατος καὶ ἀπὸ τώρα πλέον ὅπλα δὲν ἔχεις. Λοιπὸν ποῦ εἶναι ἡ πολλή σου ἀνδρεία καὶ ἡ τόλμη; Ποῦ εἶναι ἡ δόξα καὶ ὁ πλοῦτος σου; Τώρα ὁποῦ σὲ ἐπανέβη ὁ θάνατος δὲν δύνεται τινὰς νά σε βοηθήσῃ. Τὰ χέρια ἀδυνάτισαν καὶ δὲν πιάνουν τὰ ὅπλα, τὰ ποδάρια ἐδέθησαν, ὁποῦ ἐκρατοῦσαν τὲς στράτες, καὶ εἰς ὀλίγην ὥραν ἐβγαίνει καὶ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ κορμί, καὶ ἐσένα τὸν δυνατὸν θέλει κάμει νά σε ἀφήσῃ μέσα του κλεισμένον.» Ὡσὰν ἤκουσεν οὖν αὐτὰ τὰ λόγια ὁ Διγενής, ὥρισεν νὰ ἔβγουν ἔξω οἱ ἰατροί. Καὶ ὡσὰν ἐβγῆκαν, ἐμήνυσεν τὴν κόρην καὶ ἦλθεν μέσα, διότις ἦτον ἐσφαλισμένη εἰς τὸ ἐμπροσθινὸν ὀσπίτιον καὶ ἐκάθισέν την ἀντικρύς του, καὶ ἦσαν οἱ δύο τους μόνον μοναχοί, καὶ ἄρχισε καὶ ἔλεγέν την μετὰ πολλῶν δακρύων.

Ἡ λυπηρὰ διάταξις τοῦ Διγενοῦς Ἀκρίτου καὶ ὁμιλῶν μετὰ τῆς γυναικός αὐτοῦ.

φ. 96α «Ὦ φῶς μου γλυκύτατον, ἄκουσον τῆς φωνῆς μου τῆς τελευταίας καὶ κάθισον ἀντίκρυς μου καὶ ἔβλεπέ με ὅσον νά με χορτάσῃς, διότις ἄλλοτε δὲν θέλεις μὲ ἰδεῖ πλέον τὸν ἠγαπημένον σοι πολλά. Νά σε εἰπῶ δὲ καὶ τὰ ὅσα ἔπαθα ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους. Θαρρῶ, ὦ ψυχή μου, νὰ ἐνθυμῆσαι καλὰ ὡσὰν ἦλθα καὶ ἐπῆρά σε ἀπὸ τὸ ὀσπίτιον τοῦ πατρός σου, καὶ δὲν ἐφοβήθηκα τὲς βίγλες τοῦ πατρός σου καὶ ἐσκότωσα τοὺς στρατιῶτες, ὁποῦ ἤθελαν νά σε πάρουν· καὶ ὕστερον πάλιν ἐκρήμνισα τοὺς ἀδελφούς σου, τὸν δὲ πατέρα σου ἐτίμησα ὡσὰν ἔπρεπεν καὶ ἐσυγχωρήθημεν καὶ ἔλαβα καὶ τὴν εὐχήν του. Ὅμως καλὰ ἐγνωρίζεις ὅτι ἔταξέ μοι πολλὴν προῖκαν νὰ γυρίσω νὰ ὑπάγω εἰς τὸ ὀσπίτιόν του, ἀλλὰ ἐγὼ ἄφησά τα ὅλα διὰ τὴν ἀγάπην σου, ὁποῦ ἦτον καλλιώτερη παρὰ ὅλον τὸν κόσμον. Ἐνθυμεῖσαι δὲ καὶ ἄλλο, εἰς τὴν πηγὴν τοῦ Βλατολιβαδίου πῶς ὁ δράκων ἐκεῖνος ὁ φοβερὸς ἐβγῆκεν εἰς ἐσένα καὶ ηὗρέ σε μοναχὴν καὶ ἤθελε νά σε καταπίῃ, καὶ ἐσὺ ὡσὰν τὸν εἶδες ἐφοβήθης καὶ ἔσυρες μεγάλην φωνήν, ἐγὼ δὲ ὡσὰν ἤκουσα τῆς φωνῆς σου ἐσηκώθηκα καὶ ἐσκότωσα τὸ θηρίον. Αὐτὰ ὅλα, ὦ ξανθή, τὰ ἔκαμα διὰ τὴν ἀγάπην σου. Ἐνθυμεῖσαι δὲ καὶ
φ. 96β τὸν λέοντα εἰς τὸ Βλατολιβάδιον, | ὡσὰν ἐκαθούμεσθεν μαζὶ καὶ ὥρμησε νά σε φάγῃ, καὶ σὺ ἔβαλες φωνὴν μεγάλην καὶ εἶπες· «Φθάσον γλήγορα, αὐθέντα μου, ὅτι χάνεις τὴν καλήν σου». Καὶ ὡσὰν ἤκουσα ἐγὼ τῆς φωνῆς σου ἐπήδησα ἀπὸ τῆς κλίνης μου καὶ παρευθὺς ἔφθασα τὸ θηρίον καὶ ἐσκότωσά το καὶ δέν σε ἔβλαψεν τίποτες. Καὶ ἐπροτίμευα νὰ ἀποθάνω ἐγώ, παροῦ ὅτι νὰ βλαβῇς ἐσύ. Ἀλλὰ

---

11 *θρηνῶν*

καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀρματωμένων θαρρῶ ὅτι ἐνθυμεῖσαι καὶ αὐτὸ πῶς δὲν τοὺς ἐφοβήθηκα ὅλους, τὸν Φιλοπαππoῦν λέγω, τὸν Ἰωαννάκιον, τὸν Κίνναμον, τὴ Μαξιμώ, πῶς τοὺς ἐνίκησα ὅλους καὶ ἐγύρισαν ὀπίσω μὲ πολλὴν ἐντροπήν. Ὁμοίως καὶ οἱ ἀπελάται αὐτῶν, ὅσοι ἔλαχαν ἐκεῖ· εἶδες πῶς ἐπάσχισαν νά μας ἀποχωρίσουν. Ἀλλὰ τὲς μηχανὲς των ὅλων ἐχάλασά τες καὶ ἔκοψα καὶ τὸ ἄλογον τῆς Μαξιμοῦς καὶ ἐκρέμνισά την. Καὶ ἄλλες πολλὲς καὶ μεγάλες ἀνδραγαθίες ἔκαμα, *τοὺς λῃστὰς εἰρήνευσα καὶ ὅλην τὴν Συρίαν, τὰς ἐρήμους ἐκατέστησα πόλεις καὶ οἰκουμένας. Αὐτὰ ὅλα τὰ ἔκαμα μόνο διὰ νὰ κερδίσω ἐσένα. Ἀπὸ τώρα λέγω σοι ὅτι πλέον δὲν με ἐβλέπεις*, οὐδὲ βοηθὸν θέλεις με ἔχει εἰς
φ. 97α τὰς ἀνδραγαθίας καὶ εἰς τὰς στενοχωρίας σου. Λοιπὸν νὰ | εἶσαι πληροφορημένη ὅτι ἐγὼ ἀπεθνήσκω καὶ ὁ θάνατος χωρίζει με ἀπὸ ἐσένα καὶ ὁ Ἅδης παραλαμβάνει με. Ἀμὴ ἔχω πολλὴν λύπην διατ' ἐσένα τὴν ὀρφανὴν καὶ ξένην. Καὶ τόσον δὲν λυποῦμαι πῶς ἀπεθνήσκω, μόνον λυποῦμαι ἐσένα πῶς χηρεύεις. Ὅμως ἐγὼ ὑπάγω εἰς κριτὴν ἀπροσωπόληπτον, τὸν ὁποῖον δὲν εἶναι ἐκεῖ δυνατὸν νὰ βοηθήσῃ φίλος τὸν φίλον, ἀλλὰ ὁ καθεὶς ἀπολαμβάνει κατὰ τὰ ἔργα του. Λοιπὸν κλαῦσον μοι, αὐθέντρα μου, καὶ θρήνησον τὸν καλόν σου καὶ δάκρυσον ἐπάνω μου καὶ κόψε τὰ μαλλία σου καὶ ρῆξε τα ἐπάνω εἰς τὸ λείψανόν μου, ὡσὰν πρέπει τὲς γυναῖκες νὰ κάμνουν εἰς τοὺς ἄνδρας ὡσὰν χηρεύσουν». Αὐτὰ καὶ ἄλλα περισσότερα ἔλεγεν ὁ Διγενὴς πρὸς τὴν ποθητήν του. Ὡσὰν δὲ ἤκουσεν ἡ κόρη τοὺς λόγους τούτους ἐθρήνησεν πολλὰ καὶ ἔλεγεν πρὸς τὸν ἄνδρα της· «Ὦ αὐθέντα μου γλυκύτατε, μή με λέγεις αὐτὰ τὰ λόγια καὶ θλίβεις τὴν ψυχήν μου. Ἐγὼ δὲν θέλω νὰ λείψῃς ἀπὸ τὸν κόσμον οὐδεμίαν ὥραν. Εἰδὲ καὶ πάλιν εἶναι ὁρισμὸς τοῦ πλάστου μας, κάλλιον νὰ ὑπάγω ἐγὼ πρωτύτερα παροῦ ὅτι νὰ ζῶ εἰς τὸν κόσμον χωρὶς ἐσένα». Αὐτὰ τὰ λόγια ὡσὰν τὰ ἤκουσεν ὁ Διγενὴς ἀπὸ τὸ στόμα τῆς ὡραίας Εὐδοκίας τῆς φιλτά-
φ. 97β της γυναικός του, | πάλιν ἔλεγέν την λόγους παρηγορίας· «Ὦ γλυκύτατόν μου φῶς, ἐὰν δὲν θέλῃς νὰ ἀπυθάνω καὶ νὰ ὑπάγω εἰς τὸν Ἅδην, παρακάλεσον τὸν Θεὸν ἀπὸ βάθους καρδίας σου καὶ ἱκέτευσον τὸν συμπαθῆ καὶ φιλάνθρωπον δεσπότην, ἂλ λάχῃ νὰ μεταμεληθῇ καὶ δὲν πάρῃ τὴν ψυχήν μου. Διότις ἐγνωρίζω τὴν καρδίαν σου ὅτι δὲν δύνεσαι νὰ ὑπομείνῃς τὸν καύσωνα τῆς χηρείας, διότις δὲν ἔχεις τινὰν εἰς τὸν κόσμον ἐτοῦτον, παιδίον ἢ ἀδελφὸν ἢ ἄλλον τινὰν συγγενῆν. Καὶ ἐγνωρίζω καὶ ἐτοῦτο καλά, ὅτι ἄλλος ἄνδρας δὲν θέλει σε πάρει, ὁποῦ νὰ δύνεται νὰ δίδῃ καὶ νὰ παίρνῃ καὶ εἰς μυρίες παραταγὲς νὰ σεβαίνῃ καὶ νὰ ἐβγαίνῃ. Εἰδὲ καὶ πάλιν βιάσῃ σε ἡ φύ-

σις εἰς τοῦτο, ἰδοὺ ὁποῦ σε ὁρκίζω εἰς τὸν ὕψιστον Θεὸν νὰ μὴν πλανηθῇς εἰς πλοῦτον ἢ εἰς δόξαν ἄλλην, ἀλλὰ εἰς ἀνδρειωμένον ἄνδρα, διὰ νὰ συγχαίρεσαι μετ' αὐτὸν καὶ νὰ μηδὲν φοβῆσαι τινάν.» Αὐτὰ τὰ λόγια εἶπεν ὁ Διγενὴς πρὸς τὴν γυναῖκα του καὶ εὐθὺς ἔπαυσεν. Ἡ δὲ κόρη ὡς ἤκουσεν τοὺς λόγους τούτους, πάλιν ἀναστέναξεν ἐκ βάθους καρδίας καὶ εἶπεν· «Ὦ αὐθέντα μου γλυκύτατε καὶ προστάτα, ἐλπίζω πρὸς τὸν οἰκτίρμονα καὶ ὕψιστον Θεὸν ὅτι νὰ μήν με ἀφήσῃ νὰ ἰδῶ τόσην θλῖψιν, ἀλλὰ νὰ λυπηθῇ τὴν πολλήν μου
φ. 98α | ξενιτείαν[8] καὶ ταλαιπωρίαν καὶ νεότητα καὶ νά σε ἀναστήσῃ ὡς ποτὲ τὸν φίλον του τὸν Λάζαρον ἐκ τοῦ τάφου καὶ νὰ μὴν γνωρίσω ἄλλον ἄνδρα, ὅσον εἶμαι εἰς τὸν κόσμον, ἕως τέλους τῆς ζωῆς μου». Ἔπειτα ἐστάθη κατὰ ἀνατολὰς καὶ ὕψωσε τὰς χεῖρας καὶ τὰ ὄμματα εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐδέετον τοῦ Θεοῦ μετὰ πολλῶν δακρύων καὶ ἔλεγεν· «Ὦ φιλάνθρωπε παμβασιλεῦ πανεύσπλαχνε Θεέ, *μόνε δικαιοκρίτα*, ὁποῦ ἔκτισες τοὺς αἰῶνας, ὁποῦ ἐστερέωσας τὸν οὐρανὸν καὶ ἐθεμελίωσας τὴν γῆν καὶ τὴν ἄπειρον θάλασσαν ἐπεριετείχισας μὲ τὴν ἄμμον. Ἐσύ, ὁποῦ ἔστησας ὄρη καὶ τὰς νάπας, ἐσύ, ὁποῦ ἔπλασες τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὔαν καὶ ἐκατέβης ἐξ οὐρανοῦ ὡς ἠθέλησας καὶ ἐφόρεσας σάρκα ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου καὶ ἐσταυρώθης καὶ ἀνέστης καὶ ἐχάρισες εἰς ὅλους ἀνάστασιν, ναὶ κύριε φιλάνθρωπε, εἰσάκουσον τῆς φωνῆς μου καὶ μὴ παρίδῃς τὰ δάκρυά μου καὶ τὴν παρακάλεσίν μου, ἀλλά, ὡσὰν ποτὲ εἰς τὸν παλαιὸν καιρὸν ἤκουσας τὴν δέησιν τοῦ βασιλέως Μανασσῆ καὶ ἐλευθέρωσας αὐτόν, ἔτζι παρακαλῶ σε νὰ ἀκούσῃς καὶ τῆς ἐδικῆς μου δεήσεως καὶ νὰ σπλαχνισθῇς ὡς μόνος συμπαθὴς καὶ ἐλεήμων· καὶ ὡς ἀνέστησας μὲ τὸν λόγον σου τὸν παράλυτον, τὴν θυγατέραν τῆς Χαναναίας καὶ τὸν παῖδα τοῦ ἑκατοντάρχου ἠλέησας, ἔτζι ἀνάστησον καὶ ἐτοῦτον τὸν
φ. 98β νέον, | ὁποῦ ἀπελπίσθη τώρα ἀπὸ πολλῶν ἰατρῶν καὶ γνωρίμων καὶ φίλων καὶ ὅλην του τὴν ἐλπίδα ἔθεσέν την εἰς ἐσένα τὸν τῶν ἁπάντων δεσπότην. *Ναὶ δέσποτα φιλάνθρωπε καὶ μόνε δικαιοκρίτα*, ὁποῦ ὑπέμεινας δι' ἡμᾶς ἑκούσιον πτωχείαν καὶ ἐφόρεσας τὰς ἀσθενείας ἡμῶν, ἐσύ, ὁποῦ ἔθρεψας ἄπειρον πλῆθος λαοῦ ἐκ πέντε ἄρτων, παρακαλῶ σε νὰ μὴν παρακούσῃς τὴν δέησιν τῆς ἀναξίας δούλης σου καὶ ἐξαπόστειλον βοήθειαν ἐξ ὕψους καὶ ἐλευθέρωσον ἀπὸ τὸν θάνατον μετανοοῦσαν ψυχήν. Ἐσὺ εἶπες, δέσποτα φιλάνθρωπε, διὰ τοῦ ἁγίου σου στόματος ὅτι οὐ θελήσω τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν. Καὶ νῦν, μόνε φιλάνθρωπε μακρόθυμε κύριε, βοή-

8 *ξετείαν*

θησον τὸν κατακείμενον, ἅπλωσον τὴν κραταιάν σου χεῖρα ὡς εὐεργέτης καὶ σῶσον αὐτόν, ὡς ἔσωσας τὸν μαθητήν σου καὶ πρωτοκορυφαῖον Πέτρον ἐκ τοῦ κινδύνου τῆς θαλάσσης. Ἔτζι ἀνάστησον καὶ τὸν αὐθέντη μου ἢ ὅρισόν με, Κύριε, πρωτύτερα νὰ ἀποθάνω ἐγώ, διὰ νὰ μὴν τὸν ἰδῶ νεκρὸν ἢ πλωμένον, νὰ μὴν ἰδῶ τὰ εὔμορφα μάτια κεκαλυμμένα, νὰ μὴν ἰδῶ τὰ χέρια, ὁποῦ ἦταν μαθημένα εἰς τὲς ἀνδραγαθίες, σταυρωμένα νεκρικῶς. Ὦ Χριστέ μου, μὴ παρίδῃς τὰ δάκρυά μου, μή με ἀφήσῃς νὰ ἰδῶ τόσην θλῖψιν, ἀλλ' ἐὰν εἶναι τὸ θέλημά σου
φ. 99α νὰ λάβῃς | τὸν αὐθέντην μου, ἔπαρε τὴν ψυχήν μου πρὶν νὰ χηρεύσω. Εἰς ὅλα δύνεσαι καὶ κανένα πρᾶγμα δὲν εἶναι ὁποῦ νά σε ἀδυνατῇ». Ἐκεῖ ὁποῦ ἔλεγεν ἡ κόρη ἐτοῦτα τὰ λόγια μετὰ πολλῶν δακρύων, ἐγύρισεν αἰφνίδια καὶ ἐβλέπει τον ὅτι ἐψυχομάχει. Καὶ ὡσὰν τὸν εἶδε, δὲν ἐδυνήθη νὰ ὑποφέρῃ τὸν πόνον ἐκεῖνον τὸν μέγαν, ἐνίκησέν την ἡ θλῖψις καὶ ἐλιγοθύμισεν καὶ ἔπεσεν πάραυτα εἰς τὴν γῆν καὶ ἐξεψύχησεν. Δὲν ἤξευρεν οὖν αὐτὴ τὴν θλῖψιν τί εἶναι καὶ εἰς μίαν ὥραν ἐξεψύχησεν ὁ Ἀκρίτης καὶ ἡ γυναῖκά του, τὸ θαυμαστὸν ἀνδρόγυνον καὶ οἱ ἔνδοξοι νέοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εὐγενέστατοι καὶ λαμπροὶ ἥλιοι, οἱ ἀπολαύσαντες ὅλα τοῦ κόσμου τὰ τερπνά.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Ἀκρίτης μετὰ τῆς κόρης τελευτήσαντες παρίστανται αὐτοῖς ὁ λαός.

Ἐπῆγαν οὖν οἱ ὑπηρέται τους νὰ τοὺς ἰδοῦν καὶ ηὗραν τους ἀπεθαμένους. Τότε ἐπίασαν καὶ ἐσαβάνωσάν τους καὶ ἐλαζάρωσάν τους, ἔπειτα ἄρχισαν καὶ ἔκλαιάν τους καὶ ἔκαμαν πολὺν κλάψιμον τοῦ ὁσπιτίου τους οἱ ἄνθρωποι. Ἄραγε καὶ ποία γλῶσσα ἤθελε δυνηθῇ νὰ εἰπῇ ἐκείνους τοὺς θρήνους, ἢ ποῖος νοῦς νὰ ἐνθυμηθῇ τὰ θρηνητικὰ ἐκεῖνα λόγια: Τόσον ὅτι φαίνεταί μου ὡς καὶ τὰ ἄψυχα δένδρα καὶ αἱ πέτραι νὰ ἐσυνέκλαιαν μετ' ἐκείνων καὶ ὅλα τὰ ἑρπετά. Ὅμως ἀφόν-
φ. 99β τις τοὺς ἔκλαυσαν πολύ, | ὡσὰν ἔπρεπεν, ἔφεραν καὶ ἔψαλάν τους μὲ ἱερεῖς καὶ ὕμνους, ἔπειτα ἔβαλαν πρῶτον τὸν Διγενὴν εἰς τὸν τάφον, τὸν ὁποῖον εἶχεν τὸν κτίσει αὐτὸς ἀτός του εἰς τὸν Εὐφράτην ποταμὸν πλησίον τῶν μνημείων τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρός του, μετὰ δὲ ταῦτα ἔβαλαν καὶ αὐτὴν εἰς τὸ μνημεῖον κοντὰ εἰς τὸν Ἀκρίτην.

Ὡσὰν ἤκουσαν εἰς τὸν κόσμον τὸν θάνατόν τους, ἐσυνάχθησαν ὅλοι *οἱ πρῶτοι τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὅλοι οἱ ἀπελάται ἀπὸ τὴν Ταρσόν, ἐκ τοῦ Βαγδᾶ καὶ ἐκ τῆς Βαβυλῶνος*, οἱ Μαυριορῖται καὶ τὸ γένος τῶν Κι-

18 *Βαρδὰ*

λικῶν καὶ ἄλλοι ἀπὸ τοῦ Σιλώμ, ἄλλοι μὲν ἀπὸ τὰ Μάδαρα καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὴν Ἀσπρόπετραν. *Αὐτοὶ οὖν ἐσυνάχθησαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη* καὶ ἦλθαν καὶ ἐσέβησαν εἰς τὸ ὁσπίτιον τοῦ Διγενοῦς Ἀκρίτου. Ἔπειτα ἐπῆγαν εἰς τὸ μνῆμα τους καὶ ἐστάθησαν γύρωθεν καὶ ἔκλαιαν καὶ ἔλεγαν ἐτοῦτα τὰ λόγια· «Ἴδετε ποῦ νὰ κοίτεται ὁ *Διγενὴς Ἀκρίτης*; Ἴδετε ποῦ κεῖται ἐκεῖνος, ὁποῦ ἐπῆρεν καὶ ἐνίκησεν τὸν κόσμον ὅλον! Ἴδετε ποῦ κεῖται ἡ δόξα τῶν ἀνδρειωμένων, ἴδετε ποῦ κεῖται ὁ εὐγενὴς τοῦ κόσμου, ἴδετε ποῦ κεῖται ὁ πρῶτος τῆς Συρίας! Αὐτὸς εἶναι ὁ πρῶτος τῆς Συρίας, αὐτὸς εἶναι ὁ ἔνδοξος καὶ
φ.100α πρῶτος τῆς Ρωμανίας, | αὐτὸς εἶναι τὸ καύχημα τῶν ἀνδρειωμένων ὁλωνῶν, αὐτὸς ἐφοβέρισεν ὅλους τοὺς ἀπελάτας. Ἀλλ' ὅμως ὁ Ἅδης δαπανεῖ τον, ὁ τάφος κατακλείει τον! Ποῦ εἶναι ἡ δύναμίς του ἡ πολλή; Ποῦ εἶναι ἡ ἀνδρεία του ἡ μεγάλη; Ποῦ εἶναι τὰ ἀνδραγαθήματά του; Ποῦ εἶναι ἡ δόξα καὶ ὁ πλοῦτος του; Ὦ τάφε, ποῖον ἥλιον ἔσβεσας μέσα σου! Τὸν δυνατόν, τῶν νέων τὴν κορυφήν, ἐκεῖνον ὁποῦ ἔκαμε μεγάλα τρόπαια καὶ μεγάλους πολέμους, τάφος τὸν ἐκατέλυσεν! Ἐκεῖνον, ὁποῦ ἐφοβήθη πολλὰ ἡ Ἀνατολὴ καὶ ἡ Δύσις, ἐκεῖνον, ὁποῦ ἐκατασκόπευαν *τὰ ἄκρα τῆς Ρωμανίας, ὁ Ἅδης καταλαμβάνει τον, ἡ γῆ καταπονεῖ τον! Ἀλλ' ὦ Χριστὲ παμβασιλεῦ καὶ πλάστα τῶν ἀνθρώπων*, ἂς ἦτον δυνατὸν ὅτι νὰ ἤθελεν σηκωθῇ ὁ Διγενὴς καὶ νὰ τὸν ἠθέλαμεν ἰδεῖ νὰ πιάσῃ τὸ ραβδίον καὶ ἂς ἠθέλαμεν ἀπεθάνει ὅλοι μας, καὶ ἂς μηδὲν ἤθελεν ἀπομείνῃ ἀπὸ ἡμᾶς οὐδένας καὶ ἂς ἤθελεν εἴσθαιν ὁ Διγενὴς τῆς νεότητος τὸ ἄνθος, τῶν ἀνδρείων ἡ δόξα, τῶν ἀνδρειωμένων ὁ καλλωπισμός, ἡ καλλονὴ τῶν εὐγενῶν. Ὁ ὁποῖος ὁπόταν ἤθελεν κινήσει νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ κυνήγιον τὰ μὲν θηρία ἐφοβοῦνταν καὶ ἐκρύβουνταν εἰς τὰ δάση, οἱ δὲ λῃσταὶ καὶ ὅλοι οἱ ἀπελάται ἔτρεμον ἀπὸ τὸν φόβον τους. Ἀλλὰ τώρα κεῖται νεκρὸς εἰς τὸν Ἅδην.
φ.100β Ὁ θάνατος ἀπέκοψεν | τὸ ἄνθος τῆς νεότητός του καὶ τὴν δύναμίν του τὴν πολλήν, ἡ γῆ μαραίνει τὴν ἀσπράδαν τῆς σαρκός του, ὁποῦ ἦτον ὡσὰν τὸ χιόνιον, τοὺς ὤμους του καὶ βραχίονάς του τοὺς δυνατοὺς καταμαραίνουσιν καὶ κατατρώγουσιν οἱ σκώληκες! *Ὦ ἀνθρωπόλεθρε Θάνατε, ὦ Ἅδη ἀνθρωποκτόνε, ὦ τάφε ψυχόλεθρε* καὶ χαλεπέ, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἂς νοήσωμεν ποῖος εἶναι ὁ βίος, ἂς ἰδοῦμεν τὰ τερπνὰ τοῦ κόσμου τούτου, ἂς ἰδοῦμεν ὅλοι καὶ ἂς ἐγνωρίσωμεν πῶς διαλύομεν ὡσὰν τὸ ὕφασμα τῆς ἀράχνης, καὶ τινὰς ἀπὸ ἡμᾶς *ἐδῶ δὲν ἀπομένει*. Τὸν γὰρ Ἀκρίτην διὰ ὀλίγην ὥραν μέσα του τὸν ἔχει ὁ τάφος, καὶ τόσον τὸν ἐκατέστησεν ὅτι δὲν τὸν ἐγνωρίζει τινάς. Ὦ τοῦ θαύματος! *τὸν φοβερὸν καὶ δυνατὸν κατέλαβεν ὁ Ἅδης*, τὸν ὁποῖον δὲν ἐδυνήθη νὰ τὸν βο-

θησον τὸν κατακείμενον, ἅπλωσον τὴν κραταιάν σου χεῖρα ὡς εὐεργέτης καὶ σῶσον αὐτόν, ὡς ἔσωσας τὸν μαθητήν σου καὶ πρωτοκορυφαῖον Πέτρον ἐκ τοῦ κινδύνου τῆς θαλάσσης. Ἔτζι ἀνάστησον καὶ τὸν αὐθέντη μου ἢ ὅρισόν με, Κύριε, πρωτύτερα νὰ ἀποθάνω ἐγώ, διὰ νὰ μὴν τὸν ἰδῶ νεκρὸν ἠπλωμένον, νὰ μὴν ἰδῶ τὰ εὔμορφα μάτια κεκαλυμμένα, νὰ μὴν ἰδῶ τὰ χέρια, ὁποῦ ἦταν μαθημένα εἰς τὲς ἀνδραγαθίες, σταυρωμένα νεκρικῶς. Ὦ Χριστέ μου, μὴ παρίδῃς τὰ δάκρυά μου, μή με ἀφήσῃς νὰ ἰδῶ τόσην θλῖψιν, ἀλλ' ἐὰν εἶναι τὸ θέλημά σου
φ. 99α νὰ λάβῃς | τὸν αὐθέντην μου, ἔπαρε τὴν ψυχήν μου πρὶν νὰ χηρεύσω. Εἰς ὅλα δύνεσαι καὶ κανένα πρᾶγμα δὲν εἶναι ὁποῦ νά σε ἀδυνατῇ». Ἐκεῖ ὁποῦ ἔλεγεν ἡ κόρη ἐτοῦτα τὰ λόγια μετὰ πολλῶν δακρύων, ἐγύρισεν αἰφνίδια καὶ ἐβλέπει τον ὅτι ἐψυχομάχει. Καὶ ὡσὰν τὸν εἶδε, δὲν ἐδυνήθη νὰ ὑποφέρῃ τὸν πόνον ἐκεῖνον τὸν μέγαν, ἐνίκησέν την ἡ θλῖψις καὶ ἐλιγοθύμισεν καὶ ἔπεσεν πάραυτα εἰς τὴν γῆν καὶ ἐξεψύχησεν. Δὲν ἤξευρεν οὖν αὐτὴ τὴν θλῖψιν τί εἶναι καὶ εἰς μίαν ὥραν ἐξεψύχησεν ὁ Ἀκρίτης καὶ ἡ γυναῖκά του, τὸ θαυμαστὸν ἀνδρόγυνον καὶ οἱ ἔνδοξοι νέοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εὐγενέστατοι καὶ λαμπροὶ ἥλιοι, οἱ ἀπολαύσαντες ὅλα τοῦ κόσμου τὰ τερπνά.

Περὶ τοῦ πῶς ὁ Ἀκρίτης μετὰ τῆς κόρης τελευτήσαντες παρίστανται αὐτοῖς ὁ λαός.

Ἐπῆγαν οὖν οἱ ὑπηρέται τους νὰ τοὺς ἰδοῦν καὶ ηὗραν τους ἀπεθαμένους. Τότε ἐπίασαν καὶ ἐσαβάνωσάν τους καὶ ἐλαζάρωσάν τους, ἔπειτα ἄρχισαν καὶ ἔκλαιάν τους καὶ ἔκαμαν πολὺν κλάψιμον τοῦ ὁσπιτίου τους οἱ ἄνθρωποι. Ἄραγε καὶ ποία γλῶσσα ἤθελε δυνηθῇ νὰ εἰπῇ ἐκείνους τοὺς θρήνους, ἢ ποῖος νοῦς νὰ ἐνθυμηθῇ τὰ θρηνητικὰ ἐκεῖνα λόγια: Τόσον ὅτι φαίνεταί μου ὡς καὶ τὰ ἄψυχα δένδρα καὶ αἱ πέτραι νὰ ἐσυνέκλαιαν μετ' ἐκείνων καὶ ὅλα τὰ ἑρπετά. Ὅμως ἀφόν-
φ. 99β τις τοὺς ἔκλαυσαν πολύ, | ὡσὰν ἔπρεπεν, ἔφεραν καὶ ἔψαλάν τους μὲ ἱερεῖς καὶ ὕμνους, ἔπειτα ἔβαλαν πρῶτον τὸν Διγενῆν εἰς τὸν τάφον, τὸν ὁποῖον εἶχεν τὸν κτίσει αὐτὸς ἀτός του εἰς τὸν Εὐφράτην ποταμὸν πλησίον τῶν μνημείων τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρός του, μετὰ δὲ ταῦτα ἔβαλαν καὶ αὐτὴν εἰς τὸ μνημεῖον κοντὰ εἰς τὸν Ἀκρίτην.

Ὡσὰν ἤκουσαν εἰς τὸν κόσμον τὸν θάνατόν τους, ἐσυνάχθησαν ὅλοι *οἱ πρῶτοι τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὅλοι οἱ ἀπελάται ἀπὸ τὴν Ταρσόν, ἐκ τοῦ Βαγδᾶ καὶ ἐκ τῆς Βαβυλῶνος*, οἱ Μαυριορῖται καὶ τὸ γένος τῶν Κι-

18 *Βαρδᾶ*

λικῶν καὶ ἄλλοι ἀπὸ τοῦ Σιλώμ, ἄλλοι μὲν ἀπὸ τὰ Μάδαρα καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὴν Ἀσπρόπετραν. *Αὐτοὶ οὖν ἐσυνάχθησαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη* καὶ ἦλθαν καὶ ἐσέβησαν εἰς τὸ ὁσπίτιον τοῦ Διγενοῦς Ἀκρίτου. Ἔπειτα ἐπῆγαν εἰς τὸ μνῆμα τους καὶ ἐστάθησαν γύρωθεν καὶ ἔκλαιαν καὶ ἔλεγαν ἐτοῦτα τὰ λόγια· «*Ἴδετε ποῦ νὰ κοίτεται ὁ Διγενὴς Ἀκρίτης*; Ἴδετε ποῦ κεῖται ἐκεῖνος, ὁποῦ ἐπῆρεν καὶ ἐνίκησεν τὸν κόσμον ὅλον! Ἴδετε ποῦ κεῖται ἡ δόξα τῶν ἀνδρειωμένων, ἴδετε ποῦ κεῖται ὁ εὐγενὴς τοῦ κόσμου, ἴδετε ποῦ κεῖται ὁ πρῶτος τῆς Συρίας! Αὐτὸς εἶναι ὁ πρῶτος τῆς Συρίας, αὐτὸς εἶναι ὁ ἔνδοξος καὶ
φ.100α πρῶτος τῆς Ρωμανίας, | αὐτὸς εἶναι τὸ καύχημα τῶν ἀνδρειωμένων ὁλωνῶν, αὐτὸς ἐφοβέρισεν ὅλους τοὺς ἀπελάτας. Ἀλλ' ὅμως ὁ Ἅδης δαπανεῖ τον, ὁ τάφος κατακλείει τον! Ποῦ εἶναι ἡ δύναμίς του ἡ πολλή; Ποῦ εἶναι ἡ ἀνδρεία του ἡ μεγάλη; Ποῦ εἶναι τὰ ἀνδραγαθήματά του; Ποῦ εἶναι ἡ δόξα καὶ ὁ πλοῦτος του; Ὦ τάφε, ποῖον ἥλιον ἔσβεσας μέσα σου! Τὸν δυνατόν, τῶν νέων τὴν κορυφήν, ἐκεῖνον ὁποῦ ἔκαμε μεγάλα τρόπαια καὶ μεγάλους πολέμους, τάφος τὸν ἐκατέλυσεν! Ἐκεῖνον, ὁποῦ ἐφοβήθη πολλὰ ἡ Ἀνατολὴ καὶ ἡ Δύσις, ἐκεῖνον, ὁποῦ ἐκατασκόπευαν *τὰ ἄκρα τῆς Ρωμανίας, ὁ Ἅδης καταλαμβάνει τον, ἡ γῆ καταπονεῖ τον! Ἀλλ' ὦ Χριστὲ παμβασιλεῦ καὶ πλάστα τῶν ἀνθρώπων*, ἂς ἦτον δυνατὸν ὅτι νὰ ἤθελεν σηκωθῇ ὁ Διγενὴς καὶ νὰ τὸν ἠθέλαμεν ἰδεῖ νὰ πιάσῃ τὸ ραβδίον καὶ ἂς ἠθέλαμεν ἀπεθάνει ὅλοι μας, καὶ ἂς μηδὲν ἤθελεν ἀπομείνῃ ἀπὸ ἡμᾶς οὐδένας καὶ ἂς ἤθελεν εἰσθαιν ὁ Διγενὴς τῆς νεότητος τὸ ἄνθος, τῶν ἀνδρείων ἡ δόξα, τῶν ἀνδρειωμένων ὁ καλλωπισμός, ἡ καλλονὴ τῶν εὐγενῶν. Ὁ ὁποῖος ὁπόταν ἤθελεν κινήσει νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ κυνήγιον τὰ μὲν θηρία ἐφοβοῦνταν καὶ ἐκρύβουνταν εἰς τὰ δάση, οἱ δὲ λῃσταὶ καὶ ὅλοι οἱ ἀπελάται ἔτρεμον ἀπὸ τὸν φόβον τους. Ἀλλὰ τώρα κεῖται νεκρὸς εἰς τὸν Ἅδην.
φ.100β Ὁ θάνατος ἀπέκοψεν | τὸ ἄνθος τῆς νεότητός του καὶ τὴν δύναμίν του τὴν πολλήν, ἡ γῆ μαραίνει τὴν ἀσπράδαν τῆς σαρκός του, ὁποῦ ἦτον ὡσὰν τὸ χιόνιον, τοὺς ὤμους του καὶ βραχίονάς του τοὺς δυνατοὺς καταμαραίνουσιν καὶ κατατρώγουσιν οἱ σκώληκες! *Ὦ ἀνθρωπόλεθρε Θάνατε, ὦ Ἅδη ἀνθρωποκτόνε, ὦ τάφε ψυχόλεθρε* καὶ χαλεπέ, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἂς νοήσωμεν ποῖος εἶναι ὁ βίος, ἂς ἰδοῦμεν τὰ τερπνὰ τοῦ κόσμου τούτου, ἂς ἰδοῦμεν ὅλοι καὶ ἂς ἐγνωρίσωμεν πῶς διαλύομεν ὡσὰν τὸ ὕφασμα τῆς ἀράχνης, καὶ τινὰς ἀπὸ ἡμᾶς *ἐδῶ δὲν ἀπομένει*. Τὸν γὰρ Ἀκρίτην διὰ ὀλίγην ὥραν μέσα του τὸν ἔχει ὁ τάφος, καὶ τόσον τὸν ἐκατέστησεν ὅτι δὲν τὸν ἐγνωρίζει τινάς. Ὦ τοῦ θαύματος! *τὸν φοβερὸν καὶ δυνατὸν κατέλαβεν ὁ Ἅδης*, τὸν ὁποῖον δὲν ἐδυνήθη νὰ τὸν βο-

ηθήσῃ ἡ ἀνδρεία του καὶ ὁ πλοῦτος. Λοιπὸν ὅλα τοῦ κόσμου τούτου εἶναι ψεύσθικα, τὰ ὁποῖα μαραίνονται ὡσὰν τὰ ἄνθη πρὶν τοῦ καιροῦ των. Ἂς ἰδοῦμεν τοὺς τάφους καὶ ἂς γνωρίσωμεν πῶς μέλλομεν νὰ γενοῦμεν. Ἂς παρακαλέσωμεν τὸν Θεὸν νὰ μᾶς δοξάσῃ εἰς τὴν δόξαν, ὁποῦ δοξάζονται οἱ δίκαιοι καὶ δοξάζουν τὸν Θεόν.

Κατὰ ἀλήθειαν ἐθρηνήσαμεν πικρῶς *τὸν θαυμαστὸν Ἀκρίτην*. Τώρα ἐπὶ τὴν κόρην ἂς γυρίσωμεν τὸν θρῆνον. Ὦ κόρη πανευγενεστάτη, ἐβλέπομέν σε πῶς εἶσαι τώρα νεκρὰ ἠπλωμένη, τὴν ὁποίαν τινὰς ἀπὸ ἡμᾶς δέν σε εἶδεν ζωντανήν, καὶ μάλιστα ἄφωνον εἰς τὸ μνημεῖον τὴν εὐ-
φ.101α μορφοτέραν τοῦ κόσμου. Ὦ ἥλιε πανεύφωτε, ἡ στιλ|βότης τῶν γυναικῶν, μαζὶ μὲ τὸν ἄνδρα σου θάπτεσαι σήμερον εἰς τὸν τάφον. Ἡ ὁποία ἀπόλαυσεν τὴν ζωήν της *καλὰ* ὡσὰν ἤθελεν, ἀπέφυγεν οὖν ἐκ τοῦ καύσωνος τῆς χηρείας καὶ ἐχάρη εἰς τὸν κόσμον ἐτοῦτον μετὰ ἐπαίνου καὶ τιμῆς. Πῶς ὁ Ἅδης κατέπιέν σε αἰφνίδια! Πῶς ὁ τάφος ἔβαλέν σε μέσα του, ὁποῦ ἔλαμπες ὡσὰν τὸν ἥλιον εἰς τὲς γυναῖκες, ὡσὰν εἶναι μέσα εἰς τὰ ἄστρα». Αὐτὰ καὶ ἄλλα περισσότερα θρηνητικὰ λόγια ἔλεγαν οἱ παρεστῶτες, ἄνδρες, λέγω, γυναῖκες, παιδία, οἱ σκλάβοι καὶ οἱ συγγενεῖς εἰς τὸ θεόζευκτον ζεῦγος καὶ τῆς ἀνδρείας τὸ κάλλος. Ἀφόντις δὲ τοὺς ἔκλαυσαν ὅσον ἐδυνήθησαν, ὑπῆγαν ὁ καθεὶς εἰς τὸ ὁσπίτιόν του. Αὐτοὶ οὖν οἱ θρῆνοι τοῦ Διγενοῦς *μετὰ τῆς ποθητῆς* του, καὶ ἐθέσαμέν τους εἰς τὸν δέκατον λόγον. Ὅμως ἂς δοξάσωμεν τὸν Θεόν, τὸν δοτῆρα τῆς ἀνδρείας, ὁποῦ ἔδωκε *Βασιλείῳ τῷ Διγενεῖ καὶ θαυμαστῷ Ἀκρίτῃ* καὶ τὸ κάλλος τῆς πανωραιοτάτης ἐκείνης τῆς θυγατρὸς τοῦ Δουκός, τοὺς ὁποίους ἐτίμησεν αὐτὸς εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ μέλλει νὰ τοὺς τιμήσῃ καὶ εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν.

Τέλος τοῦ δεκάτου λόγου τοῦ Διγενοῦς Ἀκρίτου.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Δὲν πρόκειται ἐνταῦθα νὰ παραθέσωμεν πλῆρες γραμματικὸν διάγραμμα τῆς γλώσσης τοῦ κειμένου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο μακρόν, ἀλλὰ μόνον νὰ σημειώσωμεν τὰς μᾶλλον ἀξιοσημειώτους ἐκ τῶν ἰδιορρυθμιῶν, τὰς ὁποίας αὕτη παρουσιάζει εἴτε κανονικῶς εἴτε καὶ συνηθέστερον ἀκανονίστως. Κατὰ τὰ ἄλλα ἡ γλῶσσα εἶναι ἡ συνήθης τοῦ ΙΖ΄ καὶ ΙΗ΄ αἰ. γραπτὴ γλῶσσα, ἀνάμεικτος ἐκ στοιχείων λογίων καὶ δημωδῶν, πολλάκις διαλεκτικῶν, καὶ λέξεων καὶ τύπων, καὶ ἀρκετὰ ὡς ἐκ τούτου ἀνώμαλος. Ὅπου δὲν σημειώνονται παραπομπαὶ ὁ ἀναγνώστης δέον νὰ ἀνατρέχῃ εἰς τὸν πίνακα τῶν λέξεων. [1])

Φωνητική.

1. ***Φωνήεντα:*** Ἄξιον σημειώσεως τὸ προθετικὸν *ε*, οἷον *ἐβλέπω, ἐβγαίνω ἐγνωρίζω κ.τ.λ.*

2. ***Σύμφωνα:*** *κτ* ἀντὶ *χθ*, οἷον *νά σε ὑποτακτοῦν* σελ. 364, 22. — *ρτ* ἀντὶ *ρθ*, οἷον *ἐσύρτηκα* σ. 381, 25. — *σθ* ἀντὶ *στ*, οἷον *ἀγκαλιασθός, γυρισθῆ, ἐμπροσθινός, ὀνομασθῆ, ψεύσθικος.* — *στ* ἀντὶ *σθ*, οἷον *ἀπωλέστησαν.* — Τὸ τελικὸν *ν* συνήθως διετηρήθη καὶ εἰς τὰ οὐδέτερα εἰς *ιν, σπαθὶν* κ.τ.τ , καὶ εἰς τὰς αἰτιατικὰς καὶ εἰς τὰ τρίτα πρόσωπα τῶν ρημάτων, ἐπεκτάθὲν μάλιστα καὶ ὅπου ἀρχικῶς δὲν ὑπῆρχεν, ὡς π. χ. εἰς τὰς αἰτ. *βασιλέαν* σ. 335, 36, *ἀστέραν* σ. 319, 9, *ἕναν* σ. 321, 18, *μῆναν* σ. 374, 15, *χεῖραν* σ. 322, 11. 345, 28, *θυγατέραν* σ. 357, 22, *συγγενῆν* σ. 408, 35, εἰς τὰ οὐδέτερα τῶν ἀντωνυμιῶν *ἄλλον* σ. 357, 22, *ἐκεῖνον* σ. 361, 24, ἔτι δὲ καὶ εἰς τὰ γ΄. πρόσ. τοῦ παθ. ἀορίστου. Εὑρίσκονται ὅμως καὶ παραδείγματα παραλείψεως αὐτοῦ περισσότερα ὅμως πάντοτε εἶναι τὰ παραδείγματα τῆς διατηρήσεως καὶ ἐπεκτάσεώς του.

3. ***Συνίζησις:*** *κονταρέα, σπαθέα, ραβδέα, γλυκέα,* ἀλλὰ *τὲς σπαθὲς* διὰ τὴν σύμπτωσιν τῶν δύο *ε* (ὅπως *ἐποίησαν - ἐποῖσαν*), *φωτία, πουλία, νησία, σπαθία, φωλίες, πεντακοσίες, ἠγκαλίασεν* σ. 376, 34, *ἐπίασα* σ. 367, 31, ἀλλὰ *μαλλιά, λωλιές, γλυκιά, ἔπιασα* σ. 367, 30.

4. ***Ἀνάπτυξις γ:*** *ἀκούγουνταν* σ. 378, 7, *ἔκρουγα* 377, 5, ἀλλὰ καὶ *ἔκρουνα* σ. 377, 14.

5. ***Ἀνάπτυξις μ:*** *[βρυχίζομαι] ἐμβρυχίζετον* σ. 328, 30.

6. ***Τονισμός:*** Ἄξιος σημειώσεως εἶναι ὁ διπλοῦς τονισμός, οἷον *ἐντρέπομέσθεν* σ. 381, 10, *συγχαίρομέσθεν* σ. 339, 19, *ἔπαψάμεν, ἐχαίρομέσθαν, ἐκάθομέσθεν, ἤκουσάμεν* σ. 377, 19 - 20, *ἐπροητοίμασάμεν* σ. 369, 23, *κάθημέραν* σ. 383, 22. Παρατονισμὸς λόγῳ τοῦ μέτρου *Ρώμανον* σ. 350, 3.

[1]) Οἱ ἀριθμοὶ τῶν παραπομπῶν ἀντιστοιχοῦσιν εἰς τὰς σελίδας τοῦ περιοδικοῦ. Ὁ ἔχων ὑπ' ὄψιν του τὰ ἀποσπάσματα εὑρίσκει τὴν σχετικὴν σελίδα ἀφαιρῶν τὸν ἀριθμὸν 304.

Κλίσις οὐσιαστικῶν.

7. **Ἀρσενικὰ** εἰς -ος: Πληθ. *ἀγοῦροι* σ. 334, 10. 347, 23, *πολέμοι* σ. 405, 11, *γυναικαδελφοί* σ. 336, 10, *μάγκιπες, χρονῶν* σ. 313, 15. 314, 8. 342, 21, *γυναικαδέλφους* σ. 361, 9, *γυναικαδέλφους* σ. 361, 12.

8. **Ἀρσενικὰ** εἰς -άρης: Ἐν. γεν. *ριζικαροῦ* 342, 25. Πληθ. *καβαλλαροὶ* σ. 379, 6, *καβαλλαρέοι* σ. 358, 24, *καβαλλαρέων* σ. 378, 30, *καβαλλαροὺς* σ. 377, 30.

9. **Ἀρσενικὰ** εἰς -της: *Ἀραβίτης* σ. 324, 2, *Ἀραβίτην* σ. 372, 5, *Ἀραβῖτες* σ. 327, 32. 328, 10. 371, 11, ἀλλὰ *Ἀραβῖται* σ. 328, 11, *παραβάτες* σ. 338, 4, *Ἀραβιτῶν* σ. 367, 19, *ἀπελατῶν* σ. 349, 17, ἀλλὰ καὶ *Ἀραβίτων* σ. 367, 19, *ἀπελάτων* σ. 348, 6. 365, 12.

10. **Ἀρσενικὰ** εἰς -τής: Πληθ. *δουλευτᾶδες* σ. 360, 16, *πολεμιστᾶδες* σ. 382, 2.

11. **Ἀρσενικὰ** εἰς -ας ἐκ τριτοκλίτων: Ἐν. αἰτ. *μῆναν* σ. 374, 15. Πληθ. αἰτ. *δράκοντες - λέοντες* σ. 341, 20, *γειτόνους* σ. 370, 12.

12. **Ἀρσενικὰ** εἰς -σας ἐκ τριτοκλίτων: Ἐν. αἰτ. *βασιλέαν* σ. 335, 36.

13. **Κύρια** εἰς -ας: Πληθ. ὀν. *Δουκᾶδες* σ. 351, 35.

14. **Κύρια** εἰς -ης: Ἐν. γεν. *τοῦ Ἡρακλέος* σ. 324, 7.

15. Ἐκ τριτοκλίτων: *γύποι* σ. 371, 12, *Ἀράβων* σ. 371, 37.

16. **Θηλυκὰ** εἰς -α: Ἐν. αἰτ. *εὐμορφίαν* σ. 324, 36, *κονταρέαν* σ. 388, 30, *θυγατέραν* σ. 357, 22, *χεῖραν* σ. 322, 12. 345, 28, ἀλλὰ καὶ *νεότητα* σ. 324, 36, *κονταρέα* σ. 388, 29, *αὐθεντία* σ. 395, 27, *στράτα* σ. 333, 30, *ντέντα* σ. 32, 19, *φωτία* σ. 316, 2. Πληθ. αἰτ. *γυναῖκας* σ. 321, 32, *τὰς βαΐας καὶ διαλεκτὲς δουλεύτριες μὲ ἀρχοντοπούλες* σ. 318, 38.

17. **Θηλυκὰ** εἰς -η: Ἐν. αἰτ. *ἀρχὴ* σ. 391, 25. 29, *τὴν πανωραιοτάτη μας ἀδελφὴν* σ. 330, 26. Πληθ. ὀν. *κεφαλὲς* σ. 321, 32.

18. **Θηλυκὰ** εἰς -ο(ς): Πληθ. *ψῆφες* σ. 400, 9.

19. **Θηλυκὰ** εἰς -ώ: Ἐν. *Μαξιμώ*, γεν. *Μαξιμοῦς* σ. 386, 36. 396, 33. 408, 6,

20. **Οὐδέτερα** εἰς -ο(ν): Πληθ. ὀν. καὶ αἰτ. *κάστρη* σ. 328, 23. 405, 34, *κούρση* σ. 383, 18.

21. **Οὐδέτερα** εἰς -ος: Ἐν. γεν. *ἐκ βάθου* σ. 323, 9. Πληθ. γεν. *ἀνθῶν* σ. 374, 27.

22. Ἡ δοτ. ἐν γένει ἀπαντᾶται μόνον εἰς τυπικὰς φράσεις, οἷον *μιᾷ τῶν ἡμερῶν* σ. 343, 12, *ἐχαίρετον καρδίᾳ καὶ ψυχῇ* σ. 343, 20, καὶ ὅπου δὲν χρειάζεται: *ἐκατεφίλει μοι*. Ἐν. σ. 335, 28, εὑρίσκεται καὶ ἡ δοτ. *γήρει*.

Ἐπίθετα καὶ ἐξ αὐτῶν ἐπιρρήματα.

23. **Γένη**: *γλυκέα μῆτερ* σ. 404, 10.

24. **Κλίσις**: *τῆς φιλτάτου* σ. 406, 5, *συγγενῆν* σ. 408, 35.

25. **Παραθετικά**: Συγκριτικά: *καλλιώτερος* σ. 386, 13. 407, 26, *κάλλιον* σ. 327, 20. 375, 28. 408, 26, *καλλιώτερον* σ. 401, 28, *καλλιώτερα* σ. 369, 30, *μεγαλυότερος* σ. 328, 26, *ἀσπρύτερην* σ. 384, 36, *πρωτύτερα* σ. 408, 20, *περισσότερα* (ἐπίρρ.) σ. 342, 31. — Συγκριτικὸν ἀντὶ ὑπερθετικοῦ: *τὸ γληγορώτερον* σ. 327, 31. 334, 5. 339, 8. — Ὑπερθετικά: *μικρότατον* σ. 345, 14. 402, 33. Μετ' ἐπιτάσεως: *πολλὰ δοκιμώτατος* σ. 343, 8.

26. **Ἐπιρρήματα**: Πληθ. ἀντὶ ἑν. *πολλὰ* ἀντὶ *πολὺ* πρὸ ἢ μετὰ τὸ ἐπίθετον, οἷον *πολλὰ εὔμορφη* σ. 314, 3, *πλούσιοι πολλὰ* σ. 313, 2, *ἐπροσεύχοντο πολλὰ* σ. 314, 3, *πόσα* σ. 334, 6. Πρβλ. καὶ τὸ ἀνωτέρω (§ 25) *περισσότερα*.

Ἀριθμητικά.

27. Ἐν. αἰτ. *ἕναν* σ. 321, 18. Πληθ. γεν. *δυνῶν* σ. 319, 32. Πληθ. αἰτ. *τέσσαρους* σ. 398, 28, *δεκατέσσερους* σ. 360, 15. — Διανεμητικά: *ἕνας πρὸς ἕνας* σ. 349, 10.

Ἀντωνυμίαι.

28. **Προσωπικαί**: *ἐμένα* σ. 355, 7, *ἐσὺ* σ. 329, 10. 372, 10, *ἐσένα* σ. 355, 7, *μετὰ σένα* σ. 355, 6, *τοῦ λόγου μου* σ. 332, 25, *τοῦ λόγου σας* σ. 332, 29, *τοῦ τοῦ λόγου του* σ. 339, 14. 363, 38.

29. **Ἐπαναληπτική**, πολλάκις μετὰ δεικτικῆς σημασίας ἀντὶ τοῦ οὗτος: *αὐτὸν* (οὐδ.) σ. 315, 26. 346, 7, *αὐτουνοῦ* σ. 404, 32, *αὐτηνῆς* σ. 313, 1. 324, 10. 384, 32. 395, 2, *αὐτῶν* σ. 359, 11, *αὐτωνῶν* σ. 400, 24, *αὐτουνοὺς* σ. 378, 15. 386, 38. 404, 36. — *του* σ. 318, 14. 15, *τηνε* σ. 318, 32, *των* σ. 321, 32, *τους* (γεν.) σ. 321, 26. 322, 4, *τες* (αἰτ.) σ. 322, 3.

30. **Ὁριστική**: *ἀτός μου* σ. 346, 28. 370, 20. 401, 26, *ἀτή σου* σ. 331, 19, *ἀτός του* σ. 314, 23, *αὐτὸς ἀτός του* σ. 410, 30, *ἀτοί μας* σ. 322, 25, *ἀτοί σας* σ. 336, 22, *ἀτοί τους* σ. 379, 16.

31. **Κτητικαί**: *ἐδικός μου* σ. 409, 23, *ἰδικές του* σ. 362, 23, *δικούς μας* σ. 323, 30.

32. **Αὐτοπαθεῖς**: *τὸν ἐμαυτόν σου* σ. 358, 31, *τὸν ἑαυτόν σου* σ. 377, 28 *ἀφ' ἑαυτοῦ του* σ. 389, 19, *διὰ λόγου μου* σ. 395, 33, *τοῦ λόγου της* σ. 389, 15.

33. **Ἀλληλοπαθεῖς**: *ἀπ' ἀλλήλων* σ. 349, 5. κ. ἀ., *ἕνας τὸν ἄλλον* σ. 379, 18, *ἕνας μὲ τὸν ἄλλον* σ. 314, 8.

34. **Δεικτικαί**: *ἐτοῦτος* σ. 403, 23, *ἐτουτουνοῦ* σ. 342, 32, *τουτουνοῦ* σ. 345, 21, *ἐτοῦτον* σ. 319, 19, *ἐτοῦτο* (οὐδ.) σ. 316, 18. 408, 36. — *ἐκεῖνος* σ. 323, 17. 19, *ἀπὸ κεῖνες* σ. 324, 34, *ἐκεῖνον* (οὐδ.) σ. 361, 24. — *τοιούτη* σ. 360, 9. — *τέτοιος* σ. 345, 11, *τέτοιαν* σ. 395, 30.

35. **Ἀόριστοι**: *τινὰς* σ. 323, 23. 24 κ. ἀ., *τινὰν* σ. 364, 5 κ. ἀ. — *πᾶσα* (ἄκλ.) σ. 314, 26. 29. 363, 4. — *καθεὶς* σ. 348, 35, *καθένας* σ. 324, 29, *τὸν καθὲν χρόνον* σ. 402, 13. 405, 27, *κάθα δένδρον*. σ. 314, 30. — *ἄλλον κανένα* σ. 323, 34, *ἄλλων* σ. 321, 32, *ἄλλον* (οὐδ.) σ. 345, 4. — *κανενοῦς* σ. 388, 12, *κανένα* σ. 323, 34. — *καμπόσους*. — *ὁλωνῶν* σ. 338, 25. 349, 14. 15. 361, 7. 400, 13.

Προθέσεις.

36. *ἐκ* (=ἀπὸ) μὲ γεν. σ. 329, 4, μὲ αἰτ. σ. 315, 33, πρὸ τῶν εἰς -θὲν ἐπιρρημάτων ἀντὶ τῆς ἀπὸ *(ἐκ μακρόθεν* σ. 398, 32*)*. — *κατὰ* μὲ αἰτ. σ. 409, 11, μὲ γεν. σ. 316, 3. — *διὰ* μὲ αἰτ. *(διὰ τρεῖς χρόνους*=ἐντὸς τρ. χρ. σ. 343, 2*)*, *διάτ' ἐκείνην* σ. 313, 18, *διάτ' ἐσένα* σ. 408, 13, κ. ἀ. — *μετά*: *μετ' ἐκείνου* σ. 341

37, ἀντὶ τῆς *μέ*: *μετὰ τῶν κονταρίων* σ. 319, 28. 32, — *ράβδου* σ. 320, 7, *μετὰ ἄνθη καὶ δένδρων* σ. 374. 25, *μετ' ἐμᾶς* σ. 384, 13, — *ἐσένα* σ. 338, 20, *μετὰ σένα* σ. 355, 2. — *σᾶς* σ. 348, 9, 19, *μετ' αὐτὸν* σ. 335, 21, — *ἐκείνην* σ. 3 4, 18, — *αὐτά* σ. 341, 6, *μὲ ὀλίγες ἡμέρες* (=ἐντὸς) σ. 373, 23, *μὲ πολλῶν δακρύων* σ. 332, 5. Πρβλ. 350, 24. 360, 14. 18. — *παρὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους* (=ὑπὲρ) σ. 327, 9. — *ἀντὶς ἐκεῖνα ὅλα τὰ καλὰ* σ. 331, 20. — *περὶ τὸν ὁρισμόν* σ. 314, 12. — *ἀπὸ τῶν τέκνων μου* σ. 386, 10. Πρβλ. 359, 11. 402, 4. 404, 25, *ἀπὸ τὰ ἄλογά τους* σ. 322, 4. Συγχέεται πρὸς τὴν *ἐκ*. Συνήθης πρὸ τῶν εἰς -*θεν* ἐπιρρημάτων, οἷον *ἀπ' ἔξωθεν* σ. 403, 30 κ. τ. τ. Βλ. § 32 καὶ 33. — *πρὶν αὐτουνοῦ* σ. 404, 32, — *τοῦ καιροῦ του* σ. 371, 6. — *χωρὶς ἀρμάτων* σ. 383, 37.

Ἐπιρρήματα.

37. ***Χρονικά***: *τώρα διὰ τὴν ὥρα* (=πρὸς τὸ παρὸν) σ. 323, 21, *τώρα τώρα* (=πάραυτα) σ. 323, 4, *ἀπὸ τότες καὶ ἐκεῖθεν τῶν χρόνων* (=ἔκτοτε) σ. 347, 28, *ἀπ' ἐδῶ καὶ πέντε ἡμέρες πρωτύτερα* σ. 370, 3, 34, *ἐχθὲς* σ. 330, 19, *κάθημέραν* σ. 333, 22, *νύκτας καὶ ἡμέρας* σ. 341, 22, *ἀπὸ μακρόθεν* σ. 343, 34.

38. ***Τοπικά***: *ἔμπροσθεν* σ. 345, 4, — *εἰς τὸ πρόσωπόν του* σ. 323, 1, *ἀπ' ἔμπροσθεν* σ. 370, 11, *ἀπ' ἐκεῖθεν* σ. 308, 4, *ἀπέσωθεν* σ. 314, 24, *ἀπὸ μακρόθεν* σ. 320, 22, 387, 5. 398, 32.

34. ***Τροπικά***: *ὡς τάχατες* σ. 378, 27, *ἄλ λάχη* (=ἴσως) σ. 319, 25. 320. 1ε, 336, 11. 385, 22. 408, 32.

Ρήματα.

39. ***Αὔξησις***. Ἡ αὔξησις εἶναι ἀρκετὰ ἀνώμαλος. Ἄλλοτε ἐφαρμόζονται οἱ ἀρχαῖοι κανόνες, ἄλλοτε οἱ νεώτεροι καὶ ἄλλοτε συναμφότεροι.

Συλλαβική. — Ὅπως ἡ ἀρχαία: *ἔφερεν* σ. 313, 9, *ἔφεραν* σ. 328, 11, *ἐκαβαλλίκευσεν* 319, 3, *ἐθαρρούσαμεν* σ. 324, 33, *ἐφιλήθησαν* σ. 333, 12. — *η* ἀντὶ *ε*: *ἤφερεν* σ. 313, 7. 318, 7. 390, 16. — Ἐπεκτείνεται καὶ εἰς ἄλλας ἐγκλίσεις: *κατεσπαζόμενοι* σ. 324, 21, *ἂς ἠθέλαμεν ἀπεθάνει* σ. 411, 21 κτλ. — Παραλείπεται: *καβαλλίκευσεν* σ. 318, 26, *γύρευσαν* σ. 356, 33, *φιλήθησαν* 333, 13.

Χρονική: — Ὅπως ἡ ἀρχαία: *ἥρπασεν* σ. 371, 32. — *α* γίνεται *ε*, οἷον *ἐλλάχθη* σ. 356, 8, *ἐκούμπησεν* σ. 382, 20, *ἐπάντησα* σ. 379, 31. — Παραλείπεται: *ἐλευθέρωσα* σ. 325, 24, *ἄλλαξεν* σ. 347, 2, *ἄρπασαν* σ. 371, 29. — *ευ* γίνεται *ηυ*: *ηὕρισκες* σ. 359, 32, *ηὗρεν* σ. 347, 36.

Συνθέτων: Ὅπως ἡ ἀρχαία: *ἀνεσήκωσαν* σ. 324, 24. — Ἔξωθεν: *ἐμετανόησεν* σ. 329, 18, *ἐκαταφιλοῦσαν* σ. 346, 17 κτλ. — Διπλῆ: *ἐκατεφιλοῦσαν* σ. 3:0, 33. 335, 15, *ἐσυνέκλαιαν* σ. 410, 27, *ἐπαρέδωκεν* σ. 331, 31. 32 κτλ. — Παραλείπεται: *ἀνάθρεψα* σ. 311, 26.

Ἀναδιπλασιασμός. Πλὴν ἑνὸς παραδείγματος *(πεποθημένος* σ. 329, 27*)* δὲν εὑρίσκεται. Συνήθως παραλείπεται π. χ. *μαθημένος* σ. 401, 15, ἢ εἶναι ἁπλῆ συλλαβικὴ αὔξησις *ἀπεθαμένος* σ. 410, 21. Εἰς τὰ ἀπὸ φωνήεντος ἀρχόμενα ἄλλοτε εὑρίσκεται καὶ ἄλλοτε ὄχι: *ἠγαπημένος* σ. 322, 29. 401, 16 ἀλλὰ καὶ *ἀγαπημένος*.

40. ***Κλίσις βαρυτόνων***. Εἰς τὴν κλίσιν τῶν βαρυτόνων ἄξια σημειώσεως εἶναι τὰ ἀκόλουθα. Εἰς τὸ γ'. πληθ. τῆς ὁριστικῆς καὶ ὑποτακτικῆς τοῦ ἐνεστῶτος εἶναι ἐν χρήσει ἀμφότεραι αἱ καταλήξεις, καὶ ἡ παλαιοτέρα *ουσιν*, καὶ ἡ νεωτέρα *ουν*, οἷον *λέγουσιν* σ.398, 4, *νὰ φυλάγουσιν* σ. 367, 31, ἀλλὰ *νὰ ἐβγαίνουν*. Τὰ παραδείγματα ἀμφοτέρων πολυάριθμα.

Ὁ παρατατικὸς ἔχει τὴν νεωτέραν ἐκ τοῦ ἀορίστου κατάληξιν *α*: *ἀπέκοπτα, εἶχα* κτλ. Παρουσιάζει ὅμως καὶ αὐτὸς εἰς τὸ γ' πληθ. διττὴν κατάληξιν, *-αν* καὶ *-ασιν*, οἷον *εἶχαν* σ. 313,3 καὶ *εἴχασιν* σ. 313, 2. Εὑρίσκονται ὅμως καὶ παραδείγματα τῆς καταλήξεως *αν* ἄνευ τοῦ *ν*, οἷον *πρόσκυπτα* σ. 396, 3.

Τὸν παρατατικὸν ἀκολουθεῖ καὶ ὁ ἀόρ. β' *ἠῦρα, ἤλθα, ἔπια* κτλ. μὲ τὴν αὐτὴν διακύμανσιν εἰς τὸ γ' πληθ. *ἔφαγαν καὶ ἔπιαν* σ. 348,34, *ηὗραν* σ. 366,28, *ἀπῆλθαν* σ. 319,1, ἀλλὰ *ἦλθασιν* σ.340, 33, *ηὕρασι* σ. 324, 3. Ἄξιοι σημειώσεως διὰ τὸν τόνον εἶναι καὶ οἱ τύποι, *νὰ ἰδῶ* σ.354, 18, *νὰ ἰδῇς* σ. 363, 28, *νὰ ἰδῇ* σ. 363, 11, *νὰ εἰποῦν* σ. 361, 13.

Ἡ αὐτὴ διακύμανσις μεταξὺ *αν* καὶ *ασι*, *ουν* καὶ *ουσι* εὑρίσκεται καὶ εἰς τὸν ἀόριστον: *ἄρπασαν* ἀλλὰ *ἐκάμασι* σ. 324, 3, *ἐκτίσασιν* σ. 314, 30. Παράδειγμα καταβιβασμοῦ τοῦ τόνου: *ἐφυλάξαν* σ. 324, 35. Ἡ προστακτικὴ ἔχει τὰς καταλήξεις τοῦ ἐνεστῶτος: *ἀπαντέξετε* σ. 392, 28.

Ἡ μετοχὴ εἰς *-οντας*: *ἐβλέποντας* σ. 363, 4, *γυρεύοντας* σ. 367, 34 κτλ. ἀλλὰ καὶ *ἐφ' ἅπαξ ἐβλέποντες* σ. 334, 24.

Ὁ μέλλων σχηματίζεται διὰ τοῦ *θέλω* καὶ *μέλλω*: *μέλλει νὰ τὴν ἁρπάξῃ* σ. 315, 16, *θέλει γένῃ* σ. 315, 16.

Εἰς τὰ εἰς *αζω* παρατηρῶ ὅτι ὁ ἀόρ. λήγει εἰς *ξα* ἢ *σα*: *ἅρπαξαν* ἀλλὰ καὶ *ἅρπασαν* σ. 371, 29. 32, *ἐτίναξα* ἀλλὰ *ἐλύσσιασες* σ. 388, 33. Σημειωτέα καὶ ἡ μετ. *τρομασμένη* σ. 377, 32.

Εἰς τὴν κλίσιν τῶν παθητικῶν ἄξια σημειώσεως εἶναι τὰ ἀκόλουθα: Εἰς τὸ α' πληθ. τοῦ ἐνεστ. συνηθεστάτη ἡ κατάληξις *όμεσθεν*: *ἐρχόμεσθεν* σ. 360, 22, *ἐγνοιαζόμεσθεν* σ. 320, 14 κτλ. Ἄξιος σημειώσεως καὶ ὁ ἔν τισι παραδείγμασι ἀπαντῶν διπλοῦς τονισμός: *ἐντρεπόμεσθεν* σ. 381, 10, *συγχαίρομέσθεν* σ. 339, 19 κτλ. Πρβλ. § 6. Εἰς τὸ β' πληθ. ἡ κατάληξις *εσθεν*: *ἐντρέπεσθεν* σ. 380, 37. Τὸ γ' κυμαίνεται μεταξὺ τῶν καταλήξεων *ονται* καὶ *ουνται*: *βούλονται* σ. 331, 13, *ἔρχονται* σ. 325, 15, ἀλλὰ καὶ *ἔρχουνται* σ. 336, 17. 366, 27, *εὑρίσκουνται* σ. 337, 15 κτλ.

Εἰς τὸν παρατατ. ἡ κατηλ. τοῦ α' προσ. εἶναι *ουμουν*: *ἐντρέπουμουν* σ. 373, 27, *ἐστολίζουμουν* σ. 369, 37, *ἐδύνουμουν* σ. 370, 4 κτλ. ἀλλὰ καὶ *ἐδυνούμουν* σ. 393, 8 κατὰ τὰ περισπώμενα: *ἐλυπούμουν* σ. 393, 11. Σημειωτέος καὶ ὁ περίεργος, ἴσως ἐσφαλμένος τύπος, *ἐστέκουνμου* σ. 336, 19. Τοῦ β' εἶναι *ουσουν*: *ἐδύνουσουν* σ. 393, 25, *ἐβούλουσουν* σ. 330, 26. Τοῦ γ' ἑν. *ετον* καὶ *ετο*: *ἐδύνετον* σ. 358, 5, *ἐχαίρετον* σ. 326, 15 κτλ. ἀλλὰ *ἀνεθρέφετο* σ. 342, 21. Σημειωτέοι καὶ οἱ τύποι *ἐκάθετον* σ. 387, 23, *ἐκαθητον* σ. 405. 36. Τοῦ α' πληθ. *ούμεσθεν* ἢ *όμεσθεν*: *ἐχαιρόμεσθεν* σ. 323, 28, *ἐκαθούμεσθεν* σ. 407, 32. Σημειωτέος καὶ ἐνταῦθα ὁ διπλοῦς τονισμός: *ἐκάθομέσθεν* σ. 377, 20 καὶ ὁ τύπος *ἐχαίρομέσθαν* σ. 377, 19. Τοῦ γ' πληθ. *ουνταν*: *ἐπείθουνταν* σ. 321, 24, *ἐγίνουνταν* σ. 362, 21, *ἤρχουνταν* σ. 358, 24 κτλ. Σημειωτέοι ὅμως καὶ οἱ τύποι *ἤρχουντα* σ. 402, 12, *ἐχαίρονταν* σ. 347, 27, *ἤρχουντο* σ. 350, 15, *ἐχαίρουντο* σ. 362, 47, *ἐκαθοντον* σ. 336, 29.

Εἰς τὸν ἀόριστον ἀξία σημειώσεως εἶναι ἡ παρουσία τοῦ *ν* εἰς τὸ γ πρό-

πωπον: *ἀπεκρίθην* σ. 337, 27, *ἐστράφην* σ. 327, 2, *ἐδυνήθην* σ. 401, 32, ἀλλὰ *ἐδυνήθη* σ. 330, 35. Κατὰ τὰ ἄλλα ὁ ἀόρ. κυμαίνεται μεταξὺ τῆς καταλήξεως *θην* καὶ *θηκα*, οἷον *ἐγγαστρώθη* σ. 326, 20, ἀλλὰ *ἀνετράφηκεν* σ. 318, 11, *ἐταράχθην* σ. 349, 20, ἀλλὰ *ἐπληροφορήθηκα* σ. 340, 8, *ἐδυνήθηκα* σ. 370, 19 κτλ.

Ἡ αὐτὴ διακύμανσις καὶ εἰς τὸν β΄ ἀόρ. οἷον *ἐσέβην* καὶ *ἐσέβηκα* σ. 390, 29. Ἄξιοι σημειώσεως εἶναι καὶ οἱ τύποι: *ἐκρυβήθησαν* σ. 334, 31 κατὰ τὸ *ἐφοβήθησαν*, *ἐδέκτη* σ. 363, 24, *αἰχμαλωτεύτην* σ. 321, 20, καὶ αἱ προστακτικαὶ *στάσου* σ. 388, 33. 389, 1, *σηκώσου* σ. 382, 28. 401, 33, *περιτριγυρίσου* σ. 382, 28, καὶ τοῦ β΄ ἀορ. *φάνου* σ. 379, 24.

41. ***Κλίσις περισπωμένων*** : Εἰς τὸν ἐνεστ. σημειώνω τὸν τύπον *δαπανεῖ* σ. 411, 12.

Εἰς τὸν παρατ. ἡ κατάλ. τοῦ α΄ προσ. εἶναι *συν*: *ἐδίψουν* σ. 367, 33, *ἐτραγούδουν* σ. 380, 22, *ἐβάστουν* σ. 371, 16, ἀλλὰ καὶ *ἐπαρηγόρου* (ἄνευ *ν*) σ. 370, 27. Τοῦ γ΄ (τῶν εἰς -αω) *α* καὶ *αν* : *ἐβάστα* σ. 399, 30, *ἐβάσταν* σ. 369, 26, *ἐνίχαν* σ. 400, 13, *ἐφίλαν* σ. 373, 22, *ἐκτύπαν* σ. 370, 24. Τῶν εἰς *εω* εἶναι *ει* καὶ *εια* : *ἐτραγούδει* σ. 350, 18, *ἐτραγούδειεν* σ. 350, 28, *ἐπεριπάτειεν* σ. 319, 15, *ἐσφάλειεν* σ. 314, 23, *ἐκιλάδεια* σ. 314, 26.

Μετοχαί: *ἐρωτῶντας* σ. 372, 4. *θαρρῶντας* σ. 331, 4, *πολεμῶντας* σ. 379, 15.

Ἡ ἔκτασις τοῦ χαρακτῆρος εἰς τὸν ἀόρ. δὲν εἶναι κανονική· *ἐδίψησεν* σ. 375, 21, *ἐπλάνησεν* σ. 373, 9, ἀλλὰ *ἐπλάνεσεν* σ. 370, 18, *νὰ πλανέσῃ* σ. 375, 15, *ἐκατεφρόνεσεν* σ. 335, 35.

Εἰς τὸ παθητικόν, εἰς τὸν ἐνεστ. σημειώνω τοὺς τύπους *φοβᾶται* σ. 378, 28, *φοβᾶσθε* σ. 332, 30, *ἐνθυμᾶσθεν* σ. 393, 3.

Εἰς τὸν παρατ. *ἐκοιμούμουν* σ. 376, 19, *ἐκαυχούσουν* σ. 393, 14, *ἐκαυχέτον* σ. 320, 11, *ἐλυπᾶτον* σ. 328, 24, ἀλλὰ *ἐθυμοῦντο* (γ΄ ἑν.) σ. 376, 20, *ἐκοιμούμεσθεν* σ. 359, 34, *ἐφιλοῦνταν* σ. 324, 30, *ὑστεροῦνταν* σ. 392, 1, *ἐκαυχοῦνταν* σ. 349, 1 κτλ.

Εἰς τὸν ἀόρ. σημειωτέα ἡ προσθήκη τοῦ *σ* : *ἠρνήσθη* σ. 327, 2 καὶ πολλαχοῦ, *ἠρνήσθηκα* σ. 331, 19, *νὰ ἀρνησθῶ* σ. 334, 14, *εὐχήσθη* σ. 353, 18, *ἐκλήσθη* σ. 405, 6, *ἐκαυχήσθη* σ. 384, 25 κτλ.

Μετοχὰς σημειώνω τὰς ἀκολούθους: *ἠγαπημένος* σ. 327, 5, *ἀγαπημένη* σ. 334, 4, *πεποθημένος* σ. 329, 27, ἀλλὰ *δαπανημένος* σ. 353, 6' *καλεσμένος* σ. 404, 18.

Ἀπαρέμφατον *ἐφ' ἅπαξ*: πετᾶσθαι σ. 319, 17.

42. ***Δυνητικαὶ ἐκφράσεις*** : *ἤθελεν ἔχει* σ. 384, 10, *ἤθελεν φοβᾶσθαι* σ. 384, 11, *δὲν ἤθελεν συνέβη* σ. 323, 24, *νὰ ἤθελες εἰπεῖ* σ. 314, 27, *νὰ ἤθελες ὁρίσει νὰ μὴ στείλῃς καὶ τότε νὰ ἤθελες ἐγνωρίσει* σ. 359, 34, *νὰ ἤθελεν εἶσθαι* σ. 400, 3, *ἃς ἤθελεν εἶσθαιν* σ. 411, 23, *ἃς ἠθέλομεν ἀπεθάνει* σ. 411, 21, *νὰ ἤθελαν πάθει* σ. 333, 17, *ἦτον ὅτι νὰ ἀποθάνῃ* σ. 369, 8, ἀντὶ τῶν ὁποίων μεταχειριζόμεθα σήμερον τὸ *νὰ* ἢ *θὰ* μετὰ παρατατικοῦ.

43. Ἐν τῇ κλίσει ὡρισμένων ρημάτων ἄξια σημειώσεως εἶναι τὰ ἀκόλουθα.

Εἶμαι: *εἴμεσθεν* σ. 323, 15. 323, 14. 383, 38, *εἶσθεν* σ. 323, 12. 383, 16, *ἦτονε* σ. 336, 2, *ἦτον* σ. 315, 18. 402, 27, *ἤθελεν εἶσθαιν* σ. 401, 28, *νὰ* — σ. 400, 30, *ἃς*—σ. 411, 23.

Γίνομαι: *νὰ γένω* σ. 324, 15, *νὰ γένῃς* σ. 348, 21. *νὰ γένῃ* σ. 313, 15. 327, 15, ἀλλὰ καὶ *νὰ γενῶ* σ. 348, 19, *νὰ γενῇ* σ. 348, 20.

Σύνδεσμοι.

44. ***Ἐπιδοτικός*** : *κἂν καὶ μίαν* (οὔτε μίαν) σ. 369, 6.

45. ***Διαζευκτικός*** : *παροὺ ὅτι* (=ἤ) σ. 407, 37. 408, 17.

46. ***Ἀντιθετικοί*** : *ὅμως* (=δὲ μεταβ.) σ. 313, 5. 314, 5 κ. ἀ. *ἀμὴ* (=ἀλλὰ) σ. 313, 3. 379, 19, *μόνον* (=ἀλλὰ) σ. 329, 22.

47. ***Χρονικοί*** : *ἀφότις* σ. 314, 2. 322, 33, *ἀπ' ἐκεῖ ὁποῦ* (=ἐνῷ) σ. 369, 34, *ὡσὰν* σ. 313, 15. 3.9, 2. 327, 28. 384, 7. 407, 8, *ὅποτε* σ. 393, 35.

48. ***Αἰτιολογικοί*** : *ὅτι* (=διότι) σ. 313, 15, *διότις* σ. 321, 23 κ.ἀ., *διατὶ* (=διότι) σ. 338, 3, *πῶς* (=διότι) σ. 313, 15, *μὲ τὸ νὰ* (=ἐπειδὴ) σ. 335, 30, *διὰ νὰ* (=ἐπειδὴ): *διὰ νὰ ἔχῃ* σ. 318, 13, *διὰ νὰ μὴν ἔχῃς* σ. 331, 12, *διὰ νὰ μὴν δὲν ἠξεύρομεν* σ. 331, 11.

49. ***Ὁμοιωματικοί*** : *ὡς καὶ ὡσὰν μὲ αἰτ: ἔλαμπεν ὡς τὸν ἥλιον* σ. 315, 3, πρβλ. 315, 4. 319, 12, *ὡς τάχα* σ. 369, 28.

50. ***Ἐναντιωματικοί*** : *καλὰ ἂν καὶ ἂν* (=μολονότι) σ. 360, 25. 365, 29. 366, 30 κ. ἀ.

51. ***Ὑποθετικοί*** : *εἰδὲ καὶ* (=ἐν ᾗ περιπτώσει) σ. 323, 3. 384, 6.

52. ***Τελικός*** : *νά*. Συνήθως ἀντὶ τοῦ *θὰ* : *νὰ γυρίσῃ* σ. 333, 4. 317, 18. 333, 5.

53. ***Μόρια*** : *ἄμποτε* (=εἴθε).

Σύνταξις.

Ἐν γένει ἡ σύνταξις δὲν διαφέρει τῆς συνήθους σήμερον νεοελληνικῆς συντάξεως, οὐδ' εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἐνταῦθα λεπτομερὴς περὶ αὐτῆς λόγος. Ὀλίγα μόνον τινὰ ἰδιόρρυθμα θέλουσι σημειωθῆ.

54. Ἀξία σημειώσεως εἶναι ἡ συσσώρευσις τῶν συνδέσμων : *ὅτι νὰ* : *θαρροῦμεν ὅτι νὰ ἀπέθανες* σ. 322, 32. Πρβλ. σ. 351, 16. 319, 20. 330, 26. 324, 13. 318, 30. 320, 14. 367, 4. 345, 11. 333, 2, *ὅτι πῶς* : *ἔλεγεν ὅτι πῶς* σ. 402, 19. Πρβλ. σ. 318, 24. 369, 7,—*ὅτι πῶς νὰ* : *ἔβιδεν ὅρκους ὅτι πῶς νὰ μηδὲν με ἀρνησθῇ* σ. 369, 13,—*ὅτι ὡσάν*: *εἶδα ὄνειρον ὅτι ὡσὰν νὰ ἤθελαν ἔλθει* σ. 329, 35,—*ὥστε ὅτι νὰ* : *ἐὰν μελετᾷς....ὥστε ὅτι νὰ φύγῃς* σ. 330, 29,— *ὡς ὅτι* : *λέγει ὁ λόγος ὡς ὅτι δὲν εἶναι* σ. 372, 23. Πρβλ. 319, 17,—*ὡς ὅτι πῶς*: *ἐφαίνετον ὡς ὅτι τάχατες πῶς παίζει* σ. 315, 6.

55. Ἀξία ἐπίσης σημειώσεως εἶναι ἡ χρῆσις τῆς αἰτ. ἀντὶ τῆς δοτ. ἐκεῖ ὅπου ἡ δημοτικὴ χρησιμοποιεῖ τὴν γενικήν. Ἡ χρῆσις αὕτη εἶναι κυρίως συνήθης εἰς τὰ βόρεια ἰδιώματα: *ἔλεγεν τὴν μητέρα* σ. 402, 3, *νὰ σὲ εἰπῶ, τοὺς ἐλέγαμεν* σ. 321, *εἶπεν τους* σ. 321, 20. Πρβλ. καὶ 316, 15. 321, 21. 324, 5, 328,9. 29. 331, 5. 361, 16. Ἐν τούτοις δὲν λείπουν καὶ παραδείγματα γενικῆς : *εἶπεν του* σ. 320, 26. Πρβλ. 318, 27. 331, 35. 361, 21.

56. Ἀξία σημειώσεως εἶναι καὶ ἡ συνήθης χρῆσις τῆς φράσεως *ἀπ' ἀλλήλων* ἀντὶ τοῦ κοινοῦ *ἀναμεταξύ των*: *ἐφιλήθησαν ἀπ'ἀλλήλων* σ. 333, 12, *ἐσυγχωρεθήκαμεν ἀπ' ἀλλήλων* κτε. Πρβλ. 356, 27. 360, 30. 362, 26. 366, 20. 394, 7. 395, 3. 4. 398, 13. 404, 7.

57. Τοῦ ἀορ. χρῆσιν ἀντὶ μέλλ. ἔχομεν εἰς τὸ παράδειγμα : *τώτα τώρα οἱ ἐθανατώσαμεν* σ. 323, 4, ἀντὶ δὲ παρατ. : *νὰ εἶδες* σ. 320,1.

58. Ἀξία σημειώσεως καὶ ἡ προληπτικὴ σύνταξις τοῦ *πρέπει* μετ' αἰτ.: *δὲν πρέπει τοὺς ἄνδρες νὰ σκοτώσουν γυναῖκας* σ. 395,6.

59. Ὀνομαστικαὶ ἀπόλυτοι καὶ ἄλλαι ἀνακολουθίαι καὶ ἀσυνταξίαι εἶναι μὲν σπάνιαι ὄχι ὅμως καὶ ἀγνωστοὶ καὶ ἰδίως εἰς τὰς ἐπιγραφάς: *πολεμοῦντες ἀλλήλους ἔτυψεν ὁ Κ. τὸν ἀμηρᾶν* σ. 320,6, *θελήματι ἐδικόν του* σ. 337, 10, *ἡ μητέρα λέγων* σ. 326, 3. Πρβλ. 318, 10. 321,7. 16. 335,11.1 2. 26. 347,32. 361,28. 389, 17.

ΠΙΝΑΞ

ΔΗΜΩΔΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ [1])

ἀβγὸ σ. 400,20.
ἀβέβαιος σ. 372,14.
ἀγάπη σ. 341,13. 352,6. 355,1. 383,4.
ἀγαπῶ σ. 367,14. (=ἐπιθυμῶ) σ. 326, 16. 398,2.
ἀγένειος σ. 320,28.
[ἀγκάλη] ἔβανέ με εἰς τὲς ἀγκάλες του σ. 369, 28
ἀγκαλιάζω σ. 340,16. 376,34.
ἀγκαλιασθὸς σ. 340,13.
ἀγνώριστος σ. 366,34.
ἀγνωσία σ. 317,13.
ἄγνωστος (=ἀνόητος) σ. 352,16. 354, 34.
ἀγουρίτζης σ. 351,32.
ἄγουρος σ. 324,5. 325,11. 329,9. 334, 10. 37. 338,38. 339,14. 347,23. 356,1.
ἀγωνίζομαι σ. 358,28.
ἄδεια σ. 354,18. 369,17.
ἀδιάντροπος σ. 356,18.
ἀδικῶ σ. 346,7.
ἄδολος σ. 356,34. 357,4.
[ἀδράχνω;] ἔδραξε σ. 345,8.
ἀδυνατῶ σ. 410,10.
ἀηδονικὰ σ. 353,33.
ἀηδονισμὸς σ. 354,25.
αἴγες σ. 374,30. 398,15.
αἱματοφλογίζομαι σ. 316,24.
αἱμυαλὸς [2]) σ. 349,20.
[αἴρω] ἀείρας σ. 320, 18.
αἰσθητὰ καὶ ζωντανὰ σ. 314,27.
αἰχμαλωσία σ. 320,28. 334,19. 338,31. 405,9.
[αἰχμαλωτεύω] αἰχμαλωτεύτην σ. 321,20.
αἰχμαλωτίζω σ. 366,14. αἰχμαλωτισμένος σ. 331,16.
ἀκάνθια (τὰ) 341,23.
ἀκάρδιος σ. 315,33.
ἀκαρτερῶ σ. 383,21.
[ἀκουμπῶ] ἐκούμπησεν σ. 382,20.
ἄκουσμι σ. 325,8.
[ἀκούω] * ἀκουσθεὶς (=ἀκούσας) σ. 326,28.
ἄκρα σ. 323,20. 362, 3. 16. 363,8. 364,20. 34. 367,22. 386,6. Βλ. καὶ ἄκρον.
ἀκριβὸς σ. 406,26.
ἀκρογομᾶτος σ. 315,18.
ἄκρον σ. 411,18. Βλ. καὶ ἄκρα.
ἀκτῖνα σ. 352,17.
ἀκτύπητος σ. 372,9.
ἀλησμονῶ σ. 328,25. 26. 331,15. 359, 31. Πρβλ. λησμονῶ.
ἀλλὶ σ. 316,6.
ἀλλίμονον σ. 322,19, 371,4.
ἀλογάμιξα σ. 318,7.
ἄλογον σ. 345,12 κ. ἀλ.
ἀλλάζω σ. 346,26. 347,2. 356,8. 378,33.
ἄλλο [=ἐκτὸς τούτου] σ. 354,16.
ἄλυσος σ. 389,35.
ἀμάθητος σ. 359,29.
ἄμετρα σ. 393,14.
ἀμὴ σ. 379,19 κ. ἀλ.
ἄμπαριν σ. 347,5. 375,16.
ἄμποτε σ. 359,34.
]ἀναβιβάζω] ἀναβιβάζει ὁ νοῦς σ. 316,29.
ἀναγελῶ σ. 331,28. 363,31.
ἀναγκάζω σ. 347,10.
ἀνάγκη σ. 327,22. 329,4. 370,15.
ἀναγνώθω σ. 337,1. 363,25: ἀνέγνωσα σ. 336,34.
ἀναθρέφω σ. 324,2. 342,21.
ἀνακαινουργῶ σ. 374,11.
ἀνακαρᾶς σ. 362,8.
[ἀνακατώνω] ἀνακατώνονταν σ. 398, 13: ἀνακατωμένος σ. 594,19.
ἀνάμεσα σ. 390,5.
ἀναμέσον σ. 346,13. 347,24. 348,25. 390,10: ἀνάμεσον σ. 330,32: ἀνάμεσόν μας σ. 333, 10: ἀναμεσόν σ. 371,33.
ἄνανδρος σ. 359,34.
ἀναντρανισμὸς σ. 375,11.
ἀναπέτασμα σ. 315,10.
ἀνασασμὸς σ. 331,29.
ἀνασηκώνω σ. 324,24.
ἀνάσκελα σ. 370,13.
ἀνατέλλω (μεταβ.) σ. 352,32.
ἀναφέρνω σ. 350,6.
ἀνδραγαθία σ. 313,17. 347,29. 359,3. 405,3.
ἀνδραγαθῶ σ. 359,16.
ἀνδρειωμένος σ. 327,14. 336,1. 341, 37. 342,16. 343,2. 348,4. 30. 356, 19. 379,35. 380,17. 399,19. 406,18: ἀνδρειωμένοι σ. 341,21. 404,31. 411,7. 10. 24.
[ἀνδρειώνομαι] ἠνδρειώθην σ. 341,9. ἠνδρειώθηκα σ. 371,33: ἂς ἀνδρειωθοῦμεν σ. 371,25.
ἀνδρίζομαι σ. 382,14.
ἀνδρικώτατος σ. 377,12. 385,13.
ἀνδρόγυνον σ. 326,20. 410,17.
ἀνεβαίνω σ. 361,27.
ἀνέγνοιαστος σ. 353,25.
ἀνεγνώριστος (=ἀγνώριστος) σ. 322,17.
ἀνεκτύπητος σ. 334,19.
[ἀνεντρανίζω] ἀόρ. ἐνεντράνισα σ. 315,14. 316,16.
ἄνεσις σ. 368,17.
ἀνήφορος σ. 348,30.
ἄνθος νεότητος σ. 343,25.
ἄνθρωπος σ. 325,33. 361,12. 362,26.
ἀνοίγω: τὴν στράταν σ. 337,26.
[ἀνταποκρίνομαι] ἀνταπεκρίθη σ. 348, 18.
ἀντιγράφω σ. 363,26.
ἀντιδονῶ σ. 320,3. 377, 15.
ἀντικρὺς σ. 381, 22. 389, 28. 407, 10: ἀντίκρυς σ. 357, 16. 375,34 407,16.
ἀντίπερα σ. 390, 31.
[ἀντιστέκομαι] ἀντιστέκετον σ. 373,1.
ἄνυδρος σ. 333,32. 363,14.
ἄξια (=καλῶς) 339,8.
ἄξιος σ. 341,37.
ἀξιώνω σ. 333,15. 363,11: ἀξιώνομαι εἰς... σ. 338, 12.
ἀόργιστος σ. 402,24.
[ἀπάγω] * ἀπήγοντο εἰς θήρας σ. 343,35.
ἀπαντέχω σ. 341,23 352,27. 354, 29: ἐπάντεχα σ. 379,13: ἐπάντεχεν σ. 351, 10. 367,12: νὰ ἀπαντέξῃ σ. 329,22.
ἀπάνω σ. 350, 15. 367, 24. 401, 11: ἀπάνω τους σ. 371,17: ἀπὰν ἀπάνω σ. 371,11. Βλ. ἐπάνω.
ἀπανωφόριν σ. 401,11.
ἀπεδῶθεν σ. 336,18.
[ἀπεζεύω] ἀπέζευσαν σ. 328, 14. Πρβλ. πεζεύω.
ἀπεθνήσκω σ. 353, 12. Πρβλ. ἀποθαίνω.
[ἄπειμι] * ἀπῆει σ. 318,4.
ἀπεκεῖθεν σ. 334,17.

[1]) Τὰ διὰ τοῦ ἀστερίσκου * σημειούμενα προέρχονται ἐκ τῶν ὑποθέσεων.
[2]) Κάλλιον ἴσως *ἐμυαλός*.

ἀπελάτης σ. 345,22. 347,34. 348. 364, 35. 365,7. 383,6. 386,36. 404,29. 405, 24. 410,34. 411,11. 411,26 : ἀπελάται σ. 377,20. 401,3. 408,4.
[ἀπελπίζομαι] ἀπελπισθήκετε σ. 334,15.
ἀπέξωθεν σ. 314,31. 399,17.
[ἀπερνῶ] νὰ ἀπεράσω σ. 333,31, -ῃ σ. 400,39. Πρβλ. περνῶ.
[ἀπηλογοῦμαι] ἀπηλογήθη σ. 315,35.
ἀπιστῶ (=ἀλλαξοπιστῶ) σ. 327,33.
ἁπλώνω σ. 382,22. 384,35.
[ἀποβγάζω] ἀπέβγαλεν σ. 364,28.
ἀποδειπνῶ σ. 353,27.
[ἀποδέρνω] ἀποδαρμένος σ. 348,1.
ἀποδιαβάζω σ. 321, 8.
[ἀποθαίνω] ἀπόθανα σ. 377,33. Πρβλ. ἀπεθνήσκω.
ἀποκάτωθεν σ. 395,32. 400,15.
[ἀποκλαίω] ἀπέκλαυσαν σ. 335,18.
[ἀποκλείω] ἀποκλεισμένος σ. 366,17.
[ἀποκόπτω] ἀπέκοπτα σ. 370,25.
[ἀποκρεμνιέμαι] ἀπεκρεμάσθη σ. 339,28.
ἀπολογία σ. 332,3.
ἀπομάκρύνω (ἀμετ.) σ. 393,7.
[ἀπόλλυμι] ἀπωλέστησαν σ. 351,7.
ἀπομένω σ. 362,35 : ἀπόμεινε σ. 344, 24: ἐπέμενεν σ. 381,21.
[ἀποπέμπω] ἀπέπεψα σ. 396,17.
[ἀποφεύγω] νὰ ἀποφύγῃ ἀπὸ τὸν θάνατον σ. 406, 19.
ἀπορρήχνω σ. 316,29.
[ἀποστεροῦμαι] ἀπεστερήθηκα σ. 370, 23.
ἀποστρώνω σ. 357,32.
ἀποτολμῶ σ. 362,29. 370,17.
ἀποτυχαίνω (=τυγχάνω) σ. 337, 2).
[ἀποφαίνομαι] ἀποφάνη σ. 351,17.
ἀποχωρίζω σ. 358,29. 359,2.
ἀπόψε σ. 329,34.
ἀραβίτικος σ. 347,25. 367,18. Πρβλ. ἀράβικος.
ἀράβικος σ. 361,23 Πρβλ. ἀραβίτικος.
ἀραδικῶς σ. 398,14.
ἀράθυμος (=ὀξύθυμος) σ. 325, 30: (=ὀκνηρὸς) σ. 335,5.
[ἀραχνιάζω] ἀραχνιασμένος σ. 396,2.
ἄργητα σ. 396,33.
ἀργυροτζάπωτος σ. 319,9.
ἀρέσω σ. 349,18. 379,33: δέν με ἄρεσεν 329,3.
ἀριθμὸς σ. 383,14.
ἄρκος σ. 341, 1. 343,6. 344,31. Πρβλ. ἀρκοῦδα, ἀρκούδι.
ἀρκοῦδα σ. 344,4. Πρβλ. ἄρκος.
ἀρκούδι σ. 345,2. Πρβλ. ἄρκος.
ἀρκουδόπουλον σ. 344,18.
ἄρμα σ. 368,35.
[ἁρματώνω] ἁρματωμένος σ. 408,1.
[ἀρνοῦμαι] ἀρνήσθη σ. 325,16: ἀρνησθῶ σ. 329,5: ἠρνήσθη σ. 332, 23· 342,12.
ἀρνητὴς σ. 327,9.
[ἁρπάζω] νὰ ἁρπάξω σ. 351,16. 379,14.
[ἀρχή] : βάνω ἀρχὴν σ. 341,5. 365,2· 365,9.
ἀρχῆθεν σ. 323,15.
ἄρχοντας σ. 356,4. Πρβλ. ἄρχων.
ἀρχοντοπούλα σ. 314,7.
ἄρχων σ. 365,1. 381,3. 400,34. Πρβλ. ἄρχοντας.
ἄσαρκος σ. 384, 12.
ἄσπλαχνος σ. 352,1.
ἀσπράδα σ. 399,8. 411,29.
ἀσπροπόδινος σ. 346,22.
[ἀστέρας] ἀστέραν ἄστρον σ. 316,9.
ἀστροπὴ σ. 341,16.
[ἀστράπτω] ἔστραπταν σ. 347,6.
ἄσχημος σ. 352,14. 373,18.
ἀτυξία σ. 405,26.
ἄτακτα σ. 375,29.
ἄτακτος σ. 362,15. 372,9. 386,7.
αὐγερινὸς σ. 354,24.
αὐθέντης σ. 332,6. 346,8 : αὐθέντρα σ. 329,10. 351,1. 405,13 : αὐθέντρια σ. 331,17.
αὐθεντία σ. 341,26. 395,27.
αὐλάκιον σ. 398,9.
αὐξαίνω σ. 353,14. Πρβλ. αὐξύνω.
[αὐξύνω] ηὔξυνεν σ. 347,32 : αὐξυνθῇ σ. 341,14. Πρβλ. αὐξαίνω.

αὔτου (=ἰδού) 330,27. 332,20. 357,5. 394,26 : αὐτοῦ σ. 339,19.
ἀφαγία σ. 353,3.
ἀφαίρετος (=ἀναφαίρετος) σ. 364,26.
ἄφαντος σ. 370,11.
ἀφεντεύω σ. 352,14.
[ἀφήνω] ἄφες σ. 345,30.
ἄφοβα σ. 368,11.
ἀφόντις σ. 317,4. 322,33. 334,1. 403,2.
ἀφορμὴ σ. 355,29.
ἀφτίον σ. 350,32 : ἀφτία σ. 389,33.
ἄφωνος σ. 380,33.
ἀχαμνίζω (=χαλαρώνω) σ. 344,14.
ἀχόρταστα σ. 340,17. 376,34. 396,29.
ἀχόρταστος (παθ.) σ. 369,33.
βαβίζω σ. 382,9.
βαγδάτιν σ. 347,34.
βάδιον σ. 328,5.
[βάζω] ἔβαλεν εἰς τὸν νοῦν της σ. 329, 15: ἔβαλε φωνὴν σ. 339,15 : ἔβαλαν 340,20.—εἰς διδάσκαλον σ. 343,1 : (=φυτεύω) σ. 374,23 Πρβλ. βάνω.
βάϊα σ. 314,7. 335,17: βάϊες σ. 314, 18. κ. ἀ.
βαΐτζα σ. 350,33. 51,31.
βαρέα σ. 401,6 : βαρέως σ. 329,14.
βασιλεύω σ. 352,31.
βασιλοπούλα σ. 329,27.
[βάνω] ἔβανεν σ. 399, 27: ἔβαναν σ. 403,10. Πρβλ. βάζω.
[βασκαίνω] ἐβάσκανε σ. 353,9.
βαστῶ σ. 362,3.
[βγαίνω] ἐβγῆκεν σ. 407,27 : νὰ ἔβγῃ σ. 377,33: νὰ ἐβγοῦμεν σ. 355,32: ἔβγα σ. 339,1. Βλ. ἐβγαίνω.
[βγάνω] ἔβγανεν σ. 376,3. Βλ. ἐβγάνω.
βέβαιον (τὸ) σ. 324,10.
βεβαιώνω σ. 371,3.
βένετος σ. 347,12. 367,19. 390,4. 394,30.
βία σ. 330,4. 344,27. 386,35. 387,26. 389,25: μετὰ βίας σ. 321,26. 340,2.
βιάζω σ. 375,30 : ἐβιάζετον σ. 401,7.
βίγλα σ. 348,32. 351,11. 36. 354,1. 386, 37. 387,30. 407, 20.
βίος σ. 386,14.
βλαττὶν σ. 347,15 : βλαττὶ σ. 338,33 361,17.
βλέπω. Βλ. ἐβλέπω.
βόδιον σ. 381,27.
βοὴ σ. 401,31.
βοΐζω σ. 370,4.
βολετὸν σ. 389,20.
βοτάνιν σ. 395,35 : βοτάνιον σ. 395, 36.
βούκινο σ. 358,28. 361,2.
βουλὴ σ. 329,27. 331,8: ἔβαλαν βουλὴν σ. 366,28.
βοῦλλα σ. 400,38. 401,2.
βούλομαι σ. 327,2. 328,1. 329,26. 330 26. 331,13.
[βραδιάζω] ἐβραδιασθήκαμεν σ. 330,19.
[βρέχω] βρεμένος σ. 324,26.
βρυγμὸς σ. 345,2.
βρύσις σ. 396,12 κ.ἀ.
[βρυχίζω] ἐβρύχιζαν σ. 319,30: ἐμβρυχίζετον σ. 328,30: ἐβρυχίσθη σ. 345, 5. 346,11.
βρῶμα σ. 391,15.
βρώμιος 371,12.
[βυζάνω] ἐβύζανεν σ. 345,24 : ἐβύζασαν σ. 373,28.
βυζὶ σ. 393,28.
γαδούρι σ. 399,21.
γαλάζιος σ. 394, 15. 30.
γαληνὰ σ. 351,25. 393,12.
γαστρὶ σ. 390,2.
[γελειέμαι] νὰ γελασθῶ σ. 382,1.
γέμω σ. 347,4.
γενεὰ σ. 354, 32. 366, 32. 375, 1 : (=εἶδος) σ. 374,23 : γενεὲς γενεῶν σ. 314,29.
γένος σ. 359,33.
γεράκιν σ. 339, 13. 359,13 : γεράκι σ. 344,3. 361,18. Πρβλ. ἱεράκι.
γέροντας σ. 348,29. 358,5 : γερόντισσα σ. 402,36.
γίγκλα σ. 352,35.
γλήγορα σ. 329,22.
γληγορεύω σ. 344,22. 392,20. 393,5.
γληγορογύριστος σ. 386,27.

γλήγορος σ. 343,3.
γληγορωσύνη σ. 333,28. 394,34.
γλυκέα σ. 340,10. 357,12. 360,29. 368, 28.—ἐν συνιζ. σ. 336,7.
γλυκοφιλῶ σ. 340,13.
γλυτώνω σ. 358,31. Βλ. ἐγλυτώνω.
γνώμη σ. 330,25. 356,9. 394,14.
γνωρίζω. Βλ. ἐγνωρίζω.
γνώριμος σ 373,12.
γνώρισμα σ. 3 1,3.
γνῶσις σ. 355,13.
γοργὰ σ. 382,28.
γυργόβλεπ ος σ. 352,19.
γοργοκίνημα σ. 315,12.
γοργὸν σ. 315,35. 353,20.
γοῦν σ. 318,19.
γράμματα σ. 390,3.
γραφὴ σ. 327,3. 328,10. 11. 329,7. 336,34. 403,23.
γράφω σ. 327,4.
γρίβας σ. 380,12. 387,35.
γυναικάδελφος σ. 336,10.
γυρεύω σ. 348,20. 356,23. 367,34.—μετ' αἰτ. σ. 321,9,12.
γυρίζω σ. 348,31. 384,4. 407,24: ἐγύρισεν τὴν καρδίαν του εἰς χαρὰν σ. 404,23.
γυρισθὴ σ. 399,10.
γύρισμα σ. 365,12.
γύροθεν σ. 324,25. 374,23. 398, 10: τὸ γύροθεν σ. 346,34.
[γὺψ] γύποι σ. 371,12.
δαγάλιν σ. 328 5. Πρβλ. τὸ κατωτέρω.
δαγάλος σ. 339,12, 394, 12. Πρβλ. δαγάλιν.
δακτυλίδιον σ. 352,22. 26.
δαμάζω σ. 382,19.
δαπανῶ σ. 411,12.
δαρμὸς σ. 370,26.
δειλιάζω σ. 331,23. 354,1.
δεῖπνος (ὁ) σ. 353,1. 353,27.
[δείχνω] ἔδειχνεν σ. 376,2: εἰς τὸν ὕπνον σ. 336,11.
[δένω] ἔδησεν σ. 359,27. 393,2): τὰ ποδύρια ἐδέθησαν σ. 407,5.
δεξάμενη σ. 374,31.
δερμάτι σ. 348,15. 24
δέχομαι σ. 358,20: ἐδέκτη σ. 357,11. 363,24.
[διαβαίνω] ἐδιέβη σ. 316,34. 362,10.
διαλαλῶ σ. 357,19.
[διαλογίζομαι] διαλογισμένος σ. 328 27. 366,35.
[διαλύνω] ἐδιέλυσεν σ. 330,5.
διάλυσις σ. 330,12.
διαλύω (=διαλύομαι) σ. 411,34.
[διάρχομαι] διήρξα·ο σ. 325,32.
διασκορπίζω σ. 359,12.
διάταξις σ. 407,13.
διατὶ (=διότι) σ. 327,32. 338,3.
[διὰ] διάτ' σ. 377,34 κ. ἀλ.
διαχωρίζω σ. 322,26.
[δίδω] νὰ δώκῃς σ. 336,8: δοσμένον σ. 395,22: ἔδωσαν κακὸν θάνατον σ. 383,14: (=κτυπῶ) 316,14. 346,13 349,5. 370,37: ἔδωκα σ. 358,15. 367,29: νὰ δοῦῃ ἀτός του σ. 332, 21: δίδω καὶ παίρνω σ. 359, 29. 382,4.
διότις σ. 316,26. 321,23 κ. ἀλ.
δοκιμασία σ. 319,20.
δοκιμαστὸς σ. 379,21.
δόκιμος σ. 343,8.
δολερὸς σ. 369,33.
δομέστικος σ. 402,29.
δόντια σ. 335,1.
δόξα σ. 361,6.
δοξάρι σ. 352,9: δοξάριον σ. 315,23.
δοξεύω σ. 316,3. 396,14.
δουλεία σ. 330,29. 380,5. 402,28.
δούλευσις σ. 316,21.
δουλευτὴς σ. 351,8. 360,16: δουλεύτρια σ. 314,19. 318,8.
δουλικῶς σ. 364,8.
δοῦλος σ. 401,4: δουλὶς σ. 318,4.
δουλοχάρτιν σ. 316,5: δουλοχάρτι σ. 316,18.
δουλώνω σ. 316, 4: δουλωμένος σ. 356,19.
δραγουμάνος σ. 321,19.
δράκων σ. 365,8.376.
δρομαῖος (=ταχὺς) σ. 330,28.
[δύναμις] ἔβαλα δύναμιν σ. 382,15.
δυναμοπαράδοχος σ. 378, 13.
[δυναμώνω] ἐδυναμώθησαν σ. 381,29.
δυνάστης σ. 316,10. 317,9. 399,22.
δύνομαι σ. 317,11: δύνεται σ. 326,2. 318,33: δυνόμεσθεν σ. 330,31: ἐδύνετον σ. 358,5: ἐδυνήθη σ. 330,35.
[δύο] δυονῶν σ. 319,32.
δωρεὰ σ. 405,32.
ἐβγαίνω σ. 352,18. 407,6. Βλ. βγαίνω
ἐβγάνω σ. 325,7. 332,12: νὰ ἐβγάλῃ σ. 332,14. Βλ. βγάνω.
ἐβλέπω σ. 323,27. 325,6 κ. ἀ.: ἐβλέποντας σ. 319,18. 330,34.
ἐγκόλπιον σ. 360,17.
ἐγλυτώνω σ. 377,27.
ἔγνοια σ. 334,8. 354,9. Βλ. ἔννοια.
ἐγνοιάζομαι σ. 320,14. 380,13. Βλ. ἐννοιάζομαι.
ἐγνωρίζω σ. 331,17.
ἐδικὸς σ. 320,27. 326,13. 409,23.
εἰδὲ σ. 384,6.
εἴσοδος (=εἰσόδημα) σ. 402,10.
ἐκβάλλω σ. 383,18. Πρβλ. βγάνω.
ἐκδίκησις σ. 330,3.2.
ἐκεῖθεν σ. 347,28.
ἐλαφῖνα σ. 346,16.
ἔλαφος (ὁ) σ. 346,5.
ἐλαφρὸς σ. 347,2.
[ἐλεπτοβαδίζω] ἐλεπτοβαδίζων ἐχόρευαν σ. 403,9.
ἐρωτοληψία σ. 316,25.
ἐμαυτὸς σ. 357,6. 358,31.
[ἐμβαίνω]* ἐμβάς σ. 328,28.
ἔμορφα σ. 325,27. Πρβλ. εὔμορφα.
ἔμορφος σ. 327,33. Πρβλ. εὔμορφος, ὄμορφος.
[ἐμπήγω] ἐμπηγμένα σ. 347,5.
ἐμπιστεύω σ. 387,21.
ἐμποδιστὴς σ. 335,1.
ἔμπροσθεν (=ἐμπρὸς) σ. 339,5. 340,4. 345,4. 356,25. 366,25. 405,21.
ἐμπροσθινὸς σ. 407,10.
ἐμπροστελλίνα σ. 352,36.
ἐνδυναμώνω σ. 333,15.
ἐνθύμησις σ. 405,22: φέρνω εἰς ἐνθύμησιν σ. 341,6.
[ἐνθυμοῦμαι] ἐνθυμοῦνταν σ. 335,21: ἐνθυμῶντας σ. 328,26. Πρβλ. θυμοῦμαι.
[νικῶ] ἐνίκουν σ. 393,11.
ἔννοια σ. 314,9. 346,30. 353,3. Βλ. ἔγνοια.
[ἐννοιάζομαι] ἐννοιασμένος σ. 352,30. Βλ. ἐγνοιάζομαι.
ἐντροπὴ σ. 355,8.
[ἐντροπιάζομαι] ἐντροπιασμένος σ. 355,8.
ἐξαγοράζω σ. 404,12.
ἐξαγορεύομαι σ. 324,12.
ἐξακουστὸς σ. 341,8.
ἐξαπλώνομαι σ. 381,27: ἐξηπλώθη σ. 383,2.
ἐξαποστέλλω σ. 404,19.
ἔξαρχος σ. 325,5.
ἐξαφνιστικὸς σ. 330,17.
ἐξεφαντώνω σ. 374,16.
ἐξημερώνομαι σ. 387,8.
ἐξοδιάζω σ. 325,13.
ἔξοδον σ. 325,13.
ἔξοδος (ὁ) σ. 364,11: τὲς ἔξοδες σ. 364,19.
ἐξοπίσω σ. 340,5.
ἐξόρισις σ. 400,6.
ἐξουσιαστὴς σ. 318,16.
[ἐξυπολύομαι] ἐξυπολύθη σ. 353,26.
[ἐπαινῶ] ἐπαινεμένος σ. 341,29.
ἐπαινετὸς σ. 341,27.
[ἐπανεβαίνω] σὲ ἐπανέβη ὁ θάνατος σ. 407,3.
ἐπάνω: ἐστάθησαν ἐπάνω του καὶ οἱ πέντε σ. 322,38: εἰς αὐτουνοὺς ὅλους ἐπάνω σ. 404,36. Πρβλ. 344,19. Βλ. ἀπάνω.
ἐπάνωθεν σ. 347,3. 398,14.
ἐπεθυμῶ σ. 339,21. 356,25.
ἐπίβουλος σ. 331,2.
ἐπιδέξια σ. 375,22.

ἐπικεφαλιν σ. 389,35.
ἐπιλουρίκιον σ. 396,1. Πρβλ. τὸ ἑπόμενον.
ἐπιλούρικον σ. 339,10. Πρβλ. τὸ προηγούμενον.
ἐπιμάνικον σ. 400,28.
ἐπιτήδειος σ. 347,17. 366,29.
ἐπιτραχήλιον σ. 400,28.
ἐργάζομαι (=κάμνω) σ. 396,33.
ἐρευνῶ (μεταβ.) σ. 402,25.
[ἔρχομαι] (=πορεύομαι) ἤρχετον τὴν στράταν σ. 347,33: (ἐπὶ εἰσοδήματος) ἤρχουντά του ἕνδεκα χιλιάδες φλωρία σ. 402,12.
ἔρως σ. 341,13. 350,28.
ἐρωτοκίνημα σ. 315,5.
ἐρωτοληψία σ. 315,1. 12.
ἐρωτοφιλία σ. 334,33.
ἐσὺ σ. 329,10.
ἐτοῦτος σ. 388,13.
εὐγενὴς σ. 411,24.
εὐγενικὸς σ. 325,29. 331,7. 341,9. 345, 32. 406,18.
εὔκαιρα σ. 357,16.
εὔκαιρος σ. 385,20.
εὐλογητικὴ σ. 367,2. 369,14.
εὐλογοῦμαι σ. 326,22. 362,2.
εὔμορφα σ. 350,28. Πρβλ. ἔμορφα.
εὐμορφία σ. 325,28.
εὔμορφος σ. 403,8. Πρβλ. ἔμορφος.
εὐνοῦχος σ. 361,19. 402,30.
εὕρεμα σ. 386,8.
εὑρίσκω: συγχαρήκια (=λαμβάνω) σ. 339,5. κατωτέρ.— πάρῃ το.
εὐτρεπίζω σ. 389,15: εὐτρεπισμένος σ. 383,38.
εὐχὴ σ. 357,2. 362,9. 373,2. 407,23.
]εὔχομαι] εὐχήσθη σ. 353,18.
ἐχθὲς σ. 321,23. 330,19.
ἐχθεσινὸς σ. 354,22.
ἔχω (=κρατῶ): εἶχεν τὸ πρᾶγμα κρυφὰ σ. 329,28: (=θεωρῶ) σ. 323,5. 327, 20. 389,2: (=δύναμαι) τί εἶχα νὰ κάμω; σ. 372,33.
ἕως ὁποῦ (=ἕως ὅτου) σ. 369,30.
ζαλίζομαι σ. 381,27.
ζηλεία σ. 396,31. 397,11.
ζήτημα σ. 326,8. 393,29.
ζήτησις σ. 343,33.
[ζουλεύω] ἐζούλευαν σ. 363,4.
ζοφόνω σ. 404,15.
ζυγὸς σ. 373,10.
ζωγραφία σ. 315,27.
ζωὴ: ἔβαλες τὴν ζωήν σου δι' αὐτὴν σ. 360,3.
ζωνάριον σ. 387,34.
ἡλιακὸς σ. 399,17.
ἡλικία σ. 315,4. 341,9. 29. 366,3.
ἡξεύρω σ. 356,24.
ἦχος σ. 403,5.
θανάσιμος σ. 369,19. 380,20, 403,3.
[θάνατος] εἶναι εἰς τὸν θάνατον σ. 406,30.
θαρρῶ σ. 319,20. 354,34. 380,18. 407,17: (=πιστεύω) σ. 335,17.
[θαυμάζομαι] (=θαυμάζω) θαυμάζεται σ. 316,36: ἐθαυμάζετον σ. 347,14.
θαυμάσιος σ. 380,17.
θαυμαστὸς σ. 341,36.
θεώρετρα σ. 361,30.
θεωρία σ. 362,30.
θήκη σ. 314,32.34.
θηρίον σ. 375,26.
θλίβομαι: πολλὰ τὸ ἐθλίβησαν σ. 321,25.
θόρυβος σ. 353,15.
θρηνητικὸς σ. 327,4 κ.ἀ.
θρόνος σ. 403,1.
θυμὸς σ. 396,9.
[θυμοῦμαι] ἐθυμοῦντο σ. 376,20.
θυρίδα σ. 357,10. Πρβλ. θυρίς.
θυρὶς σ. 352,11. θυρίδα.
ἰατρεία σ. 403, 27.
ἰατρὸς σ. 406,26.
ἴδιος σ. 311,24.
ἰδίωμα σ. 341,28.
ἱεράκι σ. 330,13. Βλ. γεράκιν.
ἴσια με (=ἕως) σ. 375,14.
ἴσιος σ. 337,6.

ἱστορῶ σ. 399,18: ἱστορισμένη σ. 352,18.
καβάδι σ. 361,19: καβάδιον σ. 347,2. 387,34. 394,29. 396,1.
[καβαλλάρης] καβαλλαροὶ σ. 335,16. 379,6.
καβαλλικεύω (μεταβ.) σ. 357,14.
καθαρὸς σ. 328,35: (=ἀληθὴς) σ. 337,26.
καθεὶς σ. 348,35.
κάθε μία σ. 317,4.
καθημέραν σ. 369,32.
καθίζω σ. 398,19. Πρβλ. κάθομαι.
καθιστὸς σ. 344,15.
[κάθομαι] ἐκάθετον σ. 354,9. 387,28: ἐκάθητον σ. 405,36: ἔκατζεν σ. 315, 27: κάθοντας σ. 319,13.
καιρὸς σ. 393,24. 412,2.
κάκητα σ. 381,17.
κακόγερος σ. 388,33.
κακοπέφτω σ. 367,1.
κακορρίζικος σ. 327,28. 369,20.
καλαμάριον σ. 315,24.
καλάμιν σ. 345,23.
καλίγι σ. 353,27.
καλιγοκάρφι σ. 319,10.
κάλλιον σ. 322,24. 327,20. 375,28.
καλλιφωνία σ. 366,3.
καλὸς σ. 369,4. 408,18.
καλότυχος σ. 346,29.
καλῶ σ. 369,27.
καλωσύνη σ. 370,5.
καμηλαύχιον σ. 344,15. 394,11.
καμήλι σ. 338,32. 340,19.
καμίνιν σ. 314,32.
[κάμνω] (=γεννῶ) ἔκαμεν σ. 405,16.
κὰν (=τοὐλάχιστον) σ. 332,29.
κανίσκι σ. 397,14.
καπνίζομαι σ. 375,15.
κάπουλα (τὰ) σ. 347,15. 390,1.
καρδιακὸς σ. 404,20: —πόνος 328,23.
καρδιοναπάστης σ. 315,37.
καρδιοπονῶ σ. 316,23.
[καρφώνω] κουρφωμένος σ. 350,25.
κάσια σ. 375,16.
κασσίδιον σ. 388,18.
κασσιδολύτζιν σ. 358,14.
καστόριν σ. 339,11.
κάστρο σ. 324,23. 355,19; κάστρον σ. 336,33: κάστρη (τὰ) σ. 328,23. 405,34.
[καταβαίνω] κατέβα σ. 348,22.
καταβατικὸς σ. 367,25.
καταγελῶ σ. 360,26.
καταδέχομαι σ. 384,24.
καταδικάζω σ. 320,17.
καταδοξεύω σ. 316, 28.
κατακέφαλα σ. 381,26.
κατακρεμνίζω σ. 359,21: κατακρημνίζω σ. 355,17.
κατακυνηγῶ σ. 325,32.
[καταλαβαίνω] ἐκατάλαβες σ. 329,6.
[καταλαμβάνω] (=φθάνω) ἐκατέλαβεν σ. 406,14.
κατάλυσις σ. 399,23. 29
καταλύω σ. 325,9.
κατανικῶ σ. 393,12.
καταντροπιάζω σ. 384,2.
καταπατῶ σ. 362,15.
κατάπετρα σ. 380,25.
καταπιάνομαι σ. 343,25: καταπιασμένος σ. 374,26.
καταπόδιν σ. 370,3: καταπόδιν σ. 319,5. 365,2.
καταπονῶ σ. 320,14. 355,1. 411,19.
καταργῶ σ. 337,13. 338,12.
κατασταίνω σ. 316, 5: ἐκατέστησε σ. 366,21. 373,3. 405,27, 411,37: ἐκατασταθήκαμεν σ. 385,16
κατατολμῶ σ. 332,31. 341,18. 384,12.
[καταφθάνω] ἐκατέφθασαν σ. 347,26.
καταφρονῶ σ. 356,14.
κατάψυχον σ. 347,2. 355,24.
[κατεβάζω] ἐκατέβασεν σ. 349,19.
κατεβαίνω σ. 358,19.
κατεπάνω σ. 358,24
κατευοδώνω σ. 333,5. 364,29.
κατοίκησις σ. 394,18.
κάτου σ. 348,22.
καῦμα σ. 355,25.

καύχημα σ. 342,1.
καύχησις σ. 320,22.
καυχίτζα σ. 315,25. 32.321,23.
καυχοῦμαι σ. 378,12.
κελλίον σ. 317,6.
[κεντρώνω] ἐκεντρώθη ἡ ψυχή τους σ. 377,24.
κεραμίδια σ. 399,13.
κερνῶ σ. 404,27.
κεφάλαιον σ. 341,14.
κεφαλὴ σ. 397,32.
κιβώτιον σ. 403,30.
κιθάρα σ. 377,14.
κιλαδισμὸς σ. 314,27. 375,7.
κιλαδῶ σ. 314,16. 375,7. 398,20.
κιντηνάριον σ. 360,13.
κινῶ σ. 347,22.—τὰ ἄλογα σ. 359,17. —τὴν ὁδόν μου σ. 333,20: (=ἀρχίζω) σ. 332,37. 335,9.
κιόλα σ. 372,28.
κιόνια (τὰ) σ. 398,35.
κλαίματα σ. 370,26.
[κλαίω] κλαῖτε σ. 321,20: κλαίοντας σ. 331,6: κλαίγω σ. 321,13.
κλάψιμον σ. 410,23.
κλεισούρα σ. 332,32. 333,32. 362,16. 380,25. 405,25.
κλεψία σ. 359,1.
κλῆμα σ. 398,35.
κλῆρος σ. 342,26.
[κλιβανίζομαι] κλιβανισμένος σ. 338, 36.
κνίκος σ. 394,28.
κοίτη σ. 346,25.
κοίτομαι σ. 382,27: ἐκοίτετον σ. 324, 25. 348,15. 406,26.
κομπὶ σ. 347,6.
κονάκι σ. 334,26.
κοντὰ σ. 356,5.
κονταρέα σ. 358,21. 382,30. 388,24,
κοντάρι σ. 361,28: κοντάριν σ. 319, 13. κοντάριον σ. 319,14. 347,25. 367,19. 368,21. 390,4. 394,30.
κοντεύω σ. 319,18. 362,29. 395,2 :—εἰς ἄνδρα σ. 395,23.
κοπιάζω σ. 363,29. 385,10: ἐκόπιασες σ. 386,3: κοπίασον σ. 393,35.
κοράσιον σ. 327,33. 328,2.
κορδώνω σ. 353,29.
κορμὶν σ. 384,11: κορμίον σ. 353,13: κορμία σ. 322,18.
κορνιακτίζομαι σ. 347,16.
κορῶνα σ. 355,22.
κόσμος σ. 411,8. 412,10.
κουβούκλιν σ. 350,27: κουβούκλιον σ. 316,12. 328. 380,1. 331. 339,26.
κουδούνι σ. 347,13. 390,1: κουδούνιον σ. 402,34.
κουλὸς σ. 388,2.
κουντῶ σ. 391,16.
κουρσεύω σ. 318. 327,14.
κοῦρσο σ. 383,18: κούρση σ. 383,18.
κουρτέσα σ. 334,7. 355,31.
κουρτίνα σ. 358,12
κόχη σ. 399,6.
κοχλίας σ. 399,10.
κρασίον σ. 402,33.
κράτημα σ. 381,21.
κρατῶ σ. 364,17. 407,5.
κρεμνίζω σ. 408,6: ἐκρέμνισα σ. 391, 14. Πρβλ. κρημνίζω.
[κρεμῶ] κρεμασμένον σ. 394,32.
κρημνίζω σ. 407,22. Πρβλ. κρεμνιζω.
κρούω σ. 349,3. 353,8. 354,3. 378,6. 403,3: ἔκρουγα σ. 377,5: ἔκρουα σ. 377,14.
κρύβω σ. 360,19.
κρυὸς σ. 314,16: κρῦος σ. 316,25.
κρυσταλλένιος σ. 346,22.
κρυφοδακάνω σ. 388,33.
κτύπος σ. 371,27.
κτυπῶ σ. 361,2.
κύκλος σ. 314,2.
[κυλίω] κυλισμένες σ. 321,32.
κυνῆγιν σ. 350,13.
κυπαρίσσιν σ. 315,4.
κώδων σ. 402,31. Πρβλ. κουδούνι
λαβοῦτο σ. 335,25: λαβοῦτον σ. 380,22.
λαγκάδι σ. 380,24.

λαγὸς σ. 348,30.
λαζαρώνω σ. 410,22.
λαλῶ (=ὁμιλῶ) σ. 316,32. 345,30. 386,31. 401,23.
λαλῶ (=ἐλαύνω) σ. 390,29. 392,10.
[λανθάνω] ἔλαθε σ. 379,35: ἐλανθάνετον σ. 401,2: ἐλάθησαν σ. 378,14.
λαὸς σ. 318. 323,21. 325,35. 340,18. 349,21. 355,31. 362,6. 390,16.
λαχαίνω σ. 320,4. 325,29. 336,16. 350,15: ἔλαχαν σ. 338,24. 360,18.
λείπω σ. 329,13.
λείψανον σ. 404,3. 408,20.
λέοντας σ. 328,30.
λεοντόπουλον σ. 345,24.
[λεπτοβαδίζω] βλ. ἐλεπτοβαδίζω.
λεπτοπεριπατῶ σ. 319,17.
[λησμονῶ] ἐλησμόνησες σ 335,34. Πρβλ. ἀλησμονῶ.
λῃστὴς σ. 341,22. 408,7. 411,26: λῃσταὶ σ. 364,35.
λῃσταρχεῖον σ. 348,11.
λιβαδιαῖος σ. 367,33.
λιγόζωος σ. 316,5.
λιζοερωτόδουλος σ. 316,29.
λιθάρι σ. 347,12.
λιθομάργαρα σ. 339,11. 350,24.
λιθομαργαρίταρον σ. 394,29: λιθομαργαρίταρα σ. 347,8.
[λιποθυμῶ] λιποθυμισμένος σ. 324,27.
λογιάζω σ. 341,24: λογιάζομαι σ. 371,20.
λογίζομαι σ. 341,24: ἐλογίζετον σ. 327,20.
λογίων (=εἰδῶν) σ. 375,16.
λόγος: θέλει φέρει ὁ λ. σ. 363,6: νὰ σᾶς δώσῃ λόγον (=εἰδοποιήσῃ) σ. 387,19.
λουρὶ σ. 347,3.
λουτρὸν σ. 403,27.
λύρα σ. 335,25. 353,29. 354,3. 19. 377,1.
λυτὸς σ. 380,20.
λωλία σ. 323,20. 363,34.
λωλὸς σ. 384,16.
λωρίκιον σ. 390,2. 394,28.
μαγαρίζω σ. 346,27.
μάγκιπος σ. 360,15. 402,39.
μάγουλον σ. 375,9.
[μαζώνω] ἐμαζώχθησαν σ. 385,9.
μάθησις σ. 393,34.
μακρὰ σ. 362,26. 382,11.
μακρέα σ. 376,31. 383,32.
μακρὺς σ. 370,35.
μάλαγμα σ. 347,6.
μαλλία σ. 322,14. 408,19: κόπτειν μαλλιὰ σ. 375,14.
μάννα σ. 328,22.
μαντᾶτο σ. 318,26.
μαντατοφόρος σ. 394,17.
μαργαριτάρι σ. 347,5.
μάτι σ. 346,21.
[ματώνω] ματωμένος σ. 378,33.
μαῦρος σ. 319,3. 357,32.
μαχαίριν σ. 332,14.
μαχλάδιν σ. 394,10.
μέγα κίνδυνον σ. 329,8: μέγα πόλεμον σ. 332,32.
μεγαλομύτικος σ. 344,3.
μεγάλως σ. 344,30.
μεγιστάνος σ. 356,3. 400,33. 405,37.
[μέλει] ἔμελεν σ. 347,29.
μελετῶ σ. 330,29.
μερέα σ. 376,16. 382,4.
μέριμνα σ. 353,12.
μέρος (=χώρα) σ. 334,3. 342,3. 350,8. 366,31.
[μερώνω] μερωμένος σ. 361,24.
μερωμὸς σ. 332,36.
μέση σ. 359,12. 394,31. 33.
μεσημέριον σ. 383,32.
μεσοκήπιν σ. 314,31.
μέσον: εἰς τὸ μέσον μας (=μεταξύ μας) σ. 331,23.
μεταδακρύζω σ. 356,31.
[μετακαλῶ] ἐμετεκάλεσεν σ. 406,28.
[μετακατεβαίνω] νὰ μετακατεβῇς σ. 348,24.
μετασαλεύει σ. 315,7.
[μετασελλώνω] ἐμετεσέλλωσα σ. 389,24.

μετεστρέφω σ. 356,9 *μετεστράφηκεν σ. 326, 30.
μεταφέρω σ. 356,15.
μετεωρίζω σ. 377,2: νὰ τὴν μετεωρισθῶ σ. 378,26.
μετεωρισθικὰ σ. 330,22.
μετρῶ σ. 332,29. 341,17. 355,21.— μὲ τὸν νοῦν σ. 328,27.
μηδὲν (=μὴ) σ. 321,6. 325,17. 340,6. 341,31. 401,15.411,22: (=νὰ μὴ) 341, 26.
μῆλον σ. 397,8.
μήνα (=μήπως) σ. 327,15.331,10. 339, 23. 372,4.
[μηνῶ] ἐμήνυσες σ. 351,22.
μηχανὴ σ. 408,5.
μνημεῖον σ. 404,4.
μνημόσυνον σ. 404,18.
μόδος σ. 369,30. 402,20. 403,10.
μοναξία σ. 360,25. 374,18.
μοναχὸς σ. 359,16. 367,13. 15: μόνον μοναχοὶ σ. 407,11.
μονὴ (=κονάκι) σ. 334,26.
μόνον σ. 370,2. 372,31. 376,22. 383, 21: μόνον μοναχοὶ σ. 407,11.
μόσχος σ. 347,5. 375,16.
μουγκρίζω σ. 344,19. 381,27.
μουλάρι σ. 338,32. 340,19.
μοῦντος σ. 380,18. 31. 389,25.
μουρμουρίζω σ. 379,18.
μουσεῖον σ.399,18.
μπορῶ σ. 387,15.
μυαλὸ βλ. αἰμυαλὸς.
μυριοκαταφιλῶ σ. 317,7.
μύριος σ. 408,37.
μύρισμα σ. 354,6.
[μυρίζω] μυρισμένος (=εὐώδης) σ. 347, 19. 354,23. 397,8.
μυριστικὸν σ. 374,10.
μυρωδία σ. 374,18.
μυστήριον (=μυστικὸν) σ. 329,19. 331,3.
νεκρικῶς σ. 410,7.
νεόνυμφη σ. 348,26.
νέος σ. 405,21.
νεροκάλαμον σ. 347,36.
νεροφόρος σ. 348,6.
νεώτερος σ. 320,21. 334,9. 346,18: 348, 17. 351,37. 383,4.
νησὶν σ. 314,29.
νίκη (=ἥττα) σ. 365,10.12.
νῖκος σ. 319,25.
νομάτοι σ. 358,24. 371,28.
[νοῶ] νοήσουν σ. 328,19. 354,14.
νοῦς: φέρνω τὸν νοῦν μου σ. 340,2: ἤλθαν εἰς τὸν νοῦν τους σ. 321,26: ἀβάνω εἰς τὸν νοῦν μου σ. 371,1. ἔχω εἰς τὸν νοῦν σ. 329,28.
ντέντα σ. 324,19. 24. 374,22: 394,8. Βλ. τέντα.
νύκταν σ. 324,18.
[ξαιματώνω] ἐξαιμάτωσαν σ. 370,12.
[ξεβαίνω] ἐξέβησαν σ. 319,14: εἰς τὴν στράταν ἐξέβηκα σ. 356,29.
[ξεκουράζομαι] ἐξεκουράσθηκα σ. 370, 14.
ξενιτεία σ. 339,17. 409,8.
ξένος σ. 408,14.
ξεσκίζω σ. 345,1.
[ξετινάξω] ἐξετίναξα σ. 382,7.
ξεφαντώνω σ. 318,21. Βλ. ἐξεφαντώνω.
ξεφορτώνω σ. 340,19.
[ξεχωρίζω] ἐξεχώρισεν σ. 386,38.
[ξεψυχῶ] ἐξέψυξεν σ. 380,35. 410,15.
ξηπάζομαι σ. 315,26: ἐξηπάσθη σ. 371,13.
ξυλαλόες σ. 375,16.
ὁδοστάτης σ. 367,22.
οἰνοχόος σ. 402,32.
ὀκνεύω σ. 394,16.
ὀκνὸς σ. 354,29.
ὀκνῶ σ. 363,17.
ὀλίγον σ. 367,25.
ὁλοένα σ. 400,36.
ὁλομέταξος σ. 361,20.
ὁλονυκτὶς σ. 328,20.
ὁλότελα σ. 329,29. 381,30.
ὁλόφορα σ. 386,3. 387,20.
ὀμμάτιον σ. 328,32. 335,28.

[ὀμνύω] ὤμνυαν σ. 327,16. Πρβλ. ὀμόνω.
ὀμόνω σ. 369,5: ὤμοσεν σ. 367,1.
ὅμορφος σ. 321,22. Πρβλ. ἔμορφος.
ὀμπρὸς σ. 317,7.
ὀνειδίζω σ. 378,28.
ὀνειδιστικὸς σ. 327,4.
ὄνειδος σ. 327,8.
ὄνομαν σ. 314,6. 350,9.
ὀνομασθὴ σ. 395,8.
ὀνύχια σ. 335,1. 389,34.
ὀξὺς σ. 387,34.
ὀπισωκάπουλα σ. 357,14.
ὅποτε σ. 393,35.
ὀπτὸν σ. 402,28.
ὄργανον σ. 362,7.
ὀργίζομαι σ. 364,15.
ὀρδινία σ. 360,22.
ὁρίζω (=διατάσσω) σ. 314,12. 14. 326, 8. 329,21. 330,33. 364,18. 407,8: (=ἄρχω) σ.324,6: (=λέγω) σ. 332,6.
ὁρισμὸς σ.329,21.342,25.363,24.408,26.
ὕρνευν σ. 377,14.
ὀρνίθι σ. 400,19.
ὄροφος σ. 399,13.
ὀρφανὸς σ. 408,14.
ὁρχισμὸς σ. 408,7.
ὅσον (=ἕως οὗ) σ. 390,33.
ὀσπίτιον σ. 318,3. 323,26. 328,13. 403, 26. Πρβλ. σπίτιν.
οὐδένας σ. 411,22.
ὀφρύδι σ. 346,22. 352,19.
ὄχθα σ. 387,10.
ὄχλησις σ. 405,22.
παγαίνω σ.321,10. 323,32. 328,20: πάγαινε σ. 330,33 : ὑπῆγεν σ. 358,6. νὰ ὑπᾶν σ. 361,12 Πρβλ. ὑπαγαίνω, ὑπάγω.
παγκάλιστος σ. 360,7.
πάγκαλος σ. 334,3.
παίδευσις σ. 315,12.
παιδεύω σ. 359,30. παιδεμένος σ. 353, 30.
παίζω σ. 354,19. 377,1. 403,6: (ἐπὶ μουσικοῦ ὀργάνου) σ. 325,4.
[παίρνω] ἐπῆρεν σ. 357,14: ἔπαρε σ. 328,7. 320,27. 330,33: ἐπάρετε σ. 326, 9. 10: παρμένος σ. 371,30.
παλαίστρα σ. 343,9.
παλαιστρίτης σ. 343,4.
παλληκάρι σ. 330,28. 335,8. 349,4. 350, 13. 393,9.
πάλος σ. 361,21.
πάμπολλα σ. 322,19.
πανέμνοστος σ. 315,19. 340,25.
παντέρημος σ. 370,15.
πάντερπνος σ. 334,6.
πανωραιότατος σ. 330,26. 377,29. 403,27.
[παπποῦς] τοῦ παπποῦ σ. 364,26: πάππους σ. 324,3.
παρὰ σ. 359,4.
παραβάτης σ. 338,4. 369,34.
[παραβλέπω] ἐπαρεῖδα σ. 396,17. παραΐδῃς σ. 331,23.
παραγγέλλω σ. 401,15.
παραδιαβάζω σ. 318,3.
παραδιάβασις σ. 318,4.10.
παραθύριον σ. 339,18. 354,27.
παραιτοῦμαι σ. 316,8: ἐπαρατήθηκες σ. 335,34.
παρακάλεσις σ. 383,3.
παρακαλετικὸς σ. 321,4.
παρακάτω σ. 359,33.
παρακάτωθεν σ. 363,5.
παρακινοῦμαι σ. 382,9.
παρακούω σ. 393,30.
[παρακύπτω] παράκυψε σ. 350,33: νὰ παρακύψῃ σ. 352,3.
παράμερα σ. 394,18.
παραμερίζω σ. 401,37.
παραμικρὸς σ. 364,14.
παραμύθι σ. 337,14: παραμύθιον σ. 335,28.
παραπαίρνομαι σ. 393,17.
παραπονετικὸς σ. 327,4.
παραπονῶ σ. 356,12.
[παρασταίνω] νὰ παραστήσω σ. 341,27.
παραταγὴ σ. 408,37.
παρατρέχω σ. 373,18: νὰ παραδράμῃ (=ἀποφύγῃ) σ. 406,22.

πάρδος σ. 343,16. 361,18.
[παρέρχομαι] ἐπαρῆλθεν ὁ νοῦς της σ. 329,15.
παρηγορημα σ. 331,29.
παρηγορία σ. 357,28. 384,18.
παρρησία σ. 401,35.
παροῦ σ. 327,21. 401,20.
πᾶσα σ. 363,4 κ.ἀ.
πασχίζω σ. 408,5.
πάσχω: καλὰ σ. 331,21:(=προσπαθῶ) σ. 363,4. 371,29. 381,35. 386,6.
πατερὸ σ. 398,33.
πάτος σ. 398,28.
πατρίκιος σ. 327,18.
παώνι σ. 314,25. 375,1. 400.19.
πεζεύω σ. 401,10: (μεταβ.) σ. 358,18.
[πεθαίνω] ἀπεθάνω σ. 343,28. Βλ. ἀποθαίνω.
πειράζω (=δοκιμάζω) σ. 324,9. 343, 19.
πέμπω σ. 316,3: ἔπεψε σ. 334,18. 361,10. 373,21: νὰ πέψῃ σ. 332,7.
πενθητικὸς σ. 324,32.
πέρδικα σ. 334,3. 348,31.
περδίκι σ. 400,20.
περιβόλιν σ. 374,22: περιβόλιον σ. 403,25.
περιλαμβάνω σ. 344,22: ἐπερίλαβεν σ. 340,9.
[περιπατῶ] περιπατῶντας σ. 347,36.
περιπλακώνω σ. 385,3.
περιπλέκομαι σ. 335,20: περιπλεγμένος σ. 339,30.
περισυεύω σ. 396,9.
περισσὸς σ. 357,1.
περισσότερα σ. 326,21. 365,27.
[περιστέκομαι] ἃς περισταθοῦμεν σ. 371.25. 384,26.
περιτριγυρίζω σ. 327,16 : περιτριγυρίζομω σ. 382,28 : ἃς περιτριγυρισθοῦμεν σ. 330,9.
[περιχρυσώνω] περιχρυσωμένος σ. 324, 25.
περιχύνω σ. 324,31.
περνῶ σ. 336,34. 362,19, 382,2. 401,22.
πετάσι σ. 390,2.
πέτασμα σ. 375,5.
πετζίον σ. 376,30.
[πετῶ] ἐπέταξα σ. 393,6.
πεύκι σ. 403,6.
πέφτω σ. 334,8. 341,15.16. 355,2. 365, 26. 366,22. 406,25:—ἐπάνω σ. 381, 34: ἔπεσεν ἡ ἀγάπη μου εἰς ἐκεῖνον σ. 372,22.—εἰς ἔρωτα. σ. 313,16: σὲ πέφτει δύσκολα σ. 343,23: ἔπεσεν καὶ ἐκοιμήθη σ. 316,13.
πτερνιστήριον σ. 358,15.
[πέφτω] νὰ μὴν πέσῃ ὁ λογισμός της εἰς ἔρωτα σ. 315.20.
πηγάδιον σ. 365,8. 367,33.
πηγαίνω σ. 379,28: ἐπῆγεν σ. 359,26: ἐπήγαμεν σ. 371,34: πῶς τὰ πάγει σ. 386,1: πῶς τὰ πάεις σ. 386,3.
[πήγω] ἔπηξα σ. 368,21.
πηλάλημα σ. 378, 10.
πηλαλῶ σ. 319,3. 393,3. 395,4: ἐπηλάλησεν σ. 351,24.10: πηλαλῶντας σ. 344,28. 359,10.
[πήχη] πῆχες σ. 398,29.
[πιάνω] ἐπίασαν τὸν ποταμὸν σ. 379,8: τρόμος ἐπίανεν ὅλους σ. 405,30: ἐπιάσθη ἡ φωνή σου σ. 401,16.
πιδεξιωσύνη σ. 371,22.
πικραίνομαι σ. 353,7.
πισὸς σ. 399,11.
πίσω σ. 381,35.
πιττάκιον σ. 328,19.
πλάγιν σ. 329,13.
πλάκα σ. 399,18.
πλακώνω σ. 384,27. 385,22.
πλανῶ σ. 370,13: ἐπλανήθη σ. 327,15: πλανεμένος σ. 395,20.
πλάνος σ. 369,9.
[πλέκω] πλεγμένος σ. 347,12.
πληθύνω σ. 326,15. 352,13. 372,31.
πλὴν σ. 327,31. 328,11.
πληροφορῶ σ. 343,31. 351,32: πληροφοροῦμαι σ. 340,8. 348,27. 408, 11.
πληρῶ σ. 362,31. —τὸν λόγον σ. 320.28.

πληρώνω (= ἐκτελῶ) σ. 339,9.
πλίθος σ. 399,12.
πλοῦτος (ὁ) σ. 406,13.
ποδάρι σ. 370,12. 407,5: ποδάριον σ. 345,8: ποδαρίου σ. 335,1.
ποθητὸς σ. 339,16.
πόθος σ. 326,21. 350,28. 352,7. 355,1. 366,9.
[ποιῶ] ἐποῖσαν σ. 317,27: ἐποίησαν σ. 317,28.
πολεμάρχος σ. 392,29. 405,21.
πολυαγαπημένος σ. 360,18.
πολὺς (ἐπὶ ποταμοῦ) σ. 390,30.
πολυτίμητος σ. 361,1.
πολυχρονῶ σ. 361,1.
πόνος σ. 328,23.
[πορεύομαι] ἐπορεύθηκα σ. 370,20.
πόρος σ. 389,27.
πόρτα σ. 350,20.
πούπετες σ. 384,6. 405,21 : πούπετε σ. 366,34.
πρασινορόδινος σ. 319,11. 347,15.
πρέπω: καθὼς τὴν ἔπρεπεν σ. 314,8
[πριονίζω] πριονισμένος σ. 399,6.
προθυμῶ σ. 355,23.
προῖκα σ. 361,15. 27.
προκομμένος σ. 324,4.
προξενῶ: εἰς τὸν θάνατον σ. 331,22: εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν σ. 337,14.
[προλέγω] ἐπροείπαμεν σ. 406,15.
πρόπαππους σ. 405,2.
[προσέχω] προσέχου σ. 369,4: προσέχεσθε σ. 330,8
προσηκώνομαι σ. 402,36.
προσκυνῶ σ. 359,27.
προσκύπτω σ. 396,3.
προσπέφτω σ. 383,11.
[προτιμεύω] ἐπροτίμευα σ. 407,37.
προσυπαντῶ σ. 395,5.
προϋπαντῶ σ. 325,35. 361,5.
[προφθάνω] ἐπρόφθασεν σ. 378,10.
πρωτία (;) σ. 360,14.
πρωτοκορυφαῖος σ. 410,3.
πρῶτος σ. 318,14. 330,32. 349,16. 368, 35. 383,5. 387,21.
πταίσιμον σ. 330,35. 333,10. 364,14.
πτενὸς σ. 394,10.
πτερνιστήρι σ. 347,8.
πτεροφόρος σ. 315,23.
πύργος σ. 403,26.
πυρώνω σ. 399,2.
πύρωσις σ. 314,32.
πῶς (=ὅτι) σ. 315,5.
ραβδέα σ. 320,9. 334,35. 349,5.
ραβδὶν σ. 345,12. 358,14: ραβδὶ σ. 344,10: ραβδίον σ. 380,2.3.21. —χυτὸν σ. 344,16.
ράβδος σ. 320,7. 8.
ράθυμος σ. 339,7. Βλ. ἀράθυμος
ραθυμῶ σ. 377,2.
[ραίνω] ἔρανεν σ. 339,31.
ρέτενο σ. 320,20. 352,37. 388,30.
ρίζα σ. 339,11. 347,3. 398,3. 404,8.
[ριζικάρης] ριζικαροῦ σ. 342,25.
ριζικὸν σ. 323,22. 360,18. 366,24. 384, 29.
ριζιμιὸς σ. 359,6
[ριζώνω] ἐρριζώθης σ. 356,28.
ρόγα σ. 363,32.
ροδέα σ. 349,15.
ροδόσταγμα σ. 375,21: ροδύσταμαν σ. 339,32.
ροδοσταματίζω σ. 340,5.
ροῦχο σ. 346,26. 378,33. 34.
ρυάκιν σ. 321,22. 28.31.
ρύμνη σ. 355,27.
ρωμογενήτης σ. 368,32.
σαβανώνω σ. 410,22.
σαγίττα σ. 315,24. 352,10: σαΐττα σ. 316,13.
σαρακήνικα σ. 319,22.
σατράπης σ. 400,32.
[σβύνω] ἔσβεσες σ. 327,7. 391,30
σεβαίνω σ. 328,30: ἐσέβαινεν σ. 362, 24: ἐσέβη σ. 316,12. 330,1: ἐσέβηκα σ. 317,6. 333,8. 371,33: νὰ σεβοῦμεν σ. 332,32: σεβᾶτε σ. 324,19.
σέλλα σ. 347,15. 357,31. 360,36.
σελλὶν σ. 348,33.
σελλοχάλινο σ. 361,17.

σελλοχαλινωμένος σ. 338,34.
σελλώνω σ. 394,23.
[σέρνω] ἔσερνεν σ. 345,27. Πρβλ. σύρνω.
σημάδι σ. 371,3: σημάδιον σ. 332,8.
σημαδικὸ σ. 369,36.
σιαγόνιον σ. 399,20.
σίδερο σ. 399,29.
σιδεροκλειδωμένος σ. 314,22.
σκάλα σ. 399,10.
σκαλόλουρο σ. 320,4.
σκανδαλίζω σ. 357,4.
[σκεπάζομαι] ἐσκεπάσθη σ. 377,32.
σκεπτικὰ σ. 351,25.
σκλάβος σ. 331,16. 361,26. 412,17: σκλάβα σ. 331,15.
σκλαβώνω σ. 404,11.
σκοπεύω σ. 386,11.
[σκοτεινιάζω] ἐσκοτεινίασεν σ. 369,24.
σκουλήκιον σ. 353,13.
σκουτάριον σ. 380,20. 381,16. 394,32.
σκυλλίον σ. 323,2.
σκύλλος σ. 381,34.
σκύπτω σ. 359,14: ἔσκυψα σ. 339,18.
σμάρδος σ. 361,18.
[σμίγω] νὰ σμίξῃ σ. 372,23: ἐσμίχθησαν σ. 319,31. 326,19. 349,21. 360,30: νὰ σμιχθῶ σ. 372,19.
σμίξη σ. 372,26.
σουληνάριν σ. 314,33.
σουλτάνος σ. 405,2.
σπαθέα σ. 359,11. 367,53: τὲς σπαθὲς σ. 334,7.
σπαθὶν σ. 331,25: σπαθίον σ. 332,14. σπαθία σ. 320,1.
σπαθοκοπημένος σ. 324,33.
σπαθοράβδιν σ. 352,36.
σπίτι σ. 330,15. 356,4: σπίτιον σ. 347,22. 357,16. 361,5. 399,16. Πρβλ. ὀσπίτιον.
σπιτόπουλον σ. 389,20.
σπλαχνίζομαι σ. 409,24.
σπλάχνον σ. 404,10.
σπουδάζω σ. 347,8.
σταβλάτορας σ. 352,34. 37.
στάβλος σ. 340,21.
[σταίνω] ἔσταινεν σ. 362,23. 402,30.
στανέο σ. 383,23.
στάσις σ. 402,17.
σταφύλι σ. 398,35.
[στέκομαι] ἐστέκετον σ. 328,27: ἐστέκουνταν σ. 340,4.
στέλνω σ. 323,30: ἔστελνε σ. 400,36.
στένωμα σ. 355,27.
στεφάνιν σ. 360,17.
στέφανος σ. 361,1. 397,31.
[στεφανώνω] νὰ σὲ στεφανωθῇ σ. 372,15.
στιλβότης σ. 412,10.
στιλβώνω σ. 316,12. 375,10. 398,31 στιλβωμένον σ. 400,10. Βλ. στιλιβώνω.
στιλιβώνω σ. 398,11. Βλ. στιλβώνω.
στοιχεῖον σ. 384,7.
στολὴ σ. 379,8.
στολίζω σ. 379,6.
στόμαν σ. 344,33.
στουπὶ σ. 372,29.
στράτα σ. 321,18. 325,14. 352,38: 407,5: ἐβγῆκαν εἰς τὴν σ. σ. 367,9: ἐπίασεν τὴν σ. σ. 335,4. 367,11.
στρατηγὸς σ. 350,16: στρατήγισσα σ. 325,20. 339,30.
στράτιας (;) σ. 360,15.
στρατιώτης σ. 351,7. 355,32. 362,10. 364,1. 11. 390,14. 392,3. 30. 401,4. 405,8. 406,18. 407,21.
[στρέφομαι] ἐστράφην σ. 358,22.
στριγγίζω σ. 371,31.
στρογγυλὸς σ. 399,32.
στρῶμα σ. 406,25.
στρώνω σ. 352,34. 357,31: στρωμένος σ. 324,25.
συγγενάδα σ. 385,21.
σύγγραμμα σ. 380,9.
[συκλαίω] ἐσυνέκλαιαν σ. 410,27.
[συγκρίνω] ἐσυνέκρινα σ. 316,20.
[συγκρούω] ἐσυνέκρουεν ἡ φωνὴ τῆς κόρης μὲ τὴν θαμπούραν σ. 403,3.

συγκύλισμα σ. 369,32.
συγουρίτζικον σ. 394,11.
σύγυρίζω (ἀμετ.) σ. 393,5.
[συγχαίρω] ἐσυνεχαίρετον τὸν υἱὸν καὶ τὴν νύμφην σ. 402,9.
συγχαμερὸς σ. 327,9.
συγχαρήκι σ. 339,5.
συγχύζομαι σ. 314,20: συγχυσμένος σ. 366,29.
σύγχυσις σ. 326,19.
συμβάλλω σ. 319,27,
σύμβαμα σ. 366,25.
συμβουλεύομαι σ. 328,31.
συμβουλὴ (=συμβούλιον) σ. 318,14.
συμπαθὴς σ. 409,24.
συμπάθειον σ. 364,9. 391,21.
συμπαθῶ σ. 395,15.
συμπεθερία σ. 351,19.
συμφέρνω σ. 374,11.
συναγάλλομαι σ. 403,2.
[συνάζομαι] ἐσυνάχθησαν σ. 357,20.
συναπαντῶ σ. 335,15: ἐσυναπαντήθησαν σ. 370,37.
συνδύο σ. 390,10: συνδυὸ σ. 387,15.
συνεργῆτε (;) σ. 333,17.
συνερίζω σ. 314,28.317,13. 377,14: συνερίζομαι σ. 374,27.
συνέρχομαι: πρὸς θάνατον σ. 340,1.
[συνήθεια] πάρῃ το συνήθειαν σ. 384,24.
συνομήλιγγες (οἱ) σ. 370,18.
σύνταχα σ. 329,34.
σύντομα σ. 382,30.
[συντομεύω] ἐσυντόμησα σ. 388,23.
σύντομος σ. 371,22.
συντρεῖς σ. 387,17. 390,10.
συντροφία σ. 347,36.
συντυχαίνω σ. 328,31. 339,23. 355,14: ἐσύντυχα σ. 317,15. 364,32. 354,22: νὰ συντύχω σ. 336,16. 351,19: σύντυχε σ. 401,14.
σύρνω σ. 328,5: ἔσυρνα σ. 378,7. 332,18. 370,24: σύρε σ. 352,27: ἐσύρθησαν ὀπίσω σ. 340,14: ἐσύρτηκα σ. 381,25:—σαΐτταν σ. 316,13:—φωνὴν σ. 407,29.—κοντάρι σ. 392,15.
συρτὸ σ. 338,37. 360,27. 370,36.
σύσσελος σ. 393,6.
[συστέκομαι] ἐσυστάθησαν (=συνῆλθον) σ. 340,2.
συχνογύρισμα σ. 320,13. 403,9.
σφαγμὸς σ. 405,12.
[σφάζομαι] ἐσφάγη μέσα ἡ καρδία της σ. 329,1: ἐσφαγμένας σ. 321,32.
[σφαλίζω] ἐσφαλισμένη σ. 407,9.
σφίγγω σ. 369,29: ἔσφιξεν σ. 344,22.
σφονδυλέα σ. 349,14.
οφουγγίζω σ. 376,13.
σφραγὶς σ. 321,9. 11.
σφυγμὸς σ. 406,30.
[σχίζω] ἔσχισεν σ. 346,14: ἐσχίσθη 346,16.
σχολάζω σ. 342,36. 364,5.
[σώνω] (=φθάνω) ἔσωσαν σ. 313,15. 314,2. 334,29: (=προφθάνω) σ. 330,18. 330,19. 358,7. 384,20 (=δύναμαι) σ. 322,5: (=τυχαίνω) σ. 334,22: σώνει(=ἀρκεῖ) σ. 322,16. 364,9.
[σωπαίνω] σώπα σ. 377,35.
ταγίζω σ. 364,13.
τάζω (=ἐπαγγέλλομαι) σ. 321,5. 333, 27: ἔταζες σ. 330,25: ἔταξε σ. 407, 24.
ταιριάζω σ. 325,27.
ταξειδεύω σ. 327,24. 367,14.
ταξείδιον σ. 318,1. 323,31. 327,28.
τάξις σ. 326,20. 402,22.
ταραχὴ σ. 371,27.
τάχατες σ. 330,2. 22. 373,9.
[τέλος] νὰ δώσωμεν τέλος σ. 403,23.
τέντα σ. 318,23. 321,9. 358,12. 361,20. Βλ. ντέντα.
τεντώνω (=στήνω τέντα) σ. 335,10.
τερπνὸς σ. 341,28.
τετιμημένος σ. 321,28.
τέτοιος σ. 330,25. 345,11.
τζακίζω σ. 371,14. 385,23: ἐτζακίσθησαν σ. 319,32: (=ἐτζάκισαν) σ. 319,

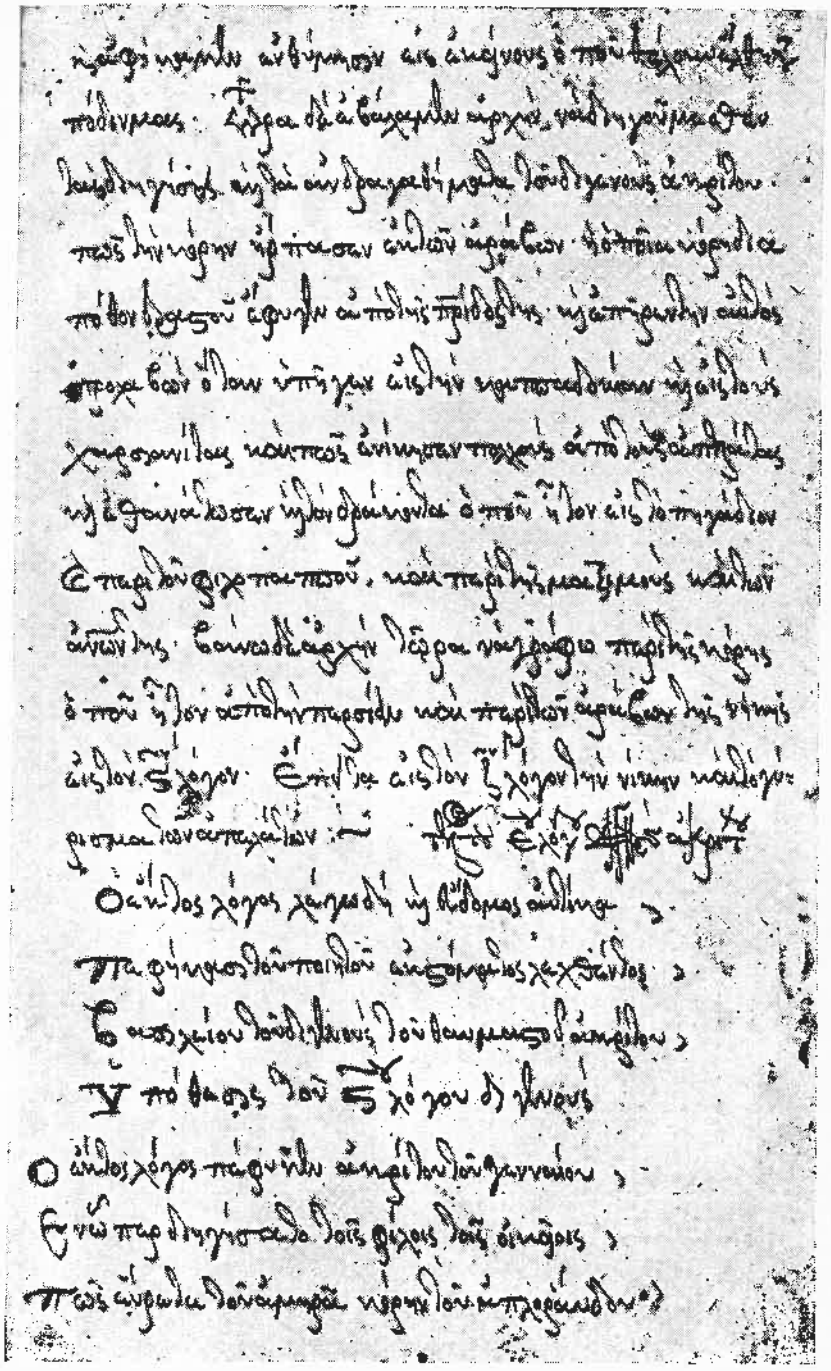
33.
τί (=πόσον) σ. 371,4.
τιμή σ. 404,11.
τινάζω σ. 345,8.
τινάς σ. 315,38. 316,1. 323,23. 24. 401,5: τινὰν σ. 364,5. 402,24.
τίποτες σ. 325,17. 330,9. 405,26: (= διόλου) σ. 340,6: οὐδὲ τίποτε (=μηδὲν) σ. 341,17: τίποτις σ. 353,17. 360,10.
τοιούτως σ. 361,29.
τόλμα σ. 319,24. 320,11.
τοπάρχης σ. 327,14.
τόπος σ. 362,16.
τόσα (ἀντὶ τόσον) σ. 380,22.
τραγούδι σ. 377,22. 403,8: τραγῴδιον σ. 322,8. 350,18.
τραγουδῶ σ. 350,18: ἐτραγῴδει σ. 354, 3. 403,5.
τραντάφυλλον σ. 354,23: τραντάφυλλο σ. 374,14. Πρβλ. τριαντάφυλλον
τράπεζα σ. 402,30.
τραχηλία σ. 347,4.
τριαντάφυλλον σ. 347,19. Πρβλ. τραντάφυλλον.
τρίδουλος σ. 316,1.
τρίζω σ. 381,17.
τρίκλινον σ. 399,9.
τρισκατάρατος σ. 390,21.
τρουμπέτα σ. 325,4. 361,2.
τρυγόνα σ. 334,5.
τρύπα σ. 351,3.
[τρώγω] μὲ τρώγει εἰς τὴν καρδίαν σ. 396,33: νὰ μὲ φᾶν σ. 370,9: τρώγομαι σ. 380,14.
τυλιγάδιν σ. 315,32: τυλιγάδιον σ. 315,24.
τύμπανος σ. 362,7.
ὑάκινθος σ. 361,23.
[ὑγιαίνω] θέλω ὑγιάνει σ. 353,18.
*ὑδροχόος σ. 348,5.
ὑπαγαίνω σ. 339,5. 355,39. 357,15. 381,6: ὑπήγαινεν σ. 353,36: ὑπῆγαν σ. 346,32: νὰ ὑπᾷς σ. 348,23: ἂς ὑπᾶμεν σ. 330,10: νὰ ὑπᾶμεν σ. 349,4: νὰ ὑπᾶσιν σ. 328,14: νὰ ὑπᾶν σ. 328,18: ὑπάγωσιν σ. 338,9. Βλ. παγαίνω.
ὑπάγω σ. 337,25. Βλ. ὑπαγαίνω.
ὑπαντῶ σ. 378,5.
ὑπεμένω σ. 377,34. Πρβλ. ὑπομένω.
ὑποκάτωθεν σ. 379,1. 383,32. 389,20. 400,14.
ὑπόκοντος σ. 349,4.
ὑπομένω σ. 352,25. Πρβλ. ὑπεμένω.
ὑπόπαχος σ. 315,18.
ὑπόσγουρος σ. 346,21.
[ὑποστρέφω] νὰ ὑποστρέψω σ. 373,14.
[ὑποτάσσομαι] νὰ σᾶς ὑποτακτοῦν σ. 364,22.
ὕστερον: ἕως τὸ ὕστερον σ. 330,26.
ὑστερῶ σ. 323,2. 336,4. 354,33.
φαγίον σ. 403,2.
φαιλόνι σ. 400,28.
[φαίνομαι] ἐφάνη της σ. 375,23: τὸν φανῇ σ. 316,4.
φακιόλιον σ. 339,10. 390,3.
φανὸς σ. 362,28. 384,25. 385,5,9. 386,37.
φάντασμα σ. 376,3.
φαρατζίκιν σ. 339,11.
φαρὶν σ. 319,5.7. 367,17, 389,32. φαρὶ σ. 338. 358,13.
φαρισαϊσμὸς σ. 388,10.
φεγγάριον σ. 328,20.
φέγγος σ. 352,32.
φέγγω σ. 339,15. 374,32: ἔφεξεν ἡ ἡμέρα σ. 394,25:—ὁ ἥλιος τὴν ἡμέραν σ. 358,8.
φέρνω σ. 341,15: ἔφερναν σ. 402,28. ἔφερεν σ. 348,10.
φηκάριον σ. 376,14.
φήμη σ. 340,26. 360,22.
φημισμένος σ. 325,9.
φθάνω σ. 401,24.
φίλημα σ. 324,17.
φιλῶ σ. 354,4.
φλέγομαι σ. 326,17.
φλογοφόρος σ. 316,11.
φλωρὶ σ. 402,12.
φοβερίζω σ. 411,11.
[φόβος] εἶχαν τὸν φόβον του σ. 3: (ἐνεργ.) σ. 315,38.
[φοβοῦμαι] φοβιζάμενη σ. 315,26.
φοινικία σ. 368,1.
φορῶ σ. 335,2. 409,20.
[φουμίζω] φουμισμένος σ. 392,30. (= κακοφημίζω, κακολογῶ) ἐφούμισα σ. 354,28.
φουσᾶτον σ. 321,10. 323,31. 325,6. 366,14: φουσᾶτο σ. 320,15. 355,19. 31.
φουσκίνα σ. 346,32.34.
φρενήτης (=φρενοβλαβὴς) σ. 332,13.
φρίττω σ. 349,
φυλάγω σ. 364,19. 387,18: ἐφυλάχθησαν σ. 372,9.
[φυτρώνω] ἐφυτρώθη σ. 374,29.
φωλέα σ. 375,2: φωλία σ. 398,18.
φωνὴ: βάζω—σ. 357,16. 407,33. σύρνω—σ. 407,29.
φῶς σ. 335,28.30. 352,5. 357,28.407, 15.
φωτία σ. 315,23. 356,8.
χάδιον σ. 315,5.
χαίρομαι σ. 383,30: χαίρουνται σ. 374. 14: χαιρόμενοι σ. 331,11: νὰ μὴν χαρῶ σ. 356,35.
χαίτη σ. 389,33. Πρβλ. χίτη.
χαλινάριον σ. 347,26. 352,15.
[χαλνῶ] ἐχάλασα σ. 408,6.
χαμογελῶ σ. 383,9: χαμογελῶσα σ. 386,30.
χαμόθεν σ. 319,17.
χαράτζιον σ. 405,28.
χαρίζω σ. 353,23.
χάρισμα (=δῶρον) σ. 340,22.
χαρτὶν σ. 315,24.
[χάφτω] νὰ μή σε χάψῃ ἡ ἀρκοῦδα σ. 344,26.
[χειρίζω] ἐχείρισεν σ. 318,12. 320,9. 321,13. 322,5: νὰ χειρίσουν σ. 363, 31 κ. ἀ.
χειροσκούταρον σ. 378,4: χειροσκουτάριον σ. 378,18: χεροσκουτάριον σ. 381,2.
χέριν σ. 358,13: χέριον σ. 322,22. 348, 10.
χιλιμιντρίζω σ. 338,37.
χίμαιρα σ. 400,3.
χιονᾶτος σ. 314,16.
χιόνι σ. 394,27: χιόνιον σ. 411,30.
χιονοκρυστάλιον σ. 315,8.
χιρνῶ σ. 375,13.
χίτη σ. 347,12. Βλ. χαίτη.
[χολιάζω] χολιασμένος σ. 333,18.
[χολομανῶ] ἐχολομάνησεν σ. 362,33.
χοροπαίζω σ. 347,18.
χορταίνω σ. 407,16.
χορτάρι σ. 356,26.
χοχλάζω σ. 314,34.
χρεία σ. 325,19. 332,1. 341,22. 384, 8. 387,2. 402,33.
χρέος κοινὸν (=ὁ θάνατος) σ. 341,11.
χρήζω σ. 364,5.
χρόα σ. 375,5. 398,26.
[χρόνος] χρονῶν σ. 313,15. 314,8. 342,21.
χρυσάφιον σ. 347,16. 369,36.
χρυσοκόκκινος σ. 361,20.
χρυσοκλιβανᾶτος σ. 384,3.
χρυσόλουρος σ. 338,36.
χρυσοπτέρυγος σ. 317,9. 329,36.
χρυσὸς σ. 356,3. 386,19.
χυμευτὸς σ. 339,12. 347,4. 350,24. 361,17. 21. 398,33.
[χύνομαι] ἐχυθήκασεν σ. 371,29.
χυτὸν (ραβδίον) σ. 344,16.
χώνω σ. 328,3.
χώρα σ. 328,24. 336,32. 355,20. 384, 33. 405,33.
χώρια σ. 328,19. 362,25. 394,19.
χωρίζω σ. 359,31. 367,13: ἐχώρισεν σ. 347,35. 356,15: ἐχωρίσθη σ. 389,32: (=κόπτω) σ. 322,1: χωρίζει (=διακρίνεται) σ. 343,34.
ψεματολογία σ. 337,1.
ψευδικῶς σ. 386,4.
ψεύστης σ. 354,29.
ψεύστικος σ. 338,12. 341,33. 342,1:

ψεύσθικος σ. 412,2.
ψηλὰ σ. 376,10.
ψήλωμα σ. 387,5.
ψηφίζω σ. 335,36.
ψῆφος σ. 350,24: ψῆφες σ. 400,9.
ψηφωτὸς σ. 350,26.
ψόφιος σ. 391,6.
ψοφῶ σ. 344,23.
ψυχὴ σ. 329,7. 377,35. 407,17.
ψυχικὸν σ. 402,5.
ψυχομαχῶ σ. 410,12.
ψυχοπονοῦμαι σ. 316,24.
ψυχοφλέκτης σ. 316,32.
ψωμὶ σ. 402,30.
ὥρα σ. 356,27. 401,22: διὰ τὴν ὥραν σ. 368,14.
ὡραιωμένος σ. 394,31.
ὡράριον σ. 400,28.
ὡσὰν (=ὅπως) σ. 340,1: (=ὅτε) σ. 313, 15. 314,2. 319,2. 327,28: ὡσὰ νὰ σ. 384,7.

ΠΙΝΑΞ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Ἀαρὼν σ. 323,15.
Ἄβρων σ. 405,1. Πρβλ. Ἀμβρών.
Ἀγαρηνοὶ σ. 342,18. 404,34.
Ἀγκύλας βλ. Λέων.
Ἄγκυρα σ. 404,35.
Ἅδης σ. 384,5. 406,13. 408,13. 411, 1 κ.
Αἴγυπτος σ. 400,6.
Ἀκινὰ σ. 327,26.
Ἀκρίτης σ. 342,22. 344,2 κἑ. 362,17. 370,38. 398,6 κἑ. καὶ ἀλλαχοῦ
Ἀλδεφαγᾶς σ. 399,38.
Ἀνατολὴ σ. 404,38.
Ἀλέξανδρος σ. 341,32 κἑ. 385,28. 400,4.
Ἀμαζὼν σ. 374,6. 385,27.
Ἀμβρὼν σ. 324,3. 342,3. Πρβλ. Ἀβρών.
Ἀμόριν σ. 324,7.
Ἄγκυρα σ. 327,25.
Ἄννα σ. 333,1.
Ἀνδρόνικος σ. 342,23.
Ἀντίοχος σ. 366,15. 367,20. 373,9.
Ἀπλοράβδης σ. 365,21 κἑ.
Ἀραβῖται σ. 318,16. 324,2. 328,10. 11. 371,11. 372,5. Πρβλ. Ἄραβος.
Ἄραβος σ. 342,17. Πρβλ. Ἀραβῖται.
Ἄσπρη Πέτρα σ. 329,36. Πρβλ. Ἀσπρόπετρα.
Ἀσπρόπετρα σ. 328,14. 330,12. 411, 2. Πρβλ. Ἄσπρη Πέτρα.
Ἀφρικὴ σ. 327,26.
Ἀχαΐα σ. 364,33.
Ἀχιλλεὺς σ. 341,32. 399,37.
Βαβυλὼν σ. 399,7. 410,35.
Βαβυλωνία σ. 363,6.
Βαγδᾶ σ. 410,35. Πρβλ. Μπαγδάην
Βασίλειος σ. 332,2. 342,20. 344 κ.ἀ. passim.
Βελλεροφὼν σ. 400,2.
Βλατολιβάδιν σ. 370,34. Πρβλ. τὸ ἀκόλουθον. Βλατολιβάδιον σ. 407, 27. 32.
Βράχμανα σ. 335,28.
Βυζάντιον σ. 404,38.
Γολιὰθ σ. 399,27.
Γύνδοι σ. 399,38.
Δαλιδὰ σ. 399,21.
Δαρεῖος σ. 400,3.
Δαυὶδ σ. 399,26.
Διγενὴς σ. 342,16. 18. 347,31 καὶ πολλαχοῦ
Δοῦκαι σ. 323,16. 342,12. 18. 351,35.
Δούκας σ. 350,1 κἑ. 359,25. 386,17.
Ἑβραῖοι σ. 400,6.
Ἕκτωρ σ. 341,32.
Ἑλόπη σ. 400,1.
Ἑπτακωμία σ. 327,26.
Εὐδοκία σ. 350,9. 408,28.
Εὐφράτης σ. 394,20. 398. 401,33. 403,24. 405,35. 410,30.
Ἡρακλέος (τοῦ) σ. 324,7. 342,9.
Θεόδωροι ἅγιοι σ. 361,22.
Θεόδωρος (ἅγιος) σ. 355,32. 400,26. 403,29.
Ἰαννάκιος σ. 381,9. 382,5. Πρβλ. Ἰωαννάκιος.
Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ σ. 400,7.
Ἰκόνιον σ. 404,35.
Ἰφέριν σ. 324,7.
Ἰωαννάκιος σ. 382,17. 383,8. 390,6. 408,2: Πρβλ. Ἰαννάκιος καὶ Ἰωαννίκιος.
Ἰωαννίκιος σ. 341,36. 348,1. 349,8. 384,30. 386,19 Πρβλ. Ἰωαννάκιος.
Κανδάκη σ. 400,4.
Καππαδοκία σ. 339,1. 3. 342,11. 363, 13. 365,6. 401,7. 404,35. 405,15.
Καππάδοξ σ. 335,2.
Καρόης σ. 321,3. 342,3. 405,10.
Κίλικες σ. 410,39.
Κινναμάδες σ. 323,15. 342,24.
Κίνναμος σ. 341,36. 349,7. 381,9. 35. 382,20. 383,8. 387,7. 388,8. 389,5. 390,6. 408,3. 400,2.
Κοῦφερ σ. 324,6. 342,7.
Κωνσταντῖνος σ. 318,26 κἑ. 323,13. 344,1.
Κωνσταντινούπολις σ. 404,38.
Λάζαρος σ. 409,9.
Λέανδρος σ. 390,7. 392,4. 17.
Λέων ὁ Ἀγκύλας σ. 380,5 κἑ.
[Μα]γιστρέοι σ. 313,1.
Μάγιστροι κῦρ σ. 323,18.
Μαγούλιοι σ. 363,14. Πρβλ. Μεγούλιοι.
Μάδαρα σ. 411,1.
Μανασσῆς σ. 409,22.
Μαξιμὼ σ. 365,9. 374,6. 385, 386, 387, 389,32. 390. 395. 408,3: Μαξιμοῦς σ. 386,36. 396,33. 408,6.
Μαυριορῖται σ. 410,35.
Μέγας κάμπος σ. 384,3.
Μεγούλιοι σ. 342,8, Πρβλ. Μαγούλιοι.
Μεκκὲ σ. 368,30.
Μελανθία σ. 368,31.
Μελεμέντζης σ. 386. 387. 388. 390,7.
Μεσοποταμία σ. 379,32.
Μουσελὼμ σ. 323,16.
Μοσοὺρ σ. 367,21. Πρβλ. Μουσούρ.
Μουσούρ σ. 318,11. 12. 327,24. 367, 29. 370,36. 37. 372,7. 373,11. 405, 5. 10.
Μπαγδάην σ. 338,30. Πρβλ. Βαγδᾶ.
Μυλοκοπίδιν σ. 334,14.
Νικηφόρος σ. 405,31.
Πέραν βίγλα σ. 358,11.
Πέρσαι σ. 400,36.
Περσία σ. 365,10.
Ρουχᾶς σ. 333,32. 334,11. 335,7.
Ρωμαῖος σ. 325,29. 404,30. 405,12.
Ρωμανία σ. 318,19. 323,13. 325. 328, 12. 350,8. 404,32. 405,7. 411.
Ρωμανὸς σ. 342,25. 350,3. 363,9. 397,15: Ρώμανον σ. 350,3.
Σαοὺλ σ. 399,34.
Σαμψὼν σ. 399,19.
Σαρακηνὸς σ. 358,11. 400,36.
Σάρβαρος σ. 405.
Σιλὼμ σ. 411,1.
Σμύρνη σ. 404,36.
Σπαθία σ. 323,36. 405,4.
Συρία σ. 318. 321,5. 323,7. 324. 325, 9. 326,29. 327. 367,14. 399,7. 405. 408,8. 411.
Ταρσῖται σ. 400,37.
Ταρσίτης σ. 405,2.6.
Ταρσὸς σ. 327,24. 410,34.
Τάρταρος σ. 337,22.
Τερεντὴ σ. 327,26.
Τοῦρκοι σ. 318,15.
Τρῶσις σ. 386,12.
Φιλόπαππος σ. 341,46. 348,14. 374,5. 385,13. Πρβλ. Φιλοπαπποῦς καὶ Φιλοπάππους.
Φιλοπαπποῦς σ. 341,2. 365,8. 380,35.

381. 383. 385. 388. 390,6. 408,2. Πρβλ. Φιλόπαππος.
Φιλοπάππους σ. 383,22. 387,3. Πρβλ. Φιλόπαππος.
Χαγάνος σ. 405,8.
Χαλκογοῦρνα σ. 372,30.
Χαρσιανά σ. 404,34.
Χαρσιανὴ σ. 342,10.
Χαρσιανίτης σ. 365,6.
Χοσρόης σ. 361,23. 404,37.
Χολκακούρα σ. 373,8.
Χρυσοτέρπης σ. 323,36.

Πανομοιότυπον τοῦ χειρογράφου

ΔΗΜΩΔΗ ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΤΙΚΑ

ΥΠΟ

ΜΙΧΑΗΛ Κ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ

Συνεχίζων κατωτέρω τὰς ἐν τῷ Λεξικογραφικῷ Ἀρχείῳ [1]), τοῦ ὁποίου ἔχει διακοπῇ ἡ ἔκδοσις, παρατηρήσεις μου εἰς τὴν δημώδη φυσιογνωστικὴν ὀνοματολογίαν, προσημειοῦμαι καὶ πάλιν ἐνταῦθα, ὅτι εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν δημοτικῶν λέξεων τοῦ φυσικοῦ κόσμου δυνάμεθα πρωτίστως νὰ ὁδηγηθῶμεν ἐκ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φυσιογνωσίας, τῆς ὁποίας τύπον εἰλικρινῆ διετήρησε τὴν παράδοσιν ὁ νεοελληνικὸς λαός. Ὄχι μόνον ὅροι δημώδεις δυσεξήγητοι ἀποκαλύπτονται αἴφνης, ἀπροσδόκητοι πολλάκις, ἀπόγονοι ἀρχαίων ἑλληνικῶν ὀνομάτων παλαιοχρόνου εὐγενείας, ἀλλὰ καὶ νεοπλάστων λέξεων δημοτικῶν δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν τὴν ὀνοματογόνον αἰτίαν ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ πράγματος ὑπὸ ἀρχαίου συγγραφέως, καθόσον αἱ χαρακτηριστικαὶ ἰδιότητες, ἀπὸ τῶν ὁποίων ὁ λαὸς ὀνοματίζει, εἶναι συνήθως αὐταὶ αἱ τῆς ἀρχαίας ἐμπειρίας, σωθεῖσαι ἐκ τῆς παραδόσεως, ἢ ἐκ νέου καὶ πάλιν παρατηρηθεῖσαι μὲ τὸ αὐτὸ ἑλληνικὸν ὄμμα καὶ τὴν ὁμοίαν διανόησιν. Εὐνόητον δὲ βεβαίως, ὅτι ἡ συμπαραβολὴ καὶ συνεξέτασις τῶν δημωδῶν καὶ τῶν ἀρχαίων ὄχι μόνον τὰς λέξεις διαφωτίζει, ἀλλ' ἀμοιβαίως καὶ τὰ ὑπ' αὐτῶν σημαινόμενα πράγματα.

Ὁ δημώδης φυτολογικὸς ὅρος *ἀγριάδα* δηλοῖ «χόρτα» διάφορα, τῆς τάξεως τῶν ἀγρωστωδῶν (gramineae), πόας τοῦ ἀγροῦ μονοετεῖς, τὰ «ἀγρικὰ» τῶν ἀρχαίων, τὰ μὴ δίδοντα «γεννήματα» ἢ «καρπόν», τ. ἔ. ἐδώδιμον σπέρμα (πρβλ. Λεξ. Ἀρχ. Α' 63), ὅθεν ἀκριβῶς ἀπεκλήθησαν *ἀγριάδες* (πρβλ. Νικάνδρ. *Θηρ.* (Schneider) στ. 89: «*ἀγριὰς* μαλάχη»). Ἀλλ' *ἀγριάδα* κατ' ἐξοχὴν ὀνομάζεται ἡ *ἄγρωστις*, ἡ τῶν ἀρχ. ἀγρωστις βοτάνη: κυνόδους ὁ δάκτυλος (cynod. dactylon), ἢ μεταγενέστερον *ἀγριὰς* (ὅθεν βεβαίως ὁ δημ. τύπος *ἀγριάδα*): «Ἀγριὰς τ' ὀρει-

[1]) Α' 61, Β' 156, Γ' 77, Δ' 165, Ε β. 65, Ϛ' 210 κλπ.

θαλής, βοτάνη ἡ ἄγρωστις ἐν τῷ ὄρει θάλλουσα» (Τσέτζ. Σχολ. Λυκόφρονος, Ἀλεξ. ἔκδ. Sheer II. στ. 1422), ἢ κοινότερον *ἀγρία*, ὅθεν βεβαίως ὁ δημ. τύπος *ἀγριά*: «Ἄγρωστις, εἶδος βοτάνης, ἡ *κοινῶς ἀγρία*» (Σουϊδ. ἔκδ. Bernhardy, σ. 78), «Ἡ δὲ ἄγρωστις βοτάνη, ἣν *ἀγρίαν* ἡ *κοινὴ* γλῶσσα φησίν» (Εὐστάθ. ἔκδ. Λιψ. Α. 1553, 30, σ. 240) «Ἄγρωστις, ἡ παρὰ τοῖς *γεωργοῖς* καλουμένη *ἀγρία* (Σχολ. Θεοκρ. Schol. ἔκδ. Dübner Paris σ. 83).

Τὸ ἀγαποβότανον (teucrium polium) ὠνομάσθη πιθανῶς σκορπίδι ὡς ἀποδιῶκον «θυμιώμενον θηρία» (Διοσκ. Γ΄ 114), ἐν ᾧ ἄλλα τινὰ βότανα ἀπεκλήθησαν οὕτω ὡς *σκορπίζοντα* (διαλύοντα) τὰ ἐξανθήματα (πβλ. Λεξ. Ἀρχ. ΣΤ΄ 216, 220).

Τὸ φυτὸν *ἀγούδουρας* (πιθ. παρὰ τὸ *ἀρκουδούρα*, ὡς ἄλλως ὀνομάζεται τὸ αὐτὸ φυτὸν hypericum crispum), «ἔχον σπέρμα ῥητίνης ὄζον» (Διοσκ. Γ΄ 161), ὅθεν βεβαίως ὠνομάσθη ὑπὸ μὲν τῶν ἀρχαίων *χαμαίπιτυς*, ὑπὸ τοῦ λαοῦ δὲ σήμερον *σουμάκι* (ὄνομα δημῶδες τῆς πίτυος).

Τὸ ἀγριάγκαθο (cirsium acorna, κίρσιον ἢ ἄκανθα), ἡ τοῦ Διοσκ (Γ΄ 12) ἄκανθα λευκὴ (ὅθεν *ἀσπράγκαθο*), ἔχον σπέρμα στρογγύλον μικρόν, ἀπεκλήθη καὶ *κουκουτσάγκαθο*.

Ἡ ἀγρία τρεντελίνα (ἰδ. Λεξ. Ἀρχ. ΣΤ΄ 225), τὸ τριφύλλι medicago falcata, ὁμοία πρὸς μελίλωτον, ὠνομάσθη καὶ *μελιγκάρι*, ἔχουσα δὲ σπέρματα ἐπιμήκη κοκκώδη : *ποντικοκούραδο*.

Τὸ φυτὸν φιλλυρέα ἡ μέση (phill. media) ἀπεκλήθη *φελύκη* (φλύτσες) ἔκ τινος αὐτοῦ ὁμοιότητος πρὸς τὸ φυτὸν φιλύκην (εἴδη δάμνου), ἔχον δὲ τὰ φύλλα ὅμοια τῆς ἐλαίας καὶ τῆς μύρτου : *ἀγριλιὰ* καὶ *ἀγριομυρτιά*, *ἐγλενιὸς* δὲ (ὅθεν καὶ *ἀγλανδινιὰ*) ὡς ὅμοιον πρὸς τὴν σφέδαμνον, τὴν ἀρχαίαν *γλεῖνον*. Πολλάκις τὸ ἀρχαῖον ὄνομα δηλοῖ σήμερον οὐχὶ τὸ αὐτό, ἀλλ' ἕτερον ὅμοιον πρᾶγμα, ὅπερ ἴσως καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐκαλεῖτο διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, μὴ παραδοθέντος.

Κατὰ τὸν Γεννάδιον (Φυτολ. Λεξ. σ. 44, 397) εἶναι ἀμφίβολον ἂν ὁ τοῦ Διοσκ. (Δ΄ 51) θαμνίσκος *τράγος* εἶναι ἡ ἐφέδρα ἢ καμπυλοειδὴς (ephedra cambyloboda) ἢ ἡ ἁλμυρὶς (solsola soda). Ἀλλ' ἡ τοῦ Διοσκ. περιγραφὴ τοῦ τράγου, ὅτι «φύλλα οὐκ ἔχει» (=ἔχει φύλλα ἀφανῆ), «πρόσκεινται» δ' ἐπὶ τῶν κλάδων τοῦ φυτοῦ «οἱονεὶ ῥᾶγες μικραί, πυραί.. πολλαί», δηλ. ὡς τινα λοβία (ὅθεν τὸ δημ. ὄνομα τῆς ἐφέδρας: *ἀγριολοβιά*), μαρτυρεῖ, νομίζω, ὅτι ὁ τράγος εἶναι πιθανώτατα ἡ ἀγριολουβιά : ἐφέδρα ἢ καμπυλοειδής.

Τὸ φυτὸν ammi visgana, τὸ ἀρχαῖον ἄμμι, τὸ «βασιλικὸν κύμινον», (Διοσκ. Γ΄ 93), ἔχον τὸ σπερμάτιον «ὀριγανίζον τῇ γεύσει», ὠνομάσθη κοινῶς *καρίγανι*, *χαλαβάνα* δὲ ἐκ τῆς κομμιορητίνης *χαλβάνης*, λαμβανομένης ἐξ ὁμοίων εἰδῶν τῆς τάξεως τῶν σκιαδιοφόρων. Περὶ τοῦ αὐτοῦ ἄμμιος ὁ Διοσκ. λέγει ὅτι «πινόμενον καὶ συγχριόμενον» τρέπει ἐπὶ τὸ χλωρότερον τὴν χρόαν, ὡς τὸ κύμινον, ὀνομάζεται δὲ κοινῶς τὸ ἄμμι καὶ *ἀγριομάραθον*. Ἐντεῦθεν ἴσως ἡ λ. *μάραθον* πρέπει νὰ θεωρηθῇ πραγματικῶς ὡς παράγωγον τοῦ *μαραίνω* (=τρέπω ἐπὶ τὸ χλωρότερον).

Ἡ ἀγριομαστιχὰ (carlina gummifera), φέρουσα κεφάλια (ἐδώδιμα), καλεῖται *κεφάλια* (τά), ὡς ὁμοίως δὲ πρὸς τὴν ἀτρακτυλίδα *ἀτρακτύλι*.

Τὸ φυτὸν carduus pyenocephalus, πιθανῶς τὸ ἀρχαῖον κίρσιον (Διοσκ. Δ΄ 117), μὲ μακρὸν στέλεχος ἄπαλὸν (ὅθεν ἴσως καὶ *φειδάγκαθο*), ὅμοιον πρὸς τὸ στέλεχος τοῦ σκολύμου, ἀπεκλήθη *σκολύμπρι* καὶ *ἀγριοσκολύμπρι*, μὲ φύλλα δὲ «βουγλώσσῳ ὅμοια», ἤτοι μαρουλοειδῆ, καὶ *μαρουλάγκαθο*.

Τὸ ἄγριο σπανάκι (διάφορα ἀγριόχορτα τῆς τ. τῶν χηνοποδιωδῶν), τὸ ἄλλως *βρωμόχορτο*, ὠνομάσθη καὶ *κλουβίδα* (βεβαίως ὡς ἀπὸ ὀσμῆς κλούβιου ἄβγοῦ) καὶ *στριγγλόχορτο*, πιθανῶς ὡς δηλητήριον (τ. ἔ. χόρτον τῶν στριγγλῶν).

Ἡ ἀγριοσταφίδα phytolacca decandria, ἔχουσα χυμὸν ἐρυθρόν, χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῶν χωρίων ἀντὶ μελάνης, ἀπεκλήθη καὶ *κρεμέζι*, *σκυλόλακκας* δὲ ὡς δηλητήριος (ἰδ. Λεξ. Ἀρχ. ΣΤ΄221).

Τὸ φυτὸν ἀκονυζὰ (κόνυζα ἢ ἰξώδης, inula viscosa), φυόμενον εἰς κοίτας ξηροποτάμων, λέγεται κοινῶς *νεροκόνυζος* καὶ *νεροκολλησιά*, ἔχον δ' ὀσμὴν κορεώδη, *κοριόχορτο*, ὡς ἀντιψυλλικὸν δέ, *ψυλλήθρα*, καὶ ὡς θεραπευτικὸν τῆς νόσου *κορύζης* (λεγομένης καὶ *κόνιτζας* ἐκ τοῦ φυτοῦ) τῶν ὀρνίθων, *κορυζόχορτο*. Πιθανῶς δὲ ἡ θεραπευτικὴ αὕτη ἰδιότης ἀπεδόθη εἰς τὴν *κόνυζαν* ἐκ τοῦ ὁμοιοφθόγγου τῶν λέξεων *κονύζης* καὶ *κόρυζας*.

Τὸ ἀρχαῖον *ὅρμινον* (Διοσκ. Γ΄ 135, salvia horminum, ἐλελίσφακος τὸ ὅρμινον), διεγερτικὸν βότανον, «σὺν οἴνῳ δὲ πινόμενον, συνουσίαν παρορμῶν», ὠνομάσθη κοινῶς *καυλόχορτο*, οὗτινος ἀναμφιβόλως παραφθορὰ ὁ τύπος *αὐλακόχορτο*. Ὅρμινα δ' ἐλέγοντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ τὰ «ἐκκεκαυληκότα» (σποριασμένα) φυτά. Πρὸς τὸ ἀρχαῖον δὲ τοῦτο *ὅρμινον* πρέπει, νομίζω, νὰ σχετίσωμεν τὸ δημοτικὸν

ἁρμένι, τὸ σημαῖνον κυρίως τὸ αὐτὸ φυτὸν ἑλελίσφακον τὸ ὅρμινον,[1]) πιθανῶς δ' ἐντεῦθεν καὶ τὸ ῥῆμα *ἁρμενίζω* = προξενῶ μανίαν (ἰδίως ἐπὶ πυρετοῦ τῶν λεχοΐδων), ὅπερ ἠδύνατο βεβαίως νὰ σχετισθῇ ἔπειτα κατὰ παρετυμολογίαν καὶ πρὸς τὸ ἐθνικὸν *Ἀρμένης*[2]).

Τὸ φυτὸν ἀγριομαντηλίδα (chrysanthemum segetum), ἔχον τὰ ἄνθη αὐτοῦ «ἰσχυρῶς στίλβοντα καὶ ὀφθαλμοειδῶς κυκλοτερῆ» (Διοσκ. Δ΄ 58) παρωμοιώθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ πρὸς γλαῦκα καὶ ἀπεκλίθη *κουκουβάγια*. Πολλάκις δὲ ἐλάβομεν ἀφορμὴν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι πολλὰ τῶν δημωδῶν ὀνομάτων εἶναι ὡραῖαι ποιητικαὶ παρομοιώσεις, μαρτυροῦσαι περὶ τοῦ εὐφυοῦς μεταφορικοῦ πνεύματος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Τὸ φυτὸν ἀγλήγορας (Λεξ. Ἀρχ. ΣΤ΄. 220), εἶδος θαψίας (ὅθεν καὶ *θαψιά*), ὡς ἀντιπάθεια κατὰ τῶν ἰοβόλων ὄφεων ὠνομάσθη καὶ *φειδάγκαθο*, μὲ τὸ σκιῶδιον δ' αὐτοῦ πλῆρες σπερμάτων *πολύκαρπος*, ἀνάλογον πρὸς τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ ὀνομασίαν *πάγκρανον*.

Τοῦ φυτοῦ βατραχίου τὸ μὲν ὄνομα *ἀφορδακίδα* εἶναι παράγωγον τοῦ *ἀφόρδακας* (=βάτραχος), τὸ δὲ ὄνομα *βέλλιουρας* παραφθορὰ τοῦ *βδέλλιουρας*, ὡς προξενοῦντες τὴν νόσον τῶν ζώων *ἀβδέλλα*, τὴν ἄλλως καλουμένην κλαπάτσαν, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ *ἐγκισμόχορτο* παρὰ τὸ *ἔγκισμα* (νόσον τῶν χειλέων, τῆς ὁποίας τὸ βατράχιον θεωρεῖται ἰαματικὸν βότανον).

Αἱματόχορτα καλοῦνται εἴδη στοιβῆς (poterium sanguisorba, κλπ.) ὡς αἱμοστατικά: «Δύναμις δὲ ταύτης (τῆς σιδηρίτιδος=poter. sanguis.) ἐστι.... κολλητικὴ ἐναίμων καὶ νεοτρώτων» (Διοσκ. Δ΄ 34).

Ὁ ἀσφόδελος, παρομοιωθεὶς πρὸς μικρὸν νάρθηκα, τὸν καλούμενον κοινῶς καὶ *ἀκάρωνα*, ὠνομάσθη καὶ *ἀκαρόνι*. Συχνάκις δ' ἐναλλάσσονται τὰ ὀνόματα νάρθηκος καὶ σκίλλης καὶ ἀσφοδέλου διὰ τὴν ὁμοιότητα τῶν φύλλων καὶ τῶν ἀνθοφόρων καὶ λῶν τῶν φυτῶν τούτων.

Ἀλεπονουρὲς ὠνομάσθησαν φυτὰ μὲ κλώνους ἢ στάχυς θυσανωτούς, ὡς ἡ οὐρὰ τῆς ἀλώπεκος, τῆς «φουνδοουραδάτης» Διήγησ.

[1]) Τὸ *ἁρμένι* δηλοῖ καὶ τὰ ἑξῆς φυτὰ (ἴσως ὡς θεραπευτικὰ τοῦ ἁρμενιάσματος), τὸ βάλσαμο ἢ βασκαντήραν (pyrethrum parthenium), τὴν τσιτσιμίδαν (εἴδη χρυσανθέμων), τὴν ἀγρίαν μαργαρίταν καὶ τὸ χαμομῆλι. Ὑποθέτω σχέσιν τινὰ τοῦ φυτοῦ *ἑλελισφάκου* καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ πρὸς τὰ ἀρχαῖα βακχικὰ ὄργια καὶ τὰ *ἐλελεῦ* (ἐλελίζω) τῶν Μαινάδων. Ἀλλὰ περὶ τούτου ἄλλοτε.

[2]) Ὁ κ. Στίλπ. Κυριακίδης ἐν Λαογραφίας Η΄ 448 ἑξ. λεπτομερῶς ἐξηγεῖ νὴ στχέσιν τοῦ *ἁρμενιάζομαι* πρὸς τὸ ἔθν. Ἀρμένης ἐκ τῶν δαιμόνων Ἀρμενίων

παιδιόφρ. 27). Οὕτω δὲ καὶ ἡ τῶν ἀρχ. *φαλαρὶς* (phalaris paradoxa), ἥτις «καυλία ἀνίησιν ἐκ ριζῶν....καλαμοειδῆ» (Διοσκ. Γ΄ 149) ὠνομάσθη *ἀλεπονουρά*, ἄλλως *κουκουλόχορτο* (ὡς χρήσιμον διὰ τὴν κλάδωσιν τῶν μεταξοσκωλήκων). Ἀλπίτσα δ' ἀπεκλήθη εἶδος σταφυλῆς, ἡ τῶν ἀρχ. (Ἡσυχ.) *ἀλωπεκή*, ἔχον βότρυς μακρούς, ὁμοίους πρὸς οὐρὰν ἀλώπεκος (πρβλ. «ἵππουριν ἄμπελον» τῶν Γεωπονικῶν, V. 31. 3). Ἀλλ' ἡ παιονία (paionia corallina) ὠνομάσθη *ἀλεπόχορτο* καὶ *ἀλεποκοίτης*, ὡς προσκολλωμένη ἐπὶ τοῦ τριχώματος τῆς ἀλώπεκος (πρβλ. Λεξ. Ἀρχ. ΣΤ΄ 219).

Ἀναλόγως τὸ φυτὸν ἀβαραγγιὰ (daphne oleoïdes) μὲ σπιθαμιαίους τοὺς κλώνους, συναποτελοῦντας ὡσεί τινας δέσμας ἐκ πολλῶν ὁμοῦ ῥάβδων λεπτῶν (Διοσκ. Δ΄ 169), ἀπεκλήθη *λυκονούρα* (πρβλ. τὰ φυτὰ *ἀλογουρὲς* (τὰς ἱππουρίδας), Λεξ. Ἀρχ. ΣΤ΄ 218).

Τὸ φυτὸν ἠρύγγιον τὸ ἀρουραῖον (eryngium campestre), *ἀκανθῶδες*, καλεῖται καὶ *σκανθόχορτο*, ἔχον δὲ φύλλα «ἀρωματίζοντα τῇ γεύσει» (Διοσκ. Γ΄ 21) *μοσχάγκαθο*, τὸ *μυράκανθον* τῶν ἀρχαίων, ὡς φάρμακον δὲ τῶν θηριοδήκτων *φειδάγκαθο* (ὡς ἡ θαψία).

Τὸ φυτὸν βαλλωτὴ (ballota acetabulosa), ἔχον φυλλάρια χνουδωτά, τῶν ὁποίων ὁ χνοῦς ἁφίπταται, ὠνομάσθη *νεροβαμβακίδα* (ἐντεῦθεν ἴσως καὶ *ἀποπολιά* καὶ *ἀνεμοφολιά*) (πρβλ. τὸ *μαλλιαρόχορτο*, Λεξ. Ἀρχ. ΣΤ΄ 216).

Τὸ *ἀνεμόχορτον* ἢ *βάλσαμον* (βότανα τοῦ γ. τῆς ἑλξίνης parietaria) ὠνομάσθη οὕτω ὡς θεραπεῦον τὸ ἀνεμοπύρωμα, ἔχον δὲ περὶ «τοὺς καυλοὺς οἱονεὶ σπερμάτια βραχέα, ἀντιλαμβανόμενα τῶν ἱματίων» (Διοσκ. Δ΄ 86) *ἑλξίνη* μὲν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, *κολλητσίδα* δὲ σήμερον.

Ἀντιστρόφι καλεῖται κοινῶς γναφάλιον τὸ ἑλληνικὸν (gnafalium graecum). Τὸ δυσερμήνευτον (ἴδ. Γενναδ. Λεξ. Φυτολ. σ. 227) *γναφάλιον* τοῦ Διοσκ. (Γ΄ 122) ὑποθέτουσιν ὡς τὸ polygonum convulvolum (πολύγ. περιπλοκάς), τὸ δὲ gnafalium τοῦ Πλινίου (27. 61) ὡς τὴν santolina maritima (ἴδ. καὶ Διοσκ. ἔκδ. Sprengel, II. σ. 546). Πιθανώτερον δ' ὅμως ὅτι τὸ γναφάλιον τοῦ Διοσκ. ἔχον φύλλα *λευκὰ* (ὅθεν λατ. albinus) καὶ τὸ gnafalium τοῦ Πλινίου, «cujus folii albis mollitusque pro tomento ubuntur», εἶναι ἕν καὶ τὸ αὐτὸ φυτόν, τὸ δημῶδες *ἀντιστρόφι* (κατὰ τῆς δυσεντερίας), ἀποκαλούμενον κοινῶς καὶ *ἀσπροθύμαρο* καὶ *σαρκόχορτο*.

Ἡ ἀνωνὶς (ononis antiquorum), ἔχουσα τὸ φύλλον «πηγανῶδες, παραπεφυκὸς παρ' ὅλον τὸν καυλὸν» (Θεοφράστου, I. Φ. 6. 5. 3), ὥς τινα δηλονότι παλάμην, ὠνομάσθη *παλαμίδι* καὶ *παλαμωνίδα*.

Τὸ μέλαν δύσθραυστον φρυγάνιον ὅσυρις ἡ λευκὴ (osyris alba) ἐκλήθη καὶ *σμυρίγλια* παρὰ τὸ *σμύρις*, τὸν γνωστὸν σκληρὸν πρὸς τὰς ἀκόνας λίθον, *πλευριτόξυλο* δὲ καὶ *ποντόχορτο* ὡς βότανον ἰαματικὸν τῆς πλευρίτιδος (τῆς πούντας).

Ἡ τῶν ἀρχαίων θυμελαία (daphne gnidium) μὲ σκληρὸν καὶ μέλαν περικάρπιον (Διοσκ. Δ΄ 170. Λεξ. Ἀρχ. Εβ. 65) ὠνομάσθη *κάψα*.

Τὴν μικρὰν δρακοντίαν τοῦ Διοσκ. (Β΄ 196) ἀναφέρουσιν συνήθως ὡς ἄρον τὸ ἰταλικὸν arum italicum (ἴδ. Λεξ. Φυτ. Γενναδίου σ. 146). Ἀλλ' ὁ Διοσκ. περὶ τῆς μικρᾶς ταύτης δρακοντίας λέγει ὅτι οἱ κόκκοι αὐτῆς «ποθέντες.... μετὰ ὀξυκράτου ἐξαμβλώσκουσι καὶ τὴν ὀσμὴν δὲ φασὶ μετὰ τὸν μαρασμὸν τῆς ἀνθήσεως τῶν ἄρτι συνειλημμένων ἐμβρύων φθαρτικὴν εἶναι», σήμερον δὲ καλοῦνται *ἀτεκνόχορτα* εἴδη διάρου biarum τῆς αὐτῆς τάξεως τῶν ἀρωδῶν, οἷον πιθανῶς καὶ ἡ ἀνωτέρω τοῦ Διοσκ. μικρὰ δρακοντία. Ὡς ἐκτρωτικὸν δὲ τὸ βίαρον τὸ σπρωνέρειον ὠνομάσθη πιθανῶς καὶ *καλλικάντζι* (μεταβάλλον δηλ. τὰ ἔμβρυα εἰς καλλικαντζάρους [1]).

Ὁ τῶν ἀρχαίων *ἀχινόπους*, τὸ δημ. φυτ. *ἀχινοπόδι* (gemista acanthoclada), ἐκλήθη οὕτως ὡς σχιζόμενος εἰς κλάδους μακροὺς ὡς δάκτυλα ποδός, ἀκανθωτοὺς (ἴδ. Ἀθήναιον 970 d κ.λ.π.).

Τὸ φυτὸν ammi majus ἐκλήθη *ἀσπροκέφαλο* ὡς ἔχον τὰ σκιάδια λευκάζοντα, *κλινοκέρι* δὲ δι' ὃν λόγον ὁ ἀσφόδελος ὠνομάσθη *κερί*, ἐκ παρομοιώσεως δηλ. τῶν χλωρῶν ἰδίως καυλῶν τοῦ φυτοῦ πρὸς κηρία.

Ἡ ἀγράμπελη (κλιματὶς ἡ φλογερὰ cl. flammula) ὠνομάσθη *γλυκίδι* κατ' εὐφημισμὸν ὡς καυστική.

Καλαβρὸς ὀνομάζεται κοινῶς τὸ ἔντομον *ἀσβὸς* ἢ *ἄψος*, τὸ ἄλλως σκαθάρι τῆς ἀμπέλου ἢ μπούρμπουλας. Ὡς ἄλλοτε ὑπέδειξα (ἴδ. Λεξ. Ἀρχ. Εβ. 72) αἱ λ. ἀσβὸς καὶ ἄψος ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὴν ἀσβόλην, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ *ἄψος* = ἄρθρωσις καὶ *μέλος*, ἐκ τοῦ ἀδιαρθρώτου καὶ εὐκάμπτου τῶν μελῶν τοῦθηλαστ. ἀσβοῦ καὶ τοῦ ὁμωνύμου ἐντόμου, ἄρα στρογγύλων ἢ παχουλῶν, ἀπαντῶμεν δὲ παρ' Ἡσυχίῳ *καλαβρὸς* καὶ *κολαβρὸν* (τὸ ἄλλως στρογγυλωπὸν *χοιρίδιον*) καὶ *κόλα* (=*μέλη*) καὶ *κολαβρίζειν* (=*σκιρτᾶν*, ὡς ἡ ἀκρίς). Ἐντεῦθεν δὲ τὸ δημῶδες ὄνομα *καλαβρὸς* τοῦ ἐντόμου ἀσβοῦ πρέπει νὰ σχετισθῇ πρὸς τὰς ἀνωτέρω λέξεις τοῦ Ἡσυχίου.

[1]) Ὡς γίνονται *καλλικάντζαροι* τ' ἀποθνήσκοντα ἀβάπτιστα παιδία.

Γύψος ἐν Λακωνίᾳ ἀποκαλεῖται νυμφικὴ ἐκ μολύβδου οἰνοδόχος, ὡς ἀπεκαλοῦντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων *ἀλάβαστροι* ὄχι μόνον τὰ ἐξ ἀλαβάστρου ἢ *γύψου*, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκ *μολύβδου* ἀγγεῖα, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐφύλαττον οἶνον καὶ ἀρώματα (ἴδε ἐμὴν Ὀρυκτολ. τοῦ Θεοφράστ. σελ. 139, 184). Τοιοῦτον ἐκ *μολύβδου* ἀγγεῖον λέγεται ἐν Μακεδονίᾳ *σταγωνένιο*, λέξις ἀναμφιβόλως παράγωγος τῆς «σταγῶνος», δι' ἧς δηλοῦται ἐν τῷ Περὶ ψυχ. κόσμ. τοῦ Τιμαίου Λοκροῦ μεταλλικὴ τις οὐσία (ἴδ. περὶ ταύτης τὰ ἄρθρα μου ἐν Λεξ. Ἀρχ. Ε΄ 82, Revue des Ét. gr. XXXI 204 καὶ Philol. Wochenschr. 1922 σ. 1246).

Ἐν Λεξ. Ἀρχ. (Γ΄ σ. 78) ἔγραφα ὅτι τὸ τοῦ Δουκαγγίου *κλαυδοτζύμπαλον* πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ ὡς κύμβαλον ἐκ *κλαυδίου* μετάλλου. Πρὸς τὸ κλαυδοτζύμπαλον τοῦτο πρέπει βεβαίως νὰ σχετίσωμεν καὶ τὰ δημώδη *πραποτσύμπανο* καὶ *κλαπατσύμπανο*.

Σχετικῶς μὲ τὴν *κημιάν*, τὸ χρυσογόνον φυτόν, περὶ τῆς ὁποίας ἔγραψα ἐν «Ἀφιερωμ. εἰς Χατζιδ.» σ. 177, προσθετέον ὅτι ἐν Σκαμνιᾷ τῆς Λέσβου φέρεται ἡ φράσις: «Σὰν νάδινε κημιά», προκειμένου περὶ φειδοῦς πράγματος οὐχὶ πολυτίμου.

Τὸ πτηνὸν *βασιλοποῦλι* εἶναι ἡ ἀλκυών alcedo ispida, ἡ *πασιδόνα* τοῦ Πουλολόγου (Ἀποστολίδ. ἐν «Πιρνασῷ» Α΄ 124), ὁ τοῦ Σομαβέρα *ἀλκύονας*, καλούμενον ἄλλως κοινῶς καὶ βασιλάκος, ψαροφάγος. σαρδελαφάγος, μπιμπίλι τῆς θαλάσσης, τσιμπολόγος, γλαρόνι, χαρακλίδα ἢ ἀκακλίδα, ψαροποῦλι, γιαλοποῦλι, ψαροκιουκιουρέλα. Εἰς τὸ βασιλοποῦλι τοῦτο πρέπει ν' ἀναφέρωμεν τὸν *βασιλίσκον* τῶν ἀρχαίων μικρὸν πτηνὸν χρυσόλοφον.

Κουτάλαφας ἀποκαλεῖται εἶδος ἀκρίδος. Ἡ λ. ἀναμφιβόλως ἔχει σχέσιν πρὸς τὸν ἀρχαῖον *ἀττέλαβον* (ἴδε Λεξ. Ἀρχ. Εβ. 71).

Ἀγκούριαλος σημαίνει μεγάλην κογχύλην, χρήσιμον ἀντὶ σάλπιγγος εἰς τοὺς ναυτικούς, τὴν ἄλλως *μπουρού*, τὸ *βούκινον* τῶν ἀρχαίων, διὰ τοῦ ὁποίου «τινὲς τῶν βαρβάρων βουκινίζουσι» (Σέξτ. Ἐμπειρ. ἐν *Θησαυρ.*) (πρβλ. Εὐσταθίου, 1242,42: «Καὶ κέρατα δὲ καὶ *στρόμβοι* νόμων (ἐν μάχῃ) τοιοῦτον ἦχουν»). Ἐτυμολογήσας ἄλλοτε τὸ δημῶδες *ἀγκληδόνα* (ὄνομα βατράχου) παρὰ τὸ *ἐγκέλαδος* (Λεξ. Ἀρχ. Εβ. 66), ἐζήτησα πρὸς ἐτυμολογίαν τοῦ *ἀγκούριαλος* λέξιν τινὰ ὁμοίαν πρὸς τοῦτο, ἀρχομένην ἐκ τοῦ Ε, καὶ εὗρον πράγματι παρ' Ἡσυχίῳ τὸ «*ἐγκεραύλης*, ὁ τοῖς Φρυγίοις αὐλῶν· ἔχει γὰρ ὁ ἀριστερὸς προσκείμενον κέρας». καὶ «*ἐγκεραυλῆσαι* τὸ αὐτό· προσκειμένου γὰρ κέρατος τῷ αὐλῷ ἦδον ὅθεν καὶ *ἐγκεραύλης*.» Ἀναμφιβόλως, τὸ δημῶδες *ἀγκούριαλος* εἶναι ὁ τῶν ἀρχαίων *ἐγκεραύλης*.

Ἀκονάκι καλεῖται κοινῶς τὸ ἀνιοβόλον σαυροειδὲς tropidosaurus algira, βεβαίως ἐκ παρομοιώσεως τοῦ *λείου* σώματός του πρὸς τὴν *ἀκόνην* (πρβλ. *λιακόνι* = *ἐλαιακόνι*, ἢ *κιτρίνη* σκονταρέλλα, Λεξ. Ἀρχ. Δ΄ σ. 175.).

Ὁ ὀκτάπους *ἐλεδόνη* (eledone aldrovandi) ὠνομάσθη καὶ *αὐλωνιά*, ὡς ἔχων «μεταξὺ τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν πλεκτανῶν *αὐλόν*, δυσῶδες πνεῦμα ἀφιέντα» (Πολυδεύκ. ΙΙ. 75).

Ἀμμοδύτης ἀποκαλεῖται κοινῶς· *α*) ὁ *ἀμμοδύτης καρκῖνος* τῆς Ἑλλ. Ἀνθολογ. (ΙΙ.196), ὁ ἐν τῇ ψάμμῳ διαιτώμενος, *β*) ὁ τῶν ἀρχαίων *ἰχθὺς ψαμμοδύτης* (Ἡσύχ.) uranoscopus scaber, ὁ «καθαμμίζων ἑαυτὸν» κατ' Ἀριστοτέλην (Ι. Ζ. 9. 37), ἤτοι ὁ ἐν τῇ ἄμμῳ ἐνεδρεύων καὶ σῳζόμενος, ὅθεν βεβαίως τὸ ἕτερον αὐτοῦ ἀρχαῖον ὄνομα *ἡμεροκοίτης* καὶ τὸ δημῶδες *χαμωτίδα*, διατηρῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς μόνον ἔξω τῆς ἄμμου, ὅθεν βεβαίως τὸ ἀρχ. αὐτοῦ ὄν. *οὐρανοσκόπος* καὶ τὸ δημ. *λύχνος*, *γ*) ὁ ἀρχ. καὶ μεσαιων. *ἀμμοδύτης ὄφις*, ἢ ἔχιδνα vipera ammodytes, ἡ διαιτωμένη εἰς τὰς ἀμμώδεις παραλίας καὶ ἐνεδρεύουσα ἐν τῇ ἄμμῳ, ἄλλως *ἀστερίτης* καὶ *θηριό*.

Ἄλιγδας καλεῖται ἐν Χίῳ λίθος *εὔθρυπτος*, ἀναμφιβόλως παρὰ τὸ *λίγδος* (Ἡσύχ. καὶ Εὐστάθ. 1229, 27), τὸ σημαῖνον ἀλοιφὴν καὶ κονίαν, οὐχὶ δὲ παρὰ τὸ *λύγδος* (ὡς ἐτυμολογεῖ ὁ κ. Ἀμαντος ἐν «Ἀθηνᾶς» ΚΓ΄ 481), δηλοῦν τοῦτο τὸ *στιφρὸν* πάριον μάρμαρον (ἴδε ἐμὴν Ὀρυκτολ. τοῦ Θεοφρ. σελ. 128). Πετρώματα εὔθρυπτα τραχειτικὰ ἀποσαθροῦνται εἰς *γαίας*, αἵτινες μεθ' ὕδατος παρέχουσι πηλὸν λιπώδη, ἀποκαλούμενον ἐντεῦθεν βεβαίως καὶ *ἄλιπας* καὶ *γλιτζὸς* (τὸ *ἀξυγγόχωμα*= ξύγγι + χῶμα).

Τὸ ῥ. *σιτεύω* (τὸ ἀρχ. σιτεύω=τρέφω), ὅρος χαρακτηριστικὸς τῆς λαϊκῆς ἐμπειρίας, δηλοῖ τὴν διὰ χρόνου συντελουμένην καλλιτέρευσιν ἑνὸς πράγματος, ἤτοι τὴν ἐκδήλωσιν χαρακτηριστικῶν αὐτοῦ ἰδιοτήτων, τὸ γίνεσθαι ὡραῖον ἢ νόστιμον ἤτοι φθασμένον [1]) ἢ γινούμενο καὶ δαμασμένο ἢ τρυφερό, ἀνάλογον πρὸς τὸ ἀριστοτελικὸν *πέπτειν* [2]) ἢ τὸ *ταριχεύειν* τῶν χυμευτῶν [3]), μίαν τινὰ ὑποζύμωσιν τῶν οὐσιῶν δευ-

[1]) Τ. ἔ. τὸ πρᾶγμα *νέει* ἤτοι *φθάνει* εἰς τὴν πλήρη αὐτοῦ *ὡριμότητα*, καὶ ὡραιότητα ἄρα καὶ ἡδύτητα. Οὕτως ἐξήγησα πραγματολογικῶς τὸ *νόστιμος* ἐν Λεξ. Ἀρχ. Εβ. 70.

[2]) Ἴδε τὸ ἔργον μου: Συμβολ. εἰς τὴν ἱστορ. τ. φυσικῶν ἐπιστημ. σ.198.

[3]) Ἔνθ' ἀνωτ. σ. 30.

τερογενῆ. Οὕτως ἐπὶ παραδ. τὸ νωπὸν ἐμπυρευματικῆς ὁσμῆς ῥοδόσταγμα, ἵνα ἀναπτύξῃ τὸ λεπτὸν αὐτοῦ ἄρωμα, πρέπει νὰ *σιτεύσῃ* ἐπί τινα χρόνον καὶτ' ἁλίπαστα δὲν τρώγονται *πρὸ τοῦ σιτεύσουν*, κτλ. Ἡ λέξις δύναται, νομίζω, νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὴν νεοελληνικὴν Ἐπιστήμην πρὸς δήλωσιν τῆς ὡς ἀνωτέρω ἀδιορίστου ἐκείνης ποιοτικῆς αὐτοργανώσεως μιᾶς (μικτῆς) οὐσίας, οἷον τῶν συνθέτων ἀρωμάτων (κολώνιας, κλπ.), ἢ τοῦ οἴνου (πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ *ἄνθους* αὐτοῦ, τοῦ bouquet), κτλ., φαινομένου χυμικοῦ, τόσον ὀλίγον ἐρευνηθέντος ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης, στερουμένης ἐντεῦθεν καὶ σχετικοῦ ἰδιαιτέρου ὅρου.

Ἄλλας τινὰς ἑρμηνείας ὀνομάτων ἐς ἄλλοτε. Ἡ ἐτυμολογικὴ ἔρευνα καὶ ἡ ἱστορία τῶν λέξεων ἔχει πολλὴν τὴν σημασίαν ὄχι μόνον διὰ τὴν φιλολογίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπιστήμης καὶ δι' αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν. Αἱ δὲ δημώδεις λέξεις, σύμβολα τῆς ἀρχετύπου παρατηρήσεως, διδάσκουσιν ἡμᾶς πολλάκις χαρακτῆρας τῶν πραγμάτων πολυτίμους.

(1926)

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΙ ΚΑΙ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΚΑΤΑΔΕΣΜΟΙ

ΥΠΟ

ΦΑΙΔΩΝΟΣ Ι. ΚΟΥΚΟΥΛΕ

ΜΕΡΟΣ Γ'.

ΟΙ ΚΑΤΑΔΕΣΜΟΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΗΜΕΡΙΝΗΝ ΕΠΟΧΗΝ

Ὁ συνηθέστατος σήμερον ἐξ ὅλων τῶν καταδέσμων εἶναι ὁ κατὰ τῶν νεονύμφων ἀσκούμενος, πρὸς παρακώλυσιν τῆς συνουσίας· ἂν δέ τις διισχυρισθῇ ὅτι τὸ *ἀμπόδεμα* ἢ *δέσιμο* τοῦτο εἶναι πανελλήνιον,[1]) ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἀστοχήσῃ τοῦ ὀρθοῦ.

Τὸ ἀμπόδεμα τοῦ ἀνδρογύνου γίνεται συνήθως κατὰ τὴν ὥραν τῆς τελέσεως τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου, σπανιώτατα δὲ πρὸ αὐτοῦ[2]).

Εἶναι δὲ καὶ διάφορα τὰ χρονικὰ σημεῖα καθ' ἃ τελεῖται ἡ μαγγανεία. Ἐν Σκιάθῳ[3]) π.χ. Ζακύνθῳ, Μεσολογγίῳ, Πάτραις, Κρήτῃ Μεγίστῃ καὶ Κεφαλληνίᾳ αὕτη λαμβάνει χώραν, καθ' ἣν ὥραν ὁ ἱερεὺς λέγει· «*εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ πατρός·*», ἐν Χίῳ ὅταν ὁ αὐτὸς ἀπαγγέλλῃ «*καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν*», ἐν Μήλῳ, ὅταν ἐκφωνῇ «*εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ κ.τ.λ.*»[4]), ἐν Καλλιπόλει καὶ τοῖς περιχώροις κατὰ τὸν γαμήλιον χορὸν (Ἡσαΐα χόρευε), ἐν Ἰθάκῃ κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ μυστηρίου, κατὰ παλαιότερον δὲ χειρόγραφον[5]) καθ' ἣν στιγμὴν λέγει ὁ ἱερεὺς «*στέφεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ δεῖνα τὴν δούλην τοῦ Θεοῦ δεῖνα*[6]).

[1]) Χρῆσις ἀποδέσμου γίνεται καὶ πρὸς παρατροπὴν τῶν φρενῶν τοῦ ἐχθροῦ. Ὅρα ὅτι εἰς Λούπιδα τῆς Ἀνατ. Θρᾴκης *μποδισμένος* λέγεται ὁ παράφρων.

[2]) Ὡς ἐν Καρπάθῳ· *Ε. Μαρωλακάκη*, Καρπαθιακὰ σ. 132.

[3]) *Α. Μωραϊτίδου*, Διηγήματα 2.118.

[4]) *Α. Ταταράκη*, Ὁ γάμος· Νεοελλ. Ἀνάλ. 1.353.

[5]) *Π. Βλαστοῦ*, Ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ σ. 65.

[6]) Ἐν Παξοῖς τὸ δέσιμον γίνεται κατὰ τὴν Μ. Πέμπτην, κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἑκάστου Εὐαγγελίου. Οὕτω δένονται δώδεκα κόμβοι.

Γίνεται δὲ τὸ δέσιμον ὡς ἑξῆς· Ὁ παρὼν κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου, κατὰ τὰ ἄνω σημειωθέντα χρονικὰ σημεῖα, κρατῶν ἢ κλωστὴν ἁπλῶς, ἐνίοτε τριπλῆν[1]), ἢ θώμιγγα[2]) ἢ νῆμα μετάξης[3]) ἢ μανδήλιον[4]) ἢ λωρίδα φορέματος τῶν νεονύμφων[5]) ἢ σύρμα[6]) ἢ χρυσόσυρμα ἐκ τῶν νυμφικῶν στεφάνων[7]) ἢ τρίχα κεφαλῆς ἢ γενείου[8]) ἢ χορδὴν[9])

[1]) *Π. Βλαστοῦ*, Ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ σ. 65. Ἵνα τὸ ἀμπόδεμα γίνῃ ἰσχυρότερον, λαμβάνουσιν ἐν Γορτυνίᾳ, Ἰθάκῃ καὶ Χαλκιδικῇ κλωστὴν ἢ τεμάχιον ὑφάσματος ἐκ τῶν φορεμάτων τῶν ἀποδενομένων. Πρ. *Ι. Λελέκου*, Ἐπιδόρπιον, 2.34 καὶ *Π. Παπαζαφειροπούλου*, Περισυναγωγὴ 41.50.

[2]) Ὡς π.χ. ἐν Πάτραις, Μεσολογγίῳ, Χίῳ, Ἠπείρῳ, Κρήτῃ καὶ ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου. Ἐν Ρεθύμνῃ Κρήτης ἐγίνετο ἀπόδεσμος καὶ διὰ σχοινίου ἀνήκοντος εἰς ἁλιέα, ὁσάκις δὲ τὸ σχοινίον ἐρρίπτετο εἰς τὴν θάλασσαν ὁ νεόνυμφος ἐπρήσκετο καὶ ἔπασχε δεινῶς· *Ernst Kuhnert*, Feuerzauber ἐν Rhein. Mus. 49 (1894) σ. 55.

[3]) Ὅρα Λαογραφίας τόμ. Α'. σ. 301.

[4]) Ἐν Καλλιπόλει καὶ τοῖς περιχώροις, Χαλκιδικῇ, Ἰθάκῃ, Κρήτῃ, ἔν τισι τῶν Κυκλάδων καὶ ἐν Ἀμισῷ τοῦ Πόντου. Ἐν Κρήτῃ τὸ μανδήλιον εἶναι μεταξωτόν, *Γ. Καλαϊσκάκη*, Κρητικαὶ προλήψεις Δ. Ι. Ε. Ε. 2.333.

[5]) Ὡς ἐν Ζακύνθῳ *[Salvator]* Zante σ. 426. Ἡ λωρὶς αὕτη καλεῖται «βαρὺ σημάδι».

[6]) Οὕτω δένουσι πολλάκις οἱ Ζακύνθιοι.

[7]) Ἐν Μήλῳ· *Α. Ταταράκη*, Ἔνθ. ἀν 1.353.

[8]) Ἐν Χαλκιδικῇ, Γρεβενοῖς Ἀνασελίτσης καὶ Ἀλμαλῇ Μαλγάρων τῆς Θρᾴκης. Διὰ τοῦτο ἐν Ἀλμαλῇ, ὅταν γίνεται τὸ ξύρισμα τοῦ γαμβροῦ, προσέχουσιν ἵνα μή τις κλέψῃ τρίχα τινά. Συλλέγοντες μάλιστα τὰς ἀποκοπείσας τρίχας τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ γενείου καταθάπτουσιν αὐτὰς ἢ μεταβαίνοντες εἰς μέρος ἀπόκεντρον τὰς διασκορπίζουσι. Πβ. καὶ τὸ κατὰ τὸ ξύρισμα τοῦ γαμβροῦ ἐν Γρεβενοῖς τῆς Ἀνασελίτσης ᾀδόμενον ᾄσμάτιον

μάστε τὰ μαλλιά μου,
μὴν τὰ πάρ' ὁ ξένος
καὶ μὲ κάμῃ μάγια,
καὶ μὲ ρίξουν μίστρο (μίσηθρον;)

Ἐν Λίμναις τῆς Ἀργολίδος ὁ ἀπόδεσμος γίνεται μὲ τρίχα ἐκ τῆς κόμης τῆς νύμφης, δι' ἣ κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου γυνὴ ἱσταμένη ὄπισθεν αὐτῆς κρατεῖ τοὺς πλοκάμους της. Ἐν Καρπάθῳ οἱ κόμβοι δένονται ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων τοῦ νεονύμφου.

[9]) Κατὰ τὸ ὑπὸ Π. Βλαστοῦ μνημονευόμενον παλαιότερον χειρόγραφον. Ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Σηλυβρίᾳ πιστεύουσιν ὅτι τὸ ἀμπόδεμα δύναται νὰ γίνῃ διὰ τῆς συνδέσεως τῶν θρυαλλίδων τῶν νυμφικῶν λαμπάδων, διὰ τοῦτο καὶ ἐγκαίρως ἀποκόπτοντες ταύτας πρὸ τοῦ στεφανώματος τὰς καίουσι.

ἢ κηρίον [1]) ἢ δέρμα αἰγάγρου [2]) κάμνει ἕνα [3]) ἢ τρεῖς [4]) ἢ ἑπτὰ κόμβους [5]) ἢ καὶ δώδεκα [6]) σιωπῶν ἢ τὰ ἑξῆς λέγων [7]) «*[ἐδῶ] δένω τὴ νύφη καὶ τὸ γαμπρὸ*» [8]) ἢ «*δένω καὶ κομποδένω τὸν δεῖνα καὶ τὴν δεῖνα*» [9]) ἢ «*ἐδῶ δένω τὸν δεῖνα καὶ τὴν δεῖνα κι' ὅσο ἀπανταίνονται οἱ κόμποι ν' ἀπαντηθοῦσι κι' αὐτοί*» [10]) ἢ «*ἀ(μ)ποδένω τὸν Α νὰ μὴν μπορῇ νὰ κάμῃ τίποτα μὲ τὴν Β. ὅσο νὰ θέλω γώ*» [11]) ἢ «*ἐδῶ δένω κι' ὁ διάολος ἂς λύσῃ*» [12]) ἢ «*δένω τὸν τάδε καὶ τὴν τάδε καὶ τὸν διάβολο 'ς τὴ μέση*» [13])

Ἐν Κῷ λέγουσι μάλιστα καὶ τὰ ἑξῆς ἔμμετρα λόγια:

Ὦ Βερζεβούλη στρατηγὲ καὶ πρῶτε τῶδ διαύλω
καὶ πρῶτε τῶδ δυνάμεων μὲ δύναμες μιάλες,
ὁποῦ χεις χάρες περισσὲς καὶ κάμνεις ὅ,τι θέλεις
νὰ δέσῃς καὶ νὰ σκούσινε 'ς τὸ δέσιμόν τως πάνω,
δέσε κι' αὐτοὺς τοὺς δούλους σου 'ς τὸγ κόμπομ μου ἀπάνω.

[1]) Ἐν Πάφῳ Κύπρου μὲ τὸ κηρίον τοῦτο δένει ὁ γαμβρὸς τρεῖς κόμβους ἐπὶ ἑνὸς μαχαιριδίου, ὅπερ κρατεῖ καὶ τὸ ὁποῖον φέρει μεθ' ἑαυτοῦ οὕτω διὰ κηρίου περιδεδεμένον ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας· *Λοΐζου Φιλίππου*, Ἐπῳδαὶ καὶ κατάδεσμοι ἐκ Πάφου. Λαογρ. Δ' 532.

[2]) Ἐν Κρήτῃ.

[3]) Ἐν Μεσολογγίῳ, Πάτραις καὶ ἀλλαχοῦ.

[4]) Ἐν Καλλιπόλει καὶ τοῖς περιχώροις, Κρήτῃ, Μάνῃ καὶ Ἰθάκῃ. Ἐν Μάνῃ ὁ μεσαῖος ἐκ τῶν τριῶν κόμβων λέγεται τοῦ Γκίτα, ἤτοι τοῦ διαβόλου. Ἐν Ἰθάκῃ καὶ Ζακύνθῳ ὁ μὲν πρῶτος κόμβος δένεται κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ μυστηρίου, ὁ δεύτερος κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ὁ τρίτος κατὰ τὸ Ἡσαΐα χόρευε. *[Salvator]* Zante σ. 425. Ἐν Ἀθήναις καὶ ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου οἱ τρεῖς κόμβοι ἀπετέλουν τρεῖς θηλειές. *Δ. Καμπούρογλου*, Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων 3.60, *C. Sonnini*, Voyage en Grèce et en Turquie 2.139.

[5]) *Π. Βλαστοῦ*, Ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ, σ. 65.

[6]) Ὡς ἐν Παξοῖς.

[7]) Ἐν Κρήτῃ ὅταν ὁ δένων ἀκούσῃ τὸ εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ πατρός, λέγει· «*εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ διαβόλου*», Δ. Ι. Ε. Ε. 2. 333.

[8]) Ἐν Κύθνῳ, Μεσολογγίῳ, Πάτραις, Παξοῖς, Κρήτῃ καὶ πολλαχοῦ ἀλλαχοῦ.

[9]) Ἐν Ἠπείρῳ (Ζωγρ. Ἀγ. 1. 15), Μεσολογγίῳ καὶ Πάτραις.

[10]) Ἐν Μάνῃ.

[11]) Ἐν Ζακύνθῳ, κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Λ. Ζώη.

[12]) *Ἠλ. Τσιτσέλη*, Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι ἐν Κεφαλληνίᾳ, Παρνασσοῦ τ. ΙΖ'. σ. 443.

[13]) *John Lawson*, Modern greek Folklore σ. 19, *Sonnini*, "Ενθ' ἀν.

Ἐν Νύμφαις Κερκύρας ὁ ἀποδένων λέγει τὰ ἑξῆς·

«Νεοφύρε διάβολε σὲ προστάζω ἐνώπιον εἰς τὴν δωδεκάδα σου καὶ εἰς τὸν μέγαν δράκοντα τῆς ἀβύσσου νὰ στείλῃς ἐδῶ τὸ Βελτζεβοὺλ τὸν ἄρχοντα τῶν δαιμόνων, γιὰ ν' ἀποδέσωμε τὸν δεῖνα καὶ τὴν δεῖνα, τσοὶ ἑβδομήντα δύο φλέβες τοῦ κορμοῦ τους καὶ τὰ χοντρύτερά τους νεῦρα καὶ σοῦ τάζω νὰ σοῦ χαρίζω τὰ ἥμισα ἀπ' ὅ,τι βγάνω ἀπὸ κάθε μέρα. Γιὰ ἔχθρητα τοῦ Χριστοῦ καὶ γι' ἀγάπη τοῦ κουτσόκωλου τοῦ διαβόλου, ἔμπα διάβολε στὴ μέση» [1]).

Ἐν Πάφῳ τῆς Κύπρου δὲ τὰ ἑξῆς· *«Γήννει ὁ προφήτης Ἠλίας τὸν ἥλιον καὶ τὸ φεγγάρι τρεῖς χρόνους τσαὶ τρεῖς ἡμέρες.*

ὁ οὐρανὸς ἐσκότισεν τρεῖς χρόνους τσαὶ τρεῖς ἡμέραις
νερὸν χαμαὶ δὲν ἔσταξεν τρεῖς χρόνους τσαὶ τρεῖς ἡμέραις.

Γήννω τὴν μήτραν τῆς μούλας τοῦ Δεσπότη, παιὶν δὲν ἔκαμε, γήννω τσαὶ τὸν (δεῖνα) μὲ τὴν γεναῖκάν του, νὰ μὲν ἱππεύῃ τρεῖς χρόνους τσαὶ τρεῖς ἡμέραις,» [2]) καὶ πάλιν ἐν Κύπρῳ [3]) *«Ἐπὶ ὀνόματος τοῦ πατρὸς κ.τ.λ. Εἶπεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰ. Χριστὸς εἰς δύναμίν τε καὶ λύειν δίδω σας ἐξουσίαν, οὕτω καὶ ἐγὼ ἐκ στόματος τοῦ Θεοῦ δήννω τὸν (δεῖνα) υἱὸν τῆς (δεῖνα),* [4]) *δήννω τὰ δώδεκα σφονδύλια τῆς ράχης του, δήννω τὸ κλειδὶν τῶν νεφρῶν του, δήννω τὲς ἑβδομηνταδκόμισυ φλέες τοῦ σώματός του, δήννω τὴν βασιλικὴφ φλέαν τῆς καρδίας τοῦ δεῖνος τὴν κινοῦσαν εἰς ἁμαρτίαν, δήννω τομ μὲ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Διαβόλου Βεελζεβοὺλ καὶ μὲ τὰ ἰδικά μου χέρια καὶ ὅσον ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τὴν γῆν ἔτσι ν' ἀπέχῃ ἀπὸ τὴν δεῖνα».*

Ἀνωτέρω εἴδομεν ὅτι κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, ἵνα δέσωσι τοὺς κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐφορμῶντας καὶ καταστήσωσιν αὐτοὺς ἀνικάνους νὰ τὴν καταλάβωσιν, ἔλαβον κλεῖθρον, ὅπερ καὶ ἔκλεισαν, καταθάψαντες εἶτα τὸ κλειδίον αὐτοῦ.

Ὁ διὰ τοῦ κλείθρου λοιπὸν οὗτος τρόπος τῆς καταδέσεως, ὅστις ἐξηκολούθει ἐφαρμοζόμενος καὶ κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν αἰῶνας, ὡς δεικνύουσιν αἱ μικρὸν ἀνωτέρω ἐκ χειρογράφων παρατεθεῖσαι μαρ-

[1]) *Σπ. Καβάσιλα*, Λαογραφικὰ σύλλεκτα ἐκ Νυμφῶν Κερκύρας, Λαογρ. Β'. 654.

[2]) *Λοΐζου Φιλίππου*, Ἐπῳδαὶ καὶ κατάδεσμοι ἐκ Πάφου, Λαογρ. Δ'. 532. Ἀστεϊσμοῦ χάριν τὸ δέσιμον γίνεται ἐν Πάρῳ ἐπὶ ἕνα μόνον μῆνα.

[3]) Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Ξ. *Φαρμακίδου*.

[4]) Κατὰ τοὺς ἀρχαίους καταδέσμους τοῦτο.

τυρίαι, ὁ τρόπος, λέγομεν, οὗτος εἶναι καὶ νῦν παρ' ἡμῖν συνήθης κατὰ τὰ ἀποδέματα τῶν ἀνδρογύνων. Ἐν Ἠπείρῳ π. χ. κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου ὁ ἐχθρὸς λαμβάνων κλειδωνιὰν τὴν κλείει λέγων: «*δένω καὶ κομποδένω τὸν δεῖνα καὶ τὴν δεῖνα*,»[1]) ἐν Κεφαλληνίᾳ δὲ «*κλειδώνω τὸν δεῖνα καὶ τὴν δεῖνα*».[2])

Διὰ κλείθρου ὁμοίως δένονται οἱ νεόνυμφοι καὶ ἐν Ἀθήναις, Κύθνῳ, Σαλαμῖνι,[3]) Ζακύνθῳ,[4]) Ἰθάκῃ καὶ Πόντῳ. Ἐν τῇ τελευταίᾳ μάλιστα ταύτῃ χώρᾳ ὁ ἀπόδεσμος γίνεται ὡς ἑξῆς. Ἐπὶ τῆς ἑτέρας τῶν παραστάδων τῆς θύρας τοῦ ναοῦ, ἐν ᾧ θὰ γίνῃ ἡ στέψις, ἐξαρτῶσι κλεῖθρον, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας κλειδίον, μετὰ τὴν διὰ τῆς θύρας δὲ διέλευσιν τῶν μελλονύμφων προσαρμόζουσι τὸ κλειδίον εἰς τὸ κλεῖθρον[5]).

Ὅτι δὲ τὸ ἔθιμον τοῦτο θὰ ἦτο ἀρκούντως διαδεδομένον δεικνύει ἡ λύσις δεδεμένων ἀνδρογύνων, ἥτις ἐπιτυγχάνεται πολλαχοῦ διὰ τοῦ ἀνοίγματος κλεισθείσης κλειδαριᾶς[6]), ὡς καὶ ἡ χρῆσις κλειδίων καὶ ἀλύσεων ὡς *διαλύσων*, ὡς μαγικῶν δῆλα δὴ ὀργάνων, πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς λύσεως τοῦ ἀμποδέματος.[7])

Φαίνεται δ' ὅτι κατάδεσμος καὶ ἀντιπάλων καθ' ὅλου θὰ ἐγίνετο ἄλλοτε ὁμοίως διὰ κλείθρου. Τοῦτο τοὐλάχιστον ἀποδεικνύει ἀθηναϊκὴ διήγησις, καθ' ἣν μεταξὺ τῶν μαγγανειῶν, δι' ὧν εἶχε δεθῇ παπαδιά τις ἐπὶ τουρκοκρατίας εὑρέθη, πλὴν ἄλλων, καὶ «μιὰ κλειδωνιά»[8]) Τέλος ἐν Ζακύνθῳ ἀντὶ κλείθρου πρὸς ἀπόδεσιν ἀνδρογύνου μεταχειρίζονται καὶ σουγιᾶν, ὃν καὶ κλείουσι καθ' ὃν χρόνον ὁ ἱερεὺς ἀπαγγέλλει τὸ «*εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ πατρός*», ἐν Κρήτῃ δὲ μάχαιραν, ἣν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον βάλλουσιν εἰς τὴν θήκην,[1]) μάχαιραν δ' ἐπίσης καὶ ἐν Πόντῳ, ἣν ἐξαρτῶσιν ἀπὸ τῆς παραστάδος τῆς θύρας τοῦ ναοῦ καὶ ἥν, μετὰ τὴν διέλευσιν τῶν μελλονύμφων, θέτουσιν ἐντὸς τῆς θήκης της τῆς ἀπὸ τῆς ἀπέναντι παραστάδος ἐξηρτημένης.[2])

Ἐν Πόντῳ καὶ ὡς ἑξῆς γίνεται ἡ κατάδεσις. Λαμβάνουσι μολυβδίνην στρογγύλην σφαῖραν τουφεκίου, τὴν διχοτομοῦσι καὶ μεταβαίνουσιν εἰς ἕνα δρόμον, ὁπόθε θὰ διέλθῃ ἡ γαμήλιος πομπή. Ἐκεῖ θέτουσι τὸ ἓν ἥμισυ τῆς σφαίρας ἀπὸ τὸ ἓν μέρος τοῦ δρόμου καὶ τὸ ἕτερον ἥμισυ ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἅμα δὲ διέλθῃ διὰ τῶν δύο τμημάτων ἡ πομπή, τὰ συνδέουν[3]) ἢ λαμβάνουσι μολύβδινον ἔλασμα, οὗ ἑνοῦσι κάμπτοντες τὰ δύο ἄκρα, ἢ μασσῶντες ἑνοῦσι δύο μολύβδινα ἐλάσματα[4])

Μέχρι τοῦδε ὡμιλήσαμεν περὶ καταδέσμων γινομένων ὅταν ὁ καταδένων εἶναι κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου παρών. Κατάδεσμος ὅμως δύναται νὰ γίνῃ καὶ ἀπόντος τοῦ καταδένοντος, ὅστις ἀκούων ὅτι ἐγένοντο οἱ γάμοι τοῦ ἐχθροῦ του, ἵνα τὸν ἀμποδέσῃ, δένει ἁπλῶς ἕνα κόμβον εἰς τὴν ζώνην του.[5])

Ἐν Ἁγίῳ τοῦ δήμου Αἰδηψίων ὁ ἐχθρὸς δένει τρὶς τὰς χεῖρας ἔμπροσθεν καὶ τρὶς ὄπισθεν[6]) τὰ ἑξῆς τρὶς κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς τελέσεως τοῦ μυστηρίου λέγων· «*Κίνησε διαβολοσμπέθερος νὰ πάῃ νὰ διαβολοσμπεθεριάσῃ τὸ νέο ἀντρόγενο· κίνησε διαβολόπαππας, πῆρε τὰ διαβολοπετραχήλια του, πῆρε τὰ διαβολοχαρτιά του, νὰ πάῃ νὰ διαβοστεφανώσῃ τὸ νέο ἀντρόγενο. Κίνησε διαβολονοννούς, πῆρε τὰ διαβολο-*

---

[1]) *Κ. Βαρζώκα*, Συλλογὴ (Ζωγρ. Ἀγ. 1.15.)

[2]) Ἐν Κεφαλληνίᾳ ἡ κλειδαριὰ ἀφίνεται πρότερον ἐπὶ τῆς στέγης ἐπὶ τρεῖς σεληνοφωτίστους νύκτας.

[3]) *Κλειτσίτουρε*, ἤτοι κλειδωμένος, λέγεται ὁ ἀμποδεμένος, ὡς μὲ πληροφορεῖ ὁ συνάδελφος κ. Π. Φουρίκης.

[4]) Ἐν Ζακύνθῳ καὶ Ἰθάκῃ ἀντὶ τῆς κλειδαριᾶς μεταχειρίζονται καὶ τὸ κοινῶς λουκέττο καλούμενον.

[5]) *Ἀριστ. Νεοφύτου*, Περὶ τῶν ἐν Κερασοῦντι δεισιδαιμονιῶν καὶ προλήψεων ΚΠ. 22.150.

[6]) Ὅρα ὅσα κατωτέρω λέγονται περὶ τοῦ τρόπου τῆς λύσεως τοῦ ἀμποδέματος.

[7]) Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ φίλου κ. *Κ. Ρωμαίου* οἱ κάτοικοι τοῦ Μύτικα τῆς Αἰτωλίας ὡς *διάλυσα* μεταχειρίζονται λίθινα ἐγκόλπια, ἐφ' ὧν ἔχει ἀποτυπωθῇ εἰκὼν τῆς Παναγίας, ἔτι δὲ μικρὰς ἁλύσεις καὶ κλειδία.

[8]) *Λ. Καμπούρογλου*, Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων 1. 217. Ὅρα κατωτέρω καὶ τὸν διὰ κλείθρου κατάδεσμον τοῦ Χάρωνος.

[1]) *Γ. Καλαΐτσάκη*, Κρητικαὶ προλήψεις Δ.Ι.Ε.Ε. 2. 333.

[2]) *Ἀριστ. Νεοφύτου*, Ἔνθ. ἀν.

[3]) Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ συναδέλφου κ. *Ἀνθίμου Παπαδοπούλου*. Ἐν Πόντῳ πιστεύουσιν ὅτι καταδένονται οἱ νεόνυμφοι, ἂν διέλθῃ τις διὰ μέσου αὐτῶν καθ' ὃν χρόνον βαδίζει ἡ γαμήλιος πομπή. *Π. Μελανοφρύδου*, Ἡ ἐν Πόντῳ Ἑλληνικὴ γλῶσσα σ. 124. Ἐν Ζωπανίῳ Σισανίου καὶ ἐχθρὸν καταδένουσι κλείοντες μαχαίριον, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ὅτι τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ δὲν ἀνοίγουσι μαχαίριον, ἵνα μὴ βλαβῶσιν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ των.

[4]) Ὡς ἐν Ἀμισῷ. Τὰ ἐλάσματα ταῦτα ῥίπτουσιν εἰς τὴν θάλασσαν, ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει πιστεύουσιν ὅτι ἡ λύσις ἐπέρχεται μετὰ ἑπτὰ ἔτη.

[5]) *Α. Καραγιάννη*, Δεισιδαιμονίας δοκίμιον σ. 270.

[6]) *Ε. Παπανασταίου*, Ἐπῳδαὶ ἐξ Ἁγίου τοῦ δήμου Αἰδηψίων, Λαογρ. Δ'. 525.

στέφανα νὰ πάῃ νὰ διαβολοστεφανώσῃ νὸ νέο ἀντρόγυνο· ὅσο μπορεῖ τὸ μισοκομμένο φίδι νὰ πάῃ στὴν τρῦπά του, τόσο νὰ μπορῇ κι' αὐτὸς νὰ πάῃ στὴ γυναῖκά του. Ὅσο μπορεῖ τὸ ψημένο πράσο νὰ τρυπήσῃ τὸ ψημένο κεραμίδι, τόσο νὰ μπορῇ κι' αὐτὸς νὰ τρυπήσῃ τῆς γυναίκας τὸ ζλάπι. Ὅσο κούφιος πλάτανος δαυλὶ καμένο, τόσο νὰ μπορῇ καὶ αὐτὸς νὰ πάῃ στὴ γυναῖκά του.»

Συνηθέστερον ὁ ἀμποδένων ἢ ἡ ἀμποδένουσα μεταβαίνοντες εἰς ἐρημικὰ μέρη, καθ' ἣν ὥραν τελεῖται ὁ γάμος, δένουσι διὰ θώμιγγος κλάδον κρανιᾶς λέγοντες· *«δένω καὶ κομποδένω τὸ γαμπρὸ δεῖνα.»* [1])

Κατὰ τὸν Ν. Δόσιον ἡ ὑπὸ τῆς ἀντερασιρίας πληρωνομένη μάγισσα ἀποδένει τοὺς νεονύμφους κάμνουσα ἐπὶ παννίου κόμβους, ὧν ἕκαστος ἰσχύει δι' ἓν ἔτος. [2])

Εἰς πολλοὺς ὀρεινοὺς δήμους τῆς Ἑλλάδος οἱ ποιμένες δένουσι τοὺς νεονύμφους διὰ σπάρτου ποιοῦντες δι' αὐτοῦ τόσους κόμβους ὅσα ἔτη θέλουν νὰ βασανίζεται ὁ ἀντίπαλός των, [3]) τοῦτο δ' εἶναι τὸ ἐν λιτηρίοις εὐχαῖς ἀναφερόμενον *σπαρτόδεμα*[4]).

Οὐχὶ μὲ σπάρτον, ἀλλ' ἐπὶ κλώνου σπάρτου ἀμποδένουσι τοὺς νεονύμφους ἐν Κερκύρᾳ καὶ Κύθνῳ, ἐπὶ τοῦ φυτοῦ *δ' ἀζόγυρα*, τοῦ ἀρχαίου δῆλα δὴ ἀναγύρου, ἐν Κρήτῃ [5]), ἐν Κερκύρᾳ ἐν τῇ ρίζῃ

[1]) Ὡς λ. χ. ἐν Ἠπείρῳ ἔνθα πολλοὶ ἀποδεθέντες περιερχόμενοι κόπτουν τοὺς κόμβους, οὓς εὑρίσκουσι δεδεμένους ἐπὶ τῶν κλάδων κρανιᾶς.

[2]) *N. Dossios*. Der Aberglaube bei den heutigen Griechen σ. 13. Τὸ παννίον τοῦτο θάπτεται εἰς ἓν μέρος, ἐφ' οὗ ἐπιτίθεται καὶ σημεῖον, ἵνα, ἐν περιπτώσει μεταμελείας, εὐκόλως ἀνευρεθῇ.

[3]) Καὶ ἐν τοῖς ὑπὸ *C. Wessely* ἐκδοθεῖσι μαγικοῖς παπύροις Griech. Zauberpap. von Paris und London στίχ. 350 ἀναγινώσκομεν· *«κατάδησον δεομοῖς ποιήσας σπάρτα καὶ οὕτω κατάθου»*. Ἐν ἀρχαίοις καταδέσμοις ὁ *R. Wuensch* D.T.A. 87α 9 ἀνέγνω· *«τούτους πάντας καταδῶ ἐν μνήμασι ἀσφαραγιᾷ»* δὲν ἠδυνήθη δὲ νὰ ἑρμηνεύσῃ τί τοῦτο σημαίνει. Ἁπλούστατα ὁ κατάδεσμος ἐγίνετο διὰ τῆς ἀσφαραγιᾶς, τοῦ γνωστοῦ ἀκανθώδους φυτοῦ, ὡς νῦν γίνεται διὰ σπάρτου, ἢ, ὡς ἐν Ἠπείρῳ διὰ τοῦ ἐπ' ἴσης ἀκανθώδους φυτοῦ χιλιδρονιᾶς. Ὅτι δ' ὅτι καὶ νῦν ἐν Κρήτῃ τὰ ἐπιβλαβῆ ὄρνεα δένονται εἰς τὴν ρίζαν τῆς ἀσφαραγγιᾶς. Περὶ τῆς χρήσεως τοῦ σπάρτου ἐν τῇ μαγείᾳ πβ. *A. Abt*, Die Apologie des Apuleius σ. 147.

[4]) Λύτρωσον καὶ τοὺς δούλους σου ἀπὸ πάν ἀμπόδεμα ἢ καρφόδεμα ἢ πετρόδεμα ἢ σπαρτόδεμα. *N. Λάσκαρη*, Ἡ Λάστα καὶ τὰ μνημεῖά της 2. σ. 110.

[5]) *Φ. Κουκουλέ*, Λαογραφικὰ σύμμικτα ἐκ Βάμου τῆς Κρήτης, Λαογρ. Α'. 301.

σχοίνου, ἄλλοτε δ' ἐν Μυκόνῳ εἰς τὰς ἀκάνθας τοῦ βουνοῦ. [1])

Ὅτι δὲ καὶ εἰς πέτραν ριζιμιὰν ἀποδένουσι τὰ ἀνδρόγυνα σαφῶς δηλοῖ ὁ ὅρος *πετρόδεμα* καὶ τὸ *«λυτικὸν εἰς ἄνθρωπον δεδεμένον εἰς πέτραν ριζιμιὰν»* τὸ ἐν τῷ Κυπριανιρίῳ (σ. 23) κατακεχωρισμένον, ὡς καὶ τὰ νῦν ἐν Κύπρῳ συμβαίνοντα. Νῦν δῆλα δὴ ἐν Κύπρῳ ὁ ἀποδένων λαμβάνει λινῆν κλωστὴν καὶ ἑπτὰ κόμβους δένων λέγει· *«ὁ δεῖνας μὲ τὴν δεῖνα νὰ μὲμ σμίξῃ μετά της εἰς ἁμαρτίαν»*[2]) ἢ λαμβάνων νοκκίνην μέταξαν δένει ἑπτὰ κόμβους λέγων τρὶς τὰ ἑξῆς· *«Δήνω τὴν φλέβα τῶν νεφρῶν σου καὶ τὴν βασιλικήσ σου φλέβαν τὴν κινοῦσαν εἰς ἁμαρτίαν γυναικός, δήννω καὶ τὸν ἀφιδρῶνά σου καὶ τὸν γροῦππον τῆς ψωλῆς σου καὶ τὸν σπόρον σου δήνω σε ἀπὸ χειρῶν καὶ ποδῶν καὶ τὰ εἴκοσί σου δάκτυλα καὶ ἀπὸ τριχῶν τῆς κεφαλῆς σου· ὁ νοῦς σου καὶ ὁ λογισμός σου νὰ εἶναι μὲ τοὺς ἀποθαμένους»*, μετὰ ταῦτα δὲ θέτει τὸ νῆμα κάτωθεν πέτρας ριζιμιᾶς καὶ καλύπτει αὐτὸ διὰ λίθου.

Ἄλλον τρόπον καταδέσμου, κρᾶμα καταπασσαλεύσεως καὶ ἀποδέσμου, ἀναφέρει ὁ C. Wachsmuth ἐν τῷ ἔργῳ τ. ν, Das alte Griechenland im neuen (σ. 104-5). Κατὰ τὴν σχετικὴν διήγησιν ἡ πληρωθεῖσα ἵνα ἀποδέσῃ μάγισσα, γυμνὴ καὶ μέλαν κάλυμμα ἔχουσα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ ἐπὶ τῶν ὤμων δορὰν προβάτου μεταβαίνει εἰς τὸν κῆπον τῶν νεονύμφων κατὰ τὸ μεσονύκτιον. Ἐκεῖ ἐμπηγνύει δύο ξυλίνους πάλους καὶ ἐπ' αὐτῶν τείνει σχοινίον· μετὰ ταῦτα λέγει ἐξορκισμοὺς καὶ ἑπτάκις πηδᾷ ὑπὲρ τὸ σχοινίον. Ἔπειτα καρφώνει τὸ σχοινίον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους διὰ τριῶν ἥλων, οὓς φέρει μεθ' ἑαυτῆς καὶ στηρίζουσα ἐπ' αὐτοῦ τὰ νῶτα διασπᾷ καὶ διασκορπίζει κυανῆν ταινίαν, ἣν φέρει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἀπαγγέλλουσα πάλιν ἐξορκισμούς, ὧν ἡ ἀρχὴ *ντῶσε σφίξε* καὶ πολλάκις τὰ ὀνόματα τῶν νεονύμφων ἀναφωνοῦσα. Ἡ ὅλη πρᾶξις τελειώνει διὰ τῆς ἀποσπάσεως ἐκ τοῦ ἐδάφους τῶν πάλων, τοῦ σχοινίου καὶ τῶν ἥλων.

Πρὶν ἢ τὸν περὶ καταδέσμων τῶν νεονύμφων λόγον τελειώσω-

[1]) Πβ. τὰ κατὰ τὸ κάρφωμα τῆς ἀσθενείας τῶν ζώων λόγια *«ἐδῶ κορφώνω τὸ κακὸ τῶν ζωντανῶν νὰ μὴ τοὺς ντώσω πλέον; ἀλλὰ σὰν σπάγγος εἰς τὰ γκάθια τῶν βουνῶν»*. Ἐπὶ ἀκανθῶν ἀποδένουσι ἀσθενείας διὰ λωρίδος ἐν Σαράντα Ἐκκλησίαις τῆς Θρᾴκης. Ἐν Κρήτῃ ἀποδένουσι τὰ ἁρπακτικὰ ὄρνεα καὶ τοὺς αἱλούρους «στὴ ρίζα τῆς ἀσφαραγγιᾶς γὴ τοῦ ἀζοῦρου γὴ τσῆ ἀγκαραθιᾶς».

[2]) Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Ξ. Φαρμακίδου. Ἡ κλωστὴ αὕτη φυλάσσεται, ἵνα, ἐν περιπτώσει μεταμελείας, λυθῶσιν οἱ κόμβοι.

μεν, ἐπιθυμοῦμεν νὰ προσθέσωμεν ὅτι ἐν Πόντῳ τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα ἐπιτυγχάνουσι μὲ τὸ *γράψιμον*, ὡς λέγουσιν, ἤτοι μὲ τὴν ἐπὶ τεμαχίου χάρτου ἀναγραφὴν τοῦ ὀνόματος τοῦ καταδενομένου μετὰ τῶν σχετικῶν λέξεων π. χ. «*ἐδῶ δένω τὸν δεῖνα*», ἐν Χίῳ δὲ ποτίζοντες τὸν νεόνυμφον μὲ ὕδωρ, ἐν ᾧ ἔχει ἀναλυθῇ τέφρα τριχῶν τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν ὀνύχων του ἢ ραντίζοντες αὐτὸν μὲ τρεῖς σταγόνας ἁγιάσματος τοῦ Σταυροῦ (14 Σεπτεμβρίου) ἢ μὲ *μαννόγαλο*, γάλα δῆλα δὴ ἐκ τῶν μαστῶν μητρὸς καὶ κόρης εἰλημμένον.

Τὸ διὰ τοιούτων μαγικῶν μέσων καθιστᾶν τινα ἀνίκανον περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν συζυγικῶν του καθηκόντων λέγουσιν ἐν Ἑλλάδι νῦν κοινότερον *δένω* ἢ *ἀμποδένω*, ἐν Κύπρῳ *δήνω*, ἐν Τσακωνίᾳ *δεῖνου*, ἐν Ἠπείρῳ καὶ Παξοῖς *κομποδένω*, *ἀμπουδάω* ἐν Αἰτωλίᾳ, *ἀποδένω* ἐν Κερκύρᾳ, Κύθνῳ, Ζακύνθῳ, Μαδύτῳ, Σισανίῳ, Μυριοφύτῳ καὶ Περιστάσει τῆς Ἀν. Θράκης, *ἀπουδένου* ἐν Χαλκιδικῇ καὶ Ζαγορίῳ τῆς Ἠπείρου, *ἐμποδίζω* ἐν Ρόδῳ, [1]) *μποδίζω* ἐν Ἠπείρῳ καὶ Λουπίδᾳ Ἀν. Θράκης, *ἀποκομπιάζω* ἐν Κερκύρᾳ, *ἀναδένω* [2]) ἢ *καρφώνω* ἐν Κρήτῃ, [3]) *μαντεύω* ἐν Ἠπείρῳ καὶ Ρόδῳ, *γητεύω* ἐν Κύμῃ καὶ *γράφω* ἐν Πόντῳ, [4]) τὸ δ' ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας κοινότερον μὲν *ἀμπόδεμα* καὶ *δέσιμο*, *δεμὸς* ἐν Μάνῃ, *δέσιμο* ἐν Κρήτῃ, καὶ Κῷ, [5]) *δεσὰ* ἐν Κρήτῃ, [6]) *δῆμμαν* ἐν Κύπρῳ, *κόμπιασμα* καὶ *ἀποκόμπιασμα* ἐν Κερκύρᾳ, *ἀνεμομπόδισμα*, *ἀνάδεμα*, *δεμστικὸ* ἐν Κρήτῃ, *κομπόδεμα* ἐν Κρήτῃ καὶ Παξοῖς, [7]) *ἀμπόδιο* ἐν Σάμῳ, [8]) *ἀπόδεμα* ἐν

[1]) *Βενετοκλέους*, Βραχεῖαί τινες παρατηρήσεις σ. 71.72.

[2]) Οὕτως ἑρμηνευτέα τὰ τοῦ *Π. Βλαστοῦ*, Ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ σ. 146 *ἀναδένω*· ἐπὶ γοήτων καὶ μάγων· προσδένω τὰς ἀρτηρίας τοῦ αἵματος, διὰ νὰ μὴ κυκλοφορῇ, καὶ *ἀναδέματα* τὰ μάγια.

[3]) Ὅρα. *Γ. Καλιτσάκη*, Κρητικαὶ προλήψεις Δ.Ι.Ε.Ε. 2. 333.

[4]) Ἐκ τῶν ἀνωτέρω μνημονευομένων ρημάτων συνήθη εἶναι καὶ κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν χρόνους, ὡς ἐκ τῶν παρατεθέντων κειμένων φαίνεται, τὰ *δένω*, ἐν Κύπρῳ *δήνω*, *ἀμποδένω*, *ἀποδένω*, *ἐμποδίζω*, *γητεύω*. Ἐν τοῖς γλωσσοδήμασι καὶ ἀποδέσμοις ζώων τὰ *χαλινώνω* καὶ *χαβώνω*.

[5]) *Ν. Πολίτου*, Παροιμ. 4. 329.

[6]) Κρητικὸς Ἀστὴρ 4. 551.

[7]) *Π. Βλαστοῦ*, Ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ σ. 61. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ Β. 124. Πρὸ ἑνὸς αἰῶνος καὶ πλέον ἔγραψε καὶ ὁ ἐκ Μακεδονίας *Χαρίσιος Μεγδάρος*, Λύχνος τοῦ Διογένους 274). «Ἂν εὕρῃ τις κομβυδέματα εἰς τὸν οἶκόν του, λυπεῖται καὶ τρέμει νομίζων ὅτι εἶναι μαγικὰ καμώματα τῶν ἐχθρῶν του.»

[8]) Ἐμπόδια λέγονται οἱ κατάδεσμοι καὶ ἐν Νομοκάνονι τοῦ ΙΖ'. αἰῶνος. *Ν. Πολίτου*, Ἓν κεφάλαιον Νομοκάνονος Λαογρ. Γ'. 387, 389.

Ζακύνθῳ, Ἠπείρῳ, Κύθνῳ, Μαδύτῳ καὶ Βογατσικῷ Μακεδονίας, *ἀπόδημα* ἐν Χαλκιδικῇ καὶ ἐν Πόντῳ *πάτημαν* [1]) καὶ *γράψιμον*.

Καίτοι δ' οἱ ἀπόδεσμοι, οὓς ἐν μὲν τῇ παλαιᾷ Ἑλλάδι ἐνεργοῦσιν αὐτὰ τὰ ἐχθρικὰ πρόσωπα ἢ γραῖδια, ἐν δὲ τῇ περιφερείᾳ τοῦ Ζαγορίου καὶ Κονίτσης Τουρκαθιγγανίδες μάγισσαι [2]) καὶ ἐν Πόντῳ δερβίσαι τινές, Τζιντζῆδες λεγόμενοι, [3]) καίτοι, λέγω, οἱ ἀπόδεσμοι στρέφονται κατ' ἀμφοτέρων τῶν νεονύμφων, [4]) ἐν τούτοις κοινὴ ἐπικρατεῖ ἀντίληψις ὅτι κατ' ἐξοχὴν τὸν νυμφίον προσβάλλουσι, διὸ ὃ κυρίως ὑπὲρ αὐτοῦ λαμβάνονται τὰ δυνατὰ προφυλακτικὰ μέτρα, ἵνα μὴ ὑποκύψῃ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς μαγγανείας, ἥτις ὡς ἀποτέλεσμα ἔχει γενικῶς μὲν τὴν ἀνικανότητα, οὐχὶ σπανίως ὅμως ἀσθένειαν καὶ δὴ μαρασμὸν ἢ καὶ θάνατον. [5])

Τὰ προφυλακτικὰ ταῦτα μέτρα συνίστανται πρῶτον εἰς τὸ νὰ δεθῇ καὶ κατόπιν λυθῇ τὸ ἀνδρόγυνον ἢ ὁ ἕτερος τῶν νεονύμφων ὑπὸ συγγενικῶν προσώπων.

Ἐν Τραπεζοῦντι ὁ νυμφίος περιβάλλεται κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τὴν κατὰ τὴν λειτουργίαν φερομένην ζώνην τοῦ ἱερέως [6]) ἢ θέτει ἐν τῇ ἰδίᾳ ζώνῃ μάχαιραν μὲ τὴν κόψιν πρὸς τὰ ἔξω [7]). Ἐν Ζακύνθῳ φέρει ἁπλῶς εἰς τὴν μέσην του μαυρομάνικο μαχαίρι. Ἐν Καρπάθῳ καὶ Μεγίστῃ λαμβάνεται πρόνοια, ἵνα μηδεὶς κόμβος δεθῇ ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων τοῦ γαμβροῦ, [8]) ὅστις καὶ ἄλλως

[1]) Τὸ ὄνομα δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ὑπὸ τοῦ ἐθίμου ὅπερ ἀναφέρει ὁ *Bartholdy*, Voyage en Grèce 2. 57 νὰ πατοῦν τὴν σκιὰν ἐκείνου, ὃν ἤθελον νὰ βλάψωσι.

[2]) *Ι. Λαμπρίδου*, Ζαγοριακὰ 1. 210. Κατὰ τὸν *Α. Καραγιάννην*, Δεισιδαιμονίας δοκίμιον σ. 153 οἱ δερβίσαι, μετὰ τοὺς Ἀθιγγάνους, διπρέπουσιν ἐπὶ γοητείᾳ.

[3]) Πβ. ΚΠ. 22. 151.

[4]) Ἐν Αἰτωλίᾳ π. χ. συχνὰ ἀκούει τις «κάτοιος τν ἀμπόδισι τ' νύφ' κὶ δὶ θὰ γιννήσ' πιδιά», «τν' ἀμπόδισαν γι' αὐτὸ δὲ γιννάει».

[5]) Π. χ. ἐν Κρήτῃ καὶ Ρόδῳ, *Μπιλιότου - Κατρέ*, Ἡ νῆσος Ρόδος 2. 304 καὶ Κερασοῦντι τοῦ Πόντου ΚΠ. 22.147. Δι' αὐτὸ ἐμποδίζω τινὰ ἐν Ρόδῳ σημαίνει προξενῶ εἰς τινα δυσυχίαν, συμφοράν. *Βενετοκλέους*, Βραχεῖαί τινες παρατηρήσεις σ. 71—72.

[6]) Τοῦτο γίνεται καὶ ἐν Ἠπείρῳ.

[7]) Μάχαιραν κρατεῖ ὁ νυμφίος ἐν Λίμναις τῆς Ἀργολίδος, εἰς τὴν χεῖρα δὲ μάχαιραν ἡ ὄπισθεν τῆς νύμφης ἱσταμένη καὶ ταύτην προφυλάττουσα γυνή.

[8]) Περὶ τῆς σημασίας τοῦ κόμβου τούτου ὅρα *E. Samter*, Geburt, Hochzeit und Todt σ. 123.

προφυλάσσεται κατὰ τοῦ ἀμποδέματος περιβαλλόμενος κατὰ τὴν ὀσφὺν τὸ *σκουφογύρι* τῆς νύμφης ἢ τὸ μανδήλιον, τὸ ὁποῖον φορεῖ αὕτη ἐπιστρέφουσα ἐκ τοῦ λουτροῦ[1]). Ἐν Καρπάθῳ ἐπ' ἴσης καὶ Μεγίστῃ ὁ γαμβρὸς θέτει περὶ τὴν κνήμην του τεμάχιον ἁλιευτικοῦ δικτύου ἢ ψαλίδα[2]). Τὸ δίκτυον τοῦτο ἐν Κύθνῳ καὶ ἀλλαχοῦ φέρει ὁ γαμβρὸς περὶ την ὀσφύν, [3]) ἐν Μαδύτῳ μάλιστα, Καλλιπόλει καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Θρᾴκης μίαν πρὸ τοῦ γάμου ἑβδομάδα[4]). Ἐν Κερασοῦντι τοῦ Πόντου περιβάλλεται ἐπ' ἴσης ὁ γαμβρὸς δίκτυον περὶ τὴν ὀσφύν, ὅταν μέλλῃ νὰ πορευθῇ εἰς τὸ λουτρόν[5]). Ἐν Μήλῳ θέτουσι κάτωθεν τοῦ προσκεφαλαίου τῆς νυμφικῆς κλίνης κρανίον ἀνθρώπινον[6]) καὶ ἐν Ζακύνθῳ μάχαιραν, δι' ἧς ἐφονεύθη ἄνθρωπος. Ἐν Ἀθήναις ἀμφότεροι οἱ μελλόνυμφοι κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου βλέπουσι διαρκῶς ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου ἢ φοροῦσι ὑποκάμισον (δέρμα) φιδιοῦ, ἢ δακτύλιον ἀνήκοντα εἰς νεκρόν, ἀλλαχοῦ δ' ὁ γαμβρὸς κατὰ τὴν στέψιν γονατίζει ἐπὶ τῆς οὐρᾶς τοῦ φορέματος τῆς νύμφης[7]). Ἐν Ζακύνθῳ πρὸ τῆς συνευρέσεως ὁ γαμβρὸς καὶ ἡ νύμφη φοροῦσιν εἰς τὸν ἕτερον τῶν ποδῶν των γονατόδεσμον πλεχθέντα ὑπὸ τῆς πενθερᾶς ἐν ἡμέρᾳ Μεγάλῃ Πέμπτῃ καὶ λειτουργηθέντα ἐπὶ τρεῖς κατὰ συνέχειαν Κυριακάς[8]).

Ἐν Καρυαῖς τῆς Ἀνατολ. Ρωμυλίας ὡς ἀποτρεπτικὸν μέσον τοῦ ἀμποδέματος θεωροῦσι τὴν διὰ μιταρίων διάβασιν τοῦ νυμφίου, ἐν Κρήτῃ τὴν περίζωσιν τοῦ γαμβροῦ διὰ κλάδου βάτου περιτετυλιγμένου μὲ δίχρουν μέταξαν[9]), ἐν Ἠπείρῳ δὲ τὴν περίζωσιν αὐτοῦ ὡς

[1]) *Κλ. Ἰατρίδου*, Ἤθη καὶ ἔθιμα ἐν Ἀνατολῇ, Ξενοφάνους τόμ. 3 σ. 169.

[2]) *Ε. Μανωλακάκη*, Καρπαθιακὰ σ. 132. Ἐν Καρπάθῳ ἐπιβάλλεται εἰς τὸν νυμφίον νὰ μὴ ὁμιλῇ μέχρι τῆς λήξεως τοῦ στεφανώματος. Πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ ἀμποδέματος ἔθετον ἐν Ἀθήναις ἐπὶ Τουρκοκρατίας ψαλίδα ἐπὶ τῆς νυμφικῆς κλίνης ἀνοικτήν. *Δ. Καμπούρογλου*, Γάμοι ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἐν Ἑστίας τόμ. ΙΔ' σ. 582

[3]) *Α. Καραμάνη*, Δεισιδαιμονίας δοκίμιον σ. 270, *Α. Ταταράκη*, Ὁ γάμος, Νεοελλ. Ἀνάλ. 1.351.

[4]) Ἐν Μεγίστῃ θέτουσι τὸ δίκτυον ἐντὸς τοῦ ὑποδήματος τοῦ γαμβροῦ.

[5]) Ὅταν δύο μελλόνυμφοι συναντηθῶσιν ἐν Πόντῳ ἐν λουτρῷ φιλοῦνται, ἵνα ἀποφύγωσι τὸ *πάτημαν* (=ἀμπύδεμα).

[6]) *Α. Ταταράκη*, Ὁ γάμος, Νεοελλ. Ἀνάλ. 1.354. [Salvator] Zante σ. 426.

[7]) *C. Wachsmuth*, Das alte Griechenland im neuen σ. 103.

[8]) *Λ. Ζώη*, Ἐκ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων Ζακύνθου· ὁ γάμος παρὰ τοῖς χωρικοῖς, περιοδ. Πρόοδος ἔτ. Α', ἀρ. 2 σελ. 11.

[9]) *Γ. Καλαϊτάκη*, Κρητικαὶ προλήψεις Δ. Ι. Ε. Ε. 2.334.

καὶ τῆς νύμφης διὰ κλάδου κλήματος[1]) ἢ κλάδου χιλιδρονιᾶς[2]), ἢ καὶ σχοινίου[3]). Ἐν Κύθνῳ καὶ Οἰνοῦντι τῆς Λακεδαίμονος ὁ νυμφίος φέρει ἐν τῷ κόλπῳ τετραευάγγελον, [4]) ἢ χορδὴν προβάτου ἐν τῷ θυλακίῳ, τετραευάγγελον δὲ καὶ ὑδράργυρον ἐντὸς καλάμου ἐν Σάμῳ, ἐν Σινώπῃ δ' ἔχει παριστάμενον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ παῖδα βαστάζοντα σταυρὸν ἐντὸς μανδηλίου. Ἐν Κρήτῃ οἱ νεόνυμφοι φέρουσι τεμάχιον παλαιοῦ ἐνδύματος καὶ ἀνταλλάσσουσι τὰς ζώνας τῶν ἐσωτερικῶν ἐνδυμάτων των. Ἀντὶ τετραευαγγέλου ἐν Ἀλμαλῇ Μαλγάρων Θρᾴκης καθ' ὅλην τὴν πρὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ γάμου ἑβδομάδα ὁ γαμβρὸς φέρει ἐν τῷ κόλπῳ ψαλτήριον, ἐν Ζακύνθῳ σύνοψιν, ἐν Μάνῃ δὲ κωνσταντινᾶτον. Ἐν Κρήτῃ καὶ Παξοῖς ὡς ἀποτρεπτικὸν θεωρεῖται ἡ πρὸ τοῦ γάμου ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν μελλονύμφων μετάληψις τῶν ἁγράντων μυστηρίων[5]).

Ἐν Κρήτῃ ἐπικρατεῖ ἡ συνήθεια νὰ σπείρωσιν ἐν τῷ νυμφικῷ θαλάμῳ κυάμους κεκομμένους ἢ ν' ἀναρτῶσιν ἄνωθεν τῆς νυμφικῆς κλίνης ὄρχεις ἀλέκτορος ἢ ν' ἀλείφωσι τὴν θύραν τοῦ νυμφικοῦ θαλάμου διὰ λίπους κυνός[6]). Ἐν Μεγίστῃ φέρουσιν ἀμφότεροι οἱ νυμφίοι τεμάχιον χάρτου, ἐφ' οὗ ἔχει γραφῇ «*ἐν κρημνῷ καὶ χαλινῷ τὰς σιαγόνας αὐτῶν ἄνοιξαις τοῦ μὴ ἐγγίζωσιν εἰς σέ*»[7]).

Ἐν Σύμῃ περιτυλίσσουσι τοὺς κλάδους τοῦ κλήματος, δι' ὧν κατασκευάζονται οἱ νυμφικοὶ στέφανοι διὰ μετάξης, χωρὶς νὰ δέσωσί που κόμβους[8]). Ἐν Σκιάθῳ προτιμῶσι νὰ γίνεται ὁ γάμος τὴν αὐγὴν μὲ τὸ λάλημα τοῦ πετεινοῦ, [9]) εἰς τὸ Χέλι τῆς Ἀργολίδος κλείουσι θύρας καὶ παράθυρα τοῦ ναοῦ κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου, ἐν Ζακύν-

[1]) Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθ. 39 χειρ. τοῦ Λαογρ. Ἀρχείου σ. 309.

[2]) *Ν. Βενέτη*, Λέξεις, φράσεις, παροιμίαι, δεισιδαιμονίαι καὶ παραμύθια Ζωγρ. Ἀγ. 1. 193. 16.

[3]) Τοῦτο κατασκευάζεται ἐκ τριχῶν τράγου ἐν Οἰνοῦντι, *Μαλεβοῦ* ἔτ. Δ'. φύλλ. 38. σ. 255.

[4]) Ἐν Οἰνοῦντι καὶ ἡ νύμφη *Μαλεβοῦ* ἔτ. Ε'. φύλλ. 57 σ. 484.

[5]) *Γ. Καλαϊτάκη*, Κρητικαὶ προλήψεις Δ. Ι. Ε. Ε. 2.334.

[6]) *Ι. Πατεράκι*, Πῶς λύουν τ' ἀνδρόγυνα, Κρητικὸς Ἀστὴρ 3.494.

[7]) Εἶναι παρεφθαρμένος ὁ λα' 9 ψαλμὸς τοῦ Δαυίδ. «Ἐν χαλινῷ καὶ κημῷ τὰς σιαγόνας αὐτῶν ἄγξαι». Ὅρα ὅσα κατωτέρω λέγονται περὶ τοῦ καταδέσμου ζῴων.

[8]) *Δ. Χαβιαρᾶ*, Συμαϊκὰ (Ζωγρ. Ἀγ. 1. 213.)

[9]) *Δ. Μωραϊτίδου*, Διηγήματα 2. 118.

θῳ [1]) ἐμπηγνύουσι μεγάλην ἀμφίστομον μάχαιραν πρὸ τοῦ ὑπερθύρου τῆς νυμφικῆς παστάδος,[2]) ἀπαγορεύοντες αὐστηρῶς τὴν εἴσοδον μέχρι τέλους τοῦ μυστηρίου. Τέλος ἐν Σαλαμῖνι, πρὸς ἀποτροπήν, κατὰ τὴν ὥραν τοῦ μυστηρίου, λέγουσι σιγὰ οἱ συγγενεῖς· «κλούβια κι' ἄστοχα κι' ἄπιαστα» [3]).

Ἰδιαιτέρως διὰ τὴν νύμφην λαμβάνονται αἱ ἑξῆς προφυλάξεις.

Ἐν Ἑρμουπόλει π.χ. μία τῶν συγγενῶν, ὅταν τὴν ἐνδύῃ, καθ' ἣν ὥραν τῆς δένει τὸ μεσοφόρι, τῆς λέγει· «*ἐγὼ σᾶς δένω*», μετὰ τὸ μυστήριον δὲ πάλιν, ὅταν εἶναι ὥρα νὰ ἐκδυθῇ, τῆς τὸ λύει ἀναφωνοῦσα· «*ἐγὼ σᾶς λύνω*». Ἐν Ἑρμουπόλει ἐπ' ἴσης θέτουσιν ἐντὸς τοῦ ὑποδήματος τῆς νύμφης ψαλίδα [4]), ἐν Ναζλῇ δὲ τῆς Μ. Ἀσίας ψαλίδα κατὰ τὴν ὀσφύν της. Ἐν τῷ δήμῳ Γυθείου πιστεύουσιν ὅτι πᾶσα μαγγανεία διαλύεται, ὅταν ἡ νύμφη φορεῖ ροῦχόν τι ἄπλυτον ἢ ἀνεστραμμένον, ἐν Οἰνοῦντι τῆς Λακεδαίμονος, ἂν φέρῃ τεμάχιον ἱερῶν ἀμφίων, ἐν Ἠπείρῳ [5]) δὲ καὶ ἐν τοῖς βουλγαροφώνοις χωρίοις τοῖς παρὰ τὴν λίμνην τῶν Γενιτσῶν [6]), ἂν μὴ κοιμηθῇ τὴν πρώτην νύκτα μετὰ τοῦ νυμφίου, ἐν Οἰνοῦντι τῆς Λακεδαίμονος, ἂν φέρῃ ἐν τῷ κόλπῳ τεμάχιον κλάδου βάτου, περιειλιγμένον διὰ δύο νημάτων, ὧν τὸ ἓν ἔχει κατασκευασθῇ ἐξ αἰγείου ἐρίου, ἐκ προβείου δὲ τὸ ἕτερον, φέρωσι δ' ἀμφότερα ἀνὰ ἕνα κόμβον [7]), καὶ ἐν Βουρδουρίῳ τῆς Πισιδίας, ἂν κατὰ τὴν στέψιν λυθῶσιν ὑπὸ τῆς παρανύμφου τὰ κομβία καὶ πᾶς καθ' ὅλου ἐπὶ τῶν φορεμάτων τῆς νύμφης δεσμός [8]).

Ἐν Παξοῖς θέτουσι κάτωθεν τῆς νυμφικῆς κλίνης πλῆκτρον κώ-

[1]) *Δ. Ζώη*, Ἐκ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων Ζακύνθου. Ὁ γάμος παρὰ τοῖς χωρικοῖς ἐν τῷ περιοδικῷ Προόδῳ ἔτ. Α'. ἀρ. 2 σ. 10.

[2]) Τοῦτο ἐγίνετο ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ ἐν Ἀθήναις, *Δ. Καμπούρογλου*, Γάμοι ἐπὶ Τουρκοκρατίας Ἑστίας τόμ. ΙΔ' σ. 595.

[3]) Καὶ ἐν Ζακύνθῳ ὁ βλέπων πρωῒ πρὸ τῆς οἰκίας του μάγια τὰ σφακελώνει καὶ τρὶς πτύων χαμαὶ λέγει· κλούβια κι' ἄπιαστα καὶ μαγιάτικο περσίμουλο, *Ν. Πολίτου*, Ὑβριστικὰ σχήματα, Λαογρ. Δ'. 603.

[4]) Ὁμοίως καὶ ἐν τοῖς ὑποδήμασι τοῦ γαμβροῦ, ὡς ἐν Μήλῳ, *Α. Ταταράκη*, Ὁ γάμος, Νεοελλ. Ἀνάλ. Ι.354.

[5]) *Γ. Ἀναγνωστοπούλου*, Λαογραφικὰ ἐξ Ἠπείρου, Λαογρ. Ε'. 31. Ἐν Ἠπείρῳ κανὰ τὴν νύκτα τῆς Κυριακῆς καὶ τῆς Δευτέρας παραμένουσι παρὰ τῇ νύμφῃ 4—5 συγγενεῖς *φυλάχτρες* καλούμεναι, *Ι. Λαμπρίδου*, Ἠπειρωτικὰ 3.57.

[6]) *Γ. Καψάλη*, Λαογραφικὰ ἐκ Μακεδονίας, Λαογρ. ΣΤ'. 476.

[7]) Μαλεβοῦ ἔτος Δ'. φύλλ. 33 σ. 255.

[8]) *Κλ. Ἰαρίδου*, Ἤθη καὶ ἔθιμα ἐν Ἀνατολῇ. Ξενοφάνους τόμ. 3. 171.

δωνος, τὸ πέος φυσικὰ ἀντιπροσωπεῦον. Ἐν τῇ αὐτῇ νήσῳ, πρὸς πρόληψιν τοῦ ἀμποδέματος, δὲν λύουσι τοὺς γαμηλίους στεφάνους, οἱ ὁποῖοι συνήθως φερόμενοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν κατὰ τὴν ὀγδόην ἀπὸ τοῦ γάμου ἡμέραν, κατὰ παλαιὰν συνήθειαν, λύονται.

Ἐν Ἀθήναις ἄλλοτε φίλη τῆς νύμφης, καθ' ὃν χρόνον ἐγίνετο ἡ στέψις, ἐκίνει διαρκῶς τὸν κρίκον τῆς θύρας [1]).

Τὰ πράγματα εἶναι πολυπλοκώτερα ἐν Ζακύνθῳ. Ἐκεῖ αἱ πενθεραὶ λαμβάνουσι μαυρομάνικον μαχαίρι, ὀλίγην πυρίτιδα, τρία λιθάρια ἀπὸ τρίστρατον καὶ τρία πτίλα μαύρης ὄρνιθος. Ἔπειτα ἀφ' οὗ διὰ τῆς ἀναφθείσης πυρίτιδος καύσωσι τὰ πτίλα, λαμβάνουσι τὴν ἐξ αὐτῶν κόνιν καὶ ταύτην μετὰ τῶν τριῶν λιθαρίων ἐμβάλλουσιν εἰς τὸ κοινὸν ποτήριον λέγουσαι· «*'ς τὴ λεφτεριά σας, παιδιά μου*», καθ' ὃν δὲ χρόνον πίνουν οἱ νυμφίοι ἐπιθέτουσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν ἐναλλὰξ τὸ μαυρομάνικο μαχαίρι. Εἶτα λαμβάνει ὁ νυμφίος τὰ δύο ἐκ τῶν λιθαρίων, τὸ ἓν δ' ἡ νύμφη καὶ ταῦτα φυλάττουσι καλῶς ἀμφότεροι μέχρι τῆς πρώτης συνευρέσεως, ὁπότε τὰ δίδουσιν εἰς τὴν πενθεράν, ἥτις τὰ ῥίπτει εἰς τὸν κλίβανον [2]).

Ἐν Λάστᾳ τῆς Γορτυνίας ἄλλοτε ἔγραφον τὰ ἑξῆς ἐπὶ χάρτου καὶ ἔδιδον εἰς τοὺς μελλονύμφους νὰ φοροῦν μέχρι λήξεως τοῦ μυστηρίου [3]).

Ι C	X C	Πέτρος, Παῦλος	Ι C	X C	Βαρθολομαῖος, Θωμᾶς	Ι C	X C
νι	κα	Ἀνδρέας, Ἰωάννης Ἰάκωβος.	νι	κα	Ματθαῖος, Ἰάκωβος Θαδαῖος, Σίμων	νι	κα

Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος. Ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη, ὁ Χριστὸς περιετμήθη, ὁ Χριστὸς ἐβαπτίσθη εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν διὰ χειρὸς Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ καὶ ἐκ πνεύματος ἁγίου, διὰ νὰ λυτρώσῃ τὸ πλάσμα του ἐκ χειρὸς τοῦ δαίμονος, οὕτω λύτρωσον καὶ τοὺς δούλους σου (δεῖνα καὶ δεῖνα) ἀπὸ τὰ ἀμποδέματα τοῦ δαίμονος. Ὁ Χριστὸς ἐσταυρώθη, ἔπαθε καὶ ἐτάφη καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀνέστη, διὰ νὰ λυτρώσῃ τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὔαν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ δαίμονος, οὕτω λύτρωσον καὶ τοὺς δούλους

[1]) *Δ. Καμπούρογλου*, Μνημεῖα τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων 3. 6.

[2]) *Δ. Ζώη*, Ἐνθ. ἀν. σ. 11.

[3]) Τὸν χάρτην τοῦτον ἔκαιον τὴν ἑσπέραν τοῦ γάμου. *Ν. Λάσκαρη*, Ἡ Λάστα καὶ τὰ μνημεῖά της σ. 110.

σου (δεῖνα καὶ δεῖνα) ἀπὸ τὰ ἀμποδέματα τοῦ διαβόλου, τουτέστιν ἀπὸ πᾶν ἀμπόδεμα ἢ καρφόδεμα ἢ πετρόδεμα ἢ σπαρτόδεμα ἢ ντουφεκόδεμα ἢ κουλλουρόδεμα ἢ σφακτόδεμα ἢ ὅτι βλάπτει, καὶ ἐμποδίζει τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ..... Ὁ Χριστὸς ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος, ἐλευθέρωσον καὶ τοὺς δούλους σου .... ἀπὸ τὰ ἀμποδέματα τοῦ δαιμονίου. Ὅπου ἐπισκιάσει ἡ χάρις σου, Ἀρχάγγελε, ἐκεῖθεν τοῦ διαβόλου διώκεται ἡ δύναμις αὐτοῦ, οὐ φέρει γὰρ τῷ φωτί σου προσμένειν ὁ πεσὼν ἑωσφόρος· δι' ὃ αἰτοῦμεν τὰ πυρφόρα αὐτοῦ βέλη τὰ καθ' ἡμῶν κινούμενα ἀπόσβεσον τῇ μεσιτείᾳ σου λυτρούμενος ἡμᾶς ἐκ τῶν σκανδάλων αὐτοῦ, ἀξιύμνητε Μιχαὴλ ἀρχάγγελε. Λύει τὰ δεσμὰ καὶ δροσίζει τὴν φλόγα, ὁ τρισσοφεγγὴς τῆς Θεαρχίας τύπος, ὑμνοῦσι παῖδες εὐλογεῖ δὲ μόνον σωτῆρα καὶ παντουργὸν ὡς εὐεργέτην ἡ δημιουργηθεῖσα σύμπασα κτίσις, ὦ ἅγιε Συμεὼν πρεσβῦτα, ὅπου ἐδέχθης βρέφος τὸν Χριστὸν βοήθησον καὶ τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ.... Μέγα τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Τριάδος· ὑπεραγία Θεοτόκε βοήθησον τοὺς δούλους σου· ἅγιοι Ἀνάργυροι καὶ θαυματουργοὶ ἐπισκέψασθε τὰς ἀσθενείας ἡμῶν, δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε ἡμῖν. Δημήτριος, Γεώργιος, Θεόδωρος ὁ στρατηλάτης καὶ Θεόδωρος ὁ Τήρων καὶ Χαραλάμπης καὶ τῶν ἑπτὰ παίδων τῶν ἐν Ἐφέσῳ Μαξιμιλιανοῦ, Ἐξακουστοδιανοῦ, Ἰαμβλίχου, Μαρτινιανοῦ, Διονυσίου, Ἰωάννου καὶ Κωνσταντίνου· Ἰησοῦς Χριστὸς νικάει καὶ τὰ κακὰ σκορπάει.

Ἐνταῦθα πρέπει νὰ σημειώσωμεν ἰδιαίτερον τρόπον προφυλάξεως διὰ κλείθρων γινόμενον. Ἐν Ζακύνθῳ λ. χ. αἱ πενθεραὶ ἢ αἱ μελλόνυμφοι, ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ μυστηρίου, ἢ κατὰ τὴν παραμονὴν τοῦ γάμου κλείουσι διὰ κλειδίου τὸ συρτάριον ἢ πᾶν κλειδωνόμενον ἀντικείμενον, ταῦτα δ' ἀνοίγουσι μετὰ τὴν τελετήν, οὕτω δὲ πιστεύουσιν ὅτι ἀπομακρύνουσι τὸ ἀμπόδεμα[1]). Ἐν Κύθνῳ ἡ μήτηρ τῆς νύμφης, ἵνα τὸ αὐτὸ ἐπιτύχῃ, ἀναβιβάζουσα ἐπὶ κασέλλας τοὺς νεονύμφους, κλείει τὸ κλεῖθρον αὐτῆς, μετὰ τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου δὲ πάλιν τὸ ἀνοίγει, τὸ αὐτὸ δ' ἐν Ζακύνθῳ κάμνει ὁ γαμβρὸς μὲ κλεῖθρον ὅπερ κρατεῖ[2]). Ἐκ τῆς αὐτῆς ἀντιλήψεως ὁρμώμενοι οἱ κάτοικοι τῆς Ἠπείρου δίδουσιν εἰς τὸν γαμβρὸν νὰ κρατῇ ἐν τῷ θυλακίῳ ἢ τῷ κόλπῳ του κλειδωνιάν[1]), κλειδωμένην ἢ ἀνοίγουσι τὴν κασέλλαν τὴν περιέχουσαν τὴν προῖκα τῆς νύμφης, καθ' ὃν χρόνον ὁ ἱερεὺς λέγει «*στέφεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ . . . .*[2])», κλείουσι δὲ καὶ ἐν Σκιάθῳ θύρας καὶ παράθυρα κατὰ τὴν στέψιν[3]). Δι' αὐτὸ ἐπίσης ἐν Πόντῳ (Τραπεζοῦντι, Ὄφει) ὁ νυμφίος ἀνοίγει κατὰ τὸν γάμον κλειδομάχαιρον καὶ τρὶς περὶ ἑαυτὸν περιφέρει, τὸ κλείει δὲ μόνον, καθ' ἣν στιγμὴν πρόκειται νὰ συγκοιμηθῇ μετὰ τῆς νύμφης ἢ ἀντιστρόφως φέρει κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς τελέσεως τοῦ μυστηρίου εἰς τὴν ὀσφὺν κλεῖθρον κλειδωμένον, ὅπερ ἀνοίγει, ὅταν τὸ πρῶτον μέλλῃ νὰ κατακλιθῇ μετὰ τῆς συζύγου του[4]). Εἰς πάσας ταύτας, ἐννοεῖται, τὰς συμβολικὰς πράξεις ὑπόκειται ἡ ἔννοια ὅτι συντελεῖται μὲν τὸ δέσιμο, ἀμέσως ὅμως καὶ ἐξουδετεροῦται, ἅμα τῇ ἀνοίξει τοῦ κλείθρου, ἐξουδετερουμένης καὶ πάσης πλέον πρὸς κατάδεσιν ἀποπείρας, ἀφ' οὗ ἡ κατάδεσις ἐγένετο πλέον.

Ἐὰν τὰ προφυλακτικὰ ταῦτα μέσα δὲν ἰσχύσωσι, τότε τὸ γενόμενον ἀμπόδεμα ἐξακολουθεῖ, βασανιζομένου καὶ ἀνικάνου ὄντος τοῦ ἀποδεθέντος, ἐφ' ὅσον παραμένει ὁ γενόμενος κόμβος· πολλοὶ μάλιστα κακεντρεχεῖς, ἵνα βασανίζεται ὁ ἐχθρός των ἐπὶ ὅσον τὸ δυνατὸν μακρότερον χρόνον λαμβάνοντες τὰ *δέματα*, κόμβους ἢ κλεῖθρα, ἢ καταθάπτουσιν αὐτὰ[5]) ἢ τὰ ἐμβάλλουσιν εἰς φρέαρ[6]) ἢ εἰς θάλασσαν[7]) ἢ καίουσιν ἢ δίδουσιν εἰς ζῷα, ἵνα τὰ φάγωσιν[8]).

[1]) *Δ. Ζώη*, Ἔνθ. ἀν. σ. 11, [Salvotor] Zante σ. 426.
[2]) [Salvator] Zante σ. 426.

[1]) Χ. Λαογραφ. Ἀρχείου ὑπ' ἀριθ. 39 σ. 309.
[2]) *Γ. Ἀναγνωστοπούλου*, Λαογραφικὰ ἐξ Ἠπείρου, Λαογρ. Ε'. 43 καὶ τοῦ αὐτοῦ Προλήψεις καὶ δεισιδαίμονες συνήθειαι ἐν Παπίγκῳ τοῦ Ζαγορίου, Λαογρ. Η'. 218.
[3]) Τὸ ἄνοιγμα παραθύρου ἢ θύρας, καθ' ὃν χρόνον ὁ ἱερεὺς λέγει εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ πατρός, προκαλεῖ ματαίωσιν τοῦ προφυλακτικοῦ μέσου. Ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος πιστεύουσιν ὅτι τὰ κεκλεισμένα κλεῖθρα ἢ αἱ κεκλεισμέναι θύραι καὶ τὰ παράθυρα προξενοῦσι δυστοκίαν, δι' ὃ κατὰ τὸν τοκετὸν ἀνοίγουσι τὰς θύρας, τὰ παράθυρα καὶ τὰ ἐν τῇ οἰκίᾳ κλεῖθρα. *Ν. Πολίτου*, Ὠκυτόκια, Λαογρ. ΣΤ'. 323.
[4]) *Ἀρ. Νεοφύτου*, Περὶ τῶν ἐν Κερασοῦντι δεισιδαιμονιῶν καὶ προλήψεων ΚΠ. 22. 151.
[5]) Ὡς ἄλλοτε ἐν Ἀθήναις· ὅταν μάλιστα τὸ μῖσος δὲν εἶναι μέγα. *Δ. Καμπούρογλου*, Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων Β. 60.
[6]) *Δ. Καμπούρογλου*, Ἔνθ' ἀν. *Π. Παπαζαφειροπούλου*, Περισυναγωγὴ σ. 51.
[7]) *Δ. Καμπούρογλου*, Ἔνθ' ἄν. *Π. Παπαζαφειροπούλου*, Ἔνθ' ἀν. Τὸ ἔθιμον καὶ ἐν Κερκύρᾳ, Κύθνῳ, Ἰθάκῃ, Πάτραις καὶ Πόντῳ.
[8]) [Salvator] Zante σ. 426.

Ἄλλοι διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν δένουσι τοὺς κόμβους εἰς κλίδους δένδρων, ὡς εἶπον, ἢ καὶ βάτων[1]) καὶ ἄλλοι ἀμποδένουσι διὰ πιτύρων, ἄτινα καὶ σκορπίζουσι κατόπιν εἰς τὸ ρεῦμα ποταμοῦ[2]).

Ἐν Κρήτῃ μάλιστα, ἵνα μὴ λυθῇ ποτὲ τὸ ἀμπόδεμα, ποιοῦσι τὸν κόμβον ἐπὶ πολυχρώμου νήματος μεταξης ἢ ἐπὶ δέρματος αἰγάγρου, τοῦτο δὲ θέτουσιν ἐντὸς τῆς κάννης ὅπλου καὶ εἶτα διὰ πυροβολισμοῦ τὸ κατακαίουσι καὶ διαλύουσι[3]).

Τὸ διὰ μαγικῶν μέσων ἢ ἐξορκίων ἀπαλλάσσειν τινὰ τοῦ ἀμποδέματος ἐκφράζομεν διὰ τῶν ρημάτων *λύνω* (κοινότερον) *ἀπολυῶ*[4]) *ξαμποδένω*[5]), (Κεφαλληνία, Λάστα Γορτυνίας), *ξαποδέγω* (Βογατσικὸν Μακεδονίας, Σισάνιον), *ξεδένω* (Παξοί), τὸ δ' ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας διὰ τοῦ *λύσιμο* (κοινὸν), *λύμαν* (Κύπρος), *ἀμπόλυμα* (Κύπρος), *ξαμπόδεμα* (Βογατσικὸν Μακεδονίας) καὶ *ἀντιδέσιμο*[6]).

Ἡ λύσις λοιπὸν τοῦ κατὰ τοὺς ἀνωτέρω τρόπους ἀποδεθέντος[7]) ἐπέρχεται ἐὰν ἢ ὁ ἀποδέσας[8]), μεταπεισθείς, λύσῃ τοὺς γενομένους κόμβους ἢ καύσῃ τὸ νῆμα ἐφ' οὗ οἱ κόμβοι ἐνώπιον τῶν ἀποδεθέντων[9]) ἢ ξεκλειδώσῃ τὴν κλειδωθεῖσαν κλειδαριὰν ἢ ὁ παθὼν ἢ οἱ συγγενεῖς

[1]) Μάλιστα παρ' ὄχθην ποταμοῦ κειμένων, ὡς ποιοῦσιν οἱ κάτοικοι Μυριανθούσης τῆς Κύπρου, οἵτινες πιστεύουσιν ὅτι ἐφ' ὅσον τὸ παραρρέον ὕδωρ δονεῖ τὸν κλάδον τοῦ βάτου, ἐφ' οὗ ὁ κόμβος, ἐπὶ τοσοῦτον βασανίζεται ὁ δεθείς.

[2]) Ἐν Μυριανθούσῃ τῆς Κύπρου.

[3]) *Γ. Καλαϊσάκη*, Κρητικαὶ προλήψεις Δ. Ι. Ε. Ε. 3. 334.

[4]) Ἐν παλαιοτέροις Κυπριακοῖς χειρογράφοις *ἀναλύω*· «Ἅγιε Κυπριανέ, ὡς ἔλυσας τὰς μαγείας, τὰς τέχνας, λῦσον καὶ ἀνάλυσον τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ δεῖνα. Λαογρ. Δ΄. 534.

[5]) Τὸ *ξαμποδένω* κεῖται καὶ ἐν Νομοκάνονι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος *Ν. Πολίτου*, Ἐν κεφάλαιον Νομοκάνονος Λαογρ. Γ'. 386-388. Τὸ αὐτὸ ρῆμα καὶ ἐν χ. τοῦ ΙΗ' αἰῶνος χ. Ἐνθ. Βιβλ. Ἀθην. ἀρ. 1507 φ. 22β.

[6]) Ἐν Κρήτῃ, *Γ. Καλαϊσάκη*, Κρητικαὶ προλήψεις Δ.Ι.Ε.Ε. 2.333 Τὰ *λύμαν, λύσις, λύσιμον*, γνωστὰ καὶ ἐκ χειρογράφων τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν χρόνων.

[7]) Τόση εἶναι ἀκόμη ἡ πίστις περὶ τὸ ἀμπόδεμα, ὥστε πολλαχοῦ οἱ ἱερεῖς πρὸ τοῦ μυστηρίου δημοσίᾳ ἀποτρέπουσιν ἀπὸ τούτου, τὸ ἀνάθεμα κατὰ τοῦ δράστου ἐπισείοντες. Ἐν Τρικκάλοις μάλιστα τῆς Κορινθίας ἄφθονα στέλλονται παρὰ τοῦ γαμβροῦ τὰ δῶρα εἰς τὴν μάγισσαν, ἵνα μὴ αὕτη ἀμποδέσῃ.

[8]) Πολλάκις ἀποδένουσιν ἀστεϊσμοῦ χάριν (Κρήτη, Ρόδος) ἢ καὶ διὰ χρηματισμὸν (Κρήτη) *Γ. Καλαϊσάκη*, Κρητικαὶ προλήψεις, Δ.Ι.Ε.Ε. 2.334.

[9]) Τοῦτο ἐγίνετο ἄλλοτε ἐν Ἀθήναις, *Δ. Καμπούρογλου*, Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων 3.60.

αὐτοῦ, εὑρόντες τὰ δέματα, λύσωσιν αὐτὰ ἢ τέλος αὐτομάτως, ἂν, μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, σαπῇ ἢ φθαρῇ τὸ τοὺς κόμβους φέρον σχοινίον, ὡς πιστεύουσιν ἐν Μάνῃ[1]).

Καὶ τοῦτο μὲν γενικῶς· ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ πολλοὶ ἄλλοι τρόποι λύσεως· ἐν Ἁλμαλῇ π.χ. Μαλγάρων τῆς Θρᾴκης, Κύθνῳ, Πάρῳ, Ζακύνθῳ, καὶ Χίῳ διαπερῶσι τὸν γαμβρὸν διὰ θαλάσσης[2]), ἐν Ἀθήναις δ' ἄλλοτε γραῖα μάγισσα εἰσῆγε τοὺς νεονύμφους εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐκεῖ, ἀφ' οὗ γυμνοὺς καὶ ἐνηγκαλισμένους τοὺς περιέβαλλε σφιγκτὰ διὰ κληματίδος, τοὺς ἄφινεν ἕως ὅτου «τοὺς δείρουν σαράντα κύματα»[3]).

Ἐν Δημητσάνῃ μεταβαίνουσιν εἰς γραῖαν μάγισσαν, ἥτις δένει τρεῖς κόμβους, οὓς καὶ λύει κατὰ τὴν δευτέραν ἢ τρίτην ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον. Ἐν Χίῳ συνιστῶσιν εἰς τὸν παθόντα νὰ σφακελώσῃ τὸν ἀμποδέσαντα ἢ νὰ κατουρήσῃ αὐτόν· ἐν Βογατσικῷ τῆς Μακεδονίας ποτίζουσι τὸν γαμβρὸν μὲ ὕδωρ, δι' οὗ ἔχουσι πλύνει τὴν κάνναν τουφεκίου, δι' οὗ ἐφονεύθη ἄνθρωπος, ἐν Κύθνῳ θέτουσι κάτωθεν τοῦ προσκεφαλαίου τοῦ γαμβροῦ μαυρομάνικον μαχαίρι, ἀφ' οὗ πρῶτον τρὶς δι' αὐτοῦ ποιήσωσι τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ[4]), ἔθιμον τὸ ὁποῖον, ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν, ἦτο καὶ παλαιότερον. Ἐν Χίῳ λαμβάνουσι τσακμακόπετρες τουφεκίου, δι' οὗ ἐφονεύθησαν ὄφεις κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς συνουσίας καὶ αὐτὰς θέτουσιν ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον τῶν νεονύμφων μετὰ τῶν ἑξῆς ἐν χάρτῃ γεγραμμένων λογίων «*λύει τὰ δεσμὰ καὶ δροσίζει τὴν φλόγα*». Ἐν Μυριανθούσῃ τῆς Κύπρου διαπερῶσι τοὺς νεονύμφους διὰ δύο μεγάλων στεφάνων καὶ δίδουσιν εἰς αὐτοὺς νὰ φάγωσιν ἀνὰ ἓν βραστὸν ᾠόν. Ἐν Καλλιπόλει τελοῦσι νυκτερινὴν λειτουργίαν ψάλλοντες τὴν ἀκολουθίαν τῆς Πεντηκοστῆς, εἶτα δὲ γράφοντες ἐπὶ λευκοῦ χάρτου τὸν εἱρμὸν τῆς 8ης ᾠδῆς *λύει τὰ δεσμὰ* κτλ. καὶ ἐκπλύνοντες τὰ γράμματα ἐν ὕδατι ποτίζουσι μὲ αὐτὸ τὸν πάσχοντα, μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας[5]). Ἐν Ἁλμαλῇ Μαλ-

[1]) *Α. Κεραμοπούλλου*, Ὁ ἀποτυμπανισμὸς σ. 73.

[2]) Τὸ ἔθιμον ἀναφέρει καὶ ὁ *Sonnini*, Ἐνθ. ἀν. 2. 143. Πβ. καὶ [Salvator] Zante σ. 426.

[3]) *Δ. Καμπούρογλου*, Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων 3.60.

[4]) Ἐνιαχοῦ πιστεύουσιν ὅτι ἀποτρέπεται ὁ *βαρυπνᾶς*, ἂν κάτωθεν τοῦ προσκεφαλαίου τοῦ πάσχοντος τεθῇ μαυρομάνικον μαχαίρι σταυροειδῶς πρὸς τὴν θήκην, Νεοελλ. Ἀνάλ. 1. 336.

[5]) Τὸ ἔθιμον εἶναι παλαιότερον· ὁ περὶ τούτου πληροφορῶν προσθέτει· «Ἡ μαγγανεία αὕτη εὑρηται ἐντὸς ἀρχαίου τινὸς Γεωπονικοῦ, ὅπερ οἱ χωρικοὶ καλοῦσι βροντολόγι».

γάρων τῆς Θρᾴκης ὁ μάγος μεταβαίνει νύκτωρ γυμνὸς μετὰ τοῦ πατρὸς ἢ πενθεροῦ τοῦ γαμβροῦ, ἐπ' ἴσης γυμνῶν, εἰς ζερβόμυλον (= ὑδρόμυλον ἀριστερὰ κινούμενον) καὶ ἐξ αὐτοῦ λαμβάνουσιν ὕδωρ χωρὶς νὰ ὁμιλῶσιν (ἄκριτο νερό). Ἐντὸς τοῦ ὕδατος τούτου βρέχουσιν ἔπειτα τὴν μήτραν λυκαίνης, ἣν μεθ' ἑαυτοῦ φέρει ὁ τὰ μαγικὰ πράττων, διὰ ταύτης δὲ διαπερῶσι τὴν πόσθην τοῦ γαμβροῦ.

Τὰ μάλιστα συντελεστικοὶ πρὸς λύσιν τοῦ ἀμποδέματος εἶναι καὶ οἱ ἐξορκισμοί, ἢ γητειές, ὧν τινας καὶ γνωρίζομεν. Ἐν Κῷ π.χ. ὁ λύνων λέγει·

Ὦ Βερζεβούλη στρατηέ
καὶ πρῶτε τῶδ διαόλω
καὶ πρῶτε τῶδ δυνάμεων,
ὁποῦ χεις χάρες περισσὲς
νὰ κάμῃς ὅ,τι θέλεις,
νὰ δένῃς καὶ νὰ λυῇς ὡς θὲς
ἀπὸ τοὺς κόμπους λῦσε
καὶ τοὺς δεμένους δούλους σου.

Ἐν Κύπρῳ, ὅταν μάλιστα ὁ ἀπόδεσμος ἔχει γίνει διὰ κόμβου λέγει· «*Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα, τὸν δεῖνα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου πνεύματος Ἀμήν*». ἑπτάκις, λύει δ' ἑκάστοτε ἀπὸ ἕνα κόμβον[1]· ἢ «*εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀμήν* (τρίς)· *Χαῖρε ἥλιε*[2]), *κὺρ ἥλιε* (τρίς). *Ὁ Θεὸς ὁ καλέσας σε εἰς ἀνατολὰς βάρβαρα ὄρη πορεύεθαι, ὁ λύσας Ἑβραίων παῖδας, ὁ λύσας Ἑβραίων γένος, ὁ λύσας τὴν μήτραν*[3]) *τῆς Σάρρας, οὕτω λῦσον καὶ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ δεῖνα καὶ τὰ κτήνη του ἀπὸ δέματος καὶ κρατήματος καὶ ἀπὸ πάσης διαβολικῆς ἐνεργείας. Ὁ λύσας τὰς πρώτας γλώσσας τῶν Ἑβραίων, λῦσον τὰς ὁρμάς, λῦσον τὰς φλέβας, λῦσον τὰς σάρκας, λῦσον τὰ εἴκοσι σφονδύλια τῆς ῥάχης, λῦσον τοὺς τριακοσίους ἑξήκοντα πέντε ἁρμοὺς*[4]) *ἀπὸ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ*

[1]) Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Ξ. *Φαρμακίδου*.

[2]) Ὁ γητευτὴς λέγει τοὺς λόγους τούτους στρεφόμενος πρὸς τὸν ἥλιον, ὅπως τῇ ἀνατολῇ αὐτοῦ.

[3]) Τὸ κείμενον ἀνεκοινώθη μοι ὑπὸ Ξ. *Φαρμακίδου*. Ἡ ἀντίστοιχος εὐχὴ τοῦ Κυπριαναρίου σ. 23 ἔχει *μητέρα*, ὄχι ὀρθῶς.

[4]) Ἐν τῷ Κυπριαναρίῳ φέρεται «καὶ λῦσον τὰς φλέβας ἁπάσας, λῦσον τὴν βασιλικὴν φλέβα».

δεῖνα καὶ ἀπὸ τὰ κτήνη αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἀγαθῆς ταύτης ὥρας. Ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου πνεύματος ἀμήν».

Ἐν Μεγίστῃ δὲ «*ἐν κρημνῷ καὶ χαλινῷ τὰς σιαγόνας αὐτῶν ἀνοίξαις τοῦ μὴ ἐγγίζωσιν εἰς σέ*», ὅπερ εἶναι ὁ λα΄ 9 ψαλμὸς τοῦ Δαυὶδ «*ἐν χαλινῷ καὶ κημῷ τὰς σιαγόνας αὐτῶν ἄγξαις*»[1]) καὶ ἐν Λάστᾳ τὸ τροπάριον, οὗ ἡ ἀρχὴ «*ἀνοιγείησάν σοι, Κύριε, φόβῳ πύλαι θανάτου*[2])».

Ἐν Κερκύρᾳ, ἵνα ἐπιτύχωσι τὸ λύσιμον, ἐξαπλώνουσι ὕπτιον κατὰ γῆς τὸν πάσχοντα, τέσσαρες δ' ἄνδρες ἐπιθέτουσιν ἐπὶ τοῦ στόματός του ἕνα τῶν δακτύλων τῆς δεξιᾶς χειρός. Εἶτα λέγει ὁ πρῶτος εἰς τὸ οὖς τοῦ δευτέρου, οὗτος εἰς τὸ τοῦ τρίτου καὶ οὗτος εἰς τὸ τοῦ τετάρτου τὰ ἑξῆς· «Σύρε νὰ πῇς τῆς μάννας σου νά ρθῃ ἐδῶ νὰ σηκώσωμε ἐτοῦτο τὸ λύσιμο ὅπου κείτεται ἐδῶ 'ς τὴ γῆς», μεθ' ὃ συρίζουσι πάντες καὶ ἐγείρεται ὁ πάσχων.

Ἐν ταῖς Κυκλάσι πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἐκοίμιζον ἐπὶ τοῦ πατώματος ἐπὶ μίαν νύκτα γυμνοὺς τοὺς νεονύμφους, περιβάλλοντες αὐτοὺς μὲ ἀκανθηροὺς θάμνους καὶ σκολύμους (γαϊδουράγκαθα[3]).

Τῶν ἀποδέσμων χρῆσις γίνεται καὶ ἐν φιλτροκαταδέσμοις νῦν. Ἐν Ἀθήναις φέρ' εἰπεῖν ἡ θέλουσα νὰ προσελκύσῃ τὸν διαρκῆ ἔρωτά τινος λαμβάνει περιλαίμιον (γιακᾶν) αὐτοῦ φορεθὲν ἤδη καὶ σχίζει αὐτὸ εἰς λωρίδας, ἐννέα κόμβους ἐφ' ἑκάστης λωρίδος δένουσα, ὅταν ἡ σελήνη εἶναι ἑπτὰ ἡμερῶν ἢ θέτει ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιόν της ζώνην καὶ κλειδαριὰν κλειστήν[4]). Ἐν Ἑρμουπόλει πάλιν πλέκει τετρά-

[1]) Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Ἀχ. *Διαμαντάρα*. Ἡ φρ. θὰ ἦτο, φαίνεται, καὶ παλαιοτέρα. Δύο π.χ. ἔκλεψαν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ὁσίου Θεοδοσίου· ἐκ τούτων ὁ εἷς μετεμελήθη «ὁ δὲ ἕτερος ἐθεραπεύθη μετρίως καὶ χάριν παιδείας ἡμίβλεπτος ἐναπέμεινεν, ἵνα *ἐν κημῷ καὶ χαλινῷ τῶν σιαγόνων* καὶ ὀφθαλμῶν ἀγχόμενος καὶ παιδευόμενος τῆς ποινῆς ἐργασίας ἀπόσχηται» *Νεοφύτου* πρεσβυτέρου Μοναχοῦ καὶ ἐγκλείστου, Ἐγκώμιον εἰς τὸν βίον τοῦ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Θεοσεβίου τοῦ Ἀρσινοΐτου Anal. Boll. 26. 196. 29, ἔγραψε δὲ καὶ ὁ *Σωφρόνιος* Διήγησις τῶν θαυμάτων τῶν ἁγίων Κύρου καὶ Ἰωάννου τῶν σοφῶν Ἀναργύρων, Migne, P. G. 87. 3 3457 D περί τινος Ἰουλιανοῦ ἀπειθήσαντος εἰς τοὺς ἁγίους Κῦρον καὶ Ἰωάννην καὶ τούτου ἕνεκα κρατηθέντος καὶ πάλιν ὑπ' αὐτῶν «τάχα που τὸ τῆς μελῳδίας ἔργοις αὐτοὶ ἐνδεικνύμενοι *ἐν κημῷ καὶ χαλινῷ τὰς σιαγόνας* τῶν μὴ πρὸς Θεὸν ἐγγιζόντων διὰ πίστεως ἄγχοντες.

[2]) *N. Λάσκαρη*, Ἡ Λάστα καὶ τὰ μνημεῖά της σ. 111.

[3]) *Sonnini*, Voyage en Grèce et en Turquie 2. 141.

[4]) Ἐννοεῖται, ὅτι πιστεύει ὅτι ἐφ' ὅσον ἡ κλειδαριὰ μένει κλειστή, ἐπὶ τοσοῦτον ὁ ἐραστὴς παραμένει πιστός.

γωνον δίκτυον, εἰς ἕκαστον δὲ δενόμενον κόμβον αὐτοῦ λέγει· «δένω τὸν δεῖνα νὰ μὴν μπορῇ νὰ πάῃ μὲ κάμμιά». Τὸ δίκτυον τοῦτο «ἀφ' οὗ θέτει ἔπειτα ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης καὶ ἀφήσῃ νὰ τὸ δείρουν σαράντα κύματα», τὸ ράπτει εἰς τὰ φορέματα τοῦ ἐρωμένου.

Ἀλλαχοῦ γράφει ἐπὶ χάρτου

«+ *Ἀντώνης* + *Ἀντώνης*
+ *Μαρία* + *Μαρία* *ἡ ἁγία Τετάρτη καὶ ἡ ἁγία Παρασκευὴ νὰ πῇ τὸ ναὶ σὲ μένα*» καὶ ἀφ' οὗ λειτουργήσῃ τὸν χάρτην ἐπὶ τρεῖς Τετάρτας καὶ τρεῖς Παρασκευὰς τὸν ράπτει εἰς τὴν φανέλλαν τοῦ ἐρωμένου.

Ἐν Πόντῳ ὁ θέλων ἢ ἡ θέλουσα νὰ ἐμβάλῃ εἰς ἔριδα τοὺς συζύγους, ὧν τὸν ἕτερον ἀγαπᾷ καὶ θέλει νὰ συζευχθῇ, δένει αὐτοὺς διὰ τῆς καταγραφῆς ὡρισμένων μαγικῶν λόγων ἐπὶ χάρτου, *γράφει*, ὡς ἐκεῖ λέγουσι μὲ ἀρχαῖον ὅρον, τοὺς συζύγους [1]).

Ἐν Κυθήροις οἱ θέλοντες νὰ δέσωσι πρὸς φιλονικίαν ἀνδρόγυνον δένουσι κόμβον εἰς ἓν βροῦλλον λέγοντες: «*Ὡς ἐπρόσταξεν ὁ προφήτης Λίας τὸν οὐρανὸ νὰ μὴ βρέξῃ χρόνους τρεῖς καὶ μῆνες ἕξι, ἔτσι κι' ἐγὼ θὰ προστάξω ἐσένα νὰ μαλώνῃς μὲ τὴ γυναῖκά σου*» [2]).

Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν Πόντῳ ὁμοίως *γράφουσι* καὶ πάντα ὃν θέλουσι νὰ βλάψωσιν εἰς δερβίσας μεταβαίνοντες καὶ παρ' αὐτῶν τριγωνικὰ χαρτία μετὰ ἐγγεγραμμένων μαγικῶν λόγων λαμβάνοντες, ἅτινα ἐναποθέτουσι νύκτωρ ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου τοῦ μισουμένου. [3])

Τὸ γράψιμον αὐτὸ γίνεται ἐν Κερασοῦντι καὶ ἄλλως· ἀλείφουσι δῆλα δὴ διὰ κηροῦ λεπτὸν καλώδιον, ὅπερ κρυφίως ἐντείνουσιν ἔν τινι τόπῳ, ὅπως ὑπὲρ αὐτὸ διέλθῃ ὁ ἐχθρός· ἔπειτα κάμνουσι κόμβους ἐφ' ὅλης τῆς ἐκτάσεώς του, τὸ περιτυλίσσουν ἐντὸς πανν(ι)ου, ἐφ' οὗ *γράφουσι* τὸ ὄνομα τοῦ ἐχθροῦ καὶ προσθέτοντες βίρος τὸ ῥίπτουσιν εἰς

[1]) Τὸ γράμμαν ἐν Πόντῳ προκαλεῖ ὄχι μόνον ἔριδας, ἀλλὰ καὶ νόσον καὶ χρόνιον πάθος τοῦ γραφέντος.

[2]) *Ι. Φωτίου*, Ἐπῳδαὶ καὶ κατάδεσμοι, Λαογρ. Δ'. 59. Ἤκουσα παρὰ γραίας ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ Κουτήφαρη τοῦ πρώην δήμου Λεύκτρου τῆς Μάνης εἶχον ἀμποδέσει ἓν ἀνδρόγυνον «ν' ἀνακιουλάῃ τὴ στάχτη».

[3]) Ὅρα *Ἀριστ. Νεοφύτου*, Περὶ τῶν ἐν Κερασοῦντι δεισιδαιμονιῶν καὶ προλήψεων ΚΠ. 22. 151.

τὴν θάλασσαν ἐπιφωνοῦντες· «Εἴθε ὁ ἐχθρός μου οὗτος νὰ ὑποφέρῃ πολλὰ μέχρις οὗ σαπῇ τὸ καλώδιον τοῦτο[1]).

Ἀνωτέρω ὡμίλησα περὶ καταδέσμων προκαλούντων ἔριδας μεταξὺ συζύγων· ὅτι καὶ μεταξὺ δύο οἱωνδήποτε ἀτόμων διὰ του αὐτοῦ μέσου προκαλοῦνται ἔριδες θεωρῶ πιθανόν [2]), τείνω μάλιστα νὰ πιστεύσω ὅτι τότε ὁ κατάδεσμος γίνεται δι' ἐντέρων κυνῶν, στηριζόμενος εἰς τὴν ἐν Κρήτῃ παροιμιώδη φράσιν «*τοὺς ἔχουνε δεμένους μὲ τοῦ σκύλλου τἀντερα*» τῆς λεγομένης ἐπὶ ἀδιαλλάκτων ἐχθρῶν [4]).

Τῆς σήμερον δ' ὑπάρξεως φιμωτικῶν καταδέσμων ἀπόδειξις ἔστω ὅτι ἐν Βιθυνίᾳ καὶ Κερασοῦντι, ἴσως δὲ καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ Πόντου, *δένω* καὶ ἐν Βογατσικῷ τῆς Μακεδονίας καὶ Τεγέᾳ τῆς Μαντινείας *καρφώνω* σημαίνει ἀποστομώνω [4]), *κομπώνομαι* δ' ἐν Ἀραχόβῃ τῆς Λακεδαίμονος [5]), Θήρᾳ καὶ Ζακύνθῳ [6]) ὁμοίως ἀποστομοῦμαι. Ὁ φίλος μάλιστα κ. Ξενοφῶν Σιδερίδης, μὲ πληροφορεῖ ὅτι κατὰ τὸ 1866 εὑρέθη ἐν Γαλατᾷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀκριβῶς κατὰ τὴν εἴσοδον ἐμπορικοῦ καταστήματος, κάτωθεν δὲ τοῦ τὸ ἔδαφος καλύπτοντος μουσαμᾶ, χαρτίον περιέχον κιτρίνην κόνιν καὶ τὰ ἑξῆς γεγραμμένα «*Μηνᾶ, υἱὸς τῆς Μαγδαληνῆς νὰ πιαστῇ ἡ γλῶσσά του.*»

Φαίνεται δ' ὅτι οὐχὶ μόνον ἀτονίαν τῆς γλώσσης, ἀλλὰ καὶ τῆς δράσεως ἐπιδιώκουσι δι' ἀποδέσμων ἐν Πόντῳ, ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται πῶς ἐν Τραπεζοῦντι «*δένω τ' ὁμάτᾳ*» τινὸς σημαίνει διὰ μαγικῶν μέσων κάμνω τινὰ νὰ μὴ βλέπῃ τι ἢ νὰ τὸ βλέπῃ διάφορον ἀφ' ὅ,τι πράγματι εἶναι.

Πλὴν τῶν νεονύμφων καὶ τῶν ἀντιπάλων, δένουσι νῦν καὶ τοὺς κλέπτας ἐν Μάνῃ καὶ Κρήτῃ καὶ δὴ κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον. Ἐν Μάνῃ λαμβάνουσι *λυκόνευρον* καὶ τοῦτο δένουσιν εἰς τὸν φοῦρνον, ἵνα ὁ κλέπτης μαζευθῇ ὡς τὸ ψηνόμενον νεῦρον ἢ τὸ ῥίπτουσιν ἐντὸς χλιαροῦ ὕδατος, ἵνα πάλιν ὁ κλέπτης ζαρώσῃ ὡς αὐτό.

Πῶς γίνεται ἐν Κρήτῃ ἡ *δεσιά*, ὡς λέγουσι, τοῦ κλέπτου διασα-

[1]) *Ἀριστ. Νεοφύτου*, Ἔνθ' ἀν. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ Νεόφυτος ἔχει ἐξελληνίσει τὰ δημωδῶς λεγόμενα.

[2]) Ἐν Κρήτῃ πιστεύεται ὅτι αἱ δι' ἀμποδέματος μεταξὺ ἀνδρογύνων προκαλούμεναι ἔριδες μεταβιβάζονται καὶ εἰς τοὺς συγγενεῖς αὐτῶν.

[3]) *Γ. Καλαϊτζάκη*, Κρητικαὶ προλήψεις Δ.Ι.Ε.Ε. 2.333.

[4]) Ὅρα καί Δ.Ι.Ε.Ε. Ἔνθ' ἀν.

[5]) *Φ. Κουκουλέ*, Οἰνουντιακὰ σ. 296.

[6]) *Δ. Ζώη*, Λεξικὸν ἱστορικὸν καὶ φιλολογικὸν Ζακύνθου ἐν λ. *κομπώνω*.

φηνίζει τὸ ἑπόμενον ἐξόρκιον, τοῦ ὁποίου ἡ ἀρχὴ ἀνακτέα εἰς παλαιοτέρους αἰῶνας[1]).

«*Κάτω 'ς τὸ γιαλό, 'ς τὸ γαλανὸ ἁλώνι, στέκει Παῦλος σιδηρός, σιδεροπαλουκωμένος καὶ σιδεροκαρφωμένος, σὲ μιὰν πάχνην τρώγει, σὲ μιὰν γοῦρναν πίνει τὸ νερὸν μυριστικόν, τὰ ἔδεσε καὶ ὕστερις τὰ ἐμοιρολόγησεν ὁ Σολομὼν καὶ ἡ μάννα του οὕτως· μάννα τὸν δένω κι' ἐγὼ τὸν δεῖνα ὅπου ἔκλεψε (τὸ δεῖνα) πρᾶμα ἢ σταρὸ πατεῖ ἢ καβαλλῖνες βαστᾷ ἢ βάτο εἶναι δεμένος ἢ Σάββατον ἐγεννήθηκεν, ἢ ἅγιον ἄρτον βαστᾷ, τίποτες νὰ μὴν ἐνεργήσῃ, μοναχὰ νὰ εἶναι δεμένος καὶ νὰ τρώγῃ καὶ νὰ πεινᾷ καὶ νὰ πίνῃ καὶ νὰ διψᾷ καὶ νὰ μὴ δροσίζεται καὶ νὰ μαυρίσῃ καὶ νὰ κιτρινίσῃ ὡς ἀφορδακὸς καὶ νὰ μπῇ ὁ διάολος μέσα του νὰ τὸν πιπιλίζῃ σὰν τὸ σκυλλάκι τὴν μάννα του, ὥστε νὰ ὁμολογήσῃ τὸ (δεῖνα) πρᾶμα ὅπου ἔκλεψε καὶ τοῦ καμα διορία ἑπτὰ μέρες ἢ δέκα.*

Καὶ ἐξακολουθεῖ τὸ ἐξόρκιον·

Καὶ λέγε τὴν δεσὰ τρεῖς φορὰς καὶ δένε εἰς μέταξαν κόμβους τρεῖς κάθε φορὰν καὶ βάστα ἕνα μαντήλι καινούργιο καὶ βάλε μέσα τοὺς κόμβους καὶ μπουμπούρισέ το[2]*) καὶ λέγε· ἐδῶ μπουμπουρίζω τὴν χολὴν τοῦ κλέπτου ὅπου ἔκλεψε τὸ (δεῖνα) πρᾶμα. Καὶ ὁπόταν τὸ ὁμολογήσῃ νὰ τὸ γυρίσῃς ἀνάσκελα καὶ λύσε τοὺς κόμβους καὶ διάβασε τὸν Κυπριανὸ τρεῖς φορὲς νὰ λύσῃ. Τοῦτο νὰ κάνῃς μονάχα εἰς τὰς 10 ἢ εἰς τὰς 23 τοῦ φεγγαριοῦ καὶ νὰ πᾶς εἰς τόπον μοναχὸν νὰ μὴ σὲ ἴδῃ τινὰς οὔτε νὰ σὲ χαιρετίσῃ καὶ νὰ μὴ λέγῃς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦ διαβόλου καὶ κρῖμα μιστὸ τοῦ κλέπτου ἰδικόν του.*

Πλὴν δὲ τοῦ κλέπτου καὶ οἱ κακοὶ καθ' ὅλου ἄνθρωποι θ' ἀπεδένοντο, ἂν κρίνῃ κἀνεὶς ἐκ τοῦ ἑξῆς ἐξορκίου τοῦ λεγομένου ἐν Κῷ κατὰ τὴν κατάδεσιν ἑρπετῶν·

Ὦ ἅγιε Φουκᾶ
καὶ Ἀπόστολε Λουκᾶ
. . . . . .
δεσέτε χαλινώσετε
. . . . . .
τὸγ κακὸν τὸν ἄθθρωπον
τὸν νυχτογυριστήν . . . .

[1]) *Γ. Παλιεράκι*, Δεσιὰ εἰς κλέπτην, Κρητικὸς Ἀστὴρ 4.51.
[2]) *Μπουμπουρίζω* ἐν Κρήτῃ σημαίνει ἀνατρέπω, ἀναστρέφω.

Ὁ Λ. Μαρούλης[1]) πληροφορεῖ ὅτι ἐν Πάτραις δένουν καὶ τοὺς τσοῦπες· ὁ γεννῶν δῆλα δὴ συνεχῶς θυγατέρας «παίρνει ἕνα σκοινὶ καὶ δένει τρεῖς κόμβους καὶ εἰς καθ' ἕνα κόμβον λέγει· *δένω τοὺς τσοῦπες*· ὕστερα πετᾷ τὸ σκοινὶ στὴ θάλασσα»[2]).

Ἀνωτέρω εἴδομεν ὅτι δι' ἀποδέσμων ἀπεδένοντο αἱ ἔγκυοι «τοῦ μὴ τεκεῖν». Ὅτι τοῦτο πρεσβεύουσι καὶ σήμερον φαίνεται ἐκ συμβολικῶν τινων πράξεων γινομένων κατὰ τὸν τοκετόν, τῆς λύσεως δῆλα δὴ τῆς κόμης τῆς ἐπιτόκου καὶ τοῦ ἀνοίγματος τῶν θυρῶν, παραθύρων, καὶ κλείθρων τῆς οἰκίας, καθ' ὃν χρόνον διαρκοῦσιν αἱ ὠδῖνες[3]).

Νῦν δὲν κρίνομεν ἄσκοπον νὰ ὁμιλήσωμεν καὶ περὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν τοῦ ἀποδέματος.

Τὸ ἀπόδεμα ὑπαγόμενον εἰς τὴν μαγείαν, ἧς τὰ εἴδη εἶναι τριακόσια ἑξήκοντα πέντε[4]), κατὰ τὰς ἀντιλήψεις τοῦ λαοῦ, εἶναι ἑπτὰ εἰδῶν[5]). Τὰ εἴδη μάλιστα ταῦτα καὶ ὀνομάζει χειρόγραφον τῶν τελευταίων αἰώνων. Εἶναι δὲ αὐτὰ *ἀμπόδεμα, καρφόδεμα, πετρόδεμα, σπαρτόδεμα, ντουφεκόδεμα, κουλλουρόδεμα, σφακτόδεμα*[6]). Καὶ *ἀμπόδεμα* μὲν εἶναι ἡ διὰ κόμβου κατάδεσις, *καρφόδεμα* ἡ καταπασσάλευσις μετὰ ἀμποδέματος, *πετρόδεμα* τὸ εἰς ρίζαν πέτρας ἀπόδεμα[7]), *σπαρτόδεμα* τὸ διὰ σπάρτου, *ντουφεκόδεμα* τὸ γινόμενον διὰ λωρίου ἐμβαλλομένου ἐντὸς πυροβόλου ὅπλου καὶ δι' ἐκπυρσοκροτήσεως φθειρομένου[8]), *κουλ-*

[1]) Ἐν χειρογράφῳ του ἀποκειμένῳ ἐν τῷ Ἀρχείῳ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ (ἀρ. 98 σ. 69) καὶ ἐπιγραφομένῳ ξόρκια.
[2]) Ὅρα καὶ ὅσα ἐλέχθησαν ἀνωτέρω διὰ τὸ κάρφωμα τῆς τσούπας.
[3]) *Ν. Πολίτου*, Ὠκυτόκια Λαογρ. ΣΤ'. 323.
[4]) *Κ. Βελεφάντου*, Κυπριανάριον σ. 16 πβ. καὶ τὸ συχνὰ ἐν ταῖς λυτηρίοις εὐχαῖς φερόμενον· «λῦσον τοὺς τριακοσίους ἑξήκοντα πέντε ἁρμούς. Ἐν χειρογράφῳ τοῦ 19ου αἰῶνος (Χ. Ἱστ. Ἑθν. Ἑταιρ. ἀρ. 210 φ. 68α) ἑπτὰ εἶναι αἱ μάγισσαι αἱ κάμνουσαι τὰ διάφορα μάγια.
[5]) Οὕτως ἐν Κρήτῃ, *Γ. Καλαϊτζάκη*, Κρητικαὶ προλήψεις Δ.Ι.Ε.Ε. 2.334.
[6]) *Ν. Λάσκαρη*, Ἡ Λάστα καὶ τὰ μνημεῖά της σ. 110.
[7]) Παλαιοτάτη μνεία τοῦ ἐθίμου εἶναι ἐπ' ἴσης καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (9.38.5.) ἀναφερόμενον· «κελεύει δὲ καὶ τοῦ εἰδώλου χαλκῆν ποιησαμένους εἰκόνα πρὸς πέτρα σιδήρῳ δῆσαι». Ὅρα καὶ *Α. Κεραμοπούλλου*, Ὁ ἀποτυμπανισμὸς σ. 68 πβ. καὶ τὸ ἐν τῷ Κυπριαναρίῳ (σ. 23) κατακεχωρισμένον «*λυτικὸν εἰς ἄνθρωπον δεδεμένον εἰς πέτραν ριζιμίαν*».
[8]) Ἐν χειρογράφῳ τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος (*H. G. Rouse*, Ἐνθ' ἀν. σ. 160 φ. 21) «*καὶ θέ λύσῃ ἡ μαγεία* (ἢ τὸ ἀμπόδεμα προκαλέσασα) *ἂν εἶναι καὶ εἰσὲ τουφέκι ἢ 'ς τὴ θάλασσα ριμένο*».

λουρόδεμα τὸ διὰ χαλαροῦ κόμβου γινόμενον, οὕτως ὥστε ν᾽ ἀποτελῆται κουλλοῦρα ἢ τὸ διὰ προσδέσεως κλαδίων ἐν εἴδει στεφάνου[1]), σφακτόδεμα δὲ τὸ εἰς τὰς φλέβας προβάτων γινόμενον ὡς λέγει καὶ τὸ Κυπριανάριον.

Τὰς πληροφορίας ταύτας θαυμαστῶς συμπληροῖ καὶ τὸ ἑξῆς χωρίον ληφθὲν ἐξ εὐχῆς τοῦ Ἁγίου Κυπριανοῦ καὶ τῆς ἀδελφῆς του Ἰουστίνης διὰ λύσιμον ἀνδρογύνου[2]) «. . . . ἵνα πᾶς ἄνθρωπος οὕτινος γέγονε πνεῦμα πονηρίας, πνεῦμα φθόνου καὶ φαρμακείας ἢ μαγείας, ὅταν ἀναγνωσθῇ αὕτη ἡ εὐχὴ ἐνώπιον αὐτοῦ, εἰ μὲν ἐν οὐρανῷ ἐστιν δεδεμένος λυθήσεται ἢ ἐν αἰγιαλῷ ἢ ἐν ποταμῷ ἢ ἐν μέσῳ μνημάτων ἢ ἐν τάφῳ δικαίου ἢ ἁμαρτωλοῦ ἢ ἐν τῷ κατωφλίῳ οἰκίας ἢ ἐν φύλλοις δένδρων ἢ ἐν ἐνδύμασι ἢ ἐν χρυσῷ ἢ ἐν ἀργύρῳ ἢ ἐν χαλκῷ ἢ ἐν σιδήρῳ ἢ ἐν μολύβδῳ ἢ ἐν κασσιτέρῳ ἢ ἐν ξύλῳ ἢ ἐν δέρματι θηρίου ἢ ἰχθύος ἢ ἐν καυκάλῳ ἀνθρώπου ἢ κατὰ δρυμοὺς ἢ εἰς φλέβας προβάτων ἢ ἐν καρυδίῳ[3]) ἢ ἐν τριόδῳ ὅπου καὶ ἂν ἐστιν ἢ ἐν δάσει ἐστὶ γεγραμμένον διὰ μελανίου ἢ ἐν ἑντέρῳ τινὶ τόπῳ λυθήσεται τῆς μαγείας.

Πλὴν τῶν προσώπων καταδένουσιν οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες καὶ προσωποποιημένα ὄντα καὶ δὴ ἀσθενείας.

Κατὰ Ἀθηναϊκὴν παράδοσιν ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὅστις ἦτο ἰατρός, ὅταν ἐπλησίαζε νὰ ἀποθάνῃ «ἔστησε μιὰ κολώνα καὶ ᾽ς τὸ θεμέλιο ἔδεσε ὅλες τοὺς ἀρρώστιες μὲ μετάξια λογιῶ λογιῶ χρώματα. . . . ἀφ᾽ οὗ τὰ ἔχωσε πολὺ βαθειὰ ἔβαλε ἀπὸ πάνω τὴν κολώνα»[4]).

[1]) Ὡς γίνεται ἐν τῇ καταδέσει τοῦ σεληνιασμοῦ (Χ. Ἱστορ. Ἑθν. Ἑταιρ. ἀρ. 126 φ. 7β). Κατὰ τοὺς μαγικοὺς παπύρους Pap. Lond. 46.321 κατάδεσις γίνεται καὶ διὰ κρίκου.

[2]) *Κ. Βελεφάντου*, Κυπριανάριον σ. 14.

[3]) Τὸ καρύδιον παίζει σημαντικὸν ρόλον, φαίνεται, εἰς τοὺς καταδέσμους, ἂν κρίνῃ τις ἔκ τε τοῦ παρόντος χωρίου καὶ ἐκ δύο ἄλλων χειρογράφων, καθ᾽ ἃ, ἵνα γίνῃ λύσις δεθέντος ἀνδρογύνου πρέπει τις «νὰ πάρῃ ἕνα καρύδι, νὰ βγάλῃ τὸ φαΐ του καὶ νὰ βάλῃ μέσα κατράμι καὶ δίχτυ ἀμεταχειρισμένο μεταξωτὸ (χειρ. ΙΘ′ αἰῶν. παρὰ Ν. Βέῃ) ἢ «νὰ πάρῃ καρύδια παμπακίου, νὰ δέσῃ αὐτὰ ιβ′ κόμβους καὶ νὰ λέγῃ τὴν εὐχήν· εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀπολυθήτωσαν τὰ μέλη τοῦ δεῖνος ὡς ἀπελύθη Λάζαρος ἀπὸ τὸν τάφον. (ἐξ ἰατροσοφίου τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος παρὰ *Ο. Abott*, Macedonian Folklore σ. 360).

[4]) *Δ. Καμπούρογλου*, Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων 1.221. Κατὰ τὸν *Δ. Καμπούρογλουν* (Ποικίλη Στοὰ 1883 σ. 356-7) ἐν Ἀθήναις αἱ ἀσθένειαι, ἀφ᾽ οὗ ἐτέθησαν εἰς μεταξωτὰ παννάκια καὶ ἐδέθησαν μὲ μετάξι ἐτάφησαν ἐντὸς λέβητος εἰς τὸμπούρτζι, πλησίον τοῦ Νικοδήμου. Ὅρα καὶ *Ν. Πολίτου*, Παροιμ. 1.552.

Ἐν Σαράντα Ἐκκλησίαις τῆς Θρᾴκης, ὅταν ἀσθενήσῃ παιδίον κάτω τῶν δέκα ἐτῶν, εἷς τῶν συγγενῶν αὐτοῦ μεταβαίνει λίαν πρωῒ εἰς τὴν ἔξοχὴν καὶ ἐπὶ τῶν ἀκανθῶν δένων λωρίδα ἐκ τοῦ ὑποκαμίσου τοῦ πάσχοντος ληφθεῖσαν λέγει· «καθὼς δένω αὐτὸ τὸ παννὶ ἔτσι νὰ δεθῇ κι᾽ ἡ ἀρρώστια τοῦ ἄρρωστου κὶ νὰ λείψ π᾽ αὐτόνα[1]). Ἐν Στέρνᾳ καὶ Περιστάσει[2]) τῆς Α. Θρᾴκης δένουσιν ὁμοίως τὴν ζούραν (= ἀσθένειαν) τοῦ πάσχοντος λωρίδα ἀπὸ τῶν φορεμάτων αὐτοῦ ἀποσπῶντες καὶ δι᾽ αὐτῆς δένοντες τοὺς κλάδους τῶν παρὰ ἁγίασμα θάμνων.

Ἐν Κύπρῳ καταδένουσι καὶ τὸν ἴκτερον, *τζαὶν* ὡς ἑξῆς·

Λαμβάνουσι κριθὴν ἀπὸ ἑπτὰ μονοστέφανες, τὴν βράζουσι καὶ τὴν θέτουσιν ἐντὸς ἐμπότου καινουργοῦς (ἄπαννου). Μετὰ ταῦτα λαμβάνουσι κλωστὴν μεταξίνην τὸ μῆκος τοῦ πάσχοντος ἔχουσαν καὶ δι᾽ αὐτῆς δένουσι τρεῖς μοῦττες (κορυφὰς) μανδραγόρα λέγοντες τὴν εὐχήν· «Εἰς τὸ ὄνομαν τοῦ πατρὸς τσ᾽αὶ τοῦ υἱοῦ τσ᾽αὶ τοῦ ἅϊου Πνεύματος Ἀμήν[3])». Εἰς τὴν αὐτὴν νῆσον δένουσι καὶ τὸ *περνάρι*, εἶδος ἐξανθήματος τῶν μικρῶν παιδίων, ὡς ἑξῆς·

Ἡ μήτηρ, ἀφ᾽ οὗ μετρήσῃ μὲ μετάξι τὸ ἀνάστημα τοῦ παιδίου της, δίδει τὸ νῆμα εἰς τὸν ἰατρόν, ὅστις εὑρίσκων πρίνον καίει τὸ ἄκρον ἑνὸς κλιδίου αὐτοῦ, ἐπὶ δὲ τοῦ ὑπολοίπου τυλίσσων τὸ νῆμα λέγει τὸ τροπάριον τοῦ Προφήτου Ἠλιού, τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ τὸ Θεοτόκε Παρθένε καὶ ἀπέρχεται.

Ἀλλὰ καὶ τὸν ἐφιάλτην δένουσιν ἐν Κρήτῃ τὰ ἑξῆς ἐπιλέγοντες τρὶς κατὰ τὸν κατάκλισιν.

Ἄϊ Γιώργι μετὰ σοῦ
καὶ κερὰ κατὰ στασοῦ
δένε καὶ χαλίνωνε
τὸν ὄφι καὶ τὴν ὄχεντρα
καὶ τὴ σκουλοπετρίδα

[1]) Περὶ καταδέσεως ἐπιδημικῶν νόσων καθ᾽ ὅλου ὅρα *Ν. Πολίτου*, Αἱ ἀσθένειαι κατὰ τοὺς μύθους τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ Δ.Ι.Ε.Ε. 1. 10. ἑξ.

[2]) Ἐν Περιστάσει συνήθως τὴν κατάδεσιν κάμνει χότζας.

[3]) Ὁ ἀσθενὴς οὐρεῖ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐπὶ τοῦ μανδραγόρου καὶ τρὶς ρουφᾷ ἐκ τοῦ οὔρου του *Στ. Κυριακίδου*, Κυπριακαὶ ἐπῳδαὶ Λαογρ. ΣΓ′. 612.

καὶ τὸ γέρο τὸ βραχνᾶ
ἀποκάτω 'ς τὴ συκιά[1]).

Καὶ τὸν πονόματον δὲ θὰ κατέδενον ἄλλοτε ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Γυθείου ὡς δεικνύει ἡ ἐπωδὴ (γκήτεμα) αὐτοῦ, ἐν ᾗ λέγουσι·

σαράντα μιὰ φλέβα καὶ μισὴ
νὰ δεθῇ νὰ κλειδωθῇ
νὰ πάῃ 'ς τἄγρια βουνὰ[2])

ὁμοίως δὲ καὶ τὸ μάτιασμα ἐν Καστρίῳ τῆς Κυνουρίας τὰ αὐτὰ λέγοντες[3]).

Ἐν Δαρδανελλίοις δένουσι καὶ τὸν ἀλογόστροφον τοῦ ἀνθρώπου, τὴν στρεψεντερίαν δῆλα δή, τρὶς τὴν σχετικὴν ἐπῳδὴν λέγοντες καὶ ἀνὰ ἕνα ἑκάστοτε κόμβον εἰς τὴν ζώνην τοῦ πάσχοντος δένοντες[4]).

Τέλος ἐκ τοῦ ἑξῆς ἐξορκίου «*ἀστέρα μελανή, πήγαινε 'ς τἄγρια θηρία εἰς τ' ἄκαρπα δένδρα εἰς τὰς ἐρήμους καὶ εἰς τὰ ὄρη νὰ κατοικήσῃς· διὰ τοῦτο σὲ δένω τὰ τέσσαρά στόματα τῇ δυνάμει τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ*» τοῦ λεγομένου ἐν Κηπουριῷ τῆς Μακεδονίας πρὸς κατάπαυσιν τοῦ διαρκοῦς κλαυθμηρισμοῦ τῶν νηπίων, φαίνεται ὅτι καὶ οὗτος, ὡς ἀσθένεια θεωρούμενος, καταδένετο.

Ἐκείνη ὅμως ἡ ἀσθένεια τὴν ὁποίαν κατ' ἐξοχὴν ἐν Ἑλλάδι ἀποδένουσιν, ἅτε καὶ τὰ μάλιστα διαδεδομένην, εἶναι ὁ διαλείπων πυρετός, ἡ *πύρεξι, θερμόρριγο* ἢ *θέρμη* ἡ μάστιξ αὕτη τῶν διαφόρων Ἑλληνικῶν χωρῶν.

Ταύτην καταδένουσιν ἐπὶ δένδρου[5]) διὰ τῆς προσδέσεως λωρίδων

[1]) *Γ. Καστρινάκη*, Γητειὰ τοῦ Βραχνᾶ, Κρητικὸς Ἀστὴρ 3 σ. 477.
[2]) *Γ. Μανωλάκου*, Ἐπῳδαὶ καὶ κατάδεσμοι Λαογρ. Ε'.611.
[3]) *Θ. Ἀθανασοπούλου*, Ἐπῳδαὶ Καστρίου (Κυνουρίας) Λαογρ. Δ'.501.
[4]) Πβ. καὶ τὴν Κυπριακὴν ἐπῳδὴν διὰ τὸν στρόφον τῶν ἐντέρων

Πάψε, πόνε τῶν ἀντέρων
κι' ὁ Χριστὸς σὲ κατατρέχει.

[5]) Ἐν Ἠπείρῳ καὶ Σισανίῳ τὸ δένδρον εἶναι κρανέα, ἐν Μεσολογγίῳ ἰτέα, ἐν Κεφαλληνίᾳ δὲ οἱονδήποτε, ἀρκεῖ νὰ εὑρίσκεται ἐν πεδιάδι καὶ δὴ εἰς τρίστρατον. Ὁ κ. Α. Κεραμόπουλος μοὶ ἀνεκοίνωσεν ὅτι παρὰ πηγὴν ἐγγὺς τοῦ Σαραντιπόρου εἶδε διαφόρους λωρίδας κρεμαμένας ἀπὸ δένδρου, ἐρωτήσας δ' ἔμαθεν ὅτι δι' αὐτῶν οἱ χωρικοὶ εἶχον δέσει τὴν θέρμην. Ἐν Ζωπανίῳ τῆς ἐπαρχίας Σισανίου τὸ δέσιμον τῆς νόσου γίνεται ἐπὶ τρία κατὰ συνέχειαν Σάββατα.

ἐκ τῶν φορεμάτων τοῦ πάσχοντος ληφθεισῶν μετὰ τῆς ἑξῆς μάλισ.α ἐπῳδῆς ἐν Κεφαλληνίᾳ·

Σὲ τοῦτο τὸ δένδρο ἐδῶ
ἔδεσα τὴ θέρμη καὶ τὸ ὀργιὸ [τοῦ δεῖνος]
καὶ ὅταν θά ρθω νὰ τὴν λύσω,
θέρμη νὰ τὸν πιάσῃ πίσω·
κι' ὅποιος θὰ τὸ λύσῃ
θέρμη δὲν θὰ τὸν ἀφήσῃ[1]).

ἢ διὰ τῆς τρὶς καταδέσεως κλωνίου σπάρτου ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πάσχοντος, ὅστις καὶ στρέφων πρὸς τὸν θάμνον τὰ νῶτα λέγει·

ἂν ἐγὼ σὲ λύσω,
νὰ ξαναθερμαθῶ[2])

ἢ καὶ διὰ τῆς τρὶς καταδέσεως ὑπὸ τοῦ ἐξορκιστοῦ κλάδου ἰτέας, ὁπότε γίνεται μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ πάσχοντος ὁ ἑξῆς διάλογος, τρὶς ἐπαναλαμβανόμενος. Ἐξορκιστής· δένω, δένω· πάσχων· Τί δένεις; Ἐξορκιστής· τοὺς θέρμες τοῦ δεῖνος[3]).

Ἐν Κύπρῳ ὁ καταδένων τὴν πύρεξι λαμβάνει νῆμα μετάξης ἀκαθάρτου (μετάξι μόλινον) καὶ δι' αὐτῆς παίρνει μέτρον τοῦ λαιμοῦ, τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν τοῦ πάσχοντος· ἔπειτα δένει δι' αὐτοῦ ἕνα κόμβον καὶ λέγει· «*δήννω σε πυ, καὶ δένει ἄλλον ἕνα καὶ λέγει· δήννω σε ρε καὶ δένει ἕνα τρίτον καὶ λέγει δήννω σε ξι καὶ γράφει καὶ γράμματα χνγ ἤγουν ἑξακόσια πεντήκοντα τρία, τὰ ὁποῖα δηλοῦν τὸ ὄνομα τῆς πύρεξης καὶ τὰ ἑξακόσια ἤγουν τὸ χ δίδεις τα τοῦ ἀσθενοῦς καὶ καίει τα μὲ τὸ μετάξιν ὅπου εἶναι οἱ τρεῖς κόμποι δεμένοι, τὸ δὲ ν θάπτεις το εἰς τὴν γῆν, τὸ δὲ τρίτον ἤγουν τὸ γ δίδεις το τοῦ ἀνέμου*[4]).

Ἐν Μυλάσοις τῆς Καρίας λαμβάνει τις τὸ μῆκος τοῦ σώματος τοῦ πάσχοντος διὰ νήματος, δι' οὗ δένει τρεῖς κόμβους. Εἰς τὴν ὑποβαλλομένην δ' ἑκάστοτε ἐρώτησιν τί κάμνεις; ἀπαντᾷ· «*δένω τὴ θέρμη*

[1]) *Σ. Παγώνη*, Κεφαλληνικαὶ ἐπῳδαὶ Λαογρ. Β'. 192.
[2]) *Γ. Χατζιώτου*, Ἐπῳδαὶ ἐκ Κατωχωρίου παρὰ τὸ Αἴγιον Λαογρ. Ε'. 615.
[3]) Τὴν τρίτην φορὰν ὁ ἐξορκιστὴς ἀντὶ νὰ εἴπῃ τοὺς θέρμες τοῦ δεῖνος, λέγει τ' ἀρχίδια τοῦ δαιμόνου, ὁ δὲ πάσχων ἀπέρχεται χωρὶς νὰ γυρίσῃ πίσω κ' ἀφ' οὗ οὐρήσῃ εἰς τὴν ρίζαν τοῦ δένδρου.
[4]) *Στ. Κυριακίδου*, Κυπριακαὶ ἐπῳδαὶ Λαογρ. ΣΤ'.613.

τοῦ τάδε». Τὸ νῆμα τοῦτο, ἀφ' οὗ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ ὁ πάσχων, καίει ἔπειτα καὶ καπνίζεται δι' αὐτοῦ.

Ἐν Κρήτῃ ὁ κατάδεσμος γίνεται ὡς ἑξῆς.

Δύο πρωτότοκοι παρθένοι, Μαρίαι καλούμεναι, ἀφ' οὗ περιδέσωσι μὲ κλωστὴν τὸν λαιμὸν τοῦ θερμαινομένου, τὴν λύουσι ἔπειτα καὶ ἐξέρχονται τοῦ χωρίου, ἐν ᾧ δὲ ἡ μία ἐξ αὐτῶν ἐπαναδένει τὴν κλωστὴν ἐπὶ δένδρου ἡ ἄλλη τὴν ἐρωτᾷ· εἶντα δένεις; τὴ θερμασιὰ τοῦ δεῖνος, ἀποκρίνεται αὕτη. Ἀφ' οὗ ἡ στιχομυθία ἐπαναληφθῇ τρίς, αἱ παρθένοι ἐπιστρέφουσιν οἴκαδε[1]).

Ἐν Ἐμπάρῳ τῆς Ἀνατ. Κρήτης, πλὴν τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ, καταδένουσι καὶ τὸν *σεβδόρριγο*, τὸν ἐξ ἔρωτος δῆλα δὴ πυρετόν, καὶ τὸν *βιστιρόρριγον*, τουτέστι τὸν ἐκ δαιμονικῆς ἐπηρείας, τὰ ἑξῆς ἐπάδοντες[2]). «Ὡς ἤδεσεν ὁ ἅγιος Δημήτριος τσῆ μούλας τὴ μήτρα καὶ δὲ γεννᾷ, δένω καὶ χαλινώνω[3]) κι' ἐγὼ τὸ ρῖγο, τὸ χολόρριγο, τὸ σεβδόρριγο, τὸ βιστιρόρριγο, τὸν κακὸ ρῖγο. Μιὰ φορὰ τὸν ἐγέννησε ἡ μάννα του, μιὰ φορὰ νὰ τόνε πιάσῃ.

Τέλος ἐν Σαλαμῖνι καταδένουσι τὴν θέρμην κλείοντες κλειδωνιὰν καινουργῆ, ἧς τὸ κλειδίον ρίπτουσιν εἰς φρέαρ ἢ εἰς τὴν θάλασσαν.

Μὲ κατάδεσμον δ' ἀσθενείας φρονῶ ὅτι συνδέεται καὶ ἡ κατὰ τὴν πρώτην Μαΐου διὰ βάτου περίδεσις τῆς ὀσφύος τοῦ πάσχοντος ἐξ ὀσφυαλγίας ἢ ἡ κατὰ τὴν 14ην Ἰουνίου διὰ κλάδων φυτῶν περίδεσις τῆς ὀσφύος καὶ τῆς κεφαλῆς τῶν πασχουσῶν ἐκ χρονίας κεφαλαλγίας[4]).

Τὰ πρόβατα πάσχουσι πολλάκις νόσον τινὰ καλουμένην *παρμάραν*, ἥτις τὰ στερεῖ τοῦ γάλακτός των καὶ τὰ τυφλώνει προσωρινῶς. Τὴν νόσον ταύτην καταδένοντες οἱ Ἠπειρῶται διαπερῶσι διὰ τῶν τρυπηθέντων ὤτων τῶν προσβληθέντων ζώων νῆμα ἐρυθρόν, τὸ ὁποῖον πλέκουσιν εἰς γαϊτάνιον παρθένοι κατὰ τὴν μεγάλην Πέμπτην καὶ δὴ ἐν τῇ αὐλῇ τῆς ἐκκλησίας.

Ἐν Ἑρμουπόλει καὶ Ἀθήναις, πιθανώτατα δὲ καὶ ἀλλαχοῦ, δέ-

[1]) *Μ. Χουρμούζη*, Κρητικὰ σ. 27. Ὅρα καὶ *Ν. Πολίτου*, Αἱ ἀσθένειαι κατὰ τοὺς μύθους τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ Δ.Ι.Ε.Ε. 1. 8.

[2]) *Λ. Ζερβάκι*, Γηθειὲς ἐξ Ἐπάρου Λαογρ. Δ'.516.

[3]) Ὡς κατωτέρω θὰ ἴδωμεν, προκειμένου περὶ τῆς καταδέσεως ζώων, τὸ ρῆμα εἶναι εὐχρηστότατον.

[4]) Οὕτως ἐν Κατιρλὶ τῆς Βιθυνίας. Ἐν Αἴνῳ αἱ γυναῖκες πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς κεφαλαλγίας περιδένουσι τὴν κεφαλὴν των μὲ τὰ *περίσσια*, τὰς τελευταίας δῆλα δὴ κλωστὰς τοῦ ὑφαινομένου ἱστοῦ.

νουσι καὶ τὸν δαίμονα, εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ ὁποίου ἀποδίδουσι τὴν ἀπώλειαν ἀντικειμένου τινός. Ὅταν λοιπὸν αἱ γυναῖκες χάσωσί τι, δένουσιν ἕνα κόμβον εἰς τὸ μανδήλιόν των λέγουσαι· «*Νά, νὰ σκάσῃ ὁ πειρασμὸς*» ἢ «*σκάσε, σκατογένη, ἂν δὲν τό βρω, δέ σε λύνω*» ἢ ἐν Σέρραις[1]). «*Ἂς δέσωμε ἢ νὰ δέσωμε τὸ διάβολο*», παλαιότερον δ' ἴσως καὶ τὰ νυκτερινὰ φαντάσματα, ἂν κρίνῃ τις ἐκ τῶν ἑξῆς τῶν κατὰ τὴν κατάδεσιν τῶν ἑρπετῶν λεγομένων ἐν Κῷ.

Ἅγιε, Φουκᾶ
καὶ Ἀπόστολε Λουκᾶ
. . . . . .
δέσετε, χαλινώσετε
τὸν κακὸν τὸν ἄθθρωπον,
τὸν νυχτογυριστήν,
τὰ ξωτικὰ καὶ σύλλα
μὲ τοῦ Σολομοῦ τὴ βούλλα

Πλὴν τοῦ δαίμονος, ἐνιαχοῦ δένουσι καὶ τὸν προσωποποιούμενον Χάρωνα· δι' αὐτὸ ἐν μὲν Κερασοῦντι τοῦ Πόντου ὑπὲρ τὸν νεκρὸν ἀναρτῶσιν ἀπὸ τῆς ὀροφῆς δίκτυον, ἐν δὲ Βασσαρᾷ καὶ Βαρβίτσῃ τοῦ πρώην δήμου Οἰνοῦντος ἐξαρτῶσιν «ἀπὸ τὴν κόρδα νιὰ κλωστὴ ἡ ψιλὴ τριχιά, γιὰ νὰ δέσουνε τὸ Χάρω».[2])

Ἐν Καστρίῳ τῆς Κυνουρίας πάλιν μὲ μίαν κλωστὴν τοῦ σαββάνου «δένουν τὸ Χάρω 'ς τὸ πατερό, γιὰ νὰ μὴν πάρῃ κι' ἄλλον ἀπὸ τὸ σπίτι»[3]), ἐν Μαντινείᾳ καὶ Μ. Μάνῃ διὰ λωρίδος ἐκ τοῦ σαββάνου[4]), ἐν Σοποτῷ δὲ τῶν Καλαβρύτων πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν δένουσι κόμβον εἰς τὸ ὕφασμα, ἐξ' οὗ ἀπέκοψαν τὸ σάββανον καὶ τὸ θέτουσιν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας εἰς τὴν ἀστράχαν τῆς οἰκίας[5]) καὶ ἐν Βουρδουρίῳ τῆς Πισιδίας ρίπτουσι κλεῖθρον ἐντὸς τοῦ τάφου τοῦ τελευταίου ἐκ τῆς οἰκογενείας ἀποθανόντος[6]).

Ἀλλὰ καὶ τὴν Τύχην εἶναι ἱκανοί, φαίνεται, νὰ δέσωσιν οἱ μά-

[1]) *Α. Κεραμοπούλλου*, Ὁ ἀποτυμπανισμὸς σ. 71.

[2]) *Φ. Κουκουλέ*, Οἰνουντιακὰ σ. 101.

[3]) *Θ. Ἀθανασοπούλου*, Δημώδεις δοξασίαι περὶ νεκρῶν Λαογρ. Γ'.684.

[4]) Ὅρα *Ν. Πολίτην* ἐν Παρνασσοῦ τόμ. ΙΖ' σ. 86. Ἐν Μέσα Μάνῃ ἡ λωρὶς αὕτη μένει παρὰ τὴν θύραν ἐπὶ ἓν ἔτος.

[5]) *Π. Κωνσταντοπούλου*, Δεισιδαίμονες συνήθειαι καὶ δοξασίαι ἐν Σοποτῷ τῶν Καλαβρύτων Λαογρ. Η'. 217.

[6]) *Κλ. Ἰατρίδου*, Ἤθη καὶ Ἔθιμα ἐν Ἀνατολῇ, Ξενοφάνους τόμ. 3 σ. 340.

γοι ἐν Τραπεζοῦντι τοὐλάχιστον τοῦ Πόντου συνήθης εἶναι ἡ φρ. «ἔδεσεν τὴν τύχην ἀτ' ἀνοιχτής» ἤτοι ὁ μάγος κατέδεσε τὴν τύχην του, ἐν Ἀδριανουπόλει δὲ πιστεύουσιν αἱ γυναῖκες ὅτι ὅταν τις συνδέῃ τοὺς δακτύλους πρὸ τῶν γονάτων του κλειδώνει τὴν τύχην του [1]). Εἰς φόβον δὲ μὴ δέσῃ τὴν τύχην του ἀποδοτέα καὶ ἡ συνήθεια τοῦ δεισιδαίμονος νὰ μὴ κλείῃ τὴν θύραν τῆς οἰκίας του μέχρι ἑσπέρας ὅταν ξενιτεύεται [2]).

Ὅτι δὲ καὶ ἡ Μοῖρα δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένη τοῦ καταδέσμου [3]) ἀπόδειξις αἱ ἑξῆς ἐπῳδαί, ἃς λέγουσιν αἱ κόραι τῆς Αἰγίνης κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν ἁγίων Θεοδώρων.

«Σὲ δένω, μοῖρά μου, νά ρθῃς ἀπόψε 'ς τὸν ὕπνο μου νὰ μοῦ πῇς ποιὸν θὰ πάρω, κι' ἂν δὲν ἔρθῃς, δὲν σὲ λύνω [4])» ἢ *«Σὲ δένω, μοῖρά μου, ὅποιος εἶναι κεῖνος ποὺ θὰ πάρω νὰ ρθῇ ἀπόψε 'στὸν ὕπνο μου καὶ νὰ μοῦ δώσῃ νερὸ νὰ πίω* [5])». ἢ αἱ τοῦ Ληξουρίου κατὰ τὴν παραμονὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου (24 Ἰουνίου)

Μεγάλη Τρίτη δένομαι
Τετάρτη συνεμπαίνομαι
'ς τὸν ἔρημο 'ς τὸν κάλαμο
'ς τὴν κολυμπήθρα τοῦ Χριστοῦ
ποῦ ἐκεῖ εἶναι οἱ Μοῖρες οἱ χρυσὲς
ἐκεῖ ναι κι' ἡ δική μου.
Νὰ πάνε νὰ παραδείρουνε
νὰ μοῦ βρουνε τὸν ἄνδρα μου
νὰ τὸν ἰδῶ 'ς τὸν ὕπνο μου
'ς τὴν ὑπνοφαντασιά μου [6]).

---

[1]) Καὶ ἐν Λέσβῳ πιστεύουσιν ὅτι εἶναι δυσοιώνιστον νὰ κάθηταί τις μὲ συμπεπλεγμένους τοὺς δακτύλους τῆς χειρὸς Georgakis et Pineau, Folklore de Lesbos σ. 335.

[2]) *Χαρ. Μεγδάνου*, Ὁ λύχνος τοῦ Διογένους σ. 275.

[3]) Ὁ καταδεσμὸς τῆς Μοίρας δύναται νὰ γίνῃ ἐν παντὶ καιρῷ.

[4]) *Π. Ἡρειώτου*, Συμβολὴ εἰς τὰ τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων Ἀθ. 1890 σ. 15. Ἡ νεᾶνις ταῦτα λέγουσα περιζώννυται χρυσομάνδηλον, οὗ τὰ δύο ἄκρα δένει ὄπισθεν μὲ τρεῖς κόμβους.

[5]) *Π. Ἡρειώτου*, Ἔνθ' ἀν. σ. 15. Ἡ χήρα λέγει ταῦτα δένουσα ἐντὸς μανδηλίου τὴν πρώτην πειρουνιὰν τῶν κατὰ τὸ Σάββατον τῆς Τυροφάγου παρατεθειμένων μακαρωνίων. Ὅρα καὶ *Ν. Πολίτου*, Μαγικαὶ τελεταὶ πρὸς πρόκλησιν ὀνείρων Λαογρ. Γ'. 11.

[6]) *Σ. Παγώνη*, Κεφαλληνιακαὶ ἐπῳδαὶ Λαογρ. Β'. 469.

ἢ αἱ τῆς Ἑρμουπόλεως κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν λευκὸν καὶ κόκκινον νῆμα εἰς τὸ κλεῖθρον τοῦ κοιτῶνος αὐτῶν δένουσαι καὶ τὸ ἑξῆς λέγουσαι· *«Ἐδῶ σὲ δένω, Μοῖρα, οὔτε νὰ φᾶς, οὔτε νὰ πιῇς, οὔτε νὰ κατουρήσῃς ἂ δὲ μοῦ φέρῃς ἀπόψε 'ς τὸν ὕπνο μου νὰ δῶ ποιὸν θὰ πάρω* [1])».

Οἱ παῖδες τὴν ἀπώλειαν ἰδίου τινὸς ἀντικειμένου θεωροῦσιν ὡς προερχομένην ἐκ δαιμονικῆς ἢ μαγικῆς συνεργείας [2])· τούτου ἕνεκα οὐ μόνον καρφώνουσιν, ὡς εἴδομεν, τὸν δαίμονα, ἀλλὰ καὶ τὰν ἀποδένουσιν. Ἐν Σχορετσάνοις λ. χ. τῆς Ἄρτης, ὅταν τις τῶν παιζόντων παίδων χάσῃ ἀντικείμενόν τι, σφαῖραν λ. χ., λαμβάνει ὀλίγα χόρτα καὶ δένει δι' αὐτῶν κόμβον, εἶτα δὲ κάμνει μετὰ τοῦ συμπαίκτου τὸν ἑξῆς διάλογον·

Α. *Δένω, δένω.* Β. *Τί δένεις;* Α. *Τὸν δαίμονα.* Β. *Τί σᾶκαμε;* Α. *Μ' πῆρι τοὺ τόπ'.* Β. *νὰ πάῃ νὰ τοὺ βρῇ* [ἢ *πῶς ἦταν τοὺ τόπ;*] Α. *Μαύρου.* Β. *Μαύρη στράτα πῆρι.*

Μετὰ τὸ πέρας τοῦ διαλόγου ζητεῖται πάλιν τὸ ἀπολεσθέν, ἐὰν δὲ δὲν εὑρεθῇ, τότε ὁ κόμβος σφίγγεται περισσότερον καὶ ὁ διάλογος ἐπαναλαμβάνεται. Ὡς δὲ τὴν ἐν τῷ παιγνιδίῳ ἀποτυχίαν τοῦ συμπαίκτου ἐπιτιγχάνουσιν οἱ παῖδες διὰ καρφώματος οὕτω, φαίνεται, καὶ δι' ἀμποδέματος· ἄλλως δὲν νοεῖται διατί οἱ τοὺς ἀμάδες παίζοντες παῖδες ἐν Μάνῃ ἀποτεινόμενοι πρὸς τὸν ῥίπτοντα καί, ἀποτυχίαν εὐχόμενοι, φωνάζουσι κόμπος!

Μετὰ ταῦτα ἔρχεται καὶ ἡ σειρὰ τοῦ κακοῦ συναπαντήματος [3]), ὅπερ ἀντιπροσωπεύει ὁ πρωΐ συναντώμενος ἱερεύς. Πρὸς ἀποφυγὴν λοιπὸν παντὸς ἀτευκταίου ὁ συναντῶν πρωΐ ἱερέα ἢ συμπλέων μετὰ ἱερέως δένει κόμβον εἰς τὸ μανδήλιόν του [4]) ἢ ῥίπτει καρφίδα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους [5]) ἢ ἅπτεται τῶν ὄρχεων αὐτοῦ.

---

[1]) *Α. Παπαδοπούλου*, Νεοελληνικὴ μαντεία. Ἡμερολόγιον τῆς Μεγ. Ἑλλάδος (1923) σ. 156· πβ. καὶ τὸ ἐν Καρπάθῳ παροιμιῶδες *«στόμα κλειωμένον, μοῖρα κατηνωμένη»* τὸ ἐπὶ παραμελούντων ἢ ἀδιαφορούντων λεγόμενον.

[2]) Ἐν Πόντῳ, ὅταν οἱ παῖδες χάσωσί τι λέγουσι· «Μαγεία, εὗρε τὸ πρᾶμά μου νὰ δίνω σε ἕνα γρόσιν».

[3]) Ἐν ἐξορκισμῷ ἀναγεγραμμένῳ ἐν κώδικι τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἀναγινώσκομεν· *«ὁρκίζω δαίμονα τὸν συναντοῦντα ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ παραχρηματίζοντα τὸν ἄνθρωπον»*. *A. Vassiliev*, Anecdota Graeco-Byzantina σ. 333.

[4]) Οὕτως ἐν Ἀθήναις, Δωρίδι, Κεφαλληνίᾳ, Τριφυλίᾳ καὶ Οἰνοῦντι (Μαλεβοῦ ἔτ. Β' ἀρ. 13 σ. 9). Πολλάκις, πρὶν νὰ δέσουν, μετροῦν δεκατρία καὶ μισὸ ἢ λέγουν λύκος 'ς τὴ στράτα σου. *Α. Κεραμοπούλλου*, Ὁ ἀποτυμπανισμὸς σ. 128.

[5]) Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. *Ξ. Φαρμακίδου*. Ὅρα καὶ *Κ. Βελεφάντου*, Κυπριανάριον σ. 23.

Πλὴν ὅμως τῶν προσώπων καὶ τῶν προσωποποιουμένων ὄντων οἱ νεώτεροι Ἕλληνες δένουσι καὶ ζῷα καὶ δὴ οὐ μόνον κατοικίδια, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα, ἅτινα εἶναι ἐπιβλαβῆ. Πβ. τὸ ἐν Κυπριακῷ ἐξορκίῳ «Ὁ λύσας Ἑβραίων γένος, ὁ λύσας τὴν μήτραν τῆς Σάρρας, οὕτω λῦσον καὶ τὸν δοῦλον τοῦ θεοῦ δεῖνα καὶ τὰ κτήνη του ἀπὸ δέματος καὶ κρατήματος καὶ ἀπὸ πάσης διαβολικῆς ἐνεργείας» καὶ πρόσθες ὅτι ἐν Κρήτῃ οἱ κλέπται δένουσι τοὺς ποιμενικοὺς κύνας, ἵνα μὴ ὑλακτῶσιν, ἐν Μάνῃ δὲ τοὺς αὐτούς, ἵνα μὴ δάκνωσιν.

Ἐν Κρήτῃ ὁ κατάδεσμος γίνεται ὡς ἑξῆς· «Ὅτι νὰ θέλῃς νὰ κάμῃς τὸ σκύλλο νὰ μὴν μπορῇ νὰ γαυγίσῃ, 'ς τὴν πρώτη φωνὴ θά σαι ἕτοιμος νὰ πιάσῃς ἕνα χαλίκι ἀπὸ κάτω καὶ θὰ περάσῃς τὴ χέρα σου ἀπὸ τὴν ὀπίσω μερὲ ἀπὸ τὰ σκέλια σου καὶ νὰ βάλῃς τὸ χαλίκι εἰς τὴ γλῶσσά σου ἀπὸ κάτω καὶ ὥστε νὰ τὸ βαστᾷς δὲν γαυγίζει ὁ σκύλλος κι' ἀνὲ τόνε πατήσῃς ἀκόμη [1])».

Ἐν Μάνῃ δὲ γνωρίζομεν ὅτι ὁ καταδένων κλείων σουγιᾶν λέγει· «Ὁ Χριστὸς ὅντες ἐγεννήθη σκύλλος δὲν ἐμελετήθη, κι' ἂν ἐμελετήθη δὲν ἐβάβυξε, κι' ἂν ἐβάβυξε δὲν ἐδάγκασε, κι' ἂν ἐδάγκασε δὲν ἀφώρμισε. Νὰ κλείσ' ὁ στόμας του, ν' ἀνοίξ' ὁ πάτος του [2])».

Ἐν τῷ χωρίῳ Καστρισιάνικα τῶν Κυθήρων, πρὶν νὰ ὑλακτήσῃ ὁ κύων, ὁ ἀποδένων «κλείει τὰ χέρια μ' ἀνοιχτὰ τὰ δάχτυλα, ὥστε νὰ σταυρώσουν, νὰ μπλέξουν τὰ δάχτυλα καὶ λέγει ἐν τημῷ καὶ χαλινῷ τὰς σιαγόνας αὐτῶν, [3]) ἢ Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ κι' ὅλα τὰ ξωτερικά. Σκύλλος ἐβάβλυξε κι' ἂν ἐβάβλυξε, δὲ μ' ἐδάγκασε κι' ἃ μ' ἐδάγκασε, δὲν ἐπόνεσα. Ὁ στόμας του κλειστὸς κι' ὁ κῶλός του ἀνοιχτός [4])».

Ἐν τῷ χωρίῳ Γουργουβίτσῃ τῆς Εὐβοίας λέγει· «Ὅταν γεννήθηκ' ὁ Χριστός, σκυλλὶ δὲν ἤτανε· κι' ἂν ἤτανε, δὲν δάκωνε, κι' ἂν δάκωνε, δὲ μάτωνε, κι' ἂν μάτωνε, δὲν ὤμπυαζε, κι' ἂν ὤμπυαζε, δὲν πόναε, σιδεροστιὰ τὰ πόδια του, νὰ ξεραθοῦν τὰ δόντια του [5]).»

[1]) *Μ. Κόρακα*, Γηθειές. Κρητικὸς Ἀστὴρ 1 σ. 463.

[2]) Κατὰ πληροφορίαν τοῦ *Κ. Νεστορίδου*.

[3]) Πβ. τὸν ψαλμ. λα' 9 «ἐν χαλινῷ καὶ κημῷ τὰς σιαγόνας αὐτῶν ἄγξαι».

[4]) *Ι. Φωτίου*, Συναγωγὴ ἐπῳδῶν καὶ καταδέσμων Λαογρ. Δ'. 59.

[5]) Ἐν τῷ τέως δήμῳ Τευθρώνης τῆς ἐπαρχίας Γυθείου μεταχειρίζονται τὰς λέξεις ταύτας ὡς ἐξόρκιον γιὰ τὸ *σκυλλοδάγκωμα* (δῆγμα κυνός). Λέγουσι λοιπὸν «Ὅντας γεννήθηκ' ὁ Χριστός, σκυλλὶ δὲν ὕπαρχε, κι' ἂν ὕπαρχε δὲν ἐδόγκασε, κι' ἂν ἐδάγκασε, δὲν ἀφώρμισε» ἢ «Ὁ Χριστὸς ὅντες γεννήθη, σκυλλὶ δὲν εὑρισκότανε, κι' ἂν εὑρισκότανε, δὲν ἔτρωγε, κι' ἂν ἔτρωγε δὲν ἀφώριζε, γιατ' ἦτα ὁ στόμας του κλειστὸς κι' ὁ κῶλός του ἀνοιχτός» *Γ. Μανολάκου*, Ἐπῳδαὶ καὶ καταδεσμοι. Λαογρ. Ε'. 612.

Ἐν Κρήτῃ δὲ «Ἐκειὰ ποῦ γεννήθηκε ὁ Χριστὸς σκύλλος δὲν ἐπάτησε, κι' ἂν ἐπάτησε, δὲν ἐδάγκασε, γιατὶ ἤτανε σίδερα 'ς τὸ στόμα ντου κι' ἀλυσίδες 'ς τὰ πόδια του» ἢ

«Ὁ Χριστὸς ἐπέρασε,
σκύλλος τὸν ἐγαύγισε,
μὰ δὲν τὸν ἐδάγκασε·
σίδερα 'ς τὰ πόδια του,
κλειδωνιὰ στὸ στόμα του. [1])

Ἐν Κορινθίᾳ τέλος ὁ ὑφιστάμενος ἐπίθεσιν κυνὸς ἐπιφωνεῖ:

Ὁ Χριστὸς ἐπέρασε,
σκύλλος δὲν ἐγαύγισε·
σίδερο 'ς τὰ πόδια σου
κλειδωνιὰ 'ς τὰ δόντια σου. [2])

Μετὰ τοὺς κύνας [3]) δένουσι καὶ τοὺς λύκους, ἵνα μὴ οὗτοι τρώγωσι τὰ αἰγοπρόβατα [4]) λέγοντες καὶ τὰς σχετικὰς ἐπῳδάς, ἐν αἷς, ὡς συλλογεὺς ἐκ Κρήτης βεβαιοῖ «ἐπικαλοῦνται τὴν ἐνέργειαν τῶν ἀστέρων, τῆς σελήνης καὶ ἰδίως τῶν ἑπτὰ πλανητῶν».

Λεπτομερείας περὶ τοῦ ἀποδέματος τῶν λύκων γνωρίζομεν ἐξ ὡρισμένων μερῶν. Ἐν Μάνῃ λ. χ. ὁ ἐξορκιστὴς λαμβάνει σουγιᾶν, ὃν καὶ κλείει, ἐρωτώμενος δὲ ὑπὸ παρισταμένου, πρεσβυτέρου κατὰ τὴν ἡλικίαν, τί κάμνει, λέγει· «*δένω τὸ λύκο τὸν Δευτεριάνονε, τὸν Τριταριάνονε ἢ τὸν Τεταριάνονε* [6])». Μετὰ ταῦτα ἀνοιγοκλείει τὸν σουγιᾶν, ἐρωτώμενος δὲ πάλιν τί κάμνει λέγει·

[1]) Ἐν Βάμῳ τῆς Κρήτης, κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Παγκάλου.

[2]) *Μ. Λελέκου*, Ἐπιδόρπιον 1.203.

[3]) Ἐν Κρήτῃ πιστεύουσιν ὅτι δύναταί τις νὰ κατασταθῇ εὐπειθῆ τὸν κύνα του, ἂν λάβῃ τὴν *ἁλικιάν* του, τὸ ἀπὸ τοῦ ἄκρου δῆλα δὴ τοῦ ρύγχους του μέχρι τοῦ ἄκρου τῆς οὐρᾶς μῆκος διὰ νήματος, τοῦτο δὲ φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ. Κρητικὸς Ἀστὴρ 4. 620.

[4]) Ἐν Κρήτῃ, Ἠπείρῳ (Ἰωαννίνοις), Ἀθήναις, Πελοποννήσῳ (Οἰνοῦντι, Κορινθίᾳ, Μάνῃ), ἐπαρχίᾳ Κυζίκου, Ζωπανίῳ ἐπαρχίας Σισανίου, Στερεᾷ Ἑλλάδι (χωρίοις τῆς Ἀττικῆς) καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐν Ρόδῳ διὰ τῶν καταδέσμων ἐπιτυγχάνουσιν ἢ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν λύκων ἀπὸ τοῦ ποιμνίου ἢ τὴν σύλληψιν αὐτῶν.

[5]) Ἂν εἶναι ἡμέρα Δευτέρα, Τρίτη ἢ Τετάρτη.

δένω τὸ λύκο
γῦρο, γῦρο 'ς τὸ μανδρὶ
καὶ μέσ' ὁ λύκος νὰ μὴν μπῇ·
ἀλλὰ κι' ἂν μπῇ,
νὰ μπαίνῃ καὶ νὰ βγαίνῃ
καὶ τίποτα νὰ μὴν παίρνῃ,

ἀπορρίπτων δὲ τὸν σουγιᾶν προσθέτει·

ὡς κουνειέται ὁ σουγιᾶς,
ἔτσα νὰ κουνηθῇ κι' ὁ λύκος.

Διὰ κλειομένου δὲ μαχαιρίου, φαίνεται, ὅτι ἀπέδενον ἐπ' ἴσης τὸν λύκον καὶ ἐν Ζωπανίῳ τῆς ἐπαρχίας Σισανίου, ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται διατὶ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ ἁγίου Μηνᾶ δὲν ἀνοίγουσι μαχαίριον, ἵνα μὴ ὁ λύκος βλάψῃ τὰ πρόβατά των.

Ἐν Ἀθήναις, ὁ ἀποδένων τὸν λύκον λέγει· «*δένω τὴ λύκαινα μὲ τὸ λυκόπουλλο· δένω καὶ τὸ μονόλυκο, δένω τὸν Δευτερούλην, δένω τὸν Τριτούλην, δένω τὸν Τετραδούλην, δένω τὸν Πεφτούλην, δένω τὸν Παρασκευούλην, δένω τὸν Σαββατούλην, δένω τὸν Κυριακούλην, δένω καὶ παραδένω νὰ μὴν ἔχῃ ἀνάκαρα νὰ φάῃ τὸ γαϊδούρι τοῦ δεῖνος*». [1])

Ἐν Κορινθίᾳ, ὅταν τις χάσῃ τὸ ζῷον του, μεταβαίνει εἰς τὸν ἐξορκιστήν, ὅστις κρατῶν σχοινίον λέγει·

Ἅγιοι Ἀνάργυροι σᾶς προσκυνῶ καὶ σᾶς δοξολογῶ
εἰς τὰ ἄγρια βουνά, εἰς τὰ ἄγρια λαγκάδια
νὰ φάῃ πέτρες καὶ λιθάρια·
πισώκωλα τὴ γῆς νὰ σκάφῃ
χαλινωμένος νὰ εἶναι.

ἀφ' οὗ δὲ τρὶς ἐπαναλάβῃ τοὺς δύο τελευταίους στίχους καὶ τρὶς κάμῃ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἐξακολουθεῖ·

πανωσάγονο, κατωσάγονο,
γλῶσσά του, μύτη του, δόντια του,
κεφάλι του, νύχια του
χαλινωμένα νὰ εἶναι
πισώκωλα τὴ γῆς νὰ σκάφῃ.

[1]) *Λ. Καμπούρογλου*, Μνημεῖα τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων 3. 6.

Λέγων δὲ ταῦτα στρέφει τὰς χεῖράς του ὄπισθεν καὶ δένει ἐπὶ τοῦ σχοινίου ἕνα κόμβον, προσθέτων *πατέρας του* καὶ εἶτα ἕτερον καὶ πάλιν προσθέτων *μάννα του, ἀδέρφια του, ἀδερφάδες του, ξαδέρφια του, ξαδερφάδες του, παπποῦς του*, εἶτα τέταρτον ὑποτονθορύζων *τσυρά του, χαλινωμένα νὰ εἶναι*. Τέλος δένει πέμπτον κόμβον προσθέτων·

πισώκωλα τὴ γῆς νὰ σκάφῃ
φυλαγμένο νά ναι τὸ ζῷ [1]).

Ἐν Ἀττικῇ, καθὼς βεβαιοῖ συλλογεύς, τοὺς λύκους δένουσι ποιοῦντες τρεῖς κόμβους ἐπὶ κλωστῆς, ἣν μεθ' ἑαυτῶν φέρουσι, καὶ ἀπαγγέλλοντες τὸ κατὰ τὴν ΙΔ'. Σεπτεμβρίου ψαλλόμενον τροπάριον τοῦ Μωϋσέως «*ἀνέθηκε Μωϋσῆς ἐπὶ στήλης* [2]) *ἄκος φθοροποιοῦ λυτήριον καὶ ἰοβόλου δήγματος καὶ ξύλῳ τύπῳ σταυροῦ τὸν πρὸς τὴν γῆν συρόμενον ὄφιν προσέδησεν.*»

Ἐν Οἰνοῦντι [3]) πιστεύουσιν ὅτι *δένουν καὶ χαλινώνουν τὸ λύκο* [4]) μὲ διάφορα ἐξόρκια καὶ μὲ ὕψωμα, τὸ ὁποῖον βγάζει ὁ ἱερεύς. [5]) Ἐν Κύμῃ τέλος ἀποδένουσι τὸν λύκον γητεύοντες τὰ πρόβατα καὶ δὴ ὡς ἑξῆς. Ἀνοίγουσιν ὀπὴν εἰς τὸν μηρὸν τοῦ προβάτου, εἰς ταύτην δὲ ἐμβάλλουσι μυελὸν ὀστοῦ μηροῦ κυνός.

Ἐκτὸς τοῦ λύκου ἀποδένουσι καὶ τὸν θῶα [6]) (τσακάλι), τὴν ἰκτίδα [7]) (ἀτσίδαν), τὸν χοῖρον [8]) καὶ τὴν ἀλώπεκα [9]), τὴν τελευταίαν, ἵνα μὴ τρώγῃ τὰς ὄρνιθας· γνωρίζομεν μάλιστα πῶς γίνεται τῆς ἀλώπεκος ὁ κατάδεσμος ἐν Κύπρῳ. [10]) Ἐκεῖ δῆλα δὴ ὁ ἀποδένων, λαμβάνων κλωστὴν λινῆν, τὴν διαπερᾷ διὰ τοῦ κρικελλίου τῆς θύρας καὶ λέγει· «*Στὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς τσαὶ τοῦ υἱοῦ τσαὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος τσαὶ*

[1]) *Μ. Λελέκου*, Ἐπιδόρπιον 2. 34-5.

[2]) *Μαλεβοῦ* ἔτος Β'. ἀριθ. 19 σ. 12.

[3]) Ἀντὶ τοῦ χαλινώνω ἐν Ἠπείρῳ μεταχειρίζονται τὰ ῥήματα *ἀμποδένω, χαβώνω*.

[4]) Τοῦτο, φαίνεται, καὶ ἀλλαχοῦ. Ὅρα τὴν ἐφημερίδα Ἐλεύθερον Βῆμα 2ας Ἰουλίου 1923 ἀριθ. 487 σ. 3 ἔνθα ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «ὁ δεμένος λύκος» λέγονται παρόμοια.

[5]) Ἐν Σάμῳ καὶ ταῖς κωμοπόλεσι Περάμῳ καὶ Λαγκάδᾳ τῆς ἐπαρχίας Κυζίκου.

[6]) Ἐν Ρόδῳ.

[7]) Ἐν Κατιρλὶ καὶ Περάμῳ καὶ Λαγκάδᾳ τῆς ἐπαρχίας Κυζίκου.

[8]) Ἐν Ρόδῳ, Κύπρῳ, Κατιρλί, Περάμῳ καὶ Λαγκάδᾳ Κυζίκου καὶ ἀλλαχοῦ.

[9]) *Λοΐζου Φιλίππου*, Ἐπῳδαὶ καὶ κατάδεσμοι ἐκ Πάφου Λαογρ. Δ'. 531.

νῦν τσαὶ ἀεὶ τσαὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν. Σὰν δύννει ὁ ἥλιος, σὰν δύννει ἡ σελήνη, σὰν δύννουν τὰ ἄστρα, ἔτσι δήννω, χαλινώνω [1]) *τὲς ἑβδομηνταδκυόμισυ βλέες* [2]) *τἀλουπιοῦ τἀρσενικοῦ τσαὶ θηλυκοῦ 'ς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς τσαὶ τοῦ Υἱοῦ τσαὶ τοῦ 'Αγίου Πνεύματος τσαὶ νῦν τσαὶ ἀεὶ τσαὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων 'Αμήν. 'Εξορκίζω σε κακὸν ἀλούπιν, ποῦ τἀμμάτι τὸ γυαλίν, ποῦ τὸ δόντι τὸ καρφὶν πάνω 'ς τὸ ὄρος τὸ βουνίν, νὰ φὰς μαζί, νὰ φὰς γρουμπὶ τσαὶ τσεῖ νὰ ρίξῃς τὴν ὀρκὴν ποῦ τὲς ὄρνιθες (τοῦ δεῖνος) νὰ μὲν πειράξῃς»* ἢ *«δήννω* [3]) *ἀλουποὺς τοῦ ὄρου, τοῦ τραχώνου, τοῦ ποταμοῦ, τοῦ γιαλοῦ, χηλυκούς, ἀρσενικοὺς καὶ τὲς ἑβδομηνταδκυόμισυ βλέες τοῦ λαιμοῦ του νὰ μὴν ἔσ'ῃ ἐξουσίαν νὰ ντζίσῃ πά'ς τὴν αἴγιαν τοῦ δεῖνος* [4]) *(τρίς), νὰ πάῃ πάνω 'ς τὸ ὄρος τῶν 'Ελαιῶν, τσ' ἐσ'ει νὰ φάῃ, νὰ πιῇ τσ'αὶ νὰ ππέσῃ νὰ τσ'υλιστῇ, τσ'αὶ νὰ κόψῃ τὸν θυμὸν τσ'αὶ τὴν ὀρκήν του»* ἢ λαμβάνων *καρφὶν μονόπυρον* καὶ περιδένων αὐτὸ μὲ κλωστὴν λινῆν τὸ καρφώνει στρεφόμενος πρὸς ἀνατολὰς καὶ λέγων *δκιόλε. Εἰς τὸ ὄνομαν τοῦ πατρὸς τσ'αὶ τοῦ υἱοῦ τσ'αὶ τοῦ ἁΐου πνέματος ἀμήν. Δήννω* [5]) *ἀλουπὸν ἀρσενικὸν τσ'αὶ θηλυκόν, δήννω τσ'αὶ*

[1]) *Χαλινώνω* σημαίνει κυρίως ἐμβάλλω χαλινὸν εἰς ζῷον, εἶτα κωλύω, συγκρατῶ, τέλος δὲ διὰ μαγικῶν μέσων καταδεσμεύω. Τὸ χαλινώνω ἐν Νεοκάστρῳ καὶ Λεονταρίῳ σημαίνει σαστίζω, παραλογιάζω, ἀποβλακοῦμαι. Τὸ αὐτὸ ρητέον καὶ περὶ τοῦ ἐκ τοῦ *χάβος* παραγομένου ρήματος *χαβώνω*. Παραδείγματα τῆς παλαιοτέρας χρήσεως τοῦ χαλινώνω ἔστωσαν προχείρως τὰ ἑξῆς· «Ἵνα οὖν ταῦτα ἀκριβῶς διερευνώμενοι τοῦτο φύγωμεν τὸ κακὸν καὶ χαλινώσωμεν τὸ θηρίον, μᾶλλον δὲ πρόρριζον ἀνασπάσωμεν». «Ὅταν ἰδὼν γυναῖκα ἀπαντῶσαν χαλινώσῃς τὸν ὀφθαλμόν» *Χρυσοστόμου*, Εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολὴν ὁμιλία ΙΕ'. Migne PG. 62. 107 καὶ τοῦ αὐτοῦ Λόγος ἐν ταῖς Καλάνδαις PG. 48. 960. Ἅγιε Κυπριανέ, ἅγιε Γεώργιε, ἅγιε Δημήτριε, ἅγιε Θεόδωρε, ὡς ἐχαλινώσατε τοὺς τῶν Ἑλλήνων θεούς ... οὕτω δήσατε καὶ χαλινώσατε καὶ ἀφανίσατε τὰ στόματα τῶν καταλαλούντων με. *Vassiliev*, Anecdota Graeco—Byzantina σ. 344.

[2]) Ὁ ἀνωτέρω κατάδεσμος λέγεται τρίς, ἑκάστην δὲ φοράν, ὅταν ὁ καταδένων εἴπῃ «ἑβδομηνταδκυόμισυ βλέες», δένει τρεῖς κόμβους ἐπὶ τῆς ἀπὸ τοῦ κρίκου ἀνηρτημένης καννάβεως. *Λοΐζου Φιλίππου*, Ἐπῳδαὶ καὶ κατάδεσμοι ἐκ Πάφου. Λαογρ. Δ'. 231.

[3]) *Χρ. Παντελίδου*, Κυπριακαὶ ἐπῳδαί Λαογρ. Α'.698. Ὅρα αὐτόθι καὶ τὴν πλήρη ἐπῳδήν, ἐξ ἧς ἀπεσπάσαμεν τὸ ἐνδιαφέρον ἡμᾶς τμῆμα.

[4]) Μέχρι τοῦ σημείου τούτου ὁ κατάδεσμος ἐπαναλαμβάνεται τρίς, ἑκάστην φορὰν δ' ὁ καταδένων δένει ἕνα κόμβον μὲ τὸ νῆμα εἰς τὸν κρίκον τῆς θύρας.

[5]) Κυρίως ἐνταῦθα πρόκειται περὶ καρφοδέματος. *Στ. Κυριακίδου*, Κυ-

τὰ δόνκια του, δήννω τὲς ἐνενηνταεννιὰ βλέες τοῦ λαιμοῦ του, τὲς ἐνενηνταεννιὰ τῶν ποδκιῶν του, τὲς ἐνενηνταεννιὰ τῶν σ'ερκῶν του, τὲς ἐνενηνταεννιὰ τῆς ράσ'ης του, τὲς ἐνενηνταεννιὰ τῶν ἀμμαδκιῶν του. Νὰ πάῃ 'ς τὸ ὄρος νὰ φάῃ ξύλον δέντρον ἄκαρπον, τσ'αὶ τὰ πρόβατα τοῦ δεῖνα νὰ μὲν τὰ πειράξῃ. Εἰς τὸ ὄνομαν τοῦ πατρὸς τσ'αὶ τοῦ υἱοῦ, τσ'αὶ τοῦ ἁΐου πνεύματος ἀμήν.

Ἐν Κύπρῳ ἐπ' ἴσης τὸ δῆμμαν τοῦ ἀλουποῦ διὰ νὰ μὴ πλησιάζῃ εἰς μάνδραν γίνεται καὶ ὡς ἑξῆς. Ὁ γητευτὴς ἵσταται πρὸς ἀνατολὰς πλησίον τῆς *τσιμνιᾶς* κρατῶν κλωστὴν χρώματος οἱουδήποτε καὶ εἰς ἑκάστην λέξιν δένει κόμβον, ὃν φυλάττει εἰς οἱονδήποτε μέρος, καὶ λέγει.

Ἤμουμ παίδκιος τζ' ἀντιπαίδκιος τζ'αὶ πανοῦρκομ παλληκάριν, ἔπκιασεν χ'ίλλιους ρίφους, χ'ίλλιους κούκλους, τὸγ κούκλιομ πετεινόν, τὴν ὄρνιθαν τὴμ μαύρην, 'τοὺς ἔπκιασα, τοὺς ἔβκαλα 'ς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν· ηὗρα βοσσ'ὴν τζ'' ἐβόσ'ησα, ηὗρα μανδρὶν τζ'' ἐμάνδρισα, τὴμ πατερίτσαμ μου ἐκούμπησα· ὁ ὕπνος μ' ἐπῆρεν· ἤριεν τ' ἀλούπιν τὸ μουρμούτιν, μάδκια του γυαλλιὰ τσ'αὶ δόνκια του καρκιὰ (=καρφιὰ) τόσα ἔφαεν, τόσα ἔπνιξεν, ἄλλα τόσα ἔφαεν τζ'' ἐπῆεν· κλιίω τζ'αὶ φωνάζω τζ'αὶ τὸν ἅΐον Θεόδ δοξάζω. Ἔρρεσεν ἡ Παναΐα ἡ Δέσποινα μὲ τὸν υἱόν της τὸμ μονοενῆ. Εἶπέμ μου. Τί ἔσ'εις, παίδκιο τζ αὶ κλαίεις τζ'αὶ φωνάζεις τζ'αὶ τὸθ Θεὸδ δοξάζεις ; [Ἐνταῦθα ἐπαναλαμβάνονται τὰ προηγούμενα μέχρι τῆς λέξεως καὶ τὸθ Θεὸδ δοξάζω]. *Εἶπέμ μου ἡ Παναγία νά βρῃς ἄθθρωπον πεντάνεγρον· (=πεντάνευρον;) γεναῖκαν πενταδίχτυλην νὰ (δ)ήσῃς ἀλουπὸν εἰς τὰ ἓξι μέρη τῆς νισκιᾶς κατανάτολα, δήννεις με τζ'' ἀφίννεις με, ἐγιὼ ποῦ νά βρω τῆς νισκιᾶς κατανάτολα, δήννω σε τζ'αὶ στέλλω σε 'ς τὸ ὄρος ἐλαιῶν τζ ' ἔσεις νὰ φάῃ, τζ'αὶ νὰ πκιῇς. Εἰς τὸ ὄνομαν τοῦ Πατρὸς τζ'αὶ τοῦ Υἱοῦ τζ αὶ τοῦ ἁΐου Πνεύματος 'Αμήν* [1]).

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ζῴων δένεται ἐν Κατιρλὶ τῆς Βιθυνίας καὶ ὁ μῦς ὁ ἐπικίνδυνος εἰς τοὺς μεταξοσκώληκας, καὶ δὴ ὡς ἑξῆς· Ἡ ἀποδένουσα λαμβάνει τρεῖς μικρὰς ῥάβδους καὶ μεταβαίνει εἰς τὴν ἐκκλησίαν· ἐκεῖ, καθ' ὃν χρόνον ἀναγινώσκεται τὸ εὐαγγέλιον ψαύει διὰ τῶν χειρῶν της τὰς ῥάβδους καὶ λέγει πρὸς ἑαυτήν· τί δένεις ;

πριακαὶ ἐπῳδαί. Λαογρ. ΣΤ'.610. Ὁ ἐξορκιστής, μετὰ τὴν λ. δήννω ἐπαναλαμβάνει ἑκάστοτε τὴν βλασφημίαν δκιόλε. Τὴν πλήρη μακρὰν ἐπῳδὴν ὅρα ἀνθ' ἀν. σ. 609 καὶ 610.

[1]) Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Ξ. *Φαρμακίδου*.

ἀπαντᾷ δὲ μόνη τοῦ ποντικοῦ τὸ στόμα. Τοῦτο ἐπαναλαμβάνει τρίς. Καὶ ὁ ἀγριόγαττος δὲ ἢ φουρόκαττος ὁ τρώγων τὰ μικρὰ ἀρνία δένεται, κυρίως ὅμως ἐν Κρήτῃ (Σφακιὰ) τὰ ἁρπακτικὰ ὄρνεα, ἐν οἷς ὁ *βίτσιλος* (ἀετός), ὁ *φιλάδελφος* (= γυπιέτος), ὁ *λούπαρδος* (= μέγας λοῦπος) καὶ ὁ κόραξ. Ὁ κατάδεσμος τῶν ὀρνέων τούτων γίνεται «τρεῖς λίγωσες τοῦ φεγγαριοῦ», τρεῖς φορὲς τὴν ἡμέραν, λέγονται δὲ κατ' αὐτὰς αἱ ἑξῆς *γηθειαί*·

Ἄστρη, ἄστρη τοὐρανοῦ
δά δετε, εἶδα μάθετε·
'ς τὸν κόσμ' ἀποῦ γυρίζετε;
Ἄλογα χαλινωμένα
καὶ 'ς τὸν κουρκουβᾶ δεμένα.

Ἔτσα δένω καὶ χαλινώνω κι' ἐγὼ τὸ βίτσιλο, τὴ βιτσιλῖνα, τὸν κάττη καὶ τὴν κατῖνα, τὸν κόρακα μὲ τὴν κορατσῖνα, τὸ φιλάδελφο μὲ τὴν φιλαδελφῖνα νὰ μὴν πειράζουνε τὰ ὀζὰ τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ δεῖνος [1]).

Ἢ Φεγγάρι μου λαμπρότατο καὶ λαμπροτιμημένο,
εἰντά κουσες κι' εἰντά μαθες 'ς τὸν κόσμο ποῦ γυρίζεις;
Δὲν εἶδα ἄλλο τίποτα παρὰ κάτω 'ς τοῦ Μουετῆ τἀλώνι εἶδα χίλια ἀλόγατα δεμένα μὲ τὴν κατακουρκουμωτὴ κατακουρκουμωμένα. Ἔτσὰ νὰ κατακουρκουμωθῇ ὁ λούπαρδος κι' ἡ λουπαρδῖνα, ὁ γάττος κι' ἡ γάττα, καὶ νὰ λείψουν ἀποὺ τ' ὄρνιθες τοῦ δεῖνος [2]).

Ἢ «Ὡς ἔχει ἄϊς Μάμας χίλια πρόβατα καὶ μύρια γίδια, ἐφούσκωσε ἡ θάλασσα κι' ἔβγαλε ἁρπαχτήρ, βιτσίλαν καὶ φιλαδελφὸν καὶ κάττη καὶ ἔφαγαν τὰ πρόβατα καὶ ἐσκορπίσανε τὰ γίδια. Πάνω σὲ πέτραν ἔκατσε, σὲ ριζιμιὸ χαράκι καὶ κλαίει καὶ θρηνᾶται καὶ πολὺ παραπονᾶται, κι' ὁ Χριστὸς περνᾷ ἀπὸ κεῖ. Εἰντά χεις, ἄϊ Μάμα, καὶ κλαίεις καὶ θρηνᾶσαι καὶ πολὺ παραπονᾶσαι; Ὡς εἶχα χίλια πρόβατα καὶ μύρια γίδια καὶ ἐφούσκωσεν ἡ θάλασσα κι' ἔβγαλεν ἁρπαχτή, βιτσίλα, φιλαδελφό, κάττη καὶ φάγανε τὰ πρόβατα καὶ σκορπίσανε τὰ γίδια. Ὦ Παναγιά, δὲ βρίσκεται ἄνθρωπος βαφτισμένος, μ-

[1]) Ἐν Ἐμπάρῳ τῆς Ἀν. Κρήτης. Ὅρα *Α. Ζερβάκι*, Γηθειὲς ἐξ Ἐμπάρου Λασηρ. Δ'. 516. Ἵνα δηλώσωσι τὸν ἀπόδεσμον τοῦτον ἐν Κρήτῃ λέγουσι ὅτι «*δένουν τἀρνιά*», καταδένοντες δῆλα δὴ τὰ ἁρπακτικὰ ὄρνεα, προφυλάσσουν τἀρνιά.

[2]) Ἐκ Βάμου τῆς Κρήτης, κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Παγκάλου.

ρωμένος, τοῦ Χριστοῦ παραδομένος, νὰ χῃ μεγαλοπεφθιανὸ ἀντίδερο φαωμένο, νὰ βρῇ τρεῖς γλυμισὲς ἀγριμικὸ λουρί, γὴ τρεῖς κλωνιὲς μετάξι, γὴ τρεῖς κλωνιὲς Ἀλεξαντρινὸ λινάρι νὰ πάῃ 'ς τὴ ρίζα τῆς ἀσφαραγγιᾶς γὴ τοῦ ἀζοῦρου γὴ ἀγκαραθιᾶς νὰ δέσῃ τὸν κάττη, τὴν κάττα, τὸν κόρακα, τὴν κορακῖνα, τὸ φιλάδελφο, τὴ φιλαδελφῖνα, τὰ νύχια των καὶ τὴν καρδιά των, νὰ μὴν μποροῦν νὰ πειράξουν ἀρνιὰ καὶ ρίφια τοῦ δούλου Θεοῦ τάδε [1]).

Ἐν Γουργουβίτσῃ τῆς Εὐβοίας ὁ θέλων ν' ἀποδέσῃ ἀετὸν λαμβάνει ἕνα νῆμα λινάρι ἢ μετάξι, δένει τρεῖς κόμβους καὶ ἑκάστοτε λέγει· *Δένω τὸν ἀετό, τὸ χρυσαετό, τὸ ξυφτεραετό, τὸ γερακαετό· δένω τὰ ποδάρια του, δένω τὴ μύτη του, νὰ πέφτῃ καὶ νὰ παίρνῃ χώματα 'ς τὰ νύχια του καὶ νὰ φεύγῃ νὰ πάῃ 'ς τἄγρια βουνὰ καὶ 'ς ταλάληστα μέρη.*

Ἐν Νισύρῳ οἱ ποιμένες δένοντες τοὺς *βιτσίλους* (ἱέρακας), ἵνα μὴ τρώγωσι τὰς αἶγας καὶ τὰ ἐρίφια ἐπάδουσι. *Ὁ ἅγιος Μάμαντος κάλεσμα ἔκαμε καὶ οὔλους τοὺς ἁγίους ἐκάλεσε· καὶ ὁ ἅγιος Μάμαντος μηδὲ ἔτρωγε, μηδὲ ἔπινε, μόνον τὸν Θεὸν ἐδόξαζεν· Ὁ Ἀφέντης Χριστὸς τὸν ἠρώτησε· τί χεις, ἅγιε Μάμαντε, καὶ μήτε πίνεις μόνον τὸν Θεὸν δοξάζεις; Ὁ ἅγιος Μάμαντος τοῦ λέγει· ἀρνὶ καὶ ρίφι ἐμέρωνα, 'ς ἄγριο βουνὸ τἀνέτρεφα, σὲ μαρμαρένια γούρνα τὰ πότιζα, σ' ἀργυρῆ κασέλλα τὰ κλείδωνα καὶ πέρασε τὸ καλὸ πουλλί, τὸ μαλλιαρὸ καὶ μοῦ τὸ πῆρε. Καὶ δὲν εὑρέθη ἄνθρωπος γεννημένος κι' ἀπὸ τἄγια περασμένος νὰ σοῦ κάμῃ κόκκινον κλῶνον νὰ δέσῃς ἐλιᾶς κλῶνον, ποῦ δὲν ἐβλέπει θάλασσαν; Δένω ὅλους τοὺς βιτζίλους, οὔλα τὰ χιλιαδέρφια, τοὶς φτέρνες τῶν φτερούδων των· δένω τὰ μάτια των, τὰ νύχια των· ὡς δὲν βλέπει θάλασσα τὴν ἐλιά, νὰ μὴν βλέπῃ κι' αὐτὸς τἀρνιὰ καὶ τὰ ρίφια μου* [2]).

Τὸ ἀπόδεμα τοῦ βιτσίλου ἐν Κῷ γίνεται ὡς ἑξῆς· Ἱέρων τις δίδει εἰς δεκαεξαετῆ κορασίδα ὀλίγην μέταξαν, τὴν ὁποίαν αὕτη στρίβει εἰς νῆμα ἴσον πρὸς τὸ μῆκος τοῦ σώματός της. Τὸ νῆμα τοῦτο παραλαμβάνει ἔπειτα ὁ γέρων, ὅστις κατὰ τὴν αὐγήν, χω-

[1]) Οὕτως ἐν Σφακίοις τῆς Δ. Κρήτης κατὰ χειρόγραφον ἀποκείμενον ἐν τῷ ἀρχείῳ τοῦ Ἱστορικοῦ λεξικοῦ καὶ ἐπιγραφὴν φέρον· Μελέται ἐπὶ τοῦ βίου τῶν Σφακιωτῶν (ἀριθ. 80α σ. 25).

[2]) Τὸ ἐξόρκιον λέγει ὁ ποιμὴν μυστικά, ὅταν πηγαίνῃ νὰ εὕρῃ τὴν ἐλαίαν, ἵνα δέσῃ τὸν κλῶνόν της μὲ κόκκινην κλωστήν. Ἂν ἀπαντήσῃ ἄνθρωπον καθ' ὁδόν, ἐπιστρέφει· διὰ τοῦτο ἡ ἀνωτέρω διαδικασία γίνεται κατὰ τὴν νύκτα.

ρὶς νὰ τὸν ἴδῃ τις, πηγαίνει καὶ εὑρίσκει ἀγριελαίαν ἀόρατον ἐκ τῆς θαλάσσης καὶ ἐπ' αὐτῆς δένει τρεῖς κόμβους ἀπαγγέλλων σχετικὴν ἐπῳδήν [1]).

Ὅτι δὲ καὶ οἱ ἵπποι καὶ τὰ πτηνὰ ὑπόκεινται εἰς κατάδεσμον φαίνεται ἐκ τῶν ἑπομένων στίχων δημωδῶν ᾀσμάτων, καθ' οὓς ἡ μάγισσα

μάγεψε καὶ τὸ μαῦρο καὶ πιὰ δὲν περπατεῖ,
μαγεύει τὰ πουλλάκια καὶ δὲν κελαϊδοῦν [2]).

Ὁ ἡμέτερος λαὸς πιστεύει ἐπ' ἴσης ὅτι ἡ ἡμίονος δὲν γεννᾷ, διότι ταύτης καταδένεται ἡ μήτρα [3])· μάρτυς ὁ τοῦ ρίγου κατάδεσμος, ἐν ᾧ ἀναφέρεται «ὡς ἤδεσεν ὁ ἅγιος Δημήτριος τσῆ μούλας τὴ μήτρα καὶ δὲν γεννᾷ, δένω καὶ χαλινώνω κι' ἐγώ» [4]) καὶ ὁ τοῦ ἀνδρογύνου ἐν Κύπρῳ ἀπόδεσμος, καθ' ὃν καὶ τὰ ἑξῆς λέγονται· «*Γήννω τὴν μήτραν τῆς μούλας τοῦ Δεσπότη, παὶν δὲν ἔκαμε, γήννω τσαὶ τὸν (δεῖνα) μὲ τὴν γεναῖκάν του* [5])».

Καὶ τὰ διάφορα δ' ἔντομα καὶ ζωῦφια τὰ βλαπτικὰ ἀμπέλων, κήπων καὶ οἴκων ὑπόκεινται εἰς κατάδεσμον. Ἐν Ρόδῳ π. χ. *μαντεύουν* ἤτοι καταδένουν τὴν φυλλοξήραν, ἐν Μαδύτῳ γλωσσοδένουν «πᾶν γένος κακούργων θηρίων τῶν ἀδικούντων ἀμπέλους, χώρας καὶ κήπους» ἀναγινώσκοντες τὴν 1ην Φεβρουαρίου, ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Τρύφωνος, ἐπῳδὴν εἰς αὐτὸν ἀναφερομένην [6]), ἐν Σοποτῷ τῶν Καλαβρύτων καταδένουν τὸ σκαθάρι τῶν ἀμπέλων καταθάπτοντες ἐντὸς αὐτῶν σταυ-

[1]) Τί λέγει δὲν μᾶς παρέδωκε, δυστυχῶς, ὁ W. Rouse, ὁ δίδων τὴν σχετικὴν πληροφορίαν, συμπεραίνομεν ὅμως ἐκ τῶν εὐθὺς ἀνωτέρω σημειουμένων. Ὅρα W. H. Rouse, Folklore from the Southern Sporades ἐν Folklore τόμ. 10 σελ. 161.

[2]) Ὁ πρῶτος στίχος ἐξ ᾄσματος ἐκ Γκιουβέσνας τῆς Μακεδονίας καὶ ὁ δεύτερος ἐκ Πατραϊκοῦ ᾄσματος. Βλέπε Λαογρ. Η'. σ. 503.

[3]) Οἱ Κρῆτες, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ *Γ. Καλαϊσάκη*, δένουσι πάντα τὰ ζῷα πρὸς παρακώλυσιν συνουσίας. *Γ. Καλαϊσάκη*, Κρητικαὶ προλήψεις Δ. Ι. Ε. Ε. 2.334.

[4]) *Α. Ζερβάκι*, Γηθειὲς ἐξ Ἐμπάρου, Λαογρ. 4.516.

[5]) *Λοΐζου Φιλίππου*, Ἐπῳδαὶ καὶ κατάδεσμοι ἐκ Πάφου. Λαογρ. Δ'. 532. Ἡ τοιαύτη πίστις εἶναι ἀρκούντως παλαιά, πβ. «ὁρκίζω σε (θεὸν μέγαν) τὸν ποιήσαντα τὴν ἡμίονον μὴ τεκεῖν» Audollent, D.T.271.16 καὶ τὸ ἐκ μεσαιωνικοῦ χειρογράφου (P. Pradel, Ἔνθ' ἀν. 23) «*ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ τὴν μήτραν τῆς μούλας δέσας τοῦ μὴ γεννᾶν*».

[6]) Ὅρα καὶ *Στ. Κυριακίδου*, Κυπριακαὶ ἐπῳδαὶ Λαογρ. Ε'. 614.

ροειδῶς ᾠὰ γεννηθέντα καὶ λειτουργηθέντα κατὰ τὴν Μ. Πέμπτην [1]), ἐν Μαδύτῳ δένουσιν οἱ παῖδες τοὺς κόρεις καὶ τοὺς ψύλλους ράκη χρωματιστὰ εἰς τὰς θύρας τῶν οἰκιῶν κατὰ τὴν Μεγάλην Δευτέραν προσδένοντες, ἐν Κρήτῃ δένουσι τοὺς κόρεις, ψύλλους, μύρμηκας καὶ κώνωπας, ἵνα ἀπομακρυνθῶσι τῶν οἴκων [2]), αὐτόθι δὲ καὶ ἐν Σάμῳ καὶ Μάνῃ τοὺς μύρμηκας, ἵνα ὁμοίως ἀπομακρυνθῶσι τοῦ οἴκου ἢ μὴ ἀποκομίσωσι τὸν ἐν τῷ ἁλωνίῳ καρπόν. Ἐν Βιάννῳ μάλιστα τῆς Ἀν. Κρήτης λαμβάνουσιν ἕνα τῶν μυρμήκων καὶ δι' αὐτοῦ κύκλους ποιοῦντες ἐκεῖ ἔνθα συχνάζουσι μύρμηκες λέγουσι τὴν ἑξῆς γητειάν·

Μύρμηκα, πρωτομύρμηκα, μύρμηκα τῶν μυρμήκων,
πᾶρε τ'ἀλλάϊ σου καὶ τὸ μαλλάϊ σου
νὰ πᾶς 'ς τὸ γιαλὸ
νὰ τρώς τοῦ σκοίνου τὸν καρπὸ
καὶ τσ' ἀστοιβίδας τὸν ἀθό [3]).

ἐν Μινιαῖς δὲ Λιβαθοῦς τῆς Κεφαλληνίας·

Μέρμηγκά μου κομπωτέ,
κομπωτὲ καὶ τσουμπωτέ,
ἀπὸ μπρόθε κομπωτὲ
κι' ἀπὸ πίσω τσουμπωτέ.
Νὰ πάρῃς τὴν κλωσσοῦρα,
τὴ σαρανταπουλλοῦσα
νὰ φύγῃς ἀπ' τὸν κόπο μου,
τὴν ἀγανάκτησί μου [4])·

ἐν Νύμφαις δὲ τῆς Κερκύρας·

Μέρμηγκα, μερμήγκισσά μου
καὶ μικρὴ βασίλισσά μου,
μὴ μοῦ τρῶς τὸν κόπο μου,
τὸν κόπο τοῦ βοϊδιῶνε μου·
τὶ φέρνω τὴν κλωσσάρα μου,
τὴ δεκαοχτωπουλλοῦσά μου

[1]) Θ. *Ἀθανασοπούλου*, Τὰ μεγαλωπεφτιάτικα αὐγά. Λαογρ. Ε'. 647.

[2]) *Γ. Καλαϊσάκη*, Κρητικαὶ προλήψεις Δ. Ι. Ε. Ε. 2.334.

[3]) Ὅρα καὶ *Δ. Ζερβάκι*, Γηθειὲς ἐξ Ἐμπάρου. Λαογρ. Δ'. 517 καὶ *Γ. Μανολάκου*, Ἐπῳδαὶ καὶ κατάδεσμοι. Λαογρ. Δ'.519.

[4]) Ὁ λέγων ταῦτα ραντίζει τρὶς μὲ ὕδωρ καὶ ρίγανην τὴν μυρμηκιάν. *Σ. Παγώνη*, Κεφαλληνιακαὶ ἐπῳδαί. Λαογρ. Β'. 470.

καὶ σᾶς τρώει καὶ σᾶς πίνει
καὶ κανένα δὲν ἀφίνει [1]).

ἐν τῷ δήμῳ δὲ Τευθρώνης τοῦ Γυθείου

Μέρμηγκα, πρωτομέρμηγκα καὶ πρωτοστρατολάτη,
νὰ πάρῃς τἀσκεράκι σου νὰ πὰς σὲ ἄλλον κόσμο[2])·

ἐν Κύπρῳ τέλος ἀποδένουσι τὸ *σφαλάντζιν*, τὰ ἑξῆς ἐπιλέγοντες·

Τὸ μιτσίν μου σφαλαγγούϊν
γήννω το ποὺ τὸ ποούιν
κρούζει Μάν τσαὶ Πρωτογιούνην,
Ἄουστον, Δευτερογιούνην

εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς τσαὶ τοῦ Υἱοῦ τσαὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος [3]),

Πλὴν τῶν ἐντόμων, ὑπόκεινται εἰς τὸ ἀπόδεμα καὶ νῦν, ὡς καὶ κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους, καὶ οἱ σκορπίοι [4]) καὶ οἱ ὄφεις [5]) ὧν οὕτω τὸ νύγμα ἢ δῆγμα γίνεται ἀνώδυνον, ἔτι δὲ καὶ πάντα τὰ ὑπὸ πέτρας εὑρισκόμενα ἑρπετὰ ὡς λ. χ. ἡ σκολόπενδρα, σαύρα, σκώληξ. Ἐν Ἠπείρῳ μάλιστα ἀποδένουσι καὶ τοὺς σκώληκας τοῦ ἡμιόνου τρίχας τοῦ παθόντος ζῴου μετὰ τοῦ χόρτου τοῦ καλουμένου σπλόνου ἀναμιγνύοντες καὶ μετὰ τὴν ἀπαγγελίαν ἐξορκίου κάτωθεν πέτρας θάπτοντες.

Ἐν τοῖς χωρίοις τῆς Ἀττικῆς, διὰ νὰ δέσωσι τὸν ὄφιν λαμβάνουσι νῆμα ἢ θώμιγγα καὶ δένουσι τρεῖς κόμβους ἀπαγγέλλοντες τὸ κατὰ τὴν 14ην Σεπτεμβρίου ψαλλόμενον τροπάριον «ἀνέθηκε Μωϋσῆς ἐπὶ στήλης»[6])· *ἄκος φθοροποιοῦ λυτήριον καὶ ἰοβόλου δήγματος καὶ ξύλῳ τύπῳ σταυροῦ τὸν πρὸς τὴν γῆν συρόμενον ὄφιν προσέδησεν ἐγ-*

[1]) *Σπ. Καβάσιλα*, Λαογραφικὰ σύλλεκτα ἐκ Νυμφῶν Κερκύρας, Λαογρ. Β'. 654.

[2]) *Γ. Μανολάκου*, Συλλογὴ ἐπῳδῶν καὶ καταδέσμων. Λαογρ. Δ'. 519. Πρὸ τῆς ἀπαγγελίας τῆς ἐπῳδῆς ὁ γητευτὴς κόπτει τὰς κεφαλὰς τριῶν μυρμήκων εἰς τὴν εἴσοδον τῆς φωλεᾶς των. Ὅρα καὶ ὁμοίας ἐπῳδὰς ἐξ Ἐμπάρου τῆς Α. Κρήτης. Λαογρ. Δ'. 517.519.

[3]) *Λοΐζου Φιλίππου*, Ἐπῳδαὶ καὶ κατάδεσμοι ἐκ Πάφου Λαογρ. Δ'. 528.

[4]) Ἐν Ρόδῳ.

[5]) Ἐν Κύθνῳ, Κύπρῳ, Κῷ, Μεγίστῃ καὶ τοῖς χωρίοις τῆς Ἀττικῆς. Καὶ ὁ *Στ. Κυριακίδης*, Ἑλληνικὴ Λαογραφία Α'.193 λέγει γενικῶς ὅτι οἱ μάγοι δένουσι τὰ φίδια.

[6]) Ἐν Λάστᾳ Γορτυνίας σταυρώνοντες τὸν ὑπὸ ὄφεως δηχθέντα μὲ σταυρὸν ξύλινον ἀπαγγέλλουσιν ὡς ἐπῳδὴν τὸ αὐτὸ τροπάριον. *Ν. Λάσκαρη*, ἡ Λάστα καὶ τὰ μνημεῖά της σ. 155.

κάρσιον ἐν τούτῳ θριαμβεύσεως τὸ πῆμα, δι' ὃ Χριστῷ ᾄσωμεν τῷ Θεῷ ἡμῶν ὅτι δεδόξασται.

Ἐν Κύπρῳ διὰ νὰ καταδέσωσι καὶ συλλάβωσι κουφὴν (εἶδος ὄφεως) λέγουσι τὸ ἑξῆς ἐξόρκιον, ὅπερ ὑπενθυμίζει τὸ ἀνωτέρω ἐκ Σολομωνικῆς μνημονευθέν·

Ἄϊ Λουκᾶ, Φουκᾶ,
σιεροπενταδάχτυλε,
σύρε τζ' αἰ χαλίνωσε
τὸν ὄφιν τζ' αἰ τὴν ὄφισσαν
ὥσιι νὰ ξημερώσῃ·

εἶτα ποιοῦντες τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ λέγουσι τρὶς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος Ἀμὴν ἢ Ἀραβιστί,

Κάρι καρούτς, σένι μπελντούτς γίμαν Νωὴλ γιὰ ἰρακλί [1]).

Ἐν Παραμυθίᾳ τῆς Ἠπείρου, ἵνα καταδέσωσιν ὄφιν, σφίγγοντες τὴν μέσην των δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν λέγουσι τὰ ἑξῆς ἐν ᾧ ἀσκαρδαμυκτὶ παρατηροῦσι τὸν ὄφιν· «ὅσο ταράζεται ὁ Ὀβραιὸς τὸ Σάββατο, τόσο νὰ ταραχτῇς καὶ σύ.»

Ἐν Κῷ πρὸς κατάδεσιν ἑρπετῶν λέγουσι τὰ ἑξῆς·

Ὦ ἅγιε Φουκᾶ
καὶ Ἀπόστολε Λουκᾶ
σιδεροπενταδάχτυλοι,
δεσέτε, χαλινωσέτε
οὔλλα τἀρπετὰ τῆς γῆς
καὶ μιάλα καὶ μικρὰ
ὅπου σκόρπος κι' ὄχεντρα,
φίδι καὶ σκολόπεντρα,
τὸγ κακὸν τὸν ἄθθρωπον,
τὸν νυχτογυριστήν,
τὰ ξωτικὰ καὶ οὔλλα
μὲ τοῦ Σολομοῦ τὴβ βούλλα,
ὡς ποῦ νὰ βγῇ ὁ ἥλιος
πέντε πιτταριδόξυλα
κι' ἐννεὰ καλαμοκάννια,
νὰ ξυπνήσω τὰ παιδιά μου

[1]) Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Ξ. Φαρμακίδου.

νὰ τινάξω τὰ σακκιά μου
καὶ νὰ πάω καὶ τήδ δουλειάμ μου[1]).

ἢ Ἄϊ Γιάννη, δῆσε μι
δῆσε καὶ τριδῆσε μι
τρεῖς ἀγγέλοι τοῦ Χριστοῦ
δῆστε, χαλινώσετε
τὰ συρτάμενα τῆς γῆς·
τὸ φίδι καὶ τὴν ὄχεντρα,
τὸν ὄφιο, τὴν σκολόπεντρα
τὸ μικρὸ τὸ ρωβαλάκι[2])
ποῦ μ' ποκάτω ς' τὸ πλακάκι,
τἄγρια καὶ τὰ ξωτικά,
ὡς ποῦ νὰ βγάλῃ ὁ ἥλιος
πέντε πενταρόξυλα
καὶ ἐννιὰ καλαμοκάννια,
νὰ σηκώσω τὰ παιδιά μου,
νὰ τινάξω τὴμ προβιά μου,
οὔτ' ἐμένα νὰ δαγκάσουν,
οὔτ' ἐκεῖνα νὰ σαλέψουν.

Τὰ λόγια ἐννοεῖται ταῦτα κατήντησαν ἁπλῶς ἐξόρκια κατὰ διαφόρων ἀσθενειῶν ἐπῳδόμενα. Ἐν Κύπρῳ π. χ. εἰς δῆγμα ἐχίδνης καὶ δηλητηριωδῶν ἐντόμων καὶ ἑρπετῶν ἐπᾴδουσιν·

Ἄγιε Λουκᾶ, Δουκᾶ,
σιεροπενταδάχτυλε,
χάδεψε τζ'αὶ χαλίνωσε,
χαμαὶ 'ς τὴ γῆς παλλούκωσε
ἀπὸ κουφὴν[3]) τζ' ἀπὸ θερκὸν
πολυποδκιὰν[4]) τζ'αὶ σφάλαγγαν
ποὺ κατζ'ὴ γειτόνισσαν
τζ' ἀποὺ κακόμ μας γεῖτον
κόβγκω τὸ γιλάντζ'ικκιν

[1]) Ταῦτα μετά τινων παραλλαγῶν καὶ παρὰ W. Rouse, Ἔνθ' ἀν. σ. 162. 163.
[2]) Ῥωγαλάκι, μικρὰ ῥῶγα, φαλάγγιον.
[3]) Ἡ κουφὴ εἶναι εἶδος ὄφεως.
[4]) Πολυποδιὰ ἢ καὶ ἄλλως πολυπόδαροῦσα, ἤτοι ἡ σκολόπενδρα.

τζ'αὶ τὸ κιλήντζ'ικκιν
ἀποὺ τὸδ δοῦλός σὸν[1]).

Ἐν τῇ σύτῃ νήσῳ κατὰ τὸν ἐξορκισμὸν τῆς ἀσθενείας, ἥτις καλεῖται *πάππος* λέγουσι·

Ἄϊέ μου Λουκᾶ, Λουκᾶ
σιεροπενταδάχτυλε,
τζ' αὶ σιεροχαλίνωσε
τὸν ὄφιν τζ'αὶ τὴν ὄφισσαν
τζ'αὶ τὴν κατζ'ὴν γειτόνισσαν.

Ἐν Κρήτῃ κατὰ τὴν γητείαν τοῦ Βραχνᾶ (ἐφιάλτου) λέγουσι·

Ἄϊ Γιώργι μετὰ σοῦ
καὶ κερὰ κατὰ στασοῦ
δένε καὶ χαλίνωνε
τὸν ὄφι καὶ τὴν ὄχεντρα
καὶ τὴθ σκουλοπετρίδα
καὶ τὸ γέρο τὸ Βραχνᾶ
ἀπὸ κάτω 'ς συκιά[2]).

Ἐν Κρήτῃ, ὅταν αἱ μητέρες ἀφίνουσι τὰ μικρὰ ἐντὸς τοῦ λίκνου, ἵνα ταῦτα ἀποκοιμηθῶσι, λέγουσι τὴν ἑξῆς γητειάν, ἥτις παλαιότερον ἦτο ἑρπετῶν ἀπόδεσμος·

Ἄϊ Γιάννη Πρόδρομε,
δένε καὶ χαλίνωνε
κάθε πρᾶμα πονηρό,
τὸ σκορπιὸ καὶ τὴν αἴθοῦ
καὶ τὴν νυχτοπερπατοῦ,
τὸ μικρὸ τὸ σκορπιδάκι
ἀπὸ κάτω 'ς τὸ πλακάκι,
τὸ μικρὸ τὸ νυφαντάκι
ἀπὸ κάτω 'ς τὸ πλακάκι,
ὡς τὸ νὰ σηκώσῃ ὁ ἥλιος
νὰ σηκώσουν οἱ μανάδες

[1]) Ὁ γητευτὴς ἵσταται πρὸς ἥλιον κρατῶν ποτήριον ὕδατος, ὅπερ ῥίπτει ἐκ τῶν ἔμπροσθεν πρὸς τὰ ὄπισθεν καὶ ἄνω τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀσθενοῦς, οὗ μετὰ ταῦτα χρίει τὸ μέτωπον διὰ τοῦ ὕδατος τρίς. Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Ξ. *Φαρμακίδου*.
[2]) *Γ. Καστρινάκι*, Γητειὰ τοῦ Βραχνᾶ. Κρητικὸς Ἀστὴρ 3. 477.

τὰ μωρὰ παιδιά [1]).

Ἐν Ρόδῳ δὲ τὴν ἑξῆς·

Ἅγιε Γιώργι δίσαγιε,
δίσαγιε καὶ τρίσαγιε,
δέστε καὶ θηλυκώσετε
τὸν ὄφιο καὶ τὴν ὄχεντρα,
σκορπιὸν καὶ τὴν σκουλούμεντρα,
τὸ μικρὸ τὸ ρωαλάκι
ποῦ 'ναι μέσ' 'ς τὸ τρυπαλάκι,
ὅσο νά βγῇ ὁ ἥλιος
πέντε κονταρόξυλα
κι' ὀχτὼ καλαμοκάννια.

Ἐν Μεγίστῃ δὲ κατὰ τὸν ἐξορκισμὸν τῆς βασκανίας λέγουσι·

Ἁγιέ μου Γιώργι δῆσέ με
δῆσέ με τσαὶ τρίσεμε
τρεῖς ἀντζέλοι τοῦ Χριστοῦ
δέσε τσαὶ χαλίνωσε [2])
τὸν ὄφιν τσαὶ τὸν ὄσ'εντρα,
τὸ σκορφκιὸν τσ'αὶ τὰ σκολότσεντρα,
τὸ σκύλλον τὸλ λυσκιάριν,
τὸγ κακὸν τὸν ἄνθρωπον
ποῦ ναιγ κάτ' ἀποὺ τὴν πλάκαν,
ὥστι νά βγῃ νήλιος
πέντε κονταρόξυλα
τσ'ἐννιὰ καλαμοκάνια
εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας

ἢ *Ἅγιε μου Γιώργι δίσεφτε,*
δίσεφτε, τριδίσεφτε,
δῆσε τσαὶ χαλίνωσε
τὰ φίδια τσαὶ τοὶς ὄσ'εντρες

[1]) *Ἰ. Φραγκιαδάκι*, Γητειὰ σκορπιῶν. Κρητικὸς Ἀστὴρ 3 452. Πβ. καὶ Λαογρ. Η'. 558.

[2]) Ὁ τύπος τοῦ ἐξορκίου εἶναι παλαιότερος. Ἐν εὐχῇ π. χ. εἰς ἐπιστροφὴν ἀναθέματος καὶ καταθέματος (Κυπριανάριον σ. 26) ἀναγινώσκομεν «*Ἅγιε Γεώργιε, ὁ δέσας καὶ χαλινώσας τοὺς ἑβδομήκοντα δύο Βασιλεῖς τῶν Ἑλλήνων, οὕτω Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν... δέσον καὶ χαλίνωσον, χαύνωσον, βώβωσον καὶ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ δεῖνος*».

τσαὶ τὰ μικρὰ μαμούδια,
ποῦ ναιγ κάτ' ἀφ' τὰ πλακούδια [1])

Ἐν Κῷ λέγουσιν ἐπίσης·

Ἄϊ Γιάννη μ' ἤσαλε,
δήσαλε καὶ τρίσαλε,
τρεῖς ἀγγέλοι τοῦ Χριστοῦ,
δέστε, χαλινώσετε
χρυσοσαύλαν τὴμ μαντοῦ
καὶ τὴρ ρῶβα τὴφ φαντοῦ,
τὴν τεσσαροκεφαλοῦ·
τὸ μικρὸν τἀλωπεκάκι
ποῦ μ' ποκάτω στὸ πλακάκι,
τὰ φιδάκια,
τὰ ζουδάκια
καὶ τὰ ξωτικά,
ἕως ποῦ νὰ βγῇ ὁ νήλιος
τέσσερα πιτταριδόξυλα
κ' ἐννιὰ καλαμοκάννια.

Ἐν Κρήτῃ δὲ γητεύοντες τὴν σκολόπενδραν, τὰ ἑξῆς·

Ἄϊ Γιάννη δίσωμε, τρίσωμε,
τρεῖς ἀγγέλοι τοῦ Χριστοῦ,
δέσετε καὶ χαλινώσετε
τὸν ὄφι καὶ τὴν ὄχεντρα
καὶ τὴν σκουλοπετρίδα,
τὸ μικρὸ τὸ λιακονάκι
ἀποκάτω ς'τὸ πλακάκι,
πέντε πενταρόξυλα
ὥστε νὰ βγῇ ὁ ἥλιος
νὰ ξυπνήσουν νὰ μικρὰ παιδιὰ
καὶ τὰ μεγαλύτερα.

Εἰς ἰδιαιτέραν τάξιν πρέπει νὰ καταλέξῃ τις τοὺς πεμπτικοὺς ζῴων καταδέσμους, δι' ὧν δῆλον ὅτι δὲν κωλύεται ἐπιζήμιόν τι ζῷον ἀπὸ τοῦ νὰ βλάψῃ τινά, ἀλλὰ στέλλεται ὑπὸ τοῦ καταδεσμοῦντος τὴν περιουσίαν τοῦ ἀντιπάλου, ἵνα προξενήσῃ βλάβην. Ἐν Κύπρῳ λοιπὸν ὁ θέλων νὰ πέμψῃ ἀλώπεκας εἰς τὴν μάνδραν τινός, ἵσταται ἔξωθεν

[1]) *Ἀχ. Διαμαντάρα*, Γητέματα Κυστελλορίζου Λαογρ. Δ' 509.510.

αὐτῆς καὶ λαμβάνων τρεῖς λίθους μικροὺς τοὺς ρίπτει ἄνωθεν καὶ ὄπισθέν του ἐπιφωνῶν ἑκάστοτε *δκιάολε* ἔπειτα λέγει· «πέμπω ἀλουποὺς ἀρσενικοὺς τσ'αὶ θηλυκούς, ταμμάτιν τους γυαλλὶν τσ'αὶ τὸ δόντι τους καρφίν, νὰ τρώσιν νὰ σκοτώννωνται τσ'αὶ νὰ μὴν παίζωνται». Μετὰ ταῦτα ἀπέρχεται, ἀφ'οὗ πάλιν ρίψῃ τρεῖς λίθους ἄνωθεν καὶ ὄπισθέν του τρὶς τὸ δκιάολε ἀναφωνήσας [1]).

Ἐν Πάφῳ ὁ καταδένων, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ «τὸ πέψιμο τοῦ ἀλουποῦ» λέγει τρὶς τὰ ἑπόμενα λόγια, ρίπτων μετὰ τὸ τέλος τρεῖς λίθους ντὸς τῆς μάνδρας τοῦ ἐχθροῦ του καὶ ἐπιφωνῶν «θέσας δκιάολε» [2])

πέμπω τὸν ἀλουπὸν τσαὶ ἀλουποῦν,
τζυροῦδες τσαὶ μαννάδες,
ἀγγόνια τσαὶ δισάγγονα,
ὅσα ἐγεννήθηκαν τὴν Τζερκατζὴν τσαὶ πάει τὸ Σάββατον
πέμπω σας εἰς τὴν μάντραν
νὰ φάτε τσαὶ νὰ πνίξετε
τσαὶ αἷμα πολὺ νὰ χύσετε,

Ἐν Κῷ πρὸς κατάπεμψιν ὁμοίως τῆς ἀλώπεκος λέγουσι.

Τὴν Σολομωνικὴν κρατῶ,
διαβόλοι τῶδ διαβόλων,
κι'ἀκούσετε τὶ θὰ σᾶς πῶ,
τί θὰ σᾶς παραγγείλω.
Νὰ στείλετε ς' τὸ σπίτι του [δεῖνος]
τὴν ἀλεποῦ ἀπόψε,
νὰ πάρῃ ποῦλλες ὅσες βρῇ
καὶ ὅ,τι ἐμπορέσῃ,
μὴν εὕρω τώρα διὰ μιᾶς
τοῦ Σολομοῦ τὴβ βούλλα,
σᾶς μπήξω 'ς τὸ πιθάρι του
καὶ σᾶς σφαλίσω μέσα.

Πρὸς κατάπεμψιν ποντικῶν ἐν Κῷ λέγουσι τὴν ἑξῆς γητειάν.

Ποντικομάννες ἄξιες
καὶ πριονοδοντᾶτες,

[1]) Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Ξ. *Φαρμακίδου.*
[2]) *Λοΐζου Φιλίππου*, Ἐπῳδαὶ καὶ κατάδεσμοι ἐκ Πάφου Λαογρ. Δ'.532

πάρτε παιδιὰ κι'ἀγγόνια σας
καὶ τὰ δισέγγονά σας
κι'ἀμῆτε εἰς τὸ σπίτι τοῦ...
ὡς τὸ πωρνὸν νὰ τρῶτε
ὅ,τι μπροστά σας βρίσκετε
καὶ νὰ τὰ κουβαλῆτε,
μὴ στείλω κάττες ὅσες βρῶ
καὶ θὰ σᾶς ξεβδελλίσουν [1])

καὶ τὴν ἑξῆς ἐν τῇ αὐτῇ νήσῳ πρὸς κατάπεμψιν μυρμήκων.

Μέργηγκα, πρωτομέρμηγκα
καὶ πρῶτε τῶν μερμήγκων,
συμμάζωξε τἀσκέρι σου
καὶ σὲ βροσκὴν τὸ στέλλω,
'ς τὸ σπίτι τοῦ ... νὰ βροσκηθῇ
καὶ νὰ ξαρραθυμήσῃ,
νὰ κουβαλῇ ὡς τὸ πωρνὸ
κι' οὔλλην τὴν ἄλλημ μέρα,
μὴ βρῶ τοῦ κάπρου τὸ μαλλὶ
καὶ κάψω τὸ λαιμό σου [2]).

Ἐν Κύπρῳ πρὸς κατάπεμψιν λιμπούρων (μυρμήκων) ἐπᾴδονται τὰ ἑξῆς·

«*Λίμπουρα, τριλίμπουρα τζ'αὶ βασιλεὺς τοὺς λιμπούρους ς' τὴν μέσηθ διακομμένε, ἐμήνυσεν ὁ πατέρας σου ὁ Κυρίλλος τζ'αὶ ἡ μάννα σου ἡ Περτελεμὲ νὰ πάρῃς τὸ φουσσᾶτός σου νὰ πάῃς ς' τὸ σπίτι τοῦ δεῖνα, τοῦ υἱοῦ τῆς δεῖνα, διότι ἐν νὰ καλέσῃ τὴν ὄρνιθα τὴν μαύρην, τὴν κλατσέ, τὴν ἐξηνταπολλοῦσαν, τζ'αὶ τρώει σε τζ'αὶ σένα τζ'αὶ τὸ φουσσᾶτός σου*». Ὁ ἀνακοινῶν μοι τὴν ἀνωτέρω ἐπιπομπὴν κ. Ξ. Φαρμακίδης προσθέτει «Ὁ γητευτὴς πρέπει νὰ βρῇ τρεῖς κόμπους καλαμιοῦ τζ'αὶ νὰ πάρῃ ἕναμ μεγαλ λίμπουραν τζ'αὶ νὰ βάλῃ μέσα εἰς ἕναμ πουμπούριν (=τμῆμα καλάμου) τζ'αὶ νὰ γυμνωθῇ νὰ τὸ καβαλλιτζ'έψῃ τὸ καλάμιν τσ'αὶ νὰ πῇ τὴν ἄνω εὐτσήν». Ἐπιπομπὴν δὲ βιτσίλας καὶ φιλαδέλφου δεικνύουσι καὶ τὰ ἑξῆς ἐκ

[1]) Ἐξόρκιον ἀποπομπῆς μυῶν ἐκ Σφακίων ὑπὸ *Σ. Βαρδάκι* καταγραφὲν ὅρα ἐν Λαογραφίας Η' 557.
[2]) Ὅρα καὶ W. H. D. Rouse, Ἔνθ' ἀν. σ. 163.

σχετικῆς δεσιᾶς ἀναγεγραμμένης ἐν τῇ Σολομωνικῇ τοῦ Καντεράκι. «Ἐδῶ τὰ δένω κι' ἐγὼ αὐτὰ τὰ κακὰ μιαρὰ (τὴν βιτσίλα καὶ τὸν φιλαδελφὸ) νὰ μὴν ἔχουν τὴν ἄδειαν νὰ πάνε ς' τοῦ δεῖνα τὰ ἔχνη, μόνο νὰ πάνε ς' τοῦ δεῖνα τὰ πρόβατα, νὰ τρώτε καὶ νὰ πίνετε καὶ νὰ σκαρνεύεστε».

Οὐχὶ δὲ μόνον ἔμψυχα, ἀλλὰ καὶ ἄψυχα ὄντα, ὡς καὶ παρ' ἀρχαίοις [1]), πολλάκις καταδένουσι οἱ νεώτεροι Ἕλληνες πᾶσαν ἐξ αὐτῶν προερχομένην ἐνέργειαν ἢ ὠφέλειαν παρακωλύοντες. Οὕτω καταδένουσι τὰς ἐπιχειρήσεις τινός, ἵνα μὴ εὐδοκιμῶσι [2]), πυροβόλα ὅπλα, ἵνα ἢ μηδόλως ἐκπυρσοκροτῶσιν [3]), ἢ ἵνα, ἐκπυρσοκροτοῦντα, μὴ καταστοχάζωνται τοῦ βαλλομένου [4]).

Ἐν Κύπρῳ μάλιστα ὁ καταδεσμὸς τοῦ τουφεκίου, κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Ξ. Φαρμακίδου, γίνεται ὡς ἑξῆς. Ὁ καταδένων λαμβάνει κλωστὴν λινῆν καὶ μετάξι κόκκινον καὶ δένει ἑπτὰ κόμβους λέγων εἰς ἕκαστον κόμβον τὰ ἑξῆς·

«Ὡς ἐκράτησεν ὁ προφήτης Ἠλίας τὰς τρεῖς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου καὶ τὰ ἄστρα καὶ τὸ φεγγάριν καὶ τὰ σύννεφα καὶ δὲν ἔβρεξεν, ἔτσι κρατίζω καὶ δήννω τὸν σ' ουπέτον (ὅπλον) τοῦ τάδε κρατίζω τὰ σκάγια του τσ' αὶ τὴν πατσαοῦρά του τσ' αὶ τὰ καντρέθκια του (=σκάγια), νὰ παίζῃ τσαὶ νὰ μὴν ρίβκῃ πᾶσα ἑρπετὸν τσ' αὶ τετράποδον ζῷον. Κατέβα, γέρο δαίμονα, τσαὶ δῆσε τὸ λαμπρὸν τσαὶ δῆσέ τα δυνατά νὰ μὲν πάσιν νὰ κτυπήσουν· ἐκεῖ ποῦ θωρεῖ νὰ μὲν πάσιν, ἐκεῖ ποῦ δὲθ θωρεῖ νὰ πάσιν».

Ἐν Καρπασίᾳ τῆς Κύπρου καταδένουσι τὸν κλίβανον, ἵνα μὴ θερμαίνηται εὐκόλως, τὸν μύλον, ἵνα μὴ γυρίζῃ, τὰ ἁλιευτικὰ ὄργανα ἵνα μὴ συλλαμβάνωσιν ἰχθῦς [5]) καὶ τὰς χύτρας, ἐν αἷς παρασκευάζεται

[1]) Παρ' ἀρχαίοις κατεδένετο ἡ ἐργασία καὶ ἡ τέχνη τινός, αἱ πράξεις αὐτοῦ, τὸ ἐργαστήριον καὶ τὰ ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ ἅπαντα λ. χ. ἀμφορεῖς, κιβώτια, σύριγγες κτλ. R. Wuensch, D. T. A. 68a 7; 69. 5, 70. 7, 87. 3. 8; 109. 3 A. Audollent, D.T.A. 47.4, 52. 10; 70. 2. Pap. Lond. 46. 321 K. ὁ *Α. Κεραμόπουλλος* (Ὁ ἀποτυμπανισμὸς σ.115) ἐδημοσίευσε καὶ σταθμίον ἀρχαῖον καθηλωμένον, ἵνα οὕτω βλαβῇ ἡ σχετικὴ ἐργασία τοῦ ἀντιπάλου.

[2]) Ἐν Μεγάροις.

[3]) Ἐν Κρήτῃ καὶ Κύπρῳ *Γ. Λουκᾶ*, Φιλολογικαὶ ἐπισκέψεις σ. 61.

[4]) Ἐν Κρήτῃ.

[5]) Πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ δεσίματος ἐξαρτῶσιν ἀπὸ τῶν ἁλιευτικῶν ὀργάνων ἀκουμένην, θάμνον δῆλα δὴ μὲ λεπτὰς ἀκάνθας ὅμοιον πρὸς ἀσπάλαθον (cistus lanigerus).

τὸ γαμήλιον φαγητόν, ἵνα μὴ ἀνοίγωσιν [1]), ἐν Πόντῳ δὲ καὶ τὰ σπαρτά, να μὴ δίδωσι καρπόν, καλάμας αὐτῶν κατὰ τὰς τέσσαρας γωνίας τοῦ ἀγροῦ συνδέοντες [2]), παλαιότερον δὲ καὶ τὸν ποταμόν, ἵνα μὴ ῥέῃ [3]), πιθανώτατα δὲ καὶ τὰ πλοῖα, ἵνα μὴ ταξιδεύουν, καὶ τὰς βρύσεις, ἵνα μὴ τρέχωσιν, ἂν πιστεύσῃ τις εἰς τοὺς ἑξῆς δημώδους ποιήματος στίχους·

μοῦ δῶσαν μιὰ γυναῖκα, μάγισσας τσουπί·
μαγεύει τὰ καράβια καὶ δὲν ἀρμενοῦν,
μαγεύει τὰ πουλλάκια καὶ δὲν κελαϊδοῦν,
μαγεύει τοὺς βρυσοῦλλες καὶ δὲν τρέχουνε [4]).

Ἐν Βαμβακοῦ τῆς Λακεδαίμονος δένουσι τὴν χάλαζαν διὰ τῆς καταθάψ ως ᾠῶν [5]), ἀλλαχοῦ δὲ διὰ τῆς ἀπορρίψεως ἔξω τῆς οἰκίας ἀνάποδα τοῦ τρίποδος τῆς ἑστίας.

Ἐν Ἠπείρῳ τέλος, ὅταν δὲν βρέχῃ, πιστεύουσιν ὅτι δένεται ἡ βροχή, ἐν Σαλαμῖνι δὲ καὶ Θήρᾳ δένουσι καὶ τὸν σφοδρὸν ἄνεμον. Ὁ κατάδεσμος ἐν Σαλαμῖνι γίνεται ὡς ἑξῆς· μεταβαίνουσιν εἰς ἐκκλησίδιον ἐπὶ ὑψώματος κείμενον· ἐκεῖ κλείουσι τὸ πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ πνέοντος ἀνέμου κείμενον παράθυρον ἀπ' αὐτοῦ τεμάχιον δικτύου ἐξαρτῶντες [6]) ἢ κλείουσι διὰ λίθων τὴν κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ πνέοντος ἀνέμου ὑπάρχουσαν ὀπήν. Ἐν Θήρᾳ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν κάμνουσι τὴν λεγομένην *ἁλισουδερὴν* (=λιθοσωρήν), ῥίπτουσι δῆλα δὴ εἰς τὰ ὑπόγεια οἰκιῶν θραύσματα ἀγγείων [7]).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω σαφῶς ἐξάγεται ὅτι οἱ καταδεσμοὶ ὑπὸ τὰς διαφόρους αὐτῶν μορφὰς ἐξηκολούθησαν ἐν χρήσει ὄντες οὐ μόνον κατὰ τοὺς πρώτους Χριστιανικούς, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ

[1]) *Γ. Λουκᾶ*, Φιλολογικαὶ ἐπισκέψεις σ. 61.

[2]) Ὁ κατάδεσμος τῶν σπαρτῶν γίνεται νύκτωρ κατὰ Μάϊον μῆνα ἀπὸ μαΐστραν(=μάγισσαν) γυμνὴν, ἐποχουμένην μακρᾶς ῥάβδου.

[3]) Ὁ σταματῶν οὕτω τὸ ῥεῦμα ἐλέγετο *ποταμοδέτης* καὶ ἡ γυνὴ *ποταμοδέτρα*. Βλ. *Κοραῆ*, Ἄτ. 4.450. Πβ. καὶ ἐκ Χιακοῦ ποιήματος στίχον *ἄνοιξε, μάγισσας παιδί, ποταμοδέντρας τέκνο.*

[4]) *Χρ. Κορύλλου*, Σύμμεικτα λαογραφικὰ ἐκ Πατρῶν, Λαογρ. Η'. 503.

[5]) *Φ. Κουκουλέ*, Οἰνουντιακὰ σ. 131.

[6]) Ἐν Πόντῳ ἀποτρέπουσι τὸν σφοδρὸν ἄνεμον κρεμῶντες πρόχουν ἢ τρίπουν (ἐμπροστιάν).

[7]) Συχνὰ ἀκούεται ἐν Θήρᾳ· «ἀπόψε ρίξαμε ἁλισουδερὴ 'ς τσῆ τάδε τὸ κατώει».

τοὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν χρόνους, πλεῖστα μὲν στοιχεῖα τῶν ἀρχαίων ἐκείνων καταδέσμων διατηρήσαντες, οὐκ ὀλίγα δὲ χριστιανικὰ καὶ ἀνατολικὰ προσλαβόντες, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν σχετικῶν ἐπῳδῶν, ὧν πολλαί, καίτοι ἐν κώδιξι νεωτέρων αἰώνων παραδοθεῖσαι, εἶναι ἐν τούτοις ἀρκούντως παλαμαί.

Θὰ ἦτο δ' ἴσως περιττὸν ἰδιαιτέρως νὰ τονίσωμεν ἐνταῦθα ὅτι οἱ μεσαιωνικοὶ καὶ νεοελληνικοὶ κατάδεσμοι, παρ' ὅλην τὴν σύνδεσιν αὐτῶν πρὸς τὰ τελέσματα καὶ τὴν βασκανίαν καὶ τὴν εἰς ἁπλοῦς ἐξορκισμοὺς ἐξασθένωσιν αὐτῶν, συντελοῦσι τὰ μέγιστα πρὸς γνῶσιν τῶν κατὰ τοὺς ἀρχαίους καταδέσμους περὶ τῆς ποικιλίας καὶ λύσεως τῶν ὁποίων οὐκ ὀλίγα διδάσκουσιν.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

Ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ πρώτου μέρους τῆς μελέτης μου μέχρι σήμερον παρῆλθεν ἀρκετὸς χρόνος, ἐν τῷ μεταξὺ δ' ἔλαβον γνῶσιν καὶ νέου σχετικοῦ πρὸς τὸ θέμα μου ὑλικοῦ, διὰ τοῦτο σκόπιμον κρίνω ν' ἀνακοινώσω αὐτὸ ἐνταῦθα.

Α'.
ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Εἶπον ὅτι οἱ κατάδεσμοι ὡς ἀποτέλεσμα εἶχον πολλάκις τὴν παρατροπὴν τῶν φρενῶν τοῦ καταδεσμουμένου [1]). Τοιαύτην παρατροπὴν ὑπὸ καταδέσμου ἔπαθέ γυνή τις, Ἀνατολὴ καλουμένη, ἥτις καθ' ὕπνους προϋτράπη ὑπὸ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου [2]) «*πορευθῆναι ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῆς καὶ μέσον αὐτοῦ που ἐρευνήσασαν ἐν τῇ γῇ ἐφευρεῖν τὴν αἰτίαν τῆς νόσου ἥτις δὴ τοὺς γονεῖς λαβοῦσα μεθ' ἑαυτῆς τοῦτο ἐποίησε καὶ ἃ ἐζήτει δηλητήρια ἐφευροῦσα πρὸς τὸν θεραπευτὴν αὖθις ἤλειγετο*».

[1]) Βλέπε Λαογραφίας Η'. 302. Πβ. νῦν τόν τε βίον τοῦ ἁγίου Ἰωαννικίου, (Migne, P. G. 116. 73 D) καὶ *Νικηφόρου πρεσβυτέρου Κωνσταντινουπόλεως*, Βίον Ἀνδρέου τοῦ κατὰ Χριστὸν σαλοῦ (Migne, P. G. 111. 707 B.)

[2]) Θαύματα τοῦ ἁγίου καὶ μεγάλου προφήτου Ἡσαΐου (Analecta Bolland. 42.264. 4.).

Τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος δηλητήρια ἦσαν ἀναμφιβόλως «αἱ γοητευτικαὶ μαγγανεῖαι», ἃς ἐν Ναυπλίῳ, ὡς ἀνέφερον [1]), εὗρεν ἄλλοτε ὁ ὅσιος Νίκων παρὰ τὴν ρίζαν δένδρου ἐν τῷ μεσαύλῳ πεφυτευμένου.

Πλὴν ὅμως τῆς βλάβης τῶν φρενῶν, ὁ καταδεσμούμενος ἔπασχε καὶ τῶν ἄκρων παράλυσιν, τοιαύτην δὲ παράλυσιν, κατὰ τὴν ἀνωτέρω διήγησιν, ἔπαθεν ἑτέρα γυνή, Εὐπραξία, ἐπιβουλευθεῖσα ὑπὸ τῶν ὑπηρετριῶν της. Τὰ κατ' αὐτῆς μαγγανεύματα εἶχον τώρα τεθῆ οὐχὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ οἴκου, ἀλλ' ἐντὸς τοῦ προσκεφαλαίου της καὶ ὑπὸ τὸν οὐδὸν τῆς θύρας της, ἀφ' οὗ καθ' ὕπνους τὴν προέτρεψεν ὁ προφήτης «*ἐν τῷ προσκεφαλαίῳ καὶ τῇ πύλῃ ἃ ἂν εὕρῃ κατακαῦσαι*» [2]).

Τί εἴδους περίεργα θὰ ἦσαν τὰ κατακεκρυμμένα δεικνύει ἀνάλογος διήγησις, καθ' ἣν συγκλητικὴ περιεργασθεῖσα ὑπὸ τῶν θεραπαινίδων διήγησις, καθ' ἣν συγκλητικὴ περιεργασθεῖσα ὑπὸ τῶν θεραπαινίδων της καὶ μαρασμὸν καὶ ἀτονίαν καὶ ὠχρότητα παθοῦσα ἐθεραπεύθη, ἀφ' οὗ,«*διαρραγέντος τοῦ προσκεφαλαίου, ὅπερ εἰς ὑπουργίαν αὐτῆς ἐπεφέρετο, εὑρέθησαν ἔνδοθεν πέταλά τινα περιέργους γραμμὰς ἔχοντα, πανουργίᾳ σατανικῇ κεχαραγμένα*» [3]).

Ἐνδιαφέρον παράδειγμα φιλτροκαταδέσμου κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους εἶναι καὶ τὸ ἑξῆς: Νέος τις ἐπιθυμῶν νὰ προσελκύσῃ εἰς τὸν ἔρωτά του νεάνιδα, ἐπορεύθη πρὸς ὀνομαστὸν μάγον τῆς Μέμφιδος τῆς Αἰγύπτου. [4]) Ἐκεῖ ἀφ' οὗ ἔμαθεν ὅσα ἤθελεν, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα «καὶ ποιήσας πέταλα χαλκᾶ ἔγραψεν εἰς αὐτὰ τὰς τῶν δαιμόνων μορφὰς καὶ τὰ τοιαύτης ἀσεβείας σύμβολα, ῥήματα, καὶ ὀρύξας ὑπὸ τὰς φλιὰς τοῦ οἴκου τῆς παρθένου ἀφανῶς καταχώσας ἀπῆλθε». Ἡ κόρη μετὰ ταῦτα ἤρχισε νὰ ἐπιθυμῇ σφοδρῶς τὸν νέον, ὃν καὶ ἐκάλει, μόλις δὲ καὶ μετὰ βίας ἐθεραπεύθη τοῦ πάθους διὰ τῶν εὐχῶν τοῦ ὁσίου Ἰλαρίωνος, εἰς ὃν οὕτως ἀπήντησεν ὁ ἐπιτιμώμενος δαίμων. «*Κελεύεις με ἐξελθεῖν ἀπ' αὐτῆς, δοῦλε τοῦ Θεοῦ, καὶ δεδεμένος εἰς πέταλα μετὰ νήματος ὑπὸ φλιᾶς κατέχομαι. Οὐκ ἐξέρχομαι, ἐὰν μή με λύσῃ ὁ κατέχων με παῖς*» [5]).

[1]) Λαογραφίας Η'. 313.

[2]) Θαύματα τοῦ ἁγίου καὶ μεγάλου προφήτου Ἡσαΐου (Analecta Bolland. 42.264.32.37.

[3]) Βίος τῆς ὁσίας Δομνίνης (Θ. *Ἰωάννου*, Μνημεῖα ἁγιολογικὰ σ. 277).

[4]) *Ἱερωνύμου καὶ Σωφρονίου*, Βίος τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἰλαρίωνος (Α. Παπαδοπούλου—Κεραμέως, Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας Ε'. 7.11.29.

[5]) Ὅρα Λαογραφίας Η.' 336—337 καὶ Θ.' 70 καὶ 71.

Εἰς τὰ περὶ καταδέσεως τῆς βροχῆς, τῆς ἀστραπῆς, τῆς χαλάζης καὶ τοῦ ἀνέμου λεχθέντα [1]) ἂς προστεθῇ καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ δαίμων βιασθεὶς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἀναγκάζεται νὰ τοῦ εἴπῃ· «*φοβερὰς ἀστραπὰς ἐγὼ ἐπεῖχον· ἐγὼ τὰς νεφέλας ἐδέσμευον*». [2])

Β.'

ΤΑ ΣΗΜΕΡΙΝΑ ΚΑΡΦΩΜΑΤΑ.

Ὁ καθηγητὴς κ. Γεώργιος Πάγκαλος εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μοῦ ἀνακοινώσῃ τὴν ἐξῆς ἐξ Ἀποκορώνου τῆς Κρήτης καταπασσάλευσιν, ἥτις οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ὑπάρχει ὅτι ἔχει ληφθῇ ἐκ παλαιοτέρου χειρογράφου.

Ὅταν θέλῃς νὰ δέσῃς ἄνθρωπον νὰ μὴν τοῦ ἀπομείνῃ φύσις.

«*Νὰ βρῇς μιὰ βελόνα ἀφόρητα, νὰ τὴ βάλῃς εἰς τὴ φωτιά, νὰ τὴ ζευλώσῃς, νὰ βάλῃς τὴ μύτην τση ’στὸν κῶλο τση. Ἔπειτα νὰ βρῇς ἕνα βάτον, νὰ σκάψῃς τὴν ρίζαν του, νὰ ξεζευλώσῃς τὴ βελόνα, νὰ τὴν περάσῃς ἀπὸ τὴν ρίζα τοῦ βάτου καὶ θὰ πῇς τὸ ὄνομα αὐτουνοῦ ποῦ θὲς νὰ δέσῃς καὶ τῆς μητέρας του καὶ ὕστερα νὰ διαβάσῃς αὐτὰ τὰ λόγια: μεθουλὲ λεδίνε κίφε μπεροῦ χὶς μαμουλοῦ κουμοῦ καὶ ριμοτὸ ἐχεντεμπὶ χαρὶ χαλὶ φεργερὶ σὶ φαγιαγιὰ καντερὸ νεμὶρ μακακιάσο σικοῦ ἀλ ἀχὰ δουλιαῖ χουμβέτι ταλιάντος μπενὶ τρακιταβέρι μπιτιναγὶ γλιὸ τήρα θαμποῦ*» [3]).

Καταπασσάλευσιν τοῦ συζύγου διὰ κατορύξεως παννίνης πλαγγόνος ἐντὸς τοῦ χώματος γλάστρας, καὶ νύμφης διὰ κατορύξεως κηρίνης τοιαύτης ὑπὸ τὸν οὐδὸν τῆς θύρας τῆς οἰκίας τοῦ γαμβροῦ, ἐσημείωσα ἐν Ἀθήναις [4]), κάρφωμα δὲ ἀντιπάλου διὰ τῆς καθηλώσεως δένδρου, ἐφ’ ᾧ οὗτος θὰ ἀνέβαινεν, ἐν τῷ χωρίῳ Κάρνεζη τῆς Κορινθίας [5]).

[1]) Εἶπον Λαογ. Η.' 319 ὅτι μὲ τοὺς κεταδέσμους ἠσχολοῦντο Ἰουδαῖοι (πβ. νῦν καὶ *Γ. Κεδρηνοῦ*, Σύνοψις ἱστοριῶν 1.163.9), Ἀθίγγανοι, Ἀρμένιοι καὶ Τοῦρκοι. Εἰς τούτους ἰδοὺ προστίθενται καὶ οἱ Αἰγύπτιοι, οἵτινες ἄλλως τε πολλαχῶς μὲ τοὺς Ἀθιγγάνους συγχέονται.

[2]) J. Aufhauser, Das Drachenwunder des heiligen Georg σ.70.19.

[3]) Βλέπε καὶ τὰ σημειωθέντα ὑφ’ ἡμῶν ἐν Λαογραφίας Θ.' 75.

[4]) «Ἑστία» 6ης Σεπτεμβρίου 1924 ἀριθ. φύλλ. 10747, *Δ. Καμπούρογλου*, Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων 3.61.

[5]) Ἴδε καὶ Λαογραφίας Η.' 328.

Εἶπον [1]) ὅτι ἐνιαχοῦ *ρίχνουν τὰ κορίτσια* ψαλιδίζοντες τὴν περισκελίδα ἢ τὸ φόρεμα τῆς ἀντιπάλου. Εἰς τοῦτο προσθέτω νῦν ὅτι ἐν Κατιρλὶ τῆς Βιθυνίας, ἵνα τὸ αὐτὸ ἐπιτύχωσιν, ἀποκόπτουσι μέρος τῶν ἐπιστρωμάτων τῆς νυφικῆς κλίνης.

Εἴδομεν ὅτι, ἵνα καταπασσαλεύσωσιν ἐχθρόν, μεταχειρίζονται οὐ μόνον πλαγγόνα, ἣν διαπερονῶσιν, ἀλλὰ καὶ τεμάχιον σάπωνος, τὸ ὁποῖον διατρυπῶσι διὰ καρφίδων [2]). Τοιούτου εἴδους κατάδεσμος εἶναι καὶ ὁ ἐξῆς, ἐν Ἀποκορώνῳ τῆς Κρήτης συνηθιζόμενος, [3]) ὅστις ἀσφαλῶς ἐκ παλαιοτέρου χειρογράφου ἔχει ληφθῇ.

Κάρφωμα ἀνθρώπου.

«*Παρασκευὴ ς’ τσοὶ ὀχτὼ ἀλλὰ τούρκα* [4]) *θὰ βαστᾷς μίαν πλάκα σαπούνι. ἀφόρητα καὶ πέντε βελόνες ἀφόρητες καὶ αὐτές. Θὰ πῇς πέντε φορὲς τὰ πάρα κάτω λόγια καὶ κάθε φορὰ θὰ καρφώνῃς καὶ μιὰ βελόνα εἰς τὸ σαποῦνι· «ὡς ἐκάρφωσαν τὸ Χριστὸ εἰς τὸν τίμιο σταυρό, ἔτσι καρφώνω κι’ ἐγὼ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ δεῖνα, στανικῶς τοῦ Θεοῦ καὶ θεληματικῶς τοῦ διαβόλου μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Γαραζαήλ. Καρφώνω τσοὶ 365 ἁρμοὺς τσῆ ράχης του, καρφώνω τσοὶ σφεντύλους τσῆ ράχης του, τσοὶ φόλιασες τῶν κοκκάλων τοῦ σώματός του καὶ ὅ,τι ἀνάπαψι ἔχει ἡ θάλασσα, ἔτσι ἀνάπαψι νά χῃ τὸ σῶμά του ὅσον καιρὸ τὸν ἔχω καρφωμένο στὸ σαπούνι*».

Ἡ λύσις τῆς ἀνωτέρω καταπασσαλεύσεως ἐπιτυγχάνεται ὡς ἑξῆς·

Λύσι τσῆ δεσιᾶς μὲ σαπούνι.

«*Κυριακὴ βράδυ, ς’ τσοὶ ἕξε ἀλλὰ τούρκα* [5]), *θὰ πιάσῃς τὸ σαπούνι, θὰ πῇς τὰ πάρα κάτω λόγια πέντε φορὲς καὶ κάθε φορὰ θὰ ξεκαρφώνῃς καὶ μιὰ βελόνα. «Ξεκαρφώνω τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ δεῖνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ στανικῶς τοῦ διαβόλου Γαραζαήλ. Ξεκαρφώνω τσοὶ 365 ἁρμοὺς τσῆ ράχης του, ξεκαρφώνω τσοὶ σφοντύλους τσῆ ράχης του, τσοὶ φόλιασες τῶν κοκκάλων του καὶ ὡς ἀνεπαύθη ὁ*

[1]) Ἐν Λαογραφίας Η.' 332 ὑποσημ. 1.

[2]) Λαογραφίας Η.' 331.

[3]) Καὶ οὗτος μοὶ ἀνεκοινώθη ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Παγκάλου.

[4]) Ἤτοι τὴν 2αν μ. μ. ὥραν.

[5]) Δηλαδὴ κατὰ τὸ μεσονύκτιον.

Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, ἔτσι γ' ἀναπανθῇ καὶ τὸ σῶμα τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ δεῖνα».

Ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τῆς διατριβῆς μου [1]) ὡμίλησα περὶ τοῦ καρφώματος τῆς σπληνὸς ἐν Κερκύρᾳ καὶ Κύπρῳ. Ἐνταῦθα προσθέτω καὶ περιγραφὴν τοῦ καρφώματος τῆς αὐτῆς νόσου κατὰ τοὺς Κρῆτας [2]).

Δύο Μαρίαι λαμβάνουσι φύλλον *παπουτσοσυκιᾶς* (=φραγοσυκιᾶς) καὶ θέτουσαι ἐπ' αὐτοῦ τὸν πόδα τοῦ πάσχοντος τὸ ἀποκόπτουσι κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ ποδός. Λαμβάνει ἔπειτα ἡ ἑτέρα ἐξ αὐτῶν 41 αἰχμηρὰ τεμάχια καλάμου (τσίτες), τὰ ὁποῖα καὶ ἐμπηγνύει διαδοχικῶς ἐπὶ τοῦ φύλλου. Εἰς ἕκαστον κάρφωμα ἐρωτᾶται ὑπὸ τῆς δευτέρας. «*Εἶγτα κάγεις ἐκειά;*» καὶ ἀπαντᾷ. «Γὴ σπλῆνα τοῦ δεῖνα τσιτῶνω, νὰ μαραθῇ καὶ νὰ ψυγῇ σὰν τὴν παπουτσοσυκιά». Μετὰ ταῦτα ἡ καρφώνουσα κρεμᾷ τὸ φύλλον εἰς τὴν καπνοδόχην, ἕως ὅτου ξηρανθῇ καὶ οὕτω ξηρανθὲν τὸ ἀπορρίπτει.

Ἀνωτέρω εἴπον [3]) «Ἂν δ' εἰς τὸ κάρφωμα ζῷον ὑπάγεται, ὡς πιστεύουσιν οἱ Κρῆτες καὶ τὸ δέσιμον τῶν αἰγοπροβάτων, ἢ διὰ τεμαχίου δῆλα δὴ ὀστοῦ λαγωοῦ, ἰχθύος ἢ πέρδικας καταπερόνησις τοῦ μηροῦ κριῶν καὶ αἰγοπροβάτων, ἵνα μὴ ταῦτα συλλαμβάνωνται ὑπὸ τῶν ζωοκλεπτῶν, πολὺ ἀμφιβάλλω. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ πρέπει νὰ δίδῃ τις μᾶλλον τῶν κλεπτῶν κάρφωμα». Ἐνταῦθα προσθέτω νῦν τὴν ἐξῆς λαϊκὴν ἑρμηνείαν. «Σκίζουν τὸ μερὶ τοῦ *δηγοῦ* καὶ τοῦ βάνουν ψαροκόκκαλο, γιὰ νὰ πηγαίνουν τὰ ὀζὰ μαζευτὰ σὰν τὰ ψάρια, ἢ χοιροκόκκαλο, γιὰ νὰ πηγαίνουν καὶ νὰ γίνωνται ἥμερα σὰν τσοὶ χοῖροι, ἢ ἀγριμοκόκκαλο, γιὰ νὰ γίνωνται ἄγρια σὰν τὸ ἀγρίμι καὶ νὰ μὴν μπορῇ ὁ κλέφτης νὰ τὰ πιάσῃ, ἢ σκυλλοκόκκαλο, γιὰ νὰ φεύγουν γλήγορα σὰν τὸ σκύλλο ἢ περδικοκόκκαλο, γιὰ νὰ σκορπίζουν σὰν τσοὶ πέρδικες ὅντε τὰ κυνηγοῦνε οἱ κλέφτες».

---

[1]) Ἐν Λαογραφίας Η' 339.

[2]) Ἡ περιγραφὴ ἐξ Ἀποκορώνου τῆς Δ. Κρήτης, καὶ κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Γ. Παγκάλου.

[3]) Ἐν Λαογραφίας Η' 343.

ΓΑΜΟΣ ΚΑΙ ΓΑΜΗΛΙΑ ΣΥΜΒΟΛΑ

ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΑΛΒΑΝΟΦΩΝΟΙΣ ΤΗΣ ΣΑΛΑΜΙΝΟΣ

ΥΠΟ

Π. Α. ΦΟΥΡΙΚΗ

Ὁ ἀείμνηστος καθηγητής μου Νικόλαος Γ. Πολίτης ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου ἐδημοσίευσεν, ὑπὸ τὸν τίτλον *Γαμήλια σύμβολα*, [1]) περισπούδαστον μελέτην, ἐν τῇ ὁποίᾳ μετὰ τῆς συνήθους ἐκείνῳ μεθοδικότητος τόσον ἐπιμελῶς κατέγραψε καὶ τόσον σαφῶς ἡρμήνευσε τὰ περὶ τὸν γάμον τελούμενα, ὥστε μετὰ πολλῆς δυσκολίας νὰ δύναταί τις νὰ προσθέσῃ τι εἰς αὐτά.

Τὴν μελέτην ταύτην ἔχων ὑπ' ὄψιν πρὸ ἐτῶν ἠθέλησα νὰ συμβάλω κατὰ δύναμιν εἰς τὴν συμπλήρωσιν αὐτῆς διὰ συλλογῆς καὶ ἑρμηνείας τῶν κατὰ τὸν γάμον τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀλβανοφώνων τελουμένων, ἔχων τὴν πεποίθησιν ὅτι ἐν τῇ ἑλληναλβανικῇ λαογραφίᾳ κρύπτονται πλούσια λαογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ βυζαντιακοῦ βίου, τὰ ὁποῖα ὁ μακαρίτης Πολίτης δὲν ἠδύνατο νὰ συνεξετάσῃ, διότι δὲν εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ἀνάλογον συλλογήν.

Τὴν πεποίθησίν μου ταύτην ἐστήριξα οὐ μόνον ἐπὶ τοῦ κοινῶς γνωστοῦ, ὅτι φῦλά τινα ἀλβανικὰ ἐπὶ μακρὸν συνεβίωσαν μετὰ τῶν ἠπειρωτικῶν, ἀφ' ὧν παρέλαβον ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ μέγα γλωσσικὸν ὑλικόν, οὗτινος ἔκαμνον ἤδη χρῆσιν πρὶν τμήματα αὐτῶν κατέλθωσιν εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς γνώμης μου, ἣν ἀρκούντως ὑπεστήριξα ἐν συνεδρίαις τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας, ὅτι Ἀλβανοὶ δὲν κατῆλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ πρῶτον κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα, ὡς κοινῶς πιστεύεται, ἀλλ' αἰῶνας ὅλους πρὸ τούτου.

---

[1]) *Ν. Γ. Πολίτου*, Γαμήλια σύμβολα, ἐν Ἐπετηρίδι Ἐθν. Πανεπιστημίου Γ' 1906 σ. 111—187. =(Λαογραφικὰ σύμμεικτα Β' 218 κ. ἑ.)

Μὴ δυνηθεὶς ὅμως ἀτυχῶς ἕνεκα ἄλλων ἀσχολιῶν νὰ κάμω εὑρεῖαν συλλογὴν τοῦ ἀγνώστου τούτου ὑλικοῦ περιορίζομαι σήμερον εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν κατὰ τὸν γάμον τῶν ἐν Σαλαμῖνι ἀλβανοφώνων τελουμένων, ἐλπίζων ὅτι καὶ οὕτω δίδω ἱκανῶς χρήσιμον ὑλικόν, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ ἡ κατὰ τὸν ΙΖ΄ αἰῶνα πιθανῶς γενομένη μεῖξις ἑλληνικῶν καὶ ἀλβανικῶν στοιχείων διειρήθη ἀναλλοίωτος, διότι, διὰ λόγους, οὓς θ' ἀναπτύξω ἄλλοτε, οἱ μιγάδες κάτοικοι οὐτῆς ἀπεῖχον, καὶ μέχρις ἐσχάτων ἀκόμη, τῆς μετὰ τῶν τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Μεγαρίδα κατοικούντων ἐπικοινωνίας.

Πρὶν ὅμως προέλθωμεν εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν κατὰ γάμον ἐθιζομένων ὀρθὸν θὰ ἦτο νὰ εἴπωμέν τινα περὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ τελουμένων, ἅτινα οὐ μόνον εἶναι ἀντικείμενον τῆς λαογραφίας, ἀλλὰ καὶ προπαρασκευάζουσιν ἀρκούντως τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν πλήρη κατανόησιν τῶν κατὰ τὸν γάμιον λομβανόντων χώραν. Ἐξετάζοντες δ' οὕτω τὴν ζωὴν τῶν νέων ἀπὸ τῆς εἰσόδου αὐτῶν εἰς τὴν ὥριμον ἡλικίαν καὶ παρακολουθοῦντες αὐτοὺς κατὰ τὴν μνηστείαν μέχρι τοῦ γάμου ἐλπίζομεν ὅτι παρέχομεν εἰκόνα πλήρη, σαφῆ καὶ ἐνδιαφέρουσαν τοὺς περὶ τὰ σχετικὰ θέματα ἀσχολουμένους.

Α΄.

Ὥρα γάμου.

Αἱ τῶν ἀλβανοφώνων τῆς Σαλαμῖνος μητέρες, τοὐλάχιστον αἱ πρὸ τριακονταετίας, στερούμεναι τοῦ ἀπαραιτήτου πρὸς μόρφωσιν μέσου, τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ εἰς μόνην τὴν διαίσθησιν, τὴν παρατήρησιν καὶ τὴν μίμησιν τῶν περὶ αὐτὰς τελουμένων ἀφιέμεναι, ἐξηκολούθουν ν' ἀνατρέφωσι τὰ τέκνα αὐτῶν κατὰ φύσιν καὶ κατὰ τὰς παραδόσεις, ἃς ἐτήρουν ὡς ἀγράφους νόμους κανονίζοντας τὴν ζωὴν αὐτῶν ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τοῦ θανάτου. Ἡ φράσις «*ἀστοὺ ι τσούαμ*»=(ἔτσι τὰ βρήκαμε) εἶναι ἀρκούντως δηλωτικὴ τῆς τυφλῆς εἰς τὰς παραδόσεις ὑπακοῆς.

Καὶ περὶ μὲν τῶν ἀρρένων ἐφρόντιζον τόσον μόνον, ὅσον καὶ οἱ πρωτόγονοι ἄνθρωποι. Τρέφουσαι αὐτοὺς μόνον διὰ νὰ μὴ πεινῶσιν, ἠδιαφόρουν πλήρως περὶ τοῦ εἴδους τῆς παρεχομένης τροφῆς, ἐξ οὗ αἱ συνήθεις εἰς τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν νόσοι ἐθέριζον αὐτοὺς κατὰ ἑκατοντάδας. Πολυτοκώτατοι οὖσαι καὶ συνήθως τίκτουσαι δέκα καὶ δώδεκα τέκνα μόλις κατώρθωνον νὰ διασώζωσι τὰ ἥμίση καὶ πολλάκις

ὀλιγώτερα τοῦ ἡμίσεος αὐτῶν ἀποδίδουσαι τὸν θάνατον εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ· «*ἀστοὺ ντὸ ἴν Ζὸτ*» (ἔτσι θέλει ὁ Κύριος ἡμῶν) καὶ τὰ πάντα ἐτελείωνον.

Διὰ τῆς πλημμελοῦς ταύτης διατροφῆς καὶ τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως ἀνατροφῆς ἔφθανον οἱ ἄρρενες εἰς τὸ ἕκτον ἢ ἕβδομον ἔτος, ὅτε παρεδίδοντο εἰς τὸν πατέρα διὰ νὰ βοηθήσῃ αὐτὸν εἰς τὴν ἐργασίαν. Ὡς ναυτόπαις (μοῦτσος) ἢ ὡς ἡμιονηλάτης (κοπίλ[3]) [1]) παρεδίδετο καὶ εἰς ξένας χεῖρας ἀκόμη «γιὰ νὰ φάῃ ξένο ψωμὶ» καὶ νὰ προσπορίσῃ εἰς τὴν οἰκογένειαν κέρδος ἐτήσιον πεντήκοντα μέχρις ἑκατὸν δραχμῶν. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους παρεδίδετο καὶ εἰς τὸ μέγα διδασκαλεῖον!! τὴν τράτταν, διὰ νὰ συμπληρώσῃ τὴν ἀνατροφὴν καὶ τὴν μόρφωσιν αὐτοῦ.

Ὑπὸ τοὺς ἀνωτέρω ὅρους διατρεφόμενος καὶ ἀνατρεφόμενος ὁ νέος καὶ ἀφιέμενος εἰς τὰς ἰδιοτροπίας τοῦ νόμου τῆς ἐτιλογῆς καὶ τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως ἐπλησίαζε τὴν ἥβην καὶ τὴν ἐπικίνδυνον ἡλικίαν κατὰ τῆς ὁποίας μόνην ἄμυναν ἀντέτασσον οἱ γονεῖς τὸν ἔγκαιρον γάμον, πιστῶς τηρουμένης τῆς παροιμίας «ἢ μικρὸς μικρὸς παντρέψου ἢ μικρὸς καλογερέψου».

Ἀνάλογος ἦτο καὶ ἡ διατροφὴ τοῦ θήλεος. Ἂν δὲ λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ θήλεα ἐθεωροῦντο πάντοτε βάρος τῆς οἰκογενείας, δὲν θὰ νομίσῃ ὑπερβολικὴν τὴν ὑπόθεσιν ὅτι οἱ γονεῖς πολλάκις εἰλικρινῶς ηὔχοντο τὸν θάνατον θήλεος, πλὴν ἂν αὐτὸ ἦτο μοναχοκόρη (μονομπίλι[3]).

Ὥστε κατὰ μείζονα λόγον ἡ ἀνατροφὴ τῶν θυγατέρων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἦτο διάφορος τῆς κατὰ φύσιν. Αἱ μητέρες, μόναι αὐταὶ ἀναλαμβάνουσαι τὴν ἀνατροφὴν καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν, ἀπηγόρευον αὐστηρῶς πᾶν ὅ,τι ἀπηγορευθὴ καὶ εἰς ἐκείνας ὑπὸ τῶν μητέρων αὐτῶν, ἐπέτρεπον δὲ μόνον τὰς καινοτομίας ἐκείνας, αἵτινες δὲν ἔθιγον τὸ κυριώτερον κατ' αὐτὰς κεφάλαιον τῆς ζωῆς μιᾶς κόρης, τὴν τιμήν. Ἡ φράσις «τιμή α σκὰ τιμὴ» (ἡ τιμή, τιμὴ δὲν ἔχει) τ.ἔ. δὲν ἐξαγοράζεται δι' οὐδενὸς ὑλικοῦ μέσου, ἀπετέλει τὸ κεφαλαιῶδες πρὸς τὰς θυγατέρας δίδαγμα. Ἀλοίμονον εἰς τὴν παραβάτιδα τῶν μητρικῶν συμβουλῶν. Πρὸς τιμωρίαν αὐτῆς ἐγίνετο χρῆσις πλείστων μεθόδων=πρὸς δὲ τὴν διακυβεύσασαν τὴν τιμὴν οὐχὶ σπανίως ἐπεβίλλετο ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου, ὡς δημίου ὁριζομένου συνήθως ἐκείνου τῶν συγγενῶν, ὃν ὀλιγώτερον

---

[1]) Τὸ ἀνεστραμμένον ε δηλοῖ κλειστὸν φθόγγον, ὅμοιον περίπου τῷ κλειστῷ e τῆς γαλλικῆς γλώσσης.

«ἔπιανε ὁ νόμος» ἢ ἐκείνου, οὗ ἡ τιμωρία ἤθελε καταστῆ ὀλιγώτερον ὀδυνηρὰ εἰς τὴν οἰκογένειαν.

Ἡ μήτηρ λογιζομένη ὡς ὑπεύθυνος διὰ τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην ἀνατροφὴν τῆς θυγατρὸς ἦτο ὑπόχρεως νὰ παρακολουθῇ τὴν διαγωγὴν αὐτῆς ἐν παντί τοσαύτη ὅμως ἦτο ἡ ἄγνοια τῶν τρόπων καὶ μεθόδων τῆς ἀνατροφῆς, ὥστε συνηθέστατα αὕτη ἦγεν εἰς ἀποτελέσματα ἄλλοῖα ἐκείνων, ἃ προσεδόκα τις. Ἡ νέα, ὥριμος καθισταμένη, καθίστατο συγχρόνως καὶ δούλη τῶν διαθέσεων τῶν γονέων καὶ ἀδελφῶν, ὧν ἕκαστος ἤσκει ἀνάλογον ἐξουσίαν. Ἦτο αὐτὸ τοῦτο res, ἀπαγορευομένης πάσης ἐλευθερίας πρὸς διάθεσιν τῆς ἰδίας ζωῆς. Μὴ ἔχουσα γνώμην περὶ τῶν ἄλλων ζητημάτων, δὲν εἶχεν οὐδ' ἐπὶ τῶν στουδαιοτάτων καὶ δὴ οὐδ' ἐπ' αὐτῆς τῆς ρυθμίσεως τοῦ μέλλοντος αὐτῆς, καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν αἰσθημάτων ὑπαγομένων εἰς τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν. Ἡ patria potestas ἐπεξετείνετο καὶ ἐπὶ τῆς καρδίας τῆς κόρης, τοὺς παλμοὺς τῆς ὁποίας ἐρρύθμιζε κατὰ βούλησιν, ἀδιαφοροῦσα τελείως περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς παρὰ τοὺς φυσικοὺς νόμους ρυθμίσεως αὐτῆς.

Β'.

Πρῶται φροντίδες.

Κατὰ κανόνα λοιπὸν ὁ γάμος ἦτο ἔργον προξενίας, ἥτις ἤρχιζε παρὰ πολὺ ἐνωρίς, ἴσως διὰ νὰ προλάβῃ πᾶσαν τῆς καρδίας ἐξέγερσιν, ἧς τὸ ἐπικίνδυνον θὰ εἶχεν ἀσφαλῶς νὰ ἀντικρύσῃ ἡ πατρικὴ ἐξουσία. [1])

Μόλις λοιπὸν ἡ νέα ἐπλησίαζε τὴν πρώτην ἥβην, αἱ συγγενεῖς ἢ φίλαι ἢ καὶ ἁπλῶς γνώριμοι, περὶ τὰ τῶν ἄλλων μᾶλλον ἢ τὰ ἴδια ἀσχολούμεναι, ἀνελάμβανον αὐθορμήτως ν' ἀφυπνίσωσι τὴν μητέρα ἐπιλέγουσαι ὅτι ἡ κόρη αὐτῆς ὥριμος κατέστη καὶ ὅτι ἦτο πλέον ὁ καιρὸς νὰ τραπῶσι πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ καταλλήλου γέου. Ἡ φράσις μώη τύ, τσι οὐ ξενοιάσε; βάϊζα οὐρὶτ ντὸ γαμπρὸ (μωρὴ σύ, τί ξένοιασες; τὸ κορίτσι μεγάλωσε, θέλει γαμπρὸ) στερεοτύ-

[1]) Ἡ πατρικὴ ἐξουσία μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς περιήρχετο ἄκερα α εἰς τὸν πρωτότοκον υἱόν, εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ὁποίου ὑπετάσσετο καὶ ἡ μήτηρ ἀκόμη. Αἱ φράσεις «*σν γιὸμ ι πάρι*» (ἐγὼ εἶμαι ὁ πρῶτος) καὶ «*τσ³ θόι³ ι πάρ ι*» (=τί λέει ὁ πρῶτος) εἶναι ἀρκούντως ἐνδεικτικαὶ τῆς ἀπολύτου ἐξουσίας, ἣν ἤσκει ὁ πρωτότοκος ἐπὶ παντὸς οἰκογενειακοῦ ζητήματος.

πως ὑπὸ πολλῶν ἐπαναλαμβανομένη ἔθετεν εἰς κίνησιν τὴν σκέψιν τῆς μητρός, πολὺ ὅμως περισσότερον τὴν τῶν ἐνδιαφερομένων οἰκείων καὶ γνωρίμων.

Ἡ πρώτη φροντὶς ἤρχιζεν ἀπὸ τοῦ δεκάτου πέμπτου τὸ πολὺ ἔτους· δὲν ἦσαν ὅμως σπάνια τὰ παραδείγματα γάμων τελουμένων ἀπὸ τοῦ δωδεκάτου ἔτους τῆς ἡλικίας τῆς κόρης, ὡς ἐπίσης δὲν ἦσαν ὀλίγοι οἱ ἀρραβῶνες οἱ συναπτόμενοι ἀπὸ τοῦ λίκνου, ὅτε οἱ ἁρμοζόμενοι «*ἐρ-ρίγνοντο ²στὴν τύχη*» [1]).

Τόση δὲ ἦτο ἡ σπουδὴ πρὸς *οἰκονόμησιν* τῆς νέας ἰδίως, ὥστε, ὁσάκις αὕτη ἐπλησίαζε τὸ εἰκοστὸν ἔτος ἄνευ ἀρραβῶνος, ἐθεωρεῖτο πλέον ὡς ἀναξία νὰ τύχῃ τῆς προσοχῆς τῶν νέων καὶ ἐπέσυρε τὸν οἶκτον τῶν συγγενῶν, στενοχωρουμένων, διότι ἀκόμη «*δὲν ²κονομήθηκε*» (*σ' οὐ κονομήσ' ἀκόμη κακομοῖρα*) ἢ τὴν μομφὴν καὶ τὴν ὕβριν τῶν ἄλλων, οἱ ὁποῖοι ἀπεκάλουν αὐτὴν «*μεινεσμένη*» [2])

Προξενία καὶ προξενήτρα [3]).

Μετὰ μακρὰν ἢ βραχεῖαν ζήτησιν τοῦ καταλλήλου νέου καὶ τὴν ἀνεύρεσιν «*²κεινοῦ ποῦ τῆς ταιριάζει*» τῆς νέας, χωρὶς κατὰ κανόνα νὰ ἐρωτηθῇ αὕτη, ἀπεστέλλετο ἡ *προξενήτρα*, ἡ ὁποία ἀνελάμβανε νὰ *προξενέψῃ, νὰ κάμῃ λόγο*[4]) εἰς τοὺς πλησιεστέρους οἰκείους τοῦ νέου.

Οὗτοι μετὰ τῶν συνήθων περιστροφῶν καὶ προφυλάξεων «γιὰ νὰ μὴ *ἐκθέσουν* τὸ κορίτσι» (*μὸς ἐκθέσ'ν³μ³ βάϊζ³ν³*) ἐφρόντιζον *νὰ ψαρέψουν* (*τ³ ψαρέψ³ μ³*) τὴν γνώμην τοῦ νέου καὶ νὰ μάθουν «ἂν θέλῃ νὰ παντρευτῇ καὶ πῶς τὴν βάζει ὁ νοῦς του τὴ νέα, τί προῖκα θέλει κ.τ.τ.»

Καὶ ὁσάκις ἐπείθοντο ὅτι αἱ σκέψεις τοῦ νέου ἔκλινον πρὸς τὴν προτεινομένην νέαν, τότε ὡμίλουν περὶ αὐτῆς ἀπεριφράστως, συνεζήτουν περὶ τῆς προικός, τὴν ὁποίαν *τάζουν* οἱ γονεῖς αὐτῆς (*τσ' ι τάξ³-*

[1]) «*Ι σιὶμ ντ³ τύχ'*» (τοὺς ρίξαμε ²στὴν τύχη) ἦτο ἡ συνήθης φράσις δικαιολογοῦσα τοὺς ἀπὸ τοῦ λίκνου ἁρραβῶνας, οἵτινες συνήπτοντο ἐξ ὑλικοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν εὐπόρων γονέων ἢ ὁσάκις συνέπιπτεν ἀμφοτέρας τὰς οἰκογενείας νὰ ἔχῃ πλήξῃ συχνὸς θάνατος παίδων.

[2]) Ἡ φράσις «*κωπίλεα ε μπέτουρ³*» (κωπέλλα μεινεσμένη) ἀπετέλει μεγίστην ὕβριν.

[3]) *Προξενί, προξενήτρ³* καὶ *προξενέτρ³* (ἐνάρθρως δὲ *προξενί -α, πρόξενήτρ-α* καὶ *προξενέτρ-α*) ἐλέγοντο ὑπὸ τῶν ἀλβανοφώνων ἡ προμνήστρια καὶ ἡ ἐνέργεια αὐτῆς.

[4]) *Προξενὲψ* (=προξενεύω) καὶ *μπ³ν' λόγο* (=κάμνω λόγο) ἦσαν αἱ συνήθεις φράσεις τῆς προμνηστρίας.

νὲ νε) καὶ ἐν τέλει προέβαινον εἰς τὴν ἐξέτασιν γνωρίμων ἢ γειτόνων περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς κόρης.

Ἡ νέα οὐδόλως ἀπίθανον νὰ ἦτο τελείως ἄγνωστος εἰς τὸν νέον· πιθανὸν ὅμως νὰ εἶδέ ποτε αὐτὴν εἰς τὸν *χορόν*, ὅστις δημοσίᾳ ἀγόμενος, ἀνὰ πᾶσαν μεγάλην ἑορτήν, κύριον σκοπὸν εἶχε τὴν ἐπίδειξιν τῶν ἑτοιμογάμων [1]).

Μετὰ τὴν ἀνωτέρω σύντομον συνεννόησιν ἡ προξενήτρα, ἂν ἡ *προξενία πῆγε δεξιά* [2]), περιχαρὴς ἐπεσκέπτετο τὴν οἰκογένειαν τῆς νέας, ἵνα ἀναγγείλῃ ὅτι οἱ πρὸς οὓς ἐστάλη *εἶπαν τὸ ναί (θάν³ τὸ ναί.* Ὡς δῶρον δὲ καὶ ἀμοιβὴν τοῦ κόπου αὐτῆς ἐλάμβανε *μπόλια μεταξωτή, μαντήλι μεταξωτὸ* ἢ *καλαμάτα* [3]), τὰ ὁποῖα ἐρρίπτοντο ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτῆς, ὡς ἐρρίπτοντο συνήθως ἐπὶ τοῦ ὤμου παντός, ὅστις ἔφερε καλὴν ἀγγελίαν, τὰ *συχαρήκια (συχαρήκετ³)* πρός τινα. Σημειωτέον ὅτι εἰδικὴ τάξις *προξενητριῶν* δὲν ἀνεπτύχθη ποτὲ ἐν Σαλαμῖνι, διότι τὸ καθῆκον τῆς ἀμοιβαίας προξενίας ἐθεωρεῖτο φυσικὸν καὶ ἠσκεῖτο ὑπὸ πασῶν, προτιμωμένων συνήθως ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἦσαν *Μαρίες, πρῶτες σαββατογεννημένες καὶ ἀναποδογεννημένες*, διότι, ὡς ἐπιστεύετο, ὁ λόγος αὐτῶν «*ποτὲ δὲν ἐγίνετο δυὸ*» [4]) τ. ἔ. οὐδέποτε ἀπερρίπτετο πρότασις ὑπ' αὐτῶν ὑποβαλλομένη.

Δ'.

Ξωφύλλι.

Μετὰ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ νέου καὶ τῶν οἰκείων αὐτοῦ, διότι ἦτο ἀπαραίτητος ἡ συγκατάθεσις καὶ ἐκείνων, ἤρχιζεν ἡ διὰ τὰ περαιτέρω προετοιμασία. Τὸ ἐκ παραδόσεως πρωτόκολλον τῆς ἐθιμοτυπίας ἐτίθετο ἀμέσως ὑπὸ μελέτην, αἱ δ' ἐμπειρότεραι περὶ τὰς παραδόσεις προσεκαλοῦντο

[1]) Τὴν ἀνωτέρω σημασίαν τοῦ δημοσίου χοροῦ ἀρκούντως πιστοποιεῖ ἡ φράσις «*αὐτὴ ἔχει ἕνα χρόνο ποῦ μπῆκε στὸ χορὸ*» *(ἀγιὸ κὰ νι³ βὶτ το³ χίρι ντ³ βάλλε)* τ.ἔ. ὑπὸ ἑνὸς ἔτους παρουσίασε τὴν ἑαυτῆς ὡριμότητα καὶ ἔδωκε τὴν ἄδειαν νὰ γίνηται περὶ αὐτῆς συζήτησις.

[2]) *Προξενία βάτε δεξιά.*

[3]) *Καλαμάτα* ἢ *μαντήλ³ καλαματιανό*, ἐλέγετο μέγα μεταξωτὸν μανδήλιον προερχόμενον ἐκ τῆς ἀγορᾶς τῶν Καλαμῶν, φημιζομένης διὰ τὰ μεταξωτὰ αὐτῆς προϊόντα, οὗ μεγίστη ἐγίνετο χρῆσις κατὰ τὰς βαπτίσεις, τοὺς ἀρραβῶνας, τοὺς γάμους καὶ τὰς ἄλλας οἰκογενειακὰς χαράς, προσφερόμενον ὡς δῶρον εἰς τὰς ἀναλόγους περιστάσεις.

[4]) *Ατίρεβε σ' οὺ μπ³νετ³ φιάλα ντὶ* (αὐτῶν δὲν γίνεται ὁ λόγος δυό).

νὰ δώσωσι τὰς σχετικὰς πρὸς καταρτισμὸν τοῦ *ξωφυλλίου* [1]) ὁδηγίας.

Ἓν ὡραῖον μεταξωτὸν μανδήλιον, *καλαμάτα* ἢ *καλαματιανό*, ἐπληροῦτο στραγαλίων, κουφέτων, καρυδίων, λεπτοκαρύων, ἀμυγδάλων, σταφίδων [2]). Ἐντὸς δ' αὐτοῦ ἐτίθετο προσέτι ἕνα *ἁρμάδι (τσαπέλλα)* σύκων [3]), ἕνα ῥοῖδι γεμᾶτο, μεθ' ἑνὸς χρυσοῦ ἢ ἀργυροῦ νομίσματος ἐπ' αὐτοῦ ἐμπεπηγμένου, καὶ ὑπὲρ πάντα ταῦτα τὸ *ξωφύλλι* τ. ἔ. τὸ προχείρως ὑπό τινος τῶν ἐγγραμματίτων συγγενῶν, καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ πατρὸς ἢ τῆς μητρὸς ἢ τοῦ ἀσκοῦντος τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν οἰκείου, ἐφ' ἁπλοῦ χάρτου καταρτιζόμενον ἔγγραφον, ἐν ᾧ ἐνεγράφοντο τὰ «*ὅσα τάζει ὁ δεῖνα [4]στὴν κόρη του δεῖνα*».

Τὸ μανδήλιον *παριδιδόμενον* εἰς ἀμφιθαλῆ παῖδα, συνοδευόμενον ὑπὸ τῶν γονέων ἢ ἄλλων πλησιεστάτων συγγενῶν, ἐφέρετο εἰς τὸν οἶκον τοῦ νέου, ἵνα οὗτος λάβῃ ἐπισήμως γνῶσιν τοῦ *ταξίματος*.

Πολλάκις τὸ ξωφύλλι ἐγίνετο ἀσυζητητὶ δεκτόν· ἐνίοτε ὅμως ἐπεστρέφετο διὰ νὰ γίνωσιν αἱ ὑποδεικνύομεναι τροπολογίαι. Μετὰ δὲ τὴν ἔγκρισιν αὐτοῦ ἐδίδετο ἐπισήμως πλέον ὁ *λόγος* καὶ ἐπηκολούθει ὁ ἐπίσημος ἀρραβών.

Περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἡ *ρεβωνία* ἢ τὰ *ρεβωνιάσματα* [4]) τ. ἔ. ἡ ἐπίσημος τελετὴ τοῦ ἀρραβῶνος ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἰδιαιτέρα μεταξὺ τῶν συγγενῶν ἑκατέρωθεν συμφωνία, ὁριζομένης συνήθως μιᾶς τῶν ἐκάστοτε ἐπικειμένων μεγάλων ἑορτῶν.

Δ'.

Ἀρραβών.

Κατὰ τὴν ταχθεῖσαν ἡμέραν οἱ γονεῖς τοῦ νέου συνοδευόμενοι καὶ ὑπ' ἄλλων συγγενῶν μετέβαινον εἰς τὴν οἰκίαν τῆς κόρης, ἵνα τὴν

[1]) *Ξωφύλλι³* (καὶ ἐνάρθρως ξωφύλλ'ι) ἐλέγετο κυρίως τὸ προσύμφωνον, ἐν ᾧ ἐσημειοῦντο τὰ κατὰ τὴν προῖκα, κατ' ἐπέκτασιν δὲ καὶ τὸ μανδήλιον μεθ' ὅλων τῶν δώρων. Περὶ τὸ ξωφύλλι οἱ ἀλβανόφωνοι, ὧν ἡ ἀγροικία καὶ ἡ πρὸς χυδαιολογίαν τάσις δὲν εἶναι πολὺ διάφορος τῆς τῶν ἄλλων Ἀλβανῶν καὶ τῶν Τούρκων, περιστρέφουν πολλὰς χυδαιότητας καὶ ὕβρεις, κυρίως μὲν κατὰ τῶν ἀτυχησάντων εἰς ἀρραβῶνας, ἀλλὰ καὶ γενικώτερον. Φράσεις δ' οἷαι: *ἄδικα ξωφύλλι³* ἢ *κρῖμας ντ³ ξωφύλλι³* κ.ἄ.τ. ἦσαν συνηθέσταται.

[2]) *Στραγάλια, κουφέτα, ἄβρα, λεφτοκάρε, μυδαλέ, σιαφίδε.*

[3]) *Νι³ ἁρμάθ φίκι³* ἢ *νὲ τσαπέλ³ φίκι³.*

[4]) *Ρεβων.* ἢ *ρεβωνιάμ³* ἢ *ρεβωνιάσματα* (καὶ ἐνάρθρως *ρεβωνί-α, ρεβωνιάσμα-α, ρεβωνιάσματά-τ³*) ἐλέγετο ἡ τελετὴ τῶν ἀρραβώνων.

«*ρεβωνιάσουν*». Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἡ νέα ἀπέβαλε διὰ τοὺς συγγενεῖς καὶ οἰκείους τοῦ νέου καὶ αὐτὸ τὸ κύριον αὐτῆς ὄνομα καὶ ἐλάμβανε τὸν τίτλον τῆς *νύμφης* (*νούσε᾽α*), δι᾽ οὗ προσηγορεύετο μέχρι τοῦ βαθυτάτου γήρατος αὐτῆς ὑπὸ πάντων τῶν ἀνωτέρω.

Ἡ τελετὴ τοῦ ἀρραβῶνος διεξήγετο ἐν μεγάλῃ πομπῇ. Κατὰ τὴν ὡς ἄνω ὁρισθεῖσαν ἡμέραν καὶ ὥραν οἱ γονεῖς καὶ συγγενεῖς τοῦ νέου κυριολεκτικῶς σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις φέροντες τὰ ἑόρτια αὐτῶν ἐνδύματα ἐτάσσοντο εἰς μακρὰν σειρὰν προηγουμένων τῶν παίδων, ὧν εἷς ἐξ ἑκάστης οἰκογενείας ἐκράτει μανδήλιον μεταξωτὸν (*μαντήλ τ³ μουντάφστ³ πολίτικο* [1]) ἢ *καλαματιανὸ* περιέχον τὰ αὐτὰ περίπου ἀντικείμενα, ἅτινα καὶ τὸ τοῦ *ξωφυλλίου* μανδήλιον, δηλαδὴ στραγάλια, ἀμύγδαλα, καρύδια κ.λ.π. μετὰ τοῦ ἀπαραιτήτου ροϊδίου, φέροντος ἐμπεπηγμένον τὸ χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν νόμισμα.

Πρὸ τῆς αὐλοθύρας (τῆς ἄλλως *μεγάλης πόρτας*) ἀνέμενον οἱ οἰκεῖοι τῆς κόρης, ὅπως ὑποδεχθῶσι τοὺς προσερχομένους, οὓς προσεφώνουν διὰ τῶν φράσεων «*καλῶς ὡρίσατε*», «*καλῶς μᾶς ἤρθατε*», «*πάντα χαρούμενοι*», «*πάντα γελαστοί*», «*ὥρα ἡ καλὴ νὰ μᾶς εἶναι*».[2])

Οὕτω προχωροῦντες πάντες εἰσήρχοντο εἰς τὸ συνήθως ἓν καὶ μονον μακρόστενον δωμάτιον, τὸ πληροῦν πάσας τὰς ἀνάγκας τῶν οἰκούντων, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου ἵστατο ἡ κώρη ἐνδεδυμένη μίαν τῶν ὡραίων αὐτῆς προικῴων ἐνδυμασιῶν.

Πρῶτος ἐπλησίαζεν αὐτὴν ὁ πατὴρ ἢ ἡ μήτηρ, ἂν ἔλειπεν ὁ πρῶτος, ἢ ὁ ἐν ἀπουσίᾳ τῶν γονέων ἀσκῶν τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν ἀδελφὸς τοῦ νέου, καὶ «*τῆς ἔβαζε ἀρρεβῶνα*»[3]) χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν δακτυλίδιον εὐχόμενος αὐτῇ τὰ «*καλορρίζικα*»[4]) τὸν πατέρα ἠκολούθει ἡ μήτηρ τοῦ νέου, ἥτις ἀσπαζομένη τὴν νέαν ηὔχετο ὡσαύτως αὐτῇ τὰ «*καλορρίζικα*», ἅτινα συνεπλήρου διὰ τῆς εὐχῆς «*καὶ στὰ στέφανα*» (*ἐδὲ ντ³ κρόρ³*) [5]), συγχρό-

---

[1]) *Μαντήλ³ πολίτικο* (πολίτικο μαντήλι) ἐκαλεῖτο τὸ προερχόμενον ἐκ τῆς ἀγορᾶς τῆς Πόλεως, ἡ μετὰ τῆς ὁποίας ἐπικοινωνία ἦτο ἀρκούντως συχνὴ εἰς τοὺς Σαλαμινίους ναυτίλους, οἵτινες τολμηρότατοι ὄντες διὰ μικρῶν πλοιαρίων ἐταξίδευον μέχρι Κριμαίας καὶ Δουνάβεως.

[2]) Ἀλβανιστὶ *μίρ³ σὲ νὰ ἔρθτε* (καλῶς μᾶς ἤλθατε), *πάντα γκεζούαρ³* (πάντα χαρούμενοι), *ὥρ³ ε μίρ³ τ³ νὰ γιέτε* (ὥρα καλὴ νὰ μᾶς εἶναι).

[3]) Ἀλβανιστὶ *ἰ βοὺ ἀρρεβῶν³*

[4]) Ἡ εὐχὴ *καλορρίζικα* εἶναι συνήθης παρὰ τοῖς ἀλβανοφώνοις, ἐπιφερομένη ἐν ἀρχῇ πάσης σοβαρᾶς ἐπιχειρήσεως.

[5]) Αἱ περὶ τὰς ἱεροτελεστίας, τὰς βαπτίσεις, τοὺς ἀρραβῶνας, τοὺς γάμους

Εἰκ. 1. Νεᾶνις κατὰ τὴν στιγμὴν τῶν ἀρραβώνων.

νως δ' ἀνήρτα ἀπὸ τοῦ *γιορντανίου* τῆς νέας ἓν φλωρίον διάτρητον προσερραμμένον ἐπὶ φιόγκου (κονκάρδας) ἐκ μεταξωτῆς κορδέλλας χρώματος τραντάφυλλι ἢ θαλασσί. Ἐνίοτε ἀντὶ φλωρίου ἀνήρτα ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ τῆς νέας χρυσοῦν σταυρὸν μετὰ χρυσῆς ὡσαύτως ἁλύσεως, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐκρέμαντο προσδεδεμένα δύο ἢ περισσότερα χρυσᾶ νομίσματα (φλωρία ἢ *ρουμπιέδες* [1]), ἀργυρᾶ (*κοσιπενταράκια, μαλίτσες* [2]), *μισόφραγκα* ἢ *φράγκα*) [3]).

Πρὸς τοῖς ἀνωτέρω προσέφερε τὸ συμβολίζον τὴν εὐτυχίαν καὶ εὐκαρπίαν ῥοΐδι, μετὰ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ χρυσοῦ ἢ ἀργυροῦ νομίσματος, ἐπενχομένη *«νὰ εἶσαι γεμάτη σὰν τὸ ῥοΐδι»* (*τ³ γιέσ' ε πλότ³ σὶ σ'έγγα*), πρὸς δὲ παρέδιδε καὶ τὰ λοιπὰ δῶρα, τὰ *χαρίσματα* (*χαρίσμ³τ³*), τ. ἔ. χρυσοκέντητα καλίγια (*καλίκια*), ποδεὰν (*ποδέα*) μεταξωτὴν ἢ ἐκ βελούδου (*τ³ βελούθτ³*), πεποικιλμένην διὰ μεταξίνου ἢ χρυσοῦ νήματος καὶ ἐστιγμένην διὰ χρυσῶν *πουλίων* (*πούλιαζ³*) καὶ τέλος ἓν μανδήλιον τῆς κεφαλῆς (*μαντήλ τ³ κρέωντ*) καλούμενον *καλεμκερί* [4]) καὶ ἀποτελοῦν τὸ ἀποκλειστικὸν κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τῶν ἀγάμων νεανίδων· τὸ μανδήλιον τῆς νύμφης εἶχε γύρωθεν κροσσοὺς (*θέκ³-σαντζάκιε*) καὶ εἰς τὰ τέσσαρα ἄκρα *φούντας* (*φοῦντε*) [5]) ἀναμείκτους χρυσᾶς καὶ μεταξωτάς.

Τὴν μητέρα ἠκολούθουν κατὰ σειρὰν καὶ βαθμὸν συγγενείας πάντες οἱ ἄλλοι συγγενεῖς εὐχόμενοι καὶ προσφέροντες νομίσματα βυζαντινά, *κωσταντινᾶτα* καὶ ἄλλα, ἢ τουρκικὰ λ.χ. φλωρία μὲ ῥόδα ἢ χωρὶς ῥόδα

καὶ τὰς κηδείας εὐχαὶ ἐκφέρονται διττῶς ἢ διὰ τῶν ἑλληνικῶν εὐχετηρίων φράσεων ἢ μεταφραζομένων τούτων δι' ἀναλόγων ἀλβανικῶν, ἐν αἷς κατὰ κανόνα πλεονάζουσιν αἱ ἑλληνικαὶ λέξεις, ἐλάχιστα ἢ οὐδόλως μεταβεβλημέναι.

[1]) *Ρουμπιὲ* (ἐνάρθρως *ρουμπιέ-α* καὶ πληθυντικῶς *ρουμπιέτ³*) ἐκαλοῦντο φλωρία, κατὰ τὸ ἥμισυ σχεδὸν μικρότερα τῶν συνήθων.

[2]) Τὸ τέταρτον τῆς ἀργυρᾶς δραχμῆς ἐλέγετο ὑπὸ τῶν ἀλβανοφώνων *κοσιπενταράκι³* ἢ *μαλίτσ³*, ἀπὸ τῆς ἐπ' αὐτοῦ εἰκονιζομένης βασιλίσσης Ἀμαλίας.

[3]) Τῶν λέξεων *μισόφραγκο, μισόδραχμο* ἡ μισὴ δραχμὴ δὲν ἐγίνετο χρῆσις ὑπὸ τῶν ἀλβανοφώνων. Ἀντὶ τούτων μετεχειρίζοντο τὴν ἀλβανικὴν *γγίμψ³*, ἥτις ἐσήμαινε μισός· ἡ δὲ λέξις *φράγκο* εἶναι σύνηθεστάτη ὑπὸ τὸν τύπον *φράγκ³* (ἐνάρθρως *φράγκ'α* καὶ πληθ. *φράγκα-τε*) προελθόντα ἐκ τοῦ πληθυντ. τὰ *φράγκα*.

[4]) *Καλεμκερὶ* ἐλέγετο μαντήλιον τῆς κεφαλῆς ἐκ κοινοῦ λεπτοῦ βαμβακίνου ὑφάσματος κιτρινωπόν, φέρον κατὰ τὰ τέσσαρα ἄκρα ἄνθη ἐσχηματισμένα ἐξ ἐλαιοχρώματος διὰ καλεμίου.

[5]) Αἱ ἐν παρενθέσει λέξεις καὶ φράσεις ἀντιπροσωπεύουσι συνήθως λέξεις καὶ φράσεις ἀλβανικὰς ἢ τύπους ἑλληνικῶν λέξεων συνήθων ἐν τῇ ἑλληνοαλβανικῇ διαλέκτῳ.

(*φλωρίνι³ μὲ ῥόδ³* ἢ *πὰ ῥόδ³*), *μαμουδιέδες* (*μαμουδιὲ*) ἢ *ντούπιες* (*ντούπιε*) ἢ *ρουμπιέδες* (*ρουμπιέ*) [1])· πρὸς δὲ προσέφερον σταυροὺς χρυσοῦς ἢ ἀργυροῦς μετὰ χρυσῶν ἢ ἀργυρῶν ἁλύσεων, ἀφ' ὧν ἐκρέμαντο χρυσᾶ ἢ ἀργυρᾶ νομίσματα, δακτυλίδια (*οὐνάζα*) καὶ βραχιόλια (*βραχιόνα*) καὶ ἄλλα κοσμήματα παλαιὰ ἢ νέα, λ. χ. σκουλαρήκια (*β³θ³*) καρφίτσες (*καρφίτσε*) καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη *μανταλλιὰ* (medaillons), *κολλιὲ* (colliers) καὶ ὡρολόγια χρυσᾶ. Οἱ πτωχότεροι τῶν συγγενῶν, οἱ ἁπλῶς γνώριμοι καὶ οἱ παῖδες προσέφερον μόνον ἀργυρᾶ νομίσματα (*φράγκ³* ἢ *δίφραγκε*) ἐντὸς τοῦ ἀπαραιτήτου ροϊδίου.

Τραπέζι ἀρραβῶνος. — Ἅμα ἐτελείωνε τὸ *κέρασμα* τῆς νύμφης (*τ³ κεράσουριτ' ε νούσες³*), ἐστρώνοντο ἀμέσως ἀνδρομίδες (*σκόρσ³*) ἐπὶ τοῦ χωματίνου δαπέδου (*τρούαλ*) τῆς οἰκίας, ἐν τῷ μέσῳ δ' αὐτῶν ἡ *μενσάλα* (*μ³σάλ³*) καὶ περὶ αὐτὴν ἢ περὶ αὐτάς, διότι πολλάκις ἐστρώνοντο δύο ἢ καὶ περισσότεραι μενσάλαι κατὰ μῆκος τῆς οἰκίας, ἐτοποθετοῦντο μεγάλα μαξιλάρια (*ν³ν³κρύε*), ἐφ' ὧν ἐκάθηντο οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ καὶ ἔναντι τούτων οἱ τῆς νύμφης, τῶν ἐπισημοτέρων καθημένων πάντοτε εἰς τὸ κεφαλάρι (*κεφαλάρ'ι*) τοῦ σπιτιοῦ. Σημειωτέον ὅμως ὅτι αἱ γυναῖκες ἐν τοῖς πάσης φύσεως συμποσίοις, ὡς καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἄλλαις συγκεντρώσεσιν, ἐτίθεντο ἐν δευτέρᾳ πάντοτε μοίρᾳ, τὴν πρώτην θέσιν καταλαμβανόντων τῶν ἀνδρῶν, μεθ' οὓς ἐκάθηντο αἱ γυναῖκες.

Ἐπὶ τῆς τραπέζης κατὰ κανόνα ἐτίθεντο ἐν ἀρχῇ *τσότρα* (*τσίτσα*) μποτίλλιες (*μποτίλλια*) ἢ μαστραπάδες (*μαστραπάνιε*) πλήρεις ρητινίτου καὶ ἓν μόνον ποτήριον· κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τίθενται περισσότερα ποτήρια, ἐνίοτε δὲ καὶ τόσα ὅσοι εἶναι οἱ προσκεκλημένοι. Μετὰ τοῦτο προσετίθεντο πινάκια (*πιάτο*) πλήρη στραγαλίων ἀναμεμειγμένων μετ' ἀμυγδάλων, σταφίδων, λεπτοκαρύων, ἐνίοτε δὲ καὶ ζιζύφων (*τζουτζουφέ*)· ταῦτα πάντα ἀναμιγνυόμενα πρότερον ἐντὸς τραπεζομανδήλου διενέμοντο εἰς τὰ πινάκια ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα *κόκκα*. Ἐνίοτε παρετίθεντο καὶ λουκουμάδες (*κατσούμπλε*), ὅτε τὸ κέρασμα τ. ἔ. τὸ προσφερόμενον πο-

[1]) Τῶν *κωσταντινάτων* καὶ τῶν τουρκικῶν χρυσῶν νομισμάτων κατὰ παράδοσιν ἐγίνετο χρῆσις ἐξαιρετικῶς κατὰ τὰς βαπτίσεις, τοὺς ἀραβῶνας, τοὺς γάμους κ.τ.λ. Καὶ περὶ μὲν τῶν *κωσταντινάτων* βλ. Λαογραφίας τόμ. Ε' 661 κ.ἑ. καὶ ΤΣ' 216 κ. ἑ. Περὶ δὲ τῶν μετὰ ῥόδας φλωρίων σημειωτέον ὅτι οὕτω ὠνομάζοντο τὰ φλωρία τὰ ἔχοντα περὶ τὸ μέσον κύκλον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κλείεται ὁ ντουρᾶς ἀφ' ἑνός, καὶ ἡ ἐπιγραφὴ ἀφ' ἑτέρου. Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν φλωρίων ἐθεωρεῖτο περὶ πολλοῦ, διότι ἐνομίζετο ὡς ἠγγυημένης γνησιότητος.

τὸν ἦτο ἡ ρακὴ (*ρακή'ου*). Ὅταν ὅμως εἶχον καὶ τραπέζι, μετὰ τ' ἀνωτέρω παρετίθεντο κρέατα, συνήθως ψητά, καὶ ψάρια, συνηθέστατα τηγανιτά, συνοδευόμενα ὑπὸ σαλάτας (*σαλάτ*[3]) ἀναλόγου πρὸς τὴν ἐποχήν. Ἐν τέλει παρετίθεντο φροῦτα, κατὰ σύμπτωσιν πορτοκάλια (*προτοκάλε*) καὶ μῆλα (*μόλα*), διότι οἱ ἀρραβῶνες ἐγίνοντο συνήθως τοὺς φθινοπωρινοὺς καὶ χειμερινοὺς μῆνας [1]).

Ἀντίδωρα.— Διαρκούσης τῆς ἑστιάσεως ἡ νύμφη συνοδευομένη ὑπό τινος τῶν οἰκείων αὐτῆς κρατούσης κάνιστρον (*κανέστρ*[3]) πλῆρες μανδηλίων μεταξωτῶν, λινῶν κ.τ.τ. ἐλάμβανεν ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ ἀντικειμένων ἓν καὶ πλησιάζουσα τὸν πενθερὸν ἐπέθετεν αὐτὸ ἐπὶ τοῦ ὤμου ἐκείνου ἀσπαζομένη συγχρόνως τὴν δεξιὰν αὐτοῦ· ἦτο δὲ συνήθως τὸ διὰ τὸν πενθερὸν ἀντίδωρον, τὸ ἄλλως *ρίξιμο*, μανδήλιον μέγα μεταξωτὸν (καλαματιανὸ ἢ πολίτικο) χρώματος ἀναλόγου πρὸς τὴν ἡλικίαν· ἂν λ. χ. οὗτος ἦτο πολὺ γέρων, προσεφέρετο αὐτῷ μανδήλιον χρώματος καφὲ σκούρου καλούμενον *μπουλιάρικο* (τ.ἔ. γεροντικόν) [2]). Ἂν δὲ πάλιν ἦτο μεσῆλιξ, ἐλάμβανε μανδήλιον χρώματος ἀνοικτοτέρου.

Μετὰ τοῦτο ἡ νύμφη ἐπλησίαζε τὸν ἀμέσως πλησιέστερον, ἅμα δὲ καὶ πρεσβύτερον τῶν συγγενῶν τοῦ πενθεροῦ, καὶ ἐπέθετεν ἐπὶ τοῦ ὤμου ἐκείνου *κοντομπόλιαν (κονομπόλ*[3]) [3]) δηλ. πετσέταν ὑφαντήν, ἐκ κοινῶν νημάτων, χρωμάτων σκούρων. Τὸ αὐτὸ ἐγίνετο διὰ πάντας τοὺς πρεσβυτέρους μετὰ προσοχῆς γινομένης τῆς ἐκλογῆς τῶν χρωμάτων ἀναλόγως τῆς ἡλικίας

[1]) Οἱ Σαλαμίνιοι ἀσχολούμενοι κυρίως περὶ τὴν ναυτιλίαν, τὴν ἁλιείαν καὶ τὴν ὑλοτομίαν (ἀνθρακοποιΐαν, κατραμοποιΐαν κ.τ.τ.) μετὰ τὸν τρυγητόν, ὅστις ἐν Σαλαμῖνι περατοῦται περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ τρίτου δεκαημέρου τοῦ Αὐγούστου, «*ἐβγαιναν 'ς τὴ δουλειὰ*» καὶ «*πήγαιναν 'ς τὸ ταξίδι*», κατὰ τὴν τοπικὴν ἔκφρασιν, καὶ δὲν ἐπέστρεφον εἰ μὴ ἀρχομένου τοῦ χειμῶνος, δηλαδὴ περὶ τὰ τέλη Νοεμβρίου· δὲν ξανάβγαιναν δὲ 'ς τὴ δουλειὰ «*πρὶν ἁγιάσουν τὰ νερά*». Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν λοιπὸν Δεκεμβρίου μέχρι τῶν μέσων Ἰανουαρίου, ὅτε ἦσαν «*ὅλοι μαζεμένοι*», ἐγίνοντο συνήθως οἱ ἀρραβῶνες, οἱ γάμο κ. τ. τ.

[2]) *Μπουλιάρ'-ι* λέγεται ὁ πρεσβύτης, *μπουλιάρικο* δὲ τὸ εἰς τὸν πρεσβύτην ἀνῆκον.

[3]) *Κονομπόλ*[3]*-α* λέγεται γενικῶς ἡ πετσέτα, διακρινομένη εἰς κ. τοῦ προσώπου (κ. ε *προσωπίσ*[3]) καὶ κ. τοῦ φαγητοῦ (κ. ε *φαεῖσ*[3])· τοῦτο δὲ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, διότι πρότερον οὐδεμία ὑπῆρχε διάκρισις, τῶν αὐτῶν πετσετῶν χρησιμοποιουμένων διὰ πᾶσαν χρῆσιν. Ἦσαν δὲ κατὰ κανόνα τοῦ ἀργαλειοῦ (ὑφαναὶ) μὲ *λουριά* (χρωματιστὰς ταινίας) διαφόρων χρωμάτων. Ἡ *κονομπόλια* (κοντομπόλια, κοντὴ+μπόλια) διεκρίνετο κατ' ὄνομα μὲν τῆς μπόλιας, καὶ' οὐσίαν δὲ τῆς μενσάλας (*μεσάλ'α*), ἧς ἐγίνετο χρῆσις ἀντὶ τραπέζης.

ἑκάστου. Εἰς δὲ τοὺς νεωτέρους ἄρρενας συγγενεῖς προσεφέροντο κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον μανδήλια μεταξωτά, μικρὰ ὅμως τοῦ χεριοῦ (*τ*[3] *ντόρ*[3]*σ*[3]), τῆς ποιότητος καὶ τοῦ χρώματος κανονιζομένου συμφώνως τῷ βαθμῷ τῆς συγγενείας, ἀλλὰ καὶ ἀναλόγως πρὸς τὴν ἡλικίαν ἑκάστου.

Μετὰ τοὺς ἄρρενας ἤρχετο ἡ σειρὰ τῆς πενθερᾶς καὶ τῶν λοιπῶν γυναικῶν. Καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην προσεφέρετο μπόλια [1]) μεταξωτὴ μὲ χρυσᾶς οὔγες, τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ πλάτος τῶν ὁποίων ἐκανόνιζεν ἡ ἡλικία αὐτῆς. Ἡ στιγμὴ τοῦ πρὸς τὴν πενθερὰν ἀντιδώρου ἦτο ἀρκούντως συγκινητική, διότι κατὰ ταύτην ἐγίνετο οἱονεὶ ἡ υἱοθεσία τῆς νύμφης. Αὕτη δηλαδὴ ἐπιβέτουσα τὴν μπόλιαν ἐπὶ τοῦ ὤμου ἐκείνης μετὰ συγκινήσεως ἐφίλει τὴν νέαν αὐτῆς μητέρα ἐπὶ τῆς παρειᾶς, ἐκείνη δὲ τὴν νέαν αὐτῆς θυγατέρα ἐπὶ τοῦ μετώπου. Τώρα δὲ κατὰ πρώτην φορὰν ἐκάλει ἡ νύμφη τὴν πενθερὰν μητέρα (*μ*[3]*μ*[3],) ἐκείνη δὲ ταύτην θυγατέρα (*βάϊζ*[3]). Εἰς τὰς ὑπολοίπους τῶν συγγενῶν *ἐρρίπτοντο* εὐτελέστεραι μπόλιαι (*μπόλι*[3] *σκέτο*) χωρὶς οὔγιες χρυσᾶς ἢ κοντομπόλιαι ἢ μικρὰ μανδήλια. Σημειωτέον δ' ὅτι δὲν ἐδίδοντο ἀντίδωρα εἰς πάσας τὰς προσκεκλημένας, εἰ μὴ μόνον εἰς τὰς στενωτέρας συγγενεῖς καὶ δὴ εἰς ἐκείνας, ὧν τὰ πρὸς τὴν νύμφην δῶρα ἦσαν τῆς ἀξίας· συνηθέστατα δὲ τὸ ἀντίδωρον ἐκανονίζετο ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀξίας τοῦ πρὸς τὴν νύμφην δοθέντος δώρου. Δι' ὃ ὁσάκις ἡ ἐκτίμησις δὲν ἦτο ἐπιτυχής, οὐ μόνον ἠκούοντο παράπονα καὶ διαμαρτυρίαι, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ ἐπεστρέφοντο τ' ἀντίδωρα ἵνα ἀντικατασταθῶσι δι' ἀναλόγων τοιούτων.

Μετὰ τὴν προσφορὰν τῶν ἀντιδώρων τὸ γλέντι ἐξηκολούθει παρατεινόμενον πολλάκις μέχρι τῆς ἑπομένης πρωΐας, ὅτε ἐχαιρετίζετο ἡ αὐγὴ διὰ καταλλήλου παλαιϊνοῦ τραγουδιοῦ. Οὕτως ἐτελείωνε τὸ πρῶτον μέρος τῶν ἀρραβώνων.

Ε'.

Τὰ μετὰ τὸν ἀρραβῶνα.

Τὴν ὀγδόην ἀπὸ τῆς τῶν ἀρραβώνων ἡμέραν οἱ συγγενεῖς τῆς κόρης ὤφειλον ν' ἀνταποδώσωσι τὴν ἐπίσκεψιν «*νὰ πᾶν 'ς τὸ γαμπρό*». Κατὰ ταύτην λοιπόν, καὶ συνήθως ἀπὸ τῆς δεκάτης πρὸ μεσημβρίας ὥρας, συναγόμενοι εἰς τὴν οἰκίαν τῆς κόρης μετέβαινον ὅλοι ὁμοῦ καὶ ἐπι-

[1]) *Μπόλι*[3] *- α*=ταινία ὑφαντὴ (μήκους $2^1/_2$ μ. περίπου καὶ πλάτους 0.50) ἐκ νήματος μεταξίνου ἢ βαμβακίνου, ἀναλόγως τῆς χρήσεως καὶ τῆς ἡλικίας τῆς φερούσης· ἐφέρετο δὲ ἀντὶ καλύπτρας τῆς κεφαλῆς μόνον ὑπὸ τῶν ἐγγάμων γυναικῶν.

δεικτικῶς εἰς τὴν οἰκίαν γαμβροῦ. Κατὰ τὴν ἐπίδειξιν ταύτην τοῦ συγγενολογίου *(συγγενολόϊ)* προεπορεύοντο αἱ γυναῖκες, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἐκράτει διὰ μὲν τῆς μιᾶς χειρὸς *πιατέλλαν (πιατέλλ³-α)* πλήρη θερμῶν καὶ ἀφράτων λουκουμάδων, περικεχυμένων δι' ἐντοπίου μέλιτος, οὗ ἡ ποιότης ἀμιλλᾶται πρὸς τὴν τοῦ Ὑμηττοῦ, καὶ ἐπιπεπασμένων πλουσιώτατα διὰ κανέλλας, κεκαλυμμένην διὰ μεγάλου μεταξωτοῦ μανδηλίου, καλαματιανοῦ ἢ πολίτικου, διὰ δὲ τῆς ἑτέρας ἀνθοδέσμην *(μπουκέτ³)*. Μετὰ ταύτας ἠκολούθουν οἱ ἄνδρες, ἐνδεδυμένοι τὰ καλὰ αὐτῶν ἐνδύματα, συνοδευόμενοι ὑφ' ἑνὸς ἢ καὶ περισσοτέρων τέκνων αὐτῶν.

Ἡ πομπή, οὕτω καταρτισθεῖσα, ἔβαινεν ἐπιδεικτικῶς διὰ τῶν κεντρικωτέρων δρόμων (περνοῦσε ἀπὸ τὸ παζάρι) διὰ νὰ δημοσιεύσῃ, ὡς εἰπεῖν, τοὺς τελεσθέντας ἀρραβῶνας, καὶ κατέληγεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ. Ἐκεῖ μετὰ τὴν συνήθη δεξίωσιν, ὁ γαμβρὸς ἵστατο εἰς κατάλληλον μέρος διὰ νὰ δεχθῇ τὰ δῶρα. Πρῶτος προέβαινεν ὁ πατὴρ τῆς κόρης, ὅστις ἀσπαζόμενος τὸν νέον εἰς τὸ μέτωπον ἔθετεν ἰδίᾳ χειρὶ *τὴν ἀρρεβῶνα* εἰς τὸν παράμεσον δάκτυλον τῆς ἀριστερᾶς ἐπευχόμενος ἢ προσαγορεύων ἀναλόγως. Ἐκεῖνον ἠκολούθει ἡ μήτηρ τῆς νέας, ἥτις προσέφερε ῥοΐδι, μετὰ νομίσματος χρυσοῦ ἢ ἀργυροῦ καὶ ὀλίγους κόκκους βάμβακος, ἐπευχομένη νὰ γίνῃ *«καλορρίζικος»* ὁ ἀρραβών. Μετὰ ταύτην προήρχοντο οἱ λοιποὶ συγγενεῖς προσφέροντες συνήθως ὅ,τι καὶ ἡ μήτηρ τῆς νέας, σπανιώτατα δ' ἠρκοῦντο εἰς μόνην τὴν προσφορὰν τῶν ἀναλόγων εὐχῶν.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἀνωτέρω ἀπαραιτήτων διὰ τὸν ἀρραβῶνα δώρων, ἀπεστέλλοντο ἐκ μέρους τῆς νέας πρὸς τὸν νέον μεταξωτὰ μαντηλάκια τοῦ χεριοῦ *(μαντηλάκιε τ³ ντόρ³σ³)* εἰς τὰ ὁποῖα εἶχεν ἡ ἰδία φιλοτεχνήσει τὸ μονόγραμμα *(μάρκ³ν³)*, κάλτσες *πλεκτὲς (τσουράπε τ³ πλέξουρα)*, τὰς ὁποίας εἶχεν αὐτὴ ἡ ἰδία πλέξει, πρὶν ἀκόμη τὸν γνωρίσει, κατὰ τὰς ὥρας τῆς ὀνειροπολίας φιλοτεχνοῦσα διὰ διαφόρων χρωμάτων *ξόμπλια* διάφορα καὶ πρὸ πάντων *κυπαρισσάκια*· πρὸς δὲ καὶ μεταξωτὰ *ζουνάρια* καὶ ἄλλα ἀντικείμενα ἀνάλογα πρὸς τὴν ἀμφίεσιν αὐτοῦ, διότι ἄλλα *ταίριαζαν* 'ς τὸ *φουστανελλᾶ*, ἄλλα 'ς τὸ *βρακᾶ*, ἄλλα 'ς αὐτὸν ποῦ φοροῦσε *πλακιῶτες* καὶ ἄλλα 'ς τὸν *πολιτικὸ* ποῦ φοροῦσε *σουρέλο* ἢ *στενά* [1]).

[1]) Περὶ τῶν ἐνδυμασιῶν τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν, ὡς καὶ περὶ τῆς σχετικῆς ὁρολογίας, λίαν προσεχῶς ἐλπίζομεν νὰ δημοσιεύσωμεν εἰδικὴν πραγματείαν.

Μετὰ τὴν προσφορὰν τῶν δώρων, ἥτις ἐνίοτε ἀπῄτει ἱκανὴν ὥραν, ὅταν μάλιστα τὸ συγγενολόϊ ἦταν μεγάλο καὶ πλούσιο, ἐπηκολούθει ἁπλοῦν κέρασμα, δηλαδὴ ἁπλῆ προσφορὰ στραγαλίων κλπ., οἴνου ἢ ρακῆς· ἐνίοτε ὅμως *«εἶχανε καὶ τραπέζι»* καὶ τότε ἐπανελαμβάνετο ὅ,τι καὶ εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νέας. Συνηθέστατα ἐγίνετο προσύσκεψις περὶ τοῦ τρόπου τῆς διεξαγωγῆς τῶν ἀρραβώνων, ἐνίοτε δὲ καὶ ρητῶς ἐδηλοῦτο ὅτι δὲν ὑπῆρχεν οὐδεμία ἑκατέρωθεν διάθεσις *«νὰ μποῦν 'ς πολλὰ ἔξοδα»* καὶ ὅτι ἀρκοῦνται *«'ς ἕνα κρασὶ κι' ὄξω»*· ἀλλὰ παρὰ τὴν συμφωνίαν συνηθέστατα ἄδειαζαν *πορτολέντζες*, ἐνίοτε δὲ καὶ *βαρελάκια*, τῶν ὁποίων τὸ κρασὶ τὸ ἔπιναν *«ἀπὸ ἕνα κι' ὄξω»*, ὅπως ἔλεγον παίζοντες, ὅταν *«τὰ μάτια τους ἀρχινοῦσαν κ' ἔκαναν πουλλάκια»*. Ἔπειτα *«γιατὶ τὸ ἔβαζαν τὸ κρασὶ μέσα καὶ δὲν τὸ πουλοῦσαν μοῦστο! γιὰ νὰ τὸ πιοῦν 'ς τοὺς χαρὲς τῶν παιδιῶν»*. Καὶ οὕτω πολλάκις τὸ γλέντι τῶν ἀρραβώνων ὑπερέβαινεν εἰς ἔξοδα καὶ ξεφάντωμα *(ξεφαντόσουρ³)* τὸ γλέντι τοῦ γάμου.

ΣΤ'.

Σκοπὸς τοῦ ἀρραβῶνος.

Κύριος βεβαίως σκοπὸς τοῦ ἀρραβῶνος ἦτο ἡ ἀναγνώρισις καὶ δοκιμὴ τῶν χαρακτήρων οὐ μόνον τῶν τεινόντων πρὸς ἕνωσιν νέων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων συγγενῶν, «τῶν ἀνθρώπων τοῦ σπιτιοῦ» τοῦ νέου, μετὰ τῶν ὁποίων καθ' ὑποχρέωσιν θὰ συνέζη ἐπὶ μακρὸν ἢ βραχὺ διάστημα, διότι ἦτο ἐντροπὴ «νὰ παντρευτῇ καὶ νὰ μὴ ζήσῃ ἡ νύφη καθόλου μὲ τὰ πεθερικά της». Ἡ κατὰ τὸν ἀρραβῶνα ὅμως ἐνεργουμένη ἀναγνώρισις καὶ δοκιμὴ καθίστατο ἀληθὴς *δοκιμασία* διὰ τοὺς γονεῖς ἀμφοτέρων μὲν τῶν νέων, ἰδίᾳ ὅμως διὰ τὴν μητέρα τῆς κόρης.

Ὁ ἀρραβὼν διαρκῶν συνήθως μὲν δύο καὶ τρία ἔτη, ἐνίοτε δὲ καὶ περισσότερα, διότι δὲν ἦσαν ἀσυνήθεις καὶ ἐπταετεῖς ἀρραβῶνες, μετεβάλλετο αὐτὸ τοῦτο εἰς μαρτύριον διὰ τὰς δυστυχεῖς μητέρας, αἵτινες ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ παρακολουθῶσι τὴν κόρην αὐτῶν παντοῦ καὶ πάντοτε καὶ νὰ προσέχωσι μὴ τυχὸν εἴπῃ ἢ πράξῃ τι, ἀκούσῃ ἢ πάθῃ τι δυνάμενον νὰ παρεξηγηθῇ ἐκ μέρους τοῦ γαμβροῦ ἢ τῶν οἰκείων αὐτοῦ ἢ μήπως παρεξηγηθῇ ἐκ μέρους τῆς κοινωνίας *(τοῦ κόσμου)* διὰ τὴν πρὸς τὴν νέαν συμπεριφορὰν τοῦ νέου. Σύζυγος, τέκνα, ἀδελφοί, συγγενεῖς καὶ αὐτοὶ οἱ γαμβροὶ αὐτῆς, ἂν τυχὸν εἶχε καὶ ἄλλους, ἐρρίπτοντο λαῦροι λόγῳ καὶ ῥάβδῳ ἐναντίον τῆς δυστυχοῦς μητρὸς ὁσάκις ἐψιθυρίζετο ὅτι ὁ *ρεβωνιάρης* συχνότερον τοῦ δέοντος ἐπεσκέπτετο τὸ σπίτι τῆς *ρεβωνιάρας* ἢ ὅτι παρέτεινε πλέον τοῦ δέοντος τὰς ἐπισκέψεις. Ἡ παροιμία *«τὸν θεὸ καὶ τὸν γείτονα δὲν γελᾷς»* ἀσφαλῶς ἐκ τοι-

οὑτων περιστάσεων θὰ ἔλαβε τὴν ἀρχήν. Ἡ ἀγρυπνοῦσα γειτονία δὲν ἐδυσκολεύετο νὰ ψιθυρίσῃ τὴν πρωΐαν εἰς τὸ οὖς ἑνὸς τῶν οἰκείων τῆς νέας ὅτι «*καλὸ θὰ ἤτανε νὰ μὴ παραμπαίνῃ*» ἢ «*νὰ μὴ ξεχνιέται ὁ γαμπρὸς μέσα 'ς τὸ σπίτι, γιατὶ ὁ κόσμος εἶναι κακός, καὶ μπορεῖ νὰ κακοβάλῃ*».

Αὐτὸ ἤρκει «*γιὰ νὰ μποῦν ψύλλοι 'στ' ἀφτιά*» τῶν οἰκείων καὶ «*νὰ πειραχτῇ τὸ φιλότιμο*» ἡ δυστυχὴς μήτηρ ἔπρεπε νὰ μηχανευθῇ τὰ πάντα «*γιὰ νὰ βγοῦν οἱ ψύλλοι ἀπ' τ' ἀφτιά*» καὶ τὸ φιλότιμο τῆς οἰκογενείας «*νὰ μὴ ξεσπάσῃ 'στὴ ράχη της*».

Οὐχὶ δὲ σπανίως εἰς τ' ἀνωτέρω προσετίθοντο τὰ παράπονα καὶ οἱ ἔλεγχοι (*τ³ λέξουρατ³*) τῆς μητρὸς καὶ τῶν οἰκείων τοῦ νέου, διότι «*τοὺς 'ξεμυάλισαν τὸ παιδί*»—«*τοῦ ἔκαμαν τὰ καμωμένα*» (τ. ἔ. μάγια —«*τὸν ἔχουν ταΐσει*» (φίλτρα)—«*τοῦ τά δωσαν μὲ τὸ κουτάλι*» (τά μάγια) καὶ τόσα ἄλλα. Ἂν δ' εἰς ταῦτα προστεθῶσι τὰ καυστικὰ σκώμματα ιῶν γειτόνων, τῶν γνωρίμων, τῶν φίλων τοῦ γαμβροῦ καὶ τῶν κακεντρεχῶν, ὅτι ἐκείνη εἰσῆγε καινὰ δαιμόνια ἐξαιρετικῶς περιποιουμένη τὸν γαμβρὸν αὐτῆς, ὅτι «*καθότανε μ' ἕνα πόδι*» ἑτοίμη νὰ προλάβῃ πᾶσαν ἐπιθυμίαν τοῦ γαμβροῦ, ὅτι «*ἔβαζε τὸν κόκκορα νὰ γεννήσῃ*» διὰ νὰ προμηθευθῇ τ' ἀβγὰ διὰ τὴν προχειροτέραν, ἀλλὰ καὶ συνηθεστάτην περιποίησιν αὐτοῦ, ὅτι νήθουσα παρὰ τὴν ἑστίαν ὑπεκρίνετο τὴν νυσταζουσαν ὄχι διὰ νὰ ἀποδείξῃ εἰς τὸν παρὰ τὸ δέον παρατείναντα τὴν ἐπίσκεψιν ὅτι εἶναι καιρὸς ν' ἀπέλθῃ, ἀλλὰ «*γιὰ νὰ κάνῃ κλειστὰ μάτια*» καὶ παράσχῃ ἐλευθερίαν εἰς τοὺς νέους πρὸς χαριεντισμόν, τότε δύναται νὰ ἔχῃ τις εἰκόνα τοῦ μαρτυρίου τῆς ἀτυχοῦς μητρός. Ἂν δὲ πρὸς τούτοις λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἐξοικονομήσεως τῶν ἐξόδων πρὸς ἑτοιμασίαν (*ἑτοιμασὶ*) τῶν βαρυτίμων ἐνδυμασιῶν τῆς κόρης, τὴν ἀποταμίευσιν τοῦ *ναχτιοῦ* (*νάχτ'ι*) τ. ἔ. τοῦ χρηματικοῦ ποσοῦ, τοῦ *γιορντανιοῦ* (*γιορντάνι*) «μὲ τριάντα κομμάτια φλωριὰ τ' ὀλιγώτερο» καὶ τόσων ἄλλων *σλευῶν* (*μασαρικὸ*) τῆς οἰκίας, ἔπρεπε νὰ προστεθῇ καὶ ἡ φροντὶς τῆς ἐξοικονομήσεως τῶν ἐξόδων παραστάσεως (*δέξιμο*), περιποιήσεως καὶ δώρων τοῦ γαμβροῦ καὶ τῶν οἰκείων αὐτοῦ, τότε θὰ δυνηθῇ νὰ ἐννοήσῃ τὴν φράσιν «*μ³ ντζούαρ³ φ³σκιούαλ*» τ. ἔ. μοῦ βγαλαν φασκίολον, λωρίδα ἀπὸ τοῦ δέρματος, ἥτις συνώδευε τὴν χαρακτηριστικὴν χειρονομίαν τῆς ἀγωνίας, ἣν ἐδοκίμαζον πολλοὶ ἀτυχεῖς γονεῖς ἐκ τῶν πολυετῶν ἀρραβώνων. Ἀρκεῖ ἡ περιγραφὴ τῶν λαμβανόντων χώραν κατὰ τὴν διάρκειαν ἑνὸς ἔτους ἀρραβῶνος διὰ νὰ κρίνῃ τις περὶ τῶν δαπανῶν καὶ ἐνοχλήσεων τῶν πολυετῶν, ἀφ' οὗ καὶ κατὰ τὰ ἑπόμενα ἔτη ἐπανελαμβάνοντο περίπου τὰ αὐτά.

Ζ'.

Ἕν ἔτος ἀρραβῶνος.

Εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι ὁ ἀρραβὼν ἐλάμβανε χώραν καὶ κατ' ἄλλας μὲν ἐποχάς, συνήθως ὅμως κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας, κατὰ τοὺς ὁποίους αἱ ἐργατικαὶ τάξεις τῶν ναυτικῶν καὶ τῶν ὑλοτόμων, οἵτινες ἀπετέλουν τὴν μεγαλυτέραν δύναμιν τῶν κατοίκων τῆς νήσου, ἦσαν μαζεμέναι λόγῳ τοῦ χειμῶνος, ὃν σπανιώτατα περιεφρόνουν πρότερον.

Ἂς λάβωμεν λοιπὸν ὑπ' ὄψιν ἀρραβῶνας τελεσθέντας κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου (*Σ³-Μήτριτ*) ἢ τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου (*Σε.ν³-Ντρέουτ*) ἢ τοῦ ἁγίου Νικολάου (*Σ³ν³-Κόλιτ*) ἢ τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος (*Σπυρίδωσ³*) ἢ τῶν Χριστουγέννων (*Χριστούγενναβετ*), δηλαδὴ μίαν τῶν μεγάλων πρὸ τοῦ νέου ἔτους ἑορτῶν, αἵτινες κατὰ κανόνα ἐξελέγοντο διὰ τὴν τέλεσιν ἀρραβώνων ἢ γάμων, διὰ νὰ δυνηθῶμεν εὐχερέστερον νὰ παρακολουθήσωμεν τὰ κατὰ τὴν διάρκειαν ἑνὸς ἔτους ἀρραβῶνος τελούμενα.

1) Τὴν πρώτην τοῦ ἔτους οἱ γονεῖς τοῦ νέου μετὰ τῶν πλησιεστέρων συγγενῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων μετέβαινον ἐν πομπῇ εἰς τὸν οἶκον τῆς νύμφης διὰ νὰ τὴν *στερνιάσουν*. Συνίστατο δὲ τὸ *στέρνιασμα* κυρίως εἰς τὴν προσφορὰν χρυσοῦ ἢ ἀργυροῦ νομίσματος, τὸ ὁποῖον ἦτο ἐρραμμένον ἐν τῷ μέσῳ φιόγκου, ἐσχηματισμένου ἐν εἴδει κονκάρδας, καὶ προσεκολλᾶτο διὰ καρφίτσας ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ ὑποκαμίσου τῆς νύμφης, ἥτις ἱσταμένη ἐδέχετο τὰ δῶρα καὶ τὰς εὐχὰς τῶν νέων αὐτῆς συγγενῶν. Οὗτοι πλὴν τῶν ἀπαραιτήτων νομισμάτων προσέφερον καὶ ἄλλα συνήθως δῶρα (λ. χ. ποδέαν, μαντήλι, τσουράπια, καλίκια), πρὸς δὲ καὶ γλυκίσματα συνήθη εἰς τὴν πρωτοχρονιὰν (λ.χ. *δίπλες, κατιμέρια, ντριδαστές, μελομακάρουνα* κ. ἄ.), ἅτινα ἐκαλοῦντο κοινῶς *δίπλες*. Τὴν προσφορὰν τῶν δώρων ἐπηκολούθει τὸ σύνηθες κέρασμα, ἐνίοτε δὲ καὶ τραπέζι, κατὰ τ' ἀνωτέρω ἐκτεθέντα.

2) Κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς ἀπόκρεω ἡ μήτηρ τοῦ νέου, μετὰ τῶν πλησιεστέρων συγγενῶν, προσερχομένη εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νέας, προσέφερε τὸν *μάρτιν* ἢ τοὺς *μάρτιδες*[1]) (*μάρτετ³*), περιβάλλουσα δι' αὐτῶν

---

[1]) Ἡ μήτηρ, αἱ ἔγγαμοι ἀδελφαὶ καὶ αἱ λοιπαὶ πλησιέστεραι συγγενεῖς, καὶ ἐκ τῶν μεμακρυσμένων αἱ βουλόμεναι, πρὸ ἡμερῶν ἡτοίμαζον χωριστὰ ἑκάστη τὸν διὰ τὴν νύμφην μάρτιν ὡς ἑξῆς· ἐπὶ χρυσοῦ ἢ καὶ μεταξωτοῦ *γαϊτανίου* μήκους 20 περίπου ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου ἐπερράπτοντο φοῦνται μεταξωταὶ (*ἀπὸ κρεμέζι*) καὶ παρ' αὐτὰς κατὰ μῆκος τοῦ γαϊτανίου ἐπερράπτοντο ὡσαύτως ἡμίδραχμα ἀργυρᾶ (μισὲς δραχμὲς) ἢ τέταρτα δραχμῆς (*κοσιπενταράκια* ἢ

τὸν λαιμὸν τῆς νέας δίκην περιδεραίου, ὃν ἔπρεπεν ἀπαραιτήτως νὰ φέρῃ ἡ κόρη μεταβαίνουσα εἰς τὸν δημόσιον χορὸν τοῦ ἀπογεύματος ἢ εἰς τὰς ἐπισκέψεις. Ἀλλὰ καὶ ὁ πατὴρ τοῦ νέου δὲν ὑστέρει εἰς προσφορὰν δώρων κατὰ τὰς ἀπόκρεω. Τὴν προηγουμένην, δηλαδὴ τὸ Σάββατον, ἐνίοτε δὲ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν Κυριακήν, ἐστέλλετο ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ πρὸς τὴν νύμφην ὁλόκληρος ἀμνὸς ἐσφαγμένος ἢ μή, πρὸς δὲ καὶ μία *τσότρα (τσίτσ'-α)* κρασὶ ρετσινᾶτο. Τὴν δὲ Τυρινὴν Κυριακὴν ἔστελλεν ὁ ἴδιος μακαρόνια, τυρὶ μακαρονιῶν ἢ μυζήθραν καὶ τὴν ἀπαραίτητον πλήρη ρητινίτου τσότραν.

3) Τὴν ἐνάτην Μαρτίου, ἑορτὴν τῶν ἐν Σεβαστείᾳ τεσσαράκοντα μαρτύρων (*Ντυζέτ³ σεϊντ³βε*=Σαράντα εἰκόνων ἢ σαράντα ἁγίων) αἱ συγγενεῖς τοῦ νέου ἑτοιμάζουσαι, δι' ἄγνωστον μέχρι τοῦδε εἰς ἐμὲ αἰτίαν, λουκουμάδες, καθ' ὃν τρόπον ἀνωτέρω εἴπομεν, καὶ πληροῦσαι ἀνὰ μίαν πιατέλλαν ἑκάστη, μετέβαινον εἰς τὸν οἶκον τῆς νέας καὶ προσέφερον μόνον τὰ γλυκίσματα ἐπευχόμεναι «*καλὰ βλοήματα*».

4) Τὸ πάσχα καὶ δὴ ἀπὸ τῆς μεσημβρίας τοῦ Μεγ. Σαββάτου μετὰ τὴν πρώτην ἀνάστασιν, ἀπεστέλλοντο εἰς τὴν νύμφην ἐκ μέρους τῆς οἰκογενείας τοῦ γαμβροῦ δι' ἀμφιθαλοῦς παιδίου τὰ πασκαλιάτικα δῶρα τ. ἔ. παμμεγέθης λευκὴ λαμπὰς (*λαμπάδ'-α*) κεντητή, ἐστολισμένη προσθέτως διὰ μεταξωτῆς πηχυαίας κορδέλλας καὶ χρυσονήματος· ἐπ' αὐτῆς δὲ ἐπερράπτετο φλωρίον ἐντὸς μεταξωτῆς κονκάρδας (φιόγκου) χρώματος ἄσπρου ἢ τριανταφυλλὶ ἢ θαλλασί. Πρὸς τούτοις ἀπεστέλλετο ζεῦγος ὑποδημάτων ἐκ λουστρινίου (*κ³πούτσ³ λουστρίνια*) ἢ καλίγια (*καλίκια*) καὶ ποσότης *κνᾶ* (*κουνᾶ*), διὰ νὰ βάψῃ ἡ νύμφη τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς ὄνυχας αὐτῆς. Δὲν ἀπεκλείετο ὅμως, πλὴν τῶν ἀπαραιτήτων τρύτων, ἡ πρόσθετος ἀποστολὴ ποδεᾶς βελουδένιας καὶ κεντητῆς (*ποδέα ε κ³ντήσουρ³*), ὡς καὶ *μανδηλίου* τῆς κεφαλῆς κεντητοῦ μετὰ χρυσῶν κροσσῶν καὶ χρυσῶν ἢ μεταξωτῶν φουντῶν. Πρὸς τούτοις ἀπεστέλλοντο

μαλίτσες) ἢ παράδες τουρκικοὶ καὶ παρὰ τὴν ρίζαν ἑκάστου νομίσματος ἀνὰ ἕν ἄνθος γαρυφάλλου (*γαρέφαλ³*) μυρωδικοῦ. Κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον ἐσχηματίζοντο τεμάχια καλούμενα *κλωνιά (κλῶνε)*, ὧν ἔνδεκα ἢ ἑνέα ἀπήρτιζον τὸν *μάρτιν* τὸν ὑπὸ τῆς μητρός, ἑπτὰ ἢ πέντε τὸν ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν καὶ τρία τὸν ὑπὸ τῶν λοιπῶν συγγενῶν προσφερόμενον. Σημειωτέον ὅτι τὰ νομίσματα ἦσαν πλησιέστατα ἐπερραμμένα καὶ εἰς διπλῆν ἐνίοτε σειρὰν οὕτως ὥστε τὸ ἐκ τοῦ συνόλου τῶν *κλωνίων* βάρος νὰ μὴ εἶναι μικρὸν καὶ μάλιστα ὅταν αἱ συγγενεῖς τοῦ νέου ἦσαν πολλαὶ καὶ εὔποροι καὶ διηγωνίζοννο νὰ ὑπερβῶσιν ἀλλήλας εἰς ἐκδηλώσεις κενοδοξίας.

καὶ τρόφιμα λ. χ. ἀρνὶ σφαγμένο ἢ ζωντανὸ (*κατσίκι ε Πάσκ³βε*), ἄσπρα ἄβγὰ ἢ κόκκινα ἢ καὶ ἀνάμεικτα, μυζήθρα φρέσκη, ἀνάλατη κ.τ.τ.

Ἀντίδωρα δ' ἔστελλεν ἡ νύμφη εἰς τὸν γαμβρὸν ποκάμισο (*κ³μίσ'-α*) λευκὸ ἢ μεταξωτό, τσουρέπια μὲ κεντήματα, μαντηλάκι μεταξωτὸ τοῦ χεριοῦ ἢ μαντηλάκια (*μαντηλάκια*) τῆς μύτης λινὰ μὲ μάρκα, καπνοσακούλλα μεταξωτὴ ἢ ἀτὸ χάντρες ἢ ἀπὸ πεπονόσπορο καὶ ἄλλα. Πρὸς τοῖς ἀνωτέρω ἀταραίτητος ἦτο ἡ *κουλλούρα* τοῦ *Πάσκα* μὲ ἑπτὰ ἢ ἐννέα ἢ ἕνδεκα ἢ περισσότερα ἄβγά, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε πάντοτε νὰ ἦσαν μονά. Δὲν ἔλειπε δὲ καὶ ἱκανὸς ἀριθμὸς κοκκίνων ἀβγῶν.

5) Ἡ παραμονὴ τῆς πρωτομαγιᾶς ἔθετεν εἰς κίνησιν ὅλας τὰς οἰκογενείας, ὅσαι εἶχον ἄρρενα ἢ θήλεα *ρεβωνιασμένα*, διότι κατὰ ταύτην ἔπρεπε νὰ ἑτοιμασθῇ ὑφ' ἑκατέρου τῶν μερῶν ὁ *μάϊς*. Καὶ ὁ μὲν τοῦ νέου πρὸς τὴν νέαν ἀποστελλόμενος συνίστατο ἐξ εὐόσμων ἀνθέων συνδεδεμένων εἰς εὐμεγέθη στέφανον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου δὲν ἔλειπεν οὔτε ὁ στάχυς οὔτε τὸ σκόροδον, τὸ κοινὸν κατὰ τῆς βασκανίας ἀποτρόπαιον· ὁ δὲ ὑπὸ τῆς νέας πρὸς τὸν νέον ἀντιδιδόμενος ἀπετελεῖτο ἐκ δέσμης γαρυφάλλων, συνδεδεμένων εἰς ἀνθοδέσμην ἰδιαζούσης τέχνης, γνωρίμου εἰς τοὺς ἐγχωρίους κηπουρούς.

Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁπσῖον ἰδιαιτέρως ἀπησχόλει τὴν οἰκογένειαν τῆς κόρης ἦτο ἡ κουλλούρα τοῦ Μαΐου, ἥτις ἐκαλεῖτο ὡσαύτως *μάϊς*. Πρὸς παρασκευὴν ταύτης ἐξευρίσκετο ταψὶ πρώτου μεγέθους, ἐν τῷ ὁποίῳ ἁπλοῦτο ξύμη ἐκλεκτοῦ ἀλεύρου ἐζυμωμένη διὰ γάλακτος, ἀφθόνων ᾠῶν καὶ πσικίλων μυρωδικῶν (μαστίχης, κανέλλας, μοσχοκαρύδου, γαρυφάλλου). Ἐπὶ τῆς οὕτω παρασκευαζομένης καὶ ἁπλουμένης ἐν τῷ ταψὶῳ ξύμης ἐσχηματίζοντο διὰ τῶν δακτύλων ἢ διὰ ψαλίδος ἢ καὶ ἄλλων ὀργάνων διάφορα σχήματα, ἅτινα ἐπλουτίζοντο δι' ἄλλων τεμαχίων ζύμης πλαττομένης εἰς σχήματα πτηνῶν, ἀνθέων, ζώων καὶ ἀνθρωπαρίων, καὶ ἐπιτιθεμένης ἐπὶ τῆς πρώτης οὕτως ὥστε ἡ ἐπιφάνεια ὅλη νὰ κατακαλυφθῇ ὑπὸ τῶν σχημάτων. Ἐν τέλει προσετίθοντο ἐμφυτευόμενα πέντε μέχρι πεντήκοντα ᾠὰ λευκά. Μετὰ τὴν ἕψησιν ὁ τεράστιος οὗτος ἄρτος, ὅστις κατ' ἐπέκτασιν ἔφερε τὸ ὄνομα κουλλούρας (*κουλάτς*), ἐν ᾧ κυρίως ἦτο πίττα, ἐπηλείφετο κατὰ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν διὰ μέλιτος, ἐπιπασσομένης καὶ κόνεως κανέλλας. Ληπτέον δ' ὑπ' ὄψιν ὅτι ὑπὸ τῆς νέας προσεφέροντο μικροὶ *μάϊδες* ἢ *μπουκέτα* καὶ εἰς ἄλλους στενοὺς τοῦ νέου συγγενεῖς, ὧν ὅμως ἔπρεπε νὰ ζητηθῇ προηγουμένως ἡ ἄδεια, ἂν δέχωνται. Ἀπηγορεύετο ὅμως ἡ ἀποστολὴ *μάϊ* ἐν σχήματι στεφάνου εἰς ζεῦγος πρὸ μικροῦ στεφανωθὲν ἢ μὴ ἑορτάσαν εἰσέτι τὸν πρῶτον ἀπὸ τοῦ γάμου Μάϊαν.

6) *Ἡ πρωτομαγιά.*— Ὁ πρό τινων ἐτῶν ἐπισκεπτόμενος τὴν Σαλαμῖνα κατὰ τὴν πρώτην Μαΐου παρίστατο θεατὴς γραφικωτάτου θεάματος. Ἀπὸ στενωποῦ εἰς στενωπὸν συνήντα ὁμάδας κορασίδων, φερουσῶν ἐπὶ τῶν ὤμων ὑδρίας (*στάμν'α*) πλήρεις ὕδατος καὶ ἐστολισμένας τὸ στόμιον δι' ἀνθέων. Ἦσαν *οἱ νυφάδες* διανέμουσαι τὸ δροσερὸν τοῦ Μαΐου ὕδωρ. Κατ' ἐκείνην δηλονότι τὴν ἡμέραν ἀπὸ βαθείας νυκτὸς πέντε ὡραῖαι φίλαι (*φιλαινάδ'α*) τῆς νύμφης, ἐνδεδυμέναι τὰ *κυριακάτικα φουστάνια* καὶ κρατοῦσαι καινὰς καὶ κενὰς ὑδρίας προσήρχοντο εἰς τὴν οἰκίαν τῆς *ρεβωνιασμένης* φίλης καὶ παραλαμβάνουσαι αὐτὴν φοροῦσαν *ἑορτάσιμα* μετέβαινον εἰς τὰ ἐκτὸς τῆς κώμης πηγάδια καὶ ἐγέμιζον τὰς ὑδρίας, ὧν τὸ στόμιον ἐστόλιζον διὰ ῥόδων, γαρυφάλλων, ἡδυόσμου, μαντζουράνας καὶ ἄλλων ἀνθέων. Ἡ νύμφη, ἔχουσα καὶ αὐτὴ ἰδίαν καινουργῆ ὑδρίαν, ἐτίθετο ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁμάδος φέρουσα ἐπ' ὤμου τὴν ὑδρίαν ἀκουμβῶσαν ἐπὶ *κοντομπόλιας* καινουργοῦς (*ἄβαλτης*). Οὕτως ἐξωπλισμέναι ὥρμων πρὸς τὰς οἰκίας τῶν συγγενῶν τοῦ γαμβροῦ, ἀρχόμεναι ἀπὸ τῶν πενθερικῶν. Ἡ μήτηρ τοῦ νέου ὑποδεχομένη τὴν νύμφην κατεβίβαζεν ἡ ἰδία τὴν στάμναν ἀπὸ τοῦ ὤμου αὐτῆς καὶ φιλοῦσα αὐτὴν ἐπὶ τοῦ μετώπου ηὔχετο «*ὅλη τὴ ζωὴ δροσισμένη νὰ εἶσαι κόρη μου*»· συγχρόνως δὲ προσεκόλλα ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ ὑποκαμίσου ἢ ἐπὶ τοῦ γιορντανίου τῆς νέας χρυσοῦν νόμισμα, συνηθέστατα φλωρὶ μὲ ῥόδα· προσέτι δ' ἔδιδε εἰς αὐτὴν χαρτίον λευκὸν πλῆρες κουφέτων, εἰς δὲ τὰς φιλαινάδας διένεμε *κόκκα*, τ. ἔ. στραγάλια, σταφίδας, καρύδια κ. ἄ. τ. Μετὰ μικρὸν ἡ συνοδεία ἀναχωροῦσα παρέδιδεν εἰς τὴν *ρεβωνιασμένην* ἑτέραν πλήρη ὑδρίαν, ἣν ἐκείνη προσεκόμιζεν εἰς ἕτερον συγγενῆ, τὸν μᾶλλον πλησίον εἰς βαθμὸν συγγενείας, τηρουμένης αὐστηρῶς τῆς γενεαλογικῆς ἱεραρχίας.

Ἡ παροχὴ τοῦ νεροῦ τοῦ Μαΐου ἢ τοῦ *πρωτομαΐ* ἐξηκολούθει καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν μέχρι βαθείας νυκτός, ἐνίοτε δὲ καὶ τὴν ἑπομένην, ὁσάκις «*τὸ σόϊ ἦταν μεγάλο*». Ἐννοεῖται δ' ὅτι «*ὁ κόπος ἔβγαινε μὲ τὸ παραπάνω*», ἀφ' οὗ καὶ ὁ πτωχότερος τῶν συγγενῶν ἤμειβε τὴν νύμφην τ' ὀλιγώτερον δι' ἀργυροῦ διδράχμου, οἱ δὲ πλουσιώτεροι διὰ χρυσῶν βυζαντινῶν καὶ τουρκικῶν νομισμάτων.

7) *Ἄλλαι ἑορταί.*— Ἐὰν εἰς τ' ἀνωτέρω προσθέσῃ τις τὰς ὀνομαστικὰς τῶν *ρεβωνιασμένων* ἑορτάς, πρὸς δὲ τὰς τῶν γονέων καὶ τῶν μεγαλυτέρων ἀδελφῶν ἀμφοτέρων, θὰ ἔχῃ σχεδὸν πλήρη τὸν κύκλον τῶν ἑορτῶν, αἵτινες ἔτερπον, ἀλλὰ περισσότερον ἀνησύχουν, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐλύπουν τοὺς διερχομένους τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ ἀρραβῶνος.

Τ' αὐτὰ περίπου ἔπρεπε νὰ ἐπαναληφθῶσι καὶ κατὰ τὰ ἑπόμενα ἔτη

διὸ ἡ παράτασις τοῦ ἀρραβῶνος, δι' οἱονδήποτε λόγον γινομένη, εὐνόητον εἶναι ὅτι ἀφ' ἑνὸς μὲν ηὔξανε τὴν πρὸς τὴν τήρησιν τῶν ἐθίμων ἀδιαφορίαν, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐγίνετο πολλάκις πρόξενος ἰσχυρῶν παρεξηγήσεων, λυπῶν καὶ κινδύνων διαλύσεως τοῦ ἀρραβῶνος, ὁσάκις μάλιστα ὑφίστατο μεγάλη οἰκονομικὴ διαφορὰ μεταξὺ τῶν οἰκογενειῶν τῶν *συμπεθέρων*.

Η'

Πρὸ τοῦ γάμου.

Ὁριζομένης τέλος τῆς ἡμέρας τοῦ γάμου ἤρχιζε συντόνως καὶ ἡ δι' ὑατὸν προετοιμασία. Καὶ ἐνῷ ὁ νέος ἐιρρόντιζε νὰ ἑτοιμάσῃ τὸ σπίτι, διότι χωρὶς σπίτι δικό του σιανίως ἀπετόλμα τις νὰ σκεφθῇ τὸν γάμον, καὶ τὰ γαμήλια δῶρα (*σκέπην, κρόσσια, πλεξίδες, πεσκούλια, καλίγια, φλωριὰ κ.ἄ.*), ἡ νέα ἀφ' ἑτέρου βοηθουμένη ὑπὸ τῶν συγγενῶν καὶ φιλενάδων κατεγίνετο εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῶν προικῴων, ἅτινα ἦσαν πάντοτε ἀνέτοιμα, παρὰ τὴν διαβεβαίωσιν καὶ τὴν διηνεκῆ φροντίδα τῆς μητρὸς, ἥτις ἀπὸ τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἐγεννᾶτο θῆλυ εἶχε πάντοτε ἐν νῷ τὴν παροιμίαν «*βάϊζα ντ³ ντιέπ, λίνι³τ³ ντ³ θέσ*» (ἡ κόρη 'στὴν κρύνια, τὰ προικιὰ 'ς τὴ *θέσι* τ. ἔ εἰς τὸν τρίχινον σάκκον, ἐν ᾧ ἐφυλάσσοντο πρότερον τὰ προικῶα). Καὶ ὑπερηφανεύετο μὲν πολλάκις ἡ μήτηρ τῆς νέας καὶ διεβεβαίου κομπαστικῶς τοὺς συγγενεῖς τοῦ νέου ὅτι ὅλα εἶναι *ἕτοιμα ἀπ' τὴ βελόνα (γγὰ γγκ³λπ³ρα)* τ. ἔ. καινουργῆ καὶ ἕτοιμα, ὁ ἔλεγχος ὅμως ὁ γινόμενος κατὰ τὸ *ἄπλωμα* τῶν προικῴων τὴν παραμονὴν τοῦ γάμου ἀπεδείκνυεν ὅτι οὐ μόνον δὲν ἦσαν ὅλα καινουργῆ, ἀλλ' οὐδὲ κατ' ἀριθμὸν σύμφωνα πρὸς τὸ *ξωφύλλι*. Ἡ ἐπιεικὴς ὅμως παρέμβασις τοῦ νέου ἢ τινος τῶν οἰκείων, ἂν οὗτος ἦτο ἰδιοτελὴς ἢ πεισματάρις, ἐπέφερε τὸν συμβιβασμὸν καὶ ὅλα ἐτελείωνον κατ' εὐχήν.

Τὴν Τετάρτην λοιπὸν πρὸ τοῦ γάμου, ὅστις κατὰ κανόνα ἐγίνετο Κυριακήν, πλὴν τῶν εἰς δεύτερον γάμον ἐρχομένων, ὧν ἐγίνετο μίαν ἄλλην τῆς ἑβδομάδος ἡμέραν, ὁ νέος ἔστελλεν εἰς τὴν νέαν ἱκανὴν ποσότητα *κουνᾶ*, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκείνη τὴν ἑπομένην ἡμέραν, δηλαδὴ τὴν Πέμπτην, ἤλειφε τὴν κόμην, τὰς ὀφρῦς, τοὺς ὄνυχας καὶ τὰς ἀρθρώσεις τῶν δακτύλων, μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας σχηματίζουσα σταυροὺς μὲν ἐπὶ τῶν καρπῶν τῶν χειρῶν, βραχιόνια δὲ περὶ τοὺς βραχίονας. Ἐκ δὲ τοῦ περισσεύματος, τὸ ὁποῖον πάντοτε ὑπῆρχε, διότι ὑπελογίζετο ὁ ἀριθμὸς τῶν νεανίδων, αἱ πλησιέστεραι συγγενεῖς καὶ αἱ στενώτεραι φίλαι ἤλειφον ὡσαύτως τὴν κόμην καὶ τοὺς ὄνυχας, ὄχι ὅμως τὰς ὀφρῦς καὶ τὰς ἀρθρώσεις. Μικρὰ πρὸς τούτοις ποσότης *κουνᾶ*, ἐντὸς χαρτίνων *χωνίων*

διενέμετο ἀντὶ προσκλητηρίων εἰς ἅπαντας τοὺς συγγενεῖς, τοὺς μέλλοντας νὰ μετάσχωσι τοῦ γάμου, ἵνα δι' αὐτοῦ αἱ κόραι καὶ αἱ νέαι γυναῖκες βάψωσι τοὺς ὄνυχας.

Τῇ Σάββατον, ὅπερ κατὰ κανόνα, ὡς εἴπομεν, ἦτο παραμονὴ τοῦ γάμου, κατὰ μῆκος τῆς οἰκίας ἐτείνετο εἰς πολλὰς ἐνίοτε σειρὰς σχοινίον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐγίνετο τὸ *ἅπλωμα* τῆς προικός, ἥτις οὕτως ἐξετίθετο εἰς κοινὴν θέαν καὶ ἔλεγχον μέχρι καὶ τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν. Τὰ *ἐφτὰ φουστάνια*, τὰ *ἀνάλογα μισοφόρια (μισοφόρ³-τ³)*, τὰ 15-20 *ζιπούνια (τζέκε τ³)*, οἱ *μπόλιες (μπόλι³-τ³)*, τὰ *μαντήλια* τοῦ κεφαλιοῦ, οἱ *ποδεές*, τὰ *πουκάμισα*, οἱ *ζῶστρες*, τὸ *γιουρτὶ* καὶ ὅτι ἄλλο ἀναγκαιοῖ εἰς τὴν ἔνδυσιν, ἐξετίθεντο *ἁπλωμένα* καὶ ὄχι *συμμαζεμένα*. Εἰς μίαν δὲ γωνίαν τῆς αὐτῆς οἰκίας, ἥτις συνήθως συνέκειτο, ὡς εἴπομεν, ἐξ ἑνὸς καὶ μόνου ἐπιμήκους δωματίου, ἐτοποθετεῖτο ἡ *στοίβα* τ. ἔ. τὸ σύνολον τῶν τοῦ ὕπνου χρειωδῶν, ἡ *στρῶσι*, οἱ *ἀνδρομίδες*, τὰ *χράμια* (ψιλὰ ἢ ἱῆς ντρ³ στίλας), τὰ *ρασσοσέντονα*, τὰ *παπλώματα*, τὰ *μαξιλάρια*, τὰ *ἄσπρα* καὶ τὰ *σκοῦρα σεντόνια*, τὰ *κιλίμια* καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ *ταγάρια (τράστ³)* ὡς καὶ ἡ *θέσι* καινὴ καὶ κενή. Ἦσαν δ' ὅλα μετὰ πολλῆς τάξεως καὶ φιλοκαλίας τοποθετημένα οὕτως ὥστε οὐ μόνον εὐχερῶς νὰ μετρῶνται, ἀλλὰ καὶ νὰ παρουσιάζωσιν εὐκόλως τὴν τέχνην αὐτῶν. Παρὰ δὲ τὴν *στοίβαν* ἐτίθεντο τὰ *χαλκώματα*, δηλαδὴ τὸ *ταψί*, τὸ *τηγάνι*, ἡ *καραβάνα*, τὰ *καζάνια*, συνήθως τρία, ὁ *τρίφτης*, ἡ *κουτάλα*, τὸ *σουρωτήρι*, ἡ *κουτάλα τῶν μακαρωνιῶν (λούγγα ³ μακαρούνεβε)*, τὸ *σίδερο* (τοῦ σιδερώματος) ἢ τὸ *σκανταλέτο* (διὰ τὴν φουστανέλλαν), ἡ *τσιμπίδα (μάσα)* καὶ αὐτὸ τὸ *σίδερο* τῆς ἑστίας *(χέκουρι ι βάτρ³σ³)* καὶ ἡ *σιδεροστιά (σιδροστία)*.

Τὰ οὕτω ἐκτιθέμενα προικῷα ἐπεσκέπτοντο τὸ Σάββατον ἢ τὴν Κυριακὴν πρωῒ ὅλαι αἱ συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ, αἵτινες τῇ συνοδείᾳ ὀργάνων *(διολιῶν)* μεταβαίνουσαι ἐν σώματι καὶ κρατοῦσαι μανδήλια μεταξωτὰ μεγάλα πλήρη στραγαλίων, καρυδίων, λεπτοκαρύων καὶ κουφέτων ἔρραινον τὰ προικιὰ δι' αὐτῶν καὶ διὰ κερμάτων. Πρὸς τούτοις δ' ἔριπτον νομίσματά τινα, ἐνίοτε καὶ κέρματα χαλκᾶ εἰς *κανέστραν* τεθειμένην ἐπὶ τῆς στοίβας. Ἐπὶ ταύτης δὲ κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους ἠπλοῦτο ἐπιδεικτικῶς τὸ *καλὸ ζιπούνι*, τὸ *τσόχινο (τζάκ'ου ι μίρε ἢ τζάκ'ου ι ρόπ'τ³)* καὶ τὸ *μπογιαστικὸ* τοῦ γαμβροῦ.

Μετὰ τὴν διὰ τοῦ ραντισμοῦ ἔγκρισιν, ὡς εἰπεῖν, τῆς προικὸς ἤρχιζεν ἡ προικοπαράδοσις. Συγγενὴς δηλαδὴ τοῦ γαμβροῦ κατὰ τὰς

πρώτας μεταμεσημβρινὰς ὥρας τῆς Κυριακῆς μεταβαίνων εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης ἐπεστάτει εἰς τὴν ἐπὶ κάρρου ἢ σούστας φόρτωσιν τῆς προικός, ἥτις ραινομένη κατὰ τὴν ἀναχώρησιν ὑπὸ τῆς μητρὸς καὶ τῶν συγγενῶν τῆς κόρης ἐφέρετο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ νέου ἀκάλυπτος, περιαγομένη διὰ τῶν κεντρικωτέρων ὁδῶν. Διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην ἐξελέγοντο κάρρα ἢ σοῦσται καινουργεῖς ἢ καλῶς συντηρούμεναι καὶ συρόμεναι ὑπὸ ὡραίων καὶ ρωμαλέων ἵππων, ἀπὸ τῶν παροπίδων τῶν ὁποίων ἐκρεμῶντο ὑπὸ τῶν μητέρων τοῦ τε νέου καὶ τῆς νέας μανδήλια μεγάλα πάννια μὲν παλαιότερον, μεταξωτὰ δὲ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, πολύχρωμα καὶ διηνθισμένα διὰ διαφόρων ἐξεμπλίων μορφῆς ἀνθέων. Ἡ τελετὴ αὕτη τοῦ *παρσίματος* τῶν προικῴων ἔθετεν εἰς κίνησιν σχεδὸν ὅλον τὸ χωρίον, διότι δὲν προσήρχοντο εἰς αὐτὴν μόνον αἱ συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύμφης, ἀλλὰ καὶ πλήθη ἄλλα περιέργων παρατασσόμενα ἐπὶ τῶν πεζουλίων, τῶν λιακωτῶν καὶ ἄλλων φυσικῶν ὑψωμάτων. Ἡ προικοπαράδοσις εἶναι ἡ τελευταία πρὸ τοῦ γάμου πρᾶξις· ταύτην δ' ἐπακολουθεῖ ἡ σοβαρὰ περὶ τούτου προετοιμασία.

Θ'.

Ὁ Γάμος

α'. Στολισμὸς τοῦ γαμβροῦ καὶ μετάβασις εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης.

Μικρὸν μετὰ τὴν παραλαβὴν τῆς προικὸς καὶ τὴν πρόχειρον αὐτῆς ταξινόμησιν ὁ γαμβρὸς ἐξήρχετο τῆς οἰκίας αὐτοῦ καὶ καθήμενος ἐν τῷ μέσῳ τῆς αὐλῆς ἐξυρίζετο ραινόμενος ὑπὸ τῶν οἰκείων αὐτοῦ δι' ὀρύζης, κουφέτων καὶ βάμβακος, ἐν ᾧ τὰ *βιολιὰ* ἔπαιζον διάφορα ἐπίκαιρα τεμάχια. Μετὰ τοῦτο εἰσερχόμενος ἐνεδύετο τὰ *γαμπριάτικα* φορῶν καὶ τὸ μεταξωτὸν ὑποκάμισον, τὸ ὁποῖον εἶχε προλάβει καὶ εἶχε στείλει ἡ νύμφη κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν. Ἐνδυόμενος δὲ καὶ καθ' ὅλα ἕτοιμος ὢν μετέβαινε προηγουμένων τῶν ὀργανοπαικτῶν *(βιολιτζήδων)* καὶ ἀκολουθούντων τῶν ἀδελφοποιητῶν (τῶν *βλάμηδων*) εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κουμπάρου. Κατὰ τὴν διαδρομὴν ὁ γαμβρὸς κρατῶν ἐντὸς καινουργοῦς *κονομπόλιας* (πετσέτας) πινάκιον πλῆρες λουκουμάδων καὶ φιάλην πλήρη ρακῆς ἐκέρνα πάντας, ὅσους συνήντα καθ' ὁδόν. Τὸ ὑπόλοιπον τῆς ρακῆς καὶ τοὺς λουκουμάδες παρέδιδεν ὁ γαμβρὸς εἰς τὴν σύζυγον τοῦ κουμπάρου ἢ εἰς ἄλλην τινὰ τῶν στενωτάτων οἰκείων, ἂν οὗτος ἦτο ἄγαμος· αὕτη δὲ κενοῦσα τήν τε φιάλην

καὶ τὸ πινάκιον ἐπέστρεφεν αὐτὰ εἰς τὸν γαμβρὸν ἤ τινα τῶν βλάμηδων, ἀφ' οὗ ἐπλήρου τὸ πινάκιον στραγαλίων, σταφίδων κ.τ.τ. «γιατὶ ἦταν κακὸ νὰ τὸ δώσῃ ἄδειο». Παραλαμβάνων δ' ὁ γαμβρὸς τὸν κουμπάρον συνοδευόμενον ὑπὸ τῶν οἰκείων αὐτοῦ καὶ ἑνὸς ἀμφιθαλοῦς παιδός, τοῦ φέροντος τὸν δίσκον, ἐν ᾧ ἦσαν τοποθετημένα τὰ *στέφανα* καὶ τὰ *κεριὰ* τοῦ γάμου, ἐπέστρεφεν ἐν πομπῇ καὶ ὀργάνοις εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, ἔνθα ἀνέμενον οἱ συνηγμένοι συγγενεῖς καὶ λοιποὶ *καλεσμένοι (καλέσουριτ³)*, ἕτοιμοι «νὰ πάν' νὰ πάρουν τὴ νύφη».

Μικρὸν πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τῆς πομπῆς ἡ μήτηρ τοῦ νέου λαμβάνουσα κούπαν ἢ ποτήριον πλῆρες ὕδατος καὶ ρίπτουσα ἐντὸς αὐτοῦ *τρεῖς σβώλους ἅλατος* καὶ *τρεῖς σβώλους ζαχάρεως* ἡτοίμαζε μεῖγμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐρράντιζον τὸν νέον ὁ πατήρ, ἡ μήτηρ, οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν συγγενῶν, ὅσοι ἤρχοντο εἰς στενωτέραν μετ' αὐτοῦ σχέσιν, ἐπευχόμενοι «*νερὸ κι' ἁλάτι νὰ σοῦ γίνουν*» πάντα ὅσα εἰς βάρος σου ἐλέχθησαν ἢ ὑπὸ σοῦ σφάλματα διεπράχθησαν, «*νὰ ζήσῃς, νὰ γεράσῃς, τοῦ Ἀβρὰμ καὶ Ἰακὼβ τ' ἀγαθὰ νὰ κάμῃς*». Μετὰ τοῦτο ἡ μήτηρ ἐκρέμα ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ μέρους τοῦ στήθους τὸ *μπογιαστικὸ* τ. ἔ. μανδήλιον μέγα μεταξωτὸν (καλαμάταν), ὅπερ ἦτο τὸ ἀποκλειστικὸν καὶ ἀπαραίτητον στόλισμα τοῦ γαμβροῦ. Μετὰ ταῦτα καὶ μετὰ τὴν ἔξακρίβωσιν τῆς προσελεύσεως πάντων τῶν δηλωσάντων ὅτι ἐπιθυμοῦσι νὰ μετάσχωσι τοῦ γάμου ἐγίνετο ἡ παράταξις τῆς πομπῆς. Ἐτάσσοντο πρῶτοι οἱ ὀργανοπαῖκται «*μὲ τ' ἄργανα τούμπανα*» ἢ «*τὰ διολιά*» μετὰ τούτους ἐτάσσετο ὁ παῖς, ὁ κρατῶν τὸν δίσκον τῶν στεφάνων καὶ κηρίων τοῦ γάμου, καὶ παρ' αὐτὸν ἕτερος ὡραῖος, εὔσωμος, ἀμφιθαλὴς καὶ ὑγιῶν γονέων παῖς, ὅστις ἔφερεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς *κάνιστρον*, περιέχον τὰ πρὸς τὴν νύμφην δῶρα, τ. ἔ. τὴν *σκέπην* μὲ τὰ κρόσσια *(σκέπην³ μὲ θέκ³)*, δηλαδὴ τὴν νυμφικὴν καλύπτραν, τὰ *καλίκια* καὶ τοὺς *πλεξίδες* ἢ τοὺς *πεσκούλιες*. Παρὰ δὲ τοὺς παῖδας παρεπορεύοντο βλάμηδες τοῦ γαμβροῦ ἔνοπλοι, προσέχοντες μή τις κακόβουλος ἢ ἀντίζηλος προσβάλῃ τὰ στέφανα. Μετὰ τούτους ἠκολούθουν ἄλλοι *βλάμηδες*, σχηματίζοντες αὐστηρὸν κύκλον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔβαινεν ὁ γαμβρὸς *καμαρωτὰ* ἔχων ἑκατέρωθεν ἕνα τῶν πλησιεστάτων συγγενῶν ἢ τὸν προσφιλέστερον τῶν βλάμηδων. Ἐντὸς τοῦ κύκλου ἐνίοτε ἐτίθετο καὶ ὁ κουμπάρος συνηθέστερον ὅμως οὗτος ἐλάμβανε μέρος ἐκτὸς αὐτοῦ πλησίον τῶν γονέων τοῦ γαμβροῦ, μετὰ τοὺς ὁποίους ἠκολούθουν ὅλοι οἱ ἄλλοι συγγενεῖς καὶ προσκεκλημένοι.

Ἡ πομπή, διερχομένη τὰς κεντρικωτέρας ὁδούς, τὰς ἀγούσας πρὸς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης, ἔφθανε πρὸ αὐτῆς βαίνουσα πάντοτε δεξιά.

Ἐκεῖ δὲ καὶ πρὸ τῆς αὐλοθύρας δύο νεαροὶ συγγενεῖς τῆς νύμφης, συνήθως ἐξάδελφοι πρῶτοι, καὶ ἐν ἀπουσίᾳ τοιούτων οἱ ἀμέσως κατὰ βαθμὸν πλησιέστεροι, ἱστάμενοι ἔνοπλοι καὶ οἱονεὶ ἀγριωπῶς ἀτενίζοντες τοὺς προσερχομένους, διότι ἤρχοντο «*νὰ τοὺς πάρουν τὸ κορίτσι*», ἔβαλον εἰς τὸν ἀέρα, ἀναφωνοῦντες ταὐτοχρόνως πρὸς τοὺς περὶ τὸν γαμβρὸν ἱσταμένους βλάμηδες «*ποῦ πᾶτε ρέ;*» εἰς τὴν πρόκλησιν ταύτην ἀπήντων ἀμέσως οἱ πρὸ τοῦ γαμβροῦ ἔνοπλοι βάλλοντες ὁμοβροντίαν καὶ ἀναφωνοῦντες κομπαστικῶς «*ἐρχόμαστε νὰ σᾶς τὸ πάρουμε!*». Οἱ διπλοσκοποὶ οἱονεὶ ἡττώμενοι ὑπεχώρουν καὶ ἄφηνον ἐλευθέραν τὴν εἰς τὴν αὐλὴν εἴσοδον.

Ἐν ταύτῃ ἐλάμβανον χώραν ἄλλαι σκηναὶ ὡραιόταται, ὁμοιάζουσαι πρὸς συνέχειαν μάχης. Ἄλλοι δηλαδὴ νέοι ἔνοπλοι, παρὰ τὴν θύραν τῆς οἰκίας ἱστάμενοι, ἔβαλλον εἰς τὸν ἀέρα συνεχῶς οἱονεὶ ἀπόκρουόντες τοὺς προσερχομένους, οὓς διηρέθιζον διὰ φράσεων, αἵτινες ἐνίοτε ἦσαν τόσον καυστικαί, ὥστε οὐ μόνον παρεξηγήσεις ἀλλὰ καὶ ἐπεισόδια λυπηρὰ ἐδημιουργοῦντο. Καθ' ὃν δὲ χρόνον ἦκεῖτο ἡ ἐπίθεσις καὶ ἀντετάσσετο ἡ ἄμυνα, ἡ μήτηρ τῆς νύμφης μετὰ πασῶν τῶν συνοδευουσῶν αὐτὴν συγγενῶν ἔρραινον τὸν γαμβρὸν βάλλουσαι κατ' αὐτοῦ καὶ τῶν περὶ αὐτὸν καρύδια, λεπτοκάρυα, κάστανα καὶ μῆλα, ἅτινα ἐλάμβανον ἀπὸ τὰς ποδέας αὐτῶν, ἃς εἶχον πρότερον ἐπιμελῶς πληρώσει. Ἐπ' ἐσχάτων τὰ ραντίσματα γίνονται διὰ στραγαλίων, κουφέτων καὶ ὀρύζης, λαμβανομένων ἀπὸ πλήρους κανίστρου.

Μετὰ μικρὸν ἡ μάχη ἔληγεν, ὁ δὲ γαμβρὸς πλησιάζων τὴν πενθερὰν παρέδιδεν εἰς αὐτὴν τὸ κάνιστρον, τὸ περιέχον τὰ πρὸς τὴν νύμφην δῶρα, καὶ ἐδέχετο παρ' αὐτῆς τὸ *μπογιαστικό*, τὸ ὁποῖον ἡ ἰδία ἐκρέμα διὰ καρφίδος κατὰ τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ δεξιοῦ ὤμου, παραδίδουσα συγχρόνως εἰς αὐτὸν καὶ ἓν ρόϊδι. Ἡ συνθήκη ὑπεγράφη καὶ ἤδη ὁ γαμβρός, ἀμνηστευόμενος καὶ ραντιζόμενος καὶ ἐνταῦθα διὰ μείγματος ὕδατος καὶ ἅλατος, ὡς καὶ ὑπὸ τῶν γονέων καὶ οἰκείων αὐτοῦ, ἐπλησίαζε πρὸς τὴν θύραν τῆς οἰκίας, παρὰ τὸν οὐδὸν τῆς ὁποίας ἵστατο ἐκ νέου, ἵνα ὑποβληθῇ εἰς νέας διατυπώσεις, «*νὰ τοῦ κάμουν τὸ μπόγιασμα*». Ἐκεῖ δηλαδὴ ὁ ἀδελφὸς τῆς κόρης ἢ ἄλλος τις τῶν πλησιεστάτων συγγενῶν κρατῶν ποτήριον, περιέχον ψίχα ἀμυγδάλου ἐντὸς μέλιτος, ἐλάμβανεν ἓν τεμάχιον διὰ τῶν δακτύλων καὶ πλησιάζων πρὸς τὰ ἀνοικτὰ στόματα τοῦ γαμβροῦ καὶ τῶν περὶ αὐτὸν συγγενῶν ἢ βλάμηδων ὡς καὶ τοῦ ὄπισθεν τοῦ γαμβροῦ ἱσταμένου κουμπάρου, ἐξέτεινε τὴν χεῖρα ἵνα δώσῃ τὸ ἀμύγδαλον πρός τινα· ἐξαπατῶν ὅμως τὸν πρὸς ὃν τὸ πρῶτον ἐπλησίαζεν ἔδιδεν αὐτὸ εἰς τὸν γαμβρόν· ἔπειτα δὲ ἐξαπατῶν ἕτερον ἔδιδε

τὸ δεύτερον ἀμύγδαλον εἰς τὸν κουμπάρον καὶ μετὰ τοῦτο εἰς ἄλλους ἀδιακρίτως. Ἐν τῷ ὑπολειπομένῳ μέλιτι μετὰ τὴν διανομὴν τῶν ἀμυγδάλων ἐνέβαπτεν ὁ γαμβρὸς τὸν μικρὸν δάκτυλον τῆς δεξιᾶς χειρὸς καὶ ἔκαμνεν ἐπὶ τοῦ ἀνωφλίου σταυρόν, ὃν ἀπέμασσεν ὁ ἴδιος διὰ μικροῦ μεταξωτοῦ μανδηλίου.

Μετὰ τοῦτο ὁ αὐτὸς συγγενὴς λαμβάνων ποτήριον πλῆρες οἴνου ἔδιδε νὰ πίωσιν οἱ αὐτοὶ κατὰ τὸ αὐτὸν τρόπον, προσπαθῶν πάντοτε νὰ ἐξαπατήσῃ τὸν πρὸς ὃν τὸ πρῶτον ἐπλησίαζε. Τὸ δὲ ὑπόλοιπον τοῦ οἴνου ἔπινεν ὁ κουμπάρος ἢ ἐδίδετο εἰς τὸν γαμβρόν, ὅστις ἔχυνεν αὐτὸ ὄπισθεν αὐτοῦ μετ' ὁρμῆς χωρὶς νὰ στραφῇ πρὸς τὴν διεύθυνσιν ἐκείνην. Οἱ ἄγαμοι οἱ τυχὸν βρεχόμενοι ὑπὸ τοῦ οἴνου ἐθεώρουν αὐτὸ ὡς ἄριστον οἰωνὸν προσεχοῦς ἱκανοποιήσεως τῶν πρὸς γάμον πόθων αὐτῶν· διὸ οἱ ἀποδίδοντες πίστιν εἰς τὴν παράδοσιν προσεπάθουν νὰ εὑρεθῶσιν εἰς τὴν γραμμήν, ἣν ὑπελογίζετο ὅτι ἦτο πιθανώτερον ν' ἀκολουθήσῃ ὁ ἀναρριπτόμενος ῥῖνος.

Τέλος ἐδίδετό εἰς τὸν γαμβρὸν ῥόϊδι μετ' ἀργυροῦ νομίσματος, δι' οὗ ἐκεῖνος ἔπληττε σταυροειδῶς *(σταυρωτὰ ἢ κρικιστὰ)* τὰ τέσσαρα μέρη τῆς παραστάδος *(τσερτσεβέ)*· ἀφ' οὗ δὲ σχεδὸν ἔθραυεν αὐτὸ δι' ἰσχυρῶν πλήξεων, ἔριπτε μεθ' ὁρμῆς πρὸς τὸν ἔναντι αὐτοῦ τοῖχον τῆς οἰκίας, οὕτως ὥστε θραυομένου τούτου ὁλοσχερῶς νὰ ἐκχυθῶσιν οἱ σπόροι. Τὰ τεμάχια συλλεγόμενα ὑπὸ τῶν παίδων κατετρώγοντο ὑπ' αὐτῶν ἢ παρεδίδοντο εἰς τὰς ἀπαιτούσας τοιαῦτα κορασίδας, αἵτινες ἐθεώρουν τὴν ἀπόκτησιν καλὸν δι' αὐτὰς οἰωνόν.

Μετὰ ταῦτα περιβαλλόμενος ὁ γαμβρός, ὡς καὶ οἱ ἑκατέρωθεν αὐτοῦ ἱστάμενοι, διὰ μεγάλου μεταξωτοῦ μανδηλίου ἐσύρετο ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συγγενοῦς τῆς νύμφης ἐντὸς τῆς οἰκίας ἢ ὀρθότερον ἐντὸς τοῦ ἐπιμήκους δωματίου, ὅπερ συνήθως ἀπετέλει τὴν ὅλην οἰκίαν καὶ μόλις ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ ἐλάχιστον μέρος τῶν προσκεκλημένων, ὧν οἱ περισσότεροι ἔμενον ἐν τῇ αὐλῇ. Ὁ γαμβρὸς μετὰ τοῦ κουμπάρου καὶ τῶν στενωτέρων συγγενῶν αὐτοῦ κατελάμβανον τὰς εἰς τὸ *κεφαλάρι* τοῦ σπιτιοῦ θέσεις καθήμενοι ἐπὶ ἐπιμήκων προσκεφαλαίων, ἅτινα ἦσαν τεθειμένα ἐπὶ ἐστρωμένων ἀνδρομίδων, ἐφ' ὧν πάλιν ἦσαν ἐστρωμέναι μενσάλαι, ἐπέχουσαι συγχρόνως θέσιν τραπέζης καὶ τραπεζομανδήλων, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν. Πρὸ τῶν λοιπῶν *συμπεθέρων* παρετίθεντο πινάκια πλήρη στραγαλίων, ἀμυγδάλων, καρύων (συνήθως σκληρῶν, ἵνα μὴ γίνῃ μεγάλη αὐτῶν κατανάλωσις), σταφίδων καὶ λουκουμάδων, ἐνίοτε δὲ καὶ ἰχθύων, κατὰ κανόνα τηγανητῶν, καὶ κρεάτων ὀπτῶν.

Πρὸ τοῦ κουμπάρου παρέθετον ὄρνιθα ἢ ἄλλο πουλλερικὸν ὁλό-

κληρον ὀπτὸν ἢ χοιρίδιον γαλαθηνὸν ἢ ἀμνὸν σιτευτόν, πάντα ὀπτὰ καὶ ἀτεμάχιστα *(ἀλάκερα)*· διὸ εὐτυχεῖς ἐθεωροῦντο τῶν κοιλιοδούλων οἱ παρὰ τὸν κουμπάρον καταλαμβάνοντες θέσιν. Ἐν ᾧ δὲ τοιαῦτα περὶ τοὺς ἄλλους ἐλάμβανον χώραν, πρὸ τοῦ γαμβροῦ παρετίθεντο ἐν πρώτοις μὲν σκεύη ἐπιτραπέζια, ἅπαντα καινουργῆ, «ἄβαλτο μαχαίρι, περούνι, πετσέτα, ποτήρι, μποτίλια κρασιοῦ», ἅτινα παρέθετε κόρη ἀμφιθαλής, ἔπειτα δὲ καινουργὲς πινάκιον (ἄβαλτο πιᾶτο), περιέχον τρία ἢ πέντε ᾠὰ τηγανητὰ μετὰ βουτύρου καὶ μέλιτος προσετίθετο δὲ «ἡ κουλλούρα τοῦ γαμπροῦ ζυμωμένη μὲ γάλα, βούτυρο, καὶ ζάχαρι» [1].

β'. Στολισμὸς τῆς νύμφης.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ μὲν γαμβρὸς κατεγίνετο τρώγων τὰ δι' αὐτὸν καὶ μόνον παρατεθέντα «ἄβγὰ μὲ τὸ μέλι», οἱ δὲ συγγενεῖς αὐτοῦ διηγωνίζοντο μετὰ τῶν τῆς νύμφης εἰς τὴν κένωσιν πλήρων ρηνικίτου φιαλῶν καὶ *μαστραπάδων*, ἐν μιᾷ γωνίᾳ τοῦ μεγάλου δωματίου ἢ ἐν παρακειμένῳ διαμερίσματι, ἂν ὑπῆρχε τοιοῦτο, *ἐστολίζετο ἡ νύφη* συμβαλλουσῶν εἰς τὴν διακόσμησιν αὐτῆς πασῶν τῶν ἐπιτηδείων *(πατήδειαι)* συγγενῶν καὶ φίλων αὐτῆς, ὧν μία μὲν ἐφιλοτιμεῖτο νὰ διευθετῇ τὰς πτυχὰς *(τοὶς πιέτες)* τοῦ φουστανίου, ἄλλη νὰ διαθέτῃ κατὰ τὸν καλλαισθητικώτερον τρόπον τὰς ἐλαφρὰς πτυχὰς τῆς *σκέπης*, τρίτη κατεγίνετο εἰς τὴν κανονικωτέραν διάθεσιν τῶν κροσσίων τῆς σκέπης, ἧς τὸ μὲν ἓν ἄκρον ἐρίπτετο ὄπισθεν κατὰ μῆκος τοῦ σώματος ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι περνῶν, τὸ δ' ἕτερον μετὰ τοῦ ἑτέρου χρυσοῦ κεντήματος καὶ τῶν χρυσῶν κροσσίων ἐτίθετο ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ πρὸ τοῦ προσώπου, οὕτως ὥστε νὰ σκέπῃ αὐτὸ σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου· καὶ παλαιότερον μὲν τὸ πρόσωπον τῆς νύμφης ἐκαλύπτετο ὁλόκληρον, βραδύτερον δ' ἤρξατο νὰ μένῃ ἀκάλυπτον τὸ μέχρι τοῦ στόματος μέρος· τοῦτο γίνεται καὶ σήμερον. Οὕτω κεκαλυμμένη ἡ νύμφη, ἀκινητοῦσα καὶ «*καμαρώνουσα σὰν νύφη*», δὲν διέφερεν ὁλοχρύσου πλαγ-

[1]) Τεμάχια ἐκ τῆς κουλλούρας τοῦ γαμβροῦ προσεπάθουν νὰ ἁρπάσωσιν ἢ κλέψωσιν οἱ ἄγαμοι, ἰδίᾳ αἱ ἄγαμοι, ἵνα θέσωσιν αὐτὰ ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον κατὰ τὴν αὐτὴν τοῦ γάμου νύκτα καὶ ὀνειρευθῶσιν τὴν ἢ τὸν μέλλοντα σύζυγον. Ὁ δ' ἔμπορος, ὅστις ηὐτύχει νὰ ὑποκλέψῃ τεμάχιον ἢ τρίμματα τῆς κουλλούρας τοῦ γαμβροῦ *(κουλλάτς ι δεντρι)* ἦτο, ἀσφαλὴς ὅτι τὸ ἐμπόρευμα αὐτοῦ, οἱασδήποτε ποιότητος καὶ ἂν ἦτο, θὰ ἐγίνετο ἀνάρπαστον, ὅπως ἡρπάζετο ὑπὸ τῶν ἀγάμων ἡ κουλλούρα τοῦ γαμβροῦ.

Εἰκὼν 2. Νύμφη ἑτοίμη πρὸς στέψιν

γόνος, φερούσης χρυσᾶ καλίγια *(καλίκια)*, χρυσῆν ποδέαν *(ποδέ)*, χρυσοῦν ζιπούνιον *(τζάκ)*, πλῆρες χρυσῶν νομισμάτων *γιορντάνι* καὶ ὁλόχρυσον κέντημα *(κ³ντήμ³)* μετὰ ὁλοχρύσων κροσσῶν *(θέκ³)*, κατακοσμούντων τὸ ἄκρον τῆς σκέπης· ἂν δ' εἰς ταῦτα προσθέσῃ τις τὰς χρυσᾶς καρφίδας *(καρφίτσετ³)*, εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν ὁποίων ἦσαν προσκεκολλημένα χρυσᾶ βυζαντινὰ ἢ τουρκικὰ νομίσματα, τὰ σκουλαρήκια (ἀλβαν. *β³θ³*), τὰ χρυσᾶ δακτυλίδια, ἅτινα ἔφερεν εἰς ὅλους τοὺς δακτύλους τῶν χειρῶν, ὧν αἱ ἀρθρώσεις ἦσαν διὰ *κουνᾶ* βεβαμμέναι, ὄπισθεν δὲ τὰς ἀργυρᾶς πλεξίδας *(πλεξίδετ³)*, ὧν αἱ μεγάλαι μεταξωταὶ φοῦνδαι ἦσαν σχεδὸν κεκαλυμμέναι διὰ χρυσονήματος, ἢ ἀντὶ τούτων *«τοὺς πεσκούλιες» (πεσκούλιετ³)*, αἵτινες ἦσαν ὅλαι ἐκ μετάξης καὶ χρυσονήματος, τότε θὰ δικαιώσῃ ἡμᾶς παρομοιώσαντας τὴν σαλαμινίαν νύμφην πρὸς ὁλόχρυσον πλαγγόνα[1]).

Ὁ στολισμὸς οὗτος δίκαιον ἦτο νὰ προκαλέσῃ οὐ μόνον τὸν θαυμασμόν, ἀλλὰ καὶ τὸν φθόνον· διὸ πρὸς πρόληψιν πάσης βασκανίας ἐφρόντιζον ὄπισθεν τοῦ ὠτὸς τῆς νύμφης νὰ «βάζουν λίγη μουντζούρα ἀπὸ τηγάνι» ἢ «λίγη καπνιὰ *(καμνέ)* ἀπὸ τὸ τζάκι»· ἀλλὰ καὶ «ἕνα σκόρδο μονόπουρο» δὲν ἔπρεπε νὰ λείψῃ «ἀπὸ τὴν τσέπη τοῦ φουστανιοῦ της».

Πλὴν ὅμως τῶν προβασκανίων τούτων ἔπρεπε νὰ ληφθῶσι καὶ ἄλλα προφυλακτικὰ μέτρα κατὰ παντὸς γνωστοῦ ἢ ἀγνώστου ἐχθροῦ. Ἡ λῆψις τῶν μέτρων τούτων ἐπεφυλάσσετο εἰς τὴν φροντίδα τῆς μνήμονος τῶν δεισιδαιμονιῶν, ἥτις προσεῖχε νὰ θέτῃ εἰς τὴν *ζώστραν* τῆς νύμφης, «δίχως νὰ τὴν 'δῇ ἄλλο μάτι», «ἕνα κομμάτι δίχτυ, ἕνα μαχαίρι μαυρομάνικο, ἕνα ψαλίδι καὶ τὸ τίμιο ξύλο», διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὰς προσπαθείας κακοβούλου γυναίου, τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο τυχὸν *«βαλμένο νὰ δέσῃ»* τοὺς νεονύμφους «δένοντας τρεῖς κόμπους ἕνα νῆμα μεταξωτὸ ἢ μάλλινο τὴν ὥρα ποῦ ὁ παπᾶς λέει «καὶ ἔσονται εἰς σάρκα μία» καὶ οὕτω ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς νὰ παρεμποδίσῃ τὸν κύριον σκοπὸν τοῦ γάμου, τὴν ἕνωσιν, τὸ *ζύγωμα (τ³ κιάσουριτ³)*. Διὰ τὸν

---

[1]) Παλαιότερον τὸν στολισμὸν τῆς νύμφης συνεπλήρου *«ὁλόχρυση γούνα γιαννιώτικη»*, τὴν ὁποίαν ἐφόρει αὕτη κατὰ τὴν ὥραν τῆς στέψεως. Ἐπειδὴ δὲ ἡ γούνα ἦτο δυσαπόκτητος, ἐδανείζοντο ταύτην παρὰ τῶν πλουσιωτέρων οἰκογενειῶν. Πρὸ πεντηκονταετίας μόνον μία χρυσῆ γούνα εὑρίσκετο ἐν Σαλαμῖνι. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἡ νύμφη κατὰ κανόνα ὤφειλε νὰ φέρῃ τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου καὶ *«ποκάμισο μὲ κουκουνάρια κόκκινα»*, δηλαδὴ ὑποκάμισον φέρον κατὰ τὸ κάτω ἄκρον κέντημα χρώματος ἐρυθροῦ, εἰκονίζον κώνους ἡμέρου πεύκης.

αὐτὸν σκόπὸν εἰς τὴν μέσην τοῦ νέου ἐζώνετο «μαντήλι τοῦ κεφαλιοῦ» ἀνῆκον εἰς τὴν κόρην[1]).

γ΄. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἡ στέψις.

Οὕτω ἐστολισμένοι, ἀλλὰ καὶ τεθωρακισμένοι κατὰ πάσης βασκανίας καὶ μαγγανείας, ἀμφότεροι οἱ μελλόνυμφοι προσήρχοντο πρὸ τοῦ τελεσιηρίου συνοδευόμενοι πάντοτε, ὁ μὲν γαμβρὸς ὑπὸ τῶν βλάμηδων, ἡ δὲ νύμφη ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν ἢ ἐλλείψει τούτων ὑπὸ στενωτέρων συγγενῶν, προτιμωμένων τῶν ὑγιῶν, ἀρτιμελῶν, ὡραίων καὶ πρὸ πάντων ἀμφιθαλῶν. Οἱ λοιποὶ οἰκεῖοι, οἱ συμπεθέροι (*κρούσκιτ*[3]) ἀναμὶξ πλέον, πρό, περὶ καὶ μετὰ τοὺς μελλονύμφους, ἐπορεύοντο, μεριμνῶντες πάντες μὴ κακός τις οἰωνὸς ἀναφανῇ, ὅτε θὰ ἔπρεπε ν' ἀποφύγωσι πᾶν περὶ αὐτὸ σχόλιον ἢ μνείαν καὶ νὰ θεωρήσωσι αὐτὸν ὡς μὴ ἐμφανισθέντα, ἐπιβάλλοντες σιγὴν διὰ τοῦ «σωπάστε, μὴ λέτε τίποτε» (*π³σόν-ι, μὸς θόν-ι γκ³ φάρε*), ἢ μὴ κακὸς λόγος ἀκουσθῇ, ὅτε αἱ γυναῖκες ἀναφωνοῦσαι «*κλούβια τσ' ἅπιαστα*» ἢ «*ἀστοχίσουρ³ τ³ γιέτε φιάλα*» (ἄστοχος νὰ εἶναι ὁ λόγος) ἐματαίουν τὴν κακὴν ἐνέργειαν.

Παλαιότερον ἡ νύμφη ἐξερχομένη τοῦ οἴκου αὐτῆς φαίνεται ὅτι ἐπέβαινεν ἵππου· τοῦτο τοὐλάχιστον ὑποδηλοῖ ἡ τῆς μάμμης πρὸς ἐγγονὴν εὐχὴ «*νοῦσε ντ³ κάλ³ μὲ φλωρὶ ντ³ μπάλε*» (τ. ἔ. νύφη στὸ ἄλογο, μὲ φλωρὶ 'ς τὸ κούτελο νὰ σὲ ἰδῶ), ἥτις ἀκούεται μέχρι σήμερον[2]).

Τὸ μυστήριον τοῦ γάμου κατὰ κανόνα ἐτελεῖτο εἰς τὴν ἐκκλησίαν μόνον οἱ *κλεμμένοι* ἀπέφευγον τὸ δημόσιον, διὸ καὶ ἐμέμφοντο ἐκείνων, οἵτινες ἄνευ προφανοῦς λόγου ἐτέλουν τοὺς γάμους κατ' οἶκον «κρυφὰ σὰν νὰ ἦσαν κλεμμένοι». Ἀλλὰ καὶ οἱ εἰς δεύτερον γάμον ἐρχόμενοι ἀπέφευγον τὸ κοινόν[3]). Κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου,

[1]) Περὶ καταδέσμων βλ. *Φ. Κουκουλέ*, Μεσαιωνικοὶ καὶ νεοελληνικοὶ κατάδεσμοι, ἐν Λαογραφίας Η΄ 302 καὶ Θ΄ 52 κ. ἑ. Πρβλ. καὶ *Φ. Κουκουλέ* Συμβολὴ εἰς τὸ περὶ τοῦ γάμου παρὰ Βυζαντινοῖς κεφάλαιον, ἐν Ἐπετηρ. Ἑταιρ. Βυζαντ. Σπουδῶν, ἔτ. Β΄ 1925, σ. 32.

[2]) Ἡ συνήθεια τοῦ νὰ ἱππεύῃ ἡ νύμφη, γνωστὴ καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν, εἶναι συνήθης καὶ ἐν Ἀλβανίᾳ μέχρι σήμερον. Πρβλ. *Ν. Βέρρου*, Ἕνας γάμος εἰς τὴν Ἀλβανίαν, ἐν Ἐφημ. «Ἐλεύθερος Τύπος», 1926, ἀριθ. φύλλ. 3338.

[3]) Ἡ φράσις «*ου μαρτούα φσέχουρα σι ι βέ*» (τ.ἔ. παντρεύτηκε κρυφὰ σὰν χῆρος) ἀρκούντως μαρτυρεῖ τὴν περὶ δευτερογάμων συνήθειαν. Περὶ τῆς παρὰ Βυζαντίνοις κρατούσης ὁμοίας συνηθείας βλ. *Φ. Κουκουλέ*, Συμβολὴ εἰς τὸ περὶ γάμου παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς κεφάλαιον, ἐν Ἐπετηρίδι Ἑταιρ. Βυζαντ. Σπουδῶν, Β΄ 1925 σ. 24.

τελουμένου ἄλλως τε εἰς γλῶσσαν ἄγνωστον συνήθως εἰς τοὺς ὑπὲρ ὧν τὸ μυστήριον, ὡς καὶ εἰς τοὺς πλείστους τῶν περιεστώτων, ἅτε ἀλβανοφώνων μόνον πρὶν ὄντων, ὁ μὲν νέος οὐδεμίαν ἄλλην ἔδιδε προσοχὴν εἰ μὴ μόνον μήπως τῷ διαφύγῃ ἡ εὐαγγελικὴ φράσις «ἡ δὲ γυνὴ ἵνα φοβῆται τὸν ἄνδρα» ὅτε ἔπρεπε «νὰ πατήσῃ τὸ ποδάρι» τῆς κόρης, ἥτις ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὤφειλε δουλικῶς νὰ ὑποτάσσηται τῷ ἑαυτῆς ἀνδρί[1]), ἡ δὲ κόρη μήπως τῇ διαφύγῃ μία ἄλλη φράσις, ἥτις καὶ μόνη ἐνδιέφερεν αὐτῇ «καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν», ὅτε ἔπρεπε νὰ ψαύσῃ τὰ εἰς τὴν ζώνην αὐτῆς κατὰ τῆς βασκανίας καὶ μαγγανείας ὅπλα, δηλαδὴ τὸ ψαλίδι καὶ τὸ μανρομάνικο μαχαίρι. Τόση δὲ ἀπεδίδετο εἰς τοῦτο σημασία ὥστε, ὁσάκις ἡ κόρη ἦτο δύσνους ἢ ἀμνήμων ἢ ἦτο γνωστὸν ὅτι δὲν προσεῖχεν εἰς τὰς δεισιδαιμονίας, ἄλλη συγγενὴς παραμονεύουσα ἐφρόντιζεν ὥστε κατὰ τὴν χρίσιμον στιγμὴν δι' ἐπιτηδείας χειρονομίας νὰ ἐξαναγκάσῃ τὴν νύμφην νὰ ἐγγίσῃ ὁπωσδήποτε τὰ προβασκάνια ἐπιλέγουσα αὐτῇ «*βουλλώσουρ³ τ³ γιέτ³ πᾶσα κακὸ*» (βουλλωμένο νὰ εἶναι πᾶσα κακό).

Αἱ περὶ τὸ τέλος τοῦ μυστηρίου καὶ κατὰ τὸν «χορὸν τοῦ Ἡσαΐου» ἐπακολουθοῦσαι σκηναὶ ἦσαν χωριέσταται, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀνώδυνοι διὰ τοὺς νεονύμφους, ὧν αἱ κεφαλαὶ ἐγίνοντο στόχος τῶν περιεστώτων ραινόντων ἐκείνους οὐ μόνον δι' ὀρύζης καὶ βάμβακος, ἀλλὰ καὶ διὰ χονδρῶν κομφέτων, καρύων, καστάνων, ἀμυγδάλων καὶ κερμάτων χαλκῶν ἢ ἀργυρῶν. Ἀλοίμονον ἂν ὁ γαμβρὸς εἶχε πολλοὺς ἀγάμους βλάμηδες, ὧν διὰ τοῦ γάμου ἀπεχωρίζετο[2])· οὗτοι οἱονεὶ ἐκδικούμενοι διὰ τὴν πρὸς τὴν φιλίαν αὐτῶν ἀπιστίαν ἔβαλον τόσον ἰσχυρῶς κατ' αὐτοῦ, ὥστε ἐνίοτε καὶ οἰδήματα ἐνεφανίζοντο διαρκοῦντος ἔτι τοῦ χοροῦ. Ἀλλὰ καὶ οἱ πόδες τῶν νεονύμφων δὲν ὑπέφερον ὀλιγώτερα ἐκ

[1]) Ὁσάκις παρεπονεῖτό τις ὅτι ἡ σύζυγος δὲν ὑπακούει εἰς αὐτὸν προθύμως, τῷ ἔλεγον στερεοτύπως «*ποιὸς σοῦ φταίει! ἂς πάτανες καλὰ τὸ ποδάρι*». Πρβλ. παροιμίαν «*πάτησε ποδάρι*» τ. ἔ. ἐπέδειξεν αὐστηρότητα πρὸς ἐπικράτησιν.

[2]) Ἀπὸ τῆς ἡμέρας τοῦ γάμου ἐπήρχετο σπουδαία μεταβολὴ εἰς τὴν ζωὴν τοῦ νέου. Αἱ διασκεδάσεις, αἱ πανηγύρεις, αἱ ἐκτὸς τοῦ οἴκου διανυκτερεύσεις καὶ αἱ μέθαι ἔπρεπε νὰ ἐγκαταλειφθῶσιν ἀμέσως. Ἔπρεπε νὰ «νοικοκυρευθῇ», «νὰ καταλάβῃ πῶς ἔγινε νοικοκύρις καὶ δὲν τοῦ πρέπουν». Συνήθεις δὲ ἦσαν αἱ φράσεις «πάντρεψε τὸ παιδί σου νὰ συμμαζευθῇ» (*μαρτόε ντιάλ³ν³ τ³ μπ³λίδετ³*) καὶ «παντρεύσηκε καὶ συμμαζεύτηκε» (*ου μαρτούα ε ου μπ³λιόθ*). Συχνὰ δὲ καὶ πάντες ὑπενθύμιζον εἰς τοὺς ἐλευθεριάζοντάς πως ἐγγάμους ὅτι «παντρεύτηκαν καὶ ἔπρεπε ν' ἀφήσουν τὰ παλαιὰ ἢ τὰ μαθημένα» δηλαδὴ τὰς τῆς νεότητος συνηθείας.

τῆς ἐφόδου τῶν παίδων, οἵτινες ὥρμων ἐξ ὅλων τῶν σημείων τοῦ γαμηλίου κύκλου διὰ νὰ συλλέξωσι τὰ χρήματα καὶ τὰ ἄλλα ἀντικείμενα, δι' ὧν ἐρραίνοντο οἱ νεόνυμφοι. Ἂν εἰς ταῦτα προσθέσῃ τις τὸν συνωστισμὸν τῶν ἀγάμων ἀμφοτέρων τῶν φύλων, συνωθουμένων περὶ τὸν δίσκον τῶν στεφάνων διὰ νὰ κλέψωσι τὰ «βλοημένα κουφέτα» *(κουφέτατ' ε βλοήσουρα)*, τὰ ὁποῖα τιθέμενα κατὰ τὴν νύκτα ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον θ' ἀνεπλήρουν τὸν μαγικὸν καθρέπτην, ἐν ᾧ θὰ ἔβλεπον τὴν εἰκόνα τοῦ μέλλοντος ἢ τῆς μελλούσης «νὰ πάρουν», τότε θὰ δυνηθῇ νὰ ἔχῃ μικρὰν ἰδέαν τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ γαμηλίων σκηνῶν.

δ'. Τὰ μετὰ τὴν τελετήν. Ἐπάνοδος εἰς τὴν οἰκίαν.

Μετὰ τὸ πέρας τοῦ μυστηρίου ἀμφιθαλὴς παῖς, ἐκλεγόμενος μεταξὺ τῶν ὡραιοτέρων καὶ χαριεστέρων, ὁδηγούμενος ὑπὸ τοῦ ἱερέως ἐχώριζε τὰς συνδεδεμένας χεῖρας τῶν νεονύμφων. Εἶτα δ' ἀφαιρουμένων τῶν στεφάνων ἐξήρχοντο τῆς ἐκκλησίας.

Ἅμα τῇ ἐξόδῳ τῶν νεονύμφων ἐκ τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐν αὐτῷ ἔτι τῷ προαυλίῳ αὐτῆς ἤρχιζον νὰ «χορεύουν τὴν νύμφην» (*τ³ κ³τσέν³-ν³ νούσεν³*). Ὁ χορὸς οὗτος, ὅστις παλαιότερον ἐκαλεῖτο *καντζέλαρο* ἢ *καγγέλ³*, ἐχορεύετο ὡς ἑξῆς· πρὸ τῆς νύμφης ἐτάσσετο ἡ μήτηρ τοῦ γαμβροῦ καὶ πρὸ τούτου ἡ μήτηρ τῆς νύμφης κρατοῦσαι μεγάλα μεταξωτὰ μανδήλια *καλαμάτες* ἢ *πολίτικα*, ἅτινα εἶχον διπλώσει οὕτως ὥστε νὰ γίνωσι τρίγωνα· κρατοῦσαι δὲ τὰς δύο γωνίας τοῦ τριγωνικοῦ μανδηλίου ἐχόρευον ρυθμικώτατα κινοῦσαι τὰ μανδήλια πρὸ τῶν νεονύμφων, αἴρουσαι ὁτὲ μὲν τὴν δεξιάν, ὁτὲ δὲ τὴν ἀριστεράν, ἀναλόγως τῆς κινήσεως τῶν ποδῶν, ἥτις πάλιν ἐρρυθμίζετο πρὸς τὸν ἦχον τοῦ εἰδικοῦ γαμηλίου ᾄσματος, οὗτινος δὲν ἐσώθη οὔτε μία λέξις, εἰμὴ μόνον ὁ ἦχος: *ν³ -ν³, ν³-ν³, -ν³-ν³-ν³*, ἀποδιδόμενος διὰ βιολίου καὶ λαούτου ἢ καὶ κλαρίνου, τὸ ὁποῖον προσετέθη ἐπ' ἐσχάτων εἰς τὴν τάξιν τῶν γαμηλίων ὀργάνων. Ὁ χορὸς τῆς νύμφης, ὅστις ἤγετο μόνον κατὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας μέχρι τῆς οἰκίας τοῦ γαμβροῦ διαδρομήν, ἐχορεύετο διὰ τεσσάρων μόνον πλαγίων βημάτων (δύο δεξιὰ καὶ δύο ἀριστερὰ)· ἐποικίλλετο δὲ δι' ἁπλῶν περιστροφῶν *(βόλτ³)*, κατὰ τὰς ὁποίας οἱ χορευταὶ ἐκριπτουν τὴν δεξιὰν παρὰ τὴν ὀσφύν, τοῦ μανδηλίου κρεμαμένου παρὰ τὸν δεξιὸν πόδα [1]).

[1]) Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ σεβαστοῦ φίλου καὶ συναδέλφου κ. Δημοσθένους Οἰκονομίδου, κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου τρόπον μετὰ μανδηλίων ἐχόρευον τὴν

Ἐν ᾧ δὲ οὕτω ἐχόρευον πρὸ τῶν νεονύμφων αἱ μητέρες ἢ ἐν ἐλλείψει τούτων αἱ πλησιέστεραι ἑκατέρωθεν συγγενεῖς αὐτῶν, ἄλλαι συγγενεῖς ἀνὰ δύο τασσόμεναι ἀπέναντι ἀλλήλων ἐχόρευον κρατοῦσαι ὅμοια μανδήλια καὶ κινοῦσαι αὐτὰ ὁμοίως. Ἔπρεπε δ' ἑκάστη τῶν συγγενῶν τῆς νύμφης νὰ συγχορεύσῃ μετὰ μιᾶς τῶν συγγενῶν τοῦ γαμβροῦ, αἵτινες «εἶχαν παντοῦ τὰ πρωτεῖα» καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς τῶν συγχορευτριῶν. Μόνον δ' ὅταν κατηρτίζοντο τὰ ζεύγη ἐξ ἀμφοτέρων τῶν συγγενικῶν ὁμίλων καὶ ἐπερίσσευον χορεύτριαι ἐκ τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου ὁμίλου, τότε ἐπετρέπετο νὰ συγχορεύωσιν καὶ αἱ ὑπολειπόμεναι, ἀποτελοῦσαι ζεύγη ἐκ τοῦ αὐτοῦ συγγενικοῦ κύκλου.

Τοῦ χοροῦ τούτου μετεῖχον καὶ αὐτοὶ οἱ ἄνδρες τασσόμενοι ἀνὰ δύο, ἄνευ ὅμως μανδηλίων, ἢ ἐν συνεχείᾳ προηγουμένου τοῦ κρατοῦντος τὴν *τσίτσα (τσότρα)*. Ὁ χορὸς οὗτος διαρκῶν ἑκάστοτε ἡμίσειαν περίπου ὥραν διεκόπτετο διὰ νὰ ἐπαναληφθῇ πολλάκις καθ' ὁδόν, ὑπὸ οἱανδήποτε καιρικὴν κατάστασιν, μέχρι τῆς εἰς τὸν οἶκον τοῦ γαμβροῦ ἀφίξεως, ἔνθα ἐγενικεύετο καὶ καθίστατο ζωηρότερος [1]).

Ἀπὸ τῆς αὐλείου θύρας (τῆς μεγάλης πόρτας) ὑπεδέχοντο τοὺς νεονύμφους ἡ μήτηρ καὶ αἱ λοιπαὶ συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ ραίνουσαι αὐτοὺς «μὲ ρύζι, *γιὰ νὰ ριζώσουν*, μὲ μπαμπάκι, *γιὰ νὰ γεράσουν καὶ γίνουν ἄσπροι σὰν τὸ μπαμπάκι*[2]), μὲ ζάχαρι, μὲ κουφέτα καὶ σῦκα, γιὰ νὰ εἶναι γλυκεῖς *(τ³ τ³μπλ³ σὶ ζάχαρ)*, ἀλλὰ καὶ μὲ φουντούκια *(λεφτοκάρε)*, μὲ καρύδια *(ἄρρα)*» καὶ ἄλλα καταχύσματα, ἐν οἷς ἀπαραίτητα ἦσαν τὰ ἀμύγδαλα. Τὰ καταχύσματα ταῦτα ἐλαμβάνοντο ἀπὸ μανδηλίων μεταξωτῶν, κοντομπολίων, κανίστρων καὶ ἐν ἐλλείψει τούτων ἀπὸ κοσκίνου μεταλλίνου, ὅπερ πρότερον ἦτο πρόχειρον ἐν πάσῃ οἰκίᾳ καὶ τῇ πτωχοτέρᾳ ἔτι [3]). Καθ' ἅπασαν δὲ τὴν διαδρομὴν οἱ νεόνυμφοι ἐρραίνοντο ὑπὸ τῶν παροδίων (φίλων, γειτόνων ἢ καὶ ἁπλῶς γνωρίμων) δ' ὀρίζης καὶ κουφέτων [4]).

νύμφην ἐν Πόντῳ.—Πρβλ. *Φ. Κουκουλέ*, Ἡ νεοελληνικὴ καὶ τὰ βυζαντινὰ ἔθιμα, ἐν Ἡμερολογίῳ Μεγάλης Ἑλλάδος, 1926, σ. 199.

[1]) Περὶ τῆς παρὰ Βυζαντίνοις συνηθείας τῆς μετὰ τὸ μυστήριον συνοδείας τῶν νεονύμφων ἐν χορῷ καὶ ὀργάνοις βλ. *Φ. Κουκουλέ*, Συμβολὴ εἰς τὸ περὶ τοῦ γάμου κεφάλαιον, ἐν Ἐπετ. Ἑτ. Βυζ. σπουδῶν, ἔτ. Β' 1925, σ. 32.

[2]) Τὸ μπαμπάκι πρέπει νὰ εἶνε *ἄβγαλτο*, δηλαδὴ ἀξεκόκκιστο, γιὰ νὰ εἶναι γεμᾶτοι καὶ γόνιμοι οἱ νεόνυμφοι.

[3]) Ἡ σημασία, ἣν ὁ κ. Ρωμαῖος ἀποδίδει εἰς τὸ κόσκινον (Λαογραφίας τόμ. 7, Ζ' 359) δὲν διασῴζεται ἐν Σαλαμῖνι.

[4]) Ἡ συνήθεια αὕτη ἐκράτει καὶ παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις. Πρβλ. *Φ. Κου-*

Ὅταν οἱ νεόνυμφοι ἐπλησίαζον πρὸ τῆς θύρας τῆς οἰκίας, ἵστιαντο ἐπ' ὀλίγον πρὸ τοῦ πατρὸς τοῦ νέου ἢ ἄλλου ἀσκοῦντος τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν, ὅστις κρατῶν φλωρίον ἠρτημένον ἀπὸ μεταξίνης κορδέλλας, χρώματος ροζ ἢ θαλασσί, ἐκρέμα τοῦτο εἰς τὸ πρὸ τοῦ μετώπου μέρος τοῦ κεντήματος τῆς σκέπης τῆς νύμφης.

Πρὸ τῆς θύρας ἐγίνετο τὸ *μπόγιασμα* (τ³ *μπογιάσουρι*³) τῆς νύμφης, καθ' ὃν τρόπον ἐγένετο τοῦ γαμβροῦ πρὸ τῆς θύρας τοῦ πενθεθερικοῦ οἴκου ἐπανελαμβάνοντο δηλαδὴ καὶ ἐνταῦθα τὰ μειλίγματα διὰ μέλιτος μετὰ ψίχας ἀμυγδάλου καὶ οἴνου [1]) ὡς καὶ ἡ σκηνὴ τῆς ἁπάτης τῶν περιεστώτων, ὡς ταῦτα ἀνωτέρω περιεγράψαμεν. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ μπογιάσματος ἡ νύμφη ἔβαπτε τὸν μικρὸν δάκτυλον τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἐντὸς μέλιτος προσφερομένου ἐντὸς ποτηρίου ἢ κούπας καὶ ἔκαμνεν εἰς τὰς παραστάδας καὶ τὸ ἀνώφλιον τῆς θύρας σταυρούς, οὓς ἀπεσπόγγιζε διὰ μικροῦ μεταξωτοῦ μανδηλίου. Ἔπειτα λαμβάνουσα ρόϊδι προσφερόμενον ὑπὸ τῆς πενθερᾶς ἢ τῆς πλησιεστέρας τῶν συγγενῶν ἔπλησσε δι' αὐτοῦ τὰς παραστάδας τῆς θύρας ἐπὶ τῶν αὐτῶν σημείων καὶ εἶτα ἔρριπτεν αὐτὸ μεθ' ὁρμῆς πρὸς τὸν ἔναντι τοῖχον τῆς οἰκίας οὕτως ὥστε νὰ θλασθῇ καὶ νὰ ἐκχυθῶσιν οἱ σπόροι. Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην πάντες οἱ περιεστῶτες ἐπηύχοντο ζωηρῶς «νὰ εἶσαι γεμάτη σὰν τὸ ρόϊδι» (τ³ *γιέσ ὲ πλότ*³ *σι σέγγα* ³).

Μετὰ ταῦτα οἱ νεόνυμφοι περιβαλλόμενοι ἀμφότεροι κατὰ τὴν ὀσφὺν διὰ μεγάλου μεταξωτοῦ μανδηλίου ἢ ἄβαλτης ὑφαντῆς πολυχρώμου κοντομπόλιας ἐσύροντο πρὸς τὰ ἔσω μετά τινος βιαιότητος ὑπό τίνος τῶν συγγενῶν τοῦ γαμβροῦ, ἐν ᾧ οἱ ἐκτὸς τῆς οἰκίας ὁπλοφόροι ἔβαλον ὁμοβροντίας. Παλαιότερον περιέβαλον αὐτοὺς διὰ μεταξωτῆς μπόλιας ἐπὶ τῆς ὁποίας ἦτλωνον «τὴ *σκέπη* (ἐπίπλουν κ. ξύγγι) τοῦ σφαχτοῦ τοῦ γάμου». Ὑπερβάλλουσα δὲ τὸν οὐδὸν ἡ νύμφη καὶ εἰσερχομένη εἰς τὴν οἰκίαν «μὲ τὸ δεξὶ ποδάρι» ὑπεχρεοῦτο νὰ πατήσῃ ἐπὶ σιδηροῦ ἀντικειμένου λ. χ. ὑνίου, σιδήρου τῆς ἑστίας (*χέκουρι ι βάτρ*³*σ*³) κ. ἄ. τ. «γιὰ νὰ εἶναι σιδερένια καὶ σιδεροκέφαλη» (*ε χεκουρίμτ*³ *ἐδὲ κρύε χέκουρ*) [2]).

κουλέ, Συμβολὴ εἰς τὸ περὶ γάμου κεφάλαιον, ἐν Ἐπετηρ. Ἑταιρ. Βυζ. σπουδῶν, ἔτ. Β' 1925, σ. 30.

[1]) Πρβλ. Λαογραφίας Α' 316, ἔνθα ἀναφέρεται ὅτι καὶ ἐν Λευκάδι κρατεῖ ἡ συνήθεια τῶν μειλιγμάτων. Ἐπίθι καὶ *Φ. Κουκουλέ*, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 34.

[2]) Τὸ ὑνίον (πλούαρ ἢ πνούαρ) μετεχειρίζοντο οἱ γεωργοί, τὸν δὲ σίδηρον τῆς ἑστίας οἱ ναυτικοὶ καὶ οἱ ἄλλοι ἀστοί. Ἐνίοτε ἐγίνετο καὶ χρῆσις κλειδίου,

Μετὰ ταῦτα ἤγετο ἡ νύμφη καὶ ἐτοποθετεῖτο ὀρθία συνήθως παρὰ τὴν ἑστίαν ἐκεῖ δὲ ἱσταμένη ἐδέχετο τὰ δῶρα, τὰ κεράσματα (*κεράσουρατ*³) τῶν οἰκείων καὶ συγγενῶν αὐτῆς, οἵτινες προσερχόμενοι «κερνοῦσαν τὴ νύφη» προσφέροντες δακτυλίδια, σταυρούς ἢ χρυσᾶ νομίσματα, οἱ δὲ πτωχότεροι καὶ ἀργυρᾶ «μέσα 'ς τὸ ρόϊδι», ἐνίοτε καὶ χάρτινα νομίσματα, καὶ ἄλλοτε μόνον «μπαμπάκι ἄβγαλτο μὲ λίγα κουφέτα ἢ τρεῖς σβώλους ζάχαρι». Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον «κερνοῦσαν τὴ νύφη» καὶ οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ.

Μετὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ «κεράσματος τῆς νύφης» οἱ συγγενεῖς αὐτῆς, οἱ συμπεθέροι της (*κρούσκιτ ε νούσε*³) δεχόμενοι ἁπλοῦν κέρασμα (ἕνα κρασὶ κι' ὄξω) ἀποτελούμενον συνήθως ἀπὸ *κόκκα* καὶ κρασὶ ἢ λουκουμάδες καὶ ρακή, ἀπήρχοντο συναποκομίζοντες ὅ,τι ἐκ τῶν σκευῶν ἠδύνατό τις νὰ κλέψῃ (λ. χ. πιάτα, ποτήρια, μαχαίρια), διότι «ἔτσι γίνεται 'ς τὸ γάμο». Ἀπερχόμενοι δ' οὗτοι ἐν σώματι «καὶ μὲ τὰ *παιγνίδια τους*» (δηλ. βιολὶ καὶ λαοῦτο) ἐπέστρεφον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πατρὸς τῆς νύμφης, ἔνθα διήρχοντο τὴν νύκτα διασκεδάζοντες, «ἂν εἶχε τραπέζι», ἢ διελύοντο ἐνωρὶς «σὰν λυπημένοι, γιατὶ τοὺς πῆραν τὸ κορίτσι».

Ὅταν δ' ἀπεμακρύνοντο οἱ συμπεθέροι τῆς νύμφης καὶ ἀπέμενον οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ προσκεκλημένοι τοῦ γαμβροῦ ἐγίνετο «τὸ *ξεσκέπασμα τῆς νύφης*», ἀφηρεῖτο δηλαδὴ ἡ καλύπτουσα τὴν κεφαλὴν αὐτῆς *σκέπη*, ἧς οἱ χρυσοῖ κροσσοὶ παλαιότερον μὲν κατεκάλυπτον, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, τελείως τὸ πρόσωπον, κατὰ δὲ τοὺς τελευταίους χρόνους τὸ μέχρι τῆς ρινὸς μέρος. Ἐγίνετο δὲ ἡ ἀποκάλυψις ὡς ἑξῆς· προσήρχετο πρὸ αὐτῆς ὁ γαμβρός, συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς μητρὸς ἢ τῆς πλησιεστέρας συγγενοῦς αὐτοῦ, καὶ ἐνώπιον ὅλων ἀφῄρει ἰδίαις χερσὶ τὰς τρεῖς ἐκ τῶν (3, 5, 7 ἢ 9) *καρφίδων* (*καρφίτσετ*³), αἵτινες συνεκράτουν τὴν σκέπην, καὶ ραπίζων αὐτὴν ἐλαφρῶς ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν παρειῶν ἐφίλει ἐνώπιον ὅλων, οὕτω οἱονεὶ ἀσκῶν τὴν πρώτην τῆς ἐπ' αὐτῆς κυριότητος ὡς συζύγου πρᾶξιν. Μετὰ τοῦτο ἡ συνοδεύουσα αὐτὸν συγγενὴς ἀφῄρει τὰς ὑπολοίπους καρφίδας καὶ τὴν σκέπην καὶ οὕτως ἀπεκάλυπτε τελείως τὴν κεφαλὴν τῆς νύμφης καὶ παρουσίαζε

τὸ ὁποῖον ὅμως ἔπρεπε νὰ εἶναι *ἀρσενικὸ* καὶ *γύφτικο* καὶ ὄχι τῆς ἀγορᾶς. Περὶ τῆς χρήσεως τοῦ ὑνίου βλέπε τὴν ἀρίστην μελέτην τοῦ κ. *Ρωμαίου*, Τὸ ὑνὶ κατὰ τὸν γάμον, ἐν Λαογραφίας Ζ' 346 κ. ἑ.

αὐτὴν εἰς τοὺς συγγενεῖς καὶ κεκλημένους [1]).

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἡ κόρη ἔπαυε νὰ εἶναι ξένη· εἰσαγομένη δ' οὕτως εἰς τὸν κύκλον τῶν νέων αὐτῆς συγγενῶν ἐπελαμβάνετο ἀμέσως καὶ τῆς διευθετήσεως τῶν τοῦ οἴκου μετέχουσα προθύμως πάσης, ἐργασίας σχετικῆς πρὸς τὸ ἐπικείμενον γαμήλιον δεῖπνον, ἀλλὰ καὶ ἀνακοπτομένη εἰς πᾶσαν βαρεῖαν ἐργασίαν ὑπὸ τῶν νέων αὐτῆς συγγενῶν, οἵτινες ἐφιλοτιμοῦντο νὰ μὴ ἀφήσωσι τὴν νύμφην νὰ κουρασθῇ καὶ μάλιστα ὅταν «ἦταν καλομαθημένη κι' ἀπὸ σόϊ».

Τὸ γαμήλιον δεῖπνον. Ὁ γάμος, τὸ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν μέγα μυστήριον, ἔκλειε κατὰ κανόνα, ὅπως καὶ ἄλλα μυστήρια, διὰ γαμηλίου δείπνου, δι' ὃ διετίθεντο πολλάκις μεγάλα σχετικῶς ποσά, διότι διήρκει συνήθως μὲν εἴκοσι καὶ τέσσαρας ὥρας, ἐνίοτε δὲ καὶ «τρία μερόνυχτα». Κατὰ τοῦτο παρετίθεντο ὄρνιθες μὲν ἢ κοτόπουλλα ἢ χοιρίδια γαλαθηνὰ διὰ τὸν *νουνὸν* (*νούνι·ν*[3])[2]), ἀμνοὶ δὲ καὶ ἰχθύες διὰ τοὺς λοιπούς. Ἐπιδόρπια δὲ παρετίθεντο τὰ συνήθη *κόκκα* καὶ φροῦτα ἀνάλογα πρὸς τὴν ἐποχήν, ἐνίοτε δὲ καὶ λουκουμάδες (*κατσοῦμπλε*), οἵτινες ἀπὸ διημέρου ἑτοιμαζόμενοι ἀπέκειντο ἐντὸς μεγάλων κοφίνων. Ὁ δὲ ρητινίτης τόσον ἀφθόνως διετίθετο, ὥστε περὶ τὰς πρωϊνὰς ὥρας αὐδ' αἱ ἐγκρατέστεραι τῶν γυναικῶν ἠδύναντο νὰ καυχηθῶσιν ὅτι «δὲν ἤρθαν 'ς τὸ κέφι», ὅπερ ἄλλως τε ἐδικαιολογεῖτο, ἀφ' οὗ «ἤντουσαν σὲ γάμο».

Τὸ *τραπέζι* ἐστρώνετο, ὡς περιεγράψαμεν ἐν τοῖς περὶ ἀρραβῶνος. Διὰ τοὺς γάμους ὅμως τὰ πλουσιώτερα σπίτια, οἱ νυκοκυραῖοι (*νοικοκύρ*[3]*τ*[3]) εἶχον εἰδικὴν τράπεζαν, τὸν *σοφρᾶ τοῦ γάμου* (*σοφράν*[3] *ε ντάρσμ*[3]*βε*) δηλαδὴ ἐπιμήκη, ὡοειδῆ καὶ χθαμαλὴν τράπεζαν, περὶ τὴν ὁποίαν ἐκάθηντο μεταχειριζόμενοι ξύλινα σκαμνία (*σκαμνίνε*). Οἱ μὴ ἔχοντες σοφρᾶν τοῦ γάμου ἐδανείζοντο τοῦτον παρὰ τῶν ἐχόντων, ὁσάκις ἤθελον νὰ κάμωσιν ἐπιδεικτικώτερον τὸν γάμον. Καὶ ἂν μὲν ἡ ἱεροτελεστία ἐλάμβανε χώραν ἐνωρίς, ὡς συνήθως, τότε οἱ συγγενεῖς ἀπήρχοντο διὰ νὰ ἐπανέλθωσι κατὰ τὴν τοῦ τραπεζιοῦ ὥραν· ἂν ὅμως συνέβαινεν ἡ ἱεροτελεστία νὰ λάβῃ χώραν κατὰ τὰς νυκτερινὰς ὥρας, τότε ἐξερχόμενοι εἰς τὴν αὐλὴν ἐχόρευον καὶ ἤδον μέχρις οὗ στρωθῇ τὸ τραπέζι.

---

[1]) Περὶ τοῦ ἐθίμου τοῦ ξεσκεπάσματος τῆς νύμφης πρβλ. *Σ. Κυριακίδου*, Τὰ κατὰ τὸν γάμον ἔθιμα ἐν Γκιουμουλτζίνῃ, ἐν Λαογραφίας Β' 54. Περὶ δὲ τῆς παρὰ Βυζαντίνοις συνηθείας τῆς ἀποκαλύψεως πρβλ. *Φ. Κουκουλέ* ἔνθ. ἀνωτ. σ. 29.34.

[2]) *Νουνὸς* ἐλέγετο ὁ *κουμπάρος* ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς στέψεως καὶ ἑξῆς.

[3]) Περὶ τοῦ γαμηλίου δείπνου πρβλ. Λαογραφίας Α' 317

Ὅταν ἡτοιμάζοντο ὅλα, εἰσήρχετο πρῶτος ὁ ἱερεύς, ἂν ἀνῆκεν εἰς τοὺς κεκλημένους, καὶ μετὰ τοῦτον ὁ νουνὸς καὶ ὁ πατὴρ τοῦ γαμβροῦ, οἵτινες καὶ ἐκάθηντο εἰς τὸ *κεφαλάρι* τοῦ σπιτιοῦ· μετὰ τούτους ἠκολούθουν οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ λοιποὶ κεκλημένοι κατὰ σειρὰν ἡλικίας. Ἀπέναντι τῶν ἀνδρῶν εἰς ἀναλόγους θέσεις ἐκάθηντο αἱ γυναῖκες προκαθημένης τῆς νουνᾶς (*νούνα*) καὶ τῆς παπαδιᾶς.

Διὰ τοὺς νεονύμφους ὅμως, καὶ ἰδίᾳ διὰ τὴν νύμφην, δὲν ὑπῆρχεν ὡρισμένη θέσις, διότι αὕτη ὤφειλε βοηθουμένη ὑπὸ τῶν νεωτέρων συγγενῶν νὰ διακονῇ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ δείπνου καὶ νὰ κερνᾷ τὸν νουνόν, τὸν παπᾶν, τὸν πενθερόν, τοὺς γέροντας καὶ τὰς γυναῖκας, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου ὁ γαμβρὸς περιεποιεῖτο τοὺς βλάμηδες καὶ τοὺς λοιποὺς κεκλημένους.

Ὅταν ὅλοι κατελάμβανον τὰς θέσεις αὐτῶν καὶ ἐπρόκειτο «νὰ κάνουν τὸ στιυρὸ» (τὴν προσευχὴν), προσήρχετο ὁ γαμβρὸς κρατῶν κούπαν μὲν παλαιότερον, δίσκον δὲ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, καὶ ἔτεινεν αὐτὸν πρὸ τοῦ νουνοῦ «*νὰ κεράσῃ τὸ τραπέζι*». Οὗτος ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς αὐτοῦ καταστάσεως ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ρίψῃ ἐντὸς τῆς κούπας ἢ τοῦ δίσκου ποσόν τι ἀργυρῶν ἢ χαρτίνων νομισμάτων «*ντουκουμὲ* (*τάλληρα*), *κολωνᾶτα*, ἢ *σφάντζικες*». Ὁ μετὰ τὸν νουνὸν καθήμενος ἔπρεπε νὰ ρίψῃ τοὐλάχιστον τὸ ἥμισυ τοῦ ποσοῦ, τὸ ὁποῖον ἔρριψεν ὁ νουνός. Οἱ μετὰ τοῦτον ἠδύναντο νὰ ρίψωσιν ἴσον ἢ καὶ μικρότερον ποσόν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ «*κούπα τοῦ τραπεζιοῦ*» (*κούπα ε τραπέζιτ* ἢ *κούπα ε ντάρσμ*[3]*βε*) ἀπέδιδε πολλάκις τόσον πλούσια κεράσματα, ὥστε οὐ μόνον ἐκαλύπτοντο αἱ δαπάναι καὶ τοῦ πλουσιώτερου δείπνου, ἀλλ' ἔμενε καὶ «περίσσεμα».

Μετὰ τὸ κέρασμα ἤρχιζε τὸ δεῖπνον, ἀφ' οὗ «πρῶτα ἔβαζε βλογητὸ ὁ παππᾶς ἢ ὁ πιὸ γέρος ἢ ὁ πιὸ γραμματισμένος τοῦ τραπεζιοῦ». Διαρκοῦντος τοῦ δείπνου ἠγείροντο ἀνάλογοι εὐχητήριοι προπόσεις, πρῶτον μὲν ὑπὸ τοῦ ἱερέως ἢ τούτου ἀπουσιάζοντος ὑπὸ τοῦ πατρὸς εὐχομένου «*νὰ ζήσουν καὶ νὰ γεράσουν*» (*τ*[3] *ρόνι*[3]*ν*[3] *τ*[3] *μπλάκεν*[3]), ἔπειτα δὲ οἱ ἄλλοι, οἵτινες ἐπηύχοντο «*τοῦ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ τ' ἀγαθά*» «*μὲ καλοὺς κληρονόμους*» «*μὲ γυιοὺς*» (*μὲ ντιέλμ*) ἢ «*μὲ γυιὸ νὰ χαρῆτε*» (*μὲ μπίρ τ*[3] *γγ*[3]*ζόνενι*)· ἀποτεινόμενοι δὲ πρὸς τοὺς γονεῖς τοῦ γαμβροῦ ἐπηύχοντο, ἂν εἶχον καὶ ἄλλους ἀγάμους υἱοὺς καὶ θυγατέρας, «*καὶ 'ς τὰ ποδέλοιτα*» κενοῦντες «*κι' ἀπὸ ἕνα γιομᾶτο*». Αἱ εὐχαὶ διεσταυροῦντο παντοχόθεν «*καὶ 'ς τὰ παιδιά σας*» (*ἐδὲ ντ*[3] *ντιέλμ τούαϊ*) «*καὶ 'ς τὰ δικά σας ἀνύπαντροι*». Μετ' ὀλίγον τὸ γλέντι ἐζωήρευε καὶ αἱ προκλήσεις πρὸς ἀπνευστὶ πόσεις πλήρων ποτηρίων διεδέχοντο ἀλλήλας.

Ἐάν τις ἐχαιρετᾶτο ὑπ' ἄλλου διὰ τοῦ «*τ' γγιέτα*» ὤφειλε ν' ἀντιχαιρετήσῃ πίνων πλῆρες ποτήριον. Ἐκεῖνος ὅμως, ὅστις ὑφίστατο τὰς προκλήσεις ἐπαλλήλους καὶ πανταχόθεν, ἦτο ὁ νουνός. Ἡ φράσις «*τ' γγιέτα νοῦν*» ἦτο ἡ κυριαρχοῦσα ἐν ἀρχῇ τοῦ συμποσίου· αὐτὸς δ' ἀπαντῶν διὰ τοῦ «*μίρ' σε τ' βίσ'*» (καλῶς νάρθῃς) ὑπεχρεοῦτο νὰ πίῃ ἀπὸ εἰδικοῦ ποτηρίου ὀνομαζομένου «ποτήρι τοῦ νουνοῦ» (*ποτήρι ι νούνιτ*) καὶ χοροῦντος ἡμίσειαν περίπου ὀκάν. Ὁ νουνὸς χαιρετώμενος ὑπεχρεοῦτο νὰ πίῃ τὰ πρῶτα ποτήρια πλήρη μέχρι στεφάνης καὶ ἀπνευστί. Εὐνόητον δ' ὅτι μετ' ὀλίγον οὗτος εἶχε τὸ γενικὸν πρόσχαγμα τῆς εὐθυμίας, ἥτις ἐξεδηλοῦτο δι' ἀσμάτων, χοροῦ, εὐφυολογιῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ σκωμμάτων, προκαλούντων ἐπεισόδια καὶ ὀχληρὰς παρεξηγήσεις.

Εἰς τὸ μέσον τῆς διασκεδάσεως παλαιότερον προσετίθετο καὶ τὸ «τηγάνι μὲ τὸ μπαμπακόσπορο» (*ντηγγάνι μὲ κόκκε πουμπάκουτ*), τοῦ ὁποίου ἡ σημασία ἐλησμονήθη. Μικρὸν δηλαδὴ μετὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ συμποσίου νέος εὐλύγιστος ἔθετεν ἐντὸς τηγανίου ἱκανὴν ποσότητα βαμβακοσπόρου, ἣν περιέχει δι' οἰνοπνεύματος (σπίρτο τοῦ καμινέτου ἢ σούμα). Ἔπειτα ἀνάπτων τὸ οἰνόπνευμα διεσκέλιζε τὴν τράπεζαν ἑλικοειδῶς καὶ περιέφερε τὸ τηγάνι διὰ μέσου τῶν συμποσιαζόντων καὶ πρὸ ἑνὸς ἑκάστου αὐτῶν. Ὁ τριγμὸς τῶν ἐκρηγνυμένων βαμβακοσπόρων καὶ τὰ ἰριώδη χρώματα, τὰ σχηματιζόμενα διὰ τῆς καύσεως τοῦ μείγματος (βαμβακοσπόρου καὶ οἰνοπνεύματος), ἐφώτιζον φασμαγορικῶς τὸ πρόσωπα τῶν μετεχόντων τοῦ γαμηλίου δείπνου καὶ προεκάλουν τοὺς γέλωτας.

Μετὰ τ' ἀνωτέρω ἐπηκολούθει ὁ χορός, ὁ ὁποῖος συνήθως ἕνεκα τῆς στενότητος τῶν οἰκιῶν ἤγετο ἐν τῇ αὐλῇ, ἐν ᾗ κατὰ τὸν χειμῶνα ἀνήπτετο πυρὰ ἐκ ξύλων πεύκης, διαρκῶς τροφοδοτουμένη καὶ ὑποδαυλιζομένη ὑπὸ παρασίτου, προθύμως ἀναλαμβάνοντος ἀντὶ ὑπολειμμάτων τροφῆς τὸ οὐχὶ καὶ δυσάρεστον ἐν ὥρᾳ χειμῶνος ἔργον. Ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ μακροστένῳ οἰκίᾳ ἤγετο ἐνίοτε ὁ χορὸς ὑπεγειρομένης τῆς μεσάλας καὶ παραμεριζομένων τῶν λοιπῶν ἀντικειμένων.

Ἡ φράσις «*ντάρσμα πὰ διολίτε σ'κὰ οὐσί*» (γάμος χωρὶς βιολιὰ δὲν ἔχει οὐσία) δηλοῖ σαφῶς ὅτι σπανιώτατα ἔλειπον ἀπὸ τὸν γάμον τὰ ὄργανα. Διότι καὶ ἂν ὁ γαμβρὸς δι' οἱονδήποτε λόγον ἀπέπεμπε τοὺς ὀργανοπαίκτας πρὸ τοῦ γαμηλίου δείπνου, οἱ βλάμηδες καὶ λοιποὶ συγγενεῖς ἀνεκάλουν αὐτοὺς ὅταν ἤρχοντο «'ς τὸ κέφι καὶ κόρωνε τὸ γλέντι». Σπανίως ὅμως ὁ γαμβρὸς ἀπέπεμπε τοὺς ὀργανοπαίκτας, διότι οὐδεμία περισσὴ δαπάνη ἐβάρυνε αὐτὸν ἐκτὸς τῆς «ξεκοπῆς» (*ξεκοπή-α*), δηλαδὴ

τοῦ ἑκατονταδράχμου, ἐνίοτε δὲ καὶ ὀλιγωτέρου ποσοῦ, καὶ «τζάμπα γάπου-κάπου», τὸ ὁποῖον ἐδίδετο ὑπ' αὐτοῦ ἐφάπαξ, *καθόσον πᾶς χορεύων*, καὶ ἐχόρευον ὅλοι οὐ μόνον τὴν νύμφην, ἀλλὰ καὶ πάσας τὰς προσκεκλημένας νέας ἐγγάμους ἢ ἀγάμους, ἐπλήρωνεν αὐτὸς τὸν «*διολιτζῆν*» ἐπικολλῶν ἐπὶ τοῦ μετώπου ἐκείνου τὸ ἀνάλογον πρὸς τὴν «θέσι ἢ τὸ κέφι του, ἂν ἦταν γλεντζὲς» χαρτονόμισμα. Διὰ τὰς χορευούσας ἐπλήρωνον οἱ συνοδεύοντες αὐτὰς συγγενεῖς.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ δείπνου καὶ περὶ τὸ μεσονύκτιον ἢ ὀλίγον πέραν τούτου, ὅτε ὑπετίθετο ὅτι θὰ ἤθελόν τινες ν' ἀπέλθωσιν, ἡ νύμφη, συνοδευομένη ὑπὸ ἀγάμου ἀδελφῆς τοῦ γαμβροῦ ἢ ἄλλης στενῆς συγγενοῦς κρατούσης κάνιστρον περιέχον τ' ἀντίδωρα, ἔρριπτεν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου τοῦ πενθεροῦ *κονομπόλιαν* ἢ μεταξωτὸν μανδήλιον, εἰς δὲ τὴν πενθερὰν *μπόλιαν* μεταξωτὴν ἐκ τῶν προικῴων. Ἔπειτα δὲ προσερχομένη πρὸ τοῦ νουνοῦ ἐφίλει τὴν δεξιὰν καὶ ἐπέρριπτεν ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ μεταξωτὸν μανδήλιον, καλαμάταν. Ἐπὶ δὲ τοῦ ὤμου τῆς *νουνᾶς* (συζύγου, μητρός, θυγατρὸς ἢ ἄλλης συγγενοῦς συνοδευούσης τὸν νουνὸν) ἐπέρριπτε μπόλιαν χρυσῆν ἢ μεταξωτὴν ἢ μεταξωτὸν μανδήλιον ἀνάλογον πρὸς τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν πρὸς τὸν νουνὸν συγγενικὴν αὐτῆς σχέσιν, ἀλλὰ περισσότερον ἀνάλογον πρὸς τὸ *κέρασμα* τοῦ νουνοῦ καὶ αὐτῆς. Ὁ κανονισμὸς τῶν ἀντιδώρων ἐγίνετο κανονικῶς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νόμου τῆς συναλλαγῆς.

Τὸ πέρας τῆς διανομῆς τῶν ἀντιδώρων ἐσήμαινε καὶ τὸ πέρας τοῦ πρώτου μέρους τοῦ γλεντιοῦ. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἠδύναντο οἱ βουλόμενοι ἐκ τῶν κεκλημένων ν' ἀπέλθωσιν, οἱ δὲ νεόνυμφοι ν' ἀποσυρθῶσι «γιὰ νὰ ξεκουρασθοῦν». Καὶ τὸ μὲν πρῶτον σπανίως συνέβαινε, τὸ δὲ δεύτερον σπανιώτατα, τοὐλάχιστον ὅσον ἀφορᾷ τὸν γαμβρόν, διότι μόνον ἡ νύμφη ἂν ἦτο πραγματικῶς κουρασμένη «ἔγερνε λιγάκι ὅπως ἦταν», δηλαδὴ «ντυμένη». Παλαιότερον ἡ νύμφη «ντυμένη μὲ τὰ καλά της καὶ μὲ τοὺς πλεξίδες ἀκόμη» ἐκοιμᾶτο ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας. «Κοντὰ 'ς τὰ χαράματα» οἱ ἀπομείναντες κεκλημένοι μετὰ τῶν ὀργάνων (*μὲ τ' ἄργανα τούμπανα*) ἐξήρχοντο ἀνὰ τὰς ὁδοὺς καὶ «ἔκαναν τὴ μπατινάδα» [1]) ᾄδοντες τὸ καὶ ἄλλοθεν γνωστὸν ἐωθινὸν ᾆσμα «*Τώρα τὰ πουλλιὰ...*», οὗ τοὺς ἐν τῷ στόματι τῶν Σαλαμινίων ὀλβανοφώνων σῳζομένους στίχους καταγράφομεν κατωτέρω ἐν τῇ σειρᾷ τῶν γαμηλίων ᾀσμάτων. Κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους, καθ' οὓς ἡ ζωὴ

1) Ἡ μπατινάδα ἢ πατινάδα ἀνακτέα εἰς τὴν ἰταλ. mattinata πρὸς ἣν ὁ Κουκουλὲς ἐσχέτισε τὰς κρητικὰς *μαντινάδας*, ἐν Λαογραφίας Α.' 288.

κατέσιη πεζοτέρα, ἡ μπατινάδα δὲν γίνεται πάντοτε, ἀρκοῦνται δὲ νὰ χαιρετῶσι τὴν *αὐγήν* ἀπὸ τῆς οἰκίας ἢ τὸ πολὺ τῆς αὐλῆς, ἔνθα καὶ *ἐξακολουθοῦσι χορεύοντες μέχρι τῆς ἀνατολῆς* τοῦ ἡλίου.

Κατὰ ταύτην ἐνίοτε ἐπερατοῦτο τὸ γαμήλιον δεῖπνον καὶ οἱ κεκλημένοι ἀπήρχοντο διαφεύγοντες ἐπὶ διαφόροις προφάσεσιν. Ἄλλοτε ὅμως ἁπλῶς διεκόπτετο τὸ γλέντι διὰ νὰ συνεχισθῇ περὶ τὴν μεσημβρίαν ἢ τὸ ἀπόγευμα, ὅτε καὶ πάλιν ἐχορεύετο ἡ νύμφη μέχρι τῆς ἑσπέρας καθ' ἣν καὶ ἐστρώνετο νέον τραπέζι διὰ τὴν νύκτα. Τὸ αὐτὸ ἐπανελαμβάνετο, παλαιότερον ὅμως πάντοτε, ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπὶ ἑβδομάδα ὁλόκληρον.

Περὶ τὸ δειλινὸν τῆς Δευτέρας οἱ στενώτεροι συγγενεῖς, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι *γαμιῶτες* ἢ ἁπλῶς περίεργοι «μὲ τ' ἄργανα τούμπανα» ἢ καὶ χωρὶς ὄργανα «πήγαιναν τὴ νύφη 'ςτὴ θάλασσα». Ἐκεῖ ἡ νύμφη κρατοῦσα διὰ τῶν ὀδόντων ἀργυροῦν νόμισμα, συνήθως «ἕναν παρᾶ ἀσημένιο», ἐπλησίαζε καὶ ἔρριπτεν αὐτὸν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἔπειτα ἐξάγουσα ἐκ τῆς ζώστρας τὸ μεταξωτὸν μανδήλιον, διὰ τοῦ ὁποίου εἶχε κατὰ τὸ μπόγιασμα σπογγίσει τὸ μέλι, δι' οὗ ἡ ἰδία εἶχεν ἀλείψει τὰς παραστάδας τὴν προηγουμένην, ἔπλενεν αὐτὸ ἡ ἰδία. Μετὰ τοῦτο ἡ αὐτὴ πομπὴ συνώδευε τὴν νύμφην «'ς τὸ πηγάδι». Ἐκεῖ πάλιν ἡ νύμφη κρατοῦσα «παρᾶ ἀσημένιο» ἐπλησίαζεν εἰς τὸ χεῖλος τοῦ πηγαδίου «ἀμίλητη» τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἄλλη νεᾶνις ἐκ τῶν συγγενῶν εἶχεν ἀνασύρει μέχρις ὀργυιᾶς «χαρανὶ γεμᾶτο νερό». Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ νύμφη ἔρριπτε «*τὸν παρᾶ 'ςτὸ πηγάδι* καὶ ἔπειτα ἐτραυοῦσε τὸ χαρανὶ καὶ γιόμιζε ἕνα κανάτι (*λαγγῆνε*) καινούριο, ποῦ τὸ εἶχε δώσει ἡ μάννα της γεμᾶτο μὲ νερὸ τὴν ὥρα ποῦ τῆς ἔδινε καὶ τ' ἄλλα προικιά».

Ἔπειτα ἡ πομπὴ συνοδεύουσα τὴν νύμφην κρατοῦσαν «τὸ κανάτι γεμᾶτο νερὸ» ἐπέστρεφεν εἰς τὴν οἰκίαν. Ἐκεῖ ἡ νύμφη παρέδιδε τὴν λάγηνον εἰς τὸν πενθερὸν ἢ εἰς ἄλλον ἀσκοῦντα τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν καὶ ἐδέχετο παρ' αὐτοῦ τὴν εὐχὴν «νὰ εἶσαι δροσισμένη ὅλη τὴ ζωή». Ὁ πενθερὸς πίνων ὀλίγον ὕδωρ παρέδιδεν ἀμέσως τὸ δοχεῖον εἰς τὴν πρὸ αὐτοῦ ἀναμένουσαν νύμφην, ἥτις στρεφομένη προσέφερεν αὐτὸ εἰς τὸν ἐκεῖ που πλησίον ἀναμένοντα νεόγαμβρον, ὅστις πάλιν, ἀφ' οὗ ἔπινεν ἱκανὴν ποσότητα, προτιθέμενος νὰ ὀλιγοστεύσῃ τὸ ὕδωρ, ἐπέστρεφε τὴν λάγηνον εἰς τὴν ἀναμένουσαν νύμφην. Αὕτη τέλος πίνουσα ἐλαχίστην ποσόιητα, ἐπεχείρει διὰ τοῦ ὑπολοίπου νὰ βρέξῃ τὸν νεόνυμφον, ὃν καὶ κατεδίωκεν ἐπὶ πολὺ φεύγοντα δῆθεν πρὸ αὐτῆς. Ἔπειτα οὗτος διακόπτων ἀποτόμως τὴν φυγὴν ἔστρεφε πρὸς τὴν

διώκουσαν συλλαμβάνων δ' αὐτὴν καὶ ἁρπάζων ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτῆς, ζωηρῶς ἀνθισταμένης, τὸ δοχεῖον προσεπάθει νὰ κενώσῃ δῆθεν αὐτὸ κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς· περιοριζόμενος δὲ συνήθως εἰς ἁπλοῦν ῥαντισμὸν ἐλάμβανεν ἀπὸ τῶν χειλέων τῆς νύμφης θερμὸν φίλημα, ὡς ἔπαθλον, ἐπιφωνούντων καὶ ἐπικροτούντων πάντων τῶν παρισταμένων.

«Εἰς τὸ κανάτι μὲ τὸ νερό, ποῦ μείνεσκε, ἔβαζαν τοὺς λαμπάδες τοῦ γάμου ἀναμμένες καὶ τοὺς ἄφηναν νὰ καοῦν κάθε βράδυ ἀπὸ λιγάκι. Ὕστερα ἀπὸ τοὺς τρεῖς βραδειὲς τὰ μικρὰ κομμάτια, ποῦ μείνεσκαν ἀπ' τοὺς λαμπάδες, τὰ ἔβαζαν 'ς τὴ *στεφανοθήκη*».

Γ'.

Ἁγνείας πεῖρα.

Ὡς ἐν τοῖς περὶ γαμηλίου συμποσίου εἴπομεν, οἱ νεόνυμφοι διακονοῦντες δὲν ἀπεσύροντο κατὰ τὴν πρώτην νύκτα εἰς τὴν νυμφικὴν παστάδα, ἥτις συνήθως ἦτο ἓν κοινὸν ἐπίμηκες δωμάτιον ἰσόγειον ἢ τμῆμα ἑνὸς δωματίου, χωριζόμενον δι' ἁπλοῦ τοίχου ἐκ πλίνθων ἢ κοινοῦ *τσατμᾶ* ἢ δι' ἁπλουστέρου σανιδωτοῦ διαφράγματος (μισοχώρι). Ἐν τῷ διαμερίσματι τούτῳ ἐτοποθετοῦντο τὰ προικῷα καὶ ἐστρώνετο *ἡ στρῶσι πεπληρωμένη ἀχύρων*· ἐστρώνετο δ' αὖτη ἐπὶ ψιάθου (ψάθ'α), ἐφ' ἧς οἱ πλουσιώτεροι ἐπέρριπτον καὶ ἀνδρομίδαν (σκόρτσ'α) ἢ ἐπὶ κλίνης (κρεββάτ'ι) ἁπλουστάτης, ἀποτελουμένης ἐκ ξυλίνων στριπόδων (στρίποδα) καὶ τριῶν ἢ τεσσάρων καινουργῶν σανίδων ἐντελῶς ἀκατεργάστων [1]. Οὐδεμία δ' ἄλλη διακόσμησις ἐγίνετο εἰς τὸν νυμφικὸν θάλαμον πλὴν τῆς προχείρου ταξινομήσεως τῆς *στοίβας*, ἧς τὸ ὕψος ἦτο ἐνδεικτικὸν τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς νύμφης, καὶ τῆς ἀναρτήσεως τῶν ἁγίων εἰκόνων καὶ τῆς στεφανοθήκης (στεφανοθήκ'η). Τὰ ἄνθη ἀπηγορεύοντο ἀπολύτως, διότι ταῦτα «ἦσαν γιὰ τοὺς πεθαμένους» καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιηθῶσι πρὸς στολισμὸν τοῦ νυμφικοῦ θαλάμου.

Ἡ ἔλλειψις λοιπὸν εἰδικῆς παστάδος, παρεχούσης πρόσφορον καταφύγιον, ἀλλὰ καὶ ἡ αἰδώς, ἐγίνετο ἀφορμὴ ν' ἀπέχωσι τῆς ἑνώσεως οἱ νεόνυμφοι καθ' ὅλας τὰς νύκτας, καθ' ἃς διήρκει ὁ γάμος, ἐνίοτε δὲ

---

1) «Τὴν ὥρα ποῦ ἔστρωναν τὴ στρῶσι φώναζαν τὸ γαμπρὸ νὰ εἶναι μπρόστά. Τότε δυὸ ἢ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς βλάμηδες ἔπεφταν ἀπάνω καὶ δὲν σηκωνόντουσαν ἂν δὲν τοὺς ἔταζε ὁ γαμπρὸς ἀρνὶ ἢ κότα».

καὶ περισσοτέρας. Τὴν νύμφην «δὲν τὴν φύλαγαν γιὰ νὰ μὴ ζυγώσῃ τὸ γαμπρό, παρὰ μόνη της ἀπὸ ᾽ντροπὴ ἔκανε καὶ δέκα μέρες νὰ ζυγώσῃ».

Σπανιώταται δὲ ἦσαν αἱ κατὰ τὴν πρώτην νύκτα τοῦ γάμου ἑνώσεις καὶ παρ᾽ αὐτοῖς ἀκόμη τοῖς πλουσιωτέροις, οἵτινες καὶ χῶρον καταλληλότερον ἠδύναντο νὰ διαθέσωσι πρὸς στολισμὸν νυμφικοῦ θαλάμου καὶ πρὸς τὰς συνηθείας ἐλευθεριώτερον ἐφέροντο. Οἱ δὲ ἐλευθεριάζοντές πως καὶ τὴν αἰδῶ ἀμελέστερον θεραπεύοντες ἐσχολιάζοντο δυσμενῶς ὡς ἀκρατεῖς, ὡς «λυσσασμένοι» (*τ³ λυσσάξουρ³*).

Τὴν ἑπομένην τῆς ἑνώσεως πρωΐαν ἡ μήτηρ τοῦ γαμβροῦ ἢ ἐν ἀπουσίᾳ ταύτης μία τῶν στενωτάτων συγγενῶν μετ᾽ αὐστηρὰν παρατήρησιν τοῦ στρώματος καὶ τῶν νυκτερινῶν τῆς νύμφης ἐνδυμάτων ἐβεβαίου ὅτι «ὅλα ἦσαν ἐν τάξει» (*τούτι γιάν³ ντ³ τάξ᾽*). Ἄλλη ἐπίδειξις σημείων ἁγνείας κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους δὲν ἐγίνετο, κατὰ δὲ τοὺς καθ᾽ ἡμᾶς καὶ ἡ ἁπλῆ τῶν ἐνδυμάτων παρατήρησις ἠμβλύνθη εἰς βαθμὸν ἀμελείας ἢ πλήρους ἀδιαφορίας. Φαίνεται ὅμως ὅτι παλαιότερον ἐλάμβανε χώραν πομπώδης τῶν σημείων ἐπίδειξις. Τοῦτο τοὐλάχιστον νομίζομεν ὅτι σημαίνει ἡ φράσις «*ε μπ³γ³ μπρέκ³γ³ παντέρ³*» (ἔβαμαν τὸ βρακὶ παντιέρα), φερομένη ἐπὶ ἐπιδείξεων ἀντικειμένων, ὧν ἡ δημοσία ἐμφάνισις ἀντίκειται εἰς τὴν αἰδῶ.

Παρὰ τὴν αὐστηρότητα ὅμως τῶν ἠθῶν καὶ παρὰ τὴν αὐστηρὰν ἐπιτήρησιν τῶν δυστυχῶν μητέρων ἐνίοτε ἡ ζώνη ἐλύετο πρὸ τοῦ δέοντος καὶ τότε πρὸς ἀπάτην τῆς κατὰ κανόνα αὐστηρᾶς καὶ δυστρόπου πενθερᾶς, συναινοῦντος φυσικὰ καὶ τοῦ πταίστου γαμβροῦ «ποῦ βιάστηκε τόσο πολύ», ἐγίνετο χρῆσις κύστεως πλήρους αἵματος περιστερᾶς ἢ πέρδικος, ὧν τὸ αἷμα εἶναι «τὸ μόνο ποῦ ταιριάζει πολὺ μὲ τὸ αἷμα τῆς γυναίκας». Τοῦ αὐτοῦ μέσου ἐγίνετο χρῆσις καὶ πρὸς ἀπάτην ἀτυχοῦς νεονύμφου, ὅστις «σὰν μπουνταλᾶς πῆγε καὶ πῆρε μιὰ ἀκουσμένη» ἢ μιὰ «παρδαλή».

Ὅσάκις λοιπὸν τὸ διερευνητικὸν ὄμμα τῆς καχυπόπτου πενθερᾶς ἤτις ἐγίνετο δυστροπωτέρα «ὅταν ἡ νύφη ἦταν ἀρρεβωνιασμένη πρωτύτερα μὲ ἄλλον», εὕρισκεν ὅλα «τὰ πράματα ἐν τάξει», τότε ὅλα ἔβαινον κοσλῶς. Ἂν ὅμως συνέβαινεν «ἡ νύφη νὰ μὴ εἶναι κορίτσι» (*νούσεα σίσ᾽ βάϊζ³*), τότε ἐλάμβανον χώραν σκηναὶ διαπομπεύσεως αὐτὸ τοῦτο τραγικαί. Ὁ ἀπατηθεὶς δηλαδὴ γαμβρὸς συλλαμβάνων τὴν νέαν ἀπὸ τῆς κόμης ἔσυρεν αὐτὴν διὰ τῶν ὁδῶν μέχρι τῆς οἰκίας τοῦ πατρός αὐτῆς ἐκεῖ δὲ δένων τὴν κόμην αὐτῆς «᾽ς τὸ χαλκᾶ τῆς ὀξώπορτας» ἐφώναζε τοὺς οἰκείους αὐτῆς «νὰ βγοῦν νὰ πάρουν τὴν προκομμένη»

καὶ ἀπήρχετο θριαμβευτικῶς νομίζων ὅτι οὕτως ἐξεπλήρωσεν ὑπέρτατον καθῆκον, ὀφειλόμενον εἰς τὴν τιμὴν καὶ τὸν ἀνδρισμόν. Ἄλλοι ὅμως μετριοπαθέστερον ἐνεργοῦντες ἀπέστελλον ἁπλῶς τὴν κόρην εἰς τὸν πατέρα αὐτῆς ἄνευ ἄλλης διαπομπεύσεως. Αἱ φράσεις «τὴν ἔδεσε τοῦ πατέρα της ᾽ς τὴν πόρτα» (γιὰ λίδι γιάτιτ ντ³᾽ντέρ³) καὶ «τὴν ἔστειλε ᾽ς τὸν πατέρα της» (ε ντρ³γγόϊ ντε γιάτι) εἶναι νομίζομεν ἀρκούντως δηλωτικαὶ τῆς πρότερον κρατούσης συνηθείας [1]).

ΙΑ΄.

Τὰ μετὰ τὸν γάμον

Τὴν τρίτην ἀπὸ τοῦ γάμου ἡμέραν ἡ νύμφη ἐλάμβανε τὴν ἄδειαν τῶν πενθερικῶν νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν μητέρα αὐτῆς. Μεταβαίνουσα δὲ παρ᾽ αὐτῇ, ἐν συνοδείᾳ, ἐννοεῖται, μιᾶς τῶν νέων συγγενῶν, διέμενεν ἱκανὰς ὥρας καταγινομένη εἰς τὴν ἐκτέλεσιν παραδόξου καθήκοντος. Λσμβάνουσα δηλαδὴ ἀπὸ τῶν χειρῶν τῆς μητρὸς αὐτῆς «ἀδράχτι, σφοντύλι, ρόκα καὶ ὅλο τὸ μπαμπάκι, ποῦ μάζεψαν τὴν ἡμέρα ποῦ ἔρραναν τὰ προικιὰ» ἔνηθεν ἱκανὴν ποσότητα νήματος καὶ δι᾽ αὐτοῦ ἔπλεκε τρεῖς *βρακοζώνας* (*τρὶ βρακοζώνα ἢ τρὲ μουζουμπρέκε*) [2]), ἃς ἐχάριζεν εἰς τρεῖς ἀνθρώπους τῆς ἀρεσκείας αὐτῆς. Πᾶσα προσπάθειά μου πρὸς ἑρμηνείαν τοῦ ἐθίμου τούτου ἀπέβη ἄκαρπος.

Τὴν ὀγδόην ἀπὸ τοῦ γάμου ἡμέραν ἡ νύμφη συνοδευομένη ὑπὸ τῆς πενθερᾶς ἢ ἄλλης στενῆς αὐτῆς συγγενοῦς, δυναμένης κατὰ τάξιν ν᾽ ἀντικαταστήσῃ τὴν πενθεράν, ἐπεσκέπτετο τοὺς νέους αὐτῆς συγγενεῖς, οἵτινες προσέφερον εἰς τὴν νεόνυμφον (*νούσε᾽σ᾽ ε ρὲ*) διάφορα οἰκιακὰ σκεύη (λ. χ. πιᾶτα, πιατέλλες, ποτήρια, μαστραπάδες, μπουκάλες, μπουκαλάκια, σαλιέρες), πάντα ἐξαιρετικῶν σχημάτων, καὶ διάφορα ἀντικείμενα διακοσμητικὰ τοῦ οἴκου, ἐκλεγόμενα ἐκ τῶν ὡραιοτέρων καὶ πολυ-

---

[1]). Ἡ αὐτὴ τιμωρία ἐπεβάλλετο ὑπὸ τοῦ συζύγου εἰς τὴν μοιχευομένην σύζυγον. Περὶ τούτου μαρτυροῦσιν αἱ φράσεις «ἔγινε ντροπὴ καὶ πομπή» (*ου μπε δούνε ἐδὲ πουμπή*), «τὴν ἔβαλαν ᾽ς τὸ γάϊδαρο (*ε βούνε ντε γαϊδούρ*), «τὴν ἔβαλαν ᾽ς τὸ γάϊδαρο ἀνάποδα» (*ε βούνε ντε γαϊδούρ ἀνάποδα*), «τῆς ἔδωσαν τὴν οὐρὰ ᾽ς τὸ χέρι» (*ι δάνε μπίστινε ντε ντόρε*), «τὴν ἐσεργιάνισαν ᾽ς τὸ παζάρι» (*ε σεργιανίσνε ντε παζάρ*), «τῆς ἔκοψαν τὰ μαλλιά», (*ι πρένε κοταίδετε*), τὴν «διεπόμπευσαν» (*ε πουμπέψνε*), «τὴν ἔκαμαν σεργούνη» τ. ἔ. τὴν κατήσχυναν δημοσίᾳ (*ε μπενε σεργούν ἢ ε μπενε ντουρντενέ*), «τὴν ἐμουντζούρωσαν» (*ε μουντζουρώσνε*), «τῆς ἔκοψαν τ᾽άφτιὰ καὶ τὴ μύτη» (*ι πρένε βέσετε εδὲ χούντενε*), κ. τ. ἄ, αἵτινες ἐνθυμίζουσιν ὅλους τοὺς τρόπους τῆς βυζαντινῆς διαπομπεύσεως τῶν μοιχαλίδων.

[2]) Ἦσαν δὲ αἱ *βρακοζῶναι* βαμβάκινα χειροποίητα κορδόνια, δι᾽ ὧν οἱ φοροῦντες βρακιὰ ἢ πλακιῶτες περιέσφιγγον τὰς περισκελίδας αὐτῶν.

τιμοτέρων. Μεγάλη δὲ κατεβάλλετο φροντὶς πρὸς ἀνεύρεσιν ἑνὸς «ροδίτικου πιάτου», μιᾶς «καλλιπολίτικης κανάτας», μιᾶς «σαλιέρας τῆς Βενετιᾶς» ἢ ἑνὸς πυτηρίου ἢ κούπας «φαρφουρένιας» (γκὰ φαρφουρί). Τὰ ἀντικείμενα ταῦτα παρεδίδοντο εἰς τὴν νύμφην μετὰ ποσοῦ βάμβακος ἀνεπεξεργάστου καὶ ὀλίγων κομφέτων ἢ τριῶν σβώλων ζακχάρεως.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ νεόνυμφος «ἔκανε τὸ νοικοκυρειό της» καταρτίζουσα πολλάκις σπουδαίαν συλλογὴν πολυτίμων ἀντικειμένων, δι' ὧν ἐκόσμει «τὸ ράφι τοῦ σπιτιοῦ» (ράφιν' ε στ³πίσ³), ὅπερ ἀπετέλει τὸν κυριώτερον στολισμὸν τοῦ οἴκου [1]).

Τὴν δεκάτην πέμπτην ἀπὸ τοῦ γάμου ἡμέραν ἡ νεόνυμφος ὡδηγεῖτο ὑπὸ τῆς πενθερᾶς σὔτῆς εἰς τὴν ἐνοριακὴν ἐκκλησίαν καὶ ἤκουε διὰ πρώτην ἴσως φορὰν κυριακὴν λειτουργίαν, καθόσον κόρη οὖσα δὲν «ἦταν σωστὸ» νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰμὴ μόνον κατὰ τὰς μεγίστας τῶν ἑορτῶν. Κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον εἰσαγομένη ἡ νεόνυμφος εἰς τὸν θρησκευτικὸν καὶ κοινωνικὸν κόσμον ἐδικαιοῦτο νὰ μετέχῃ εἰς τὸ ἔξῆς τῆς ζωῆς «σὰν νοικοκυρὰ» *(σὶ νοικοκύρε)*, μετὰ παντὸς δικαιώματος ἀνήκοντος εἰς τὰς ἐγγάμους.

ΙΒ'.

Προλήψεις σχετικαὶ πρὸς τὸν γάμον.

Ἐπὶ ἓν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τοῦ γάμου ἔτος «ἡ νεόνυφη δὲν ἔκανε ν' ἀκούσῃ τὰ γράμματα τῆς στεφάνωσις» *(γράμμ³τ' ε στεφάνωσιτ)*, δηλαδὴ δὲν ἐπετρέπετο νὰ παραστῇ εἰς στέψιν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πρώτου ἔτους· εἰς δὲ τοὺς γάμους ἔπρεπε νὰ προσέλθῃ μετὰ τὴν στέψιν. Ὅσάκις δ' ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῆς ἐγίνετο στέψις, ἐκείνη ἔπρεπε ν' ἀποσυρθῇ εἰς γειτονικὴν οἰκίαν μέχρι τοῦ πέρατος τοῦ μυστηρίου. Διερχομένη δὲ τυχὸν πλησίον ἐκκλησίας, ἐν ᾗ ἐτελεῖτο στέψις, ἔκλειε καλῶς τὰ ὦτα καὶ ἔσπευδε ν' ἀπομακρυνθῇ περίτρομος.

Ἐπίσης ἔπρεπε «ἕνα χρόνο νὰ μὴ πάῃ σὲ κηδεία, μὰ οὔτε καὶ ν' ἀγναντέψῃ λείψανο»· «νὰ μὴ πάῃ οὔτε σὲ μνημόσυνο» καὶ «νὰ μὴ δεχτῇ ἀπὸ κανένα κόλλυβα οὔτε νὰ τὰ γγίξῃ». Οὕτω προφυλασσομένη ἦτο βεβαία ὅτι ἐξησφάλιζε μακρὰν συζυγικὴν ζωήν· «νὰ φυλαχτῇς κορίτσι μου ἕνα χρόνο, γιὰ νὰ χαρῇς γιὰ πάντα τὸ στεφάνι σου» *(τ³ ρούχεσ', βάϊζ³ ζάϊμε, τ³ γγ³ζόσ' κρόρ³τ³)*.

[1]) Ράφι ἰστ³ στολήα ε στ³πίσ³ (τὸ ράφι εἶναι ὁ στολισμὸς τοῦ σπιτιοῦ).

ΙΓ'.

Γαμήλια Σύμβολα

α'. Δακτύλιος ἀρραβῶνος

«Τὰ δαχτυλίδια τῆς ἀρρεβώνας 'ς τὰ παλαιὰ χρόνια ἦσαν ἀσημένια Ἡ ἀρρεβῶνα τοῦ γαμπροῦ ἦταν *ἀντίκα* ἀσημένια μὲ τοὺς πέτρες τοὺς παλαιές, ποῦ εἴχαμε ἀπὸ τοὺς παπποῦδες μας, ἀντὰμ μπουμπαντάμ. Τώρα μάθανε καὶ βάνουνε μαλαματένιες; ἀρρεβῶνες».

β'. Δακτύλιος στέψεως

«'Σ τὰ παλαιὰ χρόνια τοὺς ἴδιες τοὺς ἀρρεβῶνες τοὺς εἶχαν καὶ γιὰ δακτυλίδια τοῦ γάμου. Ἐκείνη τὴν ὥρα, 'ς τὴν ἐκκλησία, τοὺς ἔβγαζε ὁ παππᾶς ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ἀρρεβωνιασμένων καὶ τοὺς ἔβαζε πάνω 'ς τὸ Βαγγέλιο γιὰ νὰ βλοηθοῦνε. Τώρα οἱ βέρες εἶναι χρυσὲς καὶ τοὺς ἀγοράζει ὁ κουμπάρος».

«Τὴν βέρα δὲν κάνει νὰ τὴν βγάνῃ κανεὶς ἀπὸ τὸ χέρι του, γιατὶ ξεχνάει τὸ σύντροφό του. Οὔτε κάνει νὰ τὴν γυρίζῃς 'ς τὸ δάχτυλο, γιατὶ θὰ σὲ πιάσουν οἱ κατάρες καὶ τὰ μάγια. Ὅποιος χάσει τὴ βέρα του, μέσα 'ς τὸ χρόνο θὰ χάσῃ τὸ σύντροφό του. Ἡ γυναῖκα δὲν κάνει νὰ βγάνῃ τὴ βέρα της οὔτε ὅταν πλένῃ, οὔτε ὅταν ζυμώνῃ».

γ'. Στέφανα [1])

«Πιὸ παλαιά, ἐδῶ καὶ πενῆντα χρόνια, τὰ στέφανα ἦσαν ἀπὸ *κλῆμα* τ' ἀμπελιοῦ ἢ τῆς περγουλιᾶς· ὅτι κλῆμα καὶ ἂν ἦταν τὸ ἴδιο ἔκανε. Γιὰ νὰ φτειάξουνε τὰ στέφανα ἔβαζαν πρῶτα ἕνα κλῆμα κ' ἔκαναν τὸν κύκλο τοῦ στεφανιοῦ· ἔπειτα ἔβαζαν δυὸ ἄλλα κλήματα σταυρωτὰ κ' ἔκαναν ἕνα σὰν κουβούκλιο, σὰν στέμμα βασιλιᾶ. Ἀπάνω ἀντὶς γιὰ ἄνθη ἔβαζαν μπαμπάκι καὶ γιὰ γουρδέλλες ἔβαζαν κρεμέζι [2]). Μ' αὐτὸ ἔντυναν καὶ ὅλα τὰ μέρη τῶν στεφανιῶν κι ἀπὸ πάνω ποῦ καὶ ποῦ ἔβαζαν πάλι μπαμπάκι γιὰ ἄνθη». Βλ. εἰκ. 3.

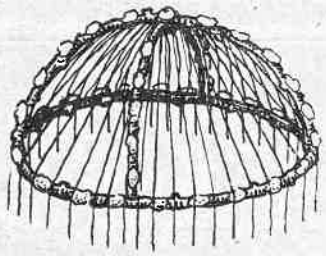
Ἄλλοτε αἱ ἐκκλησίαι εἶχον ἀργυρᾶ στέφανα, ἅτινα διετίθεντο ἀντὶ ἀναλόγου ποσοῦ καλουμένου στεφανιάτικα. Τοῦτο σαφῶς ὑποδηλοῖ καὶ

[1]) Παρὰ τοῖς ἀλβανοφώνοις τὰ *στέφανα* ἐλέγοντο *κρόρ³* ἢ *κρόν³* (ἐκ τοῦ κορώνα—corona), τὸ δὲ *στεφανώνω ομαι* ἐξεφέρετο διὰ τοῦ *βᾶ κρόρ³* (βάζω στεφάνια). Τῆς δὲ λέξεως *στέφανα* ἐγίνετο χρῆσις μόνον ἐν τῇ εὐχῇ «καλὰ στέφανα».

[2]) «Τὸ *κρεμέζι* ἦταν κόκκινη μεταξωτὴ κλωστὴ σὰν αὐτὲς ποῦ κάνουνε τοὺς πλεξίδες». Τοῦ κρεμεζιοῦ ἐγίνετο πρότερον μεγάλη χρῆσις εἰς τὸν καθόλου γυναικεῖον στολισμόν.

ἡ μέχρι σήμερον ἀκουομένη φράσις «λέε ἀτ³ σκὰ παγγούαρ³ ἀκόμα στεφανιάτικα» (ἂς τον αὐτὸν δὲν ἔχει πληρώσει ἀκόμη στεφανιάτικα) φερομένη ἐπὶ ἀγάμου καὶ ἀμερίμνου, ὅστις δὲν ἐδοκίμασε τὰς ἀνάγκας καὶ στενοχωρίας τοῦ βίου τῶν ἐγγάμων.

Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς δὲ χρόνοις τὰ στέφανα ἀγοράζονται ἕτοιμα «φτειαγμένα ἀπὸ ἄσπρο κερὶ ἢ ἀπὸ ἄσπρο γάντι καὶ σίρμα». Διὸ καὶ

Εἰκ. 3. Σχῆμα στεφάνου ἐκ κλήματος.

μεμψιμοιροῦσαι αἱ γραῖαι ἐπὶ τῇ σημερινῇ πολυτελείᾳ ἐκθειάζουσι τὴν προτέραν ἁπλότητα· «κοὺ ι ντίγ³μ νέβε α το, μπίρο; νι³ δρῦ ἐδὲ γιάστ³ γγὰ ντέρα (ποῦ τὰ ξέραμε ἐμεῖς αὐτὰ παιδί μου; ἕνα κλῆμα κι ὄξω ἀπ' τὴν πόρτα)».

ΙΔ'.

Ἔνδυμα γάμου.

Ἔχων τις ὑπ' ὄψιν τὰ κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν ἐν Σαλαμῖνι περὶ τοὺς γάμους λαμβάνοντα χώραν ἤθελεν ἀσφαλῶς ὑποθέσει ὅτι ἄνδρες καὶ γυναῖκες προσήρχοντο εἰς αὐτοὺς μετὰ τῶν πρώτων αὐτῶν ἐνδυμασιῶν καὶ ὅτι δὲν ἦτο καθωρισμένον ἔνδυμα γάμου. Καὶ ὅμως πρότερον γαμήλιον ἔνδυμα διὰ μὲν τοὺς «στεριανοὺς» ἀπαραίτητον ἦτο ἡ *μεγάλη φουστανέλλα*, διὰ δὲ τοὺς «θαλασσινούς», τοὺς καὶ ἄλλως «*γεμ³τζῆδες*», ἦσαν οἱ *νυδριώτικες βράκες* (*μπρέκ³τ³ νυδριῶτε*)· τῶν δὲ γυναικῶν ἀποκλειστικὸν φόρεμα γάμου (*φορέσια ε ντάρσμ³βε*) ἦσαν «*οἱ γρίζες*». Ἄνευ αὐτῶν ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπετρέπετο ἔγγαμος γυνὴ νὰ μετάσχῃ γάμου [1]). Ἦσαν δὲ οἱ *γρίζοι* ἢ *γρίζες* «σιγούνι χρυσοκέντητο μὲ φάσα κόκκινη μπροστά». Αἱ φοροῦσαι γρίζες δὲν ἐφόρουν εἰς τὴν κεφαλὴν μπόλιαν ἢ σκέπην, ἀλλὰ «μαντήλι σταμπέρινο»,

[1]) Ἐν παλαιοτέροις προικοσυμφώνοις μεταξὺ τῶν ἀπαραιτήτων προικῴων ἀναγράφονται οἱ *γρίζοι*, ὧν ἕνα ἢ δύο παρέχει ἑκάστοτε ὁ προικοδοτῶν εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ προικοδοτουμένην.

ὅπερ ἦτο κοινὸν μανδήλιον πάννινον λευκὸν «μὲ χρωματιστὰ λουλούδια τῆς στάμπας» [1]).

ΙΕ'.

Γαμήλια ἄσματα

Πλὴν τοῖς ἀλβανοφώνοις τῆς Σαλαμῖνος ἄσματα σχετικὰ πρὸς τὰς διαφόρους πράξεις τὰς πρὸ τοῦ γάμου τελουμένας λ. χ. ἄλεσμα, κοσκίνισμα ἀλεύρων, ζύμωμα, γιόμισμα στρώματος, ἅπλωμα προικὸς κ.τ.τ. δὲν περιεσώθησαν μέχρις ἡμῶν οὔτε ἑλληνιστὶ οὔτε ἀλβανιστὶ ᾀδόμενα. Ἐκ δὲ τῶν μέχρι τοῦδε συγκεντρωθεισῶν πληροφοριῶν μανθάνομεν μόνον ὅτι «τὴν ὥρα ποῦ στόλιζαν τὴ νύφη, τὰ δυὸ ζευγάρια διολιὰ (δηλ. τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύμφης) ἔπαιζαν λυπητερὰ 'ς ἕνα νηχὸ ἀλλοιώτικο» καὶ ὅτι «'ς τὰ παλαιὰ χρόνια γύρω 'ς τὴ νύφη τραγουδοῦσαν οἱ συμπεθέρες (συγγενεῖς καὶ προσκεκλημέναι τοῦ γαμβροῦ) πάνω 'ς τὸν ἦχὸ τῶν βιολιῶν τὸ «*Μὸς κλιά, νούσεζ'ο, μὸς κλιά!*

Πὰ μ³ μίρ³ ντὸ σκόσ' μὲ νά!

τ. ἔ. Μὴν κλαῖς, νύφη, μὴν κλαῖς! Καὶ καλύτερα θὰ περάσῃς μαζί μας!»

Κατὰ τὴν διάρκειαν ὅμως τοῦ γαμηλίου δείπνου καὶ δὴ κατὰ τὰ διαλείμματα τῶν ὀργάνων οἱ προσκεκλημένοι διαιρούμενοι εἰς δύο ὁμάδας, τὴν τῶν ἀνδρῶν καὶ τὴν τῶν γυναικῶν, ἐτραγουδοῦσαν διάφορα τραγούδια ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν (*ἀρχηγίν³*) τοῦ καλλιφωνοτέρου καὶ ἱκανωτέρου τραγουδιστοῦ (*τραγουδιστήου*). Οὗτος ἐτραγουδοῦσε πρῶτος καὶ μόνος, ἔπειτα ἐτραγουδοῦσε τὸ αὐτὸ ἡ ὁμὰς τῶν ἀνδρῶν καὶ τελευταία ἡ τῶν γυναικῶν, διαγωνιζομένη νὰ ὑπερβῇ τὴν πρώτην εἰς γλυκύτητα καὶ «τέμπο».

Τὸ πρῶτον καὶ ἀπαραίτητον ἆσμα, τὸ ὁποῖον ἠκούετο ἐν ἀρχῇ τοῦ δείπνου ἦτο τὸ εὐχητήριον:

Πέτρος καὶ Παῦλος τό εἰπανε κ'οἱ δώδεκ' Ἀποστόλοι
νὰ ζήσῃ ἡ νύφη κι ὁ γαμπρὸς κ'οἱ συμπεθέροι ὅλοι».

Μετὰ τοῦτο ἄνευ οὐδεμιᾶς τάξεως ᾖδοντο τ'ἀκόλουθα.

Τραπέζι χρυσοτράπεζο, μαλαματένια πιᾶτα,
μαλαματένια τὰ φαγειὰ ροδόσταμο γεμᾶτα.
Ἕνα τραγούδι θὲ νὰ πῶ ἀπάνω στὸ κεράσι,
τ' ἀντρόγυνο ποῦ στέφτηκε νὰ ζήσῃ νὰ γεράσῃ [2]).

[1]) Μέχρι σήμερον διασῴζεται ἡ φράσις «βάζει τοὺς γρίζες γι' αὐτὸ ἀργεῖ» (*βὲ γρίζετε γγαγὸ μενὸν*) ἢ ἄλλαι ἀνάλογοι, αἵτινες ἀκούονται, ὁσάκις βραδύνει τις περισσότερον τοῦ δέοντος κατὰ τὴν ἀμφίεσιν. Μεταφορικῶς δὲ αἱ αὐταὶ φράσεις φέρονται ἐπὶ τοῦ βραδύνοντος εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἔργου. Ἐπὶ δὲ τοῦ ἀκαίρως καὶ κατόπιν ἑορτῆς προσερχομένου φέρεται εἰρωνικῶς ἡ παροιμιώδης φράσις «γρίζετε ντάϊ λειδινό, μὲ μαντήλ' σταμπέρινο» (τ. ἔ. [ἐφόρεσε] τοὺς γρίζες περὶ τὸ δειλινὸν μὲ μαντήλι σταμπέρινο).

[2]) Πρβλ. Λαογραφ. Α' 311.

Ἕνα τραγούδι θὲ νὰ πῶ ἀπάνω σὲ λεϊμόνι
νὰ ζήσ' ἡ νύφη κι ὁ γαμπρὸς κ' οἱ συμπεθέροι ὅλοι.

Σὲ τοῦτο σπίτι πού ρθαμε πέτρα νὰ μὴ ραΐσῃ,
κι ὁ νοικοκύρις τοῦ σπιτιοῦ χίλιους χρόνους νὰ ζήσῃ.

Ὑπὸ δὲ τῶν ὀργανοπαικτῶν, καὶ ἰδίᾳ τοῦ *λαουτιέρι*, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ᾄδετο ἐν συνοδείᾳ τῶν ὀργάνων τό·

Ἄν πᾷς 'ς τὴν Καλαμάτα κ' ἐρθῇς μὲ τὸ καλό,
φέρε μ' ἕνα μαντήλι νὰ δέσω 'ς τὸ λαιμό.

Μὲ τὸ πιστρέφι

Μαντήλι καλαματιανὸ
φοράει ἡ κόρη 'ς τὸ λαιμό.

Κατὰ δὲ τὰ χαράγματα ᾄδετο ὑπὸ πάντων συνοδείᾳ τῶν ὀργάνων τὸ τραγούδι τῆς *χαραυγῆς*, ἡ *μπατινάδα (μπατινάδα ε χαραήσ)*.

Τώρα τὰ πουλλιά, τώρα τὰ χελιδόνια, τώρα οἱ πέρδικες,
τώρα οἱ πέρδικες, γλυκὰ ποῦ κελαϊδοῦνε τὴν γλυκειὰν αὐγή·
τὴν γλυκειὰν αὐγὴ δυ' ὧρες νὰ ξημερώσῃ [1]·

Τώρα οἱ πέρδικες γλυκολαλοῦν καὶ λένε·
Ξύπν' ἀφέντη μου, ξύπνα γλυκέ μ' ἀφέντη,
ξύπν' ἀγκάλιασε κορμὶ κυπαρισσένιο
κι ἄσπρονε λαιμό κι' ἄσπρονε λαιμό,
βυζάκια σὰν λεϊμόνια, σὰν τὸ κρυὸ νερό».

Ἐνίοτε δὲ ᾄδετο καὶ τό·

Ἐχάραξ' ἡ ἀνατολὴ κ' ἐρρόδισεν ἡ δύσι,
πᾶν τὰ πουλλάκια 'ς τὴ βοσκὴ κ' οἱ ὄμορφες 'ς τὴ βρύσι.
παίρνω κ' ἐγὼ τὸ μαῦρο μου καὶ πάω νὰ τὸν ποτίσω.

Πρὸ ἐτῶν, ὄχι ὀλιγωτέρων τῶν τριάκοντα καὶ πέντε, εἰς ἕνα ἀρχοντικὸν γάμον τῆς νήσου, εἰς ὃν ἦσαν προσκεκλημένοι οἱ *πιὸ παλαιϊνοὶ* τοῦ *χωριοῦ*, ἤκουσα ᾀδόμενα ὑπὸ ὁμάδος ἀλβανοφώνων γερόντων καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ γεροντοτέρου, εἰς τόνον ὅλως ἰδιάζοντα, διάφορα ἀλβανικὰ δίστιχα σχετιζόμενά πως πρὸς τὸν γάμον. Ἐκ τούτων δὲν κατώρθωσα ἀτυχῶς νὰ διασώσω εἰ μὴ μόνον τὸ ἀκόλουθον, ὅπερ χαρακτηρίζει ἄκρα ἀφέλεια.

[1]) Πρβλ. Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ σ.181 ἀρ. 147.

Κούτσουρι - κούστουρι μὲ μιλιγγόνα,
κzγιὸ βὰ-κzγιὸ βάϊζα ἰστ³ γιόνα».

τ. ἔ. *Κούτσουρο - κούτσουρο μὲ μυρμήγκια,*
αὐτὸ τὸ κο - αὐτὸ τὸ κορίτσι εἶναι δικό μας.

ΙΣΤ'.

Προικῶα καὶ προικοσύμφωνα

α'. Προετοιμασία προικώων

Ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν ἡ μήτηρ ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, καθ' ἣν ἐγεννᾶτο θῆλυ, ἔχουσα πάντοτε ἐν νῷ τὴν παροιμίαν «ἡ κόρη 'ς τὴν κούνια τὰ προικιὰ 'ς τὴ *θέσι*» (βάϊζα ντ³ ντιὲπ λίνι³τ³ ντ³ θέσ), ἔπρεπε ἐνωρίτατα ν' ἀρχίσῃ προετοιμάζουσα τὴν προῖκα αὐτῆς, ἥτις ἀπήτει καὶ χρόνον πολὺν καὶ χρῆμα οὐκ ὀλίγον.

Ἀπὸ τῶν πρώτων δηλαδὴ στιγμῶν ἡ καλὴ νοικοκυρὰ (καλονοικοκύρεα) ὤφειλε ν' ἀγοράσῃ διαφόρων εἰδῶν μαλλία, ἐκ τῶν ὁποίων ἔπρεπε νὰ κατασκευάσῃ «τοὺς ἀνδρομίδες, τὰ χράμια (σκέτα ἢ τοῦ νεροτριβείου), τὰ ταγάρια, τὴ θέσι» καὶ τόσα ἄλλα εἴδη ἀναγκαῖα εἰς τὴν καθόλου οἰκιακὴν οἰκονομίαν. Ἔπειτα ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔπρεπε νὰ ὑφάνῃ «τὰ παννικὰ γιὰ τὰ ποκάμισα (κ³μίσ³), τὰ βρακιὰ (μπρέκ³), τὰ κοντόσια (κοντόσε), τὰ κοντὰ (κοντόνιε), καὶ τὰ μάλλινα γιὰ τοὺς γοῦνες, τὰ γιουρντιά, τοὺς ζῶστρες (ζῶστρ'α), τὰ ζουνάρια (μπρέζ'α)» καὶ τόσα ἄλλα εἴδη σχετικὰ πρὸς τὴν ἀμφίεσιν. Ὀλίγον δὲ βραδύτερον ἔπρεπε ν' ἀρχίσῃ «νὰ φτειάνῃ τὰ φουστάνια, τὰ ζιπούνια, τὰ μαντήλια, τοὺς μπόλιες, τοὺς ποδεὲς» καὶ ἄλλα εἴδη ἀναγκαιοῦντα εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἀμφίεσιν καὶ τὸν στολισμόν. Ἔπειτα ὤφειλε νὰ φροντίσῃ «νὰ κονομήσῃ τὸ μασαρικὸ τοῦ σπιτιοῦ» δηλαδὴ τὰ χαλκώματα (χαλικώμ³τ³), τὰ καζάνια, τὰ ταψιὰ (ταψίνιετ³), τοὺς καραβάνες (καραβάναι³), τοὺς κουτάλες (κουτάλατ³), τὸ γουδὶ (γουδίν³), τὸν τρίφτη (τρίφτ³ν³), τὴν σιδεροστιὰ (σιδροστίν³) καὶ τόσα ἄλλα χρειαζούμενα τοῦ νοικοκυρειοῦ». Πρὸς τούτοις ἦτο ἀνάγκη νὰ φροντίσῃ ὅπως ἀγορασθῶσιν ἢ ἑτοιμασθῶσι «τὰ ροῦχα τοῦ ὕπνου, δηλαδὴ τὸ στρῶμα (στρῶσι), τὰ δύο παπλώματα (παπλώματ³), τὸ *δαμάσκο* (δαμάσκον³) καὶ τὸ *τσίτινο*, τὴ *σκλαβῖνα*, τὴ γιάμπουλι (γιάμπουλεα), τὸ πλάφι (πλάφιν³) καὶ τὰ ἀπολύτως ἀπαραίτητα *χράμια* (χράμτε³) καὶ τοὺς ἀνδρομίδες (σκόρσ³τ³).

Ἐν τέλει δ' ὅταν εὑρίσκετο ὁ γαμβρὸς καὶ συνεφωνεῖτο ἡ εἰς χρῆμα

προῖξ (νάχτ'ι), ἔπρεπεν ἡ ἰδία, δηλ. ἡ μήτηρ, νὰ φροντίσῃ καὶ περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν θὰ ἐξοικονομεῖτο τὸ ἀπαιτούμενον ποσόν. Συνίστατο δὲ ἡ προῖξ εἰς ὀλίγα *ρεάλια (ρεάλιε)* ἢ ὀλίγα τάλληρα *(ντουκουμὲ)* καὶ πρὸ πεντηκονταετίας εἰς ὀλίγας δραχμάς. Ἑκατὸν δὲ καὶ μία (101) δραχμὴ [1]) τότε δὲν ἐθεωρεῖτο ἀσήμαντος προῖξ, ἀλλ' ἐλογίζετο ἱκανὴ νὰ ἱκανοποιήσῃ καὶ τιμήσῃ καὶ ἐκλεκτοὺς ἀκόμη γαμβρούς. Ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ ὅπως δήποτε ἐβάρυνε τοὺς γονεῖς τῆς κόρης καὶ «τοὺς ἔβαζε σὲ δισκολία καὶ στενοχωρία», ἦτο τὸ *γιορντάνι* [2])· δι' ὃ ἐγίνετο ἰδιαιτέρα συμφωνία διὰ πόσων σειρῶν φλωρίων ἔπρεπε νὰ κοσμηθῇ, ἂν δηλονότι θὰ ἐκοσμεῖτο διὰ τριῶν ἢ διὰ τεσσάρων σειρῶν (ἀράδ'α) φλωρίων. Καὶ ἐν τούτῳ ὅμως ἐχώρει σχετικὴ οἰκονομία, δηλονότι ἀπάτη· διότι ὡρίζοντο μὲν αἱ σειραί, ἀλλὰ δὲν προσδιωρίζετο φυσικὰ ἡ πυκνότης τῆς θέσεως τῶν φλωρίων, ἅτινα ἠδύναντο νὰ τεθῶσι τὸ ἕν πλησιέστατα τοῦ ἄλλου *(μπίθ³ μὲ μπίθ³)*, ἀλλὰ καὶ εἰς ἱκανὴν ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν *(ράλ³ μπ³ ράλ³)*. Εἰς τὰ φλωρία, δι' ὧν ἐκοσμεῖτο τὸ γιορντάνι, ἠδύναντο νὰ συμψηφισθῶσι κατ' ἔθος καὶ ὅσα ἡ κόρη ἐλάμβανεν ὡς δῶρα *(χαρίσμ³)* παρὰ τῶν συγγενῶν τοῦ μνηστῆρος κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μνηστείας. Οὕτω δ' ἐπετυγχάνετο ἱκανὴ οἰκονομία πρὸς ὄφελος τῶν γονέων τῆς κόρης, οἵτινες ὁσάκις εὑρίσκοντο πρὸ ἀδυναμίας ἐκπληρώσεως τῶν συμφωνιῶν προέβαινον καὶ εἰς νοθείαν, ἐπιρράπτοντες ἀντὶ φλωρίων μὲ ρόδαν ἢ φλωρίων γνησίων ἄλλα «ψεύτικα ἢ καπνισμένα» (ψεύτικο ἢ *τ³ καμνίσουρ³)*, δηλαδὴ ἀργυρᾶ ἐπικεχρυσωμένα. Ἐνίοτε δὲ καὶ δὴ ὑπὸ πτωχοτάτων ἐπερράπτοντο ἀντὶ φλωρίων ἀργυρᾶ νομίσματα πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ ἔθους, τὸ ὁποῖον ἀπῄτει ὡς ἀπαραίτητον στόλισμα τῆς νεαρᾶς γυναικὸς τὸ γιορντάνι.

Περὶ πάντων δὲ τῶν ἀνωτέρω ἔπρεπε νὰ φροντίσῃ ἡ μήτηρ, εἰς ἣν σπανιώτατα ἐδίδετο ποσόν τι πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν. Διὸ πλεῖστα ἦσαν τὰ παραδείγματα μητέρων, αἵτινες «μὲ τὰ ψέματα» (μὲ ψευτρὶ) κατώρθωνον νὰ ἑτοιμάσωσι τὰ προικῶα τῶν θυγατέρων, ἄνευ οὐδεμιᾶς χορηγίας τῶν συζύγων καὶ τῶν τέκνων, καὶ μόνον δι' αὐστηροτάτων οἰκονομιῶν οὐδόλως διαφερουσῶν τῶν στερήσεων. Ὁ δὲ πατὴρ

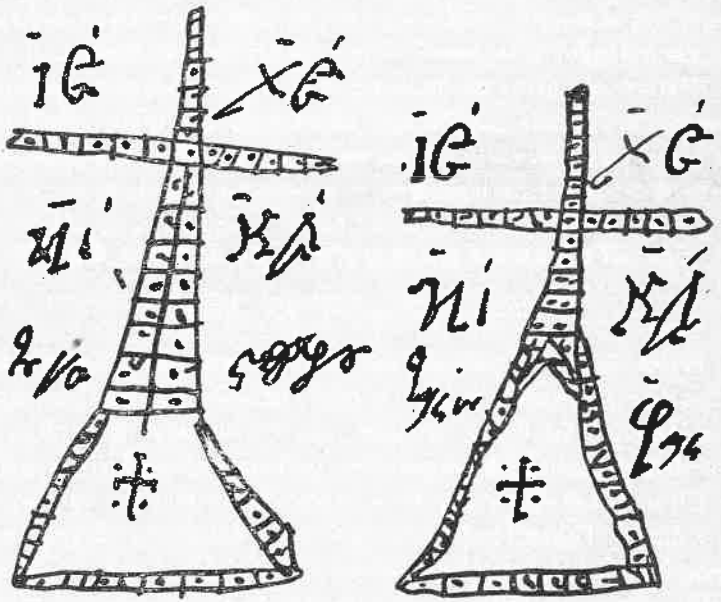
[1]) «Τὸ νάχτι ἔπρεπε νὰ ἦτανε πάντα *μονὸ* (101, 501, 1001 κ.ο.κ.) γιὰ νὰ πληθύνῃ ἀπὸ 'κεῖ καὶ μπρός».

[2]) *Γιορντάνι* (γιορντὰν)‖ καλεῖται πλέγμα ἐκ κοραλλίων καὶ ἐρυθρῶν χανδρῶν (ρούαζα), κεκοσμημένον διὰ τριῶν, τεσσάρων ἢ καὶ περισσοτέρων σειρῶν φλωρίων δι' οὗ ἐκοσμεῖτο τὸ στῆθος καλυπτόμενον ἐν μέρει ἢ ὁλόκληρον.

ἢ ὁ ἀσκῶν τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν συχνὰ ἐνεφανίζετο μόνον διὰ νὰ δώσῃ τὴν συγκατάθεσιν αὐτοῦ πρὸς γάμον ἢ τὴν «εὐκὴ», ἥτις ἦτο ἀπαραίτητος διὰ νὰ στηριχθῶσι «τὰ θεμέλια οἴκου» ἀνυπάρκτου.

β'. Προικοσύμφωνα

Κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους πάντα τὰ προικῶα μηδ' αὐτῶν τῶν ἀκινήτων ἐξαιρουμένων παρεδίδοντο «διὰ λόγου» (*διὰ λόγου*). Τοῦτο ἄλλωστε ἦτο φυσικὸν καὶ ἐπιβεβλημένον, ἀφ' οὗ εἰς τοὺς ἀλβανοφώνους ἦτο ἄγνωστος ἡ ἑλληνικὴ καὶ ὡς λαλουμένη ἀκόμη, ἡ δὲ ἀλβανικὴ γλῶσσα μόνον «διὰ λόγου» μετεδίδετο. Ἀπὸ τῶν μέσων ὅμως τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος εὑρίσκομεν τὰ πρῶτα προικοσύμφωνα, συντασσόμενα ὑπὸ τῶν ἱερέων κατὰ ἀθηναϊκὰ πρότυπα. Ἐν διπλοῦν φύλλον (κόλλα)

Τοῦ γαμβροῦ *Τῆς νύμφης*

Εἰκ. 4.— Σταυροὶ ἐπὶ προικοσυμφώνων τοῦ ἔτους 1808.

χάρτου ὑποκιτρίνου, διαστάσεων 28×19 ἢ 33×21, ἀπετέλει τὸν ἐπίσημον χάρτην, ἐφ' οὗ συνετάσσοντο τὰ προικοσύμφωνα. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως αὐτοῦ συνετάσσετο τὸ κείμενον προτασσομένης τῆς χρονολογίας, ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας ὄψεως τοῦ δευτέρου φύλλου ἱστορεῖτο σταυρός, ἀναλόγως τῆς

ἱκανότητος καὶ τῆς καλλαισθησίας τοῦ συντάσσοντος τὸ προικοσύμωνον, φέρων κατὰ τὰς τέσσαρας γωνίας τὰ γράμματα IC—XC, NI—KA καὶ κατὰ τὴν βάσιν αὐτοῦ τὸν προσδιορισμὸν *προικοσύμφωνον τοῦ γαμπροῦ ἢ προικοσύμφωνον τῆς νύφης* ἢ ἁπλῶς *τοῦ γαμπροῦ* ἢ *τῆς νύφης*, διότι συνετάσσοντο χωριστὰ ἔγγραφα ὑπὸ τῶν πατέρων ἢ τῶν ἀσκούντων τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν ἑκατέρου τῶν μελλονύμφων.

Ἡ κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν συστηματικὴ δημοσίευσις τοιούτων ἐγγράφων θὰ ἦτο διδακτικωτάτη οὐ μόνον ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς ποικίλας προικοδοτήσεις, ἀλλὰ καὶ εἰς ὑποδήλωσιν τῆς βαθμιαίας ἀναπτύξεως τῶν συντασσόντων ταῦτα ἱερέων, οἵτινες ἔχοντες πρὸ αὐτῶν πρότυπα ἀθηναϊκῶν προικοσυμφώνων συντεταγμένων ὑπὸ Ἀθηναίων νοταρίων, δὲν ἠδύναντο ἐν ἀρχῇ οὔτε νὰ ἀντιγράψωσιν ἀκόμη αὐτὰ ὀρθῶς. Ὄχι δὲ μόνον τὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα ἦσαν ἄπειρα κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς εἰσαγωγῆς αὐτῶν εἰς τὴν ἀλβανόφωνον πλέον Σαλαμῖνα, ἀλλὰ καὶ συλλαβαὶ ὅλαι συνεκόπτοντο καὶ λέξεις διεφθείροντο.

Ἐπιφυλασσόμενοι δὲ βραδύτερον νὰ δημοσιεύσωμεν πλήρη σειρὰν προικοσυμφώνων παραδίδομεν σήμερον εἰς τοὺς φίλους τῆς λαογραφίας δύο τοιαῦτα, ἓν τοῦ γαμβροῦ καὶ ἓν τῆς νύμφης, ἀναγόμενα εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος.

1.— *Προικοσύμφωνον τοῦ γαμβροῦ*

1808 στὶ Γεναρί[ου] 12. Κούλουρι.

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· τῆς πανυπερευλογημένης ἐνδόξου δεσπ[ο]ίνης ἡμῶν θεοτόκου [καὶ] ἀειπαρθένου Μαρίας· τῶν ἁγίων ἐνδόξων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων· τῶν ἁγίων ἐνδόξων θεοσ[τ]έπτων βασιλέων καὶ ἰσαποστόλων Κω[ν]σταντί[ν]ου καὶ Ἑλένης· τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Προκοπίου καὶ πάντων τῶν ἁγίων ἀμήν. Τίμιος [ὁ γάμος] καὶ ἡ κοίτη ἀμία[ν]τος. Κἀγὼ ἐγὼ [ὁ] Χαγγῆς (sic) Γεωργάκης Πορδοκούρης ἔχοντας υἱὸν ὀνόματος Νικόλαος καὶ ἐλθὼν εἰς νόμου [ἡ]λικίας καὶ βούλομαι συζε[ῦξ]αι αὐτὸν μὲ τὴ[ν] θυγατέρα τοῦ ποτὲ Κώστα Βενεκιάνη ὀνόματη Φλωροῦ καθ' ἃ διακελεύουσιν οἱ ἅγιοι καὶ ἱ[ε]ροὶ νόμοι τῆς [τοῦ] Χριστοῦ ἐκκλησίας καὶ γράφομεν τὰ προγάμου δωρεᾶς (sic) τὸ μέγα καὶ πλούσιον ἔλεος εὐχὴ γονέων στηρίζουν θεμέλια [οἴκου]· καὶ ἀρχὴ τὸ χίρισμα τῆς νύφης σούμα ριάλια ... 81. δακτυλίδια 5 χωράφι εἰς στὸ Δημήτρανι Ξένο ὅσο ἐστί· τὸ μερτικό μου· δεύτερο εἰς τὸν ἅγιον Δημήτριον καὶ ἡ εὐχὴ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν γονέων.

Παπα[πα]ναγιώτη[ς] Σούρ[μ]πας μαρτυρῶ
Ἀναγνώστης τοῦ Ἀναστάσι μάρτυς
Γιάν[ν]ης ἀδελφός του μαρτυρῶ
Τάτζη[ς] ἀδελφός του μαρτυρῶ
Σπῦρος Μαγιάτης μαρτυρῶ
Παπαμιχάλης ἔγραψα καὶ μάρτυρας.

2.— *Τῆς νύφης*

1808 μηνὶ Γεναρίου 12— Κούλουρι.

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ [τοῦ] ἁγίου πνεύματος· τῆς πανυπερευλογημένης ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας· τῶν ἁγίων ἐνδόξων καὶ πανευ[φή]μων ἀποστόλων· τῶν ἁγίων ἐνδόξων καὶ θεοσιέπτων βασιλέων καὶ ἰσαποστόλων Κω[ν]στα[ν]τίνου καὶ Ἑλένης· τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Προκοπίου καὶ πάντων τῶν ἁγίων. Τίμιος ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμία[ν]τος· κἀγὼ ἐγὼ ὁ Κώστας Βε[νε]κιάνης ἔχοντας θυγάτηρ (sic) ὀνόματι Φλωροῦ καὶ ἐλθὼν ἐ[ν] νόμου [ἡ]λικίας καὶ βούλομαι συζεῦξαι αὐτὴν μὲ τὸν υἱὸν τοῦ Χαγγῆ Γεωργάκη Πορδοκούρη ὀνόματος Νικόλα καθὼς διακελεύσουσι οἱ θεῖοι καὶ ἱ[ε]ροὶ νόμοι τῆς [τοῦ] Χριστοῦ ἐ[κ]κλησίας καὶ γράφομεν τὰ προγάμου δωρεᾶς τὸ μέγα καὶ πλούσιον ἔλεος εὐχὴ γονέων στηρίζουσι θεμέλια οἴκου· ἀρχὴ ποκάμισα τῆς νύφης.. 13, ζιπού[νια].. [μ]πόλιες.. 11 μα[ν]τήλια τῆς κεφαλῆς.. 7. κο[ν]το[μ]πόλιες.. 6. μα[ν]τήλια.. 2, προσκέφαλα 2, ζωνάρια 3, γρίζους 2, σιγού[νια] 3, σακκιὰ 2, ταγάρια 3, ἀ[ν]τρομίδα 1, σκ[λ]αβῖνα 1, σά[γ]ι[σ]μα 1, κα[σ]σέλ[λ]α 1, γῦρο τοῦ λαιμοῦ ρλλ (ρεάλια), 20), δακτυλίδια 5, σκουλαρίκια ζυγὴ 1, τεγγερὲ 1, ταψὶ 1, σιδρόστι 1, τηγάνι 1, τυροτρί[φ]τη 1, κουτάλα 1, χωράφι εἰς τὸ Κιβούρι λαχ[ί]δι 1, ὅσο ἐστὶ [συ]μπλη[σι]αστὴς ἀνατολικά..., δυτικὰ ἡ ὁδὸ[ς], νοτιὰ Γιάν[ν]ης Βε[νε]κιάνης, βορεινὰ Βασιλικῆς· ἕτερο χωράφι εἰς τὸ [Ν]τοροτὸ λαχίδι 1, [συ]μπλη[σι]αστὴς δυτικὰ Γιά[ν]νης Βενεκιάνης, βορεινὰ ἡ ὁδός, νοτινὰ βράκος· ἕτερο χωράφι εἰς τὸ πηγάδι τοῦ Λιβαδι[οῦ] ὅσο ἐστὶ [συ]μπλη[σι]αστὴς νοτινὰ Γιά[ν]νης Βενεκιάνης βορεινὰ Κολιὸς Καλόκιος· ἕτερο χωράφι ἀ[μ]πελότοπο ὅσο ἐστὶ [συ]μπλη[σι]αστὴς δυτικὰ Σοφιὰ Παρκότη(?)· ἕτερο χωράφι εἰς τὸ Δημήτρανι Ξένο λαχίδι 1, ὅσο ἐστὶ ἀνατολικὰ Γιωργάκης Χατζῆς, δυτικὰ Πορδοκούρης· δε[ν]τρὶ εἰς τὸν ἅγιον Δημήτριον Πίσω 1, καὶ μιὰ μωκιδα (?) 1, καὶ ἡ εὐχὴ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν γονέων.

Παπα[πα]ναγιώτης ἀδελφός του μαρτυρῶ
Ἀναγνώστης τοῦ Ἀναστάσι μάρτυς
Γιά[ι]νης ἀδελφός του μαρτυρῶ
Τρίζας ἀδελφός του μαρτυρῶ
Σπῦρος Μαγιάτης μαρτυρῶ
Πατα Μιχάλης ἔγραψα καὶ μαρτυρῶ.

Σημειώσεις καὶ προσθῆκαι

«Ἂν τὸν καιρὸ ποῦ γινόταν δεχτὸ τὸ ξωφύλλι δὲν ἦταν καμμιὰ μεγάλη γιορτὴ κοντὰ γιὰ νὰ γίνουν σύντομα οἱ ἀρρεβῶνες, τότες μιὰ Κυριακὴ ἢ μιὰ μικρότερη γιορτὴ πηγαίναν οἱ γέροι (πατέρας καὶ μητέρα τοῦ γαμπροῦ) καὶ τῆς βάζανε σημάδι» (ιβίγν³ σημάθ), ἕνα φλωρὶ περασμένο σὲ μιὰ γουρδέλλα μεταξωτὴ τριανταφυλλιὰ ἢ θαλασσιά». Πρβλ. σ. 513.

2.— «Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποῦ γινόντουσαν οἱ ἀρρεβῶνες ἡ νύφη ἔλεγε τὸν πατέρα τοῦ γαμπροῦ *πατέρα* (τάτ³) καὶ *κύριο* (ζότ), τὴν μητέρα του *μητέρα* (*μ³μ³*) καὶ *κυρὰ* (*ζόν³*), τοὺς ἀδερφές του καὶ τοὺς πιὸ συγγενεῖς *κυρὲς* (*ζόνια*) ἢ *θειὲς* (*μπάμα*) καὶ τοὺς ἀδερφούς του καθὼς καὶ τοὺς πιὸ συγγενεῖς του *θειοὺς* (*λάλα*)». Πρβλ. σ. 519.

3.— «Στὴ γιορτὴ τοῦ γαμπροῦ, τὸ Πάσχα καὶ τὰ Χριστούγεννα ἔστελνε ἡ νύφη μαζὶ μὲ τ' ἄλλα δῶρα κ' ἕνα πορτοκάλι κεντημένο μὲ γαρύφαλλα» Πρβλ. σ. 524.

4.— «Τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου ἔστελνε ἡ νύφη 'ς τὸ γαμπρὸ τὸ φασεδένιο ποκάμισο (*ε³μίσ³ν³* φασεδένιε) καὶ τὴ *φουστανέλλα* (φουστανέλλ³νε), ἂν ἦτο στεριανός». Πρβ. σ. 529.

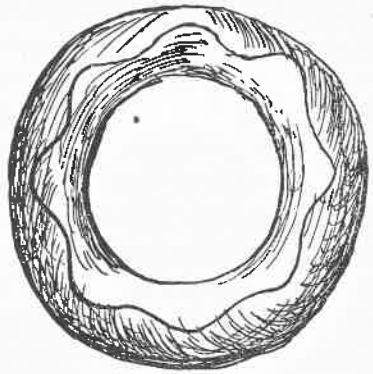
5.— «Τὴν ὥρα ποῦ θὰ ξουριζόταν ὁ γαμπρὸς ἔστρωναν 'ς τὴν αὐλὴ τὴν *καλὴ* ἀντρομίδα, τὴν *κόκκινη*, καὶ 'ς τὴ μέση βάζανε ἕνα ψηλὸ *σκαμνὶ* (*σκαμνὶ τ³ λάρτ³*), γιὰ νὰ κάτσῃ ὁ γαμπρὸς νὰ ξουριστῇ». Πρβλ.σ. 529.

6.— «Τὴ στιγμὴ ποῦ ξουριζότανε ὁ γαμπρός, μιὰ κωπέλλα (κωπίλλε) ἀπὸ τὸ σόϊ τῆς νύφης φοροῦσε τὰ *νυφιάτικα* ὅλα, ὡς καὶ τὴ *γούνα* τοῦ γάμου, *τὴ γιαννιώτικη*, καὶ πήγαινε, μαζὶ μ' ἄλλες κωπέλλες, κ' ἔρρανε τὸν γαμπρὸ μὲ κουφέτα, μύγδαλα, μῆλα καὶ μὲ λεφτά· τὰ λεφτὰ τάπαιρνε ὁ μπαρμπέρης. Ἅμα τελείωνε τὸ ξούρισμα γδυνόταν ἡ κωπέλλα κι ἄφηνε τὰ νυφιάτικα ἐκεῖ γιὰ νὰ τὰ στείλῃ ὁ γαμπρὸς σὲ λίγο 'ς τὴ νύφη νὰ ντυθῇ γιὰ τὸ γάμο». Πρβ. σ. 529.

7.— «Ὅταν χτένιζαν τὴ νύφη, τὰ μαλλιά της τά πλεκαν μιὰ κοτσίδα (κοτσίδ'ι). Πάνω 'ς τὸ *μονοκότσιδο* (μονοκοτσίθ) ἔδεναν τοὺς *πλεξίδες*[1]). Μὲ τοὺς πλεξίδες ἔμενε ἡ νύφη τρία μερόνυχτα. Ὕστερα ἀπὸ τοὺς τρεῖς μέρες ξαναχτένιζε τὰ μαλλιά της, ξανάδενε τοὺς πλεξίδες καὶ τοὺς ἄφηνε ἀπάνω της σαράντα μερόνυχτα· μ' αὐτὲς ἔκανε τοὺς δουλειές, μ' αὐτὲς κοιμώτανε, μ' αὐτὲς ὅλα». Πρβ. σ. 523.

8. «Ὅταν στόλιζαν τὴ νύφη μιὰ συγγενὴς τοῦ γαμπροῦ, ποῦ εἶχε μάννα καὶ πατέρα, τῆς ἔβαζε τὸ φέσι, τὴν *κορώνα* [2]) καὶ τὴ σκέπη». Πρβλ. σ. 533.

9. «Τὴν κουλλούρα τῆς στεφάνωσις *(κουλάτσιν' ε στεφάνωσιτ)* τὴν

Εἰκ. 6. — Κουλλούρα τῆς στέψεως.

κεντοῦσαν μονάχα μ' ἕνα κορδονάκι ἀπὸ ζυμάρι μονοκόμματο». Αὐτὴ τὴν κουλλούρα μετὰ τὴ στεφάνωσι τὴν ἔπαιρνε ὁ παπᾶς. Βλ. εἰκ. 6.

10. «Τὴν κουλλούρα τοῦ γαμπροῦ (κουλάτσιν' ε *δ³ντ³ριτ*) τὴν κεν-

[1]) Περὶ ἑνὸς ἑκάστου τεμαχίου καὶ τῆς νυμφικῆς καθόλου στολῆς δημοσιευθήσεται ὑπ' ἐμοῦ λεπτομερὴς περιγραφὴ ἐν τῷ προσεχεῖ τόμῳ τῆς Λαογραφίας.

[2]) *Κορώνα* λένε τὸ μαῦρο μπομπακερὸ μαντήλι μὲ τὰ λουλουδάκια, ποῦ τὸ στρίβουνε καὶ τὸ βάζουνε σὰν στεφάνι γύρω 'ς τὸ φέσι. Τοὺς ἄκρες αὐτουνοῦ τοῦ μαντηλιοῦ τοὺς στόλιζαν μὲ τούρκικους παρᾶδες καὶ τοὺς ἄφηναν νὰ κρέμωνται μπροστὰ σὰν αὐτὰ ποῦ βλέπουμε 'ς τοὺς εἰκόνες τοῦ ἁγίου Κωσταντίνου καὶ Ἑλένης.* Αὐτὰ τὰ λέγανε πρωτύτερα *πρεπίδια* (πρεπίδε-τσ).

* Πρόκειται περὶ τῶν βυζαντινῶν *πρεπενδουλίων* (βλ. Κ. Πορφυρογέννητον, Περὶ βασιλείου τάξεως, 209,2; (ἔκδ. Βόννης), ἅτινα ἔχουσι τὴν ἀρχὴν εἰς τὸ λατιν. propendulus=προκρεμάμενος· τὰ αὐτὰ ἐλέγοντο καὶ *κατάσειστα*.

τοῦσαν (*κ³ντήσν³*) ἀπὸ πάνω μὲ ἕνα ἁπλὸ κέντημα (*ἁπλὲ κ³ντήμ³*) σὰν ὀχτάρια (*ὀχτόνιε*) ἀπὸ ἕνα μονοκόμματο ζυμάρι». Βλ. εἰκ. 7. Πρβλ. σ. 533.

11. «Τὰ τηγανητὰ ἀβγὰ μὲ τὸ μέλι, ποῦ ἔβαζαν νὰ φάῃ ὁ γαμπρὸς 'ς τὸ σπίτι τῆς νύφης, ὅσα μένανε, γιατὶ ὁ γαμπρὸς ἔτρωγε λιγάκι καὶ τἄφηνε, τὰ πηγαίνανε 'ς τὸ σπίτι του καὶ τὰ τρώγανε οἱ νεόνυφοι προτοῦ φᾶνε ἄλλο φαεῖ». Πρβλ. σ. 533.

12. «Τὴ γούνα τοῦ γάμου, τὴ γιανιώτικη,τὴν φοροῦσε ἡ νύφη τρεῖς μέρες, κ'ὕστερα τὴν ἔβγαζε γιὰ πάντα».

13. «Τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου κανένας συγγενὴς τῆς νύφης δὲν κο-

Εἰκόν. 7.— Κουλλούρα τοῦ γαμβροῦ.

τοῦσε νὰ πάῃ μοναχός του 'ς τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ γιατὶ τὸν πιάνανε, τὸν τυλίγανε σὲ μιὰ ἀντρομίδα, τὸν ἔρριγναν χάμω καὶ τὸν κυλοῦσαν».

14. «Στὰ παλαιὰ χρόνια οἱ πιὸ περήφανοι (*περήφανοτ³*) σηκώνανε 'ς τὴν αὐλόπορτα, πάνω 'ς ἕνα κοντάρι (*στήλιε*), ἕνα μεγάλο μεταξωτὸ μαντήλι γιὰ παντιέρα (*παντέρ³*). Παλαιὰ τὴν παντιέρα τὴ λέγανε μπαριάκι (*μπαριάκι³*)».

Μετὰ τ' ἀνωτέρω, περὶ τῶν παρὰ τοῖς ἀλβανοφώνοις τῆς Σαλαμῖνος συνήθων γαμηλίων ἐθίμων καὶ συμβόλων ἐκτεθέντα, ἐλπίζομεν ὅτι πᾶς τις θέλει μεθ' ἡμῶν συμφωνήσει ὅτι ἡ ἐπὶ τούτων ἀπόλυτος ἑλληνικὴ ἐπίδρασις εἶναι τόσον ἐμφανής, ὥστε καθίσταται περιττὴ πᾶσα λεπτομερὴς τῶν ἐπὶ μέρους σχέσεων αὐτῶν ὑπόδειξις.

Ἡ δ' ἁπλῆ παρατήρησις ὅτι ἐν τῇ σχετικῇ πρὸς τὰ γαμήλια ἔθιμα

ἑλληναλβανικῇ ὁρολογίᾳ ἅπασαι αἱ λέξεις, πλὴν τῶν *μαρτόνι³* (ὑπανδρεύω), *μαρτόνεμ* (ὑπανδρεύομαι),*μαρτέσ³* (ὑπανδρεία), *ντάρσμ³* (γάμος), *κρόρ³* (στέφανα), *οὐνάζ³* (δαχτυλίδι) καὶ ἐλαχίστων ἄλλων,δηλουσῶν σχετικὰς πρὸς τὸν γάμον ἐννοίας, ἀνήκουσιν εἰς τὴν μέσην καὶ νέαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, εἰσαχθεῖσαι εἰς τὴν ἑλληναλβανικὴν μετὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ἀναλόγων ἐθίμων, νομίζομεν ὅτι ἀρκούντως ὑποστηρίζει τὸ καὶ ἐν ἀρχῇ τεθέν, ὅτι δηλαδὴ ἐν τῇ ἑλληναλβανικῇ λαογραφίᾳ κρύπτονται ἑλληνικὰ λαογραφικὰ στοιχεῖα, ὧν μέγα μέρος δύναται εὐχερῶς ν'ἀναχθῇ εἰς τὴν βυζαντινὴν περίοδον.

Δι' ἑτέρας δὲ μελέτης, ἐν ᾗ θὰ συνεξετάζωνται τὰ ἑλληναλβανικὰ γαμήλια ἔθιμα μετὰ τῶν ἑλληνικῶν καὶ τῶν καθαρῶς ἀλβανικῶν, ἐλπίζομεν ὅτι θὰ ἀποδείξωμεν μετὰ πολλῆς πιθανότητος τὸν τόπον, τὸν χρόνον καὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν εἰσήχθησαν τὰ ἑλληνικὰ γαμήλια ἔθιμα εἰς τὴν ζωὴν τῆς ἑλληναλβανικῆς φυλῆς, ἥτις ἔν τε τῇ Ἠπείρῳ καὶ τῇ κυρίως Ἑλλάδι διετήρησε, δίκην θεματοφύλακος, βυζαντινὸν λαογραφικὸν ὑλικὸν πλουσιώτερον ἅμα καὶ ἀμιγέστερον τοῦ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἄλλα μὲν τῶν ἐθίμων ἰσχυρῶς ἠλλοίωσαν, ἄλλα δὲ παρέδωσαν εἰς τὴν πρόοδον καὶ τὸν πολιτισμόν!

ΤΟΠΩΝΥΜΙΑΙ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΣΚΥΡΟΥ

ΥΠΟ

ΜΙΧΑΗΛ ΔΕΦΝΕΡ Δ. Φ.

[Τὴν δημοσιευομένην ἐνταῦθα συλλογὴν τῶν τοπωνυμιῶν τῆς Σκύρου κατήρτισα κατὰ τὴν ἐν τῇ νήσῳ διαμονήν μου τὸ ἔτος 1918 καὶ 1919. Τὰ κατωτέρω δημοσιευόμενα ἔγγραφα ἃς χρησιμεύσουν διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ καταρτισμοῦ αὐτῆς].

Ἐν Ἀθήναις τῇ 30 Ἀπριλίου 1924

Πρὸς τὸν Πρόεδρον
τοῦ Κοινοτικοῦ Συμβουλίου τῆς Σκύρου.

Κύριε Πρόεδρε,

Κατὰ τὴν ἐν τῇ ὑμετέρᾳ πόλει ἑξάμηνον διαμονήν μου καὶ τὰς ἀνὰ τὴν νῆσον πολλὰς ἐκδρομάς μου, ἰδίως δὲ κατὰ τὰς κατόπιν μετὰ τοῦ φωτογράφου Ρῶρερ ἐν ἔτει 1919 περιηγήσεις ἠσθάνθην βαρέως τὴν ἔλλειψιν ἀκριβοῦς καὶ λεπτομεροῦς χάρτου τῆς ὑμετέρας νήσου· τότε δὲ ἤδη συνέλαβον τὴν ἰδέαν νὰ ἐκπονήσω ἐγὼ τοιοῦτον.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συνέταξα *κατάλογον περιγραφικὸν 440 τοπωνυμιῶν τῆς νήσου*, ὃν πέμπω ὑμῖν μετὰ τριῶν προχείρων ἀντιγράφων τοῦ χάρτου τοῦ ἀγγλικοῦ ναυαρχείου.

Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, Κύριε Πρόεδρε, ὅπως εὐαρεστούμενος φροντίσητε, ἐκ Σκυρίων κατὰ σπιθαμὴν γνωριζόντων τὰ δύο τμήματα τῆς νήσου, ἰδίως δὲ τὸ νότιον, τὸ «Βουνόν», νὰ σχηματισθῇ Ἐπιτροπή, ἥτις νὰ ἐξετάσῃ ἐπιμελῶς τὸν κατάλογόν μου, νὰ διορθώσῃ τὰς ἐλλείψεις καὶ τὰ τυχὸν σφάλματα αὐτοῦ, νὰ προσθέσῃ καὶ ἄλλας τοπωνυμίας, εἰς πολλὴ δὲ νὰ προσθέσῃ τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης τοπωνυμίας, οὗτινος ἡ εὕρεσις τυγχάνει δυσχερὴς εἰς τὸν μὴ ἐγχώριον.

Ἐν τέλει δὲ παρακαλῶ λόγιον μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς νὰ ἐγγράψῃ εἰς ἓν τῶν ἀντιτύπων τοῦ χάρτου ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ τὰς σχετικὰς τοπωνυμίας, ἢ, ἐν ᾗ περιπτώσει ὁ χῶρος δὲν τὸ ἐπιτρέπῃ, νὰ σημειώσῃ ἐπὶ τοῦ χάρτου ἁπλῶς τὸν σχετικὸν ἀριθμὸν τοῦ καταλόγου μου. Ἔστειλα δὲ τρία ἀντίτυπα, ὅπως τὰ μὲν δύο χρησιμεύσωσιν ὡς δοκίμια, τὸ δὲ τρίτον ὡς *ὁριστικὸν* σχέδιον πρὸς ἐμὲ μετὰ τοῦ κατα λόγου ἐπιστραφησόμενον.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς προκαταρκτικῆς ταύτης συνεργασίας θὰ ἐκπονήσω

τὸν ὁριστικὸν χάρτην καὶ θὰ φροντίσω, ὥστε παρὰ τῆς Χαρτογραφικῆς Ὑπηρεσίας εἴτε τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ εἴτε τοῦ Ναυτικοῦ νὰ χαραχθῇ. Ἀμφότεραι δὲ αἱ χαρτογραφικαὶ ὑπηρεσίαι ἐργάζονται ἀμέμπτως, οἱ δὲ χάρται αὐτῶν ἀμιλλῶνται πρὸς τοὺς τῶν ἐπιτελείων τῶν μεγάλων κρατῶν. Ὁμοῦ μετὰ τοῦ χάρτου θὰ ἐκδώσω καὶ τὸν κατάλογον τῶν τοπωνυμιῶν ὡς παράρτημα.

Συνημμένως πέμπω Ὑμῖν ἐπὶ ἐπιστροφῇ τὸν χάρτην τῆς νήσου Σίφνου. Τοιοῦτος, ἂν μὴ τελειότερος, θὰ γείνῃ ὁ χάρτης τῆς Σκύρου, ἐὰν θελήσητε νὰ μὲ βοηθήσητε διὰ τῆς Ὑμετέρας συνεργασίας.

Ἐν τέλει, κύριε Πρόεδρε, λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ φέρω εἰς γνῶσιν Ὑμῶν, ὅτι εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα ἐκτυποῦται ἤδη μεγάλη διατριβή μου περὶ τῶν ἀρχαίων λατομείων τῆς Σκύρου μετ' εἴκοσιν εἰκόνων.

Μετ' ἄκρας ὑπολήψεως διατελῶ
Ὑμέτερος
Δρ. ΜΙΧΑΗΛ ΔΕΦΝΕΡ
(ὁδὸς Τενέδου 4α)

Ἐν Σκύρῳ τῇ 5 Ἰουνίου 1924

Κύριε Δόκτορ,

Μὲ ἄρρητον συγκίνησιν καὶ χαράν, ἡμεῖς καὶ τὸ Κοινοτικὸν Συμβούλιον ἐδέχθημεν τὴν ὑμετέραν ἐπιστολήν, ἐν ᾗ καταδηλοῦται ἡ ἀγάπη καὶ τὸ θερμὸν ἐνδιαφέρον ὑμῶν ὑπὲρ τῆς μικρᾶς νήσου μας, λυπούμεθα δὲ διότι δὲν εἶχε στρωθεῖ τὸ ἔδαφος τῆς Σκύρου μὲ ἄνθη, ὅτε τὸ πρῶτον ὑπεδέχθη ὑμᾶς ἐν τῇ ἀγκάλῃ της ἀλγοῦντα τὴν ψυχήν, ἀλλὰ λάμποντα εἰς βαθεῖαν μόρφωσιν, ποτίζοντα μὲ τὸ δάκρυ τοῦ πόνου σας τὴν γῆν της, ἀλλὰ καταληφθέντα εὐθὺς ἀμέσως ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ πόθου νὰ ῥίψητε δέσμας φωτὸς εἰς νῆσον πλέουσαν ἐπὶ μακρότατον χρόνον εἰς ἀδιαπέραστον σκότος ἀφανείας.

Τὸ τόσον ἀτελὲς εἰς τὴν ἐκδήλωσίν του αἴσθημα τῆς ξενίας τῶν κατοίκων τῆς Σκύρου πρὸς ὑμᾶς καὶ πάντας τοὺς μεθ' ὑμῶν ῥιφθέντας εἰς τοὺς βράχους της μακρὰν τῶν φιλτάτων των, ἐνῷ ἔδει νὰ κρατήσῃ μελαγχολικὴν τὴν ψυχήν σας ἔναντι τοῦ πεζοῦ σημερινοῦ περιβάλλοντος τῆς πτωχῆς ἡμῶν πατρίδος. Ὑμεῖς, Κύριε Δόκτορ, ὑπέροχος φυσιογνωμία, καὶ λεπτὴ καλλιτεχνικὴ φύσις, ἐξήρθητε ὑπὲρ τὸ ταπεινὸν τῆς Νήσου, καὶ ὡς ὑψιπέτης ἀετὸς ἀνήλθετε εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ αἰχμηροῦ Ὀλύμπου της, καὶ ἐκεῖθεν ἠρευνήσατε, ποῦ εἰσιν ἐγκολπωμένα τὰ

κάλλη της. ποῦ ὁ ἀρχαῖος κόσμος ὕψωσε τοὺς ναοὺς καὶ τοὺς βωμούς του, εἰς ποῖα ὄρη ἢ ποίους βράχους ἔκτισε τείχη ἀπρόσιτα κατὰ πάσης ἔξωθεν ἐπιδρομῆς, ἐκ ποίων τέλος κόλπων τῆς Νήσου ἐλάμβανε τὸ ποικιλόχρουν καὶ λευκὸν μάρμαρον, ἐφ' οὗ ἐπὶ σειρὰν αἰώνων ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἡ ρωμαϊκὴ τέχνη ἐσμίλευσε τ'ἀριστουργήματα τὰ ὁποῖα ἐστόλισαν τὴν Πομπηΐαν, τὰ ὁποῖα καὶ μέχρι σήμερον στολίζουσιν εἰς τὸ πεῖσμα τοῦ χρόνου πλείστας ἑλληνικὰς καὶ ἰταλικὰς πόλεις.

Ἐκτιμῶντες καὶ θαυμάζοντες τὸν βαθὺν ἐπιστήμονα, ὅστις ἐρευνῶν τὴν ἱστορίαν τῆς Σκύρου φλέγεται ὑπὸ τοῦ πόθου νὰ παράσχῃ πλουσίαν τὴν συμβολήν του εἰς τὴν ἐπιστήμην, ἀλλὰ καὶ ἔχοντες πλήρη συνείδησιν ὅτι ὁ φάρος ὃν μὲ ἐπιμελῆ φροντίδα ὑψοῖ, ἐκτὸς τοῦ ὅτι θέλει χρησιμεύσει εἰς συνέχισιν τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης τῆς Νήσου θέλει συγχρόνως χρησιμεύσει εἰς τὸ νὰ καταστῇ αὕτη γνωστὴ εἰς τοὺς κόσμους τῶν διανοουμένων, ὧν θέλει ἐφελκύει τὴν ἐπίσκεψιν, τὰ δ'ἀγαθὰ τὰ ἐκ τῆς τοιαύτης ἐν τῷ ἐπιστημονικῷ κόσμῳ ἐμφανίσεώς της ἔσονται ἄπειρα καὶ ποικίλα, ἐκφράζομεν ὑμῖν, Κύριε Δόκτορ, τὴν βαθυτάτην εὐγνωμοσύνην τῆς πατρίδος ἡμῶν τόσον ὡς διακεκριμένῳ ἐπιστήμονι ὅσον καὶ ὡς φίλῳ καὶ εὐεργέτῃ τῆς Σκύρου, διότι, ὅ,τι χαρίζετε ὑμεῖς εἰς τὴν Σκῦρον, εἶναι ἀσύγκριτον δῶρον.

Ὁ εὐσταλὴς ἀγρότης τῆς Σκύρου καὶ ἡ ἀγνὴ Σκυρία παρθένος, ὅταν συλλέγωσιν ἄνθη ἐκ τῶν ἀγρῶν καὶ πλέκωσι στεφάνους νυμφικούς, θὰ φωτίζωνται ἐφεξῆς μὲ τὴν ἀνταύγειαν τῶν ἀκτίνων ἃς χάρις εἰς ὑμᾶς θέλει ἐκπέμπει ἡ ὁλόφωτος Σκῦρος μας, καὶ σὺν τῇ διπλῇ ὑπερηφανείᾳ ὅτι θὰ ἀγαπῶνται αἰωνίως καὶ ὅτι εἰσὶ τέκνα τῆς Σκύρου, θ'ἀποτίωσι φόρον σεβασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν βαθὺν ἐπιστήμονα ὅστις ἐχάρισε φῶς, χρῶμα καὶ ζωὴν εἰς τὴν περικαλλῆ ταύτην νύμφην ἥτις εἶχε τὴν τιμὴν νὰ γαλουχήσῃ ἕνα Νεοπτόλεμον, καὶ θὰ διδάσκωσι τὰ τέκνα των ν'ἀποκαλύπτωνται ὅταν συναντῶσιν εἰς τὴν ἱστορίαν της ἐν εὐγενὲς ὄνομα, τὸ ὄνομα Μιχαὴλ Δέφνερ.

Εἶναι ἀληθῶς ὑπέροχον ὅτι ἐπενδύετε τὴν Σκῦρον μὲ τὸ σεμνὸν ἔνδυμα τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἐμφανίζετε τὴν εἰκόνα αὐτῆς ὡραίαν εἰς τὰ ὄμματα τοῦ Κόσμου δι' ὃ τὸ Κοινοτικὸν Συμβούλιον πιστῶς διερμηνεῦον τὴν εὐγνωμοσύνην ὁλοκλήρου τῆς πόλεως διὰ τὴν ἔξοχον τὴν ὑπὲρ αὐτῆς πνευματικὴν συμβολήν Σας, διὰ ψηφίσματος αὐτοῦ ὠνόμασεν ὑμᾶς ἐπίτιμον πολίτην καὶ δημότην Σκύρου αἰσθάνεται δὲ ἀληθῆ ὑπερηφάνειαν ὅτι αἰσθάνεται νὰ συγκαταλέξῃ ἐν τῶν ἀρίστων τέκνων τῆς πνευματοδεστέρας ἐπικρατείας τῆς Εὐρώπης μεταξὺ τῶν τέκνων τῆς πατρίδος ἡμῶν, καὶ θὰ θεωρήσῃ μεγίστην εὐτυχίαν του, ἂν δεχθῆτε τὴν τιμὴν ταύτην ὡς ἐλάχιστον δεῖγμα τῆς ἀπείρου πρὸς ὑμᾶς εὐλαβείας καὶ ἐκτιμήσεώς του.

Μὲ ἄπειρον σεβασμὸν
Διατελοῦμεν ὅλως ὑμέτερος
Ὁ Πρόεδρος τῆς Κοινότητος Σκύρου
Δ. Ε. Χατζίδης.

Συνεδρίασις τοῦ Κοινοτικοῦ Συμβουλίου Σκύρου τῆς 3ης Ἰουνίου 1924.

Πρόεδρος Δ. Χατζίδης	Παρόντες Κοινοτικοὶ Σύμβουλοι. Α. Γιαλούρης, Ν. Λάμπρος, Ἰωάν. Μ. Μαυρίκης, Σοφοκλ. Στεφανίδης, Κων. Κωνσταντινίδης.

Ὁ κ. Πρόεδρος ἐπρότεινεν εἰς τὸ Σῶμα, ὅπως εἰς ἔνδειξιν τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης, διὰ ψηφίσματος αὐτοῦ ὀνομάσῃ τὸν ἐπιφανῆ δόκτορα καὶ πολύτιμον φίλον καὶ εὐεργέτην τῆς Σκύρου α) διὰ τὴν ἐκπόνησιν μεγάλου συγγράμματος αὐτοῦ περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Σκύρου μετὰ διακοσίων τριάκοντα πέντε εἰκόνων β) διὰ τὰς μελέτας αὐτοῦ περὶ τῶν ἀρχαίων λατομείων τῆς Σκύρου μετὰ εἴκοσι εἰκόνων γ) διὰ τὴν ἐκπόνησιν λεπτομεροῦς χάρτου τῆς Νήσου μετ' ἰδιαιτέρου πίνακος τῶν τοπωνυμιῶν αὐτῆς. Ἐτόνισε δ'ὅτι ὀφείλει τὴν τιμὴν ταύτην τὸ Συμβούλιον εἰς τὸν ἀξιότιμον κ. Δέφνερ δὶς ἐπισκεφθέντα τὴν Νῆσον πρὸς διερεύνησιν τῶν ἀρχαίων αὐτῆς μνημείων καὶ ἐν γένει τῆς ἱστορίας της, διότι αἱ μελέται αὐτοῦ ἐκτὸς τοῦ ὅτι θέλουσι καταστήσει τὴν Σκῦρον γνωστὴν εἰς τὸν κόσμον τῶν διανοουμένων, θέλουσι συγχρόνως εἶσθαι τὸ πολυτιμότερον ἐγκόλπιον διὰ τὰ τέκνα τῆς Σκύρου, εἰς τὰς σελίδας τοῦ ὁποίου θ'ἀντιπαρέρχηται πρὸ τῶν ὀμμάτων καθ' ἑκάστην ἡ πατρὶς ὡς ἦτο μέσῳ τῶν σταθμῶν τῶν αἰώνων. Τὸ δὲ Σῶμα πανψηφεὶ ἐπικροτεῖ τὴν πρότασιν τοῦ κ. Προέδρου ὅπως ὀνομασθῇ ὁ διακεκριμένος δόκτωρ κύριος Δέφνερ ἐπίτιμος δημότης Σκύρου, καὶ προέβη εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ σχετικοῦ ψηφίσματός του.

Ὁ Πρόεδρος
Δ. Ε. Χατζίδης

Οἱ Κοινοτικοὶ Σύμβουλοι
Α. Γιαλούρης
Σ. Στεφανίδης
Κ. Κωνσταντινίδης
Ν. Λάμπρος
Ι. Μ. Μαυρίκης

Ἀκριβὲς ἀντίγραφον. Σκῦρος 5 Ἰουνίου 1924.
Ὁ Πρόεδρος
Δ. Ε. Χατζίδης

Α

1. **Ἀγαλήνι, τό** (ἀρχ. ἑλλ. τὸ γαλήνιον), τὸ κατὰ παντὸς σχεδὸν ἀνέμου προφυλαγμένον βορειοανατολικὸν τμῆμα τῆς βαθείας κοιλάδος Ἀχεροῦνες—Μέαλος (Ἀχυρῶνες—Μέγας Αἰγιαλὸς), ἥτις κατὰ τὰς διαφόρους θέσεις φέρει καὶ διάφορα ὀνόματα: Ἀσποῦς, Λάγκα, Ἀγαλήνι, Λοράντου, Γερούλι κτλ.—*Ἀγαλήνι* ὀνομάζεται ἡ βόρειος τῆς κοιλάδος πλευρὰ ἀπὸ τὴν Διασφαγὴν (Ἅγιος Γιάννις ὁ Ψαρμὸς) μέχρι σχεδὸν τοῦ Παλαιοκάστρου, καὶ δὴ *Κάτω Ἀγαλήνι* τὸ πρὸς τὸ Μέαλος, *Ἀπάνω Ἀγαλήνι* τὸ πρὸς τὸ Παλαιόκαστρον τμῆμα. Π 30, Κ 19.

2. **Ἀγιά, ἡ**, ὁ χείμαρρος ὁ μεταξὺ τῆς συνοικίας Κονδύλι τῆς πόλεως καὶ τοῦ λόφου Φούρκας. Μεταξὺ ταύτης καὶ τοῦ λόφου Σέλλες ἡ Ἁγιὰ ἑνοῦται μὲ τὸν Καλόμαστον, παρακάτω δὲ εἶνε μικρὸς καταρράκτης. Π. 21.

3. **Ἁγία Ἄννα**, εἰς τὴν βόρειον πλευρὰν τοῦ *Βουνοῦ* (οὕτω λέγεται τὸ νότιον ἥμισυ τῆς νήσου Σκύρου), μεταξὺ *Πλάτανια* καὶ *Λουτρό*. Κάτωθεν τοῦ μικροῦ ἐξωκκλησίου ἦτο ἀρχαία φρυκτωρία, ἧς σώζονται 12 ἀκατέργαστοι λίθοι, ὧν ὁ μεγαλείτερος ἔχει μῆκος μ. 1.75, ἄνωθεν δὲ τῆς φρυκτωρίας ἀρχαῖον τεῖχος, κάτωθεν δὲ αὐτῆς ρωμαϊκὸς τάφος ἐστρωμένος διὰ μωσαϊκοῦ. Π 7.

4. **Ἁγία Ἄννα**, ἐξωκκλήσιον ἡμιερειπωμένον πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως Σκύρου καὶ πρὸς δυσμὰς τῆς νησίδος *Ἅγιος Ἑρμόλαος*.

5. **Ἁγία Παρασκευή**, μικρὸν ἐξωκκλήσιον μεταξὺ δύο βράχων ἐπὶ τοῦ βουνοῦ «Μπαλίτης».

6. **Ἁγία Παρασκευή**, μικρὰ ἐκκλησία ἐπὶ τοῦ βορειοανατολικοῦ πύργου τῆς ἀρχαίας ὀχυρώσεως τῆς πόλεως Σκύρου.

7. **Ἅγιος Ἀντώνιος**, ὄρα Ἀντωνιοῦ.

8. **Ἅγιος Ἀρτέμις**, ἐκκλησία καὶ θέσις εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ, ἄνωθεν τῆς ἀγκάλης Σκάφη. Πλησίον εἶνε ἀρχαῖος πύργος (φρυκτωρία). *Ἀγκάλη* σημαίνει μικρὸν ἀσκοειδῆ κόλπον.

9. **Ἅγιος Γεώργιος**, μονὴ καὶ ἐκκλησία ἐπὶ τοῦ Κάστρου. Ἕνεκα τῆς μεγάλης φήμης τῆς εἰκόνος τοῦ ἁγίου οἱ Ἐνετοὶ ὠνόμασαν ὅλην τὴν νῆσον San Giorgio, καὶ τὸν μεγάλον τῆς δυτικῆς Σκύρου λιμένα *Καλαμίτσαν* Porto di San Giorgio καὶ οὐχὶ τὸν παρὰ τὰ Μαγαζιὰ τῆς πόλεως μικρὸν ὅρμον. Κ 9, 65, 136.

10. **Ὁ Ἅγιος Γεώργιος ὁ Διασουρίτης**, ἐκκλησία ἐπὶ τοῦ ἄνωθεν τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Κηφισοῦ ἐπιπέδου «Διασουρίτης», εἰς τὴν δυτικὴν κατωφέρειαν τῆς πόλεως.

11. **Ἅγιος Γεώργιος (Ἅϊ Γιῶργις)**, ἐκκλησία εἰς τὰ Μισόχωρα.

12. **Ἅγιος Δημήτριος**, σήμερον ὕφαλος μ. 0,70 ὑπὸ τὴν θάλασσαν, πρὸς ἀνατολὰς τῆς κάτωθεν τοῦ Κάστρου ἀκτῆς, ἀφ' ἧς ἀπέχει πλέον τοῦ χιλιομέτρου. Ὅρα *Σκάλα Ἁγίου Δημητρίου*. Ἡ ἀβάθεια τοῦ πωρολιθικοῦ πυθμένος, ποικίλλουσα ἀπὸ μ. 1—3, ἐξακολουθεῖ ἐκεῖ ὁλονὲν στενουμένη ἐπὶ πέντε ἀκόμη χιλιόμετρα πρὸς ἀνατολάς. Εἰς χρόνους προκατακλυσμιαίους ὑπῆρξεν ἐκεῖ ἀπὸ τοῦ ὄρους Μαλλὰ πρὸς βορρᾶν τοῦ Κάστρου μέχρι τῶν λιμένων Μέαλος—Ἀχίλλι χαμηλὸν ἀκρωτήριον πωρολιθικόν, τὸ ὁποῖον ὀλίγον κατ' ὀλίγον φαγωθὲν ἀπὸ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης κατήντησε ὕφαλος πεδιὰς (Brandungsterrasse). Ἰδοὺ ἡ νικηφόρος πρόοδος τοῦ στοιχείου τοῦ Ποσειδῶνος!

13. **Ἅγιος Δημήτριος**, διαλελυμένη μονὴ εἰς τὸν Φερρεκάμπον, δεξιᾷ τοῦ δρόμου ἀπὸ τῆς πόλεως πρὸς τὸν λιμένα Λιναριᾶς. Κ 20, 22.

14. **Ἅγιος Δημήτριος**, «Τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τὸ Κανάλι» εἰς τὸ νότιον τμῆμα τῆς νήσου (τὸ Βουνόν). Ὅρα *Κανάλι*.

15. **Ἅγιος Ἑρμόλαος**, νησίδιον μετὰ ναΐσκου, πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως. Ἐκεῖ ὑπάρχουν προϊστορικοὶ τάφοι. Κ 11.

16. **Ἅγιος Θεόδωρος**, ἐξωκκλήσιον μεταξὺ Κρήνης καὶ Τραχύ, εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς νήσου.

17. **Ἅγιος Γιάννης στὰ Κάπαρα**, ἐξωκκλήσιον εἰς τὸ νότιον τμῆμα τῆς νήσου. Ὅρα *Κάπαρα*.

18. **Ἅγιος Γιάννης στὰ Κοχύλια**, ἐκκλησία καὶ συνοικία εἰς τὴν δυτικὴν κατωφέρειαν τῆς πόλεως. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν ταύτην μετεφέρθησαν ἐκ τῆς ἠρειπωμένης ἐπὶ τοῦ Κάστρου Ἐπισκοπῆς ὁ δεσποτικὸς θρόνος, ὁ ἄμβων καὶ ὁ πολυέλαιος τῆς Ἐπισκοπῆς.

19. **Ἅγιος Γιάννης στὸ Σήκανο**, μετὰ τὴν κοιλάδα Τρεμοῦτσι, εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς νήσου, εἰς τὸν δρόμον πρὸς τὴν Χώραν καὶ δεξιᾷ τοῦ δρόμου πρὸς τὸ Τραχύ. Ἀπὸ τὸν *Ἅγιον Γιάννην στὸ σήκανο* περνᾷ τὸ ἀπὸ τὸ Τρεμοῦτσι κατερχόμενον ρυάκιον, τὸ ὁποῖον ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν πλησίον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Πέτρου, νοτίως τῆς ἐκτάσεως Χώρα. Ὅρα *Σήκανον*.

20. **Ἅγιος Γιάννης ὁ Ψαρμός**. Εἰς τὴν κοιλάδα Καλλικρῆ καὶ εἰς τὴν ἀμέσως πρὸς βορρᾶν παράλληλον Ἀχεροῦνες—Μέαλος παρουσιάζονται σχίσται μαρμαρυγιακοὶ διαφόρων συνθέσεων καὶ χρωματισμῶν καὶ εἰς ποικίλας φάσεις ἀποσυνθέσεως εὑρισκόμενοι. Οἱ τοιοῦτοι εὔθραυ-

στοι καὶ εὔθρυπτοι σχίσται εἰς τὴν διάλεκτον τῆς Σκύρου ὀνομάζονται *ψαρμοί*. Ἐντεῦθεν δὲ τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, τὸ κείμενον παρὰ τὴν ἐκ τοιούτων σχιστῶν συνισταμένην διασφάγα (σκυρ. διασφαγὴν), ἥτις ἑνώνει τὰς δύο κοιλάδας, ὠνομάσθη Ἅγιος Γιάννης ὁ Ψαρμός.

21. **Ἅγιος Γιάννης**, ἕτερον ἐξωκκλήσιον εἰς τὸν δρόμον ἀπὸ τὴν Ἀναβάλλουσαν πρὸς τὸν Φερρεκάμπον, πρὸ τῆς εἰς τοῦτον εἰσόδου.

22. **Ἅγιος Ἠλίας (Ἁϊ Λιᾶς)**, βουνὸν μεταξὺ τῶν δύο τμημάτων τῆς νήσου, ἔχον ὕψος μέτρων 289, 5. Π 3, 27. Κ 19, 27.

23. **Ἅγιος Μάμας**, εἰς τὴν βορειοδυτικὴν πλευρὰν τοῦ νοτίου τμήματος τῆς νήσου, τοῦ λεγομένου Βουνοῦ, ἐν τῷ μυχῷ τοῦ λιμένος Καλαμίτσας (Κρησίου). Ἡ ἐκκλησία ἐκτίσθη ἄνωθεν μεγάλης πηγῆς ἐκρεούσης ἐκ τῆς ἐκεῖ κατωφερείας τοῦ βουνοῦ, ἐν μέσῳ πλατάνων, καρυῶν κτλ. Ὁ Ἅγιος Μάμας, λατρευόμενος εἰς τὴν Σκῦρον ὡς προστάτης τῶν ποιμένων καὶ ποιμνίων, ἀντικατέστησε τὸν Πᾶνα, οὗτινος θὰ ὑπῆρξεν ἐκεῖ ἱερὸν, ὡς πιστοποιοῦσι διάφοροι ἐκεῖ ἀρχαιότητες (γεῖσον ἰωνικὸν μετὰ γεισηπόδων κτλ.). Ἄνωθεν τῆς ἐκκλησίας εὗρον τεκμήρια προϊστορικοῦ συνοικισμοῦ. Π 3. Κ 29.

24. **Ἅγιος Μηνᾶς**, ἐξωκκλήσιον εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ Καλλικρῆ, πρὶν φθάσωμεν εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Φλέας.

25. » » ἐκκλησία τῆς πόλεως Σκύρου. Κ 127.

26. **Ἅγιος Νικόλαος**, ἐκκλησίδιον ἐπὶ τοῦ νοτιοανατολικοῦ πύργου τῆς ἀρχαίας ὀχυρώσεως τῆς Σκύρου.

27. » » ἐκκλησίδιον εἰς τὴν προεξοχὴν τοῦ βράχου, εἰς τὴν νότιον εἴσοδον τοῦ λιμένος Ἀχίλλι.

28. » » ἐκκλησία τῆς Λιναριᾶς. Κ 15.

29. » » ἐξωκκλήσιον κοντὰ εἰς τὸν Ἀχλαδῶνα.

30. » » ἀκρωτήριον ἀπέναντι μιᾶς τῶν νησίδων Διαβατές.

31. **Ἅγιος Παντελεήμων**, ἐξωκκλήσιον πέραν τῶν ἀχυρώνων τοῦ Τραχὺ, εἰς τὸν δρόμον πρὸς τὸν Κάτω Κάμπον.

32. **Ἅγιος Παῦλος**, ἐξωκκλήσιον κοντὰ εἰς τὴν Διασφαγήν, ἀπέναντι τῆς Φλέας. Κ. 74.

33. **Ἅγιος Πέτρος**, ἐξωκκλήσιον καὶ ὅρμος νοτιοδυτικῶς τοῦ βορείου ἀκρωτηρίου Μαρκέσι.

34. » » ἐξωκκλήσιον καὶ ὅρμος εἰς τὸ νότιον μέρος τῆς λοφώδους ἐκτάσεως *Χώρα*. Ἐκεῖ ἐκβάλλει τὸ ἀπὸ τὸ Τρεμοῦτσι ἐρχόμενον ῥυάκιον.

35. **Ἅγιος Φωκᾶς**, ἐρείπια ἐκκλησίας εἰς τὸν λιμένα Τρεῖς Μπούκες. Π 8, 30. Κ 17.

36. » » ὅρμος καὶ ἐρείπια μεγάλης ἐκκλησίας καὶ μονῆς εἰς τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τῆς νήσου. Π 3, 5, 6, Κ 12.

37. **Ἄγνες, ὁ**, ἀγκάλη [1]) μετὰ μικρᾶς πηγῆς γλυκέος ὕδατος, ἀμέσως πρὸς νότον τοῦ λιμένος Ἀχίλλι, εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ. Κ 29.

38. **Ἀγριομέλισσα, ἡ**, τοποθεσία εἰς τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τῆς νήσου, νοτίως τῆς Θάλειας καὶ κοντὰ εἰς τοῦ Σκαρπάθιου τὸ παΐ.

39. **Ἀδάμι, στὸ Ἀδάμι**, θέσις βορείως τοῦ Κάβου τοῦ Ἀλατομειοῦ, δηλαδὴ Λατομείου.

40. **Ἀθάνατος**, ὄρος εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς νήσου, νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου Μαρκέσι, δυτικῶς δὲ τοῦ Κάτω Κάμπου.

41. **Ἀλατόμι καὶ Ἀλατόμεια**, ὅρα *Λατόμι, Λατόμεια*.

42. **Ἀλεξάνδρα, ἡ**, χαμηλὴ κοιλὰς ΝΔ τῆς πόλεως Σκύρου. Π 9.

43. **Ἀλικό, τό**, ὅρμος εἰς τὴν δυτικὴν θάλασσαν τοῦ βορείου τμήματος τῆς νήσου, μεταξὺ τῶν ὀρέων *Ὄρος* καὶ *Θάλεια*, νοτίως δὲ τῆς Χάρτζας. Κ 36.

44. **Ἀλογατάρι, τό**, ἄνωθεν τοῦ Κλούθρου.

45. **Ἀλόρθο Πουρί, τό**, ἀρχαῖον λατομεῖον πώρου εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν βορείως τοῦ λιμένος Μέαλος. Π 24.

46. **Ἀλόρθος λίθος**, παρὰ τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ, μεταξὺ *Καλαμησιοῦ* καὶ *Χονδροῦ Κάβου*, ἡμίσειαν περίπου ὥραν μακρὰν τῆς ἀκτῆς.

47. **Ἀλώνη, ἡ**, μικρὰ στρογγύλη νῆσος εἰς τὸ βόρειον ἄκρον τῆς Σκύρου, μεταξὺ τῶν νησίδων *Καμῆλες* καὶ *Ποδιές*. Κ 12.

48. **Ἀλωνάκι, τό**, ὅρμος εἰς τὰς νοτιοανατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ, ἀμέσως βορείως τοῦ Φάρου.

49. **Ἀμπάση**. Ὅρα *Χριστὸς τ' Ἀμπάση*.

50. **Ἀμπατσίνι, τό**, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους *Νότες*.

51. **Ἀναβάλλουσα, ἡ**, ἡ πηγὴ τοῦ Σκυρίου Κηφισοῦ, εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς πόλεως, μεταξὺ τῶν βουνῶν Ἀτσίπολι καὶ Γοῦρνες. Π 5, Κ 12.

---

[1]) *Ἀγκάλη* σημαίνει εἰς τὴν διάλεκτον τῆς Σκύρου κόλπον στενόν, συνέχειαν ρευματαριᾶς, κατερχομένης ἐκ τοῦ βουνοῦ μέχρι τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης.

52. ***Ἀναφάματα, τά***, ὕψωμα εἰς τὸν Κάτω Κάμπον, ἐξ οὗ εἰς τὸν ἐκ νότου ἀπὸ τὸ Τραχὺ ἐρχόμενον ἀναφαίνεται ἡ ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου (εἰς τὸ Μαρκέσι).

53. ***Ἀναφανὴ, ἡ βόρειος Ἀναφανὴ***, ἡ θέσις, ἐξ ἧς εἰς τὸν ἀπὸ τὰ Μισόχωρα ἐρχόμενον ἀναφαίνεται ἡ πόλις. ***Νότιος Ἀναφανή***, ἡ θέσις ἐξ ἧς εἰς τὸν ἐκ Λιναριᾶς ἐρχόμενον ἀναφαίνεται ἡ πόλις.

54. ***Ἀνδρειώτη. Σπηλιὰ τοῦ Ἀνδρειώτη***, στοὰ ὑπόγειος, 26 μέτρων μήκους, εἰς ἣν καταλήγει τὸ ἀρχαῖον ὑδραγωγεῖον, τὸ ὁποῖον ἐτροφοδότει τὰς φρουρὰς τῶν δύο ἀνατολικῶν πύργων τῆς ἀρχαίας ὀχυρώσεως, ἀπὸ τὴν στέρναν τοῦ Α. Τσακαμῆ μέχρι τοῦ Ἀνδρειώτη. Διὰ τῶν ἐκεῖ ἀνασκαφῶν μου εὑρέθησαν δύο στόμια φρεάτων, τὰ ὁποῖα κατήρχοντο εἰς τὴν στοάν, διελύθη δὲ ὁ μῦθος τῶν Σκυρίων περὶ συγκοινωνίας τῆς στοᾶς μετὰ τοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς Κάστρου. Ὅρα τὴν σχετικήν διατριβήν μου. Ἐν Ἀθήναις 1925

55. ***Ἀντωνιοῦ***, ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου καὶ βρύσις μαρμαρίνη μετ' οἰκοσήμου ἐνετικῶν χρόνων, εἰς τὸν δρόμον ἀπὸ Λιναριᾶς εἰς τὴν πόλιν. Π 21, Κ 19.

56. ***Ἀπάνω Ἀγαλήνι***, ὅρα ***Ἀγαλήνι***.

57. ***Ἀπιά, ἡ***, βουνὸν βορείως τῆς πόλεως Σκύρου μεταξὺ τῶν βουνῶν Μπαλίτης καὶ Μαλλά.

58. ***Ἀπιά, ἡ***, τοποθεσία πλησίον τῆς ἀγκάλης Σφογγολόγος, εἰς τὸ νοτιοδυτικὸν μέρος τῆς νήσου.

59. ***Ἀπιδιά, ἡ***, θέσις, ἣν ἀπαντῶμεν ἀπὸ τὰ Λευκοθύμια ἀναβαίνοντες εἰς τὸ Μαρουλικό.

60. ***Ἀποκλείστρια***[1]***, ἡ***, καὶ ***Μεγάλη Ἀποκλείστρια***, θέσις παρὰ τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ μεταξὺ Κουρακὲς καὶ Σπηλιᾶς Λαουδέρη.

61. ***Ἀραγάδες, οἱ***, ὀροπέδιον εἰς τὸ Βουνόν.

62. ***Ἀράπης***, θέσις, ἀπὸ τὴν ὁποίαν πηγάζει ὁ χείμαρρος Μελισσότοπα, ὅστις ἐκβάλλει εἰς τὰς *Ρένες*.

63 ***Ἀρὲς, ὁ***, τάφος κιβωτόσχημος προϊστορικὸς εἰς τὸν βράχον λελαξευμένος, εἰς τὴν βόρειον πλευρὰν τοῦ Καλλικρῆ, 500 μέτρα ἀπὸ τὴν παραλίαν τοῦ λιμένος Ἀχίλλι. Ὀλίγον πρὸς δυσμὰς ἀνεκάλυψα καὶ ἕτερον τοιοῦτον τάφον συληµένον, ἀλλὰ διὰ τῆς ἄμμου κεκαλυμμένον.

64. ***Ἀρὲς, Ξυλένιος Ἀρὲς***, τοποθεσία εἰς τὸ «Βουνὸν» μεταξὺ τῶν θέσεων «Στοὺς Ὄρους» καὶ «Κομπογιάννη».

[1]) Σκοπὸς βεβαίως τῆς Ἀποκλείστριας εἶνε νὰ ἀποκλείωνται, τ. ἔ. νὰ ἐμποδίζωνται τὰ αἰγοπρόβατα νὰ πλησιάζουν πρὸς τὰ Κρεμνά.

65. ***Ἄρης, ὁ***, ὄρος εἰς τὸ Βουνόν. Κάτωθεν αὐτοῦ εἶνε τὸ λεκανοπέδιον «*Χωράφι τοῦ Ἄρη*» μὲ τὴν μικρὰν λίμνην «Λούστρια». Εἰς τὴν ἐκεῖ πρὸς Βορρᾶν ἀνωφέρειαν ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια ἀρχαίου ναοῦ καὶ πύργου, ὡς καὶ ἀρχαῖος τάφος. Ταῦτα πάντα ἐκαθάρισα, κατεμέτρησα καὶ ἐφωτογράφησα.

66. ***Ἀρκάρι***. Ὅρα ***Καθάριο Ἀρκάρι***.

67. ***Ἀρμερή***. Λέγεται καὶ *Ἀρμυρὴ Λίμνη* καὶ *Φερρὰ Λίμνα*. Ἀριστερᾷ τοῦ λιμένος «Τρεῖς Μποῦκες».

68. ***Ἀρτεμίσι, τό***, ὀροπέδιον εἰς τὸ «Βουνόν». Π 3, 32, Κ 83.

69. ***Ἀρτέμις***, ὅρα «*Ἅγιος Ἀρτέμις.*»

70. ***Ἀσκαλοφόρος, ὁ***, ἀρχαία ἀποβάθρα εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λιμένος Μέαλος.

71. ***Ἀσμοθήκη, ἡ***, ὕψωμα παραπάνω ἀπὸ τὲς «Κατοῦνες τοῦ Τραχύ».

72. ***Ἀσποῦς, οἱ***, μικρὸς συνοικισμὸς μὲ περιβόλια καὶ ἀμπέλια πλησίον καὶ βορείως τοῦ λιμένος Μέαλος. *Ἄσπα* λέγεται εἰς τὴν Θήραν (Σαντορίνην) ἡ θηραϊκὴ γῆ. «Ἀσποῦς» συνεπῶς λόγῳ τῆς συστάσεως τοῦ ἐδάφους.

73. ***Ἀτσιπᾶς, ὁ***, λόφος δυτικῶς τῆς πόλεως Σκύρου. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρχουν μερικὰ σπίτια.

74. ***Ἀτσίπολι***, βουνόν, εἰς τὴν ῥίζαν τοῦ ὁποίου ἀναβάλλει ὁ Σκύριος Κηφισός. Κ 21.

75. ***Ἀτσίτσα, ἡ***, ὅρμος εἰς τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τοῦ βορείου τμήματος τῆς νήσου, πλησίον τοῦ ὁποίου εἶνε μεταλλεῖον σιδήρου. Π 3, 10 11, Κ 12, 37, 93.

76. ***Αὐτούμενες***, τοποθεσία εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς νήσου.

77. ***Ἀχερούνες (Ἀχυρῶνες), οἱ***, ὅρμος καὶ κοιλὰς πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ὅρμου, εἰς τὸ δυτικὸν μεθόριον τῶν δύο τμημάτων τῆς νήσου, βορείως τῆς παραλλήλου κοιλάδος Καλλικρῆ. Π 7, 9, 30, 32, Κ 14, 19.

78. ***Ἀχίλλι, τό***, (Ἀχίλλειος λιμήν), λιμὴν εἰς τὸ ἀνατολικὸν μεθόριον τῶν δύο τμημάτων τῆς νήσου. Π 1, 6, 32, Κ 8, 10 ,19, 44, 45

79. ***Ἀχλάδι, τό***, ἀγκάλη ἐντὸς τοῦ λιμένος «Τρεῖς Μποῦκες».

80. ***Ἀχλαδῶνας, ὁ***, τοποθεσία εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς νήσου, μετὰ τὸ «*Πόδι τοῦ Καλικαντζάρου*» (ὅρα τὴν λέξιν) δεξιᾷ τοῦ δρόμου πρὸς τὴν Ἀτσίτσαν. Π 10, Κ 22, 34—36.

Β

81. ***Βάθριες, οἱ***, δηλ. Βαράθριες, μικραὶ καταβόθραι ἀναμέσα εἰς

«*τῆς Γλίνας τὸ Χωράφι καὶ Πέζα*» καὶ «*τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τὸ Κανάλι*», εἰς τὸ ὕψος τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τοῦ Γαϊδουροποτάμου.

82. ***Βαθύ***, «*Ποῦντα Βαθύ*», ἀκρωτήριον νοτιοδυτικῶς τοῦ ὄρους *Ἀθάνατος*, εἰς τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τοῦ βορείου τμήματος τῆς νήσου.

83. ***Βαθὺς ποταμός***, ρευματιὰ κοντὰ εἰς τὸ *Ἀλόρθο Πουρί*.

84. ***Τοῦ Βασιλιᾶ τὸ Παλάτι*** (ἢ : ἡ Κόκκινη Σπηλιὰ) εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ, πρὸς βορρᾶν τῆς ἀγκάλης *Λιμνιωνάρι*.

85. ***Βαφιᾶ ἀρὲς***, μεταξὺ τῆς πεδιάδος Λευκοθύμια καὶ τῆς θέσεως Ἀπιδιά, κάτωθεν τοῦ Μαρουλικοῦ.

86. ***Βίκτωρας ὁ***, λόφος, δυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου *Μαρκέσι*, πλησίον τοῦ Εὐούνα.

87. ***Βοϊδόμανδρα, ἡ***, εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς βράχους τοῦ λόφου Φοῦρκα.

88. ***Βολιᾶς***, θέσις ἄνωθεν τῆς Φλέας.

89. ***Βουκολίνα, ἡ***, πεδιὰς εἰς τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τοῦ Βουνοῦ. Π 3, σημείωσις.

90. ***Βουνὸν, τό***, τὸ νότιον τμῆμα τῆς νήσου.

91. ***Βοῦρλο***, θέσις ὅπου περὶ τὰ 1900 ἐξωρύσσετο χρωμίτης. Μ 10, Κ 35, 36.

92. ***Βρακάτες, ὁ***, βράχος εἰς τὸ νοτιοανατολικὸν μέρος τοῦ Βουνοῦ ὁμοιάζων πρὸς ἄνδρα ἐνδεδυμένον βρακιά. Βρακάτοι εἶνε δύο, μικρὸς καὶ μεγάλος.

93. ***Βρούχια, ἡ***, ἀνατολικῶς τοῦ ὅρμου Ἀτσίτσα. Ἐπληροφορήθην ὅτι ἐκεῖ εἶνε πύργος ἀρχαῖος, δέν τον εὗρον. Καὶ ὁ Παπαγεωργίου λέγει ἐν σελ. 5· «Τοιοῦτος πύργος *ὑπῆρχε* (!) καὶ ἄνωθεν τῆς Βρούχιας».

94. ***Βρυκολακονήσια, τὰ***, νησίδια βορειοανατολικῶς τῆς πόλεως Σκύρου, ὑφάλως συνεχόμενα μετὰ τοῦ ἀκρωτηρίου *Πουριά*. Κ 11.

95. ***Βυτίνα, ἡ***, ἀγκάλη μεταξὺ ἀκρωτηρίου Ὄρους καὶ ὅρμου Ἀτσίτσας, βορειοανατολικῶς τῶν νησίδων Μερμήγκια.

Γ

96. ***Γαϊδουροπόταμος, ὁ***, πηγάζει ἀπὸ τοῦ Πατινιώτη καὶ καταλήγει εἰς τὴν Γεράνια Σπηλιά, εἰς τὰς βορειοανατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ.

97. ***Γαλάτης. Στοῦ Γαλάτη***, ἀγκάλη, μικρὸς ὅρμος ἀνατολικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Ὄρους, ἔναντι τῆς νησῖδος Κούλουρη.

98. ***Γερακοστάσι, τὸ***, ὕψωμα νοτίως τῆς θέσεως *Περάματα*,

ὅπου ἑνώνονται οἱ ρύακες τῆς Χάρτζας καὶ τοῦ Κλούθρου μὲ τοῦ Κούτση τὸ ποτάμι.

99. ***Γεράνια Σπηλιὰ καὶ Σκάφη μαζύ***, εἰς τὰς βορειοανατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ, μεταξὺ Κουρφονέρι καὶ ἀγκάλης Καθολικό. Παρὰ τὴν Γεράνια Σπηλιὰ ἐκβάλλει ὁ Γαϊδουροπόταμος.

100. ***Γεροῦλι, τὸ***, πεδιὰς πρὸ τοῦ Παλαιοκάστρου καὶ πέριξ αὐτοῦ. Π 30.

101. ***Γλίνα, ἡ***. *Τῆς Γλίνας τὸ χωράφι καὶ ἡ πέζα*, εἰς τὸ Βουνό. Ἀπὸ τὸ Κουρφονέρι τὸν ἀνήφορον μετὰ τοῦ Καμπούρη τὴν πέζαν καὶ τὸ Ράνιο Πλευρό.

102. ***Γλυφάδα, ἡ***, θέσις ἐντὸς τοῦ ὅρμου τῆς Ἀτσίτσας.

103. » » ἀγκάλη ἐπὶ τῆς νήσου Σαρακήνικο.

104. » » νερὸ ἐπὶ τῆς Σκυροπούλας. Π 14.

105. » » μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Λιθάρι καὶ τοῦ Βρακάτε τρέχει νερὸ γλυφό, διότι ἐκεῖ εἶνε μεταλλεῖον χαλκοπυρίτου.

106. ***Γλῶσσα, ἡ***, ἀκρωτήριον εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ βορείου τμήματος τῆς νήσου μεταξὺ Χώρας καὶ ὄρους Μαλλά, ἀπέχει 1 ὥραν ἀπὸ τὴν πόλιν, ἔχει γύψον. Π 10, Κ 34.

107. ***Γοῦρνες, οἱ***, βουνὸν ὑπὲρ τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ, ὅστις πηγάζει μεταξὺ τῶν βουνῶν Γοῦρνες καὶ Ἀτσίπολι. Κ 21.

108. ***Γράμμα, τὸ***, βράχος εἰς τὴν κοιλάδα Ἀχερούνες φέρων ἐπιγραφὴν ΗΟΡ(ΟΣ). Π 7, 32, Κ 14--15.

109. Gran Spiaggia ἔλεγον οἱ Ἐνετοὶ τὸν λιμένα τῆς Καλαμίτσας. Κ 13.

110. ***Γριά, ἡ***. ***Τῆς Γριᾶς τ' ἀμπέλι***, κοντὰ εἰς τὴν θέσιν *Ἔμπασι*, ἥτις εἶνε πλησίον τοῦ *Ἀρτεμισίου* εἰς τὸ *Βουνόν*. Ἔχει καὶ πατητήρι.

111. » » » » » κοντὰ εἰς τὸ λατομεῖον ἀριθ. 15 (ποικίλης λίθου) τῆς Marmor Limited, ἔκτασις ἀρκετὰ μεγάλη (8—11 στρεμμάτων) πλήρης λίθων καὶ οἱονεὶ τριγυρισμένη δι' ὀγκολίθων. Εὐφυὴς εἰρωνεία τοῦ λαοῦ.

112. ***Γριά. Τῆς Γριᾶς τὰ ροῦχα***, ἀνωφέρεια μεταξὺ *Ἀντωνιοῦ* καὶ *Κολῶνες*, ὅπου κοιτάσματα λευκοῦ μαρμάρου ἀνέρχονται ἐκ τοῦ φαιοῦ σχίστου. Μακρόθεν νομίζει τις, ὅτι πλυμένα ἀσπρόρουχα ἁπλώθησαν ἐκεῖ πρὸς στέγνωμα.

113. ***Γυρίσματα, τὰ***, λέγεται ἡ βορείως τοῦ ἀκρωτηρίου *Πουριὰ* ἀκτή, ἥτις ἐκεῖ ἀπ' ἀνατολῶν στρέφεται βορειοδυτικῶς.

Δ

114. ***Δάσος, τό***, τοποθεσία παρὰ τὰς βορειοανατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ, ἄνωθεν τῆς Σκάφης.

115. ***Δάφνη, ἡ***, ὄρος εἰς τὸ νοτιοανατολικὸν μέρος τοῦ Βουνοῦ, πλησίον τοῦ «Χωραφιοῦ τοῦ Ἄρη» καὶ βορείως τοῦ ὅρμου Ρένες.

116. » » ὀνομάζεται ὁ πρῶτος λόφος δεξιᾷ τοῦ Μαυρουνᾶ δυτικῶς τῆς πόλεως Σκύρου.

117. ***Δεξαμενὴ ῥωμαϊκή***, εἰς τὸν λιμένα Τρεῖς Μπούκες. Π 8, Κ 16, 17, 103. Ὅρα Ἀρχαιολ. Ἐφημερίδα, ἔτος 1923.

118. ***Διαβατές, οἱ***, δύο νησῖδες καὶ ἕνας ὕφαλος, δεξιᾷ τῆς εἰσόδου εἰς τὸν λιμένα Καλαμίτσας. Π 7, 11, Κ 13.

119. ***Διαπόρι, τό***, εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ ὅρμου Ἀχεροῦνες, πρὸς τὸ *Στόμα*.

120. ***Διασουρίης, ὁ***, ἔκτασις ἐπίπεδος ἄνωθεν τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Κηφισοῦ εἰς τὴν δυτικὴν κατωφέρειαν τῆς πόλεως Σκύρου. Ὁ Παπαγεωργίου ἐν σελ. 5 δίδει τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς τὴν ἐκεῖ ρευματιάν.

121. ***Διασφαγή, ἡ***, μικρὰ φάραγξ μεταξὺ τῶν βουνῶν Ἀτσίπολι καὶ Γοῦρνες.

122 » » μικρὰ φάραγξ μεταξὺ τῆς κοιλάδος Καλλικρῆ καὶ τῆς παραλλήλου Ἀχεροῦνες - Μέαλος, καὶ πλησίον τοῦ λιμένος Μέαλος. Π 7.

123. ***Διατρυπητή, ἡ***, σπήλαιον ἐντὸς τῆς θαλάσσης, διῆκον ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν μικροῦ ἀκρωτηρίου εἰς τὴν ἄλλην, εἰς τὰς βορειοανατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ, νοτίως τῆς Σκάφης.

124. ***Δράκος, ὁ***, ἄνωθεν τῆς πύλης τοῦ Κάστρου. Λέων ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, ἔργον ἀρχαῖον. Π 38.

125. ***Δράπανος, ὁ***, ἀκρωτήριον μεταξὺ τῶν λιμένων Πεύκου καὶ καὶ Ἁγίου Φωκᾶ, εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς νήσου.

126. ***Δχούνια, ἡ***, (δι-χώνεια), ὀροπέδιον δύο χώνους τ. ἔ. δύο καταβόθρας, ἔχον, εἰς τὸ βόρειον μέρος τοῦ Βουνοῦ. Ὁ Παπαγεωργίου ἐσφαλμένως ἐξηγεῖ τὴν λέξιν «δύο χαράδραι». Π 2, Κ 27.

Ε

127. ***Ἐλιά, ἡ***, ὕψωμα εἰς τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τοῦ βορείου τμήματος τῆς νήσου, κοντὰ εἰς τὴν Παλαιόχωραν. Ἡ Ἐλιὰ ἔχει ἀρχαῖον πύργον.

128. ***Ἑλληνικόπυργος***, ἀρχαία φρυκτωρία εἰς τὴν τοποθεσίαν Ρούδια, παρὰ τὸν ὅρμον Ἁλικό, εἰς τὴν κατωφέρειαν τοῦ Ὄρους. Ἀπέναντι εἶνε τὸ ὄρος Θάλεια. Ἐφωτογράφησα τὰ ἐρείπια τοῦ πύργου. Ἡ μεγαλυτέρα πέτρα ἔχει μῆκος μ. 1,90.

129. ***Ἔμπασι, ἡ***, πλησίον τοῦ Ἀρτεμισίου, εἰς τὸ «Βουνόν».

130. ***Ἐξήπαγος, ὁ***, τελευταῖον ἀντέρεισμα τῆς Θάλειας, ἄνωθεν τοῦ Κάβου τοῦ Ἀλατομειοῦ, μεταξὺ τῶν ὅρμων *Ἁλικὸ* καὶ *Ἁγίου Φωκᾶ*.

131. ***Ἐπάνω Κολῶνες***, ἀρχαῖον λατομεῖον ποικίλης λίθου, ἀπέχον μίαν ὥραν ἀπὸ τὸν ὅρμον Πεύκου. Κ 33.

132. ***Ἐπιγραφὴ ΗΟΡ (ΟΣ)*** ἐπὶ βράχου. Ὅρα *Γράμμα*.

133. ***Ἐρυθραιαί***. Ὅρα Διαβατές. Π 7, 11, Κ 13.

134. ***Εὐούνας, ὁ***, βουνὸν εἰς τὴν βορειοδυτικὴν ἄκραν τῆς νήσου Σκύρου, φέρον ἀρχαῖον πύργον. Παλαιόχωρο—Εὐούνα—Φκάρα—Τριπόδι—Μαρκέσι.

Ζ

135. ***Ζμπολιὸ ἢ Ζμπολιό (;)*** α) θέσις εἰς τὸ *Βουνὸν*, ἄνωθεν τοῦ Ψήσικου, εἰς τὸν δρόμον πρὸς τοὺς Πιριόνες.

136 Α. β) θέσις εἰς τὸν μυχὸν τοῦ ὅρμου ἁγίου Φωκᾶ, ἀπέναντι τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Φωκᾶ.

Η

Θ

137. ***Θάλεια, ἡ***, ὄρος νοτιοανατολικῶς τοῦ λεκανοπεδίου Χάρτζα. Π 32, Κ 36.

138. ***Θέμι, ἡ***, λόφος βορειοδυτικῶς τῆς πόλεως Σκύρου, φέρει ἀνεμόμυλον ἐπὶ τῆς κορυφῆς. Εἰς τοὺς πρὸς ἀνατολὰς πρόποδας εἶνε ἐξωκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

139. ***Θεοτόκος, ὁ***, ἐκκλησία εἰς τὸ ἀκρωτήριον Μαρκέσι, ἐξ ἧς καὶ ὁ πέριξ τόπος ὀνομάζεται Θεοτόκος. Π 29.

Ι

140. ***Ἰσθμός, ὁ,*** ἡ κοιλὰς Καλλικρή, ἥτις ἐκτείνεται ἀπὸ τὸ Ἀχίλλι ἕως τὴν Καλαμίτσαν. Π 1, 2.

Κ

141. ***Κάβος τοῦ Ἀλατομειοῦ***, μεταξὺ τῶν ὅρμων Ἅγιος Φωκᾶς καὶ Ἁλικό, εἰς τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τοῦ βορείου τμήματος τῆς νήσου.

142. ***Καθάριο Ἀρκάρι,*** *ἀγκάλη* ἐντὸς τοῦ ὅρμου Πεύκου. Π 6, Κ 12.

143. ***Καθολικό, τό,*** *ἀγκάλη* εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ, πρὸς νότον τοῦ Νυφακιοῦ καὶ τοῦ Κουρφονεριοῦ.

144. ***Κακαρράχη, ἡ,*** α) ἐντὸς τοῦ ὅρμου Ὄρους (Ἁλικοῦ) εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς νήσου.

145. » » β) εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ, βορείως τῆς Σπηλιᾶς Πεντεκάλη. Ἀπὸ τὴν Κακαρράχη φαίνεται ὁ Τζοῦμπος.

146. ***Κακοὶ Ποταμοί,*** νοτίως τοῦ Χονδροῦ Κάβου εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ.

147. ***Κάλα,*** ἀκρωτήριον τῆς νήσου Σαρακήνικο.

148. ***Καλαμήσι, τό,*** σπηλιὰ νοτίως τῆς σπηλιᾶς Λαούδερη, εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ.

149. ***Καλαμίτσα, ἡ,*** λιμὴν, δυτικὸν μεθόριον τῶν δύο τμημάτων τῆς νήσου· Εἰς τὴν ἀρχαιότητα ὠνομάζετο Κρήσιον. Π 6, 7, 9, Κ 8, 13, 19.

150. ***Καλημέρη· Στοῦ Καλημέρη,*** τοποθεσία νοτίως τοῦ ὅρμου Ὄρους.

151. ***Καλλικρῆ, τὸ Καλλικρήνιον,*** ἡ κοιλὰς μεταξὺ τῶν λιμένων Ἀχίλλι καὶ Καλαμίτσα. Π 26, Κ 19. Ὅρα ὅσα ἔγραψα εἰς τὸ Περιοδικὸν «Ἐθνικὴ Ζωὴ», ἔτος Α΄ τεῦχος 6ον, Ἰουν. 1921 περὶ τῶν πηγῶν τοῦ Καλλικρῆ καὶ τῆς προελεύσεως αὐτῶν ἀπὸ τὰς καταβόθρας (σαράγια, βαθράτζα δηλ. βαραθράκια) τοῦ Βουνοῦ.

152. ***Καλόγερος, ὁ,*** μεταξὺ Ἀχεροῦνες καὶ Διαπόρι.

153. ***Καλογεράκι, τὸ,*** βουνὸν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ.

154. ***Καλόμαστος, ὁ,*** ὄρος νοτίως τῆς πόλεως Σκύρου, ἐξ οὗ πηγάζει ῥύαξ ἑνούμενος μὲ τὴν Ἁγιά. Π 21.

155. ***Καμάρα, ἡ,*** τοποθεσία εἰς τὸν κάτω ρουν τοῦ Κηφισοῦ. Π 5—6.

156. ***Καμάρα, ἡ,*** βρύσις εἰς τὴν πρὸς βορρᾶν κατωφέρειαν μετὰ τὰς Κατοῦνες τοῦ Τραχύ.

157. ***Καμάρι, τό,*** τοποθεσία μετὰ τὸν Ἀσκαλοφόρον παρὰ τὸν Μέαλον. Δεξιᾷ τοῦ δρόμου εἶνε τὸ Καμάρι καὶ ἀριστερᾷ τοῦ Κωσταντῆ ὁ βράχος.

158. ***Καμῆλες,*** νησῖδες βορείως τοῦ ἀκρωτηρίου Μαρκέσι. Κ 12.

159. ***Κάμπος, ὁ,*** ἡ ἀμέσως πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως Σκύρου πεδιάς.

160. » » ὁ Κάμπος ἀπὸ τὲς Κατοῦνες τοῦ Τραχὺ ἕως τὴν Λίμναν. Ἀπὸ τὴν Λίμναν πρὸς βορρᾶν λέγεται Κάτω Κάμπος. Κ 9, 12, 19.

161. ***Καμπούρης, τοῦ Καμπούρη ἡ πέζα,*** εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ Βουνοῦ, ἀριστερᾷ τοῦ Γαϊδουροποτάμου, παραπάνω ἀπὸ τὸ Σφενδάμι.

162. ***Κανᾶ,*** ἀριστερᾷ τοῦ «Ἀπάνω Ἀγαλήνι».

163. ***Κανάλι τοῦ Ἁγίου Δημητρίου,*** θέσις εἰς τὸ Βουνόν. (Πατινιώτη — Σκάλα — τοῦ Κανελέττου ἡ μάνδρα — τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τὸ Κανάλι — στοὺς Ὄρους). Ὅταν δὲ ἀναβαίνωμεν τὸν Γαϊδουροπόταμον: οἱ Ἀραμοὶ — τὸ Σφενδάμι — τοῦ Καμπούρη ἡ πέζα — τὸ ῥάνιο πλευρὸ — τῆς Γλίνας τὸ χωράφι καὶ ἡ πέζα — οἱ βάθριες — τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τὸ Κανάλι.

164. ***Κανελέττο, τὸ,*** θέσις εἰς τὸν Βουνόν, παραπάνω ἀπὸ τὸν Πατινιώτη καὶ τὴν Σκάλαν. Ἐκεῖ εἶνε τοῦ *Κανελέττου ἡ μάνδρα* μὲ πολλὰ σφενδάμια. Μέσα στὴν μάνδραν ἐφωτογραφήθημεν.

165. ***Κάπαρα,*** Ἅγιος Γιάννης στὰ Κάπαρα, κοντὰ εἰς τὴν ἀγκάλην Ἄγνες, εἰς τὰς βορειοανατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ.

166. ***Καράβι, τὸ,*** ἀγκάλη εἰς τὸν ὅρμον τοῦ Ἁγίου Φωκᾶ.

167. ***Καρακατσάνη. Τοῦ Καρακατσάνη ἡ σπηλιά,*** εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ, κοντὰ εἰς τὸ Νησί, μεταξὺ Ἄγνες καὶ Νυφακιοῦ. Ἄνωθεν αὐτῆς εἶνε ἕτερον σπήλαιον δίπατον.

168. ***Καρδαφᾶ. Τοῦ Καρδαφᾶ ἡ ἀπιδιά.*** Τὴν τοποθεσίαν ταύτην ἀπαντῶμεν, ἀφοῦ ἀναβῶμεν ἀπὸ τὴν ἀγκάλην Σαμάκια, τὴν Πλάκα τοῦ Ἁγίου Ἀρτέμι καὶ Βαρσαμᾶ, πρὶν φθάσωμεν εἰς τὴν Κατρακύλα τοῦ Ἁγίου Ἀρτέμι καὶ τὴν ἐκκλησίαν του.

169. ***Καρτσινούδη. Ἀκρωτήριον Καρτσινούδη,*** τὸ βόρειον ἄκρον τῆς νήσου, δεξιᾷ τοῦ ἀκρωτηρίου Μαρκέσι.

170. ***Κάστρο*** τῆς πόλεως Σκύρου.

171. ***Καστρὶ, τὸ,*** ἄνωθεν τῆς ἀγκάλης Λιμνιωνάρι, ἔχει πύργον

172. **Κατάκλεια**, κοντὰ εἰς τὸ Πολύχρι, εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς νήσου.

173. **Καταφράσι, ἡ**, (=κατάφραξις, στενωπὸς) εἰς τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τῆς πόλεως παρὰ τὸν κῆπον τῆς Χήρας Στρατῆ Ἰω. Στρατῆ καὶ ἀπέναντι τοῦ κτήματος Γεωργίου Γιαλούρη, ὅπου οἱ λόφοι φράσσουν τὴν κοιλάδα. Ἐκεῖ κεῖνται δύο τετράγωνοι ὀγκόλιθοι (ἕκαστος μ. 1,53×0,79×0,31) καὶ 5 μεγάλοι πωρόλιθοι, μαρτυροῦντες ὅτι ἐκεῖ πλησίον ὑπῆρχεν ἀρχαῖον ἱερόν.

174. **Κάτεργο, τὸ**, ἀκρωτήριον εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ, ὁμοιάζον πρὸς πλοῖον κάτεργον, νοτίως τοῦ Καθολικοῦ.

175. **Κατερίνας**; Ὁ Παπαγεωργίου ἀναφέρει εἰς τὸν χάρτην του βουνὸν Κατερίνας ἀριστερᾷ τοῦ λατομείου Παπαγληγόρη.

176. **Κατοῦνες τοῦ Τραχύ.** Ὅρα *Τραχύ*.

177. **Κατρακύλα τοῦ Ἁγίου Ἀρτέμι**, τὸν ἀνήφορον ἀπὸ τὴν *ἀγκάλην Σαμάκια* ἄνωθεν τῆς Πλάκας τοῦ Ἁγίου Ἀρτέμι καὶ κάτωθεν τῆς ἐκκλησίας του.

178. **Κάτω Ἀγαλήνι, τό**, ὅρα *Ἀγαλήνι*.

179. **Κάτω Κάμπος, ὁ**, τὸ βόρειον ἥμισυ τοῦ ἀπὸ τὲς Κατοῦνες τοῦ Τραχὺ ἕως τὸ Μαρκέσι ἐκτεινομένου Κάμπου. Ὁ Κάτω Κάμπος ἀρχίζει ἀπὸ τὴν Λίμναν. Π 28, 29.

180. **Κεφάλια, τὰ**, δύο ἀκρωτήρια εἰς τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ, νοτίως τῆς Κολυμπάδας καὶ κάτωθεν τῆς Βουκολίνας.

181. **Κηφισός, ὁ**, ὁ ποταμὸς ὁ διαρρέων τὴν δυτικῶς τῆς πόλεως Σκύρου κοιλάδα ἀπὸ τὴν πηγήν του (Ἀναβάλλουσαν) μέχρι τῶν πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως ἐκβολῶν του. Π 5, 9, Κ 9.

182. **Κλαδί, τὸ**, ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῆς ὀροσειρᾶς Μέγκλου, Κλαδί, Ἀϊ Λιᾶς, ἥτις χωρίζει τὰς δύο παραλλήλους κοιλάδας Ἀχεροῦνες—Μέαλος καὶ Καλλικρῆ. Π 7.

183. **Κλεφτολίμανο, τὸ**, ἀγκάλη πλησίον τοῦ ἀκρωτηρίου Μάρμαρα, νοτιοδυτικῶς τοῦ λιμένος Τρεῖς Μποῦκες.

184. **Κλοῦθρος, τὸ**, κοιλὰς βορειανατολικῶς τῆς Θάλειας καὶ νοτιοανατολικῶς τοῦ Γερακοστασίου. Ἐκεῖ ὑπάρχει σαρκοφάγος καὶ εὑρίσκονται στάμναι ἀρχαῖαι. Ἐφωτογράφησα τὴν σαρκοφάγον καὶ πέριξ αὐτῆς 4 κορίτσια κρατοῦντα στάμνας, *τὰ κορίτσια λόγῳ τῆς ἑλληνικῆς προτομῆς καὶ κατασκευῆς τῶν κεφαλῶν. Τὴν φωτογραφίαν ἔστειλα εἰς Γερμανὸν κρανιολόγον.*

185. **Κλούνη, ἡ**, εὔφορος ἔκτασις παρὰ τὰς βορειοδυτικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ μεταξὺ τοῦ Ἁγίου Μάμαντος καὶ τῆς πηγῆς Νύφι. Π 26.

186. **Κοιλιὰ, ἡ**, πλησίον τῆς Κλούνης, μεταξὺ Ἁγίου Μάμαντος καὶ τῆς πηγῆς Νύφι. Π 26. Ὅρα *Κλούνη*.

187. **Κόκκαλα τά, Στὰ Κόκκαλα**, ἀγκάλη ἀπέναντι τῶν νησίδων *Μερμήγκια*, μεταξὺ Ὄρους καὶ Ἀτσίτσας, εἰς τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τοῦ βορείου τμήματος τῆς νήσου.

188. **Κοκκινάρι, τό**, θέσις εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ, τὴν ὁποίαν, ἀναβαίνοντες ἀπὸ τὴν *Γεράνια Σπηλιά*, ἀπαντῶμεν μετὰ τὸ *Μαρμαριτὸν* καὶ τὸ *Διόπυργον*.

189. **Κόκκινη Σπηλιά ἢ τοῦ Βασιλιᾶ τὸ Παλάτι**, μεταξὺ τῆς θέσεως *Κακοὶ Ποταμοὶ* καὶ τῆς ἀγκάλης Λιμνιωνάρι, εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ.

190. **Κολυμπάδα, ἡ**, ὅρμος μεταξὺ Βουκολίνας καὶ Νυφιοῦ, εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν πλευρὰν τοῦ λιμένος Καλαμίτσα. Ἐκεῖ κατὰ τὸν πόλεμον οἱ Ἄγγλοι εἶχον ἐγκαταστήσει ἀεροδρόμιον.

191. **Κολῶνες, οἱ**, τὰ ἀρχαῖα λατομεῖα λευκοῦ μαρμάρου, ἄνωθεν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 13 νέου λατομείου τῆς ἀγγλ. Ἑταιρείας Marmor limited. Ὠνομάσθη δὲ τὸ βουνὸν ἐκ τῶν ἐκεῖ παρὰ τῶν ἀρχαίων ἐγκαταλειφθέντων κιόνων. Π 19, Κ 33. (Ὅρα καὶ Ἐπάνω Κολῶνες). Ὅρα Μ. Δέφνερ, τὰ ἀρχαῖα λατομεῖα τῆς Σκύρου, ἐν Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1923.

192. **Κομπογιάννη, τοῦ**, τοποθεσία εἰς τὸ Βουνό, εἰς τὸν δρόμον ἀπὸ τὴν Φλέαν πρὸς τὸν Κόχυλαν, μετὰ τὰς θέσεις «Εἰς τοὺς Ὄρους» καὶ «Ξυλένιος Ἀρές».

193. **Κονδύλι, τό**, συνοικία τῆς πόλεως Σκύρου.

194. **Κονδύλι, τό**, ὄρος εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς νήσου, δυτικῶς τῶν ἀχυρώνων (κατοῦνες) τοῦ Τραχύ. Ἤκουσα καὶ Kodle.

195. **Κοπρισιές, οἱ**, μεγάλη στάνη καλογερική, ἀνήκουσα εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (εἰς τὸ Κάστρον τῆς Σκύρου) καὶ κειμένη εἰς τὸ Βουνόν, βορείως τοῦ ὅρμου Ρένες. Ἐκεῖ ἔμεινα 1—14 Μαΐου 1919 καὶ ἐφωτογράφησα τὴν κουρὰν τῶν 1001 αἰγοπροβάτων τῆς μονῆς.

196. **Κόρδα, ἡ**, θέσις εἰς τὸ Βουνόν. Ἀπὸ τὴν Κόρδαν πηγάζει τοῦ *Μαυρογιώργη* τὸ ποτάμι, τὸ ὁποῖον ἐκβάλλει εἰς τὸν ὅρμον Ρένες.

197. **Κορμούς, οἱ**, εἰς τὴν κοιλάδα Ἀχεροῦνες—Μέαλος, δεξιᾷ τῆς θέσεως *Γεροῦλι*.

198. **Κοτσλές, ὁ**, νῆσος δυτικῶς τοῦ ὅρμου Καλόγρια, εἰς τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τῆς νήσου. Π 6, 11, Κ 12.

199. **Κουζλοῦκις**, ἀγκάλη πλησίον ἀγκάλης Ἀχλάδι, ἐντὸς τοῦ λιμένος *Τρεῖς Μπούκες*.

200. ***Κουκουβάγια, ἡ***, θέσις ἐντὸς τοῦ λιμένος τοῦ Ἁγίου Φωκᾶ, εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς νήσου.

201. ***Κουκουβάγια, ἡ***, θέσις εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Σκύρου, ὅπου κατὰ τὸν ὀρυκτολόγον Φίδλερ (II, 77) ὑπάρχει κοίτασμα πυρολίθου (τσακμακόπετρας) ἔχον πάχος μιᾶς ὀργυᾶς.

202. ***Κουμάρι, τό***, λεκανοπέδιον μεταξὺ ἀγκάλης Χασάπη καὶ ἀγκάλης Πετρίτσα, πλησίον τῆς Ἀτσίτσας. Ἐκεῖ, ἀνάμεσα εἰς τὸ Τριφάδι καὶ τὸ βουνὸν Μαυρουδῆ ὑπάρχει *ἀρχαῖος πύργος* (φρυκτωρία), τὸν ὁποῖον ἐφωτογράφησα.

203. ***Κούμαρο, τό***, βουνὸν βορείως τοῦ λιμένος *Τρεῖς Μπούκες*.

204. ***Κουναδίνης. Στεφανιὰ Κουναδίνη***, θέσις μεταξὺ Κοκκινάρι καὶ Πατινιώτη, εἰς τὴν ἐπάνω δεξιὰν ὄχθην τοῦ Γαϊδουροποτάμου, εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ Βουνοῦ.

205. ***Κούρακας, ὁ***, βουνὸν μεταξὺ Πόρτες καὶ Σουλεϊμάνι, ἀριστερᾷ τοῦ δρόμου ἀπὸ τὲς *Ἀχεροῦνες* πρὸς *τοῦ Ἀντωνιοῦ*.

206. ***Κουρακές, οἱ***, *(ἀκρωτήριον)* νοτίως τῆς σπηλιᾶς Πεντεκάλη, εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ.

207. ***Κουρακοφωλιά, ἡ***, τοποθεσία ἄνωθεν τοῦ *Ἁγίου Ἀρτέμι*, εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ.

208. ***Κουρουνιώτισσα, ἡ***, τὸ πρῶτον πρὸς τὰ δεξιὰ βουνόν, ὅταν ἀπὸ τὲς Ἀχεροῦνες εἰσέλθωμεν εἰς τὸν ἀνήφορον πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου (Ἀντωνιοῦ).

209. ***Κουρφονέρι, τό***, πρὸς νότον τοῦ Νυφακιοῦ, εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ,

210. ***Κούτσης. Τοῦ Κούτση τὸ ποτάμι***, δεξιᾷ τοῦ Κλούθρου. Εἰς τὰ Περάματα ἑνώνεται μὲ τὸ ποτάμι τῆς Χάρτζας.

211. ***Κρεμαστή, ἡ***, ὁ τρίτος βράχος πρὸς δυσμὰς τῆς Πλάκας (εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν ἄκραν τοῦ Βουνοῦ, ὅπου ὁ δημόσιος Φανός). Ἀπὸ τὸ Φανάρι πρὸς τὰς Ρένας α) τοῦ Μαργέτη ὁ βράχος, β) ὁ βράχος Τρεχαντῆρι, γ) ὁ βράχος Κρεμαστή, δ) ὁ βράχος Ξυλοπαράτες.

212. ***Κρήνη, ἡ***, βρύσις εἰς τὸν δρόμον, πρὶν φθάσωμεν εἰς τὰς Κατοῦνες τοῦ Τραχύ.

213. ***Κρήσιον, τό***, ἀρχαῖον ὄνομα τοῦ λιμένος Καλαμίτσα. *Κρῆτες* ἦσαν οἱ πρῶτοι κατακτηταὶ τῆς νήσου, ἐξαιρέσει τῆς βορείου ἄκρας. Ὁ Θησεὺς καὶ ὁ Λυκομήδης ἦσαν Κρῆτες.

214. ***Κρόκος, ὁ***, ὄνομα συνοικίας τῆς πόλεως Σκύρου ὑπὸ τὴν βορειοανατολικὴν πλευρὰν τοῦ Κάστρου. Ἐκ τοῦ ἐκεῖ πετρώματος «Κρόκος», τὸ ὁποῖον εἶναι ἐρυθρωπὸς μαλακὸς πωρόλιθος σχηματισθεὶς ἐξ ἀπολιθωμένης ἰλύος, ὁμοιάζει δὲ πρὸς κρόκον αὐγοῦ. Ὄνομα ἀναμφιβόλως ἀρχαῖον. Κ 9, 126.

215. ***Κυπαρίσσης. Τοῦ Κυπαρίσση ἡ σπηλιὰ καὶ ὁ ποταμός***, εἰς τὰς νοτιοανατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ, βορείως τοῦ *Χονδροῦ Κάβου*.

216. ***Κωσταντῆς. Τοῦ Κωσταντῆ ὁ βράχος***, τοποθεσία παρὰ τὸν Μέαλον, μετὰ τὸν Ἀσκαλοφόρον. Δεξιᾷ τοῦ δρόμου εἶναι τὸ Καμάρι καὶ ἀριστερᾷ τοῦ Κωσταντῆ ὁ βράχος.

Λ.

217. ***Λάγκα, ἡ***, ἡ πρὸς δυσμὰς συνέχεια τοῦ συνοικισμοῦ *Ἀσποῦς*, εἰς τὴν ἀπὸ Μέλαος πρὸς τὲς Ἀχεροῦνες βαθεῖαν κοιλάδα.

218. ***Λαζώνια, τά***, τοποθεσία εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ λιμένος Καλαμίτσα μεταξὺ τῆς πηγῆς *Νύφι* καὶ τοῦ ὑψώματος *Σκλοῦκα (Κοιλιᾶς καὶ Νύφι ;)*. Ἡ θέσις ὀνομάζεται Λαζώνια, διότι ἐν τῷ ἐκεῖ κρόκῳ ὑπάρχουν πολλοὶ ἐλλειψοειδεῖς συγκεντρικοὶ κύκλοι ἐκ σκληροτέρου πώρου ὁμοιάζοντες πρὸς τοὺς ἐν Σκύρῳ *Λαζώνια* λεγομένους ἄρτους (εἶδος φραντζόλας).

219. ***Λακκονήσια, τά***, νοτίως τοῦ ὁρμου τοῦ Ἁγίου Φωκᾶ, εἰς τὴν δυτικὴν θάλασσαν τοῦ βορείου τμήματος τῆς νήσου.

220. ***Λαουδέρης. Τοῦ Λαουδέρη τὸ κανάλι, τοῦ Λαουδέρη ἡ σπηλιά***, ἀμφότερα εἰς τὰς νοτιοανατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ μετὰ τὴν σπηλιὰν Πεντεκάλη καὶ τὴν ρευματιὰν Παλαιοκούφαρα. *Τοῦ Λαουδέρι τὸ κανάλι* ἀναβαίνει ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

221. ***Λαουδέρης. Τοῦ Λαουδέρη ἡ Σπηλιά***.

222. ***Λατόμι τό***, λατομεῖον πρὸς ἀνατολὰς τοῦ μυχοῦ τοῦ ὅρμου Πεύκου.

223. ***Λατόμεια, τά***, βουνὸν μὲ λατομεῖα πρὸς δυσμὰς τῆς κοιλάδος Τρεμοῦτσι καὶ πρὸς νότον τοῦ ὄρους Ὀλύμπου, εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς νήσου.

224. ***Λαώνισσα, ἡ***, ὕψωμα εἰς τὲς Κατοῦνες τοῦ Τραχύ, ὅπου ἡ εἰς τὸ Κάστρον μονὴ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου ἔχει ἀχυρῶνα.

225. ***Λεκάνες, οἱ***, πρὸς βορρᾶν τοῦ λιμένος Ρένες, εἰς τὸ νότιον μέρος τοῦ Βουνοῦ. Ἐκεῖ ὑπάρχει ἀρχαῖον λατομεῖον ποικίλης λίθου. Ὁ παραρρέων ποταμὸς πηγάζει ἀπὸ τὴν θέσιν Σταυρὸς καὶ ἐκβάλλει εἰς τὰς Ρένες. Κ 36.

226. ***Λευκὴ Μασιά***. Εἰς τὸ Βουνὸν πρὸς νότον τῆς Δχούνιας, ἀφοῦ περάσωμεν τὴν Πέζαν τοῦ Ξανθούλι καὶ πρὶν φθάσωμεν στοῦ Πατινιώτη.

227. ***Λευκοθύμια, τά***, εὔφορος ἔκτασις ἀγροῦ μεταξὺ Κολυμπάδας καὶ Νυφιοῦ, εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν πλευρὰν τοῦ λιμένος τῆς Καλαμίτσας.

228. ***Λιθάρι, τό***, τὸ ἀκρωτήριον εἰς τὴν Πλάκα, εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν ἄκραν τοῦ Βουνοῦ. Ἐκεῖ εἶνε ὁ δημόσιος Φανός. Ὅρα *Ποῦντα τοῦ Βουνοῦ*.

229. ***Λίμνα, ἡ***, βαλτώδης ἔκτασις εἰς τὸ τέλος τοῦ Κάμπου, τὸν ὁποῖον τὸ ὕψωμα *Ἀναφάματα* χωρίζει ἀπὸ τοῦ Κάτου Κάμπου.

230. ***Λίμνα Φερρά***, ὅρα Ἀρμερή.

231. ***Λιμνιωνάρι, τό***, ἀγκάλη νοτίως τοῦ *Χονδροῦ Κάβου* καὶ τῶν Κακῶν Ποταμῶν, εἰς τὸ νοτιοανατολικὸν μέρος τοῦ Βουνοῦ.

232. ***Λιναριά, ἡ***, ὁ βορειοδυτικὸς κόλπος τοῦ λιμένος Καλαμίτσας, μετὰ συνοικισμοῦ. Π 7, 21, Κ 13, 15.

233. ***Λινώ, ἡ***, τοποθεσία νοτίως τοῦ Πάσσαλε, κατὰ τὴν μεταξὺ τῆς πόλεως Σκύρου καὶ τοῦ λιμένος Μέαλος ἀκτήν. Εἰς τὴν Λινὼ κατέρχεται χείμαρρος ἐκ τῶν πρὸς δυσμὰς βουνῶν.

234. ***Λιόπυρνο, τό***, τοποθεσία εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ Βουνοῦ Ἀναβαίνοντες παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Γαϊδουροποτάμου ἀπὸ τὴν Γεράνια Σπηλιὰ ἀπαντῶμεν πρῶτα τὸ Μαρμαριτὸν καὶ ἔπειτα τὸ Λιόπυρνο.

235. ***Λιόσκινα, τά***, ἀγκάλη ἐντὸς τοῦ ὅρμου Ὅρους, εἰς τὴν δυτικὴν αὐτοῦ πλευράν.

236. ***Λιχανό, τό***, ὀροπέδιον εἰς τὸ βουνό, κάτωθεν τῆς ἐπὶ τοῦ Κόχυλα πυραμίδος.

237. ***Λοράντου***, τοποθεσία εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς μεταξὺ Ἀχεροῦνες καὶ Μέαλος βαθείας κοιλάδος. Τὸ *Λοράντου* ἐκτείνεται κάτωθεν τοῦ ὄρους Ἀϊ Λιάς. Π 9.

238. ***Λουσσά, τά***, τὸ δεύτερον ὕψωμα πρὸς ἀριστερὰ εἰς τὸν δρόμον ἀπὸ Ἀχεροῦνες πρὸς τὸ Μέαλος.

239. ***Λούστρια, ἡ***, μικρὰ λίμνη, εἶδος σουβάλας, εἰς τὸ ὀροπέδιον «Χωράφι τοῦ Ἄρη» εἰς τὸ Βουνὸν. Εἰς τὴν Λούστρια λούονται καὶ πίνουν νερὸν τὰ ἄγρια ἱππάρια, αἱ ἀγελάδες καὶ τὰ αἰγοπρόβατα τοῦ Βουνοῦ.

240. ***Λουτρό, τό***, μικρὸς συνοικισμὸς εἰς τὸ νότιον μέρος τῆς κοιλάδος Καλλικρῆ εἰς τοὺς βορείους πρόποδας τοῦ Βουνοῦ, μεταξὺ Ἁγίας Ἄννας καὶ Φλέας. Π 3, 26, Κ 29.

241. ***Λυμπιανή, ἡ***. *Παναγία ἡ Λυμπιανή*, μικρὰ ἐκκλησία ἐπὶ

τοῦ ὄρους Ὀλύμπου (ὕψους 400 περίπου μέτρων), βορειοδυτικῶς τῆς πόλεως Σκύρου. Π 3, Κ 83.

Μ.

242. ***Μαγαζιά, τά***, ἀποθῆκαι κλπ. τῶν Σκυρίων εἰς τὴν ἀμμώδη πρὸς ἀνατολὰς τῆς πόλεως ἀκτήν. Π 31, 39, Κ 6, 10, 65, 68.

243. ***Μαλλά, ἡ***, βουνὸν βορείως τῆς πόλεως Σκύρου.

244. ***Μανασῆς. Τοῦ Μανασῆ ἡ Ἀρές***, ἄνωθεν τῆς θέσεως Παλαιοκούφαρα καὶ κάτωθεν τοῦ ὄρους Πιριόνες.

245. ***Μανωλιά, ἡ***, βορείως τῆς πόλεως Σκύρου μετὰ τὸ ἐξωκκλήσιον τῆς Παναγίας, εἰς τὸν δρόμον πρὸς τὰ Μισόχωρα.

246. ***Μαργέττης. Τοῦ Μαργέττη ὁ βράχος***, ὁ πρῶτος βράχος πρὸς δυσμὰς τῆς *Πλάκας* (εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν ἄκραν τοῦ Βουνοῦ, ὅπου εἶνε ὁ Φάρος). Ὅρα *Κρεμαστή*.

247. ***Μαρκέσι, τό***, τὸ βορειοδυτικὸν ἀκρωτήριον τοῦ βορείου τμήματος τῆς Σκύρου, ἔχει *ἀρχαῖον* λατομεῖον πωρολίθου, ναόν, 20 τάφους προϊστορικοὺς καὶ τῆς αὐτῆς ἐποχῆς κατοικίαν καὶ θρόνον, ἅπαντα εἰς τὸν βράχον λελαξευμένα. Ὅρα καὶ *Θεοτόκος*. Π 27-30, 32 Κ 110.

248. ***Μάρμαρα, τά***, ἀκρωτήριον παρὰ τὴν δυτικὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος τῶν Τριῶν Μπουκῶν.

249. ***Μαρμαριτόν, τό***, μικρὰ κορυφὴ βουνοῦ δεξιὰ τῆς Γερανίας Σπηλιᾶς καὶ τοῦ Γαϊδουροποτάμου.

250. ***Μάρμαρο, τό***, τὸ νέον λατομεῖον (ὑπ' ἀριθ. 15) τῆς Marmor limited.

251. ***Μαρούδι***. Ἡ ***Πέζα τοῦ Μαρουδιοῦ***, ἄνωθεν τῆς ἀγκάλης *Σαμάκια* καὶ κάτωθεν τῆς Πλάκας τοῦ Ἁγίου Ἀρτέμι. Εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ.

252. ***Μαρουλικό, τό***, ὀροπέδιον εἰς τὸ κέντρον περίπου τῶν κορυφῶν τοῦ Βουνοῦ. Ἐκεῖ εἶναι περιβόλι ἀπὸ ἄγρια δένδρα καὶ ἡ μάνδρα τῶν Φεργάδιδων. Δι' αὐτοῦ διερχόμεθα μετὰ τὸ Λιχανὸ καὶ τὸν Κόχυλαν, πρὶν φθάσωμεν εἰς τὸ Ψήσικο, καὶ εἰς τὸ χωράφι τοῦ Ἄρη.

253. ***Μαῦρα Κονδύλια***, ὕψωμα ἐκ μαύρου σχίστου ἀπὸ πάνω ἀπὸ τοῦ *Μανιάτη τὸν Κάμπον* μεταξὺ Ἀτσίτσας καὶ Κοτσλέ. Εἰς τὰ Μαῦρα Κονδύλια σώζεται *πύργος Ἑλληνικὸς* κεκρυμμένος ἐντὸς πυκνῶν θάμνων. Ἐπειδὴ θὰ ἐχρειάζετο ἐργασία ὡρῶν πρὸς ἀποκοπὴν

τῶν θάμνων, διὰ νὰ φανῇ εἰς τὴν φωτογραφίαν ὁ πύργος, δὲν τὸν ἐφωτογράφησα.

254. ***Μαῦρα Πετράδια***· ***Στὰ Μαῦρα Πετράδια***, θέσις μετὰ τὸ Νύφι, πρὶν φθάσωμεν εἰς τὸν ἐλαιῶνα Ἀγκιστριώτου. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ λιμένος Καλαμίτσας.

255. ***Μαύρη Σπηλιά***, μεταξὺ Κουρφονεριοῦ καὶ Διατρυπητῆς, εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ.

256. ***Τοῦ Μαυρογιώργι τὸ Ποτάμι***, πηγάζει ἀπὸ τὴν θέσιν *Κόρδα* καὶ ἐκβάλλει εἰς τὰς *Ρένες*.

257. ***Τοῦ Μαυρουδῆ τὸ Βουνό***, πρὸς βορρᾶν τοῦ *Ἀλικοῦ*, πρὸς νότον τοῦ *Χάρτζας*.

258. ***Μαυρουνᾶς***, ***ὁ***, βουνὸν δυτικῶς τῆς πόλεως Σκύρου, ἐφ' οὗ μονὴ τοῦ Χριστοῦ. Π 10, Κ 35, 136.

259. ***Μαυουρνᾶδες***, ἀπὸ τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ καὶ νοτίως τῆς *σπηλιᾶς* καὶ τοῦ *Καναλιοῦ Λαουδέρη* ἀναβαίνοντας φθάνομεν μετὰ τὰ *Στεφάνια χειμονικῆς Παΐκι* εἰς τὴν *κορυφὴν Μαυουρνᾶδες* καὶ ἔπειτα εἰς τὸ *Κανάλι Μπάρας*.

260. ***Μαχαιρᾶς***, ***ὁ***, ῥευματιὰ μεταξὺ τῆς συνοικίας Κονδύλι (τῆς πόλεως Σκύρου) καὶ τοῦ λόφου Φοῦρκα.

261. ***Μέαλος***, ***τὸ***, (ὁ μέγας αἰγιαλὸς) ὁ βορειότερος τῶν διδύμων λιμένων εἰς τὸ μεθόριον τῶν δύο τμημάτων τῆς νήσου. Ὅρα *Ἀχίλλι* Π 9.

262. ***Μεγάλη Μάνδρα***, ***ἡ***, δυτικῶς τοῦ ὄρους Περιόνες. Εἰς τὴν Μεγάλην Μάνδραν τελειώνει τὸ Κανάλι, τὸ ὁποῖον ἀρχίζει ἀπὸ τὴν θάλασσαν τῆς Κολυμπάδας.

263. ***Μέγκλου***, ***ἡ***, τὸ πρῶτον πρὸς τὰ δεξιὰ βουνὸν εἰς τὴν κοιλάδα Ἀχεροῦνες κοντὰ εἰς τὲς Ἀχεροῦνες. Π 7

264. ***Μελακτά***, ***τά***, κοιλὰς πρὸς τὸ τέρμα τοῦ ἀπὸ τῆς πόλεως εἰς τὰ Μισόχωρα δρόμου, οὕτως ὀνομαζομένη, διότι τὸ ἐκεῖ πηλῶδες ἔδαφος συνίσταται ἐξ ἀποσυντεθειμένου μέλανος σχίστου (σκυρ. μελάγγι, ἀρχ. ἑλλ. μελάγγειον).

265. ***Μελισσότοπα***, ***τά***, ποτάμι, τὸ ὁποῖον πηγάζει ἀπὸ τὴν θέσιν *Ἀράπη* καὶ ἐκβάλλει εἰς τὰς *Ρένες*, εἰς τὸ νότιον μέρος τοῦ Βουνοῦ.

266. ***Μονιανά***, ***τά***, χωρίον εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ βορείου τμήματος τῆς νήσου. Χάρται καὶ περιηγηταὶ τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων, καὶ νεώτεροι ἀκόμη, ἀναφέρουν τὸ χωρίον τοῦτο, τοῦ ὁποίου σήμερον ἡ θέσις καὶ τὸ ὄνομα εἶνε ἄγνωστα. Κ 74.

267. ***Μερμήγκια***, ***τά***, νησίδες βορειοδυτικῶς τοῦ Ὄρους. Τὰ νοτιώτερα λέγονται ***τοῦ*** *Τουρκογιάννη τὰ νησιά*, τὰ βορειότερα ***Μερμήγκια***.

268. ***Μισόχωρα***, ***τά***, ὀρθότερον *Μεσόχωρα*, μικρὰ εὔφορος πεδιὰς εἰς τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ ἀπὸ τῆς πόλεως Σκύρου πρὸς τὴν λεγομένην *Χώραν* (ὅρα τὴν λέξιν). Π 27, 39.

269. ***Μισάθι***, ***τὸ***, μικρὰ ἄνυδρος πεδιὰς μὲ χαμηλὰ πουρνάρια, εἰς τὸ νοτιοδυτικὸν μέρος τοῦ Βουνοῦ.

270. ***Μονὴ***, ἡ, βουνὸν εἰς τὴν κοιλάδα Ἀχεροῦνες-Μέαλος, ἀνατολικῶς τοῦ βουνοῦ Μέγκλου.

271. ***Μουχαλᾶ***, τοποθεσία ἔχουσα ἀρχαίαν φρυκτωρίαν (ἑλλην. πύργον) 200 μέτρα ἄνωθεν τῆς ἀκτῆς τῆς Κολυμπάδας (εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ λιμένος Καλαμίτσα), κάτωθεν δὲ τῆς ἀπὸ Βουκολίνας εἰς Νύφι ὁδοῦ.

272. ***Μπαλάξα***, ***ἡ***, στενὴ καὶ μακρὰ νῆσος σχηματίζουσα τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ λιμένος Καλαμίτσα, χωριζομένη δὲ ἀπὸ τῆς Σκύρου διὰ τοῦ στενοῦ καὶ ἀβαθοῦς πορθμοῦ Στόμα. Π 7, 11, 19, Κ 13, 36.

273. ***Μπαλίτης***, ***ὁ***, βουνὸν βορειοδυτικῶς τῆς πόλεως Σκύρου.

274. ***Μπάρα***. *Κανάλι Μπάρας*, ἀπὸ τὴν σπηλιὰν Λαουδέρη τὸν ἀνήφορον φ' ἀνομεν μετὰ τὴν *κορυφὴν Μαυουρνᾶδες* εἰς τὸ *Κανάλι Μπάρας*. Ὅρα *Μαυουρνᾶδες*.

275. ***Στοῦ Μπενετῆ ἢ Πραέση***, θέσις εἰς τὸ Βουνὸ τὸν ἀνήφορον ἀπὸ τοῦ Καμπούρη τὴν Πέζαν καὶ τὸ *Ράνιο Πλευρό*.

276. ***Μῶλος***, ***ὁ***, πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως Σκύρου μεταξὺ τῶν Μαγαζιῶν καὶ τοῦ ὅρμου Πουριά. Π 6, Κ 10.

Ν.

277. ***Νεκροταφεῖον προϊστορικόν***, δεξιᾷ καὶ πρὸς νότον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Κηφισοῦ, εἰς θέσιν Παπαλαούδη. Ὅρα *Παπαλαούδη*.

278. ***Νερά***, ***τά***, εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ ὅρμου τοῦ Ἁγίου Φωκᾶ πρὸς νότον τῆς Κουκουβάγιας.

279. ***Νησὶ τοῦ Δεσπότη***=*Τὸ Σαρακήνικο*, ἡ μεγαλειτέρα τῶν δύο νησίδων, τῶν κειμένων πρὸ τοῦ λιμένος Τρεῖς Μποῦκες, καὶ δὴ ἡ πρὸς τὰ δεξιὰ τῆς ἑτέρας, *τῆς Πλατειᾶς*. Π 8, 11, 129. Ὁ Κωνσταντινίδης σελ. 16 ἐσφαλμένως γράφει «Τὰ Σαροκήνικα ἢ Πλατειὰ ἢ νησὶ τοῦ Δεσπότη».

280. ***Νησί***, ***τό***, ἀπόκρημνον τῆς ἀκτῆς προέχον ὕψωμα μεταξὺ *Ἄγνες* καὶ *Νυφάκι* εἰς τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τοῦ Βουνοῦ.

281. ***Νησίδιον*** ἐντὸς τοῦ λιμένος Ἀχίλλι. Ἐπὶ αὐτοῦ εὗρον

τάφον εἰς τὸν βράχον λελαξευμένον καὶ πλησίον τοῦ τάφου βράχον ἐστρογγυλευμένον, ὅστις ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς παλαμαροδέτης.

282. ***Νικόλα,*** ἀκρωτήριον τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἀπέναντι μιᾶς τῶν νησίδων Διαβατές εἰς τὸ δυτικώτατον ἄκρον τοῦ Βουνοῦ. Ὅρα Ἅγιος Νικόλαος.

283. ***Νότες,*** *ὁ*, ὄρος νοτίως τῆς πόλεως Σκύρου. Π Κ 21, 19.

284. ***Νυφάκι, τὸ,*** πηγὴ ἱκανῶς μεγάλη, ἐξερχομένη ἐκ τῶν βράχων εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης καὶ καταπίπτουσα καὶ ἀπὸ τῶν ὑπεράνω βράχων. Εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ βουνοῦ μετὰ τὸ Ἄγνες καὶ τὸ Νησί. Κ 29.

285. ***Νύφι, τὸ,*** μεγάλη πηγὴ γλυκέος ὕδατος παρὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ λιμένος Καλαμίτσα. Τὸ νερὸ ἀναμφιβόλως προέρχεται ἐκ καταβόθρας ἐπὶ τοῦ Βουνοῦ εὑρισκομένης. Ὅρα Ἐθνικὴ Ζωή, ἔτος Α΄ τεῦχος 6. Ἰαν. 1921. Π 3, 6, 7, 32, Κ 29.

Ξ.

286. ***Ξανθοῦλι.*** *Τοῦ Ξανθοῦλι ἡ Πέζα,* ἄνωθεν τοῦ Βολιᾶ εἰς τὸ βόρειον μέρος τοῦ Βουνοῦ. Ἀπὸ τὴν Πέζαν τοῦ Ξανθοῦλι ἐφωτογραφήσαμεν τοὺς διὰ τοῦ λόφου Στρογγύλι χωριζομένους λιμένας Ἀχίλλι καὶ Μέαλος μὲ τὸν βράχον τῆς πόλεως Σκύρου εἰς τὸ βάθος.

287. ***Τῆς Ξεράδας τὸ Πηγάδι,*** εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν νοτίως τῆς Πόλεως, μεταξὺ τῶν θέσεων *Πάσσαλε* καὶ *Λινώ*.

288. ***Ξεροπήγαδο, τὸ,*** θέσις εἰς τὸν δρόμον πρὸς τὸ Τραχὺ, μετὰ τὸν *Ἅγιον Ἰωάννην στὸ σήκανο,* καὶ πρὸ τῆς Κρήνης.

289. ***Ξυδιᾶς, ὁ,*** θέσις εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς νήσου. Ἐκεῖ ὑπάρχει μεταλλεῖον χρωμίου ἐγκαταλειφθέν. Π 10, Κ 36.

290. ***Ξυλένιος Ἀρές.*** Ὅρα *Ἀρὲς*.

291. ***Ξυλοπαράτες, ὁ,*** τελευταῖος βράχος εἰς τὴν νότιον ἀκτὴν τοῦ Βουνοῦ, εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἄκραν τοῦ λιμένος Ῥένες.

Ο.

292. ***Ὄλυμπος, ὁ,*** ὄρος βορειοδυτικῶς τῆς πόλεως Σκύρου. Ὅρα Λυμπιανή. Π 3, Κ 21, 83.

293. ***Ὀμπρέλλες,*** τοποθεσία παραπλεύρως τοῦ *Βράχου τοῦ Μαργέττη,* δυτικῶς τοῦ Φαναριοῦ. Ὅρα Μαργέττης.

294. ***Ὄρος, τό,*** τὸ δυτικώτερον ὄρος καὶ ἀκρωτήριον τοῦ βορείου τμήματος τῆς νήσου. Π 3, 5, Κ 10, 13.

295. ***Ὄροι. Στοὺς Ὄρους,*** ὀροπέδιον εἰς τὸ Βουνὸν, μεταξὺ τῶν θέσεων «τοῦ ἁγίου Δημητρίου τὸ κανάλι» καὶ «Ξυλένιος Ἀρὲς».

Π.

296. ***Παλαιόκαστρο, τὸ,*** μεσαιωνικὸν φρούριον εἰς τὸ μέσον τῆς ἀπὸ Ἀχεροῦνες εἰς τὸ Μέαλος κοιλάδος, ἥτις ἐκεῖ ὀνομάζεται Γεροῦλι. Π 30.

297. ***Παλαιόπυργος, ὁ,*** ὁ πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως Σκύρου πύργος τῆς ἀρχαίας ὀχυρώσεως. Κ 23.

298. ***Παλαιόχωρο, τό,*** ἡ πρὸς δυσμὰς τοῦ Κάτω Κάμπου λοφώδης ἔκτασις. Ἐκεῖ ὑπάρχει ἀρχαῖος πύργος καὶ δύο παλαιαὶ ἐκκλησίαι: ἡ Παναγία στὰ Φουρτούνια καὶ ἡ Παναγία στὰ Φρόκαλα. Π 29.

399. ***Παλαμάρι, τό,*** ὅρμος εἰς τὸ βορειοανατολικὸν ἄκρον τῆς Χώρας, εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς νήσου.

300. ***Παλαμαροδέτης, ὁ,*** βράχος εἰς τὸ νησίδιον, τὸ κείμενον ἐντὸς τοῦ λιμένος Ἀχίλλι. Ὅρα *Νησίδιον*.

301. ***Παλιαμπελᾶς.*** Ὅρα *Περιβόλα*.

302. ***Παλιοκούφαρα, τά.*** *Στὰ Παλιοκούφαρα* λέγεται ἡ ἄνω τῆς σπηλιᾶς Πεντεκάλη καὶ τῆς Καχαρράχης πλευρὰ εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ Βουνοῦ. Ἤκουσα καὶ *Παλιοφούκαρα*.

303. ***Παναγία Λυμπιανὴ.*** Ὅρα Λυμπιανὴ.

304. ***Παναγία Μισοχωριανὴ,*** ἐξωκκλήσιον εἰς τὰ Μεσόχωρα.

305. ***Παναγία Σπηλιώτισσα.*** Εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν πλευρὰν τοῦ Καλλιαρῆ εἶνε θέσις ὀνομαζομένη *Σωλῆνας* (σκυρ. *Σλῆνας*). ἔχουσα πηγὴν ἀφθόνου ὕδατος καὶ σπηλιάν, ἐντὸς τῆς ὁποίας εἶνε μικρὰ ἐκκλησία τῆς *Παναγίας Σπηλιώτισσας*.

306. ***Παναγία στὰ Φουρτούνια.*** Ὅρα Παλαιόχωρο. (Π 29).

307. ***Παναγία στὰ Φρόκαλα.*** Ὅρα Παλαιόχωρο. (Π 29).

308. ***Πανόφτης, ὁ,*** κατὰ τὸν Π(2) ὁ *Κόχυλας*, ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τοῦ Βουνοῦ, λέγεται καὶ *Πανόφτης*. Ὅρα *Φανόφτης*.

309. ***Παπαγρηγόρη,*** νέον λατομεῖον ποικίλης λίθου μεταξὺ τῆς κοιλάδος Ἀλεξάνδρας καὶ τοῦ ὅρμου Πεύκου. Π 19.

310. ***Παπαησαΐα,*** θέσις μεταξὺ τῆς μάνδρας Σαλαμᾶ καὶ τοῦ Ἄρη.

311. ***Παπαλαούδη***, τοποθεσία δεξιᾷ καὶ πρὸς νότον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Κηφισσοῦ. Ὄρα *Νεκροταφεῖον προϊστορικόν*.

312. ***Παπατζαννῆ***—οἱ Κολῶνες, ὅπου εἶνε τὰ ἀρχαῖα λατομεῖα λευκοῦ μαρμάρου. Π 19, Κ 33, 36, 38.

313. ***Πάσσαλες, ὁ***, θέσις εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτήν, ὅπου εἶνε ἐκκλησίδιον τῆς Φανερωμένης, μεταξὺ τῆς πόλεως καὶ τοῦ λιμένος Μέαλος.

314. ***Πατητὲς, ὁ***, θέσις καντὰ εἰς τῆς Γριᾶς τ' ἀμπέλι, τὸ ὁποῖον εἶνε πάλιν κοντὰ εἰς τὴν Ἔμπασι. Ὁ Πατητὲς ἔχει *ἀρὲ*, ὁ ὁποῖος λέγεται καὶ «τῆς Σκουλτζῆς ὁ ἀρὲς», μικρᾶς μᾶλλον χωρητικότητος.

315. ***Πατινιώτης, ὁ***, θέσις εἰς τὸ Βουνό, ἄνωθεν τῆς *Στεφανιᾶς Κουναδίνη*. Ἀπὸ τοῦ Πατινιώτη πηγάζει ὁ *Γαϊδουροπόταμος*, ὅστις κατεβαίνει εἰς τὴν *Γεράνια Σπηλιά*.

316. ***Πεθαμμένος, ὁ***, θέσις εἰς τὸν *Κάτω Κάμπον*, εἰς τὸν δρόμον πρὸς τὸ *Μαρκέσι*. Π 29.

317. ***Πέντε Ἀδέρφια***, θέσις κοντὰ εἰς τὸν Ἄρην, εἰς τὸ Βουνό.

318. ***Πεντεκάλη, ἡ***, σπηλιὰ μὲ γλυκὸ νερό, μεταξὺ *Κακαράχης* καὶ *Κουρακές*, εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ.

319. ***Περάματα, τά***, θέσις εἰς τὴν Κοίτην τοῦ Κηφισοῦ, μετὰ τὴν *Καμάραν*. Π 6.

320. ***Περάματα, τά***, θέσις νοτίως τῆς σκάλας τῆς Ἀτσίτσας, ἐκεῖ ὅπου εἶνε ἡ συμβολὴ τῶν ρυάκων τῆς *Χάρτζας* καὶ τοῦ *Ποταμιοῦ τοῦ Κούτση*.

321. ***Πέργος, ὁ***, ὁ πρὸς δυσμὰς τέταρτος πύργος τῆς ὀχυρώσεως τῆς ἀρχαίας πόλεως, νῦν μεταξὺ τῶν οἰκιῶν δεξιᾷ τῆς Μεγάλης Στράτας τῆς σημερινῆς πόλεως.

322. ***Περιβόλα, ἡ***, ὁ πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως καὶ πέραν τοῦ Κηφισοῦ μεγάλος κῆπος τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Λέγεται καὶ *Παλιαμπελᾶς* Κ 69.

323. ***Περιβόλι, τό***, θέσις εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ μετὰ τὴν Σπηλιὰν τοῦ Λαουδέρη.

324. ***Πετεινές, ὁ***, ὄρος, δεξιᾷ τῆς ἀπὸ Μέαλος εἰς Ἀχερῶνες κοιλάδος. Κατὰ τὸν Κωνσταντινίδην (σελ. 19) ὁ Πετεινὲς καὶ ὁ Νότες εἶναι τὸ αὐτὸ βουνόν.

325. ***Πετρίτσα, ἡ***, ἀγκάλη τοῦ ὅρμου Ἀτσίτσας ἐκεῖ καταλήγει ὁ χείμαρρος Πετρίτσας.

326. ***Πετρούλα, ἡ***, θέσις εἰς τὴν παραλίαν τῆς πόλεως Σκύρου. Π 31, Κ 65.

327. ***Πεῦκος***, λιμὴν εἰς τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τῆς Σκύρου. Π 6, Κ 12, 31, 38.

328. ***Πεῦκος***, βουνόν, ἀνατολικῶς τοῦ μυχοῦ τῶν Τριῶν Μπουκῶν. (Ἀγγλ. χάρτης).

329. ***Πηγαδάκι***, θέσις ἔχουσα γερό, πλησίον τῆς Κολυμπάδας.

330. ***Πίττα. Τῆς Πίττας τὸ χωράφι***, ἄνωθεν τῆς ἀγκάλης Σκάφη μεταξὺ τῶν ὅρμων Πεύκου καὶ Ἁγίου Φωκᾶ.

331. ***Πιάτο, τό***, ὄρος καὶ ἀκρωτήριον ἐπὶ τῆς νήσου Σαρακήνικο πρὸ τοῦ λιμένος τῶν Τριῶν Μπουκῶν.

332. ***Πιριόνες, οἱ***, ὄρος ΝΑ τοῦ Κόχυλα.

333. ***Πλαγιά, ἡ***, θέσις νοτιοδυτικῶς τῆς πόλεως Σκύρου, ἔχουσα δύο φρέατα. Κ 22.

334 ***Πλάκα, ἡ***, ἐπίνειον τοῦ δημοσίου φανοῦ εἰς τὸ νοτιοανατολικὸν ἄκρον τοῦ Βουνοῦ.

335. ***Πλάκες, οἱ***, θέσις ἄνωθεν τοῦ καναλιοῦ Φράγκους καὶ κάτωθεν τοῦ χωραφιοῦ τοῦ Ἄρη.

336. ***Πλατάνια, τά***, συνοικισμὸς εἰς τὸ Καλλικρῆ, μεταξὺ Ἁγίου Μάμαντος καὶ Ἁγίας Ἄννης. Π 3, Κ 29.

337. ***Πλατειά, ἡ***, νῆσος πρὸ τοῦ λιμένος Τρεῖς Μποῦκες.

338. ***Πλεύρα, ἡ***, θέσις ἐντὸς τοῦ λιμένος Τρεῖς Μποῦκες.

339. ***Πόδι τοῦ Καλικαντζάρου***, σπηλιὰ δεξιᾷ τοῦ δρόμου ἀπὸ τὴν Ἀναβάλλουσαν πρὸς τὸν Φερρεκάμπον, ἄνωθεν τοῦ μύλου.

340. ***Ποδιές, οἱ***, αἱ βορειότεραι δύο νησίδες πέραν τοῦ βορείου ἀκρωτηρίου Μαρκέσι. Κ 10, 12.

341. ***Πολύχρι, τό***, τοποθεσία πλησίον τῆς Χώρας. Π 27. Εἰς ἐμὲ ἄγνωστον.

342. ***Πόρτες, οἱ***, ἡ μεταξὺ τῶν βουνῶν Λουσσὰ καὶ Κουράκας φάραγξ, ἥτις βορειοανατολικῶς ἀνέρχεται ἀπὸ τὴν κοιλάδα Ἀχερῶνες πρὸς τὸ Ἀντώνιου.

343 ***Ποῦντα τοῦ Βουνοῦ***, τὸ νοτιοανατολικὸν ἀκρωτήριον τοῦ Βουνοῦ, ὅπου εἶναι καὶ ὁ φάρος. Κ 8, 9, 10, 16.

344. ***Πουλιά, τά***, ἀκρωτήριον χαμηλὸν βορειοανατολικῶς τῆς πόλεως. Ἀρχαῖον λατομεῖον πωρολίθων. Π 6, 10, Κ 9, 10, 35.

345. ***Πρεσπίδια***, τοποθεσία μεταξὺ Ἀντωνιοῦ καὶ Φερρεκάμπου.

346. ***Πυραμίδα, ἡ***, ἐπὶ τοῦ Κόχυλα ἄνωθεν τοῦ Λιχανοῦ.

347. ***Πύργος***. *Ἑλληνικὸς Πύργος* ἄνωθεν τῆς Σκάφης εἰς τὴν τοποθεσίαν Δάσος, εἰς τὴν γραμμὴν μεταξὺ Ἁγίου Ἀρτεμίου καὶ Νυφακιοῦ. Εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ.

348. ***Ράνιο Πλευρό***. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ Βουνοῦ. Ἀπὸ τὸ Κουρφονέρι τὸν ἀνήφορον μετὰ τοῦ Καμπούρη τὴν Πέζα.

349. ***Ρένες, οἱ***, ὅρμος εἰς τὴν νότιον ἀκτὴν τοῦ Βουνοῦ, μεταξὺ τοῦ Φάρου καὶ τοῦ λιμένος Τρεῖς Μπούκες. Κ 36. Ἐκεῖ ἐκβάλλουν 3 ποταμοί: α) βορειοανατολικῶς τὰ Μελισσότοπα, β) μεσαῖος εἶνε τοῦ Μαυρογιώργη τὸ ποτάμι, γ) οἱ Λεκάνες.

350. ***Ρήνεια, ἡ***, νησὶς μεταξὺ τῆς Σκύρου καὶ τῆς Σκυροπούλας. Π 11. Κ 13, 34.

351. ***Ρούδια, τά***, τοποθεσία εἰς τὸ Ἀλικό, εἰς τὰ πλάγια τοῦ βουνοῦ Ὄρος, ἀπέναντι τοῦ ὄρους Θάλεια. Εἰς τὰ Ρούδια εἶνε ὁ *Ἑλληνικόπυργος*.

252. ***Ρούδια, τά***, τοποθεσία εἰς τὸ Βουνό, κάτωθεν τῆς θέσεως τοῦ Κομπογιάνη. Εἰς τὰ Ρούδια εἶνε δύο ἀρέδες.

Σ

353. ***Σάββα***, τοποθεσία βορειοδυτικῶς τοῦ Ἀντωνιοῦ, εἰς τὸν δρόμον ἀπὸ Ἀντωνιοῦ πρὸς τὸν Φερρεκάμπον.

354. ***Σαλαμᾶ***, μεγάλο μανδρί, ἀπὸ τὸ Λιμνιωνάρι τὸν ἀνήφορον, πρὶν φθάσωμεν εἰς τὸ Ὄρη.

355. ***Σαμάκια***, ἀγκάλη εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ.

356. ***Σαρακήνικο τό***, ἢ τοῦ Δεσπότη τὸ νησί, νῆσος πρὸ τοῦ λιμένος Τρεῖς Μπούκες. Π 8, 11, 129. Κ. 16.

357. ***Σαρκοφάγοι***, εἰς τὸ κτῆμα Ἰωάννου Μαυρίκη, πλησίον Καλαμίτσας.

358. ***Σάρος. Στοῦ Σάρου τὴν Πλάκα***, βορείως τοῦ Κάβου τοῦ Ἀλατομειοῦ, μεταξὺ τῶν ὅρμων Ὄρους καὶ Ἁγίου Φωκᾶ.

359. ***Σέλλες, οἱ***, βουνὸν νοτίως τῆς πόλεως Σκύρου. Μεταξὺ τοῦ λόφου Φούρκα καὶ τοῦ βουνοῦ Σέλλες ἑνοῦται ἡ Ἁγιὰ μὲ τὸν Καλόμαστον.

360. ***Σήκανο***, εἰς τὸ Νύφι, διὰ νὰ ἀποκλείωνται τὰ αἰγοπρόβατα εἰς τὸ Βουνόν.

361. ***Σήκανο***, εἰς τὸν Ἅγιον Γιάννη μετὰ τὸ Τρεμούτσι, διὰ νὰ ἀποκλείωνται εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς νήσου.

362. ***Σκάλα, ἡ***, ἐντὸς τοῦ ὅρμου τῆς Ἀτσίτσας.

363. ***Σκάλα Ἁγίου Δημητρίου***, νῦν ὕφαλος ἀκτὴ πρὸς ἀνατολὰς τῶν Μαγαζιῶν. Παρ' Ἐνετοῖς Porto di San Giorgio. Κ 66.

363 ***Σκάλα***, κορυφὴ ἄνωθεν τῆς Φλέας, Ἀχώνας καὶ τοῦ Πατινιώτη εἰς τὸν δρόμον πρὸς τὸν Κόχυλαν.

364 ***Σκαρπάθιος***. *Στοῦ Σκαρπάθιου τὸ παΐ*, μεταξὺ Θάλειας καὶ τοῦ Κάβου τοῦ Ἀλατομειοῦ, βορείως τοῦ Ἐξήπαγοῦ.

365 ***Σκάφη ἡ***, εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ, ὅπου εἶνε ἡ Γεράνια Σπηλιά. Ἄνωθεν τῆς Σκάφης εἶνε τὸ Δάσος.

366 ***Σκάφη, ἡ***, ἀγκάλη βορείως τοῦ ἀκρωτηρίου *Δράπανος*, κοντὰ εἰς τὰ Λακκονήσια, εἰς τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τῆς νήσου.

367 ***Σκῖνα, τά***, θέσις πλησίον τῆς μικρᾶς ἀνύδρου πεδιάδος *Μισάθι*, εἰς τὸ νοτιοδυτικὸν μέρος τοῦ Βουνοῦ.

368 ***Σκλοῦκα***, εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ λιμένος Καλαμίτσας, πρὸς βορρᾶν τῆς πηγῆς Νύφι. Ἔχει τεῖχος ἀρχαῖον ἑλληνικὸν καὶ παρακάτω τεῖχος ρωμαϊκόν.

369 ***Σκορδᾶ***, θέσις εἰς τὴν ἄνω κοίτην τοῦ Κηφισοῦ. Π 6.

370 ***Σμυρλιός***. Στοῦ Σμυρλιοῦ, τοποθεσία βορείως τῆς Καπαρρᾶχης, εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ.

371 ***Σουλεϊμάνι***, δυτικῶς ἀπέναντι τοῦ Ἀντωνιοῦ.

372 ***Σουλιώτης***. *Τοῦ Σουλιώτη ἡ Σπηλιά*, βορείως τοῦ ἀκρωτηρίου Δράπανος, πρὸς δυσμὰς τοῦ ὅρμου Πεύκου.

373 ***Στάμα, τό***, θέσις εἰς τὸν ἀνήφορον ἀπὸ τὸ Λιμνιωνάρι, δεξιᾷ τοῦ Ἀρτεμισίου. Ἔχει σαράϊ (καταβόθραν) πολὺ βαθύ.

374 ***Σταυρός***, ὁ, τὸ ὕψωμα, πρὶν φθάσωμεν ἀπὸ τὴν Λιναριὰν εἰς τὴν Σκῦρον.

375 ***Σταυρός***, θέσις εἰς τὰς Λεκάνες, ὅπου πηγάζει τὸ ποτάμι, τὸ ὁποῖον ἐκβάλλει εἰς τὰς Ρένες. Κατὰ τὸν Παπαγεωργίου (σελ. 24) εἶνε ἐκεῖ ἴχνη ἀρχαίας ὁδοῦ.

376 ***Σταχό, τό***, κανάλι εἰς τὸ Βουνό. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὴν θέσιν.

377 ***Στενό, τό***, θέσις πλησίον τῆς πεδιάδος *Μισάθι*.

378 ***Στέρνα τοῦ Κάστρου***, ἐνετική.

379 ***Στέρνα τοῦ Ἀνδρ. Τσακαμῆ***, ἀρχαία ἑλληνική.

380 ***Στέρνα ρωμαϊκή***, εἰς τὲς τρεῖς Μπούκες. Ὅρα Μ. Δέφνερ τὰ ἀρχαῖα λατομεῖα τῆς Σκύρου. Ἀρχ. Ἐφημ. 1923.

381 *Στεφανιὰ* ***Κουναδίνη***. Ὅρα Κουναδίνη.

382 ***Στόμας, τό***, ὁ στενὸς πορθμὸς μεταξὺ τῆς νήσου Σκύρου καὶ τῆς νήσου Μπαλάζας. Π 7, Κ 13.

383 ***Στρογγύλι, τό***, λόφος μεταξὺ τῶν λιμένων Μέαλος καὶ Ἀχίλλι

384 ***Σφογγολόγος***, ἀγκάλη πλησίον τοῦ ἀκρωτηρίου Μάρμαρα, εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος Τρεῖς Μπούκες.

385 ***Σφυρίδης, τοῦ Σφυρίδου ἡ μπάρα***, μετὰ τὸ ἐξωκκλήσιον *Χριστὸς τ' Ἀμπάση*, ἀριστερᾷ τοῦ δρόμου πρὸς τὰ Μισόχωρα.

386 ***Σωλῆνας (Σλήνας)***, *ὁ*, κτιστὴ δεξαμενὴ νοτιοδυτικῶς τῆς πόλεως. Κ 22.

387 ***Σωλῆνας*** θέσις εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν πλευρὰν τοῦ Καλιαρῆ, ἔχει πηγὴν ἀφθόνου ὕδατος καὶ Σπήλαιον. Ὅρα *Παναγία Σπηλιώτισσα*. Κ 29.

388 ***Σωτέρας***, *ὁ*, μικρὸς συνοικισμὸς περὶ ἐξωκκλήσιον εἰς τὴν βορειοδυτικὴν πλευρὰν τοῦ Καλλιαρῆ.

389 ***Σωτέρας***, εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ μυγοῦ τοῦ λιμένος Καλαμίτσας. Π 3.

Τ

390 ***Τζοῦμπος***, *ὁ*, ἄνωθεν τῆς σπηλιᾶς Πεντεκάλη, εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ. Ὅρα Κακαρράχη.

391 ***Τιμολέων. Μάνδρα Τιμολέοντος***, εἰς τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τοῦ Κάτω Κάμπου.

392 ***Τουρκόβλα*** (ἐκ τοῦ Τουρκόβιγλα), εἰς τὴν κοιλάδα Ἀχεροῦνες. Τὸ πρῶτον ὕψωμα ἀριστερᾷ τοῦ δρόμου ἀπὸ τὲς Ἀχεροῦνες πρὸς ἀνατολάς.

393 ***Τουρκογιάννης***. *Τοῦ Τουρκογιάννη τὰ νησιά*, βορείως τοῦ ἀκρωτηρίου Ὄρους.

394 ***Τουρκογιάννης***. *Τοῦ Τουρκογιάννη*, θέσις εἰς τὴν ξηράν, ἀπέναντι τῶν νησιῶν τοῦ Τουρκογιάννη.

395 ***Τουρκοκάναλο, τό***, ποτάμι, τὸ ὁποῖον ἐκβάλλει εἰς τὸν λιμένα «Τρεῖς Μπούκες».

396 ***Τραγοπόδι***, ἀκρωτήριον ἐπὶ τῆς νοτιοδυτικῆς πλευρᾶς τῆς Μπαλάζας.

397 ***Τραχήλα***, *ἡ*, ἀκρωτήριον παρὰ τὸν Ἅγιον Νικόλαον, εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν ἄκραν τοῦ λιμένος Ἀχίλλι.

398 ***Τραχύ***, *τό*, τοποθεσία πρὸς πρὸς βορρᾶν τῆς πεδιάδος Μισόχωρα, μὲ ἀλώνια καὶ κατοῦνες. Π 11, 27, 39, Κ 19.

399 ***Τρεῖς Μπούκες***, λιμὴν μέγας εἰς τὸ νότιον μέρος τοῦ Βουνοῦ. Ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ tre boeche. Ὅρα *Τρίστομον*. Π 6—8, 19, 30, Κ 16, 36, 38, 83.

400 ***Τρεμοῦτσι, τό***, γραφικωτάτη κοιλὰς εἰς τὸν δρόμον ἀπὸ τὰ Μισόχωρα πρὸς τὰς «Κρατοῦνες τοῦ Τραχύ». Ἐκ τοῦ ἰταλ. tre mozzi.

401 ***Τρεχαντήρι, τό***, εἰς τὰς νοτίους ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ. Πρῶτος βράχος μετὰ τὸν Φάρον εἰς τὴν διεύθυνσιν πρὸς τὰς Ρένες.

402 ***Τριπλάσια***, *ἡ*, ἀκρωτήριον νοτιοδυτικῶς τοῦ Μαρκέτι καὶ τοῦ ὅρμου Ἁγίου Πέτρου. (Ποῦντα τριπλάσια).

403 ***Τριπόδι, τό***, τοποθεσία μεταξὺ *Εὐούνα* καὶ *Μαρκέσι* εἰς τὸ βορειοδυτικὸν ἄκρον τῆς νήσου. Ὅρα *Εὐούνας*.

404 ***Τρίστομον***. Ὅρα Τρεῖς Μπούκες.

405 ***Τριφάδι, τό***, θέσις πλησίον τοῦ *βουνοῦ τοῦ Μαυρουδῆ*, εἰς τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τῆς νήσου. Μεταξὺ τῶν δύο θέσεων εἶνε ὁ ἀρχαῖος πύργος τοῦ Κουμαριοῦ. Ὅρα Κουμάρι.

406 ***Τρογυρίτζια*** (;), ἀγκάλη πλησίον τοῦ Κάβου Μάρμαρι εἰς τὲς Τρεῖς Μπούκες. Ἐκεῖ εἶνε λατομεῖον ἀρχαῖον.

407 ***Τσιριγώτης***. Στοῦ Τσιριγώτη, τοποθεσία 300 μέτρα ἄνωθεν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Μάμαντος.

Υ

408 ***Ὑψηλὴ Βίγλα***, βορείως τῆς Θάλειας.

Φ

409 ***Φανάρι, τό***, ὁ δημόσιος φανὸς εἰς τὴν νοτιανατολικὴν ἄκραν τοῦ Βουνοῦ.

410 ***Φανερωμένη***, *ἡ*, ἐκκλησίδιον εἰς τὸν Πάσσαλε, μεταξὺ τῆς πόλεως Σκύρου καὶ τοῦ λιμένος Μέαλος.

411 ***Φανόφτης***, *ὁ*, (Πανόπτης), μία κορυφὴ τοῦ Κοχύλα. Π 2.

412 ***Φερρὰ Λίμνα ἡ***, Ὅρα Ἀρμερή.

413 ***Φερρεκάμπος***, *ὁ*, πεδιὰς νοτιοδυτικῶς τῆς πόλεως Σκύρου, ὅπου εἶνε ἡ διαλελυμένη μονὴ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Κ. 20.

414 ***Φερρές***. Ἄνω Φερρὲς—Κάτω Φερρές. Ποῦ εἶνε αὐταὶ αἱ τοποθεσίαι ;

415 ***Φερρόσταμα, τό***, πλησίον τοῦ ἀκρωτηρίου Ὄρους.

416 ***Φκάρα***, *ἡ*, τοποθεσία εἰς τὸ βορειοδυτικὸν ἄκρον τῆς νήσου, ἀνατολικῶς τοῦ *Εὐούνα*. Ὅρα *Εὐούνας*.

417 ***Φλέα***, *ἡ*, χωρίον εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν πλευρὰν τοῦ Καλλικρῆ. Π 3, Κ 29.

418 **Φοῦρκα, ἡ,** λόφος πρὸς νότον τοῦ Κάστρου. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, εἰς δὲ τὰς ἀνατολικὰς κατωφερείας αὐτοῦ προϊστορικὸν λατομεῖον. Τὸν ναὸν ἀνεκάλυψα καὶ ἀνέσκαψα, ὁμοίως ἀνεκάλυψα καὶ περιέγραψα τὸ λατομεῖον.

419 **Φράγκους,** κανάλι πρὸς βορρᾶν τοῦ λατομείου Λεκάνες.

420 **Φωκότρυπα, ἡ,** θέσις (σπήλαιον;) μεταξὺ *Λιμνιωνάρι* καὶ *Βρακάτες*, εἰς τὰς νοτιοανατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Βουνοῦ.

Χ

421 **Χαβάλλια** (ἢ Χαβαλλιά;). Κατ' τὸν Φίδλερ (II, 73) ἡ Χαβάλλια εἶνε πηγὴ ἐπὶ ἀνωφερείας τοῦ λιμένος Καλαμίτσα. Οὔτε ὁ Π. οὔτε ὁ Κ. ἀναφέρουν τὴν πηγὴν ταύτην. Ἐγὼ δὲν ἤκουσα ποτὲ τὸ ὄνομα τοῦτο.

422 **Χαμηλή, ἡ,** ἕτερον ὄνομα τῆς νησίδος *Ρήνειας*. Κ 34.

423 **Χαραμοί, οἱ,** (τ. ἔ. ἀρχ. ἑλλ. χαραγμοί, ἐκ τῆς αὐτῆς ρίζης μὲ τὴν ἀρχ. λέξιν χαράδρα) λέγονται καταβόθραι τινὲς (σαράγια) τὸν ἀνήφορον ἀπὸ τὸ *κουρφονέρι* καὶ ἀριστερᾷ τοῦ Γαϊδουροποτάμου.

424 **Χαρκοσπῆλι,** τό, ἀμέσως πρὸς βορρᾶν τοῦ ἀκρωτηρίου Ὄρους, εἰς τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τοῦ βορείου τμήματος τῆς νήσου.

425 **Χάρτζα, ἡ,** ὀροπέδιον ἢ ὀρθότερον κοιλὰς ὀρεινὴ μεταξὺ τῶν ὀρέων, Ὄρους καὶ Θίλεια. Ἄνωθεν τῆς Χάρτζας εἶνε ἀρχαῖος πύργος.

426 **Χασάπη,** ἀγκάλη μεταξὺ τῶν νησίδων Τουρκογιάννη καὶ τῶν νησίδων Μερμήγκια.

427 **Χονδρὸς κάβος,** ἀκρωτήριον νοτίως τοῦ Καλαμησιοῦ καὶ βορείως τῶν Κακῶν ποταμῶν καὶ τῆς ἀγκάλης Λιμνιωνάρι εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἄκτμς τοῦ Βουνοῦ.

428 **Χόχλακας, ὁ,** κοντὰ εἰς τὴν ἀγκάλην *Διόσκενα*, βορείως τῆς Πλάκας καὶ τοῦ δημοσίου Φανοῦ.

429 **Χριστὸς τ' Ἀμπάση.** Εἰς τὸν δρόμον ἀπὸ τὴν πόλιν Σκῦρον πρὸς τὰ Μισόχωρα ἀπαντῶμεν δεξιᾷ τὸ βουνὸν Μπαλίτης καὶ ἀριστερᾷ τὸ ἐξωκκλήσιον *Χριστὸς τ' Ἀμπάση*.

430 **Χριστὸς τοῦ Μανωλάτζι,** εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Κηφισοῦ ἀπέναντι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Διασουρίτη εἰς τὴν ὄχθην.

431 **Χρύση, ἡ,** δευτέρα εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν πόλις τῆς Σκύρου κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον, κατ' ἐμὲ πιθανῶς περὶ τὸν λόφον Ἀναφάματα. Π 23—30.

432 **Χρυσοπηγή, ἡ,** ἐξωκκλήσιον ἀριστερᾷ τοῦ δρόμου πρὸς τὰ Μισόχωρα, πρὸ τῆς κοιλάδος «τὰ Μελακτά».

433 **Χώρα, ἡ,** λοφώδης ἔκτασις εἰς τὸ βορειοανατολικὸν μέρος τῆς νήσου, ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου «Γλῶσσα» μέχρι τοῦ ὄρμου «Παλαμάρι». Ἀρχαιότητες δὲν εὑρίσκονται ἐκεῖ. Πιθανῶς κατὰ τὸν μεσαίωνα ὑπῆρξεν ἐκεῖ συνοικισμός.

434 **Χωράφι τοῦ Ἄρη,** τὸ λεκανοπέδιον νοτίως καὶ κάτωθεν τῆς Δάφνης, λέγεται καὶ ἁπλῶς «τὸ Ἄρη». Ὅρα ἐν λέξει *Ἄρης*.

Ψ

435 **Ψαριά ἡ,** ἀτύκρημνος ἀκτὴ μεταξὺ τῶν λιμένων Καλαμίτσας καὶ Λιναριᾶς ἔχουσα φλέβα ὤχρας ἐντὸς τοῦ μαρμαρυγιακοῦ σχίστου Κ 35.

436 **Ψήσικο, τό,** ὀροπέδιον εἰς τὸ Βουνό, μεταξὺ τοῦ ὀροπεδίου *Μαρουλικό*, καὶ τοῦ λεκανοπεδίου Ἄρη. Ἔχει δεξαμενήν.

437 **Ψυχή, ἡ,** βουνὸν νοτιοανατολικῶς τοῦ ὄρους Πιριόνες, εἰς τὸ Βουνό.

ΣΗΜ. Τὸ Π, ὅπου ἀνωτέρω ἀπαντᾶται, δηλοῖ ὅτι ἡ σχετικὴ τοπωνυμία ἀπαντᾷ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Σκύρου τοῦ Δημ. Παπαγεωργίου. Ἐν Πάτραις 1909. Τὸ Κ δηλοῖ ὅτι ἡ σχετικὴ τοπωνυμία ἀπαντᾷ εἰς τὸ περὶ τῆς νήσου Σκύρου ἱστορικὸν δοκίμιον τοῦ Μιχαὴλ Κωνσταντινίδου. Ἐν Ἀθήναις 1901.

ΣΥΜΜΙΚΤΑ

Ἐπίκαιρα δημοτικὰ ᾄσματα.

Μοιρολόϊ γιὰ τὸν εὐρωπαϊκὸ πόλεμο

Τὸ κάτωθι αὐτοσχέδιον ποίημα ᾄδεται ἐν Κότρωνι καὶ ἐν ἄλλοις χωρίοις τοῦ τέως δήμου Τευθρώνης μὲ τὸν συνήθη ἦχον τῶν μοιρολογίων ἐν τοῖς καπηλείοις ὑπὸ ὁμίλων διασκεδαζόντων. Κατέγραψα αὐτὸ καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ Δημ. Λεουτσάκου, κατοίκου τοῦ χωρίου Ἀργιλιᾶ.

Μιὰ σκόλη καὶ μιὰ Κυριακὴ
καὶ μιὰ Δευτέρα τὸ πρωΐ
ἡ Ἀουστρία κίνησεν,
ἐκίνησε τὸν πόλεμο
καὶ τὴ Σερβία κυνηγᾷ.
Κ' ἡ Γερμανία ἀπαντᾷ.
«Καλά καμες Ἀουστρία μου,
ποῦ κίνησες τὸν πόλεμο
καὶ ὅλα τἀνακάτεψες.
Ἡ Εὐρώπη τώρα καίγεται.»
Καὶ ἡ Ρουσσία ἀπαντᾷ·
«Ἀουστρία μου, κατ' ἡσυχη.»
Κι ὁ Γάλλος βρὲ κορδοπατᾷ
καὶ ἡ Ἀγγλία τζαρομαχᾷ [1]*),*
κ' ἡ Γερμανία ἀπαντᾷ·
«Ἐκήρυξε τὸν πόλεμο
καὶ τώρα ἡ Εὐρώπη καίγεται.
Πρέπει νὰ στείλωμε χαρτί,
Βουλγαροχτόνος ἂ δεχτῇ».
«Μαθ' ὅτι ἔχομε πόλεμο.
Ἄκου το, Κωσταντῖνο μου,
σκέψου το καὶ λογάριασ'το·
τώρα δὲν εἶναι ψέματα,
ὅτι ἡ Εὐρώπη καίγεται.»
Βουλγαροχτόνος ἀπαντᾷ,
μὲ Βενιζέλο συζητᾷ·
«Γιὰ κοίτα, Βενιζέλο μου,
ἡ Γερμανία τί ἀπαντᾷ,
καὶ τώρα θέλει βοήθεια.
—Γιὰ στάσου, Κωνσταντῖνο μου,
νὰ ῥωτηθῇ καὶ ὁ λαός,
νὰ ἰδοῦμε μωρ' τὴ γνώμη του.»
Ῥωτήσανε καὶ τὸ λαό·
«Ποτὲς αὐτὸ δὲ γίνεται.
Ἐμεῖς πρέπει νὰ στείλωμε
βοήθεια τῆς Ἀγγλίας μας.»
Ὁ Βενιζέλος ἔξυπνος
μωρ' μὲ τὸν Κωσταντῖνο μας
αὐτὸ ποῦ θέλει θὰ γενῇ. [2])
Κ' ἡ Ἀγγλία στέλνει ἐπιστολή,
νὰ πάῃ ἑλληνικὸς στρατὸς
βοήθεια γιὰ τοὺς Σέρβους μας.
Κι ὁ Βενιζέλος ἀπαντᾷ·
«Τ'εἶν' κουρασμένα τὰ παιδιά![1])
Νά σε στείλου ἀγύμναστους,
αὐτοί 'ναι ὅλοι ἄχρηστοι.»
Κι ὁ Κωσταντῖνος ἔξυπνος,
ἐπέρασε πὸ τὸ στρατὸ
καὶ ῥώτησε ὁ ντερτιλῆς·
«Θέλετε, τὰ πουλάκια μου,
τοὺς Σέρβους νὰ βοηθήσετε;»
Καὶ ἀπαντάει ὁ στρατός·
«Ὅ,τι θελήσῃ ὁ βασιλιᾶς.
Ἐμεῖς παιδιὰ τοῦ βασιλιᾶ,
Νονός σαι[2]*) καὶ κουμπάρος μου.*
Ἄσπρα εἶναι τὰ χιτώνια μας,[3]*)*
εἴμαστε πρῶτοι κ' ἕτοιμοι.
Ἐμεῖς ζητᾶμε διαταγή.
Θέλεις, νονέ, νὰ φύγωμε,
νὰ πάμε γιὰ τὰ Σερβικά,
νὰ φυλᾶμε τὰ σύνορα;»
Χαμογελάει ὁ βασιλιᾶς,
κειδὰ τουσὲ χαιρέτησε.
«Παιδιά μου, τώρ' ἀναχωρῶ»,
καὶ μπαίνει στ' αὐτοκίνητο.
Ὄντες ὅπ' ἀναχώρησε
ὁ Κωσταντῖνος, ποῦ νὰ ζῇ,
καὶ στὴν Ἀθήνα διάηκε [4]*)*
ἀνέβηκε στ' ἀνάκτορα.
Κι ὁ Βενιζέλος κάθοτα. [5]*)*
«Καλῶς τονε τὸν ἀρχηγό.
Τί εἶδες ἐκεῖ ποῦ ἔλειπες;
πῶς ἤτανε μωρ' τὰ παιδιά;»
Ὁ βασιλιᾶς τοὔλα παντᾷ·
«Εἶδα κεῖνο ποῦ θέλομε.
Κι ὅ,τι ἐμεῖς διατάξωμε,
Βενιζέλο μου, θενὰ γενῇ.
—Ἀλλ' ἀκούστηκε ἕνα κακό,
κακὸ εἶναι καὶ ὀλέθριο
βρὲ γιὰ τὴ Γερμανία μας.»
Γέλασ' ὁ Κωσταντῖνος μας·
«Ἐτοῦτα εἶναι ψέματα [6]*),*
ἡ Γερμανία ἀγροικητὰ
ποτὲς δὲ παραδίνεται». [7]*)*
Γάλλοι μου, τὰ κολλάρα σας,
στενὰ τὰ παντελόνια σας,
κ' οἱ Ἄγγλοι μὲ τὸ στόλο τους,
χοντρὰ εἶναι τὰ τσιγάρα τους,
σπόρκα[8]*) τὰ τσακουμάκια τους,*
οβυστὰ εἶναι τὰ τσιγάρα τους.
Ῥοῦσοι μου, τί νὰ σᾶσε ποῦ,
ὁπoῦ εἶστε ὅλοι ὄθωνες [9]*);*
Κρῖμα μωρὲ τὸ μπόϊ σας.
Κ' οἱ Πολωνέζοι ποῦ νὰ ζοῦν
τοὺς κασμάδες μωρ' βαστοῦν,
καὶ φτειάνουν τὰ προχώματα,
Ἡ Γερμανία ἔρχεται
στὸ Παρίσι νὰ πιῇ καφέ.
Ἡ Ῥουσσία ῥουφομανᾷ [10]*)*
καὶ τῆς Ἀουστρίας ἀπαντᾷ.
«Δὲ θέμε νὰ σ' ἀφήσωμε
τώρα πετσὶ καὶ κόκκαλο.»
Ἡ Γερμανία γύρισε,
ἀπ' τὸ Παρίσι ἐρχότανε,
βάνει τὴ Ῥουσσία στὰ μπροστὰ
σὰ λύκος μὲ τὰ πρόβατα.
«Πρέπει βρὲ νὰ παραδοθῇς.»
Ἡ Γερμανία ἔξυπνη.
μωρὲ πῶς τὰ κατάφερε
κ' ἔπανε κεῖνο ποῦ ἤθελε;
Καὶ ἡ Ῥουσσία στέκεται,
κι ὅλο βοήθεια γύρευε.
Ὁ Ἰταλὸς ποῦ κάθεται
[καὶ] τρίβει τὸ ξερὸ τυρί,
καὶ τρώει βράδυ καὶ πρωΐ
μακαρονάκια μὲ τυρί [2]*).*
Ἕνα παπόρι ζύγωσε
στὰ Δαρδανέλλια χώθηκε

1) Θυμώνει καὶ λαμβάνει στάσιν ὑπερήφανον καὶ ἀγρίαν.
2) Ὅ,τι δηλ. θέλει ὁ Βενιζέλος.

1) Ὅτι εἶναι κουρασμένος ὁ στρατός.
2) Εἶσαι. 3) Ἐννοεῖ τὸ χακί.
4) Ἀπὸ τὸν στρατόν. 5) ἐκάθητο.
6) Ὅτι δηλ. ἐνικήθη ἡ Γερμανία. 7) Διότι καθὼς ἀκούομεν ἔχει γενναῖον στρατόν, ὁ ὁποῖος δὲν παραδίδεται. 8) σπόρκα 9) νόθοι. 10) θυμώνει.
11) Μένει δηλαδὴ ἀδιάφορος.

τὸ Μεσουδιὲ ἐτίναξε.
'Άμ ποῖος ἦταν' ὁ σκοπός;
Ἕλληνας ἦταν' ὁδηγός.
Καὶ ἡ Τουρκία διάταξε
ὁ Ἕλληνας νὰ χαλάσῃ.
Τ' ἄκουσ' ὁ Κωσταντῖνος μας,
τῆς Γερμανίας ἔγραψε
γιὰ νὰ μὴν τὸν χαλάσουνε.
Κ' ἡ Γερμανία ἀπαντᾷ
καὶ λέει στὴ κλεφτοτουρκιά·
«Ἕλληνας νὰ εἶν' ἐλεύθερος.
Ὅπου κι ἂν εἶναι στὴ ζωὴ
πρέπει νὰ εἶν' ἐλεύτερος.»
Τὸ θέλει ὁ βασιλέας μας,
στὴν Πόλη ἀγαπάει νὰ μπῇ.
«Γιὰ κάτσε, Κωσταντῖνο μου,
τοῦ λέει ἡ μητέρα του.
Βρὲ σύ, στὴν Πόλη θενὰ μπῇς.
Ἡ Γερμανία οὐ βοηθᾷ.
Προσκύνα, Κωσταντῖνο μου,
νὰ νικήσουνε οἱ Γερμανοί.
Οἱ Βούργαροι θενὰ χαθοῦν,
τώρα φτώχεψι ἐκάμασι,
ὅλοι τουσὲ συχάθησα,
δὲ βρίσκουν νὰ δανείζωνται.
Στοὺς Ῥοῦσσους ποῦ νομίζανε,
κεῖνοι τοὺς ἀμπουχτήσανε [1],
ποῦ στέκουν ἀμερόληφτοι
καὶ κάθονται καὶ συριανοῦν
τὰ τσαρουχάκια τους βαστοῦν.
Κ' ἡ Γερμανία ἀπαντᾷ [2]).
Γιὰ κάτσ'τε χάμου ἥσυχοι,
Βουργάροι μὴ κουνιοῦσαστε.
Θὰ γράψου γράμμα καὶ χαρτί
τοῦ Κωσταντίνου, ποῦ νὰ ζῇ,
στὴ Σόφια θενὰ πιῇ καφέ,
καὶ σεῖς θὰ φτειάνετ' ἀργιλέ·
Τί εἶδακα, Κωσταντῖνο μου,
ὁποῦ ἡ Ἀγγλία σ' ἀπαντᾷ,
πρέπει νὰ στείλῃς τὸ στρατό
στὰ σερβικὰ τὰ σύνορα;»
Κι ὁ Κωσταντῖνος ἀπαντᾷ,
τοῦ στέλνει κόκκινα αὐγά,
«νὰ μέτῃς τώρα ἥσυχος.»
Ὁ Κωσταντῖνος ὁ βαλᾶς,
ὁποῦ βαστᾷ τὰ δυὸ αὐγά,
καὶ μεσ' στὰ χέρια του κρατᾷ
δύο κλειδιὰ βρωπαῖκά.
Ἐνόμιζε ὁ βασιλιᾶς,
ὁ Γιώργιακας βρὲ τῆς Ἑλλάς
τὴν Κρήτη γιὰ νὰ πάρωμε,
καὶ μᾶς ἐκοροϊδέψανε.
Καὶ τώρα ὁ Κωσταντῖνος μας,
ὁποῦ βαστᾷ τὰ δυὸ κλειδιά,
τὴν Κρήτη κι ἄλλα πιὸ πολλά,
ἔτσι θὰ κάνῃ σήμερα·
«Ὤχ! γιὰ τὰ Εὐρωπαϊκά·
«ὄχ! μ' ἀνησυχήσανε,
καὶ θέλ' νὰ πὰ νὰ πιῶ καφέ.» [3])
Ἔτσαδα τὄχ' ἡ τύχη σας,
Ῥοῦσσοι μου, τὰ τσαρούχια σας,
Γάλλοι μου, τὰ κολλάρα σας,
Ἄγγλοι, μὲ τὸ τσιγάρο σας,
σπόρκα τὰ τσακουμάκια σας,
νοτίστη τὸ φυτίλι σας.
Τὸ μάθανε οἱ Γερμανοί,
πᾶνε μὲ τ' ἀεροπλανο,
κοιτάζουνε πῶς τὰ περνοῦν.
Κ' οἱ Πολωνέζοι συζητοῦν·
«Τώρα ἐμεῖς θὰ ζήσωμε,
θὰ πάρωμε πολλὰ λεφτά·
βγάνουμε τὰ προχώματα,
τ' [4]) οἱ Ῥοῦσσοι 'ναι πολὺ ἀ-
[ψηλοί
καὶ δὲ μποροῦν νὰ σκύψουνε.»
Τηράζουν πίσου καὶ μπροστά,
κεῖ κάθονται ὅλο Γερμανοί.
Κεῖνες γυναῖκες ἦτανε,
πίσου αὐτοὶ γυρίσανε,
τώρα τουσὲ μιλήσανε [5]).
«Ῥοῦσσοι μου, μὴφοβούσαστε,
τ' ἡ Ἀουστριὰ ῥημάχτηκε.
—Ἐλᾶτε νὰ χορέψουμε [1]),
ἐτώρα ἀρβανίτικο.»
Ἐκάθοντα καὶ πίνανε.
Ὁ Κάϊζερ τὸ ἔμαθε
καὶ πάει μὲ τὸ ἱππικό,
καὶ μεθυσμένοι ἦτανε.[2])
Μόλις ἀκούσαν' τι ἔρχεται
πολὺς γερμανικὸς στρατός,
ὅλοι ἐξεμεθύσανε
καὶ στὴ φυγὴ τὸ βάλανε,
πολλοὶ αἰμαλωτίσησα.
Οἱ Πολωνέζοι οἱ φτωχοί.
δὲν ξέρουνε γερμανικά,
κι ὅλο μὲ τὰ νοήματα,
μὲ τὰ παρακαλέματα.
—Εἴμαστε Σλάβοι χριστιανοί.
—Γιὰ προσκυνᾶτε τὸ Χριστό,
τὸν ἔστειλε ὁ Κωσταντῆς [3]),
νὰ προσκυνᾶν' οἱ χριστιανοί».
Τίγαρε ἦτανε πολλοί;
Εἴκοσι δύο χριστιανοί,
ὁποῦ μιλοῦνα Ἑλληνικά.
«Βρὲ μὴ φοβῆστε τίποτες.
Ἀμ' ποῦ εἶναι ἡ πατρίδα σας;
—Ἀγροίκα, Κωσταντῖνο μου,
Ἐπιάσαμε πολλοὺς Γραικούς [4]).
— Νὰ μὴν τουσὲ χαλάσετε,
περοὶ νὰ τοὺς συντράμετε.»

ΓΕΩΡ. Δ. ΜΑΝΩΛΑΚΟΣ δ.φ.

1) Μπουχτάω, ἀμπουχτάω=ἀποστρέφωμαι. 2) Ἀνταῦδα=διατάσσει.
3) Θέλω νὰ πάω νὰ πιῶ. 4) Διότι. 5) Αἱ γυναῖκες.

Ἄσματα καὶ δίστιχα ποντικά.

Τοῦ Θανάτου τοῦ Ἀκρίτα.

Ἀκρίτας κάσ'τρον ἔχτιζεν κι Ἀκρίτας περιβόλιν
σ' ἕναν ὁμάλ' σ'ἕναν λειβάδ', σ' ἕναν πιδέξ'ον τόπον.
Ὅσα τοῦ κόσμου τὸ φυτὰ ἐκεῖ φέρ' καὶ φυτεύει,
κι ὅσα τοῦ κόσμου τ' ἀμπελιὰ ἐκεῖ φέρ' κι ἀμπελώνει,
κι ὅσα τοῦ κόσμου τὰ νερὰ ἐκεῖ φέρ' κι αὐλακώνει,
κιὅσα τοῦ κόσμου τὰ πουλιὰ ἐκεῖ πᾶν καὶ φωλιάζνε.
Πάντα κελάϊδναν κ' ἔλεγαν «Πολλὰ θὰ ζῇ Ἀκρίτας».
Κ' ἕναν πουρνὸν πουρνίζικον καὶ Κερεκὴν ἡμέραν
ἀτὰ κελάϊδναν κ' ἔλεγαν «Αὔρι ἀποθάν' Ἀκρίτας».
Ἡ κάλη ἀτ' βαρυκάρδισεν καὶ βαριαναστενάζει.
«Ἀκοῦς, ἀκοῦς, Ἀκρίτα μου, ντὸ λέγνε τὰ πουλόπα;
Πάντα κελάϊδναν κ' ἔλεγαν «Πολλὰ θὰ ζῇ Ἀκρίτας»
κι ἀτώρα κελαϊδοῦν καὶ λὲν «Θὲ ν' ἀποθάν' Ἀκρίτας».
Ἀκούει ἀτο Ἀκρίτας ιμ, χαμογελᾷ καὶ λέει.
«Ἀτὰ μικρὰ πουλόπα εἶν', ντὸ λέγνε κὶ ἐγροικοῦνε.
Ἀφῆστε ἀτὰ τὰ πελαλὰ ἂς κελαϊδοῦν καὶ χ'αίρουν
καὶ φέρτε τὴν σαΐτα μου, ντὸ σύρ' τρακόσ'α πῆχες,
καὶ τ' ὅλον τὸ μικρότερον, νεὸ σύρ' ἑξῆντα πέντε.
Φέρτε τὰ κυνηγόσ'κυλα μ' τὰ ἁλυσοδεμένα,
κι ἂς πάω καὶ νὰ κυνηγῶ καὶ σοὰ κυνηγετόπε'α·

1) Δηλαδὴ εἶπον οἱ Ῥῶσσοι. 2) Οἱ Ῥῶσσοι. 3) Κωνσταντῖνος ὁ μέγας
4) Λέγει δηλ. ὁ Κάϊζερ.
Στ. 15 *ντὸ* =τί, *κὶ*=οὐκί, δέν. 16 *πελαλὰ*=παλαβά, τρελλά.

κι ἂν εὑρίκω καὶ κυνηγῶ ἐγὼ κι θ' ἀποθάνω
κι ἂν κ' ἔν πουλὶν νὰ κυνηγῶ ἀλήθ[ε]α θ' ἀποθάνω».
'Ακρίτας πάει νὰ κυνηγᾷ καὶ οσὰ κυνηγοτύπ[ε]α
Κυνήγεσεν, κυνήγεσεν, πουθὲν κυνῆγιν κ' εὗρεν,
κι οὐδὲ μικρὸν νὰ κυνηγᾷ πουθὲν πουλόπον εὗρεν,
ὁ Χάρον τὸν ἐπέντεσεν ἀπάν σοῦ σταυροδρομιν.
«Ποῦ πᾶς, ποῦ πᾶς, ναὶ Χάρε μου, καὶ εἶσαι χαρεμένος;
—'Εγὼ σ' ἐσέναν ἔρχουμαι καὶ εἶμαι χαρεμένος.
—Χάρε, ντὸ ἔχεις μετ' ἐμὲν καὶ πάντα ἀκολουθᾷς με;
κι ἂν κάθουμαι, συγκάθεσαι, κι ἂν περπατῶ ἀκλουθᾷς με;
κι ἂν κεῖμαι ν'ἀποκοιμηθῶ, γίνεσαι μαξιλάρι μ';
'Εμὲν 'Ακρίτα λέγνε με, ἀνίκητον 'Ακρίτα.
—Γιὰ σοῦς, γιὰ σοῦς, 'Ακρίτα μου, βαρέα μὴ καυχᾶσαι.
'Εμὲν σ'ἐσὲν ποιὸς ἔστειλεν ἀπ'ἐσὲν παλληκάρ' ἔν.
—Κι ἄρ ἔλα ἂς παλεύωμε σοὺ χάλκενον τ'ἁλῶνιν,
κι ἂν ἒν καὶ ντὸ νικᾷς μ' ἐσύ, ἔπαρ τὴν ψ'ὴ μ' καὶ δέβα,
κι ἂν ἒν καὶ ντὸ νικῶ σ'ἐγώ, θὰ πάρω καὶ τὸν μαῦρο σ'».
'Εξέβαν καὶ ἐπάλεψαν κ' ἐνίκεσεν ὁ Χάρον.
«Χάρε μ', ἔπαρ' ἀσημικά, μαλάματ' ὅσα θέλεις,
ἂν θέλῃς καὶ τὸ ἄλογο μ', ντὸ κ' ἔχ' ὁ βασιλέας·
ἔπαρεν τὴν σαΐτα μου, ντὸ σὺρ' τρακόσ'α πῆχες,
ἔπαρ' τὰ κυνηγόσ'κυλα μ'ἔπαρεν εἴντ[ε]αν θέλεις.
—'Εμὲν σ'ἐσὲν ποιὸς ἔστειλεν ἀοῖκα κὶ ἐθυμέθεν,
μόνον ἐμέναν εἶπε με «τὴν ψ'ήν ἀτ' ἔπαρ' κ' ἔλα».
'Ακρίτας ἀνεστέναξεν σσὴν κάλην ἀτ' ἐπῆεν.
«Αλὶ ἐμὲν τὸν ἄκλερον, ἐγὼ θέ ν' ἀποθάνω!
Ἄς χ'αίρουν τὰ ψηλὰ ρασ'ιὰ καὶ τὰ παροχαρομύτ[ε]α.
Ἔμπα, κάλημ', καὶ στρῶσο μου θανατικὸν κρεβάτι.
Θέκον ἄνθ[ε]α σσὴν κεφαλὴ μ' καὶ παρχαρῆ τζιτζέκια,
θέκον ἄνθ[ε]α παπλώματα καὶ μουσκομαξιλάρ[ε]α».
Ξέβεν ἡ κάλη κ' ἔστρωσεν ἄνθ[ε]α καὶ μανουσ'άκια.

[Παράβαλε τὰ ἐν Λαογραφίᾳ Α' 233 ἀρ. 23, 234 ἀρ. 24, 235 ἀρ. 25. Πρόσθες *Μελανοφρύδου*, Ἡ ἐν Πόντῳ ἑλληνικὴ γλῶσσα. Βατούμ. 1911 σ. 47—48.—Σ. τ. Δ.]

Τῆ Τρίχας τὸ γεφύρι.

'Η γέφυρα, ἡ γέφυρα, τῆ Τρίχας τὸ γεφύρι,
σεράντα μαστόρ' ἔχτιζαν κ' ἑξῆντα μαθετάδεα,

Στ. 25 *πουλόπον* = πουλάκι. 26 *ἐπέντεσεν* = ἀπάντησε. 27 *χαρεμένος* = χαρούμενος. 33 *σοῦς* = σιώπα. 'Η λ. τουρκική. 34 *ἀπ' ἐσὲν παλληκάρ' ἔν* = εἶναι ἀνώτερόν σου παλληκάρι. 36 *ψ'ὴ* = ψυχή. *Δέβα* = πήγαινε. 40 *ντὸ* = ὁποῖον.

ὅλον τὴν μέραν ἔχτιζαν κι ἀπὸβραδῆς χαλάουν
Μοιρολογοῦνε οἱ μαστόρ', κλαῖγνε τὰ μαθητάδεα,
κι ἀτὸς ὁ πρωτομάστορας βαρὺν καρδίαν ἔχ'ει.
Ἔρθεν φωνὴν ἀπὸ βαθειὰ σσοῦ γεφυρὶ τὸ σκοῦλος·
«Ντὸ δεῖς με, πρωτομάστορα, καὶ στένω τὸ γεφύρι;
—Ἂν δίγω σε τὸν κύρη μου, ἄλλον κύρην πάλ' κ' ἔχω,
ἂν δίγω σε τὴν μάνα μου, ἄλλεν μάναν πάλ' κ' ἔχω,
ἂν δίγω σετὸν ἀδελφό μ', ἄλλ' ἀδελφὸν πάλ' κ' ἔχω,
ἂν δίγω σε τὴν κάλην μου, καλύτερην εὑρίκω».
Κόμαν σσὸ σπίτιν κ' ἔφτασεν σσὸ μεσοχὰν κ' ἐκάτσεν,
τὴν κάλην ἀτ' ἐπέντεσεν ἀπάν' σσὸ σταυροδρόμιν.
«Καλῶς τὸν πρωτομάστοραν καὶ ντ' ἔεις κ' εἶσαι φλιμμένος;
—Ἐροῦξα τὸ τσ'ακοῦτσ'ι μου σσὸ μέγαν τὴν καμάραν,
τς ἐμπαίν' κ' ἐβγαίν' καὶ φέρ' μ' ἀτο νὰ στένω τὸ γεφύρι;
—Κόμαν τὸν Γιάννεν κ' ἔλουσα καὶ σσὸ κούκιαν κ' ἐθέκα,
κόμαν τὰ χτήν[ε]α κ' ἔλμεξα καὶ σσὸ μαντρὶν κ' ἐφέκα,
κόμαν τὸ ζμάριν κ' ἔζμωσα καὶ τό φουρνὶν κ' ἐποῖκα,
κόμαν τὴν αὔλ[ε]αν κ' ἔπλυσα καὶ σσὸ νερὸν κ' ἐπῆγα.
Κι ἂν ἒν καὶ ντὸ ἀλληγορεῖς περμέσον, χάΐτ ἂς πᾶμε,
ἐγὼ μπαίνω, ἐγὼ βγαίνω καὶ παίρνω τὸ τσ'ακούτσ'ι σ'.»
'Εφόρεσεν κ' ἐνέλλαξεν κ' ἐχπάστεν κ' ἐχ' καὶ πάει.
'Εχάρανε ὅλ' οἱ μασιόρ κι ὅλα τὰ μαθετάδεα.
Σεράντα πῆχες κατηβαίν' μὲ κάρδ[ε]αν χαρεμένην,
κι ἄλλα σεράντα κατηβαίν' καὶ σίττ[ε]α κλαίει καὶ λέει·
«Ἄμον ντὸ τρέμ' ἡ κάρδ[ε]α μου, νὰ τρέμῃ τὸ γεφύρι,
καὶ ἄμον ντὸ τρέμ' τὰ γόνατα μ', νὰ τρέμνε καὶ οἱ δ[ε]αβάτοι.
—Εὐχέθ', κόρη, εὐχέθ', κόρη, εὐχέθ', μὴ κἀταρᾶσαι.
Ἔεις ἀδελφὸν σσὴν ξενιτ[ε]ὸν καὶ ἔρχεται δεαβαίνει.
—Ἄμον ντὸ στέκ' ἡ κάρδ[ε]α μου, νὰ στέκει τὸ γεφύρι,
κι ἄμον ντὸ στέκν' τὰ γόναταμ', νὰ στέκνε τὸ κ' οἱ δεαβάτοι,
κ' ἔχω ἀδελφὸν σσὴν ξενιτεὰν καὶ ἔρχεται δεαβαίνει».

[Παραλλαγὴ τοῦ γνωστοῦ ᾄσματος τῆς κτίσεως γεφύρας. Διὰ τὰς παραλλαγὰς (βλ. Λαογραφία Θ' 196. Πρόσθες *Μελανοφρύδου* ἔνθ' ἀν. σ.38-39.—Σ.τ.Δ.]

Τὸ παλληκάρ'.

Ἂς ἔμουν παλληκάρι δώδεκα χρονῶν,
ἂς εἶχα καὶ τὴν κάλη μ' ἑξ ἑφτὰ χρονῶν,

Στ. 3 *χαλάουν* = χαλνοῦσε. 6 *σκοῦλος* = σκέλος. 7 *ντὸ δεῖς* = τὶ δίδεις. 8 *δίγω* = δίδω. 12 *μεσοχὸν* = ὁ πρὸ τῆς θύρας τῆς οἰκίας σκεπασμένος χῶρος. 15 *ἐροῦξα* = ἔρρηξα, μοῦ ἔπεσε. *τσα'κοῦτσ'ι* = σφῦρα. 'Η λ. τουρκική. 16 *τς* = τὶς. 18 *ἔλμεξα* = ἤμελξα. 21 = *ἀλληγορεῖς* = βιάζεσαι. 23 *ἐχπάστεν* = ξεκίνησε. 26 *σίττ[ε]α* = ἐνῷ. 28 *δεαβάτοι* = διαβάται.

ἂς εἶχα ἕναν κάτ'τρον κ' ἕναν ἄλογον,
ἂς εἶχα ἕναν σαΐτιον κι ἀργυρὸν τοξάρ'
σαὸν οὐρανὸν ἐβγαίνα τ' ἄφ'τρα τόξευα,
τὸν ἥλιον καὶ τὸ φέγγον κι ὅλα τόξευα.

[Παραλλαγὴ *Ι. Α. Παχαρίδου*, Ἱστορία τῆς Κρώμνης 1911 σ. 114-5.—Σ.τ.Δ.]

Ἂν ἀποθάνω.

Ἂν ἀποθάνω, θάψε με σ' ἕναν ψηλὸν ρασ'όπον,
ν'ἀκούω θάλασσας φωνὴν καὶ κεμιτζῆ λαλόπον,
ν' ἀκούω βουκόλ' ὁ'όριγμαν καὶ καβαλὶ νήχάπον,
Κι ὅταν φυσᾷ πὸ θάλασσας, μυρίζει θαλασσέαν,
ὅταν φυσᾷ πὸ παρχαρί, μυρίζ' μανουσακέαν.

[Παραλλαγή: Παρὰ Ἰωαννίδῃ Ἱστορία καὶ στατιστικὴ Τραπεζοῦντος σ. 284 ἀρ. 16.—Σ. τ. Δ].

Τοῦ Ἥλ' τὸ κάτ'τρον.

Ὅλα τὰ κάτ'τρεα εἶδα κι ὅλα γύρισα,
κι ἄμαν τοῦ Ἥλ' τὸ κάτ'τρον κ' ἔτονε.
Χ'ἤλ' μύριοι γενιτσάροι πολεμοῦν ἀτο,
κι οὐδ' ἐποροῦν νὰ παίρνε κι οὐδ' ἀφήνι ἀτο.
Σεράντα πόρτας εἶχ'εν κι ὅλα χάλκετα,
κ' ἕναν μικρὸν πορτάπον διπλοχάλκενον,
σεράντα γενιτσάροι πολεμοῦν ἀτο.
Κ' ἐνᾶς μικρὸς Τουρκίτσος ρωμιογύριστος
«Ντὸ δεῖς με, λέει, γενίτσαρε, κι ἀνοίγω σε;
—Τὴ μέραν τράντα ἄσπρα κ' ἕναν ἄλογον.»
Ρόκαν καὶ ροκοτσοῦπιν βάλ' σσὰ μέσα του,
ἀρδάχτιν καὶ σποντύλιν παίρ' σσὰ χ'έρεα του,
μαξιλαρίτσιν βάλλει κι ἀπὰν ζώσ'κεται,
κ' ἐγέντονε γυναῖκα βαρεασμένισσα.
Τὸ κάτ'τρον τριγυρίζει καὶ μοιρολογᾷ·
«Ἀλί ἐμὲν τὴν μαύρην, τὴν ἀλλόξενον,

Στ. 1 ρασ'όπον= μικρὰν ράχην. 2 κεμιτζῆς=ὁ ναύτης Ἡ λ. τουρκική. λαλόπον =φωνήν. 3 καβαλί=εἶδος φλογέρας. Ἡ λ. τουρκική. (ν)ηχόπον=ἦχος. 5παρχαρί= παρχάρια, τὰ ὑψηλὰ ὀροπέδια, ἔνθα αἱ βοσκαί. Μανουσ'ακέαν = ὀσμὴν ἴων.
Στ. 2 ἄμαν=ὡσὰν. 14 βαρεασμένισσα= ἔγκυος.

ποῦ θὲ νὰ παιδοποίσω τὸν χ'ειμὸν καιρόν;
"Αν ποί' ἀτο σσὰ ὄρεα, τ'ὄρνεα τρῶγνεᾶτο,
κι ἂν ποί' ἀτο σσὸ λιβάδι, τζάχνεαν πιθαμήν.
Ἀλί ἐμὲν τὴν μαύρην, τὴν ἀλλόξενον!
"Ανοιξον καρ'τροπόρτιν, πόρτα χάλκενον.
"Ανοιξον νὰ ἐμπαίνω. Τοῦρκοι δέχνε με.»
Μεσάνοιξεν ἡ πόρτα, χ'ίλιοι ἐσέβανε
καὶ πρὶν καλοανοίγει μύριοι ἐσέβανε.

[Διὰ τὰς παραλλαγὰς βλ. Λαογραφία Θ' 184 ἀρ. 54. Πρόσθες *Μελαφρίδου* ἐνθ' ἀν. σ. 51—52.— Σ. τ. Δ.]

Κρωμέτικα τραγούδεα.

1 Ἀγνὰ εἶν' τὰ τερέματα σ' κι ἀγνὰ εἶναι τὰ κάλλια σ',
τὰ χ'ελιδόνια κελαΐδουν σσ' ἔρημον τὴν ἀγκάλια σ'.
2 Ἀρνόπο μ', οὔνταν πᾷς σσ' ὁρμὰν κ' ἐφτᾷς τὸ σ'ελεκόπο σ',
τὰ δέντρα κ' ἐρωτοῦνε σε ποῦ ἔν τ' ἄλλο τ' ἐσ'όπο σ'.
3 Ἀγνὰ εἶν' τὰ τερέματα τς, ἀγνὰ εἶν' τὰ πιτσ'ίμεα τς,
νὰ ἔξερνα ποὺν παλληκάρ' θὰ κεῖται ἀπέσ σσὴν ψ'ὴν ἀτς.
4 Ἀπιδεαβαίνω τὰ ρασ'ὰ πίω σσὰ θαλασσάκρεα,
ἀτώρα καὶ τ'ἐμὸν τ'ἀρνὶν τὸν κόσμον γομών' δάκρεα.
5 Καλὰ ποῖκα κ' ἐγίπεσα σσὴ μαχαλᾶν κορτσόπον,
ἐμπαίν' κ' ἐβγαίν' κ' ἐλέπ' ἀτο, χ'αίρεται τὸ καρδόπιν μ'.
6 Ἀναθεμὰ καὶ τὰ μακρὰ καὶ τὰ πιδιβασέας,
τὴν κάρδεα μ' πάλ' ἐγόμωσαν τέρτεα καὶ πικρασέας.
7 Τ' ἄσπρον τὸ τζιερόπο μου ποῖκες ἀτο μανέαν,
τὸν ἥλιον αἷμαν νὰ ἐλέπες. τὴ γῆν σκοτεινιασέαν.
8 Τὴν ἔμορφον ποῦ κ' ἀγαπᾷ καὶ ἰχτιπὰρ κ' ἐφτεάει
θὰ κατζανίζν ἀτον δεαβόλ', σσὴν κόλασιν θὰ πάῃ.
9 Ψηλὰ ρασ'ὰ καὶ πράσινα καὶ δέντρα φυλλωμένα,
γιὰ φέρτε με τὴν κάλη μου γιὰ πάρτε καὶ ν ἐμέναν.
10 Ἐγώ μ' ἐκεῖνο τὸ πουλὶν τὸ παραπονεμένον,
ντ' ἔχτισε τὴν φωλέα μου σὲ δέντρον μαραμένον.

Στ. 19 τζάχνεαν=πάχνη. 22 δέχνε=διώχνουν.
1 τερέματα=κοιτάγματα. 2 οὔνταν=ὅταν· σ'ελεκόπο=φόρτωμα χόρτων· ἐσ'όπο =τὸ ζευγαράκι σου. 3 πιτσ'ίμεα=καμώματα. 4 ἀπιδεαβαίνω=ἐγκαταλείπω. 6 πιδεβασέας = ἐγκαταλελειμμένα. 7 τζιερόπον=πνεύμων· μανέαν=αἰθάλην· ἔλεπες =βλέπεις· σκοτεινιασέαν=σκοτεινήν. 8 ἰχτιπάρ λ. τ.=ὑπόληψιν. ἐφτεάει=φτιάχνει, κάνει· κατζανίζνε=τραβοῦνε.

11 Τ' ἄψιμον τρώει τὸ σίδερον καὶ τὸ σκωλέκ' τὸ ξύλον
κ' ἐσὺ ἔφαες τὴ νιότη μου ποῦ ἔτον ἄμον μῆλον.

12 Βάλεν τὸν ἥλιον πρόσωπον σοὴν κάρδεαν τὸ φεγγάρι,
ἔβγα καὶ καλωσόρισον ἐμὲν τὸ παλληκάρι.

13 Ἥλιον μαραίνει μάραντα καὶ παλαλὰ χορτάρεα,
κ' ἐσὺ μαραίνεις τοὶ Κρωμέτς, ρωμαΐϊκα παλληκάρεα.

14 Τὰ τραωδίας τὰ καλὰ τ' ἕναν πέει τ' ἄλλο ἄξον,
ἰὰ ἔμορφα τὰ κόρασ'α τ' ἕνα φίλ' τ' ἄλλο δάξον.

15 Μικρίκον τζεβαΐρ τασ'ιν πῶς ἔχασεν τὴν ὕα σ' ;
ποῖος θὰ σύρ' τὴν καμονή σ' καὶ τὴν ἀροθυμία σ';

16 Ἀγιώρη μ' κ' Ἀεθόδωρε μ', μὲ τ' ἄσπρον τ' ἀλογόπον,
γιὰ φέρτεν τὴν ἀγάπη μου σσ' ἔρημον τ' ἐγκαλόπομ'.

17 Τὰ ξύλα τς ἔσανε ξερὰ ξερὰ κ' ἐλαφοκέρεα,
τὰ λόγια τς ἔσανε ἀγτὰ κ' τὰ χειλόπα τς μέλια.

18 Ἐγὼ ἀγαπῶ σε κ' ἔρχουμαι κ' ἐσὺ παραμερίεις με,
σ' ἐγκάλοπο σ' ἐτράνυνα κι ἀτώρα κὶ ἐγνωρίεις με.

19 Μικρὸν καὶ γλυκοσ'ύντο'συτον, κόκκινον πιπερόπον,
γιὰ ἔλα ἔμπα σσὸ χορόν, ἔμπα καὶ σσὸ χ'ερόπο μ'.

20 Ψηλὸν ρασ'ὶν χαμέλυνον, καιέβ' ἀφκὰ καὶ κρῖσον,
ἐμὲν καὶ τὴν τρυγόνα μου σ' ἕναν μέρος γιὰ ποῖσον.

21 Ἀγάπην ποῦ κ' ἐγάπεσεν, φιλίαν ποῦ κ' ἐποῖκεν,
χαΐβὰν ἔρθεν κ' ἐπέρασεν, καλαμπαλοῦκ' ἐποῖκεν.

22 Ἀλὶ ἐμέν, μαννίτσα μου, ἄλλο κ' εἶδα ἀοῖκον,
τὸ κρεβατόπο μ' εὔκαιρον, τὸ μαξιλάρ' καρίπκον.

23 Ἄλλο κὶ πάω σσὸν παρχάρ', ἄλλο κὶ παρχαρεύω,
ἄλλο κὶ λέγω καὶ γελῶ, ἄλλο κὶ μασχορεύω.

24 Ἀνάθεμά σε, ναὶ κουτζή, διπρόσωπος πῶς εἶσαι,
μὲ τ' ἄλλους λέεις καὶ γελᾶς, μὲ τ'ἄλλους στρώντς καὶ κεῖσαι

25 Ἄς ἔμουν ἕνας δεάβολος μὲ τρία κωδωνόπα,
πορπάτνα τὰ μεσάνυχτα κ' ἐγνέφιζα κορτσόπα.

26 Βροχ'ή, βροχ'ή, κὶ βρέχουμαι, διψῶ, νερὸν κὶ πίνω,
κόρη ἀσσὸ χ'ερόπο σου φαρμάκ' νὰ δῇς με πίνω.

---

11 ἄψιμον=ἡ φωτιά· σκωλέκ=σκουλίκι. 13 *μάραντα*=ἠμάραντα· 14 τραωδίας= ραγούδια· *πέει* = πές· *ἄξον*=ἄκουσον· *δάξον*=δάγκασον. 15 *τζεβαΐρ ταο'ιν*= διαμαντόπετρα· *ὕα*=ὑγεία· *καμονὴ*=καῦμός· *ἀροθυμία*=ἐνθύμησις. 16 *ἐγκαλόπον* = ἀγκάλη. 17 *ἐλαφοκέρεα*,=σὰν κέρατα ἐλάφου. 18 *Παραμερίεις* παραμερίζεις. 19 *γλυκοσ'ύντσευτον* γλυκομίλητον. 20 *ἀφκὰ κάτω· κρῖσον* κρίνε 21 *χαΐβὰν* λ. τ. *ζῆφον· καλαπαλοῦκ'* λ. τ. πλεονασμόν. 22 *καρίπκον* λ. τ. ἔρημον. 23 *Ἄλλο*=πλέον· *μασχαρεύω* = χωραιεύω. 24 *κουτζὴ*=κόρη. 25 *ἐγνεφίζω*=ξυπνῶ.

27 Βάλον τὴν τάπλαν ζαρωτὰ κ' ἔβγα ἀπάν' σσὸ δῶμαν,
καὶ πέει με «καλῶς ὥρισες» μὲ τὸ γλυκὺν τὸ στόμαν.

28 Ἀνάθεμα τὴν ξενιτεὰν κι ὅθεν κὶ πάει λαλία,
τ' ὀμμάτεα μ' ἐσκοτείνεψαν ἀσσὴν ἀροθυμίαν.

29 Ἐμέναν τρῶγνε τὰ ρασ'ὰ κ' ἐσὲν τὰ θαλασσάκρεα,
στερέα μ' τὸ μαντῆλι μου, ἐσάπεν ἂσ σὰ δάκρεα,

30 Ἐξέρις οὔνταν ἐκάθουμουν σσῆ χωραφὶ τὴν ἄκραν,
ἐποῖνες με καὶ ἔκλαια κ' ἐσπούγγιζες τὰ δάκρεα μ'.

31 Ὀμμάτεα κι ὀμματόφρυδα ὁ κόσμος ἐγομῶθεν,
τὴν ἔμορφον π' ἐφίλεσεν καμίαν κ' ἐκομπῶθεν.

32 Γράφω γράμμαν καὶ στείλω σε καὶ βάλω ἀπάν' τὴ βούλαν,
καὶ θέλω νὰ καρδώνω σε νὰ μὴ κρεμάντς τὴ γοῦλαν.

33 Ἀπόψ' εἶδα ἕναν ὄνερον σὶτ ἐκείμουν σσὸ στρῶμαν,
εἶδα, πουλί μ', ἐφίλνα σε γλυκέα ἀπὲς σσὸ στόμαν.

34 Ὅλα τὰ ἄσ'τρα τ' οὐρανοῦ σσὴν στράτα μ' ἀπιωμένα,
καταπατῶ καὶ ἔρχουμαι, τρυγόνι μ', γιὰ τ' ἐσέναν.

35 Τὸν οὐρανὸν χρωστῶ τὴν ψ'ὴν μ', τὸν Ἄδην τὸ κορμόπο μ',
ἂς εἶχα σε κ' ἐφίλνα σε γλυκέα σ' ἐγκαλόπο μ'.

36 Ὁ οὐρανὸν κ' ἡ θάλασσα ταβίζνε μὲ τὴν δύσιν,
κ' ἐγὼ μὲ τὴν ἀγάπη μου ἔχω μεγάλην κρίσιν.

37 Πουλόπο μ', ἐροθύμεσα, στείλω με τὸ μαντῆλι σ',
νά μουν πουλὶν νὰ πέτανα κ' ἔρχουμ' σσὸ παραθύρι σ'.

38 Τὴν ὥραν νιὸ κ' ἐλέπω σε πάω νὰ παλαλοῦμαι,
ἄψιμον νὰ ἔν καίουμαι, κρειὸς νὰ ἔν σκοτοῦμαι.

39 Ἐμὲν Κρωμέτα λέγνε με, κανέναν κὶ φοβοῦμαι,
σσὴ Σουμελὰν σσὴν Παναγιὰν πάω καὶ στεφανοῦμαι.

40 Ἐμὲν μάννα κ' ἐγένεσεν, ἐμὲν κύρης κ' ἐποῖκεν,
ἐμὲν κορῶνα ξέρασεν, σσὸ ποταμάκρ' ἐφῆκεν.

41 Ἄλλο σσὸ σπίτι σ' κὶ παιῶ, σσὴν αὐλεὰ σ' κὶ δεαβαίνω,
ἄλλην κόρην ἐγάπεσα, ἐσὲν θ' ἀπιδεαβαίνω.

42 Ἔμορφος καὶ παντέμορφος φορεῖς καὶ τὰ μαβία,
ἐβγαίντς ἀπάν σσὸ ξώπορτον, παλαλώντς τὰ παιδία.

43 Τσ'απκοὺν ἐξῆβεν τ' ὄνομα μ' κι ὁ κόσμος μαρτυρᾷ το,
τὸ φίλεμαν ντ' ἐδῶκες με κορσόπον ἔλα νά το.

---

27 *Τάπλαν* γυναικεῖον κάλυμα τῆς κεφαλῆς στολισμένον μὲ φλουριά. *ζαρωτὰ στραβά· πέει* πές, λέγε. 28 *λαλία* φωνή. 29 *στερέα* στερέωμα. 30 *ἐποῖνες* ἔκανες. 31 *ἐκομπῶθεν* ἐγελιόθηκε. 36 *Ταβίζνε* μαλώνουν. 37 *πέτανα* πετοῦσα. 38 *ἐλέπω* βλέπω. 42 *ξώπορτον* τον ἐξώπορτα. 43 *Τσ'απκούν* λ. τ. τσαπκίνι.

44 Κορτσόπο μ', φύρ' κι ἀνάλλαξον κ' ἔλα κάθκα σοὺ γιάνι μ',
ἐοέναν νὰ μυρίσκουμαι παρχάριν τουτουγιάνιν.

45 Κορτσόπο μ', ντὸ νὰ δίγω σε καὶ ντὸ νὰ φχαριστῶ σε,
τ' ἔμψὸν τὴν ψ'ή μ' ἂς δίγω σε καὶ τ' ἄλλο ἂς χρωστῶ σε.

46 Κόκκινον ἔν τὸ πρόσωπο σ', ξανθὸ εἶν' τὰ μαλλία σ',
ἄμον ντὸ ἔν τὸ τέρσια σ', νὰ ἔτον κ' ἡ καρδία σ'.

47 Τὸ σπαλερόπο σ' κόκκινον, ἡ φουτά σ' γερανέον,
καὶ τὸ γλυκὺν ἡ καλατσ'ή σ' Τοῦρκον ἐφτάει Ῥωμαῖον.

48 Κορτσόπα ντὸ τερεῖτε με καὶ ντὸ χαμογελᾶτεν,
σεβτᾶν ντὸ ἔν κὶ ξέρετεν, τζελκα κὶ ἐγροικᾶτεν:

49 Τὸ πόϊν ἀτς ἔν λεγνόμακρον, τὰ χρόνια τς εἶν' ὀλίγα,
καὶ γιάτ' ἀτὲν τὴν ἄπιστον σσὸν θάνατον ἐπῆγα.

50 Ἄς ἔμουν πράσινον χορτάρ' κ' ἐφύτρωνα σ' αὐλόπο σ'
κ' ἔφερνα κόκκινον τσ'ιτσ'έκ' κ' ἔκαιγα τὸ καρδύπο σ'.

51 Τὸ μοναστῆρι λουτρουᾶ κι ὁ γούμενος κοιμᾶται,
κλάψτε με, μάτ[ε]α, κλάψτε με, πάω κὶ ἀραθυμᾶτε.

52 Τῆ θάλασσας τὸ βοεϊὸν ἀκούω καὶ τρομάζω,
τὰ ἔμορφα τὰ κόρασ'α λέπω κι ἀναστενάζω.

53 Ὅλον τὸν κόσμον θὰ κουρτῶ, τὴ θάλασσαν θὰ πίνω,
κ' ἐγὼ ἐσέν, ἀγάπη μου, σ' ἄλλα σ'έρ[ε]α κι ἀφήνω.

54 Ἄσ'τρα ντὸ περφανῆτε με τὴν νύχταν ντὸ γυρίζω,
σεβτὰν ἔχω σσὴν κάρδ[ε]α μου καὶ πῶς νὰ ταγιανίζω.

55 Τ' ὀμμάτ[ε]α μ' ἀραεῦνε σε, ἡ ψ'ή μ' ἀροθυμᾶ σε,
πῶς ἡσυχάζ' τὸ ψ'όπο σου καὶ μοναχὸν κοιμᾶσαι;

56 Ἄσπρα φορεῖς, ἄσπρ' ἀναλλάεις, ἄσπρον ἔν τὸ καρδέπο σ',
ἂς ἔξερα ποιὸν παλληκάρ' θὰ κεῖται ἀπέσ σσὸ ψ'όπο σ'.

57 Πάει ὁ ποπᾶς, πάει ὁ ποπᾶς φιλεῖ τὴν Παναγίαν,
πάω κ' ἐγὼ ἰὸ παλληκάρ φιλῶ τὴν ποπαδίαν.

58 Ἀπόψ' ὁ ἥλιον δίπλωσεν κι ὁ φέγγον ἐπιάστεν,
καὶ τ' ἐμὸν τὸ μικρὸν τ' ἀρνὶν ἔξ ἐπαραβραδεάστεν.

59 Θ' ἀποθάνω ψεματικά, θὰ τερῶ κανεὶς κλαίει με;
τὰ μυστικὰ ντὸ εἴτα σε θὰ τερῶ κανεὶς λέει με;

---

44 *κάθκα* κάθησαι· *γιάνι* λ. τ. δίπλα, κοντά. *τουτουγιάννιν* λουλούδι τοῦ βουνοῦ. 45 *ἔμψὸν* μισή. 47 *σπαλερόπο* ἐξάρτημα στολισμοῦ γυναικεῖον σκεπάζον τὸ στῆθος καὶ κατεσκευασμένον συνήθως ἐκ μεταξωτοῦ ὑφάσματος· *φουτὰ* τὸ κοινῶς λεγόμενον πεστεμπάλι. *καλατσ'ὴ* ὁμιλία. 51 *λουτρουᾶ* λειτουργῆ. 52 *λέπω* βλέπω. 53 *κουρτῶ* καταπίνω. 54 *περφανῆτε* περιφρονῆτε. *ντὸ* τὸ ὅ,τι *ταγιανίζω* λ. τ. δὲν βαστῶ *ὅῦ ψ'όπον* ψυχίτσαν 56 *ἀναλέεις* ἀλλάξεις. 58 *δίπλωσεν* ἤρθε δίπλα. *φέγγον* τὸ φεγγάρι.

60 Χαντσούκα γιὰ χαμέλυνον καὶ γιὰ θὰ χαμελύνω,
σσὴν Παναΐγαν ὄμνησα ἀσ' σὸ νερὸ σ' θὰ πίνω.

61 Πολλὰ καιρὸν ἔμ' ἄρωστος κι ἐτώρα ἐλαρῶθα,
εἶδα τὴν τάπλαν ζαρωτὰ καὶ ξὰν ἐπαλαλῶθα.

62 Νύχταν ἡμέραν κορπατῶ καὶ μοναχὸς γυρίζω,
τὴ κάρδ[ε]ας μ' τὴν καμονὴν ὀλίγον ἂς δροσίζω.

63 Ἐγὼ γράμματα κ' ἔμαθα καὶ δάσκαλος ἐκάτσα,
τὰ ἔμορφα τὰ κόρασ'α τὸ σεβταλούκ' ἐμάτσα.

64 Χωρὶς ἀέραν τὸ πουλίν, χωρὶς νερὸν τὸ ψάρι,
χωρὶς ἀγάπ' κὶ γίνεται κανέναν παλληκάρι.

65 Τ' ἀρνόπο μ' οὔνταν κρούει σσὸ νοῦ μ', τὸ αἷμα μου θολώνει,
ὁ νοῦς μ τασυτεύκεται ἅμον ἀχούρ σσ' ἁλῶνι.

ΑΘ. Ι. ΠΑΡΧΑΡΙΔΗΣ

ΣΗΜ. — Ἔχων ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ ἐν ἰδιώματί τινι γραφόμενα λαογραφήματα πρέπει νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν πλήρη καὶ συνάμα γραμμένα συμφώνως μὲ τὴν προφορὰν καὶ ἔκφρασιν τοῦ ἰδιώματος, συνέλεξα καὶ κατήρτισα τὰ ὀλίγα ταῦτα ποιήματα τὰ καὶ ἄλλοτε δημοσιευθέντα καὶ τὰ εἰς ἐμὲ γνωστά. Ἐπὶ τούτοις προσθέτω ἐνταῦθα καὶ τὴν προφορὰν γραμμάτων ἰδιαιτέρως προφερομένων ἐν τῇ Ποντιακῇ διαλέκτῳ: *σ'*=*ch* *χ'*=*ch* *ξ'*=*kch* *ψ'*=*pch*, *[ε]α* προφερόμενον α πρὸς τὸ ε.

Α. Ι. Π.

Κυπριακαὶ ἐπῳδαί.

1. Στέρα.

Στέρα μία καὶ μελανωμένη,
αἷμαν τρώγεις, αἷμαν πίνεις καὶ τερμὸν ἀνθρώπου παίρνεις.
Ὁρκίζω σε, στέρα, εἰς τὸν θρόνον τοῦ Θεοῦ τὸν ἀσάλευτον, ὁρκίζω σε εἰς
τοὺς τέσσερας ἀρχαγγέλους Μιχαήλ, Γαβριήλ, Οὐραὴλ καὶ Ραφαήλ, εἰς
τὴν ἁγίαν Ἐλισάβετ τὴν μητέρα τοῦ Προδρόμου.
Ὁ δήσας ἐν τῷ λάκκῳ Γολγοθᾶ ὁ Πιλᾶτος
δύο τοῖς λῃστεύσασι καὶ ἕνα τὸν ζωοδότην.
Καὶ εἶπεν ὁ Ἅδης. Ὦ λειτουργοί μου καὶ δύναμίς μου,
ξύλον τὴν καρδίαν μου,
ξυλόγχη,
μὲ λόγχην μὲ ἐκέντησες,
ἀφνὸν διαρρήσσουμαι,
τὰ αἰσθητήριά μου μ' αἵμάσσεις,
τὸ πνεῦμα μου μὲ ἀναγκάζεις,
στέρα, ἵνα ἐξέλθῃς ἀπὸ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ (ὀνόμα).

---

60 *χαντσούκα* βρύση κειμένη ὕπερθεν τῆς Μονῆς Σουλεμᾶ· *ὄμνησα* ὀρκίσθηκα. 63 *σεβτά, σεβταλούκ* λ.τ. ἔρως· *ἐμάτσα* ἔμαθα.

Στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετὰ φόβου Θεοῦ. Ἀμήν. Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ. Χριστὸς Χριστιανῶν, χάριν χαρίζει, εὗρεν εὕρημα τὸν Τίμιον Σταυρόν. Θεοῦ θεῖον θαῦμα. Ὁ κύριος τῶν κυριευόντων καὶ ὁ κύριος τῶν βασιλευόντων. Φοβήθητι καὶ ἀνεχώρησον ἀπὸ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ (δεῖνα). Φῶς ὁ πατήρ, φῶς ὁ Υἱός, φῶς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὸ φωτίζον τοὺς ἐν σκότει. Τοῦτο τὸ σημεῖον δαίμονες φρίττουσιν. Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ.

Ἡ εὐχὴ αὕτη ἐπὶ μὲν ἀνθρώπου λέγεται τρίς, ἐπὶ δὲ ζῴου δίς.

Παρὰ τοῦ Θοδωρῆ Χατζηπαπαγιώρκη ἐτ. 60 μπακάλη καὶ μάγου ἐκ Δορᾶς.

[Παραλλαγαὶ τῆς ἐπῳδῆς ἐν Λαογρ. Ϛ' 100, 3. Δ' 58, γ'. 384, 10. 527, 1. Δελ. Ἱστ. καὶ Ἐθν. Ἑταιρείας Α' 18 ὑποσ. 5. *Ν. Γ. Κυριαζῆ* Δημώδης ἰατρικὴ ἐν Κύπρῳ (=Κυπρ. Χρονικ. Δ' (1926) σ. 77. Ἡ παραλλαγὴ ἐπεκτείνεται διὰ διαφόρων προσθηκῶν. Περὶ τῆς λέξεως βλ. Λαογρ. Α' 389, Θ' 295. *Γνευτοῦ Παύλου*, Τραγούδια δημοτικὰ τῆς Ρόδου Γ' 34.—Σ. τ. Δ.].

2. Γιὰ πληγὴ ζῴου ἢ ἀνθρώπου ποῦ σκουλήκιασε.

Ὁ Χριστὸς ἔκαμεν νόμον, ἐκάλεσε
τὸμ Πέτρον τζ' αἰ τὸμ Παῦλον τζ' αἰ τοὺς δώδεκ' ἀποστόλους,
ἐκάλεσεν τζ' αἰ τὰ σκουλόντζ' α ἀπὸ τὸ ζῶον τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ (ἢ ἀπὸ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ δεῖνα). Δὲν τὰ ἐκάλεσεν, διότι
βρωμίζουν τζ' αἰ ζουμίζουν τζ' αἰ τὸν κύσμον ἀποτατίζουν.
Ἔν εἶμ' ἐγιὼ ποῦ τὰ γητεύκω,
ἔν ὁ δεσπότης ὁ Χριστὸς
τζ' ὁ ἀφέντης ὁ Θεός.

Ὁ γητευτὴς λαμβάνει μαχαίρι τρικάρφι, μὲ τὸ ὁποῖον χαράττει πολλοὺς σταυροὺς ἐπὶ χώματος ἐφ' ὅσον ἀπαγγέλλει τὴν εὐχήν. Αὕτη ἐπὶ μὲν ἀνθρώπου λέγεται ἑπτάκις, ἐπὶ δὲ ζῴου ἑξάκις. Εἶτα λαμβάνει τὸ χῶμα, τὸ οὕτως ἁγιασθὲν καὶ οὐρεῖ αὐτὸ ἐπὶ τῆς πληγῆς τοῦ πάσχοντος· ὁ πάσχων δηλονότι λαμβάνει τοιαύτην στάσιν ἀπέναντι τοῦ ἀνέμου ὥστε τὸ χῶμα νὰ διευθυνθῇ πρὸς τὴν πληγήν, φερόμενον ὑπ' αὐτοῦ.

Παρὰ τοῦ αὐτοῦ.

3. Γιὰ τὸν πόνο

Πάψε πόνε τῶν ἀντέρων
τζ' αἰ ὁ Χριστὸς σὲ κατασιρέσ' ει
μὲ τὴμ πόημ' [1]) μὲ τὴν μάχην,

1) Λέξις ἀγνώστου σημασίας καὶ εἰς τὸν ὑπαγορεύσαντα.

μὲ τὴν ἀρκυρῆμ μαχαίραν,
μὲ τὴδ δεξιάν του χέραν.
Βούδκια τζ' ἄλοα ἔβλεπε πάνω σ' τὸ μεσομέριν.
Ἀπάτησεν ὁ βοῦς μου ὁ καλλίτερος εἰς τὸ περβόλιν τῆς Μαγδαληνῆς Μαρίας. Θέλεις μηλίνιν ἔφαεθ, θέλεις μηλιτόχορτον. Τζ' ἔρεσσεν ἡ Παναΐα ἡ Δέσποινα τζ' εἶπεν. «Τί ἔσ' εις, παίδκιο,
τζ' αἰ κλαίεις τζ' αἰ φωνάζεις
τζ' αἰ τὸθ θεὸν ἐν ὀνομάζεις ;
Σὰν τρέχουν τ' ἄστρη, σὰν τρέχουν οἱ καταρράχτες τοῦ οὐρανοῦ, ἔτσι νὰ τρέξῃ τὸ πᾶσα κακὸν ἀπὸ τὸν δοῦλο τοῦ Θεοῦ (δεῖνα). Ἐπὶ ὀνόματος τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν.

Ὁ γητευτὴς λαμβάνει μαχαίρι τρικάρφι, μὲ τὸ ὁποῖον σταυρώνει τὴν κοιλίαν τοῦ πάσχοντος. Ἐν τέλει ἐμπηγνύει τοῦτο εἰς τὸ ἔδαφος, ὁπόθεν τὸ ἀναβύρει ὁ κάτοχος.

Παρὰ τοῦ αὐτοῦ.

[Παραλλαγαί: Λαογρ. Δ' 530, 8. Ϛ' 607, 2. Πρβλ. καὶ Δ' 503, 3. 528, 5. 527, 1. 533, 4. Κυπριακὰ χρονικὰ Α' 302, 6 καὶ 7. Δ' (*Κυριαζῆ*, Δημώδης ἰατρικὴ ἐν Κύπρῳ) σ. 179 κ. ἑ.—Σ. τ. Δ.).

4. Γιὰ τὸ τέρριν [1]).

Ἄφφαλλον τζ' αἰ ξάφαλλον
ἔγυρεν τζ' ἐξηφφαλλώθηκεμ πάνω σ' τὰ μάρμαρα,
ἔσπασεσ σὰν τὸ φεῖδιμ ποῦ τυλίει,
σὰν τὸθ βοῦμ ποῦ μουγκαρίζει.
Σὰν τρέχουν τὰ ἄστρη, σὰν τρέχουν τὰ φύλλα τῆς ἀντρουηλιᾶς, σὰν τρέχουν οἱ καταρράχτες τοῦ οὐρανοῦ, σὰν τρέχουν τὰ φύλλα τῶν δεντρῶν, ἔτσι νὰ τρέξῃ, ἔτσι νὰ πτέσῃ ἀπὸ τὴδ δούλην τοῦ Θεοῦ (δεῖνα) τζ' αἰ νὰ πάῃ σιὴθ θάλασσαν.

Ὁ γητευτὴς γητεύει τὴν ἐπίτοκον μὲ μαχαίρι τρικάρφι ἐπὶ τῆς γαστέρος, ποιῶν ἐπ' αὐτῆς τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἐφ' ὅσον διαρκεῖ ἡ ἀπαγγελία τῆς γητείας.

Παρὰ τοῦ αὐτοῦ.

[Περὶ τοῦ αὐτοῦ πρβλ. *Ν. Γ. Κυριαζῆ* ἔνθ' ἀν. σ. 81.—Σ. τ. Δ.]

5. Γιὰ τοὺς σκαθθάρους [2]).

Ὁ γητευτὴς λαμβάνει κλαδίον ἄνεδρης ἀροάμνας [3]) ἐκ τοῦ ὁποίου λαμβάνει

1) Προφανῶς ὕστερον.

2) *Σκάθθαροι* ἐν Κύπρῳ λέγονται οἱ τύλοι. 3) Ἀνύδρου ροδοδάφνης, εὑρισκομένης δηλονότι ἐπὶ τόπου ὑψηλοῦ καὶ μακρὰν τοῦ ὕδατος.

διὰ τῶν δακτύλων φύλλον, ἐφ' οὗ ποιεῖ τρὶς τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ λέγων *Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρός κτλ.* Ἀκολούθως ἔλκει τὸ φύλλον διὰ νὰ ἀποσταθῇ τοῦ κλάδου μετὰ τοῦ φλοιοῦ λέγων: *Ἔτσι νὰ σ'ιστῇ τζ' ὁ σκάθαρος τοῦ* (δεῖνα). Μεθ' ὃ θάπτει τὸ φύλλον ὑπὸ λίθον καὶ ὅταν τοῦτο ἀρχίσῃ νὰ σήπεται, ἀρχίζει νὰ ἐκριζώνεται καὶ ὁ σκάθαρος. Ὅταν οἱ σκάθαροι εἶναι πολλοί, ὁ γητευτὴς σταυρώνει καὶ ἀποσπᾷ τόσα φύλλα, ὅσοι εἶναι οὗτοι.

Παρὰ τοῦ αὐτοῦ.

[Ἄλλην θεραπείαν τῶν *σκαθθάρων* βλ. παρὰ *Ν. Γ. Κυριαζῇ* ἔν. ἀν. σ. 42.—Σ. τ. Δ.]

Ξ. Φ. ΦΑΡΜΑΚΙΔΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Bethe Erich, Die Sage vom troischen Kriege. Homer. Dichtung und Sage. Dritter Band. B. G. Teubner. Leipzig-Berlin 1927. 8ον σ. 194.

Ὁ συγγραφεύς, ἀφ' οὗ ἀνέλυσε καὶ ἐξήτασεν εἰς δύο προηγουμένους τόμους τὰ ὁμηρικὰ ἔπη καὶ ὅλον ἐν γένει τὸν τρωϊκὸν κύκλον, εἰς τὸν τρίτον τοῦτον τόμον προσπαθεῖ νὰ ἑρμηνεύσῃ τὴν γένεσιν τοῦ τρωϊκοῦ μύθου. Ἕνεκα τούτου ὁ τόμος ἀποκτᾷ ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὴν λαογραφίαν, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ὁ συγγραφεὺς στηρίζει τὴν ἑρμηνευτικὴν αὐτοῦ προσπάθειαν ἐπὶ τῶν ἰδεῶν, τὰς ὁποίας αὐτὸς ὁ ἴδιος διετύπωσε περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν ἱστορικῶν παραδόσεων εἰς τὴν γνωστὴν αὐτοῦ πραγματείαν «Märchen, Sage, Mythos».

Κατὰ τὸν συγγραφέα ἡ ἡρωϊκὴ παράδοσις ἢ ὁ ἡρωϊκὸς μῦθος γεννᾶται ἐκ τῆς ποιητικῆς διαπλάσεως πραγματικῶν ἱστορικῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα ὅμως ἐφ' ὅσον προχωρεῖ ἡ διάπλασις αὕτη ἀποβάλλουν βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον τὸν ἱστορικόν των χαρακτῆρα καὶ ὑφίστανται τοιαύτας ἀλλοιώσεις ὥστε καταντοῦν ἀγνώριστα καὶ ἐντελῶς μυθικά, διασῴζοντα ὡς μόνον ὑπόλοιπον τῆς ἱστορικῆς αὐτῶν καταγωγῆς μερικὰ ἱστορικὰ ὀνόματα. Τὰ οὕτω δὲ μυθικῶς διαπεπλασμένα ἱστορικὰ πρόσωπα καθίστανται πλέον οἱ ἀντιπροσωπευτικοὶ τύποι αὐτοῦ τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος τὰ ἔπλασε, περὶ αὐτὰ δὲ ὡς περὶ πυρῆνα περισωρεύονται ὅλαι αἱ ὁμοίας φύσεως μυθικαὶ παραδόσεις. Αἱ παρατηρήσεις αὗται τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ εἶναι ὀρθόταται, ἐκτὸς δὲ τῶν παραδειγμάτων, τὰ ὁποῖα ἀναφέρει ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, κλασσικὸν καὶ προσιτώτερον παράδειγμα ἔχομεν τὴν ἱστορικὴν μορφὴν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἥτις καταστᾶσα ἐνωρὶς μυθικὴ ἀπετέλεσε πυρῆνα συγκεντρώσεως ποικιλωτάτων παραδόσεων καὶ μύθων [1].

1) Βλέπε τὸ ἄρθρον μου μυθικὴ ἱστορία τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν ἄρθρ. Ἀλέξανδρος τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας.

Ἐκτὸς τούτου ὀρθότατα παρατηρεῖ ὁ συγγραφεὺς ὅτι αἱ ἡρωϊκαὶ αὗται παραδόσεις ἅπαξ διαπλασθεῖσαι, εὐκόλως κατόπιν δύνανται νὰ ἀποσπασθοῦν ἀπὸ τοῦ τόπου, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀρχικῶς συνεδέοντο καὶ νὰ ἐντοπισθοῦν εἰς ἄλλους τόπους. Τὸ τοιοῦτον εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ὄχι μόνον καθὼς δέχεται ὁ συγγραφεὺς ὅταν ὁ φορεὺς τῶν παραδόσεων τούτων λαὸς μεταναστεύσῃ εἰς νέαν πατρίδα, ἀλλὰ καὶ ἁπλῶς ὅταν αἱ παραδόσεις διὰ τῶν ποιητῶν ἢ καὶ ἁπλῶς ἀπὸ στόματος εἰς στόμα διαδοθοῦν καὶ εἰς ἄλλας ἐκτὸς τοῦ τόπου τῆς γενέσεώς των τόπους. Παραδείγματα τῆς τοιαύτης ἐντοπίσεως ἔχομεν ἐκ τῶν νεοελληνικῶν παραδόσεων ἀναμφισβήτητα. Π. χ. εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Διγενὴς καὶ αἱ περὶ αὐτὸν παραδόσεις συνδέονται ἀρχικῶς πρὸς τὰς παρὰ τὸν Εὐφράτην ἄκρας τοῦ βυζαντινοῦ κράτους. Ἐν τούτοις τὸ ὄνομα αὐτοῦ εὑρίσκομεν καὶ ἐν Κύπρῳ καὶ ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ συνδεδεμένον πρὸς τοπωνύμια καὶ παραδόσεις ἐπιτοπίους.

Ἐπὶ τῶν γενικῶν τούτων ἀρχῶν στηριζόμενος ὁ συγγραφεὺς καὶ δεχόμενος ὡς ἱστορικῶς ἀποδεδειγμένον ὅτι οἱ Ἕλληνες πρὸ τοῦ Η' αἰῶνος δὲν προσήγγισαν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Τροίας, φθάνει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ πυρὴν τοῦ τρωϊκοῦ μύθου ἐσχηματίσθη ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι ἐκ τῶν ἀγώνων τῶν κατερχομένων Ἀχαιῶν πρὸς τὰς παλαιότερον ἐν Ἑλλάδι ἐγκατεστημένας ξένας φυλάς, ὧν μία ἦτο καὶ ἡ τῶν Τρῶων, ἥτις κατόπιν τῶν ἀγώνων τούτων ἠναγκάσθη νὰ ἐκπατρισθῇ καὶ καταφύγῃ εἰς τὴν ἀσιατικὴν Τρῳάδα. Στήριγμα δὲ τῆς ὑποθέσεως αὐτῆς εὑρίσκει εἰς μερικὰ τοπωνύμια ἰδίως ἀττικά, ὡμολογουμένως παρουσιάζοντα συγγένειαν πρὸς τρωϊκὰ καὶ ἄλλα ἀσιατικά, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τῆς Τροίας—διότι παραδίδεται ὑπὸ τοῦ Στράβωνος καὶ ἄλλων ὅτι ὁ δῆμος *Ἐξυπετσὼν* ἢ *Ξυπέτη* ἐκαλεῖτο ἄλλοτε *δῆμος τῶν Τρῴων* ἢ *Τροία*—καθὼς καὶ εἰς τὴν παράδοσιν ὅτι ἐν Θήβαις ἐδεικνύετο τάφος τοῦ Ἕκτορος. Τὸν δὲ ἐν Ἑλλάδι γεννηθέντα τρωϊκὸν τοῦτον μῦθον δέχεται ὅτι μετέφεραν καὶ ἐνετόπισαν εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Λέσβιοι, οἵτινες ἐκ νέου συνήντησαν Τρῷας εἰς τὰς περὶ τὴν Ἴδην χώρας. Τὴν ὑπὸ τοῦ Schliemann καὶ Dörpfeld ἀνακάλυψιν τῆς ἕκτης ἐν Τροίᾳ πόλεως, ἥτις ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν Μυκηναϊκὴν ἐν Ἑλλάδι ἐποχὴν καὶ ἥτις ἐθεωρήθη ὡς ἡ ὁμηρικὴ Τροία, δὲν θεωρεῖ ἐμπόδιον εἰς τὴν θεωρίαν του δεχόμενος ὅτι ἡ πόλις εἶχε καταστραφῇ ὑπὸ τῶν Θρακῶν πρὸ τῆς ἐποικήσεως τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰς ἀσιατικὰς ἀκτάς. Ἐπίσης ἐν τῷ προλόγῳ του ὁμιλῶν περὶ τῶν χιτιτικῶν ἐπιγραφῶν τοῦ Βογάζκιοϊ, θεωρεῖ τὴν ἑρμηνείαν αὐτῶν λίαν ἐπισφαλῆ καὶ διὰ τοῦτο οὐδεμίαν σημασίαν εἰς αὐτὰς ἀποδίδει ἐν σχέσει πρὸς τὸν τρωϊκὸν μῦθον.

Τὸ ἔργον τοῦ σοφοῦ Γερμανοῦ εἶναι ὄντως ἀξιοθαύμαστον καὶ μεθοδικῶς ἄμεμπτον καὶ διὰ τοῦτο καὶ πιθανώτατον. Ἐν τούτοις δὲν συμμεριζόμεθα τὴν εὐκολίαν, μεθ' ἧς ἀπορρίπτει τὴν ἰδέαν πάσης τῶν Ἀχαιῶν ἐκστρατείας εἰς τὴν ἀσιατικὴν Τροίαν προγενεστέρας τοῦ Η' αἰῶνος. Καὶ ἂν ἀκόμη ἀπορριφθῇ ἡ ἰδέα ὅτι ἡ καταστροφὴ τῆς Τροίας εἶναι ἔργον τῶν Βορείων Ἀχαιῶν, οἵτινες πιεζόμενοι ὑπὸ τῶν Θεσσαλῶν κατὰ τὸν ΙΓ' πρὸς τὸν ΙΒ' αἰῶνα ἠναγκάσθησαν νὰ ζητήσουν νέαν κατοικίαν εἰς τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας [1]), μένει ἡ ὑπόθεσις τῆς ληστρικῆς ἐκστρατείας, ὁποίαν δεχόμεθα διὰ τὴν περὶ τὸ 1600 καταστροφὴν τῶν κρητικῶν ἀνακτόρων. Τὸ ἐπιχείρημα τοῦ συγγραφέως ὅτι τοιαῦται ἐκστρατεῖαι δὲν γεννοῦν ποιήματα, ὅπως δὲν ἐγέννησαν καὶ αἱ ληστρικαὶ ἐπιδρομαὶ τῶν Νορμανδῶν καὶ αὐτῶν τῶν Ἀχαιῶν εἰς τὴν Κρήτην, οὐδεμίαν ἀποδεικτικὴν δύναμιν ἔχει. Εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ λαοὶ εἶναι πολὺ ἰδιότροποι εἰς τὴν ἱστορικήν των ἀντίληψιν. Γεγονότα μεγάλα παρέρχονται ἀπαρατήρητα, ἐνῷ ἄλλα θεωρούμενα ἱστορικῶς ἀσήμαντα ἀνάγονται εἰς ἐθνικὰ σύμβολα. Ἡ μεσαιωνικὴ καὶ νεωτέρα ἑλληνικὴ ἱστορία παρέχει πολλὰ χαρακτηριστικὰ παραδείγματα. Οἱ ἀγῶνες τῶν μεγάλων αὐτοκρατόρων τοῦ Νικηφόρου, τοῦ Τσιμισκῆ καὶ τοῦ Βουλγαροκτόνου, παρῆλθον ἀπαρατήρητοι, ἐνῷ οἱ τοπικοὶ ἀγῶνες τῶν ἀκριτῶν καὶ τὰ κοῦρσα τῶν Ἀράβων ἀπετέλεσαν τὸ θέμα τῆς ἀκριτικῆς ποιήσεως. Τὸ δὲ παράδειγμα τῆς Κρήτης οὐδὲν λέγει. Διότι οὔτε ἡ ληστρικὴ καταστροφὴ τοῦ 1600 ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ποίησιν οὔτε ἡ τακτικὴ κατόπιν κατάκτησις. Οὕτω παρ' ὅλην τὴν μεθοδικότητα τῆς ἐργασίας καὶ τὴν πειστικότητα τῶν πορισμάτων τοῦ Bethe νομίζομεν ὅτι ἡ ὁριστικὴ καὶ μετὰ βεβαιότητος περὶ τοῦ προβλήματος τοῦ τρωϊκοῦ μύθου ἀπόφανσις, ἐφ' ὅσον μάλιστα συνεχῶς νέα προστίθενται ἀποκαλυπτικὰ εὑρήματα ἐκ τῶν χρόνων τούτων, δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀκόμη κάπως τολμηρά.

ΣΤΙΛΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Kaerst Julius, Geschichte des Hellenismus. Erster Band. Dritte Aufl. Leipzig—Teubner. 1927.— Zweiter Band. Zweite Aufl. Leipzig—Teubner. 1926

Τὸ ἔργον τοῦ ἐπιφανοῦς ἱστορικοῦ τῶν μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον χρόνων, γνωστὸν ἤδη ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἐκδόσεως, δὲν ἔχει ἀνάγκην

1) W i l c k e n, Oriechiche Geschichte 1924 σ. 40.

συστάσεων. Ὁ συγγραφεύς, ὁπαδὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἰδεῶν τοῦ Ranke, προσπαθεῖ εἰς τὸ ἀνωτέρω ἔργον του νὰ δώσῃ ὅσον δύναται τελειοτέραν εἰκόνα τῆς περιόδου ταύτης ὄχι τόσον ἀπὸ πολιτικοϊστορικῆς ἀπόψεως, μολονότι καὶ εἰς τοῦτο δὲν ὑστερεῖ, ὅσον ἀπὸ ἀπόψεως ἰδεῶν καὶ βίου ἔν τε τῇ πολιτείᾳ καὶ τῇ θρησκείᾳ καὶ τῇ φιλοσοφικῇ ἀντιλήψει τῆς ζωῆς. Τὴν περίοδον ταύτην τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας θεωρεῖ ὁ συγγραφεὺς σπουδαιοτάτην διὰ τὸν νεώτερον ἱστορικὸν βίον, τοῦ ὁποίου αἱ ρίζαι ἀκριβῶς εἰς τοὺς χρόνους τούτους ριζοῦνται [1]). «Ἡ μεγάλη ἱστορικὴ σημασία τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου, κατὰ τὸν συγγραφέα, βασίζεται κατὰ μέγα μέρος ἐπὶ τῆς πνευματικῆς συναφείας, εἰς ἣν ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς βίος εὑρίσκεται πρὸς τὸν ἑλληνιστικόν» [2]). Ἐννοεῖται ὅτι ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις ταύτας τὸ ἔργον τοῦ συγγραφέως ἀποκτᾷ ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὴν νεοελληνικὴν λαογραφίαν καὶ τὸν νεοελληνικὸν βίον, τοῦ ὁποίου αἱ ρίζαι διὰ τοῦ Βυζαντίου φθάνουν εἰς τοὺς μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον τοῦτον Ἑλληνισμόν [3]). Ἰδιαιτέρως ὡς πρὸς τοῦτο σπουδαῖον εἶναι τὸ περὶ θρησκείας κεφάλαιον (II σ.168 κἑ. καὶ ἰδίᾳ σελ. 200 κἑ.) Αἱ νεώτεραι ἐκδόσεις τοῦ ἔργου, τὰς ὁποίας ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν περιέχουσιν ἀρκετὰς συμπληρώσεις καὶ βελτιώσεις ὡς πρὸς τὴν πρώτην ἔκδοσιν.

ΣΤΙΛΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Κυριαζῆ Ν. Γ., Δημώδης ἰατρικὴ ἐν Κύπρῳ [=Κυπριακὰ. Χρονικὰ ἔτ. Α΄ τεῦχ. Α΄—ΣΤ΄ 1926] 8ον σ. 186.

Ὁ συγγραφεὺς ἀσκῶν τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα ἐν Κύπρῳ εἶχε τὴν καλὴν ἔμπνευσιν νὰ προσέξῃ καὶ εἰς τὰ τῆς δημώδους ἰατρικῆς καὶ νὰ συλλέξῃ ἀρκετὰ πλούσιον καὶ ἐνδιαφέρον ὑλικόν, τὸ ὁποῖον διὰ τοῦ τεύχους τούτου τῶν Κυπριακῶν Χρονικῶν δημοσιεύει. Εἶναι τόσον ὀλίγα τὰ γνωστὰ διὰ τὴν δημώδη ἑλληνικὴν ἰατρικήν, ὥστε πᾶσα πληροφορία παρεχομένη δι' αὐτὴν καταντᾷ πολύτιμος. Καὶ κατὰ τοῦτο ἡ ἐργασία τοῦ συγγραφέως ἀποτελεῖ συμβολὴν ἀξιόλογον διὰ τὴν μελέτην τῆς δημώδους ἑλληνικῆς ἰατρικῆς, διότι πράγματι παρέχει ἀρκε-

[1]) Τόμ. 2 σ. II. — [2]) Τόμ. 1 σ. VII.

[3]) Παράβαλε περὶ τούτου τὴν ὁμιλίαν τοῦ κρίνοντος «Ὁ μακεδονικὸς ἑλληνισμὸς καὶ ὁ νεώτερος». Ἐν Ἀθήναις 1926. (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων ἀρ. 13). Καὶ K. Dieterich, Hellenistische Volksreligion und byzantinisch-neugriechischer Volksglaube κρίσις ἐν Λαογρ. Θ΄ 265 κἑ.

τὸν ὑλικόν. Ἐν τούτοις ἀπὸ ἕνα ἐξ ἐπαγγέλματος ἰατρὸν θὰ περιέμενε κανεὶς κάτι συστηματικώτερον. Ὁ συγγραφεὺς εἰργάσθη ὡς κοινότατος συλλογεύς, μὴ τηρήσας μάλιστα καὶ μερικοὺς κανόνας, τοὺς ὁποίους ὀφείλουν νὰ τηροῦν καὶ τηροῦν οἱ καλοὶ συλλογεῖς. Πουθενὰ π.χ. δὲν ἀναφέρει τὰ ὀνόματα καὶ τὰ χωρία ἐκείνων, παρὰ τῶν ὁποίων ἠρύσθη ὄχι μόνον τὰς εἰδήσεις ἀλλὰ καὶ ἐπῳδὰς καὶ ᾄσματα, διότι καὶ τοιαῦτα περιλαμβάνει ἡ συλλογή. Ἀντὶ νὰ περιορισθῇ εἰς τὰ καθαρῶς ἰατρικὰ ἐγκατέμειξε καὶ ᾄσματα καὶ ἔθιμα καὶ δεισιδαιμονίας ἀσχέτους πρὸς τὴν δημώδη ἰατρικήν, εἰς δὲν τὴν ἔκθεσίν του οὐδεμίαν ἐτήρησε τάξιν οὕτως ὥστε συχνὰ εἶναι αἱ ἐπαναλήψεις τῶν αὐτῶν. Σπουδαία παράλειψις εἶναι καὶ ἡ παντελὴς ἔλλειψις εἰκόνων πραγμάτων, τὰ ὁποῖα μνημονεύει, ὅπως π.χ. εἶναι τὸ σελλίν, ἡ περπατοῦρα καὶ εἴ τι ἄλλο. Ἡ ἐργασία θὰ ἦτο πολὺ συστηματικωτέρα, ἀρτιωτέρα καὶ πλουσιωτέρα, ἐὰν ὁ ἰατρὸς συγγραφεὺς προτοῦ ἐπιχειρήσῃ τὴν δημοσίευσιν τοῦ ὑλικοῦ, τὸ ὁποῖον εἶχεν εἰς χεῖρας, ἐφρόντιζε νὰ ἀποκτήσῃ καὶ πληρεστέραν γνῶσιν ὄχι μόνον τῆς φύσεως τῆς δημώδους ἰατρικῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρχῶν καὶ τῆς ἐξελίξεως καὶ τῆς ἰδίας του ἐπιστήμης. Θὰ ἀπέφευγε τότε καὶ μερικοὺς χαρακτηρισμοὺς καὶ μερικὰς ἑρμηνείας ἐπιστημονικῶς καθ'ὁλοκληρίαν ἀφελεῖς καὶ πρωτογόνους. Δὲν εἶναι ἀρκετὸν νὰ ἀσχολῆται τις μὲ κάτι, ὅπως συνέστησεν εἰς τὸν συγγραφέα ὁ κ. Κουκουλές, πρέπει νὰ γνωρίζῃ καὶ πῶς νὰ ἀσχολῆται. Μὲ ὅσα λέγω δὲν θέλω νὰ ἀπελπίσω τὸν φιλόπονον συγγραφέα, οὐδὲ νὰ μειώσω τὸ χρήσιμον τοῦ ὑλικοῦ, τὸ ὁποῖον προσφέρει, θέλω μόνον νὰ τὸν προτρέψω ὅπως, ἀφ' οὗ τρέφει ἀγάπην πρὸς τὰς μελέτας αὐτάς, φροντίσῃ νὰ ἀποκτήσῃ καὶ τὴν δέουσαν ἐπιστημονικὴν παρασκευήν, ὁπότε αἱ ἐργασίαι αὐτοῦ πράγματι θὰ προαγάγωσι τὰς γνώσεις ἡμῶν εἰς τὸ ἄθικτον μέχρι τοῦδε κεφάλαιον τοῦτο τῆς ἑλληνικῆς λαογραφίας.

Σ. Π. Κ.

Βλαχογιάννη Γιάννη, Ἱστορικὴ Ἀνθολογία. Ἀνέκδοτα—γνωμικὰ—περίεργα—ἀστεῖα ἐκ τοῦ βίου διασήμων Ἑλλήνων 1820—1864. Ἀθῆναι 1927. 8ον σ. λδ΄+345, τιμ. δρ. 100.

Ὁ Βλαχαγιάννης ἐξακολουθῶν τὸν δρόμον, τὸν ὁποῖον ἤνοιξε μὲ τὴν ἔκδοσιν τῶν ἀνεκδότων τοῦ Καραϊσκάκη, μᾶς δίδει τώρα μίαν πλουσιωτέραν συλλογήν, περιλαμβάνουσαν ἀνέκδοτα ἀπὸ τοῦ 1820—1864, ἀναφερόμενα εἰς τοὺς σπουδαιοτέρους ἄνδρας τῆς χρονικῆς ταύτης περιόδου. Ἡ ἀνεκδοτολογικὴ αὐτὴ ἱστορία γεμάτη ἀπὸ ζωήν, μᾶς δίδει

πολλάκις πολὺ πλέον ζωντανὴν τὴν εἰκόνα ἱστορικῶν προσώπων καὶ πραγμάτων ἀπὸ ὅ,τι μᾶς δίδει μία ἀχρωμάτιστος συνήθης ἱστορία.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς καθαρῶς ἱστορικῆς ἀπόψεως ἡ συλλογὴ τοῦ Βλαχογιάννη κινεῖ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ τὸ λαογραφικὸν ἐνδιαφέρον. Διότι ἂν καὶ ἀραιὰ καὶ ποῦ, ἀπαντῶνται ὅμως μέσα εἰς τὰ ἀνέκδοτα αὐτὰ καὶ μῦθοι διδακτικοὶ καὶ παροιμιώδεις, καθὼς καὶ παροιμίαι. Περισσότερον ὅμως ἐνδιαφέρων διὰ τὴν λαογραφίαν εἶναι ὁ πρόλογος τοῦ συγγραφέως, εἰς τὸν ὁποῖον μᾶς ὁμιλεῖ περὶ εὐτραπέλων διηγήσεων καὶ μύθων. Ὅσα λέγει περὶ αὐτῶν ὁ συγγραφεὺς εἶναι σύμφωνα πρὸς τὰ διδάγματα τῆς ἐπιστήμης, τὰ δὲ παραδείγματα εὔστοχα καὶ ἄφθονα. Ἐπὶ πλέον ὁ συγγραφεὺς προτείνει καὶ ἕνα νέον ὅρον δι' ὅ,τι συνήθως εἰς τὴν λαογραφίαν καλοῦμεν παροιμιώδεις μύθους, εἴτε ἐξ εὐτραπέλων προέρχονται, εἴτε ἐξ ἀρχῆς ἐπλάσθησαν διδακτικοί, τὸν ὅρον παραμυθόλογα. Ὁ ὅρος δὲν εἶναι κακός, μολονότι τὸ πρῶτον συνθετικὸν παραμῦθι θὰ ἠδύνατο νὰ δημιουργήσῃ κάποιαν σύγχυσιν πρὸς τὰ κυρίως παραμύθια, τῶν ὁποίων ὅλως διάφορος εἶναι ἡ φύσις καὶ ὁ χαρακτήρ. Ὡς πρὸς τὴν διαίρεσιν τῶν μύθων καὶ τῶν ἀπολόγων εἰς ἑλληνικοὺς καὶ ἀνατολικούς, θὰ εἴχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ διάκρισις αὕτη οὔτε ἡ μόνη δυνατὴ εἶναι οὔτε καὶ ἀσφαλής. Οἱ μῦθοι καθὼς καὶ τὰ παραμύθια κυκλοφοροῦν εἰς πλείστους λαούς, ἠμπορεῖ μέχρι τινὸς νὰ εἴπῃ κανεὶς ὅτι φέρουν χαρακτῆρα διεθνῆ καὶ δὲν ἐπιδέχονται αὐστηροὺς χωρισμοὺς εἰς ὁμάδας, ἀλλ' ἀπαιτοῦν εἰς ἕκαστος ἰδιαιτέραν ἔρευναν, καθ' ὃν τρόπον ἐγκαινιάσθη ἀπό τινος ὑπὸ τῆς σχολῆς τῶν Φίννων λαογράφων. [1])

Σ. Π. Κ.

Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens. Herausgegeben von *E. Hoffman—Krayer* und *Hans Bächtold Stäubli* Berlin-Leipzig 1928. Walter de Gruyter et Co.

Ἀπό τινων ἐτῶν λόγῳ τῆς τεραστίας ἀναπτύξεως καὶ διαδόσεως τῶν λαογραφικῶν μελετῶν εἰς ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας καὶ τὴν διασπορὰν τῶν δημοσιευμάτων εἰς ἀναρίθμητα τοπικὰ περιοδικά, φυλλάδια, βιβλιάρια καὶ ἄλλα δυσπρόσιτα δημοσιεύματα εἶχεν ἀρχίσει νὰ γί-

[1]) Λεπτομερέστερον περὶ εὐτραπέλων διηγήσεων, διδακτικῶν καὶ παροιμιωδῶν μύθων καὶ τῆς διαιρέσεως καὶ προελεύσεως αὐτῶν βλ. Κυριακίδου Ἑλληνικὴ Λαογραφία Α' 208—263.

νεται εἰς τοὺς λαογράφους καὶ ἐν γένει εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον αἰσθητὴ ἡ ἀνάγκη ἑνὸς βιβλίου πληροφοριακοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ δύναται κανεὶς νὰ εὕρῃ ἂν ὄχι τι ἄλλο τοὐλάχιστον τὰ πράγματα, τὰς κρατούσας περὶ αὐτῶν γνώμας καὶ τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν. Τὴν ἀνάγκην ταύτην σκοπεῖ νὰ πληρώσῃ τὸ ἀνωτέρω μνημειῶδες πράγματι ἔργον διὰ τὴν γερμανικὴν λαογραφίαν. Οἱ ἐκδόται αὐτοῦ ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα ἄλλων ἐπιστημῶν ὀρθότατα ἐπροτίμησαν διὰ τὸ ἔργον τὸν τύπον τοῦ λεξικοῦ συγκεντρώσαντες ὑπὸ 2500 λήμματα πάντα τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν γερμανικὴν δεισιδαιμονίαν ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην αὐτῆς ἔννοιαν, δηλ. πᾶν ὅ,τι ἄσχετον ὂν πρὸς τὴν σημερινὴν θρησκείαν φέρει τὸν χαρακτῆρα τοῦ πρωτογόνου ἢ προχριστιανικοῦ εἴτε εἰς τὰς κυρίως δεισιδαιμονίας ἀνήκει εἴτε εἰς τὰς παραδόσεις εἴτε λείψανον λατρείας εἶναι. Τὸ ἔργον, προϊὸν συστηματικῆς ἀρχειακῆς ἐργασίας δέκα καὶ πλέον ἐτῶν, ἀποβλέπει κυρίως εἰς τὰ γερμανικὰ πράγματα. Ἐν τούτοις τὰ γενικώτερα αὐτοῦ ἄρθρα οἷον Aberglaube, Abwehrzauber, Ahnenglaube κτλ. ὡς καὶ τὰ μερικώτερα μὲν ἀλλ' εἰς εἴδη καὶ γένη ἀναφερόμενα οἷον Adler, Acker κτλ. περιλαμβάνουσι πλεῖστα στοιχεῖα γενικώτερα, ἐνδιαφέροντα καὶ ἀπὸ ἀπόψεως γενικῶν ἀρχῶν καὶ ἀπὸ ἀρχαιολογικῆς, καθ' ὅσον ἅπτονται καὶ τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος. Οὕτω τὸ ἔργον ἀποκτᾷ σημασίαν γενικωτέραν, ὑπερβαίνουσαν τὰ ὅρια τῆς γερμανικῆς λαογραφίας καὶ ἐπεκτεινομένην καὶ εἰς τὰς εὐρείας ἐκτάσεις τῆς καθόλου, τῆς διεθνοῦς λαογραφίας, ἔτι δὲ καὶ τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος. Τὰ ἄρθρα τοῦ ἔργου συντεταγμένα ὑπὸ ἐκλεκτῶν συνεργατῶν ἐλέγχουσι πλήρη ἐνημερότητα, ἡ δὲ βιβλιογραφία ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ γερμανικὰ ἰδίως πράγματα φθάνει τὸν βαθμὸν τῆς ἀρτιότητος. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν νεοελληνικὴν λαογραφίαν, παρὰ τὴν ἄμεσον αὐτῆς σχέσιν πρὸς τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὸ Βυζάντιον, δυστυχῶς δὲν φαίνεται νὰ ἐχρησιμοποιήθη ὅσον ἔπρεπε, εἰς τὰ γενικώτερα, ἐννοῶ, ἄρθρα, τὰ ὁποῖα ἐξέρχονται τῶν ὁρίων τῆς γερμανικῆς λαογραφίας, ἡ δὲ σχετικὴ βιβλιογραφία ξένη καὶ ἑλληνικὴ ἀντιπροσωπεύεται μόνον διὰ τοῦ ἔργου τοῦ B. Schmidt, Märchen, Sagen und Volkslieder, ἀγνοοῦνται δὲ τὸ κύριον ἔργον τοῦ αὐτοῦ Volksleben der Neugriechen, τὰ μεγάλα ἔργα τοῦ Πολίτου, τὸ ἔργον τοῦ Lawson καὶ εἴ τινος ἄλλου.

Τὸ μέγα τοῦτο γερμανικὸν ἔργον θὰ ἔπρεπε νὰ εὕρῃ μιμητὰς καὶ εἰς ἄλλας χώρας, διότι μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὑπάρχει ἐλπὶς νὰ ὑπερνικηθῇ ἡ δυσκολία τὴν ὁποίαν παρουσιάζει ἡ μελέτη διαφόρων γενικωτέρων λαογραφικῶν θεμάτων, ὑπερβαινόντων τὰ ὅρια τῆς ἐθν-

κῆς λαογραφίας, καὶ τοιαῦτα εἶναι ἀπειροπληθῆ. Ἰδίως διὰ τὴν Ἑλλάδα τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι δύσκολον. Τὰ δημοσιευόμενα νῦν δύ- ἐγκυκλοπαιδικὰ λεξικὰ περιλαμβάνουν καὶ ἄρθρα λαογραφικὰ τοὐλάχιστον τὰ γενικώτερα. Ἔπειτα διὰ τὸ ἐκδεδομένον ὑλικὸν ὑπάρχουν τὰ ἰδιωτικὰ σημειώματα τοῦ ἀειμνήστου Πολίτου, τὰ ὁποῖα προχωροῦν ἕν τινι μέτρῳ εἰς τὴν λεξικογραφικὴν κατάταξιν τοῦ ὑλικοῦ. Τὸ σπουδαιότατον ὅμως πάντων θὰ εἶναι ὁ καταρτισμὸς τῶν λεξικογραφικῶν εὑρετηρίων τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, τὰ ὁποῖα, ἐάν, ὅπως ἐλπίζω, καλῶς συνταχθῶσι, δύνανται ἄριστα νὰ ἀποτελέσουν τὴν βάσιν ἑνὸς λαογραφικοῦ ἑλληνικοῦ λεξικοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ χρησιμότης διὰ τὴν μελέτην καὶ τοῦ νέου ἑλληνικοῦ βίου, ἀλλὰ καὶ τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος θὰ εἶναι ἀνεκτίμητος, πρόχειρον δὲ βοήθημα καὶ εἰς τοὺς ξένους λαογράφους, διὰ τοὺς ὁποίους τὰ ἑλληνικὰ πράγματα εἶναι πολλάκις τελείως ἀπροσπέλαστα καὶ διὰ τοῦτο ἄγνωστα.

Σ. Π. Κ.

Boehm Fr., Aeromantie. Ägomantie, Alektryomantie, Aleuromantie, Alphitomantie, Amniomantie, Anthropomantie, Artomantie, Aspidomantie (Ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens).

Ὁ συγγραφεὺς εἰς τὰ ἀνωτέρω ἄρθρα πραγματεύεται διάφορα εἴδη μαντικῆς, τῶν ὁποίων τινά, μολονότι φέρουν ὀνόματα ἑλληνικά, εἶναι δημιουργήματα τῶν νεωτέρων χρόνων. Τὰ ἄρθρα ἐνημερώτατα καὶ μετ' ἀφθόνου βιβλιογραφίας, ἅπτονται ὅπου δεῖ καὶ τῆς ἀρχαιότητος, καὶ προσπαθοῦν ὅσον εἶναι δυνατὸν νὰ σαφηνίσουν τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας τῶν διαφόρων τούτων μαντειῶν, τῶν ὁποίων πολλάκις τὸ ὄνομα μόνον περιεσώθη. Ἀνεξαρτήτως πρὸς τὸν Boehm ἀντίστοιχα ἄρθρα, περιοριζόμενα κυρίως εἰς τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὰ ἑλληνικὰ πράγματα ἐδημοσιεύθησαν καὶ ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ ὑπ' ἐμοῦ. Τὰ ἄρθρα τοῦ Boehm εἰς πλεῖστα, ἰδίᾳ ἀπὸ μεσαιωνικῆς καὶ νεωτέρας ἀπόψεως συμπληροῦσι τὰ ἄρθρα ἐκεῖνα, ἔν τισι δὲ συμπληροῦνται ὑπ' ἐκείνων (πρβλ. λχ. τὸ ἄρθρον ἀερομαντεία).

Σ. Π. Κ.

Boehm Fr., Angang (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens).

Ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸ μακρὸν τοῦτο ἄρθρον πραγματεύεται

μετὰ πλήρους ἐνημερότητος καὶ ἀφθόνου βιβλιογραφίας τὰ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐνόδια, λεγόμενα, σύμβολα, τὰ σήμερον δηλαδὴ ἀπαντήματα ἢ συναπαντήματα καλούμενα, κατορθοῖ δὲ δι' εὐστόχου διαιρέσεως νὰ καταστήσῃ εὐεπισκόπητον τὸ δυσυπότακτον καὶ δυσπερίληπτον ὑλικὸν τοῦ πληθωρικοῦ τούτου κλάδου τῆς δεισιδαιμονίας καὶ μαντικῆς. Ὀρθὴ δὲ εἶναι καὶ ἡ γνώμη τοῦ συγγραφέως περὶ τῆς προελεύσεως τῶν δεισιδαιμόνων τούτων δοξασιῶν ἐκ συμπαθητικῶν μαγικῶν δοξασιῶν, καθὼς καὶ εὔστοχος ἡ παραβολὴ τούτων πρὸς τὴν συμβολικὴν ἑρμηνείαν τῶν ὀνείρων, ὅπως αὕτη ἐμφανίζεται λ.χ. παρὰ τῷ Ἀρτεμιδώρῳ. Ὀρθὴ ἐπίσης εἶναι καὶ ἡ γνώμη ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν πᾶσαι αἱ περὶ τὰ ἀπαντήματα δοξασίαι ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς νὰ ἑρμηνεύωνται, ἀλλ' ὅτι καθ' ἑκάστους λαοὺς ἡ θρησκεία, ὁ μῦθος καὶ ὁ πολιτισμὸς ἀποτελοῦσιν ἀφετηρίας γενέσεως τοιούτων, πολλαὶ δὲ καὶ ἀπὸ λαοῦ εἰς λαὸν μεταδίδονται, ὁπότε ἀπαραίτητος εἶναι ἡ ἱστορικὴ αὐτῶν παρακολούθησις.

Σ. Π. Κ.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Schweizerisches Archiv für Volkskunde Bd. 27. Heft 4. Basel 1927

Corpus der griechischen Urkunden d. Mittelalters und der neueren Zeit: Reihe A: Regesten. Abteilung I. beaxbeitet von Fr. Dölger. 2. Teil Reg. von 1025—1204.—Verlag von R. Oldenbourg, München und Berlin 1925. 4ον σ. XXI+108. (Θὰ κριθῇ.)

Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Τόμ. 9. 1924—25. Ἐν Ἀθήναις 1927. 4ον σ. 192+72.

Ἑλληνικὴ ἀνθρωπολογικὴ Ἑταιρεία 1924. Α'. Ἱδρυτικὴ γενικὴ συνέλευσις. Β'. Καταστατικόν. Ἀθῆναι. 8ον σ. 31.

— Πρακτικὰ συνεδριῶν τοῦ ἔτους 1926. Ἀθῆναι 8ον σ. 67.

«Ὁ Οἰνούντιος», Μηνιαῖον περιοδικὸν ἐκδ. ὑπὸ τοῦ Συλλόγου τῶν ἐν Πειραιεῖ Βρεσθενιτῶν. Τεῦχ. 1ον, Ἰανουάρ. 1927 — Τεῦχ. 19, Ἰούλ. 1928 4ον σ. 230.

Revue des Études grecques. Paris. Tom XXXIX No 182. Juillet—Septembre 1926. No 183. Oct. — Déc. 1926. Tom. XL No 184—188. 1927. Tom. XLI No 189. Janvier—Mars 1928.

Βὰρ Χάνφορντ, Ἡ νεανικὴ ἡλικία. — Κατὰ μετάφρασιν Μ. Γ. Μιχαηλίδου. (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων ἀρ. 57). 8ον σ. 96.

Bethe Erich Die Sage vom troischen Kriege. Homer. Dichtung und Sage. Dritter Band. B. G. Teubner. Leipzig - Berlin 1927. 8ον σ. 194 (Βιβλιοχρισίαν βλ. ἀνωτέρω σ. 613 κέ.).

Βλαχογιάννη Γιάννη, Ἱστορικὴ ἀνθολογία, ἀνέκδοτα—γνωμικὰ—περίεργα —ἀστεῖα ἐκ τοῦ βίου διασήμων Ἑλλήνων 1820—1864. Πατριωτικῇ χορηγίᾳ Ἐμ. Α. Μπενάκη εἰς τιμὴν τῆς ἑκατονταετηρίδος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἀθῆναι 1927. 8ον σ. λδ'+344. (Βιβλιοχρισίαν βλ. ἀνωτέρω σ. 617).

Boehm Fr. Aeromantie, Ägomantie, Alektryomantie, Aleuromantie, Alphitomantie, Amniomantie, Anthropomantie, Artomantie, Aspidomantie. (Ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens). (Βιβλιοχρισίαν βλ. ἀνωτέρω σ. 620).

— Angang (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ αὐτοῦ Λεξικοῦ). (Βιβλιοχρισίαν βλ. ἀν. σ. 620).

Δέφνερ Μιχ. Ἐπτὰ ὡραῖα παραμύθια εἰς τὴν δημώδη νεοελληνικὴν καὶ τσακωνικὴν διάλεκτον. Μετέφερε — Ἀθῆναι. 1926. 8ον σ. 16†7†11†6†6†6†4. (Φέρει καὶ γερμανικὸν τίτλον). (Θὰ κριθῇ).

Eitrem S. Lina Laukar. Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Festskrift tie Bibliothekar A. Kjaer. 8ον σ. 10.

— Die vier Elemente in der Mysterienweihe. Symbolae Osloenses-Fasc. V. 1927. 8ον σ. 39 – 59.

— Varia. Αὐτ. σ. 85—87.

— Epic fragment from the pap. osl. Αὐτ.

Ἐξαρχοπούλου Νικ. Ι. Ὁ βίος καὶ τὸ ἔργον τοῦ Pestalozzi. Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἑκατονταετίας ἀπὸ τοῦ θανάτου του. Ἐν Ἀθήναις 1927 (Ἐθνικὸν καὶ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν) 8ον σ. 44.

Fuchs Fr. Die höheren Schulen von Konstantinopel im Mittelalter. B. G. Teubner, Leipzig—Berlin 1926. (=Byzantinisches Archiv Heft 8). 8ον σ. VI†79. (Θὰ κριθῇ.)

Χαμουδοπούλου Α. Χ. Ἑλληνισμὸς καὶ Νεότουρκοι. Ἐθνικὴ δρᾶσις τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὴν νεοτουρκικὴν περίοδον 1908—1912. Θεσσαλονίκη 1926. 8ον σ. 56.

Handwörtebuch des deutschen Aberglaubens. Herausgegeben von *E. Hoffman-Krayer* und *Hans Bächtold Stäubli*. Berlin - Leipzig 1928. Walter de Gruyter et Co. (Βιβλιοχρισίαν βλ. ἀνωτέρω σ. 618 κέ.).

Hesseling D. C. La plus ancienne rédaction du poème épique sur Digénis Akritas. Mededeelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen, Afdeeling Letterkunde Déel 63, Serie A, No 1. Amsterdam 1927. 8ον σ. 22.

— Evangelènos Apostolidis Sophoclis néo-helléniste. Mededeelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen, Afdeeling Letterkunde Deel 59, Serie A, No 7. Amsterdam 1925. 8ον σ. 16.

Ἰωαχείμ ἐπισκόπου Βοστώνης, Οἱ κίνδυνοι τοῦ ἐν Ἀμερικῇ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὰ μέσα τῆς διασώσεως αὐτοῦ. Βοστώνη Σεπτέμβριος 1926. 8ον σ. 75.

Kaerst Julius Geschichte des Hellenismus. Erster Band. Dritte Aufl. Leipzig - Teubner 1927. — Zweiter Band. Zweite Aufl. Leipzig - Teubner 1926. (Βιβλιοχρισίαν βλ. ἀνωτέρω σ. 615).

Κικαΐκα Πέτρου, Περὶ ἀνακλάσεως. Acta Universitatis Latviensis XVI 1927. Riga 1927. 8ον σ. 7.

Κολοκοτρώνη Β. Κ. Μελέτη περὶ ἐξελληνισμοῦ τῶν ξένων τοπωνυμιῶν τῆς Μακεδονίας μετά τινων παρατηρήσεων ἐπὶ τῆς διοικητικῆς διαιρέσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Ἐν Ἀθήναις 1925. (Ἑλληνικὴ Γεωγραφικὴ Ἑταιρεία. Δημοσίευμα 5ον). 8ον σ. 32.

Κουγέα Σωκρ. Β. Λόγος ἐκφωνηθεὶς κατ' ἐντολὴν τῆς Πανεπ. Συγκλήτου ἐν τῇ Μεγάλῃ αἰθούσῃ τῶν τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου τὴν 10ην Μαΐου 1925 εἰς μνήμην τοῦ Ἰταλοῦ Φιλέλληνος κόμητος Σανταρόζα ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι τοῦ ἐν Σφακτηρίᾳ θανάτου αὐτοῦ. Ἀθῆναι. (Τὸ Ἀθήνησι Πανεπιστήμιον). 8ον σ. 32.

— Λόγος εἰς τὴν ἑκατονταετηρίδα τῆς ἐξόδου τοῦ Μεσολογγίου. Ἐν Ἀθήναις 1926. 8ον σ. 24.

Κουκουλὲ Φαίδωνος, Ὁ ἐν Μεγάλῳ Ρεύματι ναὸς τῶν Ταξιαρχῶν. (Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Η' τόμου τοῦ Δελτ. τῆς Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος). Ἀθῆναι 1922. 8ον σ. 39.

— Ἑρμηνεία βυζαντινοῦ χωρίου. (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ΑΖ' τόμου τῆς Ἀθηνᾶς). Ἐν Ἀθήναις 1925. 8ον σ. 2.

— Τὸ ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ τῶν Ἀθηνῶν ἀντίτυπον τοῦ ἑλληνικοῦ γλωσσαρίου τοῦ Du Cange. (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ΑΖ' τόμου τῆς Ἀθηνᾶς). Ἐν Ἀθήναις 1925. 8ον σ. 201—209.

— Λαογραφικαὶ εἰδήσεις παρὰ τῷ Θεσσαλονίκης Εὐσταθίῳ. (Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Α' τ. τῆς Ἐπετηρίδος τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν σπουδῶν). Ἐν Ἀθήναις 1924. 8ον σ. 40.

— Συμβολὴ εἰς τὸ περὶ τοῦ γόμου παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις κεφάλαιον. (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Β' τόμου τῆς Ἐπετηρίδος τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν σπουδῶν.) Ἐν Ἀθήναις 1925. 8ον σ. 41.—Μέρος Β'. (Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Γ' τόμου τοῦ αὐτοῦ περιοδικοῦ). Ἐν Ἀθήναις 1926. 8ον σ. 27.

— Καὶ πάλιν τὰ σχολεῖα Βασαρὰ καὶ Χρυσαφῆς. (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ «Μαλεβοῦ» ἔτ. Δ' φ. 38-39). 8ον σ. 8.

— Α') Μία ἐπιγραφὴ τῆς Παλιοπαναγιᾶς. Β') Ἀπὸ τὸν μεσαιωνικὸν σχολ. βίον. Γ') Τὸ πρῶτον δημ. σχολ. ἐν Βασσαρᾷ. Ἐν Ἀθήναις 1923. (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ «Μαλεβοῦ» ἔτ. Δ') 8ον σ. 15.

— Διὰ τὴν οἰνουντιακὴν ἱστορίαν. (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ «Μαλεβοῦ» ἔτ. Γ' φ. 20, 21, 22). Ἀθῆναι 1923. 8ον σ. 15.

— Αἱ ἐν τῷ πρώην δήμῳ Οἰνοῦντος μοναί. (Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ «Μαλεβοῦ» φυλλ. 40—45. ἔτ. 1921—1925). Ἐν Ἀθήναις 1924. 16ον σ. 82.

— Τὰ πυρπολικά, τὰ λυόμενα πλοῖα καὶ τὰ ὑποβρύχια εἶναι ἐφεύρεσις νεωτέρων χρόνων; (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Ἡμερολ. τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος 1922 σ. 181—191).

— Οἱ αἰχμάλωτοι κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους. (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Ἡμερολ. τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος 1925 σ. 33—45).

— Κρασοκατάνυξις. (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Ἡμερολ. τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος 1924 σ. 195—215).

— Ἡ νεοελληνικὴ καὶ τὰ βυζαντινὰ ἤθιμα. (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Ἡμερολ. τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος 1926 σ. 195—203).

Κουρουνιώτη Κ. Ἡ κόρη τῆς Ἐλευσῖνος. (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Ἡμερολ. Μεγάλης Ἑλλάδος 1927 σ. 359—369).

Krohn Kaarle. Die folkloristische Arbeitsmethode begründet von Julius Krohn und weitergeführt von nordischen Forschern. Oslo 1926. (Instituttet for Sammenlignende Kulturforskuing). 8ον σ. 167. (Θὰ κριθῇ).

Κυριακίδου Στίλπ. Π. Ἀρχαϊκὴ τέχνη καὶ δημοτικὰ τραγούδια. (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Ἡμερολ. Μεγάλης Ἑλλάδος 1928 σ. 59—66).

— Βυζαντινὸς Ἴκαρος. (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Ἡμερολ. τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος 1924. σ. 373—380).

— Οἱ ἀντρειωμένοι καὶ ἡ οὐρά των. (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἡμερολ. 1927 σ. 499—511).

Lampadario Emm. La scoliose scolaire en Grèce avec statistique. Athènes 1923. (Ministère de l' Instruction publique e.t.c. Section de l'hygiène scolaire). 8ον σ. 8.

— Πίνακες ἀναστήματος καὶ βάρους τοῦ Ἕλληνος μαθητοῦ. Ἀθῆναι 1923.

— Μαθήματα σχολικῆς ὑγιεινῆς (διδαχθέντα εἰς τοὺς μετεκπαιδευομένους εἰς τὸ Πανεπιστήμιον λειτουργοὺς τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως). Γενικὴ εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ὑγιεινήν. 1925. 8ον σ. λγ'.

Λάσκαρι Μιχ. Θ. Λόγος ἐναρκτήριος εἰς τὸ μάθημα τῆς Ἱστορίας τῶν λαῶν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου ἐκφωνηθεὶς τῇ 2 Δεκεμβρίου 1926. Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1927. 8ον σ. 19.

Λογοθέτου Κων. Ι. Σεβαστοπουλείου ἀγῶνος κρίσις. Ἐν Ἀθήναις 1927. (Ἐθνικὸν καὶ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν). 8ον σ. 33.

Λουκοπούλου Δημ. Πῶς ὑφαίνουν καὶ ντύνονται οἱ Αἰτωλοί. Μετὰ προλόγου Στίλπωνος Κυριακίδου. [Ἐν Ἀθήναις] 1927. (Ἱστορικὴ καὶ λαογραφικὴ βιβλιοθήκη ἀρ. 1). 8ον σ. 158.

Μενάρδου Σίμου Ποῖοι ἦσαν οἱ Τσάκωνες. (Ἀπόσπασμα ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 1926) 8ον σ. 8.

Ὀρλάνδου Ἀναστασίου Κ. Μοναστηριακὴ ἀρχιτεκτονική. Ἐν Ἀθήναις 1927. (Δημοσίευμα τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας). 4ον σ. 88.

Παπαδοπούλου Ἀνθίμου Α. Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἐν Ἀθήναις 1927. (Γλωσσικὴ ἐν Ἀθήναις Ἑταιρεία). 8ον σ. 128. (Θὰ κριθῇ).

Παρχαρίδη Α. Ι. Τὰ φρόνιμα (τραγούδια). Ἀθῆναι 1925. 8ον σ. 48.

— Ἀκρίτας. Λυρικὸ δρᾶμα σὲ τρεῖς πράξεις. Κωνσταντινούπολη 1921. 8ον σ. 56.

Πασχάλη Δημ. Π. Μεσαιωνικαὶ καὶ μεταγενέστεραι ἐπιγραφαὶ τῆς νήσου Ἄνδρου. (Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Δ' τόμου τῆς Ἐπετ. τῆς Ἑτ. Βυζαντινῶν σπουδῶν). Ἐν Ἀθήναις 1927. 8ον σ. 49—88.

— Ἀναγραφὴ χρονολογικὴ τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχιερατευσάντων ἐν τῇ νήσῳ Ἄνδρῳ ἀπὸ Ζωΐλου (362) μέχρι Μητροφάνους (1859) καὶ εἰδήσεις ἱστορικαὶ περὶ αὐτῶν. Β' Ἐν Ἀθήναις 1926. (Βιβλιοθήκη Θεολογίας). 8ον σ. 30.

— Λατῖνοι ἐπίσκοποι Ἄνδρου (1208—1710). Ἐν Ἀθήναις 1927. 8ον σ. 27.

— Ἄνδριοι βιβλιογράφοι καὶ κωδίκων κτήτορες. (Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Ἀνδριακοῦ ἡμερολογίου τοῦ ἔτους 1927.) Ἐν Ἀθήναις 1927. 8ον σ. 28.

Πολίτου Ν. Γ. Ἑλληνικὴ βιβλιογραφία. Κατάλογος τῶν ἐν Ἑλλάδι ἢ ὑπὸ Ἑλλήνων ἀλλαχοῦ ἐκδοθέντων βιβλίων ἀπὸ τοῦ ἔτους 1907. Γ' 1911—1920 (α' μέρος). Ἐκδίδεται ἐκ τῶν καταλοίπων ἐπιμελείᾳ Στίλπωνος Π. Κυριακίδου δαπάνῃ τοῦ Ἀθήνησι Πανεπιστημίου. Ἐν Ἀθήναις 1927. 8ον σ. 320.

Polivka J. Slovenskà Pohàdka o Dvanàcti Mêsickàch a Jeji Paralely. Leopoli A. D. MCMXXV. (Album societatis scientiarum sevcenkianae ucrainensium Leopoliensis ad sollemnia sua decennalia quinta MDCCCLXIII—MCMXXIII). 8ον σ. 23.

Στεφανίδου Μιχ. Κ. Φυσικὴ ἱστορία τῶν λέξεων. (Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Ἡμερολογίου τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος (1925) σ. 475—487). Ἐν Ἀθήναις 1924.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ Θ' ΤΟΜΟΥ ΚΑΘ' ΥΛΗΝ

Γενικὰ καὶ Σύμμεικτα

Παροιμίαι καὶ αἰνίγματα ἐκ Χαλδίας τοῦ Πόντου (*Γ. Καυδηλάπτης*) σ. 252—254.—Ἑλληνικὴ Λαογρ. Ἑταιρεία σ. 258—9.—Höeg Carsten, Les Saracatsans, une tribu nomade grecque. II Textes, (contes et chansons) vocabulaire technique, index verborum. Paris— Copenhague 1926 (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 266—8.—Πασχάλη Δημ. Π., Ἡ Ἄνδρος ἤτοι ἱστορία τῆς νήσου Ἄνδρου ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς. Τόμ. Α'. Ἐν Ἀθ. 1925. (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 280—2.—Στασινοπούλου Κ. Α., Τὸ Μεσολόγγι. Τόμ. Α'. Ἀθῆναι 1926. (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 282—3.—Στουγιαννάκη Εὐστ. Ι., Ἱστορία τῆς πόλεως Ναούσης κατὰ ἀνέκδοτον σχεδίασμα Δ. Πλατορίδου. Α'. Ἡ μέχρι τοῦ 1922 ἱστορία. Ἐν Ἐδέσσῃ 1924 (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 283—4.—Νίτσου Νικολάου, Μονογραφία περὶ τῆς ἐν Ἠπείρῳ κώμης τοῦ Τσαμαντᾶ. Ἐν Ἀθ. 1926 (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 284—5.—Neue Wege zur Antike. Heft. II. III. (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 292—3.—Ἀμάντου Κ., Σλάβοι καὶ Σλαβόφωνοι εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 294.—Χιακὰ χρονικά. Τεῦχος ἕκτον. Ἐν Ἀθήν. 1926 (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 294.—Λουκοπούλου Δημ., Φῶς ἀπὸ τοὺς μύθους μας (παροιμίες—αἰνίγματα—γλωσσοδέτες) Τόμ. Α'. Ἀθ. 1926. (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 296—7.—Kaerst Julius. Geschichte des Hellenismus. I—II Band (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 615—616.—Βλαχογιάννη Γ. Ἰάννη, Ἱστορικὴ Ἀνθολογία (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 617—618.— Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 618—620.—Νέα βιβλία (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 298—292. 621—625.

Ἄσματα

Περὶ τῶν ἐν Ὄφει ᾀσμάτων. (*Ι. Α. Παρχαρίδης*) σ. 109—151.—Τραγούδια μοιρολόγια καὶ λαζαρικὰ Ἀργυράδων Κερκύρας (*Μαλβίνα Ι. Σαλβάνου*) σ. 152—208.—Τραγούδια κρητικὰ (*Γεώργ. Ι. Κουρμούλης*) σ. 209—219.—Δημοτικὰ ᾄσματα Πόντου. (*Α. Ι. Παρχαρίδης*) σ. 234—237.—Δέκα κρωμέτικα τραγούδια (*Γ.*

Κανδηλάπτης) σ. 237—8.—Τραγούδια ἀρκαδικὰ Ἀρβανιτοκερασιᾶς (*Μιχ. Τρανὸς*) σ. 249—252. — Γαμήλια ἔθιμα. Τὸ θύμισμα (*Γ. Κανδηλάπτης*) σ. 255—8.—Höeg Carsten, Les Saracatsans I. Textes (contes et chansons) κλπ. (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 266—8.—Heisenberg Aug. Ein angeblicher byzantinischer Roman (*Σ. Π. Κυριακίδης* σ. 278).— Γνευτοῦ Παύλου, Τραγούδια δημοτικὰ τῆς Ρόδου. Ἀλεξάνδρεια 1926. (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 295.— Μενάρδου Σιμου, Περὶ τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν. Ἐν Ἀθήν. 1925 (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 295—6.— Παιγνίδια καὶ τραγούδια λαϊκὰ γιὰ παιδιὰ 6 χρονῶν καὶ ἀπάνω. Ἀθ. 1926 (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 296.—Οἱ δέκα λόγοι τοῦ Διγενοῦς Ἀκρίτου, πεζὴ διασκευὴ ἐκδιδομένη ὑπὸ Δημ. Πασχάλη σ. 305—442.— Ἐπίκαιρα δημοτικὰ ᾄσματα (*Γεώρ. Δ. Μανωλᾶκος*) σ. 598—601.— Ἄσματα καὶ δίστιχα ποντικὰ (*Ἀθ. Ι. Παρχαρίδης*) σ. 601—609.—Κυριαζῆ Ν. Γ. Δημώδης ἰατρικὴ (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 616—617.

Ἐπῳδαί

Κρητικαὶ ἐπῳδαὶ (*Σπ. Γ. Βαρδάκης*) σ. 239—218.— Κυπριακαὶ ἐπῳδαὶ (*Ξ. Φ. Φαρμακίδης*) σ. 609—612.— Κυριαζῆ Ν. Γ., Δημώδης ἰατρικὴ (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 616—617.

Παραδόσεις

Χιακαι παραδόσεις. (συνέχεια) (*Στυλιανὸς Βίος*) σ. 220—233.— Anderson W. Nordasiatische Flutsagen. Dorpat 1923 (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 260—3.—Bethe Erich, Die Sage vom troischen Kriege. Homer. Dichtung und Sage. Dritter Band (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 613—615.

Μῦθοι

Μῦθος ποντικὸς (*Γ. Κανδηλάπτης*) σ. 254.—Λουκοπούλου Δημ., Φῶς ἀπὸ τοὺς μύθους μας. Νεοελληνικὴ μυθολογία Τόμ. Β'. Ἀθ. 1926 (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 296—7. — Βλαχογιάννη Γιάννη, Ἱστορικὴ Ἀνθολογία (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 617—618.

Παροιμιώδεις μῦθοι

Βλαχογιάννη Γιάννη, Ἱστορικὴ Ἀνθολογία (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 617—618.

Παραμύθια

Höeg Carsten, Les Saracatsans II. Textes (contes et chansons) κλπ. (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 266—8.—Ταρσούλη Γεωργίας, Μιὰ φορὰ κι' ἕναν καιρό. Δημοτικὰ παραμύθια τόμος Α'. Ἀθῆναι 1925. (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 278—280.—Ἑλληνικὴ Χαλιμά. Τὰ ὡραιότερα παραμύθια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐκλογὴ καὶ διασκευὴ Γεωργ. Δροσίνη. Σειρὰ δευτέρα. Ἀθ. 1926 (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 280.

Εὐτράπελοι διηγήσεις

Βλαχογιάννη Γιάννη, Ἱστορικὴ Ἀνθολογία (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 617—618.

Παροιμίαι

Παροιμίαι καὶ αἰνίγματα ἐκ Χαλδίας τοῦ Πόντου (*Γ. Κανδηλάπτης*) σ. 252—4. —Λουκοπούλου Δημ. Φῶς ἀπὸ τοὺς μύθους μας, Παροιμίες—αἰνίγματα—γλωσσοδέτες. Τόμ. Α'. Ἀθ. 1926 (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 296—7. —Βλαχογιάννη Γιάννη. Ἱστορικὴ Ἀνθολογία (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 617—618.

Αἰνίγματα

Παροιμίαι καὶ αἰνίγματα ἐκ Χαλδίας τοῦ Πόντου (*Γ. Κανδηλάπτης*) σ. 252—4.—Λουκοπούλου Δημ. Φῶς ἀπὸ τοὺς μύθους μας. Παροιμίες — αἰνίγματα—γλωσσοδέτες Τόμ. Α'. Ἀθ. 1926 (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 296—7.

Γλῶσσα

Höeg Carsten, Les Saracatsans, une tribu nomade grecque. II Textes (contes et chansons), vocabulaire technique, index verborum (*Σ.Π. Κυριακίδης*) σ. 266—8.—Δημώδη φυσιογνωστικὰ (*Μιχ. Κ. Στεφανίδης*) σ. 441—9. —Τοπωνυμίαι τῆς νήσου Σκύρου (*Μιχ. Δέφνερ*) σ. 564—597.

Λατρεία

Dieterich Karl, Hellenistische Volksreligion und byzantinisch—neugriechischer Volksglaube (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 263-5.—Weinrich Otto, Eine delphische Mirakel—Inschrif und die antiken Haarwunder, Heidelberg 1925. (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 293—4. — Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 618—620.

Γάμος

Γαμήλια ἔθιμα. Τὸ θύμισμα (*Γ. Κανδηλάπτης*) σ. 255—258.—Γάμος καὶ γαμήλια σύμβολα παρὰ τοῖς ἀλβανοφώνοις τῆς Σαλαμῖνος (*Π. Α. Φουρίκης*) σ. 507—563.

Δημώδης ἰατρική

Μητροφάνους, Ἰατροσοφικόν. Λευκωσία 1924 (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 297—8.—Κυριαζῆ Ν. Γ., Δημώδης ἰατρικὴ (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 616—617.

Ἀστρολογία

Delatte Armandus, Codices Athenienses descripsit—.Bruxellis 1924. (Catalogus cod. astrolog. Tom. X). (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 270—277.

Μαντική

Βιβλίον ὠμοπλαιοσκοπίας ἐκ κώδικος τῆς Ἐθν. βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν (*Γ. Δ. Μέγας*) σ. 3—51.—F. Drexl, Achmes oneirocriticon. Lipsiae. MCMXXV (*Φ. Κουκουλές*) σ. 285—292.— Boehm Fr., Aeromantie, Ägomantie, Alektryomantie, Aleuromantie, Alphitomantie, Amniomantie, Antropomantie, Artomantie, Aspidomantie (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 620.—Boehm Fr., Angang (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 620—621.

Μαγεία

Μεσαιωνικοὶ καὶ νεοελληνικοὶ κατάδεσμοι (*Φ. Κουκουλές*) Μέρος Β'. σ. 52—108. Μέρος Γ'. σ. 450—506.— Eitrem S. Papyri Osloenses fasc. I. Oslo 1925 (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 293.—Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ 618—620.

Μαγικαὶ καὶ δεισιδαίμονες συνήθειαι.

Δεισιδαίμονες δοξασίαι καὶ συνήθειαι ἐν Χαλδία (*Γ. Κανδηλάπτης*) σ. 255.—Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 618—620.

Παιδιαὶ

Παιγνίδια καὶ τραγούδια λαϊκὰ γιὰ παιδιὰ 6 χρονῶν καὶ ἀπάνω. Ἀθῆναι 1926 (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 296. — Λουκοπούλου Δημ., Ποῖα παιγνίδια παίζουν τὰ ἑλληνόπουλα. Ἀθ. 1926 (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 297.

Τέχνη

Χατζημιχάλη Ἀγγελικῆς, Ἑλληνικὴ λαϊκὴ τέχνη. Σκῦρος. Ἀθῆναι 1925 (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 269—270.

Ξένη Λαογραφία

Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens (*Σ. Π. Κυριακίδης*) σ. 618—620.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Βαρδάκη Σπ. Ι., Κρητικαὶ ἐπῳδαὶ σ. 239—248.

Βίου Στυλιανοῦ, Χιακαὶ παραδόσεις (συνέχεια) σ. 220—223.

Δέφνερ Μιχ., Τοπωνυμίαι τῆς νήσου Σκύρου σ. 561—597.

Κανδηλάπτου Γ., Δέκα κρωμέτικα τραγούδια σ. 237—238.—Παροιμίαι καὶ αἰνίγματα ἐκ Χαλδίας τοῦ Πόντου σ. 252—254.— Μῦθος ποντικὸς σ. 254 —Δεισιδαίμονες δοξασίαι καὶ συνήθειαι ἐν Χαλδίᾳ σ. 255.—Γαμήλια ἔθιμα. Τὸ θύμισμα. σ. 255—258.

Κουκουλὲ Φ. Ι., Μεσαιωνικοὶ καὶ νεοελληνικοὶ κατάδεσμοι. Μέρος Β'. σ. 52—108, Μέρος Γ'. σ. 450—506.—F. Drexl, Achmes oneirocriticon. Lipsiae MCMXXV σ. 285—292.

Κυρμούλη Γεωργ. Ι., Τραγούδια κρητικὰ σ. 209—219.

Κυριακίδου Σ. Π.. Anderson W. Nordasiatische Flutsagen. Dorpat 1923 σ. 260—263.—Dieterich Karl, Hellenistishe Volksreligion und byzantinisch—neugriechischer Volksglaube σ. 263—6. — Höeg Carsten, Les Saracatsans, une tribu nomade grecque. II. Paris—Copenhague 1926. σ. 266—8. —Χατζημιχάλη Ἀγγελικῆς, Ἑλληνικὴ λαϊκὴ τέχνη. Σκῦρος. Ἀθῆναι 1925. σ. 269—70. — Delatte Arm., Codices Athenienses descripsit — (Catal. cod. astrolog. tom. x.) σ. 270—7.— Heisenberg Aug., Ein angeblicher byzantinischer Roman σ. 278.—Ταρσούλη Γεωργίας, Μιὰ φορὰ κι' ἕναν καιρό· Δημοτικὰ παραμύθια τόμ. Α'. Ἀθῆναι 1925 σ. 278—280.— Ἑλληνικὴ Χαλιμά. Τὰ ὡραιότερα παραμύθια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐκλογὴ καὶ διασκευὴ Γεωργ. Δροσίνη. Σειρὰ δευτέρα. Ἀθῆναι 1926 σ. 280.—Πασχάλη Δημ. Π., Ἡ Ἄνδρος τῆς νήσου Ἄνδρου ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς. Τόμ. Α'. ἐν Ἀθ. 1925 σ. 280—2.—Στασινοπούλου Κ. Α., Τὸ Μεσολόγγι. Τόμ. Α'. Ἀθ. 1926 σ. 282—3.—Στουγιαννάκη Εὐσταθ. Ι., Ἱστορία τῆς πόλεως

Ναούσης κατὰ ἀνέκδοτον σχεδίασμα Δ. Πλαταρίδου. Α'. Ἡ μέχρι τοῦ 1822 ἱστορία. Ἐν Ἐδέσσῃ 1924 σ. 283—4.—Νίτσου Νικολάου, Μονογραφία περὶ τῆς ἐν Ἠπείρῳ κώμης τοῦ Τσαμαντᾶ. Ἐν Ἀθ. 1926 σ. 284—5. — Neue Wege zur Antike. Heft. II, III, σ. 292—3.—Eitrem S., Papyri Osloenses fasc. I. Oslo 1925 σ. 293. — Weinreich Otto, Eine delphische Mirakel—Inschrift und die antiken Haarwunder. Heidelberg 1925 σ. 293—4.—Ἀμάντου Κ. Σλάβοι καὶ Σλαβόφωνοι εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας. σ. 294. —Χιακὰ χρονικά. Τεῦχος ἕκτον. Ἐν Ἀθ. 1926 σ. 294—5. — Γνευτοῦ Παύλου, Τραγούδια δημοτικὰ τῆς Ρόδου. Ἀλεξάνδρεια 1925 σ. 295.—Μενάρδου Σίμου, Περὶ τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν. Ἐν Ἀθ. 1925 σ. 295—6.— Παιγνίδια καὶ τραγούδια λαϊκὸ γιὰ παιδιὰ 6 χρονῶν καὶ ἀπάνω. Ἀθ. 1926 σ. 296. — Λουκοπούλου Δημ. Φῶς ἀπὸ τοὺς μύθους μας. (Παροιμίες—αἰνίγματα—γλωσσοδέτες). Α'. Ἀθ. 1926, τόμ. Β'. Νεοελληνικὴ μυθολογία Ἀθ. 1926 σ. 296.— Λουκοπούλου Δημ., Ποῖα παιγνίδια παίζουν τὰ ἑλληνόπουλα, Ἀθ. 1926 σ. 297.— Μητροφάνους, Ἰατροσοφικόν. Λευκωσία 1924 σ. 297—8. — Bethe Erich, Die Sage vom troischen Kriege σ. 613—615. — Kaerst Julius, Geschichte des Hellenismus σ. 615—616.—Κυριαζῆ Ν. Γ., Δημώδης ἰατρικὴ σ. 616—617.— Βλαχογιάννη Γιάννη, Ἱστορικὴ Ἀνθολογία σ. 617—618. — Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens σ. 618—620.—Boehm Fr., Aeromantie κ.τ. λ. σ. 620. — Boehm Fr., Angang σ. 620—621. — Νέα βιβλία σ. 298—302. —625.

Μανωλάκου Γεωργ. Δ., Ἐπίκαιρα δημοτικὰ ᾄσματα. Μοιρολόϊ γιὰ τὸν εὐρωπαϊκὸ πόλεμο σ. 598—601.

Μέγα Γ. Α., Βιβλίον ὡμοπλατοσκοπίας ἐκ κώδικος τῆς Ἐθν. βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν σ. 3—51.

Παρχαρίδου Α. Ι., Δημοτικὰ ᾄσματα Πόντου σ. 234—237.—Ἄσματα καὶ δίστιχα ποντικὰ σ. 601—609.

Παρχαρίδου Ι. Α., Περὶ τῶν ἐν Ὄφει ᾀσμάτων σ. 109—151.

Πασχάλη Δημ., Οἱ δέκα λόγοι τοῦ Διγενοῦς Ἀκρίτου. Πεζὴ διασκευὴ ἐκδιδομένη ὑπὸ — σ. 305—442.

Σαλβάνου Ι. Μαλβίνας, Τραγούδια μοιρολόγια καὶ λαζαρικὰ Ἀργυράδων Κερκ[illegible]ς (συνέχεια σ. 152—208.

Στεφανίδου Μιχ., Δημώδη φυσιογνωστικὰ σ. 441—449.

Τρανοῦ Μιχ., Τραγούδια ἀρκαδικὰ (Ἀρβανιτοκερασιᾶς) σ. 249—252.

Φαρμακίδου Ξ. Φ.. Κυπριακαὶ ἐπῳδαὶ σ. 609—612.

Φονρίκη Π., Γάμος καὶ γαμήλια σύμβολα παρὰ τοῖς ἀλβανοφώνοις τῆς Σαλαμῖνος σ. 507—563.